aúgen-anona-anon-aimma

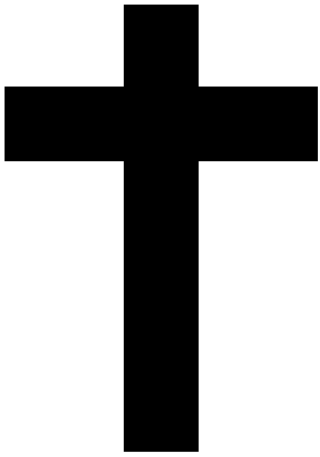

Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language

of Papua New Guinea

aúgen-anona-anon-aimma

Genesis 12-22 and The New Testament in the Usarufa Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela hap Buk Stat long tokples Usarufa

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Usarufa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
0cfecb85-a1ae-5e2f-a3f0-4c221d1d6c84

Contents

Áaimo Ataáraine 1
Máátiyu 12
Mááki 60
Arúke 83
Yóáane 134
nôrabi urááqtaba (Apótoro) 167
Arómani 212
1 Korítiani 231
2 Korítiani 251
Karétiani 264
Ipítiani 271
Pirípiani 278
Koráátiani 283
1 Tetaróniani 288
2 Tetaróniani 292
1 Tímoti 295
2 Tímoti 300
Tááítati 304
Pírímoni 307
Íbaru 309
Yêmiti 326
1 Pítaa 331
2 Pítaa 338
1 Yóáane 342
2 Yóáane 347
3 Yóáane 348
Yúti 349
Arébárétiani 351

Áaimo Ataáraine
12

Îtogo Abaramma Aáyaraiye

1 Yawe Îtogo Abaramtaba ténа, “Enamááqa, ení wayukagara, enaponi wayukagara yuwéya kemó emmó arátenna mararaqa wao.
2 Kemá emma mamá ení márúqa anómma aurakeqa emmá atimua uyakanune. Ení awîqa mama anóni ona, abo emá yeráwápímmá atimuka inone.
3 Náyumo atimuqó uyakainomma kemá atimu umayike, abo náyumo taiáimo umakaiyamma kemá taiáima umayikanune. Abo máte kayuka mamárábímmá ekáké kemá atimuqá umayikanune.”
4 Abaramma tébéniqa tenikara móra tiyapa (75) auqa keena, Yawe Îtogo timamiteni-umá Abaramma Áráni maruqa yuwéna witana Rotima Abaramte uraiye. 5 Abaram wení áanáqa Táraigara, wení ábákoni áanine,* máten-otamo yemó aikumarakaraq abo Árániqo aikuyikara mayai wayukagaraq yiwiqmena Keinen mararaq marena uraiye. Abo yeráwáqá mareta Keinen koyarae.
6 Mikánábímá Keinen marabimma wayuka maawata, Abaramya mareta Keinen marabi wéqéta Tekem maruqa anón tayaipi Móre aukapa koyarae. 7 Yawe Îtogo Abaramka páquma weka téna, “Ení iyápórawaqa kemá ma-márá yimenune.” Miráitana, Abaramma Yawe Îtogoka yaare mika tarouraiye.
8 Mikákémmá, Abaramma maréna Beter aabaumo utai aitabaqa uraiye. Aabaumo kuperaibaqa Beteriye, aabaumo utaibaqa Ááiye. Mami kaya marukoni aukapimma wení yuwaiq-namma uraiye. Mika Abaramma Yawe Îtogoka yaare tarourena monoqá timakaraiye. 9 Abaramma mikáké kómarena Négébé wiwiuraiye.

Abaramma Páqyakana Îtipi Maínenaq Kukaiye

10 Mitupaa Keinen marabi koyaimmá aayawa maeuraiye, aayawagómá anónikeitaba, Abaramma maréna paaqyakanabi Ítípiq mainena kukaiye. 11 Ítípiq wemá koyanekeena aanakomma Taraitaba tena, “Kemó aonaunama emá kateko ínímmá maane. 12 Ítípiq wayukama emmó aoneta, yerawáqá miráitinoe, ‘mami nínímmá wenánáre.’ teta yeráwáqá kemmá tikameta emmá paa-ayuwaiya mainone. 13 Kemá wení amanaqune tinata, abo kema enauyawataba iraqoniqu matiketa tiyuwaiya enáitaba maeno.”
14 Aanibo Abaramma Ítípiqo witana, Ítípi wayuka wení aanaqa aonama aara-urane tirae. 15 Abo miráitana, Peroni anókayuka wemmá aonama aara-urane téta Peromma timamituweta awiqmeta Peroni naaupa urae. 16 Mamin-initaba Peroma Abaramma iraqoni keuyakena anaégáráq awai típítípiráóqá, mémeraoqa, purumakakáwáqá, pááqya ótirawaqa kémórórawakaraq, mayai wayuka, aaragáráq waagaraq amikaiye.
17 Peroma Abaramni aanaqa mayai aitaba Yawe Îtogo tawi gari yuwaitana Perogara wení wayuka-annabi kukaiye. 18 Miráitana Peroma Abaramma áyarena tiraiye, “Emá nóra umatikano? Nóraitawa emá íma enánáre teq timatimikano? 19 Nóra-itawa emá wetaba ketímánáre tenara, ‘kemá awiqma ketínári urauno’? Abo îbeqa manna enánáqibo, awiqme kówao!” 20 Abo Peroma wení anó kayuka timayimitata yerawáqá Abaramma wakuyakawana wení aanakara máten otakaraq kemayena kouraiye.

13

Abaramya Roti Óqkaqokaq Urááye

1 Abo Abaram maréna Ítípike Négíbi utaiye, wenánákara mátetataqo wemó makai-kara, abo Roti wete utaiye. 2 Abaram anón otanaqa aukaiye, wanitibi wakara, yaugara.
3 Mi maruqa Négibikemma wemá maréna marutaba marutaba wéqéna Betel kaya (2) marukóni aukapi (Bétérikaraq Ái) emó-urai nakumorakaraq, yaaremo tarourai marukaq. 4 Abo mikáqá wemá Yawe Îtogoka monoqá tiyakaraiye.
5 Abo Roti Abaramtemo uréré-émaimma wegáráq, poiyamma, wení nétuya yuwaiq-namma makaiye. 6 Abo yenákámó mi-mórábímmó maiyoyamma íma marago kanaraq umayikaraiye, yenákátí kurubi wákáwáqá anó powata íma mimorabi mae-waniq uráye. 7 Abo uniti áiqaimma Abaramte Rotini mayai wayukati aukapi páquraiye. Mi kánábímmá Kénánni wayukagaraq, Pérégít wayuka yeráwákáráq mi marabi máqe-urae.

* **12:5:** Aran Abaramni abakowe

8 Abo Abaram Rotitaba tiráiye, “Kerátámá morá-naemuye, kerátáti aukapikaraq, kerátáti
mayai kayukabimma, keta uniti áiqaimma íma ténátae. 9 Anó maranamma kerátáyábá
paa-maiye. Miráipowaka kerátá ókaoka-óyúye. Emá ayáánepaq winaqá kemá ayáánurapaq
wonune. Emó áyáánurapaqo winaqá, kemá ayáánepaq wonune.”

10 Roti múte aonama Yótén máte aruma nonárári-uráitana abo aonaraiye. Yawe Îtogoni
yoka (Ítén yomma) éna Ítípíq Naer arura itana aonama Yówa aukapa-yukaiye. (Minna-
íma Yawe Îtogoma Totomkaraq Komoraqa yikamma tawitawa urai-tupae.) 11 Abo Rotima
wetábá mátemma Yotenni aruma auyatuwena abo maréna aabaumo utai ááyápáq uraiye.
Mikáké kaya (2) naka kúyotoqo émáyámma yatáqma ókaoka-uraye. 12 Abaram Kénánni marara
maitana, abo Rotima aru marukarawa-koni aukapi Yóten arugomma Tótom waqoka
mainena wení nétuya terinamma uraiye. 13 Totom wayuka anómma Yawe Îtogoka tawi
aaima ke-eta kumiq aaima uyakarae.

14 Rotima ayuwéna Abarammo kégoimma, Yawe Îtogo Abaramtaba tiráiye, “Múte
auramma aonama áubáqá, anaaépaqa, aayánepaqa, aayánurapaqa, máte aukapaqa
máánarakemma aonao. 15 Mi-máte márámó emó aonanna kemá,ení iyápórawakaraq emá
ákapaq aménúne. 16 Kemáení íyápó-anna mama taíbariq-ona maragoni káitora íyáta abo
íma wayuka yorautinoe. 17 Kómare-keewe maragoni ayátákaraq wení awaraqa kemó îbeqo
emmó amunna marama aonao.”

18 Miráitana Abaram wení netuya térínámmá yawítímena maréna Mamrini anó owak
yarawakoni waqoka Íbáróni mainena uraiye. Mikaq Yawe Îtogoka yaare tarouraiye.

14

Abaramma Rótimma Mamá Ayukaiye

1-9 Mi-kánábímmá tiyaakagaraq kaya (12) aukomma Kinirawakaraq yetí wayuka Ke-
toraomani aménápá maqe-urammanibo tiyaakagaraq kaumo (13) auqo keimma yeráwáqá
Ketoraomama aaiqa uyakaneta-urae. Móra-tiyapa (5) kinirawaqa yetí áái-wayukate ya-
garotareta Títími arubi aikutae, (Mipimma karakébarai unokoni arubine). Tiyaaka-
garaq kayaté kayate aukomma (1) Ketoraomagaraq kinirawaqa kaumo (3) ano maruka
kíníráwáté yagarotareta aaiqa-umá móra tiyapa kini-rawaqa kótárae, repaim kayuka
Átíróti Kanaim-kene, Yutim kayuka Amkene, Imini kayuka Kíríatam arubikékáráq.

Orim kayuka Tiya aita marukake abo maréta yeráwáqá Eriparani kammáq-makoni awaba
waqókáq áwátáq-urae. Mikákémó yemó yauwékámmá maréta tiyánepaq En-Mitiba yirae (mi-
maruqa îbeqa Katetire kete) abo yeráwáqá Áméréki kayukati máte-maragaraq abo mirauma
Ámóri kayukamo Ayayona Tamaqo máqe-mamma yikama-táwitawa-urae.

Abo Tótómqo, Kómóraqo, Ámaqo, Yiboikaraq, Berati kinirawaqa yetí aiwayukate
yakarotareta Títími arubi aaiqa yokauma yitauqa-yuqmeta yaurae, Érémqo, Koimiqo,
Tinakaraq Éráti kinirawaqa aaiqa umáyikaneta, móra tiyapa (5) kinirawaqa kayaté-kayate
(4) kinirawaqa umayikaneta.

Amurapema Tína waykatí kinie, Ariokima Éráti kayukati kinie, Ketoraoma Éréma
kayukatí kinie, abo Titarima Kóími kayukatí kinie, Mami káyáté-káyáté (4) kíníráwáqá
maréta-wurae móra-tiyapa (5) kinirawaqa aaiqa umayikaneta. Mi kíníráwáqá, Berae Tótom
kayukatí kinie, Timepae Yíboi kayukati kinie, abo Berae Yowa kayukatí kinie. 10 Títim
arubimma ano kaaweq* maikaraoko óriq uraitana abo minnamo Tótomkaraq Kómóra kini-
rawaqo kówata mátemma péqmareta anubata-owata, abo yaaima wayukarawaqa kaaweq
maiqnobata metéqéta-ureta minnobaq pukae. 11 Kayaté-kayate (4) kinirawaqa Tótómkara
Kómóra kayukatí máte-otakaraq, máte-awaqa maméta kourae. 12 Yeráwáqá Rotimma
Abaramni anówaiko-powata wení ótakaraq wemma awíkae Tótom máqe-emaitata.

13 Móramo (1) peqmarena yiwaigomma, Íbaru naaqa Abaramma timamikaiye máte-
naimo paqima. Mikánábímmá Abaram Mámrini anó owaka yarawakoni waqoka máqe-
uraiye (Mamri Amori nare). Mámri aunabakarata kayaqá (2) yikaraiye, Etikorogaraq
Ana. Mami kaumo (3) watanonnama Abaramte yakarotárae. 14 Abo Abaramma wení
anabaomma awíqma yetí anna-naka urae, mami-naimo keitena wemá kaumo ateretikaraq
tiyaakagaraq eitiqa (318) aaiqa-iwayuka mátemma wení naaupaqo páquramma yááyama
aikutena, abo Téni waoka uréta yetí namuro kayaté-kayate (4) kinirawaqa wakae. 15 Noka-
nawataqa Abaramma wení aai wayuka yaika-umá-yíkárena yíkaminena-itata kayaté-kayate
(4) kinirawakaraq yetí aai wayuka péráwana Abaramma waqmena mirauma Ópa tiyánepaq

* **14:10:** kaaweq: kumayu káwéqá ammó awiqmakedamo atima óqtammo mammá-karapa kawere

aukapaq Támátikati koyarae. 16 Abaramma yauweqma máte notakaraq, Rotigaraq, wení ótakarate, aararaókáráq, yaimma wayukagaraq, yiwikaiye.

17 Abarammo aaiqo-umámo Ketoraomakaraq wetémo yakarotará kinirawaqa kégotamatuwaimma, Tótomuke kinigo Abaramma Taba arubi yiréna aonaraiye (minna kinirawati aruwe).

18 Miráitana Tárem kayukatí kinigo Metiterekimma aawakaraq wáénigaraq Abaramma mamá-ámíkaiye. Métítérékima uyátámaqma Îtogoni mono-naaupaq mayai-naare. 19 Métítéréki Abaramma atimuqá-uyakena tiraiye, "Uyátámaqma Îtogo maragárá wîyomo taroqurai Îtogo Abaramma iráqoni-uyakaniye. 20 Amuramu-uyákao uyátámaqma Îtogoma noitababiyabo wemó aawaqna-ita abo aaiqo-umáení namuro kótámakonna-aitaba." Miráitana Abaramma máte-tatapikemma, móramora (1) máte-tiyaakabikemma Métítérékimma amikaiye.

21 Tótomke kinigo Abaramtaba tiráiye, "Wayukarawaqa ketime mátetataqa etábá mayao".

22 Abaramma anonna-uraiye, "Kemá uyátámaqma Yawe Îtogoka ketí tiyaamma tikaq maraune, wîyokaraq maramó taroq-urai Îtogoka abo kemá araimma-tiyakaune, 23 Kemá íma-mórayataqa (1) ketábá mayánúne, íma móraqamma (1) keboqya tatagarare, kemá ótanaaqa aurakaune wemá timáti-kaiyaba. 24 Kemá kimmora ketí aaiq wayukamo nátúwá nawaka kanaráré-ténúne. Abo náwamo ketémo uraiyamma Ánamo, Étíkoragaraq Mamri paa yiyuwaiyata yeráwátí ótamma-máyátao."

15

Îtogo Áatimá Abarámte Yarutaiye

1 Aaiqa umá ánátatuwena Abaram yitana, Yawe Îtogo kainapaq wekáq páquma tiráiye. "Íma ikatí-uwo kemáení weyure aboení amuyataqa anón-uramma aménúne."

2 Mirátitana Abaram téna, "Anómo uyátámamma Yawe Îtogo nóina emá timinónó kemá íma iyápó makaunabowana Éréyáti Tamatikatike ketí máte notamma kemó makaunna mayáníye?" 3 Abo Abaram téna, "Emá íma iyápó timikanabowana ketí mayái naako ótamma abowání-iniye."

4 Miráitana Yawe Îtogo Abaramtaba tiráiye, "Minaaqa íma abowání inibo enarupikéení iyápógo máte notama abowání iniye." 5 Yawe Îtogo Abaramma awiqmena máápa Abaramma yaubarena abo timámíkaiye, "Mute aabayápáq wîyokarawaqa aonama abo yorautuo, kanarárá yorautínónópo." Abo wemá timámíkaiye, "Ení iyápó-anna mirárá-ínóe."

6 Abaram Yawe Îtogotaba araine-tiyákáitana, mináítábá Îtogo Abaramtaba arupúnáre tiraiye.

7 Yawe Îtogo ókaraq Abaramtaba tiráiye, "Kemá Yawe Îtogomo Úúqo Kárítián-kayukabike mami márá áména abowání-ikaeteq awiqme-iraune."

8 Abo Abaram ítáráiye, "Anommo uyátámáqma Yawe Îtogo, kemá mami márámó araimma abowáníqo-onunna, naara-umá iténa-óné-onuno?"

9 Yawe Îtogo anónná-uráiye, "Nateqá purumakakáráq, mémekaraq, awai típítípíkáráq mátemma kaummo (3) áúqó-uráiyamma mamé-iyo. Óqa máágárá, paaya numa mamé-iyo."

10 Abaram mimátémmá maména wekaq-iráiye, abo Abaramma máte kamma aukapike ataqma ókaoka-uráiye. Numarátámá paa-yukaiye. 11 Abo akikíráókómá arabéna kúmókumo mami áráq wákátábá itana Abaram yikamma wáréwara-uráiye.

12 Minnámo aabaumo kuqperaitana Abaram púkímma-waguráitana mikákékámmá anó kumayuyatako wemmá yawaq-uyakaraiye. 13 Mikaq Yawe Îtogo Abaramka tiráiye, "Ení iyápó-anna óq marabi namu-wayukara ínówe, mi-marabi kayukati kakobe maiyata kayaté-kayate antreti (400) auqa tai aaima-umáyikainowe. 14 Miráíyaq kemá mi káyúkámó kákóbérammo náyumo umáyikaiyamma meyámma ánná-yíménata abo mikákémmáení iyápóanna anó notakaraq mi márúqá yuwéta yawinowe. 15 Abo emá (Abaramtaba téna) amurámuyatapi ayátágana matuwé emá púyínata abo utayákainowe. 16 Kayaté-kayate antareti (400) auqa yáwínata*ení iyápó-annama yauwéqme Kéinan yinowe mina Amoraiti kayukati kumi-aaimmo yemo-uramma íma ari-uráiye."

17 Minnámo aabaumo kupéráimma kumayuqá áúráitana Abaram aonaimma úmúpi iragótinibike irá-kamá yupayo-uména kéqókéq wámmó Abarammo karama yáíka-umárái aukapi yáuraiye. 18 Mitáo Yawe Îtogo Abaramte aamá tima-yarutuwena mirá-tiráiye, "Kemá Ítípike

* **15:16:** Kayaté-kayate anna-kayukamo paqiyapike.

nokómmá maréna Ípáráiti anoo nokaq mami mára ení iyápó-anna yiménúne, 19 Kéni anna-kayukae, Kénat anna-kayukae, Kátmon anna-kayukae, 20 Éti anna-kayukae, Périt anna-kayukae, Répa anna-kayukae, 21 Ámóri anna-kayukae, Kéinan anna-kayukae, Kírígati anna-kayukagaraq Yébuti anna-kayukatí maramá kemá aménúne."

16

Ágaya Ítímaeriye

1 Anyie-téna, Abaramma aanako Tárái íma iyápó aakama amewani-uráiye. Miráitana Tárái wení mayai inaru Ítípike aawiqa Aagamma makaiye. 2 Abo wemá Abaram-taba téna, "Yawe Îtogo iyápómo akáímó anamoriq umatikaiye. Uréya ketí mayai inarukote waténana iyápó ákáma timíno."

Abaram kanaráré téna, Táráitaba tiráiye. 3 Abo Abaram Kéinan tiyááka (10) auqa umátúwaitana wení aanako Tárái Ítípike wení mayai inaruma Aagamma awíqma awaikomma amikaiye. 4 Abaram Ágate wataitana, Ága amukarari uráiye.

Minnámo Ágamo amukarariqo kéena wení ánákomma Taraimma aonama wemá mémápáq-yukaiye. 5 Miráitana, Tarai Abaramtaba tiraiye, "Emá mami úqmá abowáni inone, kemó mamirámó Ágamo umatikaimma kemá ketí mayai inaruma enayápi makaunana, abo íbêqa wemá aonaimma amukarariqo ikakemma aumamé-uyéna kemmá aonama wemá mémápá yuwaiye. Yawe Îtogo eqkáráq keqkaraq aukapi yainaniye.

6 "Ení mayai inaruma enayáápi maiye," Abaram tiráiye. "Nóra-áaimmo auyanammo íténanamo kanaaraqo ína-áaimma umákao." Tarai tai áainuramma taroqumákáítana, Ága ayuwéna kouraiye.

7 Yawe Îtogoní énítóré (30) Ágamma kaqmáápa poqnokóní waqókaq aonaraiye. Mi póqnómmá, Túwa wí-áákóní aukapaq waiye. 8 Énítóreko téna, "Ágao, Tarainí mayai inarugo emá nákakena iréya, nákaraq kewono?"

"Kemá ketí kawaa inimma Táráinopake péqmare kégoune," Ága anónná-uraiye.

9 Mirá-titana, Yawe Îtogoní énítóreko wemmá timámíkaiye, "Yauwéqma Táráinopaq uréya abo wení aamá waraao." 10 Ókaraqa Yawe Îtogoní énítóreko tiráiye, "Kemá ení iyápó-anna mama néturiq umáyíkánata íma wayuka yorautinoe."

11 Yawe Îtogoní énítóreko keqnámmá Ágataba tiráiye, "Amukaraq emá íbêqa mannabowa emá inamaí akainone. Emá Ítímairiye-te* áwîqa yamamiyo, mináaitaba Yawe Îtogo ení uqmamá ítáyamena emmá áwáqnaiye. 12 Wemá Ítímairi abáq íyáká umá maniye, wemá máteq kayuka aaiqa umáyikainata abo máqte kayuka wemmá aaiqa uyákainoe, wemá nékaq ataaramá wení arainibike maniye.

13 "Yawe Îtogoma Aaga Er Roi awiqa amikaiye, minná miráténa, emá Îtogo kemmá timóné, abo yabitikane," Agaa tiráiye. "Kemá íbêqa puqkónáq-únapike páá-maune, kemó timónai Îtogomma aónatuwaune." 14 Min áítábá, mi póqnókómmá Bíyá Ráqá Rói áwîqa keyae, Kátétikaraq Báréti marukoni aukapi íbêqa páá maiye.

15 Miráitana, Aaga inámáí Abaramma ákáyamikaiye, abo Abaramma Ítímáiriye áwîqa miníyápógómmá yaamámikaiye. 16 Abaram éítiqa tenigaraq móra tiyapakaraq móra (86) auqa keitana Aaga Ítímáirimma ákáyamikaiye.

17

Aummó Karain Aimma Timá-yarutaiye

1 Ánibo Abarammo náinia tenigaraq náinia (99) auqo kéitana Yawe Îtogo wekáq páquréna tiráiye, "Kemá Îtogo Wenóqyae, máte-tataqó taroq-innapímmá kekáq amakakí-uréyá íráqó-maiyatapi máo. 2 Kemá eté ketí aama-yarutuweka abo emá nétu íyápó-ánná aménúne."

3 Minnámo kéitena Abaramma óipake Îtogoka marabí awautaitana abo Îtogo tiráiye, 4 "Kemó-itaqá póróməti eté kemá umátuwaune. Emá nétuqya maruti yibowá máinone. 5 Íma ókaraq Abaramue áwîqa yainowe, íbêqa ení augen áwîqa Abara-ámue. Kemá emmá nétuqya maruti yibowámó áúrákáúná áitaba, 6 kemá emmá maamá iyápó-anna néturiq uyákána mayáínóne, ení iyápó-annarawaqa anó maruqa áúráíyata abo kínirawaqa epíké páqinowe. 7 Kemá ketí póróməti yabíyénana matúmatu-íníye, eté ení iyápó-annaraokaraq abo yetí iyápórawate, kemá ekáráq ení iyápó-annarawatí Îto mánune. 8 Máte Kéinan marabimmo

* **16:11:** Ítímairiye awikoní áimma, minná "Îtogo itatimiye".

íbêqo namuq nákáq-umá mánna kemá aménúne. Mi mára egáráq ení iyápó-annatí mara ákáqpaq aukiniye, abo kemá yeráwátí Îto mánune."

9 Abo Abara-ámma ókaraq Îtogo timámíkaiye, "Emá aamó-tima-yarumakaunnamo timámunna waraó, ekáráq ení iyápó-anna mikáqo páquqteta wínómma miráoro. 10 Maminná ketí yarumata-aine eté abo ení iyápó-annamo, mamin aimmo-yarumatamma kéráwáqá yabíyéro: Máte inamáí árákáráwáqá ibôwáqá-umáyikao. 11 Emá ení aukoni kebó-áúwárátí káráma awaméká-maraó abo mami áwáméqá kerátátí áúkápimmo timá-yarúmakauyane. 12 Minnámo epikémmó máte inamái árákáráwáqó páquqteta-yínómma ibôwáqá-umáyikao náwamo éítiqa (8) kanamo-kéinna, náyumo ení náupaqo páquráiyammo, yaurákémmó ópaq nakake mayaniq-urénagaraq nayumo ímo epíkémmó páquráínae. 13 Emá ibôwáqá-umáyikao nayumo ení náupaqo páquráinnakaraq, emó ení yaurakémmó meyání-uránae. Ketí yarumatan-naiko eté awaméká matúmatu-íníye. 14 Náwamo ibôwáqó ímo-uráinna waraowaqa timákáíyata ketí wayukabike kóíno, wemá ketí yarumatan-aima arátuwaiye."

15 Îtogo ókaraq Abara-ámma timámíkaiye, "Íma emá ókaraq enánáqa Táráiye tiyó, íbêqa wenáwîqa Térae maniye. 16 Kemá atimûqá-uyákánana abo wemá iyápó ákáma amíníye. Kemá atimûqá uyákánana abo minná wemá anó-marukarawatí yinówa mániye, kínirawaqa wení iyápó-annaraopike páqinowe."

17 Abara-ámma marabí ótípake awaúténa wíráke-ena abo we-áímmá tiráiye, "Kanaraq móra antareti (100) auqo-uráínna-nako iyápó máyání? Kanaráq Téra náínia teni (90) auqo-uráimma páá iyápó ákání?" 18 Abo Abara-am Îtogomma ítáraiye, "Táyánámmá-itáúnna emá ketí iyápó Ítímaerima amammá ámínó?"

19 Mirátitana Îtogo téna, "Ímiye, Téra inamáí akama amíníye, abo emá Áítíkiye-te* yamáminone. Kemá weté ketí yarumakaunna-aimma maamá-páqonune, mami yarumata-aimma ekáráq ení iyápó-annabi matúmatu keráwáté iniye. 20 Abo kemó Ítímaeritabamo itáúnama emmá ítáyamenune. Kemá áráimma íráqóni uyákanune. Kemá táíbaq améqa abo kemá ókaraq táíbaq iyápó anna aménúne. Wení tiyákagaraq kaya (12) íyápóráwáqá móramora ááiti-anómma auráíyana abo kemá maamá anó maruqa áúrakanune. 21 Abo ketí yarumata-aimma kemá Áítíkite maamá páqonune, Térama mami kánárákémmá méyá áúkáq iyápó ákámá amíníye." 22 Minnámo Abara-ámtemo aamó timá-kánatatuwena Abara-ámma Îtogo áyukaiye.

23 Mitáoq-uramma Abara-am Ítímaerimma káwirena, abo mátemmo waamo wení náupaqo páquraiyamma, meyákákémmó meyániq-uráíkaraq, mátemmo waamo wení náupaqo maemma wemá ibôwáqá umáyikaraiye Îtogomo timámíteniq. 24 Abara-ámma náiniqa tenigaraq náiniqa (99) auqa-ke-ena ibôwáqá-uyákárae, 25 mikánáráqá wení ániko Ítímaeri tiyákagaraq kaummo (13) áúqá kéitana. 26 Maaka mimórá kánáráq ibôwáqá-umáyikarae. 27 Yáimma wayuka mátemma waamá ibôwáqá umáyikarae, Abara-ámni náupaqo páqura-nabiyo ópaqnakake meyániq-uráímma weté ibôwáqá umáyíkárae.

18

Kaumo Námúq Wayukae

1 Yawe Îtogo anón owak tarawakoní ááikaq Mámari Abara-amka páqurai aine. Abara-am wení térinakoní oqta-ákáq aanónaqo-kamákenamo-íkaq maramáqe-uráiye. 2 Abara-ám múte aónaimma kaumo (3) káyúká áúbáq itó-umakurae, minnámo kéyimonena wení térinamma yuwéna uyaténa koyimónarena, abo yeráwáká koma-marabí awáútaiye kayoné-áimma yirátiraiye.

3 Abara-ám móra waikotaba (1) mirátiráiye, "Ketí Anóko,* kanaráq íráqóáimma-tirátima makáq ketí náoq máíyaq kemá tíwáqnaonó. Íma ení mayai-naqa kótao. 4 Nommá kemá maméq-yená abo emá áítauqa tetekéya ma yágóní ááipi agao. 5 Kemá ááwáqa maméq-mátímenaraq keráwáqá namá aqkonná-umátuweraq mikákémmá páá keráwátí ammá wínówe. Ketí naoqa yiráneteq kemá timurámu-maráune." "Katekowé-íráqone," yeráwáqá anónná-urae, "emó ónae-tinaiq uwo."

6 Abara-ám uyaténa térinaupaq uyápékurena Térámma timámíkaiye, "Kabequmá kaumo (3) tápéqa† páráwaqa yaqmáwaq paretiráwáqá agayaó."

7 Abo wemá Abara-ámma uyaténa nákaqo wení purumakakáráwáqó mápaq-uréna abo móra (1) íbêyamma áínóara purumakamma áúyakaiye, kabeqitana Abara-ám wení mayai-naqa amitana wemá ikamma abo ááwáqa yokaaurae. 8 Aqa ááwáqo yokaakeimma, Abara-ám ikaq nánánókáráq, auke nananokara abo purumakammo agama yokaaumátakaraq

* **17:19:** Áítíkiye áwîkoní ááimma, minná "wírae". * **18:3:** Anókowe áwîqa minná Ítogotaba tiráiye † **18:6:** 20kg-miraramma.

maména mamin ááwáqá máyímíkaiye. Minááwáqó-kénámmá Abara-ám itoumá yagóní áipi yetí waqokqa maena-yiwe-uraiye.

9 “Nákaraq enánáqa Téra maiyo?” yeráwáqá wemmá ítárae.

“Térinaupaq maiye,” tiráiye.

10 Mami kaumo (3) namu-wayukabike móra-waigo (1) Abara-ámtaba téna, “Kemá yauwémma mamirá-kánáráq méyá-náúkáq yénúne, abo enánáqa Téra iyápó mayaniye mikánáráqá.” Téra yinaepaq térinakoní otaraq maena ítáraiye.

11 Mááka Abara-ámkaraq Téra áqa wayuka-ariqa aukuraye, abo Térama araqná-urapowana imá iyápó ákáwani-uráiye. 12 Mirátitana Téra áúyánámá-kéitena wetábá wírá-uráiye. “Máákakorata wayuka-ariq aukurauye íma iyápó ákawaniq-uraubo kemá íbêqa iyápó akánú?”

13 Yawe Îtogo‡ Abara-ámma ítaraiye, “Nóra-itanawá Téra wírá-kenawa téna kemá araimma iyápó akánú, íbêqo kemó araqnámo aukúnnapikemma? 14 Kemá Yawe Îtogoma íma mórayatako ummáyátikaniye. Kemá yauwéqma enopaq timákáúnna kana méyá áúká yenana abo Térama inamáí íyápó mayaniye.”

15 Téra ikatíq-éna, “Íma wira-uraune téna,” kaqarí-tiráiye.

Abo Yawe Îtogo téna, “Araimma emá wírá-uráne.”

Abara-ám Îtogotaba Tótóm Wayukayaba Yíwáqna-uwo Tiráiye

16 Mi káúmó (3) námú wáyúkámó itóuma kóinekéta yeráwáqá márúte yuqmá Tótóm aónarae, abo Abara-ám apaq yiyuwáínéna maréna yeráwáté uráiye. 17 Minnámo maréta kéwowana, Yawe Îtogo wenáúyánánóbáq tiráiye, “Kemá kanaráq Abara-ámma yawáquyakanu kemó nóratatariqo ónúnna. 18 Ímiye, nóínaitabiyabo Abara-ám anó imamukaraq marukarawatí yubiqá áráimma maniye, abo wetábáétéq máte marukarawakomma mamárábímmá iráqoni umáyikanune. 19 Kemá áqa wemmá tiyákátukaun-nabowana wemá wení iyápó-anna timáyiminata ketáá warainówe, yeráwáqá iráqon-aikaraq abo tágamayatari-oró. Miráíyana Yawe Îtogo Abara-ámmo wemó tiyákáraimma aminiye.

20 Abo Yawe Îtogo Abara-ámma timámíkaiye, “Kemá Tótómkaraq Kómórati anónibiqa yáqyiqkámma itaune, yetí kúmi-áiko anóni-umá táwítawa-iye. 21 Miráipowaqa kemá kukéq aónanune ááraimmo yetí táí áimmo taróqómma.

22 Mikákémmá kaya (2) námúnákárátá Tótóm aukapaq wuráye abo Yawe Îtogo Abara-ámte páá mikáq máqe-uraiye. 23 Abara-ám Yawe Îtogoní waqókáq yiréna ítáraiye, “Emá ááraimma kateko wayukate táwí wayuka yíkamino? 24 Minnámo móra-tiyapaq tiyáka (50) kateko wayukamo máraiyamma, emá páá máte kayuka yíkame abo emá íyaq mami kátékó wáyúkátí áitaba yiwimmá kamayikaino? 25 Ímiye, kúmiq wayukamo yíkaminema emá íma kateko wayukagaraq yikaminone, kúmiq wayukate kateko wayuka íma mimmóráwáí úqmá mayainowe. Emá íma mirárá-ínóne, kímmora (1) nááwamo mamárábí máte kayukamo yainánimma emá maane. Emá iráqón-áimma taróq-ínóne.”

26 Yawe Îtogo anónná-uráiye, “Yeráwátábáé-téq íma kemá yíkamonune.”

27 Abara-ámma yauwéqma Yawe Îtogotaba tiráiye, “Kemá íbêqa Anókote aámá ténáq íma ikátí-une, kemá pátátáune, káítóra-uráúne. 28 Minnámo móra-tiyapaq (5) imó-maatabawte, kanaraq máte kayukate mami káyúká yíkamino?”

Yawe Îtogo anónná-uráiye, kemá aónánana kayaté-kayate tiyakagaraq móra-tiyapaq (45) wayukamo maiyaqa, kemá íma yíkamonune. 29 Móragaraq Abara-ám Yawe Îtogomma ítáraiye, “Abo kayatá-kayate tiyaka (40) wayukamo maiya emá náraq ínónó?” Yawe Îtogo téna, “Kayaté-kayate tiyaka (40) wayukayabaetéq íma kemá yíkamonune.” 30 Abara-ám téna, “Kanaráqibo, Anóko íma áyataba umátike tiyúwénaq ókaraq emmá ítáno, emá náraq-ínónó minnámo kaumo tíyáká (30) kátékó wáyúkámó maraiyama?” Yawe Îtogo anónna-uráiye, “Kemó aónánanamo kaumo tíyáká (30) wáyúkámó maiyaqa kemá íma óqa yíkamonune” 31 Abara-ám Yawe Îtogomma ítáraiye, “Kemá íma ikatí-éqa ókaraq aamáitanáq-úne, emá náraq umáyikainono minnámo kaya tíyáká (20) kátékó wáyúkámó mi márúpímmó maiyama?” Yawe Îtogo wemmá anónná-uráiye, “Mami káyáa tíyáká (20) kátékó wáyúkátí áitabae-téq íma kemá yíkamonune.” 32 Ókaraq Abara-ám Yawe Îtogomma ítáraiye, “Kanaráré, Anókó íma ááyáqa-timiyó, tiyúwénaq paki mórákaraq ítáno. Náraq emá ínónó, tiyaka (10) wayukaurammo mi márúpímmó maiya?” Yawe Îtogo anónná-uráiye, “Páá tiyáka-urammo (10) kateko wayuka mi márúpímmá maiyamma kemá íma yíkamonune.” 33 Yawe Îtogo Abara-ámte aamo témáyámma kánatena, wemá mi márúqá kéyuwaimma Abara-ám yauwéqma naópaq kóuraiye.

‡ **18:13:** Mi kaumo (3) namu-wayukabikema, mora (1) mina Yawe Itogowe

19

Tótómkaraq Gómóraq Itogo Mamáá Táwítawa Uráiye.

1 Mi énáíkáq kaya (2) énítórékó* Tótóm kóyáráye. Rótima Tótóm marukomma uyáperai ákáq maraqmáqe uráiye. Minnámo kaya (2) énítóré-rátámó kéyimonenama ítoumá yenákátópaqa uréna wemá marabi ótipake yenákáráq awáutaye. 2 Rótí téna, "Timuqá-matikáúne ketí anókoratae. Ketí naaupa yekao. Kenáká títauqa tete-kékaq keté watáíyaq abo abéya máí nókápáq kenákátí ammá wiyoye."

Kaya (2) énítóré kórátá téta, "Ímiye, kerátá makáq máte kayukamo kaikuyo marukaq wáéyúye."

3 Mirá-kéteyataba Róti aqkonna-umá kétitaba yenáká maréta Rótite abo wení naaupaq koyaráye. Róti yenákáti ááwáqa yoká-umá abo (íma itoráí káná íma mai) pareti agamá yímítata narae. 4 Kaya (2) énítóré kórátá yú-waiyeta kéoyana máte wayanammá Tótómkemma, mapukáráq wayúka ariqa Rótiní nammá yáútúraq-umákae. 5 Mami káyúká Rótimma áyarae, "Nákaraq kaya (2) námú-nákárátá enópaqo yéyamma mááyo? Naaupake yiwíqma máápaq yukénata yenákáté ketáá aaraukáríq onnatáó."

6 Róti yimónaibaq máápaq yáúbarena abo anaépake oqtá áúyakaiye. 7 Róti téna, "Ímiye, ketí wayukama, íma tai-áimma taroqoro." 8 Aónaro, kemá kaya (2) ínárú íma waté watayamma yíkáraune. Yukaiyaq kemá yimíqma máápaq márúte-tímíkanaq abo keráwáqá nówaitataqo tikáínna yeráwáté oro. Abo ketí namu náká íma moráyatariq umáyíkaro. Ketí naaupaq yiráyapowaqa yabíq-yikanune."

9 Abo yeráwáqá mirátirae, "Páábaq yááwao oqtarákémmá," yeráwáqá téta. "Rótima íma maruq áinare. Abo íbêqa wemá ketáti kawáá máínénábiyo! Ketá yenáká kótámamqma emmá táwí-áaimma uyákanunatae." Mirákéteta innene-umá Rótimma abúbúqma maré-kéwéta oqtá yokiránéta-urae.

10 Mirámó-kéomma kaya (2) énítóré kórátá oqtaráké Rótimma yabitimá yauwéqma naaupaq kéyuweta oqtá áúyatukaye. 11 Mi káyá (2) énítóré kórátá máte wayuka oqtaráqó mááqeémámma maabukáráq wayuka ariqa maamá kumayuriq umáyíkáítata yeráwáqá íma oqta aónarae.

12 Kaya (2) énítóré kórátá Rótitaba téta, "Íyaq emá yaimma anna wayuka maapi Tótóm maqa yíkárano, mirauma enairó-utama,ení ánimaqa enayámummaqa yaimma ení arainibíkémmá?" Máraiya-moema yiwíqme mamipíké kóró. 13 Kerátáa mami-márúqá maamá táwítawa-óyúye. Yawe Îtogo Tótóm kayukati ááyama ibiq-aimmo yaqyíkamma ítáímma anóni itana timátíkaitaka mami-márúqá maamá táwítawa-óyakae.

14 Miráketeyataba, Róti maréna uréna wení ayamummatí aanabo-íyápóráóqá timáyímíkaiye. Róti téna, "Uyatéraq ma márúqá yúwaro, Yawe Îtogo áqa ma márúqá maamá táwítawa-ínékeiye!" Abo wení ayamummatí aanabo-íyápóráóqá ábê-aimma kétiye-téta yúyánápí tirae.

15 Iráqma-tágaimma, kaya (2) énítóré kórátá Rótimma yokage-umá timámena, "Uyaté enánákaraq enayámúmmaqa yiwíqme kówao, ímo-iteqoweqa keráwákáráq Tótóm marukote aweké mayainówe."

16 Abo Rótimo mayámaramo kéimma, kaya (2) énítóré kórátá Rótimma ayákaqa yátoqma ánákokaraq, wení kaya (2) áyámúmmá yiwíqme yokege-umá Tótómke máápaq yáúbaraiye. Yawe Îtogo yeráwáqá áyáqa yímíkaiye. 17 Minnámo kaya (2) énítóré kórátá yiwíqma máápaqo kéyiyuwena, móra (1) enitoreko téna, "Uyatéraq keráwátí túyaba kóro. Íma wáéqma aónaro, íma móra-aakapáqá mami árúbáqá agaro!"

18 Abo Rótima anónna umá-téna, "Ímiye ketí anóko, timuqá-marakáúne. 19 Emá íráqonni umátike abo emá anómma iraqon áimma ketí tááraqo yabítíkánna tiraténé. Abo kemá íma anubaqá uyónúne. Kemá mamin úmágó aapaq yátóráínaq puyónúne. 20 Képi keboqyá maruqa aónao, íma népáq-urane, tiyúwéna péqmare mi kébóqyá márúkáqá wono. Miraonana kekáq puiyataqa íma yíkae."

21 Móra (1) enitoreko Rótitaba téna, "Kateko-úráné, kemá enááraqa kanaráré-tiyakaune. Emó ténná maruqa íma maamá-táwítawa onune. 22 Ánibo uyaté-péqmare kówao mi marukaq. Kemá íma móra-yatariq urána emá mi márúkáqá kówao." (Rótimo peqmarenamo urai marukoni áwîqa Yowa)

23 Róti Yówa koyaitana áábáúmá utaráiye. 24 Miráitana Yawe Îtogo wíyôpake iragáráq kawabába-oqtamma yúwaitana Tótómkaraq Kómóra kukaiye. 25 Yawe Îtogo máte maruqa agamá táwítawa-uráiye, Yóten arukaraq wayukamo mi márúpímmó máékaraq, mátetataqo mi

* **19:1:** Pimo tiraima kaya namu-nakarataya-bamo tiraima, mina mami kaya ayakara nakae (18:22)

márábimmó waimma. 26 Miramo-kéimma Rótiní ánáko anaepaq waéqma aónaimma, wemá maamá úgórá-ótákáq umákuraiye.

27 Máí nókápáqá Abara-am itóurena yauwéqma Yawe Îtogokaq watá-tirái marukaqa-uráiye. 28 Abara-ám márúte aónaimma Tótómkaraq Kómóraqa, Yóten arubimma abo máte marama aónaraiye, abo irabíkéká-umá anó-kairaya umumma mi márábíkémmá utaimma aónaraiye.

29 Abo Îtogomo mi árúmáqá táwítawa kéumatuwena Abara-ámma áúyánámá-ítáyamikaiye, ááka-itana Îtogo Tótómkaraq Kómóra maruqo táwítawa kéena Rótimma áwîqma máápaq ayuwáitana íma aweké mataiye.

Rótigaraq We-nayamummaqa

30 Róti wení kaya (2) ayamukorátáté Yówa maiyaba ikatíqéna yeráóqá anubaq mainena utaiye. Wegáráq wení kaya (2) ayamukote muriánnóbáqá máqe-urae. 31 Mórataoqa (1) ananowáá aukotaba ténа, “Ketiborátá anónuqma-kaiye, mamarabi aaimmá máte-marabaqa, kerátáté mainomma íma-wá-mae. 32 Kerátá táínomma ketibokárátá amiqma neginági uyákátuwekaq weté watéka iyápó mayáyúye.”

33 Mi nókámmá yibowámma táínomma yenáká ámítuweta, ananowá maréna weté watáiye. Yibowá Róti wetemo waimma íma iteone-uráiye.

34 Méyá mi énáíkáqa ananowá aukotaba ténа, “Énai nokamma, kemá ketiboté wataune, kéqnamma íbê-nokamma kerátá táinomma amiqma neginági uyákátuwaya abo emá ure weté waténaka wekáké iyápó mayao.” 35 Mi nókámmá kéqnamma táínomma yibowámmá ámímma neginági uyákátuweta, áukonaqa maréna abowáte wataiye. Kéqnamma yibowámá nóraq-oyamma íma itéone-uráiye.

36 Miráútuweta kaya (2) ánánókórátá yibowákáké yímukarariq-uráye. 37 Ananowámá inamáí ákáma abo Móáp awiqa ámikaye. Móap kayukati yibowá íbêqa-maiye. 38 Áúkoma miráuma inamáí ákáma Péqámi awiqa yamámíkaiye, Ámónaiti kayukatí yibowá íbêqa maiye.

20

Abara-ámya Ábímérékí

1 Abo Abara-ám Mámrikémma maréna Négébéq aukapaq koyaréna, Kátétikaraq Túr aukapi máqe-uráiye. Páqya-kana Abara-ám Kéra kémaena 2 abo mikáqá Abara-ámma wení ánáqa Tératabа, wemá “Ketímánare,” tiráiye. Abo Ápímérék Kéra wayukati Kíni-bowana, wení mayai wayuka timáyíkáitata Téramma koma áwîqmeta yewana Ápíméréki mayákáraiye.

3 Miráowata, móra (1) nókámma Îtogo Ápímérékikaq kainapáqá páquma timámíkaiye, “Emá puyínóne, emó aaramó awiránna áitabа. Min ínímmá waataké íníne.”

4 Mirá-kétitabа, Ápímérékima Térani waqóká íma wuré-nabowana, mirá tiráiye. “Îtogo emá kanaraq kekáráq yepímmó ummamó-ímo mai-kayuka yíkámínono? 5 Abara-ám kekáráq timátimena, Tératabа ketímánare titanawaq, abo Térama timátimena Abara-ámtaba ketiyóbíye tiráiyo. Kemá táágama tuyanakake mamitátáqá taroquráunanibo kemá íma tai-áimma taroquráune.”

6 Miráitana Îtogoma kainapáqá timámíkaiye. “Áraine, itéq-aoneq-uráune, emá táágama auyanakake mirá-uráne, miráitaq kemá íma emmá ayuwauna ketúrakaqa táí áimma taroq-uráne. Mináítábá, kemá íma emmá ayuwauna wete watáne. 7 Ánibo waa ánáqibo yauwéqma tiyákenana awaikókáq wíno. Wemá ketí óyáúqnare, nunamummá wemá tiyákaina páá mainone. Ánibo, emó ímo yauwéqma awaikókáqó timá-kemoema egáráq ení wayukagaraq puyínóe.”

8 Óóqa máí nókápáqá Ápímérék wení anó-kayuka yáyama áíkuyikarena Îtogo kainapáq mátenaimo timámímma timáyímíkaiye, wení anó-kayuka anómma ikatí-uráe. 9 Abo Ápímérék Abara-ámma áyarena tiráiye, “Emá nóraq ketámmá umátíkáráno? Kemá íma móra táí-áima taroquyákáraupo. Minnámma emá kekáráq ketí anó-maruqa anó tigaeta mamiráumá timénó. Emá íma taroqówai áimma taroq-umátikane.” 10 Abo Ápímérékima Abara-ámma ítáraiye, “Nóra náitabawa emá mamirámá-uránó?”

11 Abara-ámma anónná-uráiye, “Kemá túyáánápí-téqa mami márúkáq wáyúká íma Îtogoní áqa áraimma ínópowata kemmá ketínákake tíkatuweta ketínaqa mayainóe tiráúne. 12 Móra-aayapaqo-itannama árainuramma mami ínímmá ketímánare. Wemá ketibokákémmíbo, íma ketinókakene. Miráitana ketí náqa wemá áúkaiye. 13 Minnámo Îtogomo timátimenamo, enaboní márúqa yuwé kówáo titaqá kemá Tératabа téqa, ‘Nánaukapaqo wóyúyamma emá ketábá ketiyóbíye tiyó,’ Emó ení íráqó-náimno mamiráuma tirátine-moema.”

14 Abo Ápímérékima, tipitípikaraq, purumakakáráq, mayai wayukama, aragáráq wagaraq Abara-ámma kámena abo wení ánáqa Téramma yauwéqma ámíkaiye. 15 Mirá-umátuwena

Ápíméréki tiráiye, “Máte maramo kemó yabiyúnna aónatuwe yuwé emó akáínnaraq nákaqo mánáetinaráq áúyatuwe abo máo.”

16 Térataba wemá téna, “Kemá téniqa antreti (100) ara tauma* enayóbímma kámune. Kemó tái-áimmo emmó taróq-uyákáunaraqo ayumíení wayukatí yúrakaqa amúne. Epímmá íma aweke maiye.”

17 Miráitana, Abara-ám Îtogokaqa nunamummá-titana, Îtogo Ápímérékigaraq wení ánákogaraq, wení mayai-inarurawaqa íráqónni umáyikaitata yauwéqma iyápó yíkárae. 18 Ápímérékimo Abara-ámni ánáqo mátai-náitaba Ápímérékiní aara-iyápó Yawe Îtogo máte yííyáqa auyatukai.

21

Áitikimma Marákáraiye

1 Yawe Îtogo wemá tiráiteniq-umá Téramma atimuqá-aména abo wemá Abara-ámmo pórómátimo-uyákáraimma kíqna-uramma taróquráiye. 2 Mi kánáráq-úrámmá Yawe Îtogo Abara-ámmo pórómati-uráimma, wemá anónuqma-áúráitana, Téra ámûkarariq-uréna inamáí ákáma amíkaiye. 3 Téramo ákáyami iyapo Abara-ám Áítíkiye áwîqa yamámíkaiye. 4 Abo Áítíkimo móra-tiyapakaraq kaumo (8) kánámó kéimma, Abara-ám Îtogomo timámíkaiteni-umá Áítíkimma ubayammá-uyákáraiye. 5 Abara-ám ántárétiqa (100) auqa itana abo Áítíki wekáké páquraiye.

6 Téra tiraiye, “Îtogo wirágara amurámu timiye, abo máte-wayukamo iyápómo kemó akáúnnamo minná-itétama kete yeráwáqá wíra-inówe.” 7 Aniyeténa Téra tiráiye, “Ímamórawaigo Abara-ámtaba téna kettaba min íyápó ákáyaminiye tiraim-manibo, kemá íbêqa Abara-ám anónumma áúráípi iyápó ákáyamune.”

Ágakaraq Ítímaerima Timá-yíkáraiye

8 Áítíki anómma-auréna abo ááwáqa naraiye. Mi kánáráqó Áítíkimo naammo némaimma yuwéna ááwáqo kénaimma Abara-ám anó nawaqa agayákáraiye. 9 Téra aónáima weni mayai-íníkóni ánimma Ítímáeri Áítíkimma wíra-uyákáraiye. 10 Miráitana Terá Kówánai-tena Abara-ámtaba tiráiye, “Mi máyáí íníkáráq wení ánimma wárénata kótao, íma Ítímáeriení ótamma ketánikote yainániye.”

11 Minnámo Téramo ti-náikómma mamá anómma Abara-ámuní auyanakoma táwítawa-uráiye, nói-náitababiyabo Ítímáerima wenáni-karaqiye. 12 Abo Îtogo Abara-ámtaba tiráiye, “Íma emá umma-áúyánámmá itaó enánikotabakaraqení mayai ínímmá. Nówai-naimmo Téramo tína itaó, nówai-náitababiyo Áítíkikake kemó póróméti-uyákáraunna emá iyápó-anna mayáínóne. 13 Kemá Ítímáerimma nétuqya iyápó áménana yeráwáqá abo mamá anó maruqa-páqinowe, minna wema enánipowana.”

14 Máí-nókápáqá aabêyanapimma Abara-ám yáimma awakaraq nonáná-yaqmá maténa Ágámma amikaiye. Wemá Áganí aqnókáq kauyakéna abo tiyákáitana wení ánikote kóuraye. Ága wení ammá maréna abo amáyukara-umaena kaqmáqmaqa Bétíba waqokaq uráiye.

15 Ábo anabíké nommá ánátakitana, Ága ánikomma karanóbáq apaq ayuwéna 16 abo wemá maré waqónáwátáq kéra-nékaka wení ánikomo-máikake máena, wemá wetábá ááímá kétena, “Kemá íma kao-nanana puyíkae.” Abo Ága mérami wáqónáwátáqó máqemaikakemma wemá ibiqá átáma yakáiye.

17 Îtogo Ítímaerimo ibiqó-yáráimma ítáraiye. Îtogoní énítóreko wíyôpake Ágamma áyarena abo wetábá tiráiye, “Nóraq-uránó, Ága? Íma ikatíq-uwó, Îtogo enánikoní ibiqá ítátuwaiye. 18 Emá uréya enánimma awíqma enayáápi yoraó, kemá wení iyápó-anna mamá anó maruqa áúqyikanune.”

19 Îtogo Áganí áúramma táagayakaitana abo wemá maiqnómmá áónaraiye. Ágama nonánábí nommá yakéna maré-uréna ánikomma nommá ámíkaiye.

20 Îtogo Ítímáerima yabírákáraitana abo wemá anómma-aukaiye. Wemá kaqmá maqa maena abo aráábá-naqa aukaiye. 21 Ítímaeri Páráni kaqmáq maqa maitana, wení anówa Ágama Ítípike aaramá aabá uyamikaiye.

Kayoné Áaimma Timá-kayoné Urayé Mi Bétíbaq

22 Mi-kánábímmá Ábrá-ámkaq aamá tínéna Abimereki iráiye Píkórite, wení ááíq-wayukatí kawáámá. Ábíméréki téna “Ítogo mátetataqo taroq-innabímmá ete mániye. 23 Íbêqa Îtogoní áúrakaqa emá ayáámma aikaq márénaqa kemá aónéqa minná emá íma kete, ketí

* **20:16:** Miráuma wení umamá 11.5kg ara-tauwe

iyápórawakaraq, ketí iyápó-annarawate táwí áaimma taroq-ónúne-tiyo. Emó namuq-náká-umá mánna marukaqó kemó emmó arátiraunna iraqo-náaimma mirárá-umá kemmá tirátio."
24 Abara-ám téna "Kemá tiyáámma tikaq-maráúne."
25 Íbêqa Abara-ám Ábímérékimma kúruqa timákáraiye wemó móra noqmaiqo uqmakáimma Ábímérékini mayaí-wáyúkáráwáqá yabíma abowání-umatawana. 26 Abo Ábíméréki téna, "Náwamo miraimmá íma kemá aónaraune. Emá íma mitaoqa timátimenaq ítárauna íbêquramma-itaúne."
27 Miráitana Abara-ámma tipitípi-garaq purumakamma maména Ábímérékimma ámíkaiye. Mikákémmá máákagorata móra-yiyaqa maakaye. 28 Abara-ám móra-tiyapakaraq kaya (7) ánáé típítípíráwáqá mamá-ókaq tipítipi-rawapike makáiye. 29 Abo Ábíméréki Abara-ámma ítáraiye, "Nówai náaitabawa mami mórá-tíyápákáráq kaya (7) típítípíráwáqá emó mamá-ókaq yenamáraqa makáánó?"
30 Wemá anónna-uráiye, "Mami mórá-tíyápákáráq kaya (7) típítípíráwáqá mayaínónna áaraimma mi maíqnótábá keqtábá ukaíye-tínóne."
31 Mi-náaitaba mi-márúqá Bétibare áwîqa-yarae, nówaitababiyo kaya-náká (2) móra-yiyaqo makááyakare.
32 Kaya (2) nákórátámó móra-yiyaqo maraí-áímmó Bétibaqo kánataimma, Ábímérékigaraq Píkori wení áai-wayukatí anómma yauwéqmeta Pírítáni marabaq uráiye. 33 Abara-ám támárátiki yaama Bétíba uqmakéna abo mikáq wemá Yawe Îtogoka monoqá-tiyákáraiye, matuqmatuq Ítogokaq. 34 Abo Abara-ám áayátá kanama Pírítaini marabimma máqe-uráiye.

22

Îtogo Abara-ámma Maqmá Aónaraiye

1 Yaímma kana yátámakitana, Îtogo Abara-ámma maqmá aónaraiye. Îtogo "Abara-ámma" timámítana,
Abara-ám téna, "Maa-maúne" tiráiye.
2 Îtogo téna, "Enánimma kímora arupikémmó akaín íyápó awîqme Móréya aukapaq winaq, móra (1) anuma arátena enánimma ikámma agaamá ôba umátikao."
3 Maí nókáápáqá Abara-ám itó-uréna, ôbamo í-íráámá yaímma atáqma kebóqya otikoní ámúraq kémarena, wení kaya (2) máyáí nákáráq ánikomma wemá yiwíkaiye. Yeráwáqá maréta Îtogo timáyímí marukaq urae. 4 Kaya (2) wáágá yátámakitana, Abara-ám wonaeti márúqá aónama nékaq yukaiye. 5 "Kaya (2) mayaí nákáráq maakáq pááqya otikaraq maero," Abara-ám timáyíkaraiye. "Kerátá Îtogokaq mérapaq wuréka monoqá mó-tiyákátuweka yauwéqma keráwátópaq yéyúye."
6 Abara-ám agaamá ôba umákai iraama mamá Áitikimma kábakena, wemá iraa-áakaraq púmá mataíye. Abo maákama móraitéta uráye. 7 Áitiki téna, "Ketibo?" titana.
"Owe ketáaniko?" Abara-ám anónná uráiye.
Áitiki téna, "Iraa-áakaraq iraamáq maíbo, ánibo nákaraq ára tipitipi agaamá ôbamo umákaima maiyo?"
8 Abara-ám anónna uráiye, "Ketáaniko, Îtogoma wenamáríq móra (1) ára tipitipi ôbamo agaamá amímá timini-karatae." Abo maakama móraitéta maréta kóuraye.
9 Abo yenákámá Îtogomo timáyíkai marukaq uréta Abara-ám yáaré taróqumá iraamaá áakumá ámúra makaíye. Wemá Áitikimma ánna ai-yayaka ataumá yaareraq iraa-ámúraq makaiye. 10 Abo wemá ayáámma áarumma púmá maténa ánikomma ikamínéna uráiye. 11 Abo wíyôpake Yawe Îtogoní énítóreko áayama téna, "Ábárá-ám! Ábárá-ám!"
Abara-am anónna uráiye, "Ké-maúne" tiráiye.
12 "Íma min-íyápómá awekema amiyo, ánekuqma mórayatari-uwo (1)," tiráiye. "Íbêqa kemá aónáúnama emá Îtogoní áaqa ikatiqé mináítábá emá íma enánimma kímora iyapo yáátorane."
13 Abara-ám waéqma aónama yúwáimma awai-típítípí karanóbaq ituwena wení kómuraq maitana aónaraiye. Wemá uréna koma tipitípi maména ánikoní márúqa mamá agaamá óba ámíkaiye. 14 Abo Abara-ám mi márúqá "Yawe Îtogo timíní marure" tiráiye. Íbe kanama "Yawe Îtogota timíní anuwe" tiráiye.
15 Abo Yawe Îtogoní énítóreko wíyôpake Abara-ámma yauweréna kayataoriq-umá (2) áayaraiye. 16 "Kemá áaraimma akoqná aimma timamune, "Yawe Îtogo mirá téna tiye. "Emó kímora iyapo ímo yátóránna áitaba, 17 Kemá áarai-nuramma anó amuramuqa eqkáráqení iyápó-anna mamá taíbariq íníye abayáákáq wiyóká éta nonáwábaqa kekébára ínóe.Ení iyápó-anna namurotí márúqa yíkamma yabiyínóe. 18 Emó ketáámo waaránna áitaba,ení iyápó annarake máte marabaqa maa márábímmá (amurámuq marainoe)."

19 Ániye téna, Abara-ám wení mayaí wayukate yauwéqma móraiteta maréta Bétíbaq kourae.
Abara-ám Bétíbaq máqe uráiye.

Naqaní Ánimare, Náqa Ábárá-ámni Ábákowe
20 Yaímma kana yáwitana Abara-ámma timámíkaiye, "Mírkáma wekáráq iyápó anowae,
enábáqa Náqakake wemá inamaíráwáqá yíkátukaiye. 21 Útíma-ma áqnáekowe, Bútíma-ma
ábákowe, Kémúeri (Árámuni abowae). 22 Kététi, Áyo, Bírítáti, Yítírábu-garaq Bétúeriye."
23 Bétúeri Árébékani abowá aúraitana, Mirkáma mi eítiqa (8) inamaíráwáqá Abara-ámuni
abako Náqakake yíkáraiye. 24 Wení anaékaq (2) anaqa Reúmae, wegárá inamaí yíkáraiye. Yetí
yíwíqa. Tápae, Gáqámue, Táqátigaraq mákae.

Máátiyu

Îtuma yauwéqma tiwiraí-nákóní títaubikoni anáábútáátî yíwîqa

1 maannáma Ítuma yauwéqmataa tiwiraí-nákóní anáábútááe. Îtuma minnâ Tébitin-annabikene ánibo Tébitima minnâ Âabaraan-annabikene.

2 Áabaraama minnâ Ááítekimma aboáé. ánibo Ááítekima Yáakobomma aboáé. ánibo Yáakoboma Yútaamma wení ábâqawaayugaraqa yeqtí yiboáé. 3 Yútaama Pérêtiya Étaronimma aboáé. ánibo Pérêtima Étaronimma aboáé. ánibo Étaronima Aráámma aboáé. 4 ánibo Arááma Aammínataamma aboáé. ánibo Aaammínataama Náátonimma aboáé. ánibo Náátonima Tárámonimma aboáé. 5 ánibo Tárámonima Bóáatima aboáé. anóama Aréaabie. ánibo Bóáatima Óbétimma aboáé. ánibo anóama Arútie. ánibo Óbétima Yétimma aboáé. 6 ánibo Yétima Tébitimma aboáé. Tébiti kínima máqte-marukaq yabíkái-kawaanare.

ánibo Tébitima Tórómónimma aboáé. anóama naayóbáqa Yúrááíaama ánáakoma máqe-uraimanibo Tébiti moyámmá yabitiráine. 7 ánibo Tórómónima Aréábóamma aboáé. ánibo Aréábóama Abááíyaamma aboáé. ánibo Abááíyaa Étaamma aboáé. 8 ánibo Étaama Yeótabatimma aboáé. ánibo Yeótabatima Yóraamma aboáé. ánibo Yóraama Utááíamma aboáé. 9 ánibo Utááía Yótáámma aboáé. ánibo Yótááma Éaatimma aboáé. ánibo Yótááma Étékááiyamma aboáé. 10 ánibo Étékááiya Manáátaamma aboáé. ánibo Manáátaa Émonimma aboáé. ánibo Émonima Yótááíaamma aboáé. 11 ánibo Yótááíaama Yekóniyaa aboágáráq ábâqawaayugaraq yeqtí yiboábóana mi-kánáábíma Ítíráaeo-wayukama Bébírôniq móma ánná urááe.

12 yemá Bébírôniq móma ánná owana Yekóniyaa Téyaatiomma aboámá máqe-uraiye. Téyaatio Térúbabeomma aboáé. 13 ánibo Térúbabema Áábiutimma aboáé. ánibo Áábiutima Irááíakimma aboáé. ánibo Irááíakima Étomma aboáé. 14 ánibo Étoma Tétokimma aboáé. ánibo Tétokima Ékimma aboáé. ánibo Ékima Éríútimma aboáé. 15 ánibo Éríútima Éríétaamma aboáé. ánibo Éríétaama Máátaanimma aboáé. ánibo Máátaanima Yáakobomma aboáé. 16 ánibo Yáakoboma Yótêbimma aboáé. ánibo Yótébima Maríaamma awaikóé. ánibo Maríaama Ítumma marákáraiye. miráitata yemá Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-náré téta áwîqa kéyaae.

17 miráitata Áabaraani máqten-anna-wayukama mamé yewana aqtóráqá Tébitikaq iráamma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboama máqe-uraae. ánibo máqtemma Tébitin-anna-wayukama máeta mi-kánááráqá Bébírôniqa ánnáma mó-uraama minnáma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae. ánibo yemá Bébírôniq ánnáma mó-uraa-kanaarake Metáíya Îtuma mikáq pááq-uraimma minnágaraq mamá máqtemma tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-yiboae.

Maríaama Ítumma marákáraiye.

18 Ítuma yauwéqma tiwiraí-nákóní watáama pááq-uraimma mirá-uraiye. anóama Maríaae. yemá Yótêbiqtaba mayaíkáae téta aúyarakaraane. miráitata yenákámá móabi íma uréire urááye. miráitata aónaama Áánúqtuni Aokaq-Áágómá Maríaakaq awaaméríq itanabóana ámûkarariq uráiye. 19 awaikómá Yótêbi wemá íráqôn-auyanakaraqnapoana ánáakoma Maríaama abarokáq timá agaeráq akaí-ááqá íma ítaraiye. miráitana wemmá aúpáq kaayonébáké waqtuwánéna aúyánámmá ítaraiye. 20 Yótêbima minnáyaba aúyánámmá itáíq-itaiq kéitana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq iréna mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “Yótêbio, Tébitin-annabike-nako, emá enánáakoma Maríaama mayaíyábá ikatîqa íuwo. itaao. min-íyápómá áyáqnobaqo máin-iyapoma minnâ Áánúqtuni Aokaq-Áágómá ámikaiye. 21 wemá inaamaí-íyápómá marakániye. miráinaama wení áwîqa Ítue té áwîqa yamámiyo. min-áwíkóní áaimma minnâ. wemá wení aarawaamá otaa-qtátáápí máapoana yemmá yiwirániye.

22 maami-máqté-qtátááqá pááq imá minnáma uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq téna maamin-áíkómá arammá iyaíno tiráine. 23 ítáaro. mórama aúgen-inikoma ámûkarariq kéena iyápóma inaamaímá marakániye. miráinata wení áwîqa Imáánuerie téta áwîqa yamáminoe. min-áwíkóní áaikoma mirá-uraiye. ‘Áánúqtuma ketáátê máiye.’ ” téna naayóbáqá Áánúqtuni amuné-nákómá tiráine.

24 ánibo Yótêbima aú waguré máqena itó-urena uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma timáminiq uráiye. miráitana Yótêbima wení ánáakoma mamá íráqôniq umá ákáraiye. 25 miráimanibo Yótêbima Máríaate íma naté náuraayana inaamaímá marákáraiye. min-íyápógóní áwîqa Îtue téna Yótêbima yamá ámikaiye.

2

Îtumma marákáraine.

1 Érôtima anó-kinimma mái-kanaaraqa Maríaama Îtumma Béqteremubaqa Yúría-marupaq
marákáraiye. ánibo min-íyápómá marákátuwaitata anaaékaqa wiyóqtábá ítaraa-kayukama
aabaúmá utaipáké Yérútáárebaq iréta maará-tiraae: 2 “aúgen-iyapoma pááq imá Ítíráaeo-
wayukati kínimma mánin-iyapoma náakaraq máiyo? ketáámá wení wiyókómá aúge-kinimma
pááq itana awaaméqá immá aabaú utaipáké aónatuweqtaaboataa ketáá wekáq nunamummá
timákanataa kéyune.” téta tiráae. 3 Érôtima kínima min-áimmá ítátuwena wemá áaqa karáiye.
máqtemma Yérútáare-wayukagaraq iyánáaq uráae. 4 Érôtima máqtemma anón-i-wayukama
mamá káikuyikena uyáta-maqma anó-monoq-wayukagaraq áíkuyikarena aammá aúmatan-aimma
yirááti-wayukaboana wemá ítama aónaraiye: “Metáiya yauwéqma waayúkama yiwiránîn-
naqa náakaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma pááq íníyô?” téna ítama yimónaraiye.
5 miráitata yemá timá-ameta:
“maakáq Béqteremubaqa Yúría-marupare.” téta timá ámikaae. naayóbáqá Áánúqtuni amuné-
wáyúkámá maará téta aúbabi agatááne:
6 “keráwáqá Béqteremu-wayukao, Yútaa-wayukati marabáqá máamma paá-marukaqa íma mááe.
keráwáqtí márûpake anómma yabíkái-naqa pááq íniye.
miráínana wemá ketí Ítíráaeo-wayukaraq yabiíniye.”
téna naayóbáqá tiráine. 7 miráitana Érôtima aabaú utai-náúkápáké wiyóqtábá ítaraa-
kayukama yaákarena aúpáq yááyaraiye. ánibo wemá miráitana mi-káyúkáráq ita-ita umá
káonena: “mi-kíyóqá pááq-urai-kanaarakemma náaraq-uma-kanaawaq yáuraiyo?” téna ítama
yimónaraiye. 8 yimónatuwena Érôtima mi-káyúkámá timáyíkáitata Béqteremubaqa kégowana
tiráiye: “keráwáqá uréraq min-íyápóyábá abáá-uma arútáaro. ánibo keráwáqá aónamareqa
ketôpaq yauwéqma má-tima-timero. miráinaq kegáráq uréq wemmá omáqá aónanune.” téna
tiráiye. 9 ánibo yemá kínin-aama ítátuweta kóuraae. aapaqá kéowana maami wiyóqá aabaúmá
utaipáké aónaraa-waigoma mi-káyúkáti áqnáabaq wéqéna min-íyápómá máikaq ko máqe-
uraiye. 10 wiyóqá káonaawana íyakoma íráqôniq uráiye. 11 miráitata min-náúpáq uyábéketa
min-íyápógáráq anóama Maríaakaraq aónatuweta yemá awáúteta yiraayutaúmmá ayéta min-
íyápógómmá omáqá aónaraae. ánibo yemá yeqtí kápiq-unamma ótureta yimuqá marakéta
yaímma-yataaqa ámikaama mónekaraq íráqôn-akuqa i-kánámá íráqôn-akuqa i-mátáwékáráq
ámikaae.
12 ááqibo kainapáqá Áánúqtuma mi-káyúkámá timá-yimena Érôtinopaqa yauwéqma íoro téna
timá yímikaiye. miráitata yemá óq-apake yaútúmeta yetí naaópaq kóuraae.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq Íqtîbibaq kóuraane.

13 wiyóqtábá ítaraa-kayukama yeqtí naaópaq kówana uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma
Yótêbinopaq kainapáq kukéna timá ámikaiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq yiwíqme
péqmare Íqtîbibaq kóaao. Érôtima iyápó abáá-uma ikamínénaboana abáá kéibo mibáq Íqtîbibaq
márenaq keqnáámmá kemá timáménaa ‘kóaao’.” téna timá ámikaiye. 14 ánibo Yótêbima mikáké
páátákáá itó-uma min-íyápógáráq anóakaraq yiwíqmena min-nókáámá Íqtîbibaq kóuraiye.
15 Yótêbima Íqtîbibaq máqe-urai-kanaaraq Érôtima pukái-kanaabima Íqtîbibake yeqtí máápaqa
kóuraae. miráitana uyátárai-nakoma amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiye.
maará-tiraine: “ketáanikoma Íqtîbibake yíkáae téq wemmá ááyaraune.” téna agamatán-áúbábí
tiráine.

Érôtima titata yemá netuqyaa-nóíyápómá yíkamma pukáane.

16 ánibo íbêqa Érôtima ítaraiye wiyóqtábá ítaraa-kayukama aabaú utaipáké ye-káyúkámá
Érôtimma amaníqá makááe. miráítana Érôtima anómma áyámma umáguraiye. wemá
yaímma-wayukama timá yíkáitata Béqteremubaqa yaímma waaqókáq-márúpákégáráq inaamaí-
íyápóráq áíqma yíkakaama miráuma pááqya-noiyapoma kaayarábi móra-karitimaatima yáurai-
noiyapoma áíqma yíkakaae. minnáyababoata yíkakaae. wiyóqtábá ítaraa-kayukama Érôtimma
timá ámikaamma áqnáabaqa wiyóqá aónaawana kaayaq-kárítímáátímá yáuraine.

17 miráitana naayóbáqá móra-aimma Áánûqtuma tiráimma móra amuné-náqá Yérémáaiani
óyaukaq tiráimma áráimma pááq uráiye. maará-tiraine:
18 “Aráámaa-marupake móra-aimma ítáawana min-áíkómá anón-ibiqa yaréta
Arétéroma wení iyápóyaba ibiqá kéyarainatama aarawaamá íma kanaaráq mamá áyáqa paru
ínóe.
máqtemma wení iyápóma pukurááwanaboana ibiqá kéyarainata
aarawaamá wenáyaqa íma mamá paru ínóe.”
téna Yérémáiya naayóbáqá tiráine.

Yótêbigaraq ánáakogaraq yenákátí iyápógaraq yauwéqmeta irááe.

19 anaaékaqa Érôtima pukitana Íqtîbibaq uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma kainapáq
Yótêbinopaq kukáiye. 20 mi-káqtó-nákómá maará-tiraiye: “emá itóé iyápógaraq anóakaraq
yiwíqme Ítíráaeobaq yauwéqme kóaao. wemá min-íyápómá ikamínéna i-náqá áqa pukuráiye.”
téna tiráiye. 21 mirátitana Yótêbima iyápógaraq anóakaraq yiwíqmena Ítíráaeo-marabaq
yauwéqme kóuraiye.

22 miráimanibo wemá ítáimma Áákéreaatima Érôtini áanikoma aboání náápaamma mayéna
anónnáma kínimma Yúría-wayukabi máqe-uraipoana Yótêbima min-áúkápáq wíyábá ikatîq
uráiye. miráimanibo móra kainapáqá Áánûqtuma Yótêbimma ámááma ámikaitana Kááriri-
aukapaq yiwíqmena kóuraiye. 23 wemá móra-maruqa Náátárêtibare te-márúpáq ko máqe-uraiye.
miráitana naayóbáqá Áánúqtuni amuné-wáyúkámá agatáán-aikoma áraimma pááq uráiye.
maará-tiraane: “yemá Náátárêtibake-nare téta tínóe.” téta Metáíyaqtaba tirááne.

3

Yóáanema nommá peraí-nákómá watáama tiráiye.

1 mi-kánáárâqá Yóáanema nommá péqyikai-naqa pááq uráiye. ánibo wemá Yúríabaq
kaqmáápaq máena watáama tiráiye. 2 wemá maará-tiraiye: “keráwáqá tirummá waéráaro.
Áánúqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiye.” téna tiráiye. 3 maamin-náqá Yóáaneqtaba
naayóbáqá Áánúqtuma amuné-náqá Áítáíyan óyaukaq tiráine. minnáma maará-tiraine:

“waayúkama íma máa-kaqmaapaqa
móra-nakoma anókaq ááyama kétiye.
‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.’ ”

téna Âítáíya naayóbáqá yirummá waeraíyábá tiráine. 4 Yóáanema móra oótiraa-kamma
káámogoni áyáuraq wáqtôma tarôq umátamma itokéna aúkáapi purumakaakóní áúraq tarôq
umátan-amurannama umátokaine. ánibo wemá karaanóbáké yaatárugaraq uwon ámûkaraq
néwaine. 5 mi-kánáábímá yaímma-wayukama Yérútáárebake Yúríabaq-wayukama yaímma Yótaa-
nokoni waaqókáké-káyúkágáráq Yóáanenopaq irááe. 6 miráitata yemá yeqtí kúmiq-yataaqtaba
wemmá timá ámewana Yóáanema Yótaa-nopi nommá péqyikaraiye.

7 Yóáanema aónaimma netuqyaammá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq nommá
peránátaae téta yewana wemá tiráiye: “keráwáqá iraakabayaakón áráakawaqa mááe.
náawaq titaráq keráwáqá Áánûqtuni áyámma anaaékaq ínîqtabama kanaaráq péqmare kóino?
8 keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá waékáunataae téraq keqtáámá tiráátero. 9 Áánûqtuma
maamin-óqtánápó mamá kanaaráq Áabaraani iyápóma aúqyikanipoaq ‘Áabaraama ketáái
tináábúóé.’ ítero. mirá tíyakakemma tái-meyamma ímayanoe. kemá keráwáqá kétima-
timune. 10 yaagóní áaipima Áánûqtuni kummá yáúkáiye. miráipoana máqte-tagoma arammá
íma iyaínatama ayáama kunnápó áaipike agáutuweta irabí agatúwáánikaa umá agatuwánóe.
11 kemá Yóáanema nonnápó keráwáqá kébetikaune. mirá éqa ketáá tirummá waeráunataae
téq kétiraateqtaae. miráimanibo móra-naqa tinaaé yínîn-nakoni akoqnáágoma ketí akoqnááma
uyátáraiye. kemá íma kanaaráq umaataráunaboaq wení aítauq-anaama múte mayánúne.
awaaméqá keráwáqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téq kemá nopí tíkaraunamanibo wemá
keráwáqá Áánûqtuni Aokaq-Áágópí tikániye. náayubi yeqtí kúmiq-yataapike íwaeraiyanama
yemmá irabí yíkarainana iragómá yeqtí kúmiq-yataaqa kamá kautíniye. 12 wení ayáápimma
yáumma matokéna wítima kugébatuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaqa wítima mamá
áíkuiniye. miráimanibo wítigoni átima iramá káíq-kaiq umá kain-írábí agatuwániye.” téna
Yóáane Áánûqtuma kugébama agatuwánîqtaba tiráiye.

Yóáanema Îtumma nommá pérakaraiye.

13 mi-kánáárâqá Îtuma Kááriri-maruqa yuwéna Yótaa-nopaq uráiye. Îtuma Yóáanenopaq uréna
Yóáanema wenayáápike nommá pétikaikaae téna uráiye. 14 miráitana Yóáanema aúyánámmá
ítáimma íma kanaaráq umaataréna boana Îtumma nommá pérakane kéena tiráiye: “kanaaráq
emá kemmá nommá pétikanone. nôraq itaawáq ketôpaqa kéyeno?” titana 15 Îtuma yauwéqma
tiráiye: “ibáqyuwaao. mi-kánáárâqá miráráá óyáae. miráoyanama máqte-qtataaqa Áánûqtuma
akáinaiq óyúye.” mirá titana Yóáanema Îtun áama waréna wemmá nommá pérakaraiye.

16 Îtumma nommá pérakatuwaitana páátákáá nopíké yuwéna aabayámmá ígitana aónaimma
Áánûqtuni Aágoma kukáimma miráuma móra-numama máagoraa umá kukéna Îtukaqa ku máqe-
uraiye. 17 ánibo móra-aikoma Áánûqtunopake tiráiye: “maannáma ketáanikoe. kemá weqtábá
ôriq umá kétikaiye. ketí tíyakoma weqtábá íráqôniq kéiye.” téna tiráiye.

4

Tááqtaama Îtumma makáqma aónaraiye.

1 mi-kánáárâqá Aágoma Îtumma awíqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq Tááqtaama
makáqma aónaikaae téna uráiye. 2 miráitana Îtuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-wagaagaraq
kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-nokaakaraq aáwaqa íma yaráiye. miráitana anaaékaqa Îtumma áama
yaráiye. 3 Îtumma makáqma aónai-naqa Tááqtaama waaqókáq-amakaq iréna tiráiye: “emá
Áánûqtuni áanikomo máemoema emá tinata maaráin-oqtakoma waéqma yammá auraíno.” téna
áama yaitana naíkáae téna tiráiye. 4 miráimanibo Îtuma yauwéqma tiráiye: “ímiye. Áánûqtun-
aama agamatá-kánnáágómá maará kétiye.
‘aáwakoma wenamáa waayúkagomma
matúq-matuq umá
mái-auwaraimma íaminiye. ímiye.
máqten-aimma Áánûqtun óyaupike yínna-aikake
waayúkama matúq-matuq umá
mái-auwaraimma mayánóe.’
mirá kétiye.” téna 5 Îtuma mirá-timatuwaitana Tááqtaama Îtumma awíqmena aokaq-márúqá
Yérútáárebaq uréna anó-monoq-nakoni ámûraaq mó-ito-umakaraiye. 6 ánibo Tááqtaama Îtumma
timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maakáké yaúme memapí mete-
nanamá móra-yataakoma ayáámá íayakaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá mirá kétiye.
‘Áánûqtuma wení kaqtó-wayukama timá-yiminata
emmá iyáánapo yáqtokaiyana
móra-oqtakoma enaítaupimma íataraniye.’
mirá kétiye.” téna Tááqtaama tiráiye. 7 Îtuma Tááqtaamma yauwéqma timá ámikaiye: “ááqibo
Áánûqtuni agamatá-kánnáágógáráq maará kétiye. ‘uyátárai-nakomma íma makáqma aónaao.
wemá minnâení Áánûqtue.’ máqtemma keqtááyábá mirá kétiye.” téna Îtuma tiráiye.

8 Tááqtaama mikáké Îtumma awíqmena mórama uyátárain-anuraq utáiye. ánibo Tááqtaama
wemá máqte-qtataakaq yabíkái-qtataaqa káraatena wení maa-márábín-íráqó-qtátáákáráq
aráátiraiye. 9 miráitana Tááqtaama Îtumma timá ámikaiye: “emá araayutaúmmá ayé kekáq
nunamummá timá tíkénaqa kanaaráq maami-máqté-qtátááqá emmá aménúne.” téna
Tááqtaama tiráiye. 10 Îtuma wemmá timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá paábaq kóaao. Áánûqtuni
watáa agamatá-kánnáágómá kétiye.
‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá tiyo.
minnâ wemá ení Áánûqtue.
wenamáa wení mayaímá mayaao.’
máqtemma keqtááyábá mirá kétiye.” téna Îtuma tiráiye.

11 miráitana Tááqtaama Îtumma ayuwéna kóuraiye. ánibo yaímma Áánûqtuni kaqtó-wayukama
Îtumma aayáqtáá-kanaama aáwaqa íma naráitataboata yemá ya áwáqnaa urááe.

Îtuma Kááriribaq áaimma átáma mayaímá matáiye.

12 Îtuma ítáimma Érôtimma Yóáanema aabi mayákáitataboata wemmá ánná-naupaq
ákáraae-aimma ítátuwena mikáké Kááriri-marupaq uráiye. 13 ánibo mikáké Náátárêtibaq
yuwéna Kápéranabaqa ko máqe-uraiye. Kápéranabaqa Kááriri-nokaayukoni áwábaq Yáakoboni
áanikoratama Tébirunigaraq Náábataarigaraq yeqtí min-áúkápáq wáiye. 14 miráitana móra-
aimma Áánûqtuma amuné-náqá Áítáíyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráiye. maará-
tiraiye:
15 “Tébirunini-marukaq-wayukao,
Náábataarini-marukaq-wayukao,
únókááyúkóní áwábaq uréna
Yótááni-nomma aqtátuwena
maami Yéqtaaeo-wayukama mibáq kémae.
yeqtí Kááriri-marukaa-marure.
16 yema kumayuq-yátáápí kémaeta
anón-omma kamá tágaimma aónaraae.
aarawaamá yemá puí-yátáákóní amakaq máiyana
yekáqá ómmá táganiye.”
téna Ááítáia agamatá-kánnáábí tiráine. 17 mi-kánáárâqá Îtuma áaimma átáma átê-wataama
Áánûqtuqtaba tiráiye. wemá maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéibo
keráwáqá tirummá waéráaro.” téna tiráiye.

kaayaqté-kaayaqte-wayukama Îtun anaaé wárá-kayukama yáá-yaraiye.

18 Îtuma Kááriri-nokaayukon-awabaq uréire kéena wemá kaayaq-wátámá yimónaraiye. Tááímoniqtabama óq-awiqa Pítaae téta kéyaae. ábâkoma Áánarue. yenákámá aati-aatimá nokaayúpíké kúqônnapo noyááqa yamá kéyabiteye. 19 Îtuma yenákámá timá yímikaiye: "kenákámá ketinaaé wáráakao. miráíya kemá waayúkama yabitimáe ketôpaqa í-áámmá tiráátenune." téna tiráiye. 20 ánibo yenákámá páátákáá noyááqa yáqtorai-kuqomma yuwéta Îtun anaaé wakááye.

21 wemá keqnáámmá kómare kéwena káqomma yewátámá Yêmitima Yéberimma áanikogaraq Yêmitima ábâkoma Yóáanekaraq ko yimónaraiye. yenákámá únópí-káárébí yetibomá Yéberigaraq yenákámá máeta kúqômma mamá aruta-aruta urááe. ánibo Îtuma mi-kááyáq-nákámá yááyaraiye. 22 páátákáá min-nákámá únópí-káárégáráq yiboákáráq kéyuweta Îtun anaaé wakááye.

netuqyaa-káyúkábí Îtuma mayaí matáiye.

23 wemá máqtemma Kááriri-aukapaq uréire kéena Îtuma mibáq yeqtí monoq-náúpáq yiráátiraiye. ánibo Áánûqtuma yabíkái-waigoni átê-wataama kétima-yimena máqtemma karí-wáyúkámá mamá kátobamayikena máqte-qtataakoma aarawaamá mamá táíq i-qtátááqá mamá arútáyikaraiye. 24 Îtuni watáagoma máqtemma Tíríaaq-aukapaq uráiye. miráitata máqtemma ókon-oko-kari-wayukama yíqa ôriq umá i-káyúkámá tái-aagoma yirunóbáqá mái-kayukama waayúkama iyáátánaa yúma aráákagurai-kayukama máqtemma yiwíqme irááe. mi-káyúkámá yiwíqme yewana Îtuma mamá arútáyikaraiye. 25 ánibo netuqyaa-káyúkámá Kááriribakemma Tekááporitiq-aukapakemma Yérútáárebakema ópakemma Yútaabakekaraq Yótaa-nopaq uráin-aukapakema netuqyaammá Îtun anaaé waqmé urááe.

5

Îtuma anuraq watáama timá yímikaiye.

1 Îtuma aónaimma netuqyaa-káyúkámá kéyeqtaba anuraq utáiye. wemá mikáq maraq máitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. 2 ánibo Îtuma mi-káyúkámá watáa timá-yimena tiráiye:

3 "mi-káyúkámá Áánûqtuma áwáqnaa ínîqtaba kéeta wemá yabíkái-marupaqa mánoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

4 mi-káyúkámá ibiqá kéyareta máe-kayukama Áánûqtuma yetí íyaqa mamá paru íníqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

5 mi-káyúkámá yeqtí yíwîqa márúte yuwéta yíwîqa íma múte yaúyô-kayukama Áánûqtuma timá akoqnáá urái-qtataaqa yemá mayánôqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

6 mi-káyúkámá Áánûqtuma ákái-qtataariq ónáae te-káyúkámá yemmá Áánûqtuma ógiqma yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

7 mi-káyúkámá káqo-kayukayaba paru-yátááqá yimíya-kayukama Áánûqtuma yemmá paru-yátááqá yimínîqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

8 mi-káyúkámá íyaqnobaqa íráqôniq kéi-kayukama Áánûqtumma yemá aónainoqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

9 waayúka aúkáapimma mi-káyúkámá mamá kaayoné-í-áámmá tarôq kéo-kayukama Áánûqtuma 'ketí iyápó-annae.' téna timá-yikaniqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

10 mi-káyúkámá Áánûqtuni arupú-amma kéwareta miráiyakake mamá táíq umáyikaiyatama Áánûqtuma yabíkái-maruqa minnâ yeqtí márûqa wániqtababoata yemá yimuqá kémaraae.

11 yemá aónáíyama keráwáqá ketinaaé kéwaraiyata keráwáqá tái-aimma timá-tiketa waqmá paábataa éta kaaqaari-túbí maréta kéráwákáq kéqokeriq kéowaqa keráwáqá timuqá maqmé kéuyoe. 12 miráráá umá yemá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá áqnáabaqa waqmá táíq umáyíkáawata móra-mora urááne. keráwáqtí tíyakoma íráqôniq kéinaraq timuqá márá aro taákaq márá aro. keráwáqtí anó-meyamma Áánûqtuni márûpaqa wáiye.

waayúkama úráá kamá tágama mááe.

13 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkáti úráá kamá mááe. miráimanibo úgóní ako-qnááma paábaq kóínataama nôraq onanatááwáq keqnáammá úmá káníyô? mirán úmá máqte-qtataapimma kanaaráq íinipoata waayúkama paábaq mamá yúwáawana aarawaatí yítaukoma yamá yatámínikaa umá Áánûqtu móraiq íniye. 14 keráwáqá miráuma maa-márábí-káyúkáti ókáá kamá mááe. móra-maruqa anuraq wáinna-maruqa íma aúyoqma wániye. 15 móraiq umá waayúkama ómmá kúraqma móra tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá

paá ómmá kúraqma abarokáq makáawana ókómá kamá tágaitata naaúpaqo máe-kayukama kanaaráq aónainoe. 16 miráráá umá tágáaro. keráwáqtí tágama-yataakoma aarawaatí yúrakaqa ókáá kamá kétagainata máqte-kayukama káoneta keráwáqtí íráqôn-aaimma káoneta Áánûqtuma keqtibomá wení márûkaqa mái-nakoni áwîqa múte yaúyóro.

Áánûqtuni aammá aúmatan-aimma

17 Mótetini aammá aúmatan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkáti yáagaraq kemá Îtuma mamá paábaq yuwániye ítero. ímiye. minnáyaba kemá paábaq matuwánááq íkukaunamanibo kemá paá maamin-áímmá maqmá ánatanaa kukáune. 18 kemá áraimma kétima-timune. maa-márágógáráq Áánûqtuni márûpakaraq ánatani-kanaaraqa pááqyamma agamatán-áínábi Áánûqtuni aammá aúmata-kanaabimma wáina-yataaqa móra íma aúyoraniye. máqtemma aammá aúmatan-aimma paá wáinana máqte-qtataaqa pááq umá ánataniye. 19 miráinana móra-nakoma maami aammá aúmatan-aipike móra pááqyan-aimma mamá paábaq yuwéna káqo-nakomma ‘mirá-uwo’ téna aráátina-nakoma min-nákóní áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa pááqya-qtataakaa umá wániye. ánibo móra-nakoma ámáan-aimma waréna waayúkati yúyánámmá mamá itó éna ‘ámáan-aimma wáráaro’ ténama wení áwîqa Áánûqtu yabíkái-marupaqa anón-awiqa wániye. 20 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqtí arupú-aaikoma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeqtí arupú-aaikoqtaba téta íma uyátainaq keráwáqá kanaaráq Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uyáberanoe.

áyámma í-ááímmá

21 Mótetini áimma títaubikotaa matáan-aimma keráwáqá itaraae. minnâ ‘keráwáqá waayúka íma yíkamma púyoro.’ ánibo móra-nakoma waayúka yíkamma puyénama min-nákómá kanaaráq aamá ítama yainaí-áípí mániye. 22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. náawabi móra-nakoma áyámma umákenama wemá aabi maéna ítama yainaí-yátáápí maíno. ánibo náawabi móra-nakomma áyoqa ayéna timá táíq umákenama wemá áqnáabaq anó-monoq-wayukayopaq ítama yainaí-áímmá ya itaíno. ánibo min-nákómá káqomma Áánûqturaa umá ítama yainénama min-nákómá kanaaráq iramá káíq-kaiq umá kain-írábí wíniye. 23 miráínaa emá Áánûqtukaq amí-yátááqá mamé iré aúyánámmá iténa móra-nakoma emmá timámi-aimma waínana Áánûqtukaq 24 amí-yátááqá paá amí-yááréráq mó make páátákáá aamá mó timá móra-tuyanakaq máráaro. mikáké yauwéqma iréraq Áánûqtukaq keráwáqtí amí-yátááqá mó áméro.

25 móra-nakoma emmá aamá timákanena ínaka kenákámá aapaqá kéwekama páátákáá emá mamá móra-tiyakaq wetê máráakao. ímo miráinanama wemá aamá ítama yainaí-nákókáq awíqme mó-akainana aamá ítama yainaí-nákómá i-wáyúkátí iyáápi akáinata i-wáyúkámá emmá ánná-naupaq akaíyábáé. 26 kemá keráwáqá kétima-timune. emá nôrabi uráínna-anonnama máqtemma yauwéqma íamema emá kanaaráq ánná-naupakema íma kumá yaúbanone.

kumari-ááímmá

27 naayóbáqá pááq-urain-aimma ítaraane. minnâ ‘kumari-ááímmá ítaroq oro.’ 28 miráimanibo kemá Îtuma maará téq keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma móra-inimma aónáínana arunóbáqá weqtábá ákáin-nakoma minnâ wenamáárîq wení arunóbáqá mirán-ááíkómá mamá min-íníkáq kumari-ááímmá tarôq kéiye. 29 ánibo ítáaro. keráwáqtí móra-turakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq mi-túrámmá kubíqma paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-tugoma íma wáinata keráwáqtí máqte-tugoma mamá iramá káíq-kaiq inírábí ítiyuwanoe. 30 ánibo keráwáqtí móra-tiyaakoma keráwáqá mamá kúmiq-yataapi kétiyuwainaqa kanaaráq keráwáqá mi-tíyáámmá kárama paábaq yúwáaro. keráwáqtí móra-aukapaq-tuma íma wáinatama iramá káíq-kaiq-irabima máqte-tugoma íwiniye.

aaraukáqá mamá yataí-ááímmá

31 naayóbáqá Mótetini maarán-áíkáráq pááq uráine. minnâ ‘móra-nakoma ánáakomma ayuwénama kanaaráq wemá móra-wannaama agamá kámena áqa maa káyuwaune tíno.’ 32 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma ánáakomma kumari-ááímmá ítaroq uráinna-inimma ayuwénama min-nákómá ánáakomma mamá kúmiq-yataapi káyuwaimma maará-uraiye. min-íníkómá keqnáámmá waamá mayénama kumari-ááímmá tarôq kéitana min-nákógáráq kumari-ááímmá tarôq kéiye. miráitata yenákámá Áánûqtun-aurakaq kumari-ááímmá tarôq kéoye.

árain-aimma tí-ááíné.

33 káqon-aimma ketáái títaubikoma titaq ítaraama maará-uraiye. ‘keráwáqá timá akoqnáá umákaiyan-aimma íma aratínómanibo keráwáqá móra-yataaqtaba áraine téq timá akoqnáá ínéqa kanaaráq keráwáqá tíya-qtataakoni anaaé waréraq uyátárai-nakoni aúrakaq áraimma

tero.’ 34 ááqibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yanaammá awaaméqá umátuweq áraine ítero. keráwáqá Áánûqtuni márûkon-awiqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. Áánûqtuni márûpaqa wení abíqtátárákémá aamá kétima-timiye. 35 ánibo keráwáqá móra-yataaqtaba maa-márágóní áwîqa yaananatáá akoqnáá umátikaikaae ítero. ímiye. maa-márámá Áánûqtuni pááqyan-abiqtataraa kéitana wemá aítauqa maqmá arage kéiye. ánibo keráwáqá Yérútááre-marukon-awiqa maqmá móra-yataaqtabama yánátaae ítero. ímiye. Yérútááre-maruqa minnâ anó-kinima uyátárai-nakoni márûre. 36 Áánûqtun-aurakaq tiqnókáq maqmá tenanatáá akoqnáá umátikaikaae téq ítero. keráwáqá kenamáárîq keráwáqtí tiqnótáuma mamá abutá tíqnótáúwábi kaatáu-tiqnotauma kanaaráq íma mamá auránoe. 37 miráimanibo keráwáqá maará tero. ‘owé. mirá-onune. ímiye. ímira-onune.’ tero. ókaraq aamá waayúkama awáágí-aimma minnâ Tááqtaanopake pááq kéiye.

tái-aaikoni anónnáma amí-yátááqá

38 keráwáqá naayón-áímmá iráimma ítaraane. ‘enaúramma kubíqtuwaiyainaama anónnáma kubíqtuwaao.’ ánibo ‘enáwáyaamma ikámma óqtuwainaama anónnáma wenáwáyaamma ikámma óqtuwaao.’ 39 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma tái-yataariqo kéumatikainaqa wemmá yauwéqma awekémá íkuyakaaro. ímiye. móra-nakoma mórabaq táápáamo kéyuwituwainaqa kanaaráré kéteraq mórabaq-taapaama ámíyana mibákáráq yuwítuwaino. 40 ánibo móra-nakoma keráwáqá aamá matikéna keráwáqtí kúberai-unamma tíótaama mayánéna ínaqa kanaaráqíbo anó-tiotaagaraq áméro. 41 ánibo móra-nakoma akoqnáá éna keráwáqtê aammá uréire éna ummaamá mayánáae tínaqa kanaaráqíbo mamá ayáqtááq-amma uréire oro. 42 ánibo móra-nakoma keráwáqtábá móra-yataaqa ‘tímero’ tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá paá móra-yataaqa áméro. ánibo móra-nakoma téna atábááma umátikeq móra-yataaqa keráwáqá timénáae tín-naqa kanaaráqíbo keráwáqá tinaaémma íumakaaro.

namuro-wáyúkámá tirummá yímero.

43 keráwáqá maan-áímmá naayóbáqá iráimma ítaraane. ‘yaímma-wayukama keráwáqtí waaqókáq máiya-kayukama tirummá yiméraq kaayoné kéumayikeraq keráwáqtí namuro-wáyúkáma tíyamma umáyikáaro.’ 44 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí namuro-wáyúkágáráq tirummá yiméraq Áánûqtukaq nunamupí itáiyana keráwákáq tái-aaimma tarôq kéiya-kayukagaraq yíwáqnaa éna mamá paá umáyikaniye. 45 miráinaq Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni iyápóma auránoe. Áánûqtuma wení aabaúmá mamá íráqô-kayukaraqa tái-wayukagaraq yeqtí yímûraaq aaqá kégamayikaiye. móraiq umá Áánûqtuma arupú-wayukarakaraq mamá íma arupú kéo-kayukarakaraq aaqá yumá paru kéumayikaiye. 46 ánibo keráwáqá timuqá kémaqyikaa-kayukama yenaméa yemmá tirummá yimíyanama minnáyaba Áánûqtu meyámmá ítiminiye. aqá táákiti-moneqa moyámmá máyáa-kayukagaraq mirá kéoe. 47 ánibo kéráwáqá keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukama yenaméa miráó-maaraa kétimayikeqa nói-qtataakakenaq uyátano? aqá yemá Áánûqtuni aamá íma ítáa-kayukagarараq mirá kéoe. 48 miráinaq máqte-qtataaqtabama keráwáqtí túyánápímmá aati-aatimá arupú umá méro. miráuma keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaqa aati-aatimá kateko umá máinikaa umá keráwákáráq mútûq katekoîq umá pááq umá ánatagoro.” téna Îtuma timá yímikaiye.

6

waayúkama áwáqnaa í-ááímmá

1 óq-aimma Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá atéráaro. keráwáqá Áánûqtukaq móra-yataariq ínéqa íma abarokáq mirá kéiyata máqte-kayukama kanaaráq timónanoe. keráwáqa waayúkayopake anó-meyaqtaba abáá kéiyanama ánibo keráwáqá mirá éqa keráwáqá móra-meyamma Áánûqtuma keqtibomá wení márûpaq máin-nakoma keráwáqá anó-meyamma ítiminiye.

2 ánibo keráwáqá móra-yataaqa áwáyoq-wayuka yimétaa yíwáqnaa ónáae téqa móra-naqa timákaiyana áqnáabaq kéwena anókaq ááyama ítíno. miráuma kaaqaari-wáyúkámá yeqtí monoq-náúpákáráq aapakáráq yemá mirán-ááímmá tarôq kéoe. yemá miráuma waabá-káyúkámá yeqtí yíwîqa múte yauwígáae téta mirá kéoe. kemá áraimma kétima-timune. mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá minnâ áqa wáiye. káqomma anaaékaq íma mayánóe. 3 ánibo keráwáqá mórama áwáyoq-wayukama yíwáqnaa íné kéeqa kanaaráq aúpáq aúyoqma mirá-oro. 4 minnáyaba keráwáqtí túma íma mamé úyoro. ánibo keqtibomá Áánûqtuma aúpáq wái-qtataariq ommá káonaipoana wemá mi-wágóní íráqô-meyamma timíniye.

nunamummá tí-ááímmá

5 keráwáqá nunamummô kéteqa miráuma kaayaq-yóyáúkáráq-wáyúkáráá íoro. yeráwáqá itó-ureta nunamummá yeqtí monoq-náúpáqá tínétabi aapatáákaraqa miráuma waayúkama yimónaigaae téta miráoniq íoro. kemá keráwáqá áráimma kétima-timune. yemá mirá-káyúkámá yeqtí meyámmá áqa matááe. káqomma íma mayánóe. 6 miráimanibo keráwáqá nunamummô tínéqa keráwáqtí naaúpaq utéra oqtamá umá aúyaqmakeraq keqtibomá Áánûqtukaq nunamummá aúpáq aúyoqma tero. ánibo keqtibomá aúpáqá wái-qtataariq ónnama paá káonaipoana keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

7 keráwáqá nunamummô kéteqa netuq-áimmá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama teníkáá umá ítero. yemá yeqtí yúyánápímmá miráuma netuq-áitáá tenana 'Áánûqtuma ketáái táama itániye.' 8 téta mirá kétemanibo keráwáqá yeqtí yáaimma íma wáráaro. keqtibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa aqtórárîq o-qtátááqtábámá áqa ítaraiye. keráwáqá wekáqá íma móra-yataaqtaba ítaraawana wenókáá káonaiye. 9 keráwáqa maará téraq nunamummá tero.
'keqtibotááo, emá yabíkáana-marukaq máanama enáwîkoma aokaq waíno.
10 ení yabi í-yátááqá maabáq kumíno.
ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.
11 íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.
ketáái otaa-qtátááqá mamá
12 paábaq kéyuwe awikátuwaao.
miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.
13 emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé. yéwaq
Tááqtaaqtabama yabíqma akoqnáátaa umátikaao.'
14 áre. ítáaro. keráwáqá káqo-yuti otaammá tái-yataaqa mamá paá umáyikaiyanama keráwákáráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí otaammá tái-yataaqa mamá paá umátikaniye. 15 miráimanibo keráwáqá káqo-kayukati tái-otaa-qtataaqa íma mamá paá umáyikaiyanama kanaaráq keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqtí tái-otaa-qtataaqa íma mamá paá umátikaniye.

Áánûqtuqtaba ité aáwaqa awetái-aaimma

16 ánibo keráwáqá aáwaqa awetá-ureq kanaaráq nunamummá tínéqa kaaqaari-wáyúkámá oníkáá umá tái-toiqa íma máráaro. yemá miráuma tái-yoiqa márá-kayukama minnâ waayúkama yimónaamma yemá aáwaqa awetá-uraae. kemá áraimma kétima-timune. yemá yeqtí meyámmá áqa matááe. ókaraq meyámmá ímayanoe. 17 miráimanibo keráwáqá nunamummá tínópoaq aáwaqa awetá éqa kanaaráq keráwáqá tiqnópí tóiqa yotuwéraq tiqnótáuma mamá yaeq-yaeq oro. 18 miráinatama keráwáqa aáwaqa awetá-uraamma waayúkama íaonainoe. keqtibomá Áánûqtuma wenamáa wemá aónaniye. ánibo wemá móra-yataaqa aúpáq tarôq-o-qtataaqa káonaipoana keráwáqá meyámma timíniye.

íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

19 keráwáqá íráqô-qtataaqa maa-márábímmá íma mamá áíkuyoro. maa-márábímmá kawanogómá kénaitana karogaro-nómmá káugitana máqte-qtataaqa mamá táíq kéitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá kémayaae. 20 miráimanibo keráwáqá keráwáqtí íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake mamá áíkuyoro. maami-qtátááqá kawanogómá íkénaitana karogaro-nómmá máqte-qtataakaqa ikáugitana moyá-káyúkámá kurumá yawítireta moyámmá íkémayaae. 21 keráwáqtí íráqô-qtataaqa kúmín-aukapaqa min-áúkápáqtábá aati-aatimá keráwáqá túyánámmá itéq mayánóe.

aúgoni ómmá

22 arukóní aúrakoma aúgoni óné. ánibo aúrakoma íráqôniq umá aónama kárutainanama ókómá máqtemma tirunóbáqá uyáberaniye. 23 ánibo keráwáqtí túrakoma táíq ínanama máqtemma keqtúraqa kumayuqá aurániye. miráinana min-ókómá keráwáqtí tirunóbáq wáin-okoma miráuma kumayukáá káurena mi-kúmáyúkómá mamá anómma aurániye.

móra-nakoma kaayaq-káwáá-nákáqá mayaímá ímayaino

24 móra-nakoma kanaaráq kaayaq-ánó-nákórátátí mayaímá móra-awaataq ímayaino. ánobo wemá móra-nakomma ítama táíq kéumakena móra-nakomma aati-aatimá yabíqma arútáyakaniye. ímo miráinanama móra-waigoqtaba kákainana móra-waigoqtabama íakaniye. keráwáqa mimórá táoqa Áánûqtukaq túyánámmá íma maréq mónekaqa túyánámmá íma kanaaráq maránóe.

netuq-áúyánámmá itaí-ááímmá

25 miráitaq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí móneqnapo meyánîq ínóbo aáwaqtababi noqtábábi kéeqa mirá-i-qtataaqo mayánôqtaba taíbaq-tuyanamma íma

ítáaro. aúwaraikoma minnâ nonábi aáwakomma uyátá-maqma anómma kateko-yátáaré. unáákáqtôyataba taíbaq-tuyanamma íitaaro. miráitana aúgoma minnâ unáákáqtôgomma uyátá-maqma wáiye. 26 keráwáqá numamá aónaaro. yemá ánáyumma íkeubeta yemá aáwaqa mamá aáwaq-naupaq íkémaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpake numagómmá aáwaqa kéyimiye. keráwáqá numagómmá íyaq uyátáraao? aáwaqa íyaq kétimiyo? 27 keráwáqtí aúkáapikema náawaq taíbaq-auyanamma maqmá akoqnáá umá iténa aqtó-kánáámá arúbama wení aúwarai-kanaaraqa wíníyô?

28 ánibo keráwáqá nôraq itaráq unáákáqtôyabama netuq-túyánámmá kéitaao? keráwáqá túyánámmá ítama arútáaro. yaayúqnóbáqá wái-kiraati-yataakoma náaraq umábi kéuwibo aónaaro. yemá kammáa ígáaeta unáákáqtôma yenamáárîq íkáraataae. 29 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá Tórómónima kíniboana wení íráqôn-otamma pááqyamma íma makáimanibo wemá íma íráqôn-unakaqtoma umátorena yaayúqnóbáké-kíráátí-yátáákóráá umá kéumatoraae. 30 owé. íbêqa námama yópí wái-qtataaqa aabáyaama yemá káráma irabí yuwánóe. ánibo mirá-káráá-qtátááqá minnâ Áánûqtuma ókon-okomma móqá amáyikaraiye. miráinaq keráwáqá aarawaamá wemá íyaq uyátá-maqma unáákáqtôma umátikaniyo? netuq-túyánámmá maami-qtátááqtábá kéitawanama keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá pááqyamma wáiye. 31 miráinaq keráwáqá netuq-túyánámmá íma itéra ‘nóin-aawaraq nánúnataabiyo? nóin-nonaq nánúnataabiyo? ítero. 32 ímiye. máqtemma mi-qtátááqá Áánûqtun áama íma ítáa-kayukama mirá-qtátáákóní anaaé kéwaraae. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máena keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá Áánûqtuma káonaiye. 33 miráimanibo keráwáqá túyánámmá ítama arútátuweraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqte-qtataaqtaba uyátá-maqma tikaíno. ánibo keráwáqá wemá tiníq kéiyanama anaaékaqa maamin-óq-yátááqá keráwáqá timíniye. 34 miráinaq keráwáqá aabáyaayabama íma túyánámmá ítáaro. aabáyaa-kanaagoma wenamáárîq mi-kánááyábá taíbaq-ummaama wániye. móra-mora-kanaagoni ummaamá wé paá mi-kánáágónáé.” téna Îtuma tiráiye.

7

móra-nakomma aamá ítama yainaí-nákóráá umá aamá ítama yainaí-ááímmá

1 Îtuma óq-aimma timá yímikaiye: “keráwáqá yainaí-wáyúkáráá umá káqo-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. anónnáma keráwáqá mamá yawááq-umatikanoe. 2 ánibo keráwáqá káqo-kayukama ítama yainaíyatama móraiq umá keráwáqá ítama yainaíyaniq umá keráwáqá ítama yainánoe. 3 nôraq itaráq keráwáqtí aanábógómá pááqyamma otaa-qtátáárîq kéowaqa keráwáqá anómma uyátá-maqma otaa-qtátáárîq kéoo? aanábógóní pááqyan-otaa-qtataaqa yaagetáraa umá wenaúrapi wáímanibo keráwáqtí anón-otaa-qtataaqa mútûq-yaraa umá túrakaq yawááq uráiye. 4 miráitaq keráwáqá tigaemá íyaq kéitaraq aanábógóqtábá maará kétimameo? ‘aanábô, enaúrapi tái-yataaq wáimma matuwánáae.’ téra kéteo? 5 kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkááo, áqnáabaq kenamáárîq túrapimma anó-qtataaqa wáimma paábaq matuwéro. anaaékaqa aanábógóní aúrapi wái-qtataaqa kanaaráq aónama aruté matuwaao.

6 keráwáqá móra íráqômma aokaq-yátááqá áwáábiqa kéta iyákáá-kayukama íma yímére. ánibo keráwáqá Áánûqtuni áama íráqô-pateturaa umá mamá pógomma íma yímére. mi-pátétúmá pógoma yítauqnapo yamá mapátuweta waéqma túpuinoe.

akoqnáá umá nunamummá tí-náqá

7 móra-nakoma akáinana mayánénama ítama aónaino. akáinana aónanenama abáá íno. oq-tamá íyakaiyaba akáinanama oqtaráq paké-pake tíno. 8 miráinata máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamupí ítama aónétama yemá wekáké mayánoe. máqte-kayukama móra-yataaqtaba Áánûqtumma abáá kéetama wemmá paá aónanoe. ánibo máqte-kayukama nunamupí téta Áánûqtunopaq ónátae tíyanama wemá yemmá iyuwáinata uyáberanoe. 9 keráwápíké móra-nakoni áanikoma aboáqtábá téna ‘yammá timiyo’ tínanama aboámá óqtamma mayamíníyô? ímiye. 10 ánibo iyápógoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tínanama aboámá tái-iraakabayaamma amíníyô? minnágaraq ímiye. 11 miráitaq keráwáqá tái-wayukama kanaaráq kéitaamanibo keráwáqtí iyápógoma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaae. uyátá-maqma móraiq umá keqtibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma wení iyápó-annama wekáq ítama aónaayuma íráqô-qtataaqa yimíyábá kéitaiye.

12 waayúkama nôrabi umátikaigaae tina-yátáárîq kéumakaiyaama miráuma yekáráq móraiq umáyikaao. maaminnáma mákama Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq tiráa-waigoni máqten-aaine.

matúq-matuq umá mái-auwarain-amma

13 keráwáqá pááqyan-amma wáráaro. aíta-marupaq uráin-aama anónapoana oyaaq uráitata
netuqyaa-káyúkámá aarawaamá min-ámmá kéwaraabo min-ámmá íwáráaro. 14 káqon-
amma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaí-márúpáq uráin-akoma pááqyamma wáipoata
yaímma arekáq-wayukama min-ámmá kammáa kaéta kéwaraae.

ketáámá kaaqaari-ámúné-wáyúkátí yáaqa ikaténátaae.

15 kaaqaari-ámúné-wáyúkáyábámá atéráaro. yemá yirunóbáqá abááq-íyákáá umá
máapoata tipi-típigoni aúwaratima atáá-umaeta aúpáq-yááíkáráq keráwáqtôpaq kéye.
16 keráwáqá nôrabi iya-qtataaqa mikáq yeqtí yáaimma aónanoe. áwáábiq-annagoma íráqôn-
aramma íkéiyaiye. 17 móraiq umá íráqô-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. ánibo tái-yagoma
tái-aramma kéiyaiye. 18 íráqô-tagoma tái-aramma kanaaráq íma iyániye. ánibo tái-yagoma
íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye. waayúkagaraq móraiq urááe. 19 máqte-tagoma íráqôn-
aramma íma iyaí-tagomma minnâ ayááma irabí kéiyaabotuwaae. 20 miráinaq keráwáqá aónaaro.
kaaqaari-ámúné-wáyúkábíké keráwáqá áraimma yeqtí tái-yaaimma yimónainoe. tái-wayukama
yirunóbáké íráqôn-aramma kanaaráq íma iyániye.

21 máqte-kayukama 'uyátárai-nako, uyátárai-nako,' mirá kétepoaq Áánûqtuma yabíkái-
marupaqa íuyaberanoe. ímiye. paá náayubi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoni
anaaé waré tama kanaaráq Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanoe. 22 mikáq anó-kanaamo
pááq ínna-kanaaraqa aarawaamá maará téta timá-timinoe. 'uyátárai-nako, uyátárai-nako,
enáwîkaqtaa ketáámá amuné kúme uréire éwaunataae. enáwîkaketaa ketáámá tái-aagomma
waayúka yúbikema mamá paábaq yuwéwaunataae. ánibo enáwîkaketa ketáá netuqyaan-
áwáámé-yátáárîqa uráunataae.' téta mirá tíyaqa 23 ánibo mi táoqa kemá yemmá abarokáq
maará-tima-yimenune. 'kemá keráwáqtí túrakaqa íaonewaunamiye. keráwáqá tái-wayukaao,
paábataa kóoro' tenúne." téna Îtuma tiráiye.

naammá í-ááíkárátáé.

24 waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: "kanaaráq móra-nakoma maamin-áímmá iténa
waraína-nakoma wemá miráuma áá-íté-wainapoana wení naammá óqtan-amuraaq kéumaraiye.
25 ánibo aaqá yuréna nommá aúgítana anón-uwaama yoréna mirái-qtataakoma min-námmá
awétáraiye. miráimanibo min-námmá íma kuturáiye. min-námmá óqtakaq wáitanaboana
yáqtoqma akoqnáá uráiye. 26 miráimanibo móra-nakoma ketáama kéitenamanibo ímo warénama
minnâ wemá miráuma áíbôqnaaboq inápóana wemá wení naammá kegéba-amuraaq naammá
kéiye. 27 ánibo aaqá yitana nommá augéna uwááma anómma yokáiye. ánibo mirái-
qtataakoma min-námmá awétátuwaitana min-námmá kuturáiye. 'pau' titana anómma mútûq
yawítíguraiye." téna 28 Îtuma maamin-áímmá timá ánatatuwaitata máqte-kayukama Îtun-
aayaba iyánáaq éta yáaqa ôriq umá karáiye. 29 miráimanibo aamá yirááti-wayukaraa umá
íma timá yímikaibo Îtuma akoqnááma náápaamma matokái-nakoraa umá aamá kétima-yimena
yiráátiraiye.

8

mórama kárú-naqa Îtuma mamá érákaraiye.

1 Îtuma anubakémmá yuwéna kúmítata netuqyaammá aarawaamá ókaraq anaaé waqmé
kukááe. 2 mikáqá móra-naqa kárúyamma ákái-nakoma amakaq iréna araayutaúmmá ayéna
tiráiye: "uyátáráana-nako, kanaaráq emmá akáinaama emá kemmá mamá éqtikanone." titana
3 Îtuma ayáámma árûqmarena tiráiye: "kemmá kétikaitaq miráona kéune. emmá érákaino."
titana mi-kárú-kárígómá ê mikáq ánataguraiye. 4 ánibo Îtuma mi-kárú-náqá timá ámikaiye:
"emá atéqma arutaao. móra-nakomma timámenabo ímiye. emá uré enaúma anó-monoq-
wayukama mó-yiraate naayóbáqá Mótetima tiráiniq umá Áánûqtukaq amí-yátááqá mó-amiyo.
miráinata waayúkama aónéta ení karímá mikáq ánatagiye téta tero." téna Îtuma timá ámikaiye.

ááiq-i-wayukati kawáá-nákóni mayaí-náqá Îtuma mamá érákáraiye.

5 Îtuma Kápérana-marupaq uyábéráitana anón ááiq-i-naqa Arómani-marupake Îtunopaq iréna
inaa téna timá ámikaiye: 6 "ummaataráána-nako, ketí mayaí-náqá karímá mayéna naaúpaq
waguréna máiye. ayáátákoma pukitana áíqa ôriq umá kéiye." titana 7 Îtuma yauwéqma timá
ámikaiye: "wemmá kemá ko mamá érakanune." téna tiráiye. 8 miráitana ááiq-i-kawaa-nakoma
yauwéqma timá ámikaiye: "ummaataráána-nako, kemá íráqôn-naqa íma máupo emá kanaaráq
ketí naaúpaqa íma uyáberaao. emá paá aamá tinana ketí mayaí-náqá atóbáíno. 9 kegáráqá ketí
anó-naapaamma wáiye. kemá mórama tiyááka ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máune. miráitaq
kegáráqá anó-kayukati yiménáápáqá máunata yemá yabítíkaraae. ketí timénáápáq máa-
kayukama kemá timá-yimeq móra-naqtaba 'emá waao' túnanama wemá kanaaráq kéwiye.
ánibo kemá káqo-waqtaba téq 'emá maabáq iyo' túnanama wemá kanaaráq kéiye. miráitaq

kemá ketí mayaí-nákóqtábá ‘maa-máyáímá mayaao’ túnanama wemá paá kémayaiye.” téna titana 10 Îtuma min-áímmá ítátuwena iyánáaq uráiye. ánibo wení anaaé wárá-kayukama maará téna Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá áraimma kétima-timune. mórama Aánûqtuni waayúkabike Ítíráaeobake-naqa maan-nákómá maaráuma arummá tímínikaa-naqa íaonaraune. 11 ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. netuqyaa-káyúkámá aabaú utaipáké íyata yaímma aabaú kupéráipake íyata uréta Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakobogaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtu yabíkái-marupaq máeta aáwaqa nánóe. 12 miráimanibo Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma wemá yabíkái-marupaqa yeqtí yítaubikoma máamanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama marabí máa-yuma yemá máápaq anó-kumayuqnobaq máeta ibiqá yaréta yíwáyaamma akégúnanoe.” téna Îtuma tiráiye. 13 ánibo Îtuma ááiq-kawaa-naqa timá ámikaiye: “emá íbêqa kóaao. emá arummá timénaboana mirá ónaiq umá mi-qtátááqá pááq íniye.” téna Îtuma tiráiye. ánibo ê mi-kágáámá mi-kárí-náqá wení karígómá ayúwáitana atóbaraiye.

Pítaamma ánáakomma anóamma Îtuma mamá atóbamakaraiye.

14 mikáké Îtuma Pitaani naaúpaq uyábékena aónaimma Pítaamma ánáakomma anóamma kokoqyámma ákáitana atípáaraq waguré máitana Îtuma aónaraiye. 15 ánibo Îtuma ayáákaq yáqtóráitana kokoqyámma érákáraiye. ánibo min-íníkómá itó-urena Îtuni aáwaqa mamá yokaa umákaraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

16 énaikaq taíbaq-wayukama tái-aagoma mái-kayukama yiwíqmeta Îtunopaq irááe. ánibo Îtuma paá aamá kétitana mi-káyúkábíkémmá waátá aágoma iyuwéna kóuraiye. ánibo Îtuma máqte-kari-wayukama mamá atóbamayikaraiye. 17 miráitana móra-aimma naayóbáqá Áánûqtuma móra amuné-náqá Áítáíyaan óyaukaq pááq íniye tiráimma minnâ pááq kéitana min-áíkómá maará-tiraiye: “wemá wenamáárîq ketáái karímá mamá paábaq kéyuwena ókon-okomma ketáái tiyáátáma íkui-yataaqa matukáiye.” téna agamatán-áúbágó tiráiye.

Îtun anaaé waráné i-náqá

18 netuqyaa-káyúkáma Îtuma ikúyakaraawana yimónawaaena wení iyápó-annama timá yímikaiye: “nokaayúkómmá meranábápáq méwíyataao.” 19 titana mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma iréna Îtumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, emá náakarabi wíné inabáqá kegáráq waqmé ónúne.” téna tiráiye. 20 Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “abááq-íyákáwákómá yeqtí ánáamma maínarunobaq wáitana numaráwákóní ánáamma wáimanibo Waayúkagoni Áráaqa kemá Îtuma kemá wagéqa tiqnómmá maqmá arage ónúna-namma íma wáiye.” téna Îtuma timá ámikaiye. miráitana Îtuni anaaé waráina-waigoma wení naammá móraiq umá wániyo? 21 ánibo káqomma móra iyápó-annabike-nako Îtumma timá ámikaiye: “ummaataráána-nako, kemá kanaaráq awé uráanana ketibomá puínaq mó-uqtamakatuwerabiyo?” mirá titana 22 Îtuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaao. yemá pukáá-kayukama yenamáárîq matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama mamá arááq-yuma kanaaráq uqtamáyikanoe. emá paá ketinaaé ya waraao.” téna tiráiye.

Îtuma anón-uwaagoqtaba titana árawáá uráiye.

23 mikáké Îtuma únópí-káárébí úítata wení iyápó-annama anaaé wakááe. 24 anómma únóníyámá mi-nókááyúpímmá kémetena únóníyágómá únópí-káárémá yawááq inena uráiye. miráimanibo Îtuma paá waguréna máqe-uraiye. 25 ánibo yemá Îtumma ko awáútureta tirááe: “uyátárai-nako, emá keqtáá tíwáqnaa uwo. ketáámá yubékonataa kéune.” téta tewana 26 Îtuma timá yímikaiye: “nôraq itaráq ikatîqa kéoo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá pááqyamiye.” timátuwena Îtuma itó-urena uwáágokaraq nokókáráq yiwáágúraiye. ánibo uwáágoma mó-áráwáá itana nokómá ókaraq íma noniyamá metaráiye. 27 minnáyabi iyápó-annama netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: “maaminnáma nóikaa-nare ténaq máitanawaq uwáágogaraq nokógáráqá wenáama kéwaraayo?” téta tirááe.

kaayaq-nákábíké Îtuma tái-aama matukáiye.

28 Îtuma yetê nokaayúkómmá meranábápáq Káátarini-wayukati marabáq atamá uráiye. ánibo kaayaq-nákámá tái-aagoma yenákábí mái-nakorata Îtumma ya aónaraaye. yenákámá pukáa-kayukati mararaapáqá máátíq-máatipaq máqeta irááye. yenákámá anómma abááqá amáguraayataboata waayúkama min-ákáqá íma uréire urááe. 29 ánibo min-nákórátámá anókaq ááyama wááqa kéyeta tirááye: “Áánûqtuni áaniko, emá kekárátámá nôraq umátikaneq kéono? kanaamá íma pááq-uraitaa keqtáámá tíqa í-yátááqá má-timinetaa kéono?” téta tirááye.

30 mórama pó-annama nékaq máeta aúmá narááe. 31 ánibo tái-aagoma Îtukaq inaa téta tirááe: “kanaaráq emá keqtáámô tíkamma waréma emá kanaaráq timátíkénataa ketáámá mera-pó-ánnáti yirunóbátáá kobéráano.” téta tirááe. 32 ánibo wemá mi-tái-áágómmá timá yímikaiye: “keráwáqá kóoro.” téna Îtuma titata yemá mi-kááyáq-nákámá iyuwéta pó-annati yirunóbáq uyábékaae. mi-pó-ánnámá máqtepaq péqmareta mórama áítabaq metamá kukááe. ánibo yemá nokaayúpítáá metaréta nommá nawíketa máqtepaq pukááe.

33 ánibo pó-kawaa-wayukama péqmareta kóuraae. yemá anó-marupaq koyaréta yemá máqtemma min-áímmá tébakaq-wayukama timá yímikaae. miráitata kaayaq-nákábímá tái-aagoma pááq i kátáama tirááye. 34 ánibo min-ánó-márúpáké-káyúkámá netuqá iréta Îtuqtaba ya abáá-uraae. yemá Îtumma ya aónatuweta weqtábá mi-márábákémmá yuwéna káqo-marabaq kóikaae téta inaa tirááe.

9

mórama aí-ayaamma táíq umági-naqa Îtuma mamá érákáraiye.

1 Îtuma únópí-káárébí yetê nokaayúkómmá meran-ábápáq yauwéqma uréta Îtuni márûpaq koyarááe. 2 mibáq yaímma-wayukama móra-kari-naqa Îtunopaqa awíqmeta iráama mi-kárí-nákóní ayáátákoma pukuráitana kúkutaaraq waguráitata yaagumé irááe. ánibo Îtuma mi-káyúkámá yimónaimma wekáq itáíq-itaiq kéowanaboana Îtuma mi-kárí-nákómmá timá ámikaiye: “iyápógo, enáyakoma kaayoné íno.ení kúmiq-yataaqa kemá paábaq kématuwaune.” téna Îtuma titata 3 yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama yeqtí yúyánánóbáqá “maan-nákómá Áánûqtumma aamá káwaagiye.” téta tirááe. 4 miráitana mi-káyúkátí yúyánánóbáqá Îtuma yimónatuwena wemá tiráiye: “keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá ítama táíq kéoo? 5 nóin-aikowaq ketí náápaamma yiráátiniyo? ánibo kemá téqa ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwaúne’ mirá túnawaq íma oyaaqá kéi aqá ánibo ‘emá itó-uma uréire uwo’ túnna-waigoma minnâ íma oyaaqá éna ummaa kéyaiye. 6 Waayúkagoni Áráaqa náápaamma maa-márábímmá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwánîqtaba yiráátenune.” téna tiráiye. miráitana Îtuma ayáátámma puki-nákómmá timá ámikaiye: “emá itó-ure ení kúkutaama mamé ení naaópaq kóaao.” téna tiráiye. 7 miráitana mi-kárí-nákómá itó-uma wení naaópaq kóuraiye. 8 ánibo aarawaamá miráimma aónéta ikatîq ôriq urááe. yeráwáqá aónaraae. Áánûqtuma mirán-ákóqnáámá ámikaiqtababoana yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

Îtuma Máátiyumma ááyaraiye.

9 Îtuma mibáké kéwena aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa mayaí-náúpáq máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. ánibo Îtuma Máátiyumma timá ámikaiye: “emá ketinaaé ya waraao.” titana wemá itó-uma Îtun anaaé wakáiye.

10 anaaékaqa Îtuma naaúpaq máena aáwaqa kénaitata netuqyaa-káyúkámá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq káqomma karere-káyúkágáráq ‘paátataare’ timá yíkáa-kayukagaraq Îtunopaq irááe. yemá Îtugaraq wení iyápó-annagaraq umá máeta aáwaqa narááe. 11 yemá Pérati-wayukama miráomma aónawaaeta yemá Îtuni iyápó-annama maará téta ítama aónaraae: “nôraq itanawáq keráwáqtí yirááti-nakoma kúmiq-wayukagaraq táákiti-moneqa máyáa-kayukatema aáwaqa kénaiyo?” téta ítama aónaraae. 12 Îtuma min-áímmá ítátuwena wemá maará téna aúpáq-áímmá tiráiye: “waayúkama karímá ímo máyáa-kayukama tótaa-wayukayopaq íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-wayukayopaqa kéoe. 13 keráwáqá uréraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíkén-áímmá ko ítáaro. ‘naí-wámmá ikáma kekáq timíyábá kemá íkétikaibo kaayoné-yátááqtábá kemmá kétikaiye.’ téna agamatá-kánnáágómá kétiye.” téna Îtu timátuwena tiráiye: “arupú-wáyúkámúne tíya-kayukama yááyanaaq íkukaune. ímiye. kemá paá kúmiq-wayukayaba yááyanaa kukáune.” téna Îtuma tiráiye.

aáwaqa awetái-aaimma

14 mi-kánááráqá Yóáanema nommá peraí-nákóní iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááe: “nôraq itataawáq ketáágáráq Pérati-wayukagaraqa nunamummô ténátaama aáwaqa awetá kéunatataa ení iyápó-annama nunamummá tí-kánááráqá aáwaqa íma awetá kéoo?” 15 téta mirá tewana Îtuma timá yímikaiye: “móra-nakoma aaramá mayáné kéenama omákáqá paá wení aanábó-wáyúkáté máenama kanaaráq áyakoma táíq íníyô? íma aokarîq kéiye. anaaékaqa mi aaramô mayáné i-náqá paábaq matuwaíyanama min-nákómá ókaraq wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. miráuma aaramá mayánéna i-nákóráá umá mi-kánáámá ínaqa kemá kónatama íyakoma táíq ínipoata yemá aáwaqa awetá-inoe.

16 ítáaro. móra-nakoma wení naayó-kúbérái-únámmá yakákitanama aúge-tabaraaberake maqmá aráátaimma íma aokarîq kéiye. miráinanama mi-tábáráábégómá keqnáámmá naayó-kúbérái-únámmá yakáqma anó-kariq umáginiye. 17 keqnáámmá ítáaro. móra-nakoma naayó-mémégóní aúwarati-unapima wááéni-nomma aúgema íma áítewae kéiye. miráitata yemá aúge-kaaeni-nomma naayó-mémé-áúwárátíbí áíqtowanama íma aokarîq kéiye. miráitana méme aúwaratigoma yarákínana wááéni-nomma marabí aqtíma kugúbaginiye. miráimanibo áá ítaraa-kayukama aúge-memegoni aúwaratibi wááéni-nomma aqtímaraawana mákama íráqôniq umá paá kéwaiye." téna Îtuma tiráiye. aúge-qtataakoma waéqma naayón-ááímmá íauraniye.

móra-inikoma Îtuni wáqtôraq yáqtokaiye.

18 téna Îtuma maamin-áímmá kétima-yimikaq mórama anó-kawaa-naqa Îtun-amakaq iréna araayutaúmmá ayéna timá ámikaiye: "ketiyáámûmma paá íbêq pukuráiye. ánibo emá kanaaráq iré ayáámma aneq mó márénana atóbama yauwéqma paá maíno." téna anó-kawaa-nako tiráiye. 19 ánibo Îtuma itó-uma mi-káwáá-nákóní anaaé waqmé kéwitata wení iyápó-annama móraiq umá wakááe.

20 uréire kéowana móra-inimma mikáqá máqe-uraimma máqte-tupaama inaautámma ákáitana inaaupaqá tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. min-íníkómá Îtuni anaaépaq amakaq iréna Îtuni wáqtôgoni aqtóráq ayáámma yama yáqtokaiye. 21 min-íníkómá we-namáárîq wení aúyánánóbáqá maará-tiraiye: "Îtuni wáqtôraq tiyáámo ánékuyonanama túnobaq kanaaráq umátikaniye." téna ánékukaiye. 22 Îtuma waéqma wemmá aónatuwena tiráiye: "ketiyáámuko, enáyakoma kaayoné íno.ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá miráuma mamá érákáraiye. mi táoqa min-íníkóní karímá ánataguraiye.

23 Îtuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq iréna waayúkama ibiq-ímá kéteta aamá anón-aimma kétewana yimónaraiye. 24 ánibo Îtuma tiráiye: "keráwáqá maí abátíkáaro. pááqyan-inaaruma íma pukáiye. wemá paá aúmá waguráiye." téna Îtuma mirá-tiraimma áraimma pukuráitataboata mi-káyúkáma wíráa umákaraae. 25 ánibo yemá aarawaamá waqmá paábaq yúwáawana Îtuma mi-náúpáq uténa pukáin-inaarugoni ayáákaq yáqtorena ayáátóráitana itó-uraiye. 26 mi kátáagoma min-áúkápáq máqte-marabaq wéyáwé uráiye.

Îtuma kaayaqá yúgaroq-nakaraq aamá íti-nakaraq mamá atóbamayikaraiye.

27 Îtuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye. ánibo kaayaqá yúramma karoparái-nakorata Îtun anaaé waqmé kéweta anókaq ááyama tirááye: "áe, naayóbáqá ketáái kínima Tébitin-annabike-nako, emá kekárátá arummá umátikaao." 28 téyana Îtuma naaúpaq uyábéráitata yúrammo karopági-nakama wenôpaq utááye. Îtuma min-nákámá timá yímikaiye: "kenákámá itáíq-itaiq kéoyaqtaba kemá kenákámá kanaaráq mamá atóbatikanuno?" téna ítáitata yenákámá Îtumma yauwéqma timá ámikaaye: "owé. uyátáraana-nako." téta tirááye. 29 ánibo Îtuma min-nákáti yúrapi ayáámma kánekuyena tiráiye: "kenákámá itáíq-itaiq óya-qtataaqtaba kemá kanaaráq miráona-yataakoma pááq íno." téna Îtuma timá yímikaiye. 30 ánibo yenákáti yúrakoma tágaraiye. Îtuma akoqnáá-aimma timá-yimena min-nákáyábá tiráiye: "atéráakao. móra-nakoma maaminá yabama itaínabotekao." téna tiráiye. 31 ááqibo min-nákámá máápaq yaúbareta máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Îtuni watáama timáeta uréire urááye.

32 yenákámá kóiye kéeta yaímma-wayukama móra-naqa tái-aagoma wepí máinapoana aamá ítitata wemmá yemá awíqmeta yewana Îtunopaq iráiye. 33 ánibo Îtuma tái-aagomma matúwáitana min-nákómá aamá áaimma átáma tiráiye. minnáyaba aarawaamá iyánáaq uréta netuq-yúyánámmá kéiteta tirááe: "naayóbáqá maakáqá Ítíráaeobaqa maamirá-qtátááqá íma pááq uráine." téta tirááe. 34 miráimanibo yaímma Pérati-wayukama maará-tiraae: "wemá tái-aagoni kawáá-nákómá wemmá akoqnááma ámikaitana wemá tái-aagomma kanaaráq kématuwaiye." téta tirááe.

aarawaayábá Îtuma arummá kéumayikaiye.

35 Îtuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena wemá monoq-náúpáqá kéyiraatena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba átê-wataama kétima-yimena máqte-karimo máyáa-kayukama mamá atóbamayikaraiye. 36 wemá aónaimma netuqyaammá aarawaamá yimónatuwena arummá umáyíkaraiye. miráuma taíbaq-yuyanamma itéta 'náawaq tíwáqnaa íníyô? náakaraq ónúnataabiyo?' téta miráuma tipi-típigoma yeqtí kawáá-náqá íma máitata oníkáá urááe. 37 miráitana Îtuma wení iyápó-annama aúpáq-áímmá timá yímikaiye: "netuqyaammá aáwaqa yópímmá wáimanibo mamá áíkuyaba íma netuqyaammá mayaí-wáyúkámá mááe. 38 miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana wemá yókóní

aboámá yaímma mayaí-wáyúkáma timáyikainata wení waayúkama ko mamá áíkuyoro.” téna Îtuma timá yímikaiye.

10

tiyááka umá títaupake kaayaqá iyápó-annati yíwîqa

1 Îtuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánná-wáyúkámá yááyamaena iréna yemmá akoqnááma yiména tái-aagoma kématuweta máqte-karima mamá paá kéeta yúgoni ummaa-yátááqá mamá paá ígáae téna yímikaiye. 2 tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnáti yíwîqa maará-uraiye. áqnáabaq-nakoni áwîqa Tááímonie káqon-awiqa Pítaae. ánibo ábâkoma Áánarue. ánibo Yêmitima Yéberimma áanikoboana ábâkoma Yóáane. 3 ánibo Píripima Paatááromiyue. ánibo Tómáátie. Máátiyuma mi-kátáámá agatái-nare. wemá táákiti-moneqa mayaí-náré. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááqtiatie. 4 ánibo móra-Taaimonima ítápéniti (indipendens) karuwaaq-náré. ánibo Yúqtaati Itikááriotie. wemá Îtumma awîqma namuro-wáyúkáti iyáápi makái-nare.

Îtuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mayaímá yímikaiye.

5 Îtuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá timáyíkáitata kówana yímáamma yiména maará-tiraiye. “keráwáqá Yéqtaaeo-apaq káqon-anna-wayukabaqa íoro. Táméria-marupaqa ókaraq íma uyáberanomanibo 6 keráwáqá Ítiráaeo-tipi-tipi-annama máápaq oro. yemá Áánûqtuqtaba yeráwáqtí aammá yukááe. 7 keráwáqá uréraq aamá maará téraq mó tero: “Áánûqtuma yabíkái-kanaama waaqókáq kéiye. 8 miráinaraq keráwáqá karí-wáyúkámá mamá kátobamayikera pukáiya-kayukama mamá itómayikera kárú-wayukama mamá kátobamayikera tái-aagomma mamá paábaq kéyuwera oro. keráwáqá móra-yataaqa ketôpake mayaíyama minnâ keráwáqá paá yímero. miráinaraq keráwáqá maami-qtátááqá yemmá yiméraq keráwáqá íma meyámmá máyáaro. 9 keráwáqtí unáápímmá móneqa íma áítumaera uréire oro. 10 mónekaraq anó-moneq-awiqa yáíya-qtataakaraq ariroq-únápí áíti-unamma íma mamé uréire éra kaayaq-tíyótáámá íma kúberera títauq-anaamma íma kúberera yáumma amé uréire í-yátámá íma matóráaro. ímiye. mayaímá mayaína-nakomma kanaaráq wení aáwaqa áméro.

11 móra anó-maruparabi pááqya-marupaq uyábereqa kanaaráq keráwáqá aónaiyana mi-márúkákémmá móra-nakoma arupú éna wení naaúpaqa máqeraq mi-márúqá yuwé kóine kéeqa ayuwé yero. 12 ánibo keráwáqá móra-naupaqa uyábereqa mi-náúpáq-wáyúkámá miráo-maarao-aimma téraq ‘kaayoné-yátááqá keráwáqtôpaq waíno’ timá yíkáaro. 13 ánibo mi-náúpáq-wáyúkámá keráwáqtábá yetê máigaae téta tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yeqtôpaq wínîmanibo yemá keráwáqtábá máigaae téta íma tíyaqa keráwáqtí kaayoné-yátáákómá yuwéqma keráwáqtôpaq íno. 14 móra-nakoma keráwáqa tiwíqmena ímo wéna keráwáqtí táama íma itaínaqa ánibo keráwáqá mi-márúrábi min-námmá ibáqyuwera keráwáqtí tibíkáké káítôma popoq umátuwe kóoro. 15 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá ítama Áánûqtuni yainaí-kánááráqá Komóraa-marukake tái-wayukagaraq Tótôma-marukake tái-wayukati anónnáma tái-meyamma wáipoata miráumaraa mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí tái-meyamma pááq íniye.

ókon-okomma ummaa-yátááqá pááq íniye.

16 ítáaro. kemá keráwáqá miráuma tipi-típi áráakaa umá taáqa íwái-kama áwáábiq-iyakaa-kayukati aúkáapi timátikaunaq kéoe. miráinaraq keráwáqá miráuma iraakabayaakóráá umá yáakarera atéqma wiqmé kéweraq móra-yataariq ínéqa túyánámmá ítama arútátuwero. mimórá táoqa keráwáqá móra-numama máagoraa umá kaayoné umá máero. 17 keráwáqá waayúkayabama atéqma arútáaro. yemá yeqtí káánítôre-wayukaraq aamá ítama yainéta ánnáma timéta keráwáqá yeqtí monoq-náúpáqá tebûqa timéta ínóe. 18 ketíwîqa márúte yuwánéra kéowaa téta keráwáqá tiwíqmeta kínima anó-kamaani-wayukati yúrakaq wínóe. miráinaq keráwáqá aamá kétima-yimeqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Îtiráaeo-annabike-kayukagaraq Áánûqtuni átê-wataama timá-yiminoe. 19 yemá keráwáqá tiwíqma aamá ítama yainaíyaqa keráwáqá ikatîq íéraq ‘ketáámá nóine ténúnô? ketáámá nóin-ainaq yauwéqma timá-yimenunataabiyo’ ítero. kíq-taoqa aamó tínón-aimma timínímma 20 kenamáa keráwáqá aamá ítinoe. ímiye. keqtibomá Áánûqtuni Aágoma keráwáqtí tóyaukaq aamá tíniye.

21 mi-kánááráqá móra-nakoma ábâkomma awíqmena yaímma-wayukati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ánibo aboámá áanikomma móraiq umá waayúkati iyáápi mó-marainata ikámma puínóe. ánibo iyápóma yinóboyuma komarummá íyataboata namuro-wáyúkámá yíkamma puínóe. 22 keqtábábóata yaímma-wayukama keráwáqá ítama táíq umátikanoe. minnâ móra-nakoma akoqnáá umá máqena aqtó-kánáárá qó wénama min-nákómmá Áánûqtuma yauwéqma awiraínana wemá Áánûqtuna mániye. 23 ánibo yemá keráwáqá móra-marukaq tái-aaimma tarôq

umátikaiyaqa kanaaráq mikákémá péqmarera káqo-marukaq oro. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqá máqtemma Ítíráaeo-marupaqa íma mayaímá mamá ánataraiyaqtaba Waayúkagoni Áráaqa kemá kumónúne.

24 tugaru-íyápógómá wení aráátí-naqa íma kéuyataitana paá-mayaima máyáa-kayukama yeqtí kawáá-wáyúkámá íma kéuyataae. 25 mórama tugaru-íyápógómá wení aráátí-naqa maínama minnâ kanaa íniye. ánibo paá-mayai-nakoma wení kawáá-náqá uyátá-maqma anómma maínama minnágaraqa kanaa íniye. kemá keráwáqtí kawáá-náqá kemmá táíq kéumatikaapoata keráwáqá anómma táíq umátikanoe. ketíwîqa Piétebue téta tíwîqa yaráamanibo kemmá tái-tiwiqa kéyetama keráwáqá náayuwabi ketí iyápó-annati tíwîqa uyátá-maqma anómma tái-tiwiqa yánoe.

waayúkama Áánûqtuqtaba ikatîqa oro.

26 miráinaq waayúkayaba keráwáqá íma ikatîqa oro. máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa ánáákuma wáina-yataaqanibo anaaékaqa waayúkama aónainoe. 27 kemá Îtuma aamá kumayuqnóbáqô timá-timunama minnâ wágááma timá yíméro. ánibo aamá yaákareq táápikemo ítáama minnâ keráwáqá netuqyaa-káyúkátí yúrakaq itó-urera aamá timá yíméro. 28 waayúkama keráwáqtí túma tíkamma uqtánô-kayukayaba íma ikatíqa oro. keráwáqtí tirun-íyápómá íma tíkamma uqtánóe. ímiye. Áánûqtuqtaba ikátéro. keráwáqtí túgaraq tirun-íyápógáráq mákama kanaaráq Tááqtaani márûqa aítanobaq Áánûqtu kanaaráq tíkama aúyotuwaniqtaba Áánûqtuqtaba ikátéro. 29 keráwáqá kaayaq-númámá tarukíqa móneqa kímora-toeyaarake kanaaráq meyánîq ínoe. ánibo keqtibomá Áánûqtuma íakainanama kanaaráq móra miráuma pááqya-numama marabímmá íkuminiye. 30 ánibo keráwáré keráwáqtí tiqnótáuma máqtepaq Áánûqtuma yoráútukaiye. 31 miráinaq keráwáqá íma ikatíq oro. netuqá pááqya-numagoni meyámmá uyátáraapoana keráwáqá Áánûqtuma yabíqtíkáraiye.

Îtuni áwîqa yaí-ááímmá

32 móra-nakoma náawabi abarokáq timá tágena wemá kennaé téna máqte-kayukati yúrakaq tínna-nakomma ketêgaraq ketibomá Áánûqtun aúrakaq wení márûpaq wemmá móraiq umákanune. 33 ánibo móra-nakoma kemmá máqte-kayukati yúrakaq anaaémma umátikai-naqa kegáráq wemmá ketibon aúrakaq wení márûpaq tinaaémma umákanune.

Îtuma mamá yainaí-tókórú-yákáráq kukáiye.

34 maa-márábí kaayoné-yátááqá mamá maa-márábí-káyúkáyábá íma mamé kukáune. mirá túyánámmá íma ítáaro. kemá paá waayúkama yainaí-tókórú-yámmá ketáama íwáráa-kayukagaraq ketáama wárá-kayukagaraq aúkáapike mamá yainanááq mamé kukáune. 35 ááiqa ánikokaraq yeqtibogáráq íyata ánibo ayáámukokaraq yinóakaraq íyata ánibo anáábukokaraq aítaakogaraq í-ááímmá átaraune. 36 waagóní we-ánínábóbí anómma uyátá-maqma namuromá aúqma mánoe.

37 ánibo móra-nakoma anóayaa aboáyábá arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráíyábá íma umaataráiye. móraiq umá móra-nakoma ánikoyaa ayáámukoyaba arummá uyátá-maqma yiménama wemá kennámá auráíyábá íma umaataráiye. 38 ánibo móra-nakoma wení kaapaq-yámá íma maména ketinaaé íma waréna puínéna yokaa íenama wemmá kennámá auráíyábá íma umaataráiye. 39 móra-nakoma maamin-áúwáráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyorainimanibo móra-nakoma keqtábá puyénama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye.

móra-nakoma íráqô-meyamma kémayaiye.

40 móra-nakoma náawabi keráwáqá mamá íráqôniq umátikenama wemá kekáráq mamá íráqôniq kéumatikaiye. ánibo móra-nakoma náawabi kekáráq mamá íráqôniq umátíkái-nakoma wemmá Áánûqtuma timátíkarai-naqa mamá íráqôniq kéumakaiye. 41 máqtemma náayuwabi Áánûqtuma timáyíkarai-kayukama mamá íráqôniq kéumaketama Áánûqtuma timákaraiqtaba mirá kéumakaapoata yemá timákarai-nakoni íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe. ánibo náayuwabi aónáíyamma mórama arupú-naqa ínata yeqtí yúyánánóbáqá téta ‘arupú-naqa áwáqnaa ónáátae téta min-náqá awíqmeta yeqtí naaú wétama yemá miráuma arupú-nakoni íráqô-meyamma yáíkaaq umá mayánóe. 42 taákaq máráaro. móra-nakoma náawabi paá-nakomma ketinaaé wárá-kayukabike áwáqnaa ónáae téna paá yaugiq-nómmá aqtíma wemmá aménama kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa min-nákóní íráqô-meyamma áraimma mayániye.” téna Îtuma wení iyápó-annamma timáyíkaraiye.

11

Yóáanema yaímma iyápó-annama Îtunopaq timáyíkaraiye.

1 Îtuma wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá mayaímá mayánón-aimma miráuma timá yímikaiye. aamá timá ánatatuwaitata yemá mi-márúqá yuwéta min-áúkápáq-márúpáq uréta Îtuma aarawaamá kéyiraatena aamá timá yímikaiye.

2 Yóáanema nommá peraí-nákómá ánná-naupaq máena yauwéqma yiwiraí-nákóní mayaíyábá ítaraiye. miráitana Yóáanema yaímma wení iyápó-annabike timáyíkáitata Îtunopaq urááe. 3 ánibo yemá Îtunopaq uréta ítama aónaraae: “emá maamin-nátábáwáq Yóáanema anaaékaq móra-naqa yíniye tiráinaraq máa káqo-natabataaq awé ónúnataabiyo?” tewana 4 Îtuma yauwéqma tiráiye: “keráwáqá uréraq Yóáanemma máqten-aimma itéq máqte-qtataaqa aónaamma mó-timamero. 5 minnâ yúramma koroparái-kayukama yúramma káonaawata yítauqa táíq urái-kayukama yítauq-uramma yamá uréire kéoe. ánibo kárúyamma yíkái-kayukama kátobaawata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. ánibo pukáa-kayukama kéitowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama aúgen-aimma kéitaawata kéoe. 6 ánibo móra-nakoma arummá kétimena keqtábá kaayaq-áúyánámmá íma itaí-waigoma wemá amuqá maraíno.” téna Îtuma tiráiye.

7 Yóáaneni iyápó-annama kówana Îtuma Yóáaneqtaba taíbaq aarawaamá timá yímikaiye: “naayóbáqá waayúka íma máa-kaqmaapaq keráwáqá urááma nói-qtataaraq ko aónaneraq uráánabiyo? keráwáqá móra-naqa kaayaq-áúyánákáráq ókáráákáá uwáágoma yaropamátúwáimma aónaneraq uráánabiyo? ímiye. 8 keráwáqá nói-qtataaraq aónaineraq uráánabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtoma makáitaraq aónaineraq uráánabiyo? ímiye. yemá íráqôn-unakaqtomo márá-kayukama yemá anó-kini-kayukati naaúpaq kémaae. 9 miráimanibo nôraq itaráq urááô? móra Áánûqtuni amuné-náráq aónaineraq urááô? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. minnâ amuné-nápóana wemá yaímma Áánûqtuni káqon-amune-wayukama uyátáraiye. 10 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áánûqtuma áanikomma maará téna timá ámikaiye.

‘ketááyabamo tínîn-naqa timákáanana ení áqnáabariq umá wíniye.

wemá ení aammá awiyéna yokaa umákaniye.’

téna Yóáaneqtaba agamatá-kánáábí tiráine téna kétiye. 11 kemá áraimma kétima-timune. máqtemma maa-márábí-káyúkábíké Yóáane uyátá-maqma mú mikáqá anómma máimanibo Áánûqtuma yabíni-kanaaraqa móra paá-naqa mánin-nakoma wemá Yóáanemma uyátáraiye. 12 Yóáanema nommá peraí-nákóní kanaaráké áaimma átárena yéqéna íbêqa Áánûqtuma yabíkáin-aukapaq uyáberanoqtaba anón-aaiqa kéoe. akoqnáá umá iraráá-káyúkámá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá uréta mayánéta kéoe. 13 máqtemma Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq Mótetini ámáan-aikaraq yemá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama mamá pááq umáeta Yóáaneni-kanaaraq irááe. 14 ánibo keráwáqá itánáae téqa kanaaráq ítáaro. Yóáane wemá Iráíyaraa-naqiye. min-náqá anaaékaq yíniye téta amuné kútaa-naqiye. 15 keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áímmá ítáaro!

16 nóinnae téraq íbêq-wayukayabama aamá ténúnô? yemá miráuma pááqya-noiyaporaa umá márûq aúkáapi máeta yemá káqo-noiyapoma yááyama maará téta kéte. 17 ketáámá keráwáqtábátáá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íkeyaae. ketáámá yirummá í-ímá kétunataamanibo keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.’ óqa tíkái-qtataaqa íma pááq kéiye. 18 Yóáane iráimma wemá aáwaqa íma néna wááéni-nomma íma naráitata yemá weqtábá ‘aíbôq-nare’ téta tirááe. 19 kemá Waayúkagoni Áráaqa iréq aáwaqa néq nommá néq únnayabama yemá maará kéte. ‘aónaaro. wemá aáwaqa ôriq umá netuqyaa naínápóana wemá wááéni-nomma netuqyaa kénaiye. ‘paátataare’ timá yíkáayuma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq wemá yeqtí aanábómíye.’ ááqibo anaaékaqa minnáyaba Áánûqtuni itaí-yátáákómá aónainoe.” téna Îtuma tiráiye.

yaímma-marupaq yirummá íma waérá-kayukama anómma tirunô.

20 yaímma-marupaqa Îtuma awaaméq-yátáárîqa netuqyaapaq immá íma yirummá waékáae. miráitana mi-kánááráqá Îtuma aamá yiwáágéna 21 maará-tiraiye: “Tiyórátiniq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwápímmá pááq íníyô! Beqtáirapaq-wayukao, náaraq-tai-yataaraq keráwákáq pááq íníyô! anón-awaameq-yataariqa kemá keráwáqtí márûkaq únnaiq umá Tááyanabakaraq Tááíranapakaraq énama kanaaráq naayóbáqá Tááyanabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yeqtí kúmiq-yataapike waeráunatae téta tiráá-tiraapoata yemá unáákáréq on-unapi yenamáárîq áítumatuweta káín ayáátóbí máeta yáaqa kaitata yirummá waékáae. 22 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. yirummá íwaekaapoata anaaékaqa keráwáqtí anónnáma tái-meyakoma yainaí-kánááráqá miráuma Tááyanabaq-wayukagaraq

Tááíranapaq-wayukagaraq uyátá-maqma anómma pááq íniye. 23 ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni márûpaqa tiwíqma yaúmeta uwínóe téra kéteo? keráwáqá iramá káíq-kaiq umá kain írábí kumínóe. minnâ kemá keráwáqtí márûpaq anón-awaameq-yataariq únnaiq umá Tótômabaq-marukaqa awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq íbêqa Tótômabake tái-wayukama paá máneta oné. 24 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa aarawaamá ítama yainaí-kánááráqá Áánûqtuma wení paru-yátááqá keráwáqá uyátá-maqma Tótômabaq-wayukama yimíniye." téna Îtuma tiráiye.

keráwáqá ketôpaq iréra aagaí-yátááqá ya máyáaro.

25 mi-kánááráqá Îtuma maará-tiraiye: "ketiboó, emá yabíkáana-marupakaraq maa-márágáráq uyátáráana-nakoe. emá aamá íma ítaraa-kayukama aúyánápí wáin-aaimma aamá kéyiraatenamanibo ítaraa-kayukayopakemma mamá káuyoraane. minnáyataba kemá 'tíkáiye' kétune. 26 owé. ketiboó, emá ákáiniq kéone.

27 ketibomá Áánûqtuma máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiye. ánibo móra-nakoma min-íyápómá íaonaraiye. aboámá wenaméa min-íyápómá aónaraiye. ánibo móra-nakoma aboámmá Áánûqtumma íaonaraiye. kemá wení áanikoma kenaméa aónaraune. ááqibo wení áanikoma ákáinama yaímma-wayukama aboání áaimma kéyiraatiye.

28 keráwáqá tíbô kégaitaq ummaa-yátááqá kémayaa-yuma ketôpaq íyaraq kemá keráwáqá aagaí-yátááqá tíméno. 29 kemá kaayoné kéeq ánibo ketúma íma mamé kéuyune. miráinaq keráwáqá keráwáqtí ummaamá ketê yaagumá mayéraq kepíké itaí-yátááqá ítareq agánoe. 30 ketê yaaguyabí-yamma oyaaq kéinaq ummaa-yátááqá keráwápí maráana-waigoma oyaaq íniye." mirá téna Îtuma tiráiye.

12

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma

1 anaaékaq móra-Tabaatiraqa Îtuma wíti-yokoni aúkáapi uréire uráiye. ánibo wení iyápó-annama yááyaba éta yemá wítigoni arammá putáqma narááe.

2 ánibo Pérati-wayukama minnâ aónatuweta Îtuma timá ámikaae: "aónaao. maamirán-ááímmô tarôq kéeq mayaímá kémayaamma Tabaatiráqá aammá aúmakaae." 3 téta tewana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "keráwáqá Tébitima miráurain-aimma íyaq yoráútaao? naayóbáqá Tébitigaraq wení waayúkagaraq yááyaba uráátaba kétune. 4 yemá monoq-náúpáq utéta yammá Áánûqtukaq amí-yáárérâq wáimma uyátá-maqma anó-monoq-nakoma yímitata narááne. mi-támmá anó-monoq-wayukama kanaaráq nánópoata paá-wayukama naíyábá aammá aúkaiye. 5 anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá anó-monoq-naupaqa Tabaatiráqá yemá aammá aúmakaama yawítíraamanibo minnâ íma otaa-qtátáárîq urááe. maami aammá aúmatan-aimma wannaabíkémá íyaq ítaraanabiyo? Áánûqtun-aurakaqa Tabaatiráqá aammá aúmatan-aimma íma yawítíraae. 6 kemá keráwáqá kétima-timune. maannámo mái-waigoma anó-monoq-namma uyátáraiye. 7 keráwáqá Áánûqtuni agamátá-kánnáábíkén-áímmá ítareqa táwî-aimma téq otaamá íkuineq oné. maami agamatá-kánnáábíkén-áíkómá maará kétiye. 'naí-wámmá timíyábá íketikaimanibo kaayoné-yátááqtábá kétikaiye.' téna Áánûqtuma tiráiye. aammá aúmatan-aimma íyawitiraa-kayukama íma mamá yawááq-umayikaaro. 8 Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-napoana ketí iyápó-annama Tabaatiráqá mamá naráamma kanaaráq íye.

Tabaatiráqá táíq uráin-ayaakaraq-naqa Îtuma mamá íráqôniq umákaraiye.

9 Îtuma min-áúkápáqá yuwéna yeqtí monoq-náúpáq uráiye. 10 móra-naqa mibáqá máqe-uraimma ayáákoma aayámmá káguraiye. yaímma-wayukama Îtumma aabi mayakánétaboata wemmá ítama aónaraae: "Tabaatiráqá mayaímá kémayeta karí-wáyúkamá mamá atóbama-yikanunataabiyo?" téta ítama aónaraae. 11 ánibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "keráwápíké móra-nakoma tipi-típima makáitana mi-típí-típígómá Tabaatiráqá móra-maiqnobaq kumábékitanama kanaaráq min-nákómá íyaq paábaq múte kéyabitimatuwaiyo? owé. 12 ánibo móra-nakoma tipi-típima uyátáraiye. miráipoata ketáái ámáan-aikoma kanaaráré tiráipoataa Tabaatiráqá waayúkama yíwáqnaa ónúnataae." téna Îtuma tiráiye. 13 miráitana Îtuma min-áyáámmá aayá-kagurai-naqa timá ámikaiye: "ayáámma mamá arutaao." téna titana min-nákómá ayááma mamá arupú itana ayáákoma keqnáámmá mamá íráqôniq umá móra-aukapaq-ayaakaa uráiye. 14 miráimanibo Pérati-wayukama Tabaatiráq Îtuma karí-náqá mamá atóbamakaitaba aónawaaeta Tabaatiráqá mayaíyá kémayaiyaa téta yemá móra-aukapaq áíkuteta Îtumma ikamí-áímmá téite urááe.

Îtuma Áánûqtuni mayaínáq-úráné.

15 miráimanibo Îtuma min-áímmó temá ítátuwenaboana Îtuma mi-márúqá yuwéna kóuraiye.
miráitata netuqyaa-káyúkámá Îtun anaaé kéwaraawana máqtemma karí-wáyúkámá mamá
atóbamayikaraiye. 16 akoqnáá umá Îtuma timá yímikaiye: “keqtábá íma mamá abarokáq
umátíkáaro.” téna tiráiye. 17 miráitana Áánûqtuma móra-amune-naqa Áítáíyani óyaukaq
naayóbáqá tiráimma íbêqa abarokáq kéiye. miráitana tiráin-aikoma maará-tiraiye:
18 “maannáma ketí mayaí-náqíye.
kemá wemmá awaaméqá umákaraune.
weqtábá kétikaitaq timuqá kémaraane.
kemá ketí Aágomma wekáq márâanana wemá ketí yainaí-áímmá Yéqtaaeo-wayukama timá-
yiminiye.
19 wemá aamá íyiwaagena anókaq aamá ítiniye.
wemá aapaq uréire kéena anókaq aamá ítiniye.
20 móra-nakoma áyaqnobaqa ummaa kéyainanama yawenáina-waigoma okáráákáá umá íma
akáginiye.
ánibo móra-nakomma ummaa-yátááqá wáina-waigoma pááqyamma ókómá putinánéna iníkáá
umá íma márúte yuwánóe.
wemá paá watáama kétinana yainaí-yátáákómá arupú umá pááq íniye.
21 Yéqtaaeo-wayukama wekáq yirummá améta awé ínóe.”
téna agamatá-kánnáágómá kétiye.

“Îtuma Piétebukaraq mayaí kémayaiye” téta tirááe.

22 mi-kánááráqá yemá móra-naqa awíqmeta Îtukaq iráama min-nákómá tái-aagoma wepí
máipoana aúramma karopágitana óyaukogaraqa aúyakuraiye. ánibo min-náqá Îtuma mamá
atóbamakaitana aamá tiréna aúramma aónarena uráiye. 23 minnáyaba netuqyaa-káyúkámá
aónama iyánáaq éta tirááe: “maannáma Tébitimma áanikowabi Metáíya íyabiyo?” téta 24 tewata
Pérati-wayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “tái-aagoni uyátárai-naqa Piétebuma Îtumma
akoqnááma ámikaipoana tái-aagomma kématuwaiye.” 25 téta kétewana Îtuma yeqtí yúyánámmá
iténa tiráiye: “móra-marukaq-wayukama yatákaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááiqa íyana mi-
márúkómá táíq umáginiye. ánibo móra-marukaq-annawabi móra-naupaq-annama keqnáámmá
yáíkaaq umá kaayaq-ánnáíq umá ááiqa íyana naammá yawítíginikaa umáginoe. 26 móraiq umá
Tááqtaama yabíkái-qtataaqa yáíkaaq uréta ááiqa íyanama páátákáá wemá yabi-í-yátáákómá
naammá yawítiginikaa umáginoe. 27 ánibo keráwáqá maará kétee Piétebuma tíwâqnaa itaq
tái-aagomma kématuwaupo timá tíméro. náawaq keráwáqtí tinaaé wárâa-kayukama yíwáqnaa
itatawáq tái-aagomma kématuwaao? miráinata tinaaé wárâa-kayukama keqtáámá kétiraatemma
keráwáqtí táama áraimma íma wáiye. 28 ítáaro. Áánûqtuni Aágoma tíwáqnaa kéitapoaq kemá
tái-aagomma kématuwaune. miráitana keráwáqá kétiraatimma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa áqa
keráwákáq pááq umá wáiye.

29 náaraq umáwaq móra-nakoma newáqyáá-nakoni naaúpaqa uyábékena wení máqte-
qtataaqa mayáníyô? wemmá mi-néwáqyáá-náqá ánnáma kúyakatuwenama wemá kanaaráq
newáqyáá-nakoma Tááqtaani naaúpakema máqte-qtataaqa mayániye.

30 móra-naqa ketí aanábóráá umá íma mái-nakoma wemá minnâ ketí namuro-náqíye. móra-
nakoma náawabi íma tíwáqnaa éna waayúkama aíqma yorupénama wemá waqmá paábataa
kéumatuwaiye. 31 miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. waayúkama máqten-akayaama tiréta
kúmiq-yataariq uréta kéo-qtataaqa Áánûqtuma máqtepaq mamá paá umáyikena awikátuwaniye.
miráimanibo móra náawabi Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá tái-aimma timákainanama mirá-
kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá awikátuwaniye. 32 Waayúkagoni Áráaqa móra-
nakoma timá táíq umákainanama wení kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paá umákena
awikátuwaniye. miráimanibo móra-nakoma Áánûqtuni Aokaq-Áágóqtábá ‘Píetibuni aánapo
kématuwaiye’ timákaiyanama mirá-kúmíq-yátááqá Áánûqtuma íma mamá paá umákena
awikátuwaniye. íbêq-kanaarakaraq anaaéka-kanaarakaraqa wemá íma mirá-iniye.

tái-yagoma tái-aramma itáiye.

33 yaagómá íráqô-tama wáinanama arakógáráqá íráqôn-aramma iyániye. ánibo tái-yama
wáinanama arakógáráq tái-aramma iyániye. keráwáqá aónamma nói-qtataakowabi mamá pááq
kéimma káonaae nói-qtataakoni áainabi minnâ abarokáq kéiye. 34 keráwáqá iraakabayaakóní
áráakawaro, keráwáqá tái-wayukama máamanibo náaraq umáwaq íráqôn-aimma tínô? aamá
kéqokeq-aimma tin-nákómá wení óyaupima mimórá-áúyánámmá arunóbákáráq ógikaiye.
35 móra íráqô-nakoma wemá netuqyaa íráqôn-auyanamma arunóbáqá wáiye. miráitana wemá
íráqôn-aaimma mamá pááq kéiye. ánibo tái-nakoma wení tái-auyanamma netuqyaa wáiye.
miráitana wemá tái-aaimma mamá pááq kéiye.

36 miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. minnâ máqte-maqten-aimma aarawaamá kétemma anaaékaqa ítama yainaí-kánááráqá Áánûqtuma ítama aónéna yainániye. 37 keráwáqtí táarake Áánûqtuma keráwáqá ítama yainéna taáqa íma wáiyuwe otaammá kutáayuwe téna ítama yainániye.

yaímma-wayukama anón-awaameq-yataaqa aónaineta tirááe.

38 mi-kánááráqá yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yaímma Pérati-wayukagaraq Îtumma timá ámikaae: “yirááti-nako, emá móra anón-awaameq-yataariq inataa aónatuwetaa ketáámá ekáq tirutáá áméno.” téta tirááe. 39 miráitana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “tái-ini-naukaqa Áánûqtuqtaba íma ítaraan-ini-naukaqa anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaae. miráimanibo kemá móra anón-awaameq-yataaqa íyiraatenune. Áánûqtuni amuné-náqá Yónaani anón-awaameq-yataaqa wenamáa yiráátenune.” téna Îtuma tiráiye. 40 naayóbáqá Yónaama anó-noyaakoni áyáqnobaqa kaumo-wágáágáráq kaumo-nókáámmá máqe-uraiye. miráumaraa Waayúkagoni Áráakoma maranóbáq kaumo-nókáákáráq kaumo-wágáágáráq mániye.” téna Îtuma wemá puyéna maranóbáq mániqtaba tiráiye. 41 ókaraq Îtuma tiráiye: “anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá yainániye. mi-kánááráqá Níníbeq-wayukama ítama yainaí-yátáápí itó-ureta keráwáqtí tái-taaiqtaba tái-tubi maránóe. minnâ Níníbeq-wayukama Yónaama tin-áímmá itéta yemá kúmiq-yataapike waékáae. maakáq móra mái-waigoma wemá Yónaamma uyátáraunaqanibo keráwáqá tirummá íma kéwaeraae. 42 Áánûqtuma waayúkama ítama yainání-kanaaraqa anómma yabíkáin-inikoma kúínima aabaú kupérái-waigoni kaapaq-áúkápáké anómma yabíkáin-inikoma iréna ítama yainaí-yátáápí itó-urena keráwáqá tái-tubi marániye. mi-kúínímá maa-márágóní aqtóráq naayóbáqá máqe-urena Tórómónima wení itaí-yátáákóní áaimma titana kúínima itánáae téna minnáyaba iráine. miráimanibo maannámo máin-nakoma minnâ wemá Tórómónimma uyátáraiye.” téna wetábá wenamáárîq Îtuma tiráiye.

waátágoma yauwéqma iráiye.

43 Îtuma maará téna tiráiye: “móra-nakoma tái-aagoma ayúwáitanama wemá kokoq-márábáq uréire kéena móra-aukapaq aagánî-maruqtaba abáá kéiye. aagánî-maruqa íaonenama 44 min-áágómá wenaúyánápímmá kétiye. ‘kemá yauwéqma naayóbáqô kémauna-naupaq ko mánune.’ téna kétiye. mirá-timatuwena ko aónaimma min-námmá paá-namma wáitata kuyútuketa íráqôniq umá arútama wáitatamanibo kuyúqma agaro umákaae. 45 miráitana wemá káqomma abapaké kaayaqá tái-aagomma ko yiwíkaima tái-aaimma uyátá-maqma ókaraq tarôq ínéna itata yemá mi-tái-áágómá min-nákótê iréta yemá min-náúpáqá uyábéqma mááe. naayóbáqá min-nákómá uyátá-maqma anómma táíq umá máqe uráiniq umá íbêqa máiye. maa-kánááráqá máa-kayukabima móraiq umá miráuma tái-aaimma pááq íniye.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma anóagaraq wení ábâqawaayugarare.

46 Îtuma aarawaamá watáa kétima-yimitana anóagaraq ábâqawaayuma iréta máápaq ya itó-uma máqe-uraae. yemá Îtute watáá-wataa tínéta urááe. 47 ánibo móra-nakoma Îtumma timá ámikaiye: “itaao. enanógaraq enábâqawaayuma máápaq ya awé uréta etê watáá-wataa tínéta kéoe.” téna Îtumma timá ámikaiye. 48 miráitana Îtuma yauwéqma min-náqá timá ámikaiye: “ketinógaraq ketíbâqawaagaraq yeqtábá kéteno?” timátuwena 49 Îtuma wení iyápó-annama ayáánapo awaaméqá umátuwena tiráiye: “anónaaro. maannáma ketinógaraq ketíbâqawaayue. 50 náayuwabi ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq mái-nakoni aúyánámmá waráiyayuma minnâ yemá ketíbâqawaama maéta ketúmma maéta ketinóma mááe.” téna Îtuma tiráiye.

13

móra-nakoma yópí ánáyumma yukái-waigoni wáeqma itaí-áíné.

1 mi-kánááráqá Îtuma min-námmá yuwéna máápaq yaúbaraimma wemá nokaayúkóní áwabaq máena yiráátiraiye. 2 ánibo netuqyaa-káyúkámá amakaq ya áíkutaae. miráitana Îtuma móra-unopi-kaarebi uyáqtama máitata aarawaamá únón áwabaq itó-uma máqe-uraae. 3 ánibo Îtuma netuq-ááimmá téna waéqma itaí-áímmá téna waéqma itaí-áípí maqmá timá yímikaimma wemá maará-tiraiye: “ítáaro. móra-nakoma ánáyumma yópí móyukaiye. 4 min-nákómá ánáyumma mó yúwáitana yaímma aapi kuturáiye. miráitana numagómá ya áíqnatukaiye. 5 yaímma-anayukoma óqtamma wáin-aukapaq kuturáimma netuq-márámá íma wáqe-uraiye. maragómá íma anómma ummaatamá wáitanaboana námama páátákáá utamá

anómma aúkáiye. 6 ánibo aaqá kégaitana aúgen-anuqa aayámmá kamágéna íma wáqe-uraiye. 7 yaímma áwáábiq-annagoni ááipi kuturáiye. ááqibo áwáábiq-annagoma mamá yawááq-umatukaiye. 8 yaímma-anayumma íráqô-marabi kuturéna arammá itáiye. yaímma-anayumma tiyááka naikamá-tiyaakama miráuma (100) arammá íyáitana yaímma-aramma abapaké móra-tiyaaka-aramma (60) íyáitana yaímma-aramma kaumo-tíyáákáá-árámmá (30) íyáitana urááe. 9 móra-nakoma aáqa wáinanama itaíno.

Îtun-aaimma waéqma itaí-áípí aamá tiráiye.

10 wení iyápó-annama Îtunopaq iréta timá ámikaae: “nôraq itaawáq waéqma itaí-áípímmá aamá kétima-yimeno?” téta Îtumma ítama aónaraae. 11 Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúpáq-áíkón áaimma Áánûqtuma keráwáqá tirááti-matukaiye. miráimanibo maa-káyúkámá ímiye.” téna tiráiye. 12 minnâ mórama Áánûqtunopake watáama matáina-waigoma min-ámúrááq móragaraq mayániye. miráinana wemá netuqyaa-qtátááqá kanaaráq marániye. ánibo móra-nakoma Áánûqtunopake pááqya-qtataaqa makáinanama minnámo matoraína-yataaqa paá aúyokiniye. 13 waéqma itaí-áímmá maaminá yaba kemá kétune. maa-káyúkáti yúrakoma káonamanibo íkáonaae. ánibo yaákoma aamá kéitaimanibo íma ítama arutéta yúyánámmá kéitaae. 14 maami-nóíníináúkáqtábá naayóbáqá Áánûqtun-aama amuné-náqá Áítáíyama áraimma pááq íniye téna maará-tiraine.

‘keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.

keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

15 maami-káyúkáti íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparááe.

miráitana yúrakoma móra-yataaqa íma káonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íma kéitaitataboata yúyánámmá íma kéitaae.

yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáíyama tiráine. 16 Îtuma ókaraq tiráiye: “miráimanibo keráwáqá íráqôniq umá mááe. keráwáqtí túrakoma móra-yataaqa káonaiye. ánibo keráwáqtí taákoma ketáama kéitaiye. 17 kemá Îtuma keráwáqá áraimma kétima-timune. naayóbáqá netuqyaammá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq netuqyaammá wení arupú-wayukagaraq íbêqa keráwáqa aónaan-awaameq-yataaqa aónaiyaba ôriq umá yíkáraimanibo yemá íma aónaraane. ánibo yemá íbêqo ítáan-aimma itaíyábá ôriq umá yíkaraimanibo íma ítaraane.

ánáyukoni waéqma itaí-áíkóní áaimma

18 móra-nakoma yópí ánáyumma yuqmé yáútúrai-waigoni aúpáq-áímmá ítáaro. 19 máqte-kayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni watáama kéitetamanibo minnáyaba yúyánámmá íma ítáama yemá ánáyukaa aapi kuturáitana numagómá ááqmena kóuraiye. móraiq umá Áánûqtuma wení watáama íyáqnobaq uqmáráimma Tááqtaama iréna páátákáá paábaq kématuwaiye. 20 yaímma-anayumma óqta-marabi kuturáimma yemá miráuma páátákáá aamá mayéta yimuqá makáane. 21 miráimanibo ánûqa íma wáitanaboana pááqya-kanaama kémaiye. anaaékaqa Áánûqtun-aayaba makatí-kánáámá kéyitata yemá páátákáá aamá kéyuwaae. 22 ánibo yaímma-anayumma áwáábiq-annagaraapimo kukáimma miráuma waayúkama aamá kéitamanibo maa-márábín-aúwáráíqtábá móneqa mayaíyábá yeqtí yúyánápímmá anómma aúráitata Áánûqtun áama mamá kéyawaaq-umatuweta yemá arammá íyáinikaa íkéoe. 23 ááqibo yaímma-anayumma íráqô-marabimo kukáimma miráuma waayúkama Áánûqtun áama iréta waqmá yúyánámmá kéitaae. yirunóbáqá arammá miráuma mákatiyaaka-tiyaakama (100) íyáawata yaímma miráuma abapaké móra-tiyaakama (60) íyáawata yaímma kaumo-tíyáákámá (30) arammá kéyaae.” téna Îtuma timá yímikaiye.

yópí tái-namama karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá

24 Îtuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-nakoma íráqôn-anayumma wení yópí yúwáinikaa uráiye. 25 miráimanibo aarawaamá yúmô kéwagowanama min-nákóní namuro-nákómá nokáámma iréna karaa-qtatáákóní ayummá wítigoni aúkáapimma má-yuqmarena kóuraiye. 26 anaaékaqa mi wítigoma utaréna arammá iyánáae téna aónaimma karaa-qtatáákáráq mipí wáqe-uraiye. 27 ánibo mayaí-wáyúkámá yókóní aanábóráq uréta yemá timá ámikaae. ‘anó-nako, emáení yópímá íráqôn-anayumma yukáane. ánibo nôraq itanawáq námagaraamma karútaiyo?’ téta tewana 28 ánibo wemá timá yímikaiye. ‘móra-namuro-wayukama mirá-uraae.’ téna titata mayaí-wáyúkámá timá ámikaae. ‘ketáámá námagaraamma ko yubónúnataabiyo?’ téta ítama aónaraae. 29 miráitana yón-áánábó-nákómá yauwéqma timá yímikaiye. ‘ímiye. námama yubíyapaq wítigaraq yayútuwaabo. 30 keráwáqá paá yuwaíyata mákama wáeta naí-kánááráq úyotao. ánibo naí-kánááráq uínaqa mi-máyáíráq-wáyúkámá maará téq timá-yimenune. ‘keráwáqá

námagaraanokaa yúqma atáá-uma irabí agayaíq umáráaro. miráimanibo wítigomma paá mamá ketí aáwaq-naupataa umátíkáaro.' téna tiráiye." téna Îtuma waéqma itaí-áípí timá yímikaiye.

*páá**q**yan-anayukaraq yítigaraq yenákáti waéqma itaí-áímmá*

31 Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma márû mikáq páá**q**yan-anayukaa (máqtaqti) uráiye.
32 miráitata waayúkama min-ánáyúmmá mamá yeqtí yópí uqmakáawana utamá máqtemma uqmakáa-qtataakoma uyátá-maqma anómma auréna yaagóráá uráiye. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma anómma auréna íniye. miráitana mi-tágóní amataqá numaráwákómá ánáamma má-uraiye.

33 keqnáámmá Îtuma káqomma waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiye: "Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma yíqtiraa uráiye. móra-inikoma maami yíqtima maténa anó-taapepi makéna yakaráq yíqtigaraq waékáiye. ánibo anaaékaqa yakómá itóqma anómma aúkáiye." téna Îtuma tiráiye. mórama yakaráq waéqma agayaíyana itoraí-kánámá yíqtiboana Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráráá kéiye.

Îtuma watáama tiráimma waéqma itaí-áípín áátuqma nôraq itanabi tiráiye.

34 Îtuma máqten-aimma aarawaamá timá yímikaimma waéqma itaí-áípín áátuqma timá yímikaiye. móra-aimma abarokáq ítima-yimikaiye. ímiye. wemá paá waéqma itaí-áípín áátuqma tiráiye. 35 miráitana móra Áánûqtuni amuné-nákómá nóinabi naayóbáqá tiráimma íbêqa áraimma páá**q** kéiye. naayóbáqá maará-tiraine:
"kemá tóyauqa ógaakeq aamá waéqma itaí-áímmá tenúne.
maa-márámá paá kéitana aúpáq aúyoqma wáqe-urai-qtataaqtaba kemá timá-yimenune."
téna Áítáíya naayóbáqa tiráine.

tái-namagaraama wítibi karútai-waigoni waéqma itaí-áíkóní áaimma

36 Îtuma aarawaamá mikáq iyuwéna naaúpaq uráiye. wení iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááe: "tái-namama yópímô karútai-waigoni waéqma itaí-áímmá keqtáá áaimma timá tímînaqtaa ítáano." téta tirááe. 37 Îtuma maará téna tiráiye: "maamin-nákómá íráqôn-anayumma yúwáimma minnâ kemá Waayúkagoni Áráaqiye. 38 ánibo yómmá minnâ máqte-marure. íráqôn-anayumma minnâ miráuma Áánûqtumo yabíq yíkarai-kayukae. ánibo tái-namagaraamma minnâ miráuma Tááqtaani waayúkae. 39 mi-námúró-nákómá tái-namagaraamma yúwáimma minnâ Tááqtaae. aáwaqa yópíké ábu kaínata mayánô-kanaama minnâ anaaékaqa maa-márámá ánatani-kanaaraqa ketí kaqtó-wayukama Áánûqtunopake miráinoe. 40 ánibo yemá tái-namagaraamma yúqma áíkumareta máqtepaq irabí agatuwánómma minnâ miráráá umá anaaékaqa maa-márámô ánataniq-taoqa mirá-inoe. 41 Waayúkagoni Áráakoma ketí kaqtó-wayukama timáyikaanata kemá yabíkáuna-yataapike náayubi káqo-yuma kúmiq-yataapi mamá kéyikaa-kayukagaraq ókaraq tái-aaimma tarôq kéo-kayukagaraq yiwíqma áíkuinoe. 42 ánibo Waayúkagoni Áráakoni kaqtó-wayukama Áánûqtunopake mi-káyúkámá mamá anón-irabi yuwánóe. min-írábí yemá máeta anón-ibiqa yaréta yíwayaamma akégûnanoe. 43 mi-kánááráqá Áánûqtuni arupú-wayukama yeqtibomá Áánûqtuma yabíkáin-aukapaqa tágama aakáá kánóe. móra-nakoma aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno." téna Îtuma tiráiye.

móra-nakoma móneqa yawáánakaraq marabíké matái-waigoni waéqma itaí-áímmá

44 Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma anó-moneqa yawáánakaraq móra-yopi aúpáq makáánikaa kéiye. ánibo móra-nakoma mi-mónéq-yáwáámmá abatátuwena wemá yauwéqma yawáá**q**-umarena amuqá ôriq umá kémarena wemá máqtemma makái-qtataaqa mamá káqo-kayukaraq maráitata yemá meyánîq urááe. miráitana wemá yauwéqma uréna mi-tópí móneqa wáitanaboana ko meyánîq uráiye.

anó-moneq-awiqa yaa-púyákóní waéqma itaí-áímmá

45 móragaraq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma íráqô-puyaqa móra-nakoma anó-moneq-awiqa yéna áíqma áíkuinikaa kéiye. 46 wemá aónaimma móra íráqô-puyaqa wáitana abatátuwena wení máqte-qtataaqa yaímma-wayukabaq mó kéyimena meyánîq uráiye. ánibo wemá minnârake móneqa maména mi-púyáqá ko meyánîq uráiye. móraiq umá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma máqtemma íráqô-qtataaqtaba ákái-qtataakomma uyátáraiye.

kúqôkoni waéqma itaí-áímmá

47 móragarare. Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma nokaayúpí kúqômma yukéta noyáá**q**a yáqtóráánikaa kéiye. 48 noyáákoma kúqômma ógikitata yemá áwábaq mi-kúqómmá yabiti máeta kéye. ánibo yemá áwábaq má-maketa íráqô-noyaaqa áíqma ókaq kémareta táíq i-nóyáá**q**á áíqma paábataa kéyuwaae. 49 anaaékaqa maa-márágóní aqtó-kánááráqá mirárá

umá móraiq ínóe. Áánûqtunopake kaqtó-wayukama kuké́ta íráqô-kayukabimo tái-wayukamo maíyamma kunáíqma [50] anón-irabitaa yuwánóe. min-írábímmá mi-káyúkámá máeta anón-ibiqa yaréta yíwáyaamma akégûnanoe." téna Îtuma tiráiye.

móra-nakoma íráqô-qtataaqa naayókáráq aúgekaraq makáiye.

[51] Îtuma maará téna ítama yimónaraiye: "keráwáqá maami-máqtén-áíkóní áaimma kéitaao?" téna titata yemá tirááe: "owé." tewana Îtuma timá yímikaiye: [52] "miráitata máqtemma ámáan-aimma yirááti-wayukama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama ítaraapoata yemá miráuma kaayaqá naakóní anábóráá umá máitata wepíké aúgemma itaí-áíkáráq naayón-ítáí-áíkáráq matukááe." téna Îtuma tiráiye.

Náátárêtiq-wayukama Îtumma anaaémma umákaraae.

[53] Îtuma waéqma itaí-áímmá timá ánatatuwena mi-márúqá yuwéna wení [54] márûpaq kóurena Áánûqtun-aama yeqtí yirááti-naupaq áíkuyikarena Îtuma timá yímikaiye. miráitata mi-káyúkámá karámareta tirááe: "maan-nákómá awaaméq-yátáárábi itaí-yátááqá náakakenaq matáíyô? [55] maamin-náqá íyaq naammá-í-nákóní áanikowabiyo? Máríaama anóa íyaq máiyo? ánibo Yêmitima Yótêbima Tááímonima Yúqtaatima máqtemma yemá wení ábâqawaayue. [56] máqtemma anaanoámá áúkoma ketáátê mááe. ánibo maamirái-qtataaqa náakakenaq matáíyô?" [57] yemá mirá-timatuweta Îtumma ítama táíq umákaraae. miráimanibo wemá timá yímikaiye. "Áánûqtuni amuné-nákóní áwîqa máqte-marupaqa wáimanibo wení naa márûpakaraq wenánnábíkáráqá wení áwîqa anómma íma wáiye." téna Îtuma tiráiye. [58] mirá-timatuwena wenáama íma ítáawanaboana mi-márúkáqá taíbaq anón-awaameq-yataariqa íuraiye.

14

Yóáanema nommá peraí-náqá pukuráiye.

[1] mi-kánááráqá anó-kinima Érôtima Îtuni watáama ítaraiye. [2] miráitana Érôtima wení kámááni-wayukama maará téna timá yíkaraiye: "min-náqá nommá peraí-náqá Yóáanemiye. wemá pukáipike yauwéqma itó-uraiye. miráitana anómma akoqnááma wenayáápike pááq kéiye." téna Érôtima tiráiye.

[3] miráitana Érôtima titata wení ááiq-i-wayukama Yóáanemma yáqtoqma téni-annanapo atáá-umatuweta ánná-naupaq ákáraae. Erótiatima Píripimma ánáakokake miráuraimma Píripima Érôtimma ábâkoboana Érôtima awekémá kuyéna ánáakomma yabitiráine. [4] naayóbáqá Yóáanema Érôtimma maará téna timá ámikaine: "min-ínímô mayáánama íarutaiye." [5] téna titana Érôtima áyáqtaba umátuwena Yóáanemma ikamínéna uráimanibo aarawaatí yáaqa ikátaiye. aarawaamá Yóáaneqtaba 'Áánûqtuni amuné-náqíye' tewanabóana ikatîq uráiye.

[6] móra-taoqa Érôtimma marákáraa-kanaama pááq itata waayúkama áíkutaae. miráitana mi-káyúkátí yúrakaq Erótiatima ayáámukoma imá yaráiye. ánibo min-ímô yaiqtábá Érôtima ôriq umá amuqá maréna [7] min-ínáárúgómmá maará téna Érôtima áraimma Áánûqtun aúrakaq timá akoqnáá umákaraiye: "emá keqtábá móra-yataaqa 'timiyo' tinna-yátááqá paá amén̈úne." téna Érôtima tiráiye. [8] min-ínáárúgómmá anóama mirá té tiyó téna anóama timá-amitana maará-tiraiye: "emá Yóáanema nommá peraí-nákómmá ko ikámma aqnómmá aráqma móra-taapepi maré maakáq má timiyo." téna tiráiye. [9] Erótiati mirá titana mi-kínímá Érôtini áyakoma ummaa yáguraiye. miráimanibo wení akoqnáá-aimma máqte-kayukama áíkuma máeta ítaraawanaboana Érôtima tiráiye: "mi-qtátááqá áméro." téna tiráiye. [10] timátuwena wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata ánná-naupaqa uréta nommá peraí-náqá Yóáanemma ko ikámma ánûaramma aráqma [11] aqnómmá mamá móra-taapepi matuwéta mamé iréta min-ínáárúmá má ámikaae. miráitana min-áqnómmá anóama máipaq mamé itana anóama téna áraimma Yóáanema 'pukiye' tiráiye. [12] ánibo Yóáaneni iyápo-annama iréta Yóáaneni arááq-auma mamá uqtarááe. uqtamákátuwetama Îtumma mó-tima-amikaae.

Îtuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (5,000) aáwaqa yímikaiye.

[13] Îtuma min-áímmá ítátuwena mi-márúqá yuwéna móra-unopi-kaarebi waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaq wenamáa kóuraiye. miráimanibo aarawaamá min-áímmá ítátuweta yeqtí márûqa yuwéta marabí Îtun anaaé waqméta urááe. [14] anaaékaqa Îtuma áwábaq ko máena netuqyaa-káyúkámá yimónaimma arummá ôriq umágitana kaayoné umá yíkátuwena karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

[15] énaikaqa Îtuni iyápó-annama marabí iréta tirááe: "aaqá kéekiye. maan-áúkápáqá waayúkama íma máán-aukapaqibo timá yíkénata kóoro. yemá máqte-marupaq uréire kéeta

aáwaqa abáá-uma máyáaro." téta tiráae. 16 mirá tewana Îtuma timá yímikaiye: "nôraq ínatawaq kóino? kenamáárîq keráwáqá aáwaqa yíméro." téna Îtuma tiráiye. 17 ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: "ketáámá netuq-ááwáqá íma matokáunataae. paá móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá kátútai-noyaaqa matokáunataae." téta tiráae. 18 ánibo Îtuma tiráiye: "kínna mamé ketôpaq yero." téna tiráiye. 19 ánibo máqte-kayukama aápêkaq 'maraq máero' timátuwena móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaq-nóyááqá kémayena uréna Áánûqtunopaq múte káonena Áánûqtukaq 'tíkáiye' tiráiye. mirá-timatuwena yammá mapákena iyápó-annama yímikaiye. miráitata iyápó-annama matéta aarawaamá yímíqme uráae. 20 ánibo máqtemma min-ááwáqá naawana yímûqa yaráiye. yaímma aqtó-átó-ááwâqá áíqma tiyááka umá kaayaq-kámáágúq-únámmá áíturaae. 21 waayúkama aáwaqo naráamma miráuma netuq-wáyúkámá (5,000) naráae. aara iyápógaraqa íma yoráutaae.

nokaayúkóní ámûraaqa Îtuma uráiye.

22 íbêqa Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: "áqnáabaq únópí-káárébí utéra nokaayúpí atátuweraq meran-ábápáq kéwiyaraq kemá waayúkama timá yíkáanata 'koíyaro.' " téna Îtuma timá yímikaiye. 23 ánibo Îtuma aarawaamá timá yíkáitata kówana wenamáa anubaq nunamummá tínéna utáiye. énaikaqa wenamáa anubaqá máqe-uraiye. 24 wení iyápó-annamo kóon-unopi-kaaregoma nokaayúkóní aúkáapi kóitana uwááma anómma yokéna nokómá kárááto kéena únópí-káárémá awéqtaraiye. 25 aaqá iraránéna aabayaamá máráimma Îtuma nokaayúkóní ámûraaqa maréna wení iyápó-annayopaq iráiye. 26 nonánánaakaq Îtuma maré kéyitata iyápó-annama aónatuweta ikatîq ôriq uráae. miráitata yemá tiráae: "waátáma kéiye." kéteta yemá ikatîqa ôriq umá kéeta wááqa yuráae. 27 ánibo Îtuma paátákáá yááyama tiraíye: "keráwáqtí tíyakoma kaayoné kéinaq máero. kemá Îtuma kéyune. keráwáqá-ikatîqa íoro." téna Îtuma tiráiye. 28 Pítaama maará téna yauwéqma tiráiye: "uyátáraana-nako, emô kéyema emá kemmá táayenaq enôpaq nonánánaakaq ono." téna tiráiye. 29 ánibo Îtuma tiráiye: "maabáq iyo." titana mikáké Pítaama únópí-káárémá yuwéna nonánánaakaq Îtunopaq uráiye. 30 miráimanibo Pítaama anón-uwaama yóráiqtaba áaqa ikaténa nonnóbáq kumá yubékine uráiye. miráitana Pítaama wááqa kéyena tiráiye: "uyátáraana-nako, tíwáqnaa uwo!" téna Pítaama tiráiye. 31 Îtuma páátákáá Pítaamma káyaatoq-mayena tiráiye: "epímmá itáíq-itaiq i-yátááqá pááqyamma wáiye. nôraq itaawáq kaayaq-áúyánámmá kéitaano?" téna Îtuma Pítaamma ítama aónaraiye. 32 mirá-timatuwaitata yenákámá únópí-káárébí uyámetaayana uwáágoma mikáq yukáiye. 33 ánibo únópí-káárébímô máe-kayukama Îtuni anón-akoqnaama aónatuweta tiráae: "áraine. emá Áánûqtun-aanikoma máane." téta tiráae.

Kénnétáaretibaqa Îtuma taíbaq karí-wáyúkámá mamá íráqôniq umáyíkaraiye.

34 yemá nokaayúmmá aqtátuweta Kénnétáaretiq-marabaq uráae. 35 min-áúkápáq-wáyúkámá maannâ Îtue téta ítaraae. ánibo mi-márúkóní waaqókáq máqte-kayukabaq aamá yúwáawana wéyáwé itata karí-wáyúkámá yiwíqmeta Îtunopataa iráae. 36 yemá Îtumma inaa téta iyuwáinata karí-wáyúkámá Îtuni paá wáqtôraq ánékuiyana ánibo máqtemma karí-wáyúkámá Îtuni wáqtôraqo ánékuyo-kayukati karígómá ánatagitata máqtemma kanaaráq atóbéqé uráae.

15

Áánûqtuni aammá aúmatan-aikoma ketáái títaubikoni watáama uyátáraiye.

1 mi-kánááráqá yaímma Pérati-wayukagaraqa aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Yérútááre-maruqa yuwéta Îtunopaq iréta maará-tiraae: 2 "nôraq itatawáqení iyápó-annama ketáái tináábútááma tímikaan-aaimma íma kéwaraao? aáwaqo nánétama iyáámma íma tete kéoe." 3 tewana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "nôraq itaráq keráwáqá keráwáqtí táaimma kéwareraq Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéwaraao? 4 Áánûqtuma maará-tiraiye. 'emá enanó-enaboni aménáápáq máao. ánibo móra-nakoma anóanabi aboámmá timá táíq umákainaama min-náqá ikamíyana puíno.' téna tiráine. 5 miráimanibo keráwáqá maará kéte. 'móra-nakoma mónerabi móra-yataaqa makénama anóbomma áwáqnaa kéimanibo 'maannáma monoq-náúpáqtábáé.' kétenama 6 anóaboamma ayuwaíno. mirán-ááímmá tarôq kéeq Áánûqtun-aama márúte kéyuweq keráwáqtí táama múte kéyauyoe. 7 keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáo, Áánûqtuni amuné-náqá Áítáíya Áánûqtuqtaba áraimma naayóbáqá maará-tiraine.

8 'maan-ánná-ínínáúkáqá paá amegaa-yóyáúkáké tíwîqa múte kéyauyomanibo íyaqnobaqa ke-qtábá íma kéyikaiye.

9 yeqtábá Áánûqtuma maará-tiraine.

ketí ámáan-aimma íkéwaraabo paá waayúkati ámáan-aimma kéwaretaboata keqtábámá paá oyaaq-yúyánámmá kéitaae.’
téna Áítáíya tiráine.” téna Îtuma timá yímikaiye.

waayúkama mamá táíqo i-qtátááré.

10 mi-kánááráqá Îtuma aarawaamá yááyamae iréna iyáámma tete onáíqtábá timá yímikaiye: “keráwáqá itéraq túyánámmá ítama arútáaro. 11 óyauqnobaqa pérai-qtataakoma waayúkagomma mamá táíq íkéumakaiye. ímiye. ánibo túyánápíké pááq i-qtátáákómá waayúkama mamá táíq kéumakaiye.

12 mi táoqa Îtuni iyápó-annama iréta tirááe: “Pérati-wayukama min-áímmá itéta ôriq umá íyaqtaba kéoe. minnáyabama emá ítaraano?” téta Îtumma ítama aónaraae. 13 Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketibomá mái-marupaqa wemá yabíkái-qtataaqa yokaa umá wáiye. mi tópímá máqte-qtataaqa wenamáárîq íuqmakaina-yataaqa áainakaraq yayútuwaniye.” téna tiráiye. 14 Îtuma ókaraq tiráiye: “keráwáqá iyuwáiyata máero. Pérati-wayukama yúramma karoparáakaa-kayukama aammá yirááti-wayukae. aúramma karoparáipoana káqo-nakomma aúramma karoparái-nakomma aammá aráátínata wenarááte-wenaraate íyamma íaoneta maipí metáyóye.” téna Îtuma tiraíye. 15 Pítaama Îtumma timá ámikaiye: “waayúkama íma mamá táíq in-áíkóní waéqma itaí-áímmá waéqma abarokáq tinataa ítáano.” téna Pítaama tiráiye. 16 ánibo Îtuma tiráiye: “keráwáqá miráuma káqo-yuma aamá íma ítama arútáa-yuraa kéoe. keráwáqá íyaq kéitaao? 17 máqte-qtataakoma tóyaupike kumábékena tíyapi kumitana tíyakoma mamá márúte ayá-máípímá kéyuwaiye. 18 ááqibo óyaupike paábaq yaúbagima mi-qtátááqá túyánápíkékáráq tirunóbákékáráq kéuyena mi-qtátáákómá keráwáqá mamá táwíqa kéiye. 19 móra-nakoma áyáqnobake úí-qtataaqa mirá-uraiye. tái-auyanamma iténa waayúka ikámma puyena aaraukáqá mamá yataéna kumari-ááímá mamá pááq éna moyámmá mayéna kaaqaari-áúbí maréna akáyáámá téna kéiye. 20 máqtemma mirái-qtataakoma waayúkama kanaaráq mamá táwîqa íniye. ááqibo móra-nakoma ayáámma íma tete éna aáwaqa ánékuqma naimmá minnágoma waayúkamá Ááníqtun aúrakaq mamá táwîqa íkéiye.” téna Îtuma tiráiye.

Kéinanai-inikoma áraimma Îtukaq arummá ámikaiye.

21 mi-kánááráqá Îtuma maami-márúqá yuwéna Tááya-marupakaraq Tááírana-marupakaraq uráiye. 22 ánibo móra Yéqtaaeo-inimma Kéinabakepoana min-áúkápáq máin-inikoma iréna ááyama tiráiye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike íniye tiráan-nako, kemmá emá arummá umátikaao. ketiyáámukomma tái-aagoma mamá táíq kéumakaiye.” téna min-íníkómá tiráiye. 23 miráitana Îtuma móra-aimma yauwéqma íma timá ámikaiye. ánibo wení iyápó-annama Îtumma timá ámikaae: “maan-íníkómá aamá kárame kéyena tinaaétaa waqmé kéiye. emá timákénana ‘kóíno’.” 24 téta tewana Îtuma yauwéqma tiráiye: “Ítíráaeobake tipi-típi-annawayukama aúyokoqtabae téna Ááníqtuma timátíkáitaq kemá yenamáa yeráwáqtábá kukáune.” téna Îtuma tiráiye. 25 ánibo min-íníkómá iréna Îtuni aítaupi araayutaúmmá ayéna tiráiye: “umaataráána-nako, kemmá tíwáqnaa uwo.” téna tiráiye. 26 ánibo Ááníqtun áama Ítíráaeowayukabi wáin-aiqtaba Îtuma yauwéqma tiráiye: “iyápógoni aáwaqa iyákómmá aménúnama minnâ íma arutániye.” téna tiráiye. 27 ánibo min-íníkómá tiráiye: “umaataráána-nako, emá áraimma kétenamanibo aáwaqa aqtó-átómá anó-nakoni yaareráké marabí kutimmá iyákómá kénaae.” téna tiráiye. 28 min-íníkómá mirá-timatuwaitana Îtuma yauwéqma tiráiye: “aaragô, emá arummá anómma timéne. nói-qtababi ákái-qtataaqa pááq umáminiye.” téna titana é mi táoqa ayáámukoni karígómá ánataguraiye.

netuqyaa-kárí-wáyúkámá Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

29 íbêqa Îtuma mi-márúqá yuwéna Kááriri-nokaayukoni waaqókáq uréna anuraq ko máqe-uraiye. 30 ánibo netuqyaan-ánná-wáyúkámá ya ikúyakaraae. yemá máqte-kari-wayukama yítauqa táíq uráimma yúramma karoparáimma iyááqtámma kaékáimma yóyauqa aráápaguraimma yaímma-kari-wayukagaraqa Îtunopataa yiwíqmeta irááe. yemá mi-káyúkámá Îtun aítaupitaa máguyikaraae. ánibo Îtuma mamá atóbamayikaraiye. 31 miráitata aarawaamá iyánáaq éta yemá aónaamma yóyauqa aráápagurai-kayukama aamá kétewata iyáátámma kaékái-kayukama arupú kéowata yítauqa táíq urái-kayukama aammá uréire kéowata yúramma karoparái-kayukama yúramma káonaawata urááe. miráitataboata mi-káyúkámá Ítíráaeowayukati Ááníqtun-awiqa múte yaútaae.

Îtuma miráuma netuqyaa-káyúkámá (4,000) aáwaqa yímikaiye.

32 Îtuma wení iyápó-annama yááyamae iréna tiráiye: “maa-káyúkáyábá ôriq umá tirummá kéumayikaune. kaumo-yúpáámá ketê máqe-uraawanaboana yeqtí aáwaqa íma wáiye. yemá

yáayaba kéiyanakaraq íma timáyíkáanata kóinoe. aapaqá yáayaba éta yúnááímmá íyábááé." téna Îtuma tiráiye. 33 ánibo wení iyápó-annama timá ámikaae: "maan-áúkápáqá waayúkama íma mááe. ketáámá náakakenaq netuq-ááwáqá mamátaawaq maami-nétúq-wáyúkámá yiménúnataabiyo?" 34 tewana Îtuma timá yímikaiye: "keráwáqá náaraq umá yanaq makááô?" titata yemá tirááe: "ketáámá abapaké kaayaq-yámmá maréta yaímma arekáq umá-noyaaqa makáunataae." téta tirááe. 35 ánibo Îtuma mi-káyúkámá timáyíkáitata yemá marabí maraq máqe-uraae. 36 ánibo Îtuma maami abapaké kaayaq-yámmá kémayena noyááqa kémaye uréna Áánûqtukaq 'tíkáiye' timátuwena mapákena iyápó-annama yímitata yemá matéta mi-káyúkámá yímíqme urááe. 37 máqte-kayukama namá kanaaráq umátuweta yimuqá makááe. yaímma aqtómá wáimma abapaké kaayaq-kámáágúq-únámmá áíqturaae. 38 aáwaqo naa-káyúkámá miráuma netuqyaa-káyúkáé (4,000). ánibo aarawáá iyápóma íyorautaae.

39 ánibo Îtuma mi-káyúkámá timáyíkáitata kówana únópí-káárébí wemá uténa wení iyápó-annagaraq Máágataaniq-aukapaq-marabaq kóuraae.

16

"anón-awaameq-yataaqa aonanaae" téta tirááe.

1 Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukagaraq Îtunopaq iréta makáqma aónaineta urááe. Îtuma móra anón-awaameq-yataariq ínataa aónanataae téta tiráámanibo 2 Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "énaikaqa keráwáqá maará kéte. 'aabayákómá karogarommá káuraitaqa íráqô-kanaama wániye.' kétee. 3 ánibo aabáyaanapimma keráwáqá maará kéte. 'konnákómá abúkitana aabayákómá karogarommá káuraipoana uwááma kéyorena aaqá yíniye.' kétee. minnâ áraine. aabayákóní awaaméqá keráwáqá aónama kéyainaae. miráimanibo íbêqa maakánáágómá keqtábá awaaméqá immá íaonama kéyainaae. 4 íbêq-wayukama keráwáqá táínoini-naukare. Áánûqtumma íaonaraa-kayukaraa-kayukae. kemmá anón-awaameq-yataaqtaba ítama káonaamanibo kemá móra awaaméq-yátáárîq onaq íaonainoe. keráwáqá paá Yónaani awaaméq-yátááqá mayánoe." téna móraiq umá pukáipike itó-iniqtaba timátuwena Îtuma kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukati yíqtigoni waéqma itaí-áímmá

5 yemá iyápó-annama nokaayúmmá aqtátuweta kéwetamanibo yaímma yammá yiwikátuweta íma mayéta irááe. 6 ánibo Îtuma timá yímikaiye: "keráwáqá atéráaro! keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûti-wayukati yammá itoraí-kánámá yíqtiyaba atéqma arútáaro." téna Îtuma tiráiye. 7 ánibo yeíyáá watáá-wataa téta: "ketáámá yammá íma mamé iráunataae. miráitanaboana kétiye." téta iyápó-annama tirááe. 8 Îtuma ítarenaboana tiráiye: "nôraq itaráq keíyááma netuq-túyánámmá itéraq ketáámá yammá íyaq makáunataabiyo kéteo? keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamma wáiye. 9 kemá móra-tiyaapaq-yamma mapamúnata netuqyaa-káyúkámá (5,000) naráaqtabama íyaq túyánámmá kéitaao? náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? 10 ánibo abapaké kaayaq-yámmá mapamúnata netuqyaa-káyúkáma (4,000) narááe. miráuma áíkuteta nátúwááwaq aqtó-átó-ááwáqá áíqma náaraq umá kamaaguq-unanaq áíqturaanabiyo? 11 nôraq itaráq keráwáqá íma kéitaao? kemá yaqtabá íma timá tímikaune. keráwáqá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukagaraqti yíqtiyaba atéráaro." 12 téna Îtuma móragaraq tiráiye. miráitata iyápó-annama mikáq ítaraae. Îtuma yakaráq waéqma agayaí-yíqtíyábá íkétiye. ímiye. wemá paá Pérati-wayukagaraq Táátûtiq-wayukati yááyaba 'atéráaro!' téna tiráiye.

Pítaama Îtuqtaba "yauwéqmataa tiwiraí-náré" téna abarokáq tiráiye.

13 Îtuma Tétáríá Píripai-aukapaq uréna mi-kánááráqá wení iyápó-annama ítama yimónéna tiráiye: "aarawaamá nóinae tétawaq Waayúkagoni Áráakoqtaba áwîqa kéyaao?" téna ítama yimónaraiye. 14 ánibo iyápó-annama tirááe: "yaímma-wayukama téta 'Yóáanema nommá peraínáré' kétewata yaímma-wayukama téta 'wemá Iráíyae.' kétewata yaímma-wayukama téta 'wemá Yérémáíyama káqomma Áánûqtuni amuné-náré' kéte." téta tirááe. 15 ánibo Îtuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: "kenamáárîq keráwáqá keqtábámá náawae téraq tíwîqa kéyaao?" téna Îtuma ítama yimónaraiye. 16 Tááímoni Pítaama yaúwéqma tiráiye: "emá yauwéqma yiwiraí-náqá Metáíyae Áánûqtuma matúq-matuq umá máin-nakoni áanimone." téna Tááímoni Pítaama tiráiye. 17 minnáyaba Îtuma yauwéqma tiráiye: "Tááímonio, Yóáaneni áaniko amuqá maraao. mórama maa-márábí-nákómá íma maamin-áímmá timá ámikaiye. ímiye. ketibomá wení márûpaq máinakoma wenamáa maaminnáma emmá aráátiraiye. 18 kemá kétima-amune. emá Pítaamone.ení áwîkoni áaimma óqtamone. miráuma akoqnáá-oqtan-amuraaq naammá umáráanikaa umá enápó kemá ke-ánná-wáyúkámá áaimma átáma mamá áíkuyikanune. ánibo puí-yátáákómá ketí

waayúkama íuyataniye. 19 kemá emmá Áánûqtuni márûpaq uyáberai-naapaamma kámune. kíma matokéna uyábéráinikaa umá kanaaráq uínóne. nóinawabi té emá máqten-amaan-aimma té ‘mirá íoro. maará íoro.’ tinna-ámáán-áímmá minnágaraq Áánûqtuni márûpaqa paá wániye. ániboení ámáan-aimma ‘miráoro-maaraoro.’ tinna-ámáán-áímmá móraiq umá Áánûqtuni márûpakaraq paá wániye. 20 ánibo Îtuma wení iyápó-annayaba akoqnáá-aimma timá-yimena: “keqtábá ‘Metáíya yauwéqma tiwiraí-náré’ ítero.” téna Îtuma timá yímikaiye.

Îtuma téna “pukéq itó-onune.” téna tiráiye.

21 mi-kánááráké Îtuma áaimma átárena wení iyápó-annama abarokáq timá yíkaraiye: “kemá Yérútáárebaq ónáae. mibáq uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq kawáá-wáyúkágáráq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá mirá umátikaiya-waigoma kemmá anómma tíqa íniye. yemá kemmá tíkamma puínomanibo kaumo-yúpáámá yauwéqma itó-ureq tú amá mánune.” téna tiráiye. 22 ánibo Pítaama Îtumma áwábaq awíqme uréna káwaagena tiráiye: “uyátáráana-nako, emá ímira-uwo. mi-qtátááqá íma pááq íno.” téna Pítaa tiráimanibo 23 Îtuma waéqma Pítaamma timá ámikaiye: “Tááqtaao, emá tinaaépaq yáwaao! emá ketúyánámmá mamá táíq-íné kéone. emá Áánûqtuni aúyánámmá íma kéitaane. emá paá waayúkati yúyánámmá kéitaane.” téna Îtuma tiráiye.

24 mikáké Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “móra-nakoma ketinaaé waránáae ténama wemá wení aúyánákóní akaí-yátááqá paábaq márúte yuwéna wení kaapaq-yámá maména puínéna yokaa énama tinaaé waraíno. 25 ánibo móra-nakoma wení maamináúwáráímmá yáqtoqma akoqnáá énama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokiniye. ááqibo móra-nakoma wení aúwaraimma keqtábáé téna puyénama wemá uyátá-maqma íráqôn-auwaraimma abatániye. 26 móra-nakoma maa-márábíké máqte-qtataaqtaba aúyánámmá itánîmanibo wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma aúyokinanama mi-máqté-qtátáákómá náaraq umáq áwáqnaa íníyô? ánibo wení aúwaraimma nói-meyakakenaq yauwéqma meyánîq íníyô? 27 Waayúkagoni Áráaqa kemá ketiboní akoqnáá-tagama-yataakaraq kumónúnama ketí kaqtó-wayukate Áánûqtunopake kumónúnatae. mi-kánááráqá kemá aarawaatí máqten-aaiqtaba meyámmá yiménúne. 28 kemá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maannámo máa-kayukama íma pukéta paá máeta aónaraiyana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma aúqma máena kumíniye.” téna Îtuma tiráiye.

17

Îtuni aúgoma mamá waéqma aokarîq uráiye.

1 abapaké móra-kanaama yátámakitana Îtuma Pítaamma káwirena Yêmitiyaa mi-kátámá Yóáanete yiwíqmayaitata mórama uyátárain-anuraq utáae. yenaméa mibáq máqe-uraae. 2 ánibo Îtuni aúgoma yúrakaq mamá waéqma aokarîq uráiye. miráitana wení óikoma tágama aakáá kégaitana wení wáqtôgoma wayámmá kamá ókáá karáiye. 3 ánibo Mótetiyaa Íráíyama Áánûqtuni márûpake kumáeta Îtute watáá-wataa kéteyata yemá aónaraae. 4 Pítaama minnáma aónatuwena Îtumma timá ámikaiye: “uyátáráana-nako, ketáámá maakáq máunataama íráqône. emmá akáinaqa kanaaráq kemá kaumomá kogonaagó-namma maakáq ónúne. móramaení naané mórama Mótetini naané mórama Íráiyani naané téq miráuma ónúne.” téna Pítaama tiráiye. 5 mirá kétena máiqtaba mórama aakáá kaikónnákómá kumma yawááq umáyikaraiye. ánibo móra-aikoma mi-kónnápíké maará-tiraiye: “maannáma ketáanikoma tikáin-iyapoe. wení áaiqtabama ôriq umá kétikaiye. keráwáqá wenáama ítáaro.” téna aagómá mi-kónnápiké tiráiye. 6 ánibo iyápó-annama min-áímmá ítátuweta ikatîq kéetaboata yemá yóipake marabi yiqá aguráae. 7 miráitana Îtuma yimakaq iréna yineq kánekuyena timá yímikaiye: “keráwáqá itó-oro. keráwáqá ikatîq íoro.” téna tiráiye. 8 ánibo yemá itó-uma aónaamma káqo-wamma íma aónaraabo paá Îtumma wenamáa aónaraae.

9 min-ánúmá yuwéta kégumowana aapaqá Îtuma akoqnáá umá timá-yimena tiráiye: “keráwáqá maami-qtátááqá aónaamma móra-nakomma íma timámeraq yukáiyana Waayúkagon-Araaqa kemá pukéq itó-onna kanaaráq wino.” téna Îtuma timá yímikaiye. 10 ánibo yemá iyápó-annama Îtumma ítama aónéta tirááe: “nôraq itatawáq ámáan-aimma yirááti-wayukama Íráiyaqtaba Metáíyani áqnáabaq yíno kéteo?” téta tirááe. 11 ánibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “owé. áraine. Íráiyama iréna máqte-qtataaqa mamá yokaa íniye. 12 miráimanibo kemá kétima-timune. Íráíyaraa-naqa áqa iráitata waayúkama wemmá íaonama arútaraae. ímiye. yemá paá yeqtí yikaí-yátáákáké yúyánámmá kéwareta táí-aaimma ókon-okomma tarôq umákaraae. miráráá umá Waayúkagoni Áráaqa kemmá min-áwáátárîq

umátikanoe." téna Îtuma tiráiye. 13 mirá-timatuwaitata Îtuma nommá peraí-náqá Yóáaneqtaba kétiyaa téta wení iyápó-annama ítaraae.

Îtuma móra-iyapoma tái-aagoma arunóbáqá máin-iyapoma mamá atóbamakaraiye.

14 Îtuma wení iyápó-annagaraq yemá netuqyaa-káyúkábí yauwéqma koyamá kéowana móra-nakoma Îtunopaq iréna arayutaúmmá ayéna tiráiye: 15 "uyataráána-nako, emá ketáanikomma arummá umákaao. wemmá augááyámma kákaiye. netuqyaa-kánáámá wemá irabí kégaugena nopí kémetagena kéiye. 16 ánibo kemá min-íyápómá awíqme ení iyápó-annayopaq únnama íma mamé érákáawaniq urááe." téna tiráiye. 17 Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: "keráwáqá min-ánná-wáyúkámá itáiq-itaiq í-yáqtááqá íma wáitana keráwáqtí tíyakoma íma kárutaiye. náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtêma máunaq Áánûqtuni akoqnááma matááô? náaraq umá kanaawaq kemá keráwáqtí ummaamá mayánúnô? keráwáqá min-íyápómá awíqmera maakáq ketôpaq yero." téna Îtuma tiráiye. 18 miráitana Îtuma mi-tái-áágómmá awáágítana min-iyápógómmá ayúwáitana ê kí-taoq wení karígómá ánatamakaraiye.

19 ánibo iyápó-annama Îtunopaq aúpáq iréta timá ámikaae: "nôraq itataawáq ketáámá maami-tái-áágómmá kanaaráq íma kéwaqtuwaunataabiyo?" téta tewana 20 Îtuma yauwéqma timá-yimena tiráiye: "keráwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. karáwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátááqá pááqyapoaq keráwáqá kanaaráq ímira-inoe. kemá áraimma kétima-timune. keráwáqtí itáíq-itaiq umá arummá timí-yátáákómá miráuma pááqyan-anayukoraa kéinaqa kanaaráq keráwáqá maan-ánúgómmá timákeraq 'emá itó-uma merapaq waao' tíyana kanaaráq wíniye. keráwáqá káqomma máqteniq inómanibo 21 mirá-tái-áágómmá matuwáiyaba paá nuna-mukáráq aáwaqa awetáigaraq yenaméa kanaaráq wániye." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma "puyéq itó-onune" téna móragaraq tiráiye.

22 Kááriri-marupaq uréire kéeta Îtuma iyápó-annama timá-yimena tiráiye: "yemá Waayúkagon-Araaqa kemmá namuro-wáyúkáti iyáápi áaimma átáma maránóe. 23 miráiyata tíkamiyaq puyéq kaumo-kánáámá maéq itó-onune." téna titata iyápó-annati íyakoma ummaa yáguraiye.

Îtuma anó-monoq-nakoni táákiti-moneqa yukáiye.

24 Îtuma wení iyápó-annagaraq anaaékaqa yemá Kápéranabaq koyaawana anó-monoq-naupaqtaba táákiti-moneqa máyáa-kayukama Pítaanopaq iréta maará téta timá ámikaae: "keráwáqtí tirááti-nakoma anó-monoq-naupaqtabama táákiti-moneqa kéyuwaiyo?" téta ítama aónaawana Pítaama yauwéqma tiráiye: 25 "owé." téna tiráiye. ánibo Pítaama naaúpaq uyábéráitana áqnáabaq Îtuma Pítaamma ítama aónainoqtaba aamá timátuwena Pítaamma ítama aónaraiye: "Tááímonio, emá nóine té kéteno? maa-márábí-kíní-káyúkáráqá meyámmá táákiti-moneqa náayuwaq kámeo? maa-márárákéé-káyúkáwábi óq-marabake-kayukabikena kémayaao?" téna Îtuma ítama aónaraiye. 26 Pítaama tiráiye: "óq-marabake-kayukabikene." téna tiráiye. ánibo Îtuma timá ámikaiye: "miráitana maa-márárákéé-káyúkámá táákiti-moneqa íma kéyuwaamanibo 27 Áánûqtuni iyápóboaqtaa táákiti-moneqa íma kanaaráq yiménúnataamanibo ketáámá maami-káyúkámá mamá íyamma íumayikanatae. miráinaq emá nokaayúpáq uré noyááqa mó-yaao. áqnáabaq yenna-nóyáákómmá óyauqa ógaarennama min-nóbáqá móneqa wániye. mi-mónéqá mayéma táákiti mayaí-wáyúkámá anó-monoq-naupaqa etê kerátái táákitima mó yimiyo." téna Îtuma tiráiye.

18

Áánûqtuma yabíkái-marupaqa anómma náawaq maíyo?

1 mi-kánáárâqá iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááe: "Áánûqtu yabíkái-marupaqa náawaq tébakaqa uyátá-maqma anómma máiyo?" téta tirááe. 2 Îtuma móra pááqyan-iyapoma awíqme iréna yeqtí aúkáapi má itó-umakaraiye. 3 ánibo Îtuma tiráiye: "kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá íma waéqma pááqyan-iyaporaa éqa keráwáqá íma Áánûqtu yabíkái-marupaqa uyáberanoe. áraimma ímiye. 4 móra-nakoma wenaúma íma mamé uyéna maan-íyápóráá umá pááqyan-awiqa mayénama min-nákómá káqo-yuma uyátá-maqma Áánûqtu yabíkái-marupaqa mániye. 5 ánibo móra-nakoma ketíwîkaq maarán-iyápómá áwáqnaa énama kemmá móraiq umá tíwáqnaa kéiye.

tái-aaikoma móra-nakoni arummá amí-yátááqá mamá táíq kéiye.

6 maami pááqyan-iyapoma náayubi kekáq yirummá timíya-noiyapobike móra-nakoma ketôpakemma mamá paábaq waéq-yikenama min-nákómmá móra anón-oqtamma min-nákóní

ánûwarapi kúmarena anó-nokoni aúkáapi iyaabótuwanimma minnâ pááqya-qtataare. Áánûqtuni tái-meyamma uyátá-maqma anómma mayániye. 7 maa-márábi-káyúkámá ketôpake yuwéta waéqma koíya-kayukama anaaékaqa táwíq umáginomanibo miráuma tái-aaimma pááq kéiye. áaqibo móra-nakoma ketôpake káqo-yuma mamá paábaq waéq-yikenama wemá uyátá-maqma anómma táwiq umáginiye.

8 keráwáqtí tiyáákowabi títaukoma keráwáqá mamá kéwaerena kúmiq-yataapi mamá kétikainaqa tíyáánaa títauqa aráqma paábaq yúwáaro. minnâ keráwáqá keráwáqtí tiyáánaa títauqa paá wárainana kúmiq-yataapi tiwíqme kéwinatama anaaékaqa keráwáqá iramá káíq-kaiq éna íma putínái-írábí iyaabótuwanoe. 9 ánibo túrakoma mamá waéqma kúmiq-yataapi kétikainaqa kubíqma paábaq yúwáaro. kímora-turamma wáinaqa kanaaráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáinóbo kaayaq-túrámmá wáinatama keráwáqá yaúma iramá káíq-kaiq-irabi iyaabótuwanoe." téna Îtuma timátuwena.

tipi-típima aúyokurai-waigoni waéqma itaí-áíné.

10-14 ókaraq tiráiye: "keráwáqá atéráaro. pááqya-noiyapoyabama kemmá itáiq-itaiq umá paátataare téq íma keráwáqtí aúkáapikemma móra-tuyanamma ítáaro. kemá keráwáqá kétima-timune. ketibomá Áánûqtunopaqa mórá-mora-yuma yeqtí kaqtó-wayukama aati-aatimá paá mááe. minnâ ketibomá maami-nóíyápóbíké mórama aúyoraiyaba íkákaiye. Waayúkagon-Araakoma waayúkama Áánûqtunopaken-amma yuwéta aúyokuraa-kayukama yauwéqma yi-wiránéna kukáiye. keráwáqá nóine téraq kéitaao? móra-nakoma miráuma taíbaq tipi-tipima (100) makáinana móra-tipi-tipima aúyokinanama íyaq abáá-iniyo? owé. miráuma abapaké kaayaqté-kaayaqte-tiyaakagaraq móra-tiyaama naikamá kaayaqté-kaayaqte (99)-tipi-tipima iyuwaínata anubaq máiyana móramo aúyoki-waigoqtaba ko abáá-iniye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. mi aúyoki-tipi-tipima abatátuwena awirénama mimórámô aúyokitana awírái-waigoni amuqá anómma marániye. ánibo (99) tipi-típima íma aúyokoyuti yimuqá íma kémarainiq umá amuqá marániye. miráráá umá ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma maa pááqya-noiyapoti aúkáapike mórama aúyoraiyaba íma kákaiye.

tíbâqawaama kúmiq-yataariq kéiyaqa mamá arupú umáyikai-aaine.

15 ítáaro. enábâkoraa-nakoma emmá kúmiq-yataariq kéumakainaama kanaaráq emá uréyaq kenákámá kenammáa maéka wení kúmiq-yataaqa aráátiyo. ánibo wemá enáama itáinnama miráuma enábâkoraa-naqa yauwéqma awiránóne. 16 ááqibo wemá enáama íma itáinaama emá kaayarábi móra-naqa awiqma yagaroqtamá okao. miráuma 'kaayarábi kaumo-wáyúkámá kanaaráq mimórá-áikáq aamá tínóe.' téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétipoana min-áíkomá akoqnáá umá wániye. 17 miráimanibo wemá yeqti yáama ímo itaínaama kanaaráq monoq-náúpáq áíkuiya-kayukabi mó-tero. ánibo monoq-náú áíkuyo-kayukati yáama itáiyábágáráq íakainaama minnâ wemá aamá íitainapoana monoq-náú áikuyo-kayukayopaq íuwininiq umákáaro.

18 kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. máqte-qtataaqa maa-márábimô aúyaq-maraiyaq-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa aúyaq-maraniye. ánibo máqte-qtataaqa maa-márábimô timáyikaiya-qtataaqa Áánûqtuma wení márûpaqa timátikaniye.

19 kemá ókaraq keráwáqá áraimma kétima-timune. yenákámá kaayaq-nákórátámá keráwáqti aúkáapikema kenákámá mimórá-túyánákáq maréka nunamummá tiyamma kanaaráq ketibomá Áánûqtuma wení márûpaqa máin-nakoma yenákámá yimíniye. 20 taákaq máráaro! paá kaayaq-nákówábi kaumo-nákómá ketíwîqtaba áikuma maiyaqa kanaaráq kemá yeqtí aúkáapi mánune." téna Îtuma akoqnáá-aimma tiráiye.

móra mayaí-nákómá wení aqtábááma íma yauwéqma kéyimi-waigoni waéqma itaí-áímmá

21 mi-kánááráqá Pítaama Îtunopaq iréna timá-amena tiráiye: "uyátárai-nako. náaraq umábaraq ketíbâkoma kúmiq-yataariq umátikainaq kemá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéq tiwikátuwanuno? abapaké kaayapárábiyo?" téna Pítaama tiráiye. 22 Îtu maará téna yauwéqma timá ámikaiye: "abapaké mórabaqa ímiye. miráuma abapaké kaayaq-wáyúká aíyayaa-tiyaaka umá abapaké kaayapáq (77) wení kúmiq-yataaqa páabaq matuwéq awikátuwao. 23 miráinana Áánûqtuma yabikái-kayukama miráráá kéoe. kíniraa umá wení mayaí-wáyúkátê aqtábááma mamá arupú ínóe. 24 wemá aqtábááma áaimma átáma mamá arupú kéitata yemá móra-naqa awíqmeta wenôpaq irááe. min-nákóni aqtábááma ámikaamma miráuma netuqyaammá táwibaq-moneqa (10 tausen kina) aqtábááma wái-nare. 25 miráitana wení móneqa íma wáipoana anónnáma kanaaráq amíniye. miráitana kínima téna maami-nákáráq ánáakokaraq wení iyápógaraq wení máqte-qtataakaraq waayúkaraq maraíyata meyánîq kéiyaraq mirá-mónéqá mamá anónnáma aqtábááraq kínimma áméro tiráiye. 26 miráitana mi-máyái-nákómá kínini aítaupi araayutaúmmá ayéna maará téna inaa tiráiye. 'arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení máqten-aqtabaaraq anónnáma ámíqma

ánatanune.’ téna tínana 27 min-nákóní anó-nakoma arummá umákena wení aqtábááraq ayuwaítana anónnáma íma ámikaiye.
28 ánibo mi-máyáí-nákómá máápaq yaúbarena aónaimma móra-mayai-naqa tiyáákama (100 kina) aqtábááma ámikai-nare. minnáqá ánûwarapi yáqtoqma akoqnáá umátokena tiráiye. ‘aqtábááma ámikaunaraqtaba páátákáá anónnáma timiyo.’ téna tiráiye. 29 miráitana min-nákómá wetê mórabi mayaímá mayáaya-nakoma wekáq araayutaúmmá aténa maará téna inaa tiráiye. ‘emá arummá umátike tiwé urénaro. kemá ení aqtábááraq anónná aménúne.’ téna tiráimanibo 30 wemmá paá íákaraiye. min-náqá ánna/-naupaq mó ákaraimma wemá ánná-naupaq máena wení aqtábááma meyánîq umá ánataniye tiráiye. 31 ánibo káqo-mayai-wayukama miráin-aaimma aónatuweta íyaqnobaq ítama táíq umátuweta yemá yeqtí anó-nakaq uréta miráin-aimma mó timá abarokáq urááe. 32 miráitana anó-nakoma mi-máyáí-náqá anón-aqtabaama wái-naqa ááyarena maará téna timá ámikaiye. ‘emá tái-mayai-naqone. áqnáabaqa kekáq ibiqá yaráánaq kemá ení máqten-aqtabaama yuqmá paátataakaa uráune. 33 kemá emmá tirummá umákaraune. emá nôraq itaawáq ení móra-mayai-nakomma arummá íkéumakaano?’ téna tiráiye. 34 ánibo wení anó-nakoma áyámma itana min-náqá i-wáyúkátí iyáápi máráitata i-wáyúkámá ánnábi ákáawana máena kammáa káena wení aqtábááma anónná yauwéqma aminiye.” téna Îtuma mi-kátáámá 35 timátuwena tiráiye: “keráwáqtí tiyaqnobaqa máqtemma tíbáqawaaraa-kayukati kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq kéyuwaapoana ketibomá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakoma móraiq umá keráwáqtí kúmiq-yataaqa íma mamá paábaq matuwéna awikátuwaniye.” téna Îtuma tiráiye.

19

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Îtuma tiráiye.

1 Îtuma mi-máqtén-áímmá timá ánatatuwena Kááriri-maruqa yuwéna Yúría-marupaq yauwéqma Yótaa-nokomma móra-aukapaq uráiye. 2 netuqyaa-káyúkámá anaaé waqmé kéowana min-áúkápáqá karí-wáyúkámá Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

3 yaímma Pérati-wayukama Îtunopaq iréta wemmá makáqma aónaraae. yemá maará-tiraae: “ámáan-aikoni aúrakaqa máqte-kayukama yínááqa waqtuwaí-ááímmá kanaaráq yínááqa waqtuwánô?” 4 téta tewana Îtuma yauwéqma tiráiye: “keráwáqá maamin-áímmá íyaq yoráútaao? maará-tiraine. naayóbáqá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq uráine. naayóbáqá aaragáráq waagaráq tarôq uráine. 5 tarôq umá yikátuwena maará-tiraiye. ‘miráinana waagómá anóaboamma ayuwéna ánáakote yagaroqtamá maéta yenákámá móra-yuma aúqma máyoye.’ téna Áánûqtuma tiráine. 6 miráitata yenákámá íma kaayaq-wáyúkáráá umá mááye. ímiye. yenákámá miráuma mi-mórá-yúmá aúqma mááye. miráinata Áánûqtuma yarúyikarainnama íma yatáétao.” téna Îtuma tiráiye. 7 ánibo Pérati-wayukama Îtumma timá-ameta tirááe: “nôraq itanawáq Mótetima ámáan-aimma timénataa waagómá aaraukáqá yataí-áúbámá agamá ‘aaragómmá ámítuwe waqtuwaao’ tiráíyô?” téta itama aónaraae. 8 ánibo Îtuma timá yímikaiye: “minnâ tirunóbáqá akoqnáá kéeq keráwáqá aamá arátéwana Mótetima keráwáqti aammá awiyéna ‘aaramá waqtúwáaro’ tiráine. miráimanibo naayóbáqa maramá áaimma átarai-kanaaraqa mirán-ámmá íma wáqe-uraine. 9 kemá maará téq keráwáqtábá kétune. móra-nakoni ánáakoma kumari-ááímmá íma tarôq kéinana awaikómá paábaq kéwatuwena káqon-inimmo mayainama min-nákómá kumari-ááímmá tarôq kéiye.” téna Îtuma tiráiye.

10 ánibo Îtuni iyápó-annama Îtumma timá ámikaae: “miráinatama aaramá íma mayánóma minnâ uyátá-maqma kanaaráq íye.” téta wení iyápó-annama tirááe. 11 tewana Îtuma maará-tima-yimikaiye: “máqte-noininaukaqa maamin-áímmá kanaaráq íma mayánómanibo yaímma-wayukaraq Áánûqtu yímikaiye. 12 ítáaro. yaímma-wayukama aaramá íma kanaaráq mayánómma minnâ yaímma-wayukama yeqtí yúgoma aúyakurainatama kanaaráq iyápóma íma maqyikánómma yeqtí yinóama mirápáq maqyikáraipoatabi waayúkama yikáma kareremá aúqyíkaraipoata aaramá íma kanaaráq mayánóe. ánibo yaímma-wayukama aaramá íma máyáamma miráuma yeqtí yúyánákáráq yirukaráq máqte-qtataaqa Áánûqtumma kámetaboata yemá aaramá íkémayaae. miráineqa keráwáqá kanaaráq mirá-inoe. maaminnámo tiraatíyan-aimma máyáaro!’ téna Îtu tiráiye.

Îtuma pááqya-noiyapoma wení kaayoné-yátááqá yímikaiye.

13 mi-kánááráqá yaímma-wayukama pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Îtunopaq irááe. wemá yineq ayáámma yínêkuyena nunamummá tíkáae téta irááe. miráimanibo Îtuni iyápó-annama aamá yiwááguraae. 14 ánibo Îtuma tiráiye: “keráwáqá pááqya-noiyapoma iyuwaíyata ketôpaq yero. keráwáqá íma yáqtoq-yikaaro. Áánûqtu yabíkái-marupaq mái-wayukama mirá-nóíyápóti

márûqiye.” téna tiráiye. 15 mirá-timatuwena ayáámma pááqya-noiyapoti yineq árúqmakaiye. miráumatuwena Îtuma min-áúkápáqá yuwéna kóuraiye.

maabu-nákóma netuq-ótámmá makáiye.

16 móra-nakoma Îtunopaq iréna tiráiye: “yirááti-nako, kemá náaraq umáwaq íráqôn-aaimma tarôq éraq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?” téna ítama aónaraiye. 17 ánibo Îtuma timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íráqô-qtataaqtabama kemmá ítama káonaano? aúyánánóbáqá arútama itaao. kímora-naqa wenaméa íráqô-naqiye. ánibo emá aúwaraimma mayánéma kanaaráq emá máqten-amaan-aimma waraao.” téna tiráiye. 18 ánibo min-nákómá Îtumma timá ámikaiye: “nóin-amaan-ainabiyo?” téna tiráiye. Îtuma tiráiye: “ámáan-aikoma maará-uraiye. waayúkama íma ikámma puyuwo. aaraukáqá íma mamá yataiyo. moyámmá íma mayaao. káqo-wamma kaaqaarimá ítimakaao. 19 emá enanó-enaboni aménáápáq mááo. enamáárîq arummá amé kaayoné ónaiq umá náawabi enamakaq maína-naqa arummá amé kaayoné umákaao.” téna tiráiye. 20 ánibo mi-mábú-nákómá Îtumma timá ámikaiye: “mi-máqtén-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. kemá nói-qtataaqtabawaq aqtórárîqa kéuno?” téna ítama aónaraiye. 21 Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “emá kanaaráq umá ánatanaae téma emá uréení máqte-qtataaqa waayúkaraq marénata meyánîq kéiya minnárake móneqa maté áwáyoq-wayukama yímituwema Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa maránóne. emá ketinaaé ya-waraao.” téna Îtuma tiráiye. 22 mi-mábú-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa kéyaipaq kóuraiye. miráimma wemá taíbaq-yataaqa makáiqtababoana mirá-uraiye.

23 ánibo Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtabama kammáa kámagiye. 24 kemá keráwáqá ókaraq kétima-timune. móra-wamma káámoma oótiraa-kakoma wáqtô aráátai-waigoni aapimmá peránénama kammáa ainíkáá umá móneqa netuqyaa makái-nakoma Áánûqtu yabíkái-marupaq uyáberaniqtaba anómma uyátá-maqma kammáa kámagiye.” téna Îtuma tiráiye. 25 yemá iyápó-annama maamin-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. yé maará-tiraae: “miráinana náawaq Áánûqtuni-marupaq wemá kanaaráq uíníyô?” téta tirááe. 26 ánibo Îtuma yúrapi karákéna timá yímikaiye: “waayúkama kanaaráq mirá íinoe. Áánûqtu wenaméa máqte-qtataariq kanaaráq íniye.” téna

27 Îtuma mirá-timatuwaitana Pítaama yauwéqma tiráiye: “éqtukenaro. ketáámá máqte-qtataaqa yuqmá ánatetaa enanaaé ya kéwaraunataae. miráinataa ketáámá nói-qtataaraq mayánúnataabiyo?” téna Pítaama tiráiye. 28 ánibo Îtuma timá ámikaiye: “kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. anaaékaqa máqte-qtataakoma aúgeniq íni-kanaaraqa kemá Waayúkagoni Áráaqa akoqnááma mayéqa kínin-abitataraq mánune. mi-kánááráqá keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketinaaémo kéwaraiya-kayukama tiyááka umá kaayaq-ábítátáráq mánoe. keráwáqá Ítíráaeobake tiyááka úma kaayaq-ánná-wáyúkámá mamá yainánóe. 29 máqte-kayukama ketíwîqtaba itéta yeqtí naammá yuwéta yíbâqawaanabi yímanaatoinabi yinóanabi yiboánábi iyápóabi yeqtí yónábi yukáíya-kayukama yemá ókaraq netuqyaammá matéta íráqô-qtataaqa anónnáma yiméta yemá aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánóe. 30 ááqibo netuqyaa-káyúkámá maa-márábí uyátá-maqma anómma máiya-kayukama anaaékaqa aqtóráqá íyata ánibo netuqyaa-káyúkámá íbêqa anaaékaqo kéiya-kayukama Áánûqtuni-marupaq uyátá-maqma anómma máno-kayukama wínóe.” téna Îtuma tiráiye.

20

wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá

1 Îtuma óq-aimma tiráiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mirá-uraiye. móra-nakoma anómarama makáinikaa uráiye. ánibo aabáyaanapimma min-nákómá uréna wení wááéni-yopi mayaímá mayaí-wáyúkámá ko yiwíkaiye. 2 min-nákómá yaímma-mayai-wayukate aamá téite umátuweta móra-iyakaq maréta mayaírákémá ‘tiyááka-tiyaaka umá móneqa (1 kína) mayánúnataae’ tirááe. ánibo mirá-timatuweta wááéni-yopitaa mi-máyáí-wáyúkámá timáyíkaraiye. 3 miráuma aabaúgómmá aabayaaráq uyáwitana (9 kíróki) kawáá-nákómá ko aónaimma yaímma paá-wayukama paá itó-uma máákéti-marupitaa mááwana yimónaraiye. 4 ánibo min-nákómá mi-káyúkámá timá yímikaiye: “kanaaráq keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko kémayaiyaq meyámmá arútâma timénúne.” 5 titata yemá urááe. móraiq umá wágááwabi énaikaqa (miráuma 12 kíróki garaq 3 kíróki garaq) wemá uráiye. 6 ánibo énaikaq (aabaúgómá 5 kíróki) keqnáámmá ko aónaimma yaímma-wayukama paá itó-uma mááwana min-nákómá timá yímikaiye: “nôraq itaráq íbêq-wagaama paámá itó-uma mááo?” 7 téna titata mi-káyúkámá timá ámikaae: “móra-nakoma móra-mayaima íma kétimitaqtaae.” téta tirááe. ánibo min-nákómá timá yímikaiye: “keráwákáráq wááéni-yopi mayaímá ko máyáaro.” téna tiráiye.

8 aabaúgómá énaikariq itana wááéni-yokoni aboámá wení mayaíráq-káwáá-náqá timá ámikaiye: “emá mayaíráq-wáyúkámá yááyare meyámmá yimiyo. emá anaaékaq mayaí ya matáiya-kayukarake áaimma átáma meyámmá yímike áqnáabaq-wayukaraq waao.” téna tiráiye. 9 ánibo énaikaqa (5 kíróki) mayaímá áaimma átáma máyáa-kayukagaraq iréta meyámmá móneqa tiyááka-tiyaaka umá matááe. 10 áqnáabaq áaimma átáma mayaímá matáá-kayukama iréta ‘ketáámá anó-moneqa mayánúnataae’ téta yúyánápí tirááe. miráimanibo ímiye. yegáráq meyámmá tiyááka-tiyaaka umá móraiq umá matááe. 11 yemá miráuma meyámmá maméta yókóní aboámmá awáágúraae. 12 yemá mirá-tiraae: “mi-káyúkámá yinaaémo mayaí máyáa-kayukama yemá pááqya-kanaama mayaí matááe. miráuraawaa emá yemmá móraiq umá ketáái meyákáá umá kéyimene. ánibo ketáámá ayáqtáá-kanaama anó-naqa kaikáq ummaa-máyáímá kémayetaa aaqá káutaune.” téta tirááe. 13 mirá-timatuwaawana yókóní aboámá yeqtí aúkáapike móra-nakomma timá ámikaiye: “ketí aanábó-nákô, emmá íma mamá táíq umákaraune. meyámmá móneqa tiyáákama mayáánayaba íyaq aamá timá móra-tiyakaq makáúyô? 14 máqtemma keráwáqá paá mamé kóoro! kemá meyámmá keráwáqá timúnna-meyakaa umá móraiq umá tinaaémo íya-kayukama meyámmá yiménúne. 15 nôraq inábiyo? ketí móneqnapo nôrabi ónááqa paá miráonu íyabiyo? kemá yemmá íráqô-qtataariq kéumayikaunaraq minnáyaba kárún-aaimma kéteo?” téna yókóní aboámá tiráiye. 16 miráuma anaaékaqo iráa-kayukama anó-nakoma uyátá-maqma anómma yímikaiye. áqnáabaqo iráa-kayukama anó-nakoma yemmá márû mikákáá pááqyamma yímikaiye. miráitaq kemá kétune. anaaékaq iráiya-kayukama áqnáabaq wíyata ánibo áqnáabaq iráiya-kayukama aqtóúrákáq wínóe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma kaumobáq téna “puyéq itó-onune” tiráiye.

17 Îtuma Yérútáárebaq uwíné kéena wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yiwíq-mayaitata wetê kóuraae. ánibo yemá aapaq kéweta Îtuma maará téna timá yímikaiye: 18 “ítáaro. íbêqa ketáá Yérútáárebaq uyónúnatae. mikáqá kemmá Waayúkagoni Áráaqa yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yeqtí iyáápi maráiyata yemá aabi matikéta tíkamma puí-áímmá téite éta yawááq-umatikanoe. 19 mirá éta yemá kemmá káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama yimíyata akáyáámmá timátiketa tebûqa timéta kaapaq-yátáq tíkamma ítikanoe. miráiyaq pukéq kaumo-kánáámá ánatainaq pukáanabike itó-uma paá mánune.” téna Îtuma tiráiye.

Yêmitiyaa Yóáanema anómma mayéta urááye.

20 Yéberima áanikokaratama yinóama yiwíqmena Îtunopaq iráiye. min-íníkómá Îtuni aítaupi araayutaúmmá aténa móra-yataaqtaba Îtukaq akoqnáá umá ítama aónaraiye. 21 Îtuma timá ámikaiye: “emmá nóiqtabaq kákaiyo?” téna ítáitana min-íníkómá wemmá timá ámikaiye: “emá anaaékaqa anó-kinimma máinona-kanaaraqa ketí maa-kááyáq-íyápógórátámá enamakaq mááyoye. té minnáyaba akoqnáá umá timá-timiyo.” 22 mirá téna timátúwáitana Îtuma yauwéqma maará-tiraiye: “emá akoqnáá umá ítama aónáána-yataaqtabama íitaraane. káápuma awaaméqá tú-tiqa éna ummaa ôriq umá yáni-kaapubikema kanaaráq náyóyô?” téna titata yenákámá yauwéqma tirááye: “mipíké kerátá kanaaráq nayúye.” téta tirááye. 23 ánibo Îtuma kaayaq-nákámá timá yímikaiye: “áraine. kenákámá ketí káápubike aíqa í-yátááqá nayóye. miráimanibo náawaq kanaaráq ketimakaq mániyo? maamin-áímmá kennámá íma wáiye. ímiye. min-ábíqtátámá yaímma-wayukayaba ketibomá Áánûqtuma yokaa umáyíkaraiye.” téna Îtuma tiráiye.

24 iyápó-annabike tiyááka-wayukama min-áímmá ítátuweta kaayaq-wátámá Yêmitiyaa Yóáanema yiwáágúraae. 25 ánibo Îtuma iyápó-annama máqtemma yááyarena timá yímikaiye: “keráwáqá káonaawata waayúkati kíni-kayukama yemmá mamá márúte yuwéta anómma máeta kéyabiqyikaae. ánibo yemá anó-kayukama akoqnáá umá aarawaayábá yeqtáama itaígáae kéte. 26 miráimanibo mirán-ááímmá keráwápimmá íma waíno. ímiye. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma anómma uyátá-maqma mánaae ténama wemá kanaaráq mayaí-nákáá umá máena keráwáqá tíwáqnaa íno. 27 móra-nakoma keráwáqtí áqnáabaq-naqa mánaae ténama wemá kanaaráq paá keráwáqtí kaqtó-nakaa umá maíno. 28 kemá Waayúkagoni Áráakoma móraiq kéune. kemmá waayúkama mamá tíwáqnaa ígáae téq íkukaune. ímiye. kemá yekáq mayaímá mayéq yíwáqnaa kéeq netuqyaa-káyúkámá ketúnapo yemmá meyáníq umá yauwéqma yiwiránáá kukáune.” téna Îtuma tiráiye.

kaayaqá yúramma karoparái-nakama Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

29 yemá Yérikoqa yuwéta kóuraae. ánibo taíbaq-wayukama Îtun anaaé wakááe. 30 kaayaqá yúramma karoparái-nakorata aanáwábaq máeta Îtuqtaba kéiye-aimma ítátuweta yenákámá ááyama tirááye: “umaataráána-nako, emá Tébitin-annabike-nako, kekárátámá arummá

umátikaao.” téta tirááye. 31 ánibo aarawaamá ‘páátí máákao’ téta tirááe. miráimanibo yenákámá uyátá-maqma anókaq ááyama tirááye: “umaataráána-nako, Tébitin-annabike-nako, kekárátá arummá umátikaao.” téta tirááye. 32 ánibo Îtuma mikáq kepágurena min-nákámá yááyama tiráiye: “kenákámá nôraq umátikaikaae téka kéteyo?” téna tiráiye. 33 ánibo min-nákórátá Îtumma timá ámikaaye: “umaataráána-nako, emá kerátáí túramma mamá kabáritikaikaae téka kétuye.” téta tirááye. 34 ánibo Îtuma min-nákámá arummá umáyikena min-nákátí yúrapi ayáánapo yínékuitana é mikáq yúramma aónaraaye. miráitata yenákámá Îtun anaaé waqméta urááye.

21

Îtuma anó-kiniraa umá Yérútááre-marupaq uyábékaiye.

1 yemá Yérútáárebaq waaqókáq iréta Béqtápégibaq yayátuweta Óríbêti-anuraq irááe. miráitana Îtuma wení iyápó-annabike kaayaqá timáyikena áqnáabaqa 2 timá yímikaiye: “kenákámá pááqya-marupaq uréka mikáq aónaakao. mikáqá mórama oótiraa-kamma áráakaraq ánnáma kú-yakaraae. miráinaka ánná ayútuweka awíqme ketôpaq yekao. 3 ánibo móra-nakoma kenákáyábá móra-aimmo tínakama maará-tima-amekao. ‘anó-nakoma maamin-oótiráákáqtábá kéiye.’ mirá tíyanama wemá páátákáá timínaka awíqma íyóye.” tena Îtuma tiráiye.

4 mi-qtátááqá áraimma pááq imá naayóbáqá Áánûqtuni watáama Tékáráiyama amuné-nákómá anaaékaq pááq íniye téna maará-tiraine:

5 “keráwáqá aarawaamá Yérútáárebaq áíkuyo-kayukama maará téra timá yíméro. aónaaro.
keráwáqtí kínimma keráwáqtôpaq kéimanibo
wemá kaayoné-ááímmá tarôq kéena oótiraa-kakoni ámûraaq máena kéiye. ótamma mayaí-ótiráá-kákóní áráakon ámûraaq máena kéiye.”
téna tiráiniq uráiye.

6 maami kaayaq-íyápó-ánnábíké-nákórátámá Îtuma timá yímíniq áqnáabaq mó-ureta 7 yenákámá oótiraa-kamma anóakaraq áráakaraq awíqmeta iréta yeqtí kúberai-unamma ayúqma ámûraaq abákáraae. ánibo Îtuma min-ótiráá-kákóní ámûraaq uyáqtama máqe-uraiye. 8 netuqyaammá aarawaamá yeqtí kúberai-unamma ayúqma aapitáá wíqmaketa miráuma éwaoniq umá omáqá kémayeta yaímma-wayukama kóbé-tágóní amamá ánagaraq ayáama aapitáá wíqmakaae. 9 ánibo aarawaamá áqnáabaq o-káyúkágáráq anaaé o-káyúkágáráqá maará téta ááyama tirááe:

“otáánaa, yauwéqmetaa tiwiraí-nákô, Tébitin áráako, Áánûqtuma íráqôniq umákaino. maan-nákómá uyátárai-nakoni áwîkaq kéiye. otáánaa yanaa uyátárai-naqiye.”
téta tirááe.

10 Îtuma Yérútáárebaq uyáberaitata mi-márúpáké-káyúkámá máqtemma iyánáaq umáreta anókaq tirááe: “maan-náqá náawabiyo?” téta tirááe. 11 ánibo aarawaamá aakaq uréire o-káyúkámá tirááe: “wemá Áánûqtuni amuné-náqá Îtue Náátárêtibaq Kááriribake-nare.” téta tirááe.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa meyámmá márá-kayukama Îtuma waqtukáiye.

12 Îtuma anó-monoq-naupaq uyábékena mi-káyúkámá meyánîq kéowana waqtukáiye. wemá móneqa makéta waerémáa-taaregaraq numamá makéta maraq máeta meyánîq émáan-abiqtatagaraq máqtepaq ayáú-tááyáú umá pípéban umátukaiye. 13 Îtuma miráumatuwena timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáa agamatán-áíkómá maará kétiye. ‘ketí naakóqtábámá nuna-mummá tí-náné tínóe.’ miráimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkátí aúpáq-márúkáá kéoe.” téna Îtuma tiráiye.

14 Îtuma anó-monoq-naupaq máitata yaímma-wayukama yúramma karopágitana yimúqtámmá akúgitata máe-kayukama wenôpaq yewana mamá atóbamayikaraiye. 15 miráimanibo uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá Îtuma anón-awaameq-yataariq immá káoneta anó-monoq-naupake iyápóma anókaq ááyama téta “otáánaa Tébitin áráakoe.” téta temmá ítátuweta íyaqa ítama táíq kéeta 16 Îtumma timá ámikaae: “maamin-áímmô téta enáwîqa múte yaúyomma áraq kéitaano?” téta ítama aónaraae. ánibo Îtuma yemmá timá yímikaiye: “owé. kéitaune. keráwáqá maarán-áímmá Tébitima ibí naayóbáqá maará-tiraimma íyaq yoráútaao? ‘Áánûqtuo, emá pááqya-noiyapogaraq náákaqo máraiya-noiyapogaraq yeqtí yóyaupike ení áwîqa múte yaúma kánataae.’ téna ibí tiráine.” téna Îtuma tiráiye. 17 ánibo Îtuma iyuwéna márûpaq yaúbarena mi-nókáámmá Béqtanibaq ko máqe-uraiye.

Îtuma aamá titana píki arakaráq-yámá aayákaraiye.

18 aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena Îtuma yauwéqma márûpaq itana áama yaráiye.
19 ánibo Îtuma móra píki-yama aakaq aónatuwena ááipaq uráiye. ánibo mórama naí-yátááqá
arammá íaonaraiye. ímiye. áná-aatuqma wáqe-uraiye. mi-píkí-yágómmá maará-tima-amikaiye:
“ókaraq arammá íma iyaao. áraimma ímiye.” titana páátákáá maami-píkí-yágómá aayá-
kaguraiye. 20 iyápó-annama minnáma aónatuweta iyánáaq uráae. miráitata yema tiráae: “nôraq
itanawáq píki-yagoma páátákáá aayámmá kégagiyo?” téta tiráae. 21 ánibo Îtuma yauwéqma
timá yímikaiye. kemá áraimma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá tirummá timéq kaayaq-
tíyáqá íma wáinanama kanaaráq keráwáqá kemá píki-yaraq únaikaa ínóe. keráwáqá mimórá
maami-qtátáárîq íinoe. ímiye. keráwáqá téq maan-ánúgóqtábá ‘emá meqtátuwe únópí
kumuwo’ tíyanama kanaaráq mirá-iniye. 22 ánibo keráwáqá tirummá ámíqma itáíq-itaiq kéeq
nunamummá téq máqte-qtataaqa mayánáae tíya-qtataaqa paá mayánóe.” téna Îtuma tiráiye.

“náawaq náápaamma ámikaiyo?” téta Îtumma ítama aónaraae.

23 Îtuma yauwéqma anó-monoq-naupaq uréna aarawaamá yiráátiraiye. ánibo uyátá-maqma
anó-monoq-wayukagaraq anó-kawaa-wayukagaraq Îtunopaq iréta tiráae: “emá nói-naapaanaq
yokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta tiráae.
24 ánibo Îtuma yeqtáaraq yauwéqma maará-tiraiye: “kegáráqá kemá keráwákáq móra-
yataaqtaba ítama aónanaa kéune. keráwáqá yauwéqma ketáaraqo tíyaqa kanaaráq keráwáqá
kemá timá-timenune kemá nói-naapaanaq yokéraq maami-máyáímá kémayauno. 25 timá
tíméro. Yóáanema nommá waayúkama péqyikaraimma náakakena mi-náápáámmá matáíyô?”
mi-qtátááqá Áánûqtunopake-qtataarabi paá waayúkati minnáwabiyo?” téna tiráiye. yemá
min-áímmá ítátuweta yeíyáá aamá maará-tiraae: “ketáá téqtaa minnâ Áánûqtunopake-qtataare
tenanatáámá maará ténataa timá-timiniye. ‘nôraq itaráq keráwáqá wekáqá íma itáíq-itaiq
kéo?’ téna tíniye.” téta tirááe. 26 ánibo ketáá téqtaa minnâ ‘paá waayúkagon-amiye.’ téqtaama
aarawaatí yáaqa ikaténúnatae. minnáma yemá ‘Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-náré.’ téta
kéte.” téta tiráae. 27 miráitata yemá Îtun áaraq yauwéqma maará-tiraae: “ketáá íaonoraunatae.”
téta tiráae. ánibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “kegáráqá íma timá-timenunama kemá nói-
naapaanabi matokéq maami-máyáímá kémayaune.” téna tiráiye.

móra-nakoma kaayaq-íyápómá yíkarai-waigoni waéqma itaí-áíné.

28 Îtuma tiráiye: “miráimanibo keráwáqá nóinae kéteo? móra-nakoma kaayaq-íyápómá
yíkaraiye. ánibo min-nákómá áqnáabaq-iyapogonopaq uréna timá ámikaiye. ‘ketáaniko, íbêqa
emá uré wááéni-yopi mayaímá ko mayaao.’ tiráiye. 29 ánibo min-íyápógómá yauwéqma
tiráiye. ‘ítíkáiye.’ timátuwena anaaékaqa aúyánámmá waéqma itáá ena uráiye. 30 ánibo ke-
qnáámmá yiboámá uréna móra-aanikokaqa mimórá-áímmá mó-tiraiye. ánibo min-íyápógómá
yauwéqma tiráiye. ‘owé. ketiboó.’ mirá-timatuwena íuraiye. 31 min-íyápórátábíkémá
náawaq yiboáni aúyánámmá wakáíyô?” titata yemá “áqnáaekoe.” téta tiráae. ókaraq Îtuma
timá yímikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. táákiti-moneqo máyáa-kayukagaraq
kumari-nóíníkáráq yirummá kéwaeraapoata keráwáqtí túbáqá áqnáabaq Áánûqtuma yabíkái-
qtataaqa mayánóe. 32 minnâ Yóáane nommá peraí-náqá keráwákáq iréna arupú-amma má
tiráátiraimanibo minnáyaba keráwáqá wenáama íma ítaraae. ááqibo táákiti-moneqa mayaí-
wáyúkágáráq kumari-nóíníkáráq wenáama ítaraae. keráwáqá minnáma aónaraamanibo
túyánámmá waéqma itáá eq wenáama íma ítaraae.” téna Îtuma tiráiye.

tái-wayukama wááéni-yokaq yabíyé-waigoni waéqma itaí-áíné.

33 káqomma waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: “ítáaro. móra waéqma itaí-áímmá tenúne.
móra-nakoma wení anó-marama wáitana wááéni-yomma yoqmaréna kurumá umá ikúmakaiye.
ánibo arunóbáqá wááéni-nomma kaí-táápékóní maiqá uqmaréna ayáqtááq-namma wení
yókáq kawáá-ínámmá umákaiye. miráitana mi-tókóní aboámá wení yómmá yaímma-wayukati
iyáápi maréna ‘kawáá oro.’ tiráiye. ánibo mirá-timatuwena móra-aukapaq marabaq ayáqtááq-
amma kóuraiye. 34 anaaékaqa wááéni-yokoma ábû kaí-kánááráqá wení mayaí-wáyúkámá timá
yíkáitata wááéni-yopima mayaímô máyáa-kayukayopaq uráae. wení wááéni-yopike yaímma
mamá maraíyata mamé ígáae téna timá yíkáitata uráae. 35 mi-tókáqô mayaí máyáa-
kayukama yiwíketa móra-naqa yáánápó ikaméta móra-naqa ikámówana púítata móra-waigomma
óqtatannapo ikámma waréta uráae. 36 mi-tókóní aboámá óqa mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata
iráae. áqnáabaqa pááqya-kayukama timá yíkáitata iráábo íbêqa netuqyaakáá timá yíkáitata
íráae. ánibo wááéni-yopima mayaí máyáa-kayukama keqnáámmá áqnáabaqo uráániq umá
yíkaraae. 37 anaaékaqa mi-tókóní aboamá maará-tiraiye. ‘yemá kanaaráq ketí iyápógon áama
itánóe.’ téna timátuwena wenáanikomma timákáitana mi-káyúkáyópáq uráiye. 38 miráimanibo
wááéni-yokaq mayaímá máyáa-kayukama áanikomma aónatuweta yeíyáá maará-tiraae. ‘maan-
nákómá wemá aboáni máqte-qtataaqa mayániye. mayaíyataao. maamin-náqá ikámónanataa

puínataa wení yómmá mayánúnatae.' téta tirááe. 39 miráitata min-íyápómá yáqtoketa mi-tópíké márúte waqmá paábaq yukéta ikámówana pukáiye.
40 ánibo keráwáqá nóinaeq kéteo? anaaékaqa wááéni-yokoni aboámá iréna wááéni-yopimo mayaí máyáa-kayukabima nôraq má-umayikaniyo?" téna Îtuma tiráiye. 41 ánibo yemá timá ámikaae: "wemá mi-táí-wáyúkámá arááq yíkamma uqtátuwena wááéni-yomma mamá káqon-anna-wayukama yimínata kawáá uréta arammá ábûma kaíkánááráqá yemá ábûma kaínatama aanábógómmá yaímma mamá amínoe." téta tirááe. 42 ánibo Îtuma timá yímikaiye: "keráwáqá naayóbáq Tébitima Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tirái-kannaama íyaq yoráúma ítaraao? maará-tiraine.
'maamin-óqtámmá naammá í-máyáí-wáyúkámá paábaq matúwááma íbêqa naakóní áwáámoyakaqa anómma akoqnáá-oqtamma wáiye.
uyátárai-nakoma maami-qtátááqá mamá pááq-umaraitataa ketáá aónáúnataama íráqôniq kéiye.'
téna agamatá-kánáábímmá kétiye. 43 miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa mi-kánáámá kánatagitana móra-anna-wayukama maami-kánááyábá íráqôn-aramma mamá pááq kéiya-kayukama yimíniye. 44 móra-nakoma min-óqtákóní ámûraaqo metaína-nakoma wemá yubámma púbúyaginiye. minnágoma móra-nakoni ámûraaqo kumína-waigoma min-nákómmá igárîq umá obamá aúqtuwaniye." téna Îtuma tiráiye.
45 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Îtuma waéqma itaí-áímmá timmá ítáamma Îtuma yepí maqmá kétitataboata ítaraae. 46 yemá ítátuweta Îtumma yáqtoraneta ommánibo yemá aarawaatí yáaqa ikátaae. aarawaamá téta Îtuqtaba 'Áánûqtuni amuné-náqíye' tewataboata ikatîq urááe.

22

aaramá iyakaíráq anón-aawakoni waéqma itaí-áímmá

1 Îtuma keqnáámmá waéqma itaí-áímmá tiráiye: 2 "Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma móra-kinini áaikoraa uráiye. kínimma áanikoma aaramá mayánéna itana kínima anón-aawaqa yokaa uráiye. 3 naayóbáqá yaímma min-ááwákáqó yíno-kayukama timá yíkaraine. ánibo aáwaqa naí-kánááráqá kínima wení mayaí-wáyúkámá timáyíkáitata uréta naayóbáqô timáyíkarai-kayukama ko yááyama yiwiránéta iráámanibo mi-káyúkámá íyábá íma yíkaraiye. 4 keqnáámmá káqo-mayai-wayukama timáyíkátuwena tiráiye. 'keráwáqá uréra kemá yááyarauna-wayukama maará téraq mó-tima-yimero. aáwaqa yokaa umátukaune. awai-púrúmáákáámmá kéikameq aínógaraqa naí-wámmá ikámakaune. ánibo máqte-qtataaqa yokaa umátukaune. keráwáqá aaramá iyakaí-ááwákáq yero.' téna tiráiye. 5 ááqibo mayaí-wáyúkámá uréta min-áímmá mó-tima-yimemanibo mi-káyúkámá min-áíkáq itaíyábá yíbô kaitata wéyáwé umáguraae. móra-nakoma wení yópáq kóitana móra-waigoma wení mayaíráq kóuraiye. 6 yaímma-wayukama kínima timáyíkáitata o-máyáí-wáyúkámá yáqtoketa táíq kéumayiketa yíkamowata pukááe. 7 miráitana kínima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata uréta mayaí-wáyúkámá yíkamma púyó-kayukama ko yíkamma ánatatukaae. miráumatuweta yeqtí márûqa iramá agamá kaútukaae. 8 miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá timá yímikaiye. 'aaramá iyakaí-ááwáqá yokaa umákaunataamanibo waayúkama yááyauna-wayukama kanaaráq íuraapoata íyinoe. 9 miráinaq keráwáqá anón-akaq uréire kéera waayúkama yimónáíya-kayukama yááyama yiwíqmera aaramá iyakaí-ááwákáq yero.' 10 téna kínima timátúwáitata mayaí-wáyúkámá máqten-apaq wéyáwé uréta aarawaamá yimónaa-kayukama táíq urá-kayukagaraq íráqôniq urá-kayukagaraq mamá yoruparááe. ánibo aaramá iyakaí-náúpáqá taíbaq-wayukama ya ógikaae.
11 aarawaamá maraq ya máewana kínima uténa yimónaraiye. móra-naqa aónaimma aaramá iyakaí-kánááráq íráqôn-unakaqtoma íumatokaitana aónaraiye. 12 ánibo kínima min-náqá timá ámikaiye. 'ketí aanábó-nákô, nôraq itaawáq emá aaramá iyakaí-kánááráq-únákáqtôma íma umátore paá maan-náúpáqá utáánô?' titana min-nákómá aamá ítiraiye. 13 miráitana kínima wení mayaí-wáyúkámá maará téna timá yímikaiye. 'keráwáqá maamin-náqá yáqtoqma aíyayaakaq atáá-umatuwera máápaq márú iyaabótuwaiyana mibáq kumayuqnóbáq maíno. kumayuqnóbáq waayúkama wááqa kéyeta yíwáyaamma akégúnanoe.' 14 ítáaro. Áánûqtuma máqte-kayukama kéyaayaimanibo wemá móra-mora-waigomma aónama awaaméqá kéumaraipoana wemá Áánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberaniye." téna Îtuma tiráiye.

"Títaamma táákiti-moneqa amiyo" téta ítama aónaraae.

15 Pérati-wayukama aamá ko téite umá tirááe. "ketáámá nóin-ainaq tenanatááwáq Îtumma wenáagoma íarutainataawaq yáqtoranunataabiyo?" téta tirááe. 16 ánibo yemá yaímma yeqtí iyápó-annagaraq Érôtini waayúkagaraq timáyíkáawata Îtunopaq uréta tirááe: "yiráátí-nako, emá áraimma téna-naqone. ketáámá káonaunatae. ánibo emá árain-aikake aarawaamá Áánûqtuni

áaimma kéyiraatene. emá móra-nakoma mirá-maara uwo tináíqtábámá aúyánámmá íma kéitaane. ímiye. emá máqte-kayukama mimórá-áín áátuqma kétima-yimene. 17 miráinaa emá keqtáá timá-timiyo. emá nóine kéteno? kanaaráq táákiti-moneqa uyátá-maqma anó-nakoma Títaamma aménúnataabiyo?" téta tirááe. 18 miráimanibo Îtuma yeqtí tái-yaaimma aónatuwena tiráiye: "keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. nôraq itaráq kemmá makáqma kaónaao? 19 keráwáqá mórama táákiti-moneqa tiráátero." mirá titata yemá móra-moneqa mamá aráátiraae. 20 ánibo Îtuma yemmá ítama aónaraiye: "maami-mónékáqá amammá waéna áwîqa waéna uráimma minnâ náawanabiyo?" téna tiráiye. 21 ánibo yemá tirááe: "Títaannae." téta tirááe. ánibo Îtuma timá yímikaiye: "miráuma Títaannama kanaaráq Títaamma áméro. ánibo ÁánûqtunnamaÁánûqtumma áméro." téna tiráiye. 22 yemá min-áímmá ítátuweta iyánáaq urááe. ánibo yemá Îtumma ayuwéta kóuraae.

waayúkama pukéta itó-oqtaba yemá Îtumma ítama aónaraae.

23 mi táoqa Táátûti-wayukama Îtunopaq irááe. yemá min-ánná-wáyúkámá téta pukáa-kayukama íma kéito-owe téwaone. yemá Táátûti-wayukama iréta Îtumma ítama aónaraae. 24 yemá maará-tiraae: "yirááti-nako, Móteti maará-tiraine. 'móra-nakoma wení iyápóma íma marákéna pukínanama kanaaráq ábâkoma ánáakomma maténa iyápóma akaínana awaaóní anónnáma mániye.' tiráimanibo 25 naayóbáqá abapaké kaayaq-wátánónáámá keqtáábí máqe-uraane. ánibo áqnáaekoma móra-inimma mamaré máqena pukuráimanibo mórama iyápóma íma marákáraiye. miráitana ábâkoma awaaóní ánáaqa mayákaraine. 26 ábâkoma móraiq umá iyápóma íma marákáraiye. miráuma pukitana káqomma yíbâkoma mayákareta puku-puku umá ánataguraae. 27 máqtemma miráumma puqmá ánatagoana anaaékaq min-íníkógáráq pukuráiye. 28 ánibo emá kétene pukáiya-kayukama itó-ino-kanaaraqa min-íníkómá abapaké kaayaq-wátánónáábímá náawani ánáaraq mániyo? emá aónaraane. máqtemma min-ínímmá matááne." téta tirááe.

29 ánibo Îtuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiye: "keráwáqá Áánûqtuniwatáámatá-kánnáábímmá íyaq aónaraao? ánibo keráwáqá Áánûqtuniakoqnáágaraqa íyaq aónaraao? miráitaq keráwáqá yobonaabo-áímmá kéte. 30 pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa aaramá íma mayéta aaraukárîq í-wátáámá ítinoe. ímiye. yemá paá Áánûqtunimárûpake kaqtó-wayukaraa umá mánoe. 31 miráimanibo pukáapike itó-inon-aimma keráwáqá ítama aónanaae. maamin-áímmá Áánûqtumanaayóbáqá timá tímikaimma íyaq ítaraao? Áánûqtumamaará-tiraine. 32 'naayóbáqá ibêkaraqa kemá Áabaraani Áánûqtueweníáráaqa Ááítekima Yáakoboma kemá yeqtí ÁánûqtumuneÁánûqtumune.' miráuma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pukáiya-kayukama yeqtí Áánûqtumaímaíye. ímiye. wemá minnâ waayúkama pukáamanibo paá matúq-matuq umá yúwaraa-kayukati ÁánûqtueÁánûqtue." téna tiráiye. 33 aarawaamá min-áímmá ítátuweta Îtun áayaba iyánáaq urááe.

Áánûqtuniáqnáabaqaabaq-amaan-aine.

34 min-áíqtábámá Îtuma Táátûti-wayukati yóyauqa mamá aúyaqyikaraiye. ánibo yemá Pérati-wayukama minnâ itáá eta wenamakaq ya áíkutaae. 35 ánibo mi-káyúkátí aúkáapimma mórama ámáan-aimma ítarai-naqa máena Îtumma makáqma aónéna maará téna ítama aónaraiye: 36 "yirááti-nako, nóin-amaan-aikowaq káqon-amaan-aimma uyátá-maqma anómma wáiyo?" téna ítama aónaraiye. 37 ánibo Îtuma timá ámikaiye: "uyátárai-naqtaba tikaíno. Áánûqtummamáqte-tugaraq máqten-aaikaraq máqte-tuyanakaraq áméro. 38 maamin-ámáán-áímmá minnâ uyátá-maqma anómma katekoé. 39 ánibo anaaékaq-amaan-aikoma móraiq uráiye. minnágoma mirá-uraiye. 'kenamáárîq keráwáqtábá tíkáiniq umá móraiq umá móra náayubi keqtimakaq maíyayuyaba tikaínaq kaayoné umáyíkáaro.' 40 maami-kááyáq-ámáán-áíkómá Mótetini ámáan-aikaraq Áánûqtuniamuné-wáyúkátí yáagaraqa yeqtí yáaimma ábokaa umá waíye." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma Pérati-wayukaraq "Metáíyama yauwéqma tiwiraí-náré" téna ítama aónaraiye.

41 yemá Pérati-wayukama paá áíkumareta máawana Îtuma maará téna ítama yimónaraiye: 42 "Metáíyaqtabama keráwáqá nóine kéteo? wé náawani iyápó-annabikene kéteo?" titata ánibo yé timá ámikaae: "Tébitini iyápó-annabike-nakoe." téta tirááe. 43 mikáké Îtuma timá yímikaiye: "kanaaráqîbo nôraq itanawáq Aokaq-Áágómá titana Tébitimma anaaékaq yínîn-nakoqtaba 'uyátárai-nakoe' tiráiyô naayóbáqá Tébiti maará-tiráine.

44 'ketí uyátárai-nakomma uyátárai-nakoma maará téna timá ámikaiye. emá ketiyáánurapaq maraq márenaq anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá enaítauq aménáápáq yikánúne. téna tiráine.

45 Tébitima wenamáárîq ‘uyátárai-nako’ tiráimanibo Tébitima naayóbáqá pukuráine. ánibo náaraq itanawáq wemá Tébitin-annabikema anaaékaq kanaaráq yíníyô?” téna Îtuma tiráiye. 46 móra-nakoma maamin-áíkáqá Îtumma íma timá ámikaiye. ánibo mi-kánááráqá yemá áaimma átáma Îtuni áaqa ikatéta anaaékaqa móra-aimma íma Îtukaqa ítama aónaraae.

23

yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraqa yeqtí yáaimma

1 anaaékaqa Îtuma aarawaagáráq wení iyápó-annagaraq watáama timá-yimena 2 maará-tiraiye: “aammá aúmatan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraqa Mótetini ámáan-aimma ítaraa-kayukae. 3 miráitata máqten-aimma yemá timá tímémma keráwáqá ítama arutéraq anaaé waránómanibo yemá oníkaa íoro. yemá netuq-áímmá kétetamanibo yemá min-áímmá íma anaaé kéwaraae. 4 yeqtí watáarake yemá anón-ataanamma atáá-uma waayúkati yíbúkaq káqyiketamanibo yemá móra iyáamma ánékuqma waayúkama yíwáqnaa umá yiráátéta ummaa-yátááqá mayaíyábá íma kéitaae. 5 yemá máqte-qtataariq ommá minnâ waabá-káyúkámá timónaigaae téta mirá kéoe. waayúkama yeqtí íráqôn-aaimma aónaamma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábíké yaímma-wataama agatuwéta yúwáayakaq káqtoraae. ayáqtááq-waqtoma marabí yuyu umá kéitoraae. 6 yemá omáq-óní aáwakoni-amakaq íráqô-kannaaraqa máiyaba kéyikaitata yirááti-naupaqa yenamáa aokaq-ábíqtátáráq máiyaba kéyikaiye. 7 waabá-káyúkáti aúkáapimma yeqtábá ‘anó-nako’ ‘yirááti-nako’ téta tíyábá ôriq umá kéyikaiye. 8 miráimanibo waayúkama keráwáqtábá ‘yirááti-nare’ ítero. ímiye. kímora-nakoma keráwáqtí tirááti-naqa maínaq keráwáqá paá ábâqawaaraa umá máero. Pérati-wayukama mirá kéoe. 9 ááqibo móra maa-márábíké anó-nakoqtaba ‘ketiboé’ ítero. ímiye. paá kímora-naqa Áánûqtuma keqtibobóana wení márûpaq máiye. 10 ánibo keráwáqtábámá ‘áqnáabaq-nare’ ítero. ímiye. keráwáqtí áqnáabaq-naqa kímora máimma Metáíya yauwéqmataa tiwiraí-náré. 11 miráimanibo keráwáqtí aúkáapike anó-nakoma paá keráwáqtí mayaí-náqá maíno. 12 móra-nakoma wení áwîqa múte yauwína-nakoma anaaékaqa wení áwîkoma pááqyamma wániye. ánibo móra-nakoma wení áwîqa mamé kumína-nakoma wemá anaaékaqa anón-awiqa mayániye.

yirááti-wayukama tái-aaimma tarôq oqtábá Îtuma timá yímikaiye.

13 keráwáqá ámáan-aaimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. aarawaatí yóípimma Áánûqtuma yabíkái-qtataakomma oq-tamá káuyaraae. keráwáqá kenamáárîq íma kémayaae. ánibo aarawaamá mayánéta kéomma minnâ keráwáqá íma iyúwáawata kémayaae.

14 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. ketoq-nóínítí naammá kémayeq waabá-káyúkáti yaákaqa keráwáqá ayáqtááq-nunamumma kéte. miráipoaq keráwáqá áraimma anómma tái-meyamma mayánóe.

15 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukama keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáréré. keráwáqá únópínábi paá-marabaqa uréire kéeq móra-naqa awíqma keráwáqtí iyápó-annama káurakaae. miráimanibo keráwáqá wemmá uyátá-maqma tái-aaipi mamá kákaae. min-nákómá keráwáqtí iyápó-annama aúkuraipoaqa wemmá keráwáqá mamá iramá káíq-kaiq inírábí-wí-náqá káurakaamma miráuma keráwákáá kéoe.

16 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátine kéo-kayukama atéráaro. keráwáqá árain-aimma timá akoqnáá kéomanibo íkewaraae. keráwáqá maará téq kéyiraate. miráráá umá móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yéna yanaané téna akoqnáá íma immá ‘paátataaqiye’ kétemanibo móra-nakoma áwáárara kai-qtátááqá aokaq-náúpáqtábá téna yanaan-áímmá timá akoqnáá ínna-nakoma kanaaráq tiníq íno. 17 keráwáqá aíbôqnaaboq umá túramma karopágurai-kayukae. nói-qtataaraq uyátá-maqma anómma wáiyo? aokaq-náúpáké áwáárara kai-qtátáákóáq anó-monoq-naupaqa áwáárara kai-qtátááqá mamá aokarîq immá minnâ uyátá-maqma anónabiyo? 18 ánibo keráwáqá maará téq kéyiraate. móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá amí-yáárégóní áwîqa yamá yanaané téna akoqnáá ínnama paátataare. miráimanibo amí-yátááqá amí-yááréráq wáinanama téna áwîqa yamá yanaa akoqnáá ínna-waigoma kanaaráq tínaiq íno. 19 keráwáqá túgaroqa mááe. nói-qtataaraq anómma wáiyo? Áánûqtukaq amí-yátááráq uyátá-maqma anómma wái amí-yááréráq aokaq-náúpáq wái-taaregoaq uyátá-maqma minnâ anónabiyo? 20 miráitana móra-nakoma Áánûqtukaq amí-yááréyábá yanaa áwîqa yamá akoqnáá éna áraine ténama wemá yaarerákáráq máqte-qtataaqa wái-qtataakaraq wenáama mamá akoqnáá kéiye. 21 ánibo móra-nakoma aokaq-nákóní áwîqa yanaa yamá áraine téna akoqnáá énama anó-monoq-nakaraq aanábómá Áánûqtutabagaraq wenáama timá akoqnáá kéiye. 22 ánibo móra-nakoma Áánûqtuni márûpare téna áwîqa yátuwena yanaané téna árain-aimma timá akoqnáá immá minnâ Áánûqtuni abíqtátágáráq min-náqá

abíqtátáráqô mái-nakokaraq wenáama timá akoqnáá kéiye. keráwáqá túyánámmá kéite paátataare te-qtátáákómá minnâ akoqnáá-yataaqiye.
23 keráwáqá ámáan-aimma yiráá́ti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráré. máqte-qtataaqa yópíkén-ááwáqá tiyáákabike yaímma móra-aukapaqa Áánûqtukaq kámemanibo keráwáqá anón-amaan-aimma máqtepaq yukáama miráuma uyátá-maqma anómma anó-kayukarakaraq pááqya-kayukarakaraq arupú-aain-aikaraq kaay-oné-áíkáráq itáíq-itaiq umá arummá amí-áíkáráq íkéwaraae. maamin-ámáán-áímmá íma yuwaínópoaq máqten-amaan-aimma paá waraínoe. 24 keráwáqá túramma karoparáitaq káqo-yuma aammá yiráátineq kéoe. keráwáqá waatimmá nawíkaiyaba ítíkaitaq aáwapike kugétama kéyuwaamanibo pógoma keráwáqtí aáwapi uréire immá íkaonaae." téna waéqma itaí-áípí tiráiye.
25 keráwáqá ámáan-aimma yiráá́ti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq keráwáqá atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkáé. keráwáqá nommá naí-náwígónábi aáwaqa ikánai-taapekomma amegaa-áúráq tete oníkáá umá íráqôniq kéowata kétimonaamanibo keráwáqtí tirunóbáqá ááiqa í-yátáákáráq aúyababa umá mayaí-yátááqá keráwápímmá ógikaiye.
26 keráwáqá Pérati-wayukao, keráwáqá túramma karoparái-kayukae. áqnáabaq-yataaqa keráwáqtí tirunóbákémá miráuma nommá naí-náwíbíkékáá umá araatámma tete íyana amegaa-áúgógáráqá íráqôniq íno.
27 keráwáqá ámáan-aimma yiráá́ti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. keráwáqá miráuma pukáa-kayukati aúge-mararaakaa urái-kayukamoe. amegaa-áúráqá íráqôniq umá wáipoata waayúkama aónainobo arunóbáqá pukáa-kayukati iyáátákaraq kabiramá táwîgoniq i-qtátááqá ógikaiye. 28 keráwákáráqá móraiq urááe. waayúkama keráwáqtí amegaa-túráq káoneta keráwáqá arupú-wayukawaq máawaa kétemanibo keráwáqtí tirunóbáqá kaaqaari-tí-ááímmá waéna ámáan-aimma aratí-ááímmá ógikaiye.

yiráá́ti-wayukama tái-meyamma mayánóqtaba Îtuma tiráiye.
29 keráwáqá ámáan-aimma yiráá́ti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq atéráaro! keráwáqá kaayaq-tóyáúkáráq-wáyúkámá mááe. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáq pukáa-kayukayaba íráqô-mararaamma tarôq kéumayikeqa arupú-wayukati-mararaakaq íráqôniq umá wíráatima kéumayikaae. 30 ánibo keráwáqá maará kéte. 'ketáámá naayóbáqá tináábútááma máqe uráá-kanaaraqo máqe uráunarakaa kanaaráq ketáámá íma yíwáqnaa onatatáá amuné-wáyúkámá yíkamma puínéta oné.' téq 31 min-áímmô kétema minnâ keráwáqá keráwáqtí táaimma abarokáq umá kétema keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma utaí-ánnábíké-káyúkámóe. 32 kanaaráq keráwáqtí tináábútááti yáaimma áaimma átáma paá miráuma ánataaro. 33 keráwáqá iraakabayaakáráq iraakabayaakóní áráakaware. Áánûqtuma ítama yainéna Tááqtaani-marupaq iramá káíq-kaiq in-áúkápáq yawááq umátikaniye. náaraq umáwaq péqmare kóiyana ítama yainaí-yátáákómá íma yáqtoraniyo? ímiye. keráwáqá íma péqmareq kóinoe. 34 miráinaq keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq yiráá́ti-wayukagaraq timáyíkáánata keráwáqtôpaq wínóe. yeqtí aúkáapikema yaímma-wayukama keráwáqá yíkamiyata képuiyaq yaímma-wayukama kaapaq-yátáq yíkamma kéiyikeq yaímma-wayukama keráwáqtí yiráá́ti-naupaqa tebûqa yimínóe. ánibo mirágêq yemmá móra-marukake waqmá káqo-marupaq iyuwánóe. 35 miráinana arupú-wayukama maa-márábí máraiyata yíkamma pukáiya-kayukati anónnáma máqtemma minnâ keráwápí wániye. owé. arupú-naqa Éboma pukáikake yéqéna Tékáráíyama Berekáíyani áanikomma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapi ikákaane. aúkáapi ikámówana pukáimma mi-wágóní anónnáma keráwápí aráápama wániye. 36 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqtemma mi-wágóní anónnáma maannáma íbêqo máa-kayukama táí-meyamma mayánóe.

Îtuma Yérútáárebaq ibiqá yakáiye.
37 keráwáqá Yérútáárebaq-wayukao. keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq keráwáqtôpaq Áánûqtuma mayaí-wáyúkámá timáyíkái-kayukama óqtatanapo kéyikamoe. netuqyaa-kánáámá keráwáqá mamá kokórigoma áráákawaqa aáyanobataa áíkuinikaa umá áíkutikanaae téq túnnamanibo keráwáqá minnáyaba íma kétikaiye. 38 keráwáqá ítáaro. íbêqa keráwáqtí márûqa yuwéq paábaq kóíyana paá-maruqa wániye. 39 owé. kemá maará téq keráwáqá kétima-timune. keráwáqá ókaraq kemmá ítimoneq anaaékaqa maará tínoe. 'maan-náqá uyátárai-nakoni áwîkaq i-náqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao. téq tínoe. mi táoqa ókaraq kemmá timónanoe." téna Îtuma tiráiye.

24

"anó-monoq-namma táíq íniye" téna Îtuma tiráiye.

1 Îtuma anó-monoq-naupake yuwéna kóitata wení iyápó-annama wenôpaq irááe. yemá
Îtumma yaímma anó-monoq-namma aráátineta uráámanibo 2 Îtuma yauwéqma timá-yimena
tiráiye: “keráwáqá maami-máqté-qtátááqá aónaraao? kemá áraimma keráwáqá kétima-timune.
yemá káqomma móra-oqtamma íma yuwaíyana maan-óqtákóní ámûraaqa káqon-oqtamma
wániye. namuro-wáyúkámá maamin-óqtámmá máqtepaq yubámma paábaq yuwánóe.” téna
Îtuma tiráiye.

netuqyaan-úmmáá-yátááqá pááq ínîqtaba Îtuma tiráiye.

3 Óríbêti-anuraq máitata wení iyápó-annama yenamáa Îtunopaq iréta tirááe: “emá keqtáá
timá-timiyo. min-óqtámmá paábaq yubámma yuwánô-kanaama nói-kanaararaq mi-qtátááqá
pááq íníyô? nóin-awaameraq áqnáabaqa pááq ínataa ketáá káonetaa emá yauwéqma kéguminana
maa-márámá ánatanena kéiye tenúnataabiyo?” téta wení iyápó-annama tirááe.

4 Îtuma yauwéqma yemmá timá-yimena tiráiye: “keráwáqá atéráaro. móra-nakoma keráwáqá
kaaqaari-áímmá timá-timena makatínéna íniye. 5 netuqyaa-káyúkámá iréta ketíwîkaq iréta
maará tínoe. ‘kemá Metáíyama yauwéqma yiwiraí-náqúne’ kéteta aarawaamá kaaqaari-
áímmá timá-yimeta yemmá makatínoe. 6 ánibo keráwáqá ááiqa éta aamá karaíyamma itéq
ááiqa kéiyaq uwáá-aimma itánóe. keráwáqá atéráaro! minnáyabama íma iyánáaqa oro.
mirá-qtátááqá pááq ínimanibo aqtó-kánáámá íma wániye. 7 móra-anna-wayukama káqon-anna-
wayukama ááiqa umáyikanoe. miráiyata móra-kinini waayúkama móra-kinini waayúkate ááiqa
ínóe. yaímma-aukapaqa waayúkama anómma yáayaba kéiyata anómma márúma yorániye. 8 mi-
maqté-qtátáákómá miráuma aaragómá iyápó marakánéna itana áqnáabaq aíqa iníkáá íniye.
9 mi-kánááráqá kéráwáqá tíq í-yátááqá timéta ummaa-yátááqá timéta tíkamma utánóe.
miráiyata ketíwîqa keráwápí wáipoata máqtemma aarawaamá ítama táíq umátikainoe. minnâ
ketíwîqa keráwápí wáipoata mirá-inoe. 10 ánibo mi-kánááráqá netuqyaa-káyúkámá itáíq-itaiq
umá arummá amí-yátááqá yuwéta yíbâqawaamma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maréta
yegáráqá namuroîq umáyiketa ítama táíq umáyikanoe. 11 ánibo kaaqaari-ámúné-wáyúkámá
netuqyaa pááq uréta taígani-kayukama makatínoe. 12 tái-aaikoma anómma pááq kéinata taíbaq-
wayukama kaayoné-yátááqá yuqmá ánatanoe. 13 miráimanibo móra-nakoma akoqnáá umá
máqena aqtó-kánááráq kekáq aúyánámmá iténa kémainana wemmá Áánûqtuma yauwéqma
awirániye. 14 máqte-marabaqa Áánûqtuma yabíkái-qtataakoni aúgemma átê-wataama abarokáq
timáeta wéyáwé umátuwaiyata máqten-anna-wayukama kéitaiyana mi táoqa aqtó-kánáámá pááq
íniye.

anómma tái-yataaqa pááq íniye.

15 ánibo anómma táíq í-yátááqá aokaq-márúkáq itó-urainaq aónainomma naayóbáqá
Áánûqtuni amuné-náqá Táánioma tirái-qtataaqa áraimma pááq íniye. náawabi maamin-áímmá
yorauténama wemá aúyánámmá ítama arutaíno. 16 maami-kánááráqá aarawaamá Yúríabaq
máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. 17 ánibo móra-nakoma márûkaq yaúbama máqe-
ina-waigoma óqa íma wení naaúpaq uyábékena táítawaa-yataaqa mayaíno. 18 ánibo móra-
nakoma yópáq máqe-ina-nakoma íma yauwéqma uténa wení kúberai-unamma mayaíno. 19 mi-
kánááráqá yímûkaraq-noinimma iyápóma náámma kéyime-noinikaraqa tirunô. 20 keráwáqá mi-
kánááráqá nunamummá téqa yaugi-kánáárárábi Tabaatiráqá táaqa kaínaq íma pékinoe. 21 mi-
kánááráqá uyátá-maqma anómma ummaa-yátááqá pááq íniye. naayóbáqá aúge-marama pááq-
uraikaqa yéqéna íbêkaraq mirán-úmmáá-yátááqá íma pááq uráine. ánibo anaaékakaraqa mirán-
úmmáá-yátááqá móragaraq íma wániye. 22 Áánûqtuma mi-kánáámá íma mamá awaararîq
ínatama máqtemma aarawaamá aúyokinoe. miráimanibo Áánûqtuma aarawaamá awaaméqá
umáyíkárenaboana aúyánámmá ítaraiye. miráitana Áánûqtuma maami-kánáámá mamá
awaararîq kéiye.

23 mi-kánááráqá móra-nakoma téna “aónaaro. Metáíyama yauwéqma tiwiraí-náqá maa
maíye. merapaq máiye” tínaqa keráwáqá min-áímmá íma ítáaro. 24 ánibo yaímma kaaqaari-
Métáíyágáráq kaagaari-ámúné-wáyúkámá itó éta anón-awaameq-yataaqa tarôq éta ókon-
okomma mayaímá mayánóe. yemá mirá étama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama wenôpake
makatéta paábaq waqmá tiyuwánoe. 25 ítáaro. maaminnáma pááq ínîqtaba keráwáqá timá
tímikaune.

26 miráinata yemá téta “aónaaro. Metáíyama waayúka íma máa-kaqmaapaq máiye.” tíyaqa
keráwáqá min-áúkápáqá íoro. ánibo yemá téta “aónaaro. wemá maabáq aúpáq máiye.”
tíyaqa yeqtáama íma ítáaro. 27 aabayákáq aabáyuraa yoqména yáútínikaa umá páátákáá kemá
Waayúkagon Áráaqa kumónúne.

28 pukáa-kayukati arááq-yuma wáipaqa akikígómá ya áíkuiniye.

anaaékaq Waayúkagoni Áráaqa Îtuma kumíniye.

29 mi-kánáágóní ummaa-yátááqá ánataginana páátákáá aabaúgoma mamá kumayuqá
káurainana wíyomma wíyokoma íma kamá kétagainana aabayákákémá yaímma wiyóqá
yaráqmena kumínatama tébakaq aabayákáqá wáiya-qtataakoma yaráqma pípéban umáginoe.
30 mi-kánááráqá Waayúkagon Áráakoni awaaméqá aabayákáq pááq kéinana maa-márábín-
ánná-wáyúkámá yáaqa kégainata ibiqá kéyareta waayúkagoni Áráaqa Áánûqtunopake
konnákóní ámûraaq kéguminata aónainomma akoqnáágaraq tágama-yataakaraq kumíniye.
31 ánibo weróq-anabike anókaq yúgayaiyana anómma áama anó-kaapaukaa kétinata wení kaqtó-
wayukama Áánûqtunopake timáyikainata wetábá awaaméqá umáyíkaraina-wayukama mamá
áíkuinoe. ánibo yemá máqte-maragoni aqtóbáké yiwiránóe.

yaamá minnâ kanaamá aónama yainaí-yáé.

32 keráwáqá píki arakaráq-yáráq aónaaro. amagómá anommá wáitana aúgen-anama kéyaitaq
keráwáqá káonaae íbêqa íráqôn-abayaqa téna aaqá kánéna kéiye. 33 miráraa umá anaaékaqa
máqte-qtataaqa pááq ínimma keráwáqá mikáq aónainoe. áaimma átama Waayúkagoni Áráaqa
kumínî-kanaaraqa tarôq ínoe. 34 naayóbáqá anó-nomma íautaikaqa yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma
néta aaramá mayéta aaraukárîq í-wátáámá téta miráuqte kéuyowana Nóaama wení únópí-
káárébí uyábékaiye. 39 yemá minnáyaba yúyánámmá íma itéta paá miráuma máawana anó-
nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. Waayúkagon-Araaqa yauwéqma
kumínî-kanaaraqa mirá-inoe. 40 mi-kánáaráqá kaayaq-nákámá yópí máqe-iya-nakoratama
Áánûqtuma móra-naqa awiréna móra-naqa ayuwániye. 41 móraiq umá kaayaq-íníkórátá
yammá anémáíyapikema Áánûqtuma móra-inimma káwirena móra-inimma mikáq ayuwániye.
42 miráinaq keráwáqá atéráaro! keráwáqtí anómma uyátárai-naqa kumínî-kanaama íma kéitaae.
43 keráwáqá maaminayaba túyánámmá ítáaro. naakóní aanábó-nákómá itáinama moyá-
náqá nói-kanaararabi yíné ínanama wemá íma aúma waínímanibo wemá paá itó-uma máena
wení naakáqá yabíqtuwena mániye. 44 Waayúkagoni Áráaqa móra-kanaaraq íma kumíniye
tíya-kanaaraqa kumíniye. miráinaq keráwákáráq yokaa oro.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakoratai waéqma itaí-áímmá

45 móra-mayai-nakoma íráqón-auyanamma wáitana wení mayaíráqá yabíqma kárutaitanaboana
anó-kawaa-nakoma min-nákóqtábá wení yaímma mayaí-wáyúkágáráq yabíkéna wení
kanaaráq aáwaqa yimíkáae tíniye. 46 anaaékaqa wení anón-nakoma yauwéqma iréna min-
náqá aónáínama naayóbáqô timá ámikainaiqo énama kanaaráq mi-máyáí-nákómá amuqá
ôriq umá maráiniye. 47 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-máyáí-nákómmá wení
anón-nakoma téna “emá ketí máqte-qtataakaq anómma yabíqma mááo.” téna timákaniye.
48 miráimanibo mi-tái-máyáí-nákómá wení áyaqnobaqa téna ‘ketí anón-nakoma páátákáá
yauwéréna íyiniye.’ kétena 49 wení móra-mayai-wayukama áaimma átáma kéyikamena anón-
aawaqa kénena aíbôq-nomma naa-káyúkátê aíbôq-nomma kénena neginaagí kéena 50 mi-máyáí-
nákómá wení anón-nakoma yíniye téna aúyánámmá íma ítáina-kanaaraq yíniye. 51 miráitana
mi-máyáí-nákóní anón-naqa iréna min-nákómmá mamá táíq umá kátuwena mamá kaayaq-
yóyáúkáráq-wáyúkátê tái-meyamma mayániye. miráitana wemá min-áúkápáqá máena wááqa
yéna áwayaamma akégúnaniye.” téna Îtuma tiráiye.

25

tiyááka-noinaaruti waéqma itaí-áímmá

1 Îtuma óqa waéqma itaí-áímmá tiráiye: “maami-kánááráqá Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma
kumína-kanaama miráuma tiyáákaa-noinaaruraa uráiye. móra-naqa íbêqa aaramá máyái-
nakoma yínéna miráitata min-nóínáárúmá yeqtí-ómmá kúraqme uréta aapaké min-náqá
ko awíqme yínéta urááe. 2 ánibo móra-tiyaapaq-noinaaruma aíbôqnaaboq owata móra-
tiyaapaq-noinaaruma áá itéta yúyánámmá íráqôniq umá ítaraae. 3 aíbôqnaaboq o-nóínáárúmá
ómmá kúrarai-yataaqa mamé yemánibo matawé-nokaraq íma maméta irááe. 4 miráimanibo
yúyánámmô ítáa-noinaaruma yemá yeqtí áráamubima matawé-nokaraq aqtíma matoréta irááe.

5 minnámo aaramá máyái-naqa paátákáámá íma itana máqte-noinaaruti yúrakoma yúgábaaq itata yúmá wagurááe.

6 nokáán-aukaama móra-nakoma ááyama tiráiye. ‘aaramô mayaí-náqá áqa iyé. ánibo keráwáqá aapaké ko awíqmera yero.’ téna tiráiye. 7 min-nóínáárúmá máqtepaq itó-ureta yeqtí ómmá mamá yokaa urááe. 8 ánibo yemá aíbôqnaaboq o-nóínáárúmá aa ítaraa-noinaaruma timá yímikaae. ‘keráwáqá matawé-nomma yaímma tíméro. ketáái ókómá putíkinena kéiye’. téta tirááe. 9 ánibo aa ítaraa-noinaaruma yauwéqma timá yímikaae. ‘ímiye. maami-mátáwé-nókómá keqtáágáráq keráwákáráqá íma umaatátikaniqtaae. keráwáqá kanaaráq títúwaapaq uréra meyánîq oro.’ téta tirááe. 10 ánibo min-nóínáárúmá títúwaapake meyánîq ínéta kóuraawana aaramô máyái-naqa iráiye. miráitata yokaa umáreta máqeo-noinaaruma min-nákógáráq anón-aawaqo yokaa umárá-naupaq uyábékuraae. miráowana oqtagómá aúyakuraiye.

11 anaaékaqa tébakaq-noinaaruma iréta tirááe. ‘uyátárai-nako, uyátárai-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.’ téta tirááe. 12 miráitana uyátárai-nakoma tiráiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. kemá keráwáqá ítimonaraune.’ téna tiráiye. 13 miráinaq keráwáqá atéráaro! nói-kanaawabi nóin-aabaurarabiyo keráwáqá íma kéitaae.” téna Îtuma waéqma itaí-áípí tiráiye.

mayaí-wáyúkáma amuq-yáúgáráq máyáa-waigoni waéqma itaí-áíné.

14 káqomma waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: “móra-nakoma óq-aukapaq ayáqtááq-amma wínéna iníkáá kéena miráitana min-nákómá wení mayaí-wáyúkámá yááyarena wení máqte-qtataaqa iyáápi makáiye. 15 min-nákómá móra-mora-mayai-wayukati yáainaa ako-qnááma aónawaaena wení móneqa yáátáá umá yímikaiye. ánibo móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaa-mónéqá (2,000) aména móra-waigomma miráuma netuqyaammá (1,000) aména uráiye. miráuma yímiqtuwena wemá kóuraiye. 16 miráumatuwena kóitatama netuqyaa-mónéqô (5,000) máyái-nakoma páátákáá uréna minnárake móneq-mayaima maténa amuq-yáúmá miráuma káqomma ámûraaq netuqyaa-mónéqá (5,000) matáiye. 17 ánibo móra-nakoma netuqyaa-mónéqô (2,000) máyái-nakoma wegáráq amuq-yáúmá miráuma mi-mónékáké mayaímá maténa káqomma netuqyaa-mónéqá amuq-yáúmá (2,000) ámûraaq matáiye. 18 miráitana móra-waigoma netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma marabí maiqá mó-ukena wení anó-nakoni móneqa aúpáq utamákaraiye.

19 ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa mi-máyái-nóíyápótí anó-naqa yauwéqma iráiye. miráitana wemá naayóbáqá móneqa yímikai-kayukate watáama timá arutánéna uráiye. 20 ánibo min-nákómá móneqa miráuma netuqyaa-mónéqá (5,000) matái-nakoma iréna wení móneqa (5,000) amuq-yáúgáráq (5,000) mamé iréna tiráiye. ‘uyátárai-nako, emá netuqyaa-mónéqá miráuma (5,000) tímikaanamiye. aónaao. íbêqa minnárake mayaímá matéq amuq-yáúmá káqomma 5,000 matáune.’ téna tiráiye. 21 wení anó-nakoma timá ámikaiye. ‘emá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqyaa-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboaq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá kémare iyo.’ téna tiráiye. 22 keqnáámmá káqo-nakoma netuqyaa-mónéqá (2,000) matái-nakogaraq iréna tiráiye. ‘uyátáráana-nako, emá naayóbáqá netuqyaa-mónéqá (2,000) tímikaanae. aónaao. íbêqa minnárake móneq-mayaima matéq amuq-yáúmá káqomma 2,000 matáune.’ téna tiráiye. 23 ánibo wení anó-nakoma tiráiye. ‘emmá amúna-yataaqa yabíqma akoqnáá kée íráqô-mayai-naqa máane. maa pááqya-qtataakaraq yabíqma akoqnáá uráánaboaq kemá emmá anó-qtataaqtaba yabi íkáae téq kawáámá kémayamune. maabáq iyo. emá ení anó-nakote amuqá maqmé iyo.’ téna tiráiye. 24 ánibo móra-naqa netuqyaa-mónéqá (1,000) matái-nakoma wegáráq iréna maará-tiraiye. ‘uyátáráana-nako, kemá emmá aónaraune. iragayá-náqône. káqo-nakoma yómmá yoqmáráimma ábû kaí-kánááráqá kémayaane. ánibo káqo-nakoma móra-aukapaq-marabima ánáyumma uqmáráipikemma arammá kégutone. 25 miráitana kemmá táaqa kaitaq ení móneqa maranóbáq utamákaune. aónaao. ennámá maa waíbo mayaao.’ téna tiráiye. 26 miráimanibo wení anó-nakoma maará téna timá ámikaiye. ‘emá táí-mayai-naqone. emá ayáátámma íguyona-naqone. áraimma timónaraane káqo-wama yómmá yoqmáráipike aáwaqa kémayeq káqo-nakoma móra-aukapaq-marabi ánáyumma yuqmáráipike arammá kégutune. mirá kéuno?’ 27 kanaaráqíbo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaq íma tíkaraano? miráitaq kemá yauwéqma iréq ketí mónekaraq yaímma amuq-yáúgáráqá matáune. 28 kanaaráq íbêqa keráwáqá maami-mónéqá 1,000 yabíma maan-nákómá móneqa 10,000 makái-nakomma áméro. 29 minnâ máqte-kayukama matokáiya-kayukama min-ámúrááq ókaraq yimínata mayánóe. miráimanibo móra-nakoma pááqya-qtataaqo matokáina-nakomma wenôpake yabímayaniye. 30 ánibo maami-tái-máyái-náqá waqmá máápaq kumayuqnóbáq yúwáaro. miráinata min-áúkápáqá wááqa anómma yéta yíwayaamma akégúnainoe.’ téna anó-nakoma tiráiye.” téna Îtuma maami waéqma itaí-áípí tiráiye.

Waayúkagoni Áráaqa Îtuma máqten-anna-wayukama mamá yainániye.

31 ókaraq Îtuma tiráiye: “anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa wení tágama-yataakaraq kínima máena kumínata máqtemma wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kumínómma mi-kánááráqá anón-akoqnaagaraq wemá yabíkáin-abiqtataraq mániye. 32 ánibo máqten-anna-wayukama aúbáq ya áíkuinoe. wemá yaímma kaayaq-ánnáíq umáyikena miráuma tipi-típi-kawaa-nakoma tipi-típima yaímma merapaq akéna mémema maabáq akéna iníkáá íniye. 33 wemá tipi-típi-annama áíqma ayáánurapaq yikéna méme-annama áíqma ayáánepaq yikániye. 34 miráinana Waayúkagoni Áráaqa anó-kinimma máena ayáánurapaqo maíya-kayukama maará téna timá-yiminiye. ‘yero. ketibommá ákái-kayukao, keráwáqti waaroqá ketibonôpake ya máyáaro. naayóbáqá maa-márámá aúgemma pááq kéitana ketibomá keráwáqtí márûqa tarôq umá yokaa umátíkátuwena keráwáqá aúyatikaraine. 35 naayóbáqá kemá táayaba kéunaq keráwáqá aáwaqa tímikaane. kemmá nonáá tíkáitaq nommá tímikaane. kemá káqo-marupake-napoaq keráwáqá tiwíqme keráwáqtí naaópaq urááne. 36 kemá wáqtôma íma itokáunaq wáqtôma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq mamá íráqôniq umátíkaraane. kemá ánná-naupaq máunaq ya timónaranne.’ 37 miráinata yemá arupú-wayukama maará téta Waayúkagon-Araakomma yauwéqma timá áminoe. ‘uyátáráana-nako, emá nói-kanaararaq ááyabama kéonataawaq aáwaqa ámikaunataabiyo?’ nói-kanaararaq nonáá ákáitataa nommá ámikaunataabiyo?’ 38 minnáyaba ítama aónainoe. ‘nói-kanaararaq ketáámá aónáunataama emá káqo-marupake-napoataa ketáámá awíqmetaa ketáái-naaupaqa iráunataabiyo? ánibo nói-kanaararaqení wáqtôma íma itokáánataa ketáámá wáqtôma ámikaunataabiyo? 39 nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunataama emmá karímá ákarai ánná-naupaqa máanataa ketáámá ko aónaraunataabiyo?’ téta ítama aónainoe. 40 ánibo anó-kinima máena maara téna yemmá timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móraama ketinaaé wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma mirá-umayikaraamma minnâ kemmá móraiq umátíkaraae.’

41 miráinana mikáké wemá téna ayáánepaq maíya-kayukama timá-yiminiye. ‘ketôpake paábaq kóoro. Áánûqtuma keráwáqá yawááq-umatukaiye. keráwáqá yuwéraq iramá aati-aatimá káíq-kaiq inírábí oro. min-írámá ketibomá Áánûqtuma Tááqtaagaraq wení kaqtó-wayukagaraq yokaa umáyíkaraine. 42 naayóbáqá kemá táayaba kéunaqa aáwaqa íma tímikaane. kemmá nonáá kétikaitaq máunaqa nommá íma tímikaane. 43 kemá káqo-marupake-napoaq kemmá íma tiwíqme keráwáqtí naaúpaqa urááne. ketí wáqtôma íma wáitaqa keráwáqá kemmá wáqtôma íma tímikaane. kemmá karímá tíkáitaq ánná-naupaq máunaq keráwáqá íma ya timónaraane.’ 44 miráinata yegáráqá maará téta yauwéqma tínoe. ‘uyátáráana-nako, nói-kanaararaq ketáámá emmá aónáunaataa emá áayaba éabi nonáá ákáitaawabi emá káqo-marupake-narabi emá wáqtôma íma makéyabi emmá karímá ákáitaawabi emá ánná-naupaq máanataawaq ketááma emmá íma mamá íráqôniq umá káraunataabiyo?’ téta tínoe. 45 ánibo kínima yauwéqma maará téna timá-yiminiye. ‘kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwáqá móra ketinaaé wáráa-kayukabike márû mikákáá umá maína-nakomma miráuma yíkáiyaba íma yíwáqnaa ónúne tiráámma minnâ kemmá móraiq umátíkaraae.’ 46 miráinata min-ánná-wáyúkámá tái-meyamma ko mayánómma minnâ yíqa í-yátááqá watúq-watuq umá wánibo arupú-wayukama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ummayéta aati-aatimá matúq-matuq umá mánoe.” téna Îtuma tiráiye.

26

anó-kayukama aamá téite umá Îtumma ikámma puínéta urááe.

1 Îtuma maami-máqtén-áímmá timá ánatatuwena mi-kánááráqá wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: 2 “kaayaq-kánáámá yáwínana kótámaki-aawaqa naí-kánáámá pááq íniye. maannâ kéitaae. ánibo yemá kemmá Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maraíyata kaapaq-yátáq tíkaminoe.” téna tiráiye.

3 mi-kánááráqá uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítíráaeobake anó-kayukagaraq mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq áíkutaamma min-nákóní áwîqa Kááyapatie. 4 ánibo yemá kaaqaari-áímmá téite umá wááyáímmá téta Îtumma aupaq yáqtoqma ikamínôn-aimma tirááe. 5 mirárá umá yemá tirááe: “ayúmá maqmá naíyan-onitaakaqa mirá-qtátáárîqa íonunataae. aarawaamá ááiq-yataaqa mamá pááq íyábae.” téta tirááe.

aaragómá átê-akuq matawemma Îtuni aqnópí atíyakaraiye.

6 Béqtanibaqa Tááímonima kárû-naqa wení karímá ánataguraitana wení naaúpaqa Îtuma máqe-uraiye. 7 ánibo móra-inikoma Îtunopaq iráimma mórama íráqôn-oqta-motorebima anó-moneq-awiqa yaan-áté-ákúq-mátáwémmá mamé iráiye. Îtuma yaareráq máitana min-íníkómá átê-kuyumma i-mátáwémmá Îtun aqnópí atíyakaraiye. 8 yemá iyápó-annama miráimma

aónatuweta ítama táíq urááe. miráitata yemá maará-tiraae: “nôraq itanawáq maamin-ákúq-mátáwémmá áyókima kéiyo? 9 maamin-áté-ákúq-mátáwémmá waayúkama kéyimetaa anó-moneqa matétaa áwáyoq-wayukama nôraq itataa íkéyimunataabiyo?” téta tirááe. 10 Îtuma yeqtáama ítarenaboana maará-tima-yimikaiye: “nôraq itaráq maan-íníkómmá ítama ummaamá kéyamakaao? wemá kemmá íráqô-qtataariq umátíkaraiye. 11 aati-aatimá áwáyoq-wayukama keráwáqtê mánomanibo kemá aati-aatimá keráwáqtê íma mánune. 12 maan-íníkómá átê-akuq-matawemma ke tineq aqtítikaimma wemá miráuma kemmá uqtamátikanokaqtaba yokaa kéumatikaiye. 13 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqten-aukapaq-marabaqa maamin-áté-wátáámá abarokáq timáeta wéyáwé kéete maamin-íníkómá maami-qtátáárîqo íqtábá yúyánámmá itánóe.” téna Îtuma tiráiye.

Yúqtaatima Îtumma mamá anó-kayukati iyáápi yimínéna timá akoqnáá uráiye.

14 mi-kánááráqá tiyááka umá abapaké kaayaq-íyápó-ánnábíké móra-waigoni áwîqa Yúqtaati Itikáárioti wemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukayopaq uráiye. 15 ánibo wemá maará mó tiráiye: “keráwáqá nói-qtataaraq timínóqtabawaq kemá Îtumma awíqma keráwáqtí tiyáápimma maránúnô?” téna tiráiye. ánibo yemá móneqa miráuma kaumo-yátámá (30) ámikaae. 16 mi-kánááráké áaimma átárena móra-kanaaraqa Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránîqtaba abáá-uraiye.

Îtuma kótámaki-aawaqa wení iyápó-annate naráiye.

17 áqnáabaq-yupaama kótámaki-kanaaraqa yammá íma itoraí-ómákáqá iyápó-annama Îtunopaq iréta tirááe: “náakaraq mamá yokaa kéumakaanataawaq kótámaki-aawaqa naínónô?” téta tirááe. 18 ánibo Îtuma tiráiye: “keráwáqá anó-marupaq uyábékeraq móra-nakokaqa maará-tero. ‘yirááti-nakoma téna ketí kanaamá waaqókárîq kéiye. miráipoaq ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa ení-naaupaq nánáá kéune.’ tiyé téraq mó-tima-amero.” téna tiráiye. 19 ánibo Îtuma tinîq umá iyápó-annama kótámaki-aawaqa yokaa urááe.

20 ánibo énaikaqa Îtuma wení tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnáté aáwaqa nai-yáárérâq máqe-uraae. 21 yemá aáwaqa kéneta máawana Îtuma tiráiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí marániye.” téna Îtuma tiráiye. 22 ánibo yemá netuq-yúyánámmá ítaraae. káqowa-kaqowama wenita-wenita éta Îtumma timá ámikaae: “uyátáraana-nako, keyábiyo?” kétimma “keyábiyo?” kétimma urááe. 23 miráimanibo Îtuma yauwéqma tiraíye: “min-nákómá aáwaq-taapepi ayáámma ketê ánékuina-naqa minnâ wemá kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marániye. 24 owé. minnâ Waayúkagoni Áráaqa ‘puíniye’ téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq íniye. miráimanibo min-nákómá wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi marání-nakoni tái-meyamma ôriq umá wániye. wemmá anóama íráqôniq umá íma marákáraitanaboana kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápi maraínata tíkaminoe.” téna Îtuma tiráiye. 25 Yúqtaatima namuro-wáyúkátí iyáápi Îtumma maránín-nakoma maará-tiraiye: “yirááti-nako, keábiyo?” titana Îtuma tiráiye: “emá enamáárîq kétene.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma iyápó-anna wení ákaq-aawaqa yímikaiye.

26 yemá aáwaqa kéneta máawana Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena mapámma iyápó-annama yímikaiye. ánibo wemá tiráiye: “keráwáqá mamá naaro. maaminnáma ketúmiye.” téna tiráiye. 27 ánibo móra-nawibike wááéni-nomma maténa Áánûqtukaq “tíkáiye” timátuwena kéyimena tiráiye: “keráwáqá máqtemma maaminnâ naaro. 28 maannáma ketí naaebóaq timá akoqnáá ínoe. taíbaq aarawaatí kúmiqa mamá paá íkáae téq maami-nááémá aqtí énana kumíniye. 29 keráwáqá kemá kétima-timune. íbêkaraqa anaaékakaraq maa-márábímmá wááéni-nomma ínanune. ketibomá Áánûqtu yabíkái-marupaqa keráwákáráq móragaraq kegárátáá nommá nanúnataae.” téna tiráiye. 30 yemá móra imá timátuweta yemá máápaq kumá yaúbareta Óríbêti-anubaq urááe.

Îtuma téna Pítaaqtaba “anaaéma umátikaniye” tiráiye.

31 Îtuma wení iyápó-annamma timá yímikaiye: “keráwáqá ibêq-nokaamma kenamáa tiyuwéq peréqé wínóe. miráuma Áánûqtuni watáama agamatán-áíkómá téna ‘kemá tipi-típi-kawaa-naqa ikámónata tipi-típi áráakawaqa pípéban umáginoe’ mirá téna ágámátán-áíkómá kétiye. 32 miráimanibo kemmá pukáanabike keqnáámmá itó-umatikainaq Kááriri-marupaq keráwáqtí áqnáabaq ónúne.” téna tiráiye. 33 Pítaama yauwéqma tiráiye: “máqte-kayukama emmá ayuwéta kóíyaqa kemá emmá íayuwanune.” téna Pítaama tiráiye. 34 Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: “kemá áraimma kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama íma tiráínaa emá kaumobáq ketíwîqtabama íaonaraune té wakaránóne.” téna Îtuma tiráiye. 35 Pítaama Îtumma timá ámikaiye:

“kekáráq tíkaminomma enáwîqa íma aúpáq yuwánune. áraimma ímiye.” téna titata máqtemma wení iyápó-annama mimórá áín áátuqma tirááe.

Îtuma Keqtêmani-yopaq nunamummá mó-tiraiye.

36 mikáké Îtuma wení iyápó-annate Keqtêmanibaq urááe. mibáq wení iyápó-annama Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá maakáq yayááikaq maraq máiyaraq kemá mérápáq uréq nunamummá mó-teno.” téna tiráiye. 37 ánibo Îtuma Pítaakaraq Yéberini kaayaq-íyápórátágáráq yiwíqmeta urááe. Îtumma mibáq áyakoma anómma ummaa kéyaitana áúnobaqa anónummaa yágitana 38 timá yímikaiye: “ketíyakoma anómma ummaa kéyagiye. miráuma kemá puyónúnaiq kéiye. keráwáqá maakáq máera kawáá urááiyaro.” téna Îtuma tiráiye. 39 wemá pááqyamma abákáq uréna marabí aipaké aguréna nunamummá téna tiráiye: “ô ketiboó, emmá akaínaama kanaaráq káápuma tíqa ínímma paábaq matuwaao. miráimanibo kemmá tíkái-qtataaqa íma waraao. ímiye. emá enamáárîq enaúyánámmá waraao.” téna tiráiye.

40 ánibo Îtuma wení iyápó-annayopaq yauwéqma iréna aónaimma yúmá wagurááe. wemá Pítaamma awáuturena timá ámikaiye: “nôraq íyô? keráwáqá keqtábá pááqya-kanaama kanaaráq íma yabíqma máéwaniraq kéoo? 41 keráwáqá yabíqma arútárera nunamummá tero. keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwápí pááq íyábámíye. áraine. keráwáqtí aágoma keráwáqtábá kákaimanibo keráwáqtí túgoma akoqnááma íma wáitanaboana íkakaiye.” téna tiráiye.

42 Îtuma yauwéqma anaaékaqa uréna móragaraq nunamummá téna tiráiye: “ketiboó, maami-káápúgómá tú-tiqa íyábá ketôpake kanaaráq íma mamá tiyúwénana kóínaama emá enamáárîqení áuyánámmá waraao.” téna Îtuma tiráiye. 43 ánibo keqnáámmá yauwéqma yaónaimma yúmá waguréta máqe-uraae. yúrakoma íma kanaaráq karáqma aónaawaniq urááe.

44 ánibo Îtuma iyápó-annama iyuwéna keqnáámmá kaumobáq uréna nunamummá tiráiye. mi-núnámúmmá wágáabaqo tináíkáq keqnáámmá tiráiye. 45 anaaékaq wení iyápó-annayopaq iréna timá yímikaiye: “keráwáqá keqnáámmá waguréraq káágaao? aónaaro. kanaamá pááq-umaguraipoata kemmá Waayúkagoni Áráaqa mamá kúmiq-wayukati akoqnáábi maránóe. 46 keráwáqá itó íyataa kóono. aónaaro. kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránôkayukama áqa irááe.” téna Îtuma tiráiye.

Yúqtaatima Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiye.

47 Îtuma aamá kétinakaraq Yúqtaatima tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkábíké wemá iráiye. netuqyaa-káyúkámá tokóru-yakaa-puma mútûq-yamma maméta irááe. uyátá-maqma anómonoq-wayukagaraq Îtíráaeo-anna-wayukati anó-kayukagaraq timáyíkáawata irááe. 48 ánibo min-nákómá Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránín-nakoma móra awaaméqáímmá téna tiráine: “kemá móra-naqa ámóqnaannama minnâ Îtue. keráwáqá wemmá yaqtóráaro.” téna Yúqtaatima timátuwena 49 máqtemma yagáikuyowana páátákáá Îtunopaq Yúqtaatima iréna tiráiye: “yirááti-nako, kaayoné-yátááqá etê waíno.” téna mirá-timatuwena Îtumma ámóqnaraiye. 50 Îtuma timá ámikaiye: “ketí aanábógô, nôrabi ónáae ténaiqa páátákáá mirá uwo.” téna titata yemá waaqókáq iréta iyáámma ánékuqma Îtumma yáqtoqma akoqnáá urááe. 51 móra-naqa Îtute yagaroqtamá máqei-nakoma ayáámma yúwáitana kúmitana wení tokóru-yakaa-puma matáiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni kaqtó-nakomma ikámma aáqa yakátúwáitana marabí kuturáiye. 52 miráimanibo Îtuma min-náqá timá ámikaiye: “ení tokóru-yakaa-puma wení amáákaq maraao. máqte-kayukama tokóru-yakaa-punapo ááiqa íyamma káqo-kayukama tokóru-yakaa-punapo yemmá yíkamma puínoe. 53 aqá kemá ketibommá ááyaanana netuqyaammá kaqtó-wayukama Áánûqtunopake tiyááka umá kaayaqánnámá ááiq-i-wayukama uyátá-maqmagaraq timínímma minnáyaba páátákáá íyaq ítaraano? 54 miráimanibo kemá miráonanama Áánûqtuni agamatán-áíkómá náaraq umáwaq arammá iyáníyô? Áánûqtuni watáama agamatán-áíkómá maami-qtátááqá pááq íniqtaba kétiye.” téna Îtuma tiráiye.

55 é mi táoqa Îtuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá kemmá moyá-nákáá umá ya kéyatoreq tokóru-yakaraq mútûq-yakaraq maméraq tibá umáeraq kéyeo? máqte-kanaaraqa kemá anó-monoq-naupaq máeq aarawaamá kéyiraatunaqa miráuma kemmá íma yáqtokaamiye. 56 miráimanibo Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maami-máqté-qtátááqtábá Áánûqtuni agamatákánnáábí keqtábá agatáamma íbêqa pááq kéoe.” téna Îtuma tiráiye. ánibo máqtemma wení iyápó-annama Îtumma ayuwéta wéyáwé umáguraae.

yemá káánítôre-wayukati yúbáq Îtumma ítama yáíkaae.

57 Îtumma yaqtóráa-kayukama wemmá awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-naqa Kááyapatikaq wení naaúpaq urááe. ánibo ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq mibáq

áíkumareta máqe-uraae. 58 Pítaama Îtumma anaaé waqména wimánibo wemá nékaq ko máqe-uraiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoni naakóní kurunóbáq wemá uyábékena i-wáyúkáté máqe-urena mi-qtátááqô pááq immá aónanaae téna máqe-uraiye. 59 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq máqtemma káánítôre-wayukagaraq kaaqaari-áúbí maráiyata Îtumma ikámma puínôqtaba abáá-uraae. 60 netuqyaa-káyúkámá iréta Îtumma kaaqaari-áúbí má-makaamanibo yemá móra ikámma puínôn-aaimma íabaa-uraae. anaaékaq kaayaq-nakórátámá iréta 61 yenákámá maará-tiraaye: “maan-nákómá maará-tiraiye. ‘kemá kanaaráq Áánûqtuni anó-monoq-namma yawítítukeq kaumo-yúpáámá kóinaq keqnáámmá kanaaráq umá ánatanune.’ téna Îtuma tiráiye.” téta min-nákórátámá tirááye.

62 ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma itó-urena Îtumma timá ámikaiye: “maamin-áímmá enaúbimo máráátabama nóine kéteno?” téna tiráimanibo 63 Îtuma aamá ítiraiye. ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtumma móragaraq timá ámikaiye: “kemá emmá Áánûqtu matúq-matuq umá mái-Aanuqtun áwîkaq ítama káonaune. emá yauwéqma yiwiraí-náqá Metáíyama Áánûqtuni áanikowaq máanaa emá keqtáá timá-timiyo.” téna tiráiye. 64 Îtuma timá ámikaiye: “emá ténnama mi*** emíye. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. íbêkaraq anaaékakaraqa Waayúkagoni Áráaqa akoqnáá-Aanuqtuni amakaq máenaq keráwáqá aónainoe. ánibo wemá Áánûqtuni márûpake konnákáq máena kumíniye.” téna Îtuma yauwéqma tiráiye. 65 mirá-timatuwaitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma ôriq umá itanabóana wenamáárîq wení wáqtôma yakáqnáákáq umátuwena tiráiye: “Áánûqtumma áyôqa káyaiye tiráiye. óqa káqo-kayukama íma yiwíráanatataa wení áayabama má-tinoe. ímiye. wemá Áánûqtumma áyôqa ayéna timá táíq umákáitaq keráwáqá íbêq kéitaae. 66 keráwáqá nói-tuyananaq kéitaao?” téna titata yemá tirááe: “wepímmá otaa-qtátááqá wáipoana paá puíkáae.” téta tirááe. 67 ánibo mikáké Îtuni óipi wiráátima kéwiraketa ikákaae. yaímma-wayukama Îtumma aápáaraq kéyeta 68 tirááe: “Metáíyao, amuné-áímmá keqtáá timá-timiyo. emmá náawaq kéikamiyo?” téta aábê-aimma tirááe.

Pítaama téna “Îtumma íaonaraune” tiráiye.

69 Pítaama máápaq máqe-uraimma wemá naakóní kurugóní arunóbáq máqe-uraimma mórama mayaí-ínímmá wenamakaq iréna tiráiye: “emá egáráq Îtuma Kááriribake-nakotema máqe-uraane.” téna tiráiye. 70 miráimanibo Pítaama máqte-kayukati yúrakaq wakaréna maará-tiraiye: “keráwáqá mamin-áímmô temmá kemá íma ítaraune.” téna tiráiye. 71 mirá-timatuwena oqtabí kumá yaúbama ko itó-uraiye. ánibo káqomma mayaí-íníkómá Pítaamma aónatuwena waaqókáqô máe-kayukama maará téna timá yímikaiye: “maan-nákómá Îtuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraine.” téna tiráiye. 72 keqnáámmá Pítaama wakaréna tiráiye: “áráinurane. Áánûqtuni aúrakaqiye. kemá maan-náqá íma aónaraune.” téna tiráiye. 73 anaaékaqa pááqya-kanaama yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama Pítaamma maará téta má-tima-amikaae: “áraine. emá Kááriribake-naqone. emá aamá téna-waigoma emmá mamá abarokáq kákaiye.” téta tirááe. 74 ánibo íbêqa Pítaama aamá akoqnáá umá téna tiráiye: “árainurane. kaaqaari-áímmá kétenanama Áánûqtuma kemmá tíkaminiye. kemá maan-náqá íma aónaraune. áraimma ímiye.” téna timátúwáitana kokórigoma áama tiráiye. 75 ánibo Îtuma tiráiniq itana Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. Îtuma téna “kokórigoma áama íma tiráínaa keqtábá íaonaraune té kaumobáq tínóne.” téna tiráine. miráitana Pítaama máápaq yaúbarena ibiqá yakáiye.

27

yemá Îtumma awíqmeta Páátratikaq urááe.

1 aaqá irákitata máqtemma uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Ítíráaeobake anó-kayukagaraq Îtumma ikámma puínéta waayaímmá tirááe. 2 yemá Îtumma ánnáma atáá-umatuweta awíqmeta anó-kamaani-naqa Páátratimma mó ámikaae.

Yúqtaatima pukuráiye.

3 Yúqtaati wemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo makái-nakoma Îtumma aónaimma yemá aamá timá uyáteta anón-ummaa-yataaqa mayámikaae. miráitana Yúqtaatima aúyánámmá waéqma itáá ena móneqa kaumo-yátámá maménа uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukayopaqa yauwéqma iráiye. 4 miráitana wemá tiráiye: “kemá kúmiq-yataariq uráune. mórama otaa-qtátááqá íma wái-naqa mamá keráwáqtí tiyáápi makáunaboana puíniye.” téna tiráiye. ánibo yemá tirááe: “minnâ ketáái otaammá íma wáiye. emá enamáa ení otaammíye.” téta tirááe. 5 ánibo Yúqtaatima mi-mónéqá anó-monoq-naupaq mó kéiyaabotuwena máápaq wenamáárîq ánnáma amáguraiye.

6 yemá uyátá-maqma anó-monoq-wayukama mi-mónéqá matéta tirááe: “maami-mónéqá waayúkama ikámma uqtaí-méyámíye. maami-mónéqá anó-monoq-naupake-monekaraqa mórabi íma maránúnatae. keráwáqtí aúmatan-aimma mirá kétiye.” téta tirááe. 7 ánibo yemá móra-aimma téite umátuweta mi-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. káqo-mapake-kayukati máátíq-máatiq-marama tarôq umáyíkaraae. 8 miráitata min-áúkápáq-márágóní áwîqa “naae-máráé.” téta áwîqa yarááwata min-áwíqá íbêqa paá wáiye.

9 miráitana naayóbáqá Áánûqtuma amuné-náqá Yérémáíyani óyaukaq tiráimma áraimma pááq uráimma maará-tiraine. “yemá kaumo-tíyááká-mónéqá matááe. yemá Ítíráaeo-wayukama awaaméqá maréta maamin-náqá meyánîq í-méyáné tirááe. 10 ánibo maami-mónéqnápó tawemá tarôq í-nákóní maramá meyánîq urááe. miráuma uyátárai-nakoma timá tímikainiq ínóe.” téna Yérémáíyama tiráine.

Pááíratima Îtumma ítama aónaraiye.

11 yemá Îtumma mamá anó-kamaani-nakoni aúbáq itó-umakaraae. ánibo wemá Îtumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítíráaeo-wayukati anó-kininaq máano?” titana Îtuma tiráiye: “emá ténnama minnâ emíye.” téna tiráiye. 12 Îtuma paá otaa-qtátáárîqa íurenaboana uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq yeqtí yáaraqa Îtuma móra-aimma yauwéqma ítiraiye. 13 miráitana Pááíratima Îtumma timá ámikaiye: “aqá emá máqte-qtataaqtaba aamá timákaan-aimma íyaq ítaraano?” téna tiráiye. 14 ánibo Îtuma Pááíratimma móra yauwéqma aamá íma timá ámitana anó-kamaani-nakoma iyánáaq uráiye.

Pááíratima Îtumma ikámma kaapaq-yátáq íyakanoqtaba tiráiye.

15 máqte-karitimaatiraq ayú maqnaí-kánááráqá anó-kamaani-nakoma móra-mora-naqa ánná-naupake ayúbakewaine. aarawaamá yenamáárîq ‘min-náqá ayuwaao’ tewana Pááíratima minnámo te-náqá ayúwáitana wéwaine. 16 ánibo mi-kánááráqá mórama tái-naqa áwîqa Baráábatie ánná-naupaqa máqe-uraiye. 17 aarawaamá áíkuyowana Pááíratima timá yímikaiye: “kemá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae téraq keráwáqá kéteo? kemá Baráábatinaq ayuwánú Îtumma yauwéqma tiwirái-náré te-náráq ayuwánúnô?” téna ítama yimónaraiye. 18 Pááíratima ítáimma yemá áyoqa káyetaboata Îtumma íyámma umáketa aabi mayákáraae.

19 Pááíratima aamá ítama yainaí-ábíqtátáráq máitana ánáakoma maará téna aamá yúwáitana iráiye: “maamin-árúpú-nákómmá móra-yataariq íumakaao. nokáámma wekáq mórama kaimmá aónatuweq anómma ítama ummaa kéyaune.” téna tiráiye.

20 yemá anó-monoq-wayukagaraq anó-kayukagaraq aarawaamá íyaqa timá utaéta Pááíratima ááyama tíyana “Baráábatimma ánnábike káyuweta Îtumma ikámma púyoro.” téta tirááe. 21 ánibo anó-kamaani-nakoma ókaraq maará-tiraiye: “maa-kááyaq-nákábíkémá náawanaq ayúwáananawaq keráwáqtôpaqa wíkáae kéteo?” téna ítama aónaitata yemá “Baráábatine.” tirááe. 22 Pááíratima timá yímikaiye: “miráinaqa Îtumma yauwéqma yiwiraí-náré ten-náqá kemá náaraq ónúnô?” titata máqte-kayukama téta: “ikámma kaapaq-yátáq íyakaao.” téta tirááe. 23 ánibo Pááíratima tiráiye: “nôraq inábiyo? wemá nóin-otaanaq kutáiyô?” titata yemá ókaraq ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámmá íyakaaro.” téta tirááe. 24 Pááíratima mikáq ítaraiye. wenáagoma íma kanaaráq itana anón-aaiqa ínéta urááe. miráitana máqte-kayukati yúrakaq nommá maténa ayáámma tete uráiye. miráumatuwena tiráiye: “kepímmá maan-náqá ikámma puí-ánónnámá íma wáiye. keráwáqtí minnáe.” téna Pááíratima tiráiye. 25 ánibo máqtemma aarawaamá yauwéqma tirááe: “mi-wágóní anónnáma keqtáábí yéna ketáái iyápóbi yíniye.” téta tirááe. 26 miráitana Pááíratima Baráábatimma ayúwáitana yeqtôpaq uráiye. ánibo wemá Îtumma tebûqa ámíqtuwena ááiq-i-wayukama ikámma kaapaq-yátáq íyakaigaae tena iyáápi yímikaiye.

ááiq-i-wayukama Îtumma akáyáámmá timákaraae.

27 anó-kamaani-nakoni ááiq-i-wayukama Îtumma awíqmeta kámááni-naupaq utéta min-ánnáá-áíq-i-wáyúkámá máqtemma Îtun-amakaq yaikútaae. 28 ánibo yemá wení unáákáqtôma ayútuketa mórama karogaron-únákáqtómá umáketa “anó-kinine” teta awaaméqá umákaraae. 29 kínini náápaakaraq kámokaa umá mórama áwáábiq-annarake atoyumá kámoqa tarôq umátuweta aqnókáq kúberakaraae. ánibo kínini náápaakaraq yataraa umá yemá móra-yatama ayáánurapaq-ayaapi yorákaraae. ánibo yemá Îtun-amakaq yiraayutaúmmá ayéta akáyáámmá timáketa tirááe: “Ítíráaeo-wayukati kínio wení mái-auwaraimma ayáqtáákaq maíno.” téta aati-aatimá kíniqtaba téwaon-aimma tirááe. 30 ánibo yemá wiráátima kéwiraketa mi-tátámá

yabíteta aqnókáq ikákaae. 31 ááiq-i-wayukama akáyáámmá timá kátuweta minnámo umákáan-unakaqtoma káyutuweta wení unáákáqtôma ayúqtúwáámma mamá umákaraae. mikáké kaapaq-yátáq ikámma aráápaneta awíqme kóuraae.

yemá Îtumma ikámma kaapaq-yátáq arááparaae.

32 yemá kéweta aapaqá aónaamma mórama Tairínibake-naqa áwîqa Tááímonimma aónaraae. ánibo min-nákóqtábá Îtuni kaapaq-yámá mayaíkáae téta wakúyakaraae. 33 yemá móra-marukaq iráamma mi-márúkóní áwîqa Íbaru-aipimma Kórákóta-anue. min-áwíkóní áaimma mirá-uraiye. aqnón-ayaata-marupare 34 aíqa íma íkáae tétaboata yemá wááéni-nomma ikaaq-yátáákáráq awígíyoq umáráa-nomma Îtumma naíkáae téta ámíkaamanibo Îtuma namá aónawaaena íma naráiye.

35 ánibo yemá Îtumma kaapaq-yátáq níri amá íyakatuweta Îtuni unáákáqtôraq aábêmma yamá náawabi uyátainna-waigoma mayániye tirááe. 36 ánibo yemá mi-márúkáq máeta Îtumma yabíqtuweta máqe-uraae. 37 naayóbáqá Îtuni aqnókáqá aamá ítama kéyaineta tiráan-aimma agatáámma yemá maará téta agatááe: “maannáma Îtue Ítíráaeo-wayukati kínie.” téta agatááe. 38 Îtuni amakaqá kaayaqá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq níri amá íyikaraae. mórama Îtuni ayáánurapaq íyaketa mórama ayáánepaq íyaketa urááe.

39 ánibo aarawaamá aakaqá kótayata kéeta timá yawááq-umaketa yemá yiqnótáq yumátuweta tirááe: 40 “emá anó-monoq-namma yawítítuke kaumo-yúpáámá keqnáámmá umá ánatainaqopo enamáárîq íbêqa emmá áwáqnaa uwo. emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq kaapaq-yátáké yuwé marabí kumuwo.” téta tirááe. 41 uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraq aábê-aimma téta maará-tiraae: 42 “wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá wenamáárîq íma kanaaráq áwáqnaa kéiye.” wemá íyaq Ítíráaeo-wayukati kíniyabiyo? kanaaráq wemá kaapaq-yáráké yuwéna marabí kumínataa ketáá itéqtaa tirummá ámeno. 43 wemá Áánûqtukaq arummá kámena tiráiye: “kemá Áánûqtumma áanikomune.” tiráibo kanaaráq Áánûqtumma akaínanama áwáqnaa íno.” téta tirááe. 44 kaayaq-nákámá ááiq-nakaraq moyá-nákáráq wení kaapaq-yágóní amakaq íyikaa-nakorata yenákágáráq móraiq umá Îtumma timá yawááq-umakaraaye.

Îtuma pukáiye.

45 aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá itana máqte-marabaqa aaqá ékurena wáitana aabaúgómá kaumotá uráiye. 46 ánibo aabaúgómá kaumotá ínéna kéitana Îtuma anókaq ááyama wááqa yená tiráiye: “eri, eri, aréma taabaakatááni?” téna Íbaru-aipi mirá-tiraimma minnâ maará-tiraiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaawáq kemmá tiyuwáánô?” téna tiráiye. 47 miráimanibo yaímma-wayukama waaqókáq itó-uma máe-kayukama yemá min-áímmô timmá ítátuweta tirááe: “maan-nákómá Iráíyamma kááyaiye.” téta tirááe. 48 ánibo mi-káyúkábíké móra-nakoma páátákáá ainâámmá yáákátena ikaaq-wááéní-nópí yamá atímma óqtátábí apirátuwena Îtuqtaba naíkáae téna ámikaiye. 49 miráimanibo yaímma-wayukama tirááe: “awé uráiyata aónatuwetaao. Áánûqtuni amuné-náqá Iráíyama pukáipike ya áwáqnaa íní íyabiyo?” téta tirááe. 50 Îtuma anókaq ááyama keqnáámmá wááqa yumátuwena arun-íyápómá yúwáitana kóitana pukáiye.

51 é mi táoqa anó-tabaraabegoma anó-monoq naupaq ikáqnûqtuwena wáqeimma yakáqma yanaapáq-áqtóbáké napaq-áqtóbáq kukéna mamá kaayaq-áqtôîq uráiye. mirá kéitana márûma kéyitana anón-oqtamma kíqtígitana 52 máátíq-máatikoma yawákitana taíbaq Áánûqtuni waayúkama naayóbáqá pukuráa-kayukama yeqtí yúgaraq itó-uraae. 53 yemá máátíq-máatipakemma yuwéta anaaékaqa Îtuma pukáipike itó-uma kóitata yemá aokaq-márúqá Yérútáárebaq anó-marukaq úyówata netuqyaa-káyúkámá pukáa-kayukama yimónaraae.

54 ááiq-i-wayukati kawáá-nákáráq ááiq-i-wayukama mikáq máeta Îtumma kawáá umátuweta máqeo-kayukama márûma yimmá aónéta máqte-qtataaqa pááq-imma káoneta yáaqtaba kéeta yemá maará-tiraae: “áraine. maan-náqá Áánûqtuni ánikoma maéwaine.” téta tirááe. 55 taíbaq aaramá mikáq máqeo-noinimma Îtumma anaaé waqméta Kááriri-maruqa yuwéta ya áwáqnaa ínéta irááe. yemá mi-nóínímmá nékakaa itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. 56 mi-nóínítí aúkáapike móra-inimma Maríaa Máátarinie. mórama minnâ Maríaama Yêmitiyaa Yótêbiti yinóae. ánibo mórama kaayaq-íyápórátátí yinóama Yéberimma ánikoratae.

yemá Îtuni arááq-auma mamá óqtakoni muríánóbáq makááe.

57 énaikaq mórama netuqyaa-mónéqá makái-naqa Aarimatéabake iráimma wení áwîqa Yótêbima iráiye. wegáráqá Îtuni iyápó-annama máqe-uraine. 58 wemá Îtuni arááq-auma mayánîqtaba Pááíratikaq ya ítaraiye. miráitana Pááíratima ááiq-i-wayukayaba titana Îtuni

aráá-auma Yótêbimma ámikaae. 59 ánibo Yótêbima Îtuni aráá-auma maténa wayámmá aúgetabaraaberake múqmúma útúyakatuwena 60 Îtuni aráá-auma maménа óqtama wení mayaíwáyúkátê wenamáárîq wetábá aúgemma kubáumakai-maipi mó uqtamákarena anón-oqtamma waéqma ótaq aúyaqmarena kóuraiye. 61 Máríaa Máátarinigaraq káqo-Mariaagaraq yenákámá maraq máeta muríámmá wáin-aukapaq yóíqa umátuweta máqe-uraaye.

ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabituwe máqe-uraae.

62 aabáyaama Tabaatiráq yokaa í-yátááqá ánatagitata uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Pááíratinopaq koma áíkuteta 63 maará-tiraae: “anó-nako, Îtuma kaaqaarinákómá paámô máenama maará-tiraine. ‘kaumo-kánáámá ánataginaq pukáánabike yauwéqma itó-onune.’ téna tiráimma paá taákaq wáiqtaae. 64 miráinaa emá ááiq-i-wayukama timá yíminata mi-máátíq-máátíkóní ótaqa yabíkáiyana kaumo-kánáámá yáwíno. miráinata wení iyápóannama kanaaráq íureta aráá-auma moyámmá matéta máqte-kayukama timá-yimeta ‘Ituma pukáipike itó-uma kóuraiye.’ téta kaaqaari-áímmá timá-yimiyabae. ánibo anaaékaq kaaqaariáíkómá áqnáabaq kaaqaari-áímmá uyátaiyabae.” téta tirááe. 65 Pááíratima timá yímikaiye: “keráwáqá yaímma kawáá ínó-kayukama yíwíkeraq mi-múríámmá ko aúyaqma akoqnáá umá keráwáqá teníq umáráaro.” téna tiráiye. 66 miráitata yemá uréta mi-múríákóní ótaqa anónoqtanapo káwéqa yamá akoqnáá umáreta awaaméqá umáketa yaímma ááiq-i-wayukama kawáá umáyíkaraae.

28

Îtuma yauwéqma itó-uraiye.

1 Tabaatimá ánatagitana Tótaagoni áqnáabaq-kanaabimma Máríaa Máátarinigaraq káqo-Mariaa yenákámá muríákóní ótaq aónayeta irááye. 2 páátákáá é mikáq anó-maruma yokáiye. uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna anón-oqtamma kunaukáqma waéqmarena ámûraaq máqe-uraiye. 3 óíkoma tágama konnákómá tágainikaa umá tágaitana wení wáqtôgoma wayámmá karáiye. 4 yemá ááiq-i-wayukama áaqa ikatéta anómma iyánáaq umá aqteqte umáreta waayúkama pukáa-kayukaraa umáguraae.

5 mi-káqtó-nákómá kaayaq-íníkámá maará timá yímikaiye: “kenákámá ikatîq íokao. Îtumma ikámma kaapaq-yátáq aráápamaretaa-nakoqtaba ya abáá kéoyaq kemá káonaune. 6 wemá maapímmá íma máibo wemá itó-umaguraiye. miráuma wemá naayóbáqá tiráiniq uráiye. Îtuma waguré máqe-urai-marukaqa kenákámá iréka ya aónatuweka 7 páátákáá uréka wení iyápó-annama Îtuqtaba pukáipike itó-umaguraiye téka mó-tima-yimekao. ‘ítáákao. Îtuma Kááriri-marupaq áqnáabaq kéwipoaq keráwáqá min-áúkápáq wemmá aónainoe!’ timá-timuna-aimma taákaq máráákao.” téna kaqtó-nakoma tiráiye. 8 ánibo min-íníkórátá ikatîq kéetamanibo anómma yimuqá maqméta páátákáá máátíq-máatipakemma yuwéta Îtuni iyápó-annama timáyimineta uyaaté kóuraaye.

9 aapaqá Îtuma páátákáá abarokáq uréna yimónatuwena tiráiye: “kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téna tiráiye. ánibo min-íníkórátá Îtuni amakaq uréta aítaukaq yáqtoketa wenáwîqa múte yaútaaye. 10 Îtuma min-íníkórátámá timá-yimena tiráiye: “kenákámá ikatîqa íokao. kenákámá uréka tíbâqawaayuma mó-tima-yimiyata Kááriribaq oro. yemá mibáq kemmá timónanoe.” téna Îtuma tiráiye.

ááiq-i-wayukati yáama

11 kaayaq-íníkámá aapaq kéoyaqtaba yaímma ááiq-i-wayukama máátíq-máatikaq yabíqtuwe máqeo-kayukama anó-marupaq uréta máqte-qtataaqo pááq-itaba anó-monoq-wayukama mó-timayimikaae. 12 ánibo anó-monoq-wayukama anó-kayukate áíkuteta móra-aimma timá ítaraae. minnâ yemá móneqa nétuqyaa ááiq-i-wayukama kéyimeta 13 tirááe: “keráwáqá maará-tero. ‘wení iyápó-annama nokáa iréta arááq-auma moyámmá tútáá waguráunayaba maméta kóuraae.’ tero. 14 anó-kamaani-nakoma maamin-áímmô itaínataama kanaaráq ketáá yaímma-aimma timá yíménataa keráwáqá aamá íma mayánóe.” téta uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq anókayukagaraqa tirááe. 15 miráitata ááiq-i-wayukama mi-mónéqá maméta minnámo teníq urááe. ítáaro. min-áíkómá máqtemma Íbaru-aukapaq wéyáwé itata ítaraapoata íbêkaraqa mimórááímmá paá kéte.

Îtuma wení iyápó-anna-wayukati yúrakaq iráiye.

16 yemá tiyááka umá móra-iyapo-annama Kááriri-anuraq uréta Îtuma “mibáq oro.” téna tiráin-anuraq urááe. 17 yemá Îtumma aónatuweta Îtuni áwîqa múte yaútaamanibo yaímmaiyapo-annama kaayaq-yúyánámmá ítaraae. 18 ánibo Îtuma waaqókáq iréna watáama timáyimena tiráiye: “Áánûqtuma kemmá máqte-naapaamma wení márûpakaraq maa-márábíkáráq

tímikaiye. 19 miráinaq keráwáqá uréraq máqten-anna-wayukama ko mamá ketí iyápó-annaiq
umáyíkáaro. ánibo ketiboní áwîkakaraq áanikoma ketí tíwîkakaraq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní
áwîkakaraq nommá péqyikaaro. 20 keráwáqá naayóbáqá máqte-qtataaqtaba timá tímikaunaiq
umá kéiteraq wáráaro. kemá keráwáqtê máqte-tupaama máraanana maa-kánáágóní aqtóráq
wíniye." téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye.

Mááki

Yóáane nommá peraí-náqá timá yímikaiye.

1 Îtu Káríqto, Áánûqtuni áanikoma, wení átê-wataagoni áaimma mirá-imiye: 2 weqtábámá
Áánûqtu timákaraitana Áítáiya Áánûqtuni watáá-wataa-naqa miráuma agatáiye:
“aónaao. kemá ketí watáá-wataa-naqa timá áménana enaúbáqá kéena wemá ení aammá
yokaa-yokaa umákaniye.
3 kaqmáápaqa móra-nakoma watáá-wataa timá kabámarena kétiye,
‘uyátárai-nakoni aammá yokaa-yokaa umákaaro!
wení aammá mamá arupú oro!’ ”
titana agatáiye. 4 agatáinapoana Yóáane nommá peraí-náqá kaqmáápaqa iréna tiráiye:
“keráwáqtí áaimma waéqmáráaro! waéqma nommá péráaro! pétikaina keráwáqtí kúmiq-
yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq yúwáaro! paá yuwénama atóbagenana ánataginiye.” titata
5 máqte-kayukama Yúría-marupakekaraq Yérútáárebakekaraq Yóáane máipaqa kóuraae. kóureta
abarokáq tirááe: “ketáái áaimma táígoma uréna kúmikoma uréna kebógómá uráitataa ketáámá
aíbôqnaaboq urétaa táígoma uráunataae. urétaa maa-wái-táígóqtábámá mútûqa tinaaépaqa
kémaraunatae.” tewana Yóáane nommá péqyikarena Yótaa-nopi péqyikaraiye. 6 ááqibo
Yóáane oótiraa-kakoni aúwaratima áyaugaraqa kúberena mi-kákóní áwîqa káámoma aúwarati-
amurannama umátokena yaatáruraa-kamma uwon ámûkaraqa néwaimiye. 7 ááqibo wemá
abarokáq tiráiye: “tinaaépaqa uyátárai-nakoma kéiye. ketí mú mikáq-náqá kemá wení
maqnémá maqnégánópóaqa wení aítauq-anaa-annae íma kanaaráq uwaénúnamiye. 8 kemá
paá nokáráqá kébetikaunana wemá aágogaraqa pétikaniye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómíye.” téna
tiráiye.

Îtuma nommá péqtuwe wení kanaa ínayaba maqmá aónaraiye.

9 mi-kánáámá Îtuma iréna Náátárêtibake anón-awiqa Kááriribaqa iráitana Yóáane nommá
pérakarena Yótaa-nopi pérakaraiye. 10 pérakaitana Îtuma nopíké kéuwitana káonaitana wíyómma
abayámmá kéigitana aágoma máaraa kukéna Îtuni aúraqa atáitana aónaraiye. 11 wíyôkake
aagómá tiráiye: “emá ketáanikoma máane. eqtábámá timuqá kémarakaune.” titana 12 aágoma
páátákáá Îtuma kaqmáápaqa waqtukáiye. 13 waqtukáitana kaqmáápaqa móra-wiyomma
tiyááka-yupaama (40) máqe-uraiye. máqe-uraitana webó-wámmá Tááqtaama Îtuni kanaa in-
ayaba maqmá aónaraitana wemá abááq-wákáráqá máqe-uraitata Áánûqtuni kaqtó-wayukama
áwáqnaa urááe.

Îtuma noyááqamaa o-káyúkámá yááyaraiye.

14 ááqibo Yóáane kaarabúti matáitana Îtuma Kááriribaqa iréna Áánûqtuni átê-wataama
abarokáq timá yímikena tiráiye: 15 “Áánûqtuni kawáá kéi-kanaama íbêqa kéyabita wenôpaqa
kéiye. kéyabita keráwáqá kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá yuqmá ánataaro. táígon-aaimma
kúmiq-aaimma kebó-ááímmá waéqmáraro. Áánûqtuni átê-wataama arunóbáqá arupú umá
ítáaro. áyakoma tágaino!” timáqtuwena 16 Kááriri-nokayukoni agínaupaqa uréire kéena kaayaq-
nákómá yimónaraitata noyááqa abááóya-nakoratama yíwîqa awaómá Tááímoni ábâkoma Áánaru
Îtuma yimónaraitata kúqônapo noyááqtabama abáá kéoye. 17 kéoyana Îtuma tiráiye: “kenákámá
tinaaépaqa yekaao. ketí watáá-wataa timá yímiyata waayúkama itéta ketinaaépaqa yínobo!
miráuma waayúka-amaa ínákámá auráyóye.” 18 titata yenákámá páátákáá kúqômma
kéyuwetarata Îtuni anaaépaqa urááye. 19 uyéq éna waaqókáqá uréire kéena kaayaq-wátámá
yimónaraitata yíwîqa Yêmitiyaa Yóááne iboán áwîqa Yébere. yemá nópí-káárébí kúqômma
yarákuraitata amuqá kéyoraae. 20 kéowana Îtuma yimónaqtuwena yááyaraiye. yááyaqtuwaitata
páátákáá Îtute kóureta Yébere yenákáti iboámá wení káágóbégaraqa nópí-káárébí iyúwáawata
máqe-uraae.

kuti-áágógáráq-nákómá

21 máqe-uraawata Îtute kóureta Kápéranabaqa iréta Tabaatiráqá aapinaa-náúpáqá pékaae.
pékaawana Îtuma aapinaammá timá yímikaiye. 22 timá yímikaitana wení aapinaaqtábámá
waayúkama yáaqa karáiye. wemá abarokáqá akoqnáágogaraqa kéyiraa téna timá yímikaitata
ááqibo aapinaa-káyúkámá aapinaammá akoqnáágogaraqa ítiraawana wemá aapinaa-
káyúkáráá ítima-yimikena wemá uyátárai-nakoraa náápaa wái-nakoraa umá timá yímikaitata
waayúkama yáaqa karáiye. 23 ááqibo aapinaa-náúpáqá móra-nakoma kuti-áágógáráqá máitana
kuti-áágómá arunóbáqá wáqe-urena 24 aamá kabámarena tiráiye: “Îtuo! é Náátárêtibake-nakoe.

keqtááyábá nôraq kéono? emá arááq tíkamine iráánô? eqtábámá kéitauna emá Áánûqtuninakoe. aítaa í-yátááqá íma wái-nakoe. aokaq-náqá máane." titana 25 Îtuma áá awáágurena tiráiye: "páátí mááo! wení arunóbáké yáubaao!" titana 26 kuti-áágómá min-nákóní aúma kaepú-kaapun uréna wááqa yuréna yáubaraiye. 27 yáubaguraitata waayúkama yáaqa karéta tiráae: "nóinabiyo? wé abarokáqá kuti-áágóqtábámá aamá káwaagena akoqnáá umá timá ámitana kaqtó umá yáubaguraiye. nóin-aainabiyo? aúgenabiyo?" tiréta 28 Îtuqtabama watáá-wataa tíq-tiq urááwana mi-kátáámá páátákáá máqte-Kááriri-marupaqa kóuraiye.

Îtuma taíbaq-karima kátobamayikaiye.

29 urááwana aapinaa-náúpáké yáubarena Tááímoniyaa Áánaruni naaúpaqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa pékaae. 30 pékaitana Tááímonini ánáakoni anóama karímá kákaitana kokoq yámma kákaitata yemá wení karíyábámá Îtumma ya timá ámíkaawana 31 wemá iréna ayáákaqa yáqtoqma awáuturaitana kokoq yámma érákáitana wemá aáwaqa agamá yímikaiye. 32 karáákáq kúmitana abaúmá pékuraitata waayúkama máqte-kari-kakai-kayukama kuti-áágó wái-kayukagaraqa yíwîqmeta Îtunopaqa irááe. 33 iréta naa márûpake máqte-kayukama oqtaráqá áíkutaawana 34 Îtu káqo-kaqo-karima atóbamayikaitata netuqyaa-káyúkátí karímá atóbaguraawana kuti-áágómá netuqyaa-káyúkátí irunóbáké waqtukáitata kuti-áágómá Îtuni áaimma ítáraawana kuti-áágótábá wemá timá yímikaiye: "páátí mááro! waayúkamá ítima-yimero!" titata páátí máqe-ureta aamá ítiraae.

Îtuma Kááriribaqa abarokáqá tiráiye.

35 ááqibo nokáá-nokaapaqa aaqá ítágaraitana Îtuma wenamáa itó-urena yáubarena nunamummá mó titata ááqibo 36 Tááímoni wení aanábó-wáyúkágáráqá wenanaaépaqa wakéta abáá kéeta 37 káoneta tiráae: "máqte-kayukama eqtábámá abáá kéoe." tewana 38 Îtuma tiráiye: "káqo-marukaqa kónunatae. abarokáqá maa-kátáá-wátáá keqnáámmá ko timá-yimenune. miráunaboaqa kukáune." téna 39 máqte-Kaariri-marukaqa uréire uréna yetí aapinaa-náúpátáá aapinammá abarokáqá timá yímikena kuti-áágómá waayúkati irunóbáké waqtukáiye.

Îtuma kárú-yamma atóbamakaiye.

40 ááqibo kárú-naqa Îtunopaqa iréna araayukaqá yó peréna egaa aréna tiráiye: "é akáinaama tú kégayubi-karima kanaaráq atóbatikanone." titana 41 Îtuma arummá kéitana ayáámma árúqtuwena ánékukuqa uréna tiráiye: "tíkáiye. atóbagaao!" titana 42 páátákáá atóbaguraiye. karímá érákáitana 43 Îtuma akoqnáá umá timá ámikaiye: "kóaao! 44 waayúkama ítima-yimiyo! monoq-nákómáení aúwaratimma ko aráátiyo. érákái-qtataaqa Móteti timá yímikai-qtataaqa awaaméq náámeq-yaqtaaqa márû-amiyo! ámínatama waayúkama aónáíyana ení karímá érákáinata itánoe." 45 titana kóurena kaqtó íurena máqte-kama tíq-tiq umá timá yímikaitana Îtuma naa márûkaqa abarokáqá íma kanaaráq uráimiye. íurena kaqmáápaqa máitata waabámmá máqte-marupake wé máipaqa yó-yo uráae.

2

Îtuma aú aráákagurai-nakoma atóbamakaraiye.

1 pááqya-kagaama púítana Îtuma Kápéranabaqa yauweré uráitata waayúkama timá aúgen-augen umátukaapoata ítáraawana naaúpaqa máqe-uraiye. 2 máqe-uraitata taíbaq-wayukama yó-yo éta áíkutaawana naaúpaqa titipáá uráitana máápaq oqtarákáráqá titipáá uráiye. wáátima áíkutaawana Îtuma watáá-wataa abarokáq timá aapinaammá timá yímitata 3 aú aráákagurai-nakogaraqa kéyeta kaayaqté-kaayaqte-wayukama yaagu yaqméta iráae. 4 iréta waaqókáqá kanaaráqá íma yewata taíbaq-wayukama oqtaráqá mááwana miráinapoata waaqókáqá íma yéta oáráqá óqtakaan-oaraqa yaagu yaqméta utéta óqtakaan-oama Îtuni yanaa yawátááwana kúkutaaraqa aú aráákagurai-nakoma kéwaitata wemmá oáráké kúkutaagaraqa ánnáraqa yuwáka-yuwaka kéowana kukáiye. 5 kukáitana Îtuma oáráq máa-kayukama káonaitata írunóbáqá ôriq umá tágama ítááwana yetí irunóbáqá itaígómá iténa tiráiye: "ketáaniko, eni kúmiq-yaqtaaqa kebó-yáqtáákáráqá paábaq kémaraunana ánataguraiye." titata 6 ááqibo aapinaa-káyúkámá máeta yúyánánóbáqá itéta 7 maaráuma yúyánámmá ítáraae: "nôraq itana mirá kétiyo? tiráinapoana wemmá Áánûqtun áwîqa táíq umá yamá káraapaiye. paá-wayukama kúmiq-yaqtaaqa timá áminanama íma atóbaginana íma ánataginibo Áánûqtu wenamáa kanaaráq timá áminiye." 8 ítáawana Îtuma yetí yúyánámmá ítárena tiráiye: "nôraq itaráq keráwáqtí túyánánóbáqá miráuma kéitaao? 9 ááqibo min-áú-áráákágúráí-nákóqtábámá kemá 'ení kúmiq-yaqtaaqa atóbagiye' túnana oyaaq kéiyo? ááqibo 'itó-uma kúkutaagaraqa uréire uwo' túnanawaq oyaaq kéiyo? nóine tenanawáq mú oyaaq íníyô? 10 ááqibo ké Waayúka-Araakoma maéq kúmiq-yaqtaaqa marabí kanaaráq atóbamakanaa onata itáiyaqa anón-awaameq umá tiráátenata

itánoe.” 11 téna aú aráákagurai-nakoqtabama timá ámikaiye: “ké kétimamune. itóaao ení kúkutaama aqmé naaópaqa kóaao!” titana 12 itó éna kúkutaama yáumena páátákáá kóuraitata máqtekoma aónaawana yemmá yáaqa kaitata Áánûqtuni áwîqa múte yaúteta tirááe: “miráiqtataaqa íaonewaunataae.” téta tirááe.

Îtuma Aríbaemma ááyaraiye.

13 tewana Îtuma nokaayúkóní agínaupaqa móragaraqa kóuraitata waabámmá yewana aapinaammá timá yímikaiye. 14 timá yímiqtuwena uréire kéena móra óqtamma mayaí-nákómá káonaitana áwîqa Aríbae. Ááipiateni áanikoma kéena opíqtiraqa máqe-uraitana Îtuma ááyaraiye: “tinaaépaqa iyo!” titana Aríbae itó éna wenanaaépaqa kóuraiye. 15 kó éta Aríbaeni naaúpaqa irááwana Îtuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa kénaawata óqtamma mayaí-wáyúkámá netuqyaa kúmikaraq-wayu-kagaraqa Îtuni anaaépaqa kégoeta yaímma yaareráqá Îtugaraqa wení iyápó-annagaraqa máqe-uraae. 16 máqe-uraawata apinaa-káyúkámá Pérati-wayukagaraqa káoneta tirááe: “nôraq itaná wemá óqtamma moyá-káyúkágáráqá kúmikaraq-wayukagaraqa aáwaqa kénaiyo?” tewana 17 Îtuma iténa tiráiye: “karí íwái-kayukama tótaa-nakoqtabama kéyikaitana karí-nákómá wenamáa tótaa-nakoqtabama kákaiye. ááqibo keqnáámmá kemá kúmiq-yaqtaaqa íwái-kayukama íkááyaune. kúmiq-yaqtaaqa wái-kayukama kááyeqa kéyune.” téna tiráiye.

aáwaqa îkénai-kanaayatabama

18 ááqibo móra-taoqa Yóáane nommá peraí-nákóní iyápó-annae Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénai-kanaama máitata íkénaawata waayúkama Îtunopaqa iréta ítama aónaraae: “Yóáaneni iyápó-annama Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa aáwaqa íkénaawata nôraq itata ení iyápó-annama paá kénaao?” tewana 19 Îtuma yauwéqma tiráiye: “aaramá mayánî-nakoma paá kémainatama wení namuq-wáyúkámá aáwaqa íyaq nanô? ímiye. kénaae. 20 káqo-taoqa íma máinanama irummá kéitana aáwaqa íkénai-kanaama ínata ínanoe. 21 ááqibo waayúkama aúge-kannaagaraqa naayón-únákáqtógáráqá íma arááqtata kéiye. yakákuraipaqa arááqtata ínanama móragaraqa yarákínana aammá mú mikáqá yaráqma anómma aurániye. 22 keqnáámmá waayúkama aúgen-uqtekaa-aran-nomma naayón-áúwárátí-ánáápí íma atíme kéiye. aúgen-uqtekaa-aran-nomma miráuma atíme ínanama nommá naayón-ánáámmá yarákínana atígena káqnáginiye. káqnáginana ánáamma táíq umáginiye. miráipoana aúgen-anaapi aúge-nomma ati íno.” téna tiráiye.

Tabaatiyábámá

23 ááqibo móra-Tabaatiraqa Îtuma yópáqá uréna wení iyápó-annate kénaeta arammá kéguqtowata 24 Pérati-wayukama tirááe: “aónaao! nôraq itaráq Tabaatiráqá ímira í-yátáárîqa kéoo?” tewana 25 Îtu tiráiye: “íyaq ítáraao? aúbabi Tébitiqtabama agamatámmá íyaq yoráútaao? ááqibo wemá áa kéyainana wení waayúkagaraqa yáa kéyaitana 26 Áánûqtuni naaúpaqa pékena Áánûqtuni yammá naráiye. Abíaqtara mú mikákáá anó-monoq-naqa máqe-uraitana Tébiti miráuma aammá aúkai-qtamma kénena wení waayúkama yímîtata narááe. ááqibo mi-qtámmá monoq-nákómá wenamáa kanaaráqá kénaiye.” téna 27-28 Îtu tiráiye: “Tabaatiráqá aagaíkánááé aagamá waayúkama áwáqnaa íyábá wáibo waayúkama Tabaatigóní aammá aúmakainaimma kawáá-íyábá íma wáiye. miráuma ké Waayúka-Araakoma Tabaatiyábá uyátárai-nakoma máune.” téna tiráiye.

3

ayáán ayákagurai-nakoma

1 móragaraqa aapinaa-náúpáqá pékaitana móra-nakoma wení ayáámma ayákagitana máqe-uraiye. 2 ayákaguraitata waayúkama Îtuqtabama yúramma karáqtuwe máqe-uraawana ááqibo Îtuma Tabaatiráqá ayáámma atóbamakainatama aamá amínétae. 3 Îtuma ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “maabáqá iyo!” téna 4 waayúkayabama ítama yimónaraiye: “ááqibo Tabaatiráqá áwâqnaa ínama kanaarárábiyo? táígoni ínama kanaarárábiyo? karímá atóbamakainama kanaarárábiyo? arááq ikamíníma kanaarárábiyo?” titata yemá páátí máeta íma abarokáq umá timá ámikaae. 5 ítiraawana Îtuma áyámma kéitana karáqma yimónaima yeráwáqá weganokanoqtábá yirunóbáqtábámá Îtuma arummá kéitana ayáán ayákagurai-naqa timá ámikaiye: “ayáámma arúqtuwaao!” titana arúqtuwaitana atóbagurena kanaaráqá uráiye. 6 uráitata Pérati-wayukama naaúpake yáubareta páátákáá Érôtini-wayukagaraqa áíkuteta Îtumma arááq ikamínô-kataama tíq-tiq urááe.

waabámmá non agínaupaqa máqe-uraae.

7 ááqibo Îtuma wení iyápó-annagaraqa Kááriri-nokaayukaqa kéowata waabámmá yetinaaépaqa wakááe. 8 Kááriribake Yúríabake Yérútáárebake Irumé́abake Yótaa-nokoma meran-ábápáké Tááyabake Tááíranapake taíbaq-wayukama irááe. máqte-qtataariq Îtuma kéi-qtataaqa itéta yó-yo umá irááe. 9 waabámmá taíbaq áíkumaraawana non agínaupaqa titipáá uráitana Îtuma iyápó-annayabama timá yímikaiye: “nópí-káárébé yokaa-yokaa umátikaaro.” téna miráinata waabámmá íma wemmá yatamínóe. 10 netuqyaa-kárí-wáyúkámá atóbamayikaraitata máqte kari kéyikai-kayukama kutéta ánekukuqa ínéta urááe. 11 ááqibo kuti-áágómá yirunóbáq máeta Îtumma káoneta yáaqa karáipoata marabí wenôpaqa kuméta aabarokáq tirááe: “emá Áánûqtuni áanikoma máane.” tewana 12 áá yiwáágurena “pááti mááro!” titata wenáaiqtabama ítima-yiminewana tiráiye.

Îtuma wení iyápó-annamma awaaméqá yáá́yaraiye.

13 ááqaanibo wemá anubaqá uténa yaímma-wayuka aúkáapikena wenôpaqa irááe. 14 tiqtaupake kaayaq-wáyúkámá yáá́yarena tiráiye: “tiké mánoe. ké timá tímênaq watáá-wataa aabarokáqá mó-tinoe. 15 kuti-áágómá waayúkati yirunóbáke kanaaráq waqtuwánóe.” téna minnáyaba yáá́yaraiye. 16 yáá́yai-kayukati yíwîqa maaráuma wáiye. Tááímoni aúgen-awiqa ámikena Pítaa téna yaráiye. 17 Yêmitiyaa Yóáane Yébereni áanikoratama yenákámá káqon-awiqa yímikena Póáánêti yaráitana maan-áwíkóní áaimma wíyôn-aagon-araaqa miráuma aráámáómá aúkáiye. 18 Áánaru ááyarena Píripi ááyarena Paatááromiyu ááyarena Mááqtiyu ááyarena Tómááti ááyarena Yêmiti Áápiateni áanikoma ááyarena Tááqtiate ááyarena Tááímoni kámáániyaba watáá-wataa tin-náqá ááyarena 19 Yúqtaati-Itikáárioti ááyaraitana wemá kutaruríq-í-náqá aúkáiye. yáá́yarena 20 Îtuma naaópaqa yauweré kóuraiye.

waayúkama Îtuqtabama kéteta “webó-áágómá máiye” tirááe.

kóuraitata waabámmá móragaraqa áíkutaawanaboana Îtuma iyápó-annagaraqa aáwaqa kanaaráq ínaraamiye. 21 ínaraawata Îtuni noganéq-wáyúkámá itéta tirááe: “wemá aún-ááímmá kéiye.” téta iréta áwîqme ínéta irááe. 22 Yérútáárebake aapinaa-káyúkámá tirááe: “wení aúnobaqa webó-áágómá Tááqtaani aágoma máiye.” tirááwata tébakaqa tirááe: “kuti-áágóní aboágáráqá wemá maqné-kútí-áágómá kéwaqtuwaiye.” tewata 23 Îtuma waayúkama yáá́yarena tiráiye: “náaraq umá webó-wámá wenamáárîq kanaaráq kéwaqtuwaiyo? 24 ááqibo móra-marukoma yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáq-tebakaq ááiqa íyana mi-márúkóní waayúkama paá íma mánibo ánataginoe. 25 miráuma ááqibo keqnáámmá waayúka-annama yáíkaaqa umáqtuwainata tébákáqá-tebakaq ááiqa íyana min-ánnámá paá íma mánobo ánataginoe. 26 keqnáámmá Tááqtaama wenamáárîq kéwaqtuwena wegáráq íma paá maéna aráá́q-auma aurániye. 27 waayúkama imaamu-nákóní naaúpaqa wení oótamma moyámmá mayánéna íma kanaaráq perániye. áqnáabaqa naakóní aboámá yáqtoqma ánnáma ámîqtuwena moyámmá kanaaráq mayániye. 28 áraimma kétima-timune. taákaqa máráaro! máqtemma kúmiq-yataakoma máqtemma kebó-yátáákómá máqten-awiqa yamá aráápain-aimma paábaq maráinana atóbaginiye. 29 ááqibo waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágótábámá áwîqa yamá aráápainanama kí-kumiq-yaqtaaqa paábaq ímarainana íma atóbaginibo paá wániye. min-nákóní negígómá paá wáinana máqte-kanaama aákaq yoqmá aónaniye.” téna tiráiye. 30 ááqibo weqtábámá “kuti-áágómá arunóbáqá wáiye” aapinaa-káyúkámá tiráápoana Îtuma mi-wáéqmá-ítáí-áípí tiráiye.

Îtuni anóama ábâkoutaagaraqa

31 anóama ábâkoutaagaraqa iréta naa mátûpaqa máeta wemmá ááyaraae. 32 yáá́yaawata waayúkama yaayorupamá wenaukápáqá maraq máeta timá ámikaae: “enanóama ábâkoutaagaraqa máápaq máeta káá́yaae.” tewana 33 Îtuma tiráiye: “ketinó náawabiyo? ketíbâkoutaa náayubiyo?” téna 34 maraq máe-kayukama karáqma kéyimonena tiráiye: “aónaaro! ketinóma ketibâkoutaagaraqa maa mááe. ááqibo 35 Áánûqtuni kaqtó kéina-nakoma wé ketíbâqa ketímanaaqa ketinóma miyé.” téna tiráiye.

4

ayummá ubín-nákóní waéqma itaí-áímmá

1 aapinaammá non agínaupaqa móragaraqa timá yímitata ôriq umá aaraukáqá yorupamá áíkutaawana wemá nópí-káárébí nopí ko máitata waayúkama yorupamá agínaupaqa maraq máqe-uraae. 2 ááqibo Îtuma wení iyápó-annama netuqyaa-kátáámá timá yímikaiye. waéqma itaí-áímmá taíganimma timá yímikena wení aapinaapí tiráiye: 3 “ítáaro! móra-nakoma ubín-nákómá ayummá iyaabítaaqa ínínapoana kóurena 4 ayummá iyaabítaaqa itana tébakaq-ayumma aapi kuqturáitata numagómá yama narááe. 5 yaímma-ayumma óqta-marabi kuqturáitana

pá*á*qya-marama wáitanaboana páátákáá utáitana [6] ááqibo ánûqa íma wáitana aabaúmá utáitana aayákaguraiye. [7] yaímma-ayumma námagaraan aúkaapi kuqturáitana námama ôriq uráitana karaan aúkáapi titipáá umá wáenaboana ayummá aayákaguraitana arammá íma itáiye. [8] tébakaq-ayumma íráqô-mararaqa kuqturáitana arammá ôriq umá itáiye." [9] téna tiráiye: "ááqibo aáqa wái-nakoma itaíno!"

nôraq umábi waéqma itaígómá

[10] ááqibo wemá iyápó-annagaraqa yaímma-wayukagaraqa paá máeta Îtumma wení íyápó-annama waéqma itaí-áíqtábá ítama aónaraae. ítama aónaawana tiráiye: [11] "keráwáqá kenamáa Áánûqtuni márûqtabama waéqma itaí-áípí itánéqa itánóe. ááqibo tébakaq-wayukama paá-waayukama íma arútama itánóe. waéqma itaí-áípí íma kéitaawana [12] Áánûqtu yeqtábá mirá-tiraiye:
'yemá yúrapike káonetamanibo yirunapó íkáonaae.
aónáíq-aonaiq kéeta íaonanoe.
itáíq-itaiq kéeta íma itánóe.
ááqibo yaákake íma itétama yirukógáráqá íma itáiyana íyakoma íma tágaginiye.
ítaiyakakaatati kúmiq-yataapikema kebó-yátáápíkékáráqá waeráné oné.
waekáiyakakaatati yetí kúmiq-yataaqa kebó-yátáákáráqá paábaq maréq atóbamayikanaa únnae.' "
téna tiráiye.

Îtuma ayummá ubín-nákóní aúpáq-wátáágón áaimma timá yímikaiye.

[13] yemmá Îtuma ítama aónaraiye: "wágáábaq tiráuna waéqma itaí-áimmá íyaq kéitaao? ááqibo íma itéqa náaraq umáwaq máqtemma waéqma itaí-áimmá itánô? íma itéqa íma itánóe." téna tiráiye: "maami waéqma itaí-áíkóní áaimma miráuma wáiye. [14] ayummá ubín-nákómá Áánûqtuni wátáama ayukáá iyaabítaa kéiye. [15] kéitana aakáá-káyúkámá Áánûqtuni wátáama kéitaawana ááqibo webó-wámá Tááqtaama numagóráá páátákáá yirunóbáké Áánûqtuni wátáama moyámmá kémayaiye. [16] ááqibo óqta-mararaa-kayukama Áánûqtuni wátáama itéta yirukaké yáqtoqma yimuqá maréta kéitaae. [17] kéiteta ááqibo kogonaagó umá máqe-ureta uwáyu matéta pá*á*qya-kanaama kéyaqtoraawata waayúkama Áánûqtuni wátáayaba yíkamowatama páátákáá Áánûqtuni wátáayabama yíbô kégaitata yinaaémma kéumayikaae. [18] tébakaq-wayukama náma-mararaa máeta Áánûqtuni wátáama kéiteta [19] ááqibo yópáq-yátááqtábámá maqné-yátááqtábámá yúyánámmá kéitaapoata óqtamma oótakaraqa kéyikaipoata kéqokeq-yaqtaaqa kéyikaipoata yirunóbáqá titipáá kéitana Áánûqtuni wátáama kááyakaitana arammá yirukaqá íma itáiye. [20] ááqibo káqo-kayukama íráqô-mararaa máawana Áánûqtuni wátáama kéitaawana yirukaké yáqtokaawana íráqôn-aramma yirukaqá ôriq umá itáiye." téna tiráiye.

iramá kúraqma táganiye.

[21] móra-nakoma iramá kúraqma aúpáqá kémaraiyo? ímiye. abarokáqá kémaraitana kégaiye. [22] keqnáámmá máqtemma aúpáqá wái-qtataaqa abarokáqá aurániye. máqtemma kumayupí wái-qtataakaq ómmá kamá yupayo ínata aónanoe. [23] aáqa wáina-nakoma itaíno!" téna tiráiye: [24] "máqtemma itaígómá arupú umá ítáaro! náaraq umá-yataarabi améqa mimórá-yátááqá mayánóe. mú mikákáa umá mayánóe. [25] ááqibo móra-nakoma taíbaq-yataaqa wáinanama keqnáámmá taíbaqa mayániye. ááqibo móra-nakoma íma wáinanama ímaya inana wení kéqokeq-yataaqa káqo-wama mayániye." téna tiráiye.

kéitorain-ayukoni waéqma itaí-áímmá

[26] Îtu óq-aimma tiráiye: "Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruraq wáiyo? maaráuma wáiye. ááqibo móra-nakoma ayummá yópáqá iyaabítaaqa uréna ayúkóní óq-mayaima íkemayaiye. [27] nokáámma waguréna wágááma itó-uma uréire kéena ayummá paá kéitorena anómma kéumitana maan-nákómá íma ítaraiye. náaraq umá páá*q* kéiyo? [28] maragómá we-namáárîq áwáqnaa itana karaa-qtatááqá kéitorena arammá kéiyena émma áqnáabaqa árûma kéutena anaaékaqa anómma aurániye. áqnáabaqa pá*á*qyamma kéutena mú mikáq kéuyena anómma múkáurena arámma kéiyaiye. [29] naí-kánáámá arammá ábuma kamágitana kégaraiye." téna tiráiye.

*pá*á*qyan-ayukoni waéqma itaí-áímmá*

[30] óq-aimma tiráiye: "Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa nóikaa-maruqa wáiyo? minnáyaba waéqma itaí-áímmá nóine ténúnô? [31] maará kéiye. pá*á*qyan-ayumma marabí ukáitana [32] anaaékaqa anómma yaaráá umá itoráinata anón-amama yáinata numamá iréta ánáamma amaraqá kéoe. Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa miráráá kéena wenôpaqa mirá kéiye." [33] téna

wemá abarokáq timá yímikena maami waéqma itaí-áímmá taíbaqa timá yímikaitata ááqibo waayúkama ítáawanama wemá timá yímikaiye. 34 ááqibo paá waéqma itaí-áipí timá yímikena ááqibo káqoyu yiyuwéna wení iyápó-annagaraqa máápaq-urena waéqma itaí-áikóní áaimma abarokáq timá yímikaiye.

Îtuma timá ámitana uwáágoma ánataraiye.

35 aabaúmá karáákáq kúmitana Îtuma tiráiye: “meran-ábápáq-ágínáúpáqá kó-onataae!” titata 36 yaayorupamá paá máqe-uraawata waabáqtábá naaúpaqa kóoro timátuweta iyápó-annagaraq Îtugaraqa nópí-káárébí péketa wekáráq awîqmeta kóuraae. káqomma óq-nopi-kaarema yeráwáqtê urááe. kégowana 37 yaugikómá anón-uwaama kéyoraitana karááqtoqa ôriq umá kéitana káárenobaqa nokómá ôriq umá ya kéogiraitana ááqibo 38 Îtuma nópí-kárégóní ayárepaqa kunúraqa aú waguráitata awáutureta tirááe: “tiráátinako, képuyunataama arummá íyaq kéiyo?” tewana 39 itó-urena nokóqtábámá tiráiye: “paá mááo!” titana uwáágoma ánatagena paá yaákare wáqe-uraiye. wáqe-uraitana 40 Îtuma tiráiye: “nôraq itanáq táaqa karáiyo? nôraq itaráq tirunóbáqá íkéitaao? íyaq tágaguraiyo?” titana 41 yáaqa paá kégaitata tirááe: “maan-nákómá náawabiyo? wemá timá yímikaitata uwáágoma nokógáráq kaqtó urááye.” téta tirááe.

5

Îtuma kuti-áágómmá waqtukéna waagómmá atóbamakaraiye.

1 nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta Kerátínêti-marukaqa irááe. 2 irááwana Îtuma nópí-káárébíké yáubaraitana móra-nakoma máátíq-máatiq-murianobake yáubarena min-nákómá kuti-áágógáráqá máqe-urena aíboqnaaboqa uréna 3 máátíq-máatipaqa kéwaitata waayúkama kanaaráqá ánnáma íkégutomiye. 4 ááqibo waayúkama akoqnáá-annagaraqa kútówana wemá paá yarákéna máqten-annama wemá akoqnáá mú mikákáámmá máqe-urena máqte-kayukama wemá imaamumá mú mikákáámmá máqe-uraitata waayúkama wemmá íma kanaaráqá yáqtoqma áyabaa kéomiye. 5 wágááraqa nokáákaraqa wemá anubaqá muríánóbáqá uréire kéena wááqa kéyena óqtanapo wenamáárîq kégaraiye. 6 ááqibo wemá ayáqtáákake Îtumma káonena kabe-kabe umá uréna araayukaqá yó peréna 7 akoqnáá-aagaraqa tiráiye: “Îtuo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Áánûqtu wemá mú mikákáá utái-manikoma máiye. kemmá nôna umátikainono? ketí anónnáma ítimiyo! ítikamuwo!” 8 miráuma kétitana Îtuma tiráiye: “kuti-áágô, wenaúnobake yáubaao! 9 enáwîqa náawabiyo?” titana “netuqyaa máunaboataa ketíwîqa Waabámáunatae.” téna 10 tiráiye: “maakáqá mánataa máunatae. káqo-marabaqa kóiyaba íkétikaitaae ítaa timátikao!” titana 11 taíbaq-poma anuraqá kénaawana 12 wemá tiráiye: “timá tíminataa mi-pógóní íyaqnobaqa pékonunatae.” titana 13 Îtuma tiráiye: “pékoro!” titata yáubareta pógoni íyaqnobaqa pékaawata máqte-pogoma tiyáápa-wayuka áíyayaa-poma (2,000-poma) aítabaqa péketa nopí péketa pukurááe. pukurááwata 14 pórawaqti yiboámá kaba-kabe umá kóureta máqte-kayukama timá yímikaawata waayúkama aón irááe. 15 Îtunopaqa irááwana kuti-áágómá naayóbáqá wepí máqe-urai-nakoma unáákáqtôgaraqa maraq máqe-uraitana aákoma kanaaráqá uráitata káonaawana yemá yáaqa kégaiye. 16 ko aónatuweta ye-káyúkámá kuti-áágógáráq-nákóqtábámá pógoqtabama timá yímikaawata 17 Îtumma timá ámikaae: “ketáái timáápake kóaao!” tewana 18 Îtuma nópí-káárébí kéberaitata kuti-áágógáráq máqe-urai-nakoma tiráiye: “etê kóonaare.” titana 19 Îtu tiráiye: “ímiye. enamáápaqaení waayúkagaraqa yauweré kóaao! uyátárai-nakoma emmá umákai-qtataaqtaba timá yímiyo! wemá íráqôniq úmákaitaba timá yímiyo!” titana 20 kóurena tiyááka-naa-marupaqa uréire uréna Îtu nôrabi umákaiqtabama timá yímikaitana máqtemma ítaraawana yáaqa karáiye.

pukuráin-inaaruma awáutumakarena aaragóní naae-kárímá atóbamakaraiye.

21 ááqibo Îtuma móragaraqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá iráitata waayúkama yaayorupamá nokaayúkóní agínaupaqa wenôpaqa áíkutaae. 22 áíkutaawana móra-nakoma Yááírati aapinaan-nááópáké anó-naqa iréna Îtumma káonenama arupi yauwaguréna 23 tiráiye: “ketiyáámûkoma képukiye. emá ayáánapo ánêkukuqa inanamá érákainana atóbena paá mániye. miráuma yínónô?” titana 24 wegáráqá kóuraiye. waayúkama ôriq umá yayorupamá wenanaaépaqa wakéta wekáqá áíkutaawana 25 móra-inikoma naaegárímá títaupake kaayaq-kárítímáátíráqá ákaraitana 26 netuqyaa-tótáá-wáyúkámá óqtamma áwáqnaa íyábá yímimanibo karímá íma érákaitana paá mayáíq-mayaiq umá kémayaitanaboana wení óqtamma ánataguraiye. 27 ááqibo wemá Îtuqtabama ítárena yaayoruparáá-kayukagaraqa ya máena aúyánánóbáqá ítaraiye: 28 “Îtuni unáákáqtômma ánêkukuqa onanamá ketí karímá étikaniye.” téna wení unáákáqtômma ánêkukuqa uráitana 29 naaegómá páátákáá káqnáguraitana wenaúnobaqa wení karímá atóbaguraiye téna ítaraiye. 30 Îtuni imaamugómá kóuraitana ítarena tiráiye: “náawa ketí

unáákáqtôraqa ánêkukuqa uráiyo?" titata 31 wení iyápó-anna-wayukama tirááe: "yaayorupamá áíkutaawa yimónarema nôraq itaa tirááno? 'náawa ánêkukuqa uráiyo?' " tewana 32 Îtuma paá abáá-urena ánékukuq-nakoma aónane ínana 33 aaragómá karímá atóbamakaraitana ítáimma karáitana aqtete kéena aúbáq arupi yauwaguréna máqte-qtaqtaaqa Îtumma timá ámikaitana Îtu tiráiye: 34 "ketiyáámûko,ení áyaqa timí-yátáákómá arunóbáqá ítaraanaboanaení karímá érakaraiye. kanaaráqá kóaao!ení karímá ánatagiye." 35 kétitata waayúkama Yááíratini naaópake iréta timá ámikaae: "enayáámûkoma pukuráiye. aúba-naqtaba ibáqyuwaao téq timá ámiyo." tewana 36 Îtuma yetí watáama ibáqyukena tiráiye: "áaqa ígáino! áyako tágagino! arummá amíno!" 37 téna tébakaq-wayukayabama tiráiye: "máaro! tinaaépaqa íma yeró!" titata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa wenanaaépaqa kóuraae. 38 kóureta aapinaa-náápáke anónakoni naaópaqa irááwata waayúkama wááqa kéowana aónaraitata anókaqa ibiqá kéyaraae. 39 naaúpaqa pékena tiráiye: "nôraq owata wááqa kéyoo? nôraq owata ibiqá yáráánabiyo? iyápóma íma pukuréna paá aú waguráiye." titata 40 waayúkama kaaqaari kétene téta wíraama urááwana tiráiye: "máápaqa yáubaaro!" téna iyápógoni aboágáráqá anóagaraqa Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa inaarúgómá wayákáa uréta 41 wení ayáákaqa yáqtokena tiráiye: "tarítá kúmi!" maa-kátáágóní áaimma miráuma kétiye: "inaarúgô, ké kétupo itóaao!" 42 titana itó-urena uréire uráiye. anómma aúkurainaboana (12-karitimaatima) uréire uráitata waayúkama páátákáá yáaqa ôriq umá karáitata 43 Îtu akoqnáá umá tiráiye: "waayúkama ítima-yimero." téna timá yímikaiye: "maan-ínáárúmá aáwaqa amiyo!" téna tiráiye.

6

Náátárêtibaqa waayúkama Îtuqtabama yinaaéma umákaraae.

1 mikáké kóurena wenamáápaqa iráitata wení iyápó-annae wenanaaé wakááe. 2 ááqibo Tabaatiráqá aapinaan-náúpáqá wemá aapinaammá kétima-yimitata netuqyaa-káyúkámá ítáawana yáaqa kaitata tirááe: "maan-nákómá náakakenaq maan-áápínáámmá matáiyo? nóikaan-itaigoma ámitanaq matáiyo? náaraq umáwaq anón-awaameqa wenayáánapo kémaiyaiyo? 3 wemá káámûqtaa-naqiye. Máríaani áanikoe. wenábâkon áwîqa Yêmiti Yóteti Yúqtaati Tááímonigaraq wáiye. wenáukoyaama ketáágáráqá kémaae." téta weqtábámá áá awááguraawana 4 Îtuma tiráiye: "Áánûqtuni watáá-wataa-nakon áwîqa máqte-mapaqa anómma uwíniye. ááqibo wenamáápaqa wení wáátigogaraqa wenánnágáráq kíkaqa anómma íma kéuwiye." 5 téna mikáqá wemá anón-awaameqa kanaaráqá íma maténa ááqibo pááqya-kariwayukama ánêkukena yetí karímá atóbamayikaiye. 6 ááqibo waayúkati yíyako íma tágaguraawana yeráwáqá irummá íma ítáraapoana Îtuma karáitaiye.

Îtuma wení iyápó-anna-wayukama timáyíkáitata kóuraae.

anaaékaq káqo-kaqo-marupaqa aapinaammá ko kétima-yimiye. 7 wení iyápó-annama títaupake kaayaqá yááyaraitata kaaya-kaaya umá kówana timáyíkaraiye. kuti-áágómmá kanaaráqá waqtuwaígáae téna imaamumá yímikena 8 tiráiye: "koéqa taíbaq ímáyáaro! paá yáumma mamé kóoro! kamááma unáámmá óqtamma íma mayéra paá kóoro! 9 maqnéáítáúq-ánáámá kanaaráq éra ááqibo kímora kúberai-unaakoqtoma kúberaaro!" téna 10 timá yímikaiye: "móra-naupaqa peréqa mi-márúkáqá maéq mi-nááúpáqá wáero. 11 ááqibo móramarukaqa waayúkama íma agoyáá umátiketa keráwáqtí wátáama íma itétama mi-márágóní kaítôgomma títaupike ayúmóro. ayúqtuwaiyanama yetí negi-yáqtááqá paá wániye." 12 titata kóureta abarokáqá tirááe: "waayúkao, keráwáqtí kebó-yátáápíké waérááro!" téta 13 taíbaqkuti-aagoma waqtukéta netuqyaa-kárí-wáyúkáma matawékaraqa péketa atóbamayikaraae.

Yóáane nommá peraí-nákómá náarabi umá pukáimiye.

14 maannááyaba Érôti anómma yabíkái-nakoma ítaraiye. Îtuni áwîqa anómma utáitana ítaraiye. yaímma-wayukama tirááe: "Yóáane nommá peraí-nákómá pukuráipike itó-urena imaamugárágá kéiye." tewata 15 yaímma-wayukama tirááe: "Íráíyamiye." tewata tébakaqa tirááe: "naayó-kátáá-wátáá-nákáánákómá wemá watáá-wataa-naqa máiye." tewana 16 Érôti ítarena tiráiye: "Yóáanema kemá aqnómmá arákáunana wemá keqnáámmá itó-uraiye." 17 téna aáqa ítarena aanibo wemá wení waayúkama Yóáaneqtabama naayóbáqá timáyímikaitata uréta Yóáanemma yáqtoqma kaarabútibi ánnáma kútaane. miráipoana Yóáane kaarabúti matáiye. Érôtini ábâkoma Píripini ánáakoma Erótiati Érôti yabitimá moyámmá matáitana minnáyaba 18 Yóáane naayóbáqá tiráiye: "enábâkoni ánáakoma yabitimá mayáánabo! ímayaao!" 19 miráipoana Erótiatini áyámma itana Yóáanema ikámma puinéna kéiye. ááqibo íma kanaaráqá ikamíniye. 20 Érôti Yóáaneqtabama áaqa kégaitana Yóáaneni kateko-ááítábámá ítaraitana aokaqnáré téna ítaraipoana Érôti kawáá umákaraiye. Yóáaneni watáa ítaraimma áaqa kégaitana amukaráq maqmá kéitaiye. 21 mi táoqa Érôti wení marákárai-kanaayaqa óniqa kauténa wení

maqné-wáyúkáyábámá mú mikáq anó-kayukayabama Kááriribake anó-kayukayabama kaumá yímikaitana 22 Erótiatini ayáámûkoma imá yamáyíkaitana Érôti amuqá marakéna tiráiye: 23 "emá akáinaama ítama timónaao! ítama timónenaqa aménúne. kemá yabíkáuna-yataaqtaba tínaqa aúkáapike aráqma mórabaq aménúne." téna tiráiye: "máqtemma ítama timónenai-yataaqa aménúne." titana 24 wemá yáubarena anóama ítama aónaraiye: "nóiqtabawaq timiyó ténúnô?" titana anóama yauwéqma tiráiye: "Yóáane nommá peraí-nákóní aqnóné." titana 25 ayáámûkoma páátákáá kóéna Érôti máipaqa iréna ítama aónena tiráiye: "Yóáane nommá peraí-nákóní aqnómmá táápepi timíyábá kétikaiye." titana 26 Érôti arummá ôriq umá kéitana ááqibo namuq-wáyúkátí yúbáq wenáama tiráinapoana íma kaaqaarí téna 27 páátákáá wení kawáá-náqá timá ámikaiye: "aqnómmá ko mamé iyo!" téna timákáitana kóurena kaarabútibike aqnómmá ko aráqmena 28 táápepi mamé iréna inaarúgómmá má ámikaitana inaarúgómá anóamma ámikaiye. 29 miráitata Yóáaneni iyápó-annama ítátuweta iréta arááq-auma ya matéta máátiq-máatiq-muriapi mó-uqtamakaraae. miráuma Érôti aákaqa makéna Îtuqtabama tiráiye: "Yóáane pukáipike itó-uraiye." téna tiráiye.

Îtuma taíbaq-wayukama aáwaqa yímitata narááe.

30 Îtuni iyápó-annama wenôpaqa yauweréta máqteniq aráátababi máqten-aimma timá yímikaataba timá ámikaae. 31 ááqibo taíbaq-wayukama kéyewata Îtuma wení iyápó-annagaraqa aáwaqa íma kanaaráq naráámiye. íma narááwana Îtuma iyápó-annama timá yímikaiye: "kenamáataa káqopaqa ayáqtáákaqa ónúnatae. keráwáqá aagaq-naagáq téq mikáq aagaínoe." titata 32 nópí-káárébi yenamáa Îtugaraq kaqmáápaqa kóuraae. 33 ááqibo kéowata taíbaq-wayukama yimónareta yeqtábámá ítareta máqte-marupake marabí yó-yo umá yetí áqnáabaqa kaqmáápaqa irááe. 34 Îtuma nópí-káárébíké marabí kukénama netuqyaa-wáábámmá kéyimonena arummá umayíkaraiye. yetí yabi-í-náqá íma máitata tipi-típiraa umá mááwana miráuma yimónarena netuqyaan-áápínáámmá kétima-yimiye. 35 aaqá ékitata wení iyápó-annama iréta tirááe: "aaqá kéekibo kaqmáápaqa 36 emá timá yíminata kó éta aáwaqa naa márûpake ko meyámmá máyáaro." téta tewana 37 Îtu tiráiye: "keráwáqá aáwaqa yímero!" titata yemá ítama aónaraae: "nóinapi aáwaqa meyámmá mayánúnataabiyo? kaayaq-tíyáákáwáyúká aíyayaan-oqtakoma (200-kína) íumaataraiye." tewana 38 Îtuma tiráiye: "yammá nôraq umá wáiyo? ko aónaaro!" titata aónatuweta timá ámikaae: "morá-tiyaapaq-yamma kaayaq-nóyáákáráqá wááe." 39 tewana Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "máqte-kayukama ápêpaakaqa maraq máero téra timá yímero!" titata 40 araamá máqe-uraae. yaímma-wayukama tiyááka-wayuka áíyayaakaraqa (100) maraq mááwata yaímma-wayukama kaayaq-áíyáyáákáráqá tiyáákagaraqa (50) máqe-uraae. 41 mááwana Îtuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráqá maténa wíyôkaqa karáqma káonena amuqá makéna nunamupí "tíkáiye" tiráiye. tiréna yammá kíqtíraaq umá wení iyápó-annama yímikaitata yemá waayúkama yímikaae. kéqnáámmá kaayaq-nóyááqá yáíkaaq umá yímikaiye. 42 yakaráq noyáákaraq yímikaitata máqte-kayukama nátuweta yímûqa yaitata 43 wení iyápó-annama yuqáan-aqto-atoma aíqma aíqturaawata títaupake kaayaq-únámmá ógiqma aíqturaae. 44 yagaroqtamá naa-káyúkámá títaupake kaayaq-wáyúkámá naikamá tiyááka áíyayaa-kayukama narááe (5,000).

Îtuma non ánanaakaqa náuraiye.

45 natúwáawana Îtuma páátákáá wení iyápó-annama timá yímikaiye: "nópí-káárébí Beqtáirapaqa meran-ábápáq-ágínáúpáqá áqnáabaqa kóoro! kemá anaaékaqa yénúne." téna waabá-káyúkámá timá yímikaiye: "kóoro!" téna tiráiye. 46 timátuwena anuraqá nunamummá mú tiráiye. 47 enáinobaqa iyápó-anna-wayukama nópí-káárébí nokaayúkóní aúkáapimma mááwana Îtuma wenamáa iyuwéna marabí máqe-uraiye. 48 uwáágoma ôriq umá kéyoraitata wení iyápó-annama nópí-káárébí íma kanaaráq kéowana Îtuma yimónarena nokáá-nokaamma non ánanaakaqa yeqtôpaqa kéyena yátamakitata káonaawana 49-50 yáaqa kégaitata ikatîqa kéeta yúyánánóbáqá "waátáe!" tirááe. yurááwana Îtuma páátákáá tiráiye: "ké kéyune. táaqa ígáino!" téna 51 nópí-káárébí yetê pékaitana uwáágoma yoqmá ánataguraiye. iyápó-annama yáaqa ôriq umákaitata yúyánákó taítawaa kéiye. 52 yakaq awaaméqá in-ááímmá íkéitaawana yetí yáakoma ummaamá ôriq uráiye.

Îtuma Kénnétáaretibaqa karímá atóbamayikaraiye.

53 nokaayúkóní meran-ábápáq-ágínáúpáqá iréta mararáqá Kénnétáaretibaqa yáá amakéta nópí-káárémá ánnáraqa kútaae. 54 nópi-káárébíké yáubaraawata waayúkama páátákáá Îtumma káoneta ítaraae. 55 ítareta máqte-marukaqa uréta karí-wáyukámá kúkutaaraqa maréta maméta Îtu máipaqa irááe. 56 máqte-mapaqa Îtuma uréire uráipaqa naa-márûkaqa yópáqá máqtepaqa waayúkama yetí karí-wáyúkámá meyámmá kémayai-marukaqa mamé iréta egaa aéta tirááe:

“ayúwénata ení wáqtôraqa karí-wáyúkámá ánekuyoro!” tewata máqtemma ánêkuyowana yetí karímá éqyíkaitata atóbaguraae.

7

aítaubikoni aapinaammá

1 Pérati-wayukama yaímma aamá aúmakaan-aimma ítaraa-kayukagaraq Yérútáárebake iréta
Îtunopaqa áíkutaae. 2 yaímma Îtuni iyápó-annama iyáámma íma tete éta aáwaqa kénaawata
yimónaraae. 3 ááqibo Pérati-wayukagaraqa máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraqa yetí yítaubikoma
timáyímikaawata iyáámma íma kateko umá tete étama aáwaqa ínewaomiye. 4 keqnáámmá
aáwaqa meyámmá matéta íma tete étama ínewaomiye. yítaubikoma taíbaq aammá aúkai-kataama
yímikaawata yemá mirá kéoe. táápeqa tete íyábá nawimmá tete íyábá taawemá tete íyábá
kéqokeq-yaqtaaqa tete íyábá miráuma tete kéoe. 5 miráitata Pérati-wayukama aamá aúmatan-
aimma yirááti-kayukagaraqa Îtumma ítama aónaraae: “nôraq itata ení iyápó-annama ketáái-
títaubikoni aamá íkeiteta iyáá-paigaraqa kénaao?” tewana Îtu yauwéqma tiráiye: 6 “Áítáíya
keráwáqtábámá áraimma tiráitaq kaaqaari-wáyúkámá mááe. naayóbáqá wemá miráuma
agatáiye.

Áánûqtu kétiye.

‘maa-káyúkámá paá yóyaukake tíwîqa múte kéyauyoe.

yetí yirummá ketôpaqa íma kémaraae.

7 aamá aúmatan-aimma waayúkama ye túyánápíké kétiraatewaq yeráwáqá Áánûqtuni aamá
aúmatan-aikaa kéitaae.

miráipoana ketíwîqa múte yawíyawaigoma yíwáqnaa kanaaráq íiniye.”

téna agatáitata 8 Îtuma tiráiye: “keráwáqá Áánûqtuni aammá aúkai-qtataaqa keráwáqtí
tinaaépaqa yuwéq wáátigoni maníqá paá yáqtoqme kéoe.” téna tiráiye: 9 “keráwáqtí maníkóní
watáama yáqtoqme kéeta Áánûqtuni watáama yuwéta íkeitaae. 10 naayóbáqá Móteti tiraíye.
‘enabommá enanókaraqa kaayoné umá yíwîqa múte yauyuwo! kaqtó umá yabíqyikaao!
ááqibo móra-nakoma wenaboqtábámá wenanóqtabama tái-aimma tínanama arááqa ikamínana
puíniye.’ tiráitaq 11 ááqibo keráwáqá kétee. ‘móra-nakoma wenaboqtábábi wenanóaqtabama
timá-yimena ‘kemá íma kanaaráq timénúne. timúna-yataaqa tíwaqnaa-yaqtaaqa kóbaanie. Íbaru-
aipi kóbaani wenáaimma mirá wáiye Áánûqtunnae.’ mirá ténama 12 aboámmá íma yíwáqnaa
íniye. 13 keráwáqá Áánûqtuni watáama kéyuweq keráwáqtí aamá aúmakaan-aikaraq kéyuwaae.
maami wáí-qtátáárîqa taíbaqa kéoe.” téna tiráiye.

waayúkama táíq umá aamá kárate-qtataaqa

14 Îtuma waabámmá wenôpaqa yááyarena timá yímikena tiráiye: “ítáaro! 15 máqte-
qtaaqa arunóbáqá koínama íma kanaaráq táíq éna ááqibo arunóbáké yáubatuwena yáwína-
yataakoma minnáma táíq kéiye. 16 taáqa wáinaaqa ítáaro!” tiréna 17 waabá-káyúkáyôpake
kóurena naaúpaqa pékaitata wení iyápó-annama ítama aónaraae: “maa-kátáágón áaimma
nóinabiyo?” tewana yauwéqma tiráiye: 18 “tébakaq íma ítáane umá íyaq keráwáqá
ítaraao? 19 ááqibo máqtemma kégumibo paá áyapi kégumena miráipoana ayábopike kéyutugiye.”
miráuma Îtuma tiráiye: “máqtemma naí-yáqtááqá kanaaráq nánoe.” 20 móragaraqa
tiráiye: “arunóbáké yáubagurai-qtataaqa waayúkama táíq umá kéyiraatiye. 21 aúpáq
arunóbáké tái-auyanamma iténa kebó-yátáákárîq kéena moyámmá kémayena waayúkama
kéikamena 22 aaramá moyámmá yabitimmá kémayena aúrananna káena taíbaq-kumiq-yaqtaaqa
wáitana kaaqaari kétena negígómá kéena kéwakarena áwîqa yama aráápena tái-weganokanoqa
kéen 23 maami-kútí-yátáákómá waayúkagoni arunóbáké kéyaubena waayúkama táíq umá
káraatiye.” téna tiráiye.

aaragóní arupi itaígómá

24 Îtuma kóurena Tááya-marukaqa iréna móra-naupaqa pékena wemá máitata yemá aónaiyaba
íkákaiye. ááqibo aúpáqá íma kanaaráq máqe-uraiye. 25 móra-inikoni ayáámûkoma kuti-
áágógáráqá máitana min anóama Îtuqtabama ítarena páátákáá wenôpaqa iréna Îtuni aítaupi
aípaq aguráiye. 26 min-íníkómá íma naaóq-inimibo wemá Pinítia Tírîabake iréna mibáqá
wenanóama marákáraitana mibáké iréna Îtuqtabama egaa aráiye: “ketiyáámûkoni arupiké
kuti-áágómá waqtuwaao!” titana Îtuma tiráiye: 27 “ááqibo áqnáabaqa naaópaq-iyapogotaa
aáwaqa yímiketae. iyápógoni aáwaqa mamá iyákómá amíyábá minnáma íma íráqô-qtataaqiye.”
téna tiráiye min-íníkómá tiráiye: 28 “téna. ááqibo iyán áráaqa yaare-aménáápáqá maéta
iyápógoni aáwaqa araaqtáma ábûpuma kénaae.” titana 29 Îtuma tiráiye: “kateko-áímmá
tiráánaboana kuti-áágómá enayáámûkoni arupiké yáubagina ení naaópaqa kóaao!” titana

30 wení naaópaqa kóurena ayáámûkoma aónaraitana wemá waí-yáárérâqá kanaaráq máitana kuti-áágómá arupiké yáubama ánatama kóuraiye.

Îtuma aíbôq-nakoma atóbamakaraiye.

31 Îtuma Tááya-marupake Tááíranabaqa kóurena Tááíranabake Kááriri-nokaayukaqa iréna Tekáápоritipake tiyááka-marupakene iráiye. 32 iráitata tébakaq-wayukama aíbôq-naqa awíqme Îtunopaqa irááwana wemá aamá íkéitena íma arupú umá kétitata egaamá arááe: “ayáánapo ánêkuinanama atóbamakaniye.” tewana 33 Îtuma wegáráqá waabápíké áwîqme kóurena ayáán-amama min-aíbóq-nákóní áárarapi makéna wiráátima wikéna amáábîraq ánêkukena 34 wiyôkaqa aónarena karagíkáráqá yumákáraiye: “yarótáyakaao!” wemá Áárámê-aipike tiréna “íbaqta” tiráiye. min-áíkón áaimma aáqa yarótáyakao. 35 tiráitana páátákáá min-nákóní áárarамma yarótáguraitana óyauqa oyaaq uráitana wemá aamá kanaaráq kétiye. 36 miráitana Îtuma akoqnáá umá timá yímikaiye: “atóbamakaiqtabama ítima-yimero!” titata máqtemma abarokáqá anókaqa timá yímikaiye. timá yímikaitata 37 máqte-kayukama ítáawanama yáaqa karáiye. yáaqa ôriq umá karáitata tirááe: “wemá máqte-qtataaqa katekoîq kéiye. aíbôqnaaboq-nakoma timá ámikaitana aamá kéitena kanaaráq kétiye.” téta tirááe.

8

Îtuma móragaraqa taíbaq-wayukama aáwaqa yímikaitata narááe.

1 pááqyamma anaaékaqa káqomma waabámmá anómma áíkutaae. áíkutaawana yetí aáwaqa ánataguraitana Îtuma wení iyápó-annama yááyarena tiráiye: 2 “maa-káyúkáyábámá tirummá kéumayikaunaboata ketê kaumo-yúpáámá máqe-ureta aáwaqa íkénaawaqa 3 kemá timá yíménatama naaópaqa! kóétama ayáqtáákaqa kéyepoaqa aáwaqa íma yíménatama yúnááímmá ínóe.” titata 4 wení iyápó-annama tirááe: “kááyûq-mapaqibo taíbaq waqmé o-káyúkámá náakakena miráuma-aawaqa taíbaq mamá yiménúnataabiyo?” tewana 5 Îtu tiráiye: “ení yammá nôraq-umabiyo?” titata “abapaké kaayaré.” téta yauwéqma 6 tewana Îtuma “maraq máaro!” timá yímituwena mi-qtámmá abapaké kaayaqá maténa nunamupí Áánûqtuqtabama amuqá makéna “tíkáiye” tiréna kíqtíraaqa uréna wení iyápó-annama yímikaitata waabámmá yímikaae. 7 keqnáámmá noyááqa yakaráqá maténa nunamupí “tíkáiye” tiréna iyápó-annama yímikena timá yímikaiye: “yímero!” titata yímikaae. yímikaawata 8 máqtemma nátúwáawana yímûqa yaráiye. taíbaq-wayukama títaupake kaayaq-wáyúká-áíyáyáámmá (4,000) nátúwáawata 9 iyápó-annama ábûpuma araaqtáma abapaké kaayaq-únápí aíqturaawana Îtuma timá yímikaiye: “naaópaqa kóoro!” 10 timátuwena nópí-káárébí iyápó-annagaraqa péketa Táámánûtaa-marupaqa kóuraae.

Pérati-wayukama awaaméq-yátááqtábá ítama aónaraae.

11 tébakaqa Pérati-wayukama utéta aagaren áimma kéteta ítama aóna-aona urááe: “wíyôkakena-awaameqa tiráátiyo!” tewana 12 Îtuma karagíqa kéyena tiráiye: “nôraq itata íbêq-wayukama aati-aatimá ‘awaaméqá timiyo!’ kéteo? ké kétune awaaméqá íma yiráátéq íyimenune.” téna 13 yeqtôpake yiyuwé kóurena nópí-káárébí móragaraqa pékena yanaapáq agínááúpáqá kóuraiye.

Pérati-wayukagaraq Érôtini yammá itoraí-yáqtááqá

14-15 Îtuni iyápó-annama aáwaqa yiwikáqtuweta yewana kímora-yamma nópí-káárébí wáqe-uraitana Îtu tiráiye: “keráwáqá Pérati-waayukati yammá itoraí-yátáákáraq Érôtini yammá itoraí-yáqtááqtábámá aónama kawáá oro!” titata 16 minnáyaba watáá-wataa yé-íyáá tirááe: “nôraq itanáq mirá kétiyo? yammá íma wáitana mirá kétiye.” tewana Îtu yetí watáayabama ítarena 17 tiráiye: “nôraq itaráq yammá íma wáiqtabama watáá-wataa kéteo? íyaq ítaraao? póraanabono? aíbôqnaaboq kéoo? 18 túramma wáimma íyaq káonaao? táárarамma wáimma íyaq kéitaao? íyaq taákaqa makááo? 19 kemá móra-tiyaapaq-yamma taíbaq-waayukama kíqtí-giti umáyíkaraupo nôraq umá unáápímmá tébakaq aqtó-ááwáqá aíturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe: 20 “ááqibo abapaké kaayaq-yámmá kíqtí-giti umáyíkaraunata nôraq umá unáápí abûpuma aíqturaao?” titata “títaupake kaayaré.” téta yauwéqma tirááe. tewana 21 Îtuma ítama yimónaraiye: “paá íyaq arútama ítaraanabiyo?” téna tiráiye.

Îtuma aúramma karopágurai-nakoma Béqtáirabaqa atóbamakaiye.

22 Béqtáirabaqa irááwata mikáqá tébakaq-wayukama aúramma karopágurai-nakoma áwîqme Îtunopaqa iréta egaa arááe: “emá ánekuinanama atóbamakaniye.” téwana 23 Îtuma ayáákaqa yáqtoqma yabitimá márûpake áwîqme kóurena aúrapi wiráátima wiqmakéna ayáánapo ánêkukena ítama aónaraiye: “ára káonaano?” titana 24 min-nákómá káonena tiráiye: “kemá waayúkama yaaráá umá uréire kéowaq káonaune.” titana 25 Îtuma móragaraqa aúrakaqa

ayáámma makáitana íbêqa min-nákómá akoqnáá umá aónaraitana aúramma atóbamakarainana máqte-qtataaqa káonaitama 26 Îtuma timá ámikaiye: “ení naaópaqa kóé! mi-márúpáké yéna márûpaqa móragaraqa íma yauweré iyo!” téna tiráiye.

Pítaa Îtuni áaimma abarokáq kétiye.

27 ááqibo Îtuma wení iyápó-annagaraqa Tétáríá Píripai-marupaqa kégoweta Îtuma ítama yimónaraiye: “timá tíméro! waayúkama keqtábámá nóinae kéteo! náawabuno?” titata yauwéqma tirááe: 28 “yaímma kétee emá Yóáane nommá pérakarai-nakoe kétewata yaímma emá Iráíya máane téta kétee. tébakaqa emá Áánûqtuni watáá-wataa-nakomone kétee.” tewana Îtuma ítama yimónaraiye: 29 “keráwáqá nóine kéteo? náawabuno?” titana Pítaa yauwéqma tiráiye: “emá Áánûqtuni aúyánámmá Metáíya máane.” titana 30 Îtu timá yímikaiye: “keqtábámá waayúkama ítima-yimero!” téna tiráiye.

Îtuma wemá aíqa íyábágáráq wemá puínîtabagaraq timá yímikaiye.

31 Îtuma mirá-timatuwena wení iyápó-annama miráuma kéyiraatena timá yímikaiye: “ké Waayúka-Araaqa máune. taíbaq-yataaqtabama tíqa íniye. ketáái anó-kayukama uyátárá-monoq-wayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá anaaéma umátiketa tíkamiyaqa pukónúne. púyónana kaumo-yúpáámá ánataginana tiwáutinaqa paá mánune.” 32 miráuma abarokáq titana Pítaa ítátuwena Îtumma áwîqme nékaqa mó áá awáágitana 33 ááqibo Îtu wení iyápó-annama yimónarena Pítaamma áá awááguraiye: “emá webó-náqá máane. ketinaaépaq yáwaao! enaúyánámmá paá waayúkagoni aúyánámíye. íma Áánûqtuni aúyánámíbo!” 34 timátuwena wemá wení iyápó-annama waabákáráqá wenôpaqa yááyaraiye. yááyarena timá yímikaiye: “ááqibo móra-nakoma akáínana tinaaépaqa yínénama wemá wení akáígómá awikátuwena yuwáino! wenáuma mamé uwí-yátááqtábá kéyuwenawaq wení máárîpuma múte kémayena tinaaé mamé yíno! 35 móra-nakoma paá mánaae ténama wení paá mái-yataaqa aúyoraniye. ááqibo móra-nakoma keqtábámá puyéna ketí átê-wataayabama puyénama wení paá mái-yataaqa mayániye. 36 ááqibo móra-nakoma máqtemma mararáq wái-qtataaqa matokáinanama wení paá mái-yataaqa aúyokinanama nôraq íníyô? 37 nóinapo wení paá mái-yataaqa móragaraqa meyánîq íníyô? 38 ketí watáayabama íbêqa kebó-yúpááráqá keqtábá agaemá ínaqa ké Waayúka-Araaqa maéqa weqtábámá kemá yéna-taoqa ketiboní tágagi-yataakaraqa wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq yéqa mikáq kemá tigaemá umákanune.” téna Îtuma

9

1 tiráiye: “taákaqa máráaro! tébakaqa maakáq itó-uma paá máa-kayukama íma puíyana Áánûtuma kawáá kéi-kanaama akoqnáágaraqa yínata aónéta puínoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma káqowaraa aúkéna tágaguraiye.

2 abapaké móra-wagaama pukitana Îtuma Pítaagaraqa Yêmitigaraqa Yóáanekaraqa yíwîqmena anón-anuraqa utéta yenamáa máneta urááe. mikáqá Îtumma káonaawana wemá káqowaraa aúkitata 3 wení unáákáqtôma waéqma tágagurena mú mikákáá wayámmá aúkitataa waayúkama tete umátúwáakakaatati íma miráuma wayákayana umá tágagine iné. 4 mirá umátuweta Iráíya Mótetigaraqa Ítugaraqa watáá-wataa kétewata yimónaraawana 5 Pítaa tiráiye: “yiráá-ti-nako, maakáq mánunataama iráqôniq kéinataa kaumo-námmá taróq onúnataama mórama ennáé. mórama Mótetinnae. mórama Iráíyanna tarôq onúnatae.” titana 6 yáaqa karáitata Pítaa tínîn-aimma íma ítaraipoana mirá-tiraiye. 7 ááqibo konnámá kukéna yemmá yawááq uráitana aagómá konnánóbáké tiráiye: “tíkái-ketaanikoma máiye. máinaraq wenáama ítáaro!” 8 yemá yúrapike abáá uréta Îtumma wenamáa aónaraae. 9 anuraké kukááwana Îtuma timá yímikaiye: “káqo-kayukama aónaraawaigoqtabama ítima-yimero! ááqibo kemá Waayúka-Araaqa pukuráipike awaútinana itoínaqa mikáq kanaaráq timá yímero!” titata 10 wenáama ítareta kaqtó uréta ááqibo maannáyaba watáá-wataa tirááe: “pukuráipike awaúturaigoma nóin-aainabiyo!” téta 11 Îtumma ítama aónaraae: “aapinaa-káyúkámá kétee ‘Iráíya áqnáabaqa yíniye.’ nôraq itatáq mirá kéteo!” titana 12 Îtuma yauwéqma tiráiye: “Iráíya áqnáabaqa kéyena máqte-qtataaqa yokaa-yokaa kéiye. ááqibo nôraq itana Waayúka-Araaqtabama Áánûqtuni agamátán-áípí mirá kétiyo? ‘wemá anón-aiqa mayáinatama waayúkama wemmá ayúqma ánatainoe.’ 13 titaqá kemá kétima-timune. Iráíya wágáábaqa iráinapoata waayúkama weqtábámá Áánuqtuni agamatán-áípí tiráiniq uréta máqte-qtataariq ónaae yíkái-qtataariq wekáq urááe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma kuti-áágógáráq-íyápómá atóbamakaiye.

14 kukéta tébakaq iyápó-annaraqa irááwata anómma waabá-káyúkámá yeqtôpaqa áíkutaawata yimónaraae. aapinaa-káyúkámá Îtuni iyápó-annagaraqa aagaren áimma kétewata

15 waabámmá Îtumma káoneta iyánáaq umáreta uyaaté uréta agoyáá umákaraae. 16 Îtu
wení iyápó-annama ítama yimónaraiye: “nóiqtabama yegáráqá aagaren áimma kéteo?” titana
17 waabápíké móra-nakoma tiráiye: “yiráá ti-nako, ketáanikoma enôpaqa áwîqme uráunana wení
arupi kuti-áágómá máitana aamá íketitana 18 kuti-áágómá yáqtoqma marabí kéyuwaitana
wemá áwaayaamma agíkíqa kéitana óyaukaqa agaregómá ôriq kétena arááteru-teru kéiye. kemá
ení iyápó-annama ítama aónaraune. ‘kuti-áágómá arupiké waqtuwánô téq itáunata kanaaráq
íma waqtukááe.’ ” titana 19 Îtu tiráiye: “íma ítáa-araakotaama mááe. nôraq umá yupaawaq
keráwáqtê mánuno? keráwáqtí íitai-yataakoma tíbô kégaitaqa nôraq umá yupaawaq miráuma
ónúnô? iyápóma áwîqme kekáqá yero!” titata 20 iyápóma áwîqme irááwana Îtuma máitana kuti-
áágómá wemmá aónarena iyápóma yáqtoqma marabí yukáitana aúgoma kaipú-kaapu uráitana
óyaukake agaremá arááteru-teru uráiye. 21 Îtu wenaboámmá ítama aónaraiye: “nôraq umá
yupaawaq wegáráqá máqe-uraiyo?” titana aboámá yauwéqma tiráiye: “pááqyan-iyapoma
máikakene. 22 taíbaq-kanaama irabí yukéna nopí yukéna arááqa ikámita ááqibo emá arummá
umátikaao! emá kanaaráq énnaraq tíwáqnaa uwo!” titana 23 Îtu tiráiye: “náawabi keqtábá
arupi ítama aruténama máqte-qtataaqa kanaaráq íniye.” titana 24 aboámá ibiqá yaréna tiráiye:
“kemá tirupi kéitaupo ketí itaígómá pááqyamma itaígóqtábámá tíwáqnaa uwo!” titana 25 Îtuma
waabámmá yimónaraitata ya áíkutaawana kuti-áágóqtábámá abarokáqá akoqnáá umá tiráiye:
“aíbôqnaaboq kuti-áágó, kemá timá ámenaa iyápógoni arunóbáké yaúbagaao! yaúbarema
móragaraqa arunóbáq íperaao!” titana 26 wááqa yumátuwena iyápóma marabí yukáitana
aúgoma kaipú-kaapu uráitana yáubaguraiye. yáubaraitana iyápóma pukuránaraa máqe-uraitata
waayúkama tirááe: “pukuráiye!” tewana 27 Îtuma ayáámma yáqtoqma awaútitana itó-uraiye.
28 Îtuma naaúpaqa pékuraitata wení iyápó-annama aúpáq ítama aónaraae: “nôraq itatáá ketáámá
íma kanaaráq waqtukáunataabiyo?” tewana 29 tiráiye: “nunamunápó maa-wáín-áágómá
kanaaráq waqtuwáinoe. káqo-qtataaqnapo kanaaráq waqtuwáinoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma móragaraqa wení pukígóqtábámá tiráiye.

30 mikáké kóureta Kááriribaqa kégowata waayúkama itánéowana Îtuma itaíyábá íkákaipoana
wení iyápó-annama kétima-yimena tiráiye: 31 “Waayúka-Araaqa yáqtoqma áwîqma yimíyatama
ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-iniye.” titata 32 wemá tin-áíkón áaimma
íma ítareta ikaqtíq uréta ítama íma aónaraae.

náawa mú mikákáá anó-nakoma máiyo?

33 Kápéranabaqa iréta naaúpaqa maéta máawana Îtuma ítama yimónaraiye: “nóiqtabama
aakaqá uréire uréta watáá-wataa tirááo?” titata 34 timá abarokáqá íma tirááe. aakaqá
uréire umá maéta yemá aagaren áimma tiráápoata náawabi áqnáaenariq íyábá aagaren áimma
tiréta timá abarokáqá íma tirááwana 35 Îtuma maraq maéna títaupake kaayaq-íyápó-ánnágómá
yááyarena tiráiye: “ítáaro! áqnáabataba akáina-nakoma aqtóbáq maíno! máqtekoni maqnémá
auraíno!” tiréna 36 iyápóma áwîqma yetúbáqá ákarena áyabaa uréna tiráiye: 37 “móra-nakoma
kebóana maaráá-íyápómá yabírakenaraa kemmá yabítikane íniye. yabítikanenaraa kenamáa
íma yabítikanibo timátíkarai-naqa yabírakane íniye.” téna tiráiye.

namurommá íma maénama aanábómá máiye.

38 Yóáane Îtumma timá ámikaiye: “yiráá ti-nako, móra-nakoma enáwîqa tiráinapoana kuti-
áágómá waqtukáitataa ketáámá aónaretaa timá ámikaunatae ‘éqaao! ímira-uwo!’ tirétaa ení
iyápó-annabike íma ketáátê íma máitataaboataa mirá-tiraunatae.” tewana 39 Îtu tiráiye: “ímira
timá áméro! ‘éqaao!’ ítero! ááqibo ketíwîqa yáninapoana akoqnáá-yataaqa umá inéna min-
nákómá keqtábámá tái-aimma íma kanaaráq tíniye. 40 ááqibo íma namuroîq kéumatikenataama
wemá aanábó máena íniye. 41 ááqibo keráwáqá Îtu Káríqtoni iyápóma máapoana móra-
nakoma keqtababóana pááqya-qtataaqa miráumaraa nommá nawááena timénama wení íráqô-
qtakaakoni anónnámma mayániye.” téna tiráiye.

Îtun anaaé waraí-yátááqá mamá taítawaa kéiye.

42 Îtu tiráiye: “móra-nakoma ketáama ítarain-iyapoma kaaqaari-ááímmá aráátínanama min-
íyápógómá ketáama yuwáinanama anón-oqtamma kaaqaari-nákóní ánúwarakaqa atáá-ataa
umá nopí óqtakaraqa yuwáiyana pékena nommá nawîkama pukínanama minnâ kateko umá
íni ááqibo iyápóma tinaaépaqa yuwáné ínanama mú mikákáá táígoma íniye. 43 ááqibo tiyáákoma
táígo-qtataariqo kéinaqa keráwáqá tinaaépaq yuwáneqa tiyáámma aráráaro! áánibo kímora-
ayaakaraqa mú mikákáá íráqômma keráwáqá tágagurai-marukaqa wínóe. kaayaq-áyáákáráqá
márú mikákáá táígoma keráwáqá puí-márúkáqá 44 irabí wínóe. 45-46 ááqibo aítaukoma táí-
apima áwîqmena kéwinaama tinaaépaq yuwánéqa títauqa aráráaro! kímora-aitaukaraqa mú
mikákáá íráqômma tágaruraipaqa yínéqa kaayaq-áítáúkáráqá márú mikákáá táígoma ína

puíbáqá wínóe. 47 ááqibo túrakoma kúmiq-yataariqo kéinaqa tinaaépaq yuwánéqa túramma kubíqtúwáaro! Áánûqtuni kurubáqá kímora-aurakaraqa mú mikákáá íráqômma yínéqa kaayaq-áúrákáráqá márú mikákáá táígoma ínaq puíbáqá irabí wínóe. 48 puí-márúkáqá marikómá íma ánatainana irágómá íma kama ánataniye. 49 úmá irabí agatuwáinana anaaékaq yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. móraiq umá ketáá maqmá aóna-aona onanatáá yaímma íráqô-qtataaqa paá wániye. 50 ááqibo úmá ikaaq kétena aáwakaraqa átê kéinana ááqibo ikaaqá íma tínanama nóinapo móragaraqa átê íníyô? miráuma tirupí úmá-úráá-qtátááqá wáinaqa máqte-kayukagaraqa aarawaamá paá máaro!" téna tiráiye.

10

ánáakoma ayuwaíyábámá Îtuma timá yímikaiye.

1 mibáqá kóurena Yúría-marupaqa kóurena Yótaa-nomma atamá kóuraitata waabámmá móragaraqa áíkutaawana wemá keqnáámmá aapinaammá timá yímikaitata 2 tébakaq Pératiwayukama wenôpaqa iréta yoqmá aónaneta ítama aónaraae: "ketáái monoq watáabi yaaguyabí-áípí awaaikómá wenánáakoma kanaaráq ayuwáníyô?" tewana 3 Îtu ítama aónarena tiráiye: "Móteti nóineq timá tímikaiyo?" titata 4 yé tirááe: "Móteti tiráiye. 'akáinama awaaikómá ayúkai-kanaamma agayéná ánáakoma kanaaráq ayuwániye.' " tewana 5 Îtu tiráiye: "kaúbîq uráápoana Móteti miráuma timá tímikena agatáitana 6 áqnáabaqa Áánûqtu ímira-uraiye. Áánûqtu áqnáabaqa awaaikógáráqá ánáakogaraqa tarôq uráiye. 7 ááqibo waagómá anóama aboámá iyuwéna ánáakote iyikááyata kónanaratama 8 mi-káyákómá kímora-auma auráyóye. kaayakómá íma paá maéta kímoragoma aúgemma mániye. 9 ááqibo Áánûqtu mi-mórárâq makáinata waayúkama íma yataínoe." titata 10 naaúpaqa wení iyápó-annama maannáyaba ítama aónaraawana 11 wemá tiráiye: "ánáakoma ayúwái-nakoma káqon-inimma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá mayéna ánáakoma agaemá amíniye. 12 keqnáámmá awaaikó ayúkain-inimma wemá káqokanokoma mayánénama wemá morímá yamákárena moyámmá kémayaiye." téna tiráiye.

Îtuma pááqya-noiyaporawaqa atimuqá timá yíkaraiye.

13 ááqibo pááqya-noiyaporawaqa yiwîqme Îtunopaqa ánêkuku íkáae téta irááwata Îtuni iyápó-annama áá yiwááguraawana 14 Îtuma aónaimma áyámma uráitana tiráiye: "paá máaro! iyápóma ketôpaqa kanaaráq kéyee. áá íma yiwáágoro! Áánûqtuma kawáá kéi-maruqa mirárâá umá iyápógoni márûqa wáiye. 15 túwááyakaq márâaro! Áánûqtuni watáama iyápóraa umá arupi kéitai-nakoma Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa kóiniye. miráumaraa íkéitenama íma kóine iné." téna 16 iyápóma yirákena íyóbaruqma uréire kéena tiráiye: "eqtábámá íráqôniq umákaniye." mirá téna íráqôn-aimma timá yíkaraiye. atimuqá ámikaiye.

anó-nakoma

17 kégoitana móra-nakoma uyááténa Îtunopaqa marabí araayutaúmá aténa ítama aónaraiye: "íráqô-yiraati-nako, nóin-iraqo-qtataariraq éraq kemá íma ánatagena tágagigoma mayánááq únabiyo?" titana 18 Îtu tiráiye: "nôraq itaa keqtábámá íráqône tiráano? kímora-iraqokoma máena Áánûqtu wenamáa íráqômma máena kéiye. 19 emá máqtemma yaaguyabí-áímmá ítaraane. aaramá moyámmá morímá yamákaanabo! íyamakaao! waayúka ikámma puyónabo! íikamuwo! moyámmá mayáánabo! ímayaao! kaaqaari-áímmá ténabo! ítiyo! wakaráánabo! íwakaraao! aboámá anóagaraqa kaayonéma umá yíwîqa múte yauyuwo. kaqtó umá yabíqyikaao!" titana 20 anó-nako tiráiye: "yirááti-nako, maa yaaguyabí-yátááqá máqtemma iyápó máqe uráuna-kanaarake íbêkaraqa kaqtó kéune." titana 21 Îtu aónaraitana wenaúyánámmá wenôpaqa kóuraitana tiráiye: "kímora-yataaqa íarutaiye.ení máqte-qtataaqa oótamma íma wái-kayukama yimiyo. yiméma Áánûqtugaraqení oótamma taíbaqa anómma aurániye. yímituwe tinaaépaq iyo!" titana 22 mi-kátááyábá arummá ôriq uráitana wení oótamma taíbaq wáinapoana karagíqá yumáena kóuraiye. 23 kóuraitana Îtuma karáqme uré karáqme iré kéena wení iyápó-annama timá yímikaiye: "anó-nakoma taíbaq oótamma makáina-nakoma Áánûqtuni-marupaqa umaagáráqá kóiniye." titata 24 iyápó-annama wení watáayatabama yáaqa karáitana Îtuma móragaraqa tiráiye: 25 "oótiraa-kakoma (káámo) waigóní-aapi péránéna iníkáámá oótanakoma Áánûqtuni márûpaq uínénama kamáa ániye." titana 26 yáaqa ôriq kégaitata tirááe: "náawa kanaaráq peráníyô?" tewana 27 Îtuma karáqma káonena tiráiye: "ááqibo umaayátááqá waayúkama íma kanaaráqá ínana Áánûqtu kanaaráq íniye." titana 28 Pítaa tiráiye: "ketáámá máqte-qtataaqa yukétaa enanaaépaqa kéyunatae." titana 29 tiráiye: "ááqibo kétima-timune ááqibo keqtábámá maan átê-wataayabama móra-nakoma naaópaqa yuwánénama awaaómá ábâkogaraqa yuwánénama anaanoámá aúkogaraqa yuwánénama

aboámá anóagaraqa yuwánenama áanikoma ayáámûkogaraqa yuwánénama yókáráq yuqmá ánatatuwenama 30 móragaraq-moragaraqa mayániye. taíbaq mayánéna íbêq-kanaama naammá taíbaq mayéna awaaútááma ábâkotaagaraq taíbaq mayéna anaanoútááma aúkoutaagaraqa taíbaq mayéna anóautaama taíbaq mayánéna aíkaraqa mayániye. mayéna anaaéka-kanaama íma ánatagena tágagigoma mayániye. 31 íbêq-ano-kayukama maqnémá ínana íbêq-maqne-wayukama uyátaneta yínóe." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma móragaraqa wení puíyábámá tiráiye.

32 aapaqá máeta Yúrútáárebaq kégowana Îtuma áqnáabaqa kégoitana wení iyápó-annama yáaqa kégaitata wenanaaépaqa kégowata tébakaq-wayukama yinaaépaqa kéyewana yáaqa ôriq umá karáiye. Îtuma móragaraqa wení iyápó-annama wenôpaqa yáárena máqtemma yínê-qtataaqa timá yímikaiye: 33 "aónaaro! Yérútáárebaqa kéuyonatama mikáqá monoq-wáyúkámá aapina-káyúkágáráqá Waayúka-Araaqa yáqtoqma ánnáma amínéta aa íitai-wayukama yimíyata 34 weqtábámá makatéta wirááti wekáqá wituwéta ikamíq-ikamiq umá ikamíyana puyéna kaumo-yúpáámá ánataginana itó-uma paá mániye." téna tiráiye.

Yêmitiyaa Yóáaneti ítama aónaigoma

35 Yêmiti Yóáanegaraqa Yéberen áanikoma wenôpaqa iréta ítama aónaraaye: "yirááti-nako, móra-yataaqa ítama aónayaa kekárátá mirá-umatikanono?" téyana tiráiye: 36 "tikaí-yátááqá nôraq umátikanuno?" titata 37 tirááye: "emáení tágagi-marupaqa yénaka kerátámá enaukápáqá maraq máyaakae. meran-áúkápáqá maan-aukapaqa anó-kayukati yibíqtátáráq maraq máyaakae." teyana 38 tiráiye: "ítama aónááya-qtataaqa kenákámá íma ítaraaye. kemá naúna-yataaqa kanaaráq náyóyô? kemá peraúna-yataaqa peráyóyô?" titata 39 tirááye: "kanaaráqá mirá-oyuye." téyana tiráiye: "keqnáámmá kínnamo naúna-yataaqa náyóye. kínnamo peraúna-yataaqa peráyóye. 40 ááqibo ketukápáqá kemá íma kanaaráqá 'maraq máékao!' tenúne. Áánuqtu wenamáa maannáyaba tíniye." titata 41 tébakaq iyápó-anna-wayukama ítaraawana Yêmitiqtabama Yóáaneqtabama íyámma uráitata 42 Îtu yááyarena tiráiye: "aa íitai-wayukagoni áaimma keráwáqá ítaraae. yetí uyátárai-kayukama kawáá-wáyúkágáráqá náápaakaraqa imaamugáráq-áímmá kétepoaq 43 keráwáqá ímira-inoe. uyátaiyaba kákainanama tébakaqa yíwâqnaa íno! 44 mú mikákáá áqnááemma mánae téna kákainanama máqtekoni maqnémá maíno! 45 Waayúka-Araaqa wemmá áwáqnaa íyábá íma kukáibo máqtekoma yíwâqnaa umá wenamáárîq uyéna yauwéqma meyánîq inéna kukáiye." téna tiráiye.

Îtuma Páátáméati aúramma karopágurai-naqa atóbamakaraiye.

46 Yérikobaqa irááwana Îtuma wení iyápó-annagaraqa anó-kaabakaraqa Yérikobake kégowana móra aúra karopágurai-naqa Páátáméati Timéyati áanikoma pari-páriakoni áwábaqa maéna óqtataba inaa-inaa kétitana 47 Náátárêtibake Îtuma kéyataitana ítarena akoqnáá umá ááyama tiráiye: "Îtuo! Tébitini áanikoo! keqtábámá arummá umátikaao!" titana 48 taíbaq-wayukama áá awáágureta "páátí máao!" kétewana mú mikákáá akoqnáá umá tiráiye: "Tébitini áanikoo! arummá umátikaao!" titana 49 Îtuma paá máena tiráiye: "ááyaaro!" titata aúra karopágurai-nakoma ááyareta tirááe: "áaqa ígáino! kááyaina itóaao!" tewana 50 unáákáqtôma ámuraake kabe-kabe umá káyutuwena itó-uma Îtunopaqa iráitana 51 Îtuma ítama aónaraiye: "akaígómá nôraq umá umákanuno?" titana tiráiye: "tikái-tiraati-nako! keqnáámmá túrama aónanaare." titana 52 "kóaao!" téna tiráiye: "enarupi ítaraiwaigoma atóbamakaraiye." titana páátákáá kanaaráq káonena Îtuni anaaépaqa pari-páriakaqa kóuraiye.

11

Îtuma Yérútáárebaqa pékaitata kaayonémá urááe.

1 ááqibo Yérútáárebaq waaqókáqá iréta Óríbêti-anuraqa Béqtápégibaqa Béqtanibaqa irááwana Îtuma kaayaq-íyápó-ánná-wáyúkáyátábámá timá yímikaiye: 2 "kenákámá mi-márúpáqá kóokao! uréka oóti-araaqa aónéka waayúkama íma ayááqme uréire uráiyamma min-árááqá ayúqma áwîqme yekaao! 3 ááqibo móra-waigoma aónéna 'nôraq kéoyo?' tínakama mirá-tima-amekao. uyátárai-nakoma kákaipoana páátákáá yauwéqma uwáyu amíniye." titata 4 yenákámá kóureta oóti-araaqa abarokáqá ánnáraqa aónareta káyuboyata 5 tébakaq-wayukama ítama yimónaraae: "nôraq kéoyo? nôraq itaka min-árááqá káyuboyo?" tewata 6 Îtuma timá yímikain-aimma yauwéqma timá abarokáqá tirááyata "kanaarapaq íye" tirááe. 7 oóti-araaqa Îtunopaqa áwîqme iréta yetí unáákáqtôma oóti-araaq-amuraaqa akéta Îtuma ámûraaqa kéuyatatata 8 tébakaq-wayukama unáákáqtôma aakaqá ákaraamma mú mikákáá anómma yabíkái-naqa kéitata mirá éwaoniq umá mirá-uraae. tébakaqa yaayamamá ánagaraqa akáteta aakaqá ákaraawana wemá yínîtaba mirá-umakaraae. 9 ááqibo aakaqá áqnáabaq o-káyúkágáráq

anaaé ye-káyúkágáráq kabámareta tirááe: “atóbatikai-naqa otáána yi-nákóqtábámá anón-uyatarai-nakon áwîkaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. 10 Tébiti ketibotáámá wení kawáá kéi-maruqa uyátárai-nakon áwîkaq wení yabi-í-yátááqá Áánûqtuo, wemmá íráqôniq umákaao! ya-matiyuwaao!” mirá-timatuwaawana 11 Îtuma Yérútáárebaq utáiye. anó-monoq-naupaqa pékena karáqme uré karáqme iré kéena máqte-qtataaqa aónaimanibo aa ékitana yáubama Béqtanibaqa wení iyápó-annagaraqa kóuraae.

Îtuma arammá íma wái-qtagoma áá awáá guraiye.

12 aaq iráráimma Béqtanibake yauwaré kéyewana Îtumma áa-yaitana 13 kopaakáá-qtámá taíbaq-anagaraqa ayáqtáákaqa aónarena waaqókáqá uréna araqtabámá aónarena ááqibo abáá-abaa immá uráitana arammá íkéiyai-kanaaboana paá ánáma wáqe-uraiye. 14 Îtuma yaaya-magómmá timá ámikaiye: “ekáqá yaa-yarammá íma iyaíno! waayúkama móragaraqaení arammá íma nánoe!” titata wení iyápó-annama ítaraae.

Îtuma anó-monoq-naupaqa pékaiye.

15 Yérútáárebaqa irááwana Îtuma anó-monoq-naupaqa kurubáqá pékaitata mibáq meyámmá kémayaawata meyámmá kémaraawana yemmá Îtuma kurunóbáké waqtukéna óqtamma waékáa-kayukati yaaremá waéqtukena wáqwaaimma kémayaa-kayukati yibíqtátámá waéqtukaiye. 16 máqte-kayukama íma iyúwáitata oótama aqméta anó-monoq-namatupaqa kótaweyatawe urááe. 17 mikáq yiráá téna tínoe: “Áánûqtuni agamatán-áípí agataíye! ‘ketí naaúpaqa máqte-kayukati nunamu-námmá téq ááqibo ketí naaúpaqa moyá-káyúkágoní naakáá ke máqtemma káuqmaraae.’ ” titata 18 uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ítareta Îtuma ikamíyábá téite urááe. ááqibo waabámmá máqtemma wení aapinaaqtábámá yáaqa karáinapoana yáaqa karáiye. 19 ááqibo énaikaqa Îtuma Yérútáárebake kóuraiye.

kopaakáá-qtágóní wátáagoni áaimma

20 aaq iráráimma aakaqá uréire kéeta kopaakáá-qtámá aónaraawana mútûqa aayákagurena ánûpake aayákaguraitana 21 Pítaa aákaqa mákena tiráiye: “yirááti-nako! aónaao! emá áá awáá guraana-yama aayákaguraiye.” titaana 22 Îtu tiráiye: “itaao! arupi Áánûqtuqtabama yáqtoqma akoqnáá uráánama 23 maan-ánúyábámá náawabi tíniye. ‘anugô, itó-uma únópí pékaao!’ tíyanama arupi káqon-auyanamma íma wáinama wenáimma pááq ínîn-aikoma miráumakaniye. 24 miráinaqa kemá timá-timenune. kerawáqá tirummá améq móra-yataaqtabama nunamupí ítama aónáiyana máqtemma ítama aónaa-qtataaqa mayánóe. 25 ááqibo nunamummá kétiyanama káqo-yama táígo-qtataariq kéumatikaiyaqa tíyámma kéinaqa tíyámma paábaq yúwéraq! tirummá umákáaro! miráuma keqtibomá Áánûqtu keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá umátikaniye. 26 íma káqo-yuti kúmiq-yataaqa paá umákaiyanama keráwáqtí kúmiq-yataaqa keqtibomá Áánûqtu íma mamá paá umátikaniye.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma wení náápaaqtabama timá yímikaiye.

27 Yérútáárebaqa yauweréta irááe. Îtuma anó-monoq-naupaqa uréire kéitata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá anó-kayukagaraqa wenôpaqa iréta 28 ítama aónaraae: “nói-naapaakaraqa maa-qtátáárîqa kéono? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo?” tewana 29 Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “móraiq umá kemá móra-yaqtaaqa kímorama ítama timónaanaqa yauwéqma abarokáqá timá-timiyaqa kemá nói-naapaakararaq kéyunopoaq timá-timenune. 30 timá tímero! Yóáane nói-naapaakaraqa nommá péqyikaraiyo? náawa mi-náápáámmá ámikaiyo. Áánûqtu ámikaiyo? waayúkama ámikaao?” titata 31 yenamáárîq aamá kégareta tirááe: “nóine tenúnataabiyo? ááqibo Áánûqtu ámikaiye tenanatáámá wemá tíniye. ‘nôraq itata wenáama tirupi íma ítaraao?’ tínataa 32 ááqibo ‘waayúkama ámikaae’ tenanatáámá waayúkama íyako táíq kéinata yé máqtemma Yóáaneqtabama yirummá amétama tínoe. ‘wemá Áánûqtuni watáá-wataa-naqa aúkáiye.’ ” mirá waayúkayaba téta yáaqa kaitata 33 Îtumma timá ámikaae: “íma ítaraunatae.” tewana Îtu tiráiye: “móraiq umá kemá ketí náápaaqtabama ítima-yimenune.” téna tiráiye.

12

uqtékáán-áráqtókóní kawáá-nákóní waéqma itaí-áímmá

1 timátuwena waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye: “móra-nakoma yómmá uqtékáán-áráqtómmá yoqmakéna kurumá umá ikútena arammá igáriq í-máíqá ukéna yawáákaa-namma tarôq umákena yabi-í-wáyúkámá yabi-ígáae téna yímikaiye. yímituwena óq-marupaqa kóuraitana 2 arammá ábûma kaitana kuqtí-kánááráqá wemá wení maqné-kánókómá timákáitana

tébakaq-aramma yabi-í-wáyúkáráké mamé kóuraiye. 3 kóuraitata yabi-í-wáyúkámá maqné-nákómá yáqtoqma ikámma waqtúwáawana yauweréna arammá ímayena paá kóuraiye. 4 ááqibo yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma uréna mó-timaanikitana iráitata yabi-í-wáyúkámá aqnókáq kéikameta timákaawana kóuraitana ááqibo 5 yókóní aboámá káqo-maqne-nakomma timákáitana kóurena iráitata yemá arááqa ikámôwana pukáiye. miráuma keqnáámmá káqomma timá ámikaitata kóuraawata tébakaqa yikákaawata pukááe. 6 ááqibo yókóní aboámá kímora-aanikoma márainanama aboámá aúyánámmá ítarena 'yemá ketáanikomma íma ikamínóe' téna ítarena wemá írékaqa wenáanikoma timá ámikaitana kóurena iráitata 7 yabi-í-wáayúkámá tirááe: 'minnâ yókóní aboáni áanikoma ínataama ikámónanataa puínataa ketáámá yómmá mayánúnatae.' téta 8 ikámôwana púítata arááq-auma yónaaumepaqa yaúma iyaabótukaae. 9 ááqibo yókóní aboámá nôraq íníyô? wemá yabi-í-wáyúkámá yíkaminata pukíyana wemá káqomma yabi-í-wáyúkámá yómmá yimínye." ááqibo téna 10 Îtuma mirá-timatuwena ítama yimónaraiye: "Áánûqtuni agamatán-áípí íyaq yoráutaao? mirá kétiye.
'óqtakaraqa naammá taróq urááwana móra-oqtamma taróq kéo-kayukama maqné téta ayúkaawana mi-máqné-óqtákómmá mú mikákáá uyátárain-oqtamma aúkáitana
11 maannâ anón-uyatarai-nakonopake kéitataa káonaunataama ketúrakaq átê kéiye.' "
titata 12 anó-kayukama waéqma itaígóní áaimma ítareta yeqtábámá tiráitata ánnáma amíyataba maqmá aónaraamanibo waabáqtábámá yáaqa kégaitata paá ayuwéta kóuraae.

óqtamma amíyaqtabama ítama aónaraae.

13 tébakaq Pérati-wayukama Érôtini waayúkagaraqa timáyímikaawata Îtumma wenáayaba waakápi akánéta irááe. 14 wenôpaqa iréta timá ámikaae: "yirááti-nako, emá kateko umá máanaqtaa ítaraunataama emá waayúkayatabama áaqa íkégaitaa Áánûqtuni aammá áraimma káraatiye. ááqibo waayúkama káqo-yuyaba yúyánámmá itánôqtaba emá paá abarokáq umá áraimma kétene. miráuma kéyenataa ketáámá ítama káonaunatae. 'Arómani-kamaani-nakomma óqtamma kanaaráq aménúnataabiyo?' " tewana 15 aménúnataabi íyaq aménúnataabiyo?" téta tirááe. Îtuma yeqtí yáaimma ítarena tiráiye: "nôraq itaráq waakápi mó-tikaneraq kéoo? móra-oqtamma mamé íyaraq kemá aónaano." titata 16 maméta má ámikaawana ítama aónaraiye: "óqtakaqa náawani amammá áwîkaraqa wáiyo?" titata yauwéqma tirááe: "mú mikákáá anó-kamaani-nakonae." tewana 17 Îtuma tiráiye: "kámááni-nakon-nama kámááni-nakomma áméro! ááqibo Áánûqtun-nama Áánûqtumma áméro!" titata weqtábámá yáaqa karáiye.

pukuráipike itó-uiniqtabama tiráiye.

18 tébakaqa Táátûti-wayukama Îtunopaqa iréta mi-káyúkámá yúyánánóbáqá tirááe: "waayúkama pukuráapike íma kéitoe." téta Îtumma ítama aónareta tirááe: 19 "yirááti-nako, Móteti aúbama agamátíkarena tiráiye. 'ááqibo móra-nakoma puínanama wenánáakoma paá máena iyápóma ímo máinanama min-nákóní ábâkoma ánáakoma mayaíno! awaaóqtábámá iyápóma marakaíno!' ááqiye téna 20 móra-taoqa abapaké kaayaq-wátámá máqe-uraae. máqe-uraawana áqnáabaqa yiwaaómá aaramá maténa iyápóma ímarakena pukuráiye. 21 pukuráitana ábâkoma min-ínímmá mayákarena iyápóma ímarakena pukitana wenanaaéken-aoma keqnáámmá ánáakoma maténa iyápóma ímarakena pukuráiye. 22 tébakaq-watama keqnáánîq urááe. ye-wátámá máqtemma min-ínímmá mayákareta iyápóma íma marakéta pukurááe. ááqibo pukowana íréqa min-ínikómá pukuráiye. 23 pukuráiyapike itó-i-kanaama min-ínímmá náawani ánáako aurániyo? yé abapaké kaayaq-wátámá matááe!" tewana 24 Îtu yauwéqma tiráiye: "keráwáqá íarutain-aimma kétee. monoq-áúbámá íkéiteta Áánuqtuni akoqnáágoma íma ítaraae. 25 ááqibo pukuráipike itó-iyamma Áánûtuni kaqtó-wayuka auránoe. awaikómá ánáakoma mórabi íma mánoe. paá aokaq-aokaq mánoe. 26 ááqibo pukuráipike itó-iyabama Mótetini aúbabi íyaq yoráutaao? wemá abamá móra-yaa-wannama kaipáq máitana Áánûqtu timá ámikaiye. 'kemá Áabaraama Ááítekima Yáakobouyaati manikómá máune.' téna 27 wemá íma pukurái-kayukagoni manikómá máibo wemá paá mái-kayukagoni manikómá máiye. keráwáqá arábaguraae." téna Îtuma tiráiye.

mú mikákáá yaaguyabí-áímmá

28 móra-aapinaa-nakoma máena mi-kátáá-wataa ítarena Îtuni kateko-áímmá abarokáq timá ítaraiye. iténa ítama aónaraiye: "nóin-aare-aimma mú mikákáámmá yaaguyabí-áínábiyo?" titana 29 Îtu tiráiye: "minnáma Ítíráaeo-wayukaao! ítáaro! Áánûqtu ketáái manikómá wenamáa anómma utái-nakoma máiye. 30 Áánûqtu keráwáqtí manikóqtábámá tikaíno! wenôpaqa túyánámmá koíno! tirupikékáráqá taákogaraqa akoqnáágoraraqa máqtekaraqa weqtábámá tuyánámmá itaíyana tikaíno!' maannâ áqnáaen-aare-aimma 31 ááqibo keqnáámmá mórama kétiye. keráwáqtí waaqókáq-nákómá keqtábáráá umá tikaíno!' mi-kááyáq-ámáán-áíkárátámá mú mikákáámmá wáitana maannáratati mú mikákáámmá yaaguyabí-áímmá

íma wáiye.” titana 32 aapinaa-nákómá tiráiye: “yiráá́ti-nako, téna emá áraimma kétene. Áánûqtu wenamáa anómma utái-manikoma káqo-manikoma íma máitana wenamáa máiye. 33 máinana wenôpaqa aúyánámmá kóinana arupikékáráqá aágogaraqa akoqnáágogaraqa akáina ení waaqókáq-nákóqtábámá enamáárîq akáiniq umá minnáyaba Áánûqtu ôriq umá amuqá kémaraiye. kéqokeq-wamma mamá irabí agamá Áánûqtuma ámînanama maannâ maqné-yátáápóana maaminnáyaba Áánûqtu pááqyan amuqá kémaraiye.” titana 34 Îtuma wení katekoáíqtábámá ítarena tiráiye: “emá Áánûqtuma kawáá kéi-marukaqa waaqókáqá máane.” titana máqte-kayukama yáaqa karáitata móragaraqa íma ítama aónaraae.

Metáíyaqtabama ítama aónaraiye.

35 monoq-náúpáqá aapinaammá kétena Îtuma ítama aónaraiye: “náaraq umá aapinaa-káyúkámá Metáíyaqtabama kéteo ‘wemá Tébitini áanikoe’? kétewana 36 ááqibo Áánuqtuni Aágoma timá ámikaitana Tébiti tiráiye!
‘anómma utái-nakoma ketí utái-nakokaq timá ámikaiye ketukápáqá maraq máao!
maínaq ení namurommá enaítaukaqa akánúne.’
37 keqnáámmá Tébiti ‘utái-nakoe’ téna yaráinapoana náaraq umá Metáíya Tébitini áanikoabiyo?” téna tiráiye. waabámmá yimuqá kémareta ítaraae.

*aapinaa-kááyúkáyáqtáb*** kékén-áímmá kétiye.*

waabámmá anómma áíkuteta Îtun-aama ítátuweta yimuqá marákáraae. 38 ááqibo wemá timá yímikaiye: “aapinaa-kááyúkáyáqtábámá yabíqma akoqnáá oro! yemá ayáqtááq-unaakaqtogaraqa uréire íyábá kéyikainata meyánîq í-márúpáqá kaayonéma umáyîkaayaba kéyikainata 39 aapinaa-náúpáqá mú mikákáá íráqôn-abiqtatamma kémayeta ónikaqa mú mikákáá íráqôpoaqa kémayeta 40 keqtoq-nóínítí naammá moyámmá kémayeta ayáqtááq-nunamumma awaaméq-núnámúmmá kéteta yeqtí anónnáma mú mikákáá anómma yíkaraqa íniye.” téna tiráiye.

keqtoq-íníkóní ámikai-qtaqtaaqa

41 monoq-náúpáqá Îtuma óqtakoni yawáákaqa maraq máqe-uraitata waayúkama yeqtí ámikaan-oqtamma yáwáápi kémaraawana karáqma aónaraiye. taíbaq-wayukama taíbaq-oqtamma wái-kayukama taíbaq-oqtamma yawáápi makááwana 42 ááqibo móra-keqtoq-inikoma iréna kímora karogaron-óqtámá yawáápi makáitana 43 Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “aónaaro! kín-inima oótamma íma wáin-inimma keqtoq-íníkómá wemá mú mikákáá anómma ámikaitata 44 tébakaq-wayukama taíbaq-otapike ámikaawana wemá íma wáipike mútûqa ámikena máqte-qtaqtaaqa ámikena nóikararaq paámá mániyo?” téna tiráiye.

13

anó-monoq-namma yawítíginiqtaba timá yímikaiye.

1 Îtuma anó-monoq-naupake kéyaubaitana mórama iyápó-annabike-nakoma tiráiye: “yiráá́ti-nako, aónaao! anó-monoq-namma naakómá mú mikákáá íráqôniq kéitana naan-óqtákáráqá íráqôniq kéiye.” titana 2 Îtu tiráiye: “naammá máqtemma káonaano? maan-ánón-námmá yawítíginana máqten-oqtakoma yawítíma okaq-okaqa iyaabógínana kaayaq-kaayaq umá íma paá wániye.” téna tiráiye.

táígo-kanaama aíkaraqa yíniye.

3 Îtuma Óríbêti-anuraqa maraq máena anó-monoq-naopaqa karáqma káonaitata Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa Áánarugaraqa yenamáa wetê máeta ítama aónaraae: 4 “nói-taoraq mi-kánáámá pááq íníyô? nóin-awaameqyataaraq pááq íníyô? minnáyaba timá timiyo!” tewana 5 Îtuma yauwéqma tiráiye: “yabíqma akoqnáá oro. káqowama ubaayammá umátikainabo! 6 taíbaq-wayukama iréta ubaayammá umátikanoe. miráinata ketíwîkaq iréta tínoe. ‘wemúne’ téta kaaqaari tínoe. 7 miráinaq uwáá-aimma ááiqtabama itéqa waaqókáqá ááiqa éta nékaq ááiqa éta íyan-aimma itáíyanama táaqa ígáino! mirán-ááíqá yínîmanibo mi-kánáámá maramá ánatai-kanaama íma pááq uráiye. 8 móra-marukaq-wayukama itó-uma káqo-marukaq-wayukama ááiqa kéumayikaiyata móra-marukaq anó-nakoni waayúkama itó-uma káqo-nakoni waayúkama kéyikamiyata yaímma-aukapaqa márûma kéyinana yáa kéyainana mirá-qtátáákómá yíqa éna aaragómá iyápó marakánéna iníkáá íniye. 9 yabíqma akoqnáá oro! keráwáqá koti-áímmá timátiketa ánnama timéta tebûqa timínoe. aapinaa-náúpáqá tíkameta ókaq-okaq tíkameta keráwáqá anó-kayukayopaq mú mikákáá anó-kayukayopakaraq ketíwîkake yúbáqá itó-umatikayaqa ketí átê-watama timá yíménata mirá-inoe. 10 áqnáabaqa máqte-marupaq-wayukama átê-wataama waayúka abarokáq timá-yiminoe. 11 ááqibo ánnáma timí-kánáámá ‘nóin-ainaq ténúnô?’ ítero! anaaékaqa keqtúyánápíkén-áímmá ítero! áama tí-kánáámá timá-timin-aimma

tero! ketááq maqma ítinobo Áánûqtuni Aágoma timá-timina-aimma tínóe. 12 mi-kánáámá yiwaaómá yíbâkoma yíkamigaae téta yiboámá yeqtí iyápóma kutarurîq ínóe. iyápóma yetinóboyuma kutarurîq ínopoata yetinóboyuma yíkaminoe. 13 miráíyata ketíwîqtababoata keráwáqá tíyamma ôriq umátikanoe. ááqibo ánatagini-kanaama ketíwîkaq akoqnáá umá yáqtoraiya-kayukama paá atóbamayikaniye." téna tiráiye.

mú mikákáá anómma kabiraí-yátááqá

14 óq-aimma tiráiye: "kabiramá táíguyun ínna-yataakoma pááq ínanama yawitíniye. aónáiyana mibáq íma waínabaq anubaq uyaatéra kóoro!" téna ááqibo aúbama yorautíya-kayukama ítáaro! tiráiye: "aammá aúkaipaqa máinata máqtemma Yúríabaq máiya-kayukama uyaatéta anubaq kóoro! 15 ááqibo móra-nakoma naan-ámútáqá maína-nakoma íma naaúpaqa ku péqma táitawaa-yataaqa mayéna paá kóíno. 16 ááqibo móra-nákoma yópáqá máinama íma naaópaqa yauwéqma unáákáqtôma ko mayéna paá koíno! 17 mi-túpááráqá ámûkaraq-inimma iyápóma náámma kámina-inikaraqa anómma aíq-yaqtaaqa mayáíyana yirummá ôriq íniye. 18 ááqibo yaugiq kéi-kanaama wáinatama yíqa anómma íné ínatama nunamupí íbêqa ítama aónaaro! 'Áánûqtuo, mi-qtátááqá yaugiq-kánáábí ímira-uwo!" tíyana márû mikákáá íniye. 19 ááqibo mi-táígó-kánáámá mú mikákáá táígoma ínama ááqibo naayóbáqá Áánûqtu máqte-qtataaqa tarôq urái-kanaarake íbêkaraqa íma mirá-uraiye. keqnáámmá móragaraqa íma mirá-kánáámá aurániye. 20 ááqibo mi-kánáámá íma ánataginaraatata máqte-kayukama íma paá máne oné. miráitana Áánûqtu maa-kánááyábámá pááqya-kanaama iyo téna timákárena wení awaaméq-wáyúkáytábámá timáyíkaraiye." téna tiráiye. 21 Îtuma timá yímikaiye: "ááqibo mi-tái-kánáámá ínana móra-nakoma timá-ámena 'Metáíyama maabáqá máibo aónaao! mibáqá máiye.' tínaama íma arupi itaao! 22 taíbaq kaaqaari-Métáíyá kaaqaari-wátáá-wáyúkágáráqá auréta awaaméqá aráátineta Áánûqtuni waayúkama ubaayammá umáyiketaraa ínóe. miráuma kanaaráq inéta ínóe. 23 ááqibo karáqtuwe paá máaro! kemá áqnáabaqa kétima-timune. ítáaro!" téna tiráiye. 24 Îtuma óq-aimma tiráiye:

Waayúka-Araakoma kumínî-kanaayabama

"ááqibo táígo-kanaama aíqa urái-kanaama ánatatuwena aabaúmá kumayuqá aukéna wíyômma móragaraqa íma tágaginana 25 wiyóqa wíyôpake kutínana wíyôkoni akoqnáágoma popoq umáginiye. 26 umáqtuwena Waayúka-Araakoma konnákáqá kuména anón-akoqnaagaraqa tágagigogaraqa kumíniye. 27 kukéta Áánûqtuni kaqtó-wayukama timá-yiminata múqtûq maragóní aqtóbáké íyata Áánûqtuma awaaméqá umáyíkarai-kayukama yiwíqme yínoe. 28 yaagómá aapinaammá yiráátínata ítáaro! ááqibo yaayamamá yaa ánagaraqa yáinatama miráini-kanaama ítaraae. 29 móraiq uma maa-wái-qtáqtááqá auráínatama kemá kumónúna-kanaama waaqókárîq íniye. 30 ááqibo taákaq máráaro! íbêqa paá máa-kayukama tébakaqa íma puíyana maa-wái-qtátááqá máqtemma auránóe. 31 wíyôkaraqa maragáráqá ánataginamanibo ketáama íma ánataginiye." téna Îtuma tiráiye.

mi-kánáágóní aabaúmá máqte-kayukama nói-kanaaraqa yíníyô téta íkéitaae.

32 Îtuma timá yímikaiye: "ááqibo aabaúmá nôraq umá mi-kánáámá íníyô? nói-kagaama íníyô? máqte-kamma máqte-kayukagaraqa Áánûqtuni kaqtó-wayukama ánikogaraqa íkéitaae. aboámá wenamáa kéitaiye. 33 mi kumíni-kanaama mi-kágáámá íma ítaraabo yabíqma akoqnáá oro! 34 miráraa umá wáiye! móra-nakoma naaópake aammá kóinena wení maqne-wáyúkámá yeqtí iyáánikaraqa iyuwéna kóitata yemá yabikááe. ááqibo wemá oqtaráq yabikái-nakoqtabama timá ámikaiye. 'kawáá uwo! karáqtuwe mááo!' téna tiráiye. 35 keráwáqá keqnáámmá karáqtuwe máaro! naakóní aboámá nói-tupaawaq yíníyô? énaikaraq yíníyô? aabáyaanapimma nokáán-aukaanaq yíníyô? iráqma tágaina-kanaararaq yíníyô? íma ítaraapoana 36 páátákáá yínibo wagobo! 37 ké kétima-timune. keqnáámmá máqte-kayukayabama kétima-yimune 'karáqtuwe máaro!' " téna tiráiye.

14

Îtumma ikamínôn-aimma tirááe.

1 kaayaq-yúpáámá paá wáinana kótámaki-oniqa íma itóraitan-onikaraqa yínata uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá Îtumma aúpáq yáqtoqma arááqa ikaméta náaraq umákainoqtababi abáá kéoe. 2 abáá kéeta tirááe: "óniqa kaugi-kánáámá miráonatataama waayúkama ááiqa ínópoataa mi-kánáámá íma kanaaráq ónûnatae." téta tirááe.

Îtumma Béqtanibaqa matawékaraqa pérakaraiye.

3 Îtuma Tááímoni kárú-nakoni naaúpaqa Béqtanibaqa nammáqá ya máitata aáwaqa kénaawana móra-inimma uyábékena anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwékáráqá óqta-motorema

yubáqtukena Îtuni aqnókáqá atíma pérakaraitata [4] tébakaq-wayukama íyámma ôriq umá uráitata tirááe: “nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá paá atíma pérakaraiyo? kaumo-tíyáákáá-tíyáákáá-óqtámmá (300) wáiye. nôraq itana min-áté-ákúq-nómmá íma kéyimenawaq meyámmá matáiyo? [5] ááqibo meyámmá matáikakaatati mi-méyámmá oótamma íma wái-kayukama kanaaráq yiminé iné.” téta áá awáágúraawana [6] Îtuma timá yímikaiye: “wemmá ayúwáaro! nôraq itaráq áá awáágúraao? wemá keqtábámá íráqôniq uráiye. [7] áwáyoq-wayukama keráwáqtê máqte-kanaama paá mánobo! tikáinama aati-aatimá yíwáqnaa kanaaráq ínoe. ááqibo kemá keráwákáráqá máqte-kanaama íma paá mánune. [8] wemá kanaa uráiye. wemá áqnáabaqa ketúraqa átê-akuq-nokaraqa puyónúna-kanaayaba pétikaraiye. [9] ítáaro! máqtepaqa ketí átê-wataama abarokáq timá yímikai-marukaqa wení íbêq mirái-waigoma abarokáq timá-yimiyana wenáwîqa íma awikáinoe.” téna Îtuma tiráiye.

Yúqtaati Itikáárioti Îtuqtabama namuro-wáyúkámá timá yímikaiye.

[10] titana Yúqtaati Itakáárioti iyápó-aanabike-nakoma uyátárai-monoq-wayukayopaqa kóurena tiráiye: “kemá tíwáqnaa onaq Îtumma yáqtoqma áwîqme ínóe.” [11] titata yimuqá ôriq umá makéta meyámmá amínéta tirááe. tewana Yúqtaatima aúyánámmá iténa “nói-tupaama Îtumma oyaa umá yiráátenuno?” téna ítama táíq uréna kanaayábá abáá-abaa kéiye.

Îtuma kótámaki-oniqa wení iyápó-annagaraqa naráiye.

[12] yammá itoraí-óníq-kánááráqá áqnáae-wagaabaqa kótáma-ki-kanaaraqa tipi-típi-araaqa ikákaawata Îtuni iyápó-annama ítama aónaraae: “náakaraqaení kótámaki-oniqa ko kauma akánúnataabiyo?” tewana [13] Îtuma iyápó-annabike kaayaq-wáyúkámá mayaí-áímmá timáyímikena tiráiye: “naa márûkaqa peráiyana móra-nakoma nommá yaqména kéyinaka wenanaaépaqa okaao. [14] naammá peráinaka min-náákóní aboámá timá ámekaao ‘tiráátinakoma kétiye ketí naaúpaqa ketí iyápó-annagaraqa kótámaki-oniqa naí-námmá nákarabiyo?’ timáqtuwena [15] wemá anón-amuraaq-namma tiráátiniye. máqte-qtataaqa yokaa-yokaa umátikarainaka mikáqá kótámaki-oniqa kaumá tíkáakaao!” timáqtuweta [16] kóureta naa márûkaqa péketa máqtemma Îtu timá yími-qtataaqa paá aónareta kótámaki-oniqa kaumakááye. [17] énaikaqa Îtu wení iyápó-annagaraqa iráitata [18] yaareráqá aáwaqa kénaawana Îtu tiráiye: “keráwápíké móra-nakoma ítama táíq umátikanena wemá kemmá kutarurîq íniye. aáwaqa ketê náina-nakoma mirá-iniye.” titana [19] yirummá ôriq kéitata móra-mora-yuma ítama aónaraiye: “keábiyo?” titana káqomma “keábiyo?” titana [20] Îtu yauwéqma tiráiye: “eé títaupake kaayapíké móra-nakoma mimórá-táápépíké kegáráqá aáwaqa kénai-nakoe. [21] agamátán-áípí Waayúka-Araakoni aamá tiráiniq umá miráuma ínana ááqibo kutarurîq í-nákóní anónnáma mú mikákááné. min-nákómá íma marákaraikakaatati mú mikákáá íráqôniq íne iné.” téna Îtuma tiráiye.

írêq-oniqa kénaae.

[22] aáwaqa kénaawana Îtuma yammá maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikena tiráiye: “máyáaro! ketúmiye.” téna [23] wááéni-nomma káápubi maténa nunamupí amuqá makéna “tíkáiye” timátuwena yímikaitata máqtemma nátukaawana [24] Îtu timá yímikaiye: “maannáma ketí naaegómíye. taíbaq-wayukayabama atíma kéguminana ónipi nokáá umáyikanena kaayóqá kémayikaiye. [25] kemá kétima-timune. aran-nómmá móragaraqa ínanupo! ínanaaqa káqo-taoqa Áánûqtuni kawáá kéi-marukaqa káqomma nánúne.” timátuwaitata [26] imá tiréta yúbareta Óríbêti-anubaqa kóuraae.

Pítaama wakákáin-aimma Îtuma timá yímikaiye.

[27] Îtu timá yímikaiye: “keé keráwáqá máqtemma íbêq-nokaamma táaqa káinaqa tiyuwé kóinoe. Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye! ‘kemá tipi-típi yabi-í-náqá ikámónata tipi-típima ókaq-okaq kóinoe.’ tiráinapoata tiyuwéta kóinoe. [28] kemá tiwáutumatuwainaqa itó-uma kenókáámá Kááriribaqa ónúne.” tiráitana [29] Pítaa tiráiye: “ááqibo máqtemma tébakaq-wayukama ayuwéta kóiyaqa kemá íma ayuwéqa kónune.” titana [30] Îtu tiráiye: “íbêq-nokaamma kokóregoma áama íma kaayapáq tínaama emá kaumo táoqa keqtábámá tínóne. ‘min-nákómmá kemá íaonareqa íkéitaune.’ ” titana [31] Pítaa akoqnáá umá tiráiye: “ímiye! kemá puí-kánááráqá etê puyónúne. imá ayuwéqa kónune.” titata máqtemma miráráá umá tirááe.

Îtuma Kéqtêmani-yopaqa nunamummá tiráiye.

[32] Kéqtêmani-yopaqa irááwana Îtu tiráiye: “maakáq máraiyaro! nunamummá tenáá úne.” tiréna [33] Pítaa Yêmitigaraqa Yóáanegaraqa yíwíqmena kéyana áaqa kaitana táíq umá yáumetaraitana arummá ôriq umá kéitana [34] tiráiye: “tirummá ôriq umá kéitaqa túyánámmá kéitaqa pukónúne. máraiyaro! waagobo! karáqtuwe máaro!” titata [35] waaqókáqá marabí

aipaq aguréna aíqa mayánénaboana nunamummá tiráiye: 36 “apááô! ketiboó! máqte-qtataaqa kanaaráq kéena maa-qtátááqá paábaq-matikaao! ááqibo ení akaígómá wárááo. ketí tikaígómá íwaraao.” téna 37 yauwéré immá yú wagurááwana aónaraiye. Pítaaqtabama tiráiye: “Tááímonio! aú waguráánô? kímora-abauma íma kanaaráq karáqtuwe máqe-uraano? 38 karáqtuwe mááo! nunamummá tiyo! íma karáqtuwe máiya íma nunamummá tiráánaboaq Tááqtaan áama itánóne. aágoma kaqtó kéimanibo túgoma aqnúmmá kéena túgáibaa kéiye.” téna tiráiye. 39 móragaraqa keqnáámmá nunamummá timátuwena 40 yauwéréna immá keqnáámmá yúgáibaa ôriq kéitata íma kanaaráq karáqtuwe máqe urétapoata yú wagurááwana aónaraiye. wemmá yauwéqma timá ámínon-aimma íma ítaraae. 41 wemá kaumobáq yauwaré iréna tiráiye: “waguréqa paá wagoro! áágaaniye. íbêqa aabaúmá umáguraiye, Waayúkagon-Araaqa kemmá kutarurîq i-nákómá kúmiq-wayukati iyáápi kémaraiye. 42 itó-uma kónunatiabo! aónaaro! kutarurîq umátíkarai-nakoma kéiye.” téna tiráiye.

Îtumma ánnáma ámikaae.

43 kétitana páátákáá Yúqtaati iyápó-annabike-nakoma iráitata wegáráqá waabámmá yáákáráqá waqtáákáráqá iréta uyátárai-monoq-wayukabike aapinaa-káyúkábíké anónuqma-wayukabikekaraq irááe. 44 kutarurîq i-nákómá awaaméqá yímikena tiráiye: “kemá ámóqnaana-nakomma yáqtoqma ánnáma áméro! áwîqmeta yaákare kóoro!” tiráiye. 45 Yúqtaati iréna páátákáá Îtunopaqa kéena kaayonébáké ámóqnaraitata 46 yáqtoqma ánnáma ámiketa akoqnáá umá yáqtokaae. 47 ááqibo móra-nakoma maéna yáámmá maténa mú mikáq anó-monoq-nakoni maqné-nákóní áararamma agáuqtukaiye. ááqaanibo téna 48 Îtuma tiráiye: “nôraq itaráq maaráuma yáákáráq waqtáákáráq yáqtoraneraq kéyeo? kemá íma moyán-ráááq-náqá maéqa 49 máqte-tupaaraqa keráwákáráqá anó-monoq-naupaqa maéqa aapinaammá abarokáq tiráunaqa kemmá íma yáqtoqma ánnáma ítíkikaae. ááqibo Áánûqtuni agamatán-áímmá áraimma auraíno!” titata 50 máqtemma iyápó-anna-wayukama ayuwéta péqmare kóuraae. 51 ááqibo móra-maabugoma wáqtô itokáikaraq Îtun-annaepaqa kégoitata yáqtorakaraawana 52 wemá wáqtôma ayúqtukena unáákáqtôma aneqá íma wáikaraqa awaapáá uyaaténa kóuraiye.

Ítíráaeo anó-kayukama Îtumma aítaa umá aónaraae.

53 ááqibo yemá Îtumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaqa irááwata mikáqá máqtemma uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-káyúkágáráqá áíkutaawana 54 ááqibo Pítaa Îtun-anaaepaqa ayáqtáápake wakéna mú mikákáá anó-monoq-nakoni naamátûpaqa pékena kawáá-wáyúkágáráqá iraráqá maraq máena kégaanitata 55 ááqibo uyátárai-monoq-wayukama máqtemma káánítôre-wayukagaraqa Îtumma ikamínéta aítaa umá abáá kéomanibo íma máqe-uraiye. 56 taíbaq-wayukama kaaqaari-áímmá Îtuqtabama timákareta ááqibo mimórá-wátáámá íma kéteta káqo-kaqon-aimma netuqyaa tirááe. 57 ááqibo tébakaq-wayukama itó-uma kaaqaari-áípí tirááe: 58 “wemá tiráitata ítaraawana tiráiye: “maamin-ánó-mónóq-námmá waayúkama tarôq uráá-namma kemá yauwítíyuwaiyaqa kaumo-wágáábí aúgemma tarôq ónááq únnae waayúkama íma tarôq kéiya-namma tarôq ónúne.” tirááwana 59 yeqtí watáagoma íma móraiq uráiye. 60 mú mikákáá anó-monoq-nakoma yeqtí aúkáapimma itó-urena Îtumma aítaa umá aónarena tiráiye: “wení watáayaba yauwéqma íma kanaaráq timá abarokáq tinónô?” titana 61 Îtuma páátí máqe-urena aamá ítiraitana mú mikákáá anó-monoq-nakoma móragaraqa ítama aónaraiye: “emá Metáíyabono? mú mikákáá uyátárai-manikoni áanikobono?” tiráitana Îtuma yauwéqma tiráiye: 62 “máune.” téna “Waayúka-Araakoma Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máena wíyokoni konnákáq kumínata aónanoe.” téna tiráiye. 63 mú mikákáá anó-monoq-nakoma áyámma uráitana unáákáqtômma yuráqtukena tiráiye: “nôraq itatáá káqo-kataama itánétaa kéunataabiyo? 64 wenamáárîqa kaaqaari-áímmá tiqtábámá nói-tuyananaq kéitaao?” titata máqtemma yauwéqma tirááe: “wemá mú mikákáá táíq uréna puíno.” tewata 65 tébakaqa Îtumma wirááti wirákáreta aúramma yawááq-ureta ikamíq-ikamiq kéeta tirááe: “náawa ikákaiyo?” tirááwata kawáá-wááyúkámá áwîqmeta iyáán-arunapo ikákaae.

Pítaa Îtuqtabama “wemmá íaonareq íkéitaune” téna tiráiye.

66 Pítaa naamátûpaqa paá máitana móra-inaaruma mú mikákáá anó-monoq-nakoni maqné-ínáárúgómá 67 Pítaamma iraráqá aónarena wemmá karáqma káonena tiráiye: “emá Îtuma Náátárêtibake-nakote máqe-uraane.” titana 68 Pítaa tiráiye: “ímiye. enáama íkéiteqa íma ítaraune.” téna oqtaráq kóuraitana kokóregoma áama tiráiye. 69 anaaékaqa min-ínáárúgómá móragaraqa káonena móra-nakoma amakaq máinakomma timá ámikaiye: “wemá min-nákóní iyápómiye.” titana Pítaa 70 “ímiye.” tiráiye. ááqibo pááqyamma anaaékaqa mikáq máakayukama Pítaamma timá ámikaae: “Kááriribake-nakoma máeboaa emá iyápó-annabike mórabi máane.” tewana 71 Pítaa timá akoqnáá uréna tiráiye: “ááqibo kemá kaaqaari kétunaraa

Áánuqtu tíkamine iné. min-nákómá íaonareq íkéitaune!” titana 72 kokóregoma móragaraqa áama tiráitana Pítaa Îtuma tiráin-aikoma aákaq itana ítaraiye: “kokóregoma áama kaayapáq íma tíráinaama emá kaumo táoqa keqtábámá wemmá íkéitaune tínóne.” tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. ánibo ibiqá ôriq umá yakáiye.

15

Îtuma aítaa umá aónaraae.

1 aabáyaanapimma nokáápaqa uyátárai-monoq-wayukama anó-kayukagaraqa aapinaa-kááyúkágáráqá káánítôre-wayukagaraqa watáá-wataa timátuweta Îtumma yáqtoqma ánná kúmeta anó-kamaani-nakonopaqa mó ámikaawana min-anó-nákóní áwîqa Pááíratima ááqibo téna 2 Pááírati Îtumma aítaa umá aónarena tiráiye: “emá Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáánabono?” titana Îtuma yauwéqma tiráiye: “téne.” titata 3 uyátárai-monoq-wayukama weqtábámá tirááe: “wemá taíbaq-taigo-qtataariq uráiye.” tewana 4 Pááírati móragaraqa ítama aónaraiye: “yauwéqma íyaq timá-yiminono? eqtábámá taíbaq-taigon-aimma kétee.” titana 5 Îtuma páátí máena móragaraqa yauwéqma ítima-amitana Pááíratima ítama iyánáaq uráiye.

Îtumma arááq ikamínéta tirááe.

6 ááqibo kótámaki-onikaqa aati-aatimá Pááíratima móra ánná-naupaqa mái-nakoma ayuwéwaimiye. wáátigoma awaaméqá maréta tewana Pááíratima ayúwáitana ánná-naupake kanaaráq ayúbákáitana kó éwaimiye. 7 ááqibo mi táoqa kaarabútibi móra-nakoma áwîqa Baráábatima máqe-urena anón-aaiqa wemá taíbaq-wayúkagaraqa uréna wemá móra-nakomma arááq ikámítana pukitana kaarabútibi máqe-uraiye. 8 ááqibo waabámmá áíkuteta Pááírati ánná-naupake ayúwái-nakoqtabama ítama aónaraae. aónaraawana 9 Pááírati ítama yimónaraiye: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-naqa ayúbakanuno?” téna 10 uyátárai-monoq-wayukati yáaimma ítareta paá yirunóbáqá kárún-aimma kétetaboata Îtumma ánnáma ye ámikaae. miráuma ítarena tiráitata 11 uyátárai-monoq-wayukama waabámmá timá yímikaae: “Baráábatiqtaba kétikaiqtaae tero!” miráitata waabámmá timá yímikaae: “Baráábatimma ayúqmataa timiyo!” tewata keqnáámmá 12 Pááírati móragaraqa timá yímikaiye: “ááqibo Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoqtabama nôraq ónúno?” titata 13 waabámmá kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno?” tewana 14 Pááírati ítama yimónaraiye: “nóin-otaaniraq uréna nói-taigoniraq uráinabiyo?” titata mú mikákáá anókaq kabámareta tirááe: “yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” tewana 15 Pááírati waabá-káyúkátí yimuqá máráinapoana Baráábatimma ayúbákaraiye. miráumatuwena Îtumma i-wáyúkámá yímikena timá yímikaiye: “akoqnáá-annanapo ikámoro! ikáqtuwera yaaraqá nírigaraqa ikámíyana puíno!” téna Pááírati tiráiye.

i-wáyúkámá Îtuqtabama ámiyoq-naayoq urááe.

16 timátuweta i-wáyúkámá Îtumma áwîqmeta kámááni-nakoni naamátûpaqa iréta tébakaq-i-wayukama yááyareta 17 tokô-kaqtoma mú mikákáá anó-nakoni wáqtôraa-katoma matéta áwáábiq-annama matéta mú mikákáá anó-nakoni kámokaa-kamoqa atoyumá tarôq uréta Îtuni aqnókáqá abákareta 18 paá awaaméqá umá kaaqaarigó kaayoné umákareta tirááe: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoni áwîqa múte yaúyoro! wemá anó-kanaama ayáqtáákaqa paá maíno!” téta 19 oótátánápó aqnókáq kéikameta kaáqá kémareta yiraayutaúmá ayéta kaayoné umáketa 20 ámiyoq-naayoq éta tokô-kaqtoma yukéta wení wáqtôma móragaraqa umáketa áwîqmeta yaaraqá nírigaraqa ikamínô-marupaq kóuraae.

Îtumma yaaráqá nírigaraqa aráápama ikákaae.

21 kégoeta móra-nakomma yáqtokaamma wenáwîqa Tááímoni Tááírínipake-nare. Érékáánarayaa Árûbatiti yiboámá wemá yópáké kéitata yemá Îtuni kaapaq-yámá ámiketa timákaawana aqména kóuraiye. 22 Îtumma áwîqmeta móra-anuraqa iréta min-ánúgóní áwîqa Kórákóta-anue. áwîkoni áaimma aqnón-ayaatapare. 23 mibáqá iréta wááéni-nomma yaagóní anókáráq waéqma ámikaawana ínaraitata yaaraqá nírigaraqa aráápama ikákaae. 24 ikáqtuweta wení unáákáqtôma yáíkaaq umá uréta aábê yaréta unáákáqtôma móra-mora umá matááe. 25 ááqibo nírima ikákaan-abauma (9.00 kiroki) aabáyaanapimma aabaúmá kéuitata ikákaae. 26 yaaraqá aúbama wení táígoqtabama agáyáan-aikoma tiráiye: “Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkái-nare.” titata 27 ááqibo wegáráqá kaayaqá moyánákáratámá yíkaketa Îtuni aukápáq mórama ayáánurapaq maréta mórama ayáánuropaq maréta urááe. 28 ááqibo miráuma monoq-áúbábí naayóbáqá agamátán-áíkómá tiráiniq umá íbêqa áraimma mirá kéiye: “wemmá otaa-káyúkábí makááe.” téna tiráine. 29 yaaraqá máitata waayúkama kótayata

kéeta iyáátaq-iyaataq yumá ámiyoq-naayoq kéeta aamá káwaageta tirááe: “enamáárîq anó-monoq-namma yawítíyuwe kí-kaumo-yupaama móragaraqa keqnáámmá tarôq ínáq óne 30 ááqibo yaaraké enamáárîq kumuwo! enamáárîq kuméma ípuinone.” tewata 31 keqnáámmá uyátárai-monoq-wayukama aapinaa-káyúkágáráqá ámiyoq-naayoq kéeta tirááe: “wemá káqo-yuma yíwâqnaa uráitata íma pukáábo wenamáárîq íma kanaaráq áwâqnaa éna miráipoana puíniye. 32 ááqibo Metáíyama máikakaatati Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anó-nakoma yaaraké kumínataa aónétaa mikáq itánúnatae.” tewata keqnáámmá wegáráqá yíkakaa-nakorata ámiyoq-naayoq-aimma timákaraaye.

Îtuma pukáiye.

33 ááqibo wágááma aabaúmá aúkáapi uyáwitana kumayuqá aúqma máqte-maruqa yawááquraiye. 34 aabaúmá kaumoráq kégumitana Îtuma kabámarena anókaq wááqa kéyena tiráiye: “Érói, Érói, arááma tebákátáni?” téna wenáabike mirá kétiye: “ketí Áánûqtuo, ketí Áánûqtuo, nôraq itaa tiyúkáano?” titata 35 tébakaqa máqeo-kayukama ítareta tirááe: “ítáaro! wemá Iráíyamma kááyaiye.” tewana 36 móra-nakoma uyaaté iréna parubaru-wánnáámá ikaaq-nókáráqá yátaraq makéna Îtumma ámitana nátúwáitana min-nákómá tiráiye: “éqtukaiyanao! Iráíyama yaaraké yamatuwáinana kumínaayaba aónaaro!” titana 37 Îtuma anókaq wááqa yumátuwena pukuráiye. 38 pukitana ááqibo anó-monoq-naupaqa oqtaráq tabaraáberaa-kannaama abí kúmakaama wenamáárîq aúkáapike kabááqma yakákuraiye. 39 ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá máitana Îtu aúbáqá itó-uma máitana Îtuma wááqa yumátuwena pukitana aónatuwena wemá tiráiye: “áraine. min-nákómá Áánûqtuni áaniko máqe-uraiye!” téna tiráiye. 40 ááqibo aaranaamá mikáqá nékaq máeta káoneta Tárômeyaa Máríaa Máátariniyaa Máríaa maqné Yêmitiyaa Yótéti anóaratama máqe-ureta 41 Kááriribaqa yemá Îtuni anaaé waqmé kéweta áwâqnaa urááe. taíbaq-kaqon-noinima Îtugaraqa Yérútáárebaq uráán-noinima mibáq nékaq máqe-uraae.

Îtuma uqtamákaraae.

42 ááqibo aabaúmá karaakáq kúmitana Tabaatiráqá yokaa-yokaa-í-yúpáámá wáitanaboana Yótêbi Aarimatéabake-nakoma iréna wemá káánítôre uyátárai-naqa maéna Áánûqtuni kawáá kéi-kanaayabama awé kéiye. 43 mimórá-nákómá Pááíratinopaqa ikatîq íma uréna Îtuni arááq-auyabama ítama aónaraiye: “timínónó?” tíminaq mó-uqtamakaano.” titana 44 Pááírati aúyánámmá ítarena “árainaq pukuráinabiyo?” téna i-wáyúkátí kawáá-nákómá ááyarena ítama aónarena tiráiye: “ara pukáiyo?” titana kawáá-nákómá timá ámikaiye: “owé pukáiye.” téna 45 Pááírati iyánáaq umárena ítátuwena Yótêbimma timá ámikaiye: “kanaaráqíye. arááq-auma mayaao.” titana 46 Yótêbi kateko-wánnáámá meyánîq umá maténa yaaraké aúma maténa wannaabí atáá-umakena óqtanobaqa maipí uqtamákena anón-oqtamma muríákóní ótaqa makéna yawááq-uraiye. mirá umáqtuwaitata 47 Máríaa Máátariniyaa Máríaa Yótétini anóagaraqa máeta uqtamákaraipaqa aónaraaye.

16

pukáipike itó-uraiqtabama

1 Tabaatimá ánatagitata Máríaa Máátariniyaa Máríaa Yêmitini anóama Tárômegaraq átê-kuyumma i-qtáqtááqá meyámmá maqméta Îtumma pérakaneta matááe. 2 Tóqtaaraqa iráqma tágagikaqa uqtamákaraapaqa kóureta 3 kégoeta watáá-wataa tiréta “náawa oqtaráké óqtamma mamá páabaq “aukátikanitaabiyo?” 4 anón-oqtapoana ummaa yánitata tirááe. kéteta ko aónaamma óqtamma páabaq aukákuraitata aónaraae. 5 miráitata muríyánóbáqá péketa aónááyama móra-mabugoma wayán-únákáqtôgaraqa mibáqá maraq máqe-uraitana aónaraawana yáaqa ôriq umá karáitana min-nákómá tiráiye: 6 “táaqa ígáino! Îtuma Náátárêtibake-nakomma kaapaq-yátáráq ikámaraa-nakomma abáá kéoyamma wemá pukáipike itó-urena íma máiye. uqtamá káraapaqa aónaaro! 7 ááqibo wení iyápó-anna ko timá yímero! Pítaagaraqa timá áminata timá yímero! ‘Îtuma we-nókáámmá Kááriribaqa kégoitata mibáqá aónanowana keqnáámmá wemá keráwáqá miráuma timá tímikaiye.’ ” téna tiráiye. 8 aanibo yemá yáubareta muríyápáké uyaaté kóureta ikatéyana yáaqa karáitatapoata páátí máqe-ureta máqte-kayukama íma timá yímikaae.

Îtuma Máríaa Máátarininopaqa iráitana aónaraiye.

9 Îtuma pukuráipike itó-umatuwena Tóqtaa-abayaanapimma nokáápaqa wemá áqnáabaqa Máríaa Máátarininopaqa iráiye. naayóbáqá min-íníkóní arunóbáké abapaké kaayaq-kútí-áágómá Îtuma waqtukáiye. ááqibo iráitana aónarena 10 Îtuni aanábómá ibiqá kéyaraawana ko

timá yímikaiye Îtuma paá máitana aónarena 11 timá yímiqtuwena kéiteta wenáama irunóbáqá íma ítaraae.

ìyápó-annabike kaayaq-nákórátá Îtuma aónaraaye.
12 anaaékaqa waéqma káqon-nakaa umá kaayaq-nákórátá yeqtôpaqa iráitata karaa-márúkáqá kégowana iráitata aónareta 13 yauwaréta tébakaqa timá yímikaawata kanaaráq íma ítaraae.

ìyápó-annama Îtumma aónaraae.
14 ákaqa Îtuma wení iyápó-annama yeqtôpaqa iráitata ye títaupake móra-anna-wayukama aáwaqa kénaawana Îtuma iréna áá yiwááguraiye. yemá irupí íkéiteta káúbîq uréta wemá pukáipike itó-itata aónaraa-kayukama temmá íkéitaawanaboana áá yiwááguraiye. 15 wemá timá yímikaiye: “máqte-marukaqa kóoro! máqte-kayukama maan-áté-wátáámá mó-tima-yimero! 16 máqtemma yirupi kéitaa-kayukama nommá peráiyaqa atóbamayikanune. íkeitaa-kayukama yawááq-umayikanune. 17 aamá kéitaiya-kayukama maamin-áwááméq-yátááqá mayéta ketíwîkake kuti-áágómá waqtuwánoe. aúgen-aimma mayénama aúgen-aikaraq tínana 18 puí-íráákábáyáámá yáqtoraiyana ípuinana uwaatagááq-yátááqá naínama ípuinana karí-wáyúkámá ánekuiyanama karímá éqyikainata atóbaginoe.” téna tiráiye.

Áánûqtuma kawáá kéi-marukaq Îtuma utáiye.
19 timátuwena áwíkaitana Áánûqtuni kawáá kéi-marukaq uténa Áánûqtuni aukápáqá maráq máqe-uraitata 20 wení iyápó-annama máqtepaqa ko timá yímikaae. abarokáq timá yímikaawata uyátárai-nakoma yegáráq yíwâqnaa uréna yé tiráama áraimma kéitana uyátárai-nakoma awaaméqá yímikaiye.

Arúke

Arúkema maami-kátáámá Tíópiratinopaq agatáiye.

1 Tíópiratio, naayóbáqá netuq-wáyúkámá iyáátéíyáátéumá ketáái aúkáapi Áánûqtuma
máqte-qtataaqa tarôq urái-kataama agatáane. 2 yemá mi-qtátááqá yúrapike aónaraa-kayukati
yáama naayóbákáráq aati-aatigáráqá wakáane. yemá mi-káyúkámá Áánûqtun áaraqa wení
mayaí-wáyúkámá máeta yemá maami-kátáámá keqtáá timá tímikaataae. 3 anó-nako,
miráitaq kegáráq kemá maami-kátáámá agamá enôpaq yuwánáae téq kétune. maami-
máqté-qtátááqtábámá áaimma ítátukaune. íbêqa kemá arupú umá agatáunamanibo miráuma
áqnáabaq-kanaarake iráinikaa uráiye. 4 miráinaa emá ítama arutánóne min-áímmá emmá
aráátíyamma minnâ áraine.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Yóáanema pááq íniqtaba Tékáráíyamma timá ámikaiye.

5 Érôtima Yúría-marukaq kínima mái-kanaaraqa mórama monoq-náqá máqe uráimma min-
nákóní áwîqa Tékáráíyae. wemá Ábááíyan-annabike monoq náqiye. ánáakoma Éronin-
annabikemma min-íníkón awîqa Irítabetie. 6 yenákámá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq urááye.
yenákámá máqten-amaan-aimma waréta uyátárai-nakoni áama kéwaraayanaboana yepímmá
otaa-qtátááqá íma wáqe-uraiye. 7 miráimanibo yenákámá mórama iyápóma íma ákáraaye.
Irítabetima iyápóma íma kanaaráq marákáitata yenákámá araaqná anónuqma kamáguraaye.

8 Tékáráíyan-anna-wayukama mayaírátáá owana Tékáráíyama Áánûqtuni aúbáq monoq-
máyáímá matáiye. 9 anó-monoq-wayukati yáaimma waraíkáae téta Tékáráíyamma awaaméqá
umáketa weqtábá uyátárai-nakoni aokaq-náúpáqá uténa átê-kuyumma i-qtátááqá agamá ákûq
íkáae.

10 agamá ákûq-umumma í-kánááráqá mi táoqa taíbaq Íbaru-wayukama máápaq áíkuteta
nunamummá kéteta máqe-uraae. 11 ánibo Tékáráíyama aónaimma uyátárai-nakoni kaqtó-
nakoma agamá ákûq íyáárégóní ayáánurapaq itó-uma máqe-uraiye. 12 Tékáráíyama kaqtó-
naqa aónatuwena iyánáaq umárena ikatîq uráimanibo 13 kaqtó-nakoma Tékáráíyamma timá
ámikaiye: “Tékáráíyao, emá ikatîq íuwo. Áánûqtumaení nunamummá ítátukaiye. enánáakoma
Irítabetima iyápóma inaamaímá marakániye. ánibo emá min-íyápógóní áwîqa Yóáane té
yamámiyo. 14 enáyakoma íráqôniq umá wáinaa amuqá maránóne. netuqyaa-káyúkámá wemá
pááq í-nayaba yimuqá maránóe. 15 uyátárai-nakoni aúrakaqa anón-awiqa wániye. ánibo wemá
wááéni-nokaraq akoqnáá-nokaraqa íma nániye. ánibo wemá anóani áyaqnobaqo márainanama
Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepímmá ógiraniye. 16 wemá taíbaq Íbaru-wayukama mamá
yirummá waeráiyana yeqtí uyátárai-naqa Áánûqtunopataa yauwéqma yíwíqme íniye. 17 wemá
Áánûqtuni watáagaraq mamé wéna wení akoqnááma maména Iráíyaraa umá mamé wínímma
Áánûqtuni naayóbáq-ámúné-nákáá umá mániye. wemá anóboyugaraq yeqtí yíráabitigaraq
yíwíqmena mórabi máá áíkuiniye. Áánûqtuni aammá íma wáráiya-kayukama yeqtí yúyánámmá
mamá waeráinata yemá keqnáámmá mamá yokaa umáyíkarainana Îtuma kumíniye.”

18 Tékáráíyama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “kemá náaraq ínaraq maamin-
áímmá áraine téq itánúnô? kemá anónuqma kamágúnana ketínáakogaraq araaqná
kamáguraiye.” téna Tékáráíyama tiráiye. 19 ánibo kaqtó-nakoma yauwéqma tiráiye: “kemá
Kébariomune. Áánûqtunopaq itó-uma kémaune. maamin-íráqón-áímmá wemá timátíkáitaq
emmá timámena kukáunamanibo 20 ketáama íma itáánaboana óyáukoma aráápaginaa aamá íma
tínónaboana wéqéna aamá túnnayataakoma pááq ínnaraq wíniye.” téna kaqtó-nakoma tiráiye.

21 aarawaamá paá Tékáráíyani awé uréta netuq-yúyánámmá ítaraae. ‘aokaq-náúpáqá nói-
qtataaraq pááq uráitanawaq átáyaaqa minnóbáqá máiyo?’ téta tirááe. 22 anaaékaqa Tékáráíyama
máápaq yaúbarena aarawaamá aamá íma timá yíméwaniq uráiye. miráitana paá ayáánapo
awaaméqá umá watáama timá yímikaibo óyáuqa aúyakuraiye. yemá ítaraae Tékáráíyama móra
óq-yataaqa aokaq-náúpáqá aónaitana óyaukoma aúyakuraiye.

23 anaaékaqa Tékáráíyani mayaí-kánáámá ánatagitana wení naaópaqa yauwéqma kóuraiye.
24 anaaékaq ánáakoma Irítabetima araaqnágoma ámûkarariq urénaboana aúpáq máitana móra-
tiyaapaq-wiyomma yáuraiye. 25 Irítabeti wenáúyánápímmá maará téna tiráiye: “uyátárai-nakoma
kaayoné umátikena aarawaatí yúrakaq tigae íyábá mamá paá kéumatikaiye.” téna tiráimanibo
móra-inikoma iyápóma íma kanaaráq ákáin-inikomma Íbaru-wayukama wemmá timá agaeráq
kákaae.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma Îtuma pááq íniye téna Márîaamma timá ámikaiye.

26 abapaké móra-wiyokaqa Áánûqtuma kaqtó-naqa Kébariomma timákáitana móra-maruqa
Kááriribaq kukáimma áwîqa Náátárêtibare. 27 mórama inaarúmá áwîqa Máríaa móra-nakoma
mayániye téta ataa makáan-inikonopaq kukáiye. minnámo aúyarakaraa-nakon áwîqa Yótêbie.
min-náqá Tébitin-annabikene. 28 kaqtó-naqa Áánûqtunopake Kéberioma min-íníkónôpaq uréna
tiráiye: “kaayoné-yátááqá etê waíno. Aánûqtuma etê máena íráqô-qtataariq kéumakaiye.” téna
tiráiye. 29 Máríaama min-áímmá ítátuwaitana aúyánákómá ummaa yáguraiye. ánibo áyáqnobaqa
maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maaminnáma nóin-ainabiyo?” téna tiráiye. 30 ánibo kaqtó-
nakoma timá ámikaiye: “Máríaao, emá ikatîqa íuwo. Áánûqtuni áyákoma emmá íráqôniq
kéumakaiye. 31 itaao. emá ámûkarariq uré iyápóma inaamaí marakaínónama emá áwîqa Îtue
té yamámiyo. 32 wemá anó-naqa mániye. mú mikákáá anó-naqa Áánûqtuma wení áanikoe
téta áwîqa yánóe. áítaubikoma Tébitiraa umá anó-kinima wemmá uyátárai-nakoma Áánûqtuma
tarôq umákaniye. 33 wemá Yáakobon-anna-wayukati anó-kinima aati-aatimá mániye. miráinana
wemá yabíkáí-qtataaqa íma ánataniye.” téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye.

34 Máríaama kaqtó-nakomma maará téna timá ámikaiye: “mi-qtátááqá náaraq umáwaq pááq
íniyo? kemá móra-naqa íma matáune.” téna Máríaama tiráiye. 35 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma
yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá enámûraaq kumínana Áánûqtuni uyáta-
maqma akoqnáá-yataakoma ekáq pááq íniye. miráinata min-áókáq-íyápómá anaaékaq emá
marákénatama maará téta áwîqa yánóe ‘Áánûqtuni áanikoe.’ tínóe. 36 itaao. enanógaaoma
Irítabetima araaqná kamágimanibo áyáqnobaqa iyápóma inaamaímá matokáiye. naayóbáqá
téta ‘wemá iyápóma kanaaráq íakaniye.’ tiráámanibo íbêqa ámûkaraq máitana abapaké móra-
wiyomma kóiye. 37 Áánûqtuma kanaaráq máqte-qtataariq íniye.

38 ánibo Máríaama tiráiye: “kemá uyátárai-nakoni mayaí-ínímúne. kanaaráq Áánûqtuma
kemmá emá ténnaiq umátikaniye.” téna titana Áánûqtuni kaqtó-nakoma mikáké ayuwéna
kóuraiye.

Máríaama Irítabetima ko aónaraiye.

39 mi-kánááráqá Máríaama páátákáá itó-uma Yúríabaq móra-maruqa anuáráaq-mapaq
uráiye. 40 ánibo wemá Tékáráíyani naaúpaq uréna Irítabetimma áwátiraiye. 41 Irítabetima
Máríaama áwátin-aimma ítátuwena iyápóma Irítabetini áyaqnobaq máin-iyapogoma kanageq
uráiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Irítabetimma ógikaitanaboana 42 anókaq ááyama tiráiye:
“máqte-noiniti aúkáapikemma emmá Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaita min-
íyápómá marákánónama wemmá Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye! 43 kemá
nôraq uráunanawaq ketí uyátárai-nakoni anóama ketôpaqa iráíyô? 44 taákoma emá tíwátennama
kéitaitana tíyáqnobaq iyápóma máí-waigoma amuqá maréna kanageq uráiye. 45 uyátarai-nakoni
watáama emmá timá ámikain-aimma áraimma pááq íniqtaba itáíq-itaiq ínónaboa emá amuqá
kémaraane.” téna Irítabetima mirá tiráiye.

Máríaani imá

46 maamin-ímá Máríaama maará tiráiye:
“kemá ketirupikémmá uyátárai-nakon áwîqa
múte kéyauyune.
47 Áánûqtuma wemá kemmá mamá paá kéumatikaiye.
weqtábábóana tirun-íyápógómá amuqá kémaraiye.
48 kemá paá wení mayaí ínímánibo
wemá keqtábá aákaq matokáiye.
49 kekáqá anó-qtataaqa uyátá-maqma tarôq uráipoata
máqte-marabi-kayukama maa-kánááráké
yemá keqtábámá téta
‘Áánûqtuma awaaméqá umákena awíkaiye.’
téta tínóe.
Áánûqtuma wenáwîkoma aokaríq kéiye.
50 yemá náayubi weqtábá ikatîqa móra-wayukati-kanaagaraq
káqo-kayukati kanaayábágáráq
kéo-kayukama yemmá
wemá arummá kéumayikaiye.
51 wemá wení akoqnáá-ayaamma arúqtuwena
waayúkama yetí yúma mamé kéuyeta
mirá onaae teq-qtátáákáráq
wemá mamá pípêban umátuwaniye.
52 kateko-yáínái-nákáá umá

kíni-kayukama yetí akoqnáágaraq náápaakaraq-yibiqtatama
mamá paábaq yukéna
káqomma paá-wayukama
yemmá múte yaútaiye.
53 ánibo yáayaba kéo-kayukama
wemá mamá íráqô-qtataaqnapo.
maqmá ógikaimanibo
taíbaq-otamma makáa-kayukama
yetí iyáápima móra-yataaqa íma yiména
timá yíkaraiye. 54 ketáái títaubikokaq wemá timá
akoqnáá umákaimma
Áánûqtu paá matokáine.
Ítíráaeoma wení kaqtó-nakoma naayóbáqá
áwáqnaa uréna
55 Áabaraakaraq wenánnágáráq
arummá umáyikena minnáyaba
aati-aatimá aúyánámmá ítame utáine."
téna Máríaama ibí tiráiye. 56 Máríaama Irítabetite kaumo-wíyómmá máqena anaaékaqa wenamáápaq yauwéqma koúraiye.

Irítabetima Yóáanemma marákáraiye.

57 Irítabetima iyápó marakání-kanaama yáwitana iyápóma inaamaí marákáraiye. 58 Irítabetinanna-wayukagaraq móra-marukaq-wayukagaraq uyátárai-nakoma Irítabetimma nôrabi umákáiqtataaqtaba ítátuweta yimuqá marákáraae.

59 Áánûqtuni waayúkati yáaimma waréta abapaké kaumo-kánáárâqá min-íyápógóní áúma karánéta urááe. min-íyápógóní áwîqa aboán áwîkaq 'Tékáráíyae' téta áwîqa yamámineta uráámanibo 60 min-íyápógóní anóama téna "ímiye." tiráiye. "ketáámá Yóáane tétaa áwîqa yamámenunatae." téna tiráiye. 61 ánibo waayúkama tirááe: "móráma maamirán-áwíqá enawaammá íma wáiye." téta tirááe. 62 mirá-timatuweta Tekáráíyama íma kanaaráq aamá titatabóata yemá awaaméqá iyáánapo umátuweta aboámmá ítama aónaraae. 'nóin-awiraq maamin-íyápógómmá yamáminono?' téta tirááe. 63 ánibo Tékáráíyama aúba agayaí-yátááqá ítama maténa maará téna agatáiye: "min-íyápógóní áwîqa Yóáane." titata yemá iyánáaq urááe. 64 ánibo é mikáq Tékáráíyama aamá keqnáámá áaimma átama kétena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. 65 miráitata máqtemma wení móra-marukaq-wayukama ikatîq urááe. ánibo mi máqte-qtataaqo pááq i-wáígóní watáagoma Yúríabaqa anuáráaq-marupakaraq wéyáwé uráiye. 66 máqte-kayukama maami-kátáámá ítáa-kayukama íyaqnobaqa netuq-yúyánámmá itéta maarátiraae: "anaaékaqa maan-íyápógómá náaraq umáwaq mániyo?" téta tirááe. ánibo uyátárainakoni akoqnááma wepí wáitataboata máqte-kayukama ítaraae.

Tékáráíyani imá

67 min-íyápógóní aboámá Tékáráíyama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ógikaitanaboana amunémá kuténa tiráiye:
68 "ketáámá anómma uyátárai-naqa Íbaru-wayukati Áánûqtuma
wenáwîqa múte yauyónátae.
wemá wení waayúkama yíwáqnaa kéena
mamá paá kéumayikaiye.
69 móra-nakoma akoqnáá umá
ketáái kúmiq-yataaqa mamá
paábaq yuwánéna kukáiye.
min-náqá wemá Áánûqtuni kaqtó-naqa Tébitin-annabike náqiye. naayóbáqá
70 Áánûqtuni aokaq-ámúné-wáyúkátí yáanapo
minnáyaba Áánûqtu mirá-tiraine.
71 ketáái namuro-wáyúkágáráq
yaímma íyamma umátíkáa-kayukagaraq
yetí akoqnáábikema keqtáámá mamá
paábaq tiyuwánitae.
téna timá akoqnáá uráine.
72 ketáái títaubikoqtaba arummá umáyikena
wení anón-anon-aimma timá yarúmakaiqtabama
'aákaq maranúne' téna Áánûqtuma tiráine.
73-74 ketáái namuro-wáyúkábíkémmá mamá

paá umátikenataa túawaaq
tuqmá mái-aimma akoqnáá umá
ketáái tíbaubikomma Áabaraamma timá ámikaiye.
wemá paá tiyúwáitaqtaa wení mayáímá kémayetaa
ketáámá weqtábá ikatîqa íma éta
tirummá kámunanataa
75 wemá ketáái kateko-ámmá awítíkaraitaqtaa
wenáurakaqa arupú umátaa
ketáái túwarauna-kanaaraqtaama kémaunatae.
76 ánibo emá ketí pááqyan-iyapoma eqtábámá
'mú mikákáá anón-naqa
Áánûqtuma wení amuné-náré' téta tínoe.
anómma uyátárai-nakoni aakaqá
emá áqnáabaq kéoe.
wení aammá mamá yokaa kéumake
77 wení waayúkama timá yíminata
náayuwabi uyátárai-nakoma
yetí kúmiq-yataaqa mamá
paábaq kéyuwena awikátuwainayuma
yemá yetí kúmiq-yataapikemma atóbanoe.
78 ketáái Áánûqtuma keqtáámá
arummá kéumatikenata kaayoné kéiye.
wemá keqtáyábá atóbaigae téna miráurai-waigoma aabaúmá utaréna
kamá tágainikaa umá
79 ketááráqá Áánûqtuni márûpake
ómmá kamá kétagaiye.
náayuwabi íbêqa puí-yátáákóní
amakaq máawana
Áánûqtuni márûpake ókómá
kamá kétagainata
yemá kanaaráq káoneta
kaayoné-ákáq kanaaráq uréire ínoe."
téna Tékáráíyama tiráiye.
80 anaaékaqa min-íyápógómá anómma aúkitana wení aúgaraq arun-íyápógáráq akoqnáá
urááye. ánibo Yóáanema waayúkama íma máa-kaqmaapaq máqena abarokáq Ítíráaeo-wayukati
yúrakaq pááq umá iráiye.

2

Máríaama Îtumma marákáraiye.

1 mi-kánáárágá Títaa Ogáátatima móra ámáan-aimma maréna máqte-kayukama yorau téta
yíwîqa agayaíkaae tiráiye. 2 minnáma áqnáaba-kanaama yíwîqa matáámma mi-kánáárágá
Kiríniatima anó-kamaani-naqa Tíriabaqa máqe-uraiye. 3 miráitata máqtemma aarawaamá yeqtí
márûpaq wéyáwé uréta yíwîqa mayánéta urááe.

4 Yótêbima Tébitini móra-annabike móra-naaemiye. miráitana Yótêbima Náátárêtibake Káárirí-
maruqa yuwéna Yúríabaq Tébitini márûqa Béqtaremubaqa uráiye. 5 ánáakoma Máríaama
ámûkaraq máitata wetê kóuraaye. 6 yenákámá mi-márúpáq paá máayana Máríaama iyápó
akání-kanaama pááq uráiye. 7 ánibo purumakaakóní naúpaqa Máríaama áqnáabaq-iyapoma in-
aamaímá marákátuwena tabarááberake múqmútuwena purumakaakóní aáwaq-ketibi ákáraiye.
minnâ waayúkama ópake ya wái-námmá netuq-wáyúkámá ógikuraawanaboana yenákátí
waíyóya-namma íma wáqe-uraiye.

kaqtó-wayukama tipi-típi-kawaa-wayukama timá yímikaae.

8 mi-náúkápáqá yaímma tipi-típi-kawaa-wayukama anó-marukoni áwábaq máeta nokáámma
yeqtí tipi-típiraq kawáá umátuweta máqe-uraae. 9 ánibo mórama uyátárai-nakoni kaqtó-naqa
yeqtôpaq kúmitana uyátárai-nakoni tágama-yataakoma yekáqá tágaitata yemá ikatîq uráámanibo
10 kaqtó-nakoma timá yímikaiye: "keráwáqá ikatîqa íoro. ítáaro. kemá keráwáqtôpaq átê-
wataama maméq kéyunaboana wemá mamá máqte-kayukabima yimuqá marániye. 11 mi-
nókáámmá Tébitini márûkaqa móra-inikoma iyápóma marákáraiye. minnáma yauwéqma
keráwáqá tiwiraí-náré. wemá Káríqtoma uyátárai-nare. 12 ánibo keráwáqá min-íyápómá
aónanon-awaameqa maará íniye. minnâ keráwáqá aónáiyama min-íyápómá tabaráábebi
múqmúyakaawana purumakaakóní aáwaq-taapepi waguréna máiye." téna tiráiye.

13 kaqtó-nakoma mirá-timatuwaitata páátákáá taíbaq kaqtó-wayukama Áánûqtunopake pááq uréta wágáábaq máqei kaqtó-nakote ku máqe-uraae. ánibo yemá Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta ibí maará-tiraae:
14 “Áánûqtuma mú mikákáá uyáta-maqma
anó-naapaakaraq wenáwîqa anókaq múte yaúyoro. ánibo maa-márábí-káyúkáyábá Áánûqtuma
amuqá kémaqyikaipoana kaayoné-yátááqá yeráwátê waíno.”
téta tirááe.

kawáá-wáyúkámá Îtumma ko aónaraae.

15 yemá kaqtó-wayukama iyuwéta yauwéqma Áánûqtuni márûpaq kówata tipi-típi-kawaa-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoma timá tími-qtataaqa pááq i-qtátááqá Béqtaremubaq uréta aónanunatae.” téta tirááe. 16 mirá-timatuweta yemá páátákáá kóuraae. ánibo yemá ko aónaamma Máríaayaa Yótêbima máayana iyápóma purumakaakóní aáwaq-taapepi waguré máqe-uraiye. 17 ánibo yemá min-íyápómá ko aónatuweta yemá Áánûqtuni kaqtó-nakoma min-íyápóyábá timá yímín-aimma tirááe. 18 tipi-típi-kawaa-wayukama ten-áímmá máqtemma náayuwabi ítáa-kayukama yemá minnáyaba yúyánámmá ítaraae. 19 yúyánámmá ítaraamanibo Máríaama máqtemmo ten-áímmá ítama arunóbátáá maréna netuq-áúyánámmá ítama aákaq maréna máqe-uraiye. 20 anaaékaqa tipi-típi-kawaa-wayukama yauwéqma kóureta máqtemma itéta aónaa-qtataaqtaba Áánûqtun áwîqa ibí múte yaútaae. kaqtó-nakoma timá yími-qtataaqa miráuma pááq uráiye.

yemá Îtumma áwîqa yamámikaae.

21 anaaékaqa abapaké kaumo-kánáámá yáwitata min-íyápógóní áúma kégareta áwîqa ‘Îtue’ téta yamá ámikaae. Îtuma íma pááq uréna anóani áyáqnobaq máitana kaqtó-nakoma min-áwíqá yaráine.

Tímioniyaa Áánaama Îtumma anó-monoq-naupaq aónaraaye.

22 anóakaraq wení iyápógaraq mamá íráqôniq umá aúgen-augen í-kánáámá ánatagitata miráuma Mótetini ámáan-aikoma tiráiniq umátuweta anóayaa aboámá Yérútáárebaq min-íyápómá uyátárai-nakomma amíyéta awíqmeta urááye. 23 uyátárai-nakoni ámáan-aipima agamatán-áikómá mirá-uraiye: “áqnáabaq-iyapoma inaamaímá marakéqa minnâ máqtemma uyátárai-nakomma anóayaa aboámá ámetao.” téna ámáan-aikoma tiráine. 24 yenákágáráqá anó-monoq-nakomma amí-yátááqá amíyéta urááyamma miráuma uyátárai-nakoni ámáan-aikoma maará-tiraine: “kaayaqá anómma máaraa-numawabi káqomma kaayaqá ápôq-numaratama mamé yíno.” téna ámáan-aiko tiráine.
25 ánibo móra-naqa Yérútáárebaq máqe-uraimma áwîqa Tímionie. wemá arupú-napoana Áánûqtaba áaqa kéikatenapoana wemá Ítiráaeo-wayukama atóba iyaba awé urái-naqiye. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wetê máena 26 min-Áágómá wemmá timá akoqnáá umá ámikaiye: “Metáíyama uyátárai-nakoma timákáanana wíniye téna timá akoqnáá uráuna-naqa ení puínónakanaama íma pááq uráina wemmá aónainone.” téna tiráine. 27 miráitana Áánûqtuni Aaokaq-Áágómá Tímionimma timákáitana anó-monoq-naupaq uyábékaiye. ánibo Îtumma anóayaa aboámá awíqmeta ámáan-aikoma ti-qtátááríq íyéta óyana 28 Tímionima Îtumma awíqtokena Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyena maará-tiraiye:
29 “uyátárai-nako, emá
timá akoqnáá umákaana-aimma
paá matokétaa
íbêqa kemmá ení kaqtó-naqa tiyúwénaq
kemá timuqá kémareq púyono.
30 ketí túrapike atóbamatikai-yataaqa
31 máqte-marabi-kayukayopaq emá mamá yokaa
óna-naqa íbêqa kemá káonaune.
32 uyátárai-nako, maami atóbamatikai-naqa
emá mamá yokaa ónama
ókóráá kamá tágama Yéqtaaeo-wayukayaba
ení aammá kéyiraatena
ení-wayukama Ítiráaeo-wayukama
anón-awiqa kéyimiye.”
téna Tímioni tiráiye.
33 Îtumma aboáyáá anóama Tímionima tin-áíqtábá iyánáaq urááye. 34 ánibo Tímionima yemmá íráqôniq kéumayikena min-íyápógóní anóama Máríaamma maará téna timá ámikaiye:

“taíbaq Ítíráaeo-wayukayaba yíkama ánatanoqtabagaraq paá yiwiréta ínôqtabagaraq Áánûqtuma maamin-íyápómá awaaméqá umákena awíkaiye. wemá Áánûqtuni awaaméqá mánipoata taíbaq-wayukama wemmá áyóqa ayéta 35 aúpáq-yúyánámmá abarokáq pááq íniye. ánibo mórama tokóru-yakaa-pugoma aru-qtátááqá ení ámáabopi agaibániye.” téna Tímionima Márîaamma timá ámikaiye.

36 mórama Áánûqtuni amuné-ínímmá máqe-uraimma áwîqa Áánaae. wemá araaqnáe. naayóbáqá waamá maténa abapaké kaayaq-kárítímáátímá awaikóté máqe-uraiye. 37 anaaékaqa awaikómá pukitana ketoqá paá máqe-uraiye. ánibo abapaké kaumogáráq kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima yáuraiye. miráitana min-árááqnágómá anó-monoq-naupaqa íma awikátuwena wéwaine. wemá aáwaqa awetá-urena nunamummá kétena Áánûqtuni áwîqa wágáagaraq nokáákaraqa múte yauyéwaine. 38 mi-kánááráqá Áánaagaraq waaqókáq iréna Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ tiráiye. anaaékaq mi-káyúkámá Yérútáárebaq awé uráíyana yauwéqma yiwiráníqtaba yemmá min-íyápóyábá timá yímikaiye.

Yótêbima Náátárêtibaq yauwéqma uráiye.

39 yemá máqte-qtataaqa uyátárai-nakoni ámáan-aikoma tiráiniq umá ánatatuweta kanaaráq yauwéqma Kááriribaq yeqtí naaópaqa Náátárêtibaqa kóuraae. 40 mikáqá min-íyápógómá anómma auréna akoqnáá ínéna uráiye. wemá itaí-yátááqá wepímmá ógikaitana wemmá Áánûqtuma amuqá marákáraiye.

Îtuma yuwaaqnógoma anó-monoq-naupaq uráiye.

41 Îtumma anóayaa aboámá aati-aati-káritímáátíráqá Yérútáárebaq utéta aokaq-kánáámá kótámaki-kanaae te-kánáámá aónéwaoyane. 42 Îtuma yuwaaqnógoma wení karitimaatimá tiyááka umá kaayapóana wegáráq aokaq-kánáágóní áaimma waréta Yérútáárebaq utááe. 43 anaaékaqa kótámaki-kanaama ánatagitata yauwéqma kóuraamanibo min-íyápómá Îtuma paá Yérútáárebaq máqe-uraiye. ánibo anóayaa aboámá paá Yérútáárebaq Îtuma máiqtabama íaonaraaye. 44 anóayaa aboámá téta káqo-kayukate uréire kéiyaa téta tirááye. miráitata anóayaa aboámá móra-wagaama uréire umá yeqtí aanábóyóparabi móra-marukaq-wayukayopaqa abáá urááye. 45 anóayaa aboámá abáá óyamanibo íaonaraaye. miráitata Yérútáárebaq yauwéqma uréta Îtumma abáá urááye. 46 yenákámá abáá kéoyana kaumo-kánáámá yáwitata anaaékaqa aónááyamma anó-monoq-naupaq yirááti-wayukati aúkáapi máqe-uraiye. ánibo Îtuma aamá temmá kéitena yemmá anónnáma yauwéqma yekáráq ítama aónaraiye. 47 Îtun áama kéiteta yemá Îtuni itaí-yátááqtábámá wemmá aamá ítáawana yauwéqma tin-áítábágáráqá ítama iyánáaq urááe. 48 ánibo anóayaa aboámá Îtumma aónatuweta anómma iyánáaq urááye. anóama Îtumma timá ámikaiye: “ketáaniko, emá nôraq itaawáq kekárátámá mirá kéumatikaano? enabotê kekárátámá anómma umaayágitaka kerátámá eqtábá abáámá kéuye.” téna Îtumma anóama tiráiye. 49 miráimanibo Îtuma yauwéqma maará téna timá yímikaiye: “kenákámá nôraq itakawáq keqtábámá tibáá kéoyo? aqá kemá ketiboní naaúpaqo mánunayabama kenákámá íyaq ítaraayo?” téna Îtuma tiráiye. 50 ááqibo Îtuma min-áímmá tiqtábámá anóayaa aboámá áaimma íma ítama arútaraaye.

51 ánibo Îtuma anóayaa aboátê kóureta Náátárêtibaq uréta aati-aatimá Îtuma anóayaa aboáti yáama wakáiye. wenanóama aákaq íní-qtataaqa aúyánápí matokáiye. 52 ánibo Îtuma anómma aúkitana wení itaí-yátáákógáráq wenáúgogaraq íráqôniq urááye. Áánûqtugaraq maamárábíké-káyúkágáráq aónaamma íráqôniq uráiye.

3

nommá Peraí-náqá Yóáanema aamá tiráiye.

1 Títaama Táíbíriati tiyááka umá móra-tiyaapaq-karitimaatimo kéimma Pótíáti Pááíratima Yúría-wayukati anó-kamaani-naqa máqe-uraiye. ánibo mi-kánááráqá Érôtima anó-kinima Kááriribaq máqe-uraiye. ánibo ábâkoma Píripima Itúria-marupakaraq Térékónáítibakaraq anó-kawaama máqe-uraiye. Aráíténiama anó-kawaa-naqa Áábiriniq-marukaq máqe-uraiye. 2 mú mikákáá anó-monoq-nakaratama Áánatiyaa Kááyapatima máqe-uraaye. mi-káyúkámá kawáámá máawana áraimma mi-kánááráqá Yóáanema Tékáráíyama áanikoma waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máitana Áánûqtuni aagómá Yóáanenopaq iráiye. 3 miráitana Yóáanema máqtemma Yótaa-nomma wáin-aukapaq uréna aarawaamá yirummá mamá waeréta nommá peraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikaikae téna watáama mó timá yímikaiye. 4 Áánûqtuni watáama amuné-náqá Áítáíyama naayóbáqá agatáima maará téna wáiye: “waayúkama íma máa-kaqmaa-karaanobaqa

móra-nakoma ááyama kétiye.
‘uyátárai-nakoni aammá yokaa oro.
aammá mamá arupú oro.
5 aammá kubáutainabi maqmá ógiraaro.
anumá uyátaina-maruqa mamá
márûte áráwáá oro.
kaé káína-amma mamá arupú oro.
aumáraamaq uráina-amma mamá arútáá oro.
6 máqte-marabi-kayukama Áánûqtuma mamá
atóbamayikani-arupu-yataaqa aónanoe.’ ”
téna Áítáíyama naayóbáqá agatáine.

7 netuqyaa-káyúkámá Yóáaneqtaba nommá pétikaikaae téta yewana Yóáanema tiráiye: “keráwáqá tái-iraakabayaakoni áráakawaqoe. náawaq titaráq anaaékaqa áyámma í-yátááqá pááq íní-waigomma kanaaráq kótámatuweraq péqmare kónaae téraq kéoo? 8 keráwáqtí kúmiq-yataapike tirummá abarokáq waerá íno-qtataariq oro. keráwáqá keqtúyánápíkémmá ‘Áabaraama ketibotááé.’ ítero. téq áaimma átáma ítero. kemá keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma kanaaráq maamiráin-oqtamma mamá Áabaraani iyápó-annama aúrakaniye. 9 Áánûqtuni kukómá yaagóní ánûpi yokaa umá wáiye. ítáaro. máqte-tagoma íarutama arammá iyaínatama kanaaráq mi-támá ayáama irabí agatuwánóe.” téna Yóáanema timá tága-yimikaiye.

10 Yóáanema mirá-timatuwaitata yaímma-wayukama ítama aónaraae: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. 11 ánibo Yóáanema maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “móra-nakoma kaayaqá kúberai-unamma makénama kanaaráq kúberai-unamma ímo makáína-nakomma mórama amíno. ánibo móra-nakoma taíbaq-aawaqo wáinanama mamá móraiq íno.” téna tiráiye. 12 yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq nommá peraínéta iréta tirááe: “yirááti-nako, ketáámá náaraq ónúnataabiyo?” téta Yóáanemma ítama aónaraae. 13 ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “móneqa ókaraq uyátá-maqma íma máyáaro.” téna Yóáanema tiráiye. 14 miráitata yaímma ááiq-i-wayukagaraq Yóáanemma ítama aónaraae: “ketáágáráqá náaraq ónúnataabiyo?” téta tirááe. ánibo Yóáanema timá yímikaiye: “keráwáqtí náápaatabama túma íma mamé uyéraq waayúkati móneqa íma máyáaro. keráwáqá otaa-káyúkámá íma mamá yawááq-umayikeraq móneqa máyáaro. keráwáqtí meyámmá kanaaráq umá máyáaro.” téna tiráiye.

15 aarawaatí yúyánákómá itó-uma akoqnáá itata yemá íyáqnobaq maará téta yúyánámmá kóita-yaita urááe: “Yóáanema Metáíyama yauwéqmataa tiwiraí-nárábí íyabiyo?” téta tirááe. 16 miráitana Yóáanema yauwéqma timá yímikaiye: “kemá nopí nommá péqtikanune. anaaékaqa móra-naqa yínímma wení akoqnáágoma ketí akoqnááma uyátáraiye. kemá íma íráqô-naqa máunaboaq kemá kanaaráq wení aítauq-anaamma íma ayubónúne. wemá iragáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqá nommá pétikaniye. 17 wemá wení yáunapo wítima agáqtuwaniye. miráumatuwena wení wíti-naupaq wítima áíkuinimanibo táíq ínnama waráríma aati-aatimá káíq-kaiq in-írábí agatuwániye.” téna tiráiye.

18 Yóáanema yaímma káqon-aikaraq timá yúyánámmá mamá itó kéena mirái-waigoma aarawaabímmá Metáíyaqtaba átê-wataama tiráiye.

Érôtima Yóáanemma ánnáma ámikaiye.

19 miráimanibo Yóáanema Érôtimma awááguraiye. yeqtí anó-kamaani-naqanibo Érôtima Erótiatikaq otaa-qtátáárîq éna ábâkoni ánáaqa kéyabitena yaímma tái-aaimma tarôq uráiye. 20 miráitana Érôtima máqten-otaa-qtataariqo kéenama ókaraq uyátá-maqma anón-otaamma kuyéna Yóáanemma ánná-naupaq ákaraiye.

Yóáanema Îtumma nommá pérakaraiye.

21 aarawaamá nommá kéberaawana Îtugaraq nommá pékaiye. ánibo Îtuma nommá pétuwena nunamummá kétena máitana Áánûqtuni márûpaq agaro uráiye. 22 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá máaraa umá Îtukaq kukáiye. ánibo Áánûqtunopake móra-aikoma ááyama maará-tiraiye: “emá ketáanimone. eqtábámá kemá timuqá ôriq umá kémaraune. ketíyakoma eqtábámá kanaa kéiye.” téna aagómá Áánûqtuni márûpake ááyama tiráiye.

Îtun áítaubikoni yíwîre.

23 Îtuma wení mayaímá áaimma átáma matáima wení karitimaatimá miráuma kaumotíyáákámá uráiye. aarawaamá téta Îtuma Yótêbimma áanikowabiyaa téta tirááe.

24 Yótêbima Érimma áanikoe.
Érima Máátáátimma áanikoe.
Máátáátima Aríbaemma áanikoe.

Aríbaema Mérekimma áanikoe.
Mérekima Yáánaimma áanikoe.
25 Yáánaima Yótêbimma áanikoe.
Yótêbima Matáátiatimma áanikoe.
Matáátiatima Émotimma áanikoe.
Émotima Néamumma áanikoe.
Néamuma Étarimma áanikoe.
Étarima Náágaemma áanikoe.
26 Náágaema Máátimma áanikoe.
Máátima Matáátiatimma áanikoe.
Matáátiatima Tímíenimma áanikoe.
Tímíenima Yótekimma áanikoe.
Yótekima Yóramma áanikoe.
27 Yórama Yóáánaanimma áanikoe.
Yóáánaanima Arétamma áanikoe.
Arétama Terúbabeomma áanikoe.
Terúbabeoma Téyaatiomma áanikoe.
Téyaatioma Nérimma áanikoe.
28 Nérima Mérekimma áanikoe.
Mérekima Áárimma áanikoe.
Áárima Kóutaamma áanikoe.
Kóutaama Éramaraamma áanikoe.
29 Éramaraama Éramma áanikoe.
Érama Yótuamma áanikoe.
Yótuama Eriétamma áanikoe.
Eriétama Yóraamma áanikoe.
Yóraama Máátáátimma áanikoe.
30 Máátáátima Aríbaemma áanikoe.
Aríbaema Tímionimma áanikoe.
Tímionima Yútaamma áanikoe.
Yútaama Yótêbimma áanikoe.
Yótêbima Yónamumma áanikoe.
Yónamuma Irááíakimma áanikoe.
31 Irááíakima Mériamma áanikoe.
Mériama Ménnamma áanikoe.
Ménnama Mátáatamma áanikoe.
Mátáatama Nétaanimma áanikoe.
Nétaanima Tébitimma áanikoe.
32 Tébitima Yétimma áanikoe.
Yétima Óbétimma áanikoe.
Óbétima Póáatimma áanikoe.
Póáatima Tárámonimma áanikoe.
Tárámonima Náátonimma áanikoe.
33 Náátonima Aammínataamma áanikoe.
Aammínnataama Ááraminimma áanikoe.
Ááraminima Ááranimma áanikoe.
Ááranima Étaronimma áanikoe.
Étaronima Pérêtimma áanikoe.
Pérêtima Yútaamma áanikoe.
34 Yútaama Yáakobomma áanikoe.
Yáakoboma Ááítekimma áanikoe.
Ááítekima Áabaraamma áanikoe.
Áabaraama Téraamma áanikoe.
Téraama Néomma áanikoe.
35 Néoma Térúkimma áanikoe.
Térúkima Aréumma áanikoe.
Aréuma Apéregimma áanikoe.
Apéregima Ébérimma áanikoe.
Ébérima Tíraamma áanikoe.
36 Tíraama Kénaanimma áanikoe.
Kénaanima Áárápáqáarimma áanikoe.

Áárápáqáarima Têmimma áanikoe.
Têmima Nóaamma áanikoe.
Nóaama Aráámekimma áanikoe.
37 Aráámekima Metúteramma áanikoe.
Metúterama Énôkimma áanikoe.
Énôkima Yérarimma áanikoe.
Yérarima Maaérierimma áanikoe.
Maaérierima Kénaanimma áanikoe.
38 Kénaanima Énotimma áanikoe.
Énotima Têtimma áanikoe.
Têtima Áátaamma áanikoe.
ánibo Áátaama Áánûqtumma áanikoe.

4

Tááqtaama Îtumma makáqma aónaraiye.

1 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Îtupimma ógikaitana Îtuma Yótaa-nopike yuwéna Aokaq-Áágómá wemmá awîqmena waayúkama íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. 2 mibáqá Îtuma kaayaqté-kaayaqte-tiyaaka-kanaama máitana Tááqtaama wemmá makáqma aónaraiye. ánibo mi-kánáárâqá Îtuma aáwaqa íma naráitanaboana anaaékaqa máqte-kanaama ánatagitana Îtumma áama yaráiye.

3 ánibo Tááqtaama Îtumma timá ámikaiye: “emá Áánûqtuni áanikomo máema kanaaráq maanóqtákóqtábá tinana waéqma yammá mamá auraao.” téna Tááqtaama mirá-timatuwaitana 4 Îtuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá téna ‘yakómá wenamáa matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma íma amíniye.’ ” téna Îtuma tiráiye.

5 ánibo Tááqtaama Îtumma awíqmena móra-anuma uyátárain-anuraq uténa páátákáá Îtumma máqtemma maa-márábí-márúqá aráátimatuwena 6 Îtumma timá ámikaiye: “máqtemma maamin-ákóqnáámá anó-awikaraq emmá aménúne. máqtemma maami-qtátááqá kennábóaq ánibo mora náawanabi aménááqa kanaaráq aménúne. 7 ánibo emá kekáq araayutaúmmá ayé ketíwîqa múte yaúwínaqa maaminnáma máqtemma emmá aménúne.” téna Tááqtaama tiráimanibo 8 Îtuma yauwéqma Tááqtaamma timá ámikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatán-áíkómá maará kétiye. ‘emá uyátárai-nakokaq nunamummá té wenáwîqa múte kéyauye ení Áánûqtuma wenamáa weni mayaímá mayaao.’ ” téna Îtuma tiráiye.

9 mikáké Tááqtaama Îtumma awíqmena Yérútáárebaq anó-monoq-nakoni amutaq múma ákárena tiráiye: “emá Áánûqtuni áanikoma máema kanaaráq emá maakáké yaúme méma marabí metaao. 10 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘Áánûqtuma tínata weni kaqtó-wayukama emmá kawáá umákanoe. 11 ánibo yemá emmá yeqtí iyáápi yáqtokaiyana mórama óqtakoma aítaupimma íma atarániye.’ Áánûqtuni watáama agamatán-áípí kétiye.” téna Tááqtaama tiráiye. 12 Îtuma yauwéqma Tááqtaamma timámena tiráiye: “aamá maaráuma wáiye. ‘uyátárai-naqa ení Áánûqtumma íma makáqma aónaao.’ ” téna Îtuma yauwéqma tiráiye. 13 ánibo Tááqtaama máqte-qtataariq umá Îtumma makáqma aónawaaena óq-taoqtaba awé uráiye.

Îtuma Kááriri-marupaq áaimma átama mayaímá matáiye.

14 anaaékaqa mirá-umatuwaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáaraq Îtuma yauwéqma Kááriri-marupaq iráiye. ánibo Îtuni watáagoma máqtemma min-áúkápáq wéyáwé uráiye. 15 aarawaatí monoq-náúpáq kéyiraatena aamá timá yímitata máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae.

Náátárêtibaq-wayukama Îtumma anaaémma umákaraae.

16 Îtuma Náátárêtibaq uráiye. naayóbáqá Îtuma pááqyan-iyapoma máenama mi-márúkáq máqe-uraipoana anómma aúráikaq uráiye. ánibo Tabaatiráqá Îtuma monoq-náúpáq uyábékena aati-aatimá mirá éwainiq uráiye. Îtuma itó-urena Áánûqtuni watáama yorautínéna uráiye. 17 ánibo yemá amuné-náqá Áítáíyani agamatá-kánnáámá Îtumma mayámíkaae. wemá aúba-wannaama agátarena agamatán-áíkómá maará-tiraimma aónaraiye:

18 “uyátárai-nakoni Aokaq-Áágómá kekáq máiye.
wemá kemmá awaaméqá umátikena áwáyoq-wayukabi
‘Metáíyaqtaba átê-wataama mó tiyo.’ tiráiye.
ánnábi máa-kayukama yemmá watáama timá-yimeq
paábaq ayúqyikanunayaba timátíkaraiye.
yúramma karoparáina-wayuka

yúramma káonaiyata
náayubi ummaa-yátááqá kémayaayuma
mamá ayúqyikanunayaba
uyátárai-nakoma timátíkaraiye.
19 minnámo pááq íni-kanaaraq
uyátárai-nakoma wení waayúkama
yauwéqma mamá atóbamayikani-kanaayaba
abarokáq timá-yimiyo timátíkaraiye."
téna naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Aítáíya agatáiye.

20 Îtuma aúba-wannaama aráápatuwena yauwéqma kawáá-náqá ámítuwena wemá yiráátinena maraq máqe-uraiye. ánibo máqtemma monoq-náúpáq máe-kayukama Îtumma wenamáa wemmá aayoq urááe. 21 ánibo Îtuma mikáq áaimma átáma aamá timá yímikaiye. maará-tiraiye: "Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá íbêqa yorautúnama abarokáq kéiye." téna tiráiye. 22 mirá téna timátúwáitata yemá Îtuni áwîqa múte yauyéta Îtuma íráqôn-aimma tiqtábá yemá netuq-yúyánámmá ítéta iyánáaq urááe. miráimanibo yemá tirááe: "nôraq kéiyo? maan-náqá Yótêbini áráaqa íyaq máraniyo?" téta tirááe. 23 ánibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: "áraine. keráwáqá keqtábá maará tínoe. 'tótaa-nako, enamáárîq téq ónaiq umá mirá uwo. emá mirán-ááímmá Káperanabaqa tarôq ónama minnâ ketáámá ítaraunataama emá móraiq umá maakáqáení márûkakaraq mirá-uwo.' téq keráwáqá tínomanibo 24 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. waayúkama yeqtí márûkake móra amuné-nákón áama íma kéitaane. 25 kemá árainuramma keráwáqá kétima-timune. Íráíyani kanaaráqá taíbaq keqtoq-nóínímmá Ítíráaeobaq máawata mi-kánááráqá aabayámmá aúyakitana kaumo-kárítímáátígáráq móra-tiyaamma-naikama móra-wiyomma aaqá íma yuráiye. ánibo máqten-aukapaqa anómma yáayaba urááe. 26 miráimanibo mórama Ítíráaeobake-kayukayopaqa Íráiyama yíwáqnaa íyábá íuraine. ímiye. Áánûqtuma Íráíyamma Térabatibaq timákáitana Tááíranapaq-marupaq móra-inimma awaikómá pukitana ketoqá máin-inikonopaq uráimiye. 27 miráitana Áánûqtuni amuné-náqá Iraítaani kanaarákáráqá netuqyaammá kárú-wayukama Ítíráaeobaq máqe-uraamanibo min-áúkáápímmá íma móra-nakomma íráqôniq uráine. ímiye. Néímenima Tíriabake-nakoma wenamáa wení karígómá atóbamakaraine." téna Îtuma Yéqtaaeo-inikoqtaba tiráiye. 28 máqte-kayukama monoq-náúpáq máe-kayukama min-áímmá ítáama yeqtábá titatabóata anómma íyaqtaba urááe. 29 páátákáá yemá Îtumma yabitimá máápaq yukááe. yeqtí mi-márúqá móra-anuraq awíqmeta min-ánúgóní ámûrake áaimma átáma awéqtátuwaneta uráámanibo 30 wení kanaamá íma pááq uráitanaboana yeqtí aúkáapike Îtuma yúqtúyuwena kóuraiye.

Îtuma móra-nakopike tái-aagomma watukáiye.

31 Îtuma Kápéranabaq Kááriri-marupaq kukéna Tabaatiráqá aarawaamá yiráátiraiye. 32 ánibo yemá Îtun áagaama tewata tébakaq-wayukama iyánáaq urááe. minnáma Îtun áagoma akoqnááma wáitataboatae. 33 monoq-náúpáqá móra-naqa máqe-uraimma wepímmá tái-aagoma máqe-uraiye. min-nákómá anókaq ááyama tiráiye: 34 "Náátárêtibake-naqa Îtuo, emá nóinawaq mayánéq ketááyôpaqa iráánô? keqtáámá mamá táíq umátikanetaawaq iráánô? kemá eqtábámá kéitaune. emá Áánûqtuni aokaq-náqóne." téna tái-aagoma wepí mái-nakoma tiráiye. 35 miráitana Îtuma tái-aagomma awáágéna tiráiye: "emá paátí mááo. min-nákónôpakemma yuwé kóaao." téna tiráiye. ánibo mi-tái-áágómá min-náqá yaúma waayúka aúkáapi iyaabóma marabí yubámmarena min-náqá ayuwéna íma mamá táíq umákaraiye. 36 minnáyaba máqte-kayukama iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: "maaminnáma nóikaan-ainabiyo? miráuma náápaakaraq akoqnáágaraq wái-nakoma tái-aagoqtaba watáama tináíkáán-áímmá kétitata tái-aagoma waayúkama iyuwéta kégoe." téta tirááe. 37 miráitana Îtuma tarôq i-qtátááqtábámá watáagoma min-áúkápáqá máqte-marupaq wéyáwé uráiye.

Pítaamma aítáako-araaqnama Îtuma mamá íráqôniq umákaraiye.

38 Îtuma mi-mónóq-námmá yuwéna itó-uma Tááímonini naaúpaq uyábékaiye. Tááímonimma aítáako-araaqnagoma kokoq yámma karímá ákaraiye. ánibo Îtuqtaba áwáqnaa íkáae téta ááyaraae. 39 miráipoana Îtuma min-árááqnágóní amakaq ko itó-urena mi-kárígómá awááguraiye. ánibo mi-kókóq yákoma ayúkaiye. miráitana min-árááqnágómá páátákáá mikáq itó-urena yeqtí aáwaqa yokaa umáyíkaraiye.

Îtuma netuqyaa-káyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

40 aabaúmá kuperáné kéitana Tabaaqtimá ánatagitana waayúkama yeqtí aanábómá ókonoko-karima máyáa-kayukama Îtunopataa yiwíqmeta irááe. ánibo Îtuma máqte-kayukama móramora-yuma yemmá yínêkuyena keqnáámmá mamá atóbamayikaraiye. 41 tái-aagoma máqte-kayukama iyuwéta kóuraae. ánibo mi-tái-áágómá maará téta ááyama tirááe: “emá Áánûqtumma áanikomone.” téta tirááe. mirá-tiraamanibo Îtuma Metáíya máenaboana yiwáágéna íma iyúwáitata aamá tirááe.

Îtuma Yúría-marupaq Áánûqtuni átê-wataama kétena yiráátiraiye.

42 aabáyaanapimma nokáápaq yaúbatuwena mi-márúqá yuwéna móra-aukapaqa waayúkama íma máa-kaqmaapaqa nunamummá tínéna kóuraiye. ánibo aarawaamá aónatuweta wenôpaq urááe. ánibo Îtuma iyuwéna kóiyabae téta yáqtotoq uráámanibo 43 Îtuma timá yímikaiye: “kemá Áánûqtuma yabíkái-maruqtaba átê-wataama kétima-timeq káqo-marupakaraq mó timá-yimenaaq kéune. Áánûqtuma maaminnáyaba timátíkaraiye.” téna Îtuma timá yímikaiye. 44 ánibo Îtuma Yúría-wayukati monoq-náúpáq watáama timá yímikaiye.

5

Îtuma titana Pítaama netuqyaa-nóyááqá yaráiye.

1 móra-taoqa Kénétáaretiqa nokaayúkóní kegébabaqa Îtuma itó-uma máitata taíbaq-wayukama Áánûqtuni watáama itánéta ikúma yageq-yageq urááe. 2 Îtuma aónaimma kaayaqá pááqyamma únópí-káárérátá únókóní áwábaq wáitana aónaraiye. ánibo noyááqa yaí-wáyúkámá únópí-káárémá yuwéta kúqômma tete urááe. 3 Îtuma móra-unopi-kaarebi uyátáraimma minnâ Tááímoni Pítaani únópí-kááré. ánibo Îtuma Tááímoniqtaba ‘únópí-káárémá pááqyamma awétáme nékakaa mó maraao’ tiráiye. ánibo Îtuma únópí-káárébí uyátáma máena aarawaamá watáama timá yímikaiye.

4 miráumatuwena Îtuma watáama timá yímituwena anaaékaqa Tááímonimma timá ámikaiye: “únópí-káárémá yabitimáe non-aúkáapi uré kúqômma yúwénana kumínaa noyááqa yaao.” téna Îtuma Tááímoniqtaba tiráiye. 5 Tááímonima yauwéqma tiráiye: “íbêq-nokaamma ketáá máqtemma kamáa káetaa noyááqamaa únataamanibo mórama noyááqa íma yaráunataae. miráimanibo emá ténaboaq kemá kúqômma yúwáánana kumíniye.” téna tiráiye. 6 yemá miráumatuweta taíbaq netuqyaa-nóyááqá aúyaqma yáqtóráawana kúqômma ummaa yamá yararáné uráiye. 7 miráitata yemá yaímma yeqtí aanábómá móra-unopi-kaarebi máe-kayukama tíwáqnaa ígáae téta yááyaraae. ánibo yemá iréta noyááqa mamá kaayaq-únópí-káárégómmá maqmá ógikaae. ánibo mi-kááyáq-únópí-káárégórátámá ummaa yamá únópí kumá yuberáyéta urááye. 8 Tááimoni Pítaama miráimma aónatuwena Îtuni aítaupi araayutaúmmá aténa maará-tiraiye: “uyátárai-nako, emá kemmá tiyuwé kóaao. kemá kúmiq-naqune.” téna tiráiye. 9 Tááímonima aónaimma máqtemma maami-nóyááqá yáqtóráataba aónawaaena ikatîq uráiye. ánibo yaímma-wayukama wetê máqeo-kayukagaraq ikatîq urááe. 10 kaayaqá Yéberimma áanikoratama Yêmitiyaa Yóáanema yenákámá Tááímonimma ábárawaaoboata yenákágáráqá iyánáaq urááye. ánibo Îtuma Tááímonimma maará téna timá ámikaiye: “emá ikatîq íuwo. anaaékaqa emá waayúkama yáqtorainone.” téna Îtuma tiráiye. 11 mikáké yemá únópí-káárémá yabitimá áwábaq má kémareta yemá máqte-qtataaqa kéyuweta Îtuni anaaé wakááe.

mórama kárú-naqa Îtuma mamá atóbamakaraiye.

12 Îtuma móra-marukaq máitana móra-naqa máqe-uraimma kárú-karigoma áúnobaq ógikai-nare. min-nákómá Îtumma aónatuwena óípake araayutaúmmá aténa nunamupí maará téna tiráiye: “uyátárai-nako, kanaaráq emmá akáinaama ketí karímá kanaaráq mamá atóbamatikanone.” téna kárú-nakoma tiráiye. 13 Îtuma ayáámma árútukena ánêkuyena tiráiye: “kemmá tíkáiye. emá atóbagaao.” téna Îtuma tiráiye. páátákáá é mikáq kárú-karigoma ánatamakaraiye. 14 ánibo Îtuma akoqnáá-aimma timá-amena tiráiye: “móra-nakomma íma timá-amiyo. ímiye. emá uré anó-monoq-nakomma enáúma mó-araate Áánûqtukaq naí-wámmá mó agamá ákûq uwo. miráuma Mótetimo tiráiniq uwo. miráinata waayúkama mikáq aónaaroení karímá ánatagiye.” téta tínóe téna Îtuma tiráiye. 15 miráitana Îtuma máqten-awaameq-yataariq ináíkómá ókaraq wéyáwé uráiye. miráitata netuqyaa-káyúkámá Îtun áama yama kéitaawana karímá mamá atóbamayikaraiye. 16 miráimanibo anaaékaqa aati-aatimá Îtuma waayúka íma máa-kaqmaapaq uréna nunamummá mó téwae kéiye.

móra-naqa áí-ayaamma táíq i-náqá Îtuma mamá atóbamakaraiye.

17 móra-taoqa Îtuma máena aarawaamá kéyiraatitata yaímma Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq maraq máqe-uraae. yemá máqten-aukapaqa Kááriribakemma Yúríabakemma Yérútáárebakekaraq yama áíkutaae. ánibo uyátárai-nakoni akoqnáágoma karí-wáyúkámá mamá atóbaikaae téna Îtupi wáqe-uraiye. 18 ánibo yaímma-wayukama móra-naqa kúkutaaraq yaaguyaqméta irááe. min-nákóní ayááqtákoma aráákaguraiye. yemá min-náqá yaagumé naaúpaq utéta Îtun-amakaq maránéta urááe. 19 aarawaamá taíbaq aammá aúyakowata karí-náqá maméta Îtunopaq uínón-amma íma wáqe-uraiye. miráitata yemá naaúpaq utéta naanamubiké mú-kapotaraae. ánibo mi-kárí-náqá kúkutaaraq wayákareta aarawaatí aúkáapi múte yaagumá Îtuni aúbáq makááe. 20 Îtuma yeqtí yirummá améta yikaí-yátááqá aónawaaena tiráiye: “ketí aanábógô, kemáení kúmiq-yataaqa paábaq matukáune.” téna Îtuma tiráiye. 21 yemá ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq yeíyáá netuq-áímmá téta maará-tiraae: “maamin-náqá náawawaq wemá Áánûqtumma maamin-ákáyáámmá kétimakaiyo? móra-nakoma íma umaataráipoana kanaaráq íma kúmiq-yataaqa matuwániye. wé minnâ Áánûqtu wenaméa wení mayáímíye.” téta tirááe. 22 Îtuma mi-káyúkátí yúyánápímmá aónatuwenaboana wemá yauwéqma timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq tíyaqnobaqa tái-tuyanamma móite-maite kéoo? 23 nóin-ainaq tenúnô? ‘ení kúmiq-yataaqa mamá paá umátukaune’ ténú kemá téq ‘emá itó-uma kóaao’ tenúnô? 24 miráinaq keráwáqá itaígáae téq kétune. maa-márábímmá Waayúkagoni Áráaqa náápaamma matokáipoana wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa mamá paá íniye.” téna Îtuma wenamáárîq wetábá tiráiye. miráitana min-ayááqtámô aráákagi-nakoqtaba Îtuma maará téna tiráiye: “kemá emmá kétimamune. emá itó é ení kúkutaa-yagaraq mamé ení naaúpaq kóaao.” téna Îtuma tiráiye. 25 miráitana min-ayáátámmô aráákagi-nakoma aarawaatí yúrakaq páátákáá itó-uraiye. ánibo kúkutaa-yama waguréna máqeimma yawátámena wení naaúpaq kégoena Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. 26 ánibo máqte-kayukama iyánáaq urááe. yemá Áánûqtuni áwîqa múte kéyauyeta yeqtí íyakoma iyánáaq kéitata maará-tiraae: “íbêqa ketáámá óq-yataaqa kateko-yátááqá aónáunataae.” téta tirááe.

Îtuma Aríbaemma ááyaraiye.

27 anaaékaqa Îtuma kéwana aónaimma móra-naqa táákiti-moneqa máyái-nakoma táákiti-moneq mayái-opitipaq máitana aónaraiye. min-nákóní áwîqa Aríbae. ánibo Îtuma min-náqá timá ámikaiye: “emá ketinaaé ya waraao.” téna tiráiye. 28 ánibo Aríbaema máqte-qtataaqa mipí kéyuwena Îtun anaaé wakáiye.

29 Aríbaema Îtumma anón-aawaqa wení-naaupaqa agayákáitata yaímma táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq yaímma káqo-kayukagaraq Aríbaeyaa Îtute máeta aáwaqa narááe. 30 ánibo Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Îtuni iyápó-anna-wayukayaba netuq-áímmá téta maará-tiraae: “nôraq itaráq keráwáqá táákiti-noneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraqa aáwaqa kénaao?” téta yemá tirááe. 31 ánibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “waayúkama karímá íma matáa-kayukama tótaa-nakonopaqa íma kéoe. ímiye. paá karí-wáyúkámá tótaa-nakonopaqa kéoe. 32 kemá arupú-wayukama yirummá waeráígáae téq íma kukáune. ímiye. kemá kúmiq-wayukama yemá yirummá waeraígáae téq kukáune.” téna Îtuma tiráiye.

aáwaqa aammá auní-ááímmá

33 móra-taoqa yaímma-wayukama yemá Îtumma maará téta timá ámikaae: “yemá Yóáaneni iyápó-annama aáwaqa awetá-ureta taíbaq-kanaama nunamummá tirááe. ánibo yemá Pérati-wayukati iyápó-annagaraqa móraiq kéoe. miráimanibo ení iyápó-annama paá nommá néta aáwaqa néta kéoe.” téta tirááe. 34 Îtuma yauwéqma tiráiye: “mórama keráwáqtí aanábó-nákómá keráwáqtê maéna aaramá mayánéna kéinaq aáwaqa keráwáqá awetá-ino? ímiye. 35 miráinata anaaékaqa min-ínímô mayáné i-náqá mamá paábaq yuwáiyana ókaraqa wení aanábó-wáyúkátêma íma mániye. mi-kánááráqá kanaaráq keráwáqá aáwaqa awetá-inoe.” téna Îtuma tiráimma waéqma itaí-áípí téna wenamáárîq wetábá ‘aaramá mayáné iníkáá-náqúne’ téna tiráiye.

36 Îtuma mórama waéqma itaí-áíkáráq maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma wení naayómmá aqtábáá-kuberai-unamma yakákitanama aúgen-aqtorake yakáqma naayón-áqtábáá-únákáqá íma káraataiye. ímiye. íma aokaríq kéiye. mirá énama aúgemma kúberai-unamma mamá táíq umáginana aúgen-unakoma paá wáinana naayón-únákómá paábaq áikiniye. 37 móraiq umá móra-nakoma mémegoni naayón-áúwárátíbí íma aúgema wááénima yaqmá káitiye. naayón-áúwárátíbí áítinanama aúgemma wááéni-nokoma naayón-áúwárátímá kabááqtuwena marabí atíginiye. miráinana méme áúwaratigogaraqa táíq umáginiye. 38 ímiye. íma aokaríq íniye.

mémegoni aúgen-auwaratibi aúge-waaeni-nomma áítino. 39 ánibo móra-nakoma naayó-kááéní-nómmá nátuwenama aúge-waaeni-noqtabama íma kákaiye. wemá maará téna kétiye. ‘naayó-kááéní-nómmá minnâ íráqône kétiye.’ ” téna Îtuma waéqma itaí-áipí wení aúge-kataayaba tiráiye.

6

Tabaatiráq mayaímá mayaíyábá aammá aúkain-aimma.

1 móra-Tabaatiraqa wíti-yokoni aúkáapi Îtuma wení iyápó-annate uréire uráiye. ánibo wení iyápó-annama yaímma wítigoni arammá nánéta matéta wítima iyáákaq makéta kategátúbatuweta narááe. 2 minnáyaba yaímma Pérati-wayukama tirááe: “Tabaatiráqá aammá áúmakaae. keráwáqá minnâ nôraq itaráq mirá kéoo?” téta tirááe. 3 Îtuma yauwéqma timá-yimena tiráiye: “Tébitima naayóbáqá tiráin-aimma íyaq yoráútaao? Tébitigaraq wení waayúkate yáamo yarái-kanaaraqtaba kétune. 4 Tébitima Áánûqtuni aokaq-náúpáq uténa Áánûqtuni aúbáq yammá waíma mataíne. mi-támmá paá-wayukama naíyábáq aammá áúkaapoata anó-monoq-wayukama kanaaráq nánóe. miráimanibo Tébitima mi-támmá mamá kénena wení waayúkama yímítata naráane. keráwáqá min-áimmá íyaq yóráútaanabiyo?” téna Îtuma kétenama ókaraq 5 timá yímikaiye: “Waayúkagoni Áráaqa Tabaatigóní uyátárai-naqiye.” téna Îtuma wenamáárîq wetábá tiráiye.

ayáámma táíq urái-naqa Tabaatiráqá Îtuma mamá atóbaraiye.

6 káqo-Tabaatiraq Îtuma monoq-náúpáq uténa aarawaamá watáama timá yímikaiye. ánibo móra-naqa máqe-uraimma ayáánurapaq-ayaakoma aayákagena táíq umáguraiye. 7 ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Îtumma aatómaq urááe. yemá Îtuqtaba téta “Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbaniyopoataa aónanunatae.” téta aatómaq urááe. mirá kéeta Îtumma aabi mayakánón-aqtaba abáá urááe. 8 miráitana Îtuma wenamáárîq mi-káyúkátí yúyánánóbáqá ítátuwenaboana téna ayáámmo aayákagi-nakoqtaba aúkáapi “yúbáq unitóaao” titana min-nákómá itó-uraiye. 9-10 ánibo Îtuma máqte-kayukati yúrapi karáqme kéyautena min-náqá timá ámikaiye: “ayááma arupú uwo.” téna tiráiye. ánibo min-nákómá ayáámma árútuwaimma ayáákoma arupú umáguraiye. miráitana Îtuma ítama yímónaraiye: “kemá keráwáqá ítama aónanaa kéune. Tabaatiráqá ketáámá íráqôn-aainaq tarôq ónúnataabi tái-aainaq tarôq ónúnataabiyo? waayúkama yíwáqnaa onatatáá paá máno-kayukama ketáá mamá táwîq umáyikanunataabiyo?” téna Îtuma tiráiye. 11 miráimanibo yemá anómma íyaqtaba urááe. mirá kéeta yeíyáá maará-tiraae: “ketáámá Îtuqtaba nôraqtaawaq umákanunataabiyo?” téta tirááe.

Îtuma tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkaraiye.

12 mi-kánááráqá Îtuma nunamummá tínéna anubaq utáiye. mi-nókáámmá Îtuma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana aaqá irákáiye. 13 aabaúmá utáitana aabáyaanapimma Îtuma wení iyápó-annama yááyaitata yewana tiyááka umá kaayaq-wáyúkámá awaaméqá umáyíkátuwena yíwîqa awaaméqá umátike tiwiráune tiráiye. 14 móra-nakoni áwîqa Tááímoniboana Pítaae téna áwîqa yamá ámikaiye. ánibo Áánaruma Tááímonimma ábâkoe. ánibo Yêmitiyaa Yóáane. ánibo Píripiyaa Paatááromiyue. 15 ánibo Máátiyuyaa Tómáátie. ánibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonin áwîqa karuwaaq-náré. 16 ánibo Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. ánibo Yúqtaatima Itikááriotima anaaékaq Îtumma namuroíq umákáa-kayukati iyáápi kutarurîq uráine.

netuqyaa-káyákábí Îtuma mayaímá matáine.

17-18 mi-káyúkámá iréta watáama kéitaawana Îtuma karímá mamá atóbamayikaraiye. aarawaabí waátáma tái-aagoma mái-kayukama Îtuma mamá íráqôniq umáyíkaraiye. ánibo Îtuma yeráwáqtê kukéna wení taíbaq-iyapo-anna-wayukate móra-arubaq kunitó-uma máqe-uraae. netuqyaamá aarawaamá Yúríabakema Yérútáárebakema únón áwábaqa waaqókáq Tááyabakema Tááíranapaqa taíbaq-wayukagaraq mikáq máqe-uraae. 19 ánibo taíbaq-wayukama Îtuma iyáánapo ánekuiyana Îtuni akoqnáágoma mi-káyúkámá mamá íráqôniq umáyikaniye.

Îtuma amuq-yatááqtábámá tiráiye.

20 Îtuma wení iyápó-annama kéyimonena tiráiye:
“keráwáqá áwáyoqa máiyayuma timuqá máráaro.
keráwáqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma
keráwáqtí minnáe.
21 keráwáqá íbêqa táayaba kéiyayuma

annaékaqa ógiranoe.
keráwáqá íbêqa ibiqá kéyaraayuma
keqnáámmá wíráa ínóe.
22 ítáaro. Waayúkagoni Áráakoqtaba waayúkama keráwáqá íyamma umátiketa tiwétátuweta
aamá timá pááqyaniq umátikanoe. yemá mirámô kéiyaqa keráwáqá timuqá maraínoe.
23 timuqá kémareraq iráá yamá yaúmeta-meta umá timuqá máráaro. keráwáqtí anó-meyamma
Áánûqtuma wemô máipaq maqtokáiye. mi-káyúkámá keráwáqá mamá táíq kéumatikaamma
naayóbáqá yeqtí yítaubikoma miráuma móraiq umá Áánûqtuni watáama yirááti-wayukama
mamá táíq umáyíkaraane.
24 keráwáqá náayuwabi taíbaq ótamma kémaraawanama keráwáqtí túwaraikoma
íbêqa oyaaq kéimanibo anaaékaqa
anómma tái-yataakoma keráwákáq yíniye.
25 keráwáqá náayuwabi tímûqa yaiyúmá
annaékaqa táayaba ínóe.
íbêqa náayuwabi wíráa kéiyayuma
annaékaqa ibiqá yaránóe.
26 máqte-kayukama keráwáqtábá íráqôn-aimma kétiyama atéráaro. naayóbáqá yeqtí yítaubikoma
miráuma kaaqaari-ámúné-wáyúkámá mimórá-yátááríq umáyíkaraane.

namuro-wáyúkáyábá tirummá yímero.

27 óq-aimma Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. móra
náayubi ketáama itéqa keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímero. náayubi keráwáqá
íyamma umátikaiya-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro. 28 náayubi keráwáqá uwaatagáárîq
umátikaneta íya-kayukama keráwáqá yemmá mamá íráqôniq umáyíkáaro. ánibo keráwáqá
akáyáámmá timá tiwáágíya-kayukama nunamummá timáyíkáaro. 29 móra-nakoma táápááraqo
yumá tíkaminaqa kanaaráq mórabaq-taapaama yimíyata tíkamoro. ánibo móra-nakoma
keráwáqtí kúberai-unamma mamayaínaqa ókaraq keráwáqtí wáqtôma áméro. 30 máqtemma
nói-qtababi ítama káonaiyaqa itaíya-qtataaqa paá yímero. ánibo móra-nakoma keráwáqtí nói-
qtataarabi maiyaíyaqa kanaaráq ‘yauwéqma timiyo’ téraq ítimakaaro. 31 keráwáqá miráiyaniq
umá káqo-yuma mirá-umayikaaro. keráwáqá íráqôniq ónáae teníq umátikaiyaqa yemá íyaniq
umá íráqôniq umáyíkáaro.

32 tirummá yímê-kayukama yenamáa keráwáqá yirummá timíyaqa Áánûqtuni íráqô-
meyamma nóiqtabaq mayánéraq kéoo? paá kúmiq-wayukagaraq yirummá yímê-kayukama
yemmá yirummá kéyime. 33 móraiq umá waayúkama keráwáqá íráqôniq umátikaiyayuma
keráwáqá yenamáa íráqôniq umáyikeqa Áánûqtuni anónnáma meyámmá tíkái-qtataaqa nói-
qtataaqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq mirá kéoe. 34 ánibo keráwáqá móra-yataaqa
waayúkaraq inaatimá matêqa anaaékaqa yauwéqma yiménúnatae téqa Áánûqtuni anónnáma
meyámmá tikái-qtataaqa nóiqtaba abáá kéoo? kúmiq-wayukagaraq kúmiq-wayukaraq inaa-
timá kémayeta anaaékaqa yauwéqma mimórá-yátááqá paá kéyime. 35 ímiye. keráwáqá
keráwáqtí namuro-wáyúkámá tirummá yímeraq mamá íráqôniq umáyíkáaro. keráwáqá
waayúkama móra-yataaqtaba inaatíya-qtataaqa paá yímikera anaaékaqa yauwéqma mayaíyábá
íabaa oro. keráwáqá miráiyanama anaaékaqa keráwáqtí anó-meyamma waínaq Áánûqtuma
mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni áanimaaqa mánoe. tái-wayukagaraq Áánûqtukaq
‘tíkáiye’ íte-kayukagaraqa Áánûqtuma paru-yátáákáráq kéyabiqyikaiye. 36 miráipoana keráwáqá
waayúkayabama paru-yátááqá yímero. keqtibomá Áánûqtuma waayúkama paru-yátááqá
yíminiq umá móraiq umá keráwáqá yemmá keráwáqtí paru-yátááqá yímero.

waayúkama aónama yainaí-nákóráá umá aónama yainaí-ááímmá

37 keráwáqtí yainaí-yátááqnápómá káqo-kayukama íma mamá kéyainaiyana Áánûqtuma
keráwáqá íma mamá yainaíno. káqó-nakoqtabama waabáqtí yúrakaqa ‘wemá íma árútáyiniq
kéiye’ ítero. min-áímmá tíyamma keráwáqá wemmá mamá yawááq kéumakaae. káqó-yuma íma
yawááq kéumayikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá íma mamá yawááq umátikaniye. keráwáqá
waayúkati kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé tiwikátuwaiyanama Áánûqtuma keráwáqtí
kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. 38 káqo-kayukama yimíyanama paá
Áánûqtuma keráwáqá timíniye. keráwáqá ógiqma-awaataq mayánoe. kópiqa unáápí aguyumá
káíqtowana ógiqmena kugúbainikaa umá móraiq umá yauwéqma ókaraq matéq kanaaráq umá
mayánoe. mimórá-áwáátáq káqo-kayukama yímêmma Áánûqtuma min-áwáátáq keráwáqá
timíniye.

39 Îtuma káqomma mórama waéqma itaí-áíkáráq timá-yimena tiráiye: “mórama aammá íma
aónarai-nakoma káqomma aammá íma aónarai-naqa aammá íma kanaaráq aráátiniye. móraiq

umá mórama aúgaroq-nakoma káqomma aúgaroq-naqa íma kanaaráq awirániye. yenákámá yúgaropoata máka-nakama áítanobaq metáyóye. 40 ánibo mórama itaí-yátááqá máyái-nakoma wení itaí-yátááqá arááti-nakomma íma kéuyataiye. máqtemma mayaí-wáyúkámá itaí-yátááqá ítama ánatetama yeqtí yirááti-wayukaraa aúránoe. 41 keráwáqá nôraq itaráq keqtíbâkoni pááqyamma otaa-qtátáátáqbámá aúrapi araatákaa umá túyánámmá kéitaamanibo keráwáqá anómma otaa-qtátááqtábámá aúrapi mútûq-yaraa umá túyánámmá íma kéitaao? 42 nôraq itaráq keráwáqtí tíbâkoqtabama maará kéteo. 'ketíbâko, enaúrapike araatá-qtataaqa mamá paábaq yuwaao' kéteo keráwáqtí túrapimma mútûq-yama waímma íyaq káonaao? ureqáráaq-wayukaao, áqnáabaqa keráwáqtí túrapike mútûq-yama paábaq matuwéraq mikáké keráwáqá kanaaráq aónama arútáreq keráwáqtí tíbâkoni aúrapike araatámma kanaaráq paábaq matuwánóe.

tái-yagoma tái-aramma kéiyaiye.

43 Îtuma káqomma waéqma itaí-áímmá tiráiye: "íráqô-tagoma tái-aramma íma kéiyaiye. móraiq umá tái-yagoma íráqôn-aramma íma kéiyaiye. 44 waayúkama yaagóní aranókáá aónatuweta mikáq íráqô-tawabi tái-yawabiyo téta káonaae. ánibo píki-yagoni arammá waayúkama áwáabiq-annarakema íma arammá kégutoe. ánibo áwáábiq-annarakema wááéni-aramma íma kégutoe. 45 miráuma íráqô-nakoma taíbaq íráqôn-aimma áyáqnobake mamá pááq kéimanibo tái-nakomma tái-aimma áyáqnobake mamá pááq kéiye. mirán-áúyánámmá áyáqnobaqa ógikaitana óyaupike mamá abarokáq téwae kéiye." téna Îtuma tiráiye.

kayaq-áúyánákáq naammá i-ááímmá

46 móragaraq waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: "nôraq itaráq keqtábámá 'uyátárai-nako, uyátárai-nako,' kéteqanibo ketáama íma kéwaraao? 47 móra-nakoma ketôpaq yéna ketáama iténa waráina-waigomma kemá wenáaimma abarokáq tiráátenune. 48 minnâ min-nákómá miráuma móra-nakoma naammá ínéna iníkáá uráiye. min-nákómá maiqá uqmá mémánóbáq yuwéna maranóbáq anón-oqtakoni ámûraaq umá akoqnáá umákaiye. anón-oqtakoni ámûraaq akoqnáá-namma tarôq uráiye. anaaékaqa anómma aaqá yuréna anón-nomma aúténa minnámmá awétáraimanibo akoqnáá umákaitanaboana íma yawítíraiye. 49 ááqibo móra-nakoma ketáama iténa íma wáráimma miráráá umá móra-nakoma paá-mararaq yón-agamoqnakaa-namma umá itó-umakaraiye. anaaékaqa nommá auténa min-námmá páátákáá yawítítuwaitana 'pau' titana yubákuraiye." téna Îtuma waéqma itaí-áímmá tiráiye.

7

ááiq-i-nakoni mayaí-náqá Îtuma mamá atóbamakaraiye.

1 Îtuma min-áímmá aarawaamá timá yímíqma ánatatuwena Kápéranabaq koyaráiye. 2 Arómani ááiq-i-wayukati kawáá-náqá máqe-uraimma wemá mórama mayaí-náqá ákaraiye. mikáwáá-nákómá wení mayaí-nákóqtábá ôriq umá ákáinapoana mi-máyái-nákómá anó-karima mayéna puíné uráiye. 3 ánibo ááiq-i-kawaa-nakoma Îtuqtaba máiye-aimma ítátuwena yaímma Íbaru-wayukati anó-kayukama timáyikena Îtuma mó timá-amiyana ketí mayaí-náqá ya mamá atóbáíno tiráiye. 4 miráitataboata mi-káyúkámá Îtunopaq iréta anegáq-naagaq kéeta akoqnáá umá ítama aónaraae: "wemá íráqô-napoa áwáqnaa ínónama íráqômiye 5 wemá keqtáá Íbaruwayukama kaayonétaa umátíkái-nare. wemá wenamáárîq monoq-námmá umátíkaraitaae." téta tewana 6 Îtuma mi-káyúkátê yagaroqtamá uráiye. naakóní waaqókáq itana ááiq-iwayukati kawáá-nákómá yaímma aanábó-wáyúkámá watáama timá yímitata Îtunopaq uréta maará-tiraae: "uyátáraana-nako, emá kammáa íaao. kemá umaatamá íma kanaaráq uráunaboa ketí naaúma íma yínóne. 7 ánibo kegáráqá túyánámmá itáunama íma íráqô-naqa máunaboaq enôpaqa íma ónúne. miráinaa emá paá aamá tinana ketí mayaí-náqá keqnáámmá atóbáíno. 8 kegáráqá anómma náápaamma matokái-nakoni aménáápáq máunana mayaímá mayaao titaq kémayaune. ánibo kegáráqá ááiq-i-wayukama yíkáraunata ketiménáápáq mááe. ánibo kemá móra-nakomma 'emá kóaao' túnanama kanaaráq kéwiye. ánibo móra-waigoqtaba téq 'emá maabáq iyo' túnanama kanaaráq wemá kéiye. ketí mayaí-nákóqtábá 'emá maamáyáímá mayaao' túnanama kanaaráq mi-máyáímá kémayaiye." téna titata má-tima-amikaae. 9 Îtuma min-áíqtábá iyánáaq umátuwena taíbaq-wayukama anaaé waqméta ye-káyúkámá waeréna maará téna timá yímikaiye: "kemá keráwáqá kétima-timune. Ítíráaeo-wayukati aúkáapimma mórama maamirá-náqá itáíq-itaiq umá arummá tímî-naqa íma aónaraune." téna Îtuma tiráiye. 10 ánibo ááiq-i-kawaa-nakoma timáyíkáitata ye-káyúkámá yauwéqma naaópaq uréta aónaamma mi-máyáí-náqá atóbaguraitata aónaraae.

Nénibake maabu-náqá Îtuma mamá atóbamakaraiye.

11 pááqya-kanaama anaaékaqa Îtuma móra-marupaq uráimma mi-márúkón áwîqa Nénibare iyápó-annagaraq taíbaq-wayukagaraq Îtute urááe. 12 mibáqá mi-márúkóní oqtaráq waaqókáq owata mórama pukái-naqa maméta irááe. mi pukái-nakoni anóama kímora-iyapoma wenamáa ákáraine. ánibo awaikógáráqá naayóbáq pukuráine. taíbaq mi-márúpáké aaramá waamá min-íníkótê irááe. 13 uyátárai-nakoma min-ínímmá aónaimma arummá ôriq umágitana min-íníkóqtábá 'ibiqá íma yaraao' téna Îtuma tiráiye. 14 ánibo Îtuma waaqókáq uréna pukái-nakoni kúkutaa-yataq ayáámma ánékuitata waayúkama pukái-naqo mamé ye-káyúkámá itó-uma máqe-uraae. Îtuma maará-tiraiye: "maabugô, kemá emmá kétimamune. emá itóaao." téna titana 15 mi puki-nákómá itó-uma máena aamá áaimma átáma tiráiye. miráitana Îtuma mi-mábúmá anóamma awíqma ámikaiye. 16 miráitata máqtemma aarawaamá ikatîq éta Áánûqtuni áwîqa múte yauyéta maará-tiraae: "ketáái aúkáapimma mórama Áánûqtuni anómma amuné-náqá pááq kéiye." téta ókaraq maará-tiraae: "Áánûqtuma wení waayúkama yíwáqnaa ínéna iráiye." téta tirááe. 17 maamin-áíkómá Îqtuqtaba máqtemma Yúría-aukapaq uréire kéena máqten-aukapaq wéyáwé uráiye.

Yóáanema Îtunopaq ***kaayaq-íyápó-ánnámá timáyíkaraiye.***

18 máqtemma maami-qtátááqtábámá Yóáaneni iyápó-annama Yóáanemma mó timá ámikaae. 19 ánibo Yóáanema wení kaayaq-íyápó-ánnámá yááyarena maará mó-tekao téna timáyíkáitata uyátárai-nakonopaq uréta maará mó-tiraaye: "naayóbáqá téta móra-naqa yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?" téta tirááe. 20 mi-kááyáq-nákórátámá Îtunopaq iréta maará-tiraaye: "Yóáanema nommá peraí-nákómá kekárátámá enôpaq timátíkáitaka yúyana maará-tiye. eqtabá anaaékaq yíniye tiráa-naraq iráá káqo-nakoqtaba awé ónúnataabiyo?" téna tiyé téta Îtumma timá ámikaaye. 21 mi-kánááráqá taíbaq ókon-okomma karímá matáa-kayukama Îtu mamá atóbamayikaraiye. mi-káyúkábíkémá netuqá waátáma tái-aagomma watukáiye. taíbaq yúgaroq-wayukama mamá yúramma karáq yíkaraiye. 22 Îtuma min-nákáti yáaraq maará téna yauwéqma tiráiye: "kenákámá máqte-qtataaqa káoneka itááya-qtataaqtabama Yóáanemma mó-tima-amekao. yúgaroq-wayukama yúramma káonaawata yítauqa akúgurai-kayukama aammá uréire kéoe. kárú-wayukama mamá íráqôniq kéowata yaáqa atíragurai-kayukama aamá kéitaae. pukáa-kayukama itó kéowata áwáyoq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama kéitaae. 23 itáíq-itaiq umá yirummá tímê-kayukama keqtábá íma ité-maqne kéetaboata yimuqá kémaraae.

24 kaayaq-nákámá Yóáanen áamo mamé yéya-nakama kóyana aarawaamá Yóáaneqtabama Îtuma maará-tiraiye: "naayóbáqá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráamma keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? aqá mórama ómmá uwááma yoqmá awétátuwainaq aónaneraq uráanabiyo? 25 keráwáqá nói-qtataaraq aónaneraq uráanabiyo? aqá móra-nakoma íráqôn-unakaqtowaq mamaré máitaraq ko aónaraao? yemá íráqôn-unakaqtoma umátoreta íráqô-qtataaqa mamáráa-kayukama yemá anó-kayukati naaúpaq kémae. 26 miráimanibo keráwáqá nóinawaq aónaneraq uráanabiyo? keráwáqá móra amuné-náráq aónaneraq uráanabiyo? owé. kemá keráwáqá kétima-timune. Yóáanema wemá káqon-amune-wayukama yemmá uyátáraiye. 27 min-náqá Yóáaneqtaba Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábímá maará-tiraine: "kemá ketáama mamé kumíní-naqa timákáanana áqnáabaq keráwáqtí túbáq wíniye. Áánûqtuma agamátán-áúbábí téna wemá ení aammá awírakaniye." téna kétiye. 28 kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune: "Yóáanema máqtemma maa-márábí máa-kayukama uyátáraimanibo Áánûqtu yabíkái-aukapaqa márû mikákáá kumáta-maqma máinakoma Yóáanemma uyátáraiye." téna Îtuma tiráiye.

29 Îtuma mirá-tin-aimma máqtemma aarawaagáráq táákiti-moneqa mayaí-wáyúkágáráq ítaraae. yemá Áánûqtuni áaikoma arupú uráitata yemmá Yóáane nommá péqyikaraimanibo 30 Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Yóáanen ayáápikema nommá íma pékaae. miráitana yemmá Áánûqtuma íráqôn-amma yiráátimma yinaaéma umámikaae.

31 ánibo Îtuma maará-tiráiye: "maami-kánááráqá nói-kayukawaq mááe téraq awaaméqá ónúnô? yemá nóikaa-kayukawaq mááo? máqte-qtataaqa yemá íma yimuqá kémaraae. 32 yemá miráuma iyápóma márûpi áíkuteta káqo-noiyapoyaba maará-tiraae.

'ketáámá keráwáqtábá káoyamma kéyunataa keráwáqá imá íma kéyaae. ketáámá ibiq-ímá kétunataa keráwáqá ibiqá íma kéyaraae.'

33 ánibo Yóáanema nommá peraí-náqá iráimma wemá aáwaqa awetá éna wááéni-nomma íma néna uráiye. miráuraitaq keráwáqá 'aíboq-nare' téq tirááe. 34 íbêqa Waayúkagoni Áráaqa kukéna aáwaqa néna nommá néna iqtábámá keráwáqá 'aónaaro. maan-nákómá aáwaqa ôriq umá néna wááéni-nomma ôriq umá kénaiye. wemá táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq

yetí aanábóé.’ keráwáqá téq tirááe. 35 miráimanibo waayúkama maará téta kéte. yemá itaí-yátáákóní áráabitiaq mááo? ímiye. itaí-yátáákóní áráabitimo máetama móra-nakoni áaikoma árain-aaimma wáinatama yemá ‘árain-aine’ téta itánoe.” téna Îtuma tiráiye.

mórama kumari ráraaq-inikoma Îtumma aítaukaq ákûq-matawemma pérakaraiye.

36 móra Pérati-nakoma ááyama awíqmena wetê aáwaqa má-naraaye. ánibo Îtuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq uréna aáwaqa nánéna maraq máqe-uraiye. 37 mórama kúmiq-inimma mi-márúkáqá máena ítáimma Îtuma mi-Pérátí-nákóní naaúpaq máena aáwaqa kénaiye-aimma ítaraiye. miráitana mi-kúmíq-íníkómá mórama íráqôn-oqta-motorebima átê-akuq-matawemma wáitana mamé iráiye. 38 ánibo min-íníkómá Îtuni anaaépaq aítaupi ya itó-uma máena ibiqá yakáiye. ánibo kumari-íníkóní aqnugómá Îtuni aítaukaqtaa yaráqme kúmitana min-íníkómá wen-aqnótáurake aqnumá Îtun aítaukaqo kukáimma ayúnakatuwena wemá Îtuni aítaukoma kámoqnena ákûq-matawemma pérakaraiye. 39 mi-Pérátí-nákómá wení naaúpaqa Îtumma awíqme i-nákómá mirái-qtataaqa aónatuwena maará téna aúyánámmá ítaraiye: “maamin-náqá áraimma Ááanûqtuni amuné-náqô máenama kanaaráq maamin-íníkómá Îtumma ánékuiqtabama kéitena wenáaiqtabama itáníyô? maamin-ínímmá wé kumari-ínímíye.” téna Pérati-nakoma aúyánámmá ítaraiye. 40 miráimanibo Îtuma min-nákóní aúyánámmá iténa yauwéqma maará-tima-amikaiye: “Tááímonio, kemá móra-aimma yokáunaboaq timá ámenaae.” titana ánibo Tááímoni tiráiye: “yiráá ti-nako, enaúyánámmá tiyo.” tiráiye. 41 “itaao, kaayaq-nákórátámá mórama móneqa makái-nakonopake inaatimá móneqa matááyamma móra-nakoma taíbaq-moneqa (500) máyaitana káqo-nakoma móra-tiyaapaq-yatama (50) matáiye. 42 min-nákórátámá yenákátí aqtábááma yauwéqma íma kanaaráq ámewaniq óyana min-nákómá yenákátí aqtábááma paá awikamá-yikena iyúkaiye. ánibo yenákábíkémmá náawawaq móneqa makái-nakoqtabama wemmá uyátá-maqma akáníyô?” téna Îtuma tiráiye. 43 Tááímonima yauwéqma maará-tiraiye: “minnámo anón-aqtabaama mamá paá i-nákówábiyaa kétune.” téna titana Îtuma timá ámikaiye: “arupú umá aúyánámmá itáane.” téna Îtuma timátuwena 44 min-íníkónôpaq kéwaerena Tááímonimma timá ámikaiye: “emá maan-ínímmá káonaano? kemáení-naaupaq yúnaa emá ketáái áaimma waré títauqa tete i-nómmá íma tímikaanamanibo maan-íníkómá aúran-anokake títauqa tete umátikarena wení aqnótáurake ayúmma kokoq umátikaraiye. 45 emá kemmá íma tímônqnama tótó umátikaraanamanibo kemá wágábaqo ya máqe-unarake áaima átarena maamin-íníkómá ketítaukomma tímônqnemaimma paá kétimoqnaiye. 46 emá matawémma ketiqnópímá ketáá éwaunaiq umá íma atíma pétikaraanamanibo wemá átê-kuyumma i-mátáwékáké títaukaqa kébetikaiye. 47 miráitaq kemá emmá kétimamune. maamin-íníkómá wení taíbaq-kumiq-yataakomma paá tiwikamákeqa káyuwaunanaboana keqtábá uyátá-maqma arummá kétimiye. ánibo Ááanûqtuma móra-nakoni kúmiq-yataaqa arekáq umá matuwaínanama min-nákómá pááqyamma arummá kámiye.” téna Îtuma timátuwena 48 min-íníkómmá timá ámikaiye: “kemáení kúmiq-yataaqa mamá paábaq kématuweq kétiwikatuwaune.” téna Îtuma tiráiye. 49 waayúkama aáwaqa naí-yááréráqá Îtugaraq máqeo-kayukama yeíyáá aamá maará téta kóté-yáté urááe: “maamin-náqá náawaq máena kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuwena káwikatuwaiyo?” téta tirááe. 50 ááqibo Îtuma min-íníkómmá timá ámikaiye: “emá itáiq-itaiq umá yáqtoraana-yataakoma emmá kúmiq-yataapike yauwéqma káwiraiye. kaayoné-yátáápí waao.” téna Îtuma tiráiye.

8

yaímma-noinimma Îtuni anaaé waqméta uréire urááe.

1 anaaékaqa Îtuma anó-marupakaraq pááqya-marupakaraq uréire kéena watáama Ááanûqtuma yabíkái-marukoni átê-wataama aarawaamá timá yímikaiye. ánibo yemá tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá Îtuni anaaé waqmé uréire urááe. 2 ánibo yaímma-noinimma naayóbáqá Îtuma waátáma tái-aagomma kéwaqtuwena karímá mamá paá kéumayikena urái-noinikaraq Îtuni anaaé waqmé uréire urááe. móra-inimma Máríaa Máátarini naayóbáqá min-íníkópíkéma abapaké kaayaqá waátáma tái-aagomma Îtuma matukáine. 3 Tútaama kíni Érôtini naaúpaqa kawáá-nákómá wenánáakoni áwîqa Yóáanaama min-íníkókáráq Tútáánakaraq taíbaq káqo-noinikaraq Îtugaraq wení iyápó-annagaraq yeqtí ótataba áwâqnaa urááe.

móra-nakoma yópí ánayumma yukáine.

4 mórá-mora-marupake taíbaq aarawaamá ya yorupágowata Îtunopaq irááe. ánibo Îtuma móra waéqma itaí-áímmá timá-yimena tiráiye: 5 “móra-nakoma ánayumma yópí mó-yukaiye. mó yúwáitana yaímma-anayukoma aapi kuqturáiye. ánibo min-ánáyúmmá waayúkama yítauqa yamá kéyatamowana numagómá áíqma nátukaiye. 6 ánibo yaímma-anayumma óqta-marabi

kuqturáiye. mikáké áruma utaráimanibo óqta-maraboana maragóní anommá íma wáitana ánayumma aayámmá kamáguraiye. 7 yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni ááipi kuqturáiye. ánibo áwáábiq-anna-karaakogaraq karúma ánayumma mamá táíq umátukaiye. 8 tébakaq-anayumma íráqô-marabi ku karútena mórá-mora-waigoma taíbaq-aramma (100) itáiye." téna Îtuma tiráiye. óq-aimma arúbama tiráiye: "keráwáqá taáqa wáinaqa maamin-áimmá ítáaro." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma waéqma itaí-áimmá ti-wáigóní áaimma

9 yemá Îtuni iyápó-annama waéqma itaí-áikóní áaiqtaba Îtumma ítama aónaraae. 10 ánibo Îtuma maará-tiraiye: "Áánûqtuma wenamáárîq wemá yabíkái-marukoni aúpáq-áikón áaimma keráwáqá tiráátiraiye. miráimanibo yaímma-wayukama waéqma itaí-áimmá itánóe. miráinata yúramma aónanomanibo móra-yataaqa íma aónainoe. ánibo yemá aamá itánómanibo mi-wágóní áaimma íma itánóe.

ánayukoni waéqma itaí-áikóní áaimma

11 maami waéqma itaí-áikóní áaimma maará-uraiye. maamin-ánáyúmmá minnâ Áánûqtun áamiye. 12 yaímma-anayumma aapimô kuqturáimma miráuma waayúkama aamá ítáamanibo anaaékaqa Tááqtaama iréna mi-káyúkátí íyáqnobake mamá paábaq kéyuwaiye. Tááqtaama téna yemá min-áimmá itáíq-itaiq kéiyana Áánûqtuma yauwéqma yiwiráinabo téna Tááqtaama min-áimmá kématuwaiye. 13 yaímma-anayumma óqta-marabimo kuqturáimma miráuma waayúkama aamá itéta yimuqá makáane. miráuraamanibo min-áikómá íma ánûqa yamá marabímá kukáiye. yemá pááqya-kanaabi itáíq-itaiq kéowana mórama maqmá aónai-yataakoma makáqma yimónaitatama páátákáá Áánûqtun-aagoma paábaq kégoiye. 14 mi yaímma-anayumma áwáábiq-anna-karaakoni áainobaqo kukáimma miráuma waayúkama aamá ítátuweta aammá kéowana ókon-okomma ummaa-yátááqá mónerabi maa-márábímá amuqá maraí-yátáákómá yúyánámmá mamá yawááq kéumatuwaiye. miráitana yeqtí arammá íma arútama kéiyaiye. ímiye. arammá paá aayámmá kégamagiye. 15 miráimanibo ánayumma íráqô-mararaqo kuqtiwáígómá miráuma waayúkama aamá itéta yáqtoqma akoqnáá urááe. miráo-kayukati íyakoma arupú éna íráqôniq umá akoqnáá uréta arammá íyáinikaa umá arammá kéiyaae.

ómmá tawegóní aménáápáq aúyoqma makááe.

16 waayúkama ómmá kúraqmareta tawegóní aménáápáqá atípáá aménáánóbákáráqá íma káuyoq-maraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma yanaa yaareráq makáawata waayúkama mináúpáqô kéuyetama yemá min-ómmá aónanoe. 17 máqte-qtataaqa aúpáq wái-qtataakoma anaaékaqa abarokáq íniye. máqte-qtataaqa waayúkama aúpáq makáíya-qtataakoma anaaékaqa abarokáq ínata waayúkama aónanoe. 18 keráwáqá atéqma arutéqa keráwáqá aamá ítama arutánóe. ánibo móra-nakoma móra-yataaqa matokáinanama Áánûqtu min-nákómá ókaraq amínímanibo káqo-nakoma móra-yataaqa íma matokáinanama kanaaráq min-nákómá téna pááqya-qtataaqa matokáúnáa tínnama minnâ Áánûqtu matuwániye." téna Îtuma waéqma itaíáimmá tiráiye.

Îtumma anóagaraq Îtumma ábâqawaayugarare.

19 mi-kánááráqá Îtumma anóagaraq Îtuni ábâqawaayugaraq Îtunopaq irááe. iráamanibo taíbaqwayukama iyáá umágowata yemá Îtunopaqa kanaaráq íma úyôwaniq urááe. 20 yaímmawayukama Îtumma maará téta timá ámikaae: "enanógaraq enábâqawaayugaraq máápaq enawé kéeta emmá aónaneta kéoe." téta tirááe. 21 ánibo Îtuma yauwéqma maará-tiraiye: "aaramá waamá náayubi Áánûqtun áama itéta anaaé waráiyayuma minnâ yemá ketinógaraq ketíbâqawaayue." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma anón-uwaama mamá karagébaraiye.

22 móra-taoqa Îtuma wení iyápó-annate únópí-káárébí uyátarena timá yímikaiye: "nokaayúkómmá meran-ábápáq wíyataao." téna tiráiye. mirá titata yemá únópí-káárébí kóuraae. 23 únópí-káárégómá uyaaténa kégoitana Îtuma aúwaguraiye. ánibo anón-uwaagoma nokaayúpímá ôriq umá kéyoraitana nokómá únópí-káárébímá kéogiraitata yemá únópí kumá yubékineta urááe. 24 ánibo yemá Îtumma ko awáutureta tirááe: "kawáá-nákô, kawaa-nákô, ketáá kéyubekunatae." téta tirááe. ánibo Îtuma itó-urena uwááma yóráiwaigokaraq únón-íyámá metaikáráq yiwááguraiye. ánibo anón-uwaagogaraq únón-íyágógáráq kégaragebaitana nokómá waráa íuraiye. 25 wení íyápó-annama Îtuma timá yímikaiye: "keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtoraiyataaqa náakaraq wáiyo?" titata yemá ikatîq éta iyánáaq urááe. ánibo yeíyáá maará-tiraae: "maamin-náqá náawabiyo? wemá uwáágokaraq nokókáráq yiwáágítata wenáama kéwaraaye." téta tirááe.

aíbôq-nakopike Îtuma waátáma tái-aagomma watukáiye.
26 anaaékaqa yemá Kerátínêti-marupaq irááe. Kááriri-maruqa nokaayúkómmá meran-ábápáq wáitana maan-ábápáqá mi-márúqá wáqe-uraiye. 27 Îtuma únópí-káárémá yuwéna mi-márúkáq witana mórama mi-márúkáké-náqá mikáq iráiye. átáyaa-kanaama yáuraimma wáqtôma aneqá íma itokáiye. min-nákómá naaóqa íma maéwaimibo paá pukuráa-kayukati maiqnóbáqá maéwaine. 28-29 taíbaq-yupaama waátáma tái-aagoma wemmá yáqtoqma akoqnáá uráiye. aati-aatimá waayúkama kawáá umákáreta ánnánapo ayáákaraa aítaukaqa ánná atáá umákewaone. miráimanibo min-nákómá ánnáma paá yaráqtúwaitana mi-tái-áágómá waqmá waayúka íma máa-kaqmaapaq ayuwéwaine. miráitana min-nákómá Îtumma aónatuwena wááqa kéyena Îtuni aítaupi waaqókáq marabí aipaq aguréna anókaq ááyama maará-tiraiye: "Îtuo, mú mikákáá anómma uyátárain-Aanuqtuma áanikoma kemmá nôraq umátikane kéono? tíqa í-yátááqá ítimiyo." mi-káátágómá mirá téna inaa-inaa tiráiye. 30 ánibo Îtuma min-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: "enáwîqa náawabono?" téna Îtuma titana ánibo wé tiráiye: "ááiq i-wayukamune." téna yauwéqma tiráiye. netuqyaamá tái-aagoma min-nákóní arunóbáq péqma máeta 31 Îtukaq inaa-inaa téta 'abeyúmmá íma wái-maiqnobaqa mibáqá Áánûqtuma keqtáá tái-meyamma timíniqtaaibo ítiyuwaikaae' tirááe.
32 mi-márúkóní waaqókáqá pááqyan-anubaq netuqyaa-pó ánnámá aúmá naté utááe. miráitana mi-káátámá Îtukaq inaa-inaa téta yemmá iyuwáinata pó-annabi ko peránááe tewana Îtuma iyúwáitata kóuraae. 33 ánibo mi-tái-áágómá min-nákópíkémmá ayuwéta pó-anabitaa uyábékaae. péqmareta áítanobaq metaráamma anó-nokaayupi metaréta nommá nawíketa máqtemma pukááe.
34 miráitata pógoni kawáá-wáyúkámá mirái-qtataaqa aónatuweta yemá péqmareta uréta anó-maruparabi máqte-naukapaqa mó-tima-yimikaae. 35 miráitata aarawaamá nôrabi o-qtátááqá ko aónaraae. ánibo mikáké Îtunopaq uréta waátáma wepí máqe-urai-nakomma ya aónaamma wáqtôma kéiyena aúyánákómá tágaitana wemá Îtuni aítaupi waaqókáq máitata aónatuweta aarawaamá ikatîq urááe. 36 ánibo waayúkama mi-qtátááqô aónaa-kayukama náayuwabi aónayuma yemá min-nákómá atóbain-aimma tébakaq-wayukama timá yímikaae. 37 ánibo Kerátínêti-aukapaq-wayukama Îtumma maará téta timá ámikaae: "emá keqtáá tiyuwé kóaao." téta tirááe. yemá ôriq umá ikatîq kéetaboata mirá-tiraae. miráitana Îtuma únópí-káárébí uyákébereta wení iyápó-annagaraq yauwéqma kóuraae. 38 min-náqá tái-aagoma ayúwái-nakoma Îtukaq inaa-inaa téna tiráiye: "kemá etê ónááq kéune." téna tiráiye. miráimanibo Îtuma yauwéqma kétimakena timá ámikaiye: 39 "emáení márûpaq yauwéqma uré Áánûqtuma mi-qtátááríqo umákáiqtabama watáama mó tiyo." téna Îtuma min-náqá timá ámikaiye. miráitana min-nákómá kórena wení márûpaqa uréna máqte-qtataariqa Îtumo miráumakai-qtataaqtabama máqte-kayukama mó-tima-yimikaiye.

Îtuma kawáá-nákóní ayáámûkomma yauwéqma kátobamakena mórama Îtuni wáqtôraq ayáámma ánékuin-inimma mamá atóbamakaraiye.
40 Îtuma yauwéqma naaópaq itata aarawaamá awé umá máqe-uraapoata anómma yimuqá marákáraae. 41-42 ánibo móra-naqa pááq uráimma min-nákóní áwîqa Yááíratie. wemá móra monoq-náú-káwáá-náqíye. miráitana min-nákómá Îtuni aítaupi aipaq agéna kímora-ayaamukoma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáq-kárítímáátímá uráin-inaaruma pukáitanaboana wemá Îtukaq inaatitana wení naaúpaq uráiye. 43 Îtuma kó-mare kéwitata taíbaq-wayukama yageq-yageq urááe. ánibo móra-inimma mikáq máqe-uraimma min-íníkómmá inaautámma ákáitana tiyááka umá kaayaq-kárítímáátímá máqe-uraiye. miráitana móra-nakoma mi-kárímá íma kanaaráq atóbamakaraiye. 44 min-íníkómá Îtuni anaaépake iréna amakaq Îtuni kúberai-unakoni aqtóráq ayáámma ánékukaiye. miráitana páátákáá min-íníáú-kárígómá ánatamakaitana ókaraqa karímá íma ákáraiye. 45 ánibo Îtuma ítama aónaraiye: "náawaq tineqá ayáámma ánekukaiyo?" téna tiráiye. yaímma-wayukama téta 'kemá ímiye' kétimma 'kemá ímiye' kétimma urááe. ánibo Pítaama maará-tiraiye: "kawáá-nákô, taíbaq-wayukama itó-uma emmá ikúyakaraae." téna Pítaama titana 46 Îtuma tiráiye: "móra-waigoma tineq ayáámma ánékukaiye. miráitaq kemá túnobaq maqmá aónáúnama ketí akoqnááma yaímma tiyuwéna kóuraiye." téna Îtuma tiráiye. 47 min-íníkómá mi-qtátááqá káonenama aúpáq íyukaiye. miráitana wemá iyánáaq umárena Îtuni amakaq araayutaúmmá má atena mikáq máqte-kayukati yúrakaq Îtun-aneq ayáámma noiqtababi ánékuin-aaimma má kétena wení karígómá páátákáá ánataguraiye." téna tiráiye. 48 ánibo Îtuma maará-tima-amikaiye: "ketiyáámûko, emá arummá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma ení karímá mamá ánatamakaiye. kaayoné-yátáápí waao." téna Îtuma tiráiye.

49 aamá kétena máitana mi-mónóq-náúké-káwáá-nákóní mayaí-náqá Yááíratikaq iréna timá ámikaiye: “enayáámûkoma áqa pukuráiye. minnáyaba yirááti-nakomma ummaamá íamiyo.” téna min-nákómá tiráiye. 50 ááqibo Îtuma min-áimmá ítátuwena yauwéqma timá-amena tiráiye: “emá ikatîq íuwo. emá paá itáíq-itaiq inanamáení iyápóma atóbéna itó-iniye.” téna Îtuma tiráiye. 51 ánibo Îtuma mi-káwáá-nákóní naaúpaq uyéna aarawaamá íma iyúwáitata min-náúpáqá íutaae. ímiye. Îtuma Pítaamma káwirena Yóáanemma káwirena Yêmitimma káwirena min-ínáárúgóní anóaboamma kéyiwirena umá kíra umá yiwîqmena Îtuma utáiye. 52 ánibo máqte-kayukama min-íyápóyábá ibiqá kéyareta máqe-uraae. miráimanibo Îtuma mi-káyúkámá timá yímikaiye: “keráwáqá ibiqá íma yáráaro. min-íyápómá íma pukáiye. wemá paá aúwaguraiye.” téna Îtuma tiráiye. 53 ánibo mi-káyúkámá Îtumma akáyáámmá timáketa yemá ítaraae min-íyápómá pukuráitataboata wíráa urááe. 54 miráimanibo Îtuma min-ínáárúgóní ayáákaq múte káyaaqtorena tiráiye: “inaarúo, itóaao.” téna Îtuma tiráiye. 55 ánibo min-ínáárúgóní aágoma yauwéqma itana páátákáá itó-itana Îtuma yeráwáqtábá ‘aáwaqa áméro’ tiráiye. 56 ánibo min-ínáárúgóní anóayaa aboáma anómma iyánáaq urááyamanibo Îtuma ako-qnáá-aimma timá-yimena ‘maami-qtátááqtábámá keráwáqá móra-waigomma íma timá áméro’ tiráiye.

9

tiyááka umá kaayaq-wáyúkáma Îtuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama timáyíkaraiye.

1 Îtuma tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnámá yááyama yorupamá yíkarena Îtuma ako-qnáágaraq náápaaakaraq yímikaimma yemá waátáma mútûq tái-aagomma waqtukéta ókon-oko-karima mamá atóbamayikareta ígáae téna yímikaiye. 2 mikáké mi-káyúkámá uréta Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba mó kéteta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaigaae téna Îtuma timáyíkaraiye. 3 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá máqte-qtataaqa ímáyáaro. yáumma amé uréire í-yátááqá íma mayéra kápiq-unamma íma mayéra naí-yátáákáráq mónekaraqa íma mamé uréire oro. kúberai-unamma kaayaqá íma mamé oro. 4 ánibo keráwáqá móra-naupaq uyábereqa paá min-náúpáq máéro. 5 ánibo mi-káyúkámá yeqtí-naaupaq ímo tiwíqme wíyaqa keráwáqá timá tága-yimeraq tibíkáké obamá popoq umátuweraq kóéraq yauwéqma ókaraq íma oro.” téna Îtuma tiráiye. 6 miráitata iyápó-annama máqte-marupaqa yemá kóureta átê-wataama Áánûqtuqtaba kétima-yimeta karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraae.

Érôtima Îtuni watáama ítaraiye.

7 kíni Érôtima Îtuma máqte-qtataariq i-wáígóní watáama ítátuwaitana aúyánákómá mibáq kóuraiye. yaímma-wayukama téta ‘Yóáanema pukáipike itó-uraiye.’ téta tirááe. 8 káqo-kayukama tirááe: “Iráíyama pááq iyé tirááe.” ánibo tébakaq-wayukama tirááe: “móráma naayón-ámúné-náqá yauwéqma pukáipike itó-uraiye.” téta tirááe. 9 miráitana Érôtima maará-tiraiye: “kemá Yóáaneni aqnómmá arátukaunamanibo min-náqá náawaq máitaraq kemá weqtábá mirán-áímmá kéitauno?” timátuwena mikáké Îtumma aúrapi aónane uráiye.

Îtuma taíbaq-wayukama (5,000) aáwaqa yímikaiye.

10 Îtuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama yauwéqma iréta máqte-qtataariq on-ááímmá Îtukaq má-tima-amikaae. ánibo Îtuma yiwíkai-kayukama mibáq yiwíqmeta yenamáa móra-marupaq Beqtáirapaq urááe. 11 anaaékaqa taíganimma aarawaamá aónaraa-kayukama Îtun anaaé waqméta urááe. ánibo Îtuma kéyimonena amuqá maqyíkátuwena yemmá Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba watáama timá yímikaiye. ánibo mikákémá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikaraiye.

12 aabaúgómá kuperánéna kéitata kaayaq-ánná-wáyúkámá Îtunopaq iréta tirááe: “emá maa-káyúkámá timáyíkénata yaímma-maruparaa meraráipaq wéyáwé umá watéta aáwaqa abáá-uma naaro. maan-áúkápáqô máunataama waayúkama íma máa-kaqmaapare.” téta tirááe. 13 miráimanibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá kenamáárîq maami-káyúkámá aáwaqa yímero.” téna Îtuma tiráiye. ánibo yemá tirááe: “ketáámá netuq-ááwáqá íma makáunataae. móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-nóyáákáráq makáunataae. ketáámá maami-káyúkátí aáwaqa ko meyáníq ónúnataabiyo?” téta ítama aónaraae. 14 miráuma taíbaq-wayukama (5,000) máqe-uraae. ánibo Îtuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá timá-yimiyata yemá áíkuma móra-tiyaapaq-tiyaaka-tiyaaka umá áíkuma máéro.” téna tiráiye. 15 miráuma iyápó-annama mi-káyúkámá timá yímewata teníq umá aarawaamá áíkuma máqe-uraae. 16 miráitana Îtuma móra-tiyaapaq-yamma kémayena kaayaqá kátútai-noyaakaraq maténa Áánûqtukaq aúramma múte káonena ‘tíkáiye’ tiráiye. ánibo mi-nóyáákáráq yakaráq mapámma

wení iyápó-annama yímitata yemá mamá aarawaamá yímikaae. 17 ánibo máqte-kayukama namá kanaaráq owata iyápó-annama aqtó-áqtó-ááwáqá áiqma tiyááka umá kaayaq-únámmá áíqturaae.

Pítaama abarokáq téna 'Îtuma Metáíyae' tiráiye.

18 móra-taoqa Îtuma wenamáa nunamummá kétena máitata wení iyápó-annama Îtute máqeuraae. ánibo Îtuma iyápó-annama ítama yimónaraiye: "aarawaamá keqtábá náawae kéteo?" téna tiráiye. 19 ánibo íyápó-annama yauwéqma tirááe: "yaímma-wayukama eqtábá Yóáanema nommá peraí-náré kéte. ánibo yaímma-wayukama téta Iráíyae kéte. ánibo tébakaq-wayukama téta naayóbáq móra amuné-náqá pukáimma itó-uraiye kéte." téta tewana 20 Îtuma yauwéqma tiráiye: "keráwáqá kenamáárîq keqtábámá náawae téraq kéteo?" téna ítáitana Pítaama yauwéqma tiráiye: "emá Áánûqtuni Metáíyama yauwéqma tiwiraí-náqóne." téna tiráiye.

Îtuma téna 'pukéq yauwéqma itó-onune' tiráiye.

21 mirá-timatuwaitana Îtuma akoqnáá umá téna káqo-kayukama maamin-áímmá íma timá yíméro téna iyápó-annama aammá áunikaraiye. 22 Îtuma móragaraq timá yímikaiye: "Waayúkagoni Áráaqa aíqa í-yátááqá mayáínata anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq yemá yinaaémma umáketa ikamíyana pukéna kaumokánáámá ánatainana keqnáámmá itó-iniye." téna Îtuma wenamáárîq wetábá tiráiye.

23 ánibo Îtuma wení iyápó-annama máqtemma maará téna timá yímikaiye: "náawabi ketinaaé waránáae ténama wemá wenamáárîq wetábá awikátuwena wení kaapaq-yámá maména aatiaatimá mamé wínna-nakoma tinaaé waraíno. 24 náawabi wení aúwaraiqtaba aúyánámmá iténa yáqtoqma akoqnáá ínna-waigoma wení aúwaraimma aúyoranimanibo náawabi keqtábá aúwaraimma yuwénama wení matúq-matuq umá mái-auwaraimma paá yáqtoraniye. 25 ítáaro. móra-nakoma wetábá máqte-qtataaqa maa-márábíké kémayenamanibo matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímáyáimma wení oótakoma nôro umákaniyo? 26 ánibo móra-nakoma keqtábágáráq yiráátén-aiqtabagaraq agaeyábá énama Waayúkagoni Áráakoma wemá wetábá wení tágama-yataakaraq aboámá Áánûqtuni tágama-yataakaraq wení aokaq-káqtó-wáyúkágáráq kumínna-yupaama min-nákóqtábámá agaeyábá umákaniye. 27 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. yaímma-wayukama maanámo itó-uma máa-kayukama íma pukéta Áánûqtuma yabíkái-kayukama aónainoe." téna Îtuma tiráiye.

Îtun áúgoma mamá aokaríq uráiye.

28 min-áímmá timátuwena anaaékaqa miráuma abapaké kaumo-kánáámá yáwitana Îtuma Pítaama káwirena Yóáanema káwirena Yêmitima káwirena umáena anubaq nunamummá tínéna yiwíqme utáiye. 29 nunamummá kétena máitana Îtun óíkoma mamá aokaríq kéitana wení wáqtôgoma wayámmá auréna miráuma ókáá kamá tágaraiye. 30 ánibo kaayaq-nákórátá Îtute watáama tirááye. min-nákámá Mótetiyaa Iráíyae. 31 yenákámá tágama-yataakaraq kukéta máqte-qtataariq éna Îtuma Yérútáárebaq puíníqtaba watáama tirááe. 32 Pítaagaraq kaayaq-nákáti yúrakoma yúgáibaaq itata yú wagínéta urááe. miráimanibo yemá waguréta máqeta anaaékaq itó-uma máeta Îtuni tágama-yataakaraq Mótetiyaa Iráíyati tágama-yataaqa aónaraane. 33 Mótetiyaa Iráíyama Îtumma ayuwéta kóiye. kéoyana Pítaama Îtumma maará-tima-amikaiye: "kawáá-nákô, ketáámá maakáq máunataama minnâ íráqône. ketáámá kaumonámmá ónúnataae. móra-namma ení naané. móra-namma Mótetini naané. ánibo móranamma Iráíyana naané." téna Pítaama tiráiye. ánibo Pítaama íma ítama arútárenaboana mináímmá tiráiye. 34 Pítaama min-áímmá kétena máiqtaba móra-konnakoma yawááq-umayikaitata yemá yáaqtaba urááe. 35 ánibo móra-aikoma maará téna mi-kónnápíké tiráiye: "maannáma ketáanine. kemá wemmá awaaméqá umákaraune. keráwáqá wenáama ítáaro." téna mináíkómá tiráiye. 36 min-áíkómá mirá-timatuwaitata yemá aónaamma Îtuma wenamáa máqeuraiye. ánibo yemá yóyau kawaa urááe. mi-kánááráqá mi-qtátááqô aónaaqtabama móranakomma íma timá ámikaae.

móra-iyapogopimma waátáma máin-iyapoma Îtu mamá atóbamakaraiye.

37 aabáyaama min-ánúmá yuwéta kúmówana taíbaq-wayukama Îtumma aapaké kun aónaraae. 38 ánibo mi-káyúkábíkémmá móra-nakoma anókaq wááqa yumátuwena maará-tiraiye: "yiráátinako, kemá inaa kétune. emá ketáanikomma aónaao. kemá wemmá wenamáa kímora-iyapoma ákáraune. 39 ánibo mórama táí-aagoma min-íyápómá yáqtoqma akoqnáá uráitana páátákáá wááqa kéitana mamá aíbôriq kéumakaitana óyaupikema wayán-ágárégómá ôriq kéiye. mitáí-áágómá áú-aiqa aména íma yuwéna kégoiye. 40 kemá ení iyápó-annayaba mi-káátágómá matuwaígáae téq inaa túnnamanibo yemá kanaaráq íma kématuwaae." téna Îtumma timá

ámikaiye. 41 Îtuma yauwéqma tiráiye: “keráwáqá aarawaamá maa-kánáárá-wáyúkámá itáíq-itaiq íkéowanaboana keráwáqtí tíyakoma táíq éna íkárutaiye. kemá náaraq umá kanaawaq keráwáqtéma máeraq keráwáqtí ummaamá mayánúnô? mirá-timatuwena min-nákómmá timá ámikaiye: “ení iyápóma awíqme maabáq iyo.” téna Îtuma tiráiye. 42 min-íyápómá aapaqá kéiqtaba mi-tái-áágómá min-íyápómá mamá awéqtáma iyaabótukaiye. miráitana Îtuma waátáma aamá awáágútuwena min-íyápómá mamá atóbama aboámmá ámikaiye. 43 minnáyaba máqte-kayukama Áánûqtuni anón-akoqnaama aónatuweta iyánáaq urááe.

Îtuma puíníqtaba kaumobáq tiráiye.

ánibo mi-káyúkámá Îtuma máqteniq i-qtátááqtábá netuq-yúyánámmá kéitaawana Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: 44 “keráwáqá maan-áímmô túnnama taákau makéra ítama arútáaro. pááqya-kanaabima anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa waayúkati iyáápi maránóe.” téna Îtuma tiráiye. 45 miráimanibo iyápó-annama min-áímmá íma ítaraae. min-áíkóní áaikoma yepímmá aúyokuraitataboata íma ítama arútáraae. miráitata yemá ikatîq éta Îtumma min-áíkóní áaiqtabama íma ítama aónaraae.

náawaq anómma máiyo?

46 yemá iyápó-annama itó-uma ánateta aamá téite éta náawaq anómma uyátá-maqma máiyo tirááe. 47 ánibo mirá-yúyánámmá iyápó-annati íyáqnobaq wáitana pááqyan-iyapoma awíqmena má-ito-umakaraiye. 48 ánibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: “móra-nakoma ketíwîkaq maapááqyán-íyápómá áwáqnaa énama minnâ kemmá tíwáqnaa íniye. ánibo móra-nakoma kemmá tíwáqnaa énama minnâ kemmá timátíkáitaq yúnna-waigomma Áánûqtuma áwáqnaa kéiye. máqtemma keráwáqtí aúkáapikemma móra-nakoma miráuma pááqyan-iyaporaa umá maénama wemá uyátá-maqma anó-naqa mániye.” téna Îtuma tiráiye.

móra-nako keráwáqá íma namuroíq umátikai-naqa minnâ keráwáqtí aanábóé.

49 Yóáanema yauwéqma tiráiye: “kawáá-nákô, ketáá móra-naqa aónáúnataama enáwîkake tái-aagomma kématuwaiye. miráimanibo wemá ketáái tinaaémma íma kéwaraipoataa ketáá aammá áunakaraunatae.” téna Yóáane tiráiye. 50 miráitana Îtuma timá ámikaiye: “keráwáqá min-nákómmá íma aammá áunakaaro. móra-nakoma keráwáqá namuroíq íumatikenama wemá minnâ keráwáqtí aanábómíye.” téna Îtuma tiráiye.

yaímma Taméria-wayukama mááqa aúyaketa Îtumma paábaq watukááe.

51 Áánûqtuma Îtumma awíqmena wenôpaq uwínî-kanaama waaqókáq uráiye. miráitana Îtuma Yérútáárebaq ónáae téna mimórá aúyánámmá ítama yarútaiye. 52 ánibo Îtuma yaímma-wayukama timáyíkáitata aamá maméta áqnáabaq urááe. aamá maméta kó-kayukama Taméria-wayukati pááqya-marupaq uyábéketa Îtumma yokaa umákaneta urááe. 53 miráimanibo mimárúkáq-wáyúkámá Îtumma awíqmeta yeqtí naaúpaq uwíyábá íma yíkaraiye. yemá ítaraae. Yérútáárebaq yeqtí namuro-wáyúkámá máápaq witatabóata Îtumma íawikaae. 54 kaayaq-íyápó-ánnámá Yêmitiyaa Yóáanema min-ááímmá yenákámá aónatuweta Îtumma maará-tima-amikaaye: “uyátárai-nako, ketáá Áánûqtnopake iramá ááyaananataa mi-káyúkámá kun agamá kautíníyô?” téta tirááye. 55 miráimanibo Îtuma waeréna min-nákámá min-ááíqtábá yi-wááguraiye. 56 ánibo yemá mikáké ôq-marupaq urááe.

móra-nakoma Îtun anaaé waráné i-náré.

57 yemá aapaq maré kéowana móra-nakoma Îtumma maará-tima-amikaiye: “máqte-marupaq wíné innabáqá kegáráq anaaé waqmé ónúne.” téna tiráiye. 58 ánibo Îtuma wemmá makáqma aónanena timá ámikaiye: “abáá-íyákómá muríánóbáq kémaitana numagómá ánáamma umárena kéwaimanibo Waayúkagoni Áráaqa waénúna-namma íma wáiye.” téna tiráiye.

59 ánibo Îtuma káqo-nakokaraq timá ámikaiye: “emá ketinaaé waraao.” téna titana min-nákómá maará-tiraiye: “kanaaráq tiyúwénaq ketibomá ko mamá uqtamá kátuwerabiyo?” téna tiráiye. 60 ánibo Îtuma timá ámikaiye: “ibáqyuwaao. yemá keqtábá íma itéta pukáa-kayukaraa-kayukama iyúwénata pukáíya-kayukama uqtamáyíkáaro. ánibo emá uré Áánûqtuma yabíkái-kayukayaba átê-wataama mó-tima-yimiyo.” téna Îtuma tiráiye.

61 ánibo keqnáámmá móra-nakoma tiráiye: “uyátáraana-nako, kemá enanaaé waránáá kéunamanibo emá kanaaráq tiyúwénaq ketí waayúkama tiyááma mó yímíqma máéro timá yíkátuwero.” téna tiráiye. 62 ánibo Îtuma maará-tima-amikaiye: “waayúkama náayubi Áánûqtuni aakaq áaimma átáma wínéna kéimanibo aati-aatimá anaaépaq naayón-ááíqtábá waéqma káonaipoana Áánûqtuma yabíkái-kayukabimma kanaaráq íuwiniye.” téna Îtuma tiráiye.

10

Îtuma abapaké kaayaq-tíyáákáká-wáyúkámá timáyíkaraiye.

1 anaaékaqa uyátárai-nakoma abapaké kaayaq-tíyáákáká-wáyúkámá ókaraq awaaméqá umáyikena kaayaq kaayaq umá timá yíkáitata áqnáabaq urááe. ánibo máqtemma anómaruparabi pááqya-marupaqa Îtuma wíné i-márúpáq timáyíkáitata kówana anaaékaq Îtuma wíníqtaba uráiye. 2 ánibo Îtuma mi-káyúkámá maará-tima-yimikaiye: “taíbaq aáwakoraa umá yópí âbuma karáimanibo taíbaq-mayai-wayukama íma mááe. miráínaq keráwáqá yókóní aboákáq nunamummá tíyana wemá Áánûqtuma yaímma mayaí-wáyúkámá timáyikainata wení aáwakaa ko mamá áíkuyikaino. 3 kéráwáqá kóoro. ánibo ítáaro. akikérá umá máa-kayukati aúkáapi kaayoné-wámmá kokóri-araakaa umá timá-tikaunaq kégoe. 4 keráwáqá aapaqá yaímmayataaqa títauq-anamma kápiq-unamma móneqa íma mamé oro. ánibo keráwáqá aapaqá íma aagamá waayúkate watáama tero. 5 móra-naupaqa uyábereq áqnáabaqa maará-tero. ‘maannáúpáq-wáyúkábímmá kaayoné-yátááqá waíno.’ téra tero. 6 ánibo móra-nakoni áyákoma kaayoné ínna-naqa min-náúpáq máinaqa minnámo kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma minnákópí yuwáiyanaq ko waíno. ááqibo móra-nakoma ímo mirá énama kaayoné-yátááqá waíno tíyan-aikoma yauwéqma keráwátôpaq yíno. 7 keráwáqá mimórá-náúpáq áátuma máéro. ánibo min-náúpáq máiyata yemá aáwaqa timéta nommá timéta íyamma naaro. mayaíráq-nákómá kanaaráq wení meyámmá mayániye. miráínaq keráwáqá óq-naupaqa móra-mora umá íoro. 8 ánibo keráwáqá mera-márúkáq uyáberaiyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq tiwíqme wíyaqa kanaaráq uréraq yemô timíyan-aawaqa naaro. 9 ánibo mi-márúkáq karí-wáyúkámá mamá kátobamayikeraq mirá kéeqa yemmá maará téraq timá yíméro. ‘Áánûqtuma yabítikaniwaigoma keráwáqtí waaqókáq maíye.’ timá yímero. 10 ánibo keráwáqá móra-marukaq wíyata mi-márúkáq-wáyúkámá yeqtí naaúpaq íma tiwíqme wíyaqa kanaaráq keráwáqá mi-márúkóní aakaq ko itó-uma máera maará-tero. 11 ‘keráwáqtí maa-márúkáké kaítôgoma ketáái tibíkáq aráápaimanibo ketáámá popoq umátuwaunanataa keráwáqtôpaq yauwéqma wiyé. atéráaro. Áánûqtuma yainaí-kánáágómá keráwáqtí tái-meyakaraq waaqókáq kéiye.’ tero. 12 kemá keráwáqá kétima-timune. mi-márúkómá keráwáqá íma tiwiráiya-marukoma Tótôma-marukoma uyátá-maqma anómma tái-aimma wánipoana aqtó-kánáárâqá Áánûqtuma Tótôma-marukomma paru umáyikena íma tiwiráiya-marukomma íma paru umáyikaniye.” téna Îtuma tiráiye.

yaímma-marupaq-wayukama yirummá íma waérâa-kayukati tiruno.

13 Îtuma óq-aimma tiráiye: “keráwáqá Ítíráaeo-marupaq-wayukao, ítáaro. Tiyórátini-wayukao, keráwákáq tái-yataaqa anómma pááq íniye. Beqtáira-wayukao, keráwákáq tái-yataaqa anómma pááq íniye. ánibo kemá keráwáqtí márûkaq awaaméq-yátáárîq únnaiq umá móra-nakoma Tááíranapaq Tááyabakaraq awaaméq-yátáárîq énama kanaaráq naayóbáq yemá unáá kéréqomma wáqtôraa yáútúma itoréta kanabí máeta yirummá waeráune téta yiráátiraae. 14 aarawaamá mamá yainánéna ínna-kanaaraqa Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq yemmá anónnáma tái-meyamma Áánûqtuma yimínímanibo keráwákáq uyátámaqma anómma anónnáma tái-meyamma timíniye. 15 ánibo keráwáqá Kápéranabaq-wayukao, keráwáqá múte yaúmeq Áánûqtukaq uwínô? miráinomanibo keráwáqá paá Tááqtaani márûpaqa iyaabótuwanoe.” téna min-áímmá Îtu tiráiye.

16 Îtuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: “móra-nakoma keráwáqtí táama itaínanakoma minnâ ketáama kéitaiye. ánibo móra-nakoma keráwáqá anaaémma umátikenama minnâ kemmá anaaémma umátikaniye. ánibo móra-nakoma anaaémma umátikenama minnákómá kemmá timátíkáitaq yúnna-naqa Áánûqtumma anaaémma kéumakaiye.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuni abapaké kaayaq-tíyáákáká-wáyúkámá yauwéqma irááe.

17 anaaékaqa abapaké kaayaq-tíyáákáká-wáyúkámá Îtuma timáyíkaraimma yauwéqma iréta yimuqá ôriq umá kémareta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, ketáá enáwîqa yaúnanataa tái-aagoma waayúkabike paábaq yá-uraae.” téta Îtumma timá ámikaae. 18 ánibo Îtuma timá yímikaiye: ‘kemá Áánûqtuni márûpake Tááqtaama aabáyúraa yoqména páátákáá kuqtitaq aónaraune. 19 ítáaro. kemá keráwáqá akoqnááma tímikaunaboaq keráwáqá kanaaráq iraakabayaakógáráq áwáábiq-uwabaaikokaraq títauqnapo yamá káraapeq Tááqtaani akoqnááma uyátánoe. ánibo móra-yataakoma kanaaráq íma mamá keráwáqá táíq umátikaniye. 20 miráimanibo keráwáqá tái-aagoma keráwáqtí táama ítáiqtabama timuqá íma maránómanibo Áánûqtuma máipaq keráwáqtí tíwîqa kágamaraibo minnáyaba timuqá máraaro.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma amuqá maréna Áánûqtuma aboákáq ‘tikáiye’ tiráiye.

21 mi-kánááráqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Îtun áyáqnobaq mamá amuq-yatááqá pááq itana Îtuma maará-tiraiye: “ketiboó, ení márûpaq-wayukagaraq maa-márábí-káyúkágáráq uyátárai-nare. kemá minnáyaba ‘tíkáiye’ kétune. emá maami-qtátááqá itaí-yátááqá itéta ‘aamá ítaraunatae’ kéte-kayukabima mamá áuyoqyike aamá íma itéta paá-wayukama kéyiraatene. owé. ketiboó, ení akaí-yátáákómá mirá-uraiye.

22 ketibomá máqte-qtataaqa ketiyáápitaa makáiye. ánibo móra-nakoma kemmá áanikomma íma timónaraibo ketibomá wenaméa kemmá áanikomma kétimonaiye. móraiq umá móra-nakoma ketibommá Áánûqtumma íma aónaraibo áaniko kemá kenaméa káonaune. ánibo waayúkama náayuwabi áanikoma kemá yiráátenaaq únna-wayukama yegáráq ketibommá Áánûqtumma káonaae.” téna Îtuma tiráiye.

23 yemá iyápó-annama yenáméa Îtute méawana yeqtôpaq waeréna Îtuma maará-tiraiye: “náayuwabi keráwáqá aónaa-qtataaqtaba yemá yimuqá kémaraae. 24 kemá keráwáqá kétima-timune. naayóbáqá taíbaq amuné-wáyúkáwábi taíbaq kíni-kayukama keráwáqá íbêqa aónaa-qtataaqa aónanaae temánibo yemá kanaaráq íaonaraae. ánibo keráwáqá íbêqa ítáan-aimma itánáae temánibo yemá íma ítaraae.” téna Îtuma tiráiye.

Tamériabake-nakoma namuro-nákómmá arummá umákaraiye.

25 mikáké mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma itó-urena Îtumma makáqma aónanena uráiye. ánibo wé Îtumma timá ámikaiye: “yirááti-nako, kemá náaraq éraq matúq-matuq umá máiauwaraimma mayánúnô?” téna ámáan-aimma yirááti-nakoma tiráiye. 26 ánibo Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “nóinae ténawaq Áánûqtuni watáama agamatán-áíkómá kétiyo? emá náaraq umá kéyorautono?” 27 titana min-nákó yauwéqma tiráiye: “mútûq arummá káme ení akoqnáágaraq arun-íyápógógáráq máqtemma aúyánákáráq ení uyátárai-nakomma Áánûqtumma weqtábá akaíno. ánibo enamáárîq eqtábá ákáiniq umá enamakaq náawabi maína-waigoqtaba akaíno.” téna agamatán-áíkómá tiráiye. 28 ánibo Îtuma timá ámikaiye: “emá áraimma arupú umá téne. emá miráuma ténaiq emá kanaaráq matúq-matuq umá mánone.” téna Îtuma tiráiye.

29 miráimanibo mi ámáan-aimmo yirááti-nakoma wenamáárîq wenáwîqa mamá íráqôniq íyábá ákáitana timá ámikaiye: “ánibo ketimakaqô mái-naqa minnâ náawabiyo?” téna tiráiye. 30 ánibo Îtuma maará téna yauwéqma tiráiye: “móra-nakoma Yérútáárebake yuwéna Yérikobaq kukáiye. ánibo moyá-káyúkámá aapaq aónatuweta máqte-qtataaqa yabímayeta ikámma taítawaa umákaraae. yemá miráumatuweta kóuraae. anaaékaqa min-náqá aapi máena wemá puíné uráiye. 31 ánibo mi-kánááráqá móra monoq-káwáá-nákómá min-ámmá waqmé kukáiye. Támériа-naqa aónawaaena yuwéna kótámaqtuwena aan áwábake kóuraiye. 32 móraiq umá móra Aríbae-annabike-nakogaraq min-ápáq iréna min-náqá ya aónatuwena kótámaqtuwena aan áwábaq maréna kóuraiye. 33 miráimanibo Támériabake móra-naqa ikámaraa-nakoni namuro-nákómá min-ápáq maréna min-náqá máikaq iráiye. ánibo wemmá aónaimma áyáqnobaqa aruqtabá umákaraiye. 34 ánibo amakaq uréna matawékaraq wááéni-nokaraq atíma náopi atáá-umakatuwena min-náqá mûte yaúma wení ótiraa-kakoni ámûraaq abímmá ayákaraiye. ánibo awíqmena min-náqá waabá-káyúkámá kówate-yawate o-náúpáq mó ákarena yabírákaraiye. 35 ánibo min-náúpáq wamarááyakake aabáyaanapimma mi kówate-yawate-nakoni aboámmá móneqa móra-wayukama ámíqtuwena maará-tiraiye: “emá maa-nákókáq yabíqma arútárenana yaímma ení móneqa maami-nákókáqô kói-naqa kemá yauwéqma yéqa yaímma-meyamma yauwéqma aménúne.” téna tiráine. 36 íbêqa emá náaraq téq aúyánámmá kéitaano? kaumowáyúkámá maréta yewana moyá-káyúkámá ikámaraa-nakomma náawaq amakaq máitana áwáqnaa iníkáámá uráiyo?” téna Îtuma tiráiye. 37 ánibo ámáan-aimma yirááti-nakoma maará-tiraiye: “min-nákómá arummá itana áwáqnaa i-náré.” titana Îtuma timá ámikaiye: “emá uré min-nákómá iníq uwo.” téna namuro-wáyúkáyábágáráq wemmá Îtuma timá ámikaiye.

Máátaayaa Márîaae.

38 yemá maré owana Îtuma wení iyápó-annate móra-marupaq uyábékaae. móra-inikoni áwîqa Máátaae. wemá Îtumma awíqmena wení naaúpaq uráiye. 39 Máátaani áúkoma wení áwîqa Márîaae. ánibo Márîaama iréna uyátárai-naqa Îtuni aítaupi maraq ya máena Îtun áama ítaraiye. 40 miráimanibo Máátaama uri-uri kéena aáwaqa mamá yokaa kéitana aúyánákómá wéyáwé uráiye. miráitana Máátaama Îtunopaq uréna maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, ketúkoma kenamáa tiyúwáitaq máeq aáwaqa mamá yokaa kéune. minnáyabama emá íyaq aúyánámmá kéitaano? emá Márîaamma timá ámínana wemá ya tíwáqnaa íno.” téna Máátaama tiráiye. 41 miráitana uyátárai-naqa Îtuma Máátaamma maará-tima-amikaiye: “Máátaao, emá netuqáúyánámmá kéite máqte-qtataaqtaba ummaa kéyaane. 42 miráimanibo móra-yataaqtaba íma

wáitana abáá kéiye. ánibo Márîaama íráqô-qtataaqa mayánéna kéiye. Márîaanopake íráqô-qtataaqa íma paábaq matuwániye.” téna Îtuma tiráiye.

11

nunamummá tí-ááímmá

1 Îtuma móra-aukapaq nunamummá kétena máqe-uraiye. ánibo anaaékaqa nunamummá timá ánatatuwaitana mórama wení iyápó-annabike-nakoma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, nunamummá tí-ááímmá keqtáá timá tiráátiyo. miráuma naayóbáqá Yóáanema wení iyápó-annama timá yiráátiraine.” téna tiráiye. 2 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye:
“keráwáqá nunamummá tínéqa maará tero.
keqtibotááo, emá yabíkáánna-marukaq máanana enáwîkoma aokaq wáiye.
emá yabíkáánna-yataaqa maabáq kumíno.
ení márûkaqa enaúyánámmá wáráanikaa umá maa-márábíkáráqá enaúyánámmá waránátaae.
3 íbêqa aáwaqtaba únnataama máqte-tupaama timiyo.
4 ketáái otaa-qtátááqá mamá paábaq kéyuwe awikátuwaao.
miráuma otaa-qtátáárîq umátíkáa-kayukama yeqtí otaa-qtátááqá paábaq mamá kéyuwetaa tiwikátukaunataae.
emá keqtáá anómma makáqma aónai-yataaqa íma mamé iyo.”
téna Îtuma wení iyápó-annama nunamummá timá yiráátiraiye. 5 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “ánibo keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení aanábómá máinaboana min-nákómá nokáámma uréna wení aanábógómmá maará téna mó-tima-amikaiye. ‘ketí aanábógô, kemmá aáwaqa timiyo. 6 ketí aanábó-nákómá ayáqtááqa-amma uréire éqéna ketôpaq yimmá aáwaqa aménúna-yataaqa íma makáune.’ téna tiráiye. 7 ánibo naaúpaqo máitana yaqtabá ko ítái-nakoma maará téna yauwéqma tiráiye. ‘kemmá ummaa-yátááqá ítime ítiwautuwo. oqtamá aúyakuraitana ketí iyápó-annagarataa túmá waguráunataae. kemá íma itó-ureq móra-yataaqa aménúne.’ téna tiráiye. 8 ánibo nôraq uráiyô? min-nákómá wení aanábóé téna íma itó-urena aáwaqa íaminiye. kemá kétima-timune. emmá agaemá íma ínaaboaa ókaraq itaa-itaa inanamá wemá itó éna máqte-qtataaqtaba ónna-yataaqa emmá amíniye. 9 ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tíyana Áánûqtuma móra-yataaqa keráwáqá timíno. keráwáqá móra-yataaqtaba abáá kéeqa kanaaráq aónainoe. oqtaráq pagé-page tíyanama Áánûqtuma oqtamá ítikaniye. 10 máqte-kayukama Áánûqtukaq nunamummá tétama yemá mayaínoe. móra-nakoma nóiqtababi abáá énama wemá aónaniye. ánibo náawabi oqtaráq pagé-page tínanama Áánûqtuma oqtamá íyakaniye. 11 keráwáqtí aúkáapikema móra-nakoni áanikoma aboáqtábá ‘noyááqa timiyo’ tínanama aboámá kanaaráq iraakabayaammá amíníyô? 12 ánibo áanikoma aboáqtábá ‘kokóri-amuqa timiyo’ tínnayaba kanaaráq aboámá áwáábiq-wamma uwabaaimmá amíníyô? minnágaraqa ímiye. 13 ánibo keráwáqá táí-wayukamanobo íráqô-qtataaqa keráwáqtí iyápóma yimí-áímmá káonaae. miráinataa ketáá minnáyabataa káonaunataae. ketibotáá Áánûqtuma wení márûpaq máin-nakomma wekáq nunamupí itaíyanama yemmá wení Aokaq-Áámá yimíniye.” téna Îtuma tiráiye.

yemá téta ‘Îtuma Piétebugaraq mayaímá kémayaiye’ tirááe.

14 móra-nakoma aamá íma téna máin-nakopike Îtuma táí-aama waqtukáiye. ánibo mi-káátámá paábaq kóitana óyauqo aúyaki-nakoma aamá áaimma átáma tiráiye. miráitata aarawaamá taíbaq iyánáaq urááe. 15 ááqibo yaímma-wayukama maará-tiraae: “Piétebuma táí-aagoni kawáánápóana Tááqtaani akoqnáárake Îtuma waátáma kématuwaiye.” téta tirááe. 16 ánibo yaímma-wayukama Îtumma makáqma aónaineta Îtuqtaba mórama anón-awaameq-yataariq ínataa aónaano tirááe. 17 miráimanibo Îtuma mi-káyúkátí yúyánámmá aónatuwena maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “móra-marukaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa íyana mi-márúqá íma íráqóniq umá paá wániye. móra-anna-wayukama yaíkaaq uréta wenikamé-wenikame étama min-ánnáwáyúkámá íma íráqôniq umá paá mánoe. 18 keráwáqá téq keqtábá Piétebuni akoqnáárake tái-aagomma kématuwaane kétewaq minnáyaba kétune. ánibo Tááqtaani waayúkama yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta ááiqa íyanama Tááqtaani akoqnáámá íma wániye. 19 móra-nakoma Tááqtaani akoqnáánapo tái-aagomma íma kanaaráq kématuwaiye. Ítiráaeo-wayukao, áraimma Piétebuma tíwáqnaa kéi-naqo waátáma kématuwaananama kanaaráq náawaq keráwáqtí iyápóma yíwáqnaa ínatawaq yemá tái-aama matuwánô? miráinata keráwáqtí iyápóma iyuwáiyata min-áímmá árainabi íabiyo téta ítama aónaaro. 20 miráimanibo Áánûqtuni akoqnáárake tái-aama kématuwaunaboana minnáyaba Áánûqtuma yabíkai-waigoma keráwákáq áqa iráiye.

21 ítáaro. Tááqtaama mórama akoqnáá-nakoraa umá iyebó umátorena wení naaóq yabítuwena máinanama kanaaráq wení máqte-qtataaqa paá wániye. 22 miráimanibo

káqomma uyátá-maqma akoqnáá-nakoma iréna min-nákótê ááiqa umá uyátenama min-nákóní tokóruyakaa-puma wení iyebómá máqtepaq min-nákómá aúyánámmá itáíq-itaiq i-qtátááqá maténa máqte-qtataaqa yaímma káqo-kayukama yimíniye.

23 ítáaro. móra-nakoma ketí aanábómá ímo maénama minnâ wemá ketí namuro-náqíye. móra-nakoma ketê íma mamá áíkuyenama wemá ketí waayúkama mamá waqmé wéyáwé kéumatuwaiye." téna Îtuma tiráiye.

waátáma yauwéqma iráiye.

24 óqa waéqma itaí-áímmá Îtuma timá yímikaiye: "ánibo tái-aagoma móra-nakopike yuwéna paábaqo kégowenama kokoq-márábáq kóurena aagamá máni-maruqtaba abáá kéiye. mi-tái-áágómá máni-maruqa ímo aónénama wé maará kétiye. 'kemá yauwéqma maéwauna-naupaq ko mánune.' téna kétiye. 25 ánibo mirá-timatuwena yauwéqma ko aónaimma naayóbáqô maéwainamma kuyúqtuketa yokaa umákaae. 26 miráitana mi-tái-áágómá uréna káqomma abapaké kaayaqá uyátá-maqma tái-aama ko yiwíkena min-nákópí ya máqe-uraae. ánibo naayóbáqá min-nákómá táíq umá máqe-uraipoana íbêqa wemá uyátá-maqma anómma táíq umáguraiye." téna Îtuma tiráiye.

amuqá maraí-yátááqá mayaí-ááíné.

27 Îtuma min-áímmá ti-kánááráqá taíbaq aarawaamá máqe-uraae. ánibo móra-inimma mi-káyúkáti aúkáapi máin-inikoma maará téna ááyama tiráiye: "móra-inikoma naayóbáqá marákáraitaa wení nááma naráána-inikoma ké itaúnama wemá amuqá kémaraiye." téna mín-íníkómá tiráimanibo 28 Îtuma maará-tiraiye: "mirá íma téaq maará tiyo. Áánûqtun áama itéta anaaé waraíya-kayukama yemá yimuqá kémaraae." téna Îtuma tiráiye.

yaímma-wayukama 'anómma awaaméq-yátááqá aónanaae' téta tirááe.

29 taíbaq-wayukama ayú yagéguyowana Îtuma maará-tima-yimikaiye: "íbêqa maa-kánááráq-wáyúkámá tái-wayukamoe. yeráwáqá móra anómma awaaméq-yátááqá aónanaae kéte. miráimanibo kemá móra anómma awaaméq-yátááqá íma yiráátenunamanibo kímora Yónaama anómma awaaméq-yátááqá yiráátenune. 30 naayóbáqá Yónaama Áánûqtuni awaaméqá máena Nínibeq-wayukabi timá tágayimikai-qtataaqa pááq uráine. móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa Áánûqtuni awaaméqá íbêq-wayukabima pááq uráiye. 31 anaaékaqa Áánûqtuma aarawaamá mamá kéyainainana móra-inikoma kaapaq-áúkápáké (kúínima) itó-uma iréna íbêq-anna-wayukati tái-aaimma mamá pááq íniye. min-íníkómá maa-márágóní aqtóráké wemá iréna Tórómónima wení itaí-yátáákóní áaiqtaba timmá ya ítaraimanibo keráwáqá íbêq-kanaama íkeitaae. maakáqá Tórómónimma uyátáni-naqa maa maíye. 32 Áánûqtuma aarawaamá yainánéna ínna-kanaaraqa Nínibeq-wayukama itó éta keráwáqtí kúmiq-yataaqtabama awaaméqá ínoe. ánibo Nínibeq-wayukama Yónaama aamá timmá itéta yirummá waékáae. miráimanibo íbêqa Yónaamma uyátáni-naqa maa máiye." téna Îtuma tiráiye.

áúgoni ómmá

33 waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: "waayúkama ómmá kúraqma yaaregóní aménáápárábi tawegóní aménáápáqá íma kémaraae. ímiye. yemá ómmá kúraqma abarokáq yaareráqá makáawata waayúkama min-náúpáqô kéyetama ómmá kamá tágaimma káonaae. 34 túramma keráwáqtí túgoni óné. ánibo túrakoma íráqôniq uráinanama keráwáqtí máqte-tuyanamma táganiye. ánibo túrakoma táíq umágínanama keráwáqtí máqte-tuyanamma kumayuqá aurániye. 35 miráinaq keráwáqá yabíqma arútáaro. keráwápímô tágain-okoma kumayuqá auráinabo 36 keráwáqtí máqte-tuyanamma tágama wáinana móra-aukapaq-turapimma íma kumayuqá auráinanama kanaaráq miráuma ókómá tirunóbáké kamá tágainikaa umá táganiye." téna Îtuma tiráiye.

Pérati-wayukagaraq yirááti-wayukagaraq tái-aaimma tarôq urááe.

37 Îtuma min-áímmá timátúwáitana móra Pérati-nakoma Îtumma ááyama awíqmena wení naaúpaqa aáwaqa naínéna uráiye. miráitana Îtuma aáwaqa naí-yááréráq ko máqe-uraiye. 38 ánibo mi-Pérátí-nákómá aónaimma Îtuma áqnáabaq ayáámma íma tete éna paá aáwaqa mamá kénaiqtaba aónawaaena Pérati-nakoma iyánáaq uráiye. 39 miráitana uyátárai-nakoma Îtuma timá ámikaiye: "keráwáqá Pérati-wayukama keráwáqtí tirunóbáqá miráuma káápuwabi táápekoni amegaa-áúráqá tete umá íráqôniq umátúwáanikaa uráiye. ánibo keráwáqtí tirunóbáqá táí-aaikoma ógikaiye. 40 keráwáqá aíbôq-wayukae. móra-nakoma Áánûqtuma amegaa-áúrákáráq arunóbákáráqá íyaq tarôq kéiyo? 41 ánibo keráwáqtí táápepi wái-qtataaqa yáayaba o-káyúkámá yimíyana mikáké máqte-qtataakoma tirunóbáqá íráqôniq umátikaniye. 42 keráwáqá máqtemma anónabi pááqyan-aawapikema yoráuma tiyáákabike kímora mamá Áánûqtumma kámemanibo aammá kárabaae. Áánûqtuma tirummá amí-ámmá yukááe. mi-kááyáq-yátááqá waránómma

Áánûqtumma tirummá améq ámáan-aimma wáráaro. 43 keráwáqá Pérati-wayukao, atéráaro. keráwáqá monoq-náúpáq aarawaatí yúbáq máiyaba ôriq umá kétikaitana waayúkama áíkuiyakaq ‘anón-nare’ téq miráó-maarao timá-tikaiyaba ôriq umá kétikaiye. 44 keráwáqá atéráaro. keráwáqá miráuma pukáa-kayukama uqtamáyíkáraa-mararaama aúpáq maranóbáq wáitata waayúkama yúramma íma aónéta ámûraaq yítauqa yamáe uréire oníkáá-káyúkámá keráwáqá Pérati-wayukama mááe.” téna Îtuma tiráiye.

45 mórama ámáan-aimma yirááti-nakoma Îtun áaraq yauwéqma téna maará-tiraiye: “yirááti-nako, emá mirá té ketáágáráq timá táwîq kéumatikaane.” téna tiráiye. 46 ánibo Îtuma maará-tiraiye: “keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukao, atéráaro. keráwáqtí ummaa-ámáán-áímmá aarawaatí yímûraaqa mûte kémaraawata yemá mûte mayánôqtabama kammáa kámagoe. miráitaq keráwáqá móra tiyáánapo íma ánékuqma min-úmmáá-yátááqá mûte mayánóniq éq yíwáqnaa kéoe. 47 keráwáqá atéráaro. keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamowaq keráwáqá mi-káyáukáyábá mararaakaqá íráqô-kuruma umá kéikuyikaae. 48 keráwáqtí títaubikoma naayóbáqá nôrabi uráá-qtataaqtaba paá mimórá túyánámmá kéitaae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma uqtamá yíkátuweq yeqtí mararaakaq íráqô-kuruma umáyíkaraae. 49 miráitana Áánûqtuma íráqômma itaí-yátáápíké maará téna tiráine: “ketí amuné-wáyúkámá kemá awaaméqá umáyikeq timáyikanune. yaímma mamá táíq umáyiketa yaímma yíkamma puínóe. 50-51 miráiyata íbêq-kanaaraq-wayukama yeqtí yítaubikoni anónnáma tái-meyamma mayánóe. áqnáabaq-kanaarake aqtó-kánááráqá Êboyaa Tékáráíyaama yíkakaane. Tékáráíyamma anó-monoq-naupaqa Áánûqtukaq amí-yáárégáráq waayúkama máirakaraq aúkáapimma ikákaane. ketí amuné-wáyúkámá yíkakaa-kayukayaba íbêq-kanaaraq-wayukama yemá anómma tái-meyamma mayánóe. 52 keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukama keráwáqá atéráaro. aamá ítama arutaí-óqtáráké kíma matokáamanibo íuyaberaamma aammá aúyakaawata káqo-yuma uyáberanaae temmá keráwáqá aammá káuyaraae.” téna Îtuma tiráiye. 53 Îtuma min-námmá yuwéna máápaq kumá yaúbaitata ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq Îtun-aubi maránôqtaba kammáa amáguraae. ánibo yemá máqten-aimma ítama aónaineta makáqma aónaraae. 54 miráitata yemá Îtumma kawáá umátuweta máeta móra-aimma tínata Îtuni áúbi maréta aamá ítama yainánéta urááe.

12

kaaqaari-ááíqtábámá atéqma máero.

1 netuqyaa taíbaq-wayukama titipáá umá waayúkama ámûraaq-amuraaq éta yaímma yatámówaniq umá áíkuma máqe-uraae. ánibo mi-kánááráqá Îtuma wení iyápó-annama áqnáabaq maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Pérati-wayukati pááqya-qtataakoma (yíqti) anómma auraíyábá atéráaro. Pérati-wayukati kaaqaari-yááíqtábá kemá kétune. 2 máqte-qtataaqa aúpáq aúyoqma wáinna-yataakoma anaaékaqa abarokáq pááq íniye. máqte-qtataaqa yawááq umá wáinna-yataaqa anaaékaqa waayúkama aónainoe. 3 miráinaq keráwáqá máqten-aimma nokáa kumayupí máeq tíyan-aimma wágááma tínoe. ánibo keráwáqá máqten-aimma yaákareq timú-timun-aimma naaúpake tíyan-aimma máápaq máeta ááyama tínoe.

waayúkagoma kímora-yataaqtaba áaqa ikatíno.

4 ketí aanábó-wáyúkáo, kemá Îtuma keráwáqá maará téq kétima-timune. keráwáqtí amegaa-túmá waayúkama tíkamma kanaaráq puínôqtabama ikatîqa íoro. anaaékaqa mi-káyúkámá ókaraq móra-yataariqa kanaaráq íumatikanoe. 5 keráwáqá áaqa ikatínô-waigomma kemá tiráátenune. minnámô Áánûqtumma áaqa keráwáqá ikátéro. wemá wení náápaamma wáipoana anaaékaqa waayúkama iramá káíq-kaiq-irabi yaúma iyaabótuwaniye. owé. kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. wenáaqa ikátéro.

6 keráwáqá káonaae. waayúkama móra-tiyaapaq-numama karogaro-mónéqá kaayakáké meyánîq kéoe. miráimanibo mórama pááqya-numagoqtabama Áánûqtuma íma awimmá kégamakaiye. 7 keráwáqtábá Áánûqtu máqte-qtataaqa kawáá kéenapoana keráwáqtí tiqnótáuma wemá yoráutukaiye. keráwáqá ikatîqa íoro. keráwáqá taíbaq pááqya-numagoni meyámmá uyátá-makuraae.

Îtun-awiqa yaí-ááímmá

8 ánibo kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma aarawaatí yúrakaq ketíwîqa yéna ‘emá kennáé’ tínna-waigomma waayúkagoni Áráakoma Áánûqtuni kaqtó-wayukati yúrakaq wemmá móraiq umákanune. 9 ánibo móra-nakoma aarawaatí yúrakaq keqtábá ‘kemá íma wenámúne’

téna mi wakaráinna-nakomma waayúkagoni Áráakoma weqtábá móraiq umá Áánûqtuni kaqtówayukati yúrakaq wemmá wakárakaniye.

10 Waayúkagoni Áráaqa móra-nakoma timá táiq umákainanama Áánûqtuma mi-kúmíqyátááqá paábaq matuwéna awikátuwanimanibo wení Aokaq-Áágóqtábá móra-nakoma timá táiq énama min-nákóní kúmiq-yataaqa Áánûqtuma íma paábaq matuwéna awikátuwaniye.

11 taákaq máráaro. yemá keráwáqá ketinaaé waráiyataba tiwíqmeta Íbaru-monoq-nauparabi kámááni-wayukati yúrakarabi anómma náápaakaraq matokáiya-kayukati yúrakaqo tiwíqme wíyaqa keráwáqá ikatîqa íma éraq 'ketáámá nóine ténúnataabiyo' téq ítero. 12 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá é mi-kánáábí tiráá tínna-aimma tínoe." téna Îtuma tiráiye.

móneqa netuqyaa makái-nakoma aíbôqnaaboq urái-waigoni waéqma itaí-áímmá

13 mi taíbaq-wayukabike móra-nakoma Îtumma maará-tima-amikaiye: "yirááti-nako, emá ketiwaammá timá ámínana ketiborátáí oótamma ketáá tímikaimma yaíkaaq umá kemmá timíno." téna tiráiye. 14 ánibo Îtuma min-nákómma maará-tima-amikaiye: "nôraq íyo? náawaq keráwáqtí táama ítama yainaí-náqá kemmá awaaméqá umátíkárai keráwáqtí oótamma mamá yainaí-náqá awaaméqá umátíkaraiyo?" téna Îtuma tiráiye. 15 ánibo Îtuma maará-tima-yimena tiráiye: "keráwáqá atéráaro. atéqma keráwáqá máeraq móra-yataaqtabama íma túran-anna-aaro. keráwáqtí árain-auwaraimma maa-márábín-ótámmá nôraq umá-yataarabi makáána-waigoqtabae téna íma wáiye. 16 ánibo Îtuma mórama waéqma itaí-áímmá maará téna timá yímikaiye: "mórama móneqa taíbaq makái-nakoni yópímmá taíbaq-aawaqa áyóki uráiye. 17 wemá aúyánánóbáqá maará-tiraiye. 'íbêqa kemá náaraq ónúnô? ketí máqten-aawaqa mamá maránúnama anón-namma íma wáiye' téna 18 aúyánánóbáqá timátuwena 'kemá maaráonune' tiráiye. 'kemá ketí naammá yawítíma anón-namma umákeq min-náúpáqá ketí aáwaqa wítima kémareq ketí íráqô-qtataaqa min-náúpátáá mamá maránúne.' téna aúyánámmá ítaraiye. 19 ánibo kemá keti-makómmá maará téq timá ámenune. 'timakô, taíbaq ení íráqô-qtataaqa taíbaq wáena netuqyaan-áúqá yáwiye. ánibo emá íbêqa aagamá mááo. emá aáwaqa né nommá né kée amuq-yatáápí mááo.' téna aúyánánóbáq tiráiye. 20 miráimanibo Áánûqtuma maará-tima-aminiye: 'emá aíbôq-naqone. emá íbêqa-nokaa puínóne. ánibo máqte-qtataaqa yokaa umáraanama minnâ náawaq mayáníyô?' téna tíniye. 21 miráráá umá waayúkama yeqtí máqte-qtataaqa yetábá maqmá ayúmá kéguyomanibo Áánûqtuni aúrakaqa áwáyoq-wayukama mááe." téna Îtuma waéqma itaí-áímmá tiráiye.

taíbaq-auyanamma itaí-ááímmá

22 Îtuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: "miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá keráwáqtí tú-araiqtabama netuq-túyánámmá íma itéraq ketáámá nóinawaq nánúnataabiyo? ítero. ánibo keráwáqá keráwáqtí túyabama netuq-túyánámmá itéraq ketáái túraqa nóinawaq yawáá-onunataabiyo? ítero. 23 túwaraimma minnâ aáwaqa íma wáiye. ánibo keráwáqtí túma minnâ íma unáákáqtôma wáiye. 24 keráwáqá numagóqtábámá túyánámmá ítama aónaaro. yemá yómmá yoréta ánáyumma íma kéubetaboata aáwaq-naupaqa íma mamá káikuyoe. yeqtí aáwaq-namma íma waéna máqte-qtataaqa maránô-namma íma wáimanibo Áánûqtuma aáwaqa kéyimiye. kéráwáqá aarawaamá numagómmá umaatamá uyátáraae. 25 keráwáqtí aúkáapike náawaq netuq-áúyánámmá iténama kanaaráq wení pááqya-kanaama mamá ayátáákakaa umá paá mániyo? 26 netuq-túyánámmá itéq keráwáqá móra pááqya-qtataariq íma ínómanibo nôraq itaráq keráwáqá yaímma-yataaqtabama netuq-túyánámmá kéitaao? 27 keráwáqá wírááti-yataaqa yópí wái-qtataakaq túyánámmá ítáaro. yemá mayaímá íma mayéta wáqtôma íma tarôq kéoe. miráimanibo kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kéitaae. naayóbáqá Tórómónima miráuma íráqô-qtataaqa taíbaq makáimanibo maami-kíráátí-yátáákáá umá íráqô-qtataaqa íma makáine. 28 wé íbêqa námá-karaa-qtataaqa yópí wáitata aabáyaama káráma irabí kágatuwaae. ánibo mirá-námá-kárää-qtátááqá minnâ Áánûqtuma yaqnammá kéyabiqyikaiye. miráinaq keráwáqá mikáq aónainoe. Áánûqtuma miráráá umá keráwákáráq yabítikaniye. keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa pááqyamiye. 29 miráinaq keráwáqá 'nóin-aawaraq nánúnataabi nói-nonaq nánúnataabiyo' téqa netuq-túyánámmá íma ítáaro. 30 maa-márábímmá aamá íma itaí-wáyúkámá mimáqté-qtátááqá mayaínôqtaba abáá kéoe. miráimanibo keqtibomá Áánûqtuma keráwáqá nóiqtataarabi mayánéq ommá wemá kéitaiye. 31 keráwáqtí túyánámmá Áánûqtuni aúyánákáq mórabi maréra kéitaiyana Áánûqtuma mirái-qtataaqa keráwáqá timíno.

Áánûqtuni márûpaqa íráqô-qtataaqa mamá áíkui-aaimma

32 ketí pááqya-tipi-tipi-anna-wayukao, ikatîqa íoro. keqtibomá Áánûqtuma wé keráwáqá yabíqtikanena kéiye. 33 keráwáqtí oótanaa máqte-qtataaqa waayúkaraq maráiyata meyáníq

kéiyaq minnárake móneqa matéra áwáyoq-wayukama yíwáqnaa éra yíméro. ánibo móneq-unamma íma yararéna akoqnáá umá wái-unaqtaba abáá oro. ánibo Áánûqtunopaqa íráqô-qtataaqa íma aúyokena paá wáni-qtataaqa mamá keráwáqá áíkuyoro. ánibo Áánûqtunopaqa mórama moyá-káyúkámá waaqókáqá íma kanaaráq kéuyowana tái-wakoma íma máqte-qtataaqa namá táíqa kéumatuwaiye. 34 keráwáqtí íráqô-qtataaqo wái-marupaqa keráwáqtí tíyakogaraq mi-márúpáq wániye.

mayaí-wáyúkámá yokaa o-wáígóní watáama

35 yokaa umá máero. keráwáqtí wáqtôma awaarakáq umá itéraq tímûrannama umá kárutera ómmá kúraqma yokaa umá máero. 36 keráwáqá miráuma yeqtí kawáá-nákómá aaramá íyáan-omaq-aawapaq kóuraitata mayaí-wáyúkámá awé urááwana yauwéqma iníkáá oro. ánibo mi-káwáá-nákómá oqtaráqá mamá pagé-page tínatama páátákáá oqtamá íyakanoe. 37 ánibo kawáá-nákómá wení mayaí-wáyúkámá ya yimónáinnama yúmá íwaguraiyana yimónáinnatama mi-máyáí-wáyúkámá yimuqá maránóe. kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. mi-kánáárárqá uyátárai-nakoma yeqtí kaqtó-nakoraa íniye. uyátárai-nakoma wenamáárîq wení wáqtôma awaarakáríq umá itokéna wení ámûrannama uréna wenamáárîq timáyikainata aáwaqa naí-yáárérâq maraq máiyanama wenamáárîq aáwaqa márú-yiminiye. 38 uyátárai-nakoma nokáan-aukaamma iréna ya yimónáinnama mi-máyáí-wáyúkámá yokaa umá máqe-uretama yimuqá ôriq umá maránóe. 39 keráwáqá maa-qtátáátábá túyánámmá ítama arútáaro. naakóní aboámá áqnáabaqa 'moyá-káyúkámá yínóe' téna kanaaráq íma iyuwáinata naammá yawítíyuweta uyáberanoe. 40 keráwákáráqá yokaa umá máero. keráwáqá túyánámmá itéq Waayúkagoni Áráaqa íma kumíniye tíya-kanaabi kumíniye." téna Îtuma tiráiye.

tái-mayai-nakaraq íráqô-mayai-nakogaraq yenákáti waéqma itaí-áímmaá

41 ánibo Pítaama maará-tiraiye: "uyátárai-nako, maami waéqma itaí-áímmá kenaméa ketááwáq kétima-time máqte-kayukayabagararabiyo?" téna Îtumma ítama aónaraiye. 42 anibo uyátárai-nakoma Îtu tiráiye: "náawaq aamá iténa akoqnáá umá yabíkái-kawaa-naqa máiyo? minnámo wemá wení mayaíráqá kawáá umá arútáraitana wení kawáá-nákómá mayaí-wáyúkáráq yabíqma máikae téna awaaméqá umákáitana wení kanaaráq aáwaqa kéyimiye. 43 anaaékaqa wení uyátárai-naqa yauwéqma yéna aónáinnama naayóbáqá timá ámikainaiqa wení mayaí-nákómá énama kanaaráq mi-máyáí-nákómá amuqá marániye. 44 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. wení anón-nakoma wení máqte-qtataakaqa min-nákómmá kawáá umákaniye. 45 miráinamanibo mi-máyáí-nákómá maará téna aúyánámmá áyáqnobaqa itániye. 'ketí uyátárai-nakoma íma páátákáá yauwéqma yíniye.' mirá-timatuwena mikáké áaimma átárena mayaí-wáyúkáwábi mayaí-nóínímmá tebûqa kéyimena anón-aawaqa kénena aíbôq-nomma naréna aíbôqnaaboq kéenama 46 mi-káwáá-nákómá wení anón-nakoqtabama íma awé éna neginaagí ínna-kanaabi anón-nakoma yauwéqma kumíniye. wení kawáá-nákómá timá ámíniq íma itanabóana anó-nakoma wemmá yawááq umákena karatábáyáá kutukáiye.

47 mórama mayaí-nákómá wení kawáá-nákóní áaimma aónatukenamanibo mi-máyáí-nákómá máqte-qtataaqa íma yokaa éna anó-nakoni aúyánámmá íma kéwaraipoana wení uyátárai-nakoma ôriq umá tebûqa kámena táíq umákaniye. 48 ááqibo mi-máyáí-nákómá wení anón-nakoni aúyánámmá íma iténa tínnaiq ínanama wení uyátárai-nakoma yaákarena tebûqa kámena táíq umákaniye. waayúkama taíbaq-yataaqo uyátárai-nakonopake matáiya-kayukama yemá keqnáámmá taíbaq-yataaqa yauwéqma amínoe. ánibo aarawaamá taíbaq-yataaqa uyátá-maqma anómma matétama kanaaráq uyátá-maqma anómma yauwéqma áméro.

Îtuni mayaígómá aarawaamá mamá yaíkaaq íniye.

49 kemá maa-márábí-káyúkábíké tái-yataaqa agamá kautónaq kukáunana min-írágómá áaimma ataíkáae téq kemá kétune. 50 kemá kímora-yataaqa keqtábá pááq ínimanibo minnáyaba ketíyakoma ôriq umá ummaa kéyaiye. 51 keqtábámá maa-márábí kaayoné-yátááqá mamé kukáiye kéteo? ímiye. kemá maa-márábí aarawaamá mamá yataénááq kukáune. 52 ánibo íbêkaraq anaaékakaraqa móra-tiyaapaq-wayukama móra-naupaqa máqe-iya-kayukama yaíkaaq umá ketíwîqtaba kaayaq-ánnáíq ínoe. kaumo-yúmá kaayaq-waígómmá namuroíq umáyikaiyata kaayaq-wáímá kaumo-yúmá namuroíq umáyikanoe. 53 yemá yaíkaaq umágéta aboámá áanikomma namuroíq umákainana áanikoma aboámmá namuroíq umákaniye. ánibo anóama ayáámûkomma namuroíq umákainana ayáámûkoma anóamma namuroíq umákaniye. ánibo móra-nakoni anóama min-nákóní ánáakomma namuroíq umákainana min-íníkómá awaaikómmá anóamma namuroíq umákaniye." téna Îtuma tiráiye.

móra-yataaqa pááq íni-waigoni kanaamá

54 Îtuma aarawaayábágáráq maará téna timá yímikaiye: "keráwáqá abutá konnámmá utaitaq aónatuweq páátákáá keráwáqá maará kéte. 'aaqá yínéna iyé' tewanamá áraimma aaqá kéiye. 55 ánibo keráwáqá ítáawana anómma uwááma yóráitaq keráwáqá maará kéte.

‘íbêqa aaqá kániye’ tewana áraimma mirá-teniq kéiye. 56 keráwáqá túyánámmá íma wáiq-kayukae. maa-márábín-áwáámékáráq aabayákáq-áwáámékáráq aónama kárutaamanibo nôraq itaráq íbêqa maa-kánááráq-áwáámêqá íma aónama kárutaao?

aamá ítama yainánéna ínna-waigote aamá timá arupú okao.

57 nôraq itaráq keráwáqá kenamáárîq túyánámmá ítama arutéq arupú-aaimma mamá kéyainaao? 58 móra-nakoma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna i-nákótêma ya-garoqtamá urékama kanaaráq kenákámá aapaq kéweka aamá timá arútáakao. móraiq umá Áánûqtuma emmá aabi mayakéna aamá ítama yainánéna kéinaama páátákáá wetêma yagaroqtamá urékama aamá timá arútáakao. wemá emmá yabitimáena aamá ítama yainaí-wáyúkátí iyáápi mó-marainata aamá ítama yainaí-wáyúkámá i-wáyúkátí iyáápi mamá maráiyata i-wáyúkámá mamá ánná-naupaq tikaíyábámíye. 59 kemá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá kanaaráq í-uraapoaq ánná-naupakemma íma páátákáámá paábaqa yáwinoe. ánná-naupaq máyana keráwáqtí kanaamá ánataniye.” téna Îtuma waéqma itaí-áípí yainaí-kánááyábá tiráiye.

13

móra-nakoma arummá íma waeraína-nakoma pukíniye.

1 mi-kánááráqá yaímma-wayukama máeta Îtumma timámeta yaímma Kááriri-wayukayaba Áánûqtukaq agamá amí-yátáárîq kéumakenama Pááíratima wení waayúkama yíkakaiye mirá téta tirááe. 2 ánibo Îtuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá túyánámmá ítáamma maami-Káárírí-wáyúkámá káqo-Kaaririq-wayukama uyátá-maqma kúmiq-wayukaboata ummaa-yátááqá mái-waigoni áaine téraq keráwáqá kéteo? 3 áraimma kétima-timune. ímiye. ánibo keráwáqá tirummá ímo waeréqa keráwákáráq máqtemma móraiq umá puínóe. 4 naayóbáqá tiyááka umá abapaké kaumo-wáyúkámá Táéróabaqa ayáqtááq-nakoma yawítímena yíkamitata pukáama minnâ yeqtí otaa-qtátáákómá káqo-kayukama Yérútáárebaq máa-kayukati otaa-qtátááqá uyátáraiye téraq túyánámmá kéitaao? 5 kemá keráwáqa kétima-timune. áraimma ímiye. ánibo keráwáqá tirummá ímo waeréqá keráwákáráq móraiq umá miráuma pukínóe.” téna Îtuma tiráiye.

yaagómá arammá íma íyái-waigoni waéqma itaí-áímmá

6 Îtuma móra waéqma itaí-áímmá maará téna tiráiye: “móra-nakoma wení yópí píki-yama uqmakéna anaaékaqa arammá kutínéna iráimanibo mórama arammá íma itáitana aónaraiye. 7 miráitana min-nákómá maará téna mayaí-nákómmá timá ámikaiye. ‘itaao. kaumo-áúqá yáwitaq maami-píkí-yágóní arammá kutónáae téq yúnnamanibo arammá íma itáiye. miráinaa emá ayáatuwaao. paáyaba maragóní anommá namá kánataiye.’ tínana 8 ánibo mi-tókáq-máyáí-nákómá wení anón-nakomma maará téna timá ámikaiye. ‘umaataráána-nako, íbêqa maan-áúqá yúwénana matáainaao. áaipikemma maramá agáúme kéyauteq purumaakaakóní ayámá abákáma agamoqá má kumaránúne. 9 yanaapáq-áúqá arammá iyánímanibo arammá ímo iyáinaama ayáatuwanone.’ ” téna mi-máyáí-nákómá tiráiye. téna Îtuma waéqma itaí-áípí tiráiye.

Tabaatiráqá Îtuma móra-inimma mamá atóbaraiye.

10 Tabaatiráqá mórama yirááti-naupaq Îtuma aarawaamá watáama timá yímikaiye. 11 ánibo móra-inimma máqe-uraimma wepímmá waátáma min-íníkóní arunóbáq máena karíma ámikaimma tiyááka umá abapaké kaumo-áúqá máqe-uraiye. miráitana min-íníkóní arótááukoma yawékuraitana itó-uma arupú íowaniq uráiye. 12 Îtuma min-ínímmá aónatuwena ááyamae iréna maará-tima-amikaiye: “aaragô, kemá ení karímá mamá paá umákaune.” téna tiráiye. 13 ánibo min-íníkómmá Îtumma kaayaq-áyáánápó wemmá ánekuitana páátákáá min-íníkómá itó-uma arupú umáguraiye. miráitana min-íníkómá Áánûqtun-awiqa múte yaútaiye. 14 Tabaatiráq Îtuma karí-ínímmá mamá atóbamakaiqtaba monoq-náúpáq-káwáá-nákómá Îtumma áyamma umákaraiye. miráitana kawáá-nákómá maará téna aarawaamá timá yímikaiye: “abapaké móra-kanaama mayaí mayánô-kanaama wáiye. ánibo móra-nakoqtaba karímá mamá paá íkáae téqa keráwáqá kanaaráq mayaí-kánáábí yero. mi-qtátááqtábámá Tabaatiráqá íma yero.” téna tiráiye. 15 ánibo Îtuma yauwéqma min-nákómmá maará téna timá ámikaiye: “keráwáqá túyánámmá íma wái-kayukae. Tabaatiráqá keráwáqá maará-máyáímá kémayae. keráwáqtí purumaakaakóní naaúpaq uréq purumakaanábi oótiraa-kamma nommá naígáae téq yiwíqme kéoe. 16-17 miráimanibo maan-ínímmá Áabaraan-annabiken-inimiye. Tááqtaama tiyááka umá abapaké kaumo-káritímáátímá ánná umákáitana máqe-uraine. miráinaq Tabaatiráqá ánnámo kúyakaraamma kemá ayúbakanune.” téna Îtuma tiráiye. Îtuma

mirá-timatuwaitata wení namuro-wáyúkámá yigaeyábá urááe. ánibo máqte-kayukama Îtuma íráqôniq i-qtátááqtábá yimuqá makááe.

pááqyan-anayukaraq (máqtaqti) anómma auraí-yátáákáráq (yíqtigaraq) yeqtí waéqma itaí-áímmá

18 Îtuma ókaraq maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqa nói-qtataakaanaq umá wáiyo? kemá minnáyabama nóikaraq awaaméqá umá ténúnô? 19 wemá miráuma pááqyan-anayukaa (máqtaqti) uráiye. móra-nakoma min-ánáyúmmá maténa wení yópí uqmakáiye. ánibo anaaékaqa anómma auréna yaaráá uráitana numagómá amataqá máqe-uraae.” téna Îtuma tiráiye.

20 ókaraq Îtuma maará-tiraiye: “Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabama kemá nói-qtataakaraq maqmá ténúnô? 21 wemá miráuma anómma auraí-yátááré. móra-inikoma mi anómma auraí-yátááqá (yíqtima) maténa anó-taapepi makéna yammá tarôq í-kánágáráq makéna waékáiye. ánibo anaaékaqa mi-kánágómá máqtepaq itóqma anómma aúkáiye.” téna Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma miráuma pááqya-kayukarake áaimma átárena anaaékaqa taíbaq-wayukama yiwirániye. Îtuma téna tiráiye.

pááqyan-oqtama

22 Îtuma yaímma anó-maruparaa pááqya-marupaqa uréire uráiye. wemá aarawaamá kéyiraatena watáama timá yímíqmena Yérútáárebaq wíné uráiye. 23 ánibo móra-nakoma Îtumma maará-tima-amikaiye: “umaataráána-nako, Áánûqtuma keqtáá máqtemma yauwéqma íyaq tiwiráníyô?” téna tiráiye. miráimanibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: 24 “ímiye. keráwáqá tiyáátámma kuyéqa pááqyan-oqtabi ko péráaro. kemá keráwáqá kétima-timune. taíbaq-wayukama pááqyan-oqtabimma uyáberanomanibo ímiye. yemá kanaaráq íuraae.

25 anaaékaqa naakóní aboámá itó éna oqtamá umá aúyatuwaniye. ánibo keráwáqá máápaq ya itó-uma máeq oqtaráq kéikameq maará téq ááyama tínoe: “umaataráána-nako, emá keqtáá oqtamá ítikaao.” tíyana wemá yauwéqma keráwáqá maará timá-timiniye: “keráwáqá náakakenaq irááô kemá minnâ íaonaraune.” téna tíniye. 26 ánibo keráwáqá maará timá áminoe: “ketáámá etê anón-aawaqa nétaa nommá nétaa kéunaataa emá ketáái aapi itó-uma máe keqtáá tiráátéwaonamiye.” téq tínoe. 27 miráinana naakóní aanábó-nákómá maará tíniye: “keráwáqá náakake-kayukawaq mááo minnâ kemá keráwáqá íma timónaraune. otaa-káyúkámá máabo nékaq máero.” téna tíniye. 28 keráwáqá aónáiyata Áabaraama Ááítekima Yáakoboma máqtemma amuné-wáyúkámá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máinomanibo keráwáqá kenamáárîq máápaq mánoe. mibáq máeq anómma ibiqá yaraíyana tíwáyaakake kóqá iyániye. 29 taíbaq aarawaamá aabaú utaipáké íyata aabaú kupéráipake uyéta íya-kayukagaraq téba-tebaq-aukapake íya-kayukagaraq Áánûqtuma yabíkái-marupaq umáeta aáwaqa naínoe. 30 ánibo yaímma-wayukama íbêqa írêqa kéye-kayukama maa-márábí pááqyan-iwiqa wáipoata áqnáabaq wínoe. ánibo íbêqa yaímma-wayukama áqnáabaqo kéo-kayukama maa-márábí anón-iwiqa wáipoata írêqa yínoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma Yérútáárebaq-wayukayaba ibiqá yakáiye.

31 é mi-kánáábí yaímma Pérati-wayukama iréta Îtumma maará-tima-amikaae: “emá maa-márúqá yuwé káqon-aukapaq kóaao. Érôtima emmá ikámma puínéna kéiye.” téta tirááe. 32 ánibo Îtuma yemmá maará timá yímikaiye: “keráwáqá uréraq Érôtima min-ábááq-íyákómmá maará mó-tima-amero. ‘itaao. íbêkaraq aabáyaagaraq kemá tái-aagomma matuwéq kemá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanune. anaaékaq kaumo-kánááráq ketí mayaímá mamá ánatanune.’ 33 íbêrabi aabáyaagaraq ayukágaraq Érôtini márûpakemma kemá yuwéq kónaa kéune. yemá óq-marupaqa Áánûqtuni amuné-wáyúkámá íma yíkamma puyónáae kéte. ímiye. yemá paá Yérútáárebaq-wayukama aatuma amuné-wáyúkámá yíkamma puyónáae kéte.” téna yemmá íyóqa atáiye.

34 Îtuma ókaraq timá yímikaiye: “Yérútááre-wayukaao, Yérútááre-wayukaao, keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yíkamma kébuyeq Áánûqtuma keráwáqtôpaq timáyíkáitata ye-káyúkátí yímûraapaq óqtatamma kéiyaabotuwaae. taíbaq-kanaama kemá keráwáqá áíqma miráuma kokóregoma áráaqa áíqma aayan aménáápáq ákáinikaa umá keráwáqá áíqma tikánáae téq kétunamanibo minnáyabama keráwáqá íma kétikaiye. 35 miráitana Áánûqtuma keráwáqtí waaqókákémá tiyúkaiye. kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá ókaraq ítimonaiya-kanaaraqa maará tínoe. ‘maan-náqá uyátárai-nakoni náápaakaraq i-náqá kéiye. Áánûqtuo, íráqôniq umákaao.’ ” tínoe téna Îtuma tiráiye.

14

móra-naqa áíyayaamma itórái-naqa Îtuma mamá atóbaraiye.

1 móra-Tabaatiraqa Pérati-wayukati anón-nakote Îtuma aáwaqa ko-man naráiye. ánibo yemá Îtumma kawáá-umatuweta máqe-uraae. 2 móra-naqo áíyayaamma itórái-naqa Îtun-amakaq iráiye. 3 Îtuma min-náqá ónawaaena ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq maará téna ítama aónaraiye: “ámáan-aikoma téna Tabaatiráqá karí-wáyúkámá mamá atóbamayikanunataabi íyabiyo?” téna ítama aónaraiye. 4 miráitata yemá ókaraq aamá ítiraae. miráitana Îtuma min-náqá mamá atóbamakatuwena timákáitana kóuraiye. 5 ánibo Îtuma yemmá maará-timayimikaiye: “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoni iyápógowabi purumaakaakómá maiq-nópímá kuturáinanama Tabaatiráqo íyaq múte atínakaniyo?” téna tiráiye. 6 yemá min-áíkáqá kanaaráq yauwéqma ítiraae.

móra-nakoma íma aúma mamé uwínoe.

7 Îtuma yimónaimma anón-aawakaq ye-káyúkámá kateko-ábíqtátáráq máiyaba urááe. miráitana Îtuma móra waéqma itaí-áimmá timá-yimena maará-tiráiye: 8 “móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa wina-nákómá kateko-ábíqtátáráqá íma maraqá mááo. minnámo ááyai-nakoma enáwîqa uyátá-maqma anón-awiqa wáinna-nakomma kateko-ábíqtátáráqá akáné ínayaba enókáá kateko-ábíqtátáráqá mánone. 9 ánibo enókáá kateko-ábíqtátáráqô márenana minnámo ááyaina-nakoma maará téna ‘emá maa-kátékó-ábíqtátámá maan-nákómmá ámínana wemá maíno’ tíniye. ánibo mikáq emmá anómma agae-yátááqá pááq ínaa emá agaeyábá umátuwe áwánobaq yinaaépaq kumánone. 10 miráinana móra-nakoma aaramá iyaí-ómáq-ááwákáq ááyainaa kéwema áwánobaq yinaaépaq ko maraq mááo. emá miráinanama minnámo ááyaitaa yénna-nakoma aónawaaena maará téna má-tima-aminiye. ‘ketí aanábógô, emá maakáq uyátá-maqma íráqôn-abiqtataraq ummááo.’ tíniye. mirá tínaama máqte-kayukama etê máeta aáwaqa naíya-kayukati yúrakaq ení anón-awiqa uwíniye. 11 taákaq máráaro. móra-nakoma wení áwîqa mamé uwína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa márûte yuwániye. ánibo móra-nakoma wenáwîqa márûte yuwaína-nakoma Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma méyákáq akániye.” téna Îtuma tiráiye.

waayúkama ááyama aáwaqa amí-ááímmá

12 ánibo min-nákómá aaramá iyaí-ómáq-ááwákáqô ááyaitana i-nákómmá Îtuma maará timá ámikaiye: “emá móra-aawaqo mamá yokaa kéema ení aanábó-wáyúkáwábi enábâqawaanabi ení móra-annawabi ení móra-marukaq-wayukama taíbaq-moneqa makáiya-kayukama íma yááyama aáwaqa yimiyo. miráinata emmá ááyaiya yeqtí naaú winata ení aáwakaq anónnáma yauwéqma amíyábáé. 13 ímo miráinaama emá anón-aawaqo yokaa kéema kanaaráq áwáyoq-wayukama yúgoma táíq uráínna-wayukawabi yítauqa táíq uráiya-kayukawabi yúgaroq-wayukama yááyama aáwaqa yimiyo. 14 yemá mirá-káyúkámá ení aáwakoni anónnáma íma kanaaráq yauwéqma amínoe. anaaékaqa arupú-wayukama pukáapike itó íya-kanaaraqa Áánûqtuma ení aáwakoni anónnáma yauwéqma amíniye.” téna Îtuma tiráiye.

anón-aawakoni waéqma itaí-áimmá

15 mi-káyúkátí aúkáapike móra-nakoma Îtute máena aáwaqa némái-nakoma min-áímmá ítátuwena Îtumma maará-tima-amikaiye: “yemá Áánûqtuma yabíkái-marupaq máeta aáwaqa naínô-kayukama yimuqá ôriq umá kémaraae.” téna tiráiye. 16 miráitana Îtuma min-nákómmá maará téna ámikaiye: “móra-nakoma anón-aawaqa mamá yokaa ínéna uráiye. ánibo wemá taíbaq-wayukama min-ááwákáq yígáae téna yááyaraiye. 17 aáwaqa naí-kánáámá pááq itana naayóbáqô yááyarai-kayukama wení mayaí-wáyúkámá titata ko yááyaraae. min-nákómá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá yero. máqte-qtataaqa yokaa umáguraiye.” téna tiráiye. 18 miráitata máqte-kayukamo yááyai-kayukama itó-uma ánáteta móra-morama ‘ítaa ónúne’ tirááe. móra-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá móra-yomma meyánîq umátukaunaboaq mi-tómmá ko aónanune. timuqá marakáunaboaq ení aáwakaq íonune.’ tiráiye. 19 ánibo káqo-nakoma maará-tima-amikaiye. ‘kemá tiyááka-purumakaamma meyánîq umákaunaboaq kemá ko maqmá aónanune. kemá timuqá marakáunaboaq íonune.’ tiráiye. 20 ánibo káqo-nakoma maará-tiraiye. ‘kemá íbêq aaramá matáune. miráipoaq kemá kanaaráq íonune.’ tiráiye. 21 miráitana mikáké mi-máyáí-nákómá yauwéqma uréna wení anón-nakomma máqte-qtataaqtabama mótima-amikaiye. ánibo naaúpaq anón-nakoma áyámma umátuwena wení mayaí-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá uré maa-márúkóní anón-aparabi pááqyan-apaqa uréire kée áwáyoq-wayukama yúma táíq uráinna-wayukama yúramma karopágurainna-wayukama yítaukarerema uráá-kayukagaraq máqtemma yiwíqme ketí naaúpaqa iyo.’ téna tiráiye. 22 anaaékaqa mi-máyáí-nákóma maará-tiráiye. ‘uyátárai-nako, kemá enáama waréq máqte-kayukama yiwíqme

iráunamanibo yaímma-abiqtatama paá wáiye.’ téna tiráiye. 23 ánibo anó-nakoma wení mayaí-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá máqtemma anónapaq uré yókóní kuruwánapakaraq uré yópímá máiya-kayukama aapaqô uréire kéiya-kayukagaraq yabitimáe iyo. ketí naakómá ógiraikaae. 24 kemá emmá kétima-amune. kemá máqte-kayukamo yááyarauna-wayukama ketí naaúkemma aáwaqa íma nánóe.’ téna tíniye.” téna Îtuma maami waéqma itaí-áípí tiráiye.

mórama Îtun anaaé waránáae tínna-waigoma aúyánámmá ítama arútáyuwena waraíno.

25 taíbaq aarawaamá Îtun anaaé waqmé kéowana Îtuma ko waeréna maará-tima-yimikaiye: 26 “móra-nakoma ketôpaq yínénama aboámmá anóamma ánáakomma wení aánikoma ábâkomma ámánaakomma kemmá uyátá-maqma yeráwáqtábá akáinanama wemá kanaaráq ketí iyápó-annabi íma mániye. 27 náawabi wení kaapaq-yámá maména tinaaé íwaraina-nakoma wemá ketí iyápó-annabi kanaaráq íma mániye. 28 nôraq íyô? keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma mórama ayáqtááq-namma umáe yanaa uwínénama kanaaráq min-nákómá áqnáabaqa máena min-námmô íní-waigoni meyáqtábá aúyánámmá kéitaiye. wemá min-nákómá ‘kanaaráq tíwáqnaa ínaq maamin-námmá umá ánatanune’ téna aúyánámmá kéitaiyo? 29 ánibo min-nákómá áqnáabaq aúyánámmá ímo ítama aruténama anaaékaqa paá yaímma tarôq umárena min-námmá íma páátákáá umá ánatanena iné. ánibo máqte-kayukama min-námmô káonetama akáyáámmá timákaneta oné. 30 yemá maará-tinoe. ‘maan-nákómá naammá ínéna áaimma átámaraimanibo páátákáá í umá kánataiye.’ tínóe. 31 ítáaro. móra-kinima káqo-kinite ááiqa mó-inenamanibo áqnáabaq-yataaqa máena aúyánámmá ítama kárutaiye. mi-kínímá wení ááiq-i-wayukama (10,000) yíkáitana ánibo káqo-kinima wení ááiq-i-wayukagaraq (20,000) yagaroqtamá yiwíqme iráiye. miráitana áqnáabaq-yataaqa mi-kínímá aúyánámmá ítaraiye. uyátá-maqma taíbaq-aaiq-i-wayukagaraq yiwíqmena i-kínímmá ikámma watuwání íyabiyo? 32 wemá yeráwátê kanaaráq ááiqa íma owánîq urénama wení namuro-wáyúkámá nékaq máraiyaqtaba yaímma-wayukama timáyikainata uréta yááyama watáama timá móraraq maréta ááiqa mamá kaayoné ínóe. 33 móraiq umá keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma wení máqte-qtataakomma anaaémma í umámenama kanaaráq wemá íma ketí iyápó-annabi mániye.

úmá íma kégaiye.

34 úmá íráqô-qtataare. miráimanibo úmá ímo kaínataama náaraq onanatááwáq átêma íníyô? 35 mirán-úmá maragómmá íma íráqôniq umákanipoata yópímmá agamoq-yátáákáráq íma kémaraae. yemá paábaqtaa kéyuwaae. aamá itaí taáqa wáinaqa aamá ítáaro.” téna Îtuma tiráiye. úgómá átê iníkáá umá keráwáqá karuwaaq umá máero.

15

tipi-típima aúyokura-waigoni waéqma itaí-aímmá

1 táákiti-moneqa máyáa-kayukagaraq kúmiq-wayukagaraq Îtuni amakaq iréta watáama timmá ítaraae. 2 ánibo Pérati-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq náru-narun-aimma téta maará-tiraae: “maan-nákómá kúmiq-wayukate yagaroqtamá aanábóîq umá uréire kéena yetê aáwaqa kénaiye.” téta tirááe. 3 miráitana Îtuma maará téna waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye: 4 “keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma taíbaq tipi-típima (100) ákárainabike kímora-tipi-tipima aúyokinanama kanaaráq tipi-típigomma aboámá máqtepaq iyuwáinata móra-aukapaq máeta kénaiyana minnámo kímorama aúyoki-waigoqtabama abáá íniye. ánibo min-nákómá abáá éqéna awirániye. 5 ánibo mi-típí-típímá awirénama kanaaráq múte áíqtaabi ákátuwena awíqme kóiniye. 6 naaópaq awíqme wénama wení aanábó-wáyúkámá kéyaayena wení móra-marukaq-wayukagaraq yááyainata yama áíkuinoe, ánibo wemá maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá ketê timuqá máráaro. ketí móra-tipi-tipima aúyokuraitaq abáá éqé awiráune.’ téna mirá-tiniye. 7 kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. móraiq umá Áánûqtuni márûpaqa taíbaq arupú uráá-kayukama yirukómá íráqôniq umáguraitababoata ókaraq íma yirummá waeránômanibo kímora-nakoma kúmiqnapoana arummá waeraínatama Áánûqtuni márûpaq weqtábá anón-amuq-yataaqa mamá pááq íniye.

móneqa aúyokurai-waigoni waéqma itaí-áímmá

8 móra-inikoma móneqa tiyáákama makáinabike kímorama aúyokurainanama min-íníkómá wení naaúpaq ómmá kúraqme uténa araatámma kuyútukena aónama arútatuwena abáá éqéna mayániye. 9 min-íníkómá mi-mónéqá maménama kanaaráq wení aanábó-wáyúkágáráq wení móra-naoq-wayukagaraq yááyainata ya áíkuinoe. ánibo maará-tima-yiminiye. ‘keráwáqá kegáráq timuqá maráiyataao. mórama ketí móneqa aúyokuraimanibo kemá abáá éqé mayaúne.’ téna tíniye. 10 kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. mórama kúmiq-nakoma arummá waéráitatama móraiq umá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yimuqá maránóe.” téna Îtuma waéqma itaí-áípí tiráiye.

móra-mabugoma aboámmá ayuwéna kóurai-waigoni waéqma itaí-áimmá

11 Îtuma Ítíráaeo-wayukama náru-narun-aimma te-káyúkáyábá maará-tiraiye: “móra-nakoma
kaayaqá inaamaí-íyápórátá yíkaraiye. 12 ánibo maqné-íyápógómá aboáqtábá maará-tiraiye.
‘ketiboó, emá móneqa yaíkaaq umá kekárátámá timiyo. kanaaráq kemá mayánúna-
yataakomma yaímma kemmá timiyo.’ tiráiye. ánibo aboámá wení máqte-qtataaqa yaíkaaq
umá yímikaiye. 13 ayáqtáá kanaama íma kóuraitana maqné-íyápógómá wení máqte-qtataaqa
yokaa kéipike mórama ayáqtááq-marupaq ko máqe-uraiye. wemá mi-márúpáqá ko máena
aweké-ááímmá tarôq éna wení móneqa yuqmá áyóki umátukaiye. 14 miráitana min-íyápógómá
wení máqte-qtataaqa yuqmá ánatatuwaitana anaaékaqa áama yaí-yátááqá mi-márábímmá
pááq uráiye. ánibo min-iyápógómá móra-yataaqa íma makáiye. 15 miráitana mórama maa-
márábí-nákókáq mayaímá ko matáiye. ánibo min-nákómá min-íyápómá timákáitana wení pó-
kawaa umátuwe máqe-uraiye. 16 aáwaraa máqte-qtataaqa íma ámikaiye. máqtemma pó-annama
aáwakoni átima kénaawana min-íyápógómá min-ááwákóní átima nánáae téna aúyánámmá
ítaraiye. 17 miráitana mikáq mi-mábúgóní aúyánákómá tágaitana maará-tiraiye. ‘ketiboní
máqtemma mayaí-wáyúkámá taíbaq-aawaqa áyóki uráitata kénaae. miráitaq kemá maakáqá
máeq táayabama kéune. 18 ibáqyuwaao. kemá ketibonôpaq kónune. ánibo kemá uréq
ketibommá maará téq mó-tima-amenune. ketiboó, kemá Áánûqtun aúrakaraqa enaúrakakaraqa
kúmiq-yataariq uráune. 19 íbêqa kemá íma íráqô-naqa máunaboa emá keqtábá ketí iyápóe
íma tínóne. emá kemmá miráuma móra-mayai-nakaa umátikaao.’ ténúne téna mi-mábúgómá
tiráiye. 20 ánibo wemá itó-uma aboánôpaq uráiye. miráitana mi-mábúgómá nékaq kéwiqtaba
aboámá aónaraiye. ánibo aboání áyakoma arummá ôriq umáitana aboámá uyaaté uréna
áanikomma ko áyábaa uréna ámóqnaraiye. 21 ánibo áanikoma maará téna aboámmá timá
ámikaiye. ‘ketiboó, kemá Áánûqtuni aúrakakaraq enaúrakakaraqa kúmiq-yataariq uráune. kemá
íma íráqô-naqa máunaboa emá kanaaráq ketí iyápóe ítinone.’ tiráiye. 22 aboámá wení
mayaí-wáyúkámá maará timá yímikaiye. ‘keráwáqá uréraq ketí kateko-áyáqtááq-wáqtómá
páátákáá mamé má kéiyakeraq ayáápikaraqa waatammá umákáaro. ánibo aítauq-anaakaraq
mamé má-umakaaro. 23 keráwáqá naatéq-púrúmákáámmá ikáme íyataa aáwaqa agamá kénetaa
timuqá marakánúnatae. 24 ketáanimma pukuráimanibo íbêqa keqnáámmá aúwaraiye. wemá
aúyokuraimanibo ketáámá yauwéqma awiráunatae.’ tiráiye. ánibo mikáké áaimma átáma
yimuqá makááe.

25 ááqibo áqnáaen-iyapogoma yópáq máqe-uraiye. anaaékaqa yauwéqma naaópaq min-
áqnááén-íyápógómá naamátûpaq kéyena ítáimma kaapaúmma kéteta imá yarááe. 26 ánibo
wemá móra-mayai-naqa ááyarena naaúpaqa nôraq kéo?’ téna ítama aónaraiye. 27 mayaí-
nákómá maará téna timá ámikaiye. ‘enábâkoma yauwéqma iráitana enabomá móra naatéq-
púrúmákáámmá ikákaiye. wemá wení áanikomma yauwéqma awíkaimma paá íráqôniq umá
máitana awíkaiye.’ téna timá ámikaiye. 28 miráimanibo áqnáaen-iyapogoma áyamma umágitana
naaúpaqa íutaibo máápaq máqe-uraiye. aboámá máápaq kumá yaúbarena íráqôn-aimma timá
ámikaiye. 29 miráitana aboámmá maará téna timá ámikaiye. ‘taíbaq-karitimaatimaení mayaímá
miráuma mayaí-nákóráá umá paá-mayaima kémayaune. móra-kanaabimaení ámáan-aimma íma
káratune. miráita emá paá pááqyan-omaqa íma timénaq ketí aanábó-wáyúkáte timuráamuq
íkémaraune. ímiye. 30 miráimanibo enáanikomaení máqte-qtataaqa kumari-nóínítí yúraq
yuqmá ánataraiye. ánibo wemá miráumatuwena yauwéqma itaa weqtábá aúyánámmá ité
naatéq-púrúmákáámmá ikamóne.” téna tiráiye. 31 aboámá maará téna yauwéqma timá
ámikaiye. ‘ketáaniko, aati-aatimá etê kerátámá móraraq kémauye. ánibo ketí máqte-qtataaqa
minnâ ennámiye. 32 íbêqa kerátámá tíyakoma íráqôni kéinaka timuqá maráyáae. enábâkoma
pukuráimanibo yauwéqma paá máiye. aúyokuraimanibo íbêqa ketáámá wemmá aónaraunatae.’
téna aboáma tiráiye.” téna waéqma itaí-áípí Îtuma tiráiye.

16

mayaí-káwáá-nákómá tái-mayaima máyái-waigoni waéqma itaí-áimmá

1 Îtuma wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: “mórama móneqa ôriq umá makái-
nakoma wení kawáá-náqá ákaraiye. ánibo yaímma-wayukama móneqa ôriq umá makái-nakokaq
iréta kawáá-nákóqtábá kaaqaari-áúbí maréta maará téta makákáae. ‘ení mayaíráq-káwáá-
nákómá máqte-qtataaqa mamá móramara umátúwáiye.’ tirááe. 2 ánibo min-nákómá mayaíráq-
káwáá-náqá ááyaitana mikáq itana maará-tima-amikaiye. ‘enáama itaúnama náaraq uráánô?
emá ketí máqte-qtataaqa enayáápimo wái-qtataaqtabama wannaabí agamé má-timiyo. emá
ókaraq íma kawáá-náqá mánone.’ tiráiye. 3 mi-káwáá-nákómá áyáqnobaqa maará téna
aúyánámmá ítama tiráiye. ‘kemá náaraq ónúnô? ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá
íbêqa watuwánéna iyé. ketí akoqnááma íma wáipoaq kanaaráq yómmá íma yoránúne. káqo-
kayukayaba aáwaqa tíméro téq inaa tennamá tigae íniye. 4 miráimanibo kemá móra-yataaqtaba

túyánámmá itáunaboaq mi-qtátáárîqo onatamá ketí anón-nakoma kawáá-máyáírákémá waq-tuwáinatama waayúkama mamá aanábôîq onatamá yemá tiwíqmeta yeqtí naaúpaq wínóe.’ tiráiye. 5 mi-káwáá-nákómá móra-mora-mayai-wayukama anón-nakoma anónnáma yímíkai-kayukama yááyaitata irááe. móra-nakoma áqnáabaq itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘epímmá ketí anón-nakoni anónnáma náaraq umáq wáiyo?’ téna ítama aónaraiye. 6 ánibo min-nákómá tiráiye. ‘tiyááka-tiyaakae (100).’ tiráiye. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá maa-kánnáámá maté ení atábááyabama páátákáá maraq máe paá móra-tiyaapaq-tiyaakama (50) agayaao.’ tiráiye. 7 anaaékaqa móra-naqa itana kawáá-nákómá ítama aónaraiye. ‘ení atábááma náaraq umáwabiyo?’ téna ítama aónaraiye. ánibo min-nákómá téna miráuma tiyááka-tiyaakama (100) matáune.’ tiráiye. ánibo kawáá-nákómá maará-tima-amikaiye. ‘emá ení anónnáma maa-kánnáámá maté abapaké kaumo-tíyáákámá (80) agayaao.’ tiráiye. 8 mi-táí-káwáá-nákómá wenamáárîq wenáúgoma áwáqnaa uréna wení anón-nakoma áwîqa múte yaútaiye. miráuma aamá ítarai-nakoraama uréna wení anón-naqa makákáiye. maa-márábí-káyúkámá yeíyáá maamirá-káyúkátê mayaímá kémayeta mirán-ááímmá komarumá éta Áánûqtuni waayúkama ópí uréire o-káyúkámá kéuyataae.

9 kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. keráwáqá maa-márábí-mónéqnápó áwáyoq-wayukama yiméraq mamá aanábóîq oro. ánibo anaaékaqa móneqa mayaí-kánáámá ánatainanama keráwáqá Áánûqtuma tiwíqmena aati-aatimá matúq-matuq í-márúkáq mú-tikaniye. 10 ánibo móra-nakoma pááqya-qtataaqa kawáá umá arútái-nakoma kanaaráq anó-qtataakaraq yabíqma kárutaiye. 11 maa-marábí-mónéqá íma yabíqma arutáiyanama náawaq kanaaráq umá Áánûtuni óq-yataaqa kawáá ínô? 12 ánibo emá káqowani minnáma íma yabíqma arúténanama náawaq emmá ennámá amíníyô? 13 móra-mayai-nakoma kaayaq-káwáánákáq mayaímá íma kanaaráq mayániye. ánibo móra-nakomma ítama táíq kéumakena káqomma ítama íráqôniq umákaniye. kaayaq-káwáánákáq itáíq-itaiq umá íma kanaaráq mánoe.” téna Îtuma tiráiye.

ámáan-aikaraq Áánûqtuma yabíkái-marukarare.

14 Pérati-wayukama móneqtabama ôriq umá kéyikaitataboata Îtumma aábê-aimma timá ákaraae. 15 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá waabá-káyúkátí yúrakaqa katekoááímmá tarôq kéiyata yemá keráwáqtí tíwîqa mamé uíkáae kétemanibo Áánûtuma keráwáqtí tíyaqnobaqa káonaiye. mi-qtátááqá waayúkati yúrakaq anó-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúrakaqa paátataakaa kéiye.

16 Áánûqtuma naayóbáqá Áabaraamma timá ámikaiye. wení aráábitima netuqyaamá abarokáq umá mánoe. titata minnáyaba aati-aatimá yeráwáqá naí-wámmá Áánûqtukaq ámikaataba Mótetigaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq agatááe. Áánûqtuma wení aúyánápímmá minnâ Yóáaneni kanááyábá wáqe-uraiye. ánibo Yóáaneni kanaaráké yéqéna íbêqa átê-wataagoma Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba máqte-marabaqa wéyáwé uráitata máqte-kayukama kéyikaitataboata mayánéta inaamu kéguyoe. 17 ítáaro. aabayákáráq maa-márágáráq ánatani-waigoma ummaamá kéyaimanibo mórama ámáan-aikoni pááqyan-aqtoma ánatani-waigoma ummaa uyátá-maqma kéyaiye.

aaraukáqá mamá yataí-ááíqtábá Îtuma tiráiye.

18 máqte-kayukama yínáaqa kéyuweta káqon-inimmo kémayaamma yemá aaraukáqá mamá kéyataae. móra-nakoma naayóbáqá awaikómá ayúkain-inimma máyái-nakoma aaraukáq-ámáámmá mamá kéyawaaqiye.

móneqa ôriq umá makái-nakaraq Aráátaratie.

19 naayóbáqá mórama móneqa ôriq umá makái-naqa máena aati-aatimá kateko-únákáqtómá kúbekena anó-moneq-awiqa yaan-únákáqtô áátuma umátokaiye. ánibo aati-aatimá kateko-ááwáq áátuma mamé má-naraiye. 20 ánibo min-nákóní oqtaráqá naakóní waaqókáq mórama áwáyoq-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Aráátaratie. min-nákóní áúraqa náomma kerémmá karái-nare. 21 min-áwáyóq-nákómá oqtaráqá máqe-uraimma móneqa ôriq umá makái-nakoni yaaregóní aménáápáq aqtó-ááwáqá kuqtínama áíqma namá tímûtanaae téna éwaine. ánibo iyákómá iréna min-nákóní aneke náomma umánaraae. 22 anaaékaqa min-áwáyóq-náqá púítata Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaaguméta mó ákááwana Áabaraate ya-garoqtamá máqe-uraiye. ánibo mi móneqa ôriq umá makái-nakogaraq púítata maméta mó uqtamákaraae. 23 ánibo móneqa makái-nakoma áítanobaq máena aíq-irayaba ôriq uráiye. ánibo min-nákómá múte aónaimma Áabaraama nékaq máitana Aráátaratima amakaq máqe-uraiye. 24 móneqa makái-nakoma maará téna ááyama tiráiye. ‘ketibomá Áabaraao! emá keqtábá arummá umátike Aráátaratimma timákénana ayáánaubiqa nopí márú yamátuwena timáábíraq maraínana yatí umátikaino. timáábíraq iramá kégaitana ôriq uma tíqa kéiye.’

tiráiye. 25 miráitana Áabaraama maará-tiraiye. ‘ketáaniko,’ aákaq maraao. naayóbáqá emá paámó máema íráqô-qtataaqa matáánamanibo Aráátaratima ananna-yátááqá mayéwaine. íbêqa maa-márúkáqá Aráátaratimma áyákoma íráqôniq kéitana amuq-yatáápí máitaa emá aíqa í-yátáápí máane. 26 óq-yataare. ketáágáráq keráwákáráqtí aúkáapimma Áánûqtuma móra non-ómá áitaba uqmá kubáumakaiye. miráipoata maabáqó máa-kayukama maami non-ómá aqtátuweta keráwáqtôpaq ónáae temánibo yemá kanaaráq íuraae. ánibo yaímma-wayukama min-ábápáqá máa-kayukama non-ómá íma kanaaráq aqtátuweta ketáá máunabaqa yínoe.’ téna Áabaraama tiráiye. 27 ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘miráinaa ketibooó, kemá emmá ítama káonaune. emá Aráátaratimma timákénana ketiboní naaúpaq wíno. 28 mibáq kemá móra-tiyaapaq ketíbâtiwaayuma yíkaraune. ánibo Aráátaratima akoqnáá-aimma yepímmá móma tíno. yegáráq maa áwáábiq-marupaq iréta yíqa í-yátááqá mayaíyábáé.’ tiráiye. 29 miráitana Áabaraama maará-tiraiye. yemá Mótetini watáagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ítaraamiye. iyúwénata yemá min-áímmá waqmá ítáaro.’ téna Áabaraama tiráiye. 30 ánibo móneqa makái-nakoma maará-tiraiye. ‘ímiye. ketibomá Áabaraao, wé minnâ kanaaráq íiniye. miráimanibo mórama pukáinabike itó-uma yetôpaqo wínatama yemá kanaaráq yirummá waeránóe.’ tiráimanibo 31 Áabaraama maará téna timá ámikaiye. ‘yemá Mótetin-aagaraq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáagaraq ímo ítaretama kanaaráq móra-nakoma pukáinabike yauwéqma itó ínatama minnágaraq yirummá íma waeréta íma itánoe.’ téna Áabaraama tiráiye.” téna Îtuma maamin-áímmá waéqma itaí-áípí tiráiye.

17

tái-aaikoma waayúkagoni aúyánámmá ítama arummá amí-yátááqá mamá táiq kéumatuwaiye.

1 Îtuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: “yaímma-yataakoma pááq énama aarawaamá mamá kúmiq-yataapi yuwánimanibo náawabi yemmá mamá kúmiq-yataapi iyuwaína-waigomma weqtábá tái-meyamma anaaékaqa wániye. 2 keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma káqo-nakomma mamá kúmiq-yataapi ayuwáné kéinaqa kanaaráq áqnáabaq min-nákómmá anón-oqtamma matéraq ánûwarapi ánná kútuweraq nopí yuwaíyana íma tái-aaimma mamá pááq íniye. 3 keráwáqá atéqma arútáaro.

enábâkoma kúmiq-yataariqo kéinaama emá wemmá aá awáágúo. ánibo wemá arummá waeraínaama emá wení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikamákaao. 4 wemá emmá mimórá táoqa abapaké kaayapáq otaa-qtátáaríq umákena abapaké kaayapáq enôpaqa yéna wemá maará téna ‘kemá tirummá waeráune’ tínaama kanaaráq wení kúmiq-yataaqa aati-aatimá mamá paábaq yuwé awikátuwaao.” téna Îtuma tiráiye.

arummá amé itáíq-itaiq umá yabi-í-ááimmá

5 awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama uyátárai-naqa Îtumma maará téta timá ámikaae: “emá ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá uyátá-maqma anókariq umátikaao.” téta tirááe. 6 ánibo uyátárai-nakoma yauwéqma maará-tiraiye: “keráwáqti itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá paá pááqyan-anayukaa umá wáinaqa kanaaráq keráwáqá mi-tágómmá maará-timaaminoe. ‘emá áaipike enamáárîq agíqme únópí koma karuyuwo.’ tíyanama paá keráwáqtí táama warániye.

mayaí-nákóní áaimma

7 ítáaro. keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma móra mayaí-náqá meyámmá íma aména paá-mayai-naqa ákaraitana yómmá kéyorenawabi tipi-típi kawaa umátuwe máqena anaaékaqa naaúpaq yauwéqma ínana wení kawáá-nákómá téna ‘emá páátákáá maraq yamáe aáwaqa naao.’ téna tíníyô? 8 ímiye. wé maará-tima-aminiye. ‘emá ketí aáwaqa yokaa umátíkare emá ámûranna umá arútare ketí aáwaqa ikámme má-timiyo. kenókáá aáwaraa nommá nátúwáanaa emá anaaékaq aáwaraa nommá nánóne.’ téna tíniye. 9 ánibo meyámá íma mayéna kaayóq-nákóqtábá wení kawáá-nákómá aamá wáráiqtaba ‘tíkáiye’ tíníyô? ímiye. 10 miráinaq keráwákáráqá ‘Aánûqtuma máqte-mayaiyaba ti-qtátááqá mamá ánatatuweqa kanaaráq keráwáqá maará tero. ‘ketáámá paá-mayai-wayukamunataae. ketáá paá ketáái mayaímá mamá ánataraunatae’ tero.” téna Îtuma tiráiye.

tiyááka-karu-wayukama Îtuma mamá atóbamayikaraiye.

11 Îtuma Yérútáárebaq urái-nakomma waqména kéwena Kááriri-aukaapikaraq Táméria-aukaapikaraq uráiye. 12 móra-marukaq witata tiyááka-karu-wayukama aapaq Îtumma ya aónaraae. ánibo yemá nékaq ya itó-ureta 13 anókaq ááyama tirááe: “Îtuma kawáá-nákô, emá keqtáá arummá umátikaao.” téta tirááe. 14 Îtuma yemmá yimónawaaena maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá uréraq anó-monoq-wayukaraq keráwáqtí túma mó-yiraatero.” téna

Îtuma timá yímikaiye. ánibo mi-kárú-wáyúkámá aapaq kéowana yeqtí yúgoma íráqôniq umáguraiye. 15 tiyááka-karu-wayukati aúkáapike mórama Táméria-nakoma aónaimma wení aúgoma íráqôniq umágitana yauwéqma Îtunopaq uréna anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaiye. 16 mi-kárú-nákómá Îtuni aúbáq óípake marabí aténa 'tíkáiye' téna tiráiye. Táméríabake Yéqtaaeo-nare. 17 Îtuma minnáma aónatuwena maará-tiraiye: "tiyááka-karu-wayukama atóbamayikaraunamanibo abapaké kaayaqté-kaayaqte Ítíráaeo-wayukama náakaraq mááo? 18 káqo-kayukama iréta Áánûqtun-awiqa íyaq múte yauyô? maamin-náqá wenamáa káqo-mapake-nakoma wenamáawaq Áánûqtuni áwîqa múte yauwíyô?" téna Îtuma tiráiye. 19 ánibo Îtuma min-náqá maará-tima-amikaiye: "emá itó-uma kóaao. keqnáámmáení itáíq-itaiq umá yáqtoraanna-yataakoma emmá mamá atóbamakaraiye." téna Îtuma tiráiye.

Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumíniye.

20 Pérati-wayukama Îtumma maará téta ítama aónaraae: "Áánûqtuma yabíkái-maruqa nóikanaararaq kumíníyô?" téta tewana Îtuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: "Áánûqtuma yabí íni-kanaama kumínatama aarawaamá yúrapikema íma aónainoe. 21 aónaaro. Áánûqtuma yabíkái-naqa maa máiye aqá mera máiye.' téta máqtemma ítinoe. ímiye. Áánûqtuma yabíkáiqtataaqa keráwáqtí aúkáapi wáiye." téna Îtuma tiráiye.

22 ánibo wení iyápó-annama maará téna timá yímikaiye: "anaaékaqa móra-kanaama pááq ínaqa keráwáqá ibiqá yaréq maará-tinoe. 'móra-kanaama Waayúkagoni Áráakoni-kanaama ókaraq páátákáá pááq ínaq aónanae tínômanibo íma aónainoe.' 23 yaímma-wayukama maará téta keráwáqá timá-timinoe. 'merapaq aónaaro. maabáq aónaaro.' tínômanibo keráwáqá íma min-áímmá wáráaro. 24 aabáyúma yoqmá ikáqmena aabayákáqá maan-áúkápáké móraaukapaq wéyáwé iníkáá umá Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa móraiq umá miráitata máqtemma aónanoe. 25 miráimanibo áqnáabaq-yataaqa Waayúkagoni Áráakoma aíqa í-yátááqá taíbaq mamayaínata íbêq-kanaaraq-wayukama awéqtáma yuwánoe. 26 naayóbáqá Nóaani kanaaráqá uráinikaa umá Waayúkagoni Áráaqa wení kanaaráqá móraiq íniye. 27 Nóaani kanaaráqá yemá anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta aaramá mayéta kéowana Nóaama únópí-káárénóbáq uyábékuraiye. ánibo mikáqá anón-nomma auténa máqtemma aarawaamá yawááq-umatukaiye. 28 keqnáámmá Arótini kanaarákáráqá móraiq urááne. yemá yokaa íeta anón-aawaqa néta aíbôq-nomma néta máqte-qtataaqa meyánîq éta máqte-qtataaqa káqokayukama kéyimeta meyámmá mayéta yómmá yoréta yemá naammá éta urááe. 29 ánibo Arótima Tótômabaq yuwéna ópaq kóitana é mi táoq iragógáráq abááq-írágómá aabayápáké aaqá yumáena kúmínikaa umáe kukéna aarawaamá máqtepaq kamá kaútukaiye. 30 móraiq umá Waayúkagoni Áráaqa abarokáq kumíní-kanaaraqa miráiniye.

31 mi-kánááráqá móra-nakoma márûpaq yaúbama máinana wení ótamma naaúpaq wáinnama kanaaráq naaúpaq uyábékena wení ótamma ímayaino. móraiq umá móra-nakoma yópáqô máqeinna-nakoma yauwéqma naaópaqa íwíno. 32 keráwáqá Arótimma ánáákoqtabama túyánámmá ítáaro. (naayóbáqá Áánûqtuma Tótômabaq Komóraabakaraq yawítíma iramá agatuwáné kéena Arótiqtaba téna 'ení aara-iyápómá yiwíqme péqmare paábaq kóaao. ánibo yuwé innamárúpáqá ókaraq waéqma íaonaao.' titata kégopike Arótimma ánáakoma anaaépaq waéqma aónénaboana mikáq óqtamma aúkéna pukáine.) 33 náawabi wení paá mái-auwaraiqtaba akáinnanakoma wení aúwaraimma aúyokiniye. ánibo náawabi wení aúwaraimma yuwénama kanaaráq wení aúwaraimma mayániye. 34 kemá Îtuma keráwáqá kétima-timune. mi-nókáámmá kaayaqnákórátá yagaroqtamá waguráiyapike Áánûqtuma móra-naqa awíqmayena káqo-naqa mikáq ayuwániye. 35 ánibo kaayaq-íníkórátá aáwaqa kágayaiyapikemma Áánûqtuma móra-inimma káwirena káqon-inimma ayuwániye. 36 ánibo kaayaq-nákórátá yópí máraiyapikemma móra-naqa Áánûqtuma káwirena káqo-naqa mikáq ayuwániye." téna Îtuma tiráiye. 37 miráitata yemá Îtuni iyápó-annama min-áímmá itáa eta maará-tiraae: "uyátárai-nako, mi-qtátááqá náakaraq pááq íníyô?" téta tewana Îtuma maará téna yauwéqma tiráiye: "pukáa-kayukati arááq-yuma wáinaukapaqa akikígómá yagáikuyoe." téna atékéraq min-áwáámeqtábá aónama arútáaro. Îtuma tiráiye.

18

aaragómá aamá ítama yainaí-nákóqtábá tíwáqnaa íkáae téna ááyarai-waigoni waéqma itaíáímmá

1 Îtuma wení iyápó-annama móra waéqma itaí-aímmá timá yíménata aati-aatimá íma yiwikéta nunamummá tíq-tiq kéyana Áánûqtuma yemmá yauwéqma timá-yiminiye. 2 Îtuma maará-tiraiye: "móra-marukaqa aamá ítama yainaí-náqá máqe-uraiye. ánibo min-nákómá

Áánûqtun áaqa íma ikaténa waayúkayabagaraqa íma ikatîq uráiye. 3 ánibo móra keqtoq-ínímmá mimórá-márúkáqá máqe-uraiye. aati-aatimá min-ínikómá aamá ítama yainaí-nákókáq iréna maará má-tiraiye. 'ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaae. emá kemmá tíwáqnaa umá aamá ítama yainaao.' téna tiráiye. 4 áqnáabaqa aamá ítama yainaí-nákómá min-ínímmá íma áwáqnaa uráimanibo anaaékaqa maará téna aúyánánóbáqá tiráiye. 'kemá Áánûqtuni áaqa íma ikatîq waayúkati yáakaraqa íma kéikatunamanibo 5 maami keqtoq-íníkómá kemmá ummaa-yátááqá kétimipoaq áwáqnaa umá aamá ítama yainánúne. aati-aatimá yúwáanana yóyo kéinana tíbô ka-íyábábóaq áwáqnaa ónúne.' téna aúyánánóbáqá tiráiye. 6 ánibo uyátárai-nakoma ókaraq maará-tiraiye: "keráwáqá maami ítama yainaí-táí-nákóní áama ítáaro. 7 min-áímmá waayúkaraq íma yabíqma arútái-kawaa-nakoni watáae. miráimanibo aarawaamá Áánûqtuma wetábá awaaméqá umáyíkái-kayukama aati-aati-nókáánábi aati-aati-wágáámá Áánûqtuqtaba ibiqá yaraíyanama wemá áráwáábakena yíwáqnaa íní íyabiyo? 8 owé. keráwáqá kétima-timune. Áánûqtuma yeráwáqá páátákáá yíwáqnaa íniye. ááqibo anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa kumíní-kanaaraqa maa-márábí-káyúkámá yirummá améta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq máiyanawaq yimónaniyo?" téna keráwáqtí tirummá mamá akoqnáá iyábá Îtuma tiráiye.

Pérati-nakaraq táákiti-moneqa mayaí-nákóní waéqma itaí-áímmá

9 yaímma-wayukama téta 'ketáámá arupú-wayukama máunataamibo káqo-kayukama paá-wayukama mááe' téta yúyánámmá kéitaae. máqtemma mi-káyúkátí waéqma itaí-áímmá Îtuma tiráiye: 10 "kaayaq-nákórátámá nunamummá tíyéta anó-monoq-naupaq utááye. móranaqa Pératibake-nare. káqo-naqa táákiti-moneqa máyái-nare. 11 ánibo Pérati-nakoma itó-urena aúyánánóbáqá maará téna nunamummá tiráiye. 'Áánûqtuo, kemá káqo-kayukaraa umá íma máepoaq kemá ekáq 'tíkáiye' kétune. yemá moyámmá kémayeta tái-aaimma tarôq kéeta aaraukáqá mamá kéyataae. miráimanibo kemá yemó oníqa íkéune. ánibo kemá maan-náqá táákiti-moneqa máyái-nakaa umá íma máeq ekáq 'tíkáiye' kétune. 12 máqte-totaaraqa kaayaq táoqa aáwaqa awetá kéeq máqte-qtataaqo mayáunnama yoraúma tiyáákabike akáma emmá mórama kámune.' téna tiráiye. 13 miráimanibo táákiti-moneqa mayaí-nákómá nékaq ya itó-urena Áánûqtunopaq íma múte aónaraiye. wemá paá awaútena maará-tiraiye. 'Áánûqtuo, kemá kúmiq-naqune. emá arummá umátikaao.' téna tiráiye. 14 kemá keráwáqá kétima-timune. táákiti-moneqo mayaí-nákómmá wení naaópaq yauwéqmena wimmá Áánûqtun-aurakaqa arupú-naqa máqe-uraimanibo Pérati-nakoma Áánûqtun-aurakaq íma arupú umá máqe-uraiye. ítáaro. náawabi wetábá wení áwîqa múte yauwínna-nakomma Áánûqtuma mamá márûte yuwániye. náawabi wetábá wení áwîqa márúte yuwaína-nakoni áwîqa Áánûqtuma múte yauwíniye." téna Îtuma tiráiye.

pááqya-noiyapoma Îtuma íráqôniq umáyíkaraiye.

15 yaímma-wayukama yemá pááqya-noiyapoma yiwíqmeta Îtunopaq irááe. yemá téta Îtuqtaba min-nóíyápóráq ayáánapo yínêkuikaae tirááe. miráimanibo Îtuni iyápó-annama minnâ aónawaaeta mi-káyúkámá aamá yiwááguraae. 16 ánibo Îtuma iyápórawaqa yááyama amakaq iréna maará-tiraiye: "keráwáqá iyuwáiyata iyápóma ketôpaq íyaraq íma yaqtóráaro. Áánûqtuma yabíkái-marupaqa miráuma iyápóraa-kayukati minnáe. 17 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. iyápógomma aboámá aati-aatimá áwáqnaa kéipoana miráráá umá móra-nakoma pááqyan-iyaporaa íma auránama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberaniye. áraimma ímiye." téna Îtuma tiráiye.

anó-nakoma máqte-qtataaqa makáine.

18 móra anó-nakoma Îtumma maará téna ítama aónaraiye: "íráqô-yiraati-nako, kemá náaraq umáwaq aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnô?" téna ítama aónaraiye. 19 ánibo Îtuma maará téna tiráiye: "nôraq itaawáq keqtábámá íráqô-nako kéteno? Áánûqtu wenamáa íráqôniq kéiye. 20 emá ámáan-aimma ítaraane. aaraukáqá íma yataiyo. waayúkama íma ikámma puyuwo. moyámmá íma mayaao. káqon-nakomma kaaqaarimá ítimakaao. emá enanó-enaboni aménáápáq mááo." téna Îtuma titana 21 anón-nakoma maará-tiraiye: "naayóbáqá kemá iyápóma máqe-uraunarake áaimma átáma min-ámáán-áímmá máqtemma anaaé wakáunamiye." téna tiráiye. 22 Îtuma min-áímmá itáá ena maará-tima-amikaiye: "emá móra-yataaqtaba aqtórárîq urááne.ení máqte-qtataaqa waayúkama yímínata meyáníq kéiyaa mi-mónéqá mamá *wáyoq-wayukama yaímma yimiyo. emá miráumatuwena Áánûqtuni-marupaq kateko-yátááqá maránóne. ánibo emá miráumatuwe ketinaaé waraao." téna Îtuma

timá ámikaiye. 23 miráitana min-ánó-nákómá min-áímmá itáá ena áyákoma ummaa yáguraiye. wemá móneqa ôriq umá makáinapoana wení móneqtaba ítama ummaa yaráiye.
24 min-náqá aónawaaena Îtuma maará-tiraiye: “waayúkama taíbaq-yataaqo makáa-kayukama Ááanûqtu yabíkái-marupaq uwínóqtabama kammáa kámagoe. 25 káámoma oótiraakakoma waigóní aapi peránénama kammáa ainíkáá umá miráuma móneqa taíbaq makái-nakoma Ááanûqtu yabíkái-marupaq uíníqtaba kammáa kámagiye.” téna Îtuma tiráiye. 26 waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: “miráinanama kanaaráq náawawaq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayáníyô?” téta tirááe. 27 ánibo Îtuma maará-tiraiye: “waayúkama móra-yataariqa kanaaráq íma ínômanibo Ááanûqtu kanaaráq miráininiye.” téna Îtuma tiráiye.
28 Pítaama maará-tiraiye: “itaao. ketáámá ketáái márûkaraq ketáái ótakaraqa yuwétaa enanaaé kéwaraunataae.” téna titana 29 Îtuma maará-tima-yimikaiye: “kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. máqte-kayukama Ááanûqtuma yabíkái-qtataaqtaba naammá yuwéta aaramá ábâqawaamma aboámmá anóamma iyápóma yuwaíyanama 30 kanaaráq Ááanûqtuma íbêqa maa-kánááráqá uyátá-maqma taíbaq yauwéqma yimíniye. ánibo anaaéka-kanaama pááq ínatama yemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma ókaraq wemá puyéna yauwéqma itó-iniqtaba kétiye.

31 Îtuma wení tiyááka uréna títaupake kaayaq-nóíyápómá yiwíqma yíkarena maará-tima-yimikaiye: “ítáaro. íbêqa ketáámá Yérútáárebaq uyónúnatae. ánibo naayóbáqá Ááanûqtuni amuné-wáyúkámá Waayúkagoni Áráakoqtaba agatáan-aikoma áraimma pááq éna arammá iyániye. 32 yemá wemmá mamá Yéqtaaeo-wayukati iyáápi maránoe. ánibo yemá wemmá aábê-aimma timáketa áyoqa ayéta wiráráti wirakánoe. 33 ánibo yemá tebûqa améta ikámma utánómanibo kaumo-kánááráqá itó-iniye.” téna Îtuma tiráiye. 34 miráimanibo wení iyápó-annama Îtuma min-áímmô timmá íma ítama arútaraae. Ítíráaeo-wayukati kínimma aónaigae téna timánibo min-áíkóní áaimma aúyokuraitataboata íma ítama tágaraae.

móra aúgaroq-naqa Îtuma mamá atóbamakaiye.

35 Îtuma Yérikobaq waaqókáq úítana mórama aúgaroq-nakoma aakóní áwábaq máena móneqtaba aarawaamá yááyama ita-ita uráiye. 36 min-áúgáróq-nákómá ítáimma taíbaq-wayukama kéyewana ítátuwena maará téna yaímma-wayukaraq ítama aónaraiye: “yemá nôraq kéoo?” téna tiráiye. 37 ánibo yemá maará-tima-amikaae: “Îtuma Náátárêtibake-naqa kéiye.” téta tirááe. 38 ánibo min-áúgáróq-nákómá maará téna ááyama tiráiye: “Îtuo, emá Tébitimma áanikomopo emá kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiye. 39 áqnáabaq ye-káyúkámá maará téta aamá awááguraae: “emá paáti mááo.” téta tirááe. miráimanibo min-aúgáróq-nákómá ókaraq ááyama maará-tiraiye: “emá Tébitimma áanikomopo kemmá arummá umátikaao.” téna tiráiye. 40 ánibo Îtuma waaqókáq ya itó-urena mará-tima-yimikaiye: “keráwáqá min-náqá ketôpaq awíqme yero.” téna tiráiye. min-áúgáróq-náqá waaqókáq itana Îtuma maará téna ítama aónaraiye: 41 “kemá emmá nôraq umákanuno?” téna tiráiye. ánibo min-áúgáróq-nákómá maará-tiraiye: “uyátáraana-nako, kemá keqnáámmá túramma aónanaae téq kétune.” téna titana 42 Îtuma maará téna timá ámikaiye: “karáqma aónaao. ení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákómá emmá mamá atóbamakaiye.” téna Îtuma tiráiye. 43 miráitana páátákáá min-nákóní aúrakoma íráqôniq umágitana aúramma aónarena Îtun anaaé kéwarena Ááanûqtuni áwîqa múte yaútaiye. ánibo aarawaamá minnáraq aónawaaeta Ááanûqtuni áwîqa múte yaútaae.

19

Takíatini watáama

1 Îtuma Yérikobaq uyábékaimma 2 mikáq móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Takíatie. wemá táákiti-moneqa mayaí-wáyúkátí kawáá-nápóana móneqa taíbaq makáiye. 3 ánibo Takíatima Îtumma aónainena uráimanibo wemá awaaraq-nápóana taíbaq-wayukabikema kanaaráq Îtumma íma aónaraiye. 4 ánibo Takíatima taíbaq-wayukati yúbáq uyaaté uréna móra-yaraq uyátárena Îtumma aónainena uráiye. ánibo wemá ‘Îtuma maan-ákáq íniye’ téna aúyánámmá ítaraiye. 5 Îtuma min-áúkápáq iréna múte aónatuwena maará-tiraiye: “Takíatio, emá páátákáá marabí kumuwo. íbêqa kemá ení naaúpaq mánune.” téna Îtuma tiráiye. 6 miráitana Takíatima páátákáá kukéna amuqá kémaraipike Îtumma awíqmena wení naaúpaqa kóuraiye. 7 ánibo máqte-kayukama minnáma aónatuweta aamá awáágéta maará-tiraae: “Îtuma móra kúmiq-nakoni naaúpaqa ko kéwaiye.” téta tiráámanibo 8 Takíatima itó-urena uyátárai-nakomma maará-tima-amikaiye: “uyátáraana-nako, emá itaao. íbêqa máqte-qtataaqa yaíkaaq uréq áwáyoq-wayukama yiménúne. ánibo kemá móra-nakomma kaaqaarigóníq umákéq wení

máqte-qtataaqa moyámmô matáana-yataaqa kanaaráq yauwéqma kaayaqté-kaayaqte-kanaaráq aménúne.” téna tiráiye. 9 miráitana Îtuma maará-tima-amikaiye: “íbêqa maan-náúpáké-káyúkámá Áánûqtu yauwéqma kéyiwiraiye. maan-nákógáráqá Áabaraan-annabikemanibo íbêqa arummá waeráiye. 10 minnâ Waayúkagoni Áráaqa iréna aúyokuraa-kayukama yibáá umá yauwéqma yiwiránáae téna uráiye.” téna Îtuma tiráiye.

tiyááka-wayukama meyámmá matáa-waigoni waéqma itaí-áíné.

11 yemá min-áímmá ítátuwaawana Îtuma móra waéqma itaí-áímmá timá yímikaiye. Yérútáárebaq waaqókáq yitatabóata Áánûqtuma yabíkáin-aimma íbêqa abarokáq ínítana kétiye téta yúyánámmá ítaraae. 12 ánibo Îtuma maará-tiraiye: “mórama anó-nakoma móra ayáqtááq-mapaq kínimma tarôq umákane owana kóuraiye. anaaékaqa min-nákómá yauwéqma yíniye. 13 íurena min-ánó-nákómá wení tiyááka-mayai-wayukama yiwíkena móneqa tiyááka-wayukama yímika-yimika uráiye. maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá maami-mónéqnápó mayaímá mamá amuq-yáúmá kémayaiyaq yauwéqma yeno.’ téna tiráiye. 14 miráitata wení márûkaq-wayukama yaímma íyamma umákaraae. miráitana wemá kóitata yaímma-wayukama timáyíkáawata anaaé waqmé urááe. ánibo yemá maará mó-tiraae. ‘maamin-nákómá ketáái kínimma máiyaba íkétikaitaae.’ téta tirááe.

15 min-nákómmá kínimma tarôq umákáawana máqena anaaékaqa yauwéqma iráiye. ánibo wé maará-tiraiye. ‘naayóbáqá móneqa yímikaunna-wayukama yááyaiyata yero. móra-moray-uma náaraq umáq amuq-yáúmá matááwáa aónanaae.’ téna tiráiye. 16 áqnáabaq-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ema tiyááka-wayukama tímikaanna-monekake matéq mayaímá kémayeq amuq-yáúmá (200) matáune.’ téna tiráiye. 17 ánibo kínima maará-tiraiye. ‘emá íráqô-mayai-napoa emá kateko-máyáímá matááne. emá pááqya-qtataakaraqa kawáá umá kárutaanaboaq íbêqa kemá emmá náápaamma kámunaboaa tiyááka-ano-marukaqa yabi ínóne.’ téna tiráiye. 18 anaaékaq móra-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, kemá ení tiyááka-wayukarake mayaímá matéq amuq-yáúmá (100) matáune.’ téna tiráiye. 19 ánibo kínima maará-tiraiye. ‘móra-tiyaapaq anó-marukaq-kawaama yabi iyo.’ téna tiráiye. 20 káqo-mayai-nakoma iréna maará-tiraiye. ‘uyátáraana-nako, ení móneqa tiyááka-wayukama maa wáiye. kemá móra-wannaabi atáá-umatuweq ákaraune. 21 kemá emmá aónáunama emá iragayá-náqá máane. móra-nakoma márái-qtataaqa emá paá kémaye. káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaane. miráitaq kemá enáaqa kéikatune.’ téna tiráiye. 22 ánibo kínima mi-máyáí-nákómmá maará-tima-amikaiye. ‘emá tái-mayai-naqone. enáarake kemá emmá aabi mayakánúne. áraimma kétimonaane. kemá iragayá-náqá máepoaq káqo-nakoma márái-qtataaqa kémayeq káqo-nakoma yómmá yoqmáráipikemma aáwaqa paá kémayaune. miráwáq kéuno? 23 ánibo nôraq itaawáq ketí móneqa móneq-naupaqa íma tíkáraanaq yauwéqma yéqa amuq-yáúgáráqá íma mayáúnô?’ téna tiráiye. 24 mi-kínímá waaqókáq itó-uma máe-kayukama maará-tima-yimikaiye. ‘keráwáqá min-nákóní ayáápike tiyááka-wayukama yabíma taíbaq matokái-nakomma áméro.’ téna tiráiye. 25 ánibo yemá maará-tima-amikaae. ‘uyátáraana-nako, wemá áqa taíbaq (200) matokáiye.’ téta tewana 26 mi-kínímá maará-tiraiye. ‘kemá keráwáqá kétima-timune. máqte-kayukama taíbaq matokáiyayuma yemmá ókaraq yiménúne. miráimanibo móra-nakoma pááqyamma matokáinna-nakomma wení pááqya-qtataaqa ayáápike yabítuwanune. 27 ánibo ketí anmuro-wáyúkámá keqtábá téta ketáái kínimma máiyaba ‘íkétikaitaae’ tiráá-kayukama yiwíqme maakáq iréra ketúrakaq yíkamma púyoro.’ téna kínima tiráiye.” téna Îtuma waéqma itaí-áímmá tiráiye.

Îtuma Yérútáárebaq anó-kiniraa umá uráiye.

28 Îtuma min-áímmá timá ánatatuwena áqnáabaq kéwena Yérútáárebaq uráin-amma arááyamaena uráiye. 29 ánibo Îtuma Béqtápégibaqa waaqókákáráq Béqtanibaqa waaqókákáráq iráimma min-ánúmá áwîqa Óríbêti-anuraq iréna wení iyápó-annabike kaayaqá timáyíkáitata áqnáabaq urááye. 30 Îtuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá mera-márúpáq uréka mórama naatéqá oótiraa-kamma ánnáraq kúyakaraabo aónaakao. naayóbáqá min-ótíráá-kákóní ámûraaqa íma ayááqmeta uréire uráámibo ánná ayútuweka awíqme yekao. 31 ánibo móra-nakoma kenákámá ítama aónéna ‘nôraq itakawáq min-ótíráá-kámmá ánná káyuboyo?’ tínakama kanaaráq kenakámá yauwéqma maará tekao. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé tekao.’ téna Îtuma timá yímikaiye. 32 Îtuma kaayaq-nákámá timá yíkáitata yenákámá kóureta timá yíminiq umá mi-qtátááqá wáitata aónaraaye. 33 yenákámá uréta naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyata min-ótíráá-kákóní aanábó-nákómá iréna maará-tima-yimikaiye. ‘nôraq itakawáq naatéqá oótiraa-kamma ánnáma káyuboyo?’ téna titata 34 yenákámá maará-tiraaye. ‘uyátárai-nakoma maaminnáyaba itakaé.’ téta timátuweta 35 naatéqá oótiraa-kamma awíqmeta Îtunopaq iréta min-ótíráá-kákóní ámûraaq

wáqtôma abákáreta Îtumma min-ámúrááq ákáawana máqe-uraiye. 36 ámûraaq máena kéwitata aarawaamá yeqtí unáákáqtôma maméta aapitáá wíqmakaae. 37 Îtuma Yérútáárebaq waaqókáq Óríbêti-anubake kukáin-apataaq iréta máqtemma wení iyápó-annama anómma yimuqá makááe. Îtuma máqten-awaameq-yataariq itata káoneta minnáyaba anókaq ááyama Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae. 38 yemá maará téta ááyama tirááe: “anó-kinima uyátárai-nakoni áwîkaq kéitana Áánûqtuma íráqôniq kéumakaiye. kaayoné-yátááqá Áánûqtuni márûpaq wáinaq Áánûqtukaq anómma tágama-yataaqa wáiye.” téta tirááe.

39 ánibo yaímma Pérati-wayukama mi-táíbáq-wáyúkánóbáq máqeokake Îtumma maará téta timá ámikaae: “yirááti-nako, emá ení iyápó-annama ‘paáti máero’ timá yimiyo.” téta tirááe. 40 ánibo Îtuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kemá keráwáqá kétima-timune. paáti máiyanama kanaaráq óqtakoma aamá ááyama tínoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma Yérútáárebaq máa-kayukayaba ibiqá yakáiye.

41 Îtuma Yérútáárebaq waaqókáq iréna márûqa káonena ibiqá yakáiye. 42 Îtuma maará-tiraiye: “ketáama kaayoné-yátááqtábá keráwáqá itaígáae téq túnnamanibo keráwáqá íma ítaraane. keráwáqtí taákoma kanaaráq íkéitaiye. 43 keráwáqá ítáaro. anaaékaqa móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá iréta tíqa umá ikútiketa máqten-aukapaqa ikúma aúyatikanoe. 44 keráwákáráq keráwáqtí waayúkagaraq máqtepaq tíkamma ánatatuwanoe. yemá mórama keráwáqá íma tiyuwaíyaq paámá mánoe. íbêqa Áánûqtuma keráwáqá mamá atóbamatikani-kanaayabama túyánámmá íma ítaapoata namuro-wáyúkámá keráwáqá máqtepaq tíkameqe yuwánóe.” téna Îtuma tiráiye.

anó-monoq-naupaq máqte-qtataaqa makéta meyámmá máyáa-kayukama Îtuma yíkamma wakáiye.

45 Îtuma anó-monoq-naupaq uténa Áánûqtukaq amí-wámmá maméta meyánîq o-káyúkámá áaimma átáma yíkamma paábataa waqtukáiye. 46 Îtuma maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará-tiraiye. ‘ketí naakómá paá nunamummá tí-námmá waíno.’ tiráine. mirá-tiraimanibo keráwáqá mamá moyá-káyúkáti-aúpáq-nákáá kéumatuwaae.” téna tiráiye.

47 aati-aatimá Îtuma anó-monoq-naupaq kéyiraatena timá yímikaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq aarawaatí anó-kayukagaraq Îtumma ikámma puínón-aqtaba abáá-uraae. 48 miráimanibo máqte-kayukama Îtun áama itáíyábá ôriq umá yíkáitataboata anó-kayukama ikamínón-amma íma abáá-uraae.

20

yemá Îtuqtaba ‘náawaq náápaamma ámikaiyo’ téta ítama aónaraae.

1 móra-taoqa Îtuma anó-monoq-naupaq watáama aarawaamá kétima-yimena átê-wataagaraq Áánûqtutabagaraq timá yímikaiye. ánibo uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq anó-kayukagaraqa Îtunopaq irááe. 2 yemá maará téta Îtumma timá ámikaae: “emá keqtáá timá-timiyo. emá nói-naapaanaq matokéyaq maami-máyáímá kémayaano? náawaq maami-náápáámmá ámikaiyo?” téta ítama aónaraae. 3 ánibo Îtuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “kegáráqá keráwákáq móra-aiqtaba ítama aónanaaq kéune. keráwáqá kemmá timá tíméro. minnâ 4 Yóáanema nommá péqyikai-qtataaqa minnâ Áánûqtunawabi waayúkagonawabiyo?” téna tiráiye. 5 ánibo yeíyáá aamá kóté-yáté kéeta maará-tiraae: “ketáá maará téqtaa minnáma ‘Áánûqtunae.’ tenanatáámá Îtuma maará-tiniye. keráwáqá nôraq itaráq itáíq-itaiq umá tirummá íma kámeo tíniye. 6 ánibo ketáá téqtaa minnáma paá ‘waayúkati minnáe.’ tenatatáámá máqte-kayukama keqtáá óqtatanapotaa tíkaminotaae. ánibo yemá Yóáaneqtaba Áánûqtuni amuné-náré téta kéitaapoata óqtatanapo tíkaminotaae.” téta tirááe. 7 miráitata yemá maará téta Îtun-aaraq yauwéqma tirááe: “Yóáanema nommá péráiqtataaqa náakakenaq iráiyô minnâ ketáá íaonaraunataae.” téta tirááe. 8 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “móraiq umá kegáráqá keráwáqá íma timá-timenune kemá nói-naapaanaq matokérabi mi-máyáímá kémayaune.” téna Îtuma tiráiye.

tái-wayukama wááéni ara-tókáq yabíye-waigoni waéqma itaí-áíné.

9 Îtuma mirá-timatuwena aarawaamá móra waéqma itaí-áímmá timá yímikaimma maará-tiraiye: “móra-nakoma wááéni ara-tómmá yoqmakáiye. ánibo min-nákómá wááéni-aramma uqmá yaímma-wayukati iyáápi mi-tómmá maréna min-nákómá káqo-marabaq ko máqe-uraiye. 10 anaaékaqa wááéni-aramma ábuma-kaitana arammá kutí-kánááráqá móra-naqa timákáitana wááéni ara-tókáqô yabíkáa-kayukayopaq uráiye. anón-nakoma téna min-nákómmá

yaímma mi-tópíkén-ááwáqá amígáae téna timákáitana uráiye. ánibo wááéni ara-tókáq yabíkáa-kayukama mi timákáitana i-náqá ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá kóuraiye. 11 keqnáámmá anó-nakoma káqo-mayai-naqa timákáitana uráiye. miráitata wekáráq ikámma waqtúwáawana aáwaqa íma mayéna paá yauwéqme kóuraiye. 12 ánibo keqnáámmá mikáq móra-mayai-naqa timákáitana uráiye. miráitata keqnáámmá ikámma yaúma paábaq iyaabótukaae. 13 miráitana wááéni ara-tókóní aboámá maará-tiraiye. 'kemá náaraq ónúnô? ketáanikoqtaba ôriq umá tíkáin-iyapoma minnâ timákáanana wíniye. ánibo yemá min-íyápógón áama itánóe.' tiráiye. 14 miráitata wááéni ara-tókáqô mayaí máyaa-kayukama aónaamma anó-nakoni ánikoma kéiqtaba yeíyáá maará-tiraae. 'maan-nákómá anaaékaqa aboání máqte-qtataaqa mayániye. mayaíyataao. maamin-náqá ikámma puyónatae. miráinataa maami-tómmá ketáá mayánúnatae.' tiráae. 15 ánibo mi-káyúkámá anó-nakoni áanikomma wááéni ara-tókóní áwábaq márúte yukéta ikámówana pukáiye. ítáaro.

wááéni ara-tókóní aboámá mi-káyúkámá náaraq umáyikaniyo? 16 yókóní aboámá iréna wááéni ara-tókáqô mayaí máyáa-kayukama yíkamma puyéna wááéni ara-tómmá mamá káqo-kayukama yimíniye." téna Îtuma tiráiye. ánibo waayúkama min-áímmá itáá eta maará-tiraae: "wemá miráinabo áraimma ímiraino." téta tiráae. 17 miráitana Îtuma mi-káyúkámá yimónawaaena maará-tiraiye: "Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá wáin-aikoma nóin-aainaq wáiyo?
'maamin-óqtámmá mayaí-wáyúkámá
paábaq matúwáan-oqtakoma íbêqa
naakóní akoqnáá-abokaa kéiye.'
18 maqte-kayukama maamin-óqtákóní ámûraaqo kuqtétama yemá ikámma púbuyaginoe. ánibo maamin-óqtákómá móra-nakoni ámûraaqo kuqténama min-nákómmá ikámma púbúyama obamá aúqtuwaniye." téna Îtuma tiráiye. 19 ánibo ámáan-aimma yiráá ti-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraqa yemá ítáamma Îtuma yeqtí yúbi maréna waéqma itaí-áímmá tiráiye. miráitata é mi táoq Îtumma yáqtoraneta uráae. miráitata aarawatí yáaqa ikatéta Îtumma íma yáqtokaae.

Îtuqtaba táákiti-moneqa Títaamma amíkáae téta ítama aónaraae.

20 ámáan-aimma yiráá ti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq Îtumma aatómáq uráae. kuqtarurîq o-káyúkámá arupú-wayukaraa umá kaaqaari-áímmá timátuweta Îtumma wenáarake yáqtoqma anó-kamaani-wayukati iyáápi maréta aamá ítama yainánéta uráae. 21 ánibo yemá maará téta ítama aónaraae. 'yiráá ti-nako, ketáá kéitaunataae. enáagoma arupú kéitaaboaa aarawaamá arupú-aimma kétima-yimene. anó-kayukati anón-iwiqtabama íma ikatîq kéemanibo aarawaamá Áánûqtuni áaimma kéyiraate árain-aimma kétima-yimene. 22 emá nóine téq aúyánámmá kéitaano? Títaamma" Arómani anó-kawaa-naqa táákiti-moneqa aménúnataabi íyabiyo?" téta Îtumma ítama aónaraae. 23 miráimanibo Îtuma mi-kaaqaari-áímmô temmá ítaraiye. miráitana maará-tima-yimikaiye: 24 móra-moneqa tiráátero. maannáma amakaráq áwîkaraq waímma náawabiyo?" téna tiráiye. ánibo yemá maará-tima-amikaae: "Títaani amané." téta tiráae. 25 ánnibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: "móra-yataaqa Títaannamo wárainaqa kanaaráq Títaamma áméro. ánibo Áánûqtuni móra-yataaqo wáinaqa kanaaráq Áánûqtumma áméro." téna Îtuma tiráiye. 26 miráitata Îtun áarakemma aarawatí yúbáqá Îtumma íma yáqtóráawaniq uráae. Îtuma min-áímmá yauwéqma timá yímiqtaba yemá taíbaq-yuyanamma ítáá eta aamá íma téta paátí máqe-uraae.

waayúkama pukéna itóiyaba Îtumma ítama aónaraae.

27 yaímma Táátûti-annabike-kayukama Îtunopaq iráae. yemá Táátûti-wayukama téta pukáa-kayukama íma itó-inoe. téwaone. 28 ánibo yemá maará téta Îtumma ítama aónaraae: "yiráá ti-nako, Mótetima naayóbáqá maamin-ámáán-áímmá agatáine. 'móra-nakoma aaramá makáinna-naqa iyápóma íakena pukínanama kanaaráq ábâkoma min-ínímmá maténa awaaóní anónnáma móra-iyapoma marakániye.' tiráine. 29 itaao. mórama ye wátánónáámá miráuma aba-paké kaayaqá máqe-uraae. áqnáaekoma móra aaramá maténa iyápóma íma marakéna pukuráiye. 30 anaaékaq ábâkoma min-ínímmá matáiye. 31 anaaékaqa mamá mikáq-ábákómá keqnáán-ínímmá maténa móraiq umá pukuráiye. ánibo keqnáámmá móraiq umá abapaké móra-watanonaama mimórá-ínímmá matéta iyápóma íma marakéta máqtemma pukuráae. 32 miráitana min-íníkógáráq pukuráiye. 33 ánibo pukáa-kayukama itó-i-kanaaraqa min-íníkóma náawani ánáraq mániyo? abapaké kaayaq-wátánónáámá min-ínímmá matáane." téta Îtumma ítama aónaraae. 34 minnáyaba Îtuma maará-tima-yimikaiye: "aaragáráq waagaráq íbêqa maa-kánááráqá mamá aaraukáqá káuraae. 35 anaaékaqa aarawaamá pukáiyapike Áánûqtuma itó-oro tínata itó étama yemá ókaraq aaraukáqá íma auránoe. 36 ókaraq íma puínoe.

yemá miráuma kaqtó-wáyúkáráá umá maéta íma kanaaráq puínoe. Áánûqtuma pukáíyapike mamá itó-umayikanipoata yemá Áánûqtuni áráabitie. 37 ánibo Mótetigaraqa keqtáá tirááténataa pukáa-kayukama pukáiyapike itó-inoe téna tiráátiraitaae. pááqya-tabikemma iramô karái-waigoni watáagoma maará-tiraiye. 'uyátárai-naqa minnâ Áabaraani Áánûqtugaraq Ááítekini Áánûqtugaraq Yáakoboni Áánûqtue.' 38 Mótetima wení anáábútááma pukowana maamin-áímmá ítaraine. miráitana Áánûqtuma íma pukáa-kayukati Áánûqtuma máiye. ímiye. wemá minnâ paá yú aréta máa-kayukati Áánûqtue. wení aúrakaqa máqte-kayukama paá yú aréta mááe." téna Îtuma tiráiye. 39 Îtuma mirá-timatuwaitata yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukama maará téta yauwéqma tirááe: "yirááti-nako, emá íráqôn-aimma téne." téta tirááe. 40 ánibo yemá ikatîq éta ókaraq Îtumma íma ítama aónaraae.

yauwéqma yiwiraí-náqá Metáiyama náawabiyo téna Îtuma Pérati-wayukaraq ítama káonaiye.

41 Îtuma Pérati-wayukama makáqma aónéna maará-tima-yimikaiye: "nôraq itatawáq yemá Metáiyama Tébitimma áanikoe kéteo? 42 naayóbáqá agamatán-áúbábí Tébitima maará-tiraine.
'uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakomma maará téna timá ámikaine.
emá ketiyáán-urapaq márenaraq
43 anaaékaqa kemá
ení namuro-wáyúkámá mamá
ení aítauq aménáápáq yíkáanata wínoe.'
téna Tébitima agamatá-kánnáábí mirá-tiraine. 44 Tébitima wenamáárîq wemá ketí uyátárai-nare tiráimanibo náaraq umá Metáiyama Tébitini áanikoma máiyo?" téna Îtuma tiráiye.

ámáan-aimma yirááti-wayukati yáaimma

45 máqtemma aarawaamá máeta Îtun áama ítaraae. ánibo Îtuma maará téna wení iyápó-annama timá yímikaiye: 46 "keráwáqá ámáan-aimma yirááti-wayukayabama atéráaro. yemá ayáqtááq-unakaqtoma umáreta uréire íyábá ôriq umá kéyikaiye. yemá téta waayúka áíkuiyakaqa uyátárai-nare téta aarawaamá miráó-maarao timá-tikaigaae téta kéte. ánibo yemá monoq-náúpáqá aarawaatí yúbáq aokaq-ábíqtátámá yokaa umáyikaiyata anón-aawaqo naí-kánááráqá kateko-ábíqtátáráq maétaa aáwaqa nánátaae kéte. 47 ketoq-nóínímmá yetí naammá íma meyáníq ínôwataboata máqtepaq kémayeta yemá kaaqaari téta ayáqtááq-nunamumma kéte. aamá ítama yainaí-kánááráqá yemá anómma táí-meyamma mayánoe." téna Îtuma tiráiye.

21

keqtoq-ínikómá Áánûqtukaq amuqá marakéna móneqa ámikaiye.

1 Îtuma aónama kéyautena aónaimma móneqa ôriq umá makáa-kayukama Áánûqtukaq yimuqá marakéta móneqa maraí-yáwáápí móneqa má-makaae. 2 ánibo Îtuma aónaimma mórama keqtoq-ínímmá awaikómá pukuráin-inikoma kaayaqá pááqya-monekarata móneq-yawaapi mó-makaiye. 3 Îtuma maará-tiraiye: "kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. maa-kéqtóq-ínikómá awaikómá pukuráin-inipoana wemá anó-moneqa yuwéna yaímma-wayukama uyátáiye. 4 máqtemma maa-káyúkámmá yemá taíbaq-moneqa makétaboata yaímma Áánûqtukaq yimuqá marakéta káme. miráimanibo maan-ínikómá íma taíbaq-moneqa makénaboana wemá máqtemma máyuwena aáwaqa meyáníq umá nání-moneqa íma matokáiye." téna Îtuma tiráiye.

"anó-monoq-namma táíq umáginiye." téna Îtuma tiráiye.

5 yaímma-wayukama anó-monoq-naqtaba íráqôn-oqtakake min-námmá umáreta máqte-qtataaqa Áánûqtukaq yimuqá marakéta ámêqtaba tewana Îtuma maará-tiraiye: 6 "máqtemma maami-qtátááqá íbêqo aónaamma móra-kanaama pááq ínatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá íma móra-oqtamma yuwáiyana káqon-oqtakoni ámûraaqa wániye. máqtepaq yawítítuwaiyana marabí kumíniye." téna Îtuma tiráiye.

"taíbaq ummaa-yátááqá pááq íniye." téna Îtuma tiráiye.

7 yemá Îtumma maará téta ítama aónaraae: "yirááti-nako, náa-kanaararaq mi-qtátááqá pááq íníyô? áqnáabaqa nóin-awaameraq pááq ínataa aónétaa mi-qtátááqá pááq íné iyé ténúnataabiyo?" téta tirááe.

8 ánibo Îtuma maará-tiraiye: "keráwáqá yabíqma arútáaro. yemá keráwáqá kaaqaari téta makátébo. taíbaq-wayukama ketíwîkaq iréta maará-tinoe. 'kemá wemúne. maami-kánáámá íbêqa pááq kéiye.' tínômanibo kerawáqá íma yinaaémma ko wáráaro. 9 anaaékaqa webómá kéeta anón-aaiqa kéoe tíyan-aimma itánómanibo kanaaráq íma ikatîqa oro. mirái-qtataaqa áqnáabaq pááq ínîmanibo aqtó-kánáámá páátákáámmá íma pááq íniye." téna Îtuma tiráiye.

10 móragaraq Îtuma maará-tima-yimikaiye: “móra-anna-wayukama káqon-anna-wayukama itó-uma ááiqa umáyikanoe. ánibo móra-kinini waayúkama itó-uma káqo-kinini wayúkate ááiqa íinoe. 11 ánibo maa-márábímmá anómma márûma kéyinana yaímma-aukapaq-marabaqa aáwaqa ánataginata yáayaba kéeta anó-karima mayánoe. ánibo taíbaq anómma tái-yataaqa aabayákáqá anón-awaameq-yataaqa pááq kéinana kéqokeq-yataaqa pááq ínna-waigoma keráwáqá mamá táaqa kamátikaniye.

12 miraímanibo mirái-qtataaqa íma pááq uráinayaba yemá keráwáqá yáqtoketa mamá táíq umátiketa monoq-náúpáq mamá tíkareta aamá ítama yainéta mamá ánná-naupaq tikánoe. yemá téta ketíwîqtaba mamá kíni-kayukararabi kámááni-wayukaraq tiwíqmeta wínoe. 13 ánibo mirá íya-waigoma keráwáqá mamá keqtábá kámááni-wayukama timá-yiminoe. 14 miráinaq keráwáqá mi-kánááráqá átê-wataama Áánûqtutaba kanaaráq timá-yiminoe. 15 kemá ke-namáárîq arupú-aimma túyánákáq mamáráanana itaí-yátááqá timíniye. ánibo minnámo timá tíménna-aimma keráwáqtí namuro-wáyúkámá kanaaráq íaratinoe. 16 keqtibomá keqtinóma keráwáqtí móra-naaegoma keráwáqtí tibâqawaayuma keráwáqtí aanábómá mamá keráwáqtí namuro-wáyúkátí iyáápi mamá tikáiyata keráwáqá tíkamma keráwápikémá yaímma puínoe. 17 kekákéné téta máqte-kayukama keráwáqá tiwáágínomanibo 18 keráwáqtí tiqnótáugoma mórama íma múkiniye. íma tíkamma puínoe. 19 keráwáqá akoqnáá umá kéyaqtoraapoata keráwáqtí túwaraimma paá mánoe.

“Yérútááre-maruqa táíq íniye.” téna Îtuma tiráiye.

20 miráimanibo anaaékaqa keráwáqá aónáíyata ááiq-i-wayukama Yérútááre-maruqa yaikutíyaqa keráwáqá kanaaráq mikáq aónéq márûqa mamá táíq í-kánáámá pááq iyé tínoe. 21 mi-kánáárâqá Yúría-marupaqo máraiya-kayukama péqmareta anubaq kóoro. ánibo yaímma-wayukama Yérútááre-marupaqo máiya-kayukama mi-márúqá yuwéraq ôpaq kóoro. ánibo márûkoni aaumépaqo máiya-kayukama ókaraq yauwéqma mi-márúpáqá íma úyoro. 22 maami-kánáámá anónnáma tái-meyamma mayaí-kánáábóana máqten-aimma Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímá wáin-aikoma abarokáq pááq éna arammá iyániye. 23 mi-kánáárâqá aaramá yímûkaraq máa-noinikaraq iyápóma náámma kéyime-noinikaraqa tirunô. anómma ummaa-yátááqá maa-márábímmá pááq ínatama mi-kánáárâq Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma áyámma umáyikaniye. 24 yaímma-wayukama tokóru-yakaa-punapo yemá yíkamma képuyeta yaímma-wayukama namuro-wáyúkámá yemmá ánnáma yímituweta Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mó-yikanoe. ánibo káqo-kayukati yítaukoma Yérútááre-maruqa yamá igárîq kéiyana mi-káyúkátí kanaamá ánataniye.

anaaékaqa Waayúkagoni Áráaqa Îtuma kumíniye.

25 ókon-okomma awaaméq-yátááqá aabaúrárábi wíyokakaraq wiyókákáráqá pááq íniye. ánibo maa-márábímmá únókómá anó-iyama kémetainata máqten-anna-wayukati íyákoma táíq kéinata ikatîq íinoe. 26 maa-márábí máqte-qtataaqa pááq inéna ínayaba taíbaq-yuyanamma kéiteta ikatîq kéiyana yúgabaaq ínata kekaaq íinoe. aabayákákémmá wiyókómá kanageq ínípoata yeqtí aakakémá yaráqme wéyáwé íinoe. 27 mi-qtátááqá pááq ínata káonaiyana Waayúkagoni Áráaqa móra-konnakaq kumínímma anómma akoqnáágaraq tágama-yataakaraq kumíniye. 28 anaaékaqa mi-qtátááqá áaimma átáma pááq ínaqa mi-kánáárâqá keráwáqá itó-ureq múte aónaaro. Áánûqtuma yauwéqma tiwiráni-kanaama íbêqa waaqókáq wáiye.” téna Îtuma tiráiye.

píki-yagoma-kanaama pááq íni-waigoni awaaméq yámiye.

29 móra waéqma itaí-áímmá Îtuma maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá warímukaraq káqo-tagaraq aónaaro. 30 aónáawana aúgen-anama amúmma máráitaqa ‘íbêqa yó-kánáámá iyé’ téq káonaae. 31 móraiq umá keráwáqá aónáiyana mi-qtátááqá pááq ínaqa kanaaráq keráwáqá aónanoe. Áánûqtuma yabíkái-maruqa waaqókáq áaimma átáma yínéna kéiye.

32 kemá keráwáqá áraimma kétima-timune. aarawaamá maa-kánáárâqá íma pukáiyata máqtemma mi-qtátááqá Yérútáárebaq pááq íinoe. 33 aabayákáráq maa-márágáráq ánatanimanibo ketáagoma íma ánataniye.

yemá iyápó-annama atéráaro.

34 miráimanibo keráwáqá atéráaro. keráwáqá paá túraq wáni-qtataaqtaba taíbaq-tuyanamma ítáabo. íma netuqá omáq-ááwákáqá wááéni-nokaraq íma nánómanibo mirá-qtátáákómá mamá yawááq-umatikainanama kanaaráq uyátárai-nakoni kumíní-kanaagoma páátákáá keráwáqá yáqtoraniye. 35 mirá-kánáámá maa-márábí máiya-kayukaraq waakákoraa umá pááq íniye. 36 aati-aatimá keráwáqá kawáá umátuwe máero. miráinaq keráwáqá mirái-qtataaqa pááq ínna-waigomma kótanoqtabama Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq kéiyana akoqnááma timíno. Waayúkagoni Áráakoni aúbáq kanaaráq itó-inoe.” téna Îtuma tiráiye.

37 máqte-kanaaraqa Îtuma anó-monoq-naupaq aarawaamá kéyiraatena nokáámma Óríbêti-anuraq aúmá ko kéwaine. 38 ánibo aarawaamá nokáapaq itó-uma Îtunopaq iréta wení watáama anó-monoq-naupaq yama itéwaone.

22

Yúqtaatima timá akoqnáá éna anó-kayukaraq 'Îtumma awíqma yiménúne' tiráiye.

1 aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá áwîqa kótámaki-kanaama pááq inéna uráiye. 2 uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Îtumma ikamínónaqtaba abáá-uraamanibo aarawaatí yáaqa ikátaae. 3 ánibo Tááqtaama Yúqtaatini áyáqnobaq pékaima óq-awiqa Itikááriotie. wemá tiyááka umá abapaké kaayaq-íyápó-ánnábíkéné. 4 ánibo wemá Yúqtaatima uréna uyátárai-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupake kawáá-wáyúkágáráq watáama téna Îtumma mamá yeqtí iyáápi maránín-aimma mó-tiraiye. 5 miráitata yemá yimuqá kémareta yaímma-moneqa Yúqtaatimma amínón-aimma téite urááe. 6 ánibo yeqtí yáaraq Yúqtaatima kanaaráré timátuwena Îtumma awíqma iyáápi maránín-aqtaba abáá-uraiye. taíbaq aarawaamá Îtute íma yagaroqtamá máiyana-awaatare téna awé uráiye.

iyápó-annabike kaayaq-nákórátá kótámaki-aawaqa yokaa urááye

7 aokaq-kánáámá yammá paá irabí agamá naí-kánáámá pááq uráiye. mi-kánáárá́qá mórama tipi-típi-naateqa ikaméwaone. 8 miráitana Îtuma Pítaayaa Yóáanemma timáyíkáitata óyana maará-tima-yimikaiye: "kenákámá uréka kótámaki-kanaaraq-aawaqa móma yokaa íyataa naano." téna tiráiye. 9 ánibo yenákámá maará-tiraaye: "kerátámá náakaraq aáwaq mó-yokaa óyúyô?" téta tirááye. 10 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: "ítáakao. kenákámá anó-marupaqa Yérútáárebaq uyáberaiyana móra-nakoma anó-tawebi nommá yaqména kéinarake aapaqá kenákámá timónáí-nakama kenákámá min-nákóní anaaé waqmé wíyana wemá ko peraínna-naupaq ko péráákao. 11 min naakóní aboámmá maará téka timá ámekao: "yirááti-nakoma eqtábá maará-tiye. 'ketí iyápó-annate kótámaki-aawaqa nánúnnama umá aráqmata-namma náanaq wáiyo? tiyé téka timá ámekao.' 12 mirá tíyana yanaa móra amá aráqmatama anón-namma aáwaqa naí-yáárégáráq abíqtátágáráq wái-namma tiráátíno. miráinaka kenákámá min-náúpáq kótámaki-aawaqa mamá yokaa okao." téna Îtuma tiráiye. 13 ánibo min-nákámá uréta Îtuma tiníq umá aónatuweta yenákámá kótámaki-aawaqa yokaa urááye.

Îtuma wení iyápó-annama írêq-kanaaraqa aáwaqa yímikaiye.

14 kanaamá pááq umágitata Îtuma wení iyápó-annagaraq yaareráq máqe-uraae. 15 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: "kemmá keráwáqtábá ôriq umá tíkáipoaq kótámaki-aawaqa áqnáabaq keráwátê nátuweq anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánúne. 16 kemá keráwáqá kétima-timune. kemá kótámaki-aawaqa ókaraq íma nanúnamanibo kótámaki-kanaagoni awaaméqá pááq ínna-yupaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa ókaraq nánúne." téna Îtuma tiráiye. 17 ánibo Îtuma móra-kaapuma maténa Áánûqtukaq 'tíkáiye' timátuwena maará-tiraiye: "keráwáqá maaminnáma matéraq yaímma timakaq oro. 18 kemá keráwáqá kétima-timune. wááéni-nomma ókaraq íma nánúnamanibo Áánûqtuma yabíkái-qtataakoma pááq íni-kanaaraqa wááéni-nomma ókaraq nánúne." téna Îtuma tiráiye. 19 ánibo keqnáámmá Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq 'tíkáiye' timátuwena mapámma yímítuwena Îtuma maará-tiraiye: "maannáma ketúmiye. keráwáqtábáé téq kétimune. keráwáqá mirá kéeraq keqtábá túyánámmá ítáaro." téna Îtuma tiráiye. 20 anaaékaqa yemá nátuweta keqnáámmá wááéni-nokaraq káápuma maténa maará-tiraiye: "maa-káápúmá Áánûqtuni aúgemma anón-anon-aimma timá kéyarutikaitana ketí naaenápó mamá káraapaiye. miráitana ketí naaegómá keráwáqtábá kátigiye.

21 miráimanibo aónaaro. paá-tubi maránî-nakoma ketê aáwaqa naí-yáárérá́q máiye. 22 owé. Waayúkagoni Áráaqa naayóbáqá Áánûqtuma timákárain-amma waránéna kéiye. miráimanibo min-nákóma kemmá mamá namuro-wáyúkátí iyáápimmo maránî-nakoma anómma táí-meyamma wemá mayániye." téna Îtuma tiráiye. 23 Îtuma mirá-timatuwaitata iyápó-annama yeíyáá wenita-wenita kéeta "náawaq mirán-ááímmá tarôq íníyô?" tirááe.

iyápó-annama aamá téite kéeta 'náawaq áqnáabaq-naqa máiyo?' tirááe.

24 ánibo iyápó-annama móra aamá téite kéeta náawabi yeqtí aúkáapimma uyátá-maqma anómma máiye téta téite kéowana 25 Îtuma maará-tima-yimikaiye: "káqon-anna-wayukati anó-kinimma wení akoqnáárake waayúkama yabíqyíkarena maami uyátáraa-kayukama 'waayúkati aanábóé' téta yenamáárîq yetábá kéte. 26 miráinaq keráwátê móraiq íuraiye. ímiye. keráwáqtí aúkáapimma uyátá-maqma anó-nakoma paá-nakoraa umá maíno. áqnáabariq umá maínna-nakoma wemá paá kaayóq-nákáá umá maíno. 27 náawaq uyátá-maqma anómma máiyo? aáwaqa naíráqô mái-narabi mayaí-nákómá aáwaqa ikámmena máma ámínarabiyo? min-náqá aáwaqa

naíráqô maraq mái-nakoma wemíye. miráimanibo kemá keráwáqtí aúkáapi kaayóq-nákóráá umá máune.
28 taíbaq-kanaama kekáq tái-yataakoma pááq kéitaq keráwáqá ketê máqe uréq kemmá íma tiyúkaane. 29 ketibomá Áánûqtuma wé yabíkái-maruqtaba náápaamma kemmá tímikainiq umá keráwáqá móraiq umá kétimune. 30 annaékaqa kemá yabíkáuna-marupaqa aáwaqa naíyááréráq máeq aáwaqa néq nommá néq ínoe. ánibo keráwáqá náápaakaraq-abitataraq maéq Ítíráaeobake tiyááka umá kaayaq-ánná-wáyúkátí aamá ítama yainaí-wáyúkámá mánoe." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma téna Pítaaqtaba 'anaaémma umátikaniye' tiráiye.

31 Pítaamma Îtuma timá ámikaiye: "Tááímonio, Tááímonio, emá itaao. Tááqtaama keráwáqá makaténa ítama aónéna itana Áánûqtuma 'mirá-uwo' timá ámikaiye. 32 kemá Áánûqtukaq nunamummá tiráunaboana áwáqnaa ínanaení itáíq-itaiq-yataakoma íma puíniye. anaaékaqa emá yauwéqma kekáq yéma kanaaráq enabáqâwaayuma mamá akoqnáá umáyikaao." téna Îtuma tiráiye. 33 ánibo Pítaama maará-tima-amikaiye: "uyátáraana-nako, kemá etê ánná-naupaq ónáae téq yokaa kéune. kemá etê puyónáae téq yokaa kéune." téna Pítaama Îtumma timá ámikaiye. 34 ánibo Îtuma maará-tiraiye: "Pítaao, kemá emmá kétimamune. íbêq-nokaamma kokórigoma áama ítirainaa emá té 'kemá Îtumma íaonaraune' té kaumobáq tinóne." téna Îtuma tiráiye.

kápi-unakaraq anón-unakaraq tokóru-yakaa-pugaraq yeqtí watáama

35 maa-márábíké ummaa-yátááqá yeráwákáq pááq ínitanapoana Îtuma maará-tima-yimikaiye: "naayóbáqá kemá móra-aukapaq keráwáqá timátikaunaq uráamma keráwáqá kápiunamma anó-unamma títauq-anaakaraqa íma mamé uráamma mi-kánááráqá móra-yataaqtabama uránabi íyabiyo?" téna ítama aónaraiye. ánibo yemá yauwéqma maará-tiraae: "ímiye." téta tirááe. 36 miráitana Îtuma maará téna timá yímikaiye: "íbêqa móra-nakoma kápi-unamma makénama paá mayaíno. anón-unamma makénama paá mayaíno. ánibo móra-nakoma tokóruyakaa-puma ímo makénama wení kúberai-unamma mamá waayúkama kéyimena minnárake móneqa maténa mórama tokóru-yakaa-puma mayaíno. 37 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá keqtábá maará kétiye. 'otaa-káyúkábí ákaraae.' tiráiniq umá maamin-áíkómá kekáqô pááq ína-yaqtaaqtabama áraimma pááq éna arammá iyaíno. owé. máqten-aimma keqtábá timá agatáan-aikoma íbêqa arammá iyáné iyé." téna Îtuma tiráiye. 38 ánibo yemá maará-tiraae: "uyátáraana-nako, emá aónaao. ketáámá tokóru-yakaa-puma kaayaqá matokáunatae." téta tirááe. ánibo Îtuma yauwéqma maará-tima-yimikaiye: "kínna kanaaráqíye." téna tiráiye.

Îtuma Keqtêmani-yopaqa nunamummá kétiye.

39 Îtuma máápaq kumá yaúbarena aati-aatimá mirá éwainiq umá Óríbêti-anuraq uráiye. ánibo wení iyápó-annama anaaé waqmé urááe. 40 min-áúkápáq iréna Îtuma wení iyápó-annama maará-tima-yimikaiye: "keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana keráwáqá makáqma aónai-yataakoma keráwáqá íma makáqma aónáíno." téna tiráiye. 41 mikáké Îtuma mirátimatuwena wení iyápó-annama iyuwéna pááqyamma abákákáá uráiye. mibáq araayutaúmmá aténa nunamummá téna maará-tiraiye. 42 "ketiboó, emmá akáinaama kemmá tíqa í-yátááqá káápubikema ketôpake paábaq matuwaao. ááqibo ketí túyánámmá íma waréaq enaúyánámmá waraao." téna Îtuma nunamupí tiráiye. 43 ánibo mórama Áánûqtunopake kaqtó-naqa kuképa Îtumma mamá akoqnáá umákaraiye. 44 Îtuma áúnobaq maqmá aónaimma ôriq umá ummaa yamágitana nunamummá akoqnáá umá kétitana áúnobakemma imutigómá naaegóráá nommá auména marabí kuqturáiye.
45 nunamummá timátuwena itó-uma wení iyápó-annama máápaq uráiye. ánibo uréna aónaimma yemá yú waguráawana yimónaraiye. yeráwáqtí íyákoma ummaa yamágitataboata yúmá wagurááe. 46 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: "nôraq itaráq keráwáqá túmá wagurááô? keráwáqá itó-urera keráwáqá makáqma aónai-yataakoma makáqma aónaiyaba Áánûqtukaq nunamummá tero." téna Îtuma tiráiye.

Yúqtaatima Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápi makáiye.

47 Îtuma aamá kétena máitata taíbaq-wayukama Yúqtaatini anaaé irááe. min-náqá Yúqtaati wemá minnâ tiyááka umá kaayaq-íyápó-ánnábíkénápóana wemá Îtuni-amakaq iréna ámôqnanena uráiye. 48 miráimanibo Îtuma maará-tima-amikaiye: "Yúqtaatio, Waayúkagoni

Áráaqa paá-aubi maré á/môqnane kéono?” téna Îtuma tiráiye. 49 iyápó-annama Îtute máqeo-kayukama mi-qtátááqá áaimma átáma pááq íné immá aónatuweta maará-tiraae: “uyátáraana-nako, tokóru-yakaa-purake maami-káyúkámá yíkamonunataabiyo?” téta tirááe. 50 ánibo iyápó-annati aúkáapike móra-nakoma uyátárai-monoq-nakoni mayaí-náqá ikákena ayáánurapake aáqa áaipike agáutukaimanibo 51 Îtuma minnâ aónatuwena maará-tiraiye: “ímira uwo.” téna tiráiye. ánibo Îtuma min-nákóní aákaq ayáámma ánékuitana min-áárárákómá keqnáámmá íráqôniq uráiye.

52 uyátárai-monoq-wayukayabagaraq anó-monoq-naupaq-kawaa-wayukayabagaraq anó-kayukayabagaraq iréta Îtumma yáqtorane o-káyúkáyábá Îtuma maará-tiraiye: “keráwáqá tokóru-yakaa-pugaraq yaákáráq umá mamé iréq kemmá otaan-áráq yákéikuto?” téna Îtuma tiráiye. 53 máqte-kanaama kemá keráwáqtê anó-monoq-naupaq máqe uráunamanibo kemmá íma tínêkukaane. miráimanibo maamin-áwáátáqá minnâ keráwákaráq kumayuq-yátáákóní akoqnáágaraq pááq iyé.” téna Îtuma tiráiye.

Pítaama téna ‘kemá Îtumma íaonaraune’ tiráiye.

54 Îtuma mirá-timatuwaitata yáqtoqma awíqmeta kóuraae. yemá Îtumma awíqmeta mú mikákáá anó-monoq-nakoni naaúpaq urááe. ánibo Pítaama anaaé waqména uréna nékaq ko máqe-uraiye. 55 kurumá umá yáútúmakaapapoana naamátûpaq iramá agamaréta yaímma-wayukama máawana Pítaama mibáq ya máqe-uraiye. 56 móra-inikoma aónaimma Pítaama iraráq máitana min-ínímmá mayaí ínípóana Pítaamma káonena maará-tiraiye: “maa-nákógáráq Îtute máqe-uraiye.” téna tiráiye. 57 miráitana Pítaama ‘ímiye’ tiráiye: “maan-íníkô, kemá Îtumma íaonaraune.” téna tiráiye. 58 anaaékaqa pááqya-kanaama matáaena káqo-nakoma Pítaamma káonena maará-tiraiye: “egáráqá emá Îtun-annabikemone.” téna tiráiye. miráitana Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, kemá ímiye.” téna tiráiye. 59 anaaékaqa pááqyamma aayáqtáá-kanaama yáwitana móra-nakoma akoqnáá-aimma téna maará-tiraiye: “áraine. maan-nákómá Îtute máqe-uraine. wemá Kááriribake-naqiye.” téna tiraíye. 60 ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maan-nákô, minnámô ténnama kemá íma káonaune.” téna Pítaama kétitana páátákáá kokórigoma áama tiráiye. 61 ánibo uyátárai-naqa Îtuma waéqma Pítaamma aónaraiye. naayóbáqá wemá maará téna Pítaaqtaba tiráine. ‘mi-nókáámmá kokórigoma áama íma tiráinaa kaumobáq té keqtábá íaonaraune tinóne.’ tiráin-aimma Pítaama yauwéqma aúyánámmá ítaraiye. 62 ánibo Pítaama máápaq kumá yaúborena ibiqá ôriq umá yakáiye.

yemá Îtumma wíráa kéumaketa ikákaae.

63 Îtumma yáqtórá-kayukama aábê-aimma kétimaketa ikákaae. 64 yemá tabaráábenapo Îtuni aúrapi yawááq-umakareta maará téta ítama aónaraae: “emá amuné kutuwo. emmá náawa kéikamiyo?” téta tirááe. 65 ókaraq-okaraq umá tái-aimma timá awááguraae.

káánítôre-wayukati yúrakaq Îtuni aamá ítama yaíkaae.

66 aaqá utamákaitata Ítiráaeobake anó-kayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq uyátárai-monoq-wayukagaraq móra-bi áíkuteta yemá Îtumma awíqmeta yeqtí káánítóre-wayukaraq uréta maará-tiraae: 67 “emá keqtáá timá-timiyo. emá Metáiyabono?” téta Îtumma ítama aónaraae. ánibo Îtuma maará-tiraiye: “kemá keráwáqá timá tíménaqa íma ítama arutéq tirummá timínoe. 68 ánibo kemá keráwákáq yaímma-aimma ítama aónaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma yauwéqma tínoe. 69 miráimanibo íbêkaraq anaaékakaraqa aati-aatimá Waayúkagoni Áráaqa máqten-akoqnaagaraqa Áánûqtuni ayáánurapaq maraq mániye.” téna Îtuma tiráiye. 70 máqtemma maará-tiraae: “miráitaa emá enamáárîq Áánûqtumma áanikowabono?” téta Îtumma ítama aónaraae. ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá mi kête. minnâ kemúne.” téna Îtuma tiráiye. 71 ánibo yemá maará-tiraae: “ketáámá ókaraqa nóin-ainaq itánátaawaq kéuno? wenóyaupike min-áímmá titaqtaa áqa ítátuwaunataae.” téta tirááe.

23

Pááíratini aúrakaq Îtumma aamá ítama yaíkaae.

1 miráitata máqtemma itó-uma ánateta Îtumma awíqmeta Pááíratikaq urááe. 2 yemá áaimma átáma aamá ítama yainéta maará-tiraae: “ketáá maan-náqá aónáunataama ke-ánnáwáyúkábímmá túyánátáá mamá táítawaa kéiye. táákiti-moneqa Títaamma amíyábá aammá káutikaitaae. ánibo wenamáárîq wetábá téna ‘kemá Metáiyama kínimune kétiye.’ téta tirááe. 3 ánibo Pááíratima Îtumma maará téna ítama aónaraiye: “emá Ítiráaeo-wayukati kíninabono?” téna tiráiye. ánibo Îtuma maará téna yauwéqma timá ámikaiye: “emá enamáárîq mi kétene.”

téna tiráiye. 4 miráitana Pááíratima uyátárai-monoq-wayukagaraq aarawaamá maará-tima-yimikaiye: “maan-nákóní otaa-qtátááqá íma káonaune.” téna tiráiye. 5 ááqibo yemá akoqnáá umá maará-tiraae: “wemá aarawaamá watáama kétima-yimitata Yúría-aukapaq-wayukama yaíkaaq uréta ááiqa urááe. Kááriri-aukapake áaimma átárena mirán-ááímmá tarôq umáena maa iráiye.” téta tirááe.

yemá Érôtini aúrakaq Îtumma aamá ítama yaíkaae.

6 Pááíratima min-áímmá itáá ena maará téna yemmá ítama aónaraiye: “maan-náqá Káäriribake-narabiyo?” téna Pááíratima tiráiye. 7 ánibo Pááíratima ítaraimma Îtuma min-áúkápáqá Érôtima yabíkáin-aukapakenapoana Îtumma timákáitana Érôtinopaq uráiye. mi-kánáárâqá Érôtima Yérútáárebaq máqe-uraine. 8 Érôtima Îtumma aónatuwena amuqá ôriq umá kémarena naayóbáqá wemá Îtun áama ítátuwena ‘wemmá aónanaae’ tiráine. Érôtima téna Îtuqtaba móra awaaméq-yátáárîq ínaq aónanaae tiráiye. 9 miráitana Érôtima máqte-qtataaqtaba Îtukaq ítama aónaraiye. miráimanibo Îtuma íma móra-aimma yauwéqma Érôtimma timá ámikaiye. 10 uyátárai-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq Îtuni amakaq ya itó-ureta akoqnáá umá Îtumma aamá timákaraae. 11 ánibo Érôtigaraq wení ááiq-i-wayukagaraq Îtumma mamá aábê-aimma timáketa ánnánaiq kéumaketa yemá mórama íráqô-kaqtoma matéta Îtumma iyákátuweta Pááíratinopaq timákáawana yauwéqma uráiye. 12 naayóbáqá Érôtima Pááíratite namuroíq urááyane. ánibo íbêqa maan-áwáátáqá min-nákámá aanábómá aúkááye.

Îtuma Pááíratini aúbáq itó-uraiye.

13 Pááíratima uyátárai-monoq-wayukama kawáá-wáyúkámá aarawaamá yááyaitata ya áíkutaae. 14 ánibo Pááíratima maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá maan-náqá ketôpaq awíqme iréq maará kéte ‘aarawaatí yúyánámmá mamá táíq kéiye.’ kéte ánibo min-áíqtábá keráwáqtí túrakaq wemmá ítama aónaraune. ánibo ítáaro. keráwáqá aamá ítama yaínáa-waigoni áaimma maami-nákópíkémmá otaa-qtátááqá íma káonaune. 15 Érôtigaraqa miráuma otaa-qtátááqá íma aónaraiye. miráitana wemá ketôpaq timákáitana yauwéqma iráiye. ítáaro. maan-nákómá móra-yataariq íuraipoataa íma ikámma puyónúnataae. 16 miráinaq kemá tebûqa ámîtuweq timákáanana wíniye. 17 miráimanibo mórama maarán-ááímmá wáiye. máqtemma kótámaki-aawaqa naí-kánááráqá Pááíratima móra ánnábike-naqa ayúbákainana kóiniye. 18 ánibo máqtemma aarawaagáráq yemá maará téta anókaq ááyama tirááe: “min-náqá ikámínana képuinaa Baráábatima ayúbákénana ketôpaqtaa yíno.” téta ááyama tirááe. 19 Baráábatima móra-marukaq kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánná-naupaq ákáraane. 20 ánibo Pááíratima ókaraq mi-káyúkámá aamá timá yímikaiye. wemá Îtumma ayúwáanana kóikaae tiráimanibo 21 yemá maará téta ááyama tirááe: “kaapaq-yátáq ikámma aráápaao. kaapaq-yátáq ikámma aráápaao.” téta ókaraq-okaraq umá tirááe. 22 ánibo kaumobáq Pááíratima timá yímikaiye: “nôraq inábiyo? maamin-nákómá nóin-otaanaq kutáíyô? mórama otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboataa íma ikámma puyónúnatae. miráinaq kemá tebûqa ámítuweq ayúwáanana kóiniye.” téna Pááíratima tiráiye. 23 miráimanibo yemá uyátá-maqma akoqnáá anókaq ááyama téta ‘kaapaq-yátáq ikámma íyakaao.’ tirááe. ánibo yeqtí yáagoma Pááíratin áama uyátáraiye. 24 miráitana Pááíratima aamá ókaraq íma téna yeráwáqá teníq uráiye. 25 min-nákómá kámááni-wayukate ááiqa umátuwena móra-naqa ikámítana púitata ánnáma ámíkaa-naqa yauwéqma awiránáae téta aarawaamá tewana Pááíratima ayúwáitana yetôpaq uráiye. ánibo aarawaatí yúyánámmá waréna Pááíratima Îtumma yeqtí iyáápi makáiye.

kaapaq-yátáq Îtumma ikámma ítaae.

26 yemá Îtumma awíqmeta kówana móra-naqa Tááímonimma Tairínibake-naqa yáqtokaamma min-nákómá íbêq wení naaópake iréna anó-marupaq wínéna kéitata yemá min-nákóní ábûkaq kaapaq-yámá abákáawana aqména Îtuni anaaé waqmé uráiye.

27 taíbaq-wayukama Îtuni anaaé waqmé kéowata taíbaq-noinimma ibiqá kéyareta yiruqtabá umákaraae. 28 miráitana Îtuma waeréna maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá Yérútáárebake-noinine. keráwáqá keqtábámá ibiqá íma yáráaro. paá keráwáqtábábi keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yáráaro. 29 ítáaro. anaaékaqa mi-kánáámá pááq ínatama keráwáqtí iyápóyaba ibiqá yaráiya-kanaaraqa maará tínoe.

‘aaramá íma kanaaráq iyápóma
ákáraiyamma anaamoq-nóínímmá
iyápóma náámma ímo kámiya-noinimma
yemá yimuqá maránóe tiráine.’

30 mi-kánáárâqá anugóqtábá maará tínoe. ‘keráwáqá kítímera tímûraataa yama yawááq oro’ tínoe. ánibo pááqyan-anugoqtaba maará-tinoe. ‘keráwáqá keqtáá yawááq oro.’ tínoe. 31 íbêqa

kemá íráqô-tagoma anommá wáinna-yagoqtabama mirá éqa keráwáqá aayámmá kamáguraina-yagoqtabama anaaékaqa náaraq ínô?" téna Îtuma mirá-tiraiye.
32 yemá káqo-nakaratagaraq otaamá kuyóyanakaboata yiwíqmeta urááe. mi-kááyáq-nákárátágáráq Îtukaraq mórabi yíkamineta urááe. 33 yemá móra-marukaq uráámanibo mi-márúkóní áwîqa aqnón-ayaaqtapare. mi-márúkáq Îtumma ikámma kaapaq-yátáq íyakaraae. ánibo yemá otaa-nákárátágáráq yíkamma kaapaq-yátáq ítaae. móra-waigomma Îtuni ayáánurapaq ikámma iyéta káqomma ayáánepaq ikámma íyaketa urááe. 34 ánibo Îtuma maará-tiraiye: "ketiboó, emá yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwé awikátuwaao. maami-qtátáárîq o-wáígóní áaimma yemá íaonaraae." téna Îtuma tiráiye. ánibo yemá aábêma yaréta Îtuni unáákáqtôma yáátáá urááe. 35 aarawaamá itó-uma máeta karáqtuwe máqe-uraae. ánibo kawáá-wáyúkámá Îtumma akáyáámmá timáketa maará-tiraae: "wemá káqo-kayukama yíwáqnaa éwaimanibo wemá Metáiyamo máenama kanaaráq wemá wenamáárîq áwáqnaa íno." téta tiraae. 36 ááiq-i-wayukagaraq Îtumma aábê-aimma timákaraae. yemá waaqókáq iréta ikaaq-wááéní-nómmá amínéta 37 maará-tiraae: "áraimma emá Ítíráaeo-wayukati anó-kinimma máema kanaaráq enamáárîq áwáqnaa uwo." téta tirááe. 38 aqnókáq agamáráa-waigoma maará-tiraiye: "maan-náqá Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare."
39 mi-kááyáq-nákámô yíkamma ímaraa-nakaratabike móra-nakoma maará téna Îtumma áyoqa atáiye: "Metáiyawabono? kanaaráq emá enamáárîq áwáqnaa kée kekárátágáráqá tíwáqnaa uwo." téna tiráiye. 40 miráitana káqomma móra-nakoma min-áímmá ítátuwena maará téna awááguraiye: "emá wetê móraiq umá ummaa-yátááqá kémayaane. emá Áánûqtuní áaqa íya kéikateno? 41 kerátátí anónnáma ummaatamá mayaúye. miráimanibo maan-nákómá Îtuma otaa-qtátáárîq íuraiye." téna tiráiye. 42 min-nákómá keqnáámmá Îtumma timá ámikaiye: "Îtuo, anaaékaqa emá anó-kinimmo auréma mi-kánááráqá emá keqtábá aúyánámmá itaao." téna tiráiye. 43 ánibo Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: "kemá áraimma kétimamune. íbêqa emá Áánûqtuma yabíbái-marupaqa ketimakaq mánone." téna Îtuma tiráiye.

Îtuma pukuráiye.
44 íbêqa aabaúgómá aúkáamakaa kéitana aabaúmá pékitana máqte-marabaqa kumayuqá aúqma wáqe-itana aabaúgómá kaumoráq kumáwéna énáikariq uráiye. 45 ánibo Áánûqtunopaqa aammá aúmareta oqtaráq anó-tabaraabema anó-monoq-naupaq abíkúmaraamma aúkáapike yakáqma kaayaq-átóîq uráiye. 46 ánibo Îtuma anókaq maará téna ááyama tiráiye: "ketiboó, kemá ketí taáma enayáápi kémaraune." kétena Îtuma pukáiye. 47 ááiq-i-wayukati kawáá-nákómá mi-qtátááqá pááq immá aónawaaena Áánûqtuni áwîqa múte yauyéna maará-tiraiye: "áraine. maan-náqá arupú-nare." téna tiráiye. 48 máqte-kayukama yagutéta omáqá aónémáa-kayukama mi-qtátááqô pááq immá aónatuweta yiruqtábá kéeta yaákaq kéyabiteta naaúpaq kóuraae. 49 máqtemma Îtuni aanábó-wáyúkágáráq yaímma-noinimma Kááriribake iréta Îtuni anaaé waqmé ye-nóíníkáráq yemá nékaq ya itó-uma máeta máqte-qtataaqa pááq immá aónaraae.

yemá Îtuni arááq-auma óqtakoni muríánóbáq makááe.
50 móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Yótêbie. wemá Ítíráaeo-wayukati móra-maruqa Aari-maatéabake-nare. wemá íráqômma arupú-napoana káánítóre-naqiye. 51 miráitana wemá káqo-kaanitore-wayukati yúyánámmá íma warénamanibo Áánûqtuma yabíkái-kanaama awé éwaine. 52 miráitana min-nákómá Pääíratikaq uréna Îtuni arááq-auma mayánîqtaba ítama aónaraiye. 53 miráitana min-nákómá arááq-auma maména kukéna wayá-tábáráábénápó múqmútuwena móra-oqta-murianobaqa mó-utamakaraiye. mi-múríánóbáqá anmón-oqtamma kubaútuweta tarôq urááe. ánibo naayóbáqá móra-naqa íma uqtamákáraapine. 54 minnáma aokaq-kánáágóní kótámaki-aawaqa yokaa kéiyana Tabaatimá pááq inéna uráiye.
55 Kááriribake iréta Îtute ye-nóinímmá yemá Yótêbimma anaaé waqmé uréta mi-múríánóbáqá aónaraae. ánibo Yótêbima náaraq umáwaq Îtuni arááq-auma uqtamákaniyo téta minnágaraq ko aónaraae. 56 yemá aónatuweta yeqtí-naaopaq yauwéqma kóureta átê-akuqa i-mátáwémmá Îtuni arááq-auraq pérakaneta mamá yokaa urááe. ánibo ámáan-aikoma tiráiniq umá Tabaatiráqá paá aagarááe.

24

Îtuma yauwéqma pukáipike itó-uraiye.
1 Tótaaraqa nokáapaq yaúbatuweta aaranaammá Îtumma uqtamákaraa-murianobaqa urááe. yemá áqnáabaqa átê-akuqa i-mátáwémmá yokaa umáráapoata maméta urááe. 2 yemá

aónaamma óqtamma muríákóní ótaq aúyaqmaraan-oqtamma paábaq aukátukaae. 3 ánibo yemá mi-múríánóbáqá kumábéketa aónaamanibo uyátárai-naqa Îtuni arááq-auma íaonaraae. 4 yemá minnáyaba taíbaq-yuyanamma kéitaawana páátákáá kaayaq-nákórátá yimakaq itó-uraayamma yeqtí unáákáqtôrakemma aakáá kamá tágaraiye. 5 mi-nóínímmá ikatîq éta awaúteta yúramma marabí aónarae. miráitata mi-kááyáq-nákórátá maará-tima-yimikaaye: “pukáa-kayukati aúkáapimma nôraq itaráq paá máí-nakoqtaba abáá kéoo? 6 wemá maakáqá íma máibo wemá yauwéqma itó-umaguraiye. naayóbáqá Îtuma Kááriribaq máena keráwáqá timá tímikain-aimma túyánámmá ítáaro. 7 wemá téna ‘yemá Waayúkagoni Áráaqa kúmiq-wayukati iyáápi mamá yikaíyata yemá ikámma kaapaq-yátáq ímaraiyana kaumo-kánáámá ánatainanama itó-iniye.’ tiráine.” téta tirááye. 8 naayóbáqá Îtuma mirá-tiraipoata yúyánámmá ítátuweta 9 yemá muríánóbáké yuwéta yauwéqma kóuraae. ánibo mi-qtátááqá aónatuwe yeqtábámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma paá-wayukagaraq mó-tima-yimikaae. 10 Maríaa Máátarini Yóáanaama Maríaama Yêmitimma anóama min-nóínímmá yemá máqe-uraae. min-nóíníkáráq káqo-noinimma yetê máqeokake yemá Îtuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama mó-tima-yimikaae. 11 miráitata Îtuma awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukama téta paá aaramá uwáá-aimma kéte tiráámanibo min-áíqtábámá íma itáíq-itaiq umá yirummá yímikaae. 12 miráitanamanibo Pítaama itó-uma muríánóbáqá aónanena uyaaténa uréna ko awaútena kúreq umá aónaimma paá tabaráábe-waqtoma múqmúyakaama wáqe-uraiye. ánibo Pítaama yauwéqma naaúpaq ko máena minnáyaba taíbaq-auyanamma ítaraiye.

kaayaq-nákórátá Eméati-apaq Îtumma aónaraaye.

13 mi táoq yeqtí aúkáapike kaayaq-nákórátá maréta móra pááqya-maruqa Eméati urááye. min-ákómá Yérútáárebaqa yuwéna Èméatibaq uráimma ayáqtááqa (11 km) ayátáákakaane. 14 yenákámá kéweta aapaqá mi-qtátááqô pááq iqtábá téite umáeta urááye. 15 yenákámá aapaq kéweta wenita-wenita utéta kéoyana Îtuma wenamáárîq yimakaq iréna yenákátê yagaroq-tamá uráiye. 16 miráimanibo Îtue téta yenákámá kanaaráq íaonaraaye. 17 ánibo Îtuma min-nákámá maará-tima-yimikaiye: “kenákámá nói-qtataaqtabawaq aamá téite umáekawaq aapaqá kéoyo?” téna ítama aónaraiye. Îtuma mirá-timatuwaitata min-nákórátátí íyakoma ummaa yamágitana yóikoma waemmá amáguraiye. 18 ánibo móra-nakoni áwîqa Karíopaatie. wemá yauwéqma maará-tiraiye: “taíbaqa ópaken-opake-kayukama Yérútáárebaqa máamanibo emá enamáa maami-qtátááqá Yérútáárebaq íbêqa pááq i-qtátááqá íyaq aónaraano?” téna tiráiye. 19 mirá-timatuwaitana Îtuma maará téna min-nákámá ítama aónaraiye: “nói-qtataarabiyo?” téna titata yenákámá maará-tima-amikaaye: “mi-qtátááqá Îtuma Náátárêtibake-nakokaq pááq uráiye. wemá Áánûqtuni amunénápóana wemá Áánûqtuni aúrakarabi aarawaatí yúrakaqa akoqnáá-aimma tiréna akoqnáá-mayaima maténa kéiye. 20 ánibo ketáái uyátárai-monoq-wayukawabi anó-kawaa-wayukama yemá kámááni-wayukati iyáápi mamá ákáraae. ánibo kámááni-wayukama ikámôwana púítata yemá kaapaq-yátáq níri amá íyakaraae. 21 miráimanibo naayóbáqá maará téqtaa tiruqtáá ámikaunae. wemá maamin-nákómá yauwéqma Ítíráaeo-wayukama tiwiránénataa tiráine. ánibo móra-aikaraq wáiye. máqtemma mi-qtátááqá pááq urái-waigoma minnâ íbêqa kaumo-kánááráqá pááq kéiye. 22 ánibo íbêqa keqtáábíké yaímma-noinimma Îtuni anaaé waráa-noinimma yaímma-aimma timá tímêwataa iyánáaq kéunataae. aabáyaanapimma nokáapaq yaúbatuweta muríánóbáqá uréta 23 Îtuni arááq-auma íaonaraae. ánibo yemá yauwéqma iréta maará-tiraae: “ketáá yaímma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yimónáunatataa kaqtó-wayukama maará-tiraae. ‘Îtuma paá máiye tirááe.’ téta tirááye. 24 ánibo keqtáábiké yaímma-wayukamma muríánóbáqá uréta aónaamma aaramô teníq umá paá wáqtôma aónaraae. yemá wemmá Îtumma íaonaraae.” téta tirááye.

25 ánibo Îtuma maará téna min-nákámá timá yímikaiye: “kenákámá íma túyánámmá kéitaaye. naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqten-aimma tiráa-waigomma tirummá amíyábámá kenákátí tíyakoma yaáka-yaaka kéiye. 26 minnâ yauwéqma tiwiraí-náqá Metáiyama áqnáabaqa áíqa í-yátááqá maména anaaékaqa wení tágama-yataaqa mayánîqtabama íyaq kenákámá ítaraayo?” téna Îtuma tiráiye. 27 mikáké áaimma átárena Mótetini watáagaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama Îtuma timá yímikaiye. máqtemma agamatá-kánnáágómá wemá Îtuqtaba tiráimma máqtepaq áaimma timá yímikaiye.

28 óya-marupaq mi-káúmómá uráámanibo Îtuma miráuma abákákáá wínéna uráiye. 29 miráitata kaayaq-nákámá Îtumma timá yáqtoreta maará-tiraaye: “emá kerátátê mááo. aabaúmá kumáberane ipóana pááqya-kanaabi aaqá enániye.” téta tirááye. 30 anaaékaqa aáwaqa nánéta owana Îtuma yenákátê maraq máqe-uraiye. ánibo Îtuma yammá maténa Áánûqtukaq ‘tíkáiye’ timátuwena mapámma min-nákámá yímikaiye. 31 Îtuma mirá-umatuwaitana min-nákátí

yúrakoma tágamagitata Îtumma aónaraaye. ánibo Îtuma páátákáá aúyokena náakarabi kóitata min-nákámá íaonaraaye. 32 ánibo maará-tiraaye: “kerátámá aapaq kéyuyana wemá watáama kétima-timenarata agamatá-kánnáábíkén-áímmá áaimma titaka kétauyana kerátáí tíyakoratama íráqôniq uráiye.” téta tirááye.

33 mirá-timatuweta é mi táoq itó-uma Yérútáárebaq urááye. ánibo yenákámá tiyááka umá títaupake móra-iyapo-annagaraq yaímma yeqtí aanábó-wáyúkágáráq áíkuma máawata yimónaraaye. 34 mi-káyúkámá maará-tima-yimikaae: “áraine. uyátárai-nakoma yauwéqma itó-umaguraiye. Tááímonima wemmá aónatukaiye.” téta timá yímikaae. 35 miráitata min-nákámá máqte-qtataaqa aapaqô pááq itata aónááya-waigoni watáama téta wemá Îtuma yammá kítíma yímitata kéneta mikáké wemmá aónááyan-aimma tirááye.

iyápó-annama Îtumma aónaraae.

36 yemá min-áímmá kéteta máawana Îtuma yeqtí aúkáapi itó-uraiye. 37 miráitata yemá iyánáaq umáreta waátáwaq káonaunaa téta ikatîq urááe. 38 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq kégarateo? keráwáqá nôraq itaráq kaumo kááyaq-tuyanamma kéitaao? 39 keráwáqá tiyáánaa títauqa aónaaro. kemá Îtuma máune. tiyááma yuwaíyana ínaq maqmá aónaaro. kemmá túwaa tiyáátámma wáiniq umá waátágomma áúwaa ayáátámma íma wániye.” 40 Îtuma mirá-timatuwena ayáánaa aítauqa níri-abuma yiráátiraiye. 41 yemá ‘áraine’ téta yimuqá kémaretamanio yirummá íma améta yemá netuq-yúyánámmá kéitaawana Îtuma maará-tima-yimikaiye: “keráwáqá yaímma-aawaqa maakáqá makááô?” téna ítama yimónaraiye. 42 ánibo yemá noyááqa agamáráamma ámêwana 43 Îtuma mi-nóyááqá mamá naitata mikáq aónaraae.

44 ánibo Îtuma maará-tima-yimikaiye: “kemá naayóbáq keráwáqtê máeq keráwáqá timá tímíqma ánataraunae. naayóbáqá Mótetini ámáan-aipinabi yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkátí agamatá-kánnáábímá Tébitigaraqa keqtábá tiráama minnâ máqten-aimmo tiráa-waigoma arammá iyaíno.” téna Îtuma tiráiye. 45 ánibo Îtuma iyápó-annati yúyánámmá mamá tágamayikaitata yemá Áánûqtuni agamatán-áúbámá yoráuma aónaraae. 46 ókaraq Îtuma maará-tima-yimikaiye: “Áánûqtuni watáama agamatá kánnáágómá maará-tiráiye. ‘Metáiyama yauwéqma yiwiraí-nákómá aíqa í-yátááqá mayéna pukáinabike kaumo-kánááráqá yauwéqma itó-iniye.’ 47 ánibo áwîqtabama máqten-anna-wayukabi kétiyata yemá yirummá waeraíyana Áánûqtuma yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq matuwéna awikamáyikaniye. maamináímmá Yérútáárebake áaimma átáma téraq 48 keráwáqá aónaraa-qtataaqtabama min-áímmá timá yíméro. 49 ítáaro. naayóbáqá ketibomá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráí-qtataaqa keráwákáq kenamáárîq timákáanana kumíniye. ááqibo keráwáqá mi-márúkáq máiyana Áánûqtuni akoqnáágoma keráwáqtôpaq kumíno.” téna Îtuma tiráiye.

Áánûqtuma Îtumma awíqmena wení márûpaq utáiye.

50 Îtuma wení iyápó-annama yiwíqmena Béqtanibaq uráiye. wení ayáámma múte yaútena wení iyápó-annaraq waaroqá yímikaiye. 51 wemá Îtuma waaroqá kéyimitana Áánûqtuma Îtumma awíqmena wení márûpaq utáiye. 52 miráitata yemá Yérútáárebaq yauwéqma uréta yimuqá makááe. 53 ánibo taíbaq-kanaama yemá anó-monoq-naupaq máeta Áánûqtuni áwîqa múte yaútaae.

Yóáane

Aagómá máiye.

1 maramá tarôq íma urái-tupaama Aagómá mi-kánááráqá máqe-uraitana Aagómá Áánûqtute maa-kááyáqá máqe-uraaye.

2 Aagómá Áánûqtugaraq máqe-uraayana Aagómá Áánûqtuma mimórámá máqe-uraiye.
maramá tarôq íma urái-kanaama
3 Aanapó máqte-qtaataqa abarokáq aúkáiye.
wenamáárîq máqte-qtataaqa abarokáq íaukaiye.
4 Aagómá áyaqnobake wemá kéqokeq-wamma aúwaraimma yímikaiye.
miráipoata paá mááe.
kéqokeq-karui-yataaqa tarôq uráiye.
miráipoana paá wáiye.
Aagómá wenáyaqnobaqa aúwaraimma wáqe-uraitana min-áúwáraímmá waayúkagoni arunóbáqá ómmá tágama wáqe-uraiye.
5 maan-ómmá kumayupí tágagiye.
kumayupí tágagitana maan-ómmá mú mikákáá akoqnáá-kumayuqa wáiye.

6 Áánûqtu móra-nakoma timákáraitana tágai-yataaqtaba timá yímikaiye. Áánûqtuni watáá-wataa-naqa wemá máqe-uraiye. maa-nákónáwîqa Yóáane téta ááyaraae. 7 maan-nákómá tágai-nakoqtabama timá-yiminena iráiye. iráitata wenáarake máqte-kayukama yirummá amínoe. ááqibo maamin-áítábá iráiye. 8 Yóáane tágainaqa wemá íma máiye. paá tágagi-aimma mamé iráiye. 9 árai-tagainaqa mararáq yínana máqte-kayukaraqa tágaginiye. maannáyaba Áánûqtuni áraimma tágai-yataaqtaba téna tiráiye.

10 mararáqá Aagómá máqe-uraitana Aanapó maramá Áánûqtu tarôq uráimma aarawaamá Aamá kéiteta íma ítaraae.
11 Aagómá wení waayúkaraq iráimma mi-káyúká weqtábámá íawikaae.
12 miráimanibo yaímma óq-wayuka weqtábámá kéyikainata
Áánûqtu yemmá náápaamma yímikaitata wení iyápó aúkáae.
maan-íyápó-ánnámá Áánûqtuni wenáwîkaq kéitaae. 13 yeráwáqá maqíkáraimma naaerákén-íyápóráá íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkáraiye. waayúkati yimuq-yatááqnápó íma ákáraimibo Áánûqtu maqíkáraiye. aarawaabíké íma marákáraitana Áánûqtu wenamáárîq wení iyápó-annama maqíkáraiye.
14 Aagómá waékáimiye.
Aagómá aúma wemá pááq uráiye.
mararáq kukéna watáiye.
ketááráqá kukéna watáiye.
mirái-nakoma wení tágama-yataaqa Yóáane netuqyaa-káyúkágáráq aónaraae.
Áánûqtuni kímora áanikoni tágama-yataaqa aónaraae.
Aagómá aúgaraq-naqa wení tágama-yataaqa aboánôpake akoqnáá matáiye. maaminnâ tágama-yataaqa kaayoné-í-yátááqá ógikaima ôriq umá wáitana ááqibo maami-káayóné-í-yátááqá aati-aatimá paá wáiye.

15 Yóáane wetábá mirá téna wenáá-wenaa tiráiye: “Aagómá aúgaraq yínítabama mirá téq kemá Yóaane timá tímikaune. Aagómá naayóbágá máqe-uraimma maramá tarôq íma urái-kanaama máqe-uraiye. miráipoaq wenáaimma yaaguyaqmé kéyune. ááqibo íbêq-kanaayataba Aagómá aúgaraq-naqa tinaaépaq kéinnama aanibo tágagiyabama min-náqá tinaaépaq íma kéiye. tágagiyabama uyátárai-naqa ketúbáqá máiye.” téna Yóáane tiráiye.
16 min-áúgáráq-náqá
arunábáqá kaayoné-yátááqá ógikaiye.
kaayoné-yátááqá ógikaipike ketáá matáunatae.
ayúgutaipike ketáá matáunatae.
wení kaayoné-yátááqá ókaraq-okaraq umá ketáá kétimitae.
naayón-ámáán-áímmá yuwéna Áánûqtuma aúgen-amaan-aimma timá waéqma akoqnáá uráiye.
17 Áánûqtuma Móteti aammá aúmakain-aikaraa aammá yawítíqtukain-aikaraqa ámikaitana káqo-qtataaqa kaayoné umá aati-aatimá wái-yataaqa Îtuma mamé iráiye. 18 móra-nakoma Áánûqtuma íma aónéwaimiye. Áánûqtu wemá wenamáa wení áanikoma máiye. wenamáa kímora áanikoma ákáin-iyapoma aati-aatimá amakaq máitana áanikoma wenaboáqtábámá paá tiráátiraiye.

Yóáane nommá perái-nákómá nóinabi timá yímikaiye.

19 aanibo Yóáanenopaqa anó-monoq-wayukama Aríbaeti-annagaraq Yérútááre-wayukama timáyíkaraae. Yérútáárebake yaímma-wayukati yíwîqa Aríbaeti-annama monoq-káwáá-wáyúkámá máqe-uraae. Yóáanenopaqa kukéta ítama aónaraae: “emá náawabono?” téta tirááe. 20 Yóáane wemá paá tiráiye: “kemá Metáíya íma máune.” téna tiráiye. 21 móragaraq Aríbaeti-annama Yérútáárebake ítama aónaraae: “ááqibo emá paá náawabono? Irááiya máano?” téta ítaraae. Yóáane tiráiye: “ímiye” tiráiye. Aríbaeti-annama móragaraqa ítama aónaraae: “emá Áánûqtuni amuné-náqá máano?” téta ítaraae. Yóáane timá yímikaiye: “aaqáo” tiráiye. 22 Aríbaeti-annama ááqaanibo ítama aónaraae: “timá timiyo! é náawabono? timá tíminataa ketáá timátíkaa-kayukata mó timá-yimenunatae. etábámá enamáárîq nóinae kéteno?” téta ítama aónaraae. 23 wé Yóáane wetábá téna Áítáíyani watáama yauwéqma timá yímikaiye: “kemá paá aagómá kaqmáápaqa máune. ketáagoma pááqya-kanaama abarokáq kétaayaiye. uyátárai-nakoni aammá kaqmáápaqa mó tarôq oro! min-ánón-ámmá arupú oro!” mirá téna timá yímikaiye 24 Pérati-wayukayopake óq-wayukama iréta móragaraq ítama aónaraae: 25 “emá tirááne ‘kemá Metáíya íma máune. íma Írááiya máune. íma Áánûqtuni amuné-náqá máune.’ té emá timá tímikaanatae. ááqibo nôraq itaaq nommá kébeqyikaano?” tewana 26 Yóáane timá yímikaiye: “paá nokáráqá kébeqyikaune. maa taíbaq-wayukati aúkáapimma móra-naqa máitata yeráwáqá íma ítaraamanibo wemá 27 uyátárai-nakoma tinaaépaqa kéitaq ketí mú mikáq-náqá kemá wení maqné-náqá maqnégánópóaqa wení aítauq-anaan-annama íma kanaaráq uwaénúnamiye.” téna Yóáane Béqtanibaqa timá yímikaiye. 28 miráuraitana Yótaa-non-abapaqa mikáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa pááq uráiye.

Áánûqtuni tipi-típi-araaqa

29 miráuma aabáyaama Yóáanen-opaqa Îtuma kéitana Yóáane Îtumma aónarena maará téna abarokáq tiráiye: “aónaaro! maannáma Áánûqtuni tipi-típi áráakaa-naqa máiye. wemá maa-márábí-kúmíq-yátááqá kebó-yátáákáráq mamá matuwánéna kukáiye.” 30 wetábámá keráwáqá timá tímikaune: “tinaaépaq uyátárai-nakoma kéitana ketí mú mikáq-náqá kemá naayóbáqá pááq uráune wemá máqe-urainana miráipoana wemmá yaaguyaqmá kéyune.” téna Yóáane tiráiye. 31 Yóáane óqa tiráiye: “áqnáabaqa kemá kenamáárîqa íaonaraune.wemá náawabiyo? nóiqtaba kemá iráúnábô? nommá má kébeqyikaunaboata ááqibo miráuma Ítíráaeo-wayukama wemmá aónanoe. 32 Yóáane ókaraq tiráiye: “kemá Áánûqtuni Aágoma kégumita aónaraune máaraa kuképna Aágoma wekáqá ku máqe-uraiye. 33 aanibo kemá kenamáárîqa wemmá íma ítaraunamanibo kemô nokáráqá péqyikao téna timátíkáí-nakoma mémá-kánáábímá timá tímikaiye. ‘emá aónenanamo Áánûqtuni Aágoma kumínama móra-nakoni aúraqa ku máinama anaaékaqa min-nákómá Áánûqtuni Aágogaraqa pérakaniye.’ tena 34 kemá kenamáárîq aónareq tiráune. ‘min-náqá Áánûqtuni mú mikákáá-náqá máiye.’ ” téna Yóáane tiráiye.

Îtuma wení áqnáae-noiyapoma

35 aabáyaama Yóáane wenanaaé warááya-nakaratama máeta 36 áánibo Îtuma paá ureíre kéitata aónaraae. Yóáane abarokáq tiráiye: “aónaakao! maannáma Áánûqtuni tipi-típi-araare.” téna tiráiye. 37 kaayaq-nákórátá yegárágá ítaarayapoata Îtumma anaaé 38 waqmé kéoyana Îtuma waéqma yimónaraaye. maa-kááyáqá Îtuma ítama aónaraiye: “kenákámá nóiqtaba abáá kéoyo?” téna yenáká timá yímikaiye. aanibo yenákámá tirááye: “Aráábaeo, náakaraq kéwaeno? teta (Aráábae wenáaimma yirááti-naqa máiye.) 39 Îtuma tiráiye: “ketê iréka yaónaakao!” téna tiráiye. miráimanibo yenáká iréta Îtugaraqa mi-nókáámá máqe-uraaye aabaúmá énaikaqa waaqókáqá kaayaqté-kaayaqte (4.00 kiroki) inéna uráiye. 40 yenákábíké móra-nakoma wemá Yóáane ítaraipoana Îtuma anaaéma wakáiye wenáwîre Áánaru Tááímoni Pítaa wenábâkoe. 41 Áánaru páátákáá awaaómmá Tááímoni ko aónatuwena timá ámikaiye téna “Metáíya kerátámá aónarauye” (Metáíya wenáaimma Áánûqtunopake mú mikákáá máinaqa). 42 Tááímoni Áánaru áwíqmena Îtukaqa uráiye. Îtuma wemmá aónarena tiráiye: “emá Tááímonio, Yóáanen áaniko, ení aúgen-awiqa Tépati wániye.” téna tiráiye. ááqibo paá Pítaa min-áwíqá ááyanunatae. Tépati wenáaimma “óqtamma” wáiye. 43 aabáyaama Káárirí-marupaqa Îtuma uínéna kéena kóuraiye. Píripima aónarena timá ámikaiye: “ketinaaé waraao!” 44 Píripi Beqtáirapake kéiye. mimórá-márúkáqá Áánaruyaa Pítaa yeqtí márûkare. 45 anaaékaq Píripi Nataániomma aónarena timá ámikaiye: “móra-nakoma Móteti Áánûqtuni amuné-nákáráq naayóbáq wetábá agatááe mimórá-nákómá aónaraunatae. wemá Îtuma Yótêbi wení áanikoma Náátárêtibake máiye.” Píripi téna tiráiye. 46 Nataánio íkéitamma maará wemá tiráiye: “Náátárêtibakenabiyo? aaqáo! mikáké íráqô-qtataaqa paá íma kéimiye.” téna tiráiye. Píripi

timá ámikaiye: “enamáárîq iré aónaao!” téna tiráiye. 47 Îtunopaqa Natáánio kéena Îtuma káonaiye.wemmá káonena Îtuma abarokáqá tiráiye: “aónaaro! maan-nákómá Ítíráaeobake-nakoma máena wení agaemá íma wáiye.” téna Îtuma Natáánioqtabama mirá-tiraiye. 48 Natáánio ítama aónaraiye: “ketábámá náaraq umá ketí áaimma ítaraano?” téna tiráiye. ááqibo Îtuma tiráiye: “Píripi emmá íma ááyaraitaq yaa áménaapaqa máanaq túyánápí aónaraunamiye.” téna tiráiye. (mi-tágón-áwîqa “píki”). 49 aanibo Natáánio timá ámikena: “Aráábaeo, emá Áánûqtuni áanikoma máane. Ítíráaeo-mararaqa máqte-qtataakaqa anómma máane.” kétena tiráiye. 50 Îtuma yauwéqma tiráiye: “emá píki yaa áménaapaqa máanaqa aónaraune maará téqo túnnama minnáyabama kétima-timeno? múte anó-qtataaqa anaaékaq ôriq umá aónanoe.” Îtuma mirá téna 51 óq-aimma tiráiye: “áraine. keráwáqá abaayámmá yawákínaqa abo Áánûqtuni márûpake wení kaqtó-wayukama wíyokakaa-kama taígani mú mikáq-náqá Waayúkagon-Araakaq wenôpaqa kuké ute íyaq aónanoe.” téna tiráiye.

2

Îtuni áqnáaen-awaameqa

1 kaumo-yúpáámá ánatagitata móra-innima iyakánéta Kááriri-marukaq kéoe. pááqya márûkon-awiqa Kéinabare. Îtuma wenanóama mibáq máqe-uraiye. 2 Îtuma wení iyápó-annagaraqa min-íníkóní waayúkagaraq awaikóní waayúkagaraqa yááyaawata ya aónaraae. 3 wááéni-nomma ánatanena itana Îtuma anóama timá ámikaiye: “wááéni-nomma ánataguraiye.” wenanóama titana 4 Îtuma yauwêqma tiráiye: “aaragô! etábámá ketábámá nóinabiyo? ketí kanaamá íma pááq uráiye.” téna tiráiye. 5-6 wenanóama aáwaqa mamé kéye-kayukama maará téna timá yímikaiye: “timá-timinaiqa-oro!” téna Îtuqtabama tiráiye. abapaké móra óqta-tawema wáqe-uraae. Ítíráaeo-wayukati nommá peraí-ámmá yawítítukain-aiqtabama miráipoana min-óqtá-táwémá mibáq wáqe-uraae. móra-mora óqta-tawebima móraiq-moraiq umá waaqókákáá kaayaqté-kaayaqte káápaa-tawebima yaqmá ógiqma wáiye (113 aríta). 7 Îtuma tiráiye: “miráoro! mi-táwérápí nommá yábóro!” wemá téna tiráiye. aáwaqa mamé kéye-kayukama nommá yaqmá ógiqma ótaqa makááe. 8 Îtuma óq-aimma tiráiye: “íbêqa yaímma yaqmá aáwakaq-kawaa-naqa mó ámêro!” téna titana mirá-uraae. 9 aáwakaq-kawaa-nakoma wemá namá aónaraitana naréna wááeni-none téna ítaraiye. ááqibo náakakenabiyo téna íma ítaraiye. aanibo aáwaqa mamé kéye-kayukama yemá ítaraae. iyakánéta on-íníkóní awaikómá aáwakaq yabíkái-naqa ááyarena 10 timá ámikaiye: “máqte-kayukama íráqô-waaeni-nomma áqnáabaq-taoqa yímituwaitana anaaékaqa yeráwáqá aáwaqa kénaawata paá-waaeni yimínoe. ááqibo emá íráqô-waaeni-nomma maráánama íbêqa kéyimene.” téna tiráiye. 11 maa-qtátááqô Îtuma miráuraimma nommá wááeni-nomma aúkáitana kéena maannáma Îtuni áqnáabaq-awaameqa Kéinabaqa Kááriri-marukaqa mirá-uraiye. Îtuma wení iyápó-annama Îtuni tágama-yataaqa aónareta wemmá yirummá ámikaae.

Îtuma Kápéranabaqa kóiye.

12 anaaékaqa mirá-umaqtuwaawata Îtuma wenanóagaraq wenábâkogaraq wení iyápó-annagaraqa Kápéranabaqa urááe. mibáq pááqya-kanaama ko máqe-uraae.

anó-monoq-naupake (tépo) Îtuma táígo-qtataaqtabama kuyúqtukaiye.

13 ayú maqnánó-kanaama awaaraq kéitata min-áyú maqnánéta owana wenáwîqa kótámakini-kanaama (páátoba) miráipoana Îtuma Yérútáárebaqa utáiye. 14 anó-monoq-naupaqa waayúkama yetí purumakaamá tipi-típima máama meyámmá maránéta iráawana Îtuma aónaraiye. óq-wayukama maraq máeta óqtama waékáae. 15 kéwaeraawana Îtuma ánnama maténa pú yoqmá tebûqa yímiqma waqtúwáitata pípéban umáqtukaiye. monoq-naúpáké máqtemma purumakaakáráqá tipi-típigaraqa pípéban umáguraae. óqtama waékáa-kayukati yaaremá waéqtukaitana yeqtí móneqa kugúbaguraiye. 16 ááqaanibo máama meyámmámáráá-kayukama Îtuma timá yímikaiye: “maéqé páapaq kóoro!” téna wemá tiráiye: “ketiboní naammá íma mamá meyá-námmá aúráaro!” téna Îtuma timá yímikaiye. 17 Áánûqtutaba agatáinabi wení iyápó-annama yeráwáqá yúyánákáqá makááe. minnáma agatáimma mirá kétiye: “ení monoq-náútábámá tirupi irá kamáguraiye.” téna agatáimma minnâ yúyánákáqá makááe. 18 anó-monoq-naupaqa kuyúqtúwáitaba Ítíráaeo-wayukama Îtumma ítama aónaraae: “nóin-awaameraq umá tiráátinonataabiyo? náápaamma matokéaq mirá kéono? náápaamma náawa amíkaiyo? tiráátiyo!” téta ítama aónaraae. 19 Îtuma yauwéqma tiráiye: “keráwáqô, yawítítuwaiyaqa maa-mónóq-námá kaumo-yúpáá maéqa kemá móragaraqa múte itó-umaranune.” téna tiráiye.

20 Ítíráaeo-wayukama wenáama íma ítareta maará téta tirááe: “kanaaráq ayáqtáá-kanaama maa-
mónóq-námmá umá múte itó-uyakaraae. kaayaqté-kaayaqte-wayukati yíyiyaamma naaikamá
abapaké móra aúqa urááe (46 karitimaatimá). ááqibo miráinama kanaaráq kaumo-yúpáámá
enamáa múte itó-umaranono?”. Ítíráaeo-wayukama téta tirááe. 21 áánibo anó-monoq-naqtaba
Îtuma tiráíyábô wenaúyataba tiráiye. 22 anaaékaqa Îtuma pukáipikemo itó-urai-taoqa wení
iyápo-annama wenáama yúyánákáqá makéta Áánûqtuqtaba agatáin-aikaraqa Îtun-aagaraqa
áráitabaae téta tirááe.

Îtuma waayúkati yáaimma kéitaiye.

23 keqnáámmá kótai-kanaama itana Îtuma Yérútáarebaqa máqe-uraitata taíbaq-wayukama wení
awaaméqá aónaraapoana wenáwîkaqa yirummá ámikaae. 24 Îtuma wenamáárîq yaímma-
wayukati tái-yaaiqtabama ítaraipoana yemmá wenáaiqtabama yaákarena yiráátiraiye. 25 máqte-
kayukati yirupimmá káonaipoana waayúkati yáaiqtabama káqowama wemmá kanaaráq
ítimaminiye.

3

Îtuyaa Níkótímati

1 ááqibo Pérati-wayukabikemma anó-nakoma Níkótímati 2 Îtunopaqa nokáámma wemá iréna
timá ámikaiye: “Aráábaeo, emá timá-yiminaqa Áánûqtunopake máane. minnâ ketáá kéitaunatae.
Aánûqtu etê ímo máráinaama emá íma anómma uyáqtárain-awaameqa kanaaráq ínóne.”
téna Níkótímati tiráiye. 3 Îtuma wenáaraqa yauwéqma tiráiye: “kemá áraimma kétima-
amune. móra-nakoma íma móragaraq marakáinama wemá Áánûqtuni márûqa íaonaniye.”
Îtuma mirá téna tiráiye. 4 Níkótímati Îtumma timá ámikaiye: “wemá náaraq umáwaq
waayúkago ááyaqnobakemma yauwéqma marakániyo? wenanóani ááyaqnobaqa móragaraq
ku peráínana ámûkarariq umá máena móragaraq marakáníyô?” téna Níkótímati Îtumma
ítama aónaraiye. 5 Îtuma móragaraq tiráiye: “kemá áraimma kétima-amune. móra-nakoma
íma Áánûqtuni márûpaqa wemá uyáberenamoenama wemmá nokáráq Áánûqtuni Aágogaraq
marakániye. 6 aúgoma aúgomma ákáraitana Aágoma aágomma ákáraimiye. 7 íma karatiyo!
kemó timámunayatabama keráwáqá móragaraq matikaíno! 8 uwáágoma uwáá yoqmá
wemá náabarabi ónááe tipáqá kéuiye. wenáama kéitaane. ááqibo náakakena kéuiyo?
náakaraq kéiyo té íma káonaane. mimórárá waayúkama Áánûqtuni Aágoma kémaqyikaiye.”
téna Îtuma tiráiye. 9 Níkótímati ítama aónaraiye: “náaraq umá maami-qtátáákómá pááq
íníyô?” téna Níkótímati ítama aónaraiye. 10 Îtuma yauwéqma tiráiye: “Ítíráaeo-wayukati
anó timá-yimi-naqa máanana ááqibo maami-qtátáákóqtábámá íyaq ítaraano?” Îtuma óq-
wataama tiráiye: 11 “kemá áraimma kétima-amune. ketáá kéitauna-yataaqtaba kétunanataa
káonauna-yataaqtabataa kétima-yimunatae. ááqibo keráwáqá ketáí táaraqa taákaq íma kémaraae.
12 ímo itéq oweqa maa-márábi-qtátááqtábá timá-timunama Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama
timá-timunama náaraq umá itánô? 13 ááqibo áraimma móra-nakoma Áánûqtuni márûpaqa
aati-aatimá íma utáiye. paá kímora-nakoma Áánûqtuni márûpake kukáimma wenáwîqa
Waayúkagon-Araaqune kemá. 14 kaqmáápaqa káápaa-augaraq-iraakabayaamma Móteti tarôq
uráimma múte yaútaiye. waayúkama iraakabayaamá káonaawana yemmá Áánûqtu yíwáqnaa
uráiye. móraiq umá Waayúkagon-Araaqa múte yaúteta kaapaq-yátáqá ikámakaae. waayúkama
wemmá káonaawanama yemmá Áánûqtu yíwáqnaa kéiye. miráráá umá Waayúkagon-Araaqa
múte yauwínoe. 15 miráipoata yeráwáqá Áánûqtuni áanikoma yirummá amétama yemmá
káqon-auwaraimma yímikaiye. 16 owé. Áánûqtu máqte-marabi-kayukayatabama ámáabopike
ákaraipoana wení kímora áanikoma yímikaiye. yeráwáqá wenáanikoma yirummá amétama
yeráwáqá Áánûqtuni ayáápike íma aúyoretama ípuinoe. wenáanikoma aúgen-auwaraimma
yimínama máqte-kanaama yeráwáqá paá mánoe. yirun-íyápómá matúq-matuq umá mánoe.
17 Áánûqtu wenáanikoma aarawaamá yawááq umáikaiyabae téna íkukaiye. paá aarawaamá
atóbamaikaiyaba timákáitana kukáiye. 18 móra-mora-nakoma arummô amínanama Áánûqtu
wemmá íma yawááq kéumakaiye. ááqibo móra-mora-nakoma íbêqa arummô ímo kámitanama
Áánûqtu wemmá íbêqa yawááq kéumakaiye. miráipoana wemmá kímora Áánûqtuni áanikon-
awikaqa arummá íkamitanama min-nákómá íkákaitana Áánûqtu wemmá yawááq kéumakaiye.
19 íbêqa Áánûqtu maannáyabama yawááq kéumaikaiye. ómmá anómma marabí tágaguraiye.
ááqibo waayúkama kumayuq-yátááqtábá kéyikaitata ómmá yupayo umá tágaiqtaba íkéyikaiye.
yeráwáqtí yáaimma táígoni kéopoana ómmá yupayo iqtábá íkéyikaiye. 20 móra-mora-
nakoma táígo-qtataaqa kéenama ómmá yupayo iqtábá íkákaiye. wení mayáígómá abarokáq

yínipoana ómmá yupayo ikáqá waaqókáq íkuminiye. 21 móra-mora-nakoma áraimma íráqô-qtataaqa kéenama ómmá kamá yupayo ikáqá yíniye. Áánûqtun anaaé kéwaraipoana wení mayáígómá ókáá kamá tágaginana wemá yupayo iqtábá áaqa íkegaiye." téna Îtuma tiráiye. 22 anaaékaq Îtugaraq wení iyápó-annagaraq maréta Yúría-marukaq ko mááwana pááqya-kanaama mááwana mibáqá nommá péqyikaraae. 23 Înonibaq waaqókáqá Téiramapaq taíbaq nommá wáqe-uraitata Yóáane mibáq nommá kébeqyikaiye. waayúkama nommá peráíyábá kéyikaipoata wekáqá yíq-yiq kéoe. 24 Yóáane ánná-naupaqa íákaraabo. 25 maakáqá Înonibaq Yóáane wení iyápó-annama Ítírááéo-wayukagaraqa nóbíq-naabiq-aimma kétee. Ítírááéo-wayukati nommá peraí-ámmá yawíqtítukain-aiqtabama téta nóbíq-naabiq-aimma kétee. 26 Yóáanen-opaqa iréta tirááe: "Aráábaeo, min-nákómá egáráq Yótaa-non-abapaqa mimórá-nákómá wetábámá tímikaanatae.kanaaráqá wemá íbêqa nommá kéberakaipoana máqte-kayukama wenôpaqa yagegyageg kéoe. 27 Yóáane maaráá téna yauwéqma tiráiye: "máqte-qtataaqa wení márûpake Áánûqtu ámikaipoana móra-nakoma kéqokeq-yataaqa paá íma mayáníbo." Yóáane téna tiráiye: 28 "keráwáqá kenamáárîq tiníq umá kemá timá tímikaune. kemá Metáíya íma máune. paá timákai-naqa wenáaraqa áqnábaq téqa tiráune. wágáábaqa maannáma timá tímikaune. 29 ítáaro! móra-nakoma ánáakoma kémayaitana yenáká yimuqá kémaraaye. maannáyaba min-nákóní ábárawaoma awé kéena káonena wegáráqá amuqá kémarakaiye. miráráá umá Îtuqtaba tíyaqnobaqa ógikaipike timuqá kémaqtuwaune. 30 wenáwîkoma íbêqa uíno ááqibo ketíwîkoma paá kumíkáae. 31 móra-nakoma yanaaké kéena wenáaimma máqte-qtataaqtabama yanaamá wáiye. káqo-nakoma marabíké kéena wemá paá marabí-qtátááqtábámá kétiye. móra-nakoma Áánûqtuni márûpakemo kéyenama 32 aónarena ítarai-qtataaqtaba Áánûqtuni márûpaqa wemá kétiye. ááqibo keráwáqá wenáaraqa taákaq íkemaraae. 33 waayúkama wenáaraqa yáqtoqma akoqnáá urétama yíyaqnobaqa mirá kétee. 'Áánûqtu árai-naqa máiye.' yíyaqnobaqa maami-káyúkámá mirá téta kétee. 34 móra-nakoma Áánûqtu timákaraitana wemá Áánûqtuni watáama kétiye. Áánûqtuni Aágogaraqa wenááyaqnobaq aati-aatimá ógiqma wáiye. 35 aboámá wenáanikoma kaayoné umákena máqte-qtataaqa wení akoqnááraq ámikaiye. 36 móra náawawaq Áánûqtuni áanikoqtabama arummá aménama áanikoma wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra náawawaq áanikoqtabama kaúbîq kéena aúgen-auwaraimma íaonaniye. wekáqá Áánûqtuni áyámma umá watúq-watuq umá wániye." Îtuma téna tiráiye.

4

Îtuma Yúríabake kóiye.

1-3 Yóáane netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. ááqibo Îtuma mú mikáq netuqyaan-íyápó-ánnámá nommá péqyikaraiye. Pérati-wayukama minnâ ítaraapoana Îtuma Yúríabake itátuwena kóuraiye. Îtuma nommá íma péqyikaraiye. paá wení iyápó-annama yenamáárîq waayúkama nommá péqyikaraae. Îtuma Kááriribaqa móragaraq yauweré uráiye.

*Îtuma Támé*ria-inikote *watáá-wataa kétiye.*

4 Îtuma Támé*r*ia-marukaqa aúkáapi kótáma-kuraiye. 5 móra márûqa Támé*r*ia-wayukati márûkaqa iráiye. pááqya márûkon-awiqa Tékemabaq waaqókáq mi-márúqá Yáakoboma wenáanikoma Yótêbi ámikaiye. 6 mibáq nááyóbáqá Yáakoboni nommá yabí-máíqá wáqe-uraima íbêqa paá wáiye. aanibo Îtumma ábô-kaitana nommá yabí-máíkáqá ya máqe-uraiye. aáwaqa naí-kánáámá waaqókáq kéitata 7-8 wení iyápó-annama aáwaqa ko meyánîq ínéta kóuraae. móra-inikoma Támériabake nommá yabínéna iráiye. Îtuma timá ámikaiye: "nommá tíminaq naano!" téna tiráiye. 9 ááqibo maamin-íníkómá yauwéqma tiráiye: "emá Ítírááéo-naqopo kemá Támé*r*ia-inimune. nôraq itaawáq kekáqá noqtábámá kéteno?" mirá téna timá ámikaiye. 10 anaaékaqa Îtuma maará tiráiye: "ááqibo emá Áánûqtunopake ámî-qtataaqtabama kéitaanama ekáqá náawabi noqtábámá ítama káonaiye emá kekáqá íténaq akoqnáá umá mái-nomma áméno." Îtuma mirá téna timá ámikaiye. 11 Támé*r*ia-inikoma yauwéqma tiráiye: "anóko, maanómmá yabí-máíqá mémá-nóbáqá wáiye. ááqiboení tawemá íma wáiye. náakakenaq maami kúmi-nomma yabínónô? 12 ketáái títaubikoma Yáakoboma mú mikáq anó-naqa amé méqa kéono? wemá maami-nómmá yabí-máíqá tímikaiqtaae. wemá ánimaakaraqa wení tipi-típigaraqa mipíké narááe." min-íníkómá mirá téna tiráiye. 13 Îtuma waéqma itaí-áímmá wemmá timá ámikaiye: "máqtemmo maamipíké-nómmá naíyama óqa noqtábá yikániye. 14 máqtemma kemó yíména-nomma akoqnáá umá mái-nomma nétama anaaékaq ókaraq noqtábá íyikaniye. ááqibo kemó nommá amúnama arunóbáqá metiráá yubáma kumíniye. maami-métímá yubáma piri-piri téna kúminiye. máqtemma matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayétama matúq-matuq umá mái-yataaqa matáápoana arunóbáqá ummaa íyaniye." mirá téna tiráiye.

15 maamin-íníkómá timá ámikaiye: “anóko, mirá-nómmá timiyo! anaaékaq noqtábá ítikainaqa
keqnáámmá maakáqá noqtábámá yauweré íyenune.” wemá téna tiráiye. 16 Îtuma yauwéqma
timá ámikaiye: “enawaikómá ko ááyama timá amítuwe yauweré yekao.” Îtuma mirá-tiraiye.
17 maamin-íníkómá tiráiye: “ketiwaikómá íma máiye.” Îtuma akoqnáá umá tiráiye: “áraine.
enawaikómá íma máiye kétene. 18 áraimma kétune. emá móra-tiyaapaq-naqa matáánamiye.
áánibo íbêqa mayáánama minnâ enawaiqá íma máiye. áraiqtabama paá yaímma emá kétene.
tébakaq kenamáa tiráune.” téna Îtuma tiráiye. maamin-íníkómá yauwéqma timá ámikaiye:
19 “uyátáráana-nako! Áánûqtuni amuné-náqá máane. maannâ aónanaa únnae. 20 itaao! ketáái
títaubikoma maan-ánúráqá nunamummá Áánûqtukaqa tirááe. ááqibo emá ení waayúkagaraq
miráuma kétee. ‘Yérútáárebaq mibáqá nunamummá mó tero!’ ” téna wemá tiráiye. 21 Îtuma
minnáyaba óq-aimma tiráiye: “aaragô, itaao! óq-kanaama yínaamoema mi-kánááyábá íma
anuraqá íma Yérútáárebaq nunamummá tinóne. 22 emá ení waayúkagaraq nunamuqtábámá
íkéitaae. paá-wataama kétee. atóbamayikai-yataaqa Ítíráaeo-wayukarake kéipoana nunamummá-
tí-yátááqtábá arupú umá ketáá kéitaunatae. 23 mi-kánáamá yíniye. áraimma mi-kánáámá
íbêqa wáiye. waayúkama árai-nunamuqtabama yeráwáqá mútûq yirummá améta Áánûqtuni
árain-aikaraqa nunamummá ketibotáá Áánûqtukaqa tínoe. owé. ketibotáá Áánûqtu yeráwáqá
mútûq yirummá améta Áánûqtuni árain-aikaraqa téta mirá-káyúkábá Áánûqtuma kákaiye.
24 Áánûqtu wenamáárîq aágoma máipoana waayúkati yirunóbáqá aágoma Áánûqtu wenamáa
maqikáné iné. Áánûqtu aágoma máinapoana máqtemma yetí aágogaraq wekáqá nunamummá
tínobo. aágogaraq tétama mútûq yirummá ámiketa Áánûqtuni árain-aikaraq nunamummá
tínobo.” téna Îtuma tiráiye. 25 maamin-íníkómá timá ámikaiye: “Metáíya (Káríqto) kumínayaba
kéitaune. wemá kuména máqte-qtataaqa kéitaipoana máqte-qtataatabama timá-timinitae.” téna
tiráiye. 26 Îtuma abarokáq timá ámikaiye: “kemá kétima-amune minnâ kemúne.” téna tiráiye.
27 mikáqá wení iyápó-annama irááe. iréta Îtuma maamin-íníkótê watáá-wataa kétitata wení
iyápó-annama ya káoneta yáaqtaba urááe. yeráwápíké móra-nakoma íma ítama aónaraiye:
“nóiqtaba kákaiyo?” téna “nôraq itaa wetê watáá kéteno?” mirá téna móra-nakoma ítiraiye.
28 miráitana min-íníkómá no-táwémá mikáq yuwéna anó-marupaqa uréna mibáq waayúkama
timá yímikaiye: 29 “iréra! móra-nakoma ya aónaaro! wemá máqte-qtataariq naayóbákáráq
íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye. wemá Metáíyawabiyo?” min-íníkómá téna
tiráiye. 30 ááqibo waayúkama anó-marupake yuwéta Îtunopaqa kéowata 31 mi-kánáárâqá wení
iyápó-annama waku-waku tirááe: “Aráábaeo, pááqyamibo paá naao!” téta tirááe. 32 ááqibo
Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketí kaawéqá wáitaq abo keráwáqá maannáyaba íkeitaae.”
Îtunopaqa kéowata 33 mi-kánáárâqá wení iyápó-annama wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma
urááe: “móra-nakoma aáwaqa maméta irááô?” wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma urááe.
34 Îtuma miráráá téna timá yímikaiye: “ketí aáwaqa miráuma wáiye. kemá timátíkárai-
nakoni aúyánámmá waránááre waqmá mayaímá tímikaimma mamá ánatanaare.” téna Îtuma
tiráiye. Támériabake-kayukama kéowana Îtuma yimónarena óqa waéqma itaí-áímmá tiráiye:
35 “keráwáqá tiráama miráuma kétee. ‘kaayaqté-kaayaqte-wiyokoni mi-kánáágóní arupimmá
yómmá anagánoe.’ abo kétune tú maréra! yómmá aónaaro! yókómá íbêqa anagégaiye. 36 íbêqa
arammá kúqtín-nakoma wení ápêqa kémayaitana arammá watúq-watuq umá wánin-aramma
kútúma ayúgutaiye. miráumaraa úbî-nakogaraq arammá kúqtín-nakogaraq yimuqá maráyóye.
37 tiráama áraine ‘móra-nakoma arammá ánayumma kéubitana káqo-nakoma arammá kútúma
ayúgutaiye.’ 38 ááqibo keráwáqá arammá kútúma ayúmá kúyoro téqa timá tíkaraune. ááqibo
min-áráqtábámá keráwáqá íma uqmakéqa íma kawáá urááe. káqo-yuma maamin-árákáqtábá
ôriq umá mayaímá matááwaqa ááqibo keráwáqá paá ya ayúgéguyoe.” téna Îtuma tiráiye.
Îtuma mi-kátáagóní áaimma abarokáq ítiraiye. mirá-uraiye. ánayumma wení watáama wáiye.
waayúkama yókáá mááe. móra-nakoma Îtuni watáama waayúkati yirupi kéubitana anaaékaq
káqo-nakoma wení iyápó-annabike íráqôn-aaimma arakáá waayúkati yirupiké aónaniye.

39 maamin-íníkóní watáaboana netuqyaa Támériа-wayukama anó-marupake Îtuqtabama
yirupi kéitaae. min-íníkó tiráiye: “wemá timá tímikaiye kemá máqte-qtataariq naayóbákáráq
íbêkaraq kéuna-yataaqtaba wemá timá tímikaiye.” téna máqtemma min-íníkó timá yímikaiye.
40 miráipoana maami Támériа-wayukama Îtunopaqa kégumeta inaa-inaa tirááe: “ketáátê ya
mááo!” téta tirááe. kaayaq-yúpáámá yéráwátê máqe-uraimma wení watáama tiráitata
41 óq-wayukama netuqyaamá yirummá ámikaae. 42 anaaékaqa maamin-íníkómmá yemá
timá ámikaae: “áqnáabaq emá ténayababoaqtaa Îtuqtabama tirummá ámikaunatae. íbêqa ketáá
kenamáárîq ítaraunatae. tirupi kéitaunatae maan-nákómá áraine wemá máqtemma yirummá
amíya-kayukama yeqtí atóbamaqyikai-naqa máiye.” mirá téta tirááe.

43 kaayaq-yúpáámá ánatagitana wemá iyuwéna Kááriribaqa kégoena 44 Îtuma wenamáárîq
tiráiye: “Áánûqtuni amuné-nákómá wenamáápaqa íma anón-awiqa wáiye.” téna tiraiye.
45 Kááriribaqa itata mibáq-wáyúkámá wemmá yiqtábá yimuráámuq marákáraae. yeráwáqá
yenamáárîq ayú maqnánó-kanaabimma Yérútáárebaq máqe-uraawana máqte-qtataariq kéi-
qtataariq mibáq immá aónaraae. 46 anaaékaq Îtuma môragaraq Kéinabaqa Kááriri-marukaqa
yauweré iráiye. mibáq áqnáabaqa nommá waéqma wááéni-nomma aúkáiye. móra-ano-
naqa Kápéranabake wenáanikoma karímá ákaraiye. 47 Îtuma Yúríabake Kááriribaqa yináímmá
ítátuwena miráipoana Îtunopaqa min-ánó-nákómá ko tiráiye: “ketáanima puiné kéibo. iré
mamá atóbamakao!” téna min-ánókómá timá ámikaiye. 48 maaráá Îtuma tiráiye: “paá kéqokeq-
awaameqa íaonareq keráwáqá tirummá íaminoe.” téna Îtuma tiráiye. 49 anó-nakoma mibáq
tiráiye: “anoko! ketí iyápómá puínabo kuké aónaao!” téna tiráiye. 50 Îtuma timá ámikaiye:
“kóaao!ení áanikoma paá mániye.” téna tiráiye. miráuma min-ánó-nákómá Îtun áama ítama
arupi maréna Îtunopake kóuraiye. 51 min-ánókómá kégumitata wení kaqtó-wayukama aapaq
wenaitaatán uréta timá ámikaae: “ení iyápóma íbêqa paá máiye.” téta tirááe. 52 min-íyápógóní
aboámá ítama aónaraiye: “nóin-aabauma wení kokoq yámma ánatayakaraiyo?” téna ítama
aónaraiye. kaqtó-wayukama minnáma yauwéqma tirááe: “aabaúmá yotéqma móraitana kokoq
yámma ánatamakaraiye.” téta tirááe. 53 min-ábáúmá mimórá-kánááráq Îtuma timá ámikaiye:
“enáanikoma paá mániye.” téna aboámá aákaq makáiye. aboágáráq máqten-araabanogaraq
ábâqawaagaraqa yirupi kéitaae. 54 áqnáabaq-awaameq-yataaqa Kéinabaq wááéni-nokaq uráiye.
ááqibo Yúríabake yuwéna Îtuma Kááriribaq mikáq keqnáámmá mi káqon-awaameqa uráiye.

5

Tabaati-yúpááyábámá

1 anaaékaq Ítíráaeo-wayukati óq-oniqtabama Îtuma Yérútáárebaq utáiye. 2 Yérútáárebaq mibáq
nokaayúkáqá wenáwîqa Batétara waaqókáq tipi-típigoni oqtaráqá wáiye. mi-nókááyún
áwábaqa móra-tiyaapaq púgágîq-nama wáqe-uraiye. 3 mi púgágîq-naupaqa taíbaq-wayukama
yipaq atááe. yaímma yúrama karoparáiye. yaímma yítauqa arúkeq-arukeqa urááe. yaímma
yítauqa yabitimáguraiye. tébakaq-wayukama yíyiyaa-kareremma urááe. nommá karááqto
ínayabae téta awé urááe. áqnáabaq náawabi nommá karááqto ipí kukáitana wení áiyayaakoma
akoqnáá íniye téta waayúkama yúyánápí ítaraae. 4 yúyánápíké tiráama kaqtó-wamma
Áánûqtunopake móra-mora-taoqa nommá waéqma uréire uráiye. 5 abo mórama karí-náqá
kaumo-tíyáákágáráq abapaké kaumo aúqá (38 karitimaatimá) karí maéna máqe-uraiye.
6 Îtuma aúyánámmá ítaraiye min-nákómá karímá naayóbáq matáiye. ááqibo mibáq min-
náqá aipaq atáitana aónatuwena Îtuma ítama aónaraiye: “emá atóbaiyaba kákaiyo?” téna Îtuma
ítama aónaitana 7 karí-nákómá yauwéqma tiráiye: “anón-nako! yaímma-wayukama kemmá íma
tiyáátoqma nokayúpímmá nommá karááqto ipímmá tikéwae íkéoe. kenamáárîq mi-nópímô
kumónae téqo kéunama káqo-yu yenókáá ketí aammá kunaúyakewae kéoe.” téna tiráiye.
8 Îtuma timá ámikaiye: “itóaao! itó éyaqení yuwaiqá yawátama mamé minnágaraq uréire
uwo!” téna akoqnáá umá tiráiye. 9 páátákáá min-nákómá kátobakena wení yuwaikáráq
yawátamena kóuraiye. aanibo mi-túpáámá Taabati-yúpáámá aagaí-yúpáámá wáqe-uraiye.
10 miráipoana Ítíráaeo anó-monoq-wayukama timá amíqmeta urááe: “íbêq-yupaama Tabaati-
yúpááráré. emáení yuwaikáráq íma mamé uréire uwo aagaí-yúpááráré!” téta timá ámikaae.
11 wemá timá arútá-yimikaiye: “mamá atóbatikai-nakomaení yuwaiqá yawátáma mamé waao
titaq mamé kéyune.” téna timá yímikaiye. 12 anó-monoq-wayukama ítama aónaraae: “min-
nákómá timákáitaa mamé yénama náawabiyo?” téta ítama aónaraae. 13 ááqibo atóbai-nakoma
íma ítama arútaraiye Îtuqtabama náawabiyo téna Îtuma taígani-kayukabike péqma yútúgitana
atóbai-nakoma íaonaraiye. Îtuqtabama íma ítaraiye wé náawabiyo. 14 anaaékaq min atóbamakai-
nakoma Ítíráaeo-wayukati anó-monoq-naopaqa Îtuma aónatuwena timá ámikaiye: “aákaq maraao!
emá kátobaane. móragaraq ení kebó-yátááqá kúmiq-yataaqa íma uwo! íbêqa pááqya-karima
matááne. anaaékaq anópi wíyátábámá yabíqma arutaao!” téna Îtuma timá ámikaiye.
15 min atóbai-nakoma yuwéna Ítíráaeo anó-monoq-wayukama timá yímikaiye: “min-nákómá
wenamáárîq kemmá atóbamatikaraiye.” téna Îtuqtabama timá yímikaiye. 16 karí kátobamayikena
mirá-qtátáárîq Îtuma kéinapoana Tabaati-yúpááráqá anó-monoq-wayukama wemmá áaimma
átáma waqmá ikamínéta abáá-uraae. 17 ááqibo Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: “ketiboó,
íbêqa mayaí kémayaitaqa miráipoana mayaímá mimóráíq umá kémayaune.” téna tiráiye.
18 min-áíqtábá Ítíráaeo anó-monoq-wayukama ókaraq-okaraq umá wemmá abáá-uma uréire
urááe. Tabaatiráqá aammá aúmakaan-aimma araténa Áánûqtutaba “kenamáa ketiboé” téna

tiráiye. min-áíkómá mamá wekáráq Áánûqtukaraq móraiq uráitata anó-monoq-wayukama abáá-uma ikamínéta urááe. 19 Îtuma maannáyaba yauwéqma tiráiye: “kemá túyánámmá ítama kateko umá keráwáqá kétima-timune. áanikoma wenamáa wenamáárîq máqte-qtataaqa íma íné imíye. paá aboámá kéi-qtataaqa káonena minnáma áanikoma mimóráíq kéiye. 20 aboámá áanikomma ôriq umá weqtábámá amuqá kémarakaipoana kákaitana aboámá máqte-qtataariq kéi-qtataaqtabama áanikomma káraatiye. 21 aboámá pukáipike kátobamakaitana paá áanikomma pukáípike mimórá miráuma kátobamakaiye. miráuma móraiq umá aúwaraimma aboámá ámikaitana paá áanikoma móraiq umá aúwaraimma mórá náawanabi ákái-naqa ámikaiye. 22 ítáaro! aboámá máqte-kayukama yawááq íma umáyikaniye. ímiye! áanikoma yawááq-umayikai-aiqtaba wemmá ayuwáinana tíniye. 23 miráipoana wé náayuwabi áanikoqtabama áwîqa múte kéyauyowana miráuma móraiq umá aboán áwîkaa kéuwiye. náayuwabi áanikon-awiqa múte íkéyauyowana miráuma móraiq umá aboámá wemmá timákái-naqa wenáwîkaa íkéuwiye. 24 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. náawabi ketáama iténama kemmá timátíkárai-naqa arummá aménama aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaiye. wemá íma yawáá kéena ímiye! arummá amína-nakoma áqnáabaq arun-íyápómá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá paá mániye. 25 kemá túyánámmá ítama ôriq umá kateko umá keráwáqá kétima-timune. mi-kánáámá yínatama áraine. mi táoqa áaimma kátenama mibáq yirun-íyápómá pukuráá-kayukama Áánûqtuni áanikon-aama itétama náayu-naayubi yirummá amétama yeráwáqá matúq-matuq umá paá mánoe.” Îtuma téna tiráiye. óq-wataama timá yímikaiye: 26 “áraine. ketibomá Áánûqtu wenamáárîq aúwarai-qtataaqa áqnáabaq pááq-urainapoana miráuma móraiq umá kemá áanikoma aúwarai-qtataaqa móraiq umá tirunóbáqá wáiye. 27 kemá Waayúka-Araakoma máunaboana ketibomá kemmá áanikoma akoqnáá-yataaqa tímikaitaq waayúkama mamá yainánúne. 28 maannáyaba íma iyánáaq uwo! ááqibo mi-kánáámá yínatama yúma pukuráá-kayukama maiqnóbáq máetama áama itánópoata 29 muríánóbákénábi maiqnóbákémá utátuweta uínoe. máqte-kayukama itó-inoe. yaímma íráqô-qtataariqo uráá-kayukama paá matúq-matuq umá mánoe. tébakaq-wayukama táígo-qtataariqo uráá-kayukama yawááq-uma-ikanune. 30 kenamáa kenamáárîq máqte-qtataaqa íma onááq únnae. kemá tíkái-qtataariqa íkeune. ááqibo timátíkái-nakoni ákái-qtataariqa kéune. miráipoana paá kéiteq ítama kéyainaunana ketí yainá una-yataakoma arupú kéiye.” téna tiráiye. 31 Îtuma óq-aimma tiráiye: “keráwáqá kemmá kenamáárîq áraimmo timá tímênaqa tirummá íaminobo paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómô timá-timiyaatama mikáq itánúnatae. 32 ááqibo óq-nakoma ketibomá wemá ketáaiqtabama áraimma keráwáqá kétima-timitaq wenáama áraine-aimma kétítaqtaa ketáá kéitaunatae. kenamáa ketábámá íketune. 33 keráwáqá Yóáane nommá peraí-nákónôpaqa taíbaq-wayukama timáyíkaraiye. mi-káyúkámá Yóáanema ítama aónaraawana wemá arupú umá yauwéqma tiráiye. 34 paá-wayukama Yóáane máqe-uraipoana wenáayabama kemá túyánámmá íkéitaune. maamin-áímmô túnnama keráwáqá tíwâqnaa umá atóbamatikaiyabae téq kétune. 35 Yóáane wemá ókáá kamá tágaraitaq pááqya-kanaama keráwáqá min-ópí timuqá kémaraae. 36 Yóáane ketáaiqtabama akoqnáá umá ítaraiye. ááqibo óq-yataakoma ketí mayaímá mú mikáq akoqnáá umá keqtábámá kétee. mayaímá mamá ánataao téna ketibomá tímikaitaq maami-máíyáímô mayáunama áraimma ketibó timá tíkaraitaq káonaae. ketibomá mayaao téna timátíkáitaq iráune. 37 aanibo ketibomá timátíkáimma wenamáárîq káqo-yu ketáaiqtaba timá yímikaiye. 38 wenáama aati-aatimá íkéiteqa wenóíkaqa aati-aatimá íkaoneqa kemmá timátíkárai-nakaq tirummá íkamepoaqa keráwáqá ketiboní aagómá watúq-watuq umá tirupi íma wáiye. 39 Áánûqtun áama agamatán-áípí ketáaiqtaba kétiye. keráwáqá anó-monoq-wayukamo maamin agamatán-aimma abáá-abaa kéeqa áaimma íkeitaabo watáama paá kéyorautopoaqa min-aúgén-áúwáráímmá mayánúne téq túyánámmá kéitaae. ááqibo paá kéyorautopoana keráwáqa min-aúgén-áúwáráímmá íma yíniye. 40 ókaraq-okaraq timá yímíkaimanibo máqtemma keráwáqá ketôpaqa iréq maamin-áúwáráímmá mayáítááqá íma kéitaae. 41 kemá íma keráwáqtábámá ketíwîqa múte yaúyóro téqa íketune. 42 minnâ keráwáqtí táaimma káoneqa Áánûqtuni akaí-yátááqá tirupi íma wáiye. 43 ketiboní náápaakaraq mamé kéyune. ááqibo keráwáqá kemmá íkétiwiraae. móra-nakoma paá wení náápaakaraq mamé yínaqa keráwáqá wemmá awiránóe. 44 keráwákáán uráá-kayukama náaraq umáwaq tirummá kanaaráq timínô? kanaaráq ítiminoe. keráwáqá yiyuwáíyata keráwáqtí tíwîqa wenámí-kenamin umá múte yaúyóro. 45 kemá keráwáqá ketibon-áúbáqá túbi marániye ítero. Móteti tirummá umátikena tíwâqnaa íniye téq túyánámmá kéitaao Móteti wenamáa keráwáqtí túbi marániye. 46 keráwáqá Mótetima tirummô kámeqa kemmá tirummá timínoe. ááqibo wení aúbabi keqtábámá agatáiye. 47 agatáímma tirummô íkámeqa náaraq umáwaq ketáama tirummá amínéq onábiyo?” téna Îtuma tiráiye.

6

1 anaaékaq Îtuma anó-nokayukon áwîqa Kááriribaqa nopí-káárébí meran-ábápáq uráiye.
2 ááqibo Îtuma kégoitata karí atóbamayikain-awaameqa aónawaeta taíbaq-wayukama anaaé
wakááe. miráitata 3 Îtuma anuraqá wení iyápó-annagaraq umáqe-uraae. 4 Ítiráaeo-wayukati
kótámaki-kanaama waaqókárîq uráiye. 5 Îtuma múte aónaimma taígani-kayukama wenôpaqa
kéyewana káonena Píripiqtaba timá ámikaiye: “náakakena taíbaq-awaaqa meyáníq umátaawaq
maami-káyúkámá yiménúnataabiyo?” téna Îtuma Píripimma ítama aónaraiye. 6 Îtuma wemô
miráini-qtataaqa ítáreboana paá Píripimma kumá yumá ítarena 7 Píripi yauwéqma Îtumma
timá ámikaiye: “abapaké kaayaq-wíyókón arupi óqta-mayaima mamátaa móra-mora-nakoma
móra-mutaaqa yínî-kaaweqa yiménúnatae.” téna yauwéqma tiráiye. 8 Îtuni iyápó-annabike
móra-waigon-awiqa Áánaru Tááimoni Pítaan ábâkoma Îtumma timá ámikaiye: 9 “móra-iyapogoma
móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaqá káqtútai-noyaakaraqa matokáiye” téna “ááqibo kágínagoma íma
maami-máqté-káyúkábímmá kanaaráq íiniye.” téna Áánaru tiráiye. 10 tiyáápaq-tiyaapaq-
tiyaakagaraq-wayukama (5,000) máqe-uraawana íráqôn-aapeqa netuqyaa wáitana wení iyápó-
annama timá yímikaiye: “máqte-kayukama tíyata maraq máero.” téna tiráiye. 11 ááqibo Îtuma
yammá maténa “Áánûqtuo, maan-ááwáqô timénayabataa timuqá kémarakaune” timátuwena
mikáq-mikaq umá yímíqme uréna keqnáámmá káqtútai-noyaaqa maténa mikáq-mikaq umá
yímíqme uráiye. 12 yeráwáqá kanaaráq umá mi-kááwéqá mamá yáawana wení iyápó-
annama timá yímikaiye: “aqtó-átómá aíqma aíkuyoro yaímma páabaq íyúwáaro.” téna tiráiye.
13 waayúkama móra-tiyaapaq-yamma nátuweta aqtó-átómá tiyááka uréna títaupake kaayaq-
kámáágúq-únámá aíqtuma ógiqmakaae. 14 waayúkama min-ánón-áwáámeqá immá káoneta
tirááe: “áraine. maan-nákómá Áánûqtuni amuné-náqá marabí ku máiye.” téta tirááe. 15 Îtuma
mi-qtátáátábámô kéitenama anuraqá páátákáá wenamáa utáiye. wemmá awíqmeta koma
yeráwáqtí anón-naqa tarôq umá máena yabíqyikaikaae téta kétewana Îtuma ítátuwena páátákáá
yiyuwéna anuraq utáiye. 16 Îtuma anuraq máitana aaqá enánéna yúmárán immá wení iyápó-
annama yenamáa Kááriri-nokayukaq kukááe. 17 nopí-káárébí utéta aqtamá Kápéranabaq wínéta
urááe. Îtuma paá anuraq máena yeráwáqtôpaqa íiraiqtaba aaqá ékáiye. 18 akoqnáá-uwaa
kéyoraitana nokómmá ôriq umá karááqto uráiye. 19 ayau-yatáráké non aúkáapi warárítuqme
kéyeta nopí-káárébíké Îtuma non ámûraaqa yetôpaq kéitata aónaraae. yeráwáqá ikatîq urááe.
20 ááqibo Îtuma timá yímikaiye: “kemíbo ikatîq íoro!” téna tiráiye. 21 yeráwáqá Îtumma
nopí-káárébí auwiránéta urááe. kéowana ááqibo páátákáá yeqtí nopí-káárégómá min-ábápáq
wínéta opáqá áqa irááe. 22 íbêqa iyápó-annama yuwéta nópí-káárébímô kéowatama taígani-
kayukama yimónaraae. óq-aabayaanapimma yeráwáqá mi-káyúkámá aónaraamma kímora nopí-
káárábímmá iyápó-annama yenamáa máeta kóuraae. 23 Îtuma móra-tiyaapaq-yakaraq kaayaq-
nóyáákáráq yímikai-marukaqa waaqókáqá Táíbíriati mibáké káqo-nopi-kaarema irááe. 24 maa-
táígání-káyúkámá Îtugaraq wení iyápó-annagaraq aónaamma íma máawata miráitata yeráwáqá
Kápéranabaqa nopí-káárébí maréta Îtumma abáá ineta urááe.

Îtuma tirukóní-aawaqtabama watáá-wataa kétiye.

25 “aanibo yeráwáqô Îtummo káonetama nokómmá meran-ábápáq máitata ítama aónaraae:
“Aráábaeo, náa-taoraq maamibáqá yénnabiyo?” téta Îtumma ítama aónaraae. 26 Îtuma yauwéqma
tiráiye: “áraimma kétima-timune. keqtábámô tibáá kéomma kemô anón-awaameq-yataariq
únnayataba íma tibáá kéobo ááqibo kemô timúna-kaaweqa namá tímûqa yaitaq ókaraq kaawéqá
timíkáae téqa tibáá kéoe.

kemá keráwáqtí aáwaqune.

27 keráwáqá wáqena kabiránin-aawakoni mayaímá íma máyáaro. máqte-kabirani-qtataakoma
íma mamá túbáqá máráaro! keráwáqá aáwakoma watúq-watuq umá wánin-aawakoma
kétikaiyo. kemá Waayúkagon-Araaqa ketôpaq ketibomá Áánûqtu wenáwîqa ikámakaipoana
mirán-ááwáqá watúq-watuq umá wánin-aawaqa timénúne.” téna Îtuma tiráiye. 28 Îtumo
kaawéqtábámô timá waayúkama íma ítama arútareta yeráwáqá Îtumma ítama aónaraae: “náaraq
umátaawaq Áánûqtuni mayaímá wení amuq-yatááqá kanaaráq mayanúnataabiyo?” mi-
káyúkámá mirá téta Îtumma ítama aónaraae. 29 Îtuma yauwéqma tiráiye: “maami-máyáímá
Áánûqtuni mayaíyé. keráwáqtábá timákáitana kúminakaq tirummá áméro.” téna Îtuma
tiráiye. 30 waayúkama timá ámikaae: “nóin-anon-awaameqa inataawáq ketáámá emmá
tiruqtáá aménúnataabiyo?ení mayaímá nóinabiyo? 31 ketáái títaubikoma kokoq-márúkáq
karaaqtatááqá íma wáikaq Áánûqtuni aúbabimma miráuma maannáe. ‘aáwaqa wíyôpake

wemá yimíq-yimiq uráiye.' " Áánûqtuni aúbabi mirá téna kétiye. 32 miráitana Îtuma mikáyúkámá timá yímikaiye: "áraimma kétima-timune. maamin-ááwáqá wíyôpake Móteti wemá íyímikaiye. ááqibo Áánûqtunopake árai-kaaweqa ketibó íbêqa keráwáqá kétimiye. 33 aáwaqa Áánûqtunopake yuwéna maa-márábí kuména maa-márábí-káyúkámá aaramá waamá wemá yeráwáqtí yirun-íyápógóní kaawéqá kéyimiye." téna Îtuma tiráiye. 34 waayúkama inaainaa tirááe: "anóko, maamirá-kááwéqá aati-aati étaa keqtáámá timíkááe." téta tirááe. 35 Îtuma timá arúta yímikaiye: "kemá kenamáárîq matúq-matuq umá mái-aawaqune. náawabinaawabi ketôpaqo yénama íma áa yániye. náawa-naawabi kemmá arummô timénama íma non-áá akániye. 36 kemá keráwáqá kétima-timune. kemmá kétimoneqanibo íma keráwáqá kemmá tirummá kétime. 37 máqtemma ketibomá tími-qtataaqa ketôpaqtaa yínoe. náawabinaawabi ketôpaqa yínaqa wemmá íma watuwánúne. 38 ketúyánákáq tikáinaiq íonaaq Áánûqtunopake kukáupo paá wemô timátíkái-nakoni aúyánákáq kuké-mayaune. 39 timátíkáinakoma wení aúyánámmá miráuma wáiye. máqte-qtataaqa tímímma móra íyuwanunaboaqa ááqibo ánatai-yupaama máqtemma tími-qtataaqa múte itó-umayikanune. 40 ketibon-áúyánákó mirá kéiye. máqtekomo kemmá ketáanima káoneq tirummô kétimeqa aúgen-auwaraimma matúq-matuq umá paá mái-yataaqa íbêqa áaimma átáma kéimma ánatai-yupaama yemmá múte itó-umayikanune." téna Îtuma tiraiye. 41 Îtuma tiráipoana "kemá Áánûqtunopake árai-kaaweqa máune." téna titata Ítiráaeo anó-monoq-wayukama timú-timun-aimma kótéyáté urááe. 42 maanáímmá tíq-tiq umá tirááe: "maaminnâ Îtuma Yótêbin áanikobiyo? wenaboámá wenanóagaraqa ketáámá ítaraunataabiyo? nôraq itana 'Áánûqtunopake kukáune' kétiyo?" mi-káyúkámá téta tirááe. 43 Îtuma yetí yúyánámmá ítátuwena timá yímikaiye: "keráwáqá íma náru-narun-aimma tero!" téna tiráiye. 44 óq-aimma Îtuma tiráiye: "ketibomá timátíkái-nakoma wemô móranakoma ketôpaq yabiti máena yíniye. ááqibo ketibomá móra-nakoma íyabiti máena wemmá ketôpaq íma yíné iné. náawabi ketôpaq yin-náqá ánatai-yupaama wemmá múte itó-umakanune. 45 Áánûqtuni wannaabí Áánûqtu wení amuné-wáyúkámá agatááe. máqte-kayukama Áánûqtu yiráátiniye. minnáyaba yemá náayubi ketibon áama itétama náayubi yemmô yirááti-qtataaqa ítama arutétama yeráwáqá ketôpaq kéeye. 46 móra-nakoma ketibommá íaonaraane. kímora-naqa Áánûqtunopake kúmîn-nakoma wenamáa ketibommá aónaraiye. 47-48 áraimma kétima-timune. náawabi arummá kétimenama aati-aatimá matúq-matuq umá kémaiye. kemá matúq-matuq umá mái-aawaqune. 49 keráwáqtí títaubikotaa kaqmáápaqa yímikain-aawakon áwîqa máánna Áánûqtunopake kúmitata nátuweta pukurááe. 50 náawabi maakáq-ááwáqá Áánûqtunopake kúmin-aawaqa nénama wemá ípuiniye. 51 kemá kenamáárîq Áánûqtunopake kukáunama aatiaatí paá mái-aawaqune. náawabi maamin-ááwáqá nénama aati-aatí paá matúq-matuq umá mániye. min-ááwáqá timúnnama minnâ ketúmiye. maa-márábí-káyúkáyábáé téq kukáune. ááqibo ketúma yiménúnaboata yemá aúgen-auwaraimma mayánóe." téna Îtuma tiráiye. 52 maami-qtátááqtábá anó-monoq-wayukama aamá móté-máté umá tirááe: "náaraq umá wenaúma timínataaq nanúno?" téta tirááe. 53 ááqibo Îtuma timá yímikaiye: "ítama arútáaro! Waayúkagon-Araakon aúma íma néqa wení naaegáráqá íma néqa aúwaraimma keráwáqá paá íma mayáinoe. 54 náayu-naayubi ketúma néta ketí naaemá néta íya-kayukama aati-aatimá matúq-matuq umá mánopoata ánatai-yupaa máqtemma ketúma naíyaqa yemmá múte itóumayikanune. 55 ketúma kateko-ááwáqá wáitana ketí naaemá áraimma naí-yátááqá wáiye. 56 náawa-naawabi ketúmo néna ketí naaemô néna ína-waigomma wení aágoma tirunóbáqá mánipoaqa ketaágoma wenarunóbáqá mániye. 57 máqten-auwaraimma ketibomá timátíkáinakoma wenaúyánákáráq kéena miráuma móraiq umá ketiboní paá mái-yataaqa ketê wáiye. miráipoana móra-nakoma ketúma nénama arunóbáqá ketí mái-yataaqa mayániye. 58 maaminááwáqá Áánûqtunopake kukáiye. títaubikotaa kaqmáápaqa nátuweta pukurááe. mirán-ááwáqá íma wáiye. ááqibo náawabi maamirán-ááwáqá nénama matúq-matuq umá mániye." 59 Îtuma Kápéranabaqa monoq-náúpáqá kéyiraatena mirá téna timá yímikaiye.

Îtuma paá matúq-matuq umá mái-wataagoni áaimma matokáiye.

60 ááqibo yaímma wení iyápó-annama maamin-áímmá kéiteta yé tirááe: "maamin-áímmá ummaamá kéyaiye. náawa kanaaráqá itáné inábiyo?" téta tirááe. 61 Îtuma wenáúyánánóbáqá wení iyápó-annamo aamô káráán-aimma ítaraiye. miráitana wé timá yímikaiye: "maamináíkómmá túyánámmá ítama yuwánéraq kéoo?" téna Îtuma timá yímikaiye. óq-aimma Îtuma tiráiye: 62 "ááqibo keráwáqá aónáíyanamo Waayúkagon-Araaqa naayóbáqô maéwai-marupaqa uínaqa nôraq íno? 63 Áánûqtuni aágoma mái-yataaqa waayúkama yetôpaq kéyimiye. ááqibo túgotaa íma tíwáqnaa íné iné. maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunama Áánûqtuni máiyataakaraq wení aágogaraq paá máiye. 64 aanibo keráwáqtí aúkáapimma yaímma-wayukama

yirummá íma kétime." téna Îtuma óq-aimma tiráiye: 65 "miráipoaq timá tímikaune minnâ ketibomá móra-naqa íma timákainena ínanama wemá ketôpaqa íma yíné iné." téna Îtuma tiráiye. naayóbáqá Îtuma aónatukaiye yaímma-wayukama íma yirummá kámeta anaaéma íkéwareta kéokayukama ááqibo wemá webómô agayakánín-naqa wemmá aónaraiye. 66 maamin-áímmá ánatagitata taíbaq Îtuni iyápó-annabike ayuwéta yauwéqma kóuraae. ááqibo kó éta íma wetêma ókaraqa uréire urááe. 67 miráitana Îtuma min-ánnámá tiyááka naikamá kaayaq-wáyúkámá áqnáábaq yááyarena timá yímikaiye: "keráwákáráqá tiyuwéra kégo?" téna Îtuma tiráiye. 68 Tááímoni Pítaa maará téna timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, náawanoparaq ónúnataabiyo? aati-aatimá paá matúq-matuq umá mái-aimma ení áama matokááne. 69 ááqibo ketáámá tirummá ámikaunatae. enaméa emá Áánûqtuni katekomá aokaq-náqá máanataa ketáá kéitaunatae." téna Pítaa tiráiye. 70 Îtuma ye táaraqa yauwéqma timá yímikena tiráiye: "nôraq inábiyo? kemá kenamáárîq keráwáqá tiyááka umá kaayaqá ketúyánákó kétikaipoaq matáunama móra-naqa Tááqtaan-aagogaraq máiye." téna tiráin-naqa 71 wemá Yúqtaati aboámá Tááímoni Itikáárioti wemá wenaméa tiyáákagaraqa kaayaq-íyápó-ánnábíkémá wemá anaáekaq namuro-wáyúkábí Îtumma awíqmena wíniye.

7

Îtuni ábâqawaama wenáaraqa íkéitaae.

1 anaaékaq Îtuma Kááriri aúkáapi márûtaba-marutaba uréire uwáena uráiye. Ítiráaeo anómonoq-wayukama Îtumma ikamínéta owana Yúríabaq íuraiye. 2 ááqibo Ítiráaeo-wayukati ayú maqnáno-kanaama áwîqa pórábónakaa-naupaq ayú maqnarááe mi-kánáámá waaqókárîq itanabóana 3 wení ábâqawaama timá ámikaae: "ení iyápó-annama mibáq emô mayáana-mayaima aónanobo maa-márúqá yuwé Yúríabaqa waao. 4 móra-nakoma wé máqte-kayukama wemô náawabiyo téta wemmá aónaineta íyanama wé íma aúpáqá mirá íiniye. ááqibo maamiqtátáárîqô ínéma máqte-kayukati yúrakaq itó-ure mirá kéinata emmá aónaaro." téta timá ámikaae. 5 áraine. wenábâqawaayugaraqa íma yirummá améta anaaémma íwakaae. 6 Îtuma timá yímikaiye: "ketí kanaamá íma pááq uráiye. ááqibo máqte-kanaama minnâ keráwáqti kanaamíye. 7 maa-márábí-káyúkámá keráwáqá íma webó kágatikaae. ááqibo kemá yeqtí táígoniq on-ááímmá timá abarokáq kéunataboata kemmá webó kágatikaae. 8 keráwáqá kenamáárîq ayú maqnáíbáq ko aónaaro. ketí kanaamá íma pááq uráipoaq kemá ígo-aonanune." 9 maamin-áímmá ánatagitana Kááriribaq wemá máqe-uraiye.

Îtuma ayú maqnaamá ko aónaraiye.

10 ááqibo áqnáabaqa ábâqawaayuma ayú maqnáíbáq kówana wemá anaaékaq aúpáq utáiye. miráipoana waayúkama wemmá íaonanoe. 11 máqtemma Ítiráaeo-wayukama ayú maqnaapí weqtábá abáá urááe: "náakaraq min-náqá máiyo?" téta ítama aónaraae. 12 waayúkaaukaapimma yaímma-wayukama wé kanaa-náré kétewata yaímma-wayukama wé kaaqaari-náré kétewata miráuma nóbíq-naabiq-aimma tirááe. 13 ááqibo waayúkama anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatetaboata móra-nakoma íma abarokáq umá aá tiráiye.

14 ayú maqnaa-kánáámá ánatanena aúkáa-makaariqa itana Îtuma anó-monoq-naupaqa uténa aarawaamá kéyiraatena kétima-yimiye. 15 Ítiráaeo-wayukama yúyánámmá ítama netuqnaatúq kéeta tirááe: "náaraq umáwaq maamin-nákómá aúbabimma aónarenaawaq aúbama kéyorautiyo? wemá naayóbáqá íma tugarú tiráiye." téta tirááe. 16 miráitana Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "kemô kétiraatunnama íma ketôpake íkeiye. paá timátíkái-nakonopake kéiye. 17 náawabi timátíkái-nakoni aúyánámmá itaínana wemá kemô aráátúnnayataba ítama aruténama Áánûqtunopakena kukáiyô ketááq maqmawa kétuno téna ítama arutániye. 18 náawabi wenáúyánápíkén-áímmô ténama aanábógó wenáwîqa múte yauwínéna tíniye. ááqibo náawabi timátíkái-nakon áamo ténama wení watáama árain-aine. aanibo watáama kaaqaari-áímma arunóbáqá íma wáiye. 19 naayóbáq Móteti aammá aúmakain-aimma íyaq tímikainabiyo? ááqibo móra-nakoma keráwápíkémá íma maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá uráiye. nôraq itaráq kemmá tíkaminera tibáá kéoo?" téna Îtuma tiráiye. 20 aarawaamá yauwéqma tirááe: "epímmá kuti-áágómá wáiye. náayuq emmá ikamínéta kéowaawaq aíbôqnaaboq-aaikon-aimma kéteno?" téta tirááe. 21 Îtuma yauwéqma tiráiye: "Tabaati-yúpááráqá kemá móra anón-awaameqa únnayaba keráwáqá káoneq iyánáaqa kéoe. 22 maaminayaba Mótetima áumo karaí-ááímmá tímikaine. áraine. min-ááímmá íma Mótetikaqa pááq uráiye. wé tináábútáá títaubikokaqa pááq uráiye. miráimanibo keráwáqá Tabaatiyúpááráqá pááqyan-iyapogon aúma karéwaone. 23-24 keráwáqá Mótetini aammá aúkainaaimma íráqôniq umá waqmá itánúnatae kéteo. keráwáqá Tabaati-yúpárááqô iyápóti yûmo karéwaomano. aónaaro! Tabaati-yúpááráqá kemá móra-naqa mútûq atúbamakaraune. ááqibo

nôraq itaráq keráwáqá tíyamma kéumatikaao? keráwáqá íma túrakakemma aónama yaínááro. máqte-qtataakon-aaimma arútáraina-yataaqtaba ítama yaínááro." téna Îtuma tiráiye.

yé tirááe: "maan-náqá Káríqtowabiyo?"

25 ááqibo yaímma Yérútáárebake-noinin-aukaqa tirááe: "wé maamin-náráq ikamínéta kéoo? 26 ááqibo aónaaro! wemá abarokáq aamá kétiye. ááqibo yé íma móra-aimma kétimakaae. áraine. máqtemma anó-kayukama yé ítaraae wé Metáíyabiyo? 27 miráimanibo ketáá wemó yi-márúqá aónaraunatae. ááqibo Metáíyamo ínaqtaama móra-nakoma íma wemô kúmi-maruqa íaonaraiye." téta tirááe. 28 Îtuma monoq-náúpáqá máena waayúkama kéyiraatena timá yímikaiye. wemá ááyataa umá tiráiye: "keráwáqá kemmá kétimoneraq kemô yúnna-maruqa aónaraune kéteo? miráimanibo kemá kenamáárîqa ke-túyánákáqá íkukaune. áraine. timátíkái-nakon aúyánápíké timátíkáitaqa kukáune. wenáaimma áraine. miráimanibo keráwáqá wemmá íaonaraae. 29 ké kemá wemmá aónaraune. kemá wetê máqe-uraune. ááqibo wetê máunana wé timátíkáitaqa kukáune." téna tiráiye. 30 miráitata yé wemmá ánná amínéta urááe. miráimanibo wení kanaamá íma pááq uráiye. miráitana móra-nakoma íma aneqá ayáámma ánékukaiye. ímiye. 31 taígani-kayukama aúkáapikemma yaímmma-wayukama yirummá améta tirááe: "Metáíya yénama óq-anon-awaameqa mú mikáq anón-awaameqa íníyô?" téta tirááe.

yaímma i-wáyúkámá timáyíkáawata Îtuma ánnáma ínéta urááe.

32 Îtuqtabama waayúkama netuqnaatúq-aimma káráán-aimma Pérati-wayukama ítátuweta uyátárai-monoq-wayukagaraqa Pérati-wayukaqaraqa i-wáyúkámá timáyíkáawata Îtumma ánná amínéta urááe. 33 Îtuma tiráiye: "kemá keráwátê pááqya-kanaama mánunaboaq kemá timátíkái-nakonopaqa kónune. 34 ááqibo keráwáqá kemmá tibáá kéomanibo keráwáqá kemmá íkétimonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá máuna-marupaqa íma kanaaráq uínoe." téna Îtuma tiráiye. 35 miráitata yé Ítíráaeo-wayukama ye-íyáá aayó-aayo kéteta tirááe: "wé náakaraq kóínaqtaa íaonanunataabiyo? wemá Karíki-marupaq íyaq uráíyô? káqomma Ítíráaeo-wayukama mibáq máapoana kémaena mibáq Karíki-wayukama timá yiráátiniyo? 36 wé kétiye. 'keráwáqá kemmá kétibaaoe. miráimanibo keráwáqá íkétimonaae' ááqibo 'keráwáqá kemô máuna-marukaqa íma kanaaráq uínoe.' téna kétiye. maamin-áíkón áaimma nóinabiyo?" téta tirááe.

akoqnáá umá mái-nomma

37 ánatainna-taoqa mú mikáq anó-taoqa ayú maqnaapí Îtuma itó éna waéqma itaí-áímmá ááyataa umá anón-aimma tiráiye: "móra náawa-naawabi non-áámô akaína-naqa ayuwáíyanawaq ketôpaq yíno kéyenawaq wemá naíno. 38 Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí kétiye. 'arunóbáké matúq-matuq umá mái-noko metiráá yubátuwena kumíniye' mirá kétiye." téna tiráiye. 39 maamin-áímma Îtuma Áánûqtun-aagotaba kétiye. máqtemma náayubi wenáaraqo itétama Áánûqtuni aáma mayánoe. Îtuma pukáipike íma itó-uraipoana mi táoqa Áánûqtuni aáma íma yímikaiye.

40 yaímma-wayukama min-áímmá kéiteta mamá tirááe: "wé maamin-náqá áraimma Áánûqtuni amuné-náqíye." téta tirááe. 41 yaímma-yu tirááe: "wemá áraimma Metáíyae" kétewata ááqibo yaímma-yuma "ímiye" kétewata "Metáíyaraatati wé miráuma Kááriri-marupake íyine iné." téta 42 "íyaq Áánûqtuni áa agamatán-áúbábí Metáíyaqtaba tiráinabiyo? móra-aaniko Tébitin-annabike Béqtaremubaqa Tébitini pááqya-marupake kéiye." téta tirááe. 43 ááqibo miráitata Îtuqtabae téta máqtemma aaraukáqá mamá yáíkaaq urááe. 44 yaímma-wayukama aneq yáqtoraineta kéetamanibo ááqibo móra-nakoma íma wenaneqá ko yáqtokaiye.

45 miráitana anó-monoq-naupake i-wáyúkámá yauwéqma yewata uyátárai-monoq-wayukagaraq Pérati-wayukagaraq min-í-wáyúkámá ítama yimónaraae: "nôraq itaráq keráwáqá wemmá íawiqme irááo?" téta ítama yimónaraae. 46 i-wáyúká yauwéqmá tirááe: "móra-nakoma maan-nákó tiníq umá íketimiye." téta tirááe. 47 Pérati-wayukama yetábámá mirá téta timá yímikaae: "wemá keráwákáráq tímioq-naayoq kéiyo? 48 keráwáqá aónaraawaqtaawaq móra ketáábíké uyátárai-monoq-wayukabi Pérati-wayukabikemma yirummá ámikaa íyabiyo? 49 ímiye! paá maami-káyúkámá aá íma ítaraa-kayukama Áánûqtuni áa Móteti agatáimma íma kéitaae. Áánûqtu yawááq-umayikaniye." téta timá yímikaae. 50 ááqibo yeráwápíké móra-nakon-awiqa Níkótímati wemá naayóbáq Îtunopaq ko aónaraiye wemá timá yímikaiye: 51 "ketáái Ítíráaeo-wayukati aammá aúkain-aikoma móra-nakomma íma ketáá yawááq-umakaraananataa wemô naayóbáqô nôrabi uráina-yataaqtaba tínataa itánatae." téna Níkótímati tiráiye. 52 yeráwáqá yauwéqma tirááe: "egáráq Kááriribakenabono? emá Áánûqtuni aúba-wannaabin-aimma yorautíq-yorautiq umá aónaao! mipí móra Áánûqtuni amuné-náqá íma Kááriri-marupake íma pááq íniye." téta tirááe.

8

aaraukáqá mamá kéyataiye.

1 máqte-kayukama yeqtí naaópataa wéyáwé umágoana Îtuma Óríbêti-anuraq utáiye.
2 aabáyaanapimma nokáápaq anó-monoq-nama kuru aúkáanobaq wáipaq móragaraq yauwéqma
kéuwitata máqtemma wenôpaqa iráawana maraq máena aarawaamá kéyiraatena timá
yímikaiye. 3 móra-inikoma máqtemma aá itaí-wáyúkágáráq Pérati-wayukagaraq min-ínímmá
awíqmeta irááe. min-ínikómá aaraukáqá mamá kéyainaitataboata yetúbáq aúkáapi mú itó-
umakaraae. 4 yé Îtuma timá ámiketa tirááe: "tirááti-nakotao, maan-ínikómá kiyaamorîqa kéena
aaraukáqá mamá kéyainaibo wemmá aónaaro! 5 aammá aúmakain-aipimma Móteti mirá téna
timá tímikaitae. mirámô íyan-ininaukaqa óqtatanapo ikámóro téna timá tímikaitae. emá é nóina
kéteno?" téta tirááe. 6 yé mirá téta wemmá makáqma aónaraae. yeráwáqá móra-aimma abáá-
uma aá timákanetaboata mirá-tiraae. miráitana Îtuma aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo
marabí aúbama agatáiye. 7 yemá ókaraq-okaraq umá itaa-itaa urááe. aanibo wé itó-urena timá
yímikaiye: "waayúka-aukaapikemmo móra-nakoma kúmiq-yataaqa kebó-yátááqá otaammá kuí-
qtataaqa íma wárainanama áqnáabaqa móra-oqtatama min-ínikómá aneqá iyaabóma ikamíno."
téna tiráiye. 8 ááqibo keqnáámmá aítaubitaukaq máqe-urena ayáánaubiqnapo mararáqá aúbama
agatáiye. 9 yé miráuma ítátuweta máqtemma máápaqtaa móra-mora yáubaguraae. máqtemma
anó-kayukama áqnáabaqa kówata yinaaémma tébakaq-wayukama yáubaguraae. ááqibo Îtumma
wenamáa ayuwéta kóuraae. kówana wenamáa min-ínikógáráq máqe-uraiye. wemá Îtun aúbáq
itó-uma máitana 10 Îtuma itó-urena min-ínikómá timá ámikaiye: "maan-ínikô, yé náakaraq
mááo? móra-nakoma enôpaqa íyaq óqtatamma iyaabótukaiyo?" téna tiráiye. 11 min-ínikómá
tiráiye: "anó-nako, móra íma máiye." téna tiráiye. ááqibo Îtuma timá ámikaiye: "kegáráqá íma
yawááq kéumakaune. emá kóaao. kóure anaaékaq íma móragaraq kebó-yátááqá uwo!" Îtuma
maamin-ínikómá timá ámikaiye.

Îtuma maa-márábín-óné.

12 anaaékaqa Îtuma keqnáámmá tiráiye: "kemá maa-márábín-ómmúne. náawabi ketinaaémo
warénama wemá matúq-matuq umá mái-omma kémayena kumayuqnóbáq aati-aatimá íma
uréire íniye." téna tiráiye. 13 Pérati-wayukama wemmá timá ámikaae: "emmá enamáárîq timá
waéqme uréire kéone. emô téna-yataaqa íma áraimiye." téta tirááe. 14 Îtuma yauwéqma tiráiye:
"kemá kenamáárîq ketáayaba tennamá áraine. káqo-nakomo máena ketáayaba tínnama árain-
aimma tíniye. kemá náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama kéitaune. miráipoana ketáama
árain-aimma wáiye. ááqibo náakakenabi iréq náakarabi kemá ónúnama keráwáqá íkéitaae.
15 keráwáqá maa-márábí-káyúkámá paá maa-márábín-ááíqtábámá ítama kéyainaabo kemá
móraiq umá móra-nakoma íma yawááq kéumakaune. 16 kemá íma kenamáa máune. timátíkái-
nakoma minnâ ketibomá ketimakaq máiye. miráipoana kemô móra-yataaqa kéyainaunama
árain-aaimma kéyainaune. 17 Ítíráaeo-wayukati aammá aúkain-aipimma kétiye. kaayaq-
nákórátámô móra-aimmo tíyamma minnâ yenákámô nóinabi tíyamma árain-aine. mirá téna
kétiye. 18 kemá kenamáárîq ketábá kétunama ketibomá timátíkái-nakoma ketábágáráq kétiye."
téna Îtuma tiráiye. 19 yeráwáqá ítama aónaraae: "enabomá náakarabiyo?" téta ítama aónaraae.
Îtuma yauwéqma tiráiye: "minnámo kemmô kétimonaama minnâ ketiboé. ááqibo kemmô
kétimoneqa minnâ ketibo aónainoe." téna tiráiye. 20 Îtuma maamin-áímmá anó-monoq-
naupaqa kéyiraatena waaqókáq Áánûqtuma yimuqá marakéta áme-moneqa wáinaukapaqa timá
yímikaiye. wení kanaamá íma iráipoata móra-nakoma íma ánná ámikaiye.

keráwáqá kemô koúnabaqa íma kanaaráq uínoe.

21 miráitana keqnáámmá Îtuma timá yímikaiye: "kemá kégounaboaqa keráwáqá kemmá tibáá
inomanibo keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápíkáráq uínoe. kemá kónabaqa
keráwáqá kenamáárîq íma kanaaráq uínoe." téna Îtuma tiráiye. 22 miráitata máqtemma
Ítíráaeo-wayukama tirááe: "minnâ wenamáárîqa íyaq ikámma puínéna kéiyo? nôraq inábiyo
wé tiráiye 'kemó koúna-marupaqa keráwáqá íma kanaaráq uínoe?' " téta tirááe. 23 ááqibo
Îtuma óq-aimma timá yímikaiye: "keráwáqá napakémíbo kemá yanaapákémúne. keráwáqá
minnâ maa-márábí-káyúkámóbo kemá maa-márábíké-náqá íma máune. 24 miráitaq keráwáqá
timá tímíqma ánataraune. keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápíkáráq puínoe.
keráwáqá tirummô timíyaqa náawabi MÁUNE. kegáráq Áánûqtute mórabi máune. áraimma
keráwáqá keráwáqtí kúmiq-yataapikaraq kebó-yátáápíkáráq puínoe." téna Îtuma tiráiye. 25 yé
timá ámikaae: "ááqibo é náawabono?" téwana Îtuma timá yímikaiye: "minnâ áqnáabaqa kemá
nóine térabi timá tímikaune. 26 netuqyaan-áímmá keráwáqtábá kenamáárîq timá keráwáqá
yawáá-umatikanaa únnae. ááqibo óq-aimma tenúne. máqten-aimma kemá marabí-káyúkámá

kétima-yimunama mútûqa timátíkái-nakoma wenôpake itáunama wemá aati-aatimá áraimma kétiye.” téna Îtuma tiráiye. 27 aboáqtábá kétitata yemá íitaraae. 28 miráitana Îtuma timá yímikaiye: “anaaékaqa kemá Waayúkagon-Araakokaqo kaapaq-yátáqá múte yauyéqa mikáqá kemmá náawabi MÁUNE timónanoe. máqte-qtataariqo kéunama kenamáa kenamáárîq íkeune. ímiye. kemá maami árain-aimmo túnnama ketibomá kétiraatena timá tímin-aimma kétune. 29 maaminámo timátíkái-nakoma wemá ketê máiye. máqte-qtataariq únnayaba wemá amuqá kématikaipoana wemá kemmá ítiyuwaitaq kenamáa íureire kéune.” téna Îtuma tiráiye. 30 wemá aamô kétitama taíbaq-wayukama wemmá yirummá ámikaae.

Îtuyaa Áabaraama

31 móragaraq Îtuma Ítíráaeo-wayuka wemmô yirummá ámê-kayukayaba tiráiye: “kerawáqô ketáabimmo máeqa áraimma keráwáqá ketí iyápó-annama mááe. 32 keráwáqô ketáabimmo máeqa keráwáqá máqten-arai-qtataaqa aónéqa árain-aaimma ítaraunama keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe.” téna Îtuma timá yímikaiye. 33 mirá téta yemá timá ámikaae: “ketáámá Áabaraan-annabike-kayukataa máunatae. óq-wayukama keqtáámá íyaqtorewaone. ‘keráwáqá ánnábike ayútikaiyaqa kóinoe’ nôraq itaawáq kéteno?” téta tirááe. 34 Îtuma yauwéqma tiráiye: “árain-aimma kétima-timune. kúmiq-yataariq i-nákómá otaammá kuína-nakokaraqa minnâ otaammá kuína-yataakoma wemmá yáqtoqma ánná kámiye. 35 yáqtorai-nakoma ábâqawaan aúkáapimma íma máiye. ááqibo paá áanikoma ábâqawaan aúkáapimma wemá aati-aatimá máiye. 36 otaammá kuína-yataakoma keráwáqô yáqtorainaqa kemá áanikoma aati-aatimá ketibotê kémaunaboaq kemô yabítuwanaqa kóinoe. miráipoana áraine móra-nakogaraq móra-yataakaraq keráwáqá íma kanaaráq yáqtoraniye. 37 kemá ítaraune. Áabaraan-annama mááe. ááqibo kemô timátimuna-yataaqa íma kémaiyeq kemmá tíkamino-kanaayaba abáá kéoe. 38 ketibonôpaq wái-qtataaqtaba aónareqa kétima-timune. nóinainabi ketibonôpakemo ítáama miraíno.” téna Îtuma tiráiye. 39 Ítíráaeo-wayukama miráuma tirááe: “ketibotáá Áabaraama máiye.” téta tirááe. Îtuma yauwéqma tiráiye: “Áabaraan-annama máeq oweqa wemô mayaímá máyáinikaa umá mayaíné oné. 40 kemá árain-aimma Áánûqtunopake ítama timá tímikaunaboaqa keráwáqá kemmá tíkamineqa tibáá kéoe. Áabaraama mirá íuraiye. 41 keráwáqá Tááqtaama keqtiboní mayaímá kémayaabo!” téna Îtuma kétitata waayúkama agaren áaimma tirááe: “aguyáán-iyaporaa íma máunatae. Áánûqtu wenamáa ketibotáá máiye.” téta mikáyúkámá tirááe. 42 Îtuma timá yímikaiye: “Áánûqtuqtaba ketiboé téq oweqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá Áánûqtunopake iréqa íbêqa maami máunaboaqa kemmá túyánámmá timíné oné. kemá íma ketúyánápíkémmá kukáupo Áánûqtu timátíkáitaq kukáune. 43 nôraq itaráq ketáama íma ítama kárutao? ketáama íkétikaipoaqa keráwáqá íma kanaaráq ítama kárutaae. 44 keqtibomá Tááqtaama máitaq ákái-qtataariq kéoe. Tááqtaama naayóbáqá áqnáabaqa káqo-nakomma ikákaiye. aboámá máiye. wepímmá árain-aaimma íma wáitanaboana wemá aati-aatimá árain-aaikon-anaaema íkéwaraiye. wemô kaaqaari-áímmô kétena wenáabike mirá téwaine. maami-kááqáárí-nákómá kaaqaarimô kétenama kaaqaari-áíkón aboámá máiye. 45 ááqibo kemá áraimma kétima-timunaqanibo kemmá íma keráwáqá tirummá kétime. 46 kanaaráq móra-waigoma keqtábá kúmiq-yataariq kéone tíníyô? kemô áraimmo kétima-timunaqa nôraq itaráq ketáama íkéitaao? 47 náawabi Áánûqtuni iyápóma máenama wemá Áánûqtuni áama kéitaiye. keráwáqá íma Áánûqtuni iyápó máepoaqa íma wenáaraqa kéitaae.” téna Îtuma tiráiye. 48 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “emá Táméria-napoa kuti-áágón áaraan-aimma kéteno? ketáámá árain-aimma kétunataabiyo?” téta anó-monoq-wayukama tirááe. 49 Îtuma yauwéqma tiráiye: “kuti-áágómá tirunóbáqá íma máiye. ááqibo ketibon áwîqa múte kéyauyune. ááninbo keráwáqá ketíwîqa múte yauwínôqtaba kammáa kámagoe. 50-51 kemá ketíwîqa íma múte yauyónáá kéune. ááqibo móra-nakoma ketíwîqa múte yauwínéna kéena wemá mamá kéyainikaiye. áraimma keráwáqá kétima-timune. móra-nakomo ketáama warénama wemá aati-aatimá ípuiniye.” téna Îtuma tiráiye. 52 anó-monoq-wayukama miráuma tirááe: “árain-uramma íbêqa itáunatae. epímmá kuti-ááqómá arunóbáqá wáiye. Áabaraama pukuráitata Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq pukurááe. ááqibo emá kétene ‘móra-nakoma ketáamo warénama ípuiniye.’ 53-54 nôraq inábiyo? ketibotáá Áabaraamma pukitaa mú mikákáán-ánómmá emá máano? Áabaraama pukuráiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkágáráq máqtemma pukurááe. emá náawana káureq kéteno?” téta tirááe. Îtuma yauwéqma tiráiye: “kemô ketíwîqo múte yauyéqa minnâ ketíwîqa paátataaqiye. móra-nakomo ketíwîqo múte yauyénama minnâ ketibomíye. keráwáqô temmá minnâ keráwáqtí ítóe. 55 keráwáqá wemmá íaonaraabo kemá wemmá aónaraune. kemá téqa wemmá íma aónaraune tennamá keráwákáá ónúne. kaaqaari-náqá mánune. owé. kemá wemmá aónareqa wenáama matokéq mirá kéone.

56 keqtítaubikoma Áabaraama kemá kukáuna-kanaama aónanipoana Áánûqtu aráátiraipoana ôriq umá amuqá makáiye. káonena amuqá makáiye." téna Îtuma tiráiye. 57 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama timá ámikaae: "emá íma móra-tiyaapaq-tiyaaka-auqa uráápo emá Áabaraamma náaraq umá aónaraano?" téta tirááe. 58 Îtuma yauwéqma timá yímikaiye: "naayóbáq Áabaraamo íma máikaqa kemá kenókáá náawabi máqe-uraunama MÁUNE." téna Îtuma timá yímikaiye. 59 miráitata yemá óqtatamma múte matéta Îtumma iyaabóma ikamínéta urááe. ááqibo wemá aúpáq péqmarena anó-monoq-naupake yaákarena aa íwáimma yaúbaguraiye.

9

aúgaroq-nakoni watáama

1 Îtuma uréire kéena mórama aúgaroq-naqa aónaraiye. wemá naayóbáqá anóama kémarakaitanama aúramma karopáguraiye. 2-3 máqtemma Îtuni iyápó-annama wemmá ítama aónaraae: "Aráábaeo, náawaq kúmiq-yataariq itanawáq anóama aúgaroq-iyapoma marákárainabiyo? maamin-nákóáq kúmiq-yataariqa urái anóaboawaq kúmiq-yataariqa uráíyô?" téta ítama aónaraae. ááqibo Îtuma maará téna timá yímikaiye: "maamin-nákóní kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáiye. wenanóboyuti kúmiq-yataakoma íma wemmá mamá aúgaroq-naqa aúkáibo mi-wágón áaimma miráuma íma wáiye. ímiye. maami-qtátááqá Áánûqtuni maiyáígómá abarokáq maan-nákókáq pááq íniye. 4 íbêqa aabaúmá wáinagaraq timátíkái-nakoni mayaímá máyáanatao. miráipoana aaqô enáinanama móra-nakoma mayaímá íyaonena kanaaráq ímayaniye. 5 kemá maa-márábímô máunama kemá maa-márábín-ómmúne." mirá téna Îtuma timátuwena 6 Îtuma mararáq wirááti wiqmakéna maramá abákátena wirááti-maragaraq mamá yogarí-karaariq umátuwena Îtuma yomá tarôq uráiye. tarôq umátuwena Îtuma mi-tónápó min-nákóní aúnáakaq pérakatuwena 7 miráitana Îtuma wemmá timá ámikaiye: "emá Táéróa-nokaayupi nommá koberaao." téna tiráiye. maamin-áwíqá waéqma yarááe "timákáawana kóuraiye". miráitana wemá uréna nommá kobékaiye. nommá pétuwena mikáké aúramma karáqma aónamaena yauwéqma iráiye.

8 ááqibo máqtemma wení márûpaq-wayukagaraqa wemmá káonaa-kayukagaraq naayóbáqá wemá aáwaqtaba aarawaamá ítama yimónéwaine téta yé tirááe: "nôraq inábiyo? aqá maamin-nákómá maraqô máena waayúkaraqa áa kéyaitana aáwaqtabama itaa-itaa éwainabiyo?" tewata 9 yaímma-wayukama tirááe: "owé. wemá maamin-náqíye." téta tirááe. ááqibo yaímma-wayukama tirááe: "ímiye. wemá paá miráuma móraiq urái-naqiye." tewana aanibo aanábógó wé tiráiye: "minnâ áraimma kemúne." téna tiráiye. 10 yé timá ámikaae: "nôraq itanawáq aúramma kabáríkaiyo?" tewana 11 wé yauwéqma timá yímikaiye: "min-náqá Îtue téta áwîqa kéyaae. wemá yomá tarôq umátuwena túnáakaq tótaa umátíkátuwena wé timá tímikena tiráiye 'emá Tááéróa-nokaayupi nommá koberaao' téna titaqá ááqibo kemá nommá kogéberaunana túrakoma íráqôniq kéitaq kéqokeq-yataaqa íbêqa káonaune." téna titata 12 yé timá ámikaae: "min-náqá náakaraq máiyo?" tewana maará téna wemá tiráiye: "kemá paá íaonaraune." téna yauwéqma tiráiye. 13 maamin-náqá naayóbáqá aúramma karopáguraimiye yemá Pérati-wayukaraq awíqmeta urááe. 14 mi-túpáámá Îtuma yomá tarôq umátuwena aúgaroq-naqa mamá aúramma tágayakaraiye mi táoqa Tabaati-yúpááráré. 15 mikáq Pérati-wayukama ítama aónaraae: "enaúrakoma náaraq umá íráqôniq uráiyo?" tewana wé timá yímikaiye: "wemá túnáakaq yomá pétikaitaq nommá kobéqtuwe íbêqa kanaaráq káonaune." téna timá yímikaiye. 16 miráipoana yaímma Pérati-wayukama tirááe: "Tabaati-yúpáámá íma kawáá kéipoana maamin-nákómá Áánûqtunopake íiraiye." téta tirááe. káqo-Perati-wayukama tirááe: "wemô kúmiq-araaq-naqa máenamoenama wemá náaraq umáwaq anón-awaameqa kanaaráq iné inábiyo?" téta timátuweta yaíkaaq umá kaayaq-ánnáé urááe. 17 miráitata min-nákómá keqnáámmá ítama aónaraae: "enaúramma wemá kékabarirakaitaa wetábámá nóineq tinóno?" téta ítama aónaraae. wé tiráiye: "wemá Áánûqtuni amuné-náqíye." téna yauwéqma tiráiye.

18 ááqibo wemá naayóbáqá aúgaroq-naqa marákáraamanibo íbêqa kanaaráq káonaitata anó-monoq-wayukama minnáyaba yirummá íkámetaboata anóboyuma yááyareta ítama yimónaraae: 19 "maaminnâ keqtáaninabiyo? árainaq kenákámá aúgaroq-naqa marákáraayanabiyo? owé. kéteyamanibo náaraq umáwaq íbêqa wemá aúramma kanaaráq káonaiyo?" téta ítama yimónaraae. 20 anóboyuma yauwéqma timá yímikaaye: "ketáanikorataboaka aónarauyama anóama aúgaroqa marákáraimiye. 21 ááqibo wé náaraq umá aúramma kanaaráq káonaiyo? kerátá íma ítarauye. náawa aúramma mamá kabárírakaraiyo? kerátámá íaonarauye. wemmá ítama aónaaro! wemá anópoana wenamáárîq aamá timá-timiniye." téta tirááye. 22 wenanóboyuma Ítíráaeo anó-monoq-wayukayataba yáaqa kéikatetaboata mirá-tiraaye. anó-monoq-wayukama yeráwáqá wágáábaq timá akoqnáá umákaae: "móra-nakoma Îtuqtaba

Metáíyae tínna-naqa monoq-náúpáké watuwánúnatae." 23 minnáyababoata wenanóboyuma
tirááye: "wemá anómibo wekáq ítama aónaaro." téta tirááye.
24 miráitata kaayaq táoqa keqnáámmá maamin-nákómá naayóbáqá anóama
kémarakaitanama aúramma karopáguraimiye wemmá Pérati-wayukama ááyareta yé timá
ámikaae: "emá Áánûqtun-awiqa múte yauyuwo! ketáá káonaunatae maamin-náqá Îtuma
kúmiq-yataariq i-náqíye." téta tirááe. 25 minnáyabo min-nákómá yauwéqma tiráiye: "wemá
kúmiq-yataariq inárábi íyabiyo kemá íma ítaraune. kemá móra-yataaqa áraimma kéitaune. kemá
naayóbáqá túgaroq-naqa máqe-uraunamibo íbêqa kanaaráq káonaune." téna wé timá yímikaiye.
26 yé ókaraq-okaraq itaa-itaa umá ítama aónaraae: "wemá emmá nôraq umákáraiyo? wemá
náaraq umá aúramma kabárírakaraiyo?" téta ítama aónaraae. 27 yauwéqma wé timá yímikaiye:
"kemá keráwáqá timá tímikaunaqanibo íma kéitaae. nôraq itaráq keráwáqá keqnáámmá itánéra
kéoo? áqa keráwákáráráq kétikaitaraq wení iyápó-annama auránéra kéoo?" téna yauwéqma
tiráiye. 28 yé wemmá aá awáágureta tirááe: "emáaq wení iyápó-annama mááne. ááqibo ké
ketáá Mótetini iyápó-annataa máunatae. 29 Áánûqtuma Mótetima aamá ámikaiye minnáyaba
kéitaunatae. miráimanibo min-náqá náakakena iráiyo? ketáá íaonaraunatae." téta tirááe.
30 min-nákómá yauwéqma timá yímikaiye: "keráwáqá anó-kayukamanobo wé náakakena kéiyo
íaonaraunatae téq kétee. aanibo wemá wenamáárîq ketúramma mamá kabárítikaraiye."
téna tiráiye. 31 yé timá ámikaae: "túyánámmá kéitaunatae. Áánûqtuma kúmiq-wayukati
yáama íma kéitaibo paá wenaúyánámô ítama kaqtó umá máyáa-kayukama yetáama Áánûqtu
kéitaye. 32 maa-márámô tarôq urái-kanaarake íbêq-kanaarakaraq aúramma karoparáin-iyapoma
marákáitana móra-nakoma íma kabárírakewaine. móra-nakoma íma kanaaráq mirá-iniye.
33 maamin-náqá Áánûqtunopake íirenama wemá anón-awaameqa kanaaráq íiniye." téna wé
tiráiye. 34 yé akoqnáá umá tirááe: "nóinabiyo! emá kúmiq-yataapi paá marákáraa íbêqa ketáá
kétiraa-tennataabiyo?" téta yé timátuweta min-náqá yabitimátukaae.
35 Îtuma min-náqá yabitimátúwáan-aimma ítátuwena yaónatuwena tiráiye: "emá Waayúka-
Araakomma arummá káme íyabiyo?" téna ítama aónaraiye. 36 min-nákómá yauwéqma tiráiye:
"anóko, wemá náawabiyo? timá tíminaq wemmá tirummá áméno." téna tiráiye. 37 Îtuma
timá ámikaiye: "wemmá aónatukaane. minnâ íbêqa etê watáá-wataa kéteq máune." téna
Îtuma timá ámikaiye. 38 uyátáraana-nako, kemá emmá tirummá kámune." timátuwena Îtukaqa
araayutáúmmá aténa nunamupí Îtun-awiqa múte kéyauyena timá ámikaiye. 39 miráitana Îtuma
tiráiye: "maa-márábí kemá árain-aaiqtaba kaaqaari-ááíqtábá yainaíyábá kukáune. miráitata
íkaonaa-kayukama kanaaráq aónanoe. ááqibo káonaa-kayukama yúgaroq-wayukama auránóe."
téna Îtuma waéqma itaí-áimmá tiráiye. 40 yaímma Pérati-wayukama wenamakaq máeta timá
ámikaae: "kekáráqtáá túramma kégaropaiye. íyaq kéteno?" téta timá ámikaae. 41 Îtuma
yauwéqma tiráiye: "keráwáqô paá túgaroqo máeq oweqa keráwáqá íma kúmiq-yataakaraqa
íineq oné. ááqibo íbêqa keráwáqá 'kanaaráq káonaunatae' téq kétee. miráipoana keráwáqtí
kúmiq-yataaqa paá wáiye." téna Îtuma tiráiye.

10

tipi-típigoni kurubí waéqma itaí-áimmá

1 Îtuma mirá tiráiye: "áraimma kétima-timune. náawabi móra-nakoma tipi-típigoni kurubí
oqtabákémá íuyenamo óq-aukapakemmo uyénama maami uyábéráina-naqa moyá-náqá máiye.
2 móra-nakoma oqtabákémô uyábérái-naqa wemá tipi-típi-kawaa-nare. 3 kawáábóana oqtaráq
yabí-nakoma oqtamá kéiyakaiye. miráitata tipi-típima yeqtí kawáá-nákón áama kéitaae. wení
tipi-típima yíwîq-yiwiqa yátuwena mi-kánóqá máápaq áqnáabaq kóitata anaaé waqmé kégumoe.
4 wení tipi-típima yiwíqma márúte yuwéna wemá áqnáabaq kégumitata wenáama kéitetaboata
tipi-típi-annama anaaé wakááe. 5 káqo-wan anaaé íkewaraae. káqo-wan áama íiteta wenáaq
ikátéta peréqé wínoe." téna Îtuma tiráiye. 6 waéqma itaí-áimmá Îtuma timá yímimanibo
yeráwáqá nóin-aainabiyo téta íma ítama arútaraae.

oqtayábámá Îtuma kétiye.

7 ááqibo Îtuma keqnáámmá timá yímikaiye: "áraimma kétima-timune. kemá tipi-típigoni oq-
tamúne. 8 máqtemma áqnáabaqa ye-káyúkámá yeráwáqá moyámmá mayaí-wáyúkáé. ááqibo
tipi-típigoma íma yetáama kéitaae. 9 kemá oqtamúne. náawabi oqtaráq wéna arummá tiména
kurunóbáq uyáberaina wemmá kawáá umákanune. wemá uyábekena yaúbagure umá uréine
kéena aáwaqtaba abáá umá mayániye. 10 moyá-nákómá moyámmá kémayena kéikamena
kéqokeq-yataaqa mamá táíq inéna kéiye. kemá yúnnama minnâ yeráwáqá matúq-matuq umá
mái-auwaraimma óqiqma yiménáae téq iráune." téna tiráiye.

tipi-típogoni kawáá-náqá máune.

11 óq-aimma Îtuma tiráiye: “kemá íráqô-tipi-tipi-kawaa-naqupo ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. íráqô-tipi-tipi-kawaa-nakoma wemá tipi-típi-annayabae téna puíniye. 12 móra-nakoma paá meyáqtábá mayaímá kémayena wemá kawaa-náqá íma máena tipi-típima íma yabíqma kárutaiye. áwáábiq-iyammo ínanama wemá iyuwéna péqmare kóinana áwáábiq-iyakoma tipi-típima yúpuqma pípéban éqé kéyuwaiye. 13 wemá paá móneqtaba mayaímá kémayena tipi-típi-yatabama íma arummá kéumayikaiye. 14 kemá tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqune. ketí tipi-típi-annama kéyimonaunata kemmá kétimonaae. 15 móraiq umá ketibomá kemmá kétimonaitaq kemá wemmá káonaune. aanibo maami-típí-típí-ánnáyábáé téq ketí aúwaraimma yetôpaqa kéyimune. 16 ketí óq-tipi-tipima íma maami-tíqnóbákémíbo minnágaraq kemá áqnáabaq kéweq yíwíqme onata ketáama itánoe. miráíyata kímora tipi-tipi-annama máiyana kímora-kawaa-nakoma yabíqyikaniye. 17 ketí aúwaraimma kéyimune. minnágon-aaiqtaba ketibomá keqtábámá kákaiye. miráinaq anaaékaq ketí aúwaraimma yauwéqma mayánúne. 18 móra-nakoma ketí aúwaraimma íma kanaaráq matuwániye ímiye. kenamáárîq ketí aúwaraimma kéyimune. kemá ketí akoqnáárake ketí aúwaraimma kanaaráq yukéq ketí akoqnáárake kanaaráq yauwéqma mayánúne. maamin-áímmá ketibonôpake matáune.” téna Îtuma tiráiye. 19 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama maamin-áíqtábá keqnáámmá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq urááe. 20 netuqyaa-káyúkámá tirááe: “kuti-áágómá wepímmá máitana wemá aíbôqnaaboq kéiye. nôraq itaráq wenáama kéitaao?” téta tirááe. 21 yaímma-wayukama tirááe: “maamin-áímmá íma aíbôq-nakon-aamiye. móra kuti-wákómá aúgaroq-nakoni aúramma mamá íyaq kanaaráq kabárírakaniyo?” téta tirááe.

Ítíráaeo anó-monoq-wayukama Îtumma namuroîq umákáraae.

22 anaaékaq Yérútáárebaqa ayú maqnaí-kánáámá pááq uráiye. mi-kánáámá naayóbáqá monoq-námmá yimuráámuq kémareta monoq-nákóní oqtamá ítaae. mi-kánáámá yaugi-kánáámíye. 23 Îtuma anó-monoq-naupaqa yítaubikoma Tórómóni-oqtaraqa uréire kéitata 24 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama amakaq yagutéta timá ámikaae: “emá Metáíyamo máema kanaaráq timá abarokáq umá-timinonatae. náaraq umá-taoraq awé ónúnataabiyo?” téta timá ámikaae. 25 Îtuma maará téna yauwéqma tiráiye: “kemá timá tímîqma ánatatukaun-aqanibo keráwáqá íma tirummá tímikaae. máqte-mayaima ketibon áwîkaqa kémayaunama ketáaiqtaba kétiraatiye. 26 miráimanibo keráwáqá íma ketí tipi-típi-annama máepoaqa íma tirummá kétime. 27 máqtemma ketí tipi-típi-annama ketáama kéitaawaqa kemá yemmá kéimonaunata ketinaaéma kéwaraae. 28 kemá matúq-matuq umá paá mái-auwaraimma kéyimune. miráipoata yemá íma aúyokinoe. móra-nakoma ketiyáápikema yemmá íma yabítuwaniye. 29 nói-qtataarabi ketibomô tímîmma minnâ mú mikáq anókaapoana móra-nakoma ketibon ayáápikema yemmá kanaaráq íyabituwaniye. 30 ketibotê kegáráq kerátámá kímoramuye.” téna Îtuma tiráiye. 31 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama keqnáámmá óqtatama mamá ikamínétamo kéowanama 32 Îtuma timá yímikaiye: “netuqyaammá íráqô-mayaima ketibonôpake tiráátiraune. keráwáqá nói-mayaiyabawaq óqtatamma iyaabóma tíkaminera kéoo?” téna Îtuma tiráiye. 33 anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: “ketáámá íma móra íráqô-mayaiyabata óqtatanapo ikamónátaa kéunatae. ímiye. emá Áánûqtuma áyóqa káyaanatae. emá paá-naqanopo ‘kemá Áánûqtumune’ kétenaqtae.” téta tirááe. 34 Îtuma yauwéqma tiráiye: “ ‘tiráune keráwáqá Áánûqturaa-moe.’ miráuma agamatámmá keráwáqtí aammá aúmatan-aipimma íyaq agatáíyô? 35 wannaabímmá Áánûqtu yemmá timá yímikena merakáyúkáyábámá Áánûqturaane. téna yeqtábá tiráine. Áánûqtuni watáama agamatá kátáámá aati-aatimá wení akoqnááma íma kanaaráq aúyoraniye. 36 ketibomá móra-aukapaq kétikena maa-márábí timátíkaraiye. miráipoana ‘kemá Áánûqtun áanikomune’ túnnama keráwáqá keqtábámá áyóqa káyaiye kéteo? 37 ketiboní mayaímá ímo kémayaanaqa kanaaráqíbo ketáaraqa tirummá ítíméro. 38 ááqibo ketiboní mayaímá kémayaanaqa keráwáqá ketáaraqa íma tirummá kétimeq oweqa kemá mayaímá mayáunaraq káonera mi-máyáígómá tirummá kámera anaaékaq ítama arutánoe minnâ ketibomá tirunóbáqá máitaqa kemá wenarunóbáqá máune.” téna Îtuma timá yímikaiye. 39 miráitata móragaraq yáqtoqma ánná amínéta ománibo wemá iyáápike akarupátuwena kóuraiye.

40 keqnáámmá Îtuma yauwéqma uréna Yótaa-nomma atátuwe uréna naayóbáqá Yóáane nommá péqyikewaipaqa mibáq ko máqe-uraiye. 41 mibáq máitatama wenôpaqa aarawaamá netuqyaa irááe. iréta tirááe: “Yóáane íma móra-awaameq-yataariqa uráimanibo máqten-aiqtaba maami-nákótábá Îtuqtaba timá áraimma tiráiye.” téta tirááe. 42 ááqibo mibáqá netuqyaa-káyúkámá Îtumma yirummá ámikaae.

11

Aráátarati pukuráiye.

1 ááqibo móra-naqa karímá matáiye. minákón-áwîqa Aráátaratie. wemá Béqtanibake Máríaa wenaúko Máátaa yeqtí márûpake kukáiye. 2 wemá mi Máríaa ákûq-nomma Îtun-aitaukaq pérakarena aqnótáunapo áyúnakarain-inikoma ayóbíyoma Aráátarati karímá matáiye. 3 miráitata kaayaq-ánáánómá aamá yuwááyana Îtunopaqa win-áíkómá mirá-tiraiye: "uyátáraana-nako emá maannáqtábá akái-naqa karíma kémayaiye." téna tiráiye. 4 Îtuma min-áímmá ítátuwena tiráiye: "wení karímá puí-kárímá íma wáiye. paá Áánûqtuni tágama-yataaqa mamá pááq ínéna kéipoana minnâ Waayúkagon-Araakon-awiqa múte yauwínoe." téna Îtuma tiráiye. 5 Îtuma Máátaaqtabama wenaúkoqtabama Aráátaratiqtabagaraqa Îtuma ôriq umá yeqtábáma kákaiye. 6 aanibo wemá Aráátarati karí máyáiye-aimma iténa wé kaayaq táoqa ókaraq mibáq máqei-marupaq paá máqe-uraiye.

7 anaaékaqa wení iyápó-annama timá yímikaiye: "yauwéqma Yúríabaqa kónatae." titata 8 wení iyápó-annama timá ámikaae: "Aráábaeo, íbêqa Ítíráaeo-wayukama óqtatanapo emmá ikamínéta kéoe. ááqibo emá keqnáá-márúpáráq yauwéqma ónáae téq kéteno?" tewana 9 Îtuni-kanaama awaararîq kéitanaboana yauwéqma tiráiye: "íyaq tiyááka umá kaayaq-ábáúmá aaqá kamátágaraiyo? ááqibo waayúkagoma wágááma uréire kéenama maa-márábín-ókómá tágaraitana káonaipoana íma aítauqa yurarániye. 10 miráimanibo waayúkagoma nokáámmo uréire kéetama ómmá yirunóbáqá íma tágaraitanapoata yítauqa yuraránoe." téna tiráiye. 11 mirá-timatuwena anaaékaqa Îtuma timá yímikaiye: "ketáái aanábómá Aráátarati waguráiye. ááqibo kemá ko itó-umakanune." téna tiráiye. 12 máqtemma iyápó-annama timá ámikaae: "uyátáraana-nako, aanibo wemá aú waguránama keqnáámmá paá mániye." téta tirááe. 13 Îtuma Aráátarati pukáiqtaba kétitata ááqibo wení iyápó-annama paá waguráitana kétiyaa téta yé tirááe. 14 miráitana 'Aráátarati pukuráiye' téna Îtuma abarokáq umá timá yímikaiye: 15 "ááqibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteqa timuqá kémaraune. kemá mi táoqa íma wetê máqe-uraune. miráinaqa keráwáqá mikáqá tirummá timínoe. íbêqa wenôpaqa ónátae." téna tiráiye. 16 Tómááti wenáwíkon áaimma ábárawaoma wemá máqten-noiyapo-annayaba timá yímikaiye: "méwíyataa wegáráq ko púyonataao!" Tómááti téna tiráiye.

17 ááqibo Îtuma uráiye. wemá uréna ítaraiye Aráátarati kaayaqté-kaayaqte-yupaama muríánóbáqá (máátíq-máatinobaq) máqe-uraiye. 18 Yérútáárebaqa waaqókáq Béqtanibaqa (3 km) wáiye. miráuma íma ayáqtáákaqa wáiye. paá awaarakáqíye. 19 ááqibo Ítíráaeobakemma netuqyaa-nóínínáúkáqá Máátaayaa Máríaanopaqa irááe. yetiyóbímo púiqtabama yenákáti yíyaqa mamá íráqôniq ínéta irááe. 20 Máátaama Îtumo in-áímmá ítátuwena aapaq ko aónaraiye. miráitana Máríaa paá yaákarena naaúpaqa máqe-uraiye. 21 ááqibo Máátaa Îtuma timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, maakáqô máanarakaa ketiyóbíma ípuinena iné. 22 íbêkaraqa kemá káonaune. aanibo emá nóiqtababi Áánûqtukaqo íténanama emmá paá amíniye." téna Máátaa tiráiye. 23 Îtuma timá ámikaiye: "enayóbíma paá kanaaráq itó-iniye." téna tiráiye. 24 Máátaa timá ámikaiye: "kemá ítaraune. ánatai-yupaaraqa mi-túpáámá máqtemma aarawaamá keíto-iyana wemá itó-iniye." téna Máátaa tiráiye. 25 Îtuma timá ámikaiye: "pukáipike itói-aaimma paá mái-auwaraikaraqa kemúne. náawabi kemmá arummá tiména wemá puínamanibo wemá paá itó-uma mániye. 26 máqte-kayukama paá máetamo kekáq yirummó timíyamma yeráwáqá aati-aatimá ípuinoe. Máátaao, emá minnáyaba aúyánámmá kéitaano?" téna Îtuma tiráiye. 27 ááqibo Máátaa Îtumma timá ámikaiye: "owé, uyátáraana-nako, kemá ekáqá tirummá ámíqtukaune. emá Metáíyama máane. eqtábá Áánûqtun-aanikoma maa-márábímmá kumíniye téta naayóbáqá amuné-wáyúkámá tiráane." téna Máátaa timá ámikaiye.

Îtuma ibiqá yakáiye.

28 Máátaa mirá-timatuwena aúkoma Máríaa ko ááyaraiye. ko ááyama áwábaq uréna yaákarena timú-timun-aipike timá ámikaiye: "yirááti-naqa ya máena emmá kááyaiye." téna timá ámikaiye. 29 Máríaa maamin-áímmô kéitenama páátákáá itó-uma Îtunopaqa uráiye. 30 Îtuma márûpaqa íma utáibo paá wágáábaqa Máátaa aónaipaq máqe-uraiye. 31 máqtemma Ítíráaeo-wayukama Máríaagaraqa naaúpaqa máeta wenáyaqa mamá íráqôniq émáa-kayukama aónaamma wemá iyánáaq umárena páátákáá máápaq yaúbagitata yemá anaaé waqméta kukááe. wemá pukái-nakoma muríánóbáq móyukaapaq ibiqá márú-yaranenawaq kéiyaa téta waqmé kukááe. 32 Máríaa Îtu máipaqo iránama Îtumma káonena aítaupi aipaq aténa timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, emá maakáqô máanarakaatati ketiyóbíma ípuine iné." téna tiráiye. 33 Îtuma aónaimma min-íníkómá ibiqá kéyaraitana Ítíráaeo-wayukama yimónaimma yegáráq ibiqá kéyaraawana arummá ôriq umágitana karagíqá wenarúnóbáqá yuráiye.

34 Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqá náakaraq wemmá ákáraao?” téna titata yé timá ámikaae: “uyátáraana-nako, iré ya aónaao.” téta tirááe. 35 Îtuma ibiqá yaránéna kéiye. 36 miráipoata Ítíráaeo-wayukama tirááe: “aónaaro. weqtábá ôriq éna kákaitanaboana ibiqá kéyaraiye.” téta tirááe. 37 ááqibo yaímma-wayukama tirááe: “wemá aúgaroq-nakon-auramma kabárírakaraiye. kanaaráq wemá óq-yataariq umákainana Aráátarati ípuiniyo?” téta tirááe. 38 Îtuma keqnáámmá arummá ôriq kéitana min-náqá muríánóbáq móyukaapaq iráiye. muríánôtaqa óqtanapo ayá yumákaawana wáqe-uraiye. 39 Îtuma tiráiye: “keráwáqá min-óqtámá paábaq matúwáaro.” titana Máátaa puki-nákóní ámánaakoma timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, wemá pukitana kaayaqté-kaayaqte-yupaama kóuraiye. miráipoana íbêqa tái-akuqa kéiye.” téna Máátaa tiráiye. 40 ááqibo Îtuma timá ámikaiye: “emá arummá timéma Áánûqtuni tágama-yataaqa aónanone íyaq timá ámikauno?” téna Îtuma tiráiye. 41 maamin-óqtámá aukáqtúwááwana Îtuma yanaa múte káonena tiráiye: “ketiboó, ketáama itáánayaba timuqá kémarakaune. 42 áraine. kemá aónaraune. aati-aatié emá ketáama kéitaane. ááqibo máqtemma aarawaamá maakáqá itó-uraapoata itaígáae téq kétune. yeráwáqá emá timátíkaraane téta mikáq emmá yirummá amínoe téq kétune.” téna Îtuma tiráiye. 43 mirá-timatuwenama wemá anón-aiq timá ááyaraiye: “Aráátaratio! yaúbatuwe kumuwo!” téna Îtuma ááyaraiye. 44 pukái-nakoma yaúbatuwena kukáiye. wenayáámma mórabi maqmá atáá-umakareta ánná-tabaraabenapo wenaítaukaq atáá-uma mórabi maqmá móraiq umá wenaqnókáqá keqnáámmá óq-tabaraabenapo útûyakaraae. Îtuma timá yímikaiye: “wemmá uwáqtuweraq ayuwáíyana kóíno.” téna Îtuma tiráiye.

anó-monoq-wayukama Îtumma ikamínéta waayaímmá tirááe.

45 minnáyaba taíganimma Ítíráaeo-wayukama Maríaamma aónaineta ye-káyúkámá Îtuma nôrabi i-qtátááqá káoneta yirummá ámikaae. 46 yaímma-wayukama uyaatéta Pérati-wayukaraq uréta Îtuma nói-qtataarirabi immá mó-tima-yimikaae. 47 aanibo Pérati-wayukagaraq anó-monoq-kawaa-wayukagaraq káánítóre-wayukama ya áíkuteta káánítóre áwîqa Táánítarani maará téta tirááe: “ketáámá náaraq ónúnataabiyo? wé maamin-nákómá netuqyaa anón-awaameq-yataariqa kéiye. 48 ááqibo ketáá ayúwáananataa miráuqtenamo uínatama máqte-kayukama wekáq yirummá kámiyatama Áróman-wayukama ketáái anó-monoq-namma ketáái waayúkagaraq yama mayáinoe.” téta tirááe. 49 yepíké móra-nakon-awiqa Kááyapati wemá maa-kárítímáátíráqá mú mikákáá anó-monoq-nakoma máena wé timá yímikaiye: “keráwáqá íma maami-qtátááqá aónaraae! 50 maaminayaba keráwáqá íyaq túyánámmá kéitaao? maannâ móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínímma minnâ kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe.” téna tiráiye. 51 áraimma wenááq-maqma ítiraiye. ímiye. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa maa-kárítímáátíráqá máqe-uraiye. miráínana Îtuma puyéna Ítíráaeo-wayukama yíwáqnaa íniye téna amunémá kégutena tiráiye. 52 ááqibo íma paá ketáái wayúkayataba yíwáqnaa ínéna pukáiye. ímiye. Áánûqtuni-iyapo-annama máqte-naukapaqo máa-kayukama mamá mórabi áíkuyikanena puíniye. 53 aanibo miráitata mi táoqa Îtumma ikamínéta waayaímmá timáeta uréire urááe. 54 miráitana Îtuma móragaraqa íma Ítíráaeo-aukaapimma uréire uráiye. wemá mi-márúqá yuwéna kaqmáápaqa uréire uráiye. kaqmáápaq waaqókáq móra-marukon-awiqa Íparama mibáqá wení iyápó-annate máqe-uraiye.

55 íbêqa Ítíráaeo-wayukati kótamaki-kanaama awaaraq kéitataboata áwábake taígani-kayuka maréta Yérútáárebaq múma yirummá maqmá tágaiyaqtaba utááe. 56 yeráwáqá Îtuqtaba arútama aónaqteta kéuyoata anó-monoq-namatupaqa máe-kayukama aamá timá wenamí-kenamin urááe: “é náaran-auyananaq kéitaano? kaawéqá naíbáq íyaq yíniyo?” téta wemmá kétaimma wemmá kétaimma urááe. 57 missing?

12

Maríaa Îtun-aitaukaq akúq-matawema pérakaraiye.

1 abapaké móra-kanaama awaaraq kéitana kótámaki-kanaama pááq inéna uráiye. Îtuma Béqtanibaq uráiye. mi-márúkáq Aráátaratima pukáipike mamá itó-umakaraiye. 2 mikáq yeráwáqá kaawéqá amínéta urááe. Máátaa aáwaqa kéikamitana Aráátarati yaareráqá Îtugaraq máqe-uraiye. 3 Maríaa anón-oqtanawiqa yaan-ákúq-mátáwémá maténa Îtun-aitaukaqa atímma pérakarena Îtun-aituqa wenaqnótáurake ayúnakaraiye. miráitana átê-kuyukoma mi-náúpáqá ôriq uráiye. 4 wení iyápó-annabike móra-naqa Yúqtaati Itikáárioti wemá Îtumma mamá namuro-wáyúkátí iyáápimma anaaékaq maránéna wé Yúqtaati tiráiye: 5 “nôraq itataawáq maamin-ákúq-mátáwémá íma kéyimetaa meyámmá matáunataabiyo? mipímmá kaumo-tíyááká-tíyááká-óqtámmá (300) wáiye. ááqibo meyámmá matáunarakaatati mi-méyámmá áwáyoq-wayukataa kanaaráq yiménaqtaa únnae.” Yúqtaati téna tiráiye. 6 áwáyoq-wayukama

yimíyátábá ítiraibo paá moyánápóana wemá moyámmá mamá wenamáárîq moyámmá mayáinayaba tiráiye. wemá mónekaq yabíkéna wenamáárîq máyáinapoana wemá tiráiye. 7 miráitana Îtuma tiráiye: “wemmá min-íníkómmá ayuwáaro. minnâ maqtokéna kemmá uqta mátikaino-kanaaraqtaba kémaqtoraiye. 8 áwáyoq-wayukama keráwáqtê aati-aatimá mánobo kemá keráwáqtê aati-aatimá íma mánune.

anó-monoq-wayukama Aráátaratimma ikamínéta waayáimmá tirááe.

9 taíbaq Ítíráaeo-wayukama Îtuma Béqtani-marupaqo máin-aimma itátuweta yeráwáqá mibáq urááe. yeráwáqá uráámanibo Îtuqtabae téta íuraabo Aráátaratimma aónainetaae. Îtumo náawanabi pukáipike mamá itó-umakaimma aónaineta urááe. 10 miráitata anó-monoq-kawaa-wayukama 11 Aráátaratiqtabae téta taíbaq Ítíráaeo-wayukama anó-monoq-wayukama iyuwéta yirummá Îtumma ámikaae.

Îtuma Yérútáárebaq anómma uyátárai-nakoraan umá uráiye.

12 óq-taoqa netuqyaa aarawaamá kótámaki-kanaaraq ayú maqnáíyama aónaneta ya máeta ítaraae. miráuma Îtuma Yérútáárebaq ínéna kéiye-aimma ítátuweta 13 yeráwáqá kóbékáátágóní amamá akáteta utín-utin umá aapaké awiránéta urááe. wááqa yumáe kéweta tirááe: “atóbatikai-nako, ótáánao, yéna-nakoqtabama anómma uyátárai-nakon-awikaq kéyenana Áánûqtu amuqá kémarakaiye. Ítíráaeo-wayukati mú mikáq anómma yabíqyikai-naqa (kíni) Áánûqtu weqtábá amuqá kémarakaiye.” téta tirááe. 14 Îtuma móra naatéq-ótíráákákóní ámûraaq máena kéiye. Áánûqtun-aama agamatá-kátáágó tiráiniq umá kéiye. mirá kétiye: 15 “Tááíoni-maruko, áaqa ígáíno! aónaaro. keráwáqtí mú mikáq anómma yabíyikai-naqa kéiye. naatéq-ótíráákákóní ámûraaq máena kéiye.” Áánûqtuni agamatá-kátáágó téna kétiye. 16 maamin-áímmá Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma áqnáabaq Îtuni iyápó-annama íma ítaraae. aanibo anaaékaqa Îtumma pukáipike Áánûqtuma tágama-yataapi mamá atóbamakaitata mikáq yeráwáqá yúyánákáq maréta tirááe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tiráimma yaákaq urááe.

17 taíbaq Îtute máqeo-kayukama Îtuma Aráátaratimma ááyaitana utátuwena úin-aimma timá abarokáq kéiteta nôrabi i-náíkáráq tirááe. 18 taíbaq óq-wayukama maami anón-awaameqa in-áímmá ítaraapoata yeráwáqá aapaq yaónaineta irááe. 19 minnáyaba Pérati-wayukama yeíyáá téite urááe: “káonaao? ketáataa íma itánoe. aónaaro! máqtemma maa-márábí-káyúkámá wenanaaé kéwaraae.” téta Pérati-wayukama tirááe.

yaímma Karíki-wayukama Îtumma aónaneta abáá-uraae.

20 yaímma Karíki-wayukama maréta Yérútáárebaqa aapinaammá tíyaqtaba ayú maq-naapí utááe. 21 yeráwáqá Píripikaq urááe. wemá Beqtáirapake Kááriri-marupaq iráiye. wemmá yeráwáqá ítama aónanaqtaa: “anóko, ketáámá Îtumma aónaqtaa kéyunataae.” téta tirááe. 22 miráitana Píripi maréna Áánarukaq kéwena timá ámitata keqnáámmá mákanakama marétarata Îtukaq kéwetarata mó-tima-amikaaye. 23 Îtuma yauwéqma tiráiye: “mi-kánáámá íbêqa kéyitata kemá Waayúkagon-Araakoma anómma tágama-yataaqa káme. 24 kemá áraimma kétima-timune. móra ma wíti-yumma marabí íkumena ípuinama kímora pááqyan-ayumma wenamáa wániye. minnâ wemá puínamanibo taíganimma uta-uta umá ôriq umá arammá iyániye. 25 móra-nakoma wení aúwaraiqtaba ôriq umá akáinanama wemá wení aúwaraikoma páátataakaa íniye. móra-nakoma wení aúwaraiqtaba maa-márábí mái-yataaqtaba íakainanama anaaékaq matúq-matuq umá aati-aatimá mái-auwaraimma maqtorániye. 26 náawa-naawabi kekáqô mayaímô mayanénama ketinaaé waraíno! kemá máuna-marukaqa ketí mayaímá matikáí-náqá mániye. ketí mayaímá matikáína-nakoma ketibomá wenáwîqa múte yauwíniye.” téna tiráiye. Îtuma óq-aimma tiráiye: 27 “íbêqa tíyakoma ummaa kéyaiye. ááqibo nóineq tenúno? ‘ketiboó, ketí ánatagina-kanaama íma yúwénana kumíno tenúno?’ ímiye. minnáyaba paá kukáune. 28 ketiboó, tágama-yataaqa enáwîkaq akoqnáá umá mamá maa-márábí-káyúkámá yiráátinonama enáwîqa anómma uyátá-maqma mimórá mái-waigonamiye.” téna Îtuma mirá-timatuwaitana aagómá wíyôpake kukéna tiráiye: “kemá tágama-yataaga ketíwîkaq mamá múte yaútaunnama móragaraq múte yauyónúne.” téna maamin-áíkómá tiráiye. 29 waayúkama máqeo-kayukama min-áímmá ítátuweta tirááe: “wíyonaa kétiye.” téta kétewata yaímma-wayukama tirááe: “Áánûqtunopakekako kétiye.” téta mi-káyúká tirááe. 30 Îtuma yauwéqma tiráiye: “aagómá wíyôpake keqtábá ítiraibo keráwáqtábá itaígáae téna tiráiye. 31 íbêqa máqtemma maa-márábí-káyúkámá Áánûqtu kéyainaiye. maa-márá áaikoni anó-naqa Tááqtaama íbêqa ikámma waqtuwániye. 32 aanibo kemá maa-márábíkémô múte itó éqa máqtemma yiwíqma ketôpaqtaa ónúne.” téna Îtuma tiráiye. 33 wemá min-áímmô tiráimma minnâ náaraq umá puíníyo minnáyataba yiráá téna tiráiye. 34 ááqibo aarawaamá yauwéqma

tirááe: “miráuma aammá aúmakaan-aipitaa ítaraunataa miráuma Metáíya paá matúq-matuq umá mániye. nôraq itaawáq Waayúkagon-Araakokaq múte yauwínoe kéteno? náawawaq Waayúkagon-Araakoma máiyo?” téta ítama aónaraae. 35 mirá téna Îtuma timá yímikaiye: “pááqya-kanaabi ómmá keráwáqtê mániye. keráwáqá ómmá wáinagaraq ókáqá íma máíyanama keráwáqá kumayukómá yawááq-umatikaniye. móra-nakoma kumayuqnóbáqá uréire ínna-nakoma ‘náakaraq kéi náakaraq kéwiyo’ téna wemá kanaaráq íkáonaiye. 36 ómmá wáinaq ókómmá tirummá áméro! miráinaq keráwáqá ókón áráaqa mánoe.” téna Îtuma tiráiye. Îtuma min-áimmá timátuwenama yemmá iyuwéna aúpáq kóuraiye.

netuqyaa Ítíráaeo-wayukama Îtumma yirummá íamikaae.

37 Îtuma netuqyaa anón-awaameqa yetúrakaqa imánibo yeráwáqá paá íma Îtumma yirummá ámikaae. 38 netuqyaa-káyúkámá Îtumma yirummá íámikaapoata Áítáíya Áánûqtuni amunénáqá wenáama áraine téna kéyiraatiye. Áítáíya naayóbáqá tiráine: “uyátáraana-nako, náawaq ketáái táaraqa ítáraiyo? náawakaraq uyátárai-nakoma wení akoqnááma aráátitanawaq kanaaráq aónaraiyo?” téna Áítáíya tiráiye. 39 maami-qtátáátábábóata yeráwáqá kanaaráq yirummá íma káme miráipoana Áítáíya tiráine: 40 “Áánûqtu yeráwáqtí yúramma mamá karopamáyikena yúyánámmá mamá óqtakaa umátukaiye. miráitata yé íma yúramma káoneta yúyánámmá íma kéitaae. yeqtí yúrakakema íkáonaapoata yúyánámmá íma ítama káruteta kéopoata íma ketôpaqa waéqma íyaqa yemmá mamá atóbamayikanune.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráine. 41 Áítáíya uyátáraana-nakoni tágama-yataaqa aónaraipoana weqtábá wenáaimma tiráiye.

42 ááqibo netuqyaa-káyúkámá yaímma Táánítarani-kaanitori-wayukagaraq wemmá yirummá ámikaamanibo Pérati-wayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá yirummá áme-kayukama íma abarokáq umá tirááe. abarokáqô tíyatama monoq-náúpáké paábaq waqtuwánoe. 43 yenamáárîq yeráwáqtábá yetíwîqa múte yauwígáae kétetamanibo Áánûqtuni tágama-yataaqtabama abarokáq umá íketee. 44 ááqibo Îtuma yááyama tiráiye: “náawabi arummá kétimenama kenamáa kekáqá íma arummá kétimibo ketibomá timátíkái-nakokaraq arummá kámiye. 45 náawabi kemmá kétimonenama wemmá ketibomá timátíkái-naqa káonaiye. 46 kemá maa-márábí-ómmá kukáune. miráipoana náawabi kekáqá arummá timénama wemá íma kumayupímmá mániye. 47 móra-nakoma ketáama kéitena ketáama íkémayainama kemá kenamáárîq wemmá íma yawááq-umakanune. aanibo maa-márábí yawááq-umayikanaaq íkukaune. ímiye. kemá aarawaamá yááyabo umáyikanaaq kukáune. 48 náawabi kemmá anaaéma umátikenama ketáama ímayenama íbêqa yainaí-yátááqá wemmá kéyainaiye. minnámo ánatai-yupaama máqtemma túnna-aikoma wemmá mamá yawááq-umatikanoe. 49 kemá ke-túyánápíkén-áimmá íkétune. ímiye. ketibomá timátíkái-nakoma wenamáárîq timá tímin-aimma kétunaboaqa máqten-aimma kétima-timune. 50 ááqibo kemá ítaraune. ketiboní watáama aati-aatimá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mamá paá kéiye. miráitaqa máqten-aimma túnnama minnâ ketibó timá tímin-aimma kétune.” téna Îtuma tiráiye.

13

Îtuma wení iyápó-annati yítauqa tete uráiye.

1 kótámaki-kanaama waagókárîq kéitana Îtuma maa-márábíké yuwéna aboánôpaqa uínî-kanaama yimmá ítaraiye. maa-márábí máena wení aanábó-wáyúkáyábá ôriq umá kákaitana yeqtábá yikáíq-yikaiq umáe kéuyena wení puíni-kanaaraq uráiye.

2 Tááqtaama Yúqtaatin aúyánámmá waéqma Îtuni kutarurîq webó-náqá aúrákaraiye. ááqibo aáwaqa kénaawana 3 Îtuma ítaraiye máqte-qtataaqa Áánûqtuma wenayáápi ámikaitanaboana wemá Áánûqtunopake kukáunaboaq yauweré uyónúne téna aúyánámmá ítaraiye. 4 aanibo Îtuma aáwaqa naí-yááréráq máqeikake itó-urena wení ámûraake aqtoraí-wáqtómá ayúqma mikáq kéyuwena óíqa ayumí-wánáámá (táúrima) maténa ámûrana uráiye. 5 káqomma wemá nommá táápepi atímakena wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkarena ayumí-wánáánápó yítauqa ayúnikanena uráiye.

6 áqnáabaqa Tááímoni Pítaakaq yitana Pítaa tiráiye: “uyátáraana-nako, ketítauraq tete umátikane kéono?” téna Pítaa ítama aónaitana 7 Îtuma yauwéqma tiráiye: “íbêqa emá íaonaraanaiq ónáa kéune. ááqibo anaaékaqa emá aónanone.” téna Îtuma tiráiye. 8 Pítaa akoqnáá-aimma abarokáq tiráiye: “emá íma ketítauqa tete ínóne.” téna titana Îtuma yauwéqma tiráiye: “ááqibo kemô enaítuqa ímo tete onaamá emá íma ókaraq ketí iyápó-annama mánone.” téna Îtuma tiráiye. 9 Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, ketítauqa wenamáa ítete é mútûq tiyáánaa tiqnókáráq tete umátikaao!” téna Pítaa timá ámikaiye. 10 Îtuma mikáq tiráiye: “móra-nakoma máqten-aubakaraqo nommá pétukenama íma óqa peránibo paá wenaítauqa tete íno.

mútûq keráwáqtí túgogaraq tirunóbáqá íráqôniq uráibo kímora-nakone.” téna Îtuma timá yímikaiye. 11 móra-naqa waéqma kutarurîq webómá aukái-naqa Îtuma aónatukaipoana tiráiye: “kímora-nakone.”

12 Îtuma wení iyápó-annati yítauqa tete umáyíkátuwena wení ámûraaq aqtoraí-wáqtómá mamá aqména yauwéqma yaareráq umáena tiráiye: “kemô umatíkauna-yataaqtaba ítama kárutao? 13 keráwáqá keqtábá yirááti-nare kéte ‘uyátáraana-nako’ kéte kéoma minnâ áraine. miráipoana minnâ kemúne. 14 ááqibo kemá keráwáqtí títauqo tete umátikaunama kemá yirááti-naqa uyátárauna-nakoma tete kéumatikaune. móraiq umá keráwápíké káqowa-kaqowan-aituqa tete ínôqtaba ketiyáánaubiqa aóna-mayaaro. wenáítauq-wenaitauqa tete íné oné. 15 íbêqa keráwáqá umá tiráá túnnaiq kemá nôrabi umátikaunayaba mimóráíq umá keráwáqá íné oné. 16 éqtukena timámeno áraine. móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye. móra-nakoma watáama mamé i-nákómá timákáitana yi-nákómmá íma uyátá-maqma kémaiye. 17 keráwáqá ítama arútama miráeq oweqa mikáq timuqá maránoe. 18 kemá nóinabi íma máqtemma keráwáqtábá ketí iyápó-annama máqtemma ye táaimma káoneq yiwíkaunama taíbaq-wayukabike yíwíkeq Áánûqtuni agamatá-kátáámá áraine téq kéyiraatune. min-ágámátá-kátáágó kétiye. ‘móra-nakoma ketí aáwaqa ketê nai-nákómá wenáítagegunapo múte yaáqma tímûraaq yániye.’ ” téna Áánûqtuni watáa agamatán-áíkómá mirá kétiye. Îtuma óq-aimma tiráiye: 19 “mi-qtátááqá pááq iné kéitaq íbêqa aamá kétima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa keráwáqá mikáq tirummá amínomma minnâ náawabi MÁUNE. 20 akoqnáá umá kétima-timune. kemá timákauna-naqa náawabi awirénama kekáráq kétiwiraiye. náawabi kemmá tiwirénama timátíkarai-nakokaraq káwiraiye.” téna 21 min-áímmá Îtuma timátuwena amakó ôriq umá ummaa yágitana wé tiráiye: “áraimma kétima-timune. keráwápíké móra-nakoma kemmá mamá namuro-wáyúkábí tikániye.” téna Îtuma tiráiye. 22 wení iyápó-annama wenaúrapi-kenaurapi káoneta yúyánápí náawaqtaba kétiyo téta íaonaraae. 23 iyápó-annabike móra-naqtaba Îtuma ôriq umá ákái-naqa Îtun-amakaq yaareráqá máena aíqtaaraqa agebamá máqe-uraiye. 24 miráitana Tááímoni Pítaa aqnótáq yumátuwena ‘náawaqtaba kétiyaa wekáq itaao’ téna awaaméqá umá timá ámikaiye. 25 Îtun-aiqtaabi agebaréna tiráiye: “uyátáraana-nako, náawaqtaba kéteno?” téna ítama aónaitana 26 Îtuma yauwéqma tiráiye: “kemá yammá aáwaq-anopi yamá atîmma áménama minnáqíye.” téna Îtuma timátuwena yammá aáwaq-anopi yamá atíkena Yúqtaati Tááímoni Itikááriotini áanikoma ámikaiye. 27 mikáq Yúqtaati min-ááwáqá mamáyáitana Tááqtaama wepí yabékitana Îtuma timá ámikaiye: “nôrabi ínéma páátákáá mirá-uwo!” téna tiráiye. 28 máqtemma yaareráqá máe-kayukabike móra-nakoma Yúqtaatima nóin-ainabi timá ámin-aimma íma ítama arútaraiye. 29 Yúqtaati móne-ketima matóráiqtaba kétiyaa téta yaímma-wayukama tirááe: “kótámaki-kanaaraq-yataaraq meyánîq uwo kéti kéqokeq-yataaraq áwáyoq-wayukama yimiyówaq” kétiyaa téta tirááe. 30 Yúqtaati min-aáwáqá kémayenama máápaqa kumayupí yáubaguraiye.

aúgen-amaan-aimma

31 Yúqtaati ayuwéna kóitana Îtuma tiráiye: “íbêqa Waayúkagon-Araakoni tágama-yataaqa mamá abarokáq kéumakena Áánûqtuni tágama-yataaqa Waayúkagon-Araakokaq kéumakaiye. 32 Waayúkagon-Araakoma Áánûqtuni tágama-yataaqa abarokáq mamé ínana wení tágama-yataaqa Áánûqtu waéqma wenamáárîq wepí páátákáá abarokáq mamé íniye. 33 ketí ppáqyan-iyaqo! kemá keráwáqtê pááqya-kanaama mánune. keráwáqá tibáá-inoe. ááqibo keqnáámmá Ítíráaeo-wayukamma timá yímikaunaiq umá kemá kétima-timune. keráwáqá kenamáárîq kemá kóúnabaqa íma kanaaráq uínoe. 34 íbêq-kanaayaba kemá aúgen-amaan-aimma kétimune. kemá keráwáqtábá tíkáiniq umá keráwáqá móraiq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. miráuma keráwákáráq káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina tíkáiniq únnaiq umá máero. 35 akaí-yátááqá keíyáátaa wenámí-kenamin umá maíyata ketí iyápó-annae téta máqte-kayukama aónainoe.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma tiráiye Pítaama anaaéma umátikaniye.

36 Tááímoni Pítaa tiráiye: “uyátáraana-nako, náakaraq kéono?” téna wé timátuwaitana Îtuma yauwéqma tiráiye: “kemá koúna-marupaqa íbêqa emá íma kanaaráq tinaaéma waráínóne. ááqibo anaaékaq ketinaaéma waráínóne.” téna Îtuma tiráiye. 37 Pítaa timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, nôraq ínaraq enanaaéma íbêqa kanaaráq íwaranuno? kemá eqtábáé téq áqa puyónúne.” téna Pítaa titana 38 Îtuma yauwéqma tiráiye: “emá keqtábáé téaq áqa puíné kéono? kemá akoqnáá umá kétima-amune. kokóregoma áa tiné kéinaa emá keqtábá kaumobáqá ‘wemmá íaonaraune’ té wakaránóne.” téna Îtuma Pítaamma timá ámikaiye.

14

aboánôpaqa uí-ámmá Îtumiye.

1 Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “íma yuwáiyana tíyako ummaa yaíno. miráinaq
Áánûqtukaq tirummá kámeraq ááqibo kekákáráq tirummá tíméro. 2 ketiboní naaúpaqa taíganimaqa wáiye. ímo wárainaqa kemá keráwáqtábá wágáábaq timátikanaa únnae. kemá kóureqa
keráwáqtí márûqa ko tarôq umá óqtaa umátikanune. 3 kemó kówéqa keráwáqtí márûqa ko
tarôq umá óqtaa umátíkátuweq kemá yauwéqma iréq kenamáárîq yatiwiranúne. kemá
máuna-marupaqa keráwákáráq mánoe. 4 kemá ónááqo únna-maruqtaba aammá keráwáqá
kéitaae.” téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. 5 Tómááti timá ámikaiye: “uyátáraananako, náakaraq kóinono minnâ ketáá íaonaraunatae? náaraq umátaawaq maamin-ámmá
kanaaráq aónanunataabiyo?” téna Tómááti timá ámikaiye. 6 Îtuma yauwéqma tiráiye: “kemá
kenamáárîq ketibonôpaq wíámúne. kemá áraimma tí-ááímúne. kemá aati-aatimá paá matúqmatuq umá mái-aaimune. móra-nakoma ketibonôpaqa kéyena káqon-amma íma mamá awi
íniye. ímiye. kemá kenamáamune. 7 kemmô kétimoneqa ketibokáráqá káonaae. íbêqake
wemmá aónatukeqa wemmá keqtúrapike aónaraae.” téna Îtuma yauwéqma tiráiye. 8 Píripi
timá ámikaiye: “uyátáraana-nako, emá enaboqtáá tiráátinana keqtáá kanaaráq íno.” téna
Píripi timá ámikaiye. 9 Îtuma yauwéqma tiráiye: “Píripao, kemá ayáqtáá-kanaama keráwáqtê
máqe-uraune. emá íyaq kemmá timónaraano? náawabi kétimonenama ketibokáráqá káonaiye.
nôraq itaawáq ‘enaboqtáá tiráátiyo’ kéteno? 10 kemá ketibopí máunana wemá ketibomá kepí
máiye. minnáyaba íyaq kekáqá arummá kétimeno? aamô timá-timunama íma ketááq-maqma
kétune. ketibomá kepí máena wení mayaímá kémayaiye. 11 keráwáqá maan-áíkáqá tirummá
áméro. kemá ketibopí máunana ketibomá kepí máiye. ááqibo ímo miráinaqa kemá máqtemma
anón-awaameq-yataariq únnama aónaraabo minnáyaba kekáq tirummá tíméro. 12 kemá áraimma
kétima-timune. móra-nakoma arummá timénama móraiq umá anón-awaameq-yataariq íniye.
kemá ketibonôpaq uyátá-maqma anón-awaameq-yataariq íniye. 13 aanibo máqte-qtataaqtabama
ketíwîkaqa nunamupí itáíyaqa kemá paá mirá-onune. miráonana ketiboní tágama-yataakoma
kemá áanikokaqa yíniye. 14 ááqibo ketíwîkaqa nunamupí móra-yataariq uwó tíyaqa kemá paá
mirá-onune.” téna Îtuma tiráiye.

Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kumíniye.

15 Îtuma óq-aimma tiráiye: “keráwáqô, keqtábá tikáinaqa ketí ámáan-aimma taákaq matokéra
mirá-inoe. 16 ketibommá ítama aónaanana wemá káqomma tíwâqnaa í-náqá wení Aokaq-
Áágómmá timákainana keráwáqtê ku matúq-matuq umá mániye. 17 Aágoma wení árainaikoni áaimma máiye. maa-márábí-káyúkámá wemmá íkaoneta íkéiteta kéopoata wemmá
íma kanaaráq awiránóe. wemá keráwáqtê máipoana keráwápí mániye. ááqibo keráwáqá
kenamáárîq wemmá káonaae. 18 miráinaq kemá ítiyuwaanaq keráwáqá kenamáa anóbo
íma máin-iyapogoraan umá íma mánobo kemá yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne. 19 pááqyakanaabi maa-márábí-káyúkámá kemmá móragaraq ítimonainobo kemmá matúq-matuq umá
mái-auwaraimma matokáunaboaq keráwákáráq miráuma mayáinopoaq miráinaqa kemmá
timónanoe. 20 mi-kánáámô yínaqa keráwáqá itánoe. minnâ kemá ketibopí máunaq aanibo
keráwáqá kepí máápoaq kemá keráwápí máune. 21 náawabi ketí aúgen-amaan-aimma aákaq
matokéna mirá énama wemá keqtábá ôriq umá kákaiye. keqtábámô ôriq umá akáinanakoma ketibomá weqtábá ôriq umá akániye. kegáráq ketí tikaí-yátááqá amenúnaboaq kemá
kenamáárîq ketáaimma aráátenune.” téna Îtuma tiráiye. 22 Îtuma óq-Yuqtaatimma timá ámikaiye
íma Yúqtaati Itikááriotimibo: “uyátáraana-nako, náaraq umáwaq enáaimma keqtáá kétiraatetaa
maa-márábí-káyúkámá íma yiráátenune kéteno?” téna Yúqtaati tiráiye. 23 Îtuma yauwéqma
tiráiye: “náawabi keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma aákaq matokéna mirá-iniye. ketibomá weqtábá akaínakama ketibotê kegáráq wenôpaq iréka wetê kerátá ya matúq-matuq
umá máyuye. 24 náawabi íma keqtábá akáinanama kemá túnna-aimma íma aákaq matokéna
miráinipoaq wemmá ketáaimma íaraatenune. aamô kéitaamma íma kennáé. ááqibo min-áímmá
ketibó timátíkarai-nakonopake kéiye.” téna Îtuma tiráiye.

Îtuma puínéna ákaq-aimma kétiye.

25 wení iyápó-anamma Îtuma timá yímikaiye: “keráwáqtê máeqa maami-qtátááqá timá
tímikaune. 26 Áánûqtuni Aokaq-Áámá tíwáqnaa í-náqá ketibomá ketíwîkaq timákainana
kégumena wemá máqte-qtataaqa kétiraatena wemá tímikauna-aimma túyánákáq mamá
marániye. 27 kaayoné-yátááqá keráwáqtê yuwáune. ketí kaayone-yátááqá keráwáqá
kétimune. maa-márábí-káyúkámá mirá-kááyóné-yátááqá íyokaa-qtataaqa kétimune. íma
yuwáiyana tíyako ummaa kéyainaraq íma ikatîqa oro! 28 keráwáqá ítaraawaq timá tímikaune.
minnâ ‘kemá koúreqa yauwéqma keráwáqtôpaq yenúne.’ keqtábá tikáinaqa timuqá maránóe.

kemá ketibonôpaqa kégounama ketibomá kemmá uyátá-maqma máiye. 29 íbêqa mi-qtátááqá íma pááq iné kéitaq paá aamá kétima-timune. mi-qtátááqá pááq ínaqa mikáq tirummá timínoe. 30 kemá íma keráwáqtê ayaqtáá-kanaama watáá-wataa tenúne. maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) kéimanibo wení akoqnáá-yataaqa kemmá íma kanaaráq uyátá-maqma yokáiye. wení akoqnáárakemma kemmá ánná ítiminiye. 31 maa-márábí-káyúkámá timónainoe. minnâ ketiboqtábá ôriq umá kétikaitaq wemá máqten-aimma timá tímímma taákaq yokéq mirá kéune. itó-oro! maa-márúkáké yuwéqtaa kónatae." téna Îtuma tiráiye.

15

ánnágon-aboma Îtumiye.

1 Îtuma wenamáárîq ánnágon áaimma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "kemá árain-annagon ábô máunana ketibomá yókón aboámíye. 2 amagómá arammá íma íyáitanama akáma kéiyaabotuwaiye. ááqibo arakaráq-ámámá ayááma tágatukena amumá yaákarena arákaaraka égé yuwáitana anaaékaq óq-aupaqa arammá iyánîqtaba mirá kéiye. 3 ketáa timá tímikaunaboaq íbêqa keráwáqá aúgen-augen urááe. 4 kemá keráwápímmô máunaiq umá keráwáqá kepímmá móraiq umá máero. amagómá ábôraqa íaraaparenama wemá arammá íma iyániye. miráínaqa keráwákáráq kekáq íma máeqa keráwáqá arammá íma iyánoe. 5 kemá ánnágon-abomune. keráwáqá ánnágon-amamoe. miráipoana náawabi kepí máinaqa kemá wepí máenana wemá arammá netuqyaa iyániye. ááqibo kekáké yuwéq ókaqo maéqa keráwáqá móra-yataariqa kanaaráq íma ínoe. 6 móra-nakoma kepí ímo maínanama wemá amamó ayááma iyaabótúwáanikaa umá yuwáiyana aayákaginata máqtemma aúqma irabí agatuwánoe. 7 keráwáqá kepí maíyanama ketáagoma keráwápí maínaqa keráwáqá kemmá kenamáárîq nunamupí máqte-qtataaqtaba itáiya-qtataakoma mamá pááq umátiminoe. 8 keráwáqá taíganin-aramma iyéqo ketí iyápó-annamo auráiyanama ketiboní tágama-yataakoma múte yauwíniye. 9 ketibomá keqtábá ôriq umá kákaitaqa móraiq umá kemmá keráwáqtábá ôriq umá kétikaiye. ketí tikaí-yátáákón aúkáapi máero. 10 kemá ketiboní ámáan-aimma taákaq matokéq miráuraunaboaq kemá wení akaí-yátáápí máune. móraiq umá keráwáqô ketí ámáan-aimma taákaq matokéq miráíyama ketí tikaí-yátáápí máinoe. 11 kemá timá tímikaune. minnâ ketí timuq-yatááqá keráwáqá mayánoe. ketí timuq-yatááqá keráwápí ógiqma mániye. 12 maaminnáma ketí ámáan-aimmibo. keqtábá tíkáiniq umá weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero. 13 mú mikáq anómma akai-yátááqá íma wáiye. minnâ móra-nakoma ákáina-wayukayabae téna puíniye. káqo-nakoni akáí-yátáákómá íma uyátá-maqma wáiye. 14 kemá ámáan-aimma túnna-yataariq owéqa keráwáqá tíkái-kayukamoe. 15 mayaí-nákómá wemá mayaímô ámî-nakomma nôrabi i-qtátááqá íma kéitaiye. miráipoana kemá íma keráwáqtábá ókaraq 'ketí mayai-wáyúkáé' téqa tenúne. máqte-qtataaqa ketibonôpake itáuna-yataaqa keráwáqá timá tímikaunaboaq keráwáqtábá íbêqa 'kemmá tíkái-kayukae' kétune. 16 keráwáqá íma kemmá máqte-kayukabike tíkáimma íma tiwíkaabo kemá kenamáárîq keráwáqá máqte-kayukabike tíkáimma tiwíkaune. kemá mi-máyáíráq keráwáqá timátíkaraunaboaq keráwáqá koma matúq-matuq umá mái-aramma ko iyáíq-iyaiq umá máraiyana ketibomá keráwáqá nói-qtataaqtababi ketíwîkaq itaíyanama wemá timíniye. 17 keráwáqá maami-qtátáárîqa oro! weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero." téna Îtuma tiráiye.

máqtemma maa-márábí-káyúkámá Îtumma wení iyápó-annagaraq íyamma kéumayikaae.

18 óq-aimma Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: "maa-márábi-káyúkámá keráwáqtábá ítikaiyaqa minnáma taákaq máráaro! áqnáabaq keqtábá íyikaitata anaaékaq keráwáqtábá íkéyikaiye. 19 keráwáqá maa-márágóní waayúkamo máraiyatama yemá keráwáqtábá yikániye. ááqibo kemá keráwáqá maa-márábíké tíkáimma tiwíkaunapoana íbêqa maa-márágóní waayúkama íma mááe. miráipoana yemá keráwáqá íyamma kéumatikaae. 20 timá-timuna-aimma taákaq máráaro! 'móra mayaímá máyái-nakoma aati-aatimá wení mayaímá mayákái-nakomma íma uyátá-maqma anómma kémaiye.' miráipoana yeráwáqô kemmá tíkamma kéwaretama keráwákáráq tíkamma waránóe. yemá ketáamo keíteta mirá étamo-etama yemá keráwáqtí táagaraq kéiteta mirá-inoe. 21 yemá timátíkáin-nakomma íaonaraapoata ketíwîqtabae téta maami-qtátáárîq umátikanoe. 22 kemá ímo iréqo aamá timá yímenatama yeqtí yigae-yátááqá íwane imánibo íbêqa yeqtí kúmiq-yataaqa íma kanaaráq aúpáq yuwánóe. 23 náawabi kemmá áyámma umátikaina-nakoma móraiq umá wemmá ketibokáráq áyámma kéumakaiye. 24 kemá anón-awaameqa káqo-kayukama ikéoniq umá kenamáa yiráátiraunaboata yeqtí yigae-yátááqá íma wániye. ááqibo íbêqa yeráwáqá aónaretamanibo kemmá ketibokáráq paá íyámma kéumatikaakarataae. 25 ááqibo yeráqwátí agamatá-kánnáábí áraimma yíniye. 'yeráwáqá paáyaba kemmá íyámma umátíkaraae.' 26 akoqnáá umá tíwáqnaa ínîn-naqa árain-aain-Aagoma ketibonôpake timákáanana kumínama ketí árain-aaimma má tínaq keráwáqá itánoe. 27 ketê

keráwáqá áqnáabake mamé iráapoaq keráwákáráq keqtábá árain-aimma tínoe.” téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímkaiye.

16

1 Îtuma ókaraq íyamma umáyikanoqtaba téna tiráiye: “keráwáqá kemmá tirummô timíyátááqá íyuwaigae téq maa-qtátááqtábá timá tímikaune. 2 keráwáqá monoq-náúpáké waqtuwánóe. áraine. mi-kánáámá yínanama keráwáqô tíkamiya-kayukama ‘Áánûqtuni mayaímá kémayaunatae’ téta tínoe. 3 ketibokáráq kekáráq ítimonaraapoata mi-qtátáárîq umátikanoe. 4 ááqibo timá tímikaune. mi-kánáámá yínaqa timá tímitukaiqtaae téq mikáq túyánámmá ítama taákaq ínoe.” téna Îtuma tiráiye.

Áánûqtuni Aokaq-Áámá kumíniye.

óq-aimma Îtuma tiráiye: “áqnáabaqa keráwáqtê máqe-uraunaboaq keráwáqá maami-qtátááqá íma timá tímikaune. 5 ááqibo íbêqa timátikáitaq kukáuna-nakonopaqa koúne. miráitana keráwápíké móra-nakoma ‘náakaraq kégono’ téna íma ítama kétimonaiye. 6 kemá maamináímmá kétunana keráwáqtí tíyakoma ummaa kéyaiye. 7 paá árain-aimma kétima-timune. kemá kónanama íráqôniq umátikaniye. íma kónanama keráwáqtôpaqa Tíwáqnaa Í-náqá íyiniye. ááqibo kemá kowéqa Tíwáqnaa Í-náqá timákáánana keráwáqtôpaqa kumíniye. kumínama 8 waayúkagoni kúmiq-yataaqtaba wemá yainániye. kateko-yátáákón áaimma má téna yainaí-yátáákón áaimma má téna íniye. 9 Tíwáqnaa Í-náqá yénama miráuma kaumoyátááqtábá tíniye. minnâ áqnáabaq yeráwáqá íma kemmá yirummá kétimepoata maamikúmíq-yátáákóní táígon-aaiqtabama wemá yiráátiniye. 10 ketibonôpaqa koúnaboaq ókaraq ítimonanopoana kateko-ááíqtábá wemá tiráátiniye. 11 maa-márágón áai-nakoma (Tááqtaama) yawááq-umatukaipoana yainaí-yátáákón áaiqtaba Tíwáqnaa Í-náqá tiráátiniye. 12 kemá taígani-qtataaqtaba timá timenaa únnamanibo íbêqa maamin-áíkó keráwáqá mamá ummaa yamátikaniye. 13 wemá yénama Árain-aain-Aagoma máipoana wemá máqtemma árain-aainaimma má téna taákaq mamá tikániye. wenamáárîq wenááq-maqma ítinibo paá ítáin-aimma tínana anaaékaq pááq ínî-qtataaqtaba timá-timiniye. 14 nóin-ainabi ketôpakemmo kéitenama timá-timinipoana ketí tágama-yataaqa wemá múte yauwíniye. 15 máqtemma ketibomá matokáiqtataaqa minnâ kennámiye. miráipoaq kemá timá tímikaune. ‘nóin-ainabi keráwáqá timátiminama ketôpake kémayaiye.’ ” mirá téna Îtuma tiráiye. iyápó-annama yiru-qtatáákómá anaaékaq waéqma yimuq-yatááqá aurániye. 16 Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye: “pááqya-kanaabimma keráwáqá kemmá ítimonainoe. ááqibo pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.” téna Îtuma wení iyápó-annama timá yímikaiye. 17 maannáyaba yaímma wení iyápó-annama ye íyáá tirááe: “wenáaimma nóiqtaba kétiyo? wemá kétima-timiqtaae. ‘pááqya-kanaabimma kemmá ítimonainoe.’ ááqibo ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe.’ wemá ókaraq tiráiye. ‘ketibonôpaq koúnaboaq kétiye.’ ” téta 18 wení iyápóannama tirááe: “nôraq téna ‘pááqya-kanaabine’ kétiyo?” téta yeráwáqá kaumo kááyaqyuyanamma ítaraae. wení iyápó-annama ókaraq tirááe: “nóin-aaiqtaba kétiyo? ketáá íma ítama kárutaunatae.” téta tirááe. 19 Îtuma aónaraimma yeráwáqá wemmá ítama aónaineta kéowana timá yímikaiye: “keráwáqá kaumo kááyaq-tuyanamma kéiteq kemmá ítama timónaineraq kéoo? kemô túnnama ‘pááqya-kanaabimma móragaraq kemmá timónainoe’ maaminnáyatababoaq keráwáqá wemmá kéitaimma wemmá kéitaimma kéoo?” téna Îtuma timá yímikaiye. 20 óqaimma Îtuma tiráiye: “áraimma kétima-timune. keráwáqá ibiqá kéyareq keráwáqá mikánááráq ketoqá máíyana miráíyata mimórá táoqa maa-márábi-káyúkámá yimuq-yatáápí mánoe. keráwáqá tirumá ínomanibo anaaékaq tiru-qtatáákómá waéqma timuq-yatáápí mánoe. 21 aaragómá iyápómo akáínéna kéenama wení kanaamá kéitanaboana wemá arummá ôriq kéiye. ááqibo anaaékaq iyápóma marákátuwenama amuqá kémarena wení aíqo éwaiqtataaqa wemá káwikatuwaiye. 22 miráitaq íbêqa keráwáqá tirummá kéoe. ááqibo móragaraq keráwáqá kétimonaanana keráwáqtí tíyakoma kanaa íniye. keráwáqtí timuq-yatááqá náawabi móra-nakoma keráwápíké ímatuwaniye. 23 mi táoqo pááq ínaqa keráwáqá móra-yataaqtaba íma kekáq itánóe. áraimma kétima-timune. keráwáqá móra-yataaqa ketibokáq itáíyana ketíwîkaq wemá timíniye. 24 naayóbákáráq móra-yataataqa ketíwîkaq íma ítama aónaraae. íbêqa ítama aónéra kéqokeq-yataaqa kémayaiyana keráwáqtí timuq-yatáákómá ógiqma wániye. 25 maamiqtátááqá taíganimma waéqma itaí-áípí timá tímikaune. mi táoqa yínaqa íma waéqma itaíáípí timá-timenupo paá ketiboqtábámá abarokáq timá-timenune. 26-27 ketibomá wenamáárîq keráwáqtábábá kákaipoana mi táoqa keráwáqá ketíwîkaq itáíyaqa ketibokáq ‘ítatikanune’ téq kétune. keráwáqá keqtábámá tíkáitababoaq kemá ketibonôpake kukáunaq tirummá tímikaapoana minnáyaba ketibomá keráwáqtábá kákaiye. 28-29 kemá ketibommá ayuwéq maamárábí kukéq íbêqa keráwáqá tiyuwéq ketibonôpaq yauweré kégoune.” Îtuma mirá téna titata

wení iyápó-annama timá ámikaae: “mi aónaao! íbêqa waéqma itaí-áímmá íkétepo paá abarokáq kétene. 30 íbêqa ketáá káonaunatae. minnâ emá máqte-qtataaqtaba ítareboaa náawabi móranakoma paá íma awé kéonana emmá ítama káonaiye. minnáyabataa ‘Áánûqtunopake kukáane’ téqtaa ekáq tirummá kámunatae.” téta wení iyápó-annama tewana 31 Îtuma yauwéqma tiráiye: “íbêqa keráwáqá árainaq kéwareraq tirummá kétimeyo? 32 ítáaro! mi-kánáámá kéyena íbêqa yábaaq kéipoaq keráwáqá móra-mora umágíyaqa kenamáa mánune. ááqibo kenamáa íma mánupo ketibó ketê máiye. 33 kaayoné-yátááqá mayaígáae téq maami-qtátááqá timá tímikaune. maa-márábímmá tú-tiq-yataapi máinomanibo akoqnáá umá máero! maa-márábí-qtátáákón áaikoma kemá uyátámakuraune.

17

Îtuma tágama-yataaqtaba nunamummá kétiye.

1 Îtuma maará-timatuwena yanaa wíyôpaq aúramma káonena tiráiye: “ketiboó, íbêqa kanaamá pááq umáguraiye. tágama-yataaqa enáanikokaq múte kéyauwinana tágama-yataaqa ekáq áanikoma kanaaráq múte yauwíniye. 2 miráipoaa emá náápaamma máqte-kayukati anómma ámitukaane. ááqibo wemá yemmá tiména-wayukama matúq-matuq umá máiauwaraimma kanaaráq yimíniye.” téna Îtuma tiráiye. 3 matúq-matuq umá mái-auwaraimma miráuma wáiye. móra-nakoma ekáráq kemá Îtu Káriqtokaraq káonaiye. emá enámáa áraimanikoe. ááqibo Îtu Káríqtomma emá timákaanana kukáiye. 4 Îtuma óq-aimma nunamupí tiráiye: “mayaí mayaaó té tiména-mayaima mamá ánatatukaune. minnáyababoaqení tágama-yataaqa maa-márábí-káyúkámá kéyiraatune. 5 ketiboó, naayóbáqá maa-márámá íma pááq uráitaq kemá etê máeqa anó-tagama-yataaqa egáráq kegáráq matokáuyane. ááqibo mirá-tágámáyátááqá íbêqa keqnáámmá timiyo. 6 maa-márábí-káyúkámá tímikaana-wayukama enáwîkon áaimma yiráátiraune. naayóbáqáení waayúkama máqe-uraamanibo kemmá tímikaanata enáaraq kéiteta mirá-uraae. 7 íbêqa yemá ítama kárutaae. minnâ máqte-qtataaqa ketê wáimma timénaq matokáunama enôpake iráiye. 8 irááti-yataaqa timá tímikaanama yeráwáqá timá yímitukaunata yeráwáqá matááe. naayóbáqá etê máqe-uraune. enôpake yúnaa enamáárîq timátíkaraanata minnáyaba áraimma ítama arútaraanata yirummá tímikaae.

Îtuma yirummá ámê-kayukayaba nunamummá kétimayikaiye.

9 kemmá yirummá tímê-kayukayaba nunamummá kétimayikaune. kemá íma maa-márábí-káyúkáyábá nunamummá kétune. yemá áraimma enabóata paá tímikaana-wayukayaba nunamummá kétimayikaune. 10 máqtemma kemá matokáunama ennámiye. móraiq umá máqtemma emá yokááná-yataaqa kennámiye. tiména-wayukama yirummá timéta ketí tágama-yataaqa múte yaútaae. 11 íbêqa kemá íma maa-márábí máune. enôpaqa kéyunatama yeráwáqá maa-márábí mááe. mú mikáq aokaq-kétíbóo, emá enáwîkoni akoqnááraq tímikaanana enáwîpi tímikaana-wayukama kawáá umá yabíqyikaao. miráinaka kerátámá úyaniq umá miráuma yeráwáqá kímoraiq ígáae téq kétune. 12 kemá yeráwáqtê máeqa enáwîkoni akoqnááraq tímikaanaq maamin-ákóqnááráké yemmá yabíqyíkaraune. kemá yabíqyíkaraunaboata máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyukaune. paá kímora-nakoma aúyokurena Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá tiráiniq umá áraimma iráiye. 13 íbêqa enôpaq kéyunamanibo maa-márábí paá máeqa maa-qtátááqtábá kétunaboata timuq-yatááqá yirupi kémayaiyanama yimuq-yatááqá ógiqma wániye. 14 enáama yímikaunatamanibo maa-márágóní waayúkama kekáá umá íma máápoata yeráwáqá maa-márágóní waayúkama yemmá íyámma umáyíkaraae. 15 timénna-wayukama eqtábá ‘maa-márábíkémmá íma yiwíqma paábaq yuwaao’ téq íkéitaupo paá Tái-nakoqtaba kawáá umá ‘íráqôniq umáyikaao’ téq ítama káonaune. 16 kemá íma maa-márábí-náqá máunata yeráwáqá móraiq umá maa-márábí-káyúkámá íma mááe. 17 yeráwáqá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi mamá yikaao. enáagoma árain-aain-aimma wáiye. 18 kemmá maa-márábímmô timátíkáráanaiq umá yeráwáqá móraiq umá maa-márábí timáyíkaraune. 19 keráwáqtábááé téq kenamáárîq mamá aokaq-aokaq kéune. miráipoata yeráwákáráq mamá aokaq-aokaq umá árain-aain-aipi kanaaráq mánoe.” mirá téna Îtuma nunamupí tiráiye.

Îtuma wení iyápó-annati yáamo ítáa-kayukayaba nunamummá kétimayikaiye.

20 Îtuma ókaraq nunamummá tiráiye: “yenamáa yeráwáqtábá íma maami-núnámúmmá kétimayikaupo ááqibo yeráwáqtí yáamo ítáa-kayukayabagaraq kétimayimenata yirummá amínoe. 21 emá ketiboó, kepí maénaq kemá epí máunaiq umá yeráwáqá mimóráíq umá kímoranakoraa umá kerátábí máigaae téq kétune. 22 kemmá tímikaana-tagama-yataaqa yímikaunaboata yeráwáqá kímora-nakoraa umá kerátámá máuyaniq umá mánoe. 23 kemá yepí máunaa emá kepí máane. miráuma komaé-yamae umá mórabi íráqôn-aaiqtaba ánatatuwenata máigaae téq kétune. máiyata maa-márábí-káyúkámá aónanoe. minnâ emá timátíkarema keqtábá ‘ákarainiq

umá' yeráwáqtábá 'ákaraine' téta tínoe. 24 ketiboó, emá yeráwáqá kemmá tímîqtukaanaq yeráwáqá kemá máennabaq máigaae téq kétune. tágama-yataaqa emô tímikaanama maa-márámá íma pááq uráitaama emá keqtábá ôriq umá ákaraine. miráinata yeráwáqá ketí tágama-yataaqa yimónanaae téq kéune. 25 kateko-kétíbóo, maa-márábí-káyúkámá emmá íma aónaraabo kemá emmá aónaraune. maami-káyúkámá 'é timátíkaraane' téta íbêqa kétimonaae. 26 enáwîkon áaimma yiráátiraune. ókaraq-okaraq yiráátimaeq onúne téq miráuma keqtábá tíkái-qtataaqa yokáánama yeráwápí maínaq kegáráq yeráwápí mánune." Îtuma mirá téna nunamupí tiráiye.

18

Yúqtaati Îtumma namuro-wáyúkátí iyáápi kéyimiye.

1 Îtuma mirá-timatuwena wení iyápó-annate Kítaroni-kokubi ko atátuweta mórama yópí máqtemma utááe. 2 Îtuma netuqyaa-túpáá wení iyápó-annate mi-tómmá wáipaq wéwainapoana Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápimmo Îtumma ma ayuwaí-nákómá wemá naayóbáqá mi-qtómmá aónaraine. 3 ááqibo Yúqtaati ááiq-wayukama yiwíqmena i-wáyúkágáráq uyátáraa-monoq-wayukabikekaraq Pérati-wayukabikegaraq yiwíqmena iráiye. ááiq-yataakaraq maméta ókáráq kúraqma mamé irááe.

4 Îtuma máqte-qtataaqa wenaneq pááq ínimma aónaraiye. miráitana wemá waaqókáq uréna timá yímikaiye: "keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?" téna ítama aónaitata yemá tirááe: 5 "ketáámá Îtumma Náátárêtibake-nakoqtabataa kábaa-unnatae." tewana Îtuma tiráiye: "kemúne." téna tiráiye. Yúqtaati namuro-wáyúkátí iyáápi Îtumma mayuwái-nákómá yeráwáqtê itó-uma máqe-uraiye. 6 Îtuma "kemúne" kétitata yemá abákaq-abakaq umááe kéweta yinaaépake marabí ko wagéqé urááe. 7 keqnáámmá Îtuma ítama yimónaraiye: "keráwáqá náawaqtaba abáá inera kéoo?" téna titata yemá tirááe: "Îtuma Náátárêtibakene." téta móragaraq tirááe. 8 Îtuma maará téna yauwéqma timá yímikaiye: "kemá timá tímitukaune. minnâ kemíye. ááqibo kenamáa kemmá kétibaaeqa iyuwáíyata tébakaqa kóoro." téna timá yímikaiye. 9 Îtuma naayóbáq tiráiye: "máqtemma emá tímikaana-wayukabike mórama enayáápike íyuwaunana pukuráiye." téna tiráimma min-áikómá íbêqa kímora-nakoma Yúqtaatikaq áraimma pááq kéiye.

10 mikáq Tááímoni Pítaa yáákáá-qtátááqá yabitiréna mú mikáq anó-monoq-nakoni mayaí-nákómmá ikámma aáq aqtómá káratukaiye. maami-máyáí-nákón áwîqa Máárakatie. 11 ááqibo Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: "mi-táákáá-qtátááqá yauwéqma ánáanobaqa maraao. keti-bomá tímikai-kaapubike tú-tiq-yataaqa íyaq mayánúnô?" Îtuma mirá téna Pítaamma timá ámikaiye. 12 minnáyataba ááiq-wayukagaraq i-wáyúkágáráq Îtumma yáqtoqma ánná atáá urááe.

Îtumma Áánatini aúbáq ítama káonaae.

13 áqnáabaq Îtumma awíqmeta Áánatikaq urááe. Áánati wemá Kááyapatimma ánáakon aboáé. mú mikákáá anó-monoq-naqa mi-kárítímáátíráqá máqe-uraiye. 14 taákaq máráaro! Kááyapati wemá naayóbáq tiráine: "móra-naqo puyéna máqtemma aarawaamá yíwáqnaa ínímma minnâ kanaaráqíye. móra-naqa puínatama máqte-kayukama íauyoranoe." téna Kááyapati naayóbáq tiráiye.

15 Tááímoni Pítaayaa iyápó-annabike móra-waigote Îtumma anaaé waqméta urááye. yenákábíké móra-waigomma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútaraimiye. yenákábíké keqnáá-nákómá Îtugaraq anó-nakoni naaúpaqa utááye. 16 ááqibo Pítaa máápaq oqtaráq itó-uma máqe-uraiye. miráitana móra-waigoma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aónama arútarai-nakoma yauwéqma kukéna oqtaráq yabíkáin-inikoma márúmma timá ámituwena Pítaama awíqmeta uyábekaaye. 17 oqtaráq yabíkáin-inikoma Pítaamma timá ámikaiye: "egáráq min-nákóní iyápó-annawabono?" téna titana Pítaa yauwéqma tiráiye: "kemá ímiye." téna tiráiye. 18 yaugiq itata máqtemma mayaí-wáyúkágáráq i-wáyúkágáráq iramá agamaréta iraráq itó-uma máawana aanibo Pítaa yeráwáqtê ya itó-uma máena iramá káánuraiye. 19 mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtumma wení yirááti-yataaqtababi wení iyápó-annayataba ítama aónaraiye. 20 Îtuma yauwéqma maará téna timá ámikaiye: "abarokáq umá máqtemma maa-márábí-káyúkámá timá yímikaune. aati-aatimá monoq-náúpáqá anó-monoq-nama wái-marupi máqtemma Ítíráaeo-wayukama ya aíkuyo-marupimma timá yímikaune. ketáayataba aupaq-áímmá ítiraune. 21 nôraq itaa kekáqá ítama káonaano? timá-yimunata ítaraa-kayukama ítama yimónaao. kemá túnna-aimma yeráwáqá ítararanoe." téna Îtuma yauwéqma timá ámikaiye. 22-23 mirá-tin-aiqtaba móra-i-nakoma óyauga yurátuwena wemá akoqnáá umá tiráiye: "miráumawaq mú mikákáá anó-monoq-nakokaq timáminono?" téna titana Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: "otaammá kuí-aímmô tiráán-aama máqte-kayukama timá yíminata ítáaro. ááqibo árain-aimmo

kétun-aama nôraq itaawáq kétikamono?" téna Îtuma timá ámikaiye. 24 miráitana Îtumma ánná atáá-umakaamma paá wáinakaraq Kááyapati mú mikákáá anó-monoq-nakaq Áánati timákáitana uráiye. 25 mimórá táoqa Tááímoni Pítaa iraráqá itó-uma máena kégaanitata ítama aónaraae: "egáráq wení iyápó-annabikenabono?" tewana Pítaa yauwéqma tiráiye: "kemá ímiye." téna wakákáiye. 26 móra-mayai-nakoma wemá Pítaa aárarammo káratukain-annabiken-nakoma Pítaamma ítama aónaraiye: "egáráráq Îtutema yópímmá máanaraq aónaraunabiyo?" téna ítama aónaitana 27 Pítaa móragaraq wakaréna mimórá táoqa "ímiye" titana mikáq kokóregoma áa tiráiye.

Îtuma Pááíratini aúbáq kéitoiye.

28 aaqá iráráitata Kááyapatinopake Îtumma awíqmeta anó-kamaani-nakoni naaópaqa urááe. kámááni-nakoni naaúpaqa íma uyábékaae. uyáberetama kótámaki-kanaaraq-aawaqa kanaaráq ínanoe. 29 miráipoana Pááírati kumá yaúbama yeráwáqtôpaq kukéna tiráiye: "nóiqtabawaq keráwáqá wenaúbimma kémaraao?" Pááírati ítama yimónaitata 30 yeráwáqá yauwéqma ten-áíkómá maará-tiraae: "wemá íma otaammô kúi-nakaa íma enôpaqtaa awíqme má ayuwánáá únnatae." téta tirááe. 31 ááqibo Pááírati timá yímikaiye: "keráwáqá kenamáárîq mamá Ítíráaeo-wayukati aammá aúmakaan-aipi wemmá yaínáaro!" Pááírati téna titata Ítíráaeo anó-monoq-wayukama tirááe: "móra-nakoma ikamíyábámá ketáái mayaímá íma wáiye." téta tirááe. 32 naayóbáqá Îtuma náaraq umá puyónúnô tiráina-aikoma áraimma pááq inéna kéiye. 33 Pááírati kámááni-naupaqa yauwéqma uyábékena Îtumma ááyarena ítaraiye: "emá Ítíráaeo-wayukati mú mikákáá anómma yabíkáána-naraq (kíni) máano?" téna ítama aónaitana 34 Îtuma yauwéqma tiráiye: "keqtábámá enamáárîraq enááq-maqma ítama káonaa waayúka naayóbáráq timá ámikaan-ainaq ítama káonaano?" téna Îtuma tiráiye. 35 Pááírati yauwéqma Îtumma timá ámikaiye: "kemá Ítíráaeo-narabuno?ení waayúkagaraq uyátáraa-monoq-wayukagaraq emmá awíqmeta má tímikaae. emá nôraq uráánatabiyo?" téna Pááírati Îtumma ítama aónaitana 36 Îtuma yauwéqma tiráiye: "ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiye. ketí márûqa maa-márágónnámô wáikakaa ketinaaémma wárâa-kayukama ááiqa éta íma kemmá tiwíqma anó-monoq-wayukati iyáápi maráné oné. ímiye. ááqibo ketí márûqa maa-márágónnámá íma wáiye." téna Îtuma tiráiye. 37 Pááírati tiráiye: "emá anómma yabíkáána-narabono?" téna ítama aónaitana Îtuma yauwéqma tiráiye: "emá keqtábá anómma yabíkáána-nare kétene. ketinóma matíkáitaq maa-márábí kukáunama árain-aain-aimma ténááq kukáune. máqtemma árain-aain-annama ketáaraq kéitaae." téna Îtuma tiráiye. 38 minnáyaba Pááírati yauwéqma tiráiye: "aanibo árain-aain-aimma nóinabiyo?" téna Pááírati tiráiye.

mirá-timatuwena Pááírati keqnáámmá kumá yaúbama anó-monoq-wayukayopaq kukéna tiráiye: "kemá otaammá kutáín-aaimma wepímmá íkáonaune. 39 taákaq máráaro. keráwáqá móra-aaimma yokáapoaq móra-naqa ayúwáanana kótámaki-kanaaraq wíniye. miráinaq 'Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nakoqtaba' máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao." téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááe.

4 keqnáámmá Pááírati kumá yáubarena timá yímikaiye: "aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboaq wemmá awíqma márúte máápaq keráwáqtôpaq kumónúne." téna Pááírati timá yímikaiye. 5 Îtuma áwáábiq-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááírati timá yímikaiye: "aónaaro! maan-náqá wemíye." téna timá yímikaiye. 6 uyátáraa-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupaken-i-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq ááyaqtaa umá tirááe: "wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!" téta tewana Pááírati timá yímikaiye: "keráwáqá kenamáárîq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáúnama íma otaammá kutáiye." téna Pááírati titata 7 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: "wemá 'Áánûqtun áanikomune' tiráipoana minnáyaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétiye." téta timá ámikaae. 8 ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáguraiye.

19

1 miráitana Pááírati timá yíkáitata Îtumma tebûqa ámikaae. 2 ááiq-wayukama áwáábiq-annama kárama atoyumá aqnókáq kámokaa umá kuyákareta tokô-kaqtoma matéta anómma yabíkái-nakokaa umá aneq abákaraae. 3 yemá ókaraq-okaraq umá iréta tirááe: " 'Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nakoqtaba' máqtemma miráono-maraaono téra tíyaqtaao." téta timátuweta wemmá óyauqa yurákááe.

4 keqnáámmá Pááírati kumá yáubarena timá yímikaiye: "aónaaro! otaa-qtátááqá wepímmá íma káonaunaboaq wemmá awíqma márúte máápaq keráwáqtôpaq kumónúne." téna Pááírati timá yímikaiye. 5 Îtuma áwáábiq-annagaraq tokô-kaqtogaraq umátokainakaraq kumá kéyaubaitanama Pááírati timá yímikaiye: "aónaaro! maan-náqá wemíye." téna timá yímikaiye. 6 uyátáraa-monoq-wayukagaraq anó-monoq-naupaken-i-wayukagaraq wemmá káonetama anókaq ááyaqtaa umá tirááe: "wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!" téta tewana Pááírati timá yímikaiye: "keráwáqá kenamáárîq wemmá awíkera kaapaq-yátáq ikámma aráápa máráaro! kemá aónáúnama íma otaammá kutáiye." téna Pááírati titata 7 Ítíráaeo anó-monoq-wayukama yauwéqma timá ámikaae: "wemá 'Áánûqtun áanikomune' tiráipoana minnáyaba ketáái aammá aúmatan-aikoma maan-náqá puíno kétiye." téta timá ámikaae. 8 ááqibo Pááírati min-áímmá ítáimma wemmá ókaqma-aaqa kamáguraiye.

9 Pááírati yauwéqma kámáániq-naupaqa uténa Îtumma ítama aónaraiye: “emá náakakena iráánô?” téna ítáitana Îtuma aamá ítiraiye. 10 Pááírati timá ámikaiye: “nôraq itaawáq íma ketáaraq yauwéqma kéteno? ketí akoqnáárake emmá kanaaráq ayúkeq kéti akoqnáárake emmá kaapaq-yátáqá ikámma aráápa-yakanune. íyaq minnâ káonaano?” téna titana 11 Îtuma yauwéqma timá ámikaiye: “Áánûqtuení akoqnáá-yataaqa ámikaipoaaení akoqnáárake kemmá kanaaráq mirá-umatikanone. miráipoana kemmá tiwíqmena enayáápi má márái-nakopi wái-kumiq-yataakoma ení kúmiq-yataaqa uyátá-maqma wáiye.” téna Îtuma yauwéqma timá ámikaiye.

12 min-áímmá ítátuwena Pááírati Îtumma ayuwáínana kóinin-aiqtaba abáá kéitata Ítíráaeo anó-monoq-wayukama anókaq ááyaqtaa umá tirááe: “emá ayúwénana kóínaama Títaama” Arómani mú mikáq anó-naqa wení ‘aanábómá’ íma mánone. móra-nakoma wenamáárîq anómma yabíkái-nakon amé mékaan énama wemá Títaani webó-náqá mániye.” téta tirááe. 13 Pááírati yeráwáqô ten-áimmá ítátuwena Îtumma awíqma yainaí-nákóní abíqtáráq óqtamma maréq-uraapimma Ítiráaeo-wayukati yáabimma Káábatae tekáq Pááírati maraq máqe-uraiye. 14 taákaq márároaro. mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáámíye. miráuma abaúgómá aúkáa-makaaq itana (12:00) Pááírati timá yímikaiye: “aónaaro! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa maannámiye.” téna Pááírati tiráiye. 15 min-áímmá ítátuweta waayúkama ááyaqtaa umá tirááe: “nékaq akaao! nékaq akaao! wemmá kaapaq-yátáq ikámma aráápa maraao!” téta tewana Pááírati akáyáámá timá wíráabe umákena timá yímikaiye: “nóinabiyo! keráwáqtí anómma yabíkái-naqa kemá kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makanuno?” téna titata uyátáraa-monoq-wayukama yauwéqma tirááe: “Títaama wenamáa ketáái anómma yabíkáimiye.” téta tirááe. 16 ááqibo miráitana Pááírati Îtumma yeqtiyáápi maréna kaapaq-yátáq ikámma aráápa-maraigaae téna yímikaiye.

Îtumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaae.

miráitata Îtumma awíqme yewana 17 wenamáárîq kaapaq-yámá aqména uráiye. ááqibo móra-anugon-awiqa “áqnón-ayaatane” ten-ánúráq kóuraiye. Ítíráaeo-wayukati yáabimma Kórákótá-anue. 18 mibáq Îtumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makaraae. káqomma kaayaq-nákárátámá téba-tebaq kaayaq-kápáq-yátáq yíkamma níri amá aráápaq-mayiketa Îtumma aúkáapi ikámma kaapaq-yátáq aráápa-makaraae.

19 Pááírati móra-aubama agamá kaapaq-yátáq aráápa-makaiye. min-áúbágómá mirá-tiraiye: “Îtuma Náátárêtibakene Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare.” wemá mirá téna agatáiye. 20 min-áúkápáq Îtumma kaapaq-yátáq ikámma aráápa-makaraae. waaqókáq anó-marukapoata taígani-kayukama min-áúbámá yoráútaae. Pááírati Ítíráaeo-wayukati yáabikaraq” Arómani-aipikaraq Karíki-aipikaraqa agatáiye. 21 miráitata uyátáraa-monoq-wayukama Pááíratimma timá ámikaae: “ ‘Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkái-nare’ té íagayaao! emá maará té agayaao. ‘maan-nákómá Ítíráaeo-wayukati anómma yabíkáuna-naqune tiráiye’ té agayaao!” téta tewana 22 Pááírati yauwéqma tiráiye: “kemá agamaráuna-aubama minnâ agamakáune.” téna tiráiye.

23 ááiq-i-wayukama Îtumma kaapaq-yátáq ikámma níri amá aráápa-makatuwetama wení unáákáqtôma mamá yakáqma kaayaqté-kaayaqte-aqtoiq umáketa móra-mora umá yáátáá umátaae. wení aneke-káqtókáráq matáamma íma arááqtama-qtamma meyabaké kumátamakuraine. 24 wení aneke-káqtóyátábámá ááiq-i-wayukama ye íyáá téite urááe: “maaminnâ íma yakaráíyaqtaao! minnáraq aábêma kéyaananatanaa móra uyátainna-nakoma mayániye.” téta aábê yarááe. naayóbáq Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. minnâ
“kení unáákáqtôma mamá yátáá umáyeta kení unáákáqtôraq aábê yamá móra uyátainna-nako mayániye.”
téna tiráiniq ááiq-i-wayukama mirá-uraae.

25 ááqibo Îtuni kaapaq-yátágóní waaqókáqá wenanóagaraq wenanóani aúkogaraq wenáwîqa Máríaa Kárópatin ánáako Máríaa Máátarinigaraq itó-uma máqe-uraae. 26 Îtuma wenanóakaraq wení iyápó-annabike ôriq umá ákái-nakaraq mikáq itó-uma mááyana yimónatuwena we-nanóamma timá ámikaiye: “aaragô, enáanima maamíye.” téna Îtuma wení iyápó-annabike móra ákái-nakoqtaba timátuwena 27 wení iyápó-annabike ákái-nakomma timá ámikaiye: “enanôma maamíye.” téna titana mikáké min-íyápó-ánnábíké-nákómá Îtuni anóama awíqmena mó yabírákaraiye.

28 íbêqa aónaimma máqte-mayaima wenaboámá ámikai-mayaima mamá ánatagitana Îtuma tiráiye: “kemmá nonáá kétikaiye.” téna tiráiye. mirá kétimatuwenama máqtemma Áánûqtuni agamatán-áíkómá pááq íniye tiráiniq umá ánatagitana áraimma mirá-uraiye. 29 tawebímmá wááéni-nokaraq waaqókáq wáqe-uraiye. ainákáá-qtátááqnápó wááeni-nopi yamá atímma

yátábi apiramá múte mamá Îtun óyaukaq makááe. 30 wááéni-nomma yaímma nátuwena mirá téna tiráiye: “maaminnâ ánatagiye.” mirá-timatuwena aqnómmá mamá awáutena pukuráiye.

Îtumma kéuqtaae.

31 mi táoqa kótámaki-kanaaraq máqte-qtataaqa mamá óqtaa í-yúpáárápóata Ítíráaeo anó-monoq-wayukama “arááq-yuma íma kaapaq-yátáq wáikaae” téta tirááe. aabáyaama Taabati-yúpáábóata anón-aawaqa naí-yúpáárápóata “yúma kaapaq-yátáráq íma wáikaae” téta tirááe. miráipoata min-Ítírááéó-wáyúkámá Pááíratimma ko ítama aónaraae: “yítauqa ko akáma yúma mamé mó yúwáaro téaq timáyikaao.” téta tirááe. 32 Pááírati ááiq-i-wayukama timáyíkáitata iréta Îtute yíkamo-nakoratati yítauqa ya akátaae. 33 ááqibo Îtukaq iréta aónaamma wemá pukuráitataboata wenaítauqa íma akátaae. 34 aanibo ááiq-i-wayukabike móra-nakoma wení waqtáánápó Îtun arautapí atáqtúwáitana mikáqá nokáráq naaegáráq aumé kukáiye. 35 minnáma kemmá timónai-nakoma watáa tiráimma min-áímmô timá minnâ áraimma tiráiye. kemmá timónai-nakoma wenamáárîq aónaraimma minnâ áraine. miráinaq mikáq keráwáqá tirummá amínoe. 36 Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráiye:
“íma móra wenayááqtáma akatínoe.”
Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráimma minnâ áraimma kéyipoana mi-qtátááqá pááq uráiye. 37 káqomma Áánûqtuni agamatá-kátáágómá kétiye:
“waayúkama agaibamáráa-naqa aónainoe.”
min-áíkómá mirá téna tiráiye.

38 anaaékaq Yótêbi Aarimatéabake-nakoma wenamáárîq Pááíratikaq Îtun aúma mamé mó uqtamákainayaba ítama aónaraiye. Yótêbi Îtun anaaé wárái-naqanibo wemá Ítíráaeo anó-monoq-wayukati yáaqa kéikatenaboana aúpáq mirá-uraiye. Pááíratima kanaaráq mayániye téna titana Yótêbi Îtun-auma mamé kóuraiye. 39 Níkótímaatigaraq Îtumma ko aónainena nokáámma urái-nakoma wemá káwekaa-qtataakaraqa óq-yarake kugáqmatakaraqa mákama íráqôn-akuq-yataaqa ko maména uráiye. taíganipoana miráuma óqtakoraan-ummaa (34 kg) yaráiye. 40 miráitata máqtemma Ítíráaeo-wayukati yáaimma pukáa-kayukama kéuqtaani umá Îtumma uqtamákaiyeta urááye. yenákámá Îtun-auma matétarata paru-baru-wáqtóráké máqte-qtataaqa mamé i-qtátááqnápógáráq múqmûma útúyuweta ákûq-matawekaraq umá uqtamákaiyaqtaba mamá óqtaa urááye. 41 Îtuma pukái-marukaqa mipímmá yómmá wáqe-uraiye. mi-qtópímmá móra aúgen-oqtapi muríámmá waayúkama uqtamáyikaima wáqe-uraiye. min-óqtá-múríápímmá naayóbáqá móra-naqa íma uqtaráápine. 42 Ítíráaeo-wayukati máqte-qtataaqa óqtaa í-yúpáá pááq iné kéitataboata Îtumma min-óqtá-múríápímmá mó uqtamákaraaye.

20

Îtumma uqtamákaraa-muriakare.

1 áqnáabaq-yupaama Tótaaraqa maí-nókáápáqá paá íma aaqá iráqma tágaraitana Máríaa Máátarini Îtumma uqtamákaraa-muriamma waípaq iráiye. ya aónaimma muríán ótaken-oqtama paábaq matukááe. 2 miráitana wemá uyaaténa yauwéqma Tááímoni Pítaayaa min-íyápó-ánnábíké Îtuma ôriq éna ákái-nakonopaq uréna timá yímikaiye: “yeráwáqá uyátárai-nakomma uqtamákaraa-murianobake mamá náakarabi ketáá íaonaunabaqtaa wemmá ákaraae.” téna timá yímikaiye.

3 Pítaayaa káqon-iyapo-annabike Îtuma ôriq éna ákái-nakote mikáq yuwéta uqtamákaraa-muriamma waípaq urááye. 4 yenákámá móraiq-moraiq umá uyaatéyamanibo káqon-iyapo-annabike Yóáane wemá Pítaamma kótamaqtuwena uqtamákaraa-muriakaq wenókáá iráiye. 5 awaútena kúreq umá aónaimma Îtumma útúyakaa-qtataaqa paá mibáq wáqe-uraitana aónaimanibo íma kumábékuraiye. 6 anaaékaq Pítaa iréna uqtamákaraa-murianobaq íma ko awé uráibo páátákáá kumábékuraiye. wemá útúyakaa-qtataaqa aónaimma mibáq wáqe-uraitana 7 aqnókáqô útúyakaa-qtataakoma íma tébakaqa útúyakaa-qtataakote wáqe-uraibo aokaq wenamáárîq útûma wáqe-uraiye. 8 Pítaan anaaépaq keqnáámmá wenókáámô yin-íyápó-ánnábíké-nákómá mi-múriánóbáqá kumábékena “Îtuma pukáipike itó-uma kóuraiye” téna wemá arummá ámikaiye. 9 taákaq máráaro. yeráwáqá mi táoqa íma ítama arútaraae. Áánûqtuni agamatá-kánnáágó téna “wemá pukáinabike itó-iniye” tiráine. 10 miráitata yenákámá yauwéqma naaópaq kóuraaye.

11 pááqya-kanaabi anaaékaq Máríaa muríánôtaq itó-uma máena ibiqá yakáiye. paá ibiqá kéyarena wemá awaútena uqtamákaraa-murianobaq kúreq umá aónaimma 12 kaayaqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoratama wayánúná káqtô mamarétarata Îtuni aúma wáqe-uraikaq

máqe-uraaye. aqnómmá wáqe-uraikaq móra-naqa maraq máiten káqo-nakoma aítuqo wáqe-uraikaq maraq maéta urááye. 13 Áánûqtunopake-nakabike móra-nako tiráiye: “aaragô, nôraq itaawáq ibiqá kéyaraano?” téna ítama aónaitana min-íníkómá yauwéqma tiráiye: “yeráwáqá ketí uyátárai-nakomma maméta náabarabi wemmá mó-yukaawaq íkáonaune.” téna timá ámikaiye.

14 mirá-timatuwena Máríaa waéqma aónaimma Îtuma mikáq itó-uma máqe-uraiye. miráimanibo wemá íma Îtue téna aónaraiye. 15 Îtuma wemmá ítama aónaraiye: “aaragô, nôraq itaawáq emá ibiqá kéyaraano? náawaqtabawaq emá abáá kéono?” téna Îtuma ítama aónaitana Máríaa yó-káwáá-nákó kétiyaa téna aúyánámmá ítátuwena wemá Îtumma yauwéqma timá ámikaiye: “anóko, emá wenaúmo mamé mó-yukema náakarabiyaa tiráátinaq wemmá ko máyáano.” téna min-íníkó timá ámikaiye. 16 Îtuma wemmá timá ámikaiye: “Máríaao!” titana waéqma Îtumma káonena timá ámikaiye: “Aráábuni!” wenáaimma “tirááti-naqa tíkáinare” téna timá ámikaiye. 17 Îtuma Máríaamma timá ámikaiye: “kemá ketibonôpaq paá íutaupo kemmá íyaqtoraao! ááqibo ketíbâqawaanopaq uréaq mó-tima-yimiyo. ‘kemá ketibogáráq keráwáqá keqtibogáráq ketí Áánûqtuma keráwáqtí Áánûqtuma máipaq kéuyune.’ ” téna Îtuma timá ámikaiye. 18 Máríaa Máátarinima Îtuni iyápó-annama mó-tima-yimikaiye: “kemá uyátárai-nakomma aónaraune!” téna timátuwena wemá Îtuma timámin-aimma timá yímikaiye.

Îtumma wení iyápó-annama aónaraae.

19 mimórá-Tótáágóní áqnáabaq-yupaaraq aabaúmá kupékinobaqa Îtuni iyápó-annama anó-monoq-wayukayaba yáaqa ikatétaboata máqeo-marukoni oqtamá umá aúyaqma akoqnáá umákaae. akoqnáá umákaamanibo Îtuma yúbáq ya itó-urena miráóo téna tiráiye; “kaayoné-yátááqá karáwáqtê waíno.” téna 20 timátuwena wenayáákaraq arautakáráq yirááténa itata wení iyápó-annama yeqtí uyátárai-nakoma aónéta ôriq umá yimuqá makááe. 21 keqnáámmá Îtuma timá yímikaiye: “kaayoné-yátááqá keráwáqtê waíno. ketibomá kemmá maa-márábímô timátíkárainiq umá keráwáqá móraiq umá maa-márábí kétimakaune.” téna 22-23 mirá-timatuwena yetôpaq aáma kéyimena tiráiye: “Aokaq-Áámá máyáaro. keráwáqô waayúkati kúmiq-yataaqa iyaabótuweqa ókaraq taákaq ímaraiyanama miráinata yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma íma wániye. ááqibo yeqtí kúmiq-yataaqa keráwáqá yáqtoqtoraiyatama yeráwáqtí kúmiq-yataaqa áraimma paá wániye.” téna Îtuma tiráiye.

24 Îtuni iyápó-annabike móra-naqa Tómááti wenáwíkón áaimma “ábárawaaoma” tébakaqtema íma máitana Îtuma mikáq iráiye. 25 miráitata tébakaq-noiyapo-annama ókaraq-okaraq timá ámikaae: “uyátárai-nakoma aónatukaunatae.” téta tewana Tómááti maará téna yauwéqma timá yímikaiye: “ayáápimma níri-abuma íaoneq níri-apimma tiyáánaubiqa íguyeq tiyáámma watáán-ápímmá íguyeq éqa íma tirummá aménúne.” téna Tómááti timá yímikaiye. 26 ááqibo abapaké kaumo-yúpáámá ánatagitana Îtuni iyápó-annama keqnáámmá naaúpaqa mááwana Tómááti mikáq yetê máqe-uraiye. máqten-oqtama umá akoqnáá-umareta mááwana Îtuma yetúbáq ya itó-urena tiráiye: “kaayoné-yátááqá keráwátê waíno.” téna timátuwena 27 Tómáátimma timá ámikaiye: “ayáánaubiqa arúqma yúwénana ínaa tiyáámma aónaao. ayáámma arúqma yúwénana ínaa tirautapí kuyuwo. íbêkakemma arummá íámî-nakaan íyé arummá timiyo.” téna Îtuma Tómáátimma timá ámikaiye. 28 Tómááti yauwéqma tiráiye: “ketí uyátáraana-nakoma ketí Áánûqtumone!” téna Tómááti titana 29 Îtuma timá ámikaiye: “kemmá kétimoneboaa arummá kétimene. kemmá ítimonaa-kayukama yirummá kétimeta yimuq-yatáápí mánoe.” téna Îtuma tiráiye.

Yóáane agatái-kannaagon-aaimma

30 Îtuma netuqyaa anón-awaameq-yataaqa wení iyápó-annati yúrakaq imánibo máqtemma maa-kánnáábímmá íagataune. 31 ááqibo Îtuma minnâ “Metáíyae. Áánûqtun Áanikoe.” téq keráwáqá tirummá kámeqa wenáwîkake matúq-matuq umá mái-auwaraimma kanaaráq mayánóe. miráipoaq maamin-áímmá agataúne.

21

Îtuma pukáipike itó-uma kéitata wení iyápó-annama Tááíbíriati-nokayukaq aónaraae.

1 anaaékaq Táíbíriati-nokayukaq Îtuma wenamaarîq keqnáámmá ókaraq yiráátiraiye. maaminnâ náabarabi uráine. 2 Tááímoni Pítaa Tómááti wenáwíkon áaimma “ábárawaaoma” Natáánio Kéinabaq Kááriri-marupakene Yéberi áanikoratagaraq káqomma kaayaqá Îtuni iyápó-annabike-karatagaraq máqtemma komáé-yamae umá máqe-uraae. 3 Tááímoni Pítaa tébakaqa timá yímikaiye: “kemá noyááq-amaataq kégoune.” téna titata tébakaqa tirááe: “ketáágáráqtáá etê

ónúnatae." téta timámiqtuweta yeráwáqá máqtemma kóureta nopí-káárébí ko uyáqtama máeta uráámanibo yeráwáqá mi-nókáámmá íma móra-noyaaqa yáqtokaae. 4 aabáyaanapimma aabaú utáné kéitana Îtuma mikáq non áwábaq itó-uma máqe-uraimanibo wení iyápó-annama "Îtue" téta íaonaraae. 5 Îtuma yááyama timá yímikaiye: "iyáqô, yaímma-noyaaqa nanúna-yataaqtaa keráwáqá íyaq yáqtokaao?" téna titata yeráwáqá tirááe: "ímiye." téta yauwéqma tewana 6 Îtuma timá yímikaiye: "keráwáqtí kúqômma nopí-káárégómá tiyáánuran-aukapaq yukéraq aónaaro. keráwáqá yaímma-noyaaqa yabitínoe." téna titata yeráwáqá mi-kúqómmá yukéta yabitemmá noyáákoma ógikaitataboata íma kanaaráq yabitirááe. 7 Pítaa aneq-wáqtómá itokéna émáipoana Îtuni iyápó-annabike móra-naqtaba ákái-nakoma karámarena Pítaamma timá ámikaiye: "uyátárai-nakoe!" téna titana Pítaa ítátuwena wení óq-waqtoma mamá yatánáátá umá kéiyaipike nokaayúpí yáumeq-tagurena nokótaaqa yumáena Îtuma máipaq uráiye. 8 miráitata tébakaq-iyapo-annama nopí-káárébí iréta noyááqa ôriq éna ógikai-kuqomma yabitirááe. yeráwáqá non áwábakemma nékaqa ímiye (91 míta). paá waaqókápóana Îtuma non áwábake kanaaráq yááyama timá yímikaiye.

9 yeráwáqá paábaq ya aqtaréta aónaamma ira ámûraaqa noyáákaraq yakaráq wáqe-uraaye. 10 ááqibo Îtuma timá yímikaiye: "yaímma-noyaaqa yáqtoraiyama mamé yero." téna titana 11 Tááímoni Pítaa nopí-káárébí uréna taíbaq (153) anó-noyaaqnatomma mi-kúqópímmá ógikaimma yabitimá áwábaq móte yukáimanibo mi-kúqómmá íyarakuraiye.

12 Îtuma timá yímikaiye: "aabáyaanapin-aawaqa yama nátuwero!" téna titata yeráwáqá aónaraae. wemá uyátárai-nare. tétaboata yúyánánóbáqá móra wení iyápó-annabike-nakoma íma "emá náawabono?" téna ítama íaonaraiye. 13 Îtuma iréna yammá mámá yímikaiye. miráuma keqnáámmá noyáákaraq yímikaiye.

14 maaminnáma kaumobáq Îtuma pukáipike itó-urena wení iyápó-annama wenamáárîq yiráátiraiye.

Îtuyaa Pítaama

15 aabáyaanapin-aawaqa nátuwetama Îtuma Tááímoni Pítaamma timá ámikaiye: "Tááímonio, Yóáanen áaniko, áqnaabaq maami-qtátááqtábámá mú mikákáán umá keqtábá kákaiyo?" téna ítama aónaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, emá káonaane. kemáení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye." téna titana Îtuma timá ámikaiye: "miráínaa ketí máqte-tipi-tipi-araaqa aáwaqa yimiyo." téna Îtuma tiráiye.

16 keqnáámmá kaayapáq Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: "Tááímonio, Yóáanen áaniko, kemmá emá ákáinaraq máuno?" téna ítama áonaitana Pítaa yauwéqma timá ámikaiye: "owé. uyátáraana-nako, emá káonaane. kemáení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye." téna titana Îtuma timá ámikaiye: "miráínaa ketí tipi-típiraq yabíqma arutaao." téna Îtuma tiráiye.

17 kaumobáq Îtuma Pítaamma ítama aónaraiye: "Tááímonio, Yóáanen áaniko, ketí aanábó máano? téna Îtuma kaumobáq ítama aónaitanaboana Pítaamma arummá ôriq kéiye. miráitana Pítaa timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, máqte-qtataaqtaba káonaane. emá áraimma káonaane. kemáení aanábóbóana ôriq éna kétikaiye." Pítaa téna timá ámitana Îtuma yauwéqma tiráiye: "miráínaama ketí tipi-típima aáwaqa yimiyo. 18 kemá áraimma kétima-amune. emá maabumô máemaení ámûrannama umááe. náakarabi ónááe ténabaq paá urááne. ááqibo anónuqma kéma kaapaq ayáámma árúqtuwe márenata yeráwáqá miráuma-katuweta ámûrannama umá kátuweta emá 'íonaae' tinnamánibo yeráwáqá náakarabi emmá awíqmeta wínoe." téna Îtuma Pítaamma timá ámikaiye. 19 Îtuma min-áípí Pítaama náarabi umá puíniqtaba tiráiye. miráinana Áánûqtuni tágama-yataaqa múte yauwíniye. maamin-áímmá timátuwena Îtuma Pítaamma timá ámikaiye: "tinaaé waraao." téna Îtuma tiráiye.

20 Pítaama waéqma káqomma móra iyápó-annabike Îtuma ôriq éna ákái-naqa náawabi kaawéqá naapí Îtumma áiqtaabi agebaréna tiráiye: "uyátáraana-nako, náawawaq emmá namuro-wáyúkátí iyáápi maraí-náqá máiyo?" téna ítama aónarai-naqa yinaaé waqmé kéiye. 21 Pítaama aónatuwenama Îtumma timá ámikaiye: "uyátáraana-nako, wemmá nôraq inábiyo?" téna Pítaa Îtumma ítama aónaitana 22 Îtuma yauwéqma tiráiye: "ááqibo paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minnâení mayaíyábiyo? ení mayaímá paá ketinaaé waraao." téna Îtuma timá ámikaiye. 23 miráipoata timá uréire máqtemma yirummá ámê-kayukabi urááe. maamin-íyápó-ánnábíké-náqá "íma puíniye" téta timá uréire urááe. ááqibo Îtuma íma weqtábá puíniye téna timá ámikaibo wemá tiráiye: "paá márainaq mi-kánááráq kemá yenúnama minnâ ení mayaíyábiyo?" téna tiráiye.

aqtóráré.

24 iyápó-annabike-naqa mimórá maami-qtátááqtábá aónaraipoana agatáiye. wemô tiráimma árain-aain-aimma ítaraunatae.
25 paá taígani-qtataaqa Îtuma uráimanibo móra-moramo agamaráiyanama mútûq maa-márábímmá min-áúbágómá titipáá ínata yeráwáqá íma kanaaráq íráqôniq umá maránoe.

nôrabi urááqtaba (Apótoro)
timáyíkarai-wayukama nôrabi uráátaba

Îtuma aáma tíménune téna árain-aimma tiráiye.

1 Tíópiratio, naayóbáqá maami-kánnáábímmá watáama agatáunama minnâ Îtuma mi-qtátááqá tarôq uréna aarawaamá yiráátirai-qtataaqtaba agatáune. 2 naayóbáké áaimma átárena íbêq-kanaaraqa Îtuma wenamáárîq awaaméqá umáyikena timáyíkarai-kayukama yiwíkena aamá áúmatan-aimma kéyiraatiye. wemá mayaímá mamá ánataigae téna Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnááraq timá yímikaiye. mikáké Áánûqtuma Îtumma awíqmena Áánûqtuma yabíkái-marupaqa utáiye. 3 naayóbáqá Îtuma wenamáárîq aú-aiqa maténa pukáipoana anaaékaqa netuq-kánáámá wemá iyápó-annaraq wenaúma má-yiraatiraiye. miráuma kaayaq-wáyúká ái-ayaa-kanaama (40 kanaama) Îtuma yetôpaqa uréna Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye. 4 mirá téna Îtuma yeráwáqtê aáwaqa naí-yááréráq maraq máena timá yímikaiye. keráwáqá Yérútáárebaq íma yuwéraq kóoro. keráwáqá paá yaákareq aboámá ‘timénúne’ téna timá akoqnáá tiráine. naayóbáqá Îtuma maará-tiraine: “kemá timá tímikaunna-yataaqaba awé oro. 5 Yóáane wemá aarawaamá nommá péqyikaraimanibo anaaékaqa pááqya-kanaabimma nommá peránómma Aokaq-Áágómá péqtikaniye.” téna Îtuma tiráine. 6 ánibo mi-kánááráqa iyápó-annama mórabi áíkuma máqe-uraae. yeráwáqá maará téta Îtuma ítama aónaraae: “uyátáraana-nako, íbêqa emá káámááni yabíkáanna-yataaqa yauwéqma ketáámá Ítíráaeo-wayukama yimínónô?” téta yemá tirááe. 7 ánibo wemá yauwéqma yeráwáqá timá yímikaiye: “maami-qtátááqá keráwáqtí minnâ íma wáipoaq mi-kánááwábi mi-túpááyábámá itánóe. ímiye. ketibomá aúyánápí kéitana wenamáa mi-qtátááqtábámá kéitaiye. 8 miráimanibo anaaékaqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá keráwáqtê kumáinaq keráwáqá akoqnááma mayánoe. ánibo keráwáqá ketáama maméq Yérútáárebakaraq Yúríabakaraq Táméríabakaraq máqten-aukapaq-marabaqa mamé wéyáwé umá ínóe.

Îtuma aboáni márûpaq utáiye.

9 Îtuma wemá maamin-áímmá timá ánatatuwaitata weni iyápó-annama aónraawana aboáni marûpaq Îtuma utáiye.mórama waayá-kónnákómá awíqmena utáiye. miráitata móra-konnakoma awíqmena kóitata yeráwáqá ókaraq wemmá íma aónaraae. 10 Îtuma aboáni marûpaq kóitata yeráwáqá paá karáqtuwe máawana yeráwáqtí yimakaqá kaayaq-nákárátá itó-uma máqe-uraaye. yenákámá wayán-únákáqtôma umátoketa maará téta tirááye: 11 “keráwáqá Kááriri-wayukama nôraq itaráq itó-uma máeraq aabayápáqá karáqtuweraq mááo? maami Îtuma káonaawana Áánûqtuma weni márûpaq yauwéqma awíráitana kóiniq umá anaaéqa wemá miráráá umá yauwéqmena kumínaq aónanoe.” téta yenákámá tirááye.

iyápó-annama yeráwáqá téta ‘Yúqtaatini mayaíráqá móra-nakoma mayániye’ tirááe.

12 miráitata yemá Óríbêti-anuraq máqeta yuwéta Yérútáárebaq waaqókáq uréire urááe. 13 ánibo yemá uréta naayóbáqá máqe-uraan-namma yanaammá aráqmata-naupaq máqtemma máqe-uraae. min-íyápó-ánnámá mibáq máqe urá-yuti yíwîqa Pítaae. Yóáane. Yêmitie. Áánarue. Píripie. Tómáátie. Paatááromiyue. Máátiyue.anibo Yêmitima Áápiatimma áanikoe. ánibo Tááímonima káámááni-ayubike karuwaaq-náré. Yúqtaatima Yêmitimma áanikoe. mirá-uraiye. 14 maami-káyúkámá yemá máqtemma móra-iyakaq maréta nunamummá tíq-tiq urááe. ánibo yaímma aaranaammá Máriaama Îtuma anóama weni ábâqawaaraayugaraq máqtemma nunamummá tirááe. 15 mi-kánááráqá Pítaama itó-urena máqtemma weni ábâqawaaraayuma Îtun anaaé wárá-kayukati yúrakaq móra-aimma tiráiye. mi-káyúkámá miráuma netuqyaammá (120) máqe-uraae. 16 Pítaama maará-tiraiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro.naayóbáqá móra-aimma maará téna Aokaq-Áágómá Tébitini óyaukaq tiráine. maamin-nákómá Yúqtaatima aammá yiráátiqtata Îtumma yáqtokaae. min-áímmá Yúqtaatitaba arammá iyaíno. tiráimma íbêqa abarokáq kéiye. 17 Yúqtaatima ketáátê yagaroqtamá máqe-uraimma wemá maami-máyáímá matáiye.” téna Pítaama mirá-tiraiye. 18 maamin-nákómmá Yúqtaatima naayóbáqá wenamáárîq weni otaa-mónéqnápó maramá meyaníq uráine. min-áúkápáqá wenamáárîq ikákuraine. ko yutákitana yarákéna áyaqa kugúbagitana pukuráine. 19 minnáyaba máqtemma Yérútáárebaq máa-kayukama ítaraane. miráitata min-áúkápáqtábámá yeqtí yáabikemma Aaketááma miráuma ‘naae-márábáré’ kéte. 20 ánibo Pítaama maará-tiraiye: “maamin-áímmá Táámupi agatáin-aikoma maará kétiye. ‘weni naammá paá-namma wániye. móra-nakoma

íma min-áúpáqá maíno.’ téna kétiye. ánibo ókaraq Táámuni wannaabí téna ‘káqo-nakoma ayuwáiyana wení mayaímá mayaíno.’ téna kétiye. 21 miráinataa íbêqa ketáámá móra-naqa uyátárai-naqa Îtute uréire uráiya-kayukabike aónama awiránúnatae. 22 naayóbáqá Yóáanema áaimma átárena nommá waayúkama péqyikaraikake Îtuma mayaímá áaimma átáma maténa aqtóráq itana Áánûqtuma yauwéqma wení márûpaq awíqmena úitata aónaraiya-kayukabike móra-naqa awiránúnatae. miráinana Îtuma pukáipike itó-urai-waigoni ketáátê watáama tíniye.” tená Pítaama tiráiye. 23 Pítaama mirá-timatuwaitata yemá kaayaq-náqá yiwíkaae. móra-waigon-awiqa Yótêbi Yátatie. wení káqon-awiqa Patáábatie.morá-nakon áwîqa Máátáíyatie. 24 miráitata yeráwáqá nunamummá maará tétá tirááe: “uyátárai-nako, emá máqte-kayukati íyaqnobaqa kanaaráq káonaane. maa-kááyáq-nákábíkémmá náawanaq awiránónáa keqtáámá tiráátiyo. 25 miráinana min-nákómá Yúqtaatini mayaíráq mayániye. wemá móramaení iyápó-annabi mániye. ánibo Yúqtaatima maami-máyáímá yuwéna puí-márúpáq kói-nakoni mayaíráq mayániye.” téta nunamupí tirááe. 26 mi máka-nakoratama kanaaráq mi-máyáímá máyáawaniq urááyataboata yemá nunamummá kéteta yátáma maqmá akátémma Áanûqtuma mi-tátámá mamá Máátáíyatinopaq makáiye. mikáké Máátáíyatima wemá uyátáitata wemmá awíqma tiyááka umá móra timáyíkáan-annate yagaroqtamá ákáraae.

2

Aánûqtunopake Aokaq-Áágómá kukáiye.

1 Îtuma pukéna itó-urai-kanaarake áaimma átárena kaayaq-wáyúkágáráq tiyááka-kanaaraq (áwíqa Péqtekoti-omaqa) yeráwáqá móra-naupaq yama áíkutaae. ánibo 2 anókaq áama ayéna akoqnáá uwáágoraa umá Áánûqtunopake kuként maraq máa-naupaqa ógikaiye. 3 ánibo irautakáá-qtátááqá aónaraae. mi-qtátáákómá yabí-tábí umá móra-mora-yuti yiqnókáq kukáiye. 4 ánibo Áánúqtuni Aokaq-Áágómá yepí máqtemma ógiqme uráiye. mi táoqa yeráwáqa áaimma átáma óq-aipike Aokaq-Áágómá yímitata tirááe.

5 mi-kánááráqá yaímma Yérútáárebaq yamáa-kayukama yemá monoq-wáyúkábóata yemá máqte-marabake-kayukae. 6 maamin akoqnáá-uwaagoraan-aimma timá abarokáq itata máqtemma aarawaamá móra bita áíkutaae. miráitata yemá máqtemma móra-mora-yuma iyápó-annama yimónaamma óq-ain oq-aipike aamá kétewata ôpake ya máe-kayukama yeqtáábike aamá kétewataboata yimurere urááe. 7 ánibo yemá máqtemma iyánáaq umá kánateta yúyánámmá ôriq umá itéta tirááe: “yemá maami-káyúkámá máqtemma aamó te-káyúkámá Kááriri-marupake-kayukamoe. 8 náaraq íyô? ketáá móra-mora-yutaama ketáái táabikenaq kéitaunataabiyo?” téta tirááe. 9 ketáá máqtemma miráuma Páátíya-wayukama Maríya-wayukama Írama-wayukama Metapotémia-wayukama Yúría-wayukama Kaaparótia-wayukama Pááqtati-wayukama Étia-wayukama 10 Parítiya-wayukama Paapíriya-wayukama Íqtîbi-wayukama Aríbiya-wayukama Tairíni-marupaq waaqókáre Aróma-wayukama Íbarugaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Karíti-wayukama Arébiya-wayukama itáunataama 11 ketáámá káqo-kaqo-marupake yemmá máqtemma ketáái táabike watáama Áánûqtuni anó-qtataatriq iqtábá kéte. 12 máqte-kayukama iyánáaq umá ánataraamanibo móra-nakoma mi-qtátáákón áaimma íma kanaaráq timá yímikaiye. yemá yeíyáá maará téta tirááe: “maami-qtátááqá nói-qtataakoni áainabiyo?” téta tiráámanibo 13 yaímma-wayukama akáyáámmá téta maará-tiraae: “yemá taíbaq-aipike téta taíbaq aúgemma wááéni-nomma naréta neginaagí kéoe.” téta tirááe.

Pítaama watáama tiráiye.

14 miráimanibo Pítaama tiyááka umá móra-iyapo-annate itó-uma máena anókaq ááyama máqte-kayukama watáa timá-yimena tiráiye: “keráwáqá Ítiráaeo-wayukao, Yérútáárebaqa máa-kayukama ketáama itéraq maami-wágóní áaimma keráwáqá ítama arútáaro. 15 keráwáqá túyánámmá ítáama keqtááyábá ‘aíbôq-nomma naréta neginaagí kéoe’ téq kétemanibo íbêqa paá aabayaaráq (9 kirokiraq) kéuyawiye. 16 miráimanibo maami-qtátááqtábá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá Yóéroma maará-tiraine. 17 Áánûqtu tiráine.

‘aqtó-kánáámá waaqókárîq kéinaqa ketí Aágoni akoqnááma yúwáanana máqtemma aarawaabí kumíniye. miráinata keqtáanimaarabi keqtiáámûmaaqa amuné-áimmá tínoe.

keráwáqtí awaayatí-wayukama yúramma karákéta kainapákáá umá aónaiyata keráwáqtí anónuqma-wayukama kaimmá aónanoe.

18 mi-kánááráqá ketí mayaí-mákónábi mayaí-íníkómmá ketí Aágoni akoqnááma yíménata yeráwáqá amuné-áimmá tínoe.

19 kemá aabayákáqá awaaméq-yátááqá yiráátéq aménáápáqá maa-márábímmá awaaméq-yátááqá yiráátenune.

naaegógáráq iragáráq úmukaraq wánoe. 20 uyátárai-nakoni anó-kanaama íma pááq uráinana aabaúgómá kumayuqá auráinana wíyokoma mamá naaemá aurániye.

21 mi-kánáárâqá náayubi uyátárai-nakon áwîkaq yaíya-kayukama Áánûqtuma yeráwáqá
yauwéqma yiwiraínata yemá wenná mánoe.'
téna Áánûqtuni amuné-nákomá Yóéro mirá-tiraine." téna Pítaama tiráiye. 22 Pítaama
ókaraq tiráiye: "keráwáqá Ítíráaeo-wayukao, maamin-áimmá ítáaro. Îtuma Náátárêtibake-
nakoqtaba aamá timá-timenaa kéune. 23 wemá keráwáqtí aúkáapi máitanama Áánûqtuma wepí
taígani awaaméq-yátáákáráq amuné-áikáráq tarôq itaq keráwáqá kenamáárîq aónaraae.
naayóbáqá Áánûqtuma wenamáárîq aúyánámmá ítarena maamin-náqá Îtumma keráwáqtí
tiyáápikaraq maréna keráwáqá ámáam-aimma arátê-kayukama iyáápi tímitaq wemmá kaapaq-
yátáq ikámôwana pukáiye. 24 miráimanibo Áánûqtuma min-náqá yauwéqma pukáipike múte
itó-umakaraiye. ánibo wemmá aú-aiqa éna puí-yátáápíké mamá paábaq ayúkaiye. miráuma
puí-yátáákómá min-náqá íma kanaaráq yáqtokaiye. 25 Tébitima min-nákóqtábá pukáipike itó-
iniqtaba maará téna tiráine.
'kemá máqte-tupaama uyátárai-nakoma ketí túbáq aati-aatimá máetaq aónaraunaboana wemá
ketimakáq máipoana kemmá móra-yataakoma íma tiweqtániye.
minnáyaba timuqá ôriq umá kémaraunana
26 ketáagoma amuq-yatáákáráq tóyaupikemma anókaq ááyama kétiye.
27 emá íma ketí tirun-íyápómá yúwénana puí-márúpáq wíniye.
ítaraunboana ketí túgogaraq aagániye. minnâ kemá ení Aokaq-náqá íma ayúwénana kabiraíno.
28 matúq-matuq umá mái-apaq wí-ámmá kemmá tiráátiraanama kemá kétê máeboaa kepímmá
timuq-yatááqá ógitikaraane.'
téna ketináábútáá Tébitima tiráine. 29 ketíbâqawaaraayuo, ketináábútáámá Tébitima púítata
uqtamákaraane. wení mararaamá ketáátê íbêqa paá wáiye. 30 miráimanibo Tébitima
Áánûqtuni amuné-náqá máenaboana kéitaitana Áánûqtuma árain-aimma akoqnáá umá maará-
tiraine. mórama 'enánnábíké-nákómá ení márûqa yabíkái-yataaqa mayániye' téna Áánûqtuma
Îtuqtaba Tébitimma timá ámikaiye. 31 naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínéna i-qtátááqá Tébitima
aónatuwena Îtuma pukéna itó-iniqtaba tiráine. Îtu Káríqtoma wemá min-nákóqtábá Áánûqtu
íma ayúwáitana puí-márúpáqá máena wení aúgoma íma kabiraráiye. ímiye. 32 Îtuma pukáipike
Áánûqtuma mamá itó-umakaraiye. miráitaqtaa ketáámá aónareqtaa kétunatae. 33 íbêqa wemá
Áánûqtuni márûpaq uténa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mayéna aboání aayáánurapaq máiye.
ánibo naayóbáqá Áánûqtuma téna 'Aokaq-Áámá aménúne' téna tiráiniq umá íbêqa aboámá
Aokaq-Áámá keqtáábí atítikaraitaq íbêqa keráwáqá káonaae. 34 Tébitima Áánûqtuni márûpaqa
Áánûqtuni aayáánurapaq ímamanimanibo wemá maará téna tiráine.
'uyátárai-nakoma ketí uyátárai-nakoqtaba maará-tiraine.
emá ketiyáánurapaq maraq mááo. 35 ánibo anaaékaqa kemá ení namuro-wáyúkámá mamá
ení aítauq aménáápáq yikánúne.'
téna Tébitima tiráine. maamin-áimmá téna anaaékaq Áánûqtuma Îtuni namuro-wáyúkámá
yítábí mayuwánîqtaba amuné-áipí tiráiye. 36 miráinataa ketáámá máqtemma Ítíráaeo-
anna-wayukama maaminnáyabama ketáámá ítama arutánátae.maamin-náqá Îtumma keráwáqá
kaapaq-yátáq ikámôwana pukáimma minnâ Áánûqtuma wemmá mamá anómma uyátárai-
naqa Metáíyamma aúrákaraiye." téna Pítaama tiráiye.

aarawaamá taíbaq yirummá waerétа monoq-nómmá pékaae.

37 yemá maamin-áimmá ítáawana min-áikóma yeqtí íyaqa atákáiye. yeráwáqá Pítaakaraq
yaímma iyápó-annama maará téta timá yímikaae: "ketíbâtiwaayuo, ketáái túnabaro íbêqa
ketáámá náaraq ónúnataabiyo?" téta tirááe. 38 Pítaa maará téna timá yímikaiye: "keráwáqá
máqtemma móra-mora-wayukama tirummá waeréraq monoq-nómmá Îtu Káríqton áwîkaq
kéberaiyanawaq keráwáqti kúmiqa mamá paá umátikaino. keráwáqá mirá kéiyanawaq
Áánûqtuma wení Aokaq-Áámá timíniye. 39 naayóbáqá Áánûqtuma maami-qtátááqá
keráwákáráq keráwáqtí iyápógaraq yaímma nékaq máiya-kayukagaraq 'timénúne' téna timá
akoqnáá uráine. owé. Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma 'timénúne' ténaboana máqtemma
yááyarai-kayukama Aokaq-Áámá yimíniye." téna Pítaama tiráiye. 40 ánibo Pítaama aayáqtáákaq
watáama akoqnáá umá maará tiraiye: "keráwáqá atéráaro! keráwáqá íma arupú o-káyúkáti
tái-aaikake nékaq mááero. yetí tái-meyamma anómma aurániye." téna Pítaama tiráiye.
41 miráitata máqte-kayukama Pítaan áama ítáa-kayukama monoq-nómmá pékaae. mi táoqa
taígani-kayukama yirummá waékáamma (miráuma 3,000) mórabi yorupamá yoráutaiye.

aúgemma Îtun aamá ítáa-kayukati íráqôn-aaine.

42 mi-káyúkámá íráqôniq umá timáyíkáan-annati yáama kéiteta yíbâqawaayuma yíwáqnaa éta yeráwáqtê mórapike aáwaqa kéneta nunamummá tirááe. 43 miráitana Áánûqtuma taíbaq-awaameq-yataaqa iyápó-annabi tarôq uráitataboata máqte-kayukama ikatíq urááe.

44 máqte-kayukama Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq uráá-kayukagaraq mórabi máqe-uraae. ánibo yemá yeqtí máqte-qtataaqtabama mórabi maqmá yaíkááe. 45 miráitata yemá yeqtí máqte-qtataaqa waayúkaraq máráawata meyáníq kéowata móneqa matááe. mi-mónékáké yeqtí waayúkama móra-mora-yuma nóiqtababi o-qtátááqá meyáníq urááe.

46 máqte-tupaama yemá máqtemma mórabi anó-monoq-naupaq uráámanibo yemá óq-naun oq-nauke Îtuma naayóbáqá yímikainikaa umá yammá wááéni-nokaraq mórabike narááe.yeráwáqá yimuqá kémareta máqtemma yímikaae. 47 máqte-kanaaraqa yemá Áánûqtun áwîqa múte kéyauyowana káqo-kayukama yeqtí yáaimma yimónéta ‘íráqôniq kéoe’ tirááe. máqte-kanaabimma uyátárai-nakoma yauwéqma yiwírái-kayukama ókaraq-okaraq yoráutaiye.

3

mórama aítauqa táíq urái-naqa íráqôniq uráiye.

1 móra-taoqa Pítaayaa Yóáanema anó-monoq-naupaq nunamummô téqo-kanaa énaikaq (3 kiroki) kéitata utááye. 2 ánibo móra-naqa aítauqa táíq urái-naqa mikáq awíqmeta utááe. min-náqá anóama miráuraimma marákáraine. máqte-tupaama anó-monoq-nakoni oqtaráqá aati-aatimá máitata min-óqtáyábá ‘íráqôn-auramma aónaiye’ téta tirááe. máqte-kayukama yemá wemmá káonaawana máqte-kanaaraqa móneqtaba waayúkaraq inaa-inaa tiráiye. 3 ánibo maamin-nákómá Pítaayaa Yóáanemma yumónaimma anó-monoq-naupaq uyáberaiyeta kéoyana min-nákómá oqtaráq máena yenákáráq yaímma-yataaqa timígáae téna ítama aónaraiye. 4 Pítaama mi kárú-nakomma aúrapi karáqma akoqnáá kéitana Yóáanegaraqa miráuma aúrapi karákáitana Pítaama maará téna tiráiye: “emá kekárátá timónaao.” téna tiráiye. 5 ánibo “móra-yataaqa yenákámá timíyéta kéoye” téna wemá waéqma yenákáti yúrapi karákáiye. 6 miráimanibo Pítaama maará téna tiráiye: “kemá móneqa íma matokáunnamanibo kemá móra-yataaqa matokáunnama kanaaráq emmá aménúne. minnâ Náátárêtipake-naqa Îtu Káríqton áwîkaq emá itó-uma aammá waao.” téna timá ámikaiye. 7 min-nákóní ayáákaq yáqtoqma itó-umakaitana páátákáá min-nákóní áíyayaakoma arupú umágéna akoqnáá uráiye. 8 ánibo min-nákómá yaúmetameta kéena uréire éna yenákáti yinaaé waqména anó-monoq-naupaqa uténa wemá yáumetameta kéena Áánûqtun áwîqa múte yaútaiye. 9 ánibo máqtemma aarawaamá min-náqá káonaawana uréire kéitata yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae. 10 miráitata aarawaamá min-nákómá anó-monoq-nakoni íráqôn-oqtaraqa máena máqte-kayukaraq móneqtaba inaa-inaa téwai-nakoma aarawaamá íbêqa káonaawana atóbamagitata aónama iyánáaq kéeta taíbaq-yuyanamma ítaraae.

Pítaama anó-monoq-naupaq watáama tiráiye.

11 maami aítauqa táíq urái-nakoma Pítaayaa Yóáaneti iyáákaq toto umá aarawaamá anó-monoq-namma ‘Tórómónini naamátûpare’ tenn-áúkápáq uyaatéta yama áíkutaae. 12 Pítaa mi-káyúkámá kéyimonena maará téna watáama timá yímikaiye: “keráwáqá nôraq itaráq maami-qtátááqtábámá netuqyaa-túyánámmá kéitaao? nôraq itaráq kerátáti túrapimma kégarararaao? keráwáqá túyánámmá ítáama kerátámá kerátáti akoqnáágaraq aokaq-ááíkákénáq maamin-náqá mamá itó-umakarauyo? áraimma ímiye. 13 keráwáqá Ítíráaeo-wayukao, Áabaraagaraq Ááítekigaraq Yáakoboma yeráwáqá ketáái títaubikotaai Áánûqtuma wení mayaí-íyápógón áwîqa múte yaútaimma Îtue. wemá min-nákómmá keráwáqá awîqma ááíq-wayukati iyáápi máráawana anó-kawaa-nakoma Pááíratima aónaimma otaa-qtátááqá íma wáitanaboana yauwéqma paá timákanena uráimanibo ímiye. keráwáqá wemmá tinaaéma umákaraane. 14 miráita keráwáqá wemá arupú éna Aokaq-náqá íráqôniq umá yainaí-náqá aabi mayákaraae. keráwáqá waayúkama ikámma puí-náqá ayúkaamanibo 15 aúwaraikoni áai-naqa wemmá ikákaae. miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraitaka yauwéqma kerátámá minnáyaba wení watáama timáe uréire kéuye. 16 miráitaka kerátámá weqtábá itáíq-itaiq kéuye. miráitana Îtun áwîkaqa maamin-náqá mamá akoqnáá kéumakaitaq keráwáqá wemmá káoneq ítama kárutaae. Îtuma wenamáárîq kerátáti itáíq-itaiq í-yátááqá kétimitaka maami itaí-yákáákómá maan-nákókáqá keráwáqtí túrakaq íráqôn-akoqnaa-yataaqa abarokáq kéiye.

17 áraine. ketíbâtiwaayuo, kemá itáunnama maami-qtátááqá keráwákáráq keráwáqtí anó-kayukagaraq Îtu Káríqtomma íma ítama arútarepoaq keráwáqá mirá-uraane. 18 miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma maará téna wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine. ketí timákai-naqa Káríqtoma aíqa í-yátááqá mayániye.’ tirááne. keráwáqá mirá kéowanaibeqa min-ááímmá

abarokáq kéitana naayóbáqá Áánûqtuma tiráin-aikoma arammá kéiyaiye. 19 miráínaq túyánámmá waéqma itéraq tirummá waeraíyana Áánûqtuma keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. 20 miráiyanama Áánûqtuma keráwáqá aúgen-akoqnaama tiména Îtumma Káríqtoma timákainana kerawaqtôpaq kumínímma Áánûqtuma naayóbáq Îtumma awaaméqá umákaraine. 21 íbêqa wemá Áánûqtuni márûpaq máena Áánûqtuma máqte-qtataaqa keqnáámmá mamá aúgeniq íní-kanaayaba awé ínímma miráuma naayóbáqá Áánûqtuma wení aokaq-ámúné-wáyúkátí yóyaukaq tiráine. 22 Móteti maará-tiraine. ‘Áánûqtuma uyátárai-nakoma keráwáqtí tíbâqawaayupike mórama amuné-náqá kekáá umá mamá timíniye. keráwáqá wenáama anaaé waqmá kéiteraq keráwáqtábá tínna-yataakoni anaaé wáráaro. 23 náayuwabi min-ámúné-nákón áama íma itáiyanama Áánûqtuma yeráwáqá yíkaminata puínoe. miráinata yemá ókaraq Ítíráaeo-wayukate móragaraq íma mánoe.’ téna Mótetima tiráine. 24 naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maamin-áímmá tiráamma Táámuyogaraq yaímma anaaékaqo abarokáq urá-kayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá tiráamma íbêq-kanaaraqa wáiqtaba tiráane. 25 keráwáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkátí iyápó-annama mááe. keráwáqtí tináábútáábi Áánûqtuma aamá timá yarúmakai-qtataaqa matáa-kayukae. Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. ‘ení iyápógokake máqtemma maa-márábí-káyúkámá kemá yemmá íráqôniq uméyikanune.’ tiráine. 26 Áánûqtuma áqnáabaq wení iyápóma Îtumma timákaitana keráwáqá mamá íráqôniq kéomatikena keráwáqtí tái-aaipike mamá waétikanena iráine.” téna Pítaama tiráiye.

4

Pítaayaa Yóáanema ánná yímikaae.

1 Pítaayaa Yóáanema yenákámá máqte-kayukabi watáama kéteyaqtaba anó-monoq-wayukagaraq monoq-náúpáq-káwáá-nákáráq Tááqtûti-wayukagaraq mikáq irááe. 2 ánibo anó-monoq-wayukama maamin-nákámá aarawaamá watáama kétima-yimeta ‘Îtu Káríqtoma pukáipike itó-urai-waigoni watáama kétima-yimeta yaímma pukáa-kayukama itó-inoe’ téta tiráiye. 3 miráitata yemá maamin-nákámá yáqtoqma ánná yiméta íbêqa énaikariq itata aabáyaamma aamá ítama yainánúnatae’ téta yiwíqmeta urááe. 4 miráimanibo netuqyaa-káyúkámá aaramá waamá yenákátí Îtuqtaba téyan-aimma itéta yirummá waékáamma yemá netuqyaa-káyúkáé (miráuma 5,000).

yenákámá káánítôre-wayukati yúrakaq aamá ítama yaíkaae.

5 aabáyaamma anó-kayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq yaímma ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq máqtemma Yérútáárebaq áíkutaae. 6 ánibo máqtemma anó-monoq-wayukagaraq Áánatima Kááyápatima Yóáanegaraq Érékáánara yeráwákáráq yeqtí móra-annagaraq yeráwáqá mórabita Yérútáárebaq áíkutaae. 7 mi-kááyáq-íyápórátámá yemá yeqtí yúbáq mamá itó-umayikareta yemá maará téta ítama aónaraae: “kenákámá náawan áwîkarabi ako-qnááraraq maami-qtátááqá tarôq kéoyo?” téta tirááe. 8 ánibo Aokaq-Áágómá Pítaani arupimmá ógiraitana wemá maará téna tiráiye: “keráwáqá Ítíráaeo-wayukati anómma kawáá-wáyúkágáráq waayúkati áaimma kawáá urá-kayukagaraq keráwáqô, 9 kekárátá ítama aónéq ‘naayóbáqá maamin-náqá aítauqa táíq uráimanibo nôraq itanawáq aítaukoma íráqôniq uráiyo’ téq keráwáqá kétemanibo 10 keráwáqá káonaiyata máqtemma Ítíráaeo-wayukama aónaaro. maamin-náqá wemá keráwáqtí túbáq itó-uma mái-nakoma Îtu Káríqtoma Náátárêtibake-nakoni áwîkaq atóbama íráqôniq kéiye. min-náqá keráwáqá kaapaq-yátáq ikámôwana púitana Áánûqtuma wemmá yauwéqma itó-umakaraiye. 11 maamin-náqá Îtuqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye. ‘keráwáqá mayaí-wáyúkámá naammá inéq maamin-óqtáqtábá tái-oqtane téq tiráámanibo akoqnáá uráitata naakóní áwáá moyakaq makéta káqon-oqtamma min-ámúráq kémaraae.íbêqa maamin-óqtákómá akoqnáá-oqtama káuraiye.’ kétiye. 12 máqte-marabaqa Áánûqtuma íma káqon-awikaq keqtáámô yauwéqma tiwirániqtaama tiráátiraae. paá Îtun áwîkarapi akoqnááraraq tímikaiye.

13 ánibo káánítôre-wayukama yemá Pítaayaa Yóáanema yimónaamma yenákámá íma ikatîqa éta akoqnáá umá watáama tiráiye. miráitata monoq-káánitóré-wáyúkámá yenákámá yimónaamma naayóbáqá íma aúba-namma pékaaye. yenákámá paá Îtugaraq yagaroqtamá uréire uréta yaákaq urááe. 14 miráitata yemá aónaamma minnámo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaayan-nakoma yenákátê itó-uma yagaroqtamá máitata aónawaeta káánítôre-wayukama yemá tínón-aimma íma wáitata ókaraq íma watáama tirááe. 15 miráitata yemá min-nákámá timáyikaayata min-námmá yuwéta máápaq yaúbama mááyata yemá naaúpaqa watáama yeíyáá téite urááe: 16 “ketáámá maamin-nákámá nôraq uméyikanunataabiyo?

yenákámá móra-awaameq-yataaqa tarôq óyata máqtemma Yérútáárebaq-ininaukaqa yemá aónama ánataraapoata ketáámá minnâ kanaaráq íma mamá aúyoranunatae. 17 miráimanibo maamin-áíkómá móragaraq anóniq umá máqte-kayukabi wéyáwé ínîpoaqtaa ketáá yenákámá yiwíkeqtaa ókaraq Îtuni áwîqa íma káqo-kayukama timá yíméro téqtaa akoqnáá-aimma timá-yimenunatae." téta yemá tirááe.

18 ánibo yeráwáqá maamin-nákámá yiwíketa akoqnáá-aimma téta "kenákámá móragaraq maamin-náqá Îtun áwîkaqa káqo-kayukama íma timá yímekao." téta tirááe. 19 miráimanibo Pítaayaa Yóáanema yenákámá maará téta tirááye: "kerátámá Áánûqtun aúrakaqa arupú-aainaq tarôq óyú keráwáqtí táawaq itáyúyô? keráwáqá kenamáárîq yainaí-wáyúkáráá umá máeqa timá tíméro. 20 kerátámá maami kateko-yátááqá káoneka ítarauyatabama íma kanaaráq paátí máyubo abarokáq timá-yimeyuye." téta Pítaayaa Yóáanema tirááye. 21 máqtemma anó-monoq-wayukama akoqnáá umá iragáráq-áímmá téta maamin-nákámá timáyikayata kóuraaye. miraitata yeráwáqá máqte-kayukati yáaqa ikatîq urááe. ánibo anó-monoq-wayukama maamim-nákámá ánná yimínônaqtaba abáá uwaeta ibáqyukaae. máqte-kayukama maami-qtátááqá tarôq kéoyata káoneta yemá Áánûqtun áwîqa múte yaútaae. 22 ánibo aítauqa táíq uráimma mamá íráqôniq umákaraaya-nakoni-karitimaatima uyátá-maqma kaayaq-wáyúká áíyayaamma (40 karitimaatima) máqe-uraiye.

monoq-wáyúkámá akoqnáá umá nunamummá tirááe.

23 iyuwáiyatama yauwéqma yenákátí aanábó-wáyúkámá máápaq uréta anó-monoq-wayukama ten-áímma máma timá-yimikaaye. 24 ánibo yemá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá móra-iyakaq maréta nunamummá maará téta tirááe: "anó-nako, enamáárîq wíyôkaraq maragáráq únókáráq tarôq kée máqte-qtataaqa arunóbáqá wáimma tarôq urááne. 25 naayóbáqáení Aokaq-Áágómá ketáái títaubikommaení mayaí-náqá Tébitimma maará téna timá ámikaiye. 'nôraq itatawáq Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama íyamma yeráwáqá kéitatawaq nôraq itatawáq waayúkama aamá íma ítaraa-kayukaraa umá kéitao? 26 maa-márábí yabíkái-kayukama (kíni) yeráwáqá yokaa umá ánateta anó-kayukama mamá áíkuyeta Áánûqtumma wení Metáíyakaraq namuroíq umákaraae.' téna Aokaq-Áágómá Tébitini ibí tiráiye.

yemá nunamupí téite kéoe.

27 áraain-uraane. kínima Érôtigaraq anó-kamaami-naqa Pááqtati Pááíratigaraq yaímma Yéqtaaeo-wayukagaraqa Ítíráaeo-wayukate yeráwáqá yagaroqtaréta máqtemma Îtummaení Metáíyama namuroíq umákáraae. 28 miráimanibo yemá áíkuteta emá túyánápíké timá akoqnáá uráán-aimma abarokáq mamá pááq urááe. 29 uyátáráana-nako, íbêqa emá itaao.maamin-áíqtába yeráwáqá akoqnáá-aimma téta iragáráq-áímmá kéte.ení watáama abarokáq ikatîq íma éqtaa timá yiménûnayabataama tíwáqnaa uwo. 30 ení ayáámma múte yaúte waayúkama mamá atóbamayikeaq enamáárîqení Aokaq-náqá Îtumma wenáwîkaqa anón-awaameq-yataakaraq kateko-yátáárîq uwo." téta nunamupí tirááe. 31 miráitana yeráwáqá áíkuma máqeo-nakoma waráá-waraa kéitana yeráwápímmá Aokaq-Áágómá ógikaiye. miráipoata yeráwáqá ókaraq íma ikatîqa éta yeráwáqá akoqnáá umá Áánûqtuni watáama abarokáq áaimma átáma timá yímikaae.

yirummá ámê-kayukama máqtemma móra-iyakaq makááe.

32 máqtemma Îtukaq yirummá ámê-kayukama móra-iyakaq maréta móra-nakoma íma móra-yataaqtabama 'kennáe' téna tiráibo máqte-qtataaqa minnâ 'máqte-kayukati minnáe' téta yeráwáqá tirááe.

33 ánibo timáyíkarai-wayukama yeráwáqá Îtuma pukéna itó-urain-aimma téta wení akoqnáá-yataaqtabagaraq tirááe.miráitana máqtemma Áánûqtuma wení íráqô-yataa yímikaiye.

34 ánibo yeráwápíkémmá móra-nakoma íma aáwaqtabama áama yaráiye. miráitata máqtemma yeráwáqtí marawábi naammá waayúkaraq maráawata meyáníq urááe. minnárake móneqa matéta timáyíkarai-wayukama yímikaae. 35 ánibo timáyíkarai-wayukama yemá móneqa matéta aqtórárîq o-qtátááqá íma makáá-kayukama yaímma yímikaae.

36 ítáaro. móra-naqa máqe-uraimma wenáwîqa Yótêbie. wemá Aríbae-annabike abarokáq uráimanibo timáyíkarai-wayukama weqtábá Páánabati téta tirááe. min-áwíkon áaimma umá yíqtaiq í-árááré'. 37 wení maramá Táíparatibaq wáitana waayúkaraq máraitata meyáníq urááe. minnárake móneqa maténa timáyíkarai-wayukama má yímikaiye.

5

Áánánáíyatiyaa Tapáírae.

1 móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Áánánáíyatie. ánibo ánáakon áwîqa Tapáírae. miráitana Áánánáíyatima wení yaímma-yataakaraq maragáráq yaímma-wayukaraq maráyata meyáníq ígáae tirááye. 2 miráitana Áánánáíyatima mikáké móneqa maténa yaímma wetábá aúpáq márâimma ánáakogaraq aónaraiye. tébakaq-moneqa iyápó-annati yítaupi má-makaiye. 3 ánibo Pítaama maará téna tiráiye: “Áánánáíyatio, nôraq itaawáq emá Tááqtaamma ayuwáánanawaqení áyaqnobaqa ógiraitaa emá Aokaq-Áágómmá kaaqaari-áímmá timá ayuwé mi-márárâké enamáárîq yaímma-moneqa aúpáq makáánô? 4 maami-márámáení maramá íyaq wáqe-uraiyo? anaaékaqa maami-márámá meyáníq kéowana móragaraq ení maramá íma wáqe-uraimanibo móneqa maténa ennámíbo mónekaraq arupú íma urááne. nôraq itaawáq mirán-ááímmá tarôq uráano? emá morá-wayukama íma kaaqaari-áímmá timákáraapo Áánûqtuma kaaqaari timákáraane.” téna Pítaama tiráiye. 5 ánibo Áánánáíyatima maamin-áímmá kéitena marabí yutákéna pukuráiye. miráitata min-áímmá ítáa-kayukama ôriq umá yáaqtaba urááe. 6 miráitata yaímma awaayatí-wáyúkámá wení arááq-auma tabaráábe wáqtôbi múqmúmeta mó-uqtamakaraae. 7 anaaékaqa aabaúgómá kaumotá kéitana Áánánáíyatimma ánáakoma nói-qtaarabi abarokáq immá íma ítarena min-náúpáqá utáiye. 8 ánibo Pítaama maará téna: “Tapáírao, timá-timiyo. mararákémmá móneqa káginnawaq enawaikótêma matááyô?” téna Pítaa titana Áánánáíyatimma ánáakoma maará-tiraiye: “owé. kínnamiye.” téna tiráiye. 9 ánibo Pítaama maará téna timá ámikaiye: “nôraq itakawáq kenákámá aamá timá móraraq marékawaq uyátárai-nakomi Aágómmá kémakateyo? emá itaao. enawaikómmá maaméta mó-uqtamakatuweta ye-káyúkámá yemá waaqókáq oqtaráq máanapoata yemá ekáráq maméta mó-uqtanoe.” téna tiráiye. 10 miráitana Tapáírama wemá min-áímmá kéitena páátákáá marabí yutákéna pukuráitata awaayatí-wáyúkámá min-náúpáq utéta aónaamma Tapáírama pukuráitata yemá min-ínímmá maméta awaikómmá uqtamákáraa-waigoni waaqókáq mó-uqtamakaraae. 11 miráitata máqtemma yirummá ámê-kayukama káíkuyogaraq yaímma-waayukagaraq maamin-áímma kéiteta yeráwáqá yáaqa ôriq umá karáiye.

Ókon-okomma awaaméq-yátááqá abarokáq uráiye.

12 timáyíkarai-wayukama aarawaatí aúkáapimma netuqyaamá awaaméq-yátááqá ókon-okomma tarôq urááe. miráitata máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá móra-iyakaq maréta Tórómónini naamátûpare téta áwîqa yaakáq ya áíkutaae. 13 yaímma káqo-kayukagaraqa yemá ikatéta íma yeráwáqtê yagaroqtamá máqe-uraae. miráimanibo yemá aarawaamá maami-káyúkáti arupú-yaaimma aónaraae. 14 taíbaq-wayukama uyátárai-naqa Îtukaq itáíq-itaiq kéeta yeráwáqtê yagaroqtamá mórabi yorupamá yoráutaae. 15 miráitata máqtemma aarawaamá karí-wáyúkámá yíwíqmeta aakaq mó yíkaraae. miráinana Pítaama aakaq uréire kéinana amakómá mi-kárí-wáyúkámá yúgeqtaaq íniye. 16 yaímma aarawaamá máqte-marupakemma Yérútááre-marukoni waaqókáq-wáyúkágáráq yemá yama áíkutaae. mi-káyúkámá yemá karí-wáyúkágáráq yaímma táí-aagoma yeráwápí mái-kayugaraq yíwíqmeta irááe. miráitata máqtemma mi-kári-wáyúkámá atóbageqe urááe.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma iyápó-annama ánnábike paábaq iyúkaiye.

17 miráitata anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukama yemá Táátûtiq-wayukaboata tímáyíkarai-wayukama anómma íyamma umáyíkaraae. 18 miráitata anó-monoq-wayukama yemá íyamma itata timáyíkarai-wayukama kárún-aaimma timáyiketa yáqtoqma ánná-naupaq otaa-káyúkágáráq yagaroqtamá yíkáawata máqe-uraae.

19 miráimanibo nokáámma uyátárai-nakonopake kaqtó-nakoma ánná-naupake oqtamá ítuwena máápaq yiwíqma márûte kéiyuwena maará-tiraiye: 20 “keráwáqá anó-monoq-naupaq uréraq maami máqtemma aúgen aúwarai-waigoni áaiqtaba ítáamma abarokáq máqte-kayukama mó timá yíméro.” téna uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake iréna tiráiye. 21 yemá iyápó-annama maamin-áímmô kéitetama aabáyaanapaq yaúbama iréta anó-monoq-naupaq watáama máqte-kayukama má timá yímikaae. ánibo anó-monoq-wayukagaraq yaímma yeráwáqtê yagaroqtamá máa-kayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yaímma Ítíráaeobake anó-kayukagaraq yeráwáqá mórabi áíkutaae. miráitata yemá ánná-naupaq aamá yuwéta iyápó-annama yíwíqme yero.” téta tirááe. 22 miráitata yaímma i-wáyúkámá ánná-naupaq uréta aónaamma min-náúpáqá iyápó-annama íma máqe-uraae. miráitata yemá yauwéqmeta anó-monoq-wayukaraq uréta maará-tiraae: 23 “ketáámá ánná-nakoni oqtamá aónáunataama akoqnáá umá aúyaqmaketa ánná-wayukaraq yabi-í-wáyúkámá yemá máqten-oqtaraq yabíqtuweta máqe-uraae. miráitaqtaa ketáámá min-nákóní oqtamá íma aónáunataama min-náúpáqá móra-naqa íma máqe-uraiye.” téta tirááe. 24 ánibo i-wáyúkatí monoq-káwáá-nákógáráq wayúkati yaímma anó-monoq-wayukagaraq yemá maamin-áímmá ítátuweta yeráwáqá netuq-yúyánámmá kéiteta maará téta tirááe: “mi-qtátááqá náaraq umá pááq uráiyo?” téta tirááe. 25 miráitana móra-nakoma yeqtôpaq iréna timá yímikaiye: “ítáaro. maami-káyúkámá keráwáqá ánná-naupaq

yíkáa-kayukama yeráwáqá anó-monoq-naupaq máeta máqte-kayukama watáama kétima-yime.” téna wemá tiráiye. 26 miráitata yaímma i-wáyúkágáráq yeqtí anó-kawaa-nakogaraq yeráwáqá anó-monoq-naupaq uréta iyápó-annama yíwíqmeta iráamanibo íma yíkakaae. ímiye. yemá máqte-kayukati yáaqa kéikatetaboata yeráwáqá tíkaminoqtaae téta ikatîq urááe.

iyápó-annama káánítôre-wayukati yúrakaq aamá tíyábá íma ikatîqa urááe.

27-28 miráitata i-wáyúkámá iyápó-annama yíwíqmeta káánítôre-wayukati aúkáapi máma yíkaraawata anó-monoq-makoma maará téna timá yímikaiye: “ketáámá akoqnáá-aimma téqtaa keráwáqtábámá ‘Îtun áwîqa íma yamá máqte-kayukama timá yíméro’ téqtaa ketáámá tiráunatae. miráimanibo keráwáqtí watágoma Yérútááre-marupaq máa-kayukabimma wéyáwé umá anóniq kéitaq keráwáqá keqtááyábá maamin-náqá Îtumma ikámôwana pukáiye téq keqtááyábá kaaqaari-túbí kémaraae.” téna tiráiye. 29 miráimanibo Pítaagaraq yaímma timáiyíkarai-wayukama yemá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtun áama waránúnatae. maa-márábí-káyúkátí yáama íma waránúnatae. 30 keráwáqá Îtumma kaapaq-yátáq ikámma puyówana ketibotáámá Áánûqtu mamá itó-umakaraiye. 31 Áánûqtuma Îtuma kun áwíqmena wení márûpaqa wení waaqókáq múma akáitana wétê máiye. miráitana wemá keqtáámá kétiwirai-naqa áqnáabariq umátikenataa wemá ketáái anómma máena Ítíráaeo-wayukagaraq ketáái tái-aaipike mamá waétikenaqtaa kúmiqataapike mamá paá kéumatikaitaae. 32 maami-qtátááqtábá ketáámá Aokaq-Áágógáráq aónaraunatae. aarawaamá Áánûqtun-aimma wáráa-kayukama wení Aokaq-Áámá kéyimiye. 33 maamin-áímmá kéitaawana íyámma ôriq itata yíkama puyónúnatae tirááe.

‘iyápó-annama kaayoné umáyíkáaro’ téna Kaméírioma tiráiye.

34 móra-naqa Kaméírioma anó-monoq-naqa káánítôre-wayukati yúrapaq itó-uraiye. miráitana Kaméírioma wemá naayóbáqá ámáan-aimma yirááténa timá yímikaipoana máqte-kayukama wenáwîqa múte yaútaae. ánibo Kaméírio tiráiye: “iyápó-annama paá máápaq iyuwáiyata kóoro.” téna 35 káánítôre-wayukama timá yímikaiye: “Ítíráaeo-wayukao, keráwáqá maami-káyúkámá nôrawabi umáyikanae téqa túyánámmá ítama arútáaro. 36 Tiútatiqtabama táakaq máráaro. wemá tiráiye. ‘kemá akoqnáá-naqa máune’ téna titata netuqyaa-káyúkámá (400) wenanaaé kéwaraawata yeqtí namuro-wáyúkámá Tiútatima ikámôwana képuiqtaba wení máqte-kayukama yuwéta pípéban umá péqmare kóuraane. 37 anaaékaqa kámááni-wayukama máqte-kayukati yíwîqa agataí-kánááráqá káqo-nakoma Yúqtaati Kááriri-marupake-nakoma wemá miráuma ‘akoqnáá-naqune’ téna titata taíbaq-wayukama wenanaaé wakáamanibo wemmá ikámôwana képuiqtaba wení waayúkama pípéban umá péqmareta kóuraae. 38 miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. maami-káyúkámá paá iyuwáiyataq mááero. yeqtáaraqa taíbaq-wayukama wáraamma paá waayúkagon-ama wáinanama paá ánataginiye. 39 miráimanibo yeqtáama Áánûqtunopake kukáinama keráwáqá íma kanaaráq aúyaqyikanoe. aúqyikaneqo éq oeqa Áánûqtuni namuró aúráabo.” téna Kaméírioma tiráiye.

iyápó-annama Îtun áwîkaq otaammá kéguyikaawataboata yeráwáqá yimuqá makááe.

40 miráitata anó-monoq-wayukama yemmá tebûqa yímíqtuweta ókaraq ‘Îtun áama íma máqte-kayukama timá yíméro’ timátuweta timáyíkarai-wayukama timá yíkáawata kóuraae. 41 Kaméírioma wenáama waráiyata yeráwáqá káánítôre-wayukama iyuwéta kégoeta yeqtí yú-aiqa í-yátááqá Îtun áwîkake maétaboata yemá íma yiruqtabá urááe. ímiye. Áánûqtuma yemmá Îtun áwîkake yú-aiqa í-yátááqá mayaígáae téna yíwíkaiqtaba yemá yimuqá makááe. 42 miráitata máqte-tupaama anó-monoq-nauparabi waayúkati-naupaqa aarawaamá mamá áíkuyikareta Îtuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni átê-wataama íma yuwéta paá timá yímikaae.

6

abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráawata urááe.

1 mi-túpáámá Îtun anaaé wárá-kayukama netuqyaa abarokáq urááe. miráitata yaímma min Ítíráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukama Íbaru-aimma ítaraa-kayukaraq maará-tiraae: “máqte-tupaama keráwáqá Karíki-wayukati keqtoq-nóínímmá umaatamá aáwaqa íma yíméwata kémayaae.” téta tirááe. 2 miráitata Îtuni tiyááka umá timáyíkarai-wayukama máqtemma Îtun anaaé wárá-kayukama yááreta yeráwáqá maará-tiraae: “ketáámá Áánûqtuni mayaímá yuwéqtaa aáwaqa yaímma yímíqmetaa uréire onatáámá íarutaniye. 3 miráinaq tíbâtiwaayuo, abapaké kaayaq-wáyúkámá yiwíráaro. yemá ketoq-nóínímmá aáwaqa kanaaráq yimínoe. keráwápíkémmá aabapaké kaayaq-wáyúkámá aaraukáqtí yúrakaqa yepímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq itaí-yátáákógáráq ógikaina-wayukama yiwíráaro. yemmá yetí mayaímá ketáámá yiménúnatae. 4 miráinata ketáámá kenamáárîqtaa

nunamummá kétetaa aarawaamá Áánûqtun áama yiráátenunatae." téta tirááe. 5 ánibo máqte-kayukama min-áíqtábá yimuqá makááe. miráitata yemá mórabi áíkuteta abapaké kaayaqá yiwíkaae. móra-naqa Tíbeni wemá akoqnáá umá Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikai-nakagaraq Píripikaraq Parókaratikaraq Níkaanogaraq Tímonigaraq Paaménatikaraq mórama káqon-annabike-naqa Níkorautie. Níkorautima wemá Áátioki márûpakemma Yéqtaaeo-naqa áqnáabaqa máqe-uraimanibo anaaékaqa wemá mórama Íbaru-naqa yama aúqma máqe-uraiye. 6 miráitata yemá maami abapaké kaayaq-wáyúkámá mamá iyápó-annati yúbáq itó-umayikareta iyááma yínêkuyeta nunamummá timá yíkaraae. 7 miráitana Áánûqtun áagoma wéyáwé kéitana taíbaq-wayukama Yérútááre-aukapaqa iyápó-annagaraq yorupamá yoráutaae. yaímma anó-monoq-wayukagaraq min-áímmá kéiteta Îtun anaaé áaimma átáma wakááe.

yaímma Íbaru-wayukama Tíbenimma aabi mayákaraae.

8 Tíbenimma Áánûqtuni íráqô-qtataakaraq akoqnáágaraq ógikaitana máqte-kayukati yúrakaqa taígani awaaméq-yátáákáqá ôriq uma tarôq uráiye. 9 miráimanibo yaímma-wayukama Tíbenimma aamá káwaageta namuroíq umákaraae. yeráwáqá Îbaru-wayukama Arómani-wayukati paá-mayaima mayéwao-kayukama máqe-uraane. yemá Tairínibakekaraq Érékáánarabakekaraq Tirítiabakekaraq Étiabakekarare. yemá Tíbenimma aamá timákaraamanibo wemá yeqtí itaí-yátááqá uyátáraitana Aokaq-Áágómá aamá tínín-aimma aráátitana tiráiye. miráitata paá-mayai-wayukati monoq-náúké-káyúkámá yemá Tíbenimma íma uyátáawaniq urááe. 10 miráimanibo Tíbenimma Áánûqtuni Aokaq-Áágómá akoqnáá umá itaí-yátááqá kámitataboata wenáaraqa yemá kanaaráq íma uyátáraae. 11 miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama aúpáq yiwíráawata maará téta kaaqaari-áímmá tirááe: "ketáá kéitaunanataa wemá Mótetikaraq Áánûqtun áwîkaraq timá táwîq uráiye." téta yeráwáqá tirááe. 12 ánibo yeráwáqá mirá téta aarawaagáráq anó-monoq-wayukagaraq ámáan-aimma yirááti-wayukagaraq íyaqa timá atáráawata yeráwáqá Tíbenimma yáqtoqma awíqmeta káánítôre-wayukati yúrakaq urááe. 13 miráitata mi-mónóq-wáyúkámá yeráwáqá Tíbenimma kaaqaari-áúbí maránô-kayukama maará-tiraae: "aati-aatimá maan-nákómá maan aokaq-námá ámáan-aiqtabagaraq timá táíq kéiye. 14 ketáá kéitaunana wemá maará-tiraiye. 'Îtuma Náátárêtabake-nakoma maan anó-monoq-naopaqa mamá táíq umátuwena Móteti naayóbáqá ámáan-aimma tímikaitaama mamá waéqma tawîq íniye.' téna tiráiye." téta yemá kaaqaari-áímmá tirááe. 15 miráitata káánítôre-wayukama yeráwáqá máqtemma Tíbenini óipi aónaamma Áánûqtunopake kaqtó-nakoni óikoraa uráiye.

7

Tíbenima káánítôre-wayukati yúrakaq watáama tiráiye.

1 ánibo uyátá-maqma anó-monoq-nakoma Tíbenimma ítama aónaraiye: "árainaq maamin-áímmá emá tiráánô?" téna tiráiye. 2 ánibo Tíbenima yauwéqma tiráiye: "ketíbâqawaayugaraq ketibóutaagaraq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá ketináábútáámá Áabaraama Éraamuqa íurena paá Métápótémia mái-kanaaraqa tágama-yataaqa wáin-Aanuqtuma wekáq kukáine. 3 mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma maará timá ámikaiye. 'ení maragáráq ení waayúkagaraq iyuwé móra-aukapaq aúge-marama aráátenaaq únnabaq waao' téna Áánûqtuma tiráiye. 4 miráitana Áabaraama wemá Káátía-maruqa yuwéna móra-maruqa Éraamubaq ko máqe-uraiye. ánibo anaaékaq Áabaraamma aboámá pukitana Áánûqtuma wemá timákáitana maami íbêqa keráwáqô máa-mararaq timákáitana iráine. 5 mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma íma móra-marama ákaq wemmá ámikaine. ímiye. miráimanibo Áánûqtu wemá aamá timá akoqnáá éna téna Áabaraaqtaba 'anaaékaqa maami-márámá matoké ení iyápó-annagaraq téna Áánûqtuma tiráine. miráimanibo mi-kánááráqá Áábaraama wemá iyápóma íma maqyíkaraitana Áánûqtuma akoqnáá-aimma tiráine. 6 Áánûqtu maará téna Áabaraamma timá ámikaine. 'anaaékaqa ení iyápó-annama káqo-kayukati marabí mánoe. ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá yiwíqma paá-mayaima kaayóq-wáyúkámá aúqyiketa miráuma netuqyaa-kárítímáátígóní (400) aúkáapi mamá táwîq umáyikanoe. 7 miráimanibo ení iyápó-annama anaaékaqa paá-mayaima kaayóqá mamá yíme-kayukama ánnáma yíménata yeráwáqá mi-nóíyápómá mi-márúqá yuwéta kóinoe. miráinata yemá maami-máráráq kekáq nunamummá má-tinoe.' téna Áánûqtu tiráine. 8 ánibo Áánûqtuma aamá timá yarúmarena mórama áúma karaí-áwááméqá Áabaraamma ámikaiye. miráitana anaaékaqa Áabaraama móra-iyapoma Ááítekimma marákátuwena abapaké kaumo-kánááráqá aúma kárátaimma minnâ Áánûqtuni awaaméré. miráitana Ááítekima Yáakobomma

aboaé. ánibo Yáakoboma tiyááka umá kaayaq-ánnátí yiboámá ketáái títaubikomma yúma kárátaine.
9 miráitata títaupake kaayaq-ánnátí yiboámá yeqtíbâkoma Yótêbimma kárún-aimma timáketa káqo-kayukama awíqma kéyimeta meyámmá matááe. miráitata Íqtîbibake-kayukama yemá Yótêbimma awíqmeta Íqtîbibaqa kóuraamanibo Ááûqtuma paá wetê máqe-uraiye.
10 Áánûqtuma Yótêbimma áwáqnaa kéena máqtemma wení ummaa-yátáápíké mamá paá kéumakena kaayoné-yátáákáráq íráqôn-auyanama kínima Péron aúbáq ámikaiye. miráitana Íqtîbibaqa kínima Péroma Yótêbimma kawáá-yátááqá mayaména wení naaúparabi máqtemma Íqtîbibaq-wayukaraq kawáá umákaraiye.
11 anaaékaqa mórama anómma aayawaa-kánáámá abarokáq itana Íqtîbi-aukapakaraq Kéinani-aukapakaraqa anómma yáayaba urááe. miráitata ketítaubikotaama yeráwáqá aáwaqa kanaaráq íma naawánîq urááe.
12 miráimanibo Yáakoboma Íqtîbi-marabaq aáwaqa wáiye ten-áímmá ítátuwena wenáráábitima ketáái títaubikoqtaama áqnáabariq umá meyáníq íméta kukáane.
13 ánibo anaaékaqa yeráwáqá ókaraq yauwéqmeta Íqtîbi-marupaq kúmôwanaYótêbima wení awaaútááma timá yímikaiye. ‘kemá keqtíbâkoma Yótêbimune.’ téna kétima-yimitana Íqtîbi-marupake-kinima Péromma timá-amena ‘ketiwaaútááé’ téna wegáráq Yótêbini yimónaraiye.
14 miráitana Yótêbimma aboámá Yáakobonopaq aamá yuwéna máqtemma awaaútááti aara íyápóma miráuma abapaké kaayaq-tíyáákágáráq móra-tiraapaq-wayukama (75) Íqtíbibaq kumígáae téna yááyaraiye.
15 miráitana Yáakoboma mi-tínáábútáágáráq Íqtîbibaq kumáeta anaaékaqa mibáq pukurááne.
16 miráitata Yáakoboma aara iyápógaraq Íqtîbibaq kumáeta yemá anaaékaqa mibáq pukurááe. mi-káyúkáti arááq-yuma maméta Tékemabaq mó uqtamáyíkaraane. mi-márámá naayóbáqá Áabaraama Émorini ánnábike móneqa yuwéna meyáníq urái-marama Tékemabaq mó uqtamáyíkaraae.
17 ánibo naayóbáqá Áánûqtuma nôrabi ínîqtaba Áabaraamma timá ámikaimma mi-kánáámá íbêqa waaqókáq uráiye. Ítíráaeo-wayukama Íqtîbi-marabaqa netuqyaa-káyúkámá abarokáq umá máqe-uraae.
18 ánibo Íqtîbi-marabaqa mórama aúge-kinimma abarokáq uréna wemá Yótêbimma wenaúyánámmá íamikaiye.
19 miráitana min-nákómá ketáái tináábútááma makaténa kaaqaari-áímmá kétima-yimena anón-ummaa-yataaqa mayiména yeráwáqti pááqyan-iyapoma karaanóbáq yuwáiyana puígáae téna tiráiye.
20 mimórá-kánááráqá Mótetimma anóama marákáraiye. miráitana min-íyápómá íráqôn-iyapoboana Áánûtumma ôriq umá ákaraiye. miráitana Mótetimma anóayaa aboámá kaumo-wíyókóní arupimmá yeqtí naaúpaq ákáreta kawáá umáketa anóama náámma ámikaiye.
21 ánibo anaaékaqa Mótetimma awíqmeta karaanóbáq mó ayúwáawana máitana kínima Péromma ayáámûkoma Mótetimma awíqma wení iyápóraa umá awíqme iréna awítaiye.
22 ánibo Mótetima Íqtîbi-marupaq máitata yirááti-wayukama wemmá íráqô-qtataaqa aráátewana wemá itaí-yátááqá kémayena akoqnáá-aimma kétena wení mayaírákáráqá akoqnáá-naqa máqe-uraiye.
23 ánibo Mótetima anómma auréna miráuma kaayaq-wáyúká áíyayaa-karitimaatima maéna (40)wení Ítíráaeo-wayukama ko yimónanena uráiye.
24 miráitana Mótetima aónaimma mórama Íqtîbi-marupake-nakoma Ítíráaeo-naqa yáqtoqma ikákaiye. miráitana Mótetima Ítíráaeo-nakomma áwáqnaa umá Íqtîbi-marupake-naqa ikámma pukáiye.
25 Mótetima aúyánámmá ítáimma wení waayúkama téta Áánûqtuma wemmá akoqnááma amínana yauwéqma tiwiránítaae téta yúyánámmá itánóáa téna Móteti timánibo Ítíráaeo-wayukama yemá íma yúyámámmá ítaraae.
26 móra-aabayaanapimma Mótetima aónaimma kaayaqá Ítíráaeo-nakoratama ááiqa kéoyana Mótetima min-nákámá mamá paá uméyikanaae téna maará-tiraiye. ‘ááiqa íma okao. kenákámá kewátámóbo nôraq itakawáq ááiqa kéoyo?’ téna Mótetima tiráiye.
27 miráimanibo mi ááiqa i-nákómá Mótetimma taábaq káweqtatuwena maará-tiraiye. ‘emá ketáái anómma mááe aamá ítama yainaí-náqá emmá náawaq tarôq umákarauyo?
28 énaimma emmá Íqtîbibake-naqa ikámma puyétaanaiq umá íbêqa emá kemmá tíkamma puíneq kéono?’ téna min-nákómá tiráiye.
29 miráitana Mótetima min-áímmá kéitenama péqmarena káqon-aukapaq Míria-marabaq ko máqe-uraiye. mibáq wemá aaramá maténa iyápó kaayaqá inaamaí maqyíkáraiye.
30 ánibo miráuma kaayaq-wáyúká áíyayaa-karitimaatima (40) yáwitana mi-kánááráqá Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Mótetinopaq waayúkama íma máa-kaqmaapaq paaq uráimma Tááínai-anugoni waaqókáq pááqya-tabike iramá karáiye.
31 miráitana Mótetima min-íramá káonena wemá netuq-áúyánámmá ítátuwena wemá min-írágóní waaqókáq uréna aónanaae téna uráiye. ánibo Áánûqtuma abarokáq maará-tiraiye.
32 ‘kemá Áánûqtue. enanáábútááti uyátárai-nakoma kemá Áabaraama Ááítekigaraq Yáakobogaraq yeqtí uyátárai-naqune.’ téna Áánûqtuma tiráiye. miráitana Mótetima ikatîq éna aqtete kéena ókaraq min-írágómmá íma aónaraiye.
33 ánibo Áánûqtu maará téna Mótetimma timá ámikaiye. ‘emá aítauq-anaamma

ayúqtuwao. mi-márárâqá emá aítauqa yáánama kemá máunaboana aokaq márámíye.
34 ketí-wayukama Íqtîbibaq kemá aónáunnama mamá táwîq kéumayikaawaq kemá yeráwáqtí
ibíq-áímmá kéiteq íbêqa yemmá yíwáqnaa ónáá kéune. miráinaa emá íbêqa itóaao. kemá
Íqtîbi-marabaq emmá timákáanaa wínóne.' téna Áánûqtuma Mótetimma timá ámikaiye.
35 miráimanibo naayóbáqá Mótetima Ítíráaeo-wayukama taábaq awéqtátuweta maará-tiraane.
'náawaq eqtábámá anómma mááe aamá ítama yainaao téna timákaraiyo?' téta tiráa-nakomma
íbêqa Áánûqtuma anó-kawaa-naqa aúrákáitana Ítíráaeo-wayukama yauwéqma yiwiraí-nákáá
umá timákáitana uráiye. pááqya-tabike iramá karáimma móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake
Mótetimma akoqnááma ámikaiye. 36 miráitana Mótetima Íqtîbibake waayúkama yiwíqmena
karogaron-únópíkáráqá waayúka íma máa-kaqmaapakaraqa miráuma kaayaqté-kaayaqte-
wayuka áíyayaa-karitimaatima (40) yeqtí aúkáapimmma ókon-okomma anón-awaameq-yataaqa
tarôq uráiye. 37 ánibo mi Mótetima wemá Ítíráaeo-wayukama maará timá yímikaine.
'Áánûqtuma keráwáqtí ánnábike móra-naqa amuné-náqá aúrakanimma Áánûqtu kemmá
timátikarainiq umá timákaniye.' tiráiye. 38 naayóbáqá Mótetima waayúkama íma máa-kaqmaa-
marabaqa yaímma-wayukagaraq áíkumareta máqe-uraane. wemá ketáái títaubikotetaa máitana
kaqtó-nakoma Tááínai-anupike watáama timá ámikaine. wemá Áánûqtun áama matáimma
min-áímmá aúwarain-aipoana ketáái títaubikomma tímikaiqtaama íbêqa ketáámá kémayaunatae.
39 miráimanibo mi-kánááráqá ketáái títaubikoma yeráwáqá Mótetin áama íwakaabo yemá
Mótetimma paábaq káweqtatuweta Íqtîbibaq wínóqtaba yúyánámmá ítaraane. 40 miráitata yemá
Mótetimma ábâkoma Éronikaq maará-tiraae. 'Éronio, emá móra-yataaqa tarôq umákenana
mi-qtátáákómá ketáái Áánûqturaa umá ketáái túbáq kéwinaqtaa ketáámá minnáraq itáíq-itaiq
ónúnatae. ketáái anó-nakoma Mótetima náakaraq kóuraiyo? íkéitaunatae.' téta tirááe. 41 ánibo
mi-kánááráqá yemá mórama purumakaakón áráaqa tarôq umáketa yeráwáqá yaímma naí-
wámmá ikámma yeqtí kaaqaari-yátáákáq agamá ákûq umákaraae. maami-púrúmákáákón
áráaqa yeráwáqtí iyáápike tarôq umáráakaq yimuqá marakéta nunamummá mi-qtátáákáq
tirááe. 42 miráitana Áánûqtuma mi-káyúkámá yeráwáqá anaaémma umayíkáitata yeráwáqá
máqtemma aabáyákáq wái-qtataaqa aabaúráqá wîyokaqa wiyókáqá yekáq nunamummá
tirááe. miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráiye. 'keráwáqá Ítíráaeo-
anna-wayukama keráwáqá Mótetigaraq yagaroqtamá miráuma kaayaq-wáyúká áíyayaa-
karitimaatigoni (40) arupimmá waayúkama íma máa-kaqmaapaq-marabaqa keráwáqá naí-
wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minnâ kekáráq mirá-uraanabiyo? ímiye.
Ítíráaeo-wayukao, keráwáqá kaayáqté-kayaaqte-wayuka áíyayaa-karitimaatigoni arupimmá
kaqmáápaqa naí-wámmá ikámma agamá ákûq uráámma minnâ kekáq ímira-uraane.
kaaqaari-Áánúqtúráá-náqá Móroki wení tabarááberake-namma keráwáqá yaagumá matááne.
43 keráwáqá wiyókóní amammá tarôq umákeq minnágónáwîqa Arébaana óq-yataakaraq tarôq
umákeq yekáq nunamummá tiráánaboaq Bébírônibake nékaq óq-mapaq timátíkáanaq
kóinoe.'
wení amuné-wáyúkámá agatáá-kannaabimma Áánûqtu mirá-tiraine. 44 ánibo naayóbáqá
ketáái títaubikotaama waayúkama íma máa-kaqmaapaqa máqe uráá-kanaaraqa tabaráábe-
nama Áánûqtunopakaraq wáqe-uraine. miráitana naayóbáqá Áánûtuma Mótetiqtaba maami-
námmá 'miráuma uwo' téna aráátitana Mótetima mirán-námmá tarôq uráine. 45 anaaékaqa
ketáái títaubikotaama maami-tábáráábé-námmá yeráwáqá yaaguyaqméta Yótuate kéweta
káqo-kayukati maramá ketáái tináábútááti yúrakaq Áánûqtuma mi-káyúkámá watukáine.
mi-márámá yíkamma kéwareta yeráwáqtí maramá matááne. mi-kanááráqá tabarááberake
umáta-monoq-namma maméta iráámma íbêqa paá wáqena Tébitini kanaaráq iráiye. 46 ánibo
Áánûqtuma Tébitiqtaba ákáitana Tébitima 'Yáakobon-annagoni monoq-námmá yetí uyátárai-
nakoqtaba mórama umákanune' téna nunamupí ítama aónaraiye. 47 miráimanibo Tébitimma
áanikoma Tórómónima mi-námmá Áánûqtuni monoq-námmá tarôq uráine. 48 miráimanibo mú
mikákáá anómma uyátárai-naqa Áánûqtuma waayúkama umáráapi-namma íma kémaiye. wemá
miráuma Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya maará-tiraine. 49 'uyátárai-nakoma maará-tiraiye.
ketí márûpaq aabayápáqá ketí yabíkái-tibiqtatae.
ánibo maa-márámá ketí títauqa maqmá arage kéune.
keráwáqá náaraq nanaq kemmá kanaaráq umátikano?
kemá náa-marukaraq máeraq aagánúnô?
50 maami-máqté-qtátááqá ketiyáákoma íyaq tarôq uráíyo?'
téna Áánûqtu tiráine. Áánûqtuni amuné-nákómá Áítáíya agatáine. 51 keráwáqá aamá ítáma
yagu-yagu kée. keráwáqtí tíyaqnobarabi túyánánóbáqá aamá íma itaí-wáyúkáé. keráwáqá
aati-aatimá Aokaq-Áágómmá kárate. keráwáqá móraiq umá keráwáqtí tináábútááraa kéoe.

52 áraimma naayóbáqá ketítaubikotaama nóin-amune-wayukawaq naayóbáqá máawatawaq keráwáqtí tináábútááma íma mamá táíq umáyíkáráanabiyo? áraimma mórama ímiye. anaaékaqa arupú-naqa yínîn-nakoni watáama te-káyúkámá yíkakaane. ánibo íbêqa wemmá mamá namuro-wáyúkáti iyáápi máráawata keráwáqá wemmá ikámôwana pukáiye. 53 miráitaq keráwáqá Áánûqtuni ámáam-aimma wení kaqtó-wayukati iyáápike matáamanibo anaaémma ímo kéwaraae." téna Tíbenima ayáqtááq-aimma tiráiye.

Tíbenimma óqtatannapo ikámôwana pukáiye.

54 ánibo anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq yeráwáqá Tíbenini watáama kéiteta yemá íyamma itata yíwáyaa kaabu-kaabun urááe. 55 miráimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Tíbenipimma ógikaitana wemá Áánûqtuni márûpaq múte aónaimma Áánûqtuni táqama-yataaqa káonena Îtuma Áánûqtuni amakaq ayáánurapaq itó-uma máitana aónaraiye. 56 ánibo Tíbenima maará-tiraiye: "aónaaro! íbêqa kemá Áánûqtuni márûqa agaro umágitaq aónáúnnama Waayúkagon Áráaqa Áánûqtuni ayáánurapaq itó-uma máiye." téna Tíbenima tiráiye. 57 mirá titata mi máqte-kayukama yeráwáqtí yaákaq káuyareta yemá anókaq ááyama tirááe. mikáké Tíbenimma yemá waqméta mórabi uyaaté urááe. 58 ánibo yemá Tíbenimma anó-marukoni áwábaq awíqmeta mó ákáreta óqtatannapo ikákaae. áqnáabaqa káánítôre-yurakaq wenáúbimmo maráa-kayukama yemá yeráwáqtí kúberai-unamma ayúqma mórama awaayatí-nákóní amakaq makáámma min-nákón áwîqa Tóroe. 59 ánibo yemá Tíbenimma óqtatannapo kéikamowana Tíbenima maará téna nunamummá tiráiye: "uyátáraana-naqa Îtuo, emá ketí taáma mayaao." téna tiráiye. 60 miráitana wemá araayutaúmmá aténa anókaq ááyama maará tiráiye: "uyátáraana-nako, emá maami-káyúkáti kúmiq-yataakoni anónnáma íma yimiyo." Tíbenima mirá kétena wemá pukuráiye.

8

Îtun áama ítáa-kayukama Tóroma mamá táíq umáyikaraiye.

1 Tíbenimma ikámma púyôqtabama Tóron áyakoma kanaa uráiye. ánibo mi-kánááráq-wáyúkámá Yérútáárebaq máeta Îtun anaaé wáráa-kayukama mamá táíq umáyikaraae. miráitata yeráwáqá péqmareta Yúría-marupakaraq Táméria-marupakaraq kóuraae. ánibo máqtemma Îtuni iyápó-annama mikáq Yérútáárebaq máqe-uraae. 2 yaímma-wayukama Áánûqtun áaimma íráqôniq umá wáráa-kayukama Tíbenini arááq-auma maméta mó kéuqtamaketa yemá ôriq umá anómma ibiqá yakááe. 3 ánibo Tóroma Îtun anaaé wáráa-kayukama yíkamena uréire kéena yeráwáqtí naaúpake mórabi iyáákaq aaramá waamá yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mamá yíkáraiye. 4 miráitata Îtun anaaé wáráa-kayukama yaímma péqmareta káqo-marabaq wéyáwé uréta mi-káyúkábímmá yemá átê-wataama Îtuqtaba timá yímikaae. 5 ánibo Píripima Táméria-wayukati márûpaq kukéna Áánûqtuma timákarai-nakoma Îtuqtaba watáama timá yímikaiye. 6-7 miráitata netuqyaa-káyúkámá Píripin áama itéta awaaméq-yátáárîq immá káoneta taíbaq-wayukabikemma tái-aagoma ógikai-kayukabikema tái-aagoma anókaq wááqa kéyeta iyuwéta kóuraae. ánibo taíbaq-wayukama yítauqa táwîq urái-kayukagaraq iyáátámma akátai-kayukagaraqa wemá mamá atóbamayikaraiye. minnáyaba wení waaqókáq ya áíkuteta watáama ítaraae. 8 miráitana Táméria-marabaqa mááe-kayukabimma anómma yimuq-yatááqá pááq uráiye. 9 mi Táméria-marukaqa móra-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tááímonie. wemá máqte-qtataariq kéena awéqa kétena wemá téna "kemá máqte-kayukati anómma máune." téna kétitata 10 akoqnáá umá kéiteta máqte-kayukama anó-kayukagaraq paá-wayukagaraq weqtábámá "anó-naqiye. maamin-náqá Áánûqtu timákaitana akoqnáágaraq kukáiye." téta yemá tirááe. 11 ánibo yemá akoqnáá umá ayáqtáá-kanaama wenáama kéiteta máqten awaaméq-yátááqá tarôq kéitataboata yeráwáqá wenáama ítaraae. 12 miraimanibo Píripima iréna átê-wataama Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtabagaraq Îtuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoni áwîqtabagaraq má-tiraiye. miráitata mi-kánááráqá aarawaamá min-áímmá itáíq-itaiq éta monoq-nómmá pékaae. 13 ánibo Tááímonigaraq awéqa téwai-nakoma wegáráq maamin-áímmá kéitaitana Píripima wemmá monoq-nómmá pérakaraiye. miráitana Tááímonima Píripite máqe-uraiye. wemá aónaimma Píripima uyátá-maqma anón-awaameq-yataaqa tarôq kéitana wemá káonena iyánáaq uráiye.

14 ánibo Îtuni timáyíkarai-wayukama Yérútááre-marupaq máeta yeráwáqá ítáama yaímma Táméria-marupake-kayukama yemá íráqôniq umá Áánûqtun áama ítaraae. miráitata yemá kaayaq-nákámá Pítaayaa Yóáanema timáyikaayata Táméria-wayukayopaq kóuraaye. 15 miráitata yenákámá Táméria-marupaq uréta Îtukaq yirummá ámê-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá yeráwáqá mayaígáae téta yenákámá nunamummá tirááye. 16 miráitata yeráwáqá paá Îtun áwîkaq monoq-nómmá kéberaawana Aokaq-Áágómá yeráwápímmá íma kukáiye. 17 ánibo

Pítaayaa Yóáanema yenákámá mi-káyúkáráq iyáámma makéta nunamummá kéteyata mi-káyúkámá Aokaq-Áámá matááe.
18 miráitana Tááímonima Pítaayaa Yóánema yimónaimma yenákámá máqte-kayukaraq iyáámma kánekuyoyata mi-káyúkámá yemá Aokaq-Áámá matááe. miráitana Tááímonima yaímma móneqa maména yenákáyôpaq iréna maará-tiraiye: 19 “kenákámá maamin-ákóqnáámá kekáráq tímêkao. miráinaq kemá móra-nakoni aneq tiyáámma ánékuyonana wemá Aokaq-Áámá miráuma mayábute.” téna Tááímonima tiráiye. 20 miráimanibo Pítaama wemmá maará timá ámikaiye: “ibáqyuwaao. Áánûqtuma maaminnámo amínna-yataaqa ení mónekake meyáníq inanamá ení mónekogaraq egáráq puí-márúpáq kókaao. 21 enáyakoma Áánûqtuni aúrakaqa íma kárutaipoana ketáái mayaímá kanaaráq íma yainánóne. 22 ánibo emá íbêqa maa mirái-qtataakoma anaaémma umakátuwe arummá waeraao. miráumatuwe Áánûqtukaq nunamummá kétinanawaq wemá mi-tái-áúyánámmá mamá paábaq yuwéna awikátuwaniye. 23 áraimma kemá ení áyaqnobaq aónáúnnama enáyapimma aúrananna aí-yátááqá ógikaitana kúmiq-yataakoma emmá yáqtoqma akoqnáá kéiye.” téna Pítaa Tááímonimma timá ámikaiye. 24 ánibo Tááímonima Pítaamma maará téna timá ámikaiye: “kenákámá uyátárai-nakokaq nunamummá kétiyanawaq maamin-áímmá timá-timeya-qtataakoma kemmá íma mamá táwîq íno.” téna Tááímoni tiráiye.
25 miráitata Pítaayaa Yóáanema yenákámá akoqnáá-aimma téta naayóbáqá Îtuma timá yímikain-aimma timá yímiqtuweta yenákámá yauwéqma Yérútáárebaq utááye. ánibo aapaqá yenákámá kéuyeta taíbaq Támé́ria-marukaq-wayukabimma uyátárai-nakoni átê-wataama tirááye.

Píripima Ítíópiabake-nakomma átê-wataama Îtuqtaba timá ámikaiye.

26 mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma iréna Píripimma timá ámikaiye: “Píripio, emá itóuma kaapaq ákáq uréaq Yérútáárebake Káátaq uráin-akaq waao.” téna tiráiye. min-ákómá waayúkama íma máa-kaqmaapaq uráiye. 27 ánibo Píripima páátákáá wení oótamma yokaa kéena min-ápáq maréna uráiye. ánibo min-ákáqá Ítíópiabake-naqa aónaraiye. wemá anó-kawaa-naqa Ítíópia-wayukaraq yabíkáin-inikoma Káánetini mayaíma matáiye. miráitana máqtemma Káánetini mónekaq kawáá uráiye. 28 min-nákómá wení naaópaq yauwéqma wení oóti ayárepi kéwena Áítáíyanama agatái-kannaama yoráutaiye. 29 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Píripimma timá ámikaiye: “emá páátákáá uyaaté uré oótigoma ayáremma kúma yabitimáena wi-wáígóní waaqókáq waao.” téna tiráiye. 30 ánibo Píripima uyaaténa waaqókáq uréna ítáimma maamin-nákómá Áánûqtuni watáama naayóbáqá Áítáíya agatái-kannaama yoráutiye. miráitana Píripima maará téna min-náqá ítama aónaraiye: “maamin-áímmá emá yorautónama áaimma ítama kárutaano?” téna tiráiye. 31 ánibo min-nákómá yauwéqma maará-tiraiye: “móranakoma maamin-áíkóní áaimma kemmá kanaaráq ímo tirááti-naqa kemá náaraq umáwaq áaimma ítama arutánúnô?” téna tiráiye. miráitana Píripimma maará timá ámikaiye: “emá kanaaráq ketê uyáqtama máinaka kóyo.” téna tiráiye. 32 miráitana min-nákómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí yoráútín-aikoma maará-tiraiye:

“yemá wemmá awíqme iréta tipi-típi áráaqa ikamínéta oníkáá umá kaayoné uráitata min-náqá awíqmeta irááe.
maamin-nákómá aamá íma téna miráuma tipi-típi áráakoni áyáuma karanéta kéowana áama íma tiníkáá uráiye.
33 miráitata yemá wemmá mamá márúte yuwéta wenáama yainaíyábá íma ítama arútaraae.
wenaúwaraimma paábaq matúwáapoana náawaq wení iyápóyataba tíniyo?”

téna Áítáíya agatái-kannaagoma tiráiye. 34 ánibo mi-káwáá-nákómá Píripimma maará téna ítama aónaraiye: “timá-timiyo. náawaqtabawaq amuné-nákómá náawaqtabaq tiráíyô? wetábáq tiráí káqo-nakoqtabaq tiráíyô?” téna tiráiye. 35 ánibo máqtemma maamin-áíkómá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí tiráimma minnâ átê-wataama Îtuqtaba Píripima timá ámikaiye. 36 ánibo yenákámá aapaqá mirá titeta wéqéta móra-nomma wáikaq urááye. mi-káwáá-nákómá maará téna Píripimma timá ámikaiye: “aónaao! nommá maa wáiye. nói-qtataakowaq ketí aammá káuyaraitaraq kemá kanaaráq monoq-nómmá íma kéberauno?” téna tiráiye. 37 ánibo Píripima tiráiye: “emá kanaaráq enarukaké Îtuqtaba itáíq-itaiq emá kanaaráq nommá peránóne.” téna tiráiye. miráitana min-nákómá yauwéqma tiráiye: “kemá tirummá amúnama Îtu Káríqtoma Áánûqtumma áanikoe.” téna tiráiye. 38 ánibo mi-káwáá-nákómá mirá titana oóti ayárekoma mikáq máqe-uraiye. ánibo Píripiyaa mi-káwáá-nákómá nopí kukéta Píripima wemmá nommá pérakaraiye. 39 nommá pérakatuweta nopíké yuwéta kéuyoyana páátákáá uyátárai-nakoni Aágoma Píripimma awíqmena kóuraiye. miráitana mi-káwáá-nákómá Píripimma ókaraq íma aónena wemá min-ápáq maréna wení naaópaq kégoena ôriq umá amuqá maqména kóuraiye. 40 ánibo Píripima wemá móra-marukaq iráimma mi-márúkón áwîqa Ááqtáátiq iráiye.

min-aúkápáq wemá uréire kéena átê-wataama Îtuqtaba waayúkama timá yímikaiye. anaaékaqa Tétaría-marukaq koyaraíye.

9

Tóroma arummá waeréna Îtun áama ítaraiye.

1 Tóroma akoqnáá-aimma téna Îtuma uyátárai-nakoni anaaé wárá-kayukama yíkamma puínéna uráiye. miráitana wemá mú mikákáá anó-monoq-makonopaq uréna mó titana 2 aúba-wannaabi Ítíráaeo monoq-wáyúkámá Tamáátikati-marupaq áíkuma máa-kayukayopaq agatáimma maará-uraiye: "móra-nakowabi aaragómá Îtun aammá kéwareta min-áímmá kéwaraiya-kayukama yeráwáqá yiwíqmena Yérútááre-marupaq máma ánnáma umáyikaniye." téna tiráiye.

3 miráitana Tóroma wemá maréna Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéwitana páátákáá aabayápáké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiye. 4 ánibo Tóroma marabí yutákurena kéitaitana aabayápíké móra aagómá maará téna tiráiye: "Tóro, Tóro, emá nôraq itaawáq kemmá mamá táíq kéumatikaano?" téna tiráiye. 5 ánibo Tóroma maará-tiraiye: "uyátáraana-nako, emá náawabono?" téna titana wemá tiráiye: "kemá Îtue. emá kemmá mamá táwîq kéone. 6 miráimanibo emá itó-ure anó-marupaq uyuwo. anaaékaqa emá nôrabi ínónayaba móra-nakoma watáama timá-aminiye." téna aagómá tiráiye. 7 miráitata yaímma Tórote yagaroqtamá o-káyúkámá yeráwáqá itó-uma máeta aamá íma tirááe. ánibo watáama kétitata yeráwáqá ítaraamanibo mi kátáámo ti-náqá íaonaraae. 8 ánibo Tóroma itó-urena aúramma karáráimanibo wenáurakoma kumayuqá aúkaiye. miráitata yaímma-wayukama wemmá ayáátoqmeta Tamáátikati-marupaq urááe. 9 ánibo kaumo-yúpáámá Tóroni aúrakoma kumayuqá aúkáitana mi-kánááráqá wemá aáwárabi nommá íma naráiye.

10 ánibo Tamáátikati-marupaqa móra Îtun anaaé wárá-naqa máqe-uraimma min-nákómá áwîqa Áánánáíyatie. wemá Îtukaq itáíq-itaiq kéitana aúramma karákéna kaikáá umá aónaitana uyátárai-nakoma Îtuma tiráiye: "Áánánáíyatio." titana ánibo Áánánáíyatima tiráiye: "uyátáráana-nako, kemá maa máune." téna tiráiye. 11 ánibo uyátárai-nakoma Îtuma maará téna timá ámikaiye: "emá itó-uma arupú-apare téta ten-ápáq waao. Yúqtaatini-naupaqa uré mórama Táátiti-marupake-naqa máena nunamummá kétibo aónao. min-nákón áwîqa Tóroe. 12 ánibo min-nákómá maaráuma kaikáá umá aónáitana móra-nakoma wenôpaq iréna ayáámma ánekuitana wenaúrakoma yauwéqma íráqôniq itana káonaiye. min-nákóní áwîqa Áánánáíyatie." téna uyátárai-nakoma tiráiye. 13 ánibo Áánánáíyati maará téna yauwéqma tiráiye: "uyátáráana-nako, taíbaq-wayukama téta min-nákóqtábámá yemá máqtemma Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá Yérútááre-marupake kéyikamena mamá táwîq umáyíkaraiye. téta tirááe. 14 miráitata wemá anó-monoq-wayukarake náápaamma matáipoana áwîqa múte yaútai-kayukama yáqtoqma yiwíqmena ánná-naupaq mó-yikaniye." téna Áánánáíyatima tiráiye. 15 miráimanibo uyátárai-nakoma Îtuma tiráiye: "emá paá waao. min-náqá ketí mayaí-náqíye. kemá wemmá awíkaunaboana anaaékaqa wemá ketí mayaímá kémayena ketáama káqo-kayukagaraq yeráwákáq yabíkáa-kayukawabi Yéqtaaeo-wayukagaraq keráwáqá Ítíráaeo-anna wayukagaraq mó timá-timiniye. 16 miráinaq kenamáárîq wemmá ketíwîkake aú-aiqa ummaa-yátáákáráq mayánîq-qtataaqtaba timá-amenune." téna Îtuma tiráiye.

17 miráitana Áánánáíyatima uréna naaúpaq uyábékena Tóromma ayáámma ánekuyena maará téna tiráiye: "ketíbâkoma Tóro, uyátárai-naqa Îtuma aapaqá wenamáárîq ekáq abarokáq i-nákómá kemmá timátikaitaq enôpaq kéyune. miráinaa emá keqnáámmá aúramma káonenanama Aokaq-Áágómá epímmá ógiraniye." téna tiráiye. 18 páátákáá Tóroni aúrapike kumayuq-yátáákómá akakó aukákitanaraa mikáké wení aúrakoma tágagitana máqte-qtataaqa aónaraiye. miráitana wemá mikáq itó-uma monoq-nómmá pékaiye.

19 anaaékaqa Tóroma aáwaqa kénaitana wenaúgoma akoqnáá uráiye. miráitana wemá yaímma-kanaama Îtumma wárá-annate yagaroqtamá Tamáátikatiq máqe-uraiye.

Tóroma Tamáátikati-marupaq máá-kayukama Îtun áama timá yímikaiye.

20 Tóroma páátákáá Ítíráaeo-wayukati anó-monoq-naupaq uréire kéena Îtuni watáama kétima-yimena 'maamin-náqá Îtuma Áánûqtuni áanikoe' téna timá yímikaiye. 21 miráimanibo máqte-kayukama wenáama itéta iyánáaq umáreta tirááe: "maamin-náqá wemá Yérútááre-marupaq máeta Îtun-awiqa múte yaútai-kayukama yíkamma ánatatuwewaine. miráumatuwena íbêqa wemá maabáq Tamáátikati-marupaq iráipoana wemá ánnábi yiwíqmenata Yérútáárebaq anó-monoq-wayukaraq wínímma wemá maamin-náqíye." téta tirááe.

22 miráimanibo Tóroma akoqnáá umá iragáráq-áímmá téna ‘Îtuma keqtáái kúmiq-yataapike kétiwirenataa-naqa wenamáa akoqnáá-naqa máiye’ téna kétitata Tamáátikatiq máa-kayukama yemá iyánáaq umáreta aamá íma tirááe.

23 ánibo taíbaq-kanaama yáwitata móra-taoqa Ítiráaeo-wayukama mórabi áíkuteta aamá téite éta Tóromma ikamí-áímmá tirááe. 24 miráimanibo Tóroma wemmá ikamínón-aimma temmá ítaraiye. miráitata Ítiráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaqa kurugóní oqtaráqá wágááwabi nokáámma Tóroma kumínnayabae téta yeráwáqá yabíqtuwe máqe-uraae. 25 móra-nokaamma Tóroni aanábó-wáyúkámá yemá ayáqtááq-annama matéta kámááguq-unakaq kúmareta mipí Tóromma awírakatuweta ánnáraq yabitimá yuwáka-yuwaka kéowana Tóroma kurugóní aaumépaq metátuwena kóuraiye.

Tóroma Yérútáárebaq máqe-uraiye.

26 anaaékaqa Tóroma Yérútááre-marupaq uréna Îtumma wáráa-annate yagaroqtamá máiyaba ákáraimanibo wenáaqa ikatéta ‘maamin-náqá wemá áraimma íma Îtuni wárá-annabikene’ téta yemá tirááe. 27 miráitana móra-naqa áwîqa Páánabatima Tóromma áwáqnaa umá awíqmena timáyíkarai-wayukaraq uréna Tóroni watáama kétima-yimena Tóroma Tamáátikati-marupaq kéwitana aapaqá Îtuma wemmá watáama timá ámítana wemá Tamáátikati-marupaq Îtuni watáama timá yímikain-aimma timá tága-yimikaiye. 28 miráitana mikáké Tóroma Îtumma wárá-annate máqten-aukapaq uréire kéena wemá ikatîqa íma éna Îtuma uyátárai-nakoqtaba weni watáama timá yímikaiye. 29 ánibo wemá mirá kéena yaímma Ítiráaeo-wayukama Karíki-aimma ítaraa-kayukati yúyánámmá mamá iráqôniq inéna kéitata yemá wemmá ikamínônaqtaba abáá urááe. 30 miráitata yaímma Îtuqtaba wenábâqawaaraayuma yeráwáqá min-áímmá ítátuweta Tóromma awíqmeta Tétaríaq mó ayúwáawana mikáké wemá weni márûpaq Táátiti-marabaq kóuraiye.

31 miráitana mi-kánááráqá máqtemma Îtun áama kéitaa-kayukama Yúríabarabi Kááriribarabi Támériabakaraqa máa-kayukama yemá iráqôniq umá máqe-uraae. ááiq-yataaqa íma wáitata yeráwáqá iráqôniq umá máeta Îtun aamá ítaraae. miráitata yemá uyátárai-nakoni aménáápáq máawana Aokaq-Áágómá yepímmá mamá akoqnáá kéitana taíbaq-wayukama móra-iyakaq Îtun anaaé wakááe.

Pítaama Arírа-marupakaraq Yáapa-marupakaraq itó-umakaraiye.

32 Pítaama máqten-aukapaq uréire kéena Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama kéyimonena móra-taoqa wemá Arírа-marabaq máeta Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yimónanena uráiye. 33 ánibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma min-nákóní áwîqa Inítatie. weni aúgoma akoqnááma íma wáitana abapaké kaumo-kárítímáátímá aammá íma kanaaráq uréire éna atípááraq waguréna matúq-matuq uráiye. 34 ánibo Pítaama min-nákóqtábá tiráiye: “Inítatio, íbêqa emmá Îtuma Kárîqtoma emmá mamá kátobamakaiye. emá itó-urewaq ení atípááma mamá arutaao.” téna Pítaa tiráiye. mirá titana min-nákómá páátákáá itó-uraiye. 35 miráitata yaímma aarawaamá Arírа-marabaq-wayukagaraq yaímma Téroni-marabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá aónaamma maamin-náqá uréire kéitata máqte-kayukama yirummá waeréta uyátárai-nakoma Îtun anaaé wakááe.

Pítaama Tábitaamma mamá itó-umakaraiye.

36 móra-maruqa Yáapare. mi-márúkáqá móra-inimma máqe-uraimma min-íníkón áwîqa Tábitaae. ánibo káqon-awiqa Karíki-aipimma Tókatie téta áwîqa yarááe. min-íníkómá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéena wemá káqo-kayukama ôriq umá aáwaqa kéyimena máqte-qtataaqa yíwáqnaa uráiye. 37 mi-kánááráqá min-íníkómá karímá mayéna púitata yaímma-noinimma weni arááq-auma matéta nopí tete umátuweta móra-naupaq yanáá makááe. 38 ánibo Yáapa-maruqa Arírа-marukoni waaqókáq wáitataboata yaímma Îtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá itáamma maamin-náqá Pítaama Arírа-marupaq máiye tirááe. miráitata yemá páátákáá kaayaq-nákámá timáyíkáawata yenákámá Pítaamma ko awíqmeta irááye. 39 ánibo Pítaama páátákáá yokaa kéena yenákátê yagaroqtamá uráiye. mi-náúpáq itata yemá awíqmeta yanáá-náúpáq utááe. miráitata yaímma keqtoq-nóínímmá naayóbáqá Tábitaama aúwaraikaqa tarôq umá yímikain-unakaqtoma matokéta yeráwáqá ibiqá kéyareta Pítaamma aráátiraae. 40 ánibo Pítaama máqtemma aarawaamá timáyíkáitata máápaq kówana wemá araayutaúmmá aténa nunamummá timátuwena waéqma maamin-íníkóní arááq-auma káonena tiráiye: “Tábitaao, emá itóaao.” téna tiraiye. ánibo min-íníkómá aúramma káonena wemá Pítaamma aónatuwena itó-uma máqe-uraiye. 41 miráitana Pítaama min-ínímmá áwáqnaa umá ayáátoqmena keqtoq-nóínímmá Áánûqtuni óq-aokaq-wayukama yááyarena Tókatimma yímikaiye. 42 miráitana min-áíkómá máqtemma Yáapa-aukapaq wéyáwé itata taíbaq-wayukama Îtun áama akoqnáá umá

itáíq-itaiq urááe. 43 ánibo Pítaama taíbaq-kanaama Yáapa-marabaq máena móra-naqa áwîqa Tááímonini naaúpaq watúq-watuq uráiye. ánibo min-náqá Tááímonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôyaba yokaa kéema weníi mayaíyé.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Koníriatimma watáama timá ámikaiye.

1 móra-naqa Tétária-marupaq máqe-uraimma min-nákón áwîqa Koníriatie. Koníriatima mórama Arómuq-marukaq tiyááka-wayuka áíyayaan-aaiq-i-wayukati anómma máena yeráwákáq yabíkáitata yeráwáqtábámá Ítariq ánnáe téta tirááe. 2 ánibo maami-Yéqtááéó-náqá Koníriatima weníi móra-naoq-wayukagaraq Áánûqtun áama kéitena máqtemma áwáyoq-wayukama yíwáqnaa kéena aati-aatimá wemá Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq uráiye. 3 ánibo móra-taoqa énaikaqa miráuma aabaúgómá karáákáq kumáwitana wemá kaikáá umá tágama aónaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma wenôpaq iréna tiráiye: “Koníriatio.” téna tiráiye. 4 ánibo Koníriati maamin-náqá káonena áaqa kégaitana wená tiráiye: “umaataráána-nako, nóitabawaq kéteno?” téna wemá tiráiye. ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye: “Áánûqtuma eníi nunamummá kéitena óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnáyaba Áánûqtu kéitaiye. 5 íbêqa emá yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uréta móra-nakoni áwîqa Tááímonie. káqon-awiqa Pítaae. wemmá awíqmeta yero. 6 min-náqá Tááímoni Pítaa wemá móra káqo-Taaimonima purumakaakóní aúwaratiraq unáákáqtôma yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwabaq máiye.” téna tiráiye. 7-8 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma Koníriatimma mirá timámíqtuwena kóuraiye. Koníriatima weníi naaúpaqa kaayaqá mayaímá kémayaaya-nakaratagaraq káqomma móra-naqa ááiq-i-wayukabike Áánûqtun áama itáíq-itaiq i-nákáráq mi-káúmómá timáyikaitata yeráwáqá Yáapa-marupaq urááe. 9 óq-aabayanapimma yemá maréta Yáapa-marukoni waaqókáq kéowana min-náqá Pítaama naakóní ámûraaq aagaí-márúkáq umáena nunamummá kétitana wágááma aabaúgómá aáwaqa naí-kánáá uráiye. 10 miráitana Pítaamma áama yaitana aáwaqa nánéna itata yemá aáwaqa yokaa kéowana Pítaama móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. 11 kaikáá umá aabayákómá agaro umágitana mórama miráuma anó-tabaraaberaa-qtataakoni kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí kukáitana aónaraiye. 12 miráitana mi-tábáráábégóní arupimmá máqtemma abááq-wáí-wáámmá iraakabayaanábi numagáráqá mipímmá ógikaiye. 13 mórama aagómá maará téna Pítaama timá ámikaiye: “Pítaao, emá iré maami-kámmá ikámma naao.” téna tiráiye. 14 miráimanibo Pítaama tiráiye: “aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, maami-kámmá ketáái aúmatan-aiqtaba Ítíráaeo-wayukama ketáá íma kénaunatae.” téna tiráiye. 15 ókaraq aagómá keqnáámmá tiráiye; “emá ‘aaqáo tái-yataare’ ítiyo. Áánûqtuma mi-kámmá naí-yátááré téna tarôq uráinaama emá aammá aúmatan-aaware té ítiyo.” téna tiráiye. 16 ánibo maami-qtátáákómá kaumobáq abarokáq uréna yauwéqma aabayápáq kóuraiye.

17 ánibo Pítaa wemá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtabama taíbaq-auyanamma ítaraiye. miráitata maami-káyúkámá Koníriati timáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá yaímma-wayukama ítama aónaawata Tááímonini naammá yiráátewata yeráwáqá Tááímonini márûq-kurugoni oqtaráq ko máqe-uraae. 18 ánibo yeráwáqá anókaq ááyama ítama aónaraae: “móra-naqa áwîqa Tááímoni Pítaama keráwáqtê máiyo?” téta yeráwáqá tirááe. 19 miráimanibo Pítaa wemá paá máena maami-qtátááqá kaikáá umá aónai-qtataaqtaba aúyánámmá kéitaitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiye: “Pítaao, kaumo-wáyúkámá emmá abáá kéoe. 20 emá itó-urewaq yokaa uré kégume yeráwáqtê waao. emá íma netuq-áúyánámmá itaao. maami-káyúkámá kemá timáyikaunata irááe.” téna Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiye. 21 ánibo Pítaa wemá kukéna timá yímikaiye: “keráwáqá abáá-o-naqa minnâ kemíbo nôraq itaráq keráwáqá ketôpaqa kéyeo?” téna Pítaa tiráiye. 22 ánibo yeráwáqá tirááe: “móra-naqa Arómuq-marupake ááiq-i-wayukati anómma kawáá-nákómá Koníriati wemá timátikaitata kéyunatae. ánibo maamin-náqá Koníriati wemá Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéitata weqtabá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yimuqá kémaraae. miráitana mórama Áánûqtuni kaqtó-nakoma eqtábá timá ámitana wemá enóyaupiken-aimma itánéna kéiye.” téta yeráwáqá tirááe.

23 miráitana Pítaama mi-káyúkámá yiwiqma yíkáitata wetê watúwáawana aabáya-aabayaanapimma Pítaagaraq yaímma Yáapa-marupaq Áánûqtun áama itáíq-itaiq kéo-kayukagaraq mi-káyúkátê yagaroqtamá kóuraae. 24 ánibo aapaqá móra-nokaamma ko watuwéta óq-aabayaanapimma yeráwáqá Tétária-marukaq ko yarááe. miráitana Koníriatima weníi aanábó-wáyúkátê yiwíqma weníi naaúpaq áíkuteta yiwé urááe. 25 ánibo Pítaa Koníriatini naaúpaq uyáberanena kéitana Koníriatima awáutena amuqá makáiye. 26 miráimanibo Pítaama Koníriatimma mamá itó-umakatuwena tiráiye: “Koníriatio, emá itóaao. kemá kegáráqá emô ónnaiq umá maa-marábí-náqúne.” téna Pítaama tiráiye. 27 ánibo Pítaama wetê watáama

titéta mi-náúpáq uténa aónaimma netuqyaa-káyúkámá áíkuma mi-náúpáqá máqe-uraawana aónaraiye. 28 ánibo Pítaa maará téna mi-káyúkámá timá yímikaiye: “ketáámá Ítíráaeo-wayukama íma káqo-kayukate yagaroqtamá kémayunataama keráwáqá ítaraae. miráimanibo Áánûqtuma kemmá timá-timena ‘móra-nakoqtaba tái-naqiye ítiyo’ ténа Áánûqtu tiráiye. 29 miráitaq kemá íma keráwáqtí táama aratéq ‘aaqáo’ ítiraunamanibo kemá paá keráwáqtí táama itéq keráwáqtôpaq iráune. ánibo íbêqa keráwáqá ítama káonaune. kéráwáqá nôraq itaráq kemmá tááyaawaraq keráwáqtôpaq iráúnô?” ténа Pítaa tiráiye.

30 ánibo Koníriatima tiráiye: “kekáq móra-yataaqa pááq uráimma íbêqa kaumo-kánáámá kéyawiye. mi táoqa nunamummá-tí-kánááráqá aabaúgómá karáákáq kégumitaq ketí naaúpaq máeq nunamummá kétunana páátákáá móra-nakoma ketimakaq yama itó-uraiye. ánibo min-nákóní unáákáqtôrakemma tágama wayá-tábráábéráá uráiye. 31 miráitana min-nákómá maará-tiraiye. ‘Koníriatio, Áánûqtuma ení nunamummá kéitena emá óqtamma íma makáa-kayukama yíwáqnaa kéonana minnáyaba Áánûqtuma kéitaiye. 32 miráinaa emá íbêqa yaímma-wayukama timáyíkénatawaq Yáapa-marupaq uré móra-nakoni áwîqa Tááímonie. káqon-awiqa Pítaae. ánibo min-nákómá káqo-Taaimonite purumakaakóní aúwaratiraq yokaa kée-nakoni naaúpaq únókóní áwábaq máiye.’ ténа min-nákómá tiráiye. 33 miráitaq kemá páátákáá yaímma-wayukama timáyikaunata emmá koma awíráawaa íráqôniq umá kéyenaqtaa ketáámá yagaroqtamá áíkuma Áánûqtun aúrakaqa uyátárai-nakoma emmá watáama timámîn-aimma keqtáá timá tímînaqtaa itánúnatae.” ténа Koníriati tiráiye.

Koníriatini naaúpaqa Pítaama watáama tiráiye.

34 Pítaama áaimma átáma watáama tiráiye: “áraimma kemá káonaune. waayúkama máqten-aukapake yemmá máqtemma Áánûqtuma mimóráíq kéumayikaiye. 35 máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aaqa ikatéta wenaúrakaqa arupú-aaimma tarôq oyúmá yemmá Áánûqtu kéyiwiraiye. 36 Áánûqtuni átê-wataama yukáimma minnâ Îtu Káríqtoma kétitana keqtáámá kaayoné-yátááqá kétimiqtaama máqte-marabi-kayukati anómma uyátárai-nare. maamin-áímmá áqa keráwáqá ítaraane. 37 Yóáanema áaimma átáma wení watáama kétena Kááriri-marupaq nommá péqyikarena Îtuma wení watáama tiráin-aikoma máqtemma Yúría-aukapaq wéyáwé uráiye. 38 Îtuma Náátárêtibake-naqa wekáq Áánûqtuma wení Aokaq-Áágáráq wení náápaakaraq ámikaiye. Áánûqtuma wetê máitanaboana máqten-aukapaq uréire kéena waayúkama Tááqtaani aménáápáq máa-kayukama mamá íráqôniq umáyíkaraiye. maamin-áíqtábágáráq keráwáqá ítaraae. 39 miráitaqtaa ketáámá máqtemma Ítíráaeo-wayukabimma máqten-aukapakaraq Yérútáárebakaraq Îtuma máqte-qtataariq uráiqtaba kétima-yimunatae. yeráwáqá Îtumma kaapaq-yátáq ikámôwana pukáiye. 40 miráimanibo min-náqá pukáipike kaumo-kánáámá yáwitana Áánûqtuma wemmá mamá abarokáq itó-umakaraiye. 41 máqtemma Ítíráaeo-wayukama wemmá íma aónaraae. ímiye. wemá pukáipike itó-itaqtaa ketáámá wení watáama timáetaa uréire ónúnna-wayukataama Áánûqtuma keqtáá awaaméqá umátikenataa tiwíkai-kayukama wemmá káoneqtaa wetê aáwaqa naráunatae. 42 miráitana wemá akoqnáá-aimma téna ‘maamin-áímmá máqte-kayukama maará téraq mó timá-yimero’ tiráiye. ‘Áánûqtu Îtumma náápaamma aména yúareta paá máiya-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq wemá yetí yainaí-náqá máiye tero’ tiráiye. 43 miráitata naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikoma maará-uraiye. ‘máqtemma náayuwabi wekáq itáíq-itaiq íya-kayukama wení akoqnáán-awikake yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna Áánûqtuma awikátuwaniye.’ téta agatáane.” ténа Pítaama tiráiye.

íma Ítíráaeo-wayukamibo káqo-kayukama Áánûqtuni Aokaq-Áámá matáae.

44 Pítaa wemá maamin-áímmá máena kétitana Aánûqtuni Aokaq-Áágómá maamin-áímmá ítáa-kayukabi kukáiye. 45 miráitata yaímma Ítíráaeo-wayukama Îtuma yiwíkai-kayukama Pítaagaraq yagaroqtamá Yáapa-marupake iráa-kayukama yeráwáqá maami-qtátááqá káoneta maará-tiraae: “maami-káyúkámá yeráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama máamanibo Áánûqtuma Aokaq-Áámá paá kéyimiye.” téta yeráwáqá tirááe. 46 miráitata yeráwáqá ítáamma maami-káyúkámá óq-ain oq-aipike aamá kétena Áánûqtun-awiqa múte kéyauyowana Pítaa wemá tiráiye: 47 “ketááráá yemá Aokaq-Áámá kémayaapoata nommá peraíyábámá náawaq kanaaráq yemmá aammá aúnikaniyo? 48 keráwáqá yokaa kéeraq Îtun-awikaq monoq-nómmá péráaro.” kétitata yemá Pítaamma yáqtóráawana yeráwáqtê yaímma-kanaama yagaroqtamá máqe-uraiye.

11

Pítaani mayaígón áaimma Yérútáárebaq Îtun áama ítáa-kayukaraq timá yímikaae.

1 ánibo yaímma Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun áama máyáan-aimma máqtemma timáyíkarai-wayukama yeqtíbâqawaayugaraq Yúríabaq máe-yuma mi-kátáámá ítaraae. 2 miráimanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yúma karéta Îtuni anaaé wárá-kayukati awaaméqá matáa-kayukama yeráwáqá akoqnáá-aimma téta Pítaamma awáágúraae. 3 ánibo yeráwáqá maará téta tirááe: “emá Yéqtaaeo-wayukama íma ketáágáráq yagaroqtamá máe-kayukati naaúpaqa máqe-uraannama yemá yúma káratáa-kayukate aáwaqa naráane. 4 miráitana Pítaa wemá áaimma átáma nôrawabi urái-qtataaqtaba kétima-yimena maará téna tiráiye:

5 “kema Yáapa-marupaq máeq nunamummá kéteq móra-yataaqa kaikáá umá aónáúnana aabayámmá agaro kéitana mórama tabaráábéraa-qatataakoma wení kaayaqté-kaayaqte-aqtoraq móra-yataakoma yáqtokaitana marabí ketimakaq kukáiye. 6 miráitaq kemá mi-tábáráábébí aónáunama taíbaq waí-wáámmá iraakabayaakáá-kákógáráq abááq-númágógáráq mipí ógikaiye. 7 miráitana móra-aikoma maará téna tiráiye. ‘Pítaao, emá maami-kámmá yaímma ikámma agamá naao.’ téna tiráimanibo 8 kemá maará-tiraune. ‘aaqáo ímiye. uyátáraana-nako, aúmatan-aiqtaba íarutai-kamma kemá aati-aatimá íma kénaune.’ téq tiráune. 9 ánibo móragaraq aabayápáké móra watáagoma tiráiye. ‘emá íma aaqáo tái-yataare ítiyo. maami-kámmá Áánuqtuma naí-yátááré téna tarôq uráinaama aammá aúmatan-aaware té ítiyo.’ tiráiye. 10 miráitana maami-qtátáákómá kaumobáq pááq uréna maami-tábáráábégómá yauwéqma aabayápáq utáiye. 11 ánibo kaumo-wáyúkámá Tétaría-marupake Koníriatima timáyíkáitata ye-káyúkámá yeráwáqá naammá kéwauna-nakoni waaqókáq ya máqe-uraae. 12 miráitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiye. ‘emá Ítíráaeo-wayukati yáaiqtaba aúyánámmá íma ité paá yeráwáqtê waao.’ titaq kéunata yaímma tíbâqawaayuma miráuma abapaké móra-wayukama yeráwáqá ketê yagaroqtamá yewaqtaa Koníriatini naaúpaq Tétaría-marabaq uráunatae. 13 ánibo Koníriati wemá tiráiye naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-nakoma wení naaúpaq iréna timá ámikaiye. ‘yaímma-wayukama timáyíkénatawaq yeráwáqá Yáapa-marupaq urétawaq móra-naqa wení áwîq-uramma Tááímoni Pítaa wemmá koma awíqmeta yero. 14 maaminnáqá Pítaa wemá iréna wení watáama kétena Áánûqtuma emmáení móra-naoq-wayukama yauwéqma tiwiránîn-aimma máma timá-timiniye.’ téna Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye. Koníriatimma wemá timá ámikaiye. 15 miráitaq kemá áaimma átáma Áánûqtun áama tén-ááqa mikáq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yekáq kukáimma miráuma áqnáabaqa keqtááráq kukáiniq uráiye. 16 miráitaq kemá uyátárai-nakoma tiráin-aimma taákaq uráune. ‘Yóáanema wemá no-núrápí péqtikaraipoana anaaékaqa keráwáqá Aokaq-Áágómá péqtikaniye.’ téna wemá tiráiye. 17 miráitaqtaa naayóbáqá ketáámá Îtuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáíq-itaiq kéunanata akoqnááma tímikainiqtaa umá maamin-ákóqnáámá Áánûqtu yeráwáqá yímikaiye. miráitaq kemá paá-naqa máeq yetí aammá íma aúkaune. maami-qtátááqtábá Áánûqtuma íma timá yáqtorakanune.” téna Pítaama tiráiye. 18 ánibo mi-káyúkámá Pítaama tin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánuqtuma yimuqá kémaraketa maará-tiraae: “áraimma íbêqa Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabima aammá awíqyikaitata yeráwáqá tái-yataakoma yinaaépariq éta matúq-matuq mái-auwaraima mayánóe.” téta yeráwáqá tirááe.

Áátioki-marabaq áíkuta-kayukama íráqô-mayai matááe.

19 naayóbáqá Tíbenimma ikámôwana pukái-kanaaraqa yaímma-wayukama Îtun áama kéwareta watáama Áánûqtuqtaba kéita-kayukama yíkamineta owata yeráwáqá péqmareta yaímma-wayukama Pinítiabakaraq Tááíparati-marabakaraq Áátioki-marabakaraq urááe. miráimanibo yeráwáqá Ítíráaeo-wayukaraq yenamáa áíqma Áánûqtun áama timá yímikaae. 20 ánibo yaímma átê-wataama Îtuqtaba ítaraa-kayukama péqmareta Tááíparatikaraq Tairíniq uráa-kayukama yeráwáqá Áátioki-marabaq uréta átê-wataama Îtuqtaba káqon-anna-wayukagaraq timá yímikaae. 21 miráitana Áánûqtuma wení akoqnááma kéyimitata taígani Yéqtaaeo-kayukama tái-yaaimma yuwéta Îtuni anaaé kéwareta uyátárai-nakon-aama ítaraae.

22 miráitana maamin-áíkómá Yéqtaaeo-wayukayaba máqtemma Yérútááre-aukapaq wéyáwé itaqtaa yeráwáqá kéiteta Páánabatimma Áátioki-marabaq timákáawana uráiye. 23 Páánabati wemá Áátioki-marukaq uréna maami-káyúkámá Áánúqtuma íráqôniq umáyímikai-kayukama kéyimonena wemá amuqá kémarena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá máqtemma móra-tuyanakaq maéraq uyátárai-nakoma Îtuni anaaé waqmá wenáama ítáaro.” téna tiráiye. 24 miráitana Páánabati wemá íráqôniq umá itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wepí ógikaitana mi-kánááráqá taíbaq-wayukama yirummá kámeta uyátárai-nakoma Îtukaq itáíq-itaiq urááe.

25 ánibo Páánabati Táátiti-marabaq Tóromma abáá-inena uráiye. 26 miráitana Páánabati wemá Tóromma awíqmeta yenákámá yauwéqma Áátioki-marabaq móra-karitimaatima ko máqe-uraaye.

ánibo yenákámá Îtumma wárá-a-kayukama móra-iyakaq taíganimma kétima-yimeyata kéitaa-kayukayabama áqnáabariq umá “Káríqton-annae” téta yiwiqá yarááe. 27 mi-kánááráqá yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Yérútáárebakemma Áátioki-marabaq kukááe. 28 miráitana yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkábíkémmá móra-naqa áwîqa Áágabaati wemmá Aokaq-Áágómá timá ámitana tiráiye: “máqte-marabaqa aáwaqa íma wáinata anómma aayawaamá yánóe.” téna tiráiye. (ánibo móra-naqa áwîqa Karótiati wemá anó-kawaa-naqa máena Arómuq yabíkái-kanaaraqa maamin-ááyáwáámá pááq uráiye.) 29 miráitata yaímma Áátioki-marabaq Îtukaq itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá Yúríabaq yeráwáqtí yíbâqawaayuma yimínéta urááe. 30 miráumatuweta mi-yímí-yátááqá Páánabatiyaa Tóroti iyáápi marááyata maméta Yúríabaq anó-monoq-wayukaraq urááye.

12

Érôtima Yêmitimma ikámma képuyena Pítaamma ánná umákaraiye.

1 mi-kánááráqá kínima Érôtima yaímma Îtumma wárá-a-kayukama móra-iyakaq yíkamitata pukááe. 2 miráitana Érôtima wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Yêmitima Yóáanemma ábâkomma yáqtoqma tokóru-yakaa-punapo ikámôwana pukáiye. 3 miráitata Yúría-wayukama yemá minnâ káoneta yeráwáqá yimuqá kémaraawana Érôtima óqa wení ááiq-i-wayukama timáyíkáitata yemá Pítaamma yáqtokaae. ánibo mi-kánááráqá wemá mirá kéitata Yúríabaq-wayukama yammá íma iqtoraí-kánááráqá yeráwáqtí kótámaki-kanaaraqa anón-aawaqa agamá naí-kánááráqá mirá urááe. 4 miráitata mi-kánááráqá yeráwáqá Pítaamma yáqtoqma ánná-naupaq ákátuwena kaayaqté-kaayaqte ááiq-i-wayukati iyáápi máráitata kawáá urááe. mi kaayaqté-kaayaqte-anna-i-wayukama miráuma kaayaqté-kaayaqte-i-wayukama yiwíqma-yiwiqma urááe. miráitana Érôtima aúyánámmá ítaraiye: “maami Ítíráaeo-wayukati kótámaki-kanaama ánatainatama Pítaamma awíqma máqte-kayukati yúbáq aamá ítama yainánúne.” téna Érôtima tiráiye. 5 miráitana Pítaama ánná-naupaq ákaraae. miráimanibo Îtumma wárá-a-kayukama móra-iyakaq yeráwáqá akoqnáá umá nunamummá téta Áánûtuqtaba áwáqnaa íkáae téta tirááe.

Áánûqtuni kaqtó-nakoma ánná-naupake Pítaamma paábaq mamá ayúbákaraiye.

6 Érôtima Pítaamma aabi mayakánéna i-nókáámmá Pítaama kaayaq í-nákáti aúkáapi aúmá watáiye. yemá Pítaamma kaayaqá akoqnáá-annanapo (téini-annarake) kúyakaraae. miráitata yaímma-i-wayukama ánná-nakoni oqtaráq yabíqtuweta máqe-uraae. 7 páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kúmítana mi-náupáqá wení tágama-yataakoma ókóráá kamá tágaraiye. anibo mi-káqtó-nákómá Pítaani ábûkaq ikámma awáuturena tiráiye: “emá páátákáá itóaao.” téna kétitana Pítaani ayáápike kaayaq-ánnágórátá yaráqmeta kuturááye. 8 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye: “Pítaao, emá páátákááení aítauq-anaamma kégubereení ámûrannama mamá uwo.” tená timá ámitana Pítaama miráumatuwaitana Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye: “ení kúberai-unamma kémaye ketinaaé waraao.” téna tiráiye. 9 miráitana Pítaama mi-námmá yuwéna Áánûqtuni kaqtó-nakoni anaaé waqména uráiye. Pítaama íma ítama aruténa kaináq káonaunaa timmá abarokáq kéwena aónaraiye. 10 ánibo yenákámá maréta kaayaq-óqtáráq yabíqtuweta máen-i-wayukama kumátámaqtuweta uyátá-maqma akoqnáá-oqtaraq kumóyana akoqnáá umá aúyaqmakaan-oqtagoma wenamáárîq íguraiye. miráitata yenákámá móra-apaq urááye. maré kéoyana mikáké Áánûqtuni kaqtó-nakoma páátákáá Pítaamma ayuwéna kóuraiye.

11 miráitana Pítaama wemá mikáq ítáimma kaimmá íma aónarenaboana wé tiráiye: “áraimma íbêqa Áánûqtuma wení kaqtó-naqa timákáitana wemá Érôtini ayáápikekaraq Ítíráaeo-wayukama nôrawabi ónáae teq-qtátáápíkémmá kemmá mamá paá umátikaiye.” téna Pítaama tiráiye.

12 ánibo Pítaama maami-qtátááqtábá aúyánámmá ítama ánatatuwena wemá móra-inimma Máríaama Yóáanema káqon-awiqa Mááki wení anóani naaúpaq uráiye. ánibo min-náúpáqá taíbaq-wayukama áíkuma máeta nunamummá kéteta máqe-uraae. 13 ánibo Pítaama oqtaráq pagé-page kétitana mórama mayaí-ínímmá Aróta wemá Máríaamma áwáqnaa umá mayaímá kémayain-inikoma oqtamá íyakanena uráiye. 14 ánibo min-íníkómá wemá Pítaan-aama kéitena wemá amuqá ôriq umá kémarena wemá min-óqtámá íma íyakaraiye. wemá paá yauwéqma naaúpaq uyaaté uréna máqte-kayukama timá-yimena tiráiye: “maamin-náqá Pítaama máápaq ya máiye.” téna tiráiye. 15 ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá máqtemma tirááe: “negi-íní-móne. emá kaaqaari kétene.” téta yeráwáqá kétewana min-íníkómá akoqnáá umá árain-aimma kétitata yemá ókaraq tirááe: “Pítaani amakómá ya marániye.” téta tirááe. 16 miráimanibo Pítaama oqtaráq paá máena pagé-page tiráiye. miráitata yemá oqtamá íteta Pítaamma aónatuweta yemá iyánáaq urááe. 17 ánibo Pítaama wení ayáámma múte káuraitata yemá káoneta aamá móragaraq íma tirááe. miráitana Pítaama wemmá ánná-naupake uyátárai-naqa

Áánûqtuni kaqtó-nakoma mamá paábaq ayúwáin-aimma kétima-yimena tiraiye: “keráwáqá maamin-áímmá Yêmitigaraq tébakaq kétíbâqawaayuma timá yíméro.” téna wemá timátuwena iyuwéna móra-aukapaq kóuraiye.

18 anaaékaqa aabáyaanapimma i-wáyúkámá anómma ikatíq kéeta yeráwáqá maará-tiraae: “Pítaama náakaraq máiyo?” téta yemá tirááe. 19 miráitana Érôtima yaímma-wayukama timáyíkáitata Pítaamma abáá-omanibo yemá íma wemmá aónaraae. miráitana ááiq-i-wayukama yeráwáqá máqtemma Pítaakaq kawáá umátuwe máqeon-i-wayukama yíkamiyaba Érôtima tiráiye.

miráitana anaaékaqa Érôtima wemá Tétária-marabaq ko máqe-uraiye.

Érôtima pukuráiye.

20 Érôtima Tááyabaq-wayukagaraq Tááíranapaq-wayukagaraq aamá yiwáágúraiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá mórabi yorupamá Érôtimma aónaneta urááe. ánibo áqnáabaqa yeráwáqá kínima Érôtini naaúpaq yabíkái-kawaa-nakon áwîqa Paráátatae. wekáq min-áímmá yemá timáméwana wemá Érôtimma timá ámitana anón-anon-aimma mamá paá umákaraiye. miráimanibo yeráwáqtí aáwaqa Érôtimma yabíkáin-aukapake meyánîq kéetapoata mirá-uraae.

21 móra-kanaama maréna Érôtima kínin-unakaqtoma umátorena wení kínin-abiqtataraq máena máqte-kayukama akoqnáá-aimma timá yímikaiye. 22 miráitana máqte-kayukama yemá anókaq ááyama tirááe: “maamin-náqá wemá waayúkagoraan-aimma íma kétibo Áánûqturaan-aimma kétiye.” téta yemá anókaq ááyama tirááe. 23 miráimanibo min-áímmá ítarena wemá Áánûqtukaq íma yaagumá káonaitanaboana páátákáá mórama uyátárai-nakoni kaqtó-nakoma Áánûqtunopake kukéna Érôtimma ikákaiye. miráitana Érôtima pukáitana marikómá narááe.

24 miraimanibo Áánûqtun áagoma akoqnáá umá máqte-marabaq wéyáwé umá anóniq uráiye.

25 ánibo Páánabaatiyaa Tóroma yenákátí mayaímá Yérútááre-marupaq mamá ánatatuweta yenákámá Yóáanema káqon-awiqa Máákima awíqmeta yenákáqtê Áátioki-marabaq yauwéqma kóuraaye.

13

Páánabatiyaa Tórama timáyíkáawata Áánûtuqtaba waayúkaraq mó-tima-yimikaaye.

1 Áátioki-marukaqa Îtun-aama ítáa-kayukama áíkutaae. yepímmá yaímma Áánûqtuni yirááqti-wayukama amuné-wáyúkágáráq máqe-uraamma yeráwáqtí yíwîqa Páánabatie. Tímionie. wení káqon-awiqa Abuqtákóé. káqomma Arútiama Tairíni-marukake-nakaraq Máánéoma Érôtini ábârawaaogaraq Tórogarare. 2 mi-kánáárágá Îtun-anna-wáyúkámá yemá aáwaqa awetá-ureta nunamummá tirááe. ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tiráiye: “keráwáqá Páánabatiyaa Tóroma aokaq timáyikaiyata mayaígáae téq yááyaraa-mayaima mayáatao.” téna tiráiye. 3 yemá aáwaqa awéta-ureta maamin-nákámá Páánabatiyaa Tóroti yineq iyáámma kéyinekuyeta nunamummá timáyikaayata mi-máyáíráq kóuraaye. Páánabatiyaa Tóroma Táíparatiq átê-wataama tiráíye.

4 ánibo min-nákámá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá timáyíkáitata Terútia-marabaq kukááye. mikákémmá únópí-káárébí utéta móra-maruqa Táíparati únókóní kebóqyáa-marupaq urááye. 5 ánibo yenákámá maréta Tááramibaq Táíparati-marupaq uréta Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq Áánûqtuni átê-wataama mó-tima-yimikaaye. miráitana Yóáane Máákima mayaímá mataíye.

6 miráitata yeráwáqá Táíparati-marupaq uréire umátuweta Páábotiq urááe. ánibo mi-márúkáqá mórama Ítíráaeo-annabike-naqa máena awéqa téna máqteniq i-nákómá wenáwîqa Baa-Îtue. wení káqon-awiqa Karíki-aipimma Érimatie. 7 miráitana Érimatima wemá anó-kamaani-naqa áwîqa Tégíá-Póruma wení aanábó-náqíye. ánibo min-ánó-káwáá-náqá Tégíá-Póruma wemá aá ítarai-naqiye. Áánûqtun áama itánénaboana Páánabatiyaa Tóroma wení naaúpaq yááyaitata yenákámá irááye. 8 miráimanibo maamin awéqa tín-náqá Érimatima wenáaiyabama íma yíkaraiye. miráitana Érimatima anó-kawaa-nakoni aúyánámmá mamá táwîq kéonana maami-kááyáq-nákáti watáama íma ítama arutáikae téna mirá-uraiye. 9 ánibo Tóroqtabama yaímma-taoqa Póroma téta tirááe. miráitana wepímmá Aokaq-Áágómá ógikaitana wemá maamin-náqá Érimatini aúrapi karákéna tiráiye: 10 “emá Tááqtaan-araaqa máane. emá máqtemma íráqô-qtataakoma mamá táwîq kée. namuro-náqá máane. emá tái-yataariq é epímmá makatí-ááímmá ógikaiye. kaaqaari-áímmá kéte uyátárai-nakoni aammá mamá táwîq kéone. 11 íbêqa uyátárai-nakoma emmá ikamíniye. enaúramma kumayuqá auráina móragaraq máqte-qtataaqa yaímma-kanaaraqa íma aónanone.” téna Póroma kétitana páátákáá konnákóráá-qtátáákómá Érimatini aúramma yawáá-umatuwaitana wemá aammá íaonena paábaq uréire

kéena waayúkama ayáákaq yáqtoketa aamá aráá*ti*-wayukayaba yibáá uráiye. 12 miráitana anó-kawaa-nakoma maami-qtátááqá Érimatini aúramma karopágitana káonena uyátárai-nakoni akoqnááyaba iyánáaq umárena Îtuqtaba itáíq-itaiq uráiye.

Páánabatiyaa Póroma Áátioki-aukapaqa Patíria-marabaq mayaímá matááye.

13 ánibo Pórogaraq yaímma wení aanábó-wáyúkágáráq yeráwáqá Pááboti-maruqa yuwéta únópí-káárébí maréta Pégaabaq Paapíriya-marabaq urááe. miráitana mikáké Yóáane Máákima wemá iyuwéna yauwéqma Yérútáárebaq kóuraiye. 14 miráitata yeráwáqá Pégaabaq yuwéta Áátioki-marabaq Patíriabaq urááe. ánibo Tabaati-yúpáámá yeráwáqá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréta yeráwáqtê yagaroqtamá maraq máqe-uraae. 15 ánibo anó-monoq-wayukama yeráwáqá agamatá-kánnáábíké Mótetini ámáan-aikaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá agatáan-aikaraq yeráwáqá yoráuma ítátuweta anaaékaqa anó-monoq-wayukama yeráwáqá aamá yúwáawana Póroyaa Páánabatikaq kéyitata yeráwáqá maará-tiraae; “ketíbâqawaayuo, keráwáqá yaímma íráqôniq í-áímmá matokéqa keráwáqá maami-káyúkámá timá yímé́ro.” téta tirááe. 16 ánibo Póro wemá itó-uma ayáámma múte kéyauyena tiráiye:

“keráwáqá Ítíraaeo-anna-wayukao, yaímma káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kéte-kayukama keráwáqá ítáaro. 17 wenamáa Áánûqtukaq Ítíráaeo-wayukama nunamummá tirááne. wemá ketáái títaubikomma yiwíkaine. wemá pááq umáyíkaraitataboata Ítíráaeo-wayukama Íqtîbibaqa máetama akoqnáá umá pááq urááe. ánibo wení anón-akoqnaanapo Íqtîbibake yemmá yiwíkaine. 18 ánibo yeráwáqá kaaqmáápaqa waayúka íma máa-marabaqa kaayaq-wáyúká áíyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá Áánûqtuma íraqôniq umá yíwáqnaa uráiye. 19 min-áúkápáqá Kéinabaqa abapaké kaayaqá anó-marukaq máa-kayukama Áánûqtuma mamá táwîq umáyikena yíkamma ánatatuwena yeráwáqtí maramá Áánûqtu mamá Ítíráaeo-wayukama yímikaine. 20 ánibo mi-márábáqá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá netuqyaamá taígani-karitimaatima (450) máqe-uraae. anaaékaqa yainaí-wáyúkámá yíkáraawata yeqtí kawáá-wáyúkámá máqeta mórama Áánûqtuni amuné-náqá Táámuyoni kanaaráq iráiye. 21 ánibo mi-kánááráqá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá mórama yeráwáqtí anó-kawaa-naqa (kínima) máikaae téta Áánûqtuma ítama aónaawana Áánûqtu wemá móra-naqa Tóroma Kítimma áanikomma awîqma yímikaitana wemá yeráwákáqá kaayaq-wáyúká áíyayaa tiyááka-karitimaatigoni (40) arupimmá yeráwákáq yabíkáiye. 22 ánibo Áánuqtuma min-náqá Tóroma kéwatuwena wení anónnáma móra-naqa áwîqa Tébitima Yétimma áanikomma awíqma Ítíráaeo-wayukati yabí-í-náqá (kínima) tarôq umákaraiye. Tébitiqtaba maará téna waayúkama timá yímikaiye. ‘Tébitima Yétimma áanikomma káonaunana ketíyakoma íráqôniq kéiye. miráipoana wemá kanaaráq kemô tenna-máyáímá mayániye.’ téna Áánuqtu tiráiye. 23 miráitana naayóbáqá Áánûqtuma timá akoqnáá uráine. ‘anaaékaqa Tébitin-annabike móra-naqa abarokáq uréna wemá akoqnáá-naqa máena Ítíráaeo-wayukama puí-yátáápíké mamá paá umáyíkaniye.’ tiráine. min-náqá Îtumma Áánûqtuma mamá pááq umákena Ítíráaeo-wayukama yímikaiye. 24 ánibo naayóbáqá maa-márábímmá abarokáq Îtuma íma kukáitana móra-naqa Yóáanema Ítíráaeo-wayukama kétima-yimena ‘keráwáqtí tirummá waeréra monoq-nómmá péráaro.’ téna tiráine. 25 miráitana Yóáane wení mayaímá mamá ánatani-kanaagoma waaqókárîq kéitana Ítíráaeo-wayukama maará téna timá yímikaiye. ‘keráwáqá náawae téraq keqtábámá kéteo? maamin-nákóní awé o-náqá kemá íma máune. miráimanibo ítáaro. móra-naqa ketinaaé yínîn-nakomma kemá íráqô-naqa íma máunaboaq kanaaráq wení aítauq-anaamma íma múte mayánúne.’ tiráiye.

26 ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ítíráaeo-wayukama Áabaraan-anna-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûtukaq nunamummá kéte-kayukao, keqtááyábáé téna maami-kátáámá puí-yátáápíké atóbamatikaniqtabataa Îtuma timákaitana tiráiye. 27 miráimanibo yaímma Yérútáárebaq máa-kayukagaraq yeráwáqtí anó-kawaa-wayukagaraqa yemá wemmá atóbamatikanin-naqa íma aónaraae. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá máqte-Tabaatiraqa aúba-wannaabike yoráuma timá yímémma íma ítaraae. ímiye. yemá wemmá íma ítaraamanibo Îtumma ikámówana Áánûqtuni amuné-wáyúkáti yáagoma áraimma abarokáq uráiye. 28 mi-káyúkámá wemmá ikámma puínôn-otaa-qtataaqa íma aónaraamanibo yemá Pááíratima paá Îtumma ikámma puíkáae tirááe. 29 miráitata mi-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráániq umá ánatatuweta Îtuni aráá*q*-auma kaapaq-yáráké mamá muríánóbáq uqtamákáraae. 30 miráimanibo Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye. 31 ánibo Îtuma íma pukái-kanaama waayúkama Îtugaraq yagaroqtamá Kááriri-marupakemma Yérútáárebaq utáá-kayukama yemá wemmá taíbaq-kanaama aónaraae. ánibo mi-káyúkámá íbêqa yemá máqtemma

Ítíráaeo-wayukabimma maamin-nákón áama timá yímêwata kéitaae. 32 miráitaqtaa ketáámá keráwákáq maará téqtaa Îtuni átê-wataama kétima-timunatae. naayóbáqá Áánûqtuma téna maami-qtátááqá ketáái títaubikomma yiménúne tiráimma 33 mi aónaaro. maami-qtátááqá Áánuqtuma keqtáá yeqtí iyápó-annaraq abarokáq pááq uráiye. Áánûqtuma Îtumma mamá itó-umakaraimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábímmá naayóbáqá Táámupi tiráine.
‘emá ketáanimone.
íbêq-kanaaraqa kemá enabomá káuraune.’
tiráine. 34 miráitana Áánûqtu wemmá pukáipike mamá itó-umakaitana íkabirarena ókaraq íma yauwéqma aúma íma kabiránîqtaba miráuma Áánûqtuma maará-tiraiye.
‘kemá aokaq-yátáákáráq akáí-yátáákáráq keráwáqá timénúnama naayóbáqá kemá Tébitimma aménúne téq timá akoqnáá uráunnae.’
tiráiye. 35 miráitana káqomma wannaabí agamatán-áípímmá Tébitima Áánûqtuqtaba tiráiye.
‘miráinaaení aokaq-náqá íma ayuwénana wenaúma kabirániye.’
téna Îtuqtaba tiráine. 36 ánibo Áánûqtuma maa-márábí miráonae ti-qtátááqá wemá Tébitini ayáákaq mirá-uraiye. anaaékaqa Tébitima púítata wení aítaubikon-amakaq uqtamákáawana kabiraráiye. 37 miráimanibo Îtumma Áánûqtuma pukáipike mamá itó-umakarai-naqa wenaúgoma íma kabiraráiye. 38-39 miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. maamin-náqá Îtuma wemá keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá umátikaniye. Mótetini ámáan-aikoma keráwáqtí kúmiqa íma mamá paá umátikena keráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna ítiniye. miráimanibo maamin-nákómá Îtumma máqtemma yirummá ámê-kayukama yeráwáqtí kúmiqa mamá paá umáyikena yeráwáqtábámá ‘arupú-wayukae’ téna tíniye. 40 miráinaq keráwáqá atéráaro. naayóbáqá Áánûqtuma wení amuné-náqá Áábakaakama timá ámitana wemá tirái-qtataama káubiq keráwákáq pááq íyábáé. wemá maará-tiraine.
41 ‘ítáaro. keráwáqá akáyáán áráaq-wayukao, keráwáqá iyánáaq umáreq pukínoe.
kemá keráwáqtí aúkáapi ketí mayaímá kémayaunamanibo maami-qtátááqtábá móra-nakoma minnágoni áaimma timá-timinimanibo keráwáqá íma itáíq-itaiq ínoe.’
téna Áánûqtuni amuné-nákómá tiráine.” téna Póroma timá yímikaiye.
42 ánibo Póroyaa Páánabatima mi-mónóq-náúpáké yaúbama kégumoyata aarawaamá maará-tiraae: “kenákámá yauwéqma iréka káqo-Tabaatiraqa maamin-áímmá ókaraq keqtáámá timá tímékao.” téta yeráwáqá tirááe. 43 miráitata yenákámá monoq-náúpáké yaúbama máápaq kégumoyata yaímma Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama yemá Ítíráaeo-wayukate máa-kayukama yeráwáqá Póroyaa Páánabatiyaa min-nákáti yinaaéq waqmé urááe. miráitata yenákámá umá yíqtaaiq éta Áánûqtuni íráqô-qtataapi paá máero tiráiye.
44 ánibo káqo-Tabaatiraqa mi-márúkóní waaqókáké máqte-kayukama Áánûqtun-aama itánéta ya áíkutaae. 45 miráimanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama yemá aónaamma maami taíbaq-wayukama mórabi káíkuyowata yemá ítama táwîq kéeta yemá Póroma timá yímîn-aimma timá márúte yukááe. 46 Póroyaa Páánabatima yenákámá anókaq ááyana tirááye: “áqnáabaqa kerátámá Áánúqtun-aama timá-timikauyamanibo keráwáqá maamin-áíkómá mamá tinaaépaq kéyuwama minnâ keráwáqá kenamáárîq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma mayánóe. ánibo keráwáqá ítáaro. íbêqa kerátámá tiyuwéka káqo-kayukayopaq yagaroqtamá kégouye. 47 mirámô ínaqa anómma uyátárai-naqa maará téna anón-anon-aimma keqtáá timá-timikaiye.
‘kemá keráwáqá Yéqtaaeo-wayukabimma ókáá kamá tágaikaae téq keráwáqá kétima-tikaune. ánibo
máqte-marabake-kayukama yíwáqnaa umá kétima-yiminana anaaékaqa kemá yeráwáqá yauwéqma yiwiránúne.’
téna Áánûqtuma tiráiye.” téta Póroyaa Páánabati tirááye.
48 ánibo káqo-kayukama Yéqtaaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá min-áíqtábá Áánûqtun awîqa múte kéyuyeta yimuqá makááe. miráitana máqtemma aarawaamá matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtuma mayánóe téna awaaméqá umáyíkarai-kayukama yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.
49 miráitana máqtemma min-áúkápáq-márábáqá Áánûqtun-aagoma wéyáwé umá kanaaráq uráiye. 50 ánibo yaímma Ítíráaeo-annabike anó-kayukagaraq yaímma Yéqtaaeobake anó-noinimma Áánûqtukaq nunamummá tiráa-noinimma mamá íyaqa atáráawata Póroyaa Páánabatima áaimma átáma mamá táwîq umáyiketa yeráwáqtí márûpikemma paábaq waqtukááe. 51 ánibo yenákámá yítaukake yomá ayúqtuweta ‘móragaraq íma yauwéqma keráwáqtí tái-aaipike nékaq kóyuye.’ téta Aikónia-marabaq kóuraaye. 52 miráitata Îtun-anna-wayukama Áátioki-marabaq máa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémaraawana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yeráwápímmá ógikaiye.

14

Póroyaa Páánabati yenákámá Aikónia-marabaq máqe-uraaye.

1 Aikónia-marupaqa yenákámá keqnáánîq umá Ítíraaeo-wayukati yirááti-naupaq uréta
íráqôn-aimma tirááye. yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta taíbaq Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-
wayukagaraq Îtuqtaba itáíq-itaiq urááe. 2 miráimanibo mi Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-
áímmá íma itáíq-itaiq kéeta yeráwáqá yaímma Yéqtaaeo-wayukati yúyánámmá mamá táwîq
umáyiketa Káriqton-annati yíbâqawaayuma ítama táwîq urááe. 3 miráimanibo yenákámá
Aikónia-marupaqa ayáqtáá-kanaama máeta uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-aimma kéteyana
Áánûqtuma Aokaq-Áágóni akoqnáámá kéyimitata yenákámá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa
wenamáa wenôpake kéyitata áraikoniq uráiye. netuqyaamá awaaméq-yátááqá tarôq urááye.
4 ánibo Aikónia-marupake-kayukama aarawaamá yeráwáqá yaíkaaq umá kaayaq-ánnáíq uréta
yaímma Ítíráaeo-wayukayopaq owata tébakaqa Îtuma yiwíkai-kayukayopaq urááe.
5 anaaékaqa Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítíraaeo-wayukagaraq yeqtí anó-kayukagaraq yeráwáqá
aarawaamá áíqma áíkuyikareta Póroyaa Páánabatima óqtatannapo yíkami-aimma tirááe. 6 ánibo
Póroyaa Páánabatima maamin-áímmá kéiteta yenákámá péqmareta kaayaq-márúpáqá
Arítaraabakaraq Tébeq-aukapaq kóuraaye. ánibo mi-kááyáq-márúqá Araaikóniabaq anó-
marukoni aúkáapi wáqe-uraaye. 7 miráitata min-áúkápáqá máa-kayukabimma yenákámá
mi átê-wataama Îtuqtaba tirááye.

Arítaraabaq Póroyaa Páánabatima máqe-uraaye.

8 Arítaraa-marabaqa móra aítauqa táwîq urái-naqa máqe-uraiye. ánibo min-náqá aítauqa
miráuma táwîq uráimma naayóbáqá anóama marákáraipoana wemá kanaaráq aammá íma
uréire uráiye. 9 miráitana min-nákómá Póroni watáama kéitaitana Póro wemá maamin-
nákóní itáíq-itaiq-yataakoma káonena wení aúyánápímmá téna 'maamin-nákóqtábá kanaaráq
itó-uma uréire íniye' téna ítaraiye. miráitana Póroma wenaúrapi karákéna tiráiye: 10 "emá
itó-uma aítauqa yamá arupú uwo." téna kétitana min-nákómá wemá páátákáá itó-
urena uréire uráiye. 11 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póron áama kéiteta máqe-o-
kayukama maami-qtátááqá káoneta yeráwáqtí yáabikemma anókaq ááyama tirááe: "ketáái
manîkómá wíyôpake waayúkaraa umá ketááráq kukááye." téta yeráwáqá tirááe. 12 miráitata
yemá Páánabatimma áwîqa Túties téta kéyamameta ánibo watáama tirái-náqá Póromma
Émitie téta áwîqa yarááe. 13 yeráwáqtí maníqá Túkikaq nunamummá tí-námmá anó-
marukoni áwábaq wáqe-uraiye. ánibo mórama anó-nakoma Túkini áwîqa múte yaúyewai-
nakoma wemá wíráati-yataariq umáketa awai-púrúmákáámá mi-márúkóní kurubín-óqtáráq
itó-urena Póromma Páánabatigaraq ikámma yiménáae téna uráiye. 14 ánibo timáyíkarai-nakarata
Póroyaa Páánabatima yenákámá maamin-áímmá ítátuweta mirákómmá íma ígáae téta íyamma
ôriq itata yenákátí unáákáqtôma yaráqma mipí yuwéta uyaatéta máqte-kayukati aúkáapi
uréta anókaq ááyama maará-tiraaye: 15 "maa-káyúkáô, nôraq itaráq keráwáqá maami-
qtátááqá tarôq kéoo? kerátámá keráwáqtê móraiq umá maa-márábí-káyúkámúye. kerátámá
paá keráwáqa Áánûqtuni átê-wataama kétima-timuye. naayó-qtátáákóqtábá yetíwîqa múte
yaúyoqtabama minnábike waéqtikayaaka kerátámá iráuye. matúq-matuq umá maí-Aanuqtuma
aabayákáráq maragaráq únókáráq máqte-qtataakaraq máqte-kamma marabíkáráq nópíkáráq
tarôq urái-nakoqtaba timá-timeyaaka kerátámá iráuye. 16 naayóbáqá wemá iyúwáitata
yeráwáqá máqte-marabake yeqtí yúyánákáq máqte-qtataaqa tarôq urááe. 17 miráitana máqte-
tupaama wemá máqte-kayukati aúkáapimma yaímma-yataaqa kéyimitata mi-qtátááqá yemá
aónaraae. ánibo Áánûqtu wemá keráwáqá aaqá kétimitana keráwáqtí yókáq-yátááqá mamá
parú kéitaq yókáké-qtátááqá mamá kéneq keráwáqá timuqá kémaraae. 18 miráitana Póro
wemá maamin-áímmá waayúkama kétima-yimitatamanibo yeráwáqá íma kéiteta yeráwáqá paá
máqte-kayukabama aáwaqa agamá ákûq umáyikaiyaba yíkaraae.

Póromma óqtatannapo ikákaae téta tirááe.

19 yaímma Ítíráaeo-wayukama Áátioki-marabakekaraq Aikónia-marabake iráa-kayukama
yeráwáqá waayúkati yúyánámmá mayéta Póromma óqtatannapo ikákaae. miráitata yemá
Póroqtabama pukaíyáa téta anó-marupakema yabitimá paábaq márûte yukááe. 20 miráimanibo
yaímma Îtun-anna-wayukama Póromma amakaq ya ikúyakaraawana Póroma itó-urena anó-
marupaq yauwéqma utáiye. ánibo aabáyaama Póroma Páánabatigaraq yenákámá Tébe-marabaq
kóuraaye.

Póroyaa Páánabatima yenákámá Tíriabake yauwéqma Áátioki-marabaq irááye.

21 Póroyaa Páánabatima Îtuni átê-wataama Tébe-marabaq máa-kayukama kétima-yimeta Îtun-
awikaqa netuqyaa-káyúkámá iyápó-annama mamá aúqyiketa anaaékaqa maréta Arítara-
marabaq uréta mikákémmá Aaikóniabaq uréta Patíriyaa Áátiokaq urááye. 22 miráitata

yenákámá mi kaumo-márábáq Îtun-anna-wayukati íyaqa mamá akoqnáá kéumayiketa maará téta yenákámá akoqnáá umá tiráiye: “keráwáqá maamin-áímmá itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. Aánûqtuma yabíkái-marupaqa uyáberanunataamanibo áqnáabaqa ketáámá ummaamá mamayéqtaae.” téta tirááye. 23 ánibo máqten-aukapaqa Îtun-aama itáa-kayukama áíkuyo-kayukati aúkáapikemma yaímma yetí anó-wayukama mamá tarôq umáyíkaraaye. miráitata yenákámá aáwaqa awéta uréta Îtukaq nunamummá kéteta Îtukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá uyátárai-nakoma yemmá yíwáqnaa ígáae.” téta tirááye. 24 anaaékaqa yenákámá Patíria-aukapaq kótámatuweta Paapíriya-marabaq urááye. 25 miráitata yenákámá Pégaabaq átê-wataama timá yímiqtuweta anaaékaqa Aatáária-marabaq kukááye. 26 ánibo Aatááriabakemma yenákámá únópí-káárébí Áátioka-marabaq yauwéqma urááye. ánibo naayóbáqá mi-márúkákémmá Póroyaa Páánabatima yínêkuyeta nunamummá kéteta Áánûqtuni yíwáqnaa í-yátáákómá yenákáyôpaq máinata wení mayaímá mayaígáae téta tiráa-mayaima yenákámá mamá ánatatuweta irááye. 27 yenákámá Áátioki-marukaq iréta Îtun-aama kéitaa-kayukama mamá áíkuyikaraaye. ánibo Áánûqtuma yenákátê yagaroqtamá nôrawabi urái-qtataaqtaba kétima-yimeta maará téta tirááye: “káqo-kayukabimma Áánûqtuma aamá awíqyikena oqtamá íyikaitata yemá Îtun-aama itáíq-itaiq kéoe.” téta yenákámá máqte-kayukama timá yímikaaye. 28 ánibo yenákámá mi-káyúkátê taíbaq-kanaama máqe-uraaye.

15

Yérútáárebaqa monoq-áímmá kéitaa-kayukama áíkuma watáama tirááe.

1 yaímma Yúría-wayukama iréta Îtun-anna-wayukama maará téta watáama timá yímikaae: “keráwáqá Mótetini ámáan-aimma íma waráiyata kerawáqtí túma kárâraiyanama kanaaráq Áánûqtuma íma kúmiq-yataapike tiwirániye.” téta tirááe. 2 yemá mirá-timatuwaawata Póroyaa Páánabatima min-áímmá kéiteta yenákámá mi-káyúkátê íyamma éta akoqnáá umá aamá tirááye. miráitata yaímma yíbâqawaaraa-kayukama Póroyaa Páánabatima timáyikaayata tébakaq-wayukate Yérútáárebaq uréta iyápó-annagaraq anó-kawaa-wayukama yekáq watáama móma téite urááe.

3 ánibo Áátioki-marabaq Îtun-aama itéta áíkuyo-kayukama yeráwáqá mi-káyúkámá timáyikaawata kégomma yemá Pinítiabakaraq Taméríabakaraq urááe. miráitata mi-kááyáq-áúkápáqá yemá Îtun-anna-wayukaraq timá tágeta káqon-anna-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma yirummá mamá waéráiye téta timá yímikaae. miráitata yemá Îtun-anna-wayukati íyaqa mamá iráqôniq urááe. 4 miráitata yeráwáqá Yérútáárebaq yewata yaímma timáyíkarai-kayukagaraq yetí kawáá-wáyúkágáráq yemá kéyimoneta miráo-maarao timáyíkaraae. miráitata Póroyaa Páánabatima yenákátê Áánûqtuma nôrawabi i-qtátááqtábámá watáama timá yímikaaye. 5 ánibo yaímma Pérati-wayukabike Îtun-aama watí-uma maará-tiraae: “tiwiránîqtaba yeqtí yúma kégareq yeráwáqá timá-yimiyata Mótetini ámaan-aimma wáráaro.” téta tirááe. 6 miráitata yaímma anó-monoq-wayukagaraq timáyíkarai-wayukagaraq mórabi áíkuteta min-áímmá timá uwákáae. 7 miráitata yemá taíbaq-aimma timátúwáawana Pítaama watí-urena maará téna timá yímikaiye: “ketíbâqawaayuo, naayóbáqá Áánûqtuma kemmá tiwiréna átê-wataama káqo-kayukabi mó-ketima-yiminata yemá kéiteta Áánûqtukaq itáíq-itaiq ígáae téna tiwíkaiye. minnáyaba keráwáqá ítaraae. 8 Áánûqtuma máqte-kayukati íyaqnobaqa káonenaboana yíyaqnobaqa iráqôniq kéitana keqtáá kétiraatiye. miráitana wemá wení Aokaq-Áámá yeráwáqá kéyimimma miráuma naayóbáqá keqtáá tímikainiq umá kéyimiye. 9 Áánûqtuma wemá keqtáámá ôriq umá íma kétiraatenata yeráwáqá aokarîq imá kéiye. ímiye. yeqtí yúma íkegareq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéowana wemá yeráwáqtí yirunóbáké kúmiq-yataaqa mamá paá kéumayikaiye. 10 miráitaq yeqtí yúma kégareqtaba keráwáqá nôraq itaráq Áánûqtumma áyamma iníq kémakateo? miráitaq maamin-úmmáán-ámáán-áímmá monoq-áímmá kéita-kayukabimma íma yíméro. naayóbáqá ketítaubikotaama yeráwákáráq ketáágáráq maamin-úmmáá yátááqá kanaaráq umá íma wakáunatae. 11 miráimanibo ketáámá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéunanata wení íráqô-qtataaqa wenamáa wenôpake kéitana keqtáá mamá paá kéumatikenata tiwíkaipoana miráráá umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwíkaiye.” téna Pítaama tiráiye.

12 Pítaa wemá mirá téna kétitata yaímma áíkutaa-kayukama yeráwáqá aamá íma téta yéráwáqá Póroyaa Páánabatima min-nákátí yúrapi karákááyata Áánûqtuma yenákátí iyáákaq máqtemma awaaméq-yátááqá tarôq umá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiráátin-aimma yenákámá tirááye. 13 ánibo yenákámá maamin-áímmá timá ánatatuwaayana Yêmiti wemá tiráiye: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ketáámá ítáaro. 14 Tááímoni Pítaama wemá keráwáqá timá-timikaiye. áqnáabaqa Áánûqtu wemá wení yabíkái-qtataaqa yúwáitana káqon-annama

Yéqtaaeo-wayukabimma kégumitana mi-káyúkábíkémmá Áánûqtu wemá yaímma yiwíqma wení waayúkaiq uráiye. 15 minnáyaba naayóbáqá móráma Áánûqtuni amuné-náqá Émoti wemá agamatá-kánnáábí maará-tiráine.
16 ‘uyátárai-nakoma Áánûqtu wemá tiráiye.
anaaékaqá kemá yauwéqma yénúne.
miráinaq kemá yeráwáqá Tébitin-anna-wayukama aúgen-augen umáyikanune.
miráitata yeráwáqá miráuma móra-namma aútú kamá wáinikaa umá yeráwáqá mááe.
miráipoaq kemá mi-námmá yawítíma aúge-nakaa ónúnnama miráuma Tébitin-anna-wayukama mamá íráqôniq umá umáyikanune.
17 miráipoana máqtemma káqon-anna-wayukagaraq yaímma ketábá yiwíkauna-wayukagaraq yemá uyátárai-nakoqtaba abáá-inoe.’
18 téna naayóbáqá uyátárai-naqa Áánûqtumma wenamáárîq maamin-áímmá aúyánápi téna tiráiye.”
19 miráitana Yêmiti wemá móragaraq maará téna tiráiye: “káqon-anna-wayukama yeráwáqá Áánûqtuma yirummá káme-kayukama ketáá íma ummaan-ámáán-áímmá yeráwáqá yiménúnatae. 20 minnáyaba ketáá aúbama agamá yeráwáqá paá maará timá-yimenunatae. ‘yeráwáqá yeráwáqtí maníkáq awéqa timátuweta yeqtáaimma táwîq kéomayiketa miráráá íoro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-ááímmá íma tarôq ígáae. miráuma yaímma waí-waakoni naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiye-kama naaemá íarena íma naaro.’ téqtaa timá-yimenunatae téna Yêmiti tiráiye: 21 “ánibo minnáyaba Mótetini ámáan-aimma máqte-marupaqa monoq-náúpáqá Tabaati-yúpáámá yoráuma ítaraae.” téna tiráiye.

yeráwáqá aúbama agamá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama timáyíkaraae.

22 miráitata yeráwáqá yaímma iyápó-annagaraq yeráwáqtí aúkáapimma yeqtí anó-kayukagaraq awaaméqá umáyikena yiwíkai-kayukagaraq máqtemma Îtukaq yirummá ámê-kayukama yemmá yiwíkaae. minnámo yiwiráa-kayukama Póroyaa Páánabatite Áátioki-marupaq wígáae téta yiwíkaae. miráitata yeráwáqá kaayaq-nákámá Yúqtaatima móra-awiqa Paatáábati wegáráq móra-naqa Táératima yenákámá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôn-ano-wayukae. 23 maamin-áúbámá yetê mamé urááe:
“ketáámá keqtíbâqawaayutaama timáyíkarai-wayukagaraq anó-kayukagaraq keráwáqá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama ketíbâqawaayuraa umá Áátioki-aukapaq Tíriyapakaraq Tirítiabaq máa-kayukama keráwáqtábá wágááe téqtaa kétunatae. 24 yaímma-wayukama keqtáábíkémmá keráwáqtôpaq uréta yeráwáqá kaaqaari-áímmá téta keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéoe-aimma ketáá itáunataamanibo keqtáábíkémmá aamá yeráwáqá íma mamé uréta yeráwáqá paá kaaqaarigónîq kéoe. 25 miráitata ketáámá minnáyabataa aamá timá móra-akaq maréqtaa ke-qtáábíkémmá kaayaq-nákámá timáyikaunatataa yenákámá yagaroqtamá ketáá tíkái-nakama Páánabatiyaa Pórogaraq keráwáqtôpaq yeráwáqá kéoe. 26 yenákámá ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni mayaírákémmá puíyóyaqtabama íma ikatîqa kéoye. 27 miráitaqtaa ketáámá kaayaq-nákámá Yúqtaatiyaa Táérati yenákámá timáyikaunatataa keráwáqtôpaq kéoyapoata yenákámá yenamáárîq mimóra watáama agayáuna-aimma mó-tima-timiyaq itánoe. 28 ánibo keqtáábímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mimóráq-túyánámmá kétimitaqtaa ketáámá aamá timá móra-akaq maréqtaa ummaa-yátááqá keráwáqá íma mayáńoe téqtaa ketáámá pááqyan-amaan-aimma paá agatáunatae. 29 ítáaro. maníkáq awéqa timátuweta yimíyan-aawaqa íma naínoe. waí-wáákóní naaemá íma néta móra-wamma ánúwaramma ibibamá ikámaraiya-kamma íma naaro. miráuma aaraukáqá mamá yataí-áímmá íma tarôq oro. mirá-qtataariq éqa keráwáqá íráqôniq ínoe. áre.” téta min-áúbábí tirááe. 30 miráitata yemá maamin-áúbámá maméta Áátioki-marabaq kóuraae. Áátioki-marabaq kéwetama áíkuma itáíq-itaiq kéo-kayukama maamin-áúbámá maméta móma yímikaae. 31 ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá maamin-áúbágómá umá yíqtaaiq iqtábá yoráuma ítátuweta yeráwáqá yimuqá ôriq umá makááe. 32 miráitata Yúqtaatiyaa Táératima yenákámá Áánûqtuni amuné-nákórátámá yenákámá mi-kayúkábímmá ayáqtáákaq watáama téta Káríqton-anna-wayukati yirummá mamá akoqnáá umáyíkaraae. 33 miráitata yenákámá Áátioki-marupaqa pááqyamma ayáqtáá-kanaama kémaeyata yetíbâqawaayuma min-nákámá iyuwáíyáqtábá timá kaayoné umáyíkaraae. 34 miráimanibo Táérati wemá yuwéna mibáq Áátioki-marabaq máqe-uraiye. 35 Póroyaa Páánabati yenákámá Áátioki-marupaqa netuqyaa-kánáámá taíbaq óq-wayukate yagaroqtamá kémaeyata Áánûqtuni watáama kéyiraateta timá yímikaaye.

Póroyaa Páánabati yenákámá yatákááye.

36 yaímma-kanaama yátáitana Póro wemá maará téna Páánabatimma timá ámikaiye: “kerátámá máqte-marabaq uréire umá Áánûqtuni watáama timá yímikauya-kayukama yeráwáqá

íráqôniq umáwaq uyátárai-nakokaq itáíq-itaiq kéino téna tiráiye. 37 miráitana Páánabatima Yóáane Máákima awíqmena yenákátê wínéna uráiye. 38 miráimanibo Póroma maará-tiraiye: “naayóbáqá wemá Paapíriya-marukaqa tiyuwénarata wemá maami-máyáímá íma mayéna kóuraipoaka wemá kerátátê íwiniye.” téna tiráiye. 39 miráitana Póroyaa Páánabatima yenákátí yúyánákómá íma móraiq uráibo ôriq-oriq itata mikáké yaíkaaq urááye. miráitana Páánabatima Yóáane Máákimma awíqmeta yenákámá únópí-káárébí uréta Táíparati-marabaq kóuraaye. 40 ánibo Póroma Táératimma awíqmeta kóyata Îtun-anna-wayukama maará-tiraae: “uyátárai-nakoni kaayoné-yátááqá kenákátê waíno.” téta tiráae. 41 ánibo Póroma Táératimma awíqmeta Tíriabakaraq Tirítiabakaraq kéwena Îtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá mamá akoqnáá uráiye.

16

Tímoti wemá Póroyaa Táératite yagaroqtamá uráiye.

1 Póroyaa Táératima Tébe-marabakaraq Arítaraa-marabakaraq uráiye. ánibo mi-márúkáqá mórama Îtun-anna-naqa máqe-uraimma min-nákón áwîqa Tímotie. mórama Ítíráaeo-annabiken-inikoni áanikoe. min-íníkómá Îtukaq itáíq-itaiq miráimanibo aboámá Karíki-nare. 2 miráitata yaímma Îtun-anna-wayukama Arítaraabakekaraq Aikónia-marupakekaraq yemá Tímotin áaikoma yeqtí yúrakaq íráqôniq uráiye. 3 ánibo Póroma Tímotimma ketê wíkáae ténaboana wení aúma kárataiye. Ítíráaeo-wayukama mibáq máaqtabae téna miráuraimanibo wení aboámá Yéqtaaeo-naqa máetata máqte-kayukama aónaraae. Ítíráaeo-wayukayaba íyamma iyá téta wení aúma kárátaiye. 4 ánibo yeráwáqá anó-marupaq kéweta naayóbáqá Káríqton-annagaraq aúbabi agamá tiráan-aimma kétima-yimeta ‘keráwáqá maamin-áímmá wáráaro’ téta tiráae. 5 miráitana máqten-aukapake Káríqton-anna-wayukama yeráwáqá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéowana móra-mora-taoqa taíbaq yorupamá mórabi yoráutaae.

Póroni kaikáá-qtátááré.

6 yeráwáqá maréta Parítia-marabake Karétia-marabaq kéowana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Étia-maragoni aúkáapimma Áánûqtun áama abarokáq mó-tiyaba íma iyúwáitata tiráae. 7 miráitata yeráwáqá maréta Mítia-marukaq uréta mikákémmá yeráwáqá Pitínia-marupaq wínéta kéowana Aokaq-Áágómá yeráwáqá yáqtokaiye. 8 miráitata yeráwáqá Mítia-maruqa kótámatuweta Taróqaati-marabaq uráae. 9 mi-nókáámmá Póroma móra-yataaqa kaikáá umá aónaraiye. miráitana mórama Maaterónia-marupake-nakoma itó-urena Póromma inaa-inaa tiráiye: “emá Maaterónia-marabaq iréwaq keqtáá tíwáqnaa uwo.” téna kétitana aónaraiye. 10 ánibo Póroma mirá-qtátááqá káonaiqtaba páátákáá kemá Arúkegaraq ketáámá yokaa uréta aammá ónúnna-aqtabataa abáá-uraunatae. miráitaqtaa ketáá utáunataama Áánûqtuma mi-káyúkábí átê-wataama mó-tima-yimero téna kétaayaiye téqtaa ketáá tiráunatae.

Aríriaama Káríqton-annama aúkáiye.

11 ketáámá Taróqaati-marukakemma únópí-káárébí kéunanataa únópí-kááregómá maréna Tamáátarati-marabaq uréna káqon-aabayanapimma mikákémmá Niyáápori-marukaq uráunatae. 12 ánibo mikákémmá ketáá mi-márúqá yuwéta Píripaaibaq uráunatae. Maaterónia-wayukati anó-marukaqa naayóbáqá Arómani-wayukama yeráwáqá mi-márúkáqá ya máqe-uraane. miráitaqtaa mi-márúkáqá ketáámá yaímma-kanaama ya máqe-uraunatae. 13 ánibo Tabaati-yúpáámá ketáámá anó-marupakemma yuwéta máápaqa móra-nokoni áwábaq nunamummá ténaqtaa kéunanataa min-áúkápáqá yaímma-noinimma yemá mórabi áíkuma máawaqtaa yeráwáqtê ketáámá watáá-wataa tiráunatae. 14 ánibo mi-nóínípíkémmá móra-inikoni áwîqa Aríriaae. wemá Táíyátáéra-marapaken-inimma wemá karogaro-tábáráábémá yakáqma anó-kayukama kéyimena minnárake móneqa kémayena Áánûqtukaq nunamummá téwain-inikomma wemmá uyátárai-nakoma wení aúyánámmá mamá íráqôniq umákáitana wemá Póron áama ítaraiye. 15 ánibo min-íníkómá yaímma wení waayúkagaraq yeráwáqá Îtuqtaba nommá péqtuwaawana min-íníkómá maará-tiraiye: “kemá áraimma uyátárai-nakokaq itáíq-itaiq kéonaqa keráwáqá kanaaráq máqtemma ketí naaúpaq yero.” téna titaqtáá ketáá wení-naupaq uráunatae.

Póroyaa Táératima yenákámá Píripaibaq ánná-naupaq máqe-uraaye.

16 móra-taoqa ketáá nunamummá tí-márúpáq kéweqtaa mórama paá-mayai-inaaruma aónaraunatae. ánibo wepímmá tái-aagoma máena mi tái-áágómá wemmá amuné-áímmá tiráiye. anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtaba kétitata min-ínáárúgóní kawáá-wáyúkámá wení akoqnáárake móneqa mayéwaone. 17 min-ínáárúgómá Pórogaraq ketáái tinaaé kéyena wemá anókaq ááyama tiráiye: “maami-káyúkámá yemá mú mikákáá anómma uyátárai-nakoni

mayaí-wáyúkábóata yemá Áánûqtuma keqtáá kúmiq-yataapike tiwiránîqtaba watáama kétima-timetaae.” téna min-ínáárúgómá tiráiye. 18 máqte-tupaama min-ínáárúgómá min-áímmá timáe kéuwitana Póroma min-áímmá ítáimma ábôgaitana wemá waéqma min-ínáárúmá káonena maará téna tái-aagoqtaba tiráiye: “Îtuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakon áwîkaq emá min-ínáárúgóní arunóbáké ayuwé paábaq kóaao.” téna kétitana páátákáá tái-aagoma ayuwéna kóuraiye. 19 ánibo min-ínáárúgóní kawáá-wayukama aónaamma yemá móneqa mayéwaon-aaimma tái-aagoma ayuwéna kégoiqtaba mi-káyúkámá yemá Póroyaa Táératimma yáqtoqma yiwíqmeta máqte-kayukati yúbáq anó-kawaa-wayukaraq urááe. 20 mikákémmá yiwíqmeta aamá ítama yainaí-wáyúkáráq uréta maará-tiraae: “maamin-nákámá yenákámá Ítiráaeo-nakaboata ketáái márûqa mamá táwîq kéoye.” téta yemá tirááe. 21 miráitata yenákámá keqtááyábá káqon-aaimma ‘wáráaro’ téta kéteyamanibo ketáámá Arómani-wayukama min-ááímmá waraíyábá aammá áúkaiye.” téta tirááe. 22 ánibo aarawaamá yemá máqtemma min-nákáti paá-yubi kémaraaqtaba aamá ítama yainaí-wáyúkámá yemá Póroyaa Táératini kúberai-unamma ayúqtuweta máqte-kayukama ‘tebûqa yíméro’ tewata yemá maami-kááyáq-nákámá tebûqa yímikaae. 23 miráitata yeráwáqá maamin-nákámá tebûqa yímítuweta yiwíqmeta ánná-naupaq móma yíkáreta ánná-wayukati kawáá-nákóqtábá oqtamá umá akoqnáá uwo’ téta tirááe. 24 ánibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá maamin-ákóqnáá-áímmá iténa wemá maamin-nákámá yiwîqma naaún-arunobaq yíkarena yenákátí yítaukaqa akoqnáá-annanapo kúyikatuwena iyúwáitata min-náúpáq máqe-uraaye.

25 nokáámma Póroyaa Táératima Áánûtukaq nunamummá timátuweta imá kéteyata ánná-wayukama yemá ítaraae. 26 mirá kéitana páátákáá anómma márûma yokéna ánná-wayukati naakóní ábo-tagoma karekóq uráiye. páátákáá máqten-anna-wayukati iyáápikema akoqnáá-annagoma máqtepaq yarákuraiye. 27 miráitana ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma wemá itó-urena aónaimma ánná-nakoni máqten-oqtagoma íguraiye. máqtemma ánná-wayukama kóuraawaa téna wení tokóru-yakaa-puma yabitiréna wenamáárîq wení ánûwaramma araráánéna uráiye. 28 mirá kéitana Póroma anókaq ááyama tiráiye: “emá enamáárîq enaúma íma mamá táwîq uwo. ketáá máqtemma kanaaráq máunatae.” téna Póroma tiráiye. 29 ánibo ánná-wayukaraq-kawaa-nakoma ikatíq kéitata ‘ómmá kúraqme yero’ titata ómmá kúraqma tágaraawana wemá uyaaténa Póroyaa Táératiti yítaupi aiqá ya atákuraiye. 30 ánibo mi-kawáá-nákómá Póroyaa Táératimma yiwíqmena máápaq kumá yaúbarena maará téna timá yímikaiye: “kenákámá umaatarááya-nakao, nôraq kéonanawaq Áánûqtuma kemmá mamá atóbatikaniyo?” téna wemá tiráiye. 31 ánibo yenákámá maará téta timá ámikaaye: “emá Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéinana Áánûqtuma emmá kúmiq-yataapike káwirainana ení aara iyápógaraq móraiq oro.” téta tirááye. 32 miráitata yenákámá uyátárai-nakon-aama kétimameta máqtemma wení naaúpaq máa-kayukayabagaraq timá yímikaaye. 33 mi-nókáámmá Póroyaa Táératimma tebûqa yímîqmaraapimma yenákátí náomma nommá kumá tete kéumayikena min-nákógáráq máqtemma wení aara iyápóma yeráwáqá Îtuqtaba nommá pékaae. 34 miráitana wemá Póroyaa Táératima yawíqmena wení naaúpaq uténa aáwaqa yímítata narááye. ánibo wemá wení móra-naoq-wayukagaraq wegáráq máqtemma Áánûqtun-aama ítááqtaba yimuqá makááe.

35 aaqá iráráitata aabáyaanapimma aamá ítama yainaí-wáyúkámá yaímma i-wáyúkámá timáyiketa ‘min-nákámá timáyíkénata kóotao’ téta máma timá ámikaae. 36 miráitana ánná-wayukaraq kawáá-nákómá Póromma timá ámikaae: “aamá ítama yainaí-wáyúkámá téta ‘kenákáyábámá iyúwénata kóotao’ téta tepóaka yaákare kóyuye.” téna timá yímikaiye. 37 Arómani-wayukati ámáan-aimma téna “Arómani-wayukama tebûqa íyimero.” kétepoana Póroma maará téna timá yímikaiye: “kerátámá Arómani-nakamuyamanibo yemá kekárátábíkémmá árain-aimma íma ítama yaíkaae. ímiye. aarawaatí yúrakaqa paáyaba kekárátámá tíkakaakaratae. miráitata yemá kekárátámá ánná-naupaq tíkaraae. ánibo íbêqa kekárátámá aúpáráq timátikanetaq kéoo? áraimma ímira-inoe. yenamáárîq iréta kekárátámá mamá máápaq márûte tiyuwánôkaratae.” téna Póroma tiráiye. 38 ánibo i-wáyúkámá maamin-áímmá maméta aamá ítama yainaí-wáyúkáráq mó-tima-yimewata yemá min-áímmá ítáamma Arómani-nakaboata ôriq umá ikatíq urááe. 39 miráitata yeráwáqá uréta min-nákámá mó-tima yiruqtabá umáyiketa máápaq iyúwáawata ‘mi-márúqá yuwéka kóokao’ téta yeráwáqá tirááe. 40 miráitata yenákámá ánnábike yuwéta Aríriaani naaúpaq urááye. mibáq yenákámá yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yimónatuweta Îtuni watáama kétima-yimeta yeráwáqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyiketa yenákámá kóuraaye.

17

Tetarónáíkaq-wayukama Póroyaa Táératima yíkamineta urááe.

1 Póroyaa Táératima yenákámá maréta Áápîpori-marabakemma Aaporónia-marukaq uréta mikákémmá maréta Tetarónáíkaq Ítiráaeo-wayukati monoq-námmá wái-marukaq urááye.

2 miráitana naayóbáqá Póro wemá mirá éwainiq umá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáqá kaumo-Tábáátígóní aúkáapimma wemá yeráwáqtê yagaroqtamá maéna Áánûqtuni wannaabí agamatán-áímmá timá-yimikaiye. 3 ánibo wemá Áánûqtuni áaimma kétima-yimena “keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-nakoma wemá aú-tiqa mayéna pukéna itó-iniye” téna tiráimma “maamin-náqá wemá Îtue. wemá keqtáái kúmiq-yataapike tiwirániye.” téna Póro wemá tiráiye. 4 miráitana mi-káyúkábíkémmá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtqtaba kéiteta yeráwáqá Póroyaa Táératiti yinaaé wakááe. yaímma Karíki-wayukama yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéo-kayukama kaayaq-nákátí yinaaé kéwaraawata yaímma anónoinimma yeráwákáráq mirá-uraae.

5 miráitana yaímma Ítíráaeo-wayukati íyakoma táwîq kéitata yeráwáqá yaímma-wayukama oótamma íma makáa-kayukagaraq yaímma tái-wayukama timáyíkaawata yeráwáqá márûqnobaq uréire kéeta anókaq ááyama aamá kéteta Yéitonini naammá yeráwáqá ya ikúteta Póroyaa Táératima máqte-kayukati yúrakaq yiwíqmeta yinéta urááe. 6 miráimanibo yeráwáqá íma mikááyáq-nákámá yimóneta yeráwáqá Yéitonikaraq yaímma yíbâqawaaraa-kayukama yáqtoqma yiwíqmeta kámááni-wayukaraq kéyeta yeráwáqá maará téta anókaq ááyama tirááe: “maamikáyúkámá yeráwáqá máqten-aukapaqa tái-aaimma tarôq umáe uréire kéeta íbêqa yeráwáqá maa-márúkáq ketáábí ya mááe. 7 ánibo Yéitonima wemá mi-káyúkámá yiwíqmena wení naaúpaqa ma kéyikaiye. máqtemma yeráwáqá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni ámáan-aimma káarateta tirááe: “káqomma yabíkái-naqa máimma áwîqa Îtue kéte.” téta tirááe. 8 aarawaagáráq kámááni-wayukagaraq yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá máqtemma ôriq umá íyaqtaba urááe. 9 miráitata Yéitonigaraq wetê oq-wáyúkágáráq yeráwáqá máqtemma móneqa meyánîq umátúwáawata anó-kamaani-wayukama yeráwáqá iyúwáawata kóuraae. Póroyaa Táératinopake nékaq máiyaq yetí móneqa yauwéqma yimínoe.

Póroyaa Táérati yenákámá Péríabaq mayaímá matááye.

10 kumayuqá aúráitata nokáámma Póroyaa Táératimma yíbâqawaaraa-kayukama yenákámá Péríabaq timáyikaayata mi-márúkáq uréta yenákámá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq uyábékaaye. 11 ánibo Ítíráaeo-wayukama Péríabaq máa-kayukama yeráwáqá íráqôniq umá Áánûqtuni watáama itéta yaímma-wayukama Tetarónáíkaq máeta Áánûqtuni watáama íma ítáakayukaraa yeráwáqá íma urááe. ánibo máqte-tupaama yeráwáqá Áánûqtuni watáama agamatákánnáámá kéyorauteta Póroni watáama ‘árainabiyo?’ téta yeráwáqá tirááe. 12 miráitata taígani aarawaamá yaímma Karíki-wayukabike yaímma waagáráq anó-noinikaraq yeráwáqá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéeta yirummá ámikaae. 13 Póro wemá Áánûqtuni watáama Péríabaq máa-kayukama kétima-yimitata yaímma Ítíráaeo-wayukama Tetarónáíkaq máakayukama yeráwáqá itéta mi-márábáq uréta aarawaamá Póroni watáama kéita-kayukati yúyánámmá mamá tawîq umáyikaraae. 14 mirátata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá páátákáá Póromma únón áwabaq timákáawana kóitata Táératiyaa Tímotima Péríabaq paá máqeuraaye. 15 ánibo Póromma aapaké awíqmeta ye-káyúkámá Áátenibaq nékaq mó-ayuweta yemá yauwéqma Péríbaq kégowana Póro maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá móma Táératiyaa Tímotima timá-yimiyatawaq yenákámá páátákáá ketôpaq yetao.” téna timá yímikaiye.

Póroma Áátenibaq Îtuni watáama tiráiye.

16 ánibo Póroma Táératiyaa Tímotiti yiwémá Áátenibaq máena aónaimma mi-márúkáqá yaataq ikúqma waayúka óiqa tarôq umáketa minnáraq nunamummá kétewana Póroma minnáma aónaimma wení áyakoma táwîq uráiye. 17 miráitana wemá máqte-tupaama monoqnáúpáqá uténa Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq nunamummá kétekayukagaraq yemmá akoqnáá umá watáama tiráiye. miráitana máqte-tupaama waabákáyúkámá áíkutaawana yeráwáqtí yúrakaq agarokáq watáama tiráiye. 18 ánibo yaímma yeqtí yirááti-wayukama yetí tugarukón áwîqa Epikúriayaa Atóika yemá Póróte kárún-aaimma tirááe. yaímma-wayukama maará-tiraae: “wemá aamá íma ítarai-nakoma waayúkama timónaigaae téna mirá kéiye. netuqyaan-áímmá tin-nákómá nóin-ainaq tínénaq kéiyo?” téta kétewata yaímmawayukama maará-tiraae: “wemá káqo-marupake kaaqaari maníkóní watáama kétiye.” téta tiráámanibo Póroma Îtuni átê-wataama kétima-yimena Îtuma pukéna itó-uraiqtaba kétima-yimitata yeráwáqá mirán-áímmá tirááe. 19 miráitata yeráwáqá Póromma awíqmeta káánítóre-wayukaraq uréta yemá maará téta tirááe: “emá aúgen-aimma máqtemma aarawaamá timá-yimen-aimma tinaqtaa ítáano. 20 maamin-áímmá ténaqtaa ketáá ítáúnama aokaríq kéiye. miráinaa mináíkoní áaimma tinaqtáá ítáano.” téta tirááe. 21 Áátenibaq-wayukagaraq káqo-marupake Áátenibaq yama kémae-kayukama yemá yeqtí anó-kanaama yuwéta mikáq yama máeta máqtemma aúgenaiqtaba kéiteta téite urááe.

22 ánibo Póroma káánítôre-wayukati áíkuma máa-marupaq Éríáápagatiq wenáwîqa itó-urena wemá tiráiye: “keráwáqá Ááteni-wayukao, keráwáqtí manikókáq akoqnáá umá nunamummá kétewaq káonaune. 23 miráitaq kemá uréq keráwáqá nunamummá kéte-naupaq utéq aónaraunama keráwáqtí manikókáq agamá amí-yáréráqá móra áubama maará téq agamakéáe. ‘maaminnáma ketáá íma aónarauna-naqa móra uyátárai-nakoe.’ téq agamakéq min-náqá keráwáqá íma aónareq wekáq nunamummá paáyaba tiráamanibo íbêqa kemá minnákóní watáama kétima-timune. 24 ánibo Ááníqtu wemá máqte-qtataaqa maa-márábí wáiqtataaqa tarôq uráiye. miráitana Ááníqtuma wenamáa wîyopakaraq mararákáráq anómma uyátá-maqma máiye. miráitana wemá waayúkama iyáápike umáráan-naupaqa íma kémaiye. 25 ánibo Ááníqtu wemá móra-yataaqtaba íma aqtórárîq kéena móra-nakoni ayáákogaraq mamá tíwáqnaa íniye. téna íma kémaiye. ímiye. wemá wenamáárîq máqte-kayukabimma aúgenauwaraima kéyimena máqte-qtataakaraq aáma kéyimiye. 26 miráitana kímora-naqa wemá tarôq uráitana wepíkémmá mamá netuq-wáyúkámá abarokáq urááwana wemá mamá máqtemarabaq yíkáraiye. miráitana wenamáárîq yeráwáqtí máe-kanaama maréna yeráwáqtí máamaruqa kéyimena uráiye. 27 ánibo Ááníqtuma miráuraipoata yeráwáqá wemmá abáá kéetama wemmá aónainoe. miráitana Ááníqtuma keqtáá móra-mora-yutaa ketáái nékaq íma máiye.

28 ‘miráitaqtaa ketáámá wepí máeqtaa ketáámá tú aréqtaa uréire kéunataae.’ miráuma naayóbáqá keráwáqtí aamá ítaraa-kayukama yemá tirááne; ‘ketáágáráqá Ááníqtuni iyápóannataa máunatae.’ téta tirááne. 29 owé. ketáámá Ááníqtuni iyápó-anna máeqtaama wetábámá íma áwáarara kain-óqtánábi mónerabi óqtane. ítenatae. móra-yataaqa waayúkagoni ayáápikenabi aúyánápiké tarôq umákáraiye téqtaa íma ténátae. 30 naayóbáqá waayúkama aamá íma ítaraa-kanaaraqa yeráwáqá nói-qtataarabi mi-kánáárágá tarôq kéowanama Ááníqtu wemá aamá minnáyaba yainaí-áímmá íma tiráine. íbêqa wemá máqte-marupaq máa-kayukayabama téna ‘keráwáqá keráwáqtí tái-aaipike waéráaro.’ téna kétiye. 31 miráitana Ááníqtu wemá móra-kanaama maréna móra-taoqa máqte-kayukama kateko-yátáákáq yeráwáqtí yáaiqtaba aamá ítama yainánîn-naqa awíkaipoana weqtábá ketáá itáíq-itaiq ónúnataama min-náqá wemmá pukáipike mamá itó-uyakaraiye.” téna Póroma Ááteni-wayukama tiráiye.

32 yeráwáqá ítáamma maamin-náqá Îtuma wemá pukéna itó-urain-aimma Póroma kétitata yaímma-wayukama yeráwáqá kéiteta wíráa kéowata yaímma yeráwáqá tirááe: “emá móragaraq maamin-áíqtábá kétinaqtaa anaaékaqa ítáano.” téta yerwáwáqá tirááe. 33 miráitana Póro wemá mi-káyúkámá iyuwéna kóuraiye. 34 ánibo yaímma-wayukama Póroni anaaé kéwaraawata káánítôre-wayukapikemma móra-naqa áwîqa Taeonítiati wegáráq móra-inimma áwîqa Aráámari wegáráq yaímma-wayukagaraq Ááníqtuqtaba itáíq-itaiq urááe.

18

Póroma Kóriti-wayukabi mayaímá matáiye.

1 anaaékaqa Póro wemá Ááténibaq yuwéna Kóriti-marabaq uráiye. 2 ánibo mórama Ítíráaeonaqa wenáwîqa Akíra weni márûqa Pááqtatibaq naayóbáqá Akíra wegáráq weni ánáakoma áwîqa Patíra yenákámá Ítari-maruqa yuwéta yaímma Ítíráaeo-wayukayaba Ítari-marupake anókawaa-nakoma áwîqa Karótiatima téna máqtemma Ítíráaeo-anna-wayukama kóoro téna titata iráakayukayopaq uráiye. 3 miráitana Póro wemá yenákátê kémaena naayóbáqá kémayai-mayaima kémayena yíwáqnaa kéena tabarááberaq-namma urááe. 4 ánibo máqtemma Tabaati-yúpáámá Póro wemá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq uténa yeráwáqtê Ítíráaeo-wayukagaraq Karíkiwayukagaraq máitata móra-mora-yuma yemá itó-uma yeqtí watáama tirááe.

5 ánibo anaaékaqa Táératiyaa Tímoti yenákámá Maaterónia-maruqa yuwéta kégumoyana máqte-tupaama Póro wemá akoqnáá umá Ítíráaeo-wayukabimma min-áímmá kétima-yimena “Îtuqtabama keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nare.” téna timá yímikaiye. 6 miráimanibo Ítíráaeowayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá áyoqa káyeta weqtábá waáq táimma tirááe. miráitana Póro wemá itó-urena abíkáké kaítôma popoq umátuwena wemá tiráiye: “keráwáqá aúyokiyamma minnâ kanaaráq keráwáqtí minnáe. ánibo íbêqa kemá keráwáqá tiyuwéq káqon-annama Yéqtaaeo-wayukayopaq kégoune.” téna Póro timá yímikaiye. 7 ánibo Póro wemá iyuwéna móra Yéqtaaeo-nakoni naaúpaq ko mánena uráimma min-nákón áwîqa Títíá Yátati ánibo min-nákómá wemá Ááníqtukaq nunamummá tíq-tiq kéitana weni naammá Ítíráaeo-wayukati monoq-nákóní waaqókáq wáqe-uraiye. 8 miráitana mórama Ítíráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Karípu wegáráq máqtemma weni aara iyápógaraq yeráwáqá uyátárainakoma Îtumma itáíq-itaiq kéowata yaímma Kóriti-wayukama yeráwáqá Póron-aama kéiteta yeráwáqá Ááníqtuqtaba kéiteta Îtuqtaba nommá pékaae.

9 ánibo móra-nokaamma uyátárai-nakoma wemá kainapákáá umá Póromma maará téna timá ámikaiye: “Póro, emá íma ikatíq íéaq maamin-áímmá íyuwaao. emá paá tíq-tiq umá timá-yimiyo. 10 kemá etê yagaroqtamá mánunaboana móra-nakoma íma emmá ikaména mamá táwîq umákaniye. ánibo maami-márúkáqá ketí waayúkama taígani-kayukama mááe.” téna Áánûqtuma tiráiye. 11 ánibo Póro wemá mi-márúkáqá móra-karitimaatigaraq abapaké móra-wiyomma kémaena wemá mi-káyúkábímmá Áánûqtuni watáama timá yímikaiye.

12 anaaékaqa Arómani kámááni-wayukama yeráwáqá móra-naqa Kááriomma timáketa móra-marukoni naayón-áwíqá Akááiya íbêqa káqon-awiqa Karíti mi-márúkáq anó-kawaa-naqa ‘maao’ téta tirááe. miráitata mi-kánááráqá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá ááiqa Póromma kéumaketa awíqmeta kawáá-wáyúkáq urááe. 13 ánibo yeráwáqá maará téta tirááe: “maamin-nákómá wemá máqte-kayukabimma téna “keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá tero.” téna “wemá Ítíráaeo-wayukati yáaimma mamá táwîq kéiye.” téta yeráwáqá tirááe. 14 ánibo Póro wemá watáama tínéna kéitana Káário wemá Ítíráaeo-wayukama timá yímikaiye: “maamin-nákómá wemá tái-aaimma tarôq éna móra ámáan-aimma araténa uráinaqa minnâ kemá keráwáqá Ítíráaeo-wayukati táama itánúnamanibo 15 mórama keráwáqtí tíwîkaraq yaímma keráwáqtí táaiqtabama íma maamin-áímmá maméraq kemmá máma timá-timiyaraq kemá aamá ítama yaínáano.” téna aamá ítaama yainaí-nákómá tiráiye. 16 mirá téna aamá itaí-nákómá wemá maami-káyúkámá yainaí-náúpáké waqtúwáitata kóuraae. 17 ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá mórama Ítíráaeo-wayukati anó-kawaa-naqa monoq-náúpáqtábá wenáwîqa Tóqtanimma yáqtoqma aamá ítama yainaí-márúkóní waaqókáq tebûqa ámikaae. aamá ítama yainaí-náqá Káário wemá minnáyaba taíbaq-auyanamma íma ítaraiye.

Póroma yauwéqma Áátioki-marabaq iráiye.

18 Póro wemá Kóriti-marabaqa netuqyaa-túpáámá kémaena wení ábâqawaaraa-kayukate íráqôniq umáyikena wemá mórama únópí-káárébí maréna Tíria-marabaq uráiye. miráitana Patíragaraq Akíra yenákámá yagaroqtamá Pórogaraq urááe. ánibo áqnáabaqa Tékariabaq wemá mórama yanaan-áímmá ánatanena Ítíráaeo-wayukati yáaimma waréna wení aqnótáuma kárátaiye. 19 miráitata yeráwáqá maréta Ipítiani-wayukati márûkaq uréta Póro wemá Patíragaraq Akíra yenákámá iyuwéna wemá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna watáama akoqnáá umá timá yímikaiye. 20 ánibo Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá téta ‘Póro wemá yeráwáqtê ayáqtáá-kanaama kémaena wíniye’ téta tiráámanibo Póroma yeráwáqtí yáama íma ítaraiye. 21 miráitana Póro wemá tiráiye: “Áánûqtu wemmá akáinanama wemá kanaaráq kemmá timátíkáinaqa keráwáqá ya timónanune.” téna timátuwena Póro wemá yauwéqma kúmîtaqtaa ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Ipítiani-marama yuwéqtaa kóuraunatae.

22 ánibo únópí-káárégómá maréna Tétáríá-marabaq uráitana Póro wemá Yérútáárebaq uténa Îtun-aama kéitaa-kayukama ‘mirá-maara oro’ kétima-yimena timá íráqôniq kéumayikena wemá Áátioki-marabaq kóuraiye.

Póroma yauwéqma kaumobárîq umá aammá uréire uráiye.

23 ayáqtáá-kanaama Póro wemá Áátioki-marabaq máqena anaaékaqa wemá maréna káqo-kaqo-marupaqa Karétiabakaraq Parítiyabakaraq kéwena máqtemma Áánûqtun-aama kéita-kayukati yúyánámmá mamá íráqôniq kéena watáama timá yímikaiye. 24 miráitana móra Ítíráaeo-nakon-awiqa Aapóro wení márûqa Érékáánaria mikáké maréna Ipítiani-marabaq uráiye. ánibo min-nákómá wemá íráqôn-aimma kétena Áánûqtuni watáama agamatán-áímmá ítarena 25 Îtuma ketáái kúmiq-yataapike kétiwiraiqtaba ítarena wení arukómá íráqôniq kéitana máqte-kayukama uyátárai-nakoni aammá waraíqtábá timá-yimikaimanibo wemá paá Yóáanenin-aiqtaba nommá péqyikaraiye. Îtuma káqomma péqyikaiyaba íma ítaraiye. 26 ánibo wemá akoqnáá umá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpápá máqte-kayukama Áánûqtuni watáama kétima-yimitata Patíragaraq Akíra yenákámá awíqmeta yenákátí naaúpaq uréta Áánûqtuni aammá waráá éta timá íráqôniq umá ámikaaye. 27 anaaékaqa Aapóro wemá Karíki-marupaq wínéna kéitata yaímma Ipítiani-marupaq Áánûqtun-aama kéita-kayukama yeráwáqá wemmá áwáqnaa umá aúbama agamá ámêwana wemá maména móma Karíki-marupaq Îtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama yímikaiye. miráitana Aapóro wemá mi-márúkáq uréna waayúkama Îtuqtaba itáíq-itaiq kéowana Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa wenamáa kéyimi-kayukabimma watáama kétena yíwáqnaa uráiye. 28 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá ‘áraimma Îtuma keqtáái kúmiq-yataapike tiwiránîn-naqiye’ téna yemmá yiráátiraiye. mirá kétena wemá máqte-kayukati yúrapimma akoqnáá umá Ítíraaeo-wayukati tái-aimma mamá paábaq yukáiye.

19

Póroma Ipítianiq mayaímá matáiye.

1 Aapóro wemá Koríti-marabaq máqe-uraimma mi-kánááráqá Póro wemá máqtemma anugómá ôriq in-áúkápáq uréna wemá Ipítiani-marukaq yayamá iráiye. ánibo mi-márúkáqá yaímma Îtun-aama kéita-kayukama ya yimónaraiye. 2 ánibo Póro wemá yeráwáqá ítama aónaraiye: “naayóbáqá Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama keráwáqá Aokaq-Áámá matááô?” téna kétitata yeráwáqá tirááe: “aaqáo. ímiye. mórama Aokaq-Áámá wáiye téta íma timá tímewaqtaa kétáámá íma ítaraunatae.” téta yeráwáqá tirááe. 3 miráitana Póro wemá tiráiye: “keráwáqá náaraq umáwaq pékaao?” téna kétitata yeráwáqá tirááe: “ketáámá Yóáaneninaiqtaba nonápó pékaunatae.” téta yeráwáqá tirááe. 4 ánibo Póro wemá tiráiye: “naayóbáqá Yóáane wemá aarawaamá nonápó kébeqyikena tiráiye: “keráwáqtí tirummá yokaa kéeraq nommá péráaro. ánibo ketinaaémo yínîn-nakoqtaba itáíq-itaiq inomma min-náqá wemá Îtue.” téna tiráine. 5 maamin-áímmá kéiteta anómma uyátárai-naqa Îtun-awikaq nommá pékaae. 6 miráitana Póro wemá yekáq ayáámma arááparena nunamummá kétitatana yeráwápímmá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kukáiye. miráitata yeráwáqá káqo-kaqon-aimma téta Áánûqtun-aama yemá amuné-áímmá tirááe. 7 ánibo mi-káyúkámá máqtemma miráuma tiyááka umá títaupake kaayáré (12).

8 miráitana Póro wemá Ítíráaeo-wayukati monoq-náúpáq uréna kaumo-wíyókóní arupimmá watáama kétena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba timá yímikaiye. 9 ánibo yaímmawayukama yeráwáqá maamin-áímmá íma kéiteta yeráwáqá máqte-kayukati yúrapimma Îtun aammá waráíqtábá timá táwîq urááe. miráitana Póro wemá iyuwéna yaímma Îtun-aama kéita-kayukama yiwíqmena káqomma yirááti-naupaq uráamma mi-naakón áwîqa Tiráánatinaupaqa yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba téite urááe. 10 ánibo Póro wemá kaayaqkárítímáátímá máena miráráá kéteta yaímma Étia-marabaq máa-kayukama Ítíráaeo-wayukagaraq yaímma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukagaraqa yeráwáqá máqtemma ketáái anómma uyátárainakon-aama ítaraae.

Tíbaani iyápó-annama

11 Póroni ayáápimma mórama Áánûqtuma aokaríq umá anón-awaameqa tarôq uráiye. 12 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá Póroni óiqa ayumí-tábáráábémá maméta karíwáyúkátí yineqá móma kémaraawana yeráwáqtí karígómá kánataitata yeráwápíkémmá táíaagoma iyuwéna paábaq kóuraiye. 13-14 mi-káyúkátí aúkáapike mórama Ítíráaeo-wayukati anó-monoq-naqa áwîqa Tíbaa wení abapaké kaayaq-íyápó-ánnámá yeráwáqtí mayaímá táí-aagoma matuwáíyátábá wáqe-uraiye. miráitata yaímma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá maami-máyáíráq uréire kéeta yaímma-wayukabikemma táí-aama mamá paábaq yuwánétama yeráwáqá maará téta tirááe: “Póroma maamin-nákón áwîkaq akoqnáá-aimma kétitaqtaa ketáá kéitaunataama min-náqá Îtun-awikaq paábaq kóaao.” téta yeráwáqá tirááe. 15 miráimanibo maami-táí-áágómá yeráwáqá maará téna timá yímikaiye: “kemá Îtumma aónéq Póromma káoneq uraúpo keráwáqá náayuwabo?” téna yeráwáqá timá yímikaiye. 16 miráitata yaímmawayukama yeráwápí táí-aagoma mái-kayukama yeráwáqá itó-ureta maami-káyúkámá ááiqa kéumayiketa yeráwáqtí unáákáqtôma yaráqma táíq kéowata táí-aagoma yíkamma ayáá ayíkáitata naae áráaq-wamma kóuraae. 17 ánibo anaaékaqa Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma máqtemma maami-qtátááqá kéiteta yáaqa karáiye yeráwáqá uyátárai-nakon áwîqa múte yaútaae. 18 netuqyaammá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéo-kayukama yeráwáqá máqte-kayukati yúrakaq iréta naayóbáqá nói-atataarabi tarôq uráa-qtataaqtaba timá abarokáq urááe. 19 miráitata yaímma-wayukama yeráwáqá maa-márábín-ámúné kéguteta awéqa téta uwaaqtagáánîq éta awaaméq-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeráwáqtí wannaamá máqte-kayukati yúrakaq maméta irabí má-agataae. ánibo mi-kánnáágóní meyámmá mórabi komáé-yamae umá yoruparáamma móneqa miráuma netuqyaa-monéqá (50,000) abarokáq uráiye. 20 ánibo yeráwáqá mirá kéowana uyátárai-naqa Îtun-aagoma akoqnáá umá anóniq éna wéyáwé uráiye.

Ipítiani-marupaq anón-aaiqa urááe.

21 miráitana anaaékaqa Póro wemá aúyánámmá ítaraiye: “kemá maréq Maateróniakaraq Karíkiq uréq mikákémmá maréq Yérútáárebaq uréq ánibo anaaékaqa Arómuq ónúne.” téna wemá auyánámmá ítaraiye. 22 miráitana kaayaqá wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaayanakama Tímotiyaa Irááqtimma timáyíkáitata yenákámá maréta Maaterónia-marabaq kéoyana wemá pááqya-kanaama Étia-marabaq máqe-uraiye.

23 mi-kánááráqá yaímma-wayukama yeráwáqá Áánûqtun-aama timá táwîq kéeta uyátárai-
naqa Îtuni aammá auyáráaqtaba ááiqa urááe. 24 ánibo móra-naqa máqe-uraimma áwîqa
Timítarie. wemá áwáarara kain-óqtákáké máqte-qtataaqa tarôq í-náré. miráitana wemá máqte-
qtataaqa tarôq umá Ááqtamima yeqtí maníq-íníkóní aman-náópáq téna makáiye. miráitana
mi-máyáíráké móneqa maténa yaímma wení mayaí-wáyúkámá yímikaiye. 25 miráitana wemá
mi-káyúkámá yiwíqma móraraq yíkarena maará téna tiráiye: “waayúkao, keráwáqá máqtemma
aónaraae. ketáái móneqa maami-máyáíráké paá kéena Póroni watáama táwîq kéumakaiye.
26 ánibo maamin-náqá Póroma máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéitaq minnâ
keráwáqá káoneq kéitaae. miráitana maami-qtátááqá wemá Ipítiani-marukaqa wenamáa íma
mirá kéibo máqte-marabaq Étia-aukapaqa mirá kéena wemá maará téna kétiye. ‘maníqá ketáái
tiyáápike tarôq únna-yataaqa minnâ íma Áánûqtue.’ téna kétiye.” téna Timítarima timá
yímikaiye. 27 ánibo Póroni watáágoma ketáái móneqa mayaí-ámmá mamá táíq kéena máqte-
kayukati yúyánákómá ketáái maníqá Ááqtamiqtabama máqte-kayukama yúyánámmá íma ítéta
paá “táí-yataare.” téta tínoe. ánibo naayóbáqá Étia-wayukagaraq máqte-marabake-kayukama
yeráwáqá maamin-ínímmá Ááqtamima ketáái maníkókáq nunamummá kétemanibo Póroma
maamin-íníkóní áwîqa mamá táíq kéiye.” téna Timítarima tiráiye.

28 ánibo yemá maamin-áímmá ítáamma ôriq umá íyamma itata yeráwáqá anókaq ááyama
tirááe: “ketáá Ipítiani-wayukama ketáái anómmá Ááqtamima máiye.” téta yemá tirááe.
29 miráitata máqte-kayukama yemá anókaq ááyama kéteta kaayaqá Maateróniabake-nakama
yiwíqmeta iráan-nakama Káéatiyaa Áárítáákatima min-nákámá Pórogaraq yagaroqtamá uréire
kéoya-nakaboata waabá-káyúkátí yúrakaq páátákáá yiwíqmeta urááe. 30 miráitana Póroma
waabá-káyúkátí yúrakaq wínéna kéitata yaímma Káríqton-anna-wayukama yemá wemmá
yáqtokaae. 31 ánibo yaímma Étia-marabake anó-kamaani-wayukama yeráwáqá Póroni aanábó-
wáyúkábóata yemá téta Póroqtaba íma waabá-káyúkátí yúrakaqa wíno.” téta yeráwáqá tirááe.
32 miráitana waabá-káyúkátí yúyánákómá táíq umáguraiye. yaímma-wayukama óq-aipike
ááyama kétewata yaímma-wayukama óq-yataaqtaba kétewata yaímma-wayukama yemá “nóin-
aaiqtabawaq ya áíkutaunataabiyo?” téta paá aíbôqnaaboq urááe. 33 yaímma Ítíráaeo-wayukama
yemá móra-naqa Érékáánaramma timákáawana maamin-náqá tíkáae téta máqte-kayukama
ákaraae. 34 ánibo aarawaamá aónaamma Ítíráaeo-nakoma maamin-áímmá kétitataboata
yeráwáqá Ipítiani-wayukama máqtemma maará téta tirááe: “Ááqtamima ketáái uyátárai-maniqa
máiye.” téta ayáqtááq-kanaama mirá tíq-tiq urááe.

35 anaaékaqa móra-naqa aúbama agayaí-nákómá aarawaakáráq timá yubínikena tiráiye:
“keráwáqá Ipítiani-wayukao, máqte-kayukama yeráwáqá ítaraae. ketáámá Ipítiani-wayukama
yemá yeqtí anómma maníq-íníkómá Ááqtamitini nunamu-nákáráq aokaq-óqtámmá
aabayápáké kukáimma yemá kéyabiye. 36 miráitana móra-nakoma íma maamin-áíqtábámá
kaaqaari-áíné ítinibo keráwáqá paátí máero. 37 keráwáqá maa-kááyáq-nákámá yiwíqme má
yíkaraamanibo yenákámá íma ketáái aokaq-náúpákémmá moyámmá mayéta maamin-ínímá
Ááqtamima ketáái maníkómmá timá táíq íuraaye. 38 ánibo Timítarigaraq yaímma wení mayaí-
wáyúkámá yemá móra-nakomma aamá timákaneta kéiyanama anó-kamaani-wayukama yemá
maamin-áímmá ítama yainánóe. 39 ánibo keráwápímmá móra-wataama wárainaqa keráwáqá
máqte-kayukama áíkuteraq waabá-káyúkábí min-áímmá tero. 40 íbêqa máqte-kayukama ketáá
ááiqa owáníq kéunataamanibo maami-wágóní áaimma móra íma wáiniq kéunaboatataa keqtáá
ítama káonaiyaqtaama ketáámá kanaaráq aamá íma tenúnatae.” téna tiráiye. 41 aamá ítama
aúbama agayaí-nákómá wemá maamin-áímmá kétima-yimena máqtemma waabá-káyúkámá
timáyíkáitata wéyáwé urááe.

20

Póroma Maaterónіabakaraq Karíki-marukaraq uráiye.

1 anaaékaqa maamin-áíkómá ánatagitana Póroma máqtemma Káríqton-anna-wayukama
yááyama yiwíqmena iréna yeqtí íyaqa mamá akoqnáá umáyikena wemá Maaterónia-
marabaq kóuraiye. 2 ánibo wemá min-áúkápáq uréire kéena Îtun-anna-wayukabimma wemá
watáama kétima-yimena yeráwáqtí yirummá mamá akoqnáá umáyikaraiye. miráitana
mikákémmá maréna Karíki-marukaq uréna 3 mi-márúkáqá wemá kaumo-wíyómmá máqe-
uraiye. anaaékaqa Tíria-marabaq wínéna kéitata Ítíráaeo-wayukama yemá Póroma ikamí-
áímmá tewana ítátuwena únópí-káárébí mikáké wemá yauwéqma Maaterónia-marabaq
wínéna uráiye. 4 ánibo Tópaateri Píraatimma áanikoe. wemá Pérία-marabake-nakoma
Pórote yagaroqtamá uráiye. miráitana Tetarónáíka-marabakemma kaayaq-nákárátámá

Áárítáákatima Tekútue. ánibo Káéatima Tébe-marabakekaraq Tímotigaraq kaayaqá Étia-marabakemma Tíkikatiyaa Taróрima yemá máqtemma Pórogaraq yagaroqtamá kóuraae. 5 mi-káyúkámá yemá áqnáabaq uréta keqtááyábá Taróqaati-marabaqa tiwétáá urááe. 6 ánibo yammá irabí agamá naí-kánáámá yátámakitaqtaa kemá Arúkegaraq ketáámá Píripai-marabakemma yuwéqtaa únópí-káárébí maréqtaa Taróqaati-marabaq uréqtaa yeráwáqtê ya-garoqtamá mibáqá móra-Toqtaama máqe-uraunatae.

Póroma ákaq uréire uráiye.

7 Tóqtaagoni áqnáabaq-kanaaraqa ketááma aáwaqa kénaunanataa Póroma aabáyaama kóinenaboana aarawaamá watáama kétima-yimitana nokáan-aukaaniq uráiye. 8 mi yanaa-náúpáqá ketáá áíkuma máeqtaa watáá-wataa túnna-naupaqa ómmá netuqyaa kúraqmakaae. 9 miráitana mórama maabu-nákóní áwîqa Yútikatie. wemá naammá yanaa-nákóní motôqakaqa máena Póroma watáama tin-áímmá Yútikatima itéq éna aúgáibaa itana aúmá waguré máqena yanaa-nákóní motôqakake kuména marabí yutákuraiye. miráitata yemá kukéta aónaamma wemá pukuráiye. 10 ánibo Póroma kukéna ámûraaq áyabaa uréna tiráiye: “keráwáqá íma túyánámmá ítáaro. wemá íma pukáibo paá máiye.” téna tiráiye. 11 ánibo Póroma yauwéqma naaúpaq uténa Îtuma yímikainikaa yammá mapámma kénena móragaraq watáama kétima-yimitana aaqá iráráitana Póroma iyuwéna kóuraiye. 12 miráitata yemá mi-mábú-náqá íráqôniq umá máitata yemá yimuqá maréta awíqmeta urááe.

Póroma Taróqaati-maruqa yuwéna Mairítati-marabaq uráiye.

13 Póroma marabí tiyuwénata ‘Ááqtoti-marabaq kégonabo ko tiwíráaro’ téna timá tímîtaqtaa ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Ááqtoti-marabaq uráunatae. 14 mikákémmá Póromma awíqmetaa ketáámá únópí-káárébí Mítíríni-marabaq uráunatae. 15 mikákémmá ketáámá únópí-káárébí uréqtaa Kááíoti-marukaq ko watuwéqtaa mikákémmá mimórá táoqa Táámoti-marukaq uréqtaa Mairítati-marukaq ko yamá uráunatae. 16 ánibo Póro wemá maará téna aúyánámmá ítaraiye. wemá yaímma-kanaama Étia-aukapaqa íma máena páátákáá Ipítiani-maruqa kótámatuwena Yérútáárebaq ya-kánáámá (péqtakoti-omaqa) aónanena uráiye.

Póroma Ipítianiq monoq-náúpáq kawáá urára-kayukama watáama timá yímikaiye.

17 Póro wegáráq wemmá áwáqnaa umá mayaímá kémayaa-kayukagaraq yeráwáqá Mairítati-marupaq máeta Póro wemá Ipítianiq Îtun-aama kéita-kayukati anó-kawaa-wayukama yááyaitata yemá wenôpaq irááe. 18 ánibo yemá wenôpaq kéyewana wemá maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá kenamáárîq kemmá kétimoneq ketáaimma aónaraane. kemá Étia-marabaqa karáwáqtê áqnáabaqa máqe-uraune. 19 miráitaq keráwáqá aónaraane. netuqyaa-túpáámá Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá kemmá mamá táíq kéumatikaawaq kemá ôriq umá ummaa-yátááqá kémayeq kemá anómma uyátárai-nakoni mayaímá matáunae.” téna Póroma tiráiye. 20 miráitaq keráwáqá káonaae. kemá keráwáqá tíwáqnaa í-áímmá íma yáqtoqma akoqnáá éq kemá paá keráwáqá kétiraateq waabá-káyúkátí yúrakarabi naaúpaq timá tímikaune. 21 miráitaq máqte-tupaama kemá Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq maará téq timá yímikaunae: “keráwáqá keráwáqtí tirummá Áánûqtumma améraq keráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq kéyuweraq ketáái uyátárai-naqa Îtuqtaba itáíq-itaiq oro.” téq timá yímikaune. 22 keráwáqá ítáaro. íbêqa Aokaq-Áágómá kemmá tiwíqmena Yérútáárebaq kéwipoaq mórama nói-qtataarabi ketineqá abarokáq ínî-waigoqtabama kemá íma ítaraune. 23 ánibo kemá kímora-yataaqtaba ítaraunama Aokaq-Áágómá akoqnáá umá timá tímikaiye. ‘máqte-marupaqa uréire innamá emá ummaa-yátááq áátuqma kémaye ánnáma mayánóne.’ téna timá tímikaiye. 24 miráimanibo kemá ketí túwaraiqtabama túyánámmá íma itéq yáqtoqma akoqnáá íkéune. minnáyaba kemá ketí mayaímá uyátárai-nakoma Îtuma tímikai-mayaima mayánúnama minnâ Áánûqtuni átê-wataama Îtuqtaba timá-yimenune.

25 miráinaq keráwáqá ítáaro. naayóbáqá kemá keráwáqtí aúkáapi uréire kéeq Áánûqtuma yabíkái-qtataakoqtaba timá-timikaune. miráimanibo kemá itáunama anaaékaqa keráwáqá íma móragaraq kemmá timónanoe. 26-27 ánibo kemá Áánûqtun-auyanamma keráwáqá timá-timiyabama ikatîqa íma éq yáqtoqma akoqnáá íuraupo máqten-aimma keráwáqá timá-timikaune. miráitaq kemá keráwáqá kétima-timune. móra-nakoma keráwáqtí aúkáapikemma wemá aúyokinimma minnâ íma kennámíye. 28 ánibo keráwáqá yabíqma arutéraq yaímma tipi-típi-annagaraq Aokaq-Áágómá keráwáqtábá yekáq yabíéro téna keráwáqá tiwíkaiye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuma wení naaenápó meyaníq umá yiwíkai-kayukagaraq keráwáqá keq-timáárîq yabíqma akoqnáá oro. 29 ánibo anaaékaqa kemá keráwáqá tiyuwéq kégonanama mórama táí-wayukama abááq-íyákóráá umá keráwáqtí aúkáapi iréta keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa mamá táíq umátikanoe. 30 ánibo yaímma keráwápíkémmá keráwáqtí waayúkama

yemá itó-uma kaaqaari-áímmá kéteta máqtemma Áánûqtun-aama itáíq-itaiq kéo-kayukama tiwíqma tái-akaq tikánóe. 31 minnáyaba keráwáqá yabíqma máero. keráwáqá túyánámmá ítáaro. kaumo-kárítímáátígóní arupimmá wágááwabi nokáámma maamin-áímmá keráwáqá timá tímikaunnama minnáyaba kemá tiqnumá kéyaitaq maamin-áímmá kétune. 32 íbêqa kemá keráwáqá máqtemma Áánûqtuni ayáápi kétikaunaboana wení watáagoni kaayoné-yátáákómá keráwáqtê wáinana Áánûqtu wemá kanaaráq máqte-qtataaqa wení waayúkama yiménúne téna tirái-qtataaqa keráwáqá timíniye. 33 ánibo kemá móra-waigoni mónerabi unáákáqtôyabama íma túran-annama káune. 34 miráitaq keráwáqá aónaraae. kemá kenamáárîq ketiyáápike mayaímá kémayaunana móneqa abarokáq kéita kemá aáwaqa meyáníq umá kéneq ketê yagaroqtamá máa-kayukama yíwáqnaa kéune. 35 miráitaq kemá máqte-mayaima tiráátúnna máqtemma ketááma miráuma mayaímá kémayeqtaa káqo-yuma yeráwáqá íma akoqnáá íya-kayukama yíwáqnaa ónúnatae. ánibo Îtuma maará téna wemá tiráin-aimma keráwáqá túyánámmá ítáaro. ‘keráwáqá paá móra-yataaqa mayéqa timuqá maranóe. ánibo móra-nakoma wení mi-qtátááqá yiménama yímîqma ánatenama wemá amuqá ôriq umá marániye.’

Îtuma tiráine.” téna Póroma tiráiye.

36 ánibo wemá maamin-áímmá timátuwena wemá arayutaúmmá aténa máqte-kayukate nunamummá tiráiye. 37 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá Póromma yáqtoqma kámoqneta ibiqá ôriq umá yakááe. 38 ánibo Póro wemá téna keráwáqá móragaraq íma tóikaqo timónanoe tin-áíqtábá yemá ibiqá kéyareta awíqmeta únópí-káárébí móma ayúwáawana kóuraiye.

21

Póroma únópí-káárébí maréna Yérútáárebaq uráiye.

1 ketáámá timá íráqôniq umáyikeqtaa únópí-káárébí maréqtaa Kóti-marukaq uréqtaa ánibo óq-aabayaanapimma ketáámá maréqtaa Aróti-marukaq uréqtaa mikákémmá Páátaraaq uráunatae. 2 miráitaqtaa mi-márúkákémmá mórama únópí-káárégómá Pinítiabaq wínéna kéitaqta ketáámá mipí maréqtaa Pinítiabaq uráunatae. 3 ánibo ketáámá Táíparatibaq káoneqtaa móra-aukapaq maréqtaa Tiríabaqa uréqtaa únópí-káárégómá Tááyabaq oótamma móma yuwanéna kéitaqtaa mibáq uráunatae. 4 ánibo mi-márúkáqá ketáámá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimoneqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá abapaké kaayaq-yúpáámá máqe-uraunatae. miráitana Aokaq-Áágómá Káríqton-anna-wayukati yúyánámmá mamá akoqnáá kéitata yeráwáqá Póroqtabama wemá Yérútáárebaqa íma wíno téta tirááe. 5 ánibo ketáámá yeráwáqtê máqetaa kégounanataa máqte-kayukama yeráwáqtí aara iyápógaraq maréta kéyewaqtaa máqtemma únón áwábaq ya áíkuma nunamummá tiráunatae. 6 miráitata yeráwáqá keqtáá timá íráqôniq umátíkáawataa ketáámá únópí-káárébí kóúnatataa yeráwáqá maréta yeqtí naaópaq kóuraae.

Tétáríá-marabaqa amuné-áímmá Póromma Áágabaatima timá ámikaiye.

7 ánibo ketáámá únópí-káárébí maréqtaa Tááyabaq yuwéqtaa móra-maruqa Tórameti koyamá uráunatae. miráitaqtaa ketáái tíbâqawaaraa-kayukama timá íráqôniq umáyikeqtaa yeráwáqtê yagaroqtamá kímora-yupaama máqe-uraunatae. 8 mikákémmá maréqtaa Tétária-marabaq uréqtaa móra-naqa áwîqa Píripi wemá mórama Yérútáárebake abapaké kaayaqá Áánûqtuma yiwíkai-kayukabikemma wemmá mayaíráq yíwáqnaa min-áúkápáq urááne. 9 miráitata min-nákóní kaayaqté-kaayaqte-noinaaruma wení ayáámûmaaqa yeráwákáráq Áánûqtuni watáama amuné-wáyúkáráá umá tirááe. 10 ánibo ketáámá Tétária-marabaq yaímma-kanaama kémayunanataa mórama Áánûqtuni amuné-náqá áwîqa Áágabaati wemá Yúría-marabake yuwéna Tétária-marabaq kukáiye. 11 miráitana wemá kukéna Póroni amûrannama maténa wení ayáákaraa aítaukaqa atáá kéena tiráiye: “Aokaq-Áágómá kétiye. ‘maamin-ámúránnágóní aboámmá Yérútáárebaqa Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá maamiráuma atáá umá káqon-anna-wayukama yimínóe.’ téna Aokaq-Áágómá kétiye.” téna Áágabaati tiráiye. 12 ánibo ketáámá maamin-áímmá kéiteqtaa ketáágáráq yaímma aarawaagáráq Póroqtabama “wemá Yérútáárebaq íma wíno” téqtaa tiráunatae. 13 ánibo Póro wemá maará téna tiráiye: “nôraq itaráq keráwáqá ibiqá kéyareraq ketí tirummá mamá táwîqa kéoo? kemá íma ánnáma mayaíyábámá yokaa kéupo? kemá *érútáárebaqa Îtuni áwîkaqa puyónáá kéune.” téna Póro *emá *aiye. 14 ánibo ketáámá íma káqomma túyánámmá itéqtaamanibo maará téqtaa ketáámá tiráunatae. ‘kanaaráq uyátárainakoni aúyánákáq mi-qtátááqá abarokáq íniye.’ téqtaa tiráunatae.

15 anaaékaqa mi-márúkákémmá ketáái oótamma yokaa umá maméqtaa Yérútáárebaq uráunatae. 16 miráitata yaímma Káríqton-anna-wayukama Tétária-marabakemma yeráwáqá keqtáá tiwíqmetataa owaqtáá ketáámá mórama naayóbáqá *q-itaiq kéi-naqa Náátonini-naupaq auráunatae.

Póro wemá Yêmitimma aónaraiye.
17 ketáámá Yérútáárebaq yaayamá kéyunanataa yaímma ketíbâqawaaraa-kayukama yeráwáqá yimuqá kémareta keqtáámá tiwíkaae. 18 ánibo aabáyaanapimma Póro wemá Yêmitimma aónane kéitaqtaa yaímma Káríqton-annabike anó-wayukama yeráwáqá Yêmitigaraq yagaroqtamá máqeuraae. 19 ánibo Póro wemá íráqôn-aimma téna Áánûqtuma Yéqtaaeo-wayukabimma íráqô-qtataariq umáyíkáin-aimma wemá timá yímikaiye.

Póroma anó-monoq-wayukati yáama iténa anó-monoq-naupaq uráiye.
20 yeráwáqá maamin-áímmá kéiteta yeráwáqá Áánûqtumma yimuqá marakéta tirááe: "taígani-kayukama Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá Ítukaq itáíq-itaiq kéeta akoqnáá umá ámáan-aimma kéwaraae." téta yeráwáqá tiráámanibo 21 yaímma-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: "Póro wemá Ítíráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukabi máa-kayukayabama Mótetini ámáan-aimma yuwéraq túma íma karéraq Áánûqtuni awaaméqá íma mayéraq naayón-ááímmá ímáyáaro. téna kétiye." téta yaímma-wayukama tirááe. 22 miráitata emá yénna-aimma yeráwáqá ítaraapoaqtaa "ketáámá nôraq ónúnataabiyo?" téta tirááe. 23 ánibo emá ketáá timá ámenaiqtaa uwo. kaayaqté-kaayaqte-wayukama yeráwáqá yanaan-áímmá téta mi-yánáán-áímmá ínakanaama yiqnótáuma karánóe. 24 ánibo emá mi-káyúkámá yiwíqme anó-monoq-naupaq uréwaq kúmiqa mamá paá í-yátááqá tarôq kéewaq mi-káyúkágáráq mirá kéumayikewaq yemmá meyámmá Áánûqtukaq amí-wámmá yímínatawaq yeqtí yiqnótáuma anaaékaqa kégaraiyata máqte-kayukama yemá emmá káoneta maamin-áímmá eqtábá tiráamma minnâ "kaaqaariáíné" téta kéteta eqtábámá "áraimma Mótetini ámáan-aimma kéwaraiye" téta tínoe. 25 ánibo káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aama kéita-kayukama aúbama agamá kéyimeta maará téta yemá tirááe: "yeráwáqá yabíqma arutéta maníkóní amammá tarôq umáketa amíyan-aawaqa waí-wámmá ánûwaramma ibibamá ikamí-yamma naaemá íma naaro. mirá kéeta yeráwáqá aaraukáqá íma mamá yatáero." téta agatááe. 26 ánibo Póro wemá maamikáyúkámá yiwíkena yeráwáqtí kúmiq-yataaqa mamá paá inéta wemá anó-monoq-naupaq uténa anó-monoq-wayukaraq nói-tupaawaq yeráwáqá kúmiq-yataaqa mamá paá matuwáinata yeráwáqá Áánûqtukaq óq-ami-yataaqa agamá ákûqa umákanunataabiyo?" téna ítama aónaraiye.

Ítíráaeo-wayukama anó-monoq-naupaq Póromma yáqtokaae.
27 anaaékaqa abapaké kaayaq-yúpáámá yanáán-áíqtábá ánatanena kéitata yaímma Ítíráaeowayukama Étia-marabaq máa-kayukama yemá aónaamma Póro wemá anó-monoq-naupaq máitata máqtemma Póroqtaba yemá téta íyamma ôriq kéitata wemmá yáqtokaae. 28 miráitata yemá anókaq ááyama téta "keráwáqá Ítíráaeo-wayukama keqtáá yama tíwáqnaa oro. maaminnákómá wemá máqten-aukapaq uréire kéena wemá Mótetini ámáan-aimma mamá táíq kéena ketáái anó-monoq-naupaqa káqon-annama Yéqtaaeo-wayukama yiwéqmena kéuwiye." téta yemá ááyama tirááe. 29 miráitata naayóbáqá Ipítiani-marabake-naqa Taróipima wemá Póróte yagaroqtamá máitata yemá aónatuweta Póro wemá min-náqá awíqmenaq aokaq-mónóq-náúpáq táwî éna utaíyáá téta mirá-uraae. 30 ánibo máqtemma Yérútáárebake-kayukama yemá anómonoq-naupaq uréta Póromma áyábaa umá yáqtometa máápaq kégumeta anó-monoq-nakoni oqtamá máqtepaq aúyareqeta yukááe. 31 miráitata yem* Póromma kéikamowata yaímmawayukama maréta i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa móma timá ámikaae. 32 ánibo wemá wení iwáyúkámá yiwíqmena kéyitata Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá i-wáyúkámá kéyimoneta yemá móragaraq íma Póromma ikákaae. 33 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna i-wáyúkáyábá timáyíkáitata yemá Póromma yáqtokaawana i-wáyúkátí kawáá-nákómá téna "maamin-nákómá wemá nôraq uráiyo?" téna ítama aónaraiye. 34 máqte-kayukama yeráwáqá óq-aimma kétewana yaímma-wayukama káqon-aimma kétewana anó-kawaa-nakoma wemá maamin-áíkóní áaimma íma iténa wemá i-wáyúkámá timáyíkáitata Póromma awíqmeta yeráwáqtí-naupaq urááe. 35 miráitana Póro wemá mórama naakóní oqtaráq kéwitata Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá Póromma ikamínéta kéowata i-wáyúkámá yeráwáqá Póromma yaaguyaqméta kóuraae. 36 miráitata netuqyaammá aarawaamá yinnaaé waqméta kéweta ikámma púyóro." téta tirááe.

Póroma wení watáama timá yímikaiye.
37 Póromma awîqmeta naaúpaq uwínéta kéowana Póro wemá i-wáyúkátí anó-kawaanakoqtabama "mórama watáama timá ámena kéune." téna tiráiye. ánibo i-wáyúkátí kawáánákómá téna Póroqtabama "emá kanaaráq Karíki-aimma tinónô? kemmá timá-timiyo. 38 naayóbáqá móra-nakoma Íqtîbibake miráuma náápaamma awétáma taígani-kayukama (4,000) yiwíqmena kaqmáápaqa waayukáma íma má-marabaq uráimma minnâ íma eyábono?" téna ítama aónaraiye. 39 ánibo Póro wemá tiráiye: "ímiye. kemá Ítíráaeo-naqa ketí márûqa Táátiti minanó-marupake kemá watáama aarawaamá timá-yimenaaq kéune." téna anó-kawaa-naqa

timá ámikaiye. 40 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma “kanaaráqíye” téna kétitana Póro wemá min-nákóní oqtaráq itó-uma ayáámma múte yaútena waayúkama yaákare maéra wemá máqte-kayukabimma Íbaru-aipike watáama maará téna timá yímikaiye:

22

1 “ketíbâqawaayuo, ketibôutaao, kemá watáama ténááq kéupo keráwáqá ítáaro. keráwáqá kemmá yainánékéoe.” téna Póroma tiráiye. 2 miráitata yeráwáqá ítáamma Póro wemá Ítíráaeo-wayukati yáama Íbaru-aipike watáama kétitata yeráwáqá yaákare uyátá-maqma maamin-áímma ítaraae. 3 ánibo Póro wemá tiráiye: “kemá Ítíráaeo-naqa ketinóma kemmá Táátati-marukaq maqtíkáitaq kemá Yérútáárebaq iréq anómma káureq Kaméírioe. wemá yiráátinakoma kemmá naayóbáqá ketáái títaubikoni amáan-aimma timá tímikaitaq kemá akoqnáá umá Áánûqtun-aama íbêqa keráwáqá wáráaniq umá kemá kéwaraune. 4 miráitaq kemá Îtun aammá itáíq-itaiq kéo-kayukama kéyikameq aarawaamá yiwíqme máma ánnánaupaq yíkaraune. 5 ánibo mú mikákáá anó-monoq-naqa wení anó-monoq-wayukagaraq yemá maami-qtátááqtábá aónaretama ‘áraine’ téta tínoe. naayóbáqá yeráwáqá aúbama agamá tímêwaqa kemá maméq Tamáátikati-marabaqa Îtun-aama kéita-kayukama koma yiwíqme yenata Yérútáárebaqa yemá yútiqa mayéta ánnáma ínoe téq uráunae.

Póro wemá Káríqton-annama aúkáin-aimma tiráiye.

6 miráitaq Póro kemá maréq Tamáátikati-marukoni waaqókáq kéunana aabaúgómá miráuma wágáá aúkăammakariq kéitana páátákáá aabayápíké móra ókómá wenôpaq kamá yupayo uráiye. 7 miráitaq kemá marabí yutákure kéitaunana móra-aikoma aabayápáké maará téna tiráiye. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono?’ tiráiye. 8 ánibo kemá tiráune. ‘uyátáráana-nako, emá náawabono?’ téq kétunana wemá yauwéqma tiráiye. ‘kemá Îtuma Náátárêtibake-nakoma kemmá mamá táwîqa kéone.’ tiraiye. 9 miráitata yaímma ketê yagaroqtamá uráa-kayukama yemá maamin-ómmá káonetamanibo watáamo timá tímîn-naqa íma aónaraae. 10 miráitaq Póro kemá tiráune. ‘uyátáráana-nako, kemá nôraq ónúnô?’ kétunana uyátárai-naqa Îtuma tiráiye. ‘emá itó-uma Tamáátikati-marabaq kéwinana móra-nakoma kéma emmá mayaímá aménúnna-yataaqtaba watáama timá áminiye.’ téna wemá tiráiye. 11 miráitana min-ókómá ketí túramma mamá kumayuqá aúraitaq kemá máqte-qtataaqa íma kanaaráq umá aónáunata yaímma ketê yagaroqtamá o-káyúkámá yemá tiyáákaq yáqtoqma tiwíqmeta Tamáátikatiq uráae.

12 ánibo mi-márúkáqá móra-naqa máqe-uraimma áwîqa Áánánáíyatie. wemá íráqônîq umá ketáái ámáan-aimma kéitena kéwaraitata Ítíráaeo-wayukama Tamáátikati-marukaq kémae-kayukama yemá weqtábá ‘iráqô-nare’ téta tiráae. 13 min-nákómá wemá ketimakaq iréna maará-tiraiye. ‘Tóro, ketíbâko, emá kanaaráq aúramma kararánóne.’ téna kétitaq kemá páátákáá túramma kégarareq wemmá aónaraune. 14 ánibo wemá tiráiye. ‘ketáágáráq ketáái títaubikoni Áánûqtuma emmá awíkena wení áaimma aónaikae. téna wenamáárîq wení óyaupike watáama emmá timá ámikaiye. 15 miráina emá maamin-áímmá kéite aónáanna-yataaqtabama máqte-kayukama timá-yiminone. 16 ánibo emá nôraq itawáq paá máano? itó-uma Îtun-awikaq nommá kéberewaq wenáwîqa kéyenanawaq ení kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwániye.’ téna wemá tiráiye.

Áánûqtuma Póromma káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaraiye.

17-18 ánibo anaaékaqa kemá yauwéqma Yérútáárebaq uréq anó-monoq-naupaq nunamummá kéteq mórama kainapákáá umá uyátárai-naqa Îtumma aónáúnana wemá timá tímikaiye. ‘páátákáá emá maami-márúqá yuwéwaq kóaao. emá maami-márúkáqá kémae ketáama timá yíminamanibo yemá maamin-áímmá íma itánóe.’ téna tiráiye. 19 ánibo Póro kemá tiráune. ‘uyátáráana-nako, kemá kenamáárîq máqtemma monoq-náúpáq uréire kéeq enáama kéitakayukama kéyikameq yáqtoqma ánnáma kéumayikaunata yemá kemmá timónaraae. 20 ánibo naayóbáqá ení átê-wataama tirái-naqa Tíbenimma ikámôwana pukáimma mi-kánáárâqá kemá máeq mi-káyúkátí kúberai-unamma matokáunata ikákaane.’ téq kétunana wemá tiráiye. 21 emá paá kéwinaq kemá emmá káqon-annama Yéqtaaeo-wayukabi timákaana waao.’ téna Îtuma timá tímikaiye.” téna Póroma tiráiye. 22 ánibo Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá maamin-áímmá kéitetamanibo Yéqtaaeo-aiqtabama yeráwáqá anókaq ááyama maará téta tiráae: “wemmá ikámma púyoro. mirán-nákómá wemá maa-márúkáqá íma mániye.” téta tiráae. 23 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá yeqtí kúberai-unamma ayúqma paábaqtaa kéyuweta mé móyuweo téta obamá apákáma yukáae. 24 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma i-wáyúkámá timáyíkáitata yemá Póromma awíqmeta naaúpaq múma ákareta tebûqa kámeta ‘nôraq itatawáq Ítíráaeo-wayukama emmá maamin-áíqtábá kéteo?’ téta yeráwáqá tiráae. 25 miráitata yemá ánnánapo

Póromma yaataq atáá umákareta tebûqa kámewana Póro wemá kawáá-nákómmá maará téna ítama aónaraiye: “keráwáqtí ámáan-aikoma téna Arómani-wayukama aamá íma ítama yainéq paá tebûqa yíméro ténawaq keráwáqtí ámáan-aimma wáiyo?” téna ítama aónaraiye. 26 ánibo kawáá-nákómá maamin-áímmá kéitena wemá maréna i-wáyúkátí anó-kawaa-nakomma móma timá ámikaiye: “emá maamin-nákómmá nôraq umákanewaq kéono? maamin-náqá wemá Arómani-naqiye.” téna timá ámikaiye. 27 ánibo anó-kawaa-nakoma Póroni amakaq iréna “emá Arómani-naraq máano?” téna kétitana Póro wemá “owé” téna tiráiye. 28 miráitana anó-kawaa-nakoma tiráiye: “kemá anó-moneqa meyánîq umátuweq kemá Arómani-naqa máune.” téna titana Póroma tiráiye: “kemmá ketinóma maqtíkáitaq kemá Arómani-naqa máqe-uraune.” téna tiraíye. 29 miráitata máqtemma Póromma tebûqa ikamítáae téta yemá péqmareta kégowana anó-kawaa-nakoma itáimma Póro wemá “Arómani-naqune” téna kétitana kawáá-nákómá ikatíq uráiye.

Póro wemá káánítôre-wayukati yúrakaq uráiye.

30 ánibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma Ítíráaeo-wayukama yemá nôraq itatawáq maamin-nákóqtábámá maamin-áímmá kéteo?” téna wemá ítama arútanena móra-taoqa wemá ánnáma ayúqtuwena uyátá-maqma anó-monoq-wayukagaraq káánítôre-wayukagaraq áíkutaawana Póromma awíqmena yeqtí yúrakaq uráiye.

23

1 Póro wemá káánítôre-wayukati yúrapi karákéna tiráiye: “ketíbâqawaayuo, keráwáqá ítáaro. kemá Áánûqtuni aúrakaqa íráqôniq umá uréire kéeq ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íkémayaune.” téna tiráiye. 2 ánibo mú mikákáá anó-monoq-nakoma Áánánáíyati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata Póroni óyauqa yurákááe. 3 miráitana Póro wemá tiráiye: “enaúraqa miráuma aúgemma naakaqá ayammá péqmaraanikaa kéimanibo ení arunóbáqá miráuma kabirai-qtátáákáá kéipoana Áánûqtuma emmá ikamíniye. ánibo emá enamáárîq makaq ámáan-aimma kéware. aamá kéyainemanibo emá maamin-ámáán-áímmá kárate waayúkama timáyikaanata yemá ketóyauqa kéyuraraae.” téna tiráiye. 4 miráitata yaímma Póroni amakaq máa-kayukama yemá tirááe: “emá Áánûqtuni mú mikákáá anó-monoq-naqa timá táíq kéumakaane.” téta yemá tirááe. 5 ánibo Póro wemá tiráiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. wemá mú mikákáá anó-monoq-naqa áraimma máiyo? miráitana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá maará téna kétiye. ‘emá ení anó-kawaa-nakoqtabama íma timá táíq umákaao.’ tiráimma minnâ kemá ítaraune.” téna tiráiye.

6 ánibo Póro wemá káánítôre-wayukama yimónaimma yeráwáqá yaímma Pérati-wayukagaraq anó-monoq-wayukagaraq máawana wemá káánítôre-wayukayaba maará téna tiráiye. “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá Pérati-naqa máeq Pérati-nakoni áanikomune. miráitaq kemá pukáa-kayukama yauwéqma itó-inoe téq kemá itáíq-itaiq kéune.” téna tiráiye. 7 Póro wemá mirá téna kétitata yaímma Pérati-wayukagaraq Tááqtuti-monoq-wayukagaraq yeráwáqá unítíqa tirááe. 8 miráitata Tááqtuti-wayukama yeráwáqá kéte. pukáa-kayukama yeráwáqá yauwéqma íma itó-iyana yeqtí yimammá íma wáitana Áánûqtuni kaqtó-wayukama yeqtábá íma mááe kétewatamanibo Pérati-wayukama mi-qtátááqtábá itáíq-itaiq kéoe. 9 miráitata máqte-kayukama yeráwáqá anókaq ááyama kétewana yaímma Pérati-wayukabike ámáan-aimma yirááti-wayukama yeráwáqá maará téta tirááe: “ketáámá maamin-náqá aónáúnataama wení otaa-qtátááqá íma wáipoana Áánûqtunopake móra-nakowabi mórama aágobi wepí watáama titana áraimma íyaq kétiyo?” téta yemá tirááe.

10 ánibo yeráwáqá anókariq umá unítíqa kéteta Póromma máka-ayaakaq yabitimá uréire kéeta aúma mamá yaráráawaniq kéowana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma aónaimma wemmá áaqa kégaitaba wemá yaímma i-wáyúkámá timáyíkáitata yeráwáqá mi-káyúkátí aúkáapike Póromma awíqmeta yeráwáqtí-naaupaq kóuraae. 11 ánibo nokáámma uyátárai-naqa Îtuma Póroni amakaq iréna timá ámikaiye: “enáyakoma íráqôniq kéina emá akoqnáá umá Yérútáárebaqa ketáama timá-yimennaiq umá Arómuq-wayukama timá-yimiyo.” téna timá ámikaiye.

Ítíráaeo-wayukama Póromma ikamínéta téta urááe.

12 óq-aabayaanapimma Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá áíkuteta mórama yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta Póromma ikamínéta urááe. miráitata yeráwáqá aáwaqa íma néta awetá umá máeta Póromma ikátuweta naínéta urááe. 13 Póromma ikamí-áímmá tiráá-kayukama miráuma kaayaq-wáyúká áíyayaamma naikamá taígani-kayukama maamin-áímmá timá akoqnáá urááe. 14 miráitata yemá uyátárai-monoq-wayukararabi anó-kayukaraq uréta tirááe: “ketáámá mórama aáwaqa ínéqtaa awetá umá máeta Póroma ikátuweqtaa mikáq aáwaqa nanúnatae téqtaa timá aúwáayakaq maráúnatae.” téta tirááe. 15 miráinaq keráwáqá kawáá-wáyúkágáráq káánítôre-wayukagaraq aamá yuwáiyana i-wáyúkátí anó-kawaa-nakaq kéwinaq

wemmá maará téraq timá ámero. ketáámá móragaraq maamin-náqá Póron-aama itánáqtaa kéune tíyana wemá timákainana kéyinaqtaa ketáámá aapaq yabíkéqtaa ikámóno." téta tirááe.
16 ánibo Póromma ámánaakoni áanikoma anaugómá maamin-áímmá itátuwena wemá maréna
i-wáyúkátí naaúpaq uréna Póromma maamin-áímmá timá ámikaiye. 17 miráitana Póro
wemá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábá tiráiye: "emá maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq
winanawáq wemá anó-kawaa-naqa watáama timá ámino." téna tiráiye. 18 ánibo i-wáyúkátí
kawáá-nákómá maamin-íyápómá awíqmena anó-kawaa-nakaq kéwena wemá tiráiye: "ánná-
nakoma Póro wemá téna maan-íyápómá awíqme anó-kawaa-nakaq winanawáq wemá emmá
watáama timá áminiye. téna titaq kemá awíqme kéyune." téna i-wáyúkátí kawáá-
nákómá tiráiye. 19 ánibo anó-kawaa-nakoma min-íyápómá awíqma ayáákaq yáqtoqma móma
áwábaq ákárena wemá tiráiye: "emá nói-kataawaq timá-timinono?" téna min-íyápómmá
ítama aónaraiye. 20 miráitana min-íyápógómá tiráiye: "Íríráaeo-wayukama yeráwáqá ako-
qnáá umá yanaan-áímmá timá aúwáayakaq maréta aabáyaama eqtábá Póromma awíqme
káánítôre-wayukati yúrakaq kumínaqtaa ketáámá móragaraq maamin-áímmá ítama wemmá
aónanunataae." 21 tiráámanibo emá yeqtí yáama íma itaao. mi-káyúkámá miráuma kaayaq-
wáyúká áíyayaamma naikamá taígani-kayukama yemá yanaan-áímmá timá akoqnáá kéeta
Póromma ikámma puínéta aáwaqa íma néta paá máeta íbêqa yeráwáqá aúpáq yokaa kéoe.' "
téna tiráiye. 22 ánibo anó-kawaa-nakoma wemá maamin-íyápómá timákáitana kégoitana
wemá tiráiye: "maamin-áímmá emá timá-timenna-aimma káqo-yuma íma timá-yimiyo." téna
timákáitana kóuraiye.

*Póromma timáká**awana** anó-kawaa-naqa Pírikikaq urá**iye**.*

23 ánibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-nakoma kaayaqá kawáá-nákárátámá yááyama timá
yímikaiye: "kenákámá ááiq-i-wayukama taígani-kayukama (200) kéyiwirekawaq ánibo kaumo-
wáyúkágáráq tiyáákama oóti ámûraaq wínó-kayukagaraq yaímma taígani-kayukama (200)
paromá matóráiyaraq nokáámma aúwai-kanaaraq keráwáqá Tétária-marabaq oro. 24 miráinaq
keráwáqá Póromma móra-otima wemmá amíyana wemá min-ótíbí máínaq keráwáqá kékén
umá awíqme anó-naqa Pírikikaq móma ayúwáaro." téna timá yímikaiye. 25 miráitana wemá
móra aúbama maará téna agatáiye:
26 "kemá Karótiatima kemá maamin-áúbámá anó-kamaani-naqa Pírikikaq agamá kámeq
wágááe téq kétune. 27 Ítíráaeo-wayukama yemá maamin-náqá ikamínéta kéowaq kemá
itáúnnama wemá Arómani-naqune' téna kétiqtaba kegáráq ketí ááiq-i-wayukagaraq ketáámá
Ítíráaeo-wayukati iyáápike maamin-náqá awíkaunatae. 28 miráitaq kemá nóin-aaiqtabawaq
yeráwáqá maamin-áímmá kéteo téq kemá maamin-náqá awíqme káánítôre-wayukati yúrakaq
uráune. 29 ánibo wemmá ikámma puyéta ánnáma amí-yátááqá wemá íma tarôq uráibo paá
yeráwáqtí ámáan-aikaraq naayón-ááíqtábá yeráwáqá mirá-uraae. 30 miráitaq kemá itáúnnama
yeráwáqá akoqnáá-aimma timá aúwáayakaq maréta maamin-náqá aúpáq ikámma puínéta
kéowaq kemá páátákáá timákaunana wemá enôpaq kéwepoata mi-káyúkámá yeráwáqá
maamin-áímmá enaúrakaq tínoe." téna Karótiati wemá aúbama agatáiye.

31 miráitata ááiq-i-wayukama yeráwáqá Póromma awíqmeta Áátípárááti-marukaq ko watéta
32 ánibo mikákémmá yaímma marabí uráan-i-wayukama yeráwáqá yauwéqmeta yeqtí-naopaq
kéyewata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá Póromma awíqmeta Tétária-marabaq
urááe. 33 mirátata yaímma oóti ámûraaq uráan-i-wayukama yemá maamin-áúbámá maméta
anó-kawaa-naqa móma kámeta Póromma awíqmeta wení aúrakaq urááe. 34 ánibo anó-kamaani-
nakoma wemá maamin-áúbámá káonena wemá Póromma ítama aónaraiye: "emá náakake-
narabono?" téna kétitana Póro wemá tiráiye: "kemá Tirítia-marabakena" téna kétitana
35 ánibo anó-kawaa-nakoma tiráiye: "maamin-áímmá eqtábá tiráá-kayukama yeráwáqá maakáq
íyaqa maamin-áímmá ítama yainánúne." téna wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá
Póromma awíqmeta Érôtini kámááni-naupaq móma ánná umákáawana máqe-uraiye.

24

Ítíráaeo-wayukati anó-kawaa-wayukama Póromma aabi mayákaraae.

1 anaaékaqa móra-tiyaapaq-kanaama yátáitata anó-monoq-naqa Áánánáíyati wegáráq yaímma
anó-kayukagaraq mórama yeráwáqtí yáama waeránîn-naqa áwîqa Tetúrati yeráwáqá máqtemma
Póromma aabi mayakánón-aimma anó-kamaani-naqa Pírikikaq tirááe. 2 ánibo anó-kamaani-
nakoma Póromma ááyaitana kéyitana Tetúrati wemá maará téna kaaqaari-áímmá tiráiye:
"anó-nako, emá keqtáá íráqôniq umá tíwáqnaa kéonaqtaa ketáámá ááiqa íma kéeqtaa
ení aúyánákáqá máqte-marukaqa móra-yataqa íma abarokáq kéiye. 3 miráitaqtaa ketáámá
minnáyaba emmá ítama íráqôniq kéeqtaa timuqá kémaraunatae. 4 miráimanibo emmá
watáama timá yáqtoraiyabama ení paru-yátáákáq emá ketáái watáama awaaraq-áímmá

itánóne. 5 maamin-nákómá máqte-tupaama wemá ááiqa kéena máqte-marabaqa Ítíráaeo-wayukati aúkáapimma wemá tái-aaimma tarôq kéena wemá áqnáabariq umá keqtáá Ítíráaeo-wayukabikemma wemá Náátárêti-wayukaraq yabíkéna yúyánámmá mamá táwî kéumayikaiye. 6 miráitana wemá ketáái anó-monoq-naupaqa kúmiq-yataaqa tarôq kéitaqtaa ketáámá wemmá yáqtokaunatae. 7 miráimanibo ááiq-i-wayukati anó-kawaa-naqa Arítiati wemá iréna maamin-náqá akoqnáá umá awíqmena kóuraiye. 8 miráitana Arítiati wemá téna 'maamin-náqá aabi mayakánéqa keqtááyábámá enôpaq oro.' téna wemá timá tíkaraaiqtaae. miráipoaq emá maamin-náqá enamáárîq ítama káonenana weqtábá ketáama 'áraine' tíya emá aónanone." téna Tetúrati wemá tiráiye. 9 máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq yemá téta maamin-áímmá "áraine" téta yemá tirááe.

Póro wemá Pírikikaq watáama tiráiye.

10 ánibo anó-kamaani-nakoma wemá Póroni aúrapi aayóq uráitana Póro wemá watáama tiráiye:

"kemá aónaraunama emá netuqyaa-túpáámá maami-káyúkátí anó-kawaa-naqa mááe. aamá ítama kéyainanaq kemá akoqnáá umá yauwéqma tenúne. 11 ánibo emá enamáárîq maami-káyúkámá ítama yimónao. kemá Yérútáárebaqa monoq-námmá peránááq uráunama títaubake kaayaq-yúpáámá kéyataiye. 12 miráitata Ítíráaeo-wayukama yemá íma kétimonawaq kemá móra-naqa unítíq-aimma ítimayikeq ánibo kemá máqte-kayukati yúyánámmá mamá táwîq íma kéeq yeráwáqtí anó-monoq-naupaqa yirááti-naupakaraq íma anó-maruqa mamá táwîqa íma uráune. ímiye. 13 ánibo íbêqa maami-káyúkámá máqten-aimma kétemanibo íma kanaaráq abarokáq yiráátin-aimma kéte." téna Póroma óq-aimma tiráiye: 14 "miráimanibo kemá móra-yataaqtaba emmá timá-amenunama minnâ aammá uyátárai-nakoma tiráátiraiye. ketí aúbi márâa-kayukama min-áqtábá 'kaaqaari-áíné' kéte. kemá Ítíráaeo-wayukabikemma yatáqma kémaeq naayóbáqá ketáái títaubikoni Áánûqtukaq anaaé kéwáreq kemá máqtemma ámáan-aima kéwareq Áánûqtuni amuné-wáyúkátí watáama agamatá-kánnáábímmá wáitaq kemá itáíq-itaiq kéune. 15 miráitata yeráwáqá maami-káyúkámá Áánûqtuqtaba awé oníq umá kegáráq Áánûqtumma awé kéeq kemá Áánûqtuqtaba wemá pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniye. téq kemá itáíq-itaiq keune.

16 ánibo ketirukómá íráqôniq kéena arupú kéitaq kemá Áánûqtugaraq aarawaatí yúrakaqa kemá ketáaiqtaba netuq-túyánámmá íma kémayaune.

17 ánibo kemá Yérútáárebaq yuwéq káqo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraune. mibákémmá kemá yauwéqma ketí márûkaq iráunnama kemá Áánûqtukaq amí-yátááqá maméq iréq móneqa ketí waayúkama íma makáa-kayukama yímikaune. 18 ánibo kemá mirá kéeq anó-monoq-naupaq máeq ketí kúmiq-yataaqa mamá paá i-yátááríq kéunatama taíbaq-wayukama ketê íma áíkuteta unítíq-aimma íma wáqe-uraiye. 19 miráitamanibo yaímma Ítíráaeo-wayukama Étiamarabaq kémaae-kayukama yeráwáqá máqe-uraae. yemá kemmá aabi matikánétama yemá maakáq enaúrakaq irétawaq ókaraq yeqtí watáama ítáaro. 20 ánibo mi-káyúkámá min-áímmá íma timá-amiyaama maanámo máa-kayukama iyúwénatawaq káánítôre-wayukati yúrakaqa itóuraunata otaa-qtátáárîq íuraane tiráan-aimma timá-amero. 21 miráimanibo kímora-yataaqa kemá maará téq tiráune. 'Áánûqtu wemá pukáa-kayukama yauwéqma mamá itó-umayikanitaq kemá minnáyaba itáíq-itaiq kéune téq tiráunayaba yemá minnáyaba kemmá aabi kématikaae.' " téna Póroma tiráiye.

22 ánibo anó-kawaa-naqa Píriki wemá uyátárai-nakon aammá itáíq-itaiq on-ááímmá aónéna wemá tiráiye: "i-wáyúkátí anó-kawaa-naqa Arítiati wemá maakáq yínna-yupaama kemá keráwáqtí táama ítama yainánúne." téna anó-kamaani-naqa Píriki wemá tiráiye. 23 ánibo anó-kawaa-nakoma yaímma-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá Póromma awîqma ánná-naupaq móma ákáreraq akoqnáá-aimma íma téraq wemmá ayuwáiyana paá uréire kéinaq wení waayúkama iyuwáiyata paá yama káoneta aáwaqa wemmá áméro." téna tiráiye.

Píriki Póromma kaayaq-káritímáátímá ánnáma umákaraiye.

24 Píriki wegáráq wení ánáakoni áwîqa Tarútíra wemá Ítíráaeo-annabiken-inimiye. miráitana Píriki yaímma-taoqa wemá Póromma ááyaitana Póro wemá iréna Îtuma keqtáá yauwéqma tiwiránîn-nakoqtaba itáíq-itaiq kéo-waigoni áaimma timá ámikaiye. 25 miráimanibo Póroni watáagoma arupú áaiqtaba téna ketáái túma yabi-íyábágáráq Áánûqtuma ketáámá mamá yainánîq-kanaayabagaraq wé tiráiye. Píriki wemá maamin-áímmá kéitena ikatíq uráiye. miráitana Píriki wemá Póromma timá ámikaiye: "anaaékaqa aamá tí-kánáárâqá emmá ááyaanaa aamá máma tínópo emá kóaao." téna timákaraiye. 26 miráitana Píriki wemá Póroqtaba "yaímma móneqa timíniye" téna wemá Póromma taígani-tupaama timákaitana kégoitana wemá awé umá máqe-uraiye.

27 anaaékaqa kaayaq-kárítímáátímá kéyataitana Pótitati Péqtati wemá Pírikini-maruqa mayéna wemá anó-kawaa-naqa maínna-kanaaraqa Píriki wemá Ítíráaeo-wayukama yimuqá maraígáae téna Póromma paá ánná-naupaq ayúwáitana máqe-uraiye.

25

1 kaumo-yúpáámá kéyataitana anó-kamaani-naqa Péqtati wemá Tétária-marabake maréna yauwéqma Yérútáárebaq uráiye. 2 miráitata uyátáraí-monoq-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukati kawáá-wáyúkágáráq yeráwáqá Póromma aabi mayakánôn-aimma anó-kamaani-nakokaq maméta urááe. 3 yemá anó-kamaani-nakaq inaa-inaa tirááe: “emá keqtáá tíwáqnaa éaq emá maamin-náqá timákénanawaq wemá Yérútáárebaq yíno.” téta yemá aapaq kéwinaraq aúpáké atíqtuweta ikamónáae téta tirááe. 4 ánibo anó-kamaani-naqa Péqtati wemá tiráiye: “Póro wemá Tétária-marabaq ánná-naupaq máipoaq kemá mibáq yauwéqma ónúne.” téna wemá tiráiye. 5 miráinata keráwáqtí anó-kayukama yemá ketê yagaroqtamá mibáq uréta min-nákóní otaa-qtátááqá wáinatama yemá Póromma aabi mayakánoe.” téna anó-kamaani-nakoma tiráiye.

6 ánibo Péqtati wemá Yérútáárebaqa tiyááka-kanaama yeráwáqtê maéna wemá Tétária-marabaq uréna móra-taoqa wemá aamá ítama yainaí-náúpáq máena wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe. 7 ánibo Ítíráaeo-wayukama yemá Yérútáárebake ye-káyúkámá iréta máqten-aimma téta Póroni aúbi makáámanibo árain-aimma íma anó-kamaani-naqa timá ámikaae. 8 ánibo Póro wemá tiráiye: “kemá mórama otaa-qtátááqá íma tarôq éq ánibo Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma íma mamá táwîqa kéeq yeráwáqtí monoq-námmá íma mamá táíq kéeq Arómani-wayukati anómma yabíkái-naqa íma awáágúraune.” téna Póroma tiráiye. 9 ánibo Ítíráaeo-wayukayaba yimuqá kémarena Péqtati wemá Póromma awíqma Ítíráaeo-wayukati iyáápi maráinayaba wemá maará téna Póromma timá ámikaiye: “Póro, emá kanaaráq Yérútáárebaq kéwinaraq mibáqá kemá enáama ítama yainánúnô?” téna tiráiye. 10 ánibo Póro wemá tiráiye: “íbêqa kemá maami-náúpáq itó-uraunama maammi-náúmmá Arómani-wayukati yabíkái-nakoni íráqôn ámáan-aikaraq ketáámá ítama keráwáqá yainánóe. ánibo emá káonaane. kemá Ítíráaeo-wayukabimma mórama otaa-qtátááqá íma tarôq uráune. 11 kemá mórama kemmá tíkamma puí-yátáárîq uráanatama minnâ kanaaráq tíkaminoe. miráimanibo yeráwáqá kaaqaari-áímmá tétama kemmá yeqtí yiyáápi yimínîqtabama móra-nakoni náápaamma íma wáiye. minnáyaba kemmá Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma yúrakaq ketáámá yainániye.” téna Póroma tiráiye. 12 ánibo Péqtati wemá maamin-áímmá kéitena weni káánítôre-wayukagaraq watáama timátuwena wemá Póromma timá ámikaiye: “emá anómma yabíkái-nakoma enáama ítama yainániye ténnaboa emá kanaaráq wekáq wínóne.” téna tiráiye.

Póro wemá káqomma yabíkái-naqa Aagarípaani aúrakaq uráiye.

13 yaímma-kanaama kóitana anómma yabíkái-naqa (kíni) Aagarípaa Peníti weni anaanoágáráq yenákámá maréta Tétária-marabaq uréta Péqtatimma yaagumá téta timá ákaraaye. 14 miráitata yenákámá Tétária-marabaqa ayáqtáá-kanaama kémaeyana anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá mi yabíkái-naqa Aagarípaamma Póroqtaba maará téna tiráiye: “naayóbáqá Píriki wemá móra-naqa Póromma ánná-naupaq ákáraimma wemá íbêqa paá máiye. 15 miráitaq naayóbáqá kemá Yérútáárebaq máunata Ítíráaeo-wayukati uyátárai-monoq-wayukama yemá téta ‘maamin-náqá aabi mayakéta ikamíyana puíno.’ tirááe. 16 ketáámá Arómani-wayukataama maamiráráá kéunatae. áqnáabaq móra-nakoni aúbímmô maráina-waigoma wenáama ítátuwena aúbi maráin-aiqtaba wemá kanaaráq tíniye. anaaékaqa ayúwáananataa yainánúnatae. 17 miráitata yemá maréta maakáq kéyewaq kemá íma ayáqtáá-yupaama máqe-ureq kemá aamá ítama yainaí-náúpáq káqon-aabayaanapimma kemá yaímma-wayukama timáyíkaunata Póromma ánná-naupake awíqmeta irááe. 18 miráitata mi-káyúkámá yama itó-uraamanibo yemá Póromma aabi mayakaí watáama íma tirááe. ímiye. 19 yemá paá yeráwáqtí monoq-nááqtábá kéteta mórama pukurái-naqa wenáwîqa Îtue wetábá tirááe. Póroma wemá téna maamin-náqá ‘paá máiye’ téna kétiye. 20 miráitaq kemá maamin-áímmá itáúnnama ummaa kéyaitaq kemá Póroqtaba maará téq tiráune. ‘emá kanaaráq Yérútáárebaq kéwinaraq maamin-áímmá ítama yainánúnô?’ téq kemá tiráunamanibo 21 Póro wemá téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.’ téna kétitaq ayuwáunana wemá ánná-naupaq máiye.” téna Péqtati wemá timá yímikaiye. 22 ánibo anómma yabíkái-naqa Aagarípaa wemá tiráiye: “kemá kenamáárîq maamin-nákón áama itánáaq kéune.” téna kétitana Péqtati wemá téna “maamin-áímmá aabáyaama itánóne.” téna tiráiye.

23 káqon-aabayaanapimma kínima Aagarípaa wegáráq Peníti yenákámá anómma yabíkái-kayukati unáákáqtôma yenákáti yineqá umátoreta yaímma i-wáyúkáti anó-kawaa-wayukagaraq yaímma anó-kayukagaraq yeráwáqá móra-naupaq áíkuma máeta Péqtati wemá yaímma-wayukama timáyíkáitata yemá Póromma ánná-naupake ko awíqmeta irááe. 24 ánibo Péqtati wemá tiráiye: “kínima Aagarípaao, ketáágáráq máqte-kayukao, maamin-náqá aónaaro.

Ítíráaeo-wayukama aarawaamá Yérútáárebaq kémaae-kayukagaraq yaímma maabáqá Tétárí-amarabaq máa-kayukagaraq yeráwáqá téta ‘maamin-náqá wemá paá íma mánibo ikámínana puíno’ téta yemá ketúrakaq ááyama tiráae. 25 miráimanibo kemá maamin-náqá aónáúnnama wemá mórama otaa-qtátááqá tarôq éna puínî-qtataaqa íma wáitana wemá wenamáárîq téna Arómani-wayukaraq yabíkái-nakoma ketáama ítama yainániye.’ téna kétitaq kemá ‘wekáq wakúyakaanana wíniye.’ tiráune. 26 miráitaq kemá weqtábá aúbabi agatúwáanana Arómani anómma yabíkái-nakokaq wínîn-aimma íma ítaraune. miráitaq kemá wemmá awíqme kínima Aagrípaao, emá anómma yabíkáana-waigokaraq yaímma-yuti yúrakakaraq kéyunaboaq keráwáqá wenáama kéitaiyaq anaaékaq kemá wení otaa-qtátááqtábá kanaaráq agayánúne. 27 miráinaq kemá móra-nakomma ánnábimmo Arómuq timákaanana kéwinaq wemmá aamá mayákáan-aimma kemá íma aúba-wannaabi agáyáanama minnâ íma arupú íniye.” tena anó-kamaani-nakoma Péqtati wemá tiráiye.

26

Póro wemá Aagarípaani aúrakaq watáama tiráiye.

1 ánibo Aagarípa wemá tiráiye: “Póro, emá íbêqa enî watáama tiyo.” téna kétitana Póro wemá ayáámma múte yaútena wenaúbi márán-aiqtaba tínéna itata waayúkama yaákama máqe-uraae. Póro mirá téna: 2 “anó-kawaa-naqa Aagarípaao, emá ketáái áaiqtaba kéitaanaboaq kemá timuqá ôriq umá kémareq kemá anaúrakaq watáama ténááq kéune. miráitaq kemá emmá watáama timá-amenunama minnâ Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá keqtábá kaaqaari-áímmá téta túbi kémaran-aimma timá-amenune. 3 miráita emá Ítíráaeo-wayukama ketáái táaikaraq ketáámá watáama túnnatama minnâ emá káonaane. minnáyaba emá ketáama ítama íráqôniq éwaq emá íma ábôkariq uwo.

4 ánibo Ítíráaeo-wayukama yemá máqtemma ketáaimma aónaraae. naayóbáqá kemá pááqyan-iyapogoma ketí-wayukate yagaroqtamá kémaeqa kemá Yérútáárebaqa uréire uráune. 5 miráitata naayóbáqá yemá kemmá timónaraapoata yemá kanaaráq ketáaimma timá-aminetama minnâ kanaaráq íye. miráitata yemá aónaraane. naayóbáqá kemá Pérati-wayukati yáaimma kéwaraunata min-ááíkómá akoqnáá umá ketáái monokóní áaimma uyátáraiye. 6 miráitaq kemá íbêqa itó-uma máunata yemá kemmá aabi kématikamma maamin-áíkóní áaimma miráuraiye. naayóbáqá Áánûqtuma ketáái títaubikomma akoqnáá-aimma timá yímikaitaq minnáyaba kemá itáíq-itaiq kéune. 7 ánibo ketáái títaubake kaayaq-ánná-wáyúkámá yeráwáqá wágááwabi nokáámma Áánûqtukaq nunamummá tíq-tiq umá awé kéone. ánibo anómma yabikáana-nako, kemá itáíq-itaiq kéunata Ítíráaeo-wayukama yemá kemmá aabi matíkaraae. 8 keráwáqá Ítíráaeo-wayukao, Áánûqtuma pukáa-kayukama mamá itó-umayikaniqtaba nôraq itaráq íma tínô?

9 naayóbáqá kemá kenamáárîqa Îtuma Náátárêtibake-nakon áwîqa mamá táíq uráune. 10 miráitaq kemá Yérútáárebaq uyátárai-monoq-wayukabikemma akoqnááma matéq netuqyaammá Áánûqtuni waayúkama yáqtoqma Yérútáárebaq ánná-naupaq kéyikeq yaímma-wayukama yíkamiyata púyoro téq tiráunae. 11 miráitaq kemá máqte-tupaama yeráwáqtí monoq-náúpáq uréq ánnáma kéyimeq Îtuni anaaémo wárán-aaimma yuwaígáae téq uráune. minnáyaba kemá káqo-marabaq uréire umá Îtuni anaaé kéwaraa-kayukama mamá táíq umáyikaraune.

Póro wemá Kárîqton-annama aúkain-aimma tiráiye.

12 miráitaq kemá uyátárai-monoq-wayukabike náápaamma kémayaunata yemá timátíkáawaq kemá maréq Tamáátikati-marabaq uráune. 13 miráitana wágááma aabaúgómá aáwaqa naíkánáá kéita kemá aónáúnana aabáyákákémmá ókómá kamá yupayo uréna ketê yagaroqtamá uráa-kayukati yineqá ókómá kamá yupayo uráiye. 14 ánibo máqtemma ketáámá marabí yutákureqtaa kéitaunana móra-wataagoma Íbaru-aipikemma maará téna tiráiye. ‘Tóro! Tóro! emá nôraq itawáq kemmá mamá táwîqa kéono? kemmá apupé kée emá ketí-wayukama mamá táíq kéumayikaanaboa emá enamáárîq aú-aiqa mayánóne.’ téna min-áíkómá tiráiye. 15 ánibo Póro kemá tiráune. ‘uyátáráana-nako, emá náawabono?’ tiráune. ánibo uyátárai-nakoma wemá tiráiye. ‘kemá Îtue. emá kemmá mamá táwîqa kéone.’ téna tiráiye. 16 miráimanibo íbêqa emá itó-urewaq kemá enôpaq iráunapoaq kemá emmá awíráana emá ketí mayaí-náqá máae. emá íbêqa kéite aónáana-yataaqtabama máqte-kayukama kétimayiminaq ánibo anaaékaqa abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq emmá aráátenune. 17 miráinaq emmá timákáana Ítíráaeo-annawayukayaqtaba káqo-wayukayaqtaba kawáá onúne. 18 minnáyaba emá yeráwáqtí yúramma mamá tágamayikenata yemá kumayuq-yátáápíkémmá yuwéta yeráwáqá waéqma tágamayataakaq maéta Tááqtaani akoqnáápikemma yuwéta kekáq itáíq-itaiq kéiyaq kemá yeráwáqtí

kúmiqa mamá paá umáyíkáanata yemá Áánûqtuma yiwíkai-kayukagaraq aokaríq umá yagaroqtamá mánoe.' téna Îtuma tiráine." téna Póroma tiráiye.

Póroma wení mayaígón áaimma tiráiye.

19 ánibo emá anómma yabíkáan-naqa Aagarípaao, kemá Áánûqtunopake-tataaqa káoneq kemá íma wenáama arátaune. 20 miráitaq kemá áqnáabaqa Tamáátikati-marabakemma Yérútáárebaq uréq mikákémmá máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma Áánûqtuni átêwataama kétima-yimunata yeráwáqtí kúmiq-yataapikemma waéqma yeráwáqá Áánûqtukaq yirummá ámiketa íráqôn-aaimma íyábá timá yímikaune. 21 kemá mirá kéunata minnáyaba Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá monoq-náúpáké kemmá yáqtoqma tíkamineta urááe. 22 ánibo ketirummá akoqnáá wáqe-urena Áánûqtuma kemmá tíwáqnaa uréna kemá máqte-kayukagaraq yaímma anó-kayukati túrapi watáama tiráiye. miráitaq kemá íma káqon-aimma kétupo kemá naayóbáqá Mótetigaraq yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe. 23 Áánûqtunopake tiwiránîn-nakoma wemá aú-aiqa maténa keqtáámá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena wemá Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukabimma aúwaraimma tágama-yataakaraq timá-yiminiye.' téta yeráwáqá tirááe." téna Póroma tiráiye.

24 Póro wemá mirá téna kétitana Péqtati wemá tiráiye: "Póro! emá aíbôqnaaboq kéone! emá ení taíbaq itaí-yátáákómá emmá mamá aíbôqnaaboq kéiye." téna Péqtati tiráiye. 25 ánibo Póro wemá tiráiye: "anó-nako, kemá íma aíbôqnaaboqa kéune. kemá paá túyánámmá kéiteq kétune. 26 Aagarípaao, ketáama itaao. emá maami-qtátááqtábámá káone kéite uráánaq minnáyabama kemá íma ikatîqa éq watáama kétunama maami-qtátááqá íma aúpáq abarokáq uráiye. 27 anómma yabíkáana-naqa Aagarípaao, emá Áánûqtuni amuné-wáyúkáti yáama kéitaano? kemá ítáunama emá yetáama itáíq-itaiq kéone." téna Póroma tiráiye. 28 ánibo anómma yabíkái-nakoma Aagarípaa wemá Póromma maará téna timá ámikaiye: "emá maamin-áwááráq-yúpááwáq kemmá mamá Káríqton-anna-naqa káutikaano?" téna tiráiye. 29 ánibo Póro wemá tiráiye: "awaaraq-yúpááwábi ayáqtááq-yupaama minnâ kanaaráq íye. miráimanibo kemá Áánûqtukaq maará téq nunamummá kétune. egáráq yaímma-wayukama kéráwáqá maamin-áímmá kétuna ítáa-kayukama keráwáqá Îtun anaaé waqmá ketê móraiq umá kétikaiye. miráiyana maamin-ánnábí keráwápímmá íma wániye.

30 Póro wemá mirá téna kétitana anómma yabíkái-naqa Aagarípaa Penítigaraq yaímma-wayukagaraq yeráwáqá itó-uma máápaq kóuraae. 31 miráitata yeráwáqá máápaq máeta maará téta tirááe: "maamin-náqá wemá mórama ikámma puyéta ánnáma améta ínín-úmmáá-yátááqá íma tarôq uráiye." téta tirááe. 32 ánibo Aagarípaa wemá Péqtatimma maará téna timá ámikaiye: "maamin-náqá Póro wemá 'Arómani-wayukati anómma yabíkáan-nakoma ketáama ítama yainániye' téna íma tínnarakaa wemmá timákáanana paá yauwéqma kóine iné." téna Aagarípaa kínima wé tiráiye.

27

Póroma únópí-káárébí maréna Arómuq uráiye.

1 ánibo yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta keqtáá timátikaawaqtaa únópí-káárébí maréqtaa Arómuq Ítari-marupaq kéunanata yeráwáqá yáqtoqma Pórogaraq yaímma ánná-wayukagaraqa anómma i-wáyúkátí kawáá-náqá áwîqa Yúriati wení ayáápi yíkaraae. miráitana maamin-náqá i-wáyúkátí kawáá-nákóqtábámá Arómani-wayukati i-náré. 2 ánibo kemá Arúkegaraq ketáámá mórama Áátáráámítiq únópí-káárégómá Étia-marupaq kéwitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae. ánibo móra-naqa áwîqa Áárítáákatima wemá Tetarónáíkaqa Maateróniabake-nakoma wegáráq yagaroqtamá ketáátê iráiye. 3 ánibo óq-abayaanapimma ketáámá Tááíranapaqa ko yamá uráunatae. miráitana Yúriati wemá Póromma mamá íráqôniq kéumakena ayúwáitana uréire kéena wení aanábó-wáyúkámá yimónaraiye. 4 ánibo ketáámá Tááíranapakemma únópí-káárébí maréqtaa kéunanata uwáágoma keqtáá mamá táwîq kéitaqtaa íyórai-aukapaq maréqtaa Táíparatibaq uráunatae. 5 miráitaqta ketáámá únókóní aúkáapi maréqtaa Tirítiabaq uréqtaa mikákémmá Paapíriya-marupaq uréqtaa ánibo mikákémmá Mááíraqa Aríti-marabaq uráunatae. 6 ánibo mi-márúkákémmá mórama i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá Érékáánaraa-marabake únópí-káárégómá maréna Arómuq Ítari-marupaq wíné kéitana wemá timátíkáitaqtaa ketáámá mipí uyáqtama uráunatae.

7 miráitaqtaa ketáámá mi-únópí-káárébímmá yaákare kéweta yaímma-kanaama máqe-uraunatae. miráitana móra-maruqa Nááítatiq kéyúnanata mikákémmá anón-uwaagoma keqtáá mamá táiq kéiqtaba mikáké maréqtaa Karíti-marukoni íyórai-aukapaq waaqókáq Táárámóniq uráunatae. 8 ánibo mikákémmá maréqtaa únókóní áwabaq kégumunanata min-áúkápáqá

anón-ummaa-yataaqa kémayeqtaa ketáámá maréqtaa Áráátía-marukoni waaqókáqá únópí-káárémá maraí-márúkáq yayamá iráunatae. 9 ánibo netuqyaa-túpáámá kéyataitana Ítíráaeo-wayukati aáwaqa awetá i-kánáámá yátamakitata mimórá-kánáámá uwáágoma ôriq umá kéyorena únókómá yeráwáqá mamá táíq uráiye. miráitana Póro wemá maará téna timá yímikaiye: 10 “máqte-kayukama ítáaro! íbêqa ketáámá kéonanataama taíbaq-yataaqa aúyoranimanibo miráuma únópí-káárégáráq oótakaraq yenamáa mi-qtátááqá íma aúyoraiyobo ketáámá waayúkagaraq aúyoranunatae téq kemá kéitaune.” téna Póro wemá tiráiye. 11 miráimanibo i-wáyúkátí anó-kawaa-nakoma wemá únópí-káárémá awéqtameta uréire kéo-kayukati yáama kéitena Póron-aama íma ítaraiye. 12 ánibo min-áúkápáqá únópí-káárémá maraí-márúqá uwáágo ôriq kéena íma íráqôniq uráitata mi-káyúkámá yeráwáqá aamá timá móra-akaq maréta Karíti-aukapaqa Pinítiabaqa únópí-káárémá maraí-márúqá uwáá kéyorai-kanaama íráqôniq uráitata yeráwáqá mibáq wínéta urááe.

únópímmá anón-uwaama yokáiye.

13 anaaékaqa uwáágoma mamá pááqyaniq kéitata yeráwáqá yúyánámmá ítáaniq umá únópí-káárémá maméta Karíti-aukapaq maréta urááe. 14 miráitata yeráwáqá únópí-káárébí maréta pááqya-kanaama kéowana Karíti-marukake uwááma áwiqa anón-uwaama yokáiye. 15 miráitana min-úwáágómá únópí-káárémá mamá táíq kéitana ketáámá íma kanaaráq yáqtoqma awíqmeqtaa uráunatae. 16 miráitaqtaa mikákémmá ketáámá maréqtaa pááqya-marukaqa Kótaq uréqtaa íyórai-aukapaqa ketáámá anón-ummaa-yataaqa matáunatae. ketáái pááqya-unopi-kaarema anón-unopi-kaarenobaq múte makáunatae. 17 miráitata únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá únópí-káárémá yáqtorai-yataaqa yabitiréta ánnáma atáá umá akoqnáá kéeta yeráwáqá téta únópí-káárégómá tíwíqmenata Aríbiya-aukapaq wíniye téta yeráwáqá tabaráábera-qtataaqa ayútuwaawana mi-káárégómá únókóní ámûraaqa mayaqména uréire uráiye. 18 miráimanibo anón-uwaagogaraq únókógáráqá keqtáámá tiwéqtamena uréire kéitata yeráwáqá káqon-abayaanapimma áaimma átáma oótamma mamá iyaabítaaq urááe. 19 ánibo óq-taoqa yeráwáqtí iyáápikemma únópí-káárémá mamá íráqôniq i-yátááqá mamá iyaabítaaq urááe. 20 miráitaqtaa netuqyaa-túpáámá ketáámá aabaúwábi wiyóqá íma káonaunataama ‘náakaqtaa máuno?’ téqtaa anón-uwaama kéyoraitaqtaa ketáámá íma paá mái-tuyanamma ítaraunataamibo “táíq ónúnatae” téqtaa tiráunatae.

21 ánibo netuqyaa-túpáámá máqte-kayukama aáwaqa íma néta máawana Póro wemá yeráwáqtí aúkáapi itó-urena tiráiye: “keráwáqá maami-káyúkámá ítáaro. naayóbáqá keráwáqá ketáama kéiteqa Karítibaq yuwéq íma uráiyakakaa maamiráuma ummaa-yátááqá íma mayéqtaa máqte-qtataaqa íma aúyoranena iné. 22 miráimanibo kemá timá-timunna-aimma ítáaro. keráwápikémmá móra-naqa íma aúyoranibo kímora-yataaqa únópí-káárémá wenamáa aúyoraniye. 23 ánibo kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq wekáq itáíq-itaiq kéunana nokáámma Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketimakaq yama itó-urena tiráiye. 24 ‘Póro, emá íma ikatîqa éwaq anómma Arómani-nakoma Títaama wenaúrakaq koma itóaao. ánibo maami-káyúkámá máqtemma yeráwáqá únópí-káárébí máa-kayukama eqtábá Áánûqtuma kawáá íniye.’ téna tiráiye. 25 minnáyaba waayúkama keráwáqá íma ikatîqa oro. kemá Áánûqtuqtaba itáíq-itaiq kéunapoana Áánûqtu wemá tínna-yataaqa kanaaráq tarôq íniye. 26 minnáyaba ketáámá páátákáá únópí-káárémá maméqtaa móra-marukaq onúnatae.” téna Póroma tiráiye.

27 ánibo tiyááka umá títaubake kaumo-nókáámmá kéyataitata uwáá kéyorena ánibo móra-nokaama títaubake kaayaqté-kaayaqtekomma yeráwáqá Meriteréinia-unokoni áwabaqa nokáan-aukaama únópí-káárébí mayaímá mayáa-kayukama yúyánámmá ítáama maami-káárégómá “móra-marukaq kéwiye” téta yeráwáqá yúyánámmá ítiraae. 28 miráitata yeráwáqá ayáqtááq-annaraqa ummaa-yátááqá abíkumareta únópí yúwáawana kúmîmma waaqókárîq uráiye. miráitaqtaa ketáámá maréqtaa móragaraq pááqya-kanaama kéweta min-ánnámá únópí yúwáawana kúmîmma waaqókárîq éna kegébaraq kukáiye. 29 ánibo únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá ótakaq ya kumayániye téta yeráwáqá ôriq umá ikatîqa urááe. miráitata yeráwáqá páátákáá únópí-káárémá yáqtoqma akoqnáá i-yataaqa mi-káárégóní ayárepaqa kaayaqté-kaayaqte ummaa-yátááqnápó yáqtoq-mareta máiyana aabaúmá utaíkáae téta yeráwáqá nunamummá tirááe. 30 miráitata únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá yuwéta péqmareta kóineta únópí-káárégóní aipakémmá ummaa yamá yáqtorai-yataaqa karikaa uréta pááqya-unopi-kaarema mémánóbáq yubéqtukaae. 31 miráitana Póro aónarena wemá i-wáyúkátí kawáá-nákáráq yaímma i-wáyúkágáráq timá yímikaiye: “maamin-únópí-káárébímmá mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá íma máiyaqa minnâ máqtemma keráwáqá táwîq íno e.” téna Póroma tiráiye. 32 ánibo i-wáyúkámá yeráwáqá maami-káárégóní ánnáma kárátuwaawana uraíye.

33 aabaúma utánéna kéitana Póro wemá maami-káyúkámá aáwaqa naígáae téna watáama tiráiye: “máka-tiyaapari umá títaubake kaayaqté-kaayaqte miráuma ayáqtáá-kanaama ketáá

ikatíq umá aúyokeqtaa aáwaqa íma naráunatae. 34 miráitaq kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. keráwáqá yaímma paá-aawaqa mamá kénaiyanawaq min-ááwákómá keráwáqá mamá akoqnáá íniye. minnâyaba keráwáqá ítáaro. keráwáqtí túma íma ayáá atikaniye." 35 Póro wemá mirá kétena yeráwáqtí yúrakaqa yammá maténa Áánûqtumma amuqá marakéna nunamummá kétena Póro wemá yammá naráiye. 36 miráitata máqte-kayukama yeráwáqtí íyakoma íráqôniq kéitata aáwaqa mamá narááe. 37 miráitaqtaa ketáámá taígani-kayukama (miráuma 276) mi únópí-káárébímmá máqe-uraunatae. 38 ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá aáwaqa mamá nátuweta anaaékaqa yeráwáqá únópí-káárébíkémmá aáwaq-unamma mamá únópítáá iyabótúwáawana únópí-káárégómá ummaamá íma yéna oyaaq umá uráiye.

únópí-káárémá táíq uráiye.

39 aabaúmá utamá kégaitata únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukama yeráwáqá márûqa káonetaamanibo maramá íma aónaraae. miráitata yeráwáqá min-áúkápáqá íráqôniq umá únópí-káárégóní márûqa wáitana íráqôniq umá kegébama wáitata yeráwáqá min-áúkápáq wínéta urááe. 40 miráitata yeráwáqá mi únópí-kááréráqá ánnáma kúma akoqnáá umáráan-annama kárátuwaawana únókóní ámûraaq wáqe-uraiye. miráitata yeráwáqá aweqtaí-yátáráqá ánnáma kúma akoqnáá umáráan-annama kégareta ánibo taabaráábema múte abíkumaraawana uwáágoma yiwíqmena únókóní kegébabaq uráiye. 41 miráitana mi únópí-káárégómá maréna únókóní kegébanobaqa aipaké koma aguréna maranóbáqá akoqnáá uráiye. miráitana anón-uwaama yokéna maamin-únópí-káárégóní ayáremma mamá táwîq uráiye.

42 ánibo i-wáyúkámá yeráwáqá yaímma ánná-wayukama péqmareta kóinoe téta yeráwáqá yíkamineta urááe. 43 miráimanibo i-wáyúkáti anó-kawaa-nakoma wemá Póromma áwáqnaa kéena íma mirá-inoe téna wemá yaímma-anna-wayukama timáyíkáitata yeráwáqá nokótaaqa yubámeta únókóní kegébabaq urááe. 44 ánibo yaímma-wayukama únópí-káárégóní yaa aqtóráq yáqtoqma mayaqméta nokegébábaq urááe. miráitaqtaa máqte-kayukama íráqôniq umá máqe-uraunatae.

28

Póroma Mórota-marabaq máqe-uraiye.

1 ketáámá máqtemma mi-nókóní kegébabaq iréqtaa ketáá itáunama mi-márúkón áwîqa Mórota-marabare. 2 miráitata mi-márúkáké-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá mamá íráqôniq kéowana ánibo aaqá yéna yaugiqá kéitata yeráwáqá iramá agamakéta min-íráráqá keqtáá tiwíqma tíkawaqtaa máqe-uraunatae. 3 ánibo Póro wemá móra ira-átáámá mamá irabí agamakáitana móra-iraakabayaakoma min-írá-átáábí máqena kokoqá kéiqtaba min-íráákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúraiye. 4 ánibo mi-márúkáké-káyúkámá aarawaamá yeráwáqá aónaamma maamin-íráákábáyáákómá Póroni ayáákaqa ya útúrena upúkáiye. miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá maará téta tirááe: "áraimma maamin-nákómá wemá yaímma-wayukama únópí yíkamitata pukáawana ketáái maníkómá íráqôn-aaimma tarôq í-nákómá wemá maami-nákóqtábámá íma paá mániye. téna maami-qtátááqá tarôq kéiye." téta yeráwáqá tirááe. 5 miráimanibo Póro wemá maamin-íráákábáyáámmá iranóbáq awéqtáma kéyuwena paá máqe-uraiye. 6 ánibo mi-káyúkámá yeráwáqá Póromma awé umá karákéta iqtoráinana wemá puíniye téta temmá Póroni aneqá móra-yataaqa íma abarokáq kéiqtaba yeráwáqá téta "maamin-náqá wemá maníkóé." téta yúyánámmá ítaraae.

7 min-áúkápáqá mórama maramá wáqe-uraitana mi-máráráqá yabíkái-naqa áwîqa Púbiria wemá keqtáámá mamá íráqôniq umátíkáitaqtaa ketáámá kaumo-yúpáámá wení-naupaqa máqe-uraunatae. 8 ánibo Púbiriamma aboámá anó-karima kokoq-kárímá mayéna waguráitana Póro wemá min-nákóní naaúpaqa uténa min-nákóní aneqá ayáámma aráápare nunamummá kétitana min-nákómá atóbaraiye. 9 Póro wemá mirá kéitata mi-márúkákémmá netuqyaammá karí-wáyúkámá yeráwáqá kéyewana Póro wemá mamá atóbamayikaraiye. 10 miráitata mi-káyúkámá yeráwáqá keqtáámá íráqôniq umá tíwáqnaa kéetata ánibo yaímma-yataaqa keqtáá kétimetata tíwáqnaa umá móma únópí-káárébí tiyúkataae.

Póroma Arómuq yayamá iráiye.

11 ánibo mi-márúkáq ketáámá kaumo-wíyómmá maéqtaa anaaékaq ketáámá maréqtaa morama únópí-káárémá Érékáánara-marabakemma anón-uwaama yóráitana mi-márúkáq ya máqe urái-kaarebiqtaa uyáqtama uráunatae. miráitana únópí-káárégóní aikaqá Túties téta yeráwáqtí maníkóní ábárawaao-aanikoratati yimammá tarôq umákáawana wáqe-uraiye. 12 ánibo ketáámá min-únópí-káárébí maréqtaa Tírakuti-marukaq yayamá iréqtaa mi-márúkáqá kaumo-yúpáámá máqe-uraunatae. 13 miráitaqtaa mi-márúkákémmá ketáámá min-únópí-káárébí maréqtaa Arégiuma-marukaq yaútûma yayamá iréqtaa mikákémmá anón-uwaama yóráitaqtaa maréqtaa Putióribaq anó-marukaq ko yamá uráunatae. 14 ánibo mi-márúkáqá yaímma Káríqton-anna-wayukama kéyimonaunatata yemá keqtáá yáqtóráawata abapaké kaayaq-yúpáámá yeráwáqtê maéqtaa Arómuq uráunatae. 15 ánibo Arómuq yaímma

ketíbâqawaayutaama Îtun-aama kéitaa-kayukama yeráwáqá ítáamma keqtááyábámá kéye téta kétewata yemá máqtemma maréta mi-márúkáq áwîqa kaumo-áúwáí-náúpáqá mááketi-marukaraq wenáwîqa Áápiatibaq iréta keqtáámá aapaq ya kétimonaawaqtaa Póro wemá yemmá kéyimonena wemá Áánûqtumma amuqá marakéna akoqnááma matáiye.

Póroma Arómuq Áánûqtuni watáama tiráiye.

16 ánibo ketááma Arómuq yayamá kéyunanata kámááni-nakoma Póroqtaba wenamáa móra-naupaq máinana móra i-nákómá wekáqá yabíkáiye.

17 ánibo kaumo-yúpáámá kéyataitana Póro wemá Ítíráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yááyaitata yemá máqtemma ya áíkutaawana wemá maará téna tiráiye: “keráwáqá ketíbâqawaayuo, ítáaro. kemá íma táí-aaimmá tarôq kéeq Ítíráaeo-wayukama ketáái títaubikonaaimma mamá táíqa íma uráunamanibo Ítiráaeo-wayukama yeráwáqá Yérútáárebaqa kemmá ánnáma umátiketa Arómani-wayukati iyáápi kemmá tíkaraae. 18 miráitata Arómani-wayukama yeráwáqá aamá ítama yaíkaamanibo kemá móra-yataaqa tarôq kéeq puyónúnna-aaimma íma tarôq uráunata yemá kemmá tiyuwánéta urááe. 19 miráimanibo Ítíráaeo-wayukama yemá ímiye téta maamin-áímmá arátéwaq óqa kemá aamá ténúnna-aimma íma wáqe-uraiye. miráitaq kemá anó-kamaani-wayukama yááyaanata yeráwáqá ketáama ítama yaínánóe. téq kemá tiráunamanibo ketí-wayukama yeráwáqá móra-yataaqtaba aabimmá íma mayikánúne. 20 ánibo kemá maamináíqtábá keráwáqá tááyama kétima-timune. miráitaq Ítíráaeo-wayukama keráwáqá kéiteq awé uráa-qtataaqtaba kemá itáíq-itaiq kéeq awé uráune. miráitana minnáyaba maamin-ánnágómá kemmá yáqtoqma akoqnáá kéiye.” téna Póroma tiráiye. 21 ánibo yemá tirááe: “Ítíráaeo-wayukabikemma móra-nakoma ení watáama íma aúbabimma agamá timá-timenata ánibo móra ketíbâqawaayutaama iréta ení watáama íma téta emmá íma timá táwîq urááe. 22 miráitaqtaa ketáámá enóyaupiken-aimma itánáqtaa kéune. ánibo ketáámá itáunataama máqte-kayukama yemá uyátárai-nakoni aammá kéwaraa-kayukama keráwáqtábágáráq yatáqma-yataapi mááe.” téta tirááe.

23 ánibo Ítíráaeo-wayukati kawáá-wáyúkámá yeráwáqá móra ma kanaamá maréta Ítíráaeo-wayukama yemá máqtemma aarawaamá Póroni márûpaq irááe. miráitana Póro wemá aabáyaanapike áaimma átárena énaikaqa wemá watáagon áaimma timá kétagena Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba Îtuqtabagaraq watáama tiráiye. miráitana wemá Mótetini ámáan-aimma kétena yaímma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá wannaabí agamakáan-aimma kétitana maamináíkómá yeqtí yúyánámmá mamá íráqôniq kéitata yeráwáqá Îtuqtaba itáíq-itaiq ínoe. 24 miráitata yaímma-wayukama wenáama kéitaawata yaímma-wayukama wenáama íma ítama arútaraae. 25 miráitata yeráwáqá yenamáárîq óq-yuyanamma itéta kégowana Póro wemá áqnáabaqa maará téna tiráiye: “Áánûqtuni Aokaq-Áágómá árain-aimma keráwáqá yúbi-kayukayaba téna Áánûqtuni amuné-náqá ketáái títaubikoma Ááítáíyani óyaukaq tiráine.

26 ‘emá maami-káyúkábí kéweaq maará téaq timá-yimiyo.
keráwáqá aamá itánómanibo áaimma íma itánoe.
keráwáqá túramma aónainomanibo móra-yataaqa íaonainoe.

27 maami-káyúkátí íyakoma akoqnáá umáguraitataboata yaákoma aamá itaíyábá yíbôgaitata yemá yúramma karoparááe.
miráitana yúrakoma móra-yataaqa íkáonaitana yaákoma móra-yataaqtaba íkéitaitataboata yúyánámmá íkéitaae.
yemá ketôpaqa íma ko yáútúmeta mamá íráqôniq umá tikaao téta íkéye.’

téna agamatán-áúbábí Áítáíyama tiráine. 28 Ítíráaeo-wayukama yúbi máin-aaiqtaba maami íráqô-mayaima Áánûqtuma keqtáá yauwéqma tiwiránî-kataama minnâ Áánûqtu wemá káqonanna-wayukabi yúwáitana kéwiye. ánibo ketáámá maamin-áímmá timá-yimenatataa yemá itánoe. 29 Póro wemá mirá téna kétitata Ítíráaeo-wayukama yeráwáqá yenamáárîq aamá téite urááe.

30 ánibo Póroma mi-márúkáq máena kaayaq-kárítímáátígóní arupimmá móra naammá meyaníq uréna yaímma-wayukama wení-naupaq kéyewanama wemá mamá íráqôniq umáyikaraiye. 31 miráitana wemá akoqnáá umá Áánûqtuma yabíkái-qtataaqtaba watáama kétena uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma watáama máqte-kayukama timá yímikaiye. miráitana wemá maamin-áímmá waayúkama abarokáq akoqnáá umá timá-yimiyabama móra-nakoma aammá íma aúnakaraiye.

Arómani
Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Aró**mubaq **Pó**roma **agatá**iye.

Póroni mayaígón áaimma

1 kemá Póro mayaí-nákómá Îtu Káríqtoni mayaírá Áánûqtuma aúyatikarena tááyaraitaq
min-áúbá-wánnáámá agatáune. kemá Póroma Áánûqtuni íráqô-kataama tin-áímmá timá
tímikaune. 2 Áánûqtuni amuné-wáyúkábí wení aúba-wannaabi naayóbáqá mimórá-íráqó-
kátáámá Áánûqtuma akoqnáá umá tiráiye. 3 maamin-íráqó-kátáámá Áánûqtuni áanikoqtabama
wáqe-uraitana Tébitin-annabike pááq uráiye. maa-márábi-káyúkáúrámmá pááq uráimanibo
Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq Áánuqtun áanikoma máqe-uraiye. 4 áanikoni akoqnáágaraq imaa-
mugáráqá yirááténa pukáapike kímora itó-umakaraiye. 5 kemá Póroma Îtumma tirummá
kámunana Áánûqtu wení mayáimá kétimitaq Îtumma wekáq kémaiyaune. waayúkama máqte-
marabake Îtumma yirummá kámeta anaaé kéwaraaqtaba Áánûqtuni íráqô-kataama kemá
timá yimunaiq umá 6 keráwáqá Arómuq-marupaq máa-yuma Áánûqtu tááyaraimma Îtu
Káríqtonamoe.

7 keráwáqá Árómuq-marupaq máa-yuma keráwáqtábá tááyaraitaq Áánûqtun-aama wárá-
kayukama kemá keráwáqtôpaq kágayaune. Áánûqtumma ákái-kayukao, Áánûqtuma ketibotáámá
ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenamáa yenákátí íráqô-qtataakaraq yeqtí kaayoné-
yátáákáráq keráwákáq paá waíno.

Póroma amuqá maréna nunamummá tiráiye.

8 áqnáabaq ketí Áánûqtuqtabama Îtu Káríqton áwîkaq timuqá kémarakaune. maragáráq-
maragaraq-wayukama keráwáqtí itaí-yátááqtábámá ítama ánataqtukaapoaq keráwáqtábámá
timuqá kématikaune. 9 nunamupí maamin-áímmá túnnama Áánûqtuma wenamáárîq
ítaraimma árain-aine. Áánûqtuni íráqô-kataama tirukakékáráq kétimaiyimeq weqtábá kéune.
wení íráqô-kataama wenáanikoqtabama wáiye. Áánûqtuma ítaraiye máqte-tupaama keráwáqtábá
nunamupí kétune. 10 aati-aatimá nunamupí Áánûqtumma ítáanana akáinanama ketí aammá
awíqtikainaq yayamá keráwáqtôpaq yenúne. ayáqtááq-kanaama yénáae téq uráune.

11 miráitaq keráwáqtábámá ôriq umá kemá kétikaitaq timónanaq kéune. miráinaq kemá
yaímma-yataaqa timénáá kéune. Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtê keqtirupi wamá ako-
qnáá íkáae téq kéyune. 12 minnâ Áánûqtukaq aati-aatimá túyánámmá itáíq-itaiq í-yátááqá
keráwáqá tíwáqnaa kéinana keráwáqtí itaí-yátáákómá kemmá tíwáqnaa kéinama itáíq-itaiq í-
yátááqá keráwáqtôpaq akoqnáá kéena ketíyápiqtaa akoqnáá íkáae téq kéyune.

13 ketúnabaro, keráwáqá maamin-áímmá ítama arútáaro. netuqyaa-túpáámá kemá
túyánámmá kéitaune, keráwáqá óq-wayukama Yéqtaaeo-wayukama Îtu Káríqtonopaq yíwíqme
yénáae téq kéyune. miráimanibo máqte-tupaama yaímma-yataakoma kemmá yáqtoraitaq
paá kémaune. 14 máqte-marabaq-wayukama watáama Îtuqtaba ketí aqtábááma wáiye.
minnâ márûkaq-wayukagaraq karaanóbáq-wáyúkágáráq aamá ítaraa-kayukagaraq íma ítaraa-
kayukagaraq mi-kátáámá yemmá timá-yimenune. 15 miráimanibo ketíyakoma iyánáaq kéitaq
keráwáqá Arómuq-marupaqa íráqô-kataama timá-timenaae téq kéune.

íráqô-kataama Áánûqtuni akoqnááe.

16 miráimanibo Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá tigaemá íkéune. íráqô-kataayaba nôraq
inábiyo? minnâ Áánûqtuni íráqô-kataama wení akoqnááma wáipoana máqte-kayukama
kanaaráq mamá atóbamayikaniye. áqnáabaqa Ítíráaeo-wayukama anaaékaq Yéqtaaeo-wayukama
maamin-íráqó-kátáánápó atóbamayikaniye. 17 miráinana Áánûqtuni íráqô-kataagaraq
waayúkagoni arupú-aaimma abarokáq pááq kéiye. waayúkagoni áaimma arupú umá
minnáyataba yúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme kéuyoe. Áánûqtuni aúba-wannaabi miráuma
kétiye: “móra-nakoma Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabíqme uwínanama matúq-
matuq umá mái-yataaqa Áánûqtu amíniye.” téna kétiye.

waayúkaurakoni agaemá

18 maa-káyúkámá Áánûqtuma yinaaéma kéumamepoana Áánûqtuni áyámma wení márûpake
kégumiye. kebó-yátááqá tarôq kéo-kayukama yeqtí kúmiqtababoana Áánûqtuni áraín-aimma
yayamá pááq íkeiye. 19 Áánûqtuni máqten-aaimma íma aúpáq wáiye. miráipoana Áánûqtu
yemmá yiráátiraiye. 20 Áánûqtumma ketáámá kanaaráq íma aónanunataamanibo wemá tarôq

urái-qtataaqnapo kanaaráq káonaunatae. maa-márámá pááq urái-kanaarake wení watúq-watuq umá wái-akoqnaama kanaaráq káonaunatae. miráínata yeqtí kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwéta maará tínoe "ketáá íaonaraunatae" ítinoe. 21 Áánûqtuqtaba ítaretamanibo wení áwîkaqa íma yaaguyabéta wekáq "tíkáiye" ítiraae. 22 "itaí-wáyúkámá máunatae" téta tiráámanibo yeráwáqá áá íma ítaraa-kayukama yayamá máqe-uraae. 23 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma yi-wikáqtuwetamanibo wenamí-kanamin umá waayúka-amakaraq waíwaakon-amakaraq áwáábiq-wakoni-amakaraq yekáq iraayutáúmá mamá téta uyátá-maqma "íráqô-qtataare" téta yúyánápí tirááe.

24 áá íma ítaraa-kayukama pááq kéopoana Áánûqtuma iyúwáitata yenamáárîq yetáaimma kéwaraae. yeráwáqtí yikái-yátáákó yabititata kebó-yátááqá tarôq urááe. yúnapogaraq kebó-yátáárîqá urááe. 25 yaímma-wayukama miráitata Áánûqtuni árain-aimma wenamí-kenamin umá kaaqaari-áímmá wakááe. mi-qtátááqá Áánûqtu tarôq uráiqtataakaq yiraayutáúmá amá yetíwîqa múte yaútaamanibo tarôq urái-nakon áwîqa ímiye. ááqibo Áánûqtuma wenáwîqa múte yaúma watúq-watuq umá waímo. áraimma waíno.

26 otaa-qtátáárîq oqtábábóana Áánûqtu iyuwáitata yenamáárîq kéweta yetúnapo yigae-yátááqá mamá pááq urááe. miráitataa aaragógáráq aaraukáq-ááímmá íma wakááe. paá yetúraqa íarutainama kéwaraae. 27 mimóráíq umá waamá aaraukáq-ááímmá paábaq mamá kéyuwaamanibo káqo-waqtaba kéyikaiqtataboata yirunóbáqá iráráá karáiye. yigae-yátááqá káqowa-kaqowamma mamá paá urááe. miráipoata yetúnobaqa ókon-okomma táí-ummaa-yataaqa pááq íno-waigoni ápêqa yeqtí kúmiq-yataakoqtabama wáqe-uraiye.

28 miráimanibo Áánûqtuni aúyánámmá yeráwáqá íma yáqtóráawana Áánûqtuma iyúwáitata yetúyánápíké waqmá kéitaae. kebó-yátáárîqo kéomma kéqoke-kaqoke-kebo-yataaqa tarôq kéoe. 29 waátâ-aaimma aráágayan-aaimma táí-aaimma iyáábúq-aaimma aweké-ááímmá ááíqa í-ááímmá komarummá í-ááímmá waayúkayaba ítama táíq í-ááímmá ógikaae. anaaépaq-aimma tí-ááímmá 30 waayáímmá tí-ááímmá Áánûqtuqtaba íyámma umákai-yataaqa aamá aratéta yeqtúma mamé uí-yátááqá yeqtí yúyánápíké aúgemma otaa-qtátááqá mirán-ááímmá ógikaae. anóbon-aama kárate. 31 áá íma itaí-wáyúkáá yeqtí anóna-anon-aimma arátaae. waayúkayataba íyaqa íkeyimeta kaayoné-yátááqá íyimikaae. 32 Áánûqtuni ámáan-aiko téna: "máqtemma mirán-ákáq maíyanama puí-yátááqá yeqtí ápêqa waíye." mirá téta ítaraae. yeráwáqá móragaraq miráute kéuyeta máqte-kayukama miráute kéuyeta waraí-yátááqtábá kéyikaiye.

2

Áánûqtuni yainaí-yátááqá kanaa kéiye.

1 ketí aanábô, óq-wayukama kéyainaao? móra-nakoma wení kúmiq-yataaqa íma aúpáq yuwániye. óq-wayukati yenáánamanibo yemô oníq umá emá móraiq kée miráuma enamáárîq yawááq kéone. 2 Áánûqtu óq-wayukama náayubi maamirá-qtátáárîq o-káyúkámá yáínáimma ketáá káounaunatae. wemá kanaa kéiye. 3 ááqibo ketí aanábô, óq-wayukama yainaánaiq umá móraiq umá emá enamáárîq kéyainaane. "Áánûqtuni yawááq-iyataapike kótanune" téq enaúyánápímmá kéteno? 4 aqá Áánûqtuni paru-yátáákómá waayúkama íma iyuwaí-yátááqá waayúkayataba yaákarena awé-í-yátááqá enaúyánápímmá pááqya-qtataariq kéteno? enáaimma waéqma tinanamá Áánûqtu wení kaayoné-yátááqá emmá kanaaráq uíniye. 5 enaákoma akoqnáá umá óqtakaa umágitaa enáimma íma mamá kéwairaane. ení yainaí-yátááqá anókariq kéinana mi-túpááyábá Áánûqtuni áyámma í-yátáákáráq yainaí-í-yátáákáráq pááq ínaama ení yainaí-yátááqá íbêqa anókariq kéone. 6 máqte-kayukama aókáq-aokaq máqte-qtataariq kéoqtaba Áánûqtuma yeqtí ápêqa yimíniye. 7 yaímma-wayukama tágama-yataakaraq yíwîqa uí-yátáákáráq paá matúq-matuq umá mái-yataakaraq abáá-umae kéuyeta íráqô-qtataariq kéopoana yemmá matúq-matuq umá maí-yataaqa Áánûqtu yimíniye. 8 yaímma-wayukama yenamáárîq yetábá yúyánámmá itéta kateko-ámmá ibáq kéyuwaapoata yemmá Ááûqtuma moyáqá yéna áyámma umá nommá atíqtuwainikaa umá ayáuyikaniye. 9 máqte-kayukama waátâ-yataariq uráiyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá yú-tikaraq yíkaraq mayánoe. 10 ááqibo máqtemma arupú-amma waráiyanama áqnáabaq Ítíráaeo-wayukama mámikaqa Yéqtaaeo-wayukama yemmá tágama-yataakaraq yíwîqa anómma uí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq Áánûqtu yimíniye. 11 máqte-kayukama Áánûqtu mimoráíq umá yainániye.

12 Mótetini ámáama Yéqtaaeo-wayukama íma yímikaiye. ámáan-aimma íma matéta yemá kúmiq-yataaqa umáe kéuyeta yeráwáqá puínoe. Mótetini ámáama Ítíráaeo-wayukama yímikaimma kúmiq-yataariq umáe kéuiyanama ámáan-ainapo yainániye. 13 ámáan-aimma paá kéiteta Áánûqtuma "íráqô-kayukae" téna íkétimanibo ámáan-aimma waráiyanama Áánûqtun-aurakaq íráqô-kayukama mamá aúqyikaniye. 14 Yéqtaaeo-wayukama ámáan-aimma Móteti íma

yímikaimanibo yeqtí yúyánápíké téta yaímma-taoqa Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma wakááe. miráitata yenamáárîq yeqtí ámáan-aikaq mááe. 15 Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma wakáapoata árain-aimma yirááténa yirupi aúba-wannaaraa agamá kémaraiye. yaímma-taoqa yúyánákómá yeqtí kúmiq-yataakoma yeqtúbi kémaraitana káqo-taoqa yúyánákómá kanaaráq kéumayikaiye. 16 Áánûqtuni íráqô-kataayaba kemá abarokáq kétunama miráuma maami-túpáámá Áánûqtu Îtu Káríqtoni óyaupike máqte-kayukati aúpáq-yááímmá mamá yainániye.

Ítíráaeo-wayukaraq ámáan-aikaraq

17 emánô? kemmá Ítíráaeo-naqune té kétima-timene. Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma aúyánápí kéwarema Ítíráaeo-nakoma máiye. emá Áánûqtuqtabama weganoq-kanoq-áímmá abarokáq kétene. 18 Áánûqtuma mirá-uwo ti-qtátááqá emá ítaraane. ámáan-aimma yoráuma ítaraanaboaa arupú-amma ítaraane. 19 yúgaroq-wayukati yabi-í-náqá kumayuqnóbáq máakayukati ókáán umá máema 20 áá íma ítaraa-kayukagaraq iyápógaraq yeqtí yirááti-naqa máema ámáan-aipi mútûq itaí-yátáákáráq árain-aikaraq ítama arútarema 21 waayúkama kéyiraatenamanibo nóraq itááq irááténnaiq umá enamáárîqa ímira-keono? emá "moyámmá ímáyáaro" abarokáq kétemanibo emá moyámmá kémaiyaane. 22 emá "aaraukáqá íyataaero" abarokáq kétemanibo emá mirá kéono? emá yaataq ikúqma amammá tarôq urááqtataakoma kéyiwaagonamanibo yemmá káqo-kayukati monoq-nákáá-náópákémmá emá kémayaano? 23 ámáan-aiqtaba enaúma mamé kéuyonamanibo Áánûqtuni ámáan-aimma íma kéware wekáq agaemá makáane. 24 miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi Ítíráaeo-wayukaraq kétiye: "keráwáqá táígo-qtataaqa kéopoata Yéqtaaeo-wayukama kétimonetaboata Áánûqtuni áwîqa yamá akáyáámmá kétee." téna aúbabi kétiye.

25 Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma warétama íráqô-qtataaqa yúma kará ínomanibo ámáan-aimma yúma íkáratainikaa ínoe. 26 Yéqtaaeo-wayukama yúma íkarataamanibo ámáan-aikoma waréta yemmá yúma kárataakaa-kayukama Áánûqtu kéyimonai íyabiyo?

27 Yéqtaaeo-wayukababoata keráwáqá Ítíráaeo-wayukama yawááq-umayikanoe. paá túma kárataama Mótetini ámáan-aimma keráwáqtábá agatáimanibo íkéwaraae. ááqibo Yéqtaaeo-wayukama túma íkarataama maamin-ámáán-áímmá kéwaraae. 28 náawaq áraimma Ítíráaeo-naquramma máiyo? náawaq aúma káratai-naqa áraimma máiyo? Ítíráaeo-naqa paá amegaaráq-áúmá íma máiye. 29 aaqáo. Ítíráaeo-naqa arunóbákéqtábá áraimma Ítíráaeo-naqiye. arunóbáqtábá Áánuqtun Aágoni mayaímá wáitanamanibo ámáan-aikake íma pááq kéiye. minnákómá arunóbáqá Áánûqtun Aágoni mayaímá wáitana wenáwîqa maa-márábí-káyúkátí yúrakaq anómma íwáimanibo Áánûqtun-aurakaq wenáwîqa anómma wáiye.

3

tái-yaaikoma íráqôn-aaimma íma yawááq-iniye.

1 Ítíráaeo-naqa máena uyátá-maqma kéqon-naqa íráqôniq kéumakaiyo? yúmo karáí-yátááqá kanaarárábíyô? 2 owé. máqten-aukapaq kanaaráq wáiye. Áánûqtuma wení watáama Ítíráaeo-wayukama áqnáabaq iyáápi yímikaitata abarokáq Áánûqtun-aaimma kéitaae. 3 yaímmawayukama itáíq-itaiq umá íyabikaamanibo Áánûqtu mimóráíq umá wemá yímikain-aimma aratínô? 4 túyánámmá íma ítáaro! miráuma máqtemma kaaqaari-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuma wemá yímikain-aikaq yabíqma matúq-matuq umá mániye. Áánûqtuni aúbawannaabi kétiye:

"máqten-aimmo tinnamá
kateko umá yiráátiniye.
emmá yaináíyaama uyáqtanone."

téna min-áúbábí kétiye. 5 ketáái otaa-qtátááqô abarokáq kéinana Áánûqtuni kateko-yátááqá tiráá tínataama nóinae téqtaa tenúnataabiyo? otaa-qtátáárîq kéonanataa Áánûqtuma keqtáámá táígoma timínîqtaae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? mirá téta yaímma-wayukama kaaqaari kéte. yekáá kéunataae. mirá téqtaa tenúnataabiyo? 6 aaqáo. Áánûqtu kateko umá íyainenama náaraq umá maa-márábí-káyúkámá kanaaráq yainániyô?

7 kaaqaari-áímmá tenanamá Áánûqtuni árain-aikoma máqte-kayukayopaq anómma abarokáq íniye. abarokáq ínatama nôraq ínata "kúmiq-nare" tínô? yaímma-wayukama yúyánápí mirá kéte. 8 mimórá-wáyúkámá mirá téta: "otaa-qtátáárîq ónátae. mirá kéonanataa Áánûqtuni íráqôqtataaqa pááq íniye." téta yaímma-wayukama wakutéta ketí watáama mirá kétune kéte. yeqtí ápêqa yawááq umá wániye.

áraimma móra-nakoma kateko-náqá íma máiye.

9 ketáámá Ítíráaeo-wayukama uyáqtaraunataabiyo? ímiye. kúmiq-yataakoni akoqnáábi
máqtemma móraiq umá máunatae. 10 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:
“áraimma móra-nakoma katekó-náqá íma máiye.
11 kímora áá ítarain-naqa íma maéna Áánûqtuqtaba abáá-i-naqa íma máibo
12 máqte-kayukama Áánûqtuma yinaaéma umákaraae.
máqtemma otaa-qtátááqá tarôq éta íma móra-nako íráqô-qtataaqa tarôq kéiye.
áraimma kímora-naqa íma máiye.
13 yeráwáqtí yimóyarokoma agaro umáguraimma waayúka utáí-máíkáá kéitata yimáábírake
waéqma kaaqaari-aímmá téta yóyauq-ananaakake puí-áímmá iraakabayaakóní
waátâikaan-aimma kéte.
14 yeqtí yóyaukaqa íma ikaaq-áímmá ógiqma wáiye.
15 waayúkama yíkamma puí-yátááqtábá oyaaq kéoe.
16 aati-aatimá yawití-wáátí kéeta yeqtábábóata waayúka yimuqá máráaniq íkeoe.
17 kaayoné-ámmá íma waréta
18 Áánûqtuqtaba yáaqa íkeigaitata íma kéitaae.”
téna Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye.
19 ááqibo ketáá kétaunatae. ámáan-aikoma téna máqte-kayukayataba ámáan-aikoni
aménáápáqá máqe-uraae. miráráá umá óq-yoyauqa aúyakaitata máqte-kayukama Ítíráaeo-
wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtuni yainaí-yátáápí máqe-uraae. 20 móra-nakoma
ámáan-aimma kéitaitana kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq kanaaráq ímanibo ámáan-aikoma paá
máqtemma ketáái kúmiq-yataaqtabama kétiraatiqtaae.

maamin-ákáq móra-nakoma yayamá kateko umá mániye.

21 íbêqa ámáan-aikoni-kanaama yátamakitana Áánûqtuni kateko-yátááqá abarokáq uráiye.
maami-kátékó-yátááqá miráuma wáiye. 22 Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááré.
máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq wekáq yirummá améta Áánûqtuni kateko-
yátááqá mamé kanaaráq mayánoe. naayóbáqá Áánûqtuni ámáan-aikogaraq amuné-
wáyúkágáráq mimórá-ái tirááe. Ítíráaeo-wayukagaraq óq-wayukagaraq máqtemma kúmiq-
yataariq uráápoata mimórá-yáínáí-wátáámá tirááe. 23 máqte-kayukama kúmiq-yataariq
uráápoata máqtemma Áánûqtuni tágama-yataaqtaba aqtórárîq umá mááe. 24 ááqibo Îtu
Káríqtoma mamá paá uváyikaniye. Áánuqtuni íráqô-qtataakoma paá yímikaiye. 25 Áánûqtu
Îtumma paá yímikaiye. ánibo Îtuma pukáipoana wení naaegómá máqtemma yirummá
ámekaa-kayukati kúmiq-yataakoni yigaemá mamá paábaq yuwániye. wenáanikoma paá
yiména waayúkaraq katekoîq ínôqtabama Áánûqtu yiráátiraiye. naayóbáqá taígani kúmiq-
yataaqtaba Áánûqtu íma yainéna táígoma íyimikaimibo 26 íbêqa waayúkaraq katekoîq ínôqtabama
kéyiraatiye. waayúkama máqtemma Îtukaq yirummá ámê-kayukama wé mamá kateko-
wáyúkámá káuqyikaiye.
27 ámáan-aimma waráinaiyataba aúma mamá uí-yátááqá paá íniye. arummá ámínayaba
kateko-yátááqá uíniye. 28 miráuma kéitaunatae. ámáan-aikakema waayúkama kateko umá
íma kanaaráq mánomanibo yirummá Îtumma améta kateko umá mánoe. 29 Áánûqtu Ítíráaeo-
wayukama paá yenamáa yeqtí Áánûqtuwaq máiyo? Yéqtaaeo-wayukati Áánûqtugaraq máiyo?
owé. máiye. 30 Áánûqtu wenamáa mimóráé. Ítíráaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama
Áánûqtu katekoîq umáyikaniye. móraiq umá Yéqtaaeo-wayukama yirummá amíyaqtabama
katekoîq umáyikaniye. 31 ámáan-aimma paábaq ketáá yuwánátae kétiyo? aaqáo. áraimma ímiye.
tirummá amétaaboaqtaa ámáan-aimma ketáái kúmiq-yataaqa kéyiraateqtaa waránátae.

4

Áánûqtu Áabaraaqtaba “kateko-náré” tiráiye.

1 miráínataa ketítaubikotaama Áabaraama weqtábámá nóineq tenúnataabiyo? 2 máqte-qtataariq
oi-qtátááqtábá kateko-náqá íma aúrákaraipoana aúma mamé kanaaráq íuwiniye. 3 Áánûqtuni
aúba-wannaabi kétiye: “Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména aúyánápí itáíq-itaiq umá
yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uráiye.” téna kétiye. 4 móra-nakoma wení
mayaíráqtábá ápêqa matáibo íma paá ámikaiye. 5 ááqibo káqo-nakoma wení mayaírákéqtábámá
ímibo paá itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábámá Áánûqtuma kateko-náqá pááq umákaraiye.
mirá kéumayikaiye. 6 minnáyaba Ítíráaeo anó-naqa Tébiti naayóbáqá téna áraimma tiráine.
móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq katekon-náqá maénama wení mayaíyábámá ibáqyuwena ôriq
umá amuqá min-nákómá marániye. ókaraq Tébiti miráuma Áánûqtun-aubabi ibí tiráine:

7 “maa-káyúkámá yeqtí otaa-qtátááqá Áánûqtu mamá paábaq yuwéna awikáqtukaitata yeqtí
kúmiq-yataaqa Áánûqtu mamá yawíkágutaitata yimuqá ôriq umá kémaraae.
8 móra-nakoma kúmiq-yataaqtabama uyátárai-nakoma wenáúbiq íma kémaraitena abo min-
nákómá amuqá ôriq umá kémaraiye!”
Tébiti mirá téna ibí tiráine. 9 maami amuq-yatááqá paá Ítíráaeo-wayukama yúma
káraa-kayukabimma yenaméa yeráwápínáq wáiyo? káqo-yuma yemá náayuti yúwaq íma
káratanabiyo? Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye tiráunaiq umátaa ketáá kéitaunatae.
Áabaraama Áánûqtukaq arummá aména itáíq-itaiq umá yabíkáipoana Áánûqtun-aurakaq
kateko-náqá máqe-uraiye. 10 aanibo nói-kanaabinaq Áabaraama kateko-náqá Áánûqtun-aurakaq
máqe-uraiyo? áqnáabaraq aúma káratai anaaékarabiyo? áqnáabaq aúma íkaratai-kanaama wáqe-
uraiye. 11 aúma káratin-abuma matáimma wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákóní awaaméqá
aúma íkaratai-kanaaraq wáqe-uraimma maami-kátékó-yátááqá áqnáabaq Áánûqtukaq itáíq-itaiq
umá yabíkáipoana matáiye. miráipoana Áabaraama máqte-kayukayaba Áánûqtuma yirummá
aména yúma íkarataa-kayukayaba yiboáráá-náqá aúkáiye. yeráwáqá wekáá umá Áánûqtukaq
itáíq-itaiq umá yabíkéta kateko-yátááqá kanaaráq mayánéta wenáráaqa aúkáae. 12 mimóráíq
umá yúma káratаa-kayukama yeqtibomá máimanibo miráuma íma yúma kárataae. Áabaraani
áaimma áqnáabaq aúma karaí-ááímmá wáqe-uraitana yeráwáqá itáíq-itaiq umá móraiq umá
yabíkáapoata yeqtibó máiye.

Áánûqtu yímikain-aimma itáíq-itaiq umá yabi-í-wáyúká mayánoe.

13 Áánûtuma Áabaraamma “wenáráabitigaraq máqte-marukaq yiménúne.” téna timá ako-
qnáá umákaine. ámáan-aimma wáraiqtababoana Áánûqtu minnâ yímikain-aimma ítiraimibo
Áabaraama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqtábábóana weqatábá “kateko-náré” téna Áánûqtu
mirá-tiraiye. 14 mirá-uraiye. ámáan-aimma kéwaraa-kayukama Áánûqtuma yímikain-aimma
kanaaráq mayétama ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq Áánûqtuma yímikain-aikaraq
pááq ínana ketáái yabi-í-yátááqá yayamá paátataakaa íniye. 15 ámáan-aimma Áánûqtuni
áyámma mamé kumínibo ámáan-aimma íma wáinana waayúkama ima kanaaráq aratíyanama
Áánûqtuma ááyamma umákanoe. 16 Áánûqtuma yímikain-aimma wenáaimma itáíq-itaiq umá
yabi-í-yátááqá wáiye. miráipoana Áabaraan-araabitiraq mi yímikain-aimma Áánûqtu we-
namáakoni iráqô-qtataapike kanaaráq paá yímiqtukaiye. itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq
Áabarakaa-kayukama ámáan-aimma kéwaraa-kayukagaraq itáíq-itaiq umá yabíkáa-kayukagaraq
Áánûqtuma yímikain-aimma mayánoe. miráuma máqte-qtataaqa Áánûqtuqtaba yabíkái-qtataaqa
Áabaraama yetiboé. 17 mirá téna Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye: “netuqyaa-márúpáq
táígani-kayukati yiboámá káurakaune.” téna kétiye. Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-
í-yátááqtábábóana ketibotáámá Áánûqtun-aurakaq máiye. mimórá-Áánúqtú pukái-qtataaqa
mamá itó-uma paá kéumayikaitana íma abarokáq urái-qtataaqtaba tiráimma pááq kéoe.
18 Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba Áabaraama awé únnataama íma pááq owáníq kéiye. min-íráqó-
qtátááqtábá awé únnátaama arummá aména anaaékaq taígani-marupake-kayukati yiboámá
pááq uráiye. minnáma Áánûqtuni wanaagó kétiye: “epíké-ánnámá taígani pááq yínoe.”
téna kétiye. 19 Áabaraama waaqókáq tiyááka-wayukati ááyayaa-kanaama (100 karitimaatiraq)
máqe-uraitana wenaúgoma pukáínakaa uráitana ítaraiye. ánáakoma Térain-augogaraq móraiq
uráimanibo Áabaraaama itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá aboámá aurániqtaba yáqtoqma akoqnáá
uráiye. 20 wení yabi-í-yátááqá íma yukáimanibo Áánûqtuma ámikain-aimma íaratena paá awé
uráiye. yabi-í-yátááqá arunóbáqá ógiqma akoqnáá uráitana Áánûqtukaq “tíkáiye” tiráiye.
21 Áánûqtu nóinabi timá akoqnáá uráimma kanaaráq miráitana Áabaraama ítama ánataqtukaiye.
22 miráipoana Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko
umá máqe-uraiye. 23-24 mi-kátáámá “Áánûqtun-aurakaq kateko umá” wenamáa weqtábá
ítiraiye. wemá Îtuma pukaípike itó-umakarai-nakoma wekáq tirummá kámunanaboanataa
keqtááyábágáráqtábá itáiye. ketáámá Áánûqtukaq tirummá améqtaama Áánûqtun-aurakaq
kateko umá mánunatae. 25 ketáái kúmiq-yataaqtaba Îtumma ikámôwana pukáiye. ketáá mamá
katekoîq kéumatikaipoanataa pukáipike itó-umakaraiye.

5

Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkámá mánoe.

1 Áánûqtu mirá-tiraimma ítáíq-itaiq umá yabíqma kateko umá máunanataa kaayoné-
yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtokaq tirummá améqtaa matáunatae.

2 Áánûqtuni íráqô-qtataapi Îtu Káríqto ketáámá tiwíqmenataa uráiye. mipí ketáái itáíq-itaiq umá yabi-í-yátáákáráq máeqtaa timuqá kémaraunatae. íráqô-qtataaqtaba awé kéeta Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnatae. 3 ketáá ítama ummaa kéyetaamanibo timuqá kémaraunatae. miráipoana ketáá kéitaunatae. ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataaqa ummaa-yátáákón anaaé yíniye. 4 Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáái akoqnáá umá yáqtorai-yataakon anaaé yínataama Áánûqtuni akaí-yátááqá ketáá kémayetaa Áánûqtuni tágama-yataaqa yainánúnayataba awé ónúnatae. 5 mi-qtátááqá awé éta ítama táíq íkeunatae. miráinana Áánûqtuma wení akaí-yátááqá ketirupiqtáá ayáutikainaqtaa Áánûqtun Aágoma tirunóbáqá timínénataa makáiye. 6 mi kenamáárîq tíwáqnaa í-yátááqtábátáá kanaaráq íuraunataamanibo kúmiq-wayukayaba Îtu Káríqto wemá pukái-tupaama pááq uráiye. 7 móra-nakoma kateko-nákóqtábá puyéna áwáqnaa íyábá ummaa ôriq umá kéyaiye. yaímma-taoqa móra-nakoma kateko-náqtábá áwáqnaa ínéna puínimanibo 8 Îtu Káríqto kúmiq-wayukataa tíwáqnaa ínéna keqtááyátábá pukáiye. keqtááyábá Áánûqtuni akaí-yátááqá anóniq umá tiráátiraiqtaae. 9 pukáipoana ketáá mamá katekoîq kéumatikaipoanataa Áánûqtuni áyámma íni-waigoni anónnáma uyátá-maqma keqtáa tiyuwaínaqtaa paá mánunatae. 10 naayóbáqá Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraunataamanibo íbêqa katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma pukáitaqtaa wení aanábótáá pááq umá máunatae. katekoîq kéumatikaimma wenáanikoma paá máena keqtáá tiwirániye. 11 ááqibo íma ánataguraiye. minnâ Áánûqtuqtaba Îtu Káríqtoma ínîqtababoana oyaaq-yátáápí kémaunanataa Áánûqtu wení aanábómá aúqtíkaraiqtaae.

Áátaayaa Îtu Káríqtoqtaba

12 kímora-nakoma kúmiq-yataaqa maa-márábí mamé uráitana maami-kúmíq-yátáápíké puí-yátááqá mamá pááq uráiye. minnáyababoana puí-yátááqá máqte-kayukaraq iráiye. miráuma máqtemma kúmiq-yataariq uráapoana máqte-kayukama anónuqma kégeta képuyoe. 13 ámáan-aimma íyimikai-kanaaraqa kúmiq-yataaqa wáqe-uraiye. ááqibo mi-kánáárâqá ámáan-aimma íma wáqe-uraitana móra-naqa ámáan-aikaq íma yáíkaiye. 14 ááqaanibo Áátaama wení kanaaráké Móteti kanaaráq itáimma máqte-kayukama puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áátaani kúmiq-yataakaa íuraa-kayukagaraq máqtemma puí-yátáákóní akoqnáábi máqe-uraae. Áánûqtu mirá-uwo ítirai-qtataariq umá Áátaama kúmiq-yataariq uráiye.

Áátaama anaaékaq Îtuma yíni-waigoni amakáá umá máqe-uraiye. ááqibo yenákámá móraiq íuraaye. 15 Áánûqtuma paá yímikai-qtataaqa tímitaama Áátaani kúmiq-yataakaa íuraaye. áraine. Áátaani kúmiq-yataaqtababoata taígani-kayukama pukááe. Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anóniq uráitana wemá paá yímikai-qtataaqa taígani-kayukaraq Îtu Káríqtoma wenamáakoni íráqô-qtataanapo uyátá-maqma mirá-uraiye. 16 miráuma íráqô-qtataaqa Áánûqtuma tímîqtaama móra-nakoni kúmiq-yataaqa móraiq íuraaye. móra-nakoni kúmiq-yataakon anaaéma yainaí-kánáárâqá yawááq-i-yataaqa paá wániye. ááqibo Áánûqtuma yímî-qtataaqa taígani-kumiq-yataakon anaaéma yainaí-kánáárâqá yawááq-i-yataaqa íma wániye. 17 áraine. móra-nakoma kúmiq-yataariq uráipoata máqte-kayukama puínoe. ááqibo káqo-nakoma Îtu Káríqtoma áraimma uyátá-maqma anó-qtataariq uráiye. máqte-kayukama Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa ôriq umá timínaqtaa kateko-yátáákárâq timínaqtaa mayéqtaama mi-káyúkámá Îtu Káríqtoma nôrabi umátíkaraiqtababoana akoqnáá-nakaa umá paá mánoe.

18 ááníbo kímora kúmiq-yataakoma máqte-kayukama yawááq-uraimanibo kímora kateko-yátáákómá máqte-kayukama paá umáyikena matúq-matuq umá mái-yataaqa kéyimiye. 19 kímora-nakoma Áátaama Áánûqtuni watáama ítarena ímiraurai poana netuqyaammá kúmiq-wayukama pááq urááe. móraiq umá kímora-nakoma Îtuma Áánûqtuni watáama ítaraipoata netuqyaammá kateko-wáyúkámá auránoe.

20 ámáan-aikaraq netuqyaa-kánáámá kúmiq-yataariq umá anómma pááq urááe. ááqibo kúmiq-yataariq umá anómma pááq uráawana Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa uyátá-maqma anómma pááq uráiye. 21 mirá-uraiye. kúmiq-yataakon akoqnááma puí-yátááqá mamé iráimanibo Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataakon akoqnááma kateko-yátááqá mamé iráitana matúq-matuq umá mái-yataakaq keqtáámá uyátárai-nakoma Îtu Káríqto kétiwiraiqtaae.

6

Îtu Káríqtokaq arummá aménа paá mái-yataariq íniye.

1 miráuma nóinae téqtaa kétunataabiyo? Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa anómma pááq ínipoata kúmiq-yataakoni akoqnáábinaq mánunataabiyo? mirá tenúnataabiyo? 2 miráimanibo ímiye. kúmiq-yataaqtaba pukuráunatae. miráipoana kúmiq-yataakoni

akoqnáábinaq tikáínaiq umátaa ketáá mánuno? ímiye. 3 ááqibo minnáma kéitaunatae. ketáá nommá pékaana-wayukataama yagaroqtamá Îtu Káríqtoni puí-yátáápí nommá peránátae. 4 miráuma nommá peréqtaa waayúka utaí-máíqnóbáq maranóbáq peréqtaa wení puí-yátááqá miráráá onanatáá miráuma tirupí yaímma mórabi pukáunatae. miráumaqtuweqtaa Îtu Káríqto keqtááyábá pukaípike wenaboáni tágama-akoqnaanapo akoqnáá umá itó-umakaraitaqtaa móraiq umá aúgemma mái-yataaqa ketáá mayánátae.

paá matúq-matuq umá Îtugaraqtaa mánunatae.

5 wegáráq-kegaraqtaa yayamá móraiq éqtaama pukáinikaa umá tirupí puyéqtaa itó-umakarainikaa umá tirupi itó-unatae. 6 ókaraq áraimma kéitaunatae. ketáái naayón-ááímmá Îtu Káríqtogaraq yagaroqtamá kaapaq-yátáq pukuráunatae. miráumaraa ketáái naayón-ááímmá yawítíqtukaiye téqtaa kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama íbêqa íma máunatae. 7 aónaaro. kébuyenama móra-naqa kúmiq-yataakoni akoqnáábike paá kéumakaiye. 8 Îtu Káríqtogaraq tirupi kébuyeqtaama áraimma kéitaunatae 'wetê paá mánune' téqtaa 9 áraimma ketáá kéitaunatae. Îtu Káríqto pukáipike itó-uraimma ókaraq ípuiniye. puí-yátáákóní akoqnáágoma wemmá íuyata-maqma wáiye. 10 marabí kímora-taoqa kúmiq-yataaqtaba pukáimanibo íbêqa wení paá mái-yataaqa Áánûqtukaq kúmiq-yataapike nékaq kémaiye. 11 keráwáqá miráumaraa kúmiq-yataakaq pukáíniq umá kúmiq-yataapike nékaq maéraq Îtu Káríqto wegáráq keráwákáráq yagaroqtamá itéraq ítama arútáaro. 12 tirunóbáqá kebó-yátáákóní akoqnáágoma íma yabi íno. túnobaqa tikáina-yataaqa íwaraaro! 13 otaa-qtátáákóqtábámá keráwáqtí tí-tiyaakaraq túranaa tóyaukaraq íma mamá pááq íno. ááqaanibo pukáápike itó-onikaa umá nôrabi íya-qtataaqa Áánûqtuqtaba mirá-umakaaro. kateko-yátááríq oí-yátááqtábá keráwáqá máqtemma kenamáárîq Áánûqtukaq áméro. 14 kúmiq-yataakoni akoqnáábi keráwáqá íma mánomanibo Áánûqtuma wenamáakoni akoqnáábi máero. Ítíráaeo-wayukati ámáan-ai-kanaaraq ímáamanibo Áánûqtu wenamáakoni íráqô-kanaaraq mááe.

kateko-yátáákóní akoqnáábi kaqtó-wayukama mánatae.

15 abô Ítíráaeo-wayukati ámáan-aimma ketáá íma kéwaraunaboanataa Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataapi maéqtaa kúmiq-yataariq onúnataabiyo? ímiye. 16 áraimma íyaq kéitaao? keráwáqá kaqtó kéeq "wenanaaé kéwaraunatae" téqa móra-tuyanakaq maréq wení kaqtó-wayukama mánoe. kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máeqa puí-yátáakó kétiwiraiye. aammá itaí-yátáákóní kaqtó-wayukama máawana kateko-yátáákó kétiwiraiye. 17 naayóbáqá kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-uraamanibo íbêqa árai-qtataakoma ítareta yirummá amîqtuketa kéwaraae. minnáyaba Áánûqtukaq kemá "tíkáiye" kétune. 18 kúmiq-yataapike paá umáyíkaraimanibo kateko-yátáákóní kaqtó-wayukama yayarááe. 19 waayúkati yúyánámmá kéwareq kétune. naayóbáqá kebó-yátáákáq ókaraq-okaraq otaammá kuí-yátáákáq ketúgoma ámikaaniq umá miráuma íbêqa katekoîq umá kaqtó-yataakaraq túgoma améqa keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máero.

20 kúmiq-yataakoni kaqtó-wayukama máqe-ureta kateko-yátááqtábá ítaraae. 21 aanibo miqtátáárîq ónna-yataaqtaba íbêqa agae kéiye. íráqô-qtataaqa mipíké matáánô? mi-qtátáákómá aqtórárîq ínata puínoe. 22 ááqibo íbêqa kúmiq-yataapike paá umátikaitaq Áánûqtuni kaqtó-wayukama mááe. minnágon anónnáma keráwáqtí mái-yataaqa Áánûqtukaq paá wáinana min-áqtóráqá matúq-matuq umá paá mái-yataaqa wániye. 23 kúmiq-yataakoni anónnáma timínîmma puí-yátááré. ááqibo Áánûqtu paá yími-qtataaqa matúq-matuq umá paá mái-yataaqa ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote wáiye.

7

aaraukáti watáae.

1 ketúnabaro, ámáan-aikoma arupú umá kéitaapoana kemá ténááq únna-aimma ítama kánataae. mi táoqa wemó puíni-tupaama waabámmá ámáan-aimma waraínoe. 2 ámáan-aikaq aaragómá awaikómá paá máinanagaraq wenanaaé waraíno. ááqibo puínanama aaragómá ámáan-aikake awaikóní anaaé waráíyábá téna paá umákaniye. 3 mirá-uraiye. wenawaikóma paá máinanagaraq káqon-naqa mayáinama kumari-ínnímí mániye. ááqibo awaikómá puínanama ámáan-aiko paá umákaniye kétiye. puínanama káqon-naqa kanaaráq mayániye. 4 ketúnabaro, keráwáqtábámá miráumaraa wáiye. Îtu Káríqton-auma máápoaq ámáan-aimma keráwáqtábá pukuráiye. íbêqa keráwáqá ámáan-aikonna íma máawana káqon-awaiqa kanaaráq mayaíyanama min-náqá pukáipike itó-uraimma wennámá mááe.

wennámá ketáá máunaboaqtaa Áánûqtukaq kátobaunatae. 5 ketúgoni akaí-yátááqá waréqtaama ámáan-aiqtababoana ketáái kebó-yátáákómá pááq uráiye. kúmiq-yataaqa túbiqtaa

wáqe-uraitanaboana puí-yátááqá mamá pááq uráiye. 6 ááqibo áqnáabaqa ámáan-aiqtabama ánná-wayukaraa umá máqe-uraawana íbêqa ketáámá ámáan-aipike ayúqtíkaraiqtae. naayón-ámáán-áímmá agamatán-ámáán-áíkáqá íma kaqtó kéunataamanibo aúgen-api Áánûqtun Aágogaraq kaqtó kéunatae.

ámáan-aikaraq kúmiq-yataakaraq

7 minnáyaba nóinae tenúnataabiyo? ámáan-aimma tái-yataaqa wáiyo? aaqáo. ááqibo ámáan-aikoma kúmiq yataakon áaimma ítiraatinaqa íaonanune. ámáan-aikoma ímo téna "káqo-wannayaba egaamá íao!" tínaqa kemá egaa-áíyábá íma itánúne. 8 ááqibo maami-kátáámá kéitaunanama egaa-í-yátááqá túyánánóbáq yabékaiye. ámáan-aimmá íma wáikaqa kúmiq-yataaqa íma pááq kéiye. 9 ámáan-aimma íma ítaraunaraq kemá paá máune. ááqibo ámáa-kataama kéiteqa kúmiq-yataaqa kepí abarokáq pááq éna tiráátiraitaq 10 kemá tirúnóbáqá pukáune. mi-kátáámá ámáan-aipike mái-yataaqa mamá abarokáq íuraimanibo kepí puí-yátáákóní aammá mamá pááq uráiye. 11 miráitana kúmiq-yataakoma kemmá makaténa ámáan-aimma yéna kúmiq-yataaqa puí-ápí matíkaraiye.

12 ámáan-aimma mi-kátáámá ámáan-aipikekaraq aokaq-yátááqá arupú umá íráqô-qtataare. 13 íráqô-qtataakoma tíkamitaraq tirunóbáqá pukáúnô? áraimma ímiye. íráqô-qtataaqnapo kúmiq-yataakoni áaikoma tíkamita tirunóbáqá pukáune. miráuma kúmiq-yataakon áaimma abarokáq uráimma tiráátiraiye. táwî-yataaqiye. maami íráqô-kataama ámáan-aipike mamá puí-yátááqá pááq ínéna kéiye. miráitana kúmiq-yataakon áaimma abarokáq kétiraatimma anómma táwî-yataare.

waabá-káyúkátí kaayaq-ááímmá wáiye.

14 ítáaro. ámáan-aimma Áánûqtunopake aágotabae. ááqibo kemá marabín-nákómá paá máune. kúmiq-yataakon áaikoni kaqtó-naqa máqe-uraune. 15 mayáuna-waigoni áaimma íma ítaraune. tíkáina-yataariq ónááqa íma mirá kéunamanibo ímo tíkái-qtataariq paá kéune. 16 kemá mi-qtátáárîq únna-waigon áaimma íketikaitaq miráunai-yataakoqtaba kemá kétune: "ámáan-aimma arupú-aine." téq kétune. 17 miráimanibo maami ítíkái-qtataaqa kenamáa ímira-keunamanibo kúmiq-yataakoma kepí wáina wé mirá kéiye. 18 minnâ kéitaune. kemá marabín-nákómá íráqô-qtataaqa kepí íma wáiye. íráqô-qtaqaariq íyábá kétikaimanibo íma kanaaráq mirá kéune. 19 íráqô-qtataaqa tíkáiniq ónáae túnna-yataaqa ímira-keunamanibo táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéune. 20 táígo-qtataaqa ítíkáiniq ónáae túnna-yataaqa paá mirá kéunama kenamáa ímira-keunamanibo paá kúmiq-yataakoma kepímmí wáina mirá kéiye.

21 miráráá umá wáiye. íráqô-qtataakoma tíkáiniq ónáae túnnamanibo táígo-qtataakoma kekáq wáiye. 22 ketúnobaqa Áánûqtuni ámáan-aiqtaba ôriq umá kétikaiye. 23-24 Áánûqtuni ámáan-aimma yúyánápí wáitana kétikaimanibo ketúgoni kágon-aaimma wáitana Áánûqtuni ámáan-aikote ááiqa kéoye. áaimma ketúnobaqa wáimanibo kúmiq-yataakoni áaimma wáitana kemá wení kaqtó-naqa mamá káutikaiye. abô tirunô túyánákó awígíoq kéiye. tirunóbáqá kúmiq-yataakon áaimma puí-yátáápí tiwíqme kéuwimanibo náawa maamin-ááíq-yátáápíké tirunóbáqá mamá paá umátikaniyo? 25 Áánûqtukaq "tíkáiye" kétune Îtu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma wemá mamá paá umátikaniye. miráumaraa wáiye. kemá Áánûqtuni ámáan-aimma paá ketúyánápó kanaaráq miráuma waráunamanibo ketúgoma kúmiq-yataakoni áaimma paá kéwaraiye.

8

kúmiq-yataapike atóbatikenataa aúgen-aagoma Îtu Káríqto timínîqtaae.

1 Îtu Káríqtote yagaroqtamá máena-wayukayaba yawááq-umayikai-yataakoni ápêqa íma wániye. 2 nôraq inábiyo? aúgen-aagonapo kúmiq-yataakon áaipike puí-yátáápí tíwíqme kéuitana Îtu Káríqto yemmá paá umáyíkaraiye. Aágoma paá mái-aagoma Îtu Káríqtopi máena umáyíkaraiye. 3 kúmiq-yataaqa ketáái túnobaqa Áánûqtu yawááq-uraiye. miráipoana wenáanikoma ketáái túrakaraq timákaraimma arunóbáqá kúmiq-yataakoni áaimma urái-naqa keqtáráá-náqá timákaraiye. miráitana kúmiq-yataakoma maqtuwáíkáae téna timákaraiye. naayón-ámáán-áíkó kanaaráq ímaqtukaibo Áánûqtu maqtukáiye. waayúkati áaimma aqnúníq uráápoana ámáan-aikoma yawéqma kárayikaiye. 4 ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá mútûq miráuma ánataniqtaba keqtáábí Áánûqtu wenáanikoma timákaraiye. keqtáábí íma ketúraqtaa wakáábo Áánûqtuni Aágoma wakááwana ámáan-aikoni mirá-maara í-yátááqá miráráá umá wenáanima keqtáábí mirá-uraiye. 5 mi-káyúkámá yúgoma timá yíminiq kéeta yetúgoni akaí-yátááqá yeqtí yúyanámmá kéyaqtoraiye. ááqibo mi-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma timá yíminiq kéeta Aágon-aaikoma yeqtí yúyánámmá kéyaqtoraiye. 6 túgoma ákáinaiq umá túyánámmá kéwaraiyana anaaékaq puí-yátááqá pááq íniye. ááqibo Áánûqtuni Aágoma ákáinaiq umá

kéwaraiyana matúq-matuq umá paá mái-yataakaraq kaayoné-yátáákógáráq pááq íyóye. 7 morá-nakoma aúgoma ákáiniq umá aúyánámmá kéwaraitana Áánûqtuma webó kágayakaiye. wemá Áánûqtuni áama íkéwarainanama maamin-áímmá áraimma kanaaráq íma warániye. 8 mi-káyúkámá yetúgon áaimma kéwaretama Áánûqtuma íma yimuqá kanaaráq marakánoe.

9 keráwáqá Áánûqtuni Aágoma tirunóbáqá paá máinaqa túgon áaimma kéwareqa íma mánobo Aágoma kétima-timitaq mááe. náawabi min-Áágómá Îtu Káríqtopi wáiniq umá wepímmá íma máinaqa Îtu Káríqtonna íma máiye. 10 ááqibo keráwáqá Îtu Káríqto keráwápí paá máinaqa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánoe. áraimma kúmiq-yataakoma tirunóbáqá ikámma képuitana Aágoma keráwápí paá mái-yataaqa kétimiye. 11 Áánûqtuni Aágoma Îtumma pukáipike mamá atóbamakaiye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápí mánipoana maamin-Áánápó keráwápímmá ketúgoma paá mái-yataaqa timíniye. Áánûqtuni Aágoma mamá wení iyápó-annae kéumatikaiqtaae. 12 miráuma ketúnabaro, ketáái anónnáma wáimma túgon áaimma waraí-yátááqá íma wáiye. 13 túgon áaimma kéwaretama képuyomanibo Aánapo ketúgon áaimma waraí-yátááqá ánatama paá mánoe. 14 maa-káyúkámá Áánûqtuni Aágoma tíwíqme wí-naqa Áánûqtuni áanimaaqa mánoe. 15 móra paá-mayai kaqtó-nakoni aágoma mamá áaqa ikatíniye. miráráá umá Áánûqtuni Aágoma keráwápímmá íma máiye. Áánûqtun Aágogaraqa wenáanimaaqa mááe. Aágoma mamá wenáanimaaqa káutikaitaqtaa ááyeqtaa: “apáo, ketiboó!” téqtaa kétunatae. 16 Áánûqtuni Aágogaraq ketáái aágogaraq yagaroqtamá kéteye. Áánûqtun-araabitima máunatae. 17 wenáráabititaa máunaboanataa wemá waaroqá timátikainaqtaa wenáama wení áráabitiyaba wáipoaqtaa mayánúnatae. máqte-qtataaqa “Îtunnae” téna makái-qtataaqa Îtugaraq yagaroqtamá ketáái minnáe. mórabi Îtuni aú-aiqa urái-qtataaqa yaímma mayéqtaa Îtuni tágama-yataaqa yainánúnatae.

anaaékaq tágama-yataaqa wániye.

18 túyámámmá kéitaune. tú-tiqtabaqtaa íbêqa kéunataamanibo anaaékaqa keqtáábímmá Áánûqtuni anómma tágama-yataaqa pááq ínipoana ketáái tú-tiqa mikáq pááqya-qtataakaa umáginiye. 19 maami-qtátááqá Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma Áánûqtu wenáanimaaqa abarokáq yiráátiniq-kanaayaba awé kéoe. 20 máqte-qtataaqa Áánûqtu tarôq umákai-qtataakoma yigaé íkéetamanibo Áánûqtu yawááq-uraiye. ááqibo anómma íráqô-qtataaqa kumínîqtaba minnâ awé kéoe. 21 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq umákai-qtataakoma móragaraq íarowaq nániye. Áánûqtuni áráabititi anómma umáyikaiya-taoqa pááq ínata mórabike máqtemma tarôq umákai-qtataakoma yaímma mayánoe. 22 ketáá kéitaunatae. máqtemma tarôq umákai-qtataakoma karagíkáráq yumá aaragómá iyápó akánéna iníkáá umá karagiqyá kéoe. 23 tarôq umákai-qtataakoma yenamáa ímiye. ketáámá Áánûqtuni Aágogaraq Áánûqtu wení áqnáabaq-yataaqa tímikaitaqtaa karagíqyá kéyeqtaa awé kéunatae. Áánûqtu wenáráabiti mamá aúqtikenata abarokáq anómma paá umátikainaqtaa ketááráq mútûq pááq umá ánataniye. 24 kuminîqtabataa kéiteqtaa íráqô-qtataaqtaba awétáá uráunaboaqtaa ketáámá atóbaraunatae. awé únnai-yataaqa íkaonetaamanibo paá awé kéunatae. náawa awé urái-qtataaqa yayamá itanawáq kanaaráq aónaniyo? máqte-kayukama kanaaráq íaonanoe. 25 ááqibo íma káonauna-yataaqtabataa awé kéonanataa kumínîqtaba kéiteqtaa paá yaákama awé kéunatae.

26 waabámmá aqnúnîq kéopoana Áánûqtuni Aágoma kuma tíwáqnaa íniqtaae. nunamummátí-yátááqá kanaaráq íkéitaunatae. miráipoana Áánûqtuni Aágoma watáama ketáá íkéitauna-yataaqtabataa nunamupí ítama káonatikaiqtaae. áyaqa kétimenataa keqtááyábá ayaqtáá-karagiqya kéyiye. 27 Áánûqtu waabá-káyúkátí yáaimma káonena Aágoni aúyánámmá kéitaiye. Áánûtuni aúyánákáq máena Aágoma Áánûqtuni waayúkayaba ítama káonamayikaiye.

28 arútama ítáaro! Áánûqtuqtaba ôriq umá yíkái-kayukama máqte-qtataaqa yayamá íráqôniq umá abarokáq íniye. mi-káyúkámá wenôpaq yááyama kéyikaiye. 29 naayóbáq máqte-kayukabike yiwíkaimiye. nôraq itana yíwíkainabiyo? miráinata yemá wenáanikoraa umá máiyana wenáanikoma áqnáabaq yiwaaómá mániye. 30 miráitana mi-káyúkámá Áánûqtu naayóbáqá aokaq yiwíkena anaaékaq yááyaraiye. yááyarena kateko-wáyúkámá aúqyikena wení tágama-yataaqa yeréwáqtê yáíkaaq uráiye.

Áánûqtuni akaí-yátááqá Îtu Káríqtopi wáiye.

31 mi-qtátááqtábá kéiteta ókaraq nóine kanaaráq tenúnataabiyo? ketáái min-áúkápáq Áánûqtu máena tíwâqnaa kéitanataama náayuwaq ketáái namuro-wáyúkámá kanaaráq máno? 32 wenamáárîq wenáanikoqtaba “ketáanine” téna íma yáqtokaimanibo keqtááyábáé téna tímikaiye. wenáanikoma tíminikaa umá máqte-qtataaqa ókaraq paá timínîqtaabiyo? 33 Áánûqtuma yiwíkai-kayukama náawaq yúbi maráníyô? yeqtábá Áánûqtu wenamáárîq

tiráiye: “yigaé-yátááqá íma wáiye.” mirá téna yáíkaiye. 34 móra-nakoma yemmá kanaaráq yawááq-umayikaniyo? Îtu Káríqto min-nákómá pukáimanibo paá mái-yataakaq atóbamakaitana Áánûqtuni ayáánurapaq máiye. mibáq wemá Áánûqtukaq kéitatikaiqtaae. 35 miráinana nóinaq Îtu Káríqtoni akaí-yátáápíké kanaaráq yáíkaaq umátikaniqtaabiyo? aweké kuí-yátááqá otaammá kuí-yátááqá yáama yaí-yátááqá ótakaq í áona-yataaqa unítíqa tí-yátááqá ááiqa í-yátááqá máqtemma Îtu Káríqtoni akaí-yátáápiké kanaaráq íma yáíkaaq umátikaniqtaae. 36 miráuma agamatán-áípí téna kétiye:
“máqte-tupaama keráwáqtábá
ketáái puí-yátááqá waaqókáq kéiye.
tipi-típi ikámónikaa umá
ketáá móraiq kéumatikaae.”
téna kétiye. 37 minnáyataba Îtu Káríqtogaraq keqtááyábá uyátá-maqma kákaiye. 38 túyánápí akoqnáá umá kéitaune. Îtu Káríqtoni akaí-yátáápíké máqtemma ketáámá íma kanaaráq maqtuwániye. puí-yátáárábi paá mái-yataarabi kaqtó-wayukama Áánûqtuni márûpakenabi maa-márábíké anónarabi íbêqa paá wái-qtataarabi anaaékaq yíni-qtataarabi máqtemma akoqnáá-yataarabi 39 yanaapáq-yátáárábi aménáápáq-yátáárábi tarôq uráiq-qtataarabi Áánûqtuni akaí-yátáákáráq ketáágáráq yenákátí aúkáapimma máqte-qtataakoma matúq-matuq umá íma kanaaráq yainániye. maami akaí-yátááqá Áánûqtu tímikaiqtaama ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtokaq tímikaiqtaae.

9

Póro Ítíráaeo-wayukama áyámma umáyíkaraiye.

1 watáama túnnama áraine. kemá Îtu Káríqtonaboaq yaqaroqtamá kaaqaarí-áímmá íkétune. Áánûqtun-Aagoma ketúyánámmá awíkaitaq kaaqaari-áímmá íkétune. 2 ketí watáama miráuma wáiye. anómma tú-tiqa kéiye. ketí Ítíráaeo-wayukayaba túyánákómá netuq kéiye. 3 aammá wáinaqa nunamupí ítama aónaanana kemá Îtu Káríqtonopake maqtuwáinaq waéqma miráinaqa ketí tíbâqawaama yíwáqnaa onata umáyíkaanata paá mánoe. 4 yemmá Áánûqtu yiwíkai-kayukama wenáanimaaqa aúqyíkena wení táqama-yataaqa yaímma yímikaiye. wení anóna-anon-aimma yeráwáqtê téna ámáan-aimma yímikaiye. árain-akaq Áánûqtun-aama itéta wekáq nunamupí kétee. akoqnáá umá árain-aimma yímitata matááe. 5 máqten-annabike títaubikoma anókoni yeqtí áráabitie. Îtu Káríqto mimórá-ánnábíké iréna máqte-kayukaraq mú mikákáá anómma máiye. matúq-matuq umá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. miráuma paá waíno!

Áánûqtu wení aaraawaamá yiwíkaiye.

6 Áánûqtuma yímikain-aimma aúyokuraiye íkétune. máqtemma Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma yiwíkai-kayukama íma mááe. 7 móraiq umá Áabaran-annabike máqtemma Áánûqtun-araabiti íma mááe. Áánûqtu Áabaraamma timá ámikaiye: “Áítekin-annama yenamáa enáwîkaraq mánoe.” téna timá ámikaiye. 8 paá marákáraina-iyapoma Áánûqtun-araabiti íma mááe. máqte-kayukama Áánûqtuni akoqnáá-arain-aikaq maqyíkaraimma Áánûqtun-araabitie. minnâ 9 Áánûqtuma yímikai-kataama mirá umá wáqe-uraiye: “móra-taoqa enôpaqa yenanamá Téraima áanikoma marakániye.” téna Áánûqtu Áabaraani ánáakoma timá ámikaiye.

10 óqa ímibo áre. Arébékani aapaatáráaq-iyaporati yiboámá ketáái títaubikoma mimórá Áíteki Téraini áanikoma máqe-uraiye. 11-12 Áánûqtu mi-kááyáq-íyápóbíké wetábá ákáimma móra awíkaiye. mayaíyábá íawikaibo paá wetábá ákáimma awíkaiye. Arébékaamma Áánûqtu timá ámikaiye: “áqnáaekoma anaaékoni kaqtó-naqa mániye.” téna Áánûqtu timá ámiqtuwaitana anaaékaq min-íyápórátámá máqyíkáraiye. yenákámá tái-yataarabi íráqô-qtataariqa íuraayamanibo Áánûqtuma awíkai-waigoma paá ááyaraiye. 13 miráuma Áánûqtuma agamatán-áípí kétiye: “Yáakoboqtaba kétikaibo Étaumma komá yumákaraune.” téna agamatán-áípí kétiye.

14 nóinae tenúnataabiyo? Áánûqtu wení yainaí-yátááqá kae kááeq uráiyô? ímiye. mirá íuraiye. 15 aanibo Áánûqtu Mótetimma timá ámikaiye: “móra-nakoqtaba tikáinaqa tíyaqa aménááqa tíyaqa aménúpo. móra-nakoma tikáinaqa tirummá umákanaaqa tirummá umákanune.” Áánûqtu mirá téna tiráiye. 16 Áánûqtuma áyaqa yiména waayúkati yikaí-yátááqtábá íma wáimanibo Áánûqtuni akaí-yátááqtábáé. 17 agamatán-áípí Áánûqtuma Péromma (kíni) timá ámikaiye: “ketí akoqnááma aónéta ketíwîqa máqte-marabaq itaígáae téq emá múte itó-umakaraune.” téna timá ámikaiye. 18 miráitana Áánûqtu móra-nakoqtaba

akáinaqa áyaqa aménáe ténama amínimanibo káqo-nakoma akáinaqa aúyánámmá mamá akoqnáá umákanae ténama mirá-iniye.” téna timá ámikaiye.

Áánûqtuma áyámma kéumatikenataagaraq áyaqa tímikaiqtaae.

19 móra-waigoma mirá té kemmá ítama aónanone: “miráinanama Áánûqtu nôraq itana waagóqtábámá agaemá wániye kétiyo? náawa wení akaí-yátááqtábá ímiye tinónô?” té ítama aónanone. 20 ááqibo ketí aanábô náawa Áánûqtuqtabama emá kanaaráq waéqma-aimma tinónô? maráké kaqmá táápeqa tarôq umárái-waigoma mirá téna íkétiye: “nôraq itaaq kemmá miráuma tarôq umátíkaraano?” téna íkétiye. 21 tarôq oí-nákómá akáinanama marámaténa kaqmá kaayaq-táápéqá tarôq íniye. móraraíráqômma káqomma kogonaagó íniye. miráínama íarutaniyo?

22 miráuma móraiq umá Áánûqtu waayúkayaba tarôq uráiye. Áánûqtu wení áyámma í-yátááqá yokaa umá tiráátinenataa kéiye. miráinata máqte-kayukama wení akoqnááma aónanoe. mi-káyúkámá áyámma umákaa-yuma kogonaagó-táápéqá yubákinikaa umá yubamínéna kéimanibo yaákama paá awé kéiye. nôraq itana? 23 wení anómma tágama-yataaqa keqtáábí yiráátíyaqtaba kákaipoana awé kéiye. keqtááyábá wení áyaqa tiráátiraitana íráqô-taapekaa wení tágama-yataaqa ketááráq atítaiye. áyaqa yirááti-kayukama wení tágama-yataaqa matáá-yuma yokaa umáyíkaraiye. 24 ketáámá tááyarai-kayukataae. íma paá Ítíráaeo-wayukabike yenamáa tááyaraibo Yéqtaaeo-wayukabike tááyaraiye. 25 Áánûqtuni agamatá-kánáábímmá min-áúbábí Otía mirá téna kétiye:

“móra-wayukama íma ketí-wayukama máamanibo anaaékaq yerawáqtábá ‘ketí-wayukama máae’ téq yááyanune. maa-káyúkáyábámá kemá íkétikaimanibo paá ‘kétikaiye’ téq tenúne.

26 mi-márúpáq timá yímikaunama ‘ketí-wayuka íma máae’ mibáq íbêqa ‘paá mái-Aanuqtuma wení áanimaare’ yeráwáqtábámá mirá tínóe.”

téna Otía-aubabi kétiye. 27 Áítáíya naayóbáqá Ítíráaeo-wayukayataba akoqnáá umá tiráiye: “Ítíráaeo-wayukama paá taíganimma miráuma nópíké-gébáráá uráámanibo yeráwápíkémmá pááqyamma kúmiq-yataapike atóbamayikaniye. 28 uyátárai-nakoma páátákaáá ítama yainéna marabí-káyúkámá anónnáma yimíniye.” téna Áítáíya tiráiye. 29 minnáyataba naayóbáqá Áítáíya mirá téna tiráine: “uyátárai-nakoma Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq íma yaímma-annamo yiyuwaínana mái-yataama Tótômabaq-wayukaraa Komóraabaq-wayukaraa umá ketáá yayamá pááq ónúnatae.” téna Áítáíya naayóbáqá tiráine.

Ítíráaeo-wayukama kateko-áqtábá mirá-uraae.

30 Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtun-aurapi kateko-áqtábá íma abáá uráámanibo paá aónaraae. maami-kátékó-ámmá aónaraamma Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataare. 31 ááqibo Ítíráaeo-wayukama Áánûqtu yiwíkai-kayukama ámáan-aipike kateko-ámmá abáá uráámanibo ámáan-aimma íma kanaaráq kateko-ámmá íaonaraae. 32 nôraq itatáq yauwékáao? miráipoana yúyánápímmá íráqô-qtataariq kéowana kateko-ákáq mayíkáitata máqe-uraae. ááqibo paá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-iyanama kateko-ákáq mayikániye. Ítíráaeo-wayukama aukákáan-oqtakaqa yítauqa yurákaane. 33 Áánûqtuni agamatán-áípí aukákáan-oqtaba kétiye:

“aónaaro! Tááíoni-marupaq aukaí-óqtámá makáune. maamin-ótákáq yítauqa yurákáamanibo wemmá itáíq-itaiq ínná-nakoma ítama táíq íiniye.”

mirá téna agamatán-áípí kétiye.

10

Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni kateko-ákáq íwakaae.

1 ketúnabaro, Ítíráaeo-wayukayatabama ôriq umá kétikaitaq Áánûqtu kúmiq-yataapike atóbamayikaikaae téq nunamupí kétune. 2 kemá yeráwáqá yimónaraune. Áánûqtuqtaba ôriq umá abáá kéomanibo yeráwáqtí aakómmá arábaraiye. 3 Áánûqtun-aurapi kateko-wáyúkámá mamá aúqyíkaraiqtabama íma ítaraabo yenamáa káqon-amma yenamáárîq awíqma waranéta uráae. miráitata yeráwáqá Áánûqtuni kateko-yátáákóní aménáápáqá íma máqe-uraae. 4 íbêqa Îtu Káríqtogaraq iréna ámáan-aimma mamá ánataqtukaiye. miráipoana máqte-kayukama yirummá amétama Áánûqtuni kateko-yátááqá yaímma kémayaae.

Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike mamá paá umáyikaiyataba kákaiye.

5 Áánûqtuma kateko-yátáárîq o-káyúkáyábá téna ámáan-aimma kéwaraaqtaba Móteti agatáiye: “morá-nakoma náawabi ámáan-aimma kéwarena wení paá mái-yataaqa mipíké kémaiyaiye.” mirá téna agatáiye. 6 ááqibo itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqnapo Áánûqtuni kateko-yátááqá náawabi matáitana agamatán-áúbá-wánnáábí weqtábá kétiye: “íma enamáaraq

maará té ítiyo ‘Îtu Káríqtoma Áánûqtuni márûpake náawaq kanaaráq umawíqme kumíníyô? 7 aménáápáq puí-márúpáq náawaq kanaaráq kuména Îtu Káríqtoma múte yawíníyô?’ ” mirá té maami-négí-náágí-wátáámá túyánápí íma waíno. agamatán-áúbá-wánnáábí mirá kétiye. 8 aúba-wannaabi óqa kétiye: “Aánûqtuni watáamaení waaqókáq máena enóyaukakaraq enarupi wáiye.” mi-kátáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba ketáá abarokáq kétunatae. 9 enóyaukakemmo témo “Îtu Káríqto uyátárai-nakoe” tinnamá “Áánûqtu wemmá pukáipike atóbayakaraiye” té arummá ámínanamaení kúmiq-yataapike Áánûqtu atóbamakaniye. 10 abo tirukakéqtáá itéqtaa Áánûqtuma keqtáá kateko-wáyúkámá káutikaiqtaae. ketáái itáíq-itaiq í-yátááqá tóyaupikeqtaa tennatáámá ketáái kúmiq-yataapike atóbanunatae. 11 Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye: “náawabi wekáq arummá amína-waigoma mamá táíq umáketa agaeráq íma mayakánoe.” téna kétiye. 12 maa-kánáámá máqte-kayukayaba wáiye. Áánûqtun-aurakaq Ítíráaeo-wayukama Yéqtaaeo-wayukama móraiq kéoe. máqte-kayukayataba Áánûqtuma mimórá uyátárai-nakoma máena máqtemma wekáq nunamupí wanáwîqa yáíyanama wení íráqô-qtataakoma yimíniye. 13 agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye: “máqte-kayukama nunamupí uyátárai-nakon áwîqa ááyaiyamma yeqtí kúmiq-yataapike mamá atóbamayikaniye.” téna agamatán-áípí kétiye.

14 ááqibo Áánûqtukaq yirummá ímo améta náaraq umá kanaaráq wemmá ááyano? mi-kátáámá íma ítareta náaraq umá yirummá amínô? mi-kátáámá abarokáq íma timá-yimiyamma náaraq umá itánô? 15 miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama íma timáyikainanama mi-kátáámá náaraq umá abarokáq timá-yimino? agamatán-áípí mirá téna kétiye: “Áánûqtuni átê-wataama wení kaqtó-wayukama mamé kéyewanaboana yítauq-aagoma abô íráqôniq kéiye!” téna agamatán-áípí mirá kétiye.

Ítíráaeo-wayukama paá yaímma aúge-kataama wakááe.

16 aúge-kataama íma máqte-kayukama kéitaae. Áátáíya Áánûqtuni watáa-naqa naayóbáqá mirá téna: “uyátáraana-nako, nôraq umáyuwa mi-kátáámá ketáá abarokáq timá-yimunataa kéitaao?” mirá téna Áítáíya tiráine. 17 miráuma mi-kátáábíké kéiteta itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa kéiye. Îtu Káríqtoqtaba abarokáq timá-yimunabike mi-kátáámá kéiye.

18 ítáaro. kemá mirá téq ítama káonaune. mi-kátáámá árainaq yeráwáqá íma ítaraao? ítaraae. áraine. átê-wataama kéte-kayukayaba óq-wataama agamatán-áíkó kétiye:

“yeráwáqtí yáama máqte-marabaq ítaraae. yeráwáqtí watáagoma kótámaqma maragóní aqtóráqá uráiye.”

téna agamatán-áúbá-wánnáábí kétiye. 19 ókaraq emmá ítama káonaune. Ítíráaeo-wayukama árainaq ítaraao? Móteti wenamáárîq áqnáabariq umá yauwéqma tiráine:

“óq-wayukayaba maramá ímaina-wayukama mamá aúqyíkáan-ayataba koyukayúmma ínoe. aíbôq-wayukayaba mamá aúqyíkáan-ayataba yeqtábá tíyámma ínoe.”

téna Móteti min-áíkaq tiráine. 20 Áítáíya wemá íma ikatíq éna abarokáq mirá tiráine:

“kemmá ímo tibáá-uraa-kayukama timónaraae. kemmá ímo ítana aónaraa-kayukaq yemá kemmá kenamáárîq yiráátiraune.”

téna Áítáíya tiráine. 21 ááqibo Ítíráaeo-wayukayaba tiráine: “túnnaiq íma éta aamá arátaa-kayukabimma ayáqtááq-yupaa yetôpaq tiyáámma arúqtukaune.” téna Áítáíya Ítíráaeo-wayukayaba wenôpaq yikáinata yínôqtaba tiráine.

11

Ítíráaeo-wayukama Áánûqtu áyaqa kéyimiye.

1 kemá ítama káonaune. Áánûqtu wení waayúkama waqtukáiyo? aaqáo ímiye. kemá kenamáárîq Ítíráaeo-wayukabike Béqtiamaanin-annabike máune. ketítaubikoma Áabaraae. 2 Áánûqtu wení waayúkama íwaqtukaiye. yemmá áaikakemma yiwíkaiye. mi-kátáámá Áánûqtuni wannabí Iráíyaqtaba kéitaae. wemá Ítíráaeo-wayukayaba Áánûqtukaq nunamupí akoqnáá umá inaa-inaa tiráine: 3 “uyátáraana-nako,ení amuné-wáyúkámá yíkamma yuwéta monoq-náúpáké yaaremá yawítíyuwaawaq kenamáa máunata tíkamineta kéoe.” Iráíya nunamupí Áánûqtukaq mirá tiráine. 4 nóine ténaq Áánûqtu timá ámikaiyo? mirá-tiraiye: “ketábá taígani-kayukama (7,000) iyuwaúnata paá mááe. kaaqaari-mánikókáq wénáwîqa Béoma wekáq yiraayutáúmmá íma atéta nunamummá ítiraae.” téna Áánûqtu timá ámikaiye. 5 íbêqa mimóráíq kéiye. yaímma pááqya-kayukama wení áyaqa yiména Áánûqtu yiwíkaiye. 6 yeráwáqá nôrabi uráá-qtataaqa ímira-uraapoana paá wení áyaqa yiména yiwíkaiye. miráinanama waayúka nôrabi uráa-qtataaqa Áánûqtu yiwiráinana áyaqa yimí-yátááqá íma wániye.

7 nôraq íníyô? Ítíráaeo-wayukama abáá kéo-qtataaqa íaonaraae. paá yaímma pááqya-kayukama
Áánûqtu yiwíkai-kayukama aónaraamma wenaúrapi kateko umá máqe-uraae. tébakaq-wayukama
Áánûqtuma yááyaiqtaba aíbôriq urááe. 8 Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye:
“yirukáráq yúyánákáráq Áánûqtu mamá ummaa yamá yíkaraiye.
paá íbêkaraq yúranapo íma kanaaráq aónama arutéta yaáqnapo íma kanaaráq ítama kárutaae.”
téna kétiye. 9 maa-káyúkámá Áánûqtuqtaba aíbôriq uráapoata Tébiti mirá téna kétiye:
“anón-onikaqa yiyuwáiyata waaká pi amá máero.
kúqôpi péráinikaa oro.
10 yúramma keropáinaqa iyuwáiyata íma aónama arútáaro.
yeqtí ummaa-yátáákóní aménáápáq awáuma máero.”
téna Tébiti agamatán-áípí tiráine.

Áánûqtu káqo-kayukama yiwíkaiye.

11 íbêqa yeráwáqá ítama káonaune. Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni aamá íma waráiyanama
pááqyan-iwiqa matúq-matuq umá yamá-yiminiyo? ímiye. kúmiq-yataariq uráapoana
Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu yiwíqma Ítíráaeo-wayukama íyama ígáae téta atóbamayikaraiye.
12 Ítíráaeo-wayukama kúmiq-yataariq on-ááímmá káqo-yuraq íráqô-qtataaqa Áánûqtunopake
iráiye. Áánûqtunopake-qtataaqa taígani wáipike Ítíráaeo-wayukama pááqyamma matáapoana
Yéqtaaeo-wayukaraq netuqyaammá yímikaiye. miráuma Ítíráaeo-wayukama kateko-wáyúkámá
Áánûqtun-aurapi máiyanama Áánûqtuma uyátá-maqma íráqô-qtataaqa yimíniye.

kúmiq-yataaqa maqtuwéna Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtu atóbamayikaraiye.

13 íbêqa karáwáqá Yéqtaaeo-wayukaraq tenúne. kemá Áánûqtuni watáama waayúkaraq mamé
uréire únna-naqa máeqa mi-máyáiyátábá timuqá kémaraune. 14 miráinaqa ke ánná-wáyúkámá
yeráwáqô komá yumá yíkáanatama yaímma kúmiq-yataapike atóbano? 15 Ítíráaeo-wayukama
Áánûqtu yiwíkaitata káqo-marabi-kayukama Áánûqtuni aanábómá aúkáae. Ítíráaeo-wayukama
yiwiráinanama yeqtábá nói-qtataaraq wániyo? miráráá umá minnâ pukáa-kayukama paá
máanikaa ínoe.
16 áqnáabaq-yamma Áánûqtukaq améq oweqa tébakaq-yamma Áánûqtuqtaba aokarîq umá
aurániye. mimóráíq umá yaagóní ánûqo Áánûqtukaq améq oweqa mútûq-yagoma amagaráq
wennámiye. 17 ítáaro. uqmatán-óríbétí-yágóní amamá ayáátuweta káqomma abááq-óríbétí-
yágóní amamá ayááma arúbamakaae. awaaméq-áímmá nóinabiyo? minnâ keráwáqá Yéqtaaeo-
wayukama abááqá óríbêti-yaraa umá mááe. íbêqa Ítíráaeo-yagoni anommá mimórábí yaímma
keráwáqtí amabiqtáá kéuiye. 18 miráipoana amamô ayáátuwaa-kayukama pááqyan-awiqa
íyíméro. weganokanoqá íma oro. keráwáqá paá amamóe. amagómmá ánûkoma íyaqtokaibo
ánûkoma amagómmá yáqtokaiye.
19 ááqibo keráwáqá tínoe: “ánibo amagómmá keqtáá tiwiránîqtaba ayáátukaae.” téq
tínoe. 20 owé. Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq uráapoana yeráwáqá ayáátukaae. Áánûqtukaq
túyánámmá kámepoaq keráwáqá paá mánoe. minnáyataba weganokanoq-túyánámmá íma
ítáaro. minnáyataba keráwáqá ikatíq oro. 21 Ítíráaeo-wayukama áqnáaen-amama Áánûqtu
íma yukáiye. túyánámmá ítáamma Áánûqtu keráwáqá tiyuwáníyô? 22 mikáq Áánûqtu
áwáábiqa kéna kaayoné kéena immá káonaunatae. yirummá aati-aatimá ámê-kayukayataba
kaayoné umáyikaniye. ááqibo yirummá íma ámê-kayukayataba áwáábiqa kégaimanibo
keráwáqtábá kaayoné kéiye. ááqibo keráwáqá Áánûqtukaq tirummá íma ámê-kayukama
paá kéiyanama keráwáqtábágáráq wemá áwáábiqa kániye. 23 ááqaanibo Ítíráaeo-wayukama
waéqma yirummá ámê-kayukama yaayamá paá kéiyanama Áánûqtu móragaraq keqnáámmá
wení kaayoné-yátááqá yeráwáqá yimíniye. 24 Áánûqtu óq-yataariq kéena keráwáqá Yéqtaaeo-
wayukama áwáábiq-oribeti-yarake ayáátukaamma uqmakáan-oribeti-yaraq arúbaraae. Ítíráaeo-
wayukama maaminnámo uqmakáan-oribeti-yaraa umá máeta ayáátukaan-amama mimóráráq yauwéqmena áaikaqa oyaaq umá Áánûqtuma kanaaráq aráápaniye.

máqte-kayukama Áánûqtu wenáyaqa yímikaiye.

25 keráwáqá aúpáq-áráín-áímmá timá-timenune. minnâ Ítíráaeo-wayukama yaímma
Áánuûqtuqtaba komá yéta matúq-matuq umá íma mánoe. mi-kánáámá mamé kéowana
Yéqtaaeo-wayukabike máqtemma yiwíkai-kayukama Áánûqtunopaqa yínoe. minnágon anaaéma
tébakaq Ítíráaeo-wayukama atóbamayikaniye. minnáma itéqa “ketáá itaí-yátááqá ítaraunatae”
téq tíyábámá ókaraq mirá ítigaae. 26 máqtemma Ítíráaeo-wayukama miráuma atóbayikaniye téna
Áánûqtuni agamatán-áípí kétiye:

“Tááíoni-marupake mamá paá umáyikani-naqa yíniye.
máqtemma táígoniq uráiya-qtataaqa Ítíráaeo-wayukabike matuwániye.
27 yeqtí kúmiq-yataaqa matuwánîq-kanaaraq anóna-anon-aimma yeráwáqtê tenúne.”
téna agamatán-áípí kétiye. 28 Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni átê-wataama waqtukáapoata
minnágoma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama tíwáqnaa itaq Áánûqtuni aanábómá aúkáae.
Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá aúkáae. miráimanibo Áánûqtuma
naayóbáqá Ítíráaeo-wayukama yiwíkaimma áyaqa yiména áqnáabaq-annabike anó-
kayukayababoana aati-aatimá yeqtábá kákaiye. 29 yiwíkai-kayukama wení íráqô-qtataaqa
kéyimena Áánûqtuma íma aúyánámmá waéqma kéitaiye. 30 keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama
naayóbáqá Áánûqtun-aama arátaamanibo íbêqa Ítíráaeo-wayukama Áánûqtun-aama arátaapoata
keráwáqá Áánûqtuma áyaqa tímîmma matááe. 31 mimóráíq umá áyaqa matáapoata Ítíráaeo-
wayukama íbêqa Áánûqtun-aama arátaamanibo anaaékaq Áánûqtuma áyaqa yímî-qtataaqa
mayánoe. 32 máqte-kayukama Áánûqtuni ámáan-aimma arátaa-kayukama Ítíráaeo-wayukagaraq
Yéqtaaeo-wayukagaraq wemá móraiq umá yawááq-umayikaraimanibo yemmá paru-yátáákómá
móraiq umá yimíniye.

máqtemma íráqô-kataama Áánûqtukaq tenúnatae.

33 Áánûqtuma wenáaimma uyátá-maqma abo anóne. wení itaí-yátááqá mórama aráá-
nakoma ítima-amena íaraatiraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. mimóráíq umá wení itaí-
yátááqá yiráá-nakoma waqmá ítaraimma mémánóbáqá únókáá kubáutaiye. 34 Áánûqtuni
agamatán-áípí kétiye:
“náayuwaq uyátárai-nakoni aúyánámmá kanaaráq ítaraao? náayuwaq kanaaráq aráátino?
35 náawaq móra-yataaqa ámikaitana wení anónnáma ámikaqa ‘yauwéqma aménúne’ téna
tiráiyo?”
téna kétiye. 36 uyátárai-nakoma máqte-qtataaqa wenayáánapo tarôq uráiye. wenôpake tarôq éna
wetábá máqte-qtataaqa paá mááe. Áánûqtukaq máqtemma tágama-yataaqa matúq-matuq umá
waíno. miráuma waíno.

12

ketáá ketúma Áánûqtukaq aménátae.

1 miráinataa ketúnabaro, keqtááyábá Áánûqtu áyaqa taígani-tupaa tímikaipoaqtaa keráwáqá
tirun-áímmá kétima-timune. Áánûqtukaq keráwáqtí túma aiqta-táúráá umá wekáq ámé-ro.
keráwáqtí túma Áánûqtukaq aiqta-táúráá umá amíyábá wáiye. karáwáqtí túyánámmá túgoni
akaí-yátááqá paá ámé-ro. keráwáqá weqtábá kanamáárîq timuqá marakéq agamá amé-wao-
qtataakaa umá wekáq paá ámé-ro. ánibo wemá keráwáqá miráumatikena wemá keráwáqtábá
mirá téna tíniye: “minnâ íráqône.” téna tíniye. Áánûqtuma paá-wayuka íma máipoaqtaa
wekáq mirá-onatae. minnáma keráwáqtí árai-monoq-yataare. 2 káqo-kayukama nôrabi
íyamma yiméekaa íinomanibo Áánûqtu keráwáqtí túyánámmá waeráino. keráwáqtí táimma
waéqma Áánûqtuqtaba aokaríq umá aúráaro. miráiyataba Áánûqtuni aúyánámmá kanaaráq
itánoe. aúge-tuyanapike Áánûqtu tímikaimma íráqô-qtataaqtabagaraq Áánûqtu amuqá kémarai-
qtataaqtabagaraq mútûq pááq umá ánatagurai-qtataaqtabagaraq itánoe. mi itaí-yátááqtábámá
kímora-amma wenamáa wáimma minnâ Áánûqtu túyánámmá kéwaeraiye.

3 Áánûqtuma íráqô-qtataakoma kemmá tímikaipoaq máqtemma keráwáqá móra-mora kétima-
timune. íuyata-maqma túyánápímmá “kemá uyátaraune” ítero! ímiye. keráwáqá máqtemma
Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike keráwáqtí yáqtorai-yataaqa móra-mora tímímma
minnáyaba ítama arútáaro. 4 ítáaro. mimórá-áúráqá netuqyaan-áúkápáqá wáimanibo máqten-
aukapaqa móra-mayaima wáiye. 5 mimóráíq umá aarawaamá netuqyaammá máunataamanibo
yegáráq-kegaraqtaa Îtu Káríqtogaraq kímora-turaa umá kéitaunatae. ketáámá máqtemma mórabi
yagaroqtamá aokaq-aokakémá máunatae. 6 miráinata Áánûqtu wenamáakoni íráqô-qtataapike
móra-mora umá mayaímá tímîtaqtaa kémayaunatae. móra-nakoma wení aokaq-máyáímá
Áánûqtu ámikaimma waabá-káyúkátí yúrakaq Áánûqtuni watáae téna wáinanama arukaké
ítama yáqtorai-yataakaraq tíno. 7 ánibo Áánûqtunopake aokaq-máyáímá kaqtó-í-yátááqá
wáinana minnáyaba kaqtó íno. óq-mayaima yiráátinenama maannáyaba yiráátíno. 8 móra-
nakoma wení aokaq-máyáímá umá yíqtaaiq íkáae téna wáinanama timá-yimino. móra-nakoma
maqtokái-qtataaqa yainá inama ôrikaa umá yainaíno. káqomma anó-nakoma náápaakaraq
máena wemá akoqnáá umá mayaímá mayaíno. óq-nakoma waayúkaraq kaayoné-yátááqá
yímikenama minnáyaba amuqá maraíno.

9 ítáaro. keráwáqtí tíyaqa yimí-yátááqá árai-qtataariq umá waíno. waátâ-yataaqa yi-wáágóro. íráqô-qtataakoma yáqtoqma akoqnáá oro. 10 tirukaké káqowa-kaqowaqtabataa keráwáqá tikaíno. Îtu Káríqto uráiniq umá keráwáqá tirummá améra ábâqwaayuraa umá máero. keráwáqtí káqowa-kaqowan-aama yaaguyábóro. keqtíbâqawaayuyabama uyátá-maqma anóniq umá túyánámmá itéraq timuqá maqyíkáaro. 11 keráwáqtí mayaíyábámá akoqnáá umá maiyéraq piruq nááruq íma oro. akaí-yátáákómá ógiqma wáinaq uyátárai-nakoma kaqtó umá áméro. 12 keráwáqá awé uréq íkáonaa-qtataaqtabama timuqá máráaro. awéké kuí-yátááqtábámá yaákare awé oro. nunamummá aati-aatimá tíq-tiq oro. 13 ábâqawaraayuma móra-yataaqtaba yeráwáqá abáá íyaqa keráwáqtí oótamma yeráwáqtê yainéra namuq-wáyúkámá keráwáqtí oqtamá íyikaaro! 14 náayuwabi mamá táíq umátikaiya-kayukama Áánûqtukaq yeqtábá tero: “íma mamá yawááq-umayikaao. ímibo yemmá mamá íráqôniq umáyikaao.” téraq tero. 15 yimuqá maraíya-yutema yagaroqtamá timuqá máráaro. ibiqá yaráiya-yutema yagaroqtamá ibiqá yáráaro. 16 máqte-kayukama mimórá-ááímmá yíméro. kaayóné umá yíméro. keráwáqtí túma íma mamé úyóro.

17 móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma mamá táíq umákaaro. ímiye. máqte-tupaama waayúkama mamá íráqôniq í-yátááqtábá túyánákáq máráaro. 18 máqte-kayukagaraq kaayoné-yátáápí wenáú-kenaun umá maqmá aónaaro. 19 ketí aanabô, móra-nakoma mamá táíq umátikai-naqa anónnáma íma túyánámmá umákanomanibo Áánûqtuma ayuwáiyana wení áyamma i-wáígóní anónnáma uméyikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye:

“anónnáma yauwéqma yiménúne uyátárai-nakoma kétiye.”

téna agamatá-kánnáábí kétiye. 20 miráinaq Áánûqtuni agamatá-kánnáágó tínnaiq oro. minnâ “ení namuro-nákómá áama kéyainama aáwaqa amiyo. noqtábá kéinaama paá amiyo. mirá éma aqnókáq iráama káíq-kaiq iníkáá umá wení agaemá íniye.”

téna Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye. 21 Tááqtaani áaikomma íma uyátaino. ímibo íráqô-qtataaqnapo tái-aaikomma uyátáaro.

13

*kámáániti yáaimma wárá**aro.*

1 máqte-kayukama kámáániti yáaimma wáráaro! máqte-kamaanima Áánûqtu iyúwáitata máawana kámááni-wayukama Áánûqtu yíkáitata mááe. 2 náayubi kámáániti yáaimma aratétama Áánûqtukaraq móraiq umá kárate manibo yetôpaqa yenamáárîq yainaí-yátááqá mamá abarokáq íno*e.* 3 otaa-qtátáárîq o-káyúkámá anó-kamaani-wayukama mamá yáaqa kégamayiketamanibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá mamá yáaqa íkegamayikaae. keráwáqá anó-kamaani-wayukati yáaqa íyaq kéikateyo? miráinaq íráqô-qtataariq kéyana yemá karáwáqá tikaq kára ruinoe. 4 yemmá Áánûqtuni mayaí-wáyúkábóata keráwáqá tíwáqnaa ínéta kéoe. ááqibo otaa-qtátáárîq éqa ikátéro. miráipoata áraimma yeqtí akoqnáárake tái-yataariq kanaaráq umáqtikanoe. yeráwáqá Áánûqtuni mayaí-wáyúkábóata Áánûqtuni áyámma otaa-qtátáárîq o-káyúkámá kéumayikaae. 5 minnáyataba keráwáqá paá wáráaro. wenamáa Áánûqtuni áyaqtaba íwaimanibo wemá áyámma mayéna keráwáqtí túyánákómá mamá yawááq umátikaniye.

6 minnágoni aáimma táákitima meyáníq kéoe. ítama arútáaro. anó-kamaani-wayuka yeqtí kanaaráq o-máiyáama Áánûqtuni mayaímá kémaiyaae. 7 keráwáqtí aqtábááraq mayánéta íyaqa yemmá meyáníq oro. waabáq-táákítígáráq ení oótakoni táákitigaraq mayáníq oro. anó-kamaani-wayukama yeráwáqtábá anóne téra mi máqtemma yemmá yikaq kára ruyoro.

móra-nakoma áyaqa ámîn-nakoma ámáan-aikoni anaaé kéwaraiye.

8 keráwáqá íma móra-nakoma aatábááma éraq kímora-aatabaama aati-aatimá taákaq maráaro. minnâ keráwáqá káqowa-kaqowamma yirummá yíméro mirámô éqa ámáan-aimma kéwaraae. 9 ámáan-aikoma mirá-tiraine: “aaraukáqá íma mamá yataiyo. awekémá íkuyuwo. moyámmá íma mayao. egaa íao.” máqtemma maamin-ámáán-áímmá káqon-amaan-aikaraq kímora-auwayaapi wáiye. minnâ: “enamáárîq arummá aménaiq umá káqo-kayukama móraiq umá arummá yimiyo.” téna wáiye. 10 náayubi arummá ámî-nakoma otaammá móra-nakokaq íkeguyakaiye. miráitana arummá amí-yátááqá áraimma minnáe. naayón-ámáán-áíkáráq Îtuni watáagaraq kéwaraiye.

ketáámá arupú-akaq uréire ónátae.

11 nôrabi íni-qtataaqtabama kéitaapoaq keráwáqá yokaa éraq túbanaaq oro. ketáámá kuqtiwiránî-kanaama waaqókáq kéiye. Îtukaq tirummá ámikauna-kanaataama waqókákáá uráimanibo íbêq-kanaama waaqókáq awaararíq kéiye. 12 awé uráuna-kanaataama ku-mayukáá aúqma kánataitana keqtáámá kuqitiwiránî-kanaagoma aaqá iráqma tágainikaa umá

waaqókáríq kéiye. kumayuq-yátáápíké-qtátááríq únna-yataaqa yuwánátae. ánibo akoqnáá umá tirukákéqtáá iráqma tágama-yataapi yokaa ónátae. 13 ketáámá arupú umá tágama-yataapi máae-kayukaraa umá uréire ónátae. kebó-yátááqtábámá neginaagí-nomma naíyábá kumari-yátááqtábámá námô-yataaqtaba máqtemma yuwánátae. 14 máqtemma kúmikomma uyátani-qtataaqa uyátárai-nakoma Îtu Káríqtonopake máyaaro. keráwáqá kúmiq-yataariq ónáae tíya-qtataaqa íma wáráaro.

14

Îtukaq náawaq arummá ámînnarabi íámînarabiyo?

1 yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtabama kéitetamanibo paá aqnúníq kéoe. miráiya-kayukama áíkutaiyapi uyáberanomanibo íma nóbíq-naabiq-aimma tero. 2 yaímma-wayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa akoqnáá kéeta kéqo-keq-yataaqa paá kénaae. miráimanibo káqo-kayukama itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa aqnúníq kéetaboata amaqá íkénaae. 3 kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá amaqá ínai-nakoma pááqyan-awiqa íamamiyo. weqtábá kúmiq-yataariq kéiye ítiyo. Áánûqtuma min-nákáráq paá auwirániye. 4 móra náawaq káqo-nakoni kaqtó-nakoqtaba timá táíq kéumakaiyo? wení mayaímá akoqnáá umá mayaínanabi kumówínanabi minnáma wení anókoma Áánûqtu wenamáa tíniye. miráinana áraimma wemá akoqnáá umá mayániye. wení anó-nakoma kanaaráq áwáqnaa ínanaboana akoqnáá umá mayániye.

5 yaímma-wayukama móra-yupaagoma tébakaq-yupaagoma “uyátá-maqma anómma wáiye” yúyánápímmá kéte. káqo-kayukama “máqte-tupaayaba mimóráíq kéiye” kéte. móra-mora-wayukama itáíq-itaiq i-yátááqá yúyánápímmá akoqnáá umá ítáaro. 6 móra-nakoma móra-yupaayataba aúyánápímmá “uyátá-maqma-kanaae” kétena wemá “uyátárai-nakoni anó-kanaae” téna mirá kéiye. min-nákómá kéqo-keq-yataaqa nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-koqtaba kéiye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. anibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéiye. aáwaqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téna kénaiye. ánibo káqo-nakoma kéqo-keq-aawaqa íma nai-nákómá Áánûqtuma wení anómma uyátárai-nakoqtaba kéena Áánûqtukaq “tíkáiye” téna íkenaiye. 7 ketáá kenamáayababoaqtaa íma paá máetaa kenamáayababoaqtaa ípukaunataamanibo paá máunataama uyátárai-nakoqtabataa máunatae. 8 miráimanibo ketáá puyúnataama uyátárai-nakoqtabataa képuyunatae. paá máunataabi púyonataama ketáámá uyátárai-nakoqtabataa máunatae. 9 taákaq máráaro. Îtuma pukéna itó-uma paá máqe-uraimma “keráwáqtí uyátárai-naqune” téna kétiye. miráuma paá máa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraqti uyátárai-nare. 10 keráwáqá nôraq itaráq keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukayaba timá táíq kéumayikao? nôraq itaráq tíbâqawaaraa-nakomma pááqyan-awiqa kéyamameyo? ketáágáráq máqtemma Áánûqtuni aúbaq itó-onanataa keqtáámá wemá yainániye. 11 Áánûqtuni agamatá-kánnáágó kétiye:

“uyátárai-nakoma mirá kétiye.

‘kemá paá máeq áraimma kétune.

máqte-kayukama ketúbáq yiraayutáúmá ayéta keqtábá Áánûqtue’ tinoe.”

agamatá-kánnáágó mirá kétiye. 12 miráinataa máqte-kayukataa ketáái táaimma Áánûqtukaq timá uwaénúnatae.

tíbâqawaaraa-kayukama íma mamá táíq umayíkáaro.

13 abo káqoyu-kaqoyuyaba kúmiq-yataariq kéoe-aimma ibáqyuwanatae. miráinataa tíbâqawaaraa-kayukati yítaupi atarái-yátááqá aaremá íma maqyikétaa kúmiq-yataapi íma mamá yikánataae. 14 Îtu Káríqtote yagaroqtaráunaboaq kéitaune. wenamáárîq máqte-qtataakoma íma táíq kéiye. ááqibo móra-nakoma wenaákaqa “táíq kéi-qtataare” ténama wetábá áraimma táíq kéiye. 15 mirá-uraiye. nóin-aawarabi náána-waigoma tíbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakeq íma kaayoné umá Îturaa umá kémaae. Îtu Káríqtoma wetábá pukáinaqa aáwakakema íma mamá táíq umákaaro. 16 keráwáqá íráqô-qtataaqa máyáaqtabama íma yuwáiyata waayúkama akáyáámá timátíkáaro. 17 ítáaro. Áánûqtuni márûpaqa aáwaqa naréq nommá naréq íyábá íma wáiye. ímiye. Áánûqtuni márûpaq kateko-ááíkáráq kaayoné-yátáákáráq amuq-yatáákáráq minnáyaba wáiye. mi-qtátááqá Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kétimiqtaae. 18 abo náawabi Îtu Káríqtokaq kaqtó kéinana miráráá umá Áánûqtuma weqtábá amuqá marakáinata waayúkama téta “wemá kanaa-náré” tínoe.

19 miráinataa mi-qtátáákómá kaayoné-yátááqá mamé yínîqtaba ketáámá maqmá ónanatae. káqowa-kaqowamma yíwáqnaa umá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá ketáámá auránúnatae. 20 aáwaqtabae téq Áánûqtuma nôrabi urái-yataaqa íma yawítítuwaaro. máqten-aawaqa naí-yátááré. ááqibo nóinabi keráwáqá naa-qtátáákómá móra-nakoma néna

wenaúyánápímmá kúmiq-yataariq kéenama minnâ otaammá kéguiye. 21 ááqibo keráwáqá amaqá nérabi aíbôq-nomma nérabi mamá kéqokeq-yataariq o-wáígómá mamá tíbâqawaama mamá kúmiq-yataapi kéiyuwaamma mirá íoro. 22 maami-qtátááqtábá itáíq-itaiq o-qtátááqá yaqtóráaro. maami-qtátááqtábá nói-tuyananabi ítáamma Áánûqtu wenamáa itaíno. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá íma yawááq-umatikainaq timuqá maránoe. 23 ááqibo móra-nakoma aáwaqtaba kaayaq-áúyánámmá iténa naí-wáígómá wenamáárîq yawááq kéumakaiye. taákaq máráaro. keráwáqá nôrabi o-qtátáákómá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáápíké íkéitaqa kúmiq-yataariq kéoe.

15

1 ketáámá náayuwabi akoqnáá umá itáíq-itaiq kéuna-yutaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá aqnúnîq kéo-kayukama yíwáqnaa ónátae. yemá ummaa-yátáápí mái-yataama yíwáqnaa éqtaa keqtáá tikáina-yataariq íonatae. 2 ketáái túyánámmá káqo-yuraq maréqtaa yíwáqnaa onanatáá yeráwáqá akoqnáá ínoe. 3 Îtu Káríqtoma wenamáárîq paá wetábá amuqá maranî-qtataariq íuraine. ímibo Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará téna Îtuqtaba kétiye:
“keráwákáq yemá tíyoqa áyáan-aikoma kemmá tíkakaiye.”
téna kétiye. 4 naayóbáq aúba-wannaabi agatáan-aikoma íbêq-kanaaraqa keqtáá kétiraatiqtaae. Áánûqtuma wení aokaq-áúbábíkémmá keqtáámá umá tíqtaaiq kéitaqtaa ketáámá tú pukáipaq awé kéunatae. 5 Áánûqtuma keráwáqtí yáqtorai-yataakoni áaimma keráwáqá tíwáqnaa kéinaq keqtábá kákaina máqtemma móra-mora-yutema móra-tuyanakaq maréq kanaaráq mánoe. miráuma Îtu Káríqtoma keqtáámá miráigaae téna tirááqtiraiqtaae. 6 mirá éqa máqtemma keráwáqá móra-toyaukaq maréq Áánûqtumma ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni aboámá wenáwîqa kanaaráq múte yauwínoe.

átê-wataama Yéqtaaeo-wayukama kéitaae.

7 Îtuma keráwáqá íráqôniq umátíkáiniq umá móraiq umá móra-mora-yuma mamá íráqôniq umáyíkáaro. mirá éqa Áánûqtun-awiqa keráwáqá múte yauwínoe. 8 Îtuma minnáyaba Ítíráaeo-kayukati kaqtó-naqa aúkáiye. miráipoana Áánûqtuni áagoma naayóbáqá Ítíráaeo-wayukama yúma kárataa-kayukaraq abarokáq pááq uráiye. 9 ókaraq Îtuma kaqtó-naqa aúkáimma Yéqtaaeo-wayukama íma Ítíráaeo-wayukamibo Áánûqtun-awiqa wení paru-yátáákóqtábá kanaaráq múte yauwínoe. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá kétiye:
“maaminnáyaba kemá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapikemma ‘tíkáiye’ tenúne.
ibí enáwîqa múte yauyónúne.”
téna 10 keqnáámmá agamatá-kánnáágómá maará kétiye:
“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá Áánûqtuni waayúkate timuqá máráaro.”
téna 11 ókaraq maará kétiye:
“Yéqtaaeo-wayukao, keráwáqá máqtemma uyátárai-nakoni áwîqa múte yaúyóro.
máqte-kayukao, wenáwîqa múte yaúyóro.”
téna kétiye. 12 ánibo naayóbáqá Áánûqtuni amuné-náqá wenáwîqa Áítáíyama wemá tiráine:
“Yétin-annabike móra-naqa pááq éna minnáyaba pááq ínimma Yéqtaaeo-wayukaraq yabíqyikaniye.
miráinata Yéqtaaeo-wayukama weqtábá íkáonaamanibo paá awé ínoe.”
téna tiráine. 13 keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtukaq itáíq-itaiq urááe. Áánûqtu tirunóbáqá mamá mirá kéumatikaipoaq keráwáqá íkáonaamanibo kanaaráq paá awé ínoe. Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéyana amuq-yatáákáráq kaayoné-yátáákáráq wemá timíno. Aokaq-Áágóní akoqnáárake keráwáqá Îtuqtaba ôriq umá kétikainaq awé umá máero.

Póroni kawáá-máyáímá

14 ketíbâqawaayuo, kemá kéitaunama keráwáqá íráqô-qtataakaraq itaí-yátáákáráq keráwápímmá ógiqma wáipoaq keráwáqá Îtu Káríqtoqtaba móra-mora-yuma kanaaráq wenarááté-wenaraate ínoe. 15 miráimanibo yaímma-wataama maamin-áúbábí keráwáqtôpaq agayáunama akoqnáá umá tiráune. kemmá maami-máyáímá Áánûqtu tímikaitapoaq miráuma timá taákaq kéune. 16 Yéqtaaeo-wayukayataba Áánûqtuma kemmá Îtuni anó-monoq-naqa aútíkaraiye. kemá Áánûqtuni watáama timá-yimuna-naqune. Yéqtaaeo-wayukama min-áímmá kéiteta miráráá umá Áánûqtukaq amí-yátáákáá kéinatama yeqtí yúgaraq yúyánákáráq Áánûqtukaq Aokaq-Áágómá yemmá mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umáyikainana Áánûqtu yemmá yiwirániye. 17 miráitaq kemá Îtu Káríqtogaraq yagaroqtamá mi-máyáímá ketáaraq Áánûqtuma kanaaráq ínîqtaba timuqá kémaraune. 18 paá Îtu Káríqtoma nôrabi uráinaiyaba ketáanapo ketí mayaínápógáráq uráiqtabama kemá Yéqtaaeo-wayukama timá-yimenune. 19 miráonata yemá kéiteta anón-awaameq-yataaqa káoneta Aokaq-Áágómá yemmá mamá

Áánûqtuma tínnaiq ínoe. miráítaq kemá Yérútáárebake Irírkamabaq mútûq átê-wataama Îtu Káríqtoqtaba ketí máqten-akoqnaarake timátuweq uráune. 20 ánibo Îtu Káríqtoni áwîqa íma yaráa-marabaqa kemá mibáqá wenamáa átê-wataama móma timá-yimiyaba kétikaiye. mirá éqa átê-wataama káqo-yuma abarokáq timá yímîkaiyapaqa kemá waabá-káyúkáráq íma timá-yimenune.
21 minnáyaba agamatá-kánnáábí maará téna kétiye:
“yemá náayuwabi íma timá-yimikaa-yuma
yemá aónanoe.
yemá náayuwabi íma ítaraa-yuma
yemá ítama arutánoe.”
téna kétiye.

Póroma Árómuq wíniye.
22 miráitana ketí mayaígómá keráwáqtôpaq íyábámá kemmá kéyaqtoraiye. 23 miráimanibo maan-áúkápáqá ketí mayaímá ókaraq íma wáiye. ayáqtáá-kanaama kemá keráwáqá timónaiyaba ôriq umá kétikaiye. 24 miráipoaq kemá keráwáqá étaba timónanu íyabiyo? Árómuq kótamaqma wéqa keráwáqá yá-timonateq Tipéini-marabaq ónúne. ánibo kemá keráwáqá timuqá kémareq kétimonaiyaq kemá keráwáqtê pááqya-kanaama ko matáá-onaq keráwáqá Tipéini-marabaq kanaaráq timátíkáiyaq kónunamanibo 25 íbêqa kemá Yérútáárebaq uréq Áánûqtuni waayúkama ko mamá yíwáqnaa ónáá kéune. abo yemá yenamáárîq Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq márá-kayukama Yérútáárebaq aamá téite umá móra-akaq maréta áwáyoq-wayukama yíwáqnaa umá móneqa paá yimínéta kéowaq kéune. 26 missing? 27 yemá yimuqá kemáreta mirá kéomma áraimma yemá yemmá anónnáma aqtábááraq kéyime. ánibo Yéqtaaeo-wayukaraq Áánûqtuni máqtemma íráqô-qtataaqa Ítíráaeo-wayukabike yemmá kéyainaapoata Yéqtaaeo-wayukama yeqtí oótamma Ítíráaeo-wayukagaraq yaínáaro. 28 ánibo kemá ketí mayaímá maakáq ánateq Yérútáárebaq kónune. mi-mónéqá Maateróniapakekaraq Karíkipakekaraq mamá áíkumaraamma mamá yiménúne. miráumatuweq anaaékaqa Tipéini-marabaq uréq mikákémmá keráwáqtôpaq Arómuq ónúne. 29 kemá túyánámmá kéitaunama anaaékaq kemá keráwáqtôpaq yenúnama Îtu Káríqtoma anómma íráqô-qtataakoma keráwáqtábá timíniye. 30 ketíbâqawaayuo, kemá Yérútáárebaq kégonaqa keráwáqá akoqnáá umá nunamummá timátíkáaro téq keráwákáq inaa kétune. kemá Îtu Káríqtoni áwîkaqa keráwáqá akoqnáá umá ítama káonaune. Aokaq-Áágómá mamá ketáámá móra-mora-yuma tikáipoaqtaa keráwáqá kemmá tikánôpoaq ítama káonaune. 31 nunumummá tíyanama Yérútáárebaq ketáái átê-wataama awéqtátuwaa-kayukabikemma tú-tiqa í-yátááqá íma mayánúne. nunamummá kétiyanawaq Yérútáárebake Áánûqtuni waayúkama yemmá kemá nôrabi únnayaba yikániye. 32 Áánûqtumma akáinaqa kemá amuq-yatáákáráq ógiqma keráwáqtôpaq iréq keráwáqtê yamáeq aagánúne. 33 íbêqa Áánûqtuma ketáái kaayonéyátáákón áaikoma wemá máqtemma keráwáqtê waíno.

16

miráo-maarao-aimma
1 ketáái tímanaaqa Píbima wení watáama timá-timenune. wemá Tékeriabaq Áánûqtun-aama móra-iyakaq maréta kéitaa-kayukaraq wení mayaímá wáiye. 2 uyátárai-nakoni anaaé kéwaraa-yuma móra-mora-waigoqtaba yíkáiniq umá keráwáqá wemmá awíráaro. yaímma-yataaqtaba immá wemmá áwáqnaa umá áméro. wemá kemmá tíwáqnaa uréna taíbaq-wayukagaraq yíwáqnaa uráiye. 3 Îtu Káríqtoqtaba ketê mayaímá mayáaya-nakama Patírayaa Akíra ye aúkátôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. 4 yenákámá íuraiyana ketí túwaraimma mamá paá umátikaraayapoaq ípukaune. yenákáyábámá kemá “tíkáiye” kétunata máqtemma Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama “tíkáiye” kéte. 5 yenákátí naaúpaq Áánûqtun-aama kéítaa-yuyabama ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana yeráwáqtôpaq wimmá yíméro. tíkáin-aanabo-naqa Ipáíneti wemá áqnáabariq umá Étia-marabakemma Îtu Káríqtokaq arummá ámikai-nakonopaq ketí miráono-maaraono-aimma yuwaúnana wimmá áméro. 6-7 Máríaa wemá akoqnáá umá keráwáqtí aúkáapimma mayaímá kémayain-inikonopaq ketí miráo-maarao-aimma yuwaúnana wemmá áméro. Aaqtaróníkatigaraq Yúniatigaraq yenákámá ketimáápake-nakaratama yenákámá móra-taoqa ketê yagaroqtamá ánná-naupaqa máqe-uraayane. yenákámá máqtemma yiwíkai-kayukama yimónama íráqôniq kéeta yenákámá áaimma átáma Îtu Káríqtoni anaaé kéwaraayaq anaaékaqa kemá mirá-uraune. abo yenákáyôpaq ketí miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana wimmá yíméro. 8 Aaparíati wemá uyátárai-nakoqtaba kemmá tíkáin-aanabonapoaq wenôpaqa miráono-maaraono-wataama

yuwaúnana kéwiye. 9 Abáánati wemá Îtu Káríqtoqtaba ketê móra-mayai-naqa ketí aanábó-náqá Títáákitigaraq yenákáyôpaqa miráoyo-maaraoyo-wataama yuwaúnana kéwiye. 10 Apériti wemá Îtu Káríqtoqtaba aú-aiqa matáimma Eritááburati máqtemma wení aara iyápógaraq yeqtôpaqa miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. 11 Ítíráaeo-naqa ketimáápake Erótionigaraq máqtemma Naatítatini aara iyápógaraq uyátárai-nakoni waayúkama yeqtôpaq miráoro-maaraoro-wataama yuwaúnana kéwiye. 12 Taraipínayaa Taripóta yenákámá uyátárai-nakoqtaba akoqnáá umá mayaímá kémayaayaq-nakagaraq tíkái-ketimanaaqa Péti wegáráq uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-mayaima matáitaq yeqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma yuwaúnana kéwiye. 13 Árûbati wemá mórama Áánûqtuma wetábá aúyakai-nakaraq anóama minnâ ketinóraa umátíkaraipoaq yeqtôpaq kemá miráoyo-maaraoyo-aimma yuwaúnana kéwiye. 14 Atíkaritagaraq Périgonigaraq Émitigaraq Paataróbaatigaraq Émaatigaraq yaímma ketíbâqawaayuma yeráwáqtê Áánûqtun-aaraq móra-iyakaq áíkutaawaq yeqtôpaqa kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. 15 Piráárogatigaraq Yúriagaraq Nériati wení ámánaakogaraq Orípatima máqtemma Áánûqtuni waayúkama yeráwáqtê áíkutaawaq yeqtôpaq kemá miráoro-maaraoro-aimma kétima-yikaune. 16 keráwáqá móra-mora-yuma tíbâqawaaraa umá wenayáá-kenayaamma yiméq tótó umáyíkáaro. máqtemma kéqokeq-kaqokeq-marabaq Îtuqtaba áíkutaa-kayukama keráwáqá miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

17 ketíbâqawaayuo, waayúkama káqon-aimma tiráátétaa Áánûqtuni waayúkama mamá yaíkaaq ígáae téta tíya-kayukabikemma nékaq máero. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá awígíoq íyábámá atéqma máero. 18 mirá-káyúkámá yemá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoqtabama íma yúyánámmá kéitaamanibo yemá paá yeqtí yúyaba yúyánámmá kéitaae. watáagaraq átê í-áímmá téta tái-aaimma íma ítaraa-kayukama mamá maqtawémma éta makáqma káonaae. 19 máqte-kayukama keráwáqá Îtu Káríqtokaq tirummá anéq yáqtoraiyaba kéitaae. miráitaq kekáráq timuqá kématikaune. keráwáqá nóinabi íráqô-qtataaqa aónaigaae téq kétunnamanibo tái-yataaqtabama aónéq mirá kéomma íma maraígáae téq kétune. 20 abo Áánûqtuma ketáái kaayoné-yátáákón áaikoma Tááqtaamma yatámma keráwáqtí títaukoni aménáápáq yawarápaqtuwaniye. ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni paru-yátáákómá keráwáqtê waíno.

21 Tímotima Îtuqtaba ketê móra-mayai-nakoma wení miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Arútiagaraq Yéitonigaraq Totípaterigaraq ketimáápake Ítíráaeo-wayukama keráwáqtôpaq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae.

22 Téqtiati kemá Póroni óyaupike watáama matéq maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayeq kemá uyátárai-nakoni áwîkaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. 23 kemá Káéatini naaúpaq kémaiyunana ánibo Áánûqtun-aama kéitaa-kayukama wení naaúpaq ya káikuyoe. miráitana Káéati wegáráq yeráwákáráq miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaae. Erááqtati wemá maa-márúkáqá mónekaq kawáá urái-nakogaraq keqtíbâqawaaraa-naqa Kawóqtati yenákámá miráoro-maaraoro-aimma keráwáqtôpaq kétimatikaaye. 24 Îtu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.

aqtó-núnámúné.

25 ketáámá Áánûqtun-awiqa múte yauyónátae. íbêqa Póro kemá maamin-áúbágóní aqtóráq kéyune. Îtu Káríqtoqtaba átê-wataarakemma kemá kétima-timinata Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq mamá akoqnáá-wayukama aúqtikaniye. abo kemá keráwáqá Îtu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá tímikaune. Áánûqtuma matúq-matuq umá mái-nakoma maamin-áímmá naayóbáqá aati-aatimá aúpáq makáine. 26 miráimanibo anaaékaqa wení amuné-wáyúkátí yóyaukaq mamá abarokáq uráiye. miráitana íbêqa wemá keqtáá timátikaitaqtaa ketáámá maamin-áúpáq-wátáámá máqte-kayukabi túnatataa yemá kéitaae. wé máqte-kayukama Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq kéeta wenáama waraígáae téna kéitaiye. 27 Îtu Káríqtoma wenáainapo Áánûqtukaq wenamáa áá ítarai-manikoma tágama-yataaqa matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno.

Îtuni **anaaé ké**wareta **mó**rabi **áí**kuyo-yubaq **Korí**tiani-marupaq **Pó**roma Îtu **Kárí**qtoni **timáyí**karain-naqa **watá**a **ké**titana **Tó**qtani **agatá**iye.

1 kemá Póroma keráwáqá Îtu Káríqtoma mamá Áánûqtuqtaba aokarîq umátíkarai-kayukayopaq kágayaune. keráwáqá Áánûqtu wení waayúkama auraíyábá kákaitana tááyaraiye. 2 máqtemma máqten-aukapake náayuwabi Îtu Káríqtokaq nunamummá kéte-kayukayopakaraq kágayaune. wemá yeráwákáráq ketáái uyátárai-nare. 3 íráqô-qtataakoma kaayoné-yátáákáráq ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káriqtonopake keráwáqtê waíno.

4 Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq anómma íráqô-qtataare. minnáyaba wemá Îtu Káríqtoma keráwáqá tímikaiye. minnáyaba kemá wekáq "tíkáiye" kétune. 5 wemá taígani íráqô-qtataaqa keráwákáq mirá-uraiye. Îtu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtu tíwáqnaa uráiye. miráitaq íbêqa keráwáqá minnáyaba ítama kétagaae. keráwáqá kétagaapoaq óq-wayukama kanaaráq minnáyaba timá-yiminoe. 6 min-íráqó-qtátááqtábá Îtu Káríqtoma keráwákáq mirá-umatikaniye téq naayóbáqá timá tímikaunama íbêqa áraimma abarokáq uráiye.

7 miráuma Áánûqtuni Aokaq-Áábíké máqten-iraqo-qtataaqa keráwáqá matáamma íbêqa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma abarokáq ínîqtaba keráwáqá awé kéoe. 8 keráwáqá awé kéiyanama wemá keráwáqá tíwáqnaa umá akoqnáá kéinaq itáíq-itaiq ínoe. mi-kánááráqá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqôn-annabi máapoana keráwáqtí túbi íma makáiye. 9 minnáyaba Áánûqtuma aati-aatimá aákaq makéna mirá kéiye. keráwáqá wenáanikon-annabi máigaae téna tááyaraiye.

10 miráimanibo ketíbâqawaayuo, uyátárai-naqa Îtu Káríqton-awikaq keráwáqtábá inaa kétune. minnâ kímora-tuyanakaq máero. keráwáqá íma káqo-kaqo-tuyanamma itánômanibo paá mimórá aúqma máero. 11 maará téq kétune. ketíbâqawaayuo, keráwáqtábá unítíq ááiq-aimma keráwáqtí aúkáapimma kéte téta Karóini waayúkama timá tímikaae. 12 yaímma-yuma téq "kemá Póronnae" kétemma yaímma-yuma téq "kemá Pítaanae" kétemma yaímma-yuma téq "kemá Îtu Káríqtonnae" téq keráwáqá kéte. 13 Îtu Káríqtoni aúgoma taíganinaq wáiyo? ímiye. wenaúgoma mimórá wáiye. Póroma kaapaq-yátáq keráwáqtábáwáq pukáiyo? ímiye. keráwáqá Póron-awikaq nommá pékaao? aaqáo ímiye. 14 kemá maaminnáyaba timuqá kémaraune. kemá paá kaayaq-nákámá Karípugaraq Káéatigaraq nommá péqyikaraune. 15-16 miráuma móra-waigoma "Póron-awikaq nommá pékaune" téna íma kanaaráq tíniye. íbêqa káqomma taákaq immá Tépanati wení aara iyápógaraq nommá péqyikaraune. káqo-yugaraq nommá péqyikaranuno? íma taákaq kéune. 17 miráimanibo Îtuma kemmá íma timátikena tiráiye: "uréwaq nommá péqyikaao." téna ítiraiye. ímibo wemá átê-wataama waabá-káyúkámá timá yiménûnayaba timátíkaraiye. kemá mibáq keráwáqtê máeqa keráwáqá íma ítama táganon-aimma íma timá tímikaune. máqte-qtataariq kaapaq-yátáq Îtuma pukéna keqtááyábá uráimma ítama tágaigaae tépoaq kemá Áánûqtuni akoqnáágoqtaba keráwáqá ítama tágai-aimma timá tímikaune. 18 mi-kátáámá kaapaq-yátáqtábá neginaagí-aimma yaímma kéte. mi-káyúkámá min-áímmá kéte-yuma yemá yawítíkinon-apaq uráin-amma kéwaraae. miráimanibo ketáámá maami-káyúkámá Áánûqtuma kátobamatikaiqtaae mi-kátááyábá kétunatae. minnâ "mi-kátáámá Áánûqtuni akoqnáágoni awaaméré." téqtaa kétunatae. 19 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá min-ákóqnááyábá maará kétiye:
"kemá itaí-wáyúkátí yúyánámmá yawítíma mamá abarokáqtáá ónune.
minnámo itaí-wáyúkátí yúyánámmá paá kaaqaari-yúyánáné." téna Áánûqtuma kétiye.

20 íbêqa keráwáqá ítama aónanune. minnâ min-ítáí-wáyúkámá yemá náakaraq mááo? mi-káyúkámá kaaqaari-yúyánáqtábámá agatáa-kayukama náakaraq mááo? mi-káyúkámá keráwáqtí túbáq itó-uma máeta téta "íbêq-kanaama itaí-wáyúkámá maa-márábí mááe" tíráá-yuma náakaraq mááo? ketáámá Áánûqtuni itaí-yátááqá káonaunanataama waayúkati itaí-yátáákómá paátataakaa kéiye. 21 mi-káyúkámá yemá yúyánápímmá téta "ketáámá itaí-wáyúkáé" téta te-yúmá Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké yemmá íma iyúwáinata wení aúyánámmá íma kanaaráq mayánoe. ááqanibo Áánûqtuma wení itaí-yátáákáké keqtáá atóbamatikarenataa amuqâ kémaraiye. máqte-kayukama átê-wataama Îtuqtaba itáíq-itaiq étama yemmá atóbanoe. maamin-áté-wátáámá ketáámá Îtuqtaba abarokáq waabá-káyúkábí túnnatataa ítama kétagaae. maamin-áímmá íma ummaa-áímmá wáipoata yaímma-wayukama

náayuwabi yemá téta “ketáámá itaí-wáyúkáé” téta te-yúmá min-áíqtábámá “neginaagí-aine” téta kéte. 22 Karíki-wayukama itaí-yátááqtábá itánáae téta kéowata Ítíráaeo-wayukama awaaméq-yátááqá aónanaae téta kéoe. 23 miráimanibo ketáámá waabá-káyúkáráqá maará téqtaa kétunatae:
“Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq keqtááyábá pukáiye.”
téqtaa kétunatae. min-áíkómá káqomma íma Ítíráaeo-wayukabimma neginaagí-aikaa kéitana Ítíráaeo-wayukabi íkarutaiye. 24 miráimanibo máqtemma náayuwabi Áánûqtuma yááyaraimma yemá Ítíráaeo-wayukagaraq káqo-kayukagaraq kéitaae. minnâ Îtu Káríqtoma Áánûqtuni akoqnáágaraq itaí-yátáákóní awaaméré. 25 yaímma-wayukama Áánûqtuni watáayaba téta “neginaagí-aine” téta kétemanibo Áánûqtuni watáagoma móragaraq marabí-káyúkáti yúyánámmá uyátáraiye.

26 ketíbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqá tááyaina-yupaama mi-kánááráqá keráwáqá nóimayaiyaq mayaínô? paá arekáq umá-yuma keráwápíkémmá waayúkati yúrakaqa itaíwáyúkámá máqe-uraae. paá arekáq umá-yuma keráwápíkémmá keráwáqtí keqtiboní akoqnááma matááe.

27 ímibo Áánûqtuma marabí-káyúkábíkémmá mamá paá-wayukama matáiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá itaí-wáyúkáé” téta kéte-yuma yigaaeyátááqá yímikaiye. mi-káyúkámá yeqtí akoqnááma íma wái-yuma Áánûqtuma mamá kéyimena mi-káyúkámá náayuwabi yemá yúyánápí téta “ketáámá akoqnáá-wayukae” téta kéteyuma yigaaeráq mamá yíkaraiye. 28 yemá maará téta kéte: “Áánûqtuma máqte-kayukati aúkáapikemma paá-wayukama yiwíkaiye. mirá kéena waayúkama náayuwabi yemá paá-wayukama yiwéqtatuwaamma yiráátinena uráiye. minnâ Áánûqtun-aurakaq waayúkama yeqtí yúma maméta kéuyo-kayukama yemá paátataakaa kéomanibo paá-wayukama wemá uyátámaqma itaí-yátááqá yímikaiye. 29 miráuma Áánûqtunopaq máqte-kayukama íma kanaaráq yúma maméta uí-ááimmá tínoe. 30 aúge-tuwaraitaama ketáámá Îtugaraq yagaroqtáunataama min-áúwáráímmá Áánûqtuma keqtáá tímikaiqtaae. Áánûqtuma keqtáá Îtuma tímikaiqtaae. túyánákáráq watáagaraq wení aúyánákáq ketáámá itaí-wáyúkámá aúkáunatae. Îtuma keqtááyábá íráqôniq umátikenataa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá aúkáiye. Îtuma keqtáámá Áánûqtuqtaba aokarîq umátikenata ketáái kúmiq-yataapike tiwíkaiqtaae. 31 minnáyababoana Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:
“waayúkma yemá akoqnáá-aimma tínétama uyátárai-nakoma nórawabi keqtáá umátíkáiqtabataa wenaúma manéna uíno.”
téna kétiye.

2

1 ketíbâqawaayuo, kemá áqnáabaq keráwáqtôpaq iráunama Áánûqtuma aamá keqtááyábá aúpáq yokaa umátíkaraiqtabataa arupú umá timá tímikaune. watáama timá tímikaunama keráwáqtábá ítama tágaikaae téq abarokáq tiráune. 2 mi-kánááráqá kemá keráwáqtê máqe-uraunama yaímma-yataaqtaba túyánámmá itaíyábá ítíkaraimanibo paá Îtu Káríqtoma keqtááyábá pukáiqtaba ítaraune. paá minnáyaba wenamáa kemá túyánámmá itaíyábá tíkaraune. 3 áraimma kemá keráwáqtê máqe-uraunama arupú umá kéitaawaq ateqte umá ikatíq kéeq tiyáátámma ayúkáune. 4 kemá karáwáqtê máeqa íma ítama tágaa-wataanapo keráwáqá yabiténááq uráune. ímiye. miráimanibo Áánûqtuni Aágoma ketí watáama tiráátimma minnâ arupú-aine. 5 Áánûqtunopaken-akoqnaayaba itáíq-itaiq ígáae téq kemá timá tímikaune. waayúkama paá yeqtáama itáíq-itaiq íma ígáae téq timá tímikaune.

6 itaí-yátáákómmá itáíq-itaiq umá yáqtoraiyabama ketáámá waayúkaarikaa kéunatae. maamárábí-káyúkátí itaí-yátááqtábá téite oníkáá umá íma móraiq kéiye. maa-márábí anómma yabíkáa-kayukati itaí-yátáákóráá umá móraiq íkeiye. mi yabíkáa-kayukama pááqya-kannaabi yemá ánataginoe. 7 maami itaí-yátááqtábátáá túnnama minnâ Áánûqtunopakene. itaíwátáámá aúpáq-ámmá Áánûqtu naayóbáqá maa-márámá íma wáikaqa wemá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba keqtááráq yáíkaaq íyábá tarôq uráine. 8 maa-márábí anómma yabíkáakayukama yemá aati-aatimá maamin-áqtábámá íma tágama arupú kéoe. yemá tágama arupú urétaraa tágama-yataakoni uyátárai-naqa wemmá íma ikamínéta oné. miráimanibo yemá íma tágama arupú étama ááiq-i-wayukama Îtuqtaba “kaapaq-yátáq ko aráápamaraaro” tirááe. 9 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wení tágama-yataaqa íma arupú kéitena mirá kétiye:
“máqte-kayukati yúrakoma íaonai-yataakaraq máqte-kayukati yaákoma íitaa-qtataakaraq wááe.
waayúkati yúyánápímmá aati-aatimá íma yabérái-qtataaqa wáiye.
maami-qtátááqá Áánûqtuma waayúkama náayuwabi weqtábá o-yúmá yokaa umáyíkaraine.”

téna kétiye. 10 Áánûqtuni Aokaq-Áágóní akoqnáánapo maami-qtátááqá keqtáámá tiráátiraiqtaae. Aokaq-Áágómá máqtemma aúpáq aúyoqma wái-qtataaqtabagaraq kéitaiye. 11 ítáaro. móra-waigoni aúyánámmá paá wení aágoma kéitaibo. móraiq uráimanibo anómma uyátá-maqma minnáe. Áánûqtuni Aokaq-Áágómá wenamáa wenaúyánámmá kéitaibo. 12 íbêqa Áánûqtuni Aokaq-Áágómá kémayaunaboaqtaa Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa kanaaráq itánúnatae. maa-márábín-áágómá ímatunatae. 13 ímibo Áánûqtuma tímikai-qtataaqtabataa ítama tágareqtaa óq-wayukama kéyiraatunatae. Aokaq-Áágóní watáabi árain-aikoma Aokaq-Áágónópáké abarokáq kétunatae.

14 waayúkama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá íma matáa-kayukama maami tímikai-qtataaqa Áánûqtuni Aágonopake kúmîmma íma kémayaae. mi-káyúkámá yetôpaqa maami tímikai-qtataakotaama neginaagí-yataakaa kéiye. maami-qtátááqtábámá yemá íma kanaaráq ítama táganoe. paá Aokaq-Áágóní akoqnáánapo ketáámá kanaaráq ítama táganunatae. 15 mi-káyúkámá náayuwabi Aokaq-Áágómá matáa-kayukama máqte-qtataakon áaimma ítama kétagaapoana kanaaráq yainánoe. miráimanibo yemá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma íma matáa-kayukama keqtáámá náayuwabi Áánûqtuni Aágoma matáuna-yutaama yemá íma kanaaráq yainánoe. 16 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá mirá kétiye:
“uyátárai-nakoni aúyánámmá náawa ítama ánatatukaiyo?
náawa kanaaráq uyátárai-nakoma aráátiniyo?”
mirá téna kétimanibo Îtu Káríqtoma wenamáárîq wenaúyánámmá ketáámá káonaunataamanibo waayúkama wení Aokaq-Áágómmá íma matáa-kayukama íma kanaaráq káonaae.

3

1 ketíbâqawaayuo, áqnáabaq kemá Korítiani-marupaq iráunama kemá watáama iyápóraa umá timá tímikaune. kemá miráuraunama minnâ keráwáqá Îtu Káríqtoqtabama taíbaq íma ítaraawaq Áánûqtuni Aágoqtaba miráitaq kemá keráwáqá waayúkaarikaa umá íma kanaaráq timá tímikaune. keráwáqá áráábi-iyaporaa uráamma 2-3 keráwáqtí aáwaqa paá náámma wáqe-uraiye. keráwáqá kamááma naawaí-kánáámá íaukaae.

yaímma keráwápíkémmá íbêkaraq waayúkaariqti watáama keráwáqá íma kanaaráq kéitaae. íbêkaraq maa-márábí-káyúkáráá umá aqnú-káyúkábóaq keráwáqtábámá kemá téq “kamááma naawaí-kánáámá íaukaae” téq kétune. keráwáqá keíyáá unítíq ááiq-aimma kéteq káqowa-kaqowamma koyukaayúmma kéumayikeq kéowana keráwáqtí túgoma ákáinaiq kéowana keráwáqtí táaikoma mamá maa-márábí-káyúkáráá kéoe. 4 keráwápíkémmá móra-nakoma téna “kemá Póronnae” tínana káqo-nakoma téna “kemá Aapóronnae” tínama keráwáqá áíkuteq mirá temmá maa-márágóní áaimma kémayaabo.

5 náawaq Aapóroma máiyo? náawaq Póroma máiyo? wetê-ketema kerátámá paá kaqtó-wayukae. abo Áánûqtuma ketáái watáanapo Îtu Káríqtoma itáíq-itaiq íyábá keráwáqá tíwáqnaa kéiye. móra-mora-yutaama uyátárai-nakoma tímikai-mayaitaa kémayaunatae. 6 minnágoma maará-uraiye. keráwáqá miráuma yópí ánayu-qtataakaa umá mááe. kemá ayummá uq-maráunana Aapóroma ánayu-qtataapi nommá atímakaimanibo Áánûqtuma keráwáqá mamá anómma káuqtikaae. 7 miráitana ayummá ukái-nakaraq nommá atítai-nakaraq yenákámá paáyabae. miráitana Aokaq-Áágóqtábá mamá anómma káuqtikai-naqa Áánûqtuma we-namáae. 8 ayummá ukái-waigogaraq nommá atítai-waigogaraq yenákámá yeqtí mimórá-máyáirákémmá móra-mora meyámmá mayáyóye. 9 kerátámá mákagoratama Áánûqtuqtaba mayaímá kémayauyaka keráwáqá miráuma Áánûqtuni yó-márámá mááe.

keráwáqá miráuma Áánûqtuqtaba ketáámá naammá umáraunaikaa umá mááe. 10 Áánûqtuma kemmá íráqôniq umátíkaraitapoaq kemá arúkáráq ábokaraq kanaaráq amá akoqnáá uráune. mikákémmá káqo-wama mitáyama kéiye. máqtemma naammá uráiya-yuma ábotaraq maqmá atáá-uraiya-yuma atéqma arútáaro. 11 Îtu Káríqtoma wenamáárîq wemá ábone. ítáaro. waayúkama mayaímá kémayetama mimórá-ábómmá arúbama íétama yemá Áánûqtuni naammá íma tarôq kéoe. 12-13 kanaamá abarokáq ínana wemá keqtáámá mamá yainái-nata máqtemma aónanoe. minnâ yaímma-yuma akoqnáá-namma uráawata yaímma-yuma iyáátámma ayúqma urááe. yaímma-yuma yeqtí mayaímá Îtu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama íráqô-qtataaqa minnâ óqtanapo naammá uráánikaa urááe. ánibo yaímma-yuma yeqtí mayaímá Îtu Káríqtokaq matáamma miráuma waayúkama paá-yanapo naammá uráánikaa urááe. Îtuma yauwéqma kumína-yupaama wemá máqte-kayukati mayaígómá “paá wániyo?” téna maqmá aónaniye. miráráá umá iragómá naapi kúraqma maqmá aónaaniq umá wemá “paá wániyo?” téna ketáái mayaímá maqmá aónaniye. 14 máqte-kayukama

Îtu Káríqtokaq mayaímá kémayaa-kayukama yeqtí mayaígómá paá wáinatama yemá íráqô-meyamma mayánoe. 15 miráimanibo móra-nakoma wení mayaígómá íma paá wáinanama wení máqte-qtataaqa íwániye. miráráá umá wení naammá kamágitana wení máqte-qtataaqa kamáginiye. wemá wenamáárîq yawarápaginiqtaba yáubaginimma miráuma waayúkama naammá kaitata yoqmáána-toqmaana umá yáubaanikaa umá yáubanimanibo íráqô-meyamma íma mayániye.

16 máqtemma keráwáqá yagaroqtamá Áánûqtuni naammá máamma keráwáqá íyaq ítaraao? ánibo Áánûqtuni Aágoma keráwáqtê yagaroqtamá Áánûqtuni naaúpaqa kémaimma keráwáqá íyaq aónaraao? keráwáqá áraimma aónaaro. 17 miráiyata náayuwabi Áánûqtuni naammá mamá táíq étama Áánûqtu yekáráq mamá táíq umáyikaniye. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá naammá máápoana wemá miráráá íniye. 18 maaminnáyaba yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro.

yaímma keráwápíkémmá túyánápímmá téq “kemá maa-márágóní áaimma áá ítarauna-naqune” téq mirá-túyánámmá kéitaao? mirámô kéeqa keráwáqtí túyánámmá Áánûqtukaq kémareraq wenôpake itaí-yátááqá yimmá ítáaro. mirá kéeraq maa-márábí-káyúkámá iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtábá “neginaagí-wayukae” téta timá tíkáaro. 19 áraimma maa-márábí-káyúkátí itaí-yátáákómá Áánûqtun-aurakaq neginaagí-yataare. wení watáama aga-matá-kánnáágómá maará kétiye:

“min-ítáí-yátáákómá maa-márábí-káyúkábíké kéyimma minnánapo Áánûqtuma waakápi kémayikaiye.”

téna 20 ókaraq kétiye:

“uyátárai-nakoma aónaimma maa-márábí-káyúkátí yúyánákómá paátataare.”

téna kétiye.

21 miráuma túma mamé uí-áímmá téq móra-waigoqtabama “kemá wenámúne” téq ítero. Áánûqtuma keráwáqá máqte-qtataaqtaba ommá áqa kétimiye. 22 kemá Póroma Aapórogaraq Pítaagaraq keráwáqá tíwáqnaa íyábámá Áánûqtuma keqtáámá keráwáqá tímitukaiye. keráwáqá tíwáqnaa íyábámá maa-márábí-qtátááqá tímikaiye. máqte-qtataaqa naayóbáq abarokáq uráí-qtataakaraq anaaékaq abarokáq ínî-qtataaqtabagaraq keráwáqtí minnáe. aúwaraikaraq puígáráq minnágaraq keráwáqtí minnáe. 23 ánibo keráwáqá Îtu Káríqtona máawana ánibo Îtu Káríqtoma wemá Áánûqtunnae.

4

1 miráipoaq keráwáqá Aapórogaraq kegáráqtábá túyánámmá ítátimekaratama minnáyaba taákaq máráaro. kerátámá paá Áánûqtuni mayaí-nákámúye. Áánûqtuma wení aúpáq-áráín-áímmá wenáaimma abarokáq mamá ígáae téna kekárátá timátíkaraikaretaae. 2 Áánûqtuma móra-nakoma wení mayaímá mayaíkáae téna ááyaitanama min-nákómá Áánûqtuma nóinabi timámînîq umá mirá íno. 3 ánibo ketí mayaígóqtábá keráwáqtí túyánápímmá óq-wayukati yúyánápíkáráq nóinabi téq túyánámmá kéitaunamanibo kemá minnáyaba íma kamuqá kéitaune. ketí mayaígómá táiraq urái írágôniq kéiyo? kemá kenámáárîq minnáyabama íma kéitaupo. 4 miráimanibo uyátárai-nakoni mayaígóqtábá otaammá kepímmá wáinanama minnáyaba íma kéitaupo. uyátárai-nakoma wenamáa kemmá kéyainaiye. 5 miráinaq waayúkati mayaígómmá uyátárai-nakoma íkukainaraqa íyainaaro. mi-qtátááqá íbêqa kumayupí wáimma anaaékaqa ópítáá mamá abarokáq íniye. máqte-kayukati yikaí-yátááqá mamá abarokátáá íniye. miráumatuwena Áánûqtu wemá mi-káyúkámá náayuwabi íráqô-meyamma mayáiya-kayukama íráqô-kataama timá-yiminiye.

6 mi-qtátááqá Aapórote kerátámá keráwáqtábá árain-aimma arutáinaiq ínôqtaba kerátá tiráátúyamma yáqtoqma akoqnáá ígáae téka keráwáqtôpaq kágayauye. kímora tiráátí-nakon-awiqa íma múte yauyéraq weqtábámá “kemá wennáé” téq ítero. ketúyánápímmá téq “kemá Áánûqtuni waayúkati aúkáapimma anómúne” téq ítero. 7 ítáaro. keráwáqtí máqte-qtataaqa Áánûqtuma tímikaiye. miráuma keráwáqá mi-qtátáákóní áaimma íma máamma nôraq itaráq keráwáqtí túma mamé kéuyo?

8 keráwáqá tirun-íyápóyábá aáwaqa matáapoaq íbêqa “ketáámá mútûq-aawaqa matáunatae” téraq kéteo? keráwáqtí táaikoma Aapórote kerátátí táaikoraa íkeibo keráwáqtí táaikoma taíbaq oótakaq yabíkáa-yuti yáaikoraa kéiye. miráimanibo áraimma mi-kánááráqá keráwáqá yabi-íwáyúkámá maíyakama Aapórote kerátágáráq mibáq yabiyéyúye.

9 maa-márábí-káyúkátí yúrakaqa keqtáámá náayubi Áánûqtuni timátíkarai-kayukataama yeqtí yinaaépaq aqtóráqtáá kéyunatae. ketí túyánápímmá Áánûqtu wemá miráipáq kéiye. ánná-wayukama yiwíqmeta uréire uwáéta pááqya-kanaabi yíkamoniq umá ketáámá miráráá umá máunatae. miráráá umá waabá-káyúkátí yúrakaq keqtáá tíkamiyatama waayúkagaraq

Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq itó-ureta taayoq ínôqtaae. 10 keráwáqá “Îtu Káríqtoqtaba itáuna-wayukama máunatae” téq keráwáqtí túma mamé uí-áímmá kétewatama keqtááyábámá waayúkama téta: “yemá Îtu Káríqtoqtaba neginaagí-wayukae.” téta kéte. keráwáqá akoqnáá owaqtaamanibo ketáámá aqnúnîq kéunatae. mirá téraq keráwáqá túyánápímmá kéitaao? keráwáqá anó-tiwiqa kéyaamanibo ketáámá ímiye. ímibo ketáámá tigaae kéiye. 11 min-ábáúráqá ketáái aáwaraa nommá íwáitana ketáái unáákáqtôgaraq yararéqé uráiye. ketáái naa márûqa íwáitataboata waayúkama keqtáámá iyákáá umá yítauqyama tíkama wáráawaqtaa naaóq-naaoq uréire kéunatae. 12 miráuma ketáámá mayaímá kémayeqtaa ketáái tiyáákakemma akoqnáá umá kémayaunatae. mi-máyáírákémmá ketáámá aáwaqa meyánîq ónúna-meyaqtaa kémayaunatae. waayúkama keqtáá timá táíq kéumatikaawaqtaama ketáámá yemmá timá íráqôniq kéumayikaunatae. yemá keqtáámá tú-tiqa kétimewaqtaama ketáámá minnágoni anónnáma yemmá íkeyimunatae. 13 yemá keqtááyábá tái-aimma kétima-tikaawaqtaama ketáámá kaayoné-áínápó yemmá yauwéqma kétima-yikaunatae. yeqtí yáaikoma ketááráqá mirá kéoe. minnâ ketáámá paátataaqa miráuma námô-yataakoni ámûraaq yamá kéweta aáwakoni áti-yataaqa umá iyabótúwáanikaa umá yemá ketááráqá mirán-ááímmá tarôq kéumatikaaqtaae.

14 ketí tíkáin-iyapo-annao, maamin-áúbámá kemá kágayaunama keráwáqá tigaaeráq matikáíkónîq íkéune. ímiye. kemá keráwáqá tíwáqnaa ígónîq umá kágayaune. 15 Îtuqtabama keráwáqtí tirááti-wayukama taígani máamanibo taákaq máráaro. keráwáqtí keqtiboráá-náqá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq íyábá kímora máiye. Îtuqtaba átê-wataama tíyábá timá tíkaraipoaq keráwáqtí keqtiboráá-náqá Îtuqtabama kemá máune. 16 miráitaq kemá inaa kétima-tikaune: “keráwáqá ketiyáánaubiqa máyáaro.” téq kétima-tikaune.

17 keráwáqtôpaqa máqtemma maami-qtátááqtábá timá-timikaae téq Tímotimma timákáunana kéwiye. Tímotima wemá Îtuqtaba timá-yimuna-wayukati aúkáapike-nare. ánibo wemá Îtukaq itáíq-itaiq uráiye. wemá kemmá tíkáin-iyapoma Îtu Káríqtoqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq umá kéyaqtoraiye. wemá keráwáqtôpaq wénama ketáaimma Îtu Káríqtoqtaba máqtemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkutaawaq tiráun-aikaraq keráwáqá taáqa yorániye.

18 watáama kemá itáunama minnâ yaímma keráwápíkémmá téq “kemá anó-naqune” téq keqtí túyánápímmá kéte. Korítiani-marupaqa keqtábámá “yauwéqma íyaq wíniye” téraq túyánámmá kéitaao? 19 miráimanibo pááqya-kanaabimma uyátárai-nakoma akáinaqa kemá Korítiani-marupaqa ónúne. miráinaq kemá min-ánó-káyúkámá koma kéyimone. maqmá yimónanune. áraimma yemá Áánûqtuni akoqnááma matáá paá watáawaq kéteo? 20 Áánûqtuni yabíkái-qtataaqa paá-wataama íma wáiye. ímibo akoqnáá-yataare.

21 miráinaq kemá náaraq umá keráwáqtôpaqa yénúnô? kemá keráwáqá agamá kautónááraq yokaa umá yénú keráwáqtí tái-aaipike waeréraq kaayonéwaq umátikanaaraq onúnô?

5

1 yaímma-wayukama timá tímêmma keráwáqtí aúkáapimma “anómma kúmiq-yataaqa wáiye” tirááe. mi-kúmíq-yátáákómá itáíq-itaiq íkéo-kayukati kúmikoma anómma uyátáraiye. min-áíkómá mirá-uraiye. keráwápíkémmá móra-nakoma wenaboání ánáakomma yabítaiye. 2 miqtátááqá keráwáqtí aúkáapimma pááq kéitaqa náaraq umá keráwáqá itaí-yátááqtábámá túma mamé uí-áímma tínô? keráwáqtí tirummá ínnayaba tigaaeyábá awaútuweraq máero. keráwáqtí aúkáapikemma mi-kúmíq-náqá waqmá paábaq ayúwáaro.

3-4 uyátárai-naqa Îtuni áwîkaqa min-nákómá aboání ánáakomma kumari-ááímmá tarôq i-nákómá kemá wemmá áqa yáiqtukaune. keráwáqá máqte-kayukama yááyama áíkuyoro. ánibo kemá túyánánápógáráq nunamunápógáráq keráwáqtê yagaroqtamá mánune. ketáái uyátárai-naqa Îtuni akoqnáábi áíkuyonunatae. 5 miráinaq keráwáqá mi-kúmíq-náqá áwíqma Tááqtaani ayáápi máráaro. miráiyana min-nákóní aúgoma Tááqtaani ayáápi puínanama anaaékaqa Îtuma wení kumínî-kanaaraqa min-nákóní arun-íyápómá mamá itó-uyakaniyo? ketáámá Îtuqtaba yauwéqma awiraíkáae téqtaama Tááqtaama ayúwáananataa min-náqá awíkena tái-meyamma amíniye.

6 ímiye. keráwáqtí túma mamé uí-áímmá paátataare. mi pááqya-qtataaqa kara-káyúkáti yammá kamá itóqma anóniq i-qtátááqá áwîqa yíqtie. 7 tái-yiqtima iyaabótúwáaniq umá mi-tái-kúmíqá iyaabótúwáaro. miráiyatama tébakaq-yuma táígoma íma auránoe.

ítáaro. Îtu Káríqtoma Áánûqtuni tipi-típi-araaqa ketáái kúmiqtababoata ikákaamma mi-táígómá íma kémayaunatae. 8 miráinaqtaa Áánûqtuni aammá waraíyábámá ketáámá anómma aúqma waayúkaarikaa ónatae. yammá tái-yiqtirake kaqmá agamaráiya-tamma íma nanúnataamanibo yammá áraimma íráqôniq ínna-yamma nanúnatae. maamin-áwáámé-áíkóní áaimma maará kéiye. ketáámá naayón-ááímmá táígokaraq áyámma í-yátáákáráq paábaq yuwánúnatae. ánibo ketáámá Áánûqtuma aammá íráqôkaraq árain-aikaraq mayánúnatae.

9 kemá keráwáqtôpaqa maamin-áímmá áqa agatáune. mi-káyúkámá yemá tái-aaimma
ókaraq-okaraq umá tarôq o-káyúkáyôpakemma nékaq máaro. 10 miráimanibo ketáagoni áaimma
minnáe. mi-káyúkámá náayuwabi Îtukaq íma itáíq-itaiq o-yúmá nékaq íma máaro. kebó-
yátááqá tarôq kéeta oótaqtaba kéyikaitata yetábá ummaatamá mayaíyábá kéoe. yeráwáqtí
yúyánámmá Áánûqtukaq íkémaraabo káqo-qtataakaq uyátá-maqma yíkái-qtataakaq yúyánámmá
kémaraae. miráimanibo mirárá-káyúkámá mirán-ááíkáráq taígani íma máae. miráinaq
keráwáqá máqtemma mirá-káyúkábíkémmá nékaq máineqa keráwáqá maa-márábíkémmá
yuwéraq kóoro! 11 ímibo ketáagoni áaimma maará kéiye. mi-káyúkámá yemá téta “ketáámá Îtu
Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae” téta kétemanibo yemá tái-aaimma tarôq kéobo yeqtôpakemma
nékaq máaro. yemá kumari-ááímmá tarôq éta egaamá káeta ummaatamá mayaíyábá éta
yeqtí yúyánámmá áqnáabaq Áánûqtukaq ímaretamanibo káqo-qtataakaq yúyánámmá maréta
taígani wááéni-nomma kéneta aíbôqnaaboq kéetabi óq-wayukaraq tái-aimma yimínéta miráiya-
kayukatema aáwaqa paá ínaaro.

12 mi-káyúkámá Îtu Káríqtoqtaba íma mórabi áíkutaa-kayukama yemá yainaíyábámá minnâ
íma ketí mayaímíye. miráimanibo mi-káyúkámá Îtu Káríqtoqtaba mórabi ketáátê áíkutaa-
kayukama yemmá yaínáaro. yeráwáqá maamirá-kúmíq-yátáárîq kéiyaqtaama ketáámá yemmá
yímáamma yiméqtaa akoqnáá umáyikanatae. 13 mi-káyúkámá náayuwabi Îtu Káríqtokaq
itáíq-itaiq íma kéo-yuma Áánûqtuma yemmá yainániye. miráimanibo keráwáqá mi-tái-náqá
keráwáqá áíkutaiyapikemma paábaq matuwéraq keráwáqtôpakemma nékaq ákáaro.

6

1 ánibo móra keqtíbâqawaama Îtuqtaba otaammá kutikaínaqa Îtukaq itáíq-itaiq íma kéiya-
kayukayopaq yúbimma íma máráaro. ímibo wemmá yainaíyábá Áánûqtuni waayúkayopaq
uréraq tero. 2 anaaékaq-kanaaraqa Áánûqtuni waayúkama máqtemma maa-márábí-káyúkámá
yabíqyíkareta yainánoe. minnáyabama íyaq ítaraao? miráinaq mi pááqyan-otaaqtabama
kenamáárîq maqmá aónama yaínáaro. 3 móra-yupaama yínnama ketáámá Áánûqtuopake
kaqtó-wayukagaraq maa-márábi-qtátáákáráq yainánúnatae. íyaq ítaraao? miráinaq keráwáqá
íbêqa pááqyan-otaamma yaínáaro. 4 miráinaq nôraq itaráq keráwáqá Îtukaq íma itáíq-
itaiq kéo-kayukabikemma yainaí-nákókáqá uréraq ítama káonaao? 5 keráwáqá mirámô
oqtábá “tigaeyátábá oro” téq ítama káonaune. keráwáqtí aúkáapikemma móra-waigoma
kaayaq-wátátí aúkáapimma íyaq máenawaq kanaaráq mamá yenákámá yatí umáyikaniyo?
keráwáqtí aúkáapikemma kímora mirá-nákómá itaí-yátáákáráq íyaq máiyo? 6 keráwáqá
Îtu Káríqtoqtabama keqtíbâqawaaraan-naqa yainaí-nákókáq awíqme kéomanibo yainaí-nákómá
wemá Îtuqtabama keráwáqtí tíbâqawaaraan-naqa ímaiye. 7 mirá éqa keráwáqá mórabi íma
maéq keráwáqtí táaikoma Îtu Káríqtoqtaba kárabaiye. miráuma min-ótáámmá enábâqawaama
kuyakáinama kanaaráq kémayewaq minnáyaba aamá íyaq tinónô? emá ayúwénanawaq wemá
ení moyámmá kémayainaawaq minnáyabama waabá-káyúkámá íyaq timá-yiminono?

8 miráimanibo keráwáqá otaammá kéguyeqa keráwáqtí tíbâqawaayugaraq mamá ko-
marummá umá kémayaae. kemá mirán-áímmá kéitaune. 9 mi-káyúkámá keráwápíkémmá
náayuwabi mirá kéo-yuma íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa íma yaímma mayánoe.
minnáyaba kaaqaari-áímmá téq “keqtábá íma wáiye” téq ítero.

yeráwáqá náayuwabi Áánûqtuma káqo-yuti yiménáápáq akáiya-yuma yemá íráqô-qtataaqa
Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe. kumari-ááímmá tarôq éta yeqtí yúgoma waagómá mamá
waagótê kumari-ááímmá tarôq étama yemá íráqô-qtataakoma Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.
10 mi-káyúkámá náayuwabi taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáina-yugaraq yemá náayuwabi
taíbaq wááéni-nomma naa-yúgáráq yemá náayuwabi óq-wayukayaba tái-aimma timá yíkáa-
yugaraq moyá-káyúkágáráq yemá máqtemma íráqô-qtataaqa Áánûqtuni márûpaqa ímayanoe.
11 yaímma keráwápíkémmá mirákómá kéomanibo Îtuma teteráá umátikena keráwáqtí kúmiqa
mamá paábaq yukáiye. wemá keráwáqá tiwíkena Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá aútíkaraiye.
ánibo íbêqa Aokaq-Áágómá Îtu Káríqtogaraq keráwáqá mamá kateko-wáyúkámá Áánûqtun-
aurakaq aútíkaraipoana Áánûqtuma keráwáqá kanaaráq tiwirániye.

12 yaímma-wayukama mirá kéte: “íbêqa kemá naayón-ááíkomá atáá umá yáqtokaimma paá
umágúne. íbêqa kemá ónááe tenna-yáqtáárîqa kanaaráq ónúne.” téta kéte. owé. miráimanibo
yaímma-aaikoma keqtááyábá íma mamá íráqôniq umátíkaraiqtaae. áraine. minnâ kemá ánná-
nakoraa umá naayón-ááínápó íma kéyaqtoraamanibo óq-aaikoni ánná-nakoraa íyábá íkétikaiye.

13 yaímma-yuma mirá kéte: “aáwaqa tíyakoqtaba wáitana tíyakotaama aáwaqtaba wáiye.” téta
kéte. min-áímmá áraimanibo anaaékaqa Áánûqtuma tínna-kanaaraqa aáwakogaraq tíyakogaraqtaa
mi-kááyáqá íma wáyoye. maakáqá maa-márábítáá ketáámá aáwaqa naíyábátáá íma máunatae.

ánibo ketáái túgoma kebó-ááíqtábá íma wáiye. ímiye. ketáái túma uyátárai-nakonnae. ánibo wemá keqtirunóbáqtáá kémaiye. wemá wení aánapogaraq wení áainapogaraq ketáái tirunóbáqtáá maqmá ógitikaniqtabataa kákaiye. 14 taákaq máráaro. Áánûqtuma uyátárai-nakomma pukáipike mamá itó-umakena aúgen-auwaraimma ámikaiye. wení akoqnáánapo ketáágáráq mamá itó-umatikenataa aúge-tuwaraimma timínîqtaae. 15 keráwáqá móra-morayuma móra-aayapaq túma Îtu Káríqtoni aúma máae. minnáyaba keráwáqá kéitaanabiyo? miráinaq kemá móra-aayapaq túma Îtuni aúrake mamá aakaq-nóínítí yúraqa arúbanuno? aaqáo ímiye. 16 náawabi móra-waigoma wenaúma mamá aakaq-íníkóní aúgote yagaroqtaimmá wemá min-íníkótê mamá mimórá káuraaye. minnáyaba íyaqa ítaraao? minnáyabama Áánûqtuni wannaabí agamatán-áíkómá kétiye:
“kaayaq-wáígórátámá mamá mimórámá auráyóye.”
téna kétiye.

17 miráimanibo móra-waigoma uyátárai-nakote yagaroqtai-wáígómá wení aágoma Îtuni aágote yagaroqtamá mimórá káuraiye. 18 miráuma kebó-ááíkóqtábámá nékaq máero. káqo-kumiq-yataaqa kenamáárîq keráwáqtí túgoqtaba íma wáimanibo kebó-yátáárîq í-ááíkómá keráwáqtí túgoqtaba wáiye. 19 Áánûqtuma Aokaq-Áágómá ketáái tirunóbáqtáá makáiqtaqtaa ketáámá Aokaq-Áágóní anó-monoq-nakaa umá kémaunatae. minnáyaba keráwáqá kéitaanabiyo? íbêqa keráwáqtí túma íma keráwáqtí minnáe. 20 ímiye. keráwáqá Îtu Káríqtoma meyánîq uráiye. mónekakemma íma meyánîq uráimanibo uyátá-maqma anó-qtataaqnapo meyánîq uráiye. keráwáqá wení naaenápó meyánîq uráiye. miráipoaq keráwáqtí túnapo Áánûqtukaq yaaguyábóro.

7

1 keráwáqá aúbama agamá kemmá ítaapoaq íbêqa kemá yauwéqma timá-timenune. owé. waagómá íma aaramá mayánîmma íráqô-qtataare. 2 waagómá aaramá mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare kétune. abo min-nákómá wemá aaramá íma matáinanama káqon-inikoma wemmá yabitíniye. ánibo aaragógáráq waamô mayánîmma minnágaraq íráqô-qtataare. 3 awaikómá ánáakomma waayúkati aaraukaq-ááímmá amínana ánáakoma awaikómmá waayúkati aaraukaq-ááímmá amíno. 4 inaarúgómá waamô máyáimma wenaúma íma wennámíbo awaikónámíye. móraiq umá awaikómá wenaúgoqtaba íma amuqá maráinaiq ínîmanibo wenaúma ánáakonamiye. 5 awaikógáráqá ánáakogaraq kenákátí túma wenamé-wename íyábámá “aaqáo” íma tekaao. miráimanibo kenákámá téka pááqya-kanaabimma nékakaa máeka uyátárai-nakokaq nunamummá téyaae tékama íráqône. mikáké pááqya-kanaabimma nunamummá timátuwekama móragaraq yauwéqma yagaroqtaakaao. mirámô íyanama Tááqtaama timónáinama kenákátí túraqa náápaamma mamá yabiyéka aqnúníq íma íyana wemá kenákámá íma makáqma timónaniye. 6 kemá Póroma min-áímmá túnnama kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo 7 kemá maará téq túyánámmá kéitaune. minnâ keráwáqá máqtemma kekáámô íyamma íráqômanibo Áánûqtuma keqtáá móra-mora-yutaama káqoniq-kaqoniq umá tarôq umátikaraiqtaae. miráitana wemá keqtáá móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aaimma tímikaiqtaae.

8 waayúkama aaraukárîq íuraa-yugaraq ketoq-nóíníqtábágáráqá maará kétune. minnâ aaraukárîq íma ínômma íráqômanibo kemá miráunaiq oro. 9 miráimanibo aati-aatimá yemá yúyánápímmá yeqtúma arúbanoqtaba itáiya-yuma yemmá iyuwáiyatawaq aaraukárîq oro. aaraukárîqo ínômma yúranannamo aíyábá uyátá-maqma íráqône.

10 aaraukárîq uráa-yuyabama maará kétune. minnâ ánáakoma awaikómmá íma yuwaíno. mi-kátáámá íma ketáamibo uyátárai-nakoma wakúyikaraiye. 11 ááqibo wemá awaikómmá ayuwénama wemá óq-wamma ímayaino. anaaékaqa aaranaamá yaímma-taoqa yeqtiwaikókáq yauwéqmeta kéoe. móraiq umá waagómá anáakomma íma waqtuwaíno.

12 waayúkama aaraukárîq uráa-yuyabama mórama ketí túyánápíkén-áímmá tenúne. min-áímmá uyátárai-nakoni watáama ímibo ketí watáae. minnâ waagómá wemá Îtukaqa itáíq-itaiq i-nákóná ánáakoma Îtukaqa íma itáíq-itaiq kéinanama wemá ánáakomma íma waq-tuwaíno. min-íníkómá wetê mánena kéinanama wemá min-ínímmá maraíno. 13 móraiq umá aaragómá Îtukaq itáíq-itaiq in-íníkóní awaikómá Îtukaq íma itáíq-itaiq kéinanama wemá awaikómmá íma waqtuwaíno. min-nákómá wetê mánena kéinanama wemá min-náqá maraíno. 14 miráuma íma itáíq-itaiq i-nákóní ánáakoma itáíq-itaiq in-ínípóana awaikómá Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. móraiq umá aaragó íma itáíq-itaiq in-íníkóní awaikómá itáíq-itaiq i-nápóana ánáakomma Áánûqtuqtaba aokarîq umá aúkáiye. mórabi yagaroq-tamá máiyana keráwáqtí iyápógaraq kanaaráq kéiteta Áánûqtuqtaba yemá aokarîq umá kanaaráq auránoe. iyápóyabama íma mirá kéiyatama iyápóma Áánûqtuqtaba aokarîq umá

íma mánômanibo áraimma mirá kéiye. 15 miráimanibo móra-waigoma itáíq-itaiq íma ínna-waigoma kóinena ínaqa ayuwáiyana koíno. abo Áánûqtuma keqtááyábá unítíqa íma téqtaa kaayoné-yátáápí mánunayabataa kákaiye. 16 aaranaanô, keqtiwaiqmááqa keráwáqtê máetama anaaékaqa yemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq ínô? waayanaanô, keqtínááqmaaqa keráwáqtê máetama anaaékaq yemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq ínô? máqtemma ketáámá íma ítaraunatae. 17 uyátárai-nakoma móra-mora-yutaama káqo-kaqon-aimma tímikaiqtaae. mi táoqa Áánûqtuma emmá ááyaraimma aokarîq uráánanabiyo? mi táoqa Áánûqtuma emmá aúyaqmakaimma aaraukárîq íyaq uráánanabiyo? minnáyaba kemá máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtun-aama itánéta áíkuyo-yuraq maamin-ámáán-áímmá kétima-yimune. minnâ mi táoqa uyátárai-nakoma keráwáqá tááyainama máenawaatariq umá máero. 18 móra-waigoma wenaúma káratainaraqo Îtuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno. ááqibo wenaúma íma káratainaraqo Îtuma wemmá ááyainanama máqe-urainiq umá móraiq umá maíno. 19 yúmo karaí-ááímmá íma anó-qtataaqiye. ímibo Áánûqtun-aama waraí-ááímmá anó-qtataaqiye. 20 miráitaq kemá móragaraq kétune. máqtemma keráwáqá mi táoqa uyátárai-nakoma tááyanimma máenawaatariq umá máero. 21 emá kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umáwaq matáano? minnáyaba taíbaq-auyanamma íma itaao. ááqibo móra-waigoma emmá paá umákainaama paá kóaao.

22 itáaro. náawabi kaqtó-mayaima ánná-nakoraa umá kémayainana uyátárai-nakoma wemmá ááyainama min-nákómá paá umáginin-naqiye. miráráá umá paá umáginiye. minnâ wemá kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá íma máiye. uyátárai-nakoma wemmá ááyaitanama wemá Îtu Káríqtoni ánná-nakoraa mayaímá kémayaiye. 23 ítáaro. uyátárai-nakoma keráwáqá meyánîq uráipoaq móragaraq keráwáqá káqo-nakoni ánná-wayukama íma aúráaro.

24 ketíbâqawaayuo, ókaraq kétima-timune. maannáe. mi táoqa Áánûqtuma keráwáqá tááyainaqa máqe-uraanawaatariq umá min-ááímmá kéwareraq máiyanawaq wemá keráwáqá tíwáqnaa íniye.

25 mi-káyúkámá náayuwabi aaraukárîq íma urá-yuyabama wakúyikarain-aimma uyátárai-nakonopakemma íma matáune. paá túyánápíké tenúnamanibo uyátárai-nakoma wení kaayoné-yátáápíké itaí-yátááqá kemmá tímikaitaq túyánámmá kéitaunama árain-aine. maannáe. 26 íbêq-awaabiq-yatababoaq ummaa-yátááqá ínîqtabagarapoaq keráwáqá máenawaatariq umá máero. 27 ketíbâqawaaraa-nako, enánáakoma máinaama wemmá íma waqtuwaao. ánibo enánáakoma ímáinaama mórayabama íma abáá-uwo. 28 miráimanibo móra-waigoma aaraukárîqo immá íma kúmiq-yataariq kéiye. móraiq umá inaarúgómá aaraukárîqo immá wemá kúmiq-yataariq íkéiye. miráimanibo ítáaro. aaraukárîq o-káyúkábímmá taígani ummaa-yátááqá kéwaitaq kemá keráwáqá ummaa-yátááqá uyátá-maqma mayaíyábá íkétikaiye.

29 maannáyaba taákaq máráaro. ketáá mánuna-kanaama íma ayáqtáá-kanaae. miráipoaq keráwáqtí tínaaqmaati túyánámmá áqnáabaqa íma ítama miráimanibo áqnáabaq keráwáqá kenamáárîq uyátárai-nakoni aúyánákóní aménáápáq máráaro. 30 Áánûqtuni mayaíráqá akoqnáá éraq keráwáqtí tiru-qtátáárábi timuq-yátáárábi keráwáqtí oótamma 31 meyánîq kéeq oótamma mayaíyábá íma yaqtóráaro. abo maa-márámá pááqya-kanaabi ánataniye.

32 íbêq-kanaagoni ummaa-yátááqtábámá keráwáqá netuq-túyánámmá itaíyábámá íkétikaiye. waagómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaíráq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaimanibo 33-34 waagómá náawabi aaraukárîq urái-waigoma wemá kaayaq-nákáyábá amuqá maqyikánîqtaba maqmá káonaiye. wemá íbêq-ummaa-yataaqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenánáakokaq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

inaarúgómá náawabi aaraukárîq íma urái-waigoma wemá uyátárai-nakoni mayaíráq wenaúyánámmá kémaraiye. wenaúgogaraq wenaúyánákókáráq wení aágogaraq uyátárai-nakoqtabama aokarîq umá kémaiye. miráimanibo aaragómá aaraukárîq uráin-inikoma wemá íbêq-ummaa-yataqtabama netuq-áúyánámmá kéitena wenawaikókáq wenaúyánámmá kémarena wetábá amuqá maréna maqmá káonaiye.

35 kemá maamin-áímmá túnnama keráwáqá tíwáqnaa íkáae téq kétune. maamin-áímmá keráwáqá íma yáqtoraikaae téq kétune. keráwáqtábá maaráigaae téq kétune. maannâ keráwáqtí túyánámmá uyátárai-nakokaq matuwéraq keráwáqtí túyánámmá íma kaayapí yaínáaro.

36 móra-waigoma keráwápíkémmá wenaúyánápímmá téna “ketáaikoma tíkáin-inaarugokaqa íráqôniq íkéumakaiye.” mirá ténawaq aúyánápímmá kéitaiyo? arummá ôriq umá min-ínáárúgóqtábá kéinanama wemá wemmá mayaíno. wemô min-ínáárúmá mayáinama íma kúmiq-yataariq íniye. 37 óq-nakoma wenaúgoni akaí-yátááqá íma waréna inaarúgóqtábá arummá íma amíniye. miráuma min-nákómá wení ákáin-inaarugomma íma mayénama wegáráq íráqôniq kéiye. 38 miráuma móra-waigoma wení ákáin-inaaruma ímayakaimma

minnáyaba túyánápí kétune: “mirán-ááíkómá itaí-yátáákómá uyátá-maqma wáiye.” téq tuyánámmá kéitaune.
39 aaragómá náawabi aaraukárîq uráin-inikoma wemá awaikótê yarúma máitana wení puínî-kanaama pááq íniye. awaikómá pukínanama wemá paá umáginiye. ánibo wemá óq-nakoni ánáaqa auraíyábá akáinanama min-nákómá uyátárai-nakokaq arummá amína-naqa maíno. 40 miráimanibo maará téq túyánámmá kéitaune. min-íníkómá aaraukárîqa ókaraq íma énama wemá amuqá uyátá-maqma marániye. kemá min-áúbámá kágayeqa túyánápimmá kétune: “Áánûqtuni Aágoma ketê máiye.” téq túyánámmá kéitaune.

8

1 íbêqa kemá aáwaqa yaaráá-qtátáárábi óqtakaa-qtataakoma amíyábá yauwéqma timá-timenune. kéitaunatae. maami-tááyábábi óqtakaa-qtataaqtabama yaímma-wayukama téta: “yemá yeqtí akoqnááma wáiye.” téta kéte. miráipoana maami-qtátáákómmá aáwaqa kéyimenata yúyánápímmá téta: “íbêqa maami-qtátáákómá íráqôniq umátikaniye.” téta kéte. keráwáqá máqtemma maaminnáyabama téq “máqtepaq kéitaunatae” téq kéte. owé. maaminnáyaba máqtepaq ítaraipoaq keráwáqtí túyánápímmá téq “kemá aamá ítarauna-naqune” téq weganokanoq-áímmá kéte. maami-qtátááqtábá itáiyanama min-ítáí-yátáákómá keráwáqá íma mamá akoqnáá íniye. ímibo káqo-yuyaba tirummá yiméq mirá óqtabama keráwáqá mamá akoqnáá umátikaniye. 2 ítáaro. yaímma-wayukama yúyánápímmá téta “kéitaune” tétamanibo yemá máqtepaq íma kéitaae. 3 paá mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtukaq áraimma yirummá ámê-kayukama yemmá yenaméa Áánûqtuma kéyimonena íráqôniq kéumayikaiye.

4 minnáyaba nóine téqtaa tenúnô? aáwaqa Áánûqturaa-qtataakaq amíyamma nanúnataabiyo? ketáámá máqtemma kéitaunatae. maami-qtátááqá yaawábi óqtakoma íma kanaaráq akoqnáá umátikanoqtaae. kímora-nakoma kanaaráq akoqnáá umátikaniqtaae. Áánûqtue. 5 yaímma óq-wayukama itáíq-itaiq ommá maannáe. taígani akoqnáá-wamma abaayákárábi marabímmá mááe. yemá keqtáá íráqôniq umátikanoqtaae. óq-wayukama maami-qtátáákáq nuna-mummá kétemanibo 6 ketáámá kéitaunatae. kímorama máqten-akoqnaagaraq máimma wemá Áánûqtue. wemá ketibotááé. wemá máqte-qtataaqa wetábá tarôq uráiye. ánibo kímora uyátárai-naqa máimma wemá Îtu Káríqtoe. wení akoqnáánapo máqte-qtataaqa abarokáq uráiye. wemá keqtáámá túwaraimma kétimiqtaae. 7 maami-qtátááqtábá máqte-kayukama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémmá ayáqtáá-kanaama íma ítaraae. yaímma mi-káyúkábíkémmá ayáqtáá-kanaama yaatarábi óqtakake taróq uráa-qtataakomma yemá aáwaqa yímikaae. miráuma íbêkaraqa yemá aáwaqa mi-qtátáákómmá yiméwaaon-aawakaan-aawaqo kénetama yemmá yigae kétata netuq-yúyánámmá kéitaae.
8 miráimanibo keráwákáráq ketêgaraqtaa kéitaunatae. mirái-mirain-aawaqa naíyábámá Áánûqtun-aurakaqa paátataare. ketáámá minnágaraq kéitaunatae. yaatakénábi óqtakake tarôq o-qtátáákómá íma aúwaraimma wááe. miráuma yekáq aáwaqa amí-ááwákómá naanatáámá keqtáámá íráqônirabi táígoniq íumatikaniqtaae. 9 maaminá yaba atéráaro. Ítu Káríqtotababoaq keráwáqá paá kéumagomanibo min-ááwáqá mamá naíyamma mirámô éqa keráwáqtí tíbâqawaaraa-naqa makatínô? 10 keráwáqtí tíbâqawaaraa-nakoma Îtun-aama itáíq-itaiq íyábá aqnúnîq kéena min-ááwáqá kénenama wemmá agae kéinana netuq-áúyánámmá kéitena tíniye: “kemá arupúwaq uráuno? kemá otaanáq kutáuno?” téna wení aúyánápímmá tíniye. 11 maamirá-qtátááqá abarokáq ínama keráwáqtí tíbâqawaaraa-nakomma otaammá kéguyakaae. keráwáqtí itaí-yátáákómá wení aúyánámmá yabitimá kéyawaaq owana mamá wemmá agae kéiye. 12 Îtuma weqtábá pukáipoaq keráwáqá keráwáqtí tíbâqawaaraa-nakoni aúyánámmá yáqtoreq íma kanaaráq arutáinaiq éqa mamá táwîqo éqa Îtukaraq mamá táwîqa kéoe. 13 maamirán-ááwáqá kemô naanamá ketíbâqawaaraa-nakoma mamá agae kéitana kúmiq-yataariq umákaiyaba ítareqa kemá ínanune.

9

1 kemá Póroma ayúqma paá uráuna-naqune. kemá timátíkarai-naqa máeq ketúrapikemma ketáái uyátárai-naqa Îtumma aónaraune. Korítiani-marupaqa ketí mayaímá weqtábá matáunayababoana keráwáqtí túwaraikoni áaimma waékáiye. 2 kemmá Áánûqtu timátíkaraimma keráwáqá aónaraamanibo yaímma óq-wayukama minnáyaba íma káonaae. keráwáqá kenamáárîq kemá timátíkarai-naqa keqtábá awaaméqá mááe. 3 yaímma-wayukama kemmá maará téta ítama káonaae: “egáráq Páánabatigaraqa nôraq itanawáq kenákátí táaikoma káqoniq kéenawaq tébakaq timáyíkaraa-yuti yáaikoraamma íkéiyo?” téta kétewaqa kemá maará téq yauwéqma kétima-yimune: “kerátámá tikáinakama yeráwáqô oníq umá paá kanaaráq miráoyuye. 4 kerátámá náápaamma átê-wataama túyata ítáa-yuraqa aáwaqtababi noqtábá ítama

aónayuya-naapaamma matokáú íyabiyo? owé. kerátámá mirá kéuye. 5 kekárátá tikáinakama Îtukaq itáíq-itaiq ínna-inimma kanaaráq awiráyúye. tébakaq timáyíkarai-yugaraq uyátárai-nakoni ábâqawaayugaraq Pítaagaraq mirá kéoe.

6 ááqibo Páánabatite kerátámá tiyáánapo mayaímá kémayeka kerátátí mayaírákémmá meyámmá matéka kerátáí aáwaqa meyánîq kéuye. kerátá miráiyaba tikáinakama mirá-máyáímá yuwáyúye." mirá téq yauwéqma yemmá kétima-yimune. 7 ítáaro. ááiq-i-wayukama óq-mayaigaraq meyáqtábá íma kémayaae. yemá mirá kéoo? ímiye. kámááni-wayukama yemmá áqa meyánîq uráapoata óq-mayaigaraq íkemayaae. móraiq umá yómmá yoraí-nákómá wemá yópíkén-ááwáqá kénaiye. miráitana tipi-típi-kawaa-nakoma wemá náána-nomma kaqmá kénaiye.

8 maamin-áímmá túnnama íma paá ketúyánápíkén-áímmá kétune. ímibo Mótetini ámáan-aikogaraq mirá téna kétiye:
9 "purumakaakómá ení yópímmá mayaímá kémayainaama aáwaqa amiyo."
téna kétiye. maamin-áímmá paá purumakaakóqtábá wáíwaakoqtabawaq wáiyo? ímiye.
10 waayúkagoqtabagaraq wáiye. waayúkama náayuwabi yómmá yoráiya-yuma yópíké aáwaqa máyáaro.

11 waayúkama marabí íráqôn-anayumma umáráanikaa umá Páánabatite kerátámá Áánûqtuni átê-wataaama keráwáqtí aúkáapi uqmaráuye. miráinaka kerátámá keráwáqtábá mirá-máyáímô kémayekama kerátámá keráwákáq aáwáqtababi naaqtábá ítama aónai-naapaamma yokáuyo? owé. yokáuye. 12-14 mi-káyúkámá náayuwabi anó-monoq-naupaqa mayaímá máyáa-yuma aáwaqa mipíké kémayaae. ánibo mi-káyúkámá amí-yáárérâqá waí-waamma agáyáa-yuma yaímma-aawaqa uyátárai-nakokaq ámépikemma kémayaae. móraiq umá uyátárai-nakoma wenamáárîq maannâ wakúyakaraiye. mi-káyúkámá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáq tíya-yuma waayúkama yemmá aáwaqa yímero. káqo-kayukama yemá maami-náápáámmá keráwáqtábá matáamanibo Páánabatite kerátámá maami-náápáámmá keráwáqtábá uyátá-maqma anómma matáuye.

miráimanibo kerátámá aati-aatimá keráwákáqá aáwaqtabama unáákáqtôyabama waí-náqtábámá kéqokeq-yataaqtabama íma ítama káonauye. maannáyaba keráwákáqá íma ítama káonauye. minnâ kekárátámá keráwáqá mamá íráqôniq ínôqtaba ítama aónaiyaba íkétikaikaratae. keráwáqá kekárátá mamá íráqôniq umátikanoqtaba mirá kéuyaka keráwáqá miráiyabama íkétikainanama keráwáqá Îtu Káríqtoni anaaémma waraíbíkémmá mamá paábaq tiyuwánoe. 15 íbêqa keráwáqá minnâyaba ítáae. minnáyababoaq kemá aati-aatimá keráwáqtôpakemma tíwáqnaa í-yátááqá ímataune. íbêkaraqa keráwáqá tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama káonaune. áraimma kemá keráwákáqá átê-wataama Îtuqtaba timá-timenunama anó-qtataapoaq kemá ítima-timenama puíyábá kétikaiye.

16 waabá-káyúkáráq maamin-áté-wátáámá ténúnayabama kemá íma kanaaráq túma mamé uyónúne. mirá ónúnayaba Áánûqtuma kemmá wakútikaraitaq wení aménáápáq máune. kemá mi-kátáámá ímo tennamá tái-meyamma mayánúne.

17 miráimanibo Áánûqtuma wakútikarainiq kéeq wenaúyánámmá kéwareq mirá kéune. mikáké uyátá-maqma ketúyánámmá kéwareq mirá kéonanama wemá amuqá kémarena íráqô-meyamma timíniye. 18 nói-meyanaq kemá mayánúnô? maannáe. átê-wataama kétima-timunayabama kemmá yagumá íráqôniq kéiye. ápêqa keráwápíké íma mayéq paá kétima-timune. kemá keráwápíké meyámmá mayánúnayaba Áánûqtunopake náápaamma matáunamanibo keráwákáqá íma ítama káonaune.

19 kemá íma móra-nakoni paá-mayai-naqa kémaunamanibo kemá kenamáárîq máqte-kaykayabama yeqtí paá-mayai-naqa auraíyábá kétikaitaq mirá kéune. waayúkama Îtu Káríqtokaq yabitimáe wíyábá mirá kéune. 20 Ítíráaeo-wayukama Îtukaq yabitíyábá kétikaitaq kemá Ítíráaeo-nakaa káuraune. naayóbáqá kemá yeqtí ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraunamanibo íbêqa ímiye. yemá Îtu Káríqtokaq yabitíyábá kétikaitapoaq kemá móragaraq min-ámáán-áíkóní aménáápáq máa-kayukaraa káuraune. 21 íbêqa kemá káqon-amaan-aikoni aménáápáqá máunama Îtu Káríqtoni ámáán-aine. waayúkama náayuwabi naayón-ámáán-áíkóní amenáápáq íma máa-yuma Îtukaq yabitíyábá kétikaitapoaq kemá Îtu Káríqtoni ámáan-aimma íma matái-nakaa káuraune. mirá kéeq Áánûqtu ámáan-aimma íma awétátukaune. 22 aqnúníq o-káyúkámá wekâq yabitíyábá kétikaitapoaq aqnú-nákáá káuraune. Îtunopaqa íyana atóbamayikaniye.
23 maami-máqté-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataayaba mirá kéune. ánibo yaímma-wayukama áaimma átáma Îtukaq itáíq-itaiq kéowanama kemmá íráqôniq kéumatikaiye.

24 ítáaro. máqtemma waayanaammá uyaatéta uyáqtanoqtaba móra-mora-yuma maqmá káonaamanibo kímora-nakoma uyátena amuq-yatááqá kémayaiye. Îtuqtabama máqtemma keráwáqá miráráá-oro. 25 mórama aábêma yain-nákómá wemá wenaúgoni akaí-yátááqá

íkéweraimanibo wenaúgomma aráátitana wení wakúyakainiq kéiye. wemá mirá kéena amuq-yatááqá kanaaráq mayánîmanibo ítáaro. ketáámá anómma matúq-matuq umá mái-amuq-yataaqa uyátaiyaba maqmá káonaunatae. 26 miráitaq amuq-yatááqá mayaíyábá akoqnáá kéune. kemá paátataaqtaba mayaímá íkémayaune. 27 ímiye. kemá ketúgomma mamá akoqnáá kéeq ketúgomma mamá ketúyánámmá waránîniq kéune. miráipoaq óq-wayukaraq abarokáq timá-yimeqa kemá kenamáárîq min-ámúq-yátááqá íma arábaano.

10

1 tíbâqawaayuo, kemá Ítíráaeo-tibaqawaaraa-kayukama aammá arábaraaniq umá arábaiyaba íkétikaiye, Áánûqtuma yemmá taíbaq awaaméq-yátááqá yímikaine. ketáái títaubikoqtabataama taákaq kéo? yeráwáqtábá Áánûqtuma konnámá yíkáitata mi-kónnákóní aménáápáq kéweta urááe. ánibo óq-taoqa yemá máqtemma karogaron-únópí aráqma urááe. 2 yemá Mótetini anaaé kéwaraaqtaba konnánápógáráq únónápógáráq yemmá péqyikaraaye. 3 ánibo yemá máqtemma Áánûqtunopake kúmîn-aawaqa narááne. 4 ánibo yemá máqtemma Áánûqtuma yímî-nomma narááne. óq-taoqa Áánûqtuma óqtamma yímîtata min-óqtápíké nommá narááwana anaaékaqa min-óqtákómá yetê iráiye. min-óqtákóní áaimma minnâ Îtu Káríqtoe. 5 miráimanibo taíganimma mi-káyúkábíkémmá yeqtábá Áánûqtuma amuqá íma maqyíkaraiye. miráitana wemá yemmá mamá mibáq kokoq éna aayá-márábáq puqyíkaraine. yeqtí arááq-yugoma mi-márárâq kugúbaguraine.

6 maami-kékén-áímmá kéiteraq táwî-yataaqtabama ítikaino. maa-káyúkámá miráoniq íoro. 7 yaímma amammá óqtakakekaraq yaatakékáráq tarôq umákaan-amakaq nunamummá tirááne. yemá uráaniq íoro. óqtakakaraq yaarakáráq nunamummá tirááqtaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“waayúkama omáq-ááwákáq maraq máqeta mikáké itó-ureta akáyáánîq éta yimuqá makááe.” téna kétiye. 8 yeqtí kebó-yátááqtábábóata nóinaq pááq uráiyo? taígani-kayukama (23,000) mimórá táoqa pukááne. ketáámá yemá uráaniq umá íma mirá-onatae. 9 yaímma-wayukama Áánûqtumma aú pukáipaq awé í-yátááqtábá yemá makáqma aónaawana yeráwákáqá nóinaq pááq uráiyo? iraakabayaakómá yúpuitata pukááne. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. 10 yaímma-wayukama Áánûqtuma wakúyikaiqtabama nárun-narun-aimma tewanamá yekáqá nóinawaq pááq uráiyo? Áánûqtuma wení kaqtó-wayukabike móra-waigomma timákáitana mi-yúmá yawítíyukaine. miráinaq maami-kékén-áímmá ítama arútáaro. 11 máqtemma maami-qtátááqtábá keqtáá tiráátinoqtaba agatááne. kékén-áímmá téta agatááne.

ítáaro. maa-márágómá ánatai-awaataq kéwiye. 12 yaímma keráwápíkémmá ketúyánápímmá téq: “aati-aatimá kemá mi-káyúkáráá íma kéune.” téq kéteqa maannáyaba taákaq máráaro. egáráq kúmiq-yataariq kanaaráq ínóne. 13 miráimanibo Tááqtaama emmá káqo-kayukama uyátá-maqma makátînîq umá íma makatíniye. emá Áánûqtukaq kamuqá itaao. wemá wenamáárîq wenáama kéwaraipoaq keráwáqá Áánûqtukaq kanaaráq kamuqá itánoe. emá mirámô inanamá Áánûqtuma Tááqtaama íma ayuwáinana emmá makaténa uyátaniye. ímiye. Tááqtaama keráwáqá makatínéna kéinanama Áánûqtuma keráwáqá pékinon-amma tiráátiniye. minnáyababoaq keráwáqá makatí-yátáákómmá kanaaráq uyátanoe.

14 miráimanibo tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, amammá óqtakakenabi yaataké tarôq uráa-qtataakonopakemma aati-aatimá nékaq máero. aati-aatimá mi-qtátáákókáqá “íráqôniqtaa umátikaao” téraq ítero. 15 yaáqa ítaraa-kayukaraa umá kétima-timune. miráinaq maamin-áímmá tenúnayaba túyánámmá ítama tágaaro.

16 ítáaro. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkáiqtaba wekáq “tíkáiye” téqtaa naúnanapo ketáámá móabi yagaroqtamá Îtu Káríqtoni naaegógáráq wenaúgogaraq kéyagaroqtaunatae. 17 áraimma ketáámá máqtemma móra-mora-yutaama mimórá-yákákémmá móra-mora-aayapaq mayáunataama mimórá-áúmá mamá kéyagaroqtaunatae. 18 keráwáqá minnáyabama kétagaao? abo Ítíráaeo-wayukati áaikaq aónaaro. yemá Áánûqtukaq amí-yáárérâqá ámikaan-amaqa kéneta yemá nunamummá kéteta miráuma yemá Áánûqtute mórabi kéyagaroqtaae. 19 miráimanibo kemá mirá íkétune. minnâ ketáámá óqtanabi yaagóní amakáq ámên-amaqo naanatáámá ketáámá miráuma mi-qtátáákáq nunamummá mimóráíq umá kétunatae. ímiye. minnámô túnna-waigon áaimma íwáiye. maamin-ámámmá yemá paátataapoana móraiq umá amaqá yekáq yímêmma minnágaraq paátataare. 20 miráimanibo ítáaro. waayúkama náayuwabi óqtanabi yaagóní amakaq nunamummá te-yúmá yemá amí-ááwáqá kutiwákókáq kéyime. ánibo keráwáqá kutiwákógáráq yagaroqtaíyábá íkétikaiye. miráipoaqtaa ketáámá kaayaq-káápúbíké íma nánátae. ímiye. 21 miráuma ketáámá uyátárai-nakoni yaarerákékáráq kutiwákóní yaarerákékáráqá íma nánátae. 22 uyátárai-nakoma

keqtáámá áyámma umátikani-qtataariraq ónúnayabataa kétikaiyo? ímiye. ketáámá wemmá uyátá-maqma akoqnáá kéunataabiyo? ímiye. 23 maan-áímmá áraine. minnâ ketáámá naayón-ááíkóní aménáápákémmá yubíqtuweqtaa kóuraunataamanibo máqte-qtataakoma íráqôniq íkéiye. keqtááyábámá máqte-qtataakoma íma aammá aúkaimanibo máqte-qtataariq kéunanataa íma tíwáqnaa kéoe. Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umá itáíq-itaiq í-wáyúkámá aúqyikaiyaba kétikaipoana 24 maannáma taákaq márá aro. aáwaqa naíyanabi máqte-qtataariq íyama káqowa-kaqowaqtaba mirá-umayikaaro. mi-qtátáákómá keráwáqtábá íráqôniq umátikaina-yataaqtaba yenamáa íma mirá ínômanibo mi-qtátáákómá óq-wayukayaba íráqôniq umáyíkái-qtataaqtaba mirá-oro. 25 amaqá aáwaqa meyánîq í-márúkáq maráiyamma paá kéneraq netuq-túyánámmá íma ítáaro. 26 paá maannáyaba taákaq márá aro. "maa-márágáráq máqte-qtataakaraqa maa-márábí wáimma uyátárai-nakonnae." mirá téna Tébitima ibí naayóbáqá tiráine. 27 miráuma íma itáíq-itaiq kéo-kayukama eqtábá téta: "emá ketê aáwaqa koma nánóne." téta mirá tíyaama paá koma naao. aáwaqa yemá amíyamma paá kénewaq netuq-áúyánámmá íma itaao. 28 miráimanibo móra-waigoma eqtábá téna: "maan-ááwáqá amakókáq ámên-aaware." téna tínaama ínaao. kemá téq min-ááwákómá emmá mamá táíq íniye íketune. ímibo 29 min-nákómá emmá timámî-waigoqtaba kemá maará kétune. mirán-ááwáqá kénenanama min-nákómá netuq-áúyánámmá itániye.

kemá min-ááíqtábámá paá umágurepoaq nôraq itaráq óq-nakoni aúyánákóqtábá mirá kéuno? 30 kemá maará téq emmá yauwéqma timá-amenune. kemá "tíkáiye" téq Áánuqtukaq amaqá naanayábámá tennamá mikáké min-ámáqá íyaq nanúnô? kemá naannamá waayúkama kemmá íyainaaro. móra-waigoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá aqnúníq ínna-waigoma aúyánápí téna "minnáma táígoniq kéiye" tínaqa kemá íma nanúne. miráinaq keráwáqá maamin-ámáán-áímmá wáráaro. 31 minnâ keráwáqá máqte-qtataaqa kéneq máqte-qtataariq kéiyata káqo-yuma kétimoneta yemá Áánûqtuni tágama-yataaqa aónáaro. 32-33 mi-qtátáárîq keráwáqá kéeqa óq-nakoma mamá kúmiq-yataariq umákáama mi-qtátáárîq íoro. Ítíráaeo-narabi Karíki-narabi Îtukaq itáíq-itaiq ína-narabi íma makatéraq mamá kúmiq-yataariq umákáaro. min-ámáán-áímmá kemá kéwaraune. ketáainapo káqo-yuma yimuqá maraíyábá maqmá káonaune. áqnáabaq kenamáárîq ketábá íráqôniq íma kéunamanibo áqnáabaqa káqo-yuma íráqôniq kéumayikaune. miráunama netuq-wáyúkámá yiwíráanata Îtukaq itáíq-itaiq kéiyana atóbamayikaniqtaba kétikaitaq mirá kéune.

11

1 kemá Îtunopake mayáunaiq umá keráwáqá ketôpake máyáaro. 2 kemá tiráátirauna-yataaqa taákaq maké mirá óqtabama kemá timuqá kémaraune. 3 maannáyaba taákeq umáe úyóro. Îtu Káríqtoma wemá keráwáqá waayanaaqtí tiqnómmá máitaq keráwáqá keqtínáaqmaati yiqnómmá mááe. Îtu Káríqtoma Áánûqtuni aménáápáqá máiye. minnágoni áaimma maará-uraiye. keráwáqá waamá Îtu Káríqtoni náápaakoni aménáápáqá máawata keqtínáaqmaaqa keráwáqtí náápaakoni aménáápáq mááe.

4 ketáái áaimma maará-uraiye. waagómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá kámoqnapo aqtóráimma wemá wení aqnóqtábá agaemá kéiye. min-ááíkóní áaimma minnáe. waagómá Îtu Káríqtoni aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtaae. 5 miráimanibo aaragómá waabá-káyúkáráq nunamummá kétenabi Áánûqtuni amuné-áímmá kétenama wení aqnómmá íma yawááq umáraimma wení aqnóqtábá agaemá kéiye. minnâ Ítíráaeo-wayukati yáaine. mirámô immá aaragómá wenawaikóní náápaakon aménáápáq kémaiye téna kétiraatiqtaae. aaragómá wení aqnómmá íma yawááq énama aqnótáuma karéqéna yuwaíno. 6 miráuma aaragómá wení aqnómmá íma yawááq íyábá íma akáinana waagóní náápaakoni aménáápáqá ímanenama wení aqnótáuma waatí yiqnótáuraa umá karaíno. miráimanibo wemá miráuma aakaq-nóíníkáá umá karaíyábámá agaemá ínanama wení aqnómmá tabaráábenapo yawááq íno. 7 Áánûqtuma waamá wetábá wekáá umá tarôq uráipoana waamá Áánûqtuni tágama-yataakoni amammá máiye. aaragómá waagóní tágama-yataakoni amammá máiye.

8 Áánûqtuma waamá aaragókáké íma tarôq uráiye. ímibo Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráiye. 9 ánibo Áánûqtuma waagómá aaragómá áwáqnaa íyábá íma tarôq uráibo Áánûqtu aaragómá waagómmá áwáqnaa íyábá tarôq umákaraiye. miráuma wenawaikóní tágama-yataakon amammá máiye. 10 miráuma aaragómá wení aqnómmá yawááq immá minnâ aaragómá waagóní náápaakon-amenaapaq mái-awaamere. ánibo kaqtó-wayukama Áánûqtunopaq kanaaráq aónanoe. 11 ááqibo maannáyaba kéitaune. Áánûqtun-aurakaq waagómá aaragóqtábá kéitana aaragómá waagóqtábá kéiye. 12 maamin-áímmá áraine.

áqnáae-kanaaraqa Áánûqtuma aaramá waagókáké tarôq uráimanibo íbêqa waagómá aaramá kémaqyikaae. miráuma yenákámá mákakoratama máqte-qtataakaraq Áánûqtunopake kéye.
13 minnáyaba keráwáqtí aúkáapimma téite oro. aaragómá nunamummá kétena wení aqnómmá íma yawááq immá íráqô-qtataarabiyo? 14 waagómá ayáqtááq-aqnotaumo wáimma íráqô-qtataarabiyo? 15 miráimanibo aaragóní ayáqtááq-aqnotauma wení tágama-yataaqa íyaq wáiyo? maannáyaba Áánûqtuma wemmá ayáqtááq-aqnotauma ámikaiye. minnâ minnánapo wení aqnómmá kanaaráq yawááq íniye. 16 móra-waigoma kemá itáuna túyánámmá íma itáina-waigoqtabama maará téq kétima-amune: “maamin-ááíqtábámá máqtemma ketáámá Áánûqtun-aama áíkuma itáuna-yutaama kéwaraunatae.” téq wemmá kétima-amune.
17 íbêqa kemá íma arútái-qtataakoqtabama agayánúne. minnâ yaímma-aikomma Áánûqtuqtaba wenaitaatá kéeqa keráwáqá pááqyamma írágôniq kéomanibo uyátá-maqma táígoniq kéoe. 18 áqnáabaqa kemmá maará téta timá tímikaae. keráwáqá wenaitaatámo kéeqa keráwáqá yatáqma nékaq-nekaq kéumageq íma mimórá-túyánákáq kémaae tirááe. túyánámmá kéitaunama maamin-áímmá keráwáqtábá temmá yaímma árain-aine. 19 óq-aikaraq kemmá timá tímikaae. minnâ keráwáqá yatáqma móra-mora uráapoata anómma arupú-wayukama yemmá máqte-kayukama kanaaráq abarokáq yimónanoe. 20-21 óq-aikaraq itáunama keráwáqá uyaaté páátákáá aáwaqa ketábá kémayaae tirááe. yemá téta yaímma-yuma yemá aáwaqa íma kanaaráq kémayaawata yaímma-yuma taíbaq aíbôq-nomma kénaae tirááe. min-áímmá árain-aimmo ínanama min-ómáqá uyátárai-nakoqtaba taákaq íma maránôn-omaqiye. 22 keráwáqtí aáwaqa nánó-namma móra-mora wáiye. íyabiyo? keráwáqá áwáyoq-wayukama yigaemá yímêwata yeqtí aáwaqa íma wáipoana keráwáqtí táaikoma Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuyaba táígoniq kéiye. minnáyaba keráwáqtí túma mamá múte yauyónúnô? ímiye.
23 aqtó-kánááráqá uyátárai-nakoma wení iyápó-annama yammá yímikaiqtaba wenamáárîq kemmá timá tímikaiye. minnáyaba kemá áqa timá tímikaune. mi-nókáámmá Yúqtaati wemmá waéqma namuro-wáyúkáti iyáápi makáitana uyátárai-nakoma Îtuma yammá matáiye. 24 áqnáabaqa wemá “tíkáiye” Áánûqtukaq timátuwena yammá kégitena timá yímikaiye: “maannáma ketúgomma keráwáqtábá kétimune. mirá kéeraq naíyamma keqtábá taákaq máráaro.” tena timá yímikaiye. 25 móraiq umá anaaékaqa káápuma aúgemma anón-anona-aimma ketí naaenápó timá yarúmaqtakoni awaaméré. keráwáqá kéneraq aati-aatimá keqtábá taákaq máráaro.” téna timá yímikaiye. 26 keráwáqá maami-támmá kéneq maami-káápúbíké kéneq íyaqtabama óq-wayukama uyátárai-nakoni pukáiqtaba kétima-yimiyanawaq wemá yauwéqma kumínî-kanaaraq wíniye. 27 móra-waigoma maami-támmá kénena maami-káápúbíké kénena uyátárai-nakoni aúyabagaraq naaeyábágáráq wenaúyánápímmá téna “maaminnáma pááqya-qtataare.” téna ti-wáígómá kúmiq-yataariq kéiye. 28 miráipoata máqtemma maami-tákáráq maami-káápúbíkékáráq nánétama áqnáabaq yemá yenamáárîq arútaraiyaqtaba maqmá aónatuwetaao. 29 móra-waigoma kénenama wenaúyánápímmá Îtu Káríqtoni aúgoqtaba íma itáínama Áánûqtuma wemmá mamá yawááq-umakaniniq kéiye. 30 miráuma kénaawatapoata Îtu Káríqtoni aúgoni áaikaq yeqtúyánámmá íma maréta yaímma keráwápíké aqnúnîq kéowata taíganimma karímá kémayaawata yaímma-yuma pukááe. 31 ketáámá aati-aatimá kenamáárîqtaa arútaraanayabataa maqmá aónaananataama Áánûqtuma keqtáámá yainéna tái-meyamma ítiminiqtaae. 32 taákaq máráaro. uyátárai-nakoma keqtáámá yainánéna ínnama keqtáá mamá arupú ínîqtaba mirá-iniye. wení aapaqtábá ketáámá arupú-wayukataa aúkáananataama Áánûqtuma keqtáámá tébakaq maa-márábí-káyúkágáráq íma yawááq umátikaniqtaae.
33 ketíbâqawaayuo, keráwáqá uyátárai-nakoni omáq-ááwáqá nánéqo yama móra bi áíkuteqa keráwáqá móra-mora-yuma móra-mora-yuti yiwé oro. 34 móra-waigoma áama ôriq umá kéyainana íma kanaaráq awé ínénama wení naaúpaqa uréna aáwaqa koma naíno. mirá kéeq móra bi áíkuiyamma Áánûqtuma keráwáqá íma yawááq íniye.
kemá kerawáqtôpaqo yéqa óq-yataaqtaba ámáan-aimma mó-tima-timenune.

12

1 ketíbâqawaayuo, íbêqa kemá Áánûqtuni Aokaq-Áágónôpake kéqokeq-akoqnaagoma timá-timenaaq kéune. 2 keráwáqá kéitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-kánáámá íma pááq uráikaqa keráwáqá yaatakénábi óqtakake tarôq urá-qtataaqa íma aúwarai-qtataakaq Tááqtaama yabiti-taq nunamummá tirááe. maami-qtátáákómá keráwáqá yabitimá yeqtôpaq 3 yukáipoaq maaminnáyaba keráwáqá ítama arutaígáae téq kétune. náanawaq Áánûqtuni Aágoma áraimma wáiyo? ítáaro. móra-waigoma téna “Îtuqtaba akááyáámmá tero” tínnama wemá Áánûqtuni Aágokake íma kétiye. miráimanibo móra-waigoma téna “Îtuma uyátárai-nare” tínnama ketáámá káonaunatae. Aokaq-Áágómá wemmá áwáqnaa kéiye.

4 móra-nakaraq káqon-nakaraq yemmá Áánûqtuni Aágoma kéqokeq-akoqnaama kéyimimanibo maami-máqté-qtátááqá yemmá yímîmma mimórá-Áókáq-Áágónópáké kéiye. 5 uyátárai-nakoqtaba waayúkama kéqokeq-mayaima kémayaamanibo yeqtí uyátárai-nakoma mimóráé. 6 miráuma Áánûqtuma kéqokeq-wayukaraq ókon-oko-mayaima kémayaimanibo máqte-kayukaraqa mimórá-Áánúqtúmá mirá kéiye. 7 móra-mora-yuraqa Aokaq-Áágómá mi-qtátááqá Îtuni waayúkayaba íráqôniq kéumayikena mirá kéiye. 8 yaímma-wayukaraqa Aokaq-Áágómá Áánûqtuqtaba itaí-yátááqá kéyimena óq-wayukaraqa maa-márágóqtábá itaí-yátááqá kéyimiye. 9 Aokaq-Áágómá anómma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yaímma-wayukaraq kéyimena óq-wayukaraq karímá atóbamayikai-akoqnaama kéyimiye. 10 ánibo Aokaq-Áágómá yaímma-wayukaraq akoqnááma yímîtata yemá anón-awaameq-yataariq kéoe. yaímma-wayukaraqa akoqnááma yímîtata Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq kéte. yaímma-wayukaraq akoqnááma yímîtata táí-aagoma mayaímá kémayaitanama yemá kéitaae. óq-wayukaraqa akoqnááma yímîtata yemá óqain-oqaipike watáama kanaaráq kéte. ánibo óq-wayukaraqa akoqnááma yímîtata yemá min-áímmá kanaaráq kéwaeraae. 11 maami-máqtén-ákóqnáámá mimórá-Áókáq-Áágomá kéyimiye. Aokaq-Áágómá móra-mora-yuyaba aokaq-aokaq-máyáímá mayaíkáae ténama akoqnááma ámikaiye.

12 maamin-áwáámé̱q-áímmá ítáaro. waayúkagoni aúgoma mimórá-yátááqánibo weqtábámá taíganin-aayapaq wáiye. Îtu Káríqtoni aúgaraq ketáágáráqá mirátáá kéunatae. minnâ wemá kímora-auma máitaqtaa ketáámá móra-mora-yutaama kímora-aayapaq máunatae. 13 ánibo ketáámá máqtemma mimórá-Áókáq-Áánápó pékaunataama ketáámá mimórá-túráá aúkáunatae. Ítíráaeo-wayukagaraq Karíki-wayukagaraq mi-káyúkámá náayuwabi ánná-wayukaraa umá mayaí kémayeta meyámmá íma máyáa-yugaraq mi-káyúkámá náayuwabi paá umágureta meyámmá máyáa-yugaraq máqtemma ketáámá mimórá-Áókáq-Áágómá matáunatae.

14 maan-áwáámé̱q-áímmá ítáaro. aúgoma wení taíganin-aayapaq wáiye. 15 aítaukoma watáama kanaaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá ayáámma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímiye. 16 aárarakoma wetáama kannaráq kétenama maará téna tíníyô? “kemá aúramma íma máune. miráitaq kemá móra-aayapaq-auma íma máune.” ténaq mirá-tiniyo? ímibo aárarakoma móra-aayapaq-auma wáiye. 17 ítáaro. máqten-augoma aúranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq aamá itáníyô? ánibo máqten-augoma aáraranaatuqma wáinanama náaraq umáwaq aúgoma kanaaráq ákûq umá itáníyô? 18 Áánûqtuma móra-mora-aayapaq-auyabama waínaraq wáikaae téna makáiye. 19 kímora-aayapaq wáinanama minnâ íma mútûq-aumiye. 20 ímiye. taíganin-aayapaq wáimanibo mimórá-áúmíye.

21 aúrakoma ayáákoqtabama maará téna íketima-amiye: “kemá eqtábá íkéune.” téna íkétitana aqnókómá aítaukoqtaba “kemá eqtábá íkéune.” téta íkéteye. 22 ímibo aaqáo. yaímma-aayapaq-tuyabataama maará téqtaa ketáái túyánápímmá kétunatae: “aqnúníq ináúkápáré.” téqtaa kétunataamanibo mi pááqyan-aayapaq mútûq-tugoqtabataa mayaímá kémayaiye. 23 yaímma-aayapaq-tutaama aónaiyaba íma íráqôniq kéimanibo min-ááyápáq íráqôniq umá kawáá kéunatae. 24 yaímma óq-aayapaq-tutaama unáákáqtôrakemma íma yawáá kéeqtaa miráráá umá íkéyabiyunatae. Áánûqtuma aúma tarôq kéenama yaímma-aayapaqtabama aúyánápímmá téna “yemá ôriq umá íráqône.” téna tiráimanibo mimórá-ááyápáqtábá ketáámá téqtaa “yemá paá ppáqyane.” téqtaa túyánápímmá kétunatae. Áánûqtumma máqten-aayapaqa yaaguyabíyábá kákaiye. 25 miráuma aúgoni móra-mora-aayapakemma yemá ááiqa íkéomanibo yemá paá wenikawaa-wenikawaa kéoe. 26 móra-aayapaq tú-tiqa kéitanama tébakaq-aayapakaraq yú-aiqa kéiye. móraiq umá móra-aayapaq tugoma íráqô-qtataaqa kémayaitanama mútûq-tugoma amuqá kémaraiye.

27 íbêqa ítáaro. keráwáqá máqtemma Îtu Káríqtoni aúyawaaqa mááe. móra-mora-yuma móra-mora-aayapare. 28 móraiq umá Áánûqtuma móra-mora-yuma mayaímá wení waayúkayaba kéyimiye. áqnáabaqa timáyíkarai-yuwe. mikáqá Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwé. mikákémmá yiráá̱ti-yugaraq anón-awaameq-yataariq o-yúgáráré. yaímma-yuma karímá mamá atóbamayikaa-yugaraq yaímma-yuma yemmá Áánûqtukaq nunamuqtábá áíkuyo-yuma yíwáqnaa o-yúwé. yaímmama kawáá-wáyúkágáráq óqain-oqaipike watáama te-yúwé. 29 máqtemma timáyíkarai-yuwabiyo? máqtemma Áánûqtuni amuné-áímmá te-yúwábiyo? máqtemma yiráá̱ti-wayukabiyo? máqtemma anón-awaameqa tarôq kéo-yuwabiyo? ímiye. 30 máqtemma karí-wáyúkámá mamá atóbaa-yuwabiyo? máqtemma óqain-oqaipike watáama te-yúwábiyo? máqtemma maan-áípíké aamá waéraa-yuwabiyo? árainuramma ímiye.

31 miráimanibo keráwáqá uyátá-maqma-yataaqa Aokaq-Áágómá kéyimiqtaba tikáinama

minnâ íráqô-qtataare. íbêqa kemá mú mikákáá anómma amí-yátááqtábá keráwáqá timá-timenune. minnâ arummá amí-yátááré.

13

1 kemá waayúkati yáagaraq Áánûqtunopake kaqtó-wayukati yáagaraq kétunamanibo Áánûqtuni arummá amí-yátááqá ímateq káqo-yuma tirummá íkéyimenama ketáagoma miráuma yubákurai-kaoyakoma áama áyáinikaa íniye.

2 Aokaq-Áágómá kemmá Áánûqtuni amuné-áímmá ténúnayaba akoqnááma tímikaitaq máqte-qtataaqtaba kéiteq máqtemma aúpáq-yátááqtábá ítama tágareqanibo óq-wayukama tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataakaa-nare. Aokaq-Áágómá kemmá tíwaqnaa ínaq itáíq-itaiq kéeq anumá kanaaráq aweqtánúnamanibo kemá waayúkama tirummá íma yímênnama minnâ kemá paátataare. 3 áwáyoq-wayukaraq ketí máqten-otamma yiménúnamanibo káqo-kayukama tirummá íma yimúnama kemmá íráqôniq íkéumatikaiye. owé. yemmá iyúwáanata kemmá tíkamma ketúma irabí agamá kautínômanibo káqo-kayukama tirummá íma yímikaananama minnágoma ketí tíwîqa íma mamé uwíniye. 4 mi-wágómá náawabi káqo-yuma arummá amínanama yaákare kanaaráq awé íniye. kaayoné-náqá máena íma koyukaayún-naqa máiye. kárún-aimma íma kétiye. wenamáárîq wenaúma íma múte kéyauwiye. 5 mi-wágómá káqo-kayukayaba arummá kéyimena yemmá íma anón-aimma téna agamá kégautiye. áqnáabaq wetábá ákái-qtataaqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. wemá pááqya-qtataaqtabama áyámma íkéena káqo-yuma wemmá otaammá kuyákáaqtabama íma aákaq kémaraiye. 6 min-nákómá náawabi arummá kéyimena waayúkama kúmiq-yataariq kéowanama amuqá íkémaraimanibo yemá arupú kéowanama amuqá kémaraiye. 7 náawabi áraimma arummá yímî-waigoma wemá aú-aiqa kémayena ummaa-yátááqá anómma kémayenamanibo arummá paá kéyimiye. maami-qtátááqtábámá aati-aatimá yaákarena awé kéiye. min-nákómá aati-aatimá Áánûqtukaq itáíq-itaiq íyábá yokaa kéena waayúkati íráqôn-aaimma aónaiyaba yokaa kéiye. wemá íma aónaraimma íráqô-qtataaqa abarokáq ínîqtabama paá awé kéiye. 8 Áánûqtuni Aágoma keqtáámá arummá amí-yátááqá tímikaiqtaama watúq-watuq umá wániye. Áánûqtuni amuné-áímmá tí-ákóqnáámá tímîkaiqtaama ánataginiye. óqain-oqaipike watáama tí-ákóqnáágáráq tímîkaiqtaama ánataginiye. itaí-yátáákógáráq ánataginiye. 9 abo íbêqa ketáámá paá yaímma árai-qtataaqtabagaraq paá yaímma Áánûqtuni amuné-áíkáráq kéitaunataamanibo 10 anaaékaqa itaí-yátááqá mútûq keqtáábímmá abarokáq ínna-yupaama maami pááqyana-itai-yataakoma paá panane umáginiye. 11 kemá pááqyan-iyapoma máeqa kemá pááqya-noiyapoti watáama tiréq pááqya-noiyapoma yúyánámmá ítáaniq umá túyánámmá ítaraunae. miráimanibo íbêqa kemá anómma káureqa pááqya-noiyapoti yáaimma paábaq yukáune.

12 íbêkaraq ketáámá árai-qtataaqa kanaaráq íma aónaunatae. íbêqa miráuma táíq urái-kaapopikaa umá íma abarokáq káonaunataamanibo anaaékaqa aúgen-auwaraimma mayéqtaama máqte-qtataaqa ketáái túbáqá abarokáq aónama táganunatae. íbêqa kemá paá pááqyamma káonaune. miráimanibo mi-kánááráqá Îtu Káríqtoma keqtábá ítama tágatukainikaa umá máqte-qtataaqtaba ítama táganune.

13 maannáyaba taákaq máráaro. kaumo-yátáákómá watúq-watuq umá wániye. minnâ itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá iyé. íráqô-qtataaqa íma káonauna-yataaqtabataa awé iyé. tirummá amí-yátááqtábá iyé. miráimanibo maami-káúmó-yátáápíkémmá mú mikákáá anó-qtataaqa minnâ tirummá amí-yátááqtábá wáiye.

14

1 miráuma áqnáabaqa Áánûqtunopake tirummá amí-yátááqá mayaíyábá tikaíno. mikáké keráwáqá óq-yataaqa Aokaq-Áágómá timínîqtaba tikáinaqa Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráqa tí-ákóqnááyábá tikáino. 2 abo mi-káyúkámá náayuwabi Aokaqa-Áágónôpake óqain-oqaipi te-yúmá paá Áánûqtukaq kétewanaboana yeqtí yáagoma keqtáámá íma tíwáqnaa kéiye. min-áúpáq-áímmá keqtáámá íma kanaaráq ítama táganunatae. Áánûqtuni Aágoma wenamáa kéitaiye. 3 miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama timá tágaa-yuma mi-kátáánápó kanaaráq mamá óq-wayukama akoqnáá éta mi-kátáánápó yemmá kanaaráq umá yíqtaaiq éta yimakakî kéumayikaae. 4 min-nákómá náawabi óqaipike watáama timmá wemá paá wenamáárîq wetábá mamá akoqnáá kéiye. miráimanibo min-nákómá náawabi Áánûqtuni watáama abarokáq timá tágainnama wemá Îtuqtaba áíkuyo-kayukama mamá akoqnáá kéumayikaiye. 5 keráwáqá óqaipike watáama tíyábá kétikaimanibo minnágoma uyátá-maqma Áánûqtun-aama waabá-káyúkáráq tíyábá kétikaiye. timá tágaimma uyátá-maqma anómayaimanibo móra-waigoma óq-aipike watáama kétinana káqo-nakoma min-áímmá waeráínama minnágoma Áánûqtuni waayúkama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

6 ketíbâqawaayuo, keráwáqtôpaq iréq kemá óqaipike watáama timá-timenunama keráwáqá tíwaqnaawaq kéuno? ímiye. paá árain-aimma kemá abarokáq túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiye. paá yaímma itaí-yátááqá tirááténawabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkáráq keráwáqtí táabike túnnama keráwáqá tíwáqnaa kéiye.

7 ítáaro. kaapáúmma yemá timá táíq íyatama tébakaq-yuma yemá náaraq umáwaq kaapáúmma tínô? 8 móraiq umá ááyama-aimma waayanaammá íma ítama arutétama yemá náaraq umáwaq ááikaqa yokaa ínô? 9 keráwáqá óqaipikemmo watáamo temmá miráráá kéiye. keqtáagoma áaimma íma wáiye. káqo-yuma keqtáagoni áaimma íma kéitaawana min-áíkómá paá uwáá kéyokiye. 10 maa-márábímmá taíganin-aimma wáitana móra-mora-aikoni áaimma wáimanibo 11 kemá min-áíqtábá íma ítama arutéqa maará téq tenúne: “min-nákómá watáama tin-náqá wemá óq-marabake-nare.” téq tenana wegáráqá keqtábá mirá téna mimórá-áímmá tíniye.

12 miráitaq keráwáqtábá maará téq kétima-timune. Aokaq-Áágómá akoqnááma timíyábá ôriq umá kétikainaqa Áánûqtuni waayúkama mamá akoqnáá umáyikaiyaba tikaíno. 13 móra-waigoma keráwápíkémmá óq-aipike watáama kétinaqa min-áímmá waeraí-ákóqnááyábá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaaro. 14 keráwárábi kemá óq-aipike nunamummá tennamá ketirun-íyápógómá Áánûqtukaq nunamummá kétimanibo ketúyánápímmá miráuma yawáápi móra-yataaqa íma wáinikaa kéiye.

15 miráinaq náaraq ónúnô? maará ónúne. minnâ nunamummá ténááqa ketí tirun-íyápógáráq ketí túyánánápógáráq tenúne. Áánûqtun-awiqa ibí múte yauyónááqa tirun-íyápógáráq túyánánápógáráq tenúne. mirámô onatamá waayúkama arupú umá ítama táganoe. 16 abo keráwáqá tirun-íyápógáráq waayúkama íma itáiyan-aipike kéteq Áánûqtun-awiqa múte yauwíyatama tébakaq-yuma náaraq umáwaq téta keráwáqtí táayabama “miráuma waíno” tínô? 17 keráwáqá íráqôn-aimma téq Áánûqtuqtaba timuqá marakánéq óq-aipike kemmá óq-wayukama umá yíqtaaiq íma kéoe. 18 kemá Póroma kenamáárîq óqain-oqaipike watáama tenúna-akoqnaama máqtemma keráwáqá uyátá-maqma matéq Áánûqtukaq “tíkáiye” kétunnamanibo 19 Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkutaawaqa yeráwáqá ítama tágáigaae téq kétune. miráipoana móra-tiyaapaq awaaraq-wátáámá ketáabiqtaa wái-waigoma taíbaq-aipimma (1,000) uyátá-maqma abarokáq íráqôniq kéiye. 20 ketíbâwaayuo, túyánápímmá iyápóraa umá íma ítama máero tái-yataaqtabama miráuma iyápógoma íma ítáinikaa oro. miráimanibo ketúyánápímmá waayúkaarikaa umá ítama máero. 21 ketáái ámáan-aikoma agamatá-kánnáábíkémmá kétiye:

“kemá óq-aipikemma namuq-wáyúkátí yóyauqnapo ketí waayúkama timá-timenune.
miráimanibo íbêkaraq ketí waayúkama ketáama íma itánoe.”

téna uyátárai-nakoma kétiye. téna yainánîqtaba kétiye.

22 óqain-oqaimma minnâ Îtukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukayaba Áánûqtuni awaaméré. miráimanibo Áánûqtuni amuné-áímmá waabá-káyúkátí yúbáq tenanatáámá Îtukaq áqa itáíq-itaiq kéo-kayukama yíwáqnaa kéiye. 23 áqnáabaqa kékén-áímmá timá tímeno. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma mimórá táoqa óqain-oqaipike áíkuma watáama kétiyanama maará-qtátááqá kanaaráq pááq íniye. itáíq-itaiq íma ínna-nakoma keráwáqá áíkuyopi irénama wemá keráwáqtábámá téna “aíbôq-wayukae” tíniye. 24 miráimanibo wemá kéinaqa Áánûqtuni watáama abarokáq tíyanama wemá ítama kétagena wení kúmiqtaba wenamáárîq wetábá maqmá aónaniye. 25 wení aúpáq-áúyánáqtábá kétiyanama wemá kéitenama awáutena óípi yawááq-urena Áánûqtukaq nunamummá tíniye. keráwáqtábámá téna “áraimma Áánûqtuma yetê máiye” tíniye.

26 ketíbâqawaayuo, miráuma maannâ íráqôn-amaan-aine. keráwáqá mórabi áíkuteqa náawabi Áánûqtun-awiqa ibí múte yauyénabi náawabi yiráátinabi náawabi árain-aimma Áánûqtuma wemmá ámîqtaba tínnawabi náawabi óq-aipike watáama kétinana kéqo-wama min-áímmá waeráinama mi-máqté-qtátáárîq íyamma Áánûqtuni waayúkama umá yíqtaaiq éra itáíq-itaiq kéo-kayukama mamá akoqnáá umáyíkáaro. miráráá oro.

27 keráwápíkémmá yaímma-yuma óqain-oqaipike watáama tínéqa paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tíno. móra-mora-yuma áqnáabaqo tínna-waigoma awé kéiyana wemá tíma ánatatuwainaro. miráinana káqo-wama min-áímmá kéwaerena áaimma timá tágaino. 28 miráinana mórama min-áíkóní áaimmo kanaaráq waeránîn-naqa ímo máinama óqain-oqaipikemma mórabi áíkuiyakaqa ítero. ímibo mi-káyúkámá paá yúyánánóbáqá óqain-oqaipikemma Áánûqtukaq tero. 29 keráwápíkémmá yaímma-yuma Áánûqtunopake watáama matétama paá kaayaq-wáígóbi kaumo-wáígómá tíno. tébakaq mi-kátááyábá yúyánámmá ítáaro. 30 minnámo itáiya-kayukabikemma móra-nakomma Áánûqtuma min-áíqtábá aúge-qtataaqa aráátínanama watáamo tínna-nakoma paátí kémaena min-nákómmá ayuwáinana

wemá aráátínna-wataama tíno. 31 abo máqtemma keráwáqá watáama tínô-kanaama waíno. mirámô íyamma máqte-kayukama yiráátima aruténa umá yíqtaaiq íniye. 32 mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni watáama waabá-káyúkágáráq tíyábá akoqnááma matétama yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá íwáráaro. 33 abo taákaq máráaro. Áánûqtuni áaimma íma ánáamma karáníbo wenáaimma wepáq-wepaq umá kaayoné-yátááqíye.

34 aaragóqtábámá ketáái áaikoma maará kéiye. ketáámá mórabi áíkuteqtaama aaragómá ááyama-aimma íma kéte. Ítíráaeo-wayukati ámáan-aikoma téna “aaragómá yaákareta máero.” kétiye. 35 yeqtí naaúpaqa yiwaikókáq ítama aónaaro. ketáái áaimma kéwareta ketáámá mórabi áíkuyunaraqtaama aaragómá ááyama-aimma íkéte. 36 maannâ taákaq máráaro. áqnáabaqa Áánûqtuni watáagoma Korítiani-marupake íma iráiye. keráwáqá kenamáa Áánûqtuni watáama íma ítareqa íkéwaraae. ímiye. keráwáqá paá keráwáqtí ámáan-aimma kéwaraae.

37 miráinana móra-waigomma Aokaq-Áágómá wení arunóbáqá ógirainawabi mórama akoqnááma maténa Áánûqtuni amuné-náqá máenama maannáma áónáíno. kemá uyátárai-nakoni ámáan-aimma kágayaune. 38 wemá maamin-ááímmá íma waráinaqa wenáama íma ítáaro.

39 ketíbâqawaayuo, móragaraq kemá kétima-timune. Áánûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáqá tíyábá tikaíno. yaímma-yuma óqain-oqaipike watáama tínéta kéiyaqa íma yubínikaaro. miráimanibo máqte-qtataaqa wepáq-wepaq umá arupú íno. 40 missing?

15

1 ketíbâqawaayuo, min-áté-wátáámá Îtuqtaba keráwáqá timá tímikaunama taákaq makéq yáqtokaae. 2 mi-kátáánápó keráwáqá paá itáíq-itaiq kéiyanama Áánûqtuma keráwáqá atóbamatikaniqtaba tíwáqnaa kéiye. káqon-aikoma keráwáqá mamá iráqôniq íma umátikaniye.

3 miráuma áqnáabaq árain-aimma matáunnama keráwáqá tímikaune. maannáe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá téna “Îtu Káríqtoma kukéna ketáái kúmiqtaba puíniye” kétitana wemá mirá-uraiye.

4 wemmá uqtamákaawana kaumo-yúpáámá kóitana Áánûqtuma wemmá itó-umakaraiye. mikátáámá weqtábá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétimma miráuma abarokáq pááq uráiye. 5 wemmá Pítaama káonaitata mikáké títaupake kaayaqá Îtuni iyápó-annama wemmá aónaraae. 6 mikákémmá anaaékaqa taígani-kayukama (500) yegáráq mimórá táoqa wemmá aónaraae. mi-káyúkábíkémmá taíganimma íbêkaraq paá máawatamanibo yaímma pukuráae.

7 anaaékaqa Yêmiti wemmá aónaitata mikákémmá máqtemma timáyíkarai-kayukama wemmá aónaraae. 8 kemá írêqa wemmá aónatuweq páátákáá waéqma uráune. 9 máqtemma timáyíkarai-kayukabikemma kemá márú mikákáá maqnémúne. mi-káyúkámá Îtuqtaba mórabi áíkutaa-kayukamma kemá yawítíyikanaaq maqmá aónaraunaboaq kemá timáyíkarai-nakoqtabama kemá íma kanaaráq íráqô-naqune. 10 Áánûqtuni íráqô-qtataakoma paá mirá kéumatikaitapoaq kemá timátíkarai-naqune. min-íráqó-qtátáákómá wenôpake tímikaimma íma paáyabae. abo kemá tébakaq timáyíkarai-kayukama uyátá-maqma kemá mayaímá matáune. miráimanibo kenamáa kemá ímataupo. ímiye. Áánûqtuni íráqô-qtataakoma kepíké mirá-uraiye. 11 anó-qtataaqa Áánûqtuma watáama tin-náqá ímáiye. máqtemma timáyíkarai-kayukama waabá-káyúkáráqá ketáámá mimórá-ááín áátuqma kétunatae. miráimanibo anó-qtataaqa maará kéiye. keráwáqá mi-kátáámá itáíq-itaiq uráae.

12 ketáámá téqtaa “Îtu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye” kétunatae. miráitaq keráwápíké yaímma-yuma nôraq itatawáq téta “máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéoe” téta kéteo? 13 máqte-kayukama pukáapikemma íma itó kéiyanama Áánûqtuma miráuma Îtu Káríqtomma íma mamá itó-umakaraiye. 14 ánibo Îtu Káríqtoma pukáipike íma itó-urainanama ketáái táagoma paátataaqa wáitana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá paátataare. 15 ketáámá téqtaa “Áánûqtuma Îtu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiye” téqtaa túnnataama kaaqaari-áínáq kétunataabiyo? maaminnáyaba túyánámmá ítama arútáaro. abo máqte-kayukama pukáapike íma itó-uraiyanama Áánûqtuma Îtu Káríqtomma pukáipike íma itó-umakaraiye. 16 máqte-kayukama pukáapike íma itó kéiyanama Îtu Káríqtoma íma itó-uraiye. 17 abo íma itó-urainanama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arábaitana keráwáqtí kúmiq-yataaqa paá wáiye. 18 Îtu Káríqtoma íma itó-urainatama yemá wekáq itáíq-itaiq uréta pukáa-yuma yemá yawítíguraae. 19 ketáámá Îtu Káríqtoqtaba awé kéeqtaa íkáonanataama paá maa-márábín-áúwáráíqtábá káqo-kayukama keqtááyábá yirummá oro.

20 miráimanibo áraimma Îtu Káríqtoma pukáipike itó-uraiye. máqtemma pukáa-kayukabikemma wemá áqnáabariq umá pukáipike itó-urena matúq-matuq umá mái-auwaraimma matáiye. 21 kímora-naqa Áátaama wemá kúmiq-yataariq uráitababoaqtaa ketáámá képuyunataamanibo

óq-naqa Îtu Káríqtoma wení akoqnáágoma puí-yátáákómmá anómma uyátá-maqma wáiqtababoaqtaa ketáámá pukáanabikeqtaa kanaaráq itó-onunatae.

22 ketáámá máqtemma Áátaan-annabike iráunayababoaqtaa ketáámá képuyunataamanibo Îtu Káríqtokaq aúge-tuwaraimma kémayaunatae. 23 ketáámá móra-mora-yutaama Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa keqtáámá mamá itó-umatikaniqtaae. Îtu Káríqtoma áqnáabaq itó-uraiye. ánibo wení yauwéqma kumínî-kanaaraq wení waayúkama yemá pukáapike itó-inoe. 24 Îtu Káríqtoma aamá tínana máqte-kamaanigaraq máqte-naapaakaraq máqten-akoqnaagaraq ánataginoe. mi-kánáárâqá maa-márágóní aqtó-kánáámá pááq íniye. Îtu Káríqtoma wení waayúkama aboámá Áánûqtumma amíniye. 25 wemá wenamáa anómma yabi í-náqá (kíni) máinana wení namuro-wáyúkámá Áánûqtuma wenáítauq aménáápáqá mamá yikáina-awaataq wíniye. 26 írêq-namuro-yataaqa minnâ puíyé. ánibo puí-yátááqá Îtuma yawítíyuwaniye. 27 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kétiye:

“Áánûqtuma máqte-qtataaqa Îtu Káríqton aítauq aménáápáqá makáiye.”

téna kétiye. Áánûqtu wenamáa Îtu Káríqtoni náápaakon aménáápáqá íma mániye. abo Áánûqtu wemá máqte-qtataaqa Îtuni náápaakon aménáápáqá paá kémaraiye. 28 máqte-qtataaqa áanikomma ámikain-naqa Áánûqtuma máqe-uraiye. ánibo máqte-qtataakoma Îtuni náápaakon aménáápáqá wáinana áanikoma wenamáa aboámá Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá mániye. mi-kánáámá pááq ínanama Áánûqtuma mú mikákáá uyátárai-nakoma máqte-kayukati máqte-qtataaqa mániye.

29 timá tíméro. pukáa-kayukama íma itó íyatama waayúkama nôraq itaráq nommá pukáa-yuyabama képeraao? 30 owé. nôraq itatawáq waayúkama yemá keqtábámá íyámma kéumatikaao? 31 ketíbâqawaayuo, Îtu Káríqtoma ketáái uyátárai-nakoma keráwákáq nôrawabi umátíkáiqtabama kemá keráwáqtábá ketí túma mamé kéuyune. minnáyaba máqte-tupaama kemmá tíkamineta maqmá káonaae. 32 ítáaro. Ipítiani-marupaq kemá áwáábiq-wakote ááiqa uráunama nôraq itaráq mirá-urauno? ketáayababoaq mirákómmá uráune. pukáa-kayukama ímo itó íyaqtaama ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá maará téqtaa tenúnataabiyo? yemá maará téta kéte: “aabáyaama puyónúnaboaqtaa omáqá agamá kéneqtae.” téta kéte. mirá téqtaa tenúnataabiyo? ímiye.

33 óq-wayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátero. keráwáqtê tái-wayukama aanábóîq umá ureíre kéetama yemá keráwáqtí íráqôn-aaimma mamá táíq íneoe. 34 miráinaq túyánámmá ítama káruteraq kúmiq-yataaqa ókaraq íoro. tigaemá kéitapoaq keráwáqá kétima-timune.

35 miráimanibo yaímma-wayukama maará téta ítama aónanoe: “náaraq umáwaq pukáa-kayukama itó kéoo? yeqtí yúgoma náaraq íníyô?” téta ítama aónanoe. 36 aíbôq-wayukama mirá téta ítama káonae. ítáaro. keráwáqá ánayumma uqmáráawanama áqnáabaqa ánayukoma íma puínanama ánôqa íma utániye. minnáyaba keráwáqá káonaae. 37 anaaékaq ánôqa utái-qtataakoma íma kéubobo paá ánayumma keráwáqá kéuboe. 38 mikáké Áánûqtuma min-ánáyúkómmá matoraíkáae téna ítáin-auma kámiye. ókon-okon-anayukomma ókon-okoma yúma kéyimiye. 39 máqten-augoma íma mimóráíq kéiye. waayúkati yúma wáitana wáiwaakon-auma wáitana numagón aúma wáitana noyáákoni aúma wáiye. 40 yanaammá óq-yuma wáitana maakáqá maa-márábímmá óq-yuma wáiye. yanaammô wáin-auraqa tágama-yataaqa wáitana maa-márábí wáin-auraqa óq-tagama-yataaqa wáiye. 41 aabaúgóní tágama-yataaqa wáitana wíyôkoni óq-tagama-yataaqa wáitana wiyókóní óq-tagama-yataaqa aokaq-aokaq wáiye.

42 móraiq umá waayúkama pukáapike itó íyamma yeqtí yúgoma waéqma ôriq íniye. naayón-áúgómá ánayukaa kéiye. yemá uqmáráawata marabí képuyoe. aúgen-augoma naayón-áúráké utaréna íma ókaraq puíniye. 43 arááq-auma marabí máráawana kégabiraimanibo aúgen-augoma itó-urena tágama-yataaqa kémayaiye. arááq-auma marabí máráamma akoqnááma íwáimanibo itó-urenama anón-akoqnaama kémayaiye. 44 min-áúmá marabí uqtamára-waigoma amakóráá kéimanibo itó-urenama aágoraa kéiye. maa-márábí wáin-augoma amakóráa kéitana amanna kuyéna ááparíq kéiye. miráinana min-áúgómá anaaékaqa puíniye. óq-auma Áánûqtute wáin-augoma aágoraa kéitana amanna íkuyena ááparíq íkéiye. maan-áúgómá íma puyéna watúq-watuq umá wániye. 45 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:

“áqnáae-Aataama kémai-nakoma káuraiye.”

téna Áátaani aúgoma maa-máráyábá aúwaraimma Áánûqtuma ámikaine. miráimanibo Îtu Káríqtoma irêq-wayukama aúwaraimma yímikaimma wemá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba pááq uráiye. 46 min-áúwáráímmá maa-máráyábá áqnáabaqa iráiye. min-áúwáráímmá aágoqtaba anaaékaqa iráiye. 47 áqnáabaq-nakoma marabíké iráimanibo káqo-nakoma Áánûqtuni márûpake iráiye. 48 mi-káyúkámá maragónnámá máa-yuma áqnáae-nakoraa umá mááe. ánibo wemmá mararáké Áánûqtuma tarôq umákaraine. mi-káyúkámá Áánûqtuni márûkonnama

máa-yuma min-náqá Áánûqtuni márûpake wekáá umá máae. 49 íbêqa ketáámá min-náqá mararáké tarôq urái-nakaa umá máunataamanibo anaaékaqa ketáámá min-náqá Áánûqtuni márûpake-nakoraa umá mánunatae. 50 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kétima-timune. minnâ amakógáráq naaegáráq Áánûqtuni márûpaqa íma kanaaráq wániye. ítáaro. nóinawabi pukína-yataakoma matúq-matuq umá mái-auwaraimma íma kanaaráq mayánoe.

51 íbêqa kemá aúpáq-yátááqá timá-timenune. ketáámá máqtemma ketáái túgoma íma puínîmanibo ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. 52 páátákáá aúrakoma aúnááqtakaa yiníq ínana kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aqtó-kánááráqá werôqa yínaqtaa ketáámá máqtemma mamá waeránúnatae. werôqa kéyinatama pukáa-kayukama áqnáabaqa itó-inoe. móragaraq íma puínoe. 53 ketáái táaimma íbêqa kenaaráq yawítíginimanibo ketáái aúgetaaimma waeráinama íma kanaaráq yawitíniye. 54 puí-áúwáráíkómá waéqma ípui-auwaraimma aurániye. ketáái táaikoma kanaaráq pukéna waéqma aati-aatimá ípuiniye. mi-kánááráqá Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí wáin-aikoma abarokáq pááq íniye:

55 “wemá puí-yátáákómmá uyátáraiye.
miráuma puí-yátáákómá keqtáámá íma uyátainana puí-yátáákóní akoqnáágoma keqtáámá íma kanaaráq túpuiniye.”

téna kétiye. 56 kúmiqtababoana puí-yátáákómá keqtáá túpuinin-akoqnaama matokáiye. ánibo ámáan-aikoqtababoana kúmiq-yataaqa mamá abarokáq awíqme kéin-aikoma keqtáámá kéyainaiye. 57 ááqibo miráipoaqtaa Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqtaa wenáwîqa múte yauyónátae. ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtomma timákaraitaqtaa íbêqa ketáamá puí-ákóqnáágóní aménáápáq íma máunatae.

58 miráuma ketíbâqawaayuo, akoqnáá umá máeraq káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq keráwáqá mamá aqnúníq umátíkáaro. uyátárai-nakoni mayaímá mamé kéuyeraq maannáma taákaq máráaro. keráwáqtí mayaírákémmá íráqôn-aramma iyániye.

16

1 íbêqa móneqa yorupamá Áánûqtuni waayúkama yimíyábá tenúne. Karétia-marabaqwayukama Îtuqtaba mórabi áíkuma máa-yuma timá-yikaunata náaraq umáwabi yorupaíyábá yiráátunnata kéyorupaae. keráwákáráq móraiq umá yorupaaro. 2 máqte-Totaagoni áqnáabaq-yupaama keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí meyápíké yaímma akáma paábaq kémaraiyan-awaataq yenúne. miráiyamma kemá yamáraanaraqa ketáámá íma yorupánúnatae. 3 mikáké yaímma waayanaammá mi-mónéqá maméta Yérútáárebaq wínôqtaba aúyaq-maraaro. aúbama agamátéraq yeráwáqtábámá keráwáqtí náápaamma matááe téraq timáyikaiyatawaq kekáq íyaraq kemá Póroma yemmá Yérútáárebaq timáyíkáanata oro. 4 keráwáqá keqtábá íyaqa kemá uréq yemmá ko yiwíqme Yérútáárebaq onúne.

5 áqnáabaqa Maaterónia-marabaqa kótámaqtuweq mibákémmá keráwáqtôpaq kuma timónanune. 6 kemá keráwáqtêma mibáqá yaugiq-kánáábínáq mútûq-kanaawaq koma mánuno? íma itáunamanibo kemá keráwáqtê yaímma-kanaama koma kémaenaq mikákémmá timátikaiyaq ónaae tenna-márúpáq kóonune. 7 kemá yénúnnama keráwáqtê paá pááqya-kanaama máiyataba íkétikainamanibo uyátárai-nakoma akáinaqa kemá keráwáqtê yaímma-wiyomma mánune.

8 Péqtakoti-awaataq-kanaama kótámaki-aawaqa nátuwaiyana kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq tiyáákáwayukae áiyayaa (50)-kanaama maakáqá Ipítiani-marukaq mánune. 9 ketí mayaíyábámá maakáqá taíganimma Áánûqtun-aama itaíyábá kéyikaimanibo miráuma taíganimma yegáráq ketí namuro-wáyúkáé.

10 Tímotima wemá Kórítiani-marukaq yínaqa naaúpaqa awíqma ákareraq íráqôniq umákaaro. abo wemá kemá únnaiq umá uyátárai-nakoni mayaímá kémayaiye. 11 máqtemma keráwáqá wemmá tikaq akéraq amuq-yatáápí timákáiyana ketôpaq yíno. ketíbâqawaaraa-kayukate yagaroqtamá yínîqtaba awé kéune. 12 ketáái tíbâqawaaraa-naqa Aapóromma káqo-tibaqawaayute yagaroqtamá keráwáqá ko timónaikaae téq wekáq inaa tiráune. miráimanibo Aapóroma téna Áánûqtuma íbêqa íkákaiye tiráiye. miráipoana wemá kanaaráq wínénama wemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq wíniye.

13 kanageq umáwaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. inaamu kéyeraq ikatîqa íoro. 14 nôrawabi kéeqa káqo-yuma kaayoné-yátááqá yiráátero.

15 ketíbâqawaayuo, Tépanatiqtabama taákaq makáá íyabiyo? wegáráq wení aara iyápógaraq máqtemma Karíki-wayukabimma áqnáabaqa yemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq urááe. yemá Áánûqtuni waayúkama yíwáqnaa íyábámá akoqnáá umá mayaímmá mamá mirá-uraae. 16 ánibo kemá akoqnáá umá keráwáqá kétima-timune. minnâ mirá-káyúkágáráq yetê kaqtómayaima kémayaa-kayukagaraq uyátárai-nakoqtaba yeqtí yáaimma wáráaro.

17 Tépanatigaraq Potunáátatigaraq Ékigaraq kemmá Ipítiani-wayukati-marupaq iréta timónaraaqtabama timuqá kémaraune. kemá keráwáqá timónanaaq uráunamanibo keráwáqá íma mikáqá máawapoaq kemá yemmá kéyimone timuqá makáune. 18 keráwáqtábá aati-aatimá mirá-umatikaaniq umá yemá kemmá tiwíketa ketí túyánákómmá mamá áráwáá umátíkaraae. mirárá-káyúkámá aati-aatimá yemmá tikaq múte yíkáaro.

19 Áánûqtuni waayúkama Étia-marabaqa máqten-aukapakemma mórabi áíkutaa-yuma keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kétimatikaae. Akírayaa Patíra ye-áúkákáráq Áánûqtuni waayúkama yenákátí naaúpaqa yama áíkuyo-yugaraq keráwáqtábámá ôriq umá miráo-maarao-aimma kétimatikaae. 20 máqtemma Îtuqtaba tíbâqawaaraa-kayukama keráwáqtábá miráo-maarao-aimma kéte. keráwáqá wenáóna-wenaona kéeqa tíbâqawaaraa umá tótó oro.

21 íbêqa kemá Póroma tiyáánapo aqtó-wátáámá kágayaune. 22 móra-waigoma uyátárai-nakomma arummá íma amínama wemmá yawááq íno. uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. 23 ketí kaayoné-yátáákómá keráwáqá náayuwabi Îtunnama máa-yubaq kéyuwaune. miráuma waíno. 24 missing?
kemá Póroe.
Tóqtanima agatáiye.

Îtuni anaaé kéwareta mórabi áíkuyo-yubaq Korítiani-marupaq Ipítiani-marupaq Póroma watáama kétitana Tímoti agatáiye.

1 kemá Póroma móragaraq Tímotima ketáái tíbâqawaaraa-nakonopaq kágayaune. wenôpakaraq
Áánûqtuni máqte-kayukama mórabi áíkuma Korítiani-marupaqa máa-kayukayopakaraq
máqtemma Áánûqtuni waayúkama Karíki-marabaq máa-kayukayopakaraq kágayaune. kemá
Îtu Káríqtoni timatíkarai-naqa máunana minnáyaba Áánûqtuma kemmá aúyakaiye.
2 ketibotáámá Áánûqtugaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákáti iráqô-qtataakoma kaay-
oné-yátáákáráq keráwáqá timíyóye. 3 ketibotáámá Áánûqtuma wenáwîkaraq uyátárai-naqa
Îtu Káríqtoma wenáwîkaraq múte yaúyóro. ketibotáámá Áánûqtuma weni paru-yátáákómá
keqtáámá kétimenataa wemá keqtáámá timakakí kéumatikaiqtaae. 4 ketáámá tú-tiqa kéitanama
wemá keqtáámá timakakí kéumatikaitaqtaaboaqtaa ketáámá móraiq umá káqo-yuma yeqtí yú-
aiqtabama yimakakí kéumayikaunatae.
5 ketáámá Îtuni tú-tiqa móraiq umá kémayaunataamanibo wegáráq keqtáámá timakakí
kéumatikaiqtaae. 6 keráwáqá tíwáqnaa íyábámá ketáámá tú-tiqa kéiye. móraiq umá waayúkama
keqtáámá tíwáqnaa oníq umá miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéiye. miráipoana keráwáqá
keqtááráá éq keráwáqtí tú-tiqa kéinaqa kanaaráq itáíq-itaiq umá máeraq awé umá túma
pukáinabaq kanaaráq máero. 7 miráuma ketáámá keráwáqtábá íráqô-qtataaqa abarokáq
ínîqtabama ketáámá íma yuwéqtaa paá awé kéunatae. ketáámá itáunataama keráwáqá ke-
qtááráá umá tú-tiqa mayéq timakakí-yataaqa mayánoe.
8 ketáái tíbâqawaayuo, ketáái tú-tiqa maakáqá Étia-marabaq mayáunayabataama timá-
timenaqtaa kéune. mi-tútíqtábámá ketáái akoqnááma kanaaráq íureqtaaboaqtaa túyánápímmá
“puyónúnatae” téqtaa tiráunatae. 9 owé. túyánápímmá téqtaa “íbêqa puyónúna-kanaae” téqtaa
tiráunataamanibo maará téqtaa ketáámá ítaraunatae. ketáámá kenamáárîq ketáái akoqnáárake
miráiyaba íma maqmá aónanatae. ímibo ketáámá Áánûqtuni akoqnáánapo mirá-onatae. wemá
pukáa-kayukama mamá itó-umayikena aúwaraimma kéyimi-naqiye. 10 Áánûqtuma keqtáámá
puí-yátáápíké mamá paá kéumatikaiqtaae. ánibo wemá ókaraq mamá paá umátikaniqtaae.
owé. aati-aatimá katáámá íbêkaraq íma káoneqtaama wemá tíwáqnaa íyábátáá awé kéunatae.
11 keráwáqá máqtemma keqtááyábámá nunamummá timátíkáaro. netuq-wáyúkámá ke-
qtáámá tíwáqnaa íyábá Áánûqtukaq itáiyanama netuq-wáyúkágáráq “tíkáiye” wekáq anaaékaq
tínoe.
12 ketúyánápíqtáámá kéitaunatae. keráwáqtábágáráq máqte-kayukayabagaraq ketáámá aati-
aatimá íma makáqma timónaraunatae. minnáyaba ketirunóbáqtáá íráqôniq kéiye. min-árúpú-
yátáákáráq árai-qtataakaraq Áánûqtunopake wakáunatae. aati-aatimá áá ítaraa-kayukati yinaaé
íma wakáunataamanibo paá itaí-yátááqá Áánûqtunopake wakáunatae.
13 abo ketáámá aúpáq-áímmá íma keráwáqtôpaq kágayaunataamanibo ketáámá arupú umá
kétunaboaqtaa keráwáqá ítama kanaaráq táganoe. 14 yaímmama áqa ítama kétagaae. uyátárai-
naqa Îtu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtí táaiqtaba timuqá maránáá kéune. ánibo keráwáqá
ketáaiqtaba timuqá maraígáae téq kétune.
15 keráwáqá kétáaiqtaba timuqá maránôpoaq kemá keráwáqtôpaqa nôraq itarábi íma
yúnnayaba timá tíména keráwáqá ítama tágaigaae téq kétune. keráwáqá kaayapáq ko
timónaiyaba ôriq umá kétikaiye. ánibo keráwáqá yagaroqtamá timuq-yatááqá mayaígáae
téq kétune. 16 kemá Maaterónia-marabaqa ónááqa ko timónateq uréq mibákémmá yauwéqma
kéyeqa yá-timonateq yenaq mikáké kemmá Yúría-marabaqa tíwáqnaa éq timátikaigaae téq
kétune.
17 kemá nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnáyabama kemá kaayaq-túyánánáq
ítarauno? ímiye. kemá miráuma maa-márábí-káyúkámá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma
“owé” timátuwetamanibo yúyánápímmá “aaqáo” téta teníraq kéuno? ímiye. keráwáqá
káonaae. kemá miráráá-náqá ímáune. 18 Áánûqtuma ketáama kéitainana min-áíqtábámá aati-
aatimá keráwáqá kaayaq-túyánámmá íma kéitaae. kemá “owé” téq túnnama aati-aatimá
wenáaimma owé-aatuqmae. 19 Táératiyaa Tímotigaraq ketáámá keráwáqá abarokáq timá-
timeqtaa “Îtu Káríqtoma Áánûqtuni áanikoe” téqtaa tiráunatae. aati-aatimá Îtuma “owé” tin-
áímmá anaaékaqa waéqma “ímiye” ítiraunataamiye. aati-aatimá owé-aatuqma-aimma miráuma
wáino tiráunataamiye. 20 Áánûqtuni timá akoqnáá umákain-aiqtaba ketáámá keráwáqá timá
tímikaunataama mi-máqtéqtábá Îtu Káríqtoma “owé” kétiye. Îtukaqa yemá máqtemma áraimma

abarokáq pááq kéiye. miráitababoaqtaa Áánûqtukaq maará téqtaa kétunatae: “miráuma waíno.” téqtaa Áánûqtun-awiqa múte kéyauyunatae.

21 taákaq máráaro. Îtu Káríqtokaq ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráqá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákáráqá min-nákómá mamá akoqnáá í-náqá Áánûqtue. keqtáá aúyaqmakena 22 wení awaaméqá keqtáábí makáimma minnâ wení Aokaq-Áágóé. miráuraiqtaba ketáámá wennátáá máunatae.

23 Korítiani-marabaqa nôraq itaráq keráwáqtôpaqa íma uráuno? minnáyaba kemá timá arútátimenune. keráwáqá mamá timuqá íma maraíyábámá kemá íuraune. Áánûqtuma maamin-áíqtábámá kéitaiye. minnâ árain-aine. 24 keráwáqtí kúmiq-yataakon áaiqtabama akoqnáá-aimma timá-tikaiyabataama keqtáá íkétikaiqtaae. ímibo ketáámá keráwáqá mamá miráumatikaanaqtaa keráwáqá timuqá maránômma keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá áqa akoqnáá kéiye.

2

1 miráuma kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íma kétikaitaq keráwáqtôpaqa íma ya timónaraune. 2 keráwáqá kemmá mamá timuqá matikánô-kayukaboaq kemá keráwáqá mamá tirummá umátikaiyaba íkétikaiye.

3 keráwáqá kemmá timuqá matikaí-wáyúkábóaq miráitaq kemá keráwáqtôpaq uréq tirummá í-yátááqá mayaíyábá íkétikaiye. minnáyaba naayóbáqá aúbama keráwáqtôpaqa agatáune. kemá keráwáqtábá itáunnama kemá timuqá ímáráanaqa keráwákáráq timuqá íma maránoe. 4 kemá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá kágayaunanama ketirunóbáqá ummaa kéyaitana tirummá kéitanaboana tiqnumá yaráiye. keráwáqá tirummá ma timíyábá íma kétikaimanibo keráwáqtábá “ôriq umá kétikaiye” téq kemá paá timá-timenaaq uráune.

5 keráwáqtí aúkáapikemma mi-kúmíq-nákómá kekáráq yaímma keráwápíkékáráq mamá tiru-qtatáápítáá káutikaiqtaae. 6 keráwáqá kétima-timunaqanibo keráwáqá taíganimma máqtemma ímibo taíganimma wemmá tái-meyamma ámikaae. miráoqtabama wemá anón-agaema matáiye. 7 íbêqa wení kúmiq-yataaqtabama tiwikátuweraq wemmá umá aíqtaaiq oro. keráwáqá wení kúmiq-yataaqa íma paábaq yuwáiyanama wení agaeyábámá wemá puíníyô? 8 miráuma íbêqa kemá inaa téq kétima-timune. minnâ ókaraq wemmá kaayoné umákáaro.

9 min-áúbámá naayóbáqá agatáunama min-áúbánápó keráwáqá maqmá timónaraune. kemá itánáaq uráune. keráwáqá kemá wakútikaraunairaq ínô? ánibo keráwáqá miráuraae. 10 miráinaq íbêqa wení kúmiqtaba tiwikamákaiyaqa kegáráq wení kúmiqtabama tiwikamákanune. Îtu Káríqton-aurakaqa keráwáqtábá ítáimma kemá wení kúmiqtabama kétiwikaune. 11 abo ketáámá máqtemma Tááqtaama ákái-qtataaqtabama káoneqtaa wemá íma ayúwáananataa keqtáámá uyátaniye.

12 kemá Tároqaati-marupaq uráunana uyátárai-nakoma taígani-kayukama mamá yiwíráitata Îtuqtaba átê-wataama túnnama ítaraae. 13 miráimanibo Tááítati íma máqe-uraitapoaq kemá netuqtúyánámmá kéiteq maará téq tiráune: “wemá náakaraq máiyo? kéteq yemmá maará téq timá yímikaune: “kemá kégoune” timátuweq Maaterónia-marabaq kóuraune.

14 Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. Îtu Káríqtokaq yagaroqtaráunanataa Áánûqtuma ketáámá tíwíqme kéwitaqtaa Tááqtaamma uyátái-akoqnaama ketáámá yáíkaaq kéunatae. ketáái tóyáuqnapoma Áánûqtu wetábámá máqten-aukapaqa kétima-yimiye. átê-akuq-yataakaa umá mi-kátáágómá yaímma wéyáwé kéiye. 15 mi-káyúkámá náayuwabi itáíq-itaiq kéowana Áánûqtu yemmá yauwéqma yiwíráimma yekáqá ketáámá miráuma átê-kuyumma i-qtátáákáá kéunataamanibo mi-káyúkámá náayuwabi aúwaraimma Áánûqtute íma máyáa-yuraqa ketáámá tái-kuyumma i-qtátáákáá kéunatae. 16 itáíq-itaiq kéo-kayukaraq ketáámá atê-kuyumma aúwaraiqtaba kéunataamanibo íma itáíq-itaiq o-yúráqá puíyábá kabirai-kúyúmmá kéunatae. abó anó-mayaiye. ketáámá maami-máíyáíyábá áraimma kanaaráq íma uráunatae. miráimanibo 17 yaímma óq-wayukama maamin-áímmá tíyábámá móneqa mayaíyábá kéyikaiye. mirákómmá ketáámá íkéunatae. ímibo Áánûqtuma keqtáámá aúyaqtikena timátíkaraiqtaae. ketáá wenaúrakaq kémaunatae. Îtu Káríqtoma ketirunóbáqtáá máiqtababoaqtaa ketáámá watáama túnnataama paá arupú-aaikaraq kétunatae.

3

1 ketáámá kenamáárîqtaa ketáái tíwîqa múte kéyauyunataabiyo? keqtááyábámá keráwáqá mirá téraq kéteo? káqo-kayukama yeqtí íráqôn-aaiqtaba aúbama agamá yímîqme uréire oníqtáá íkeunatae. 2 keráwáqá kenamáárîq aúba-wanaaraa uréq ketáái táaiqtabama kétimayime mááe. ketáái táaikoma miráuma keráwákáqá aúba-wanaaraa uráunatataa máqte-kayukama káoneta kéyorautoe. 3 keráwáqtí táainapoma miráuma Îtu Káríqtoni aúba-wanaaraa kéoe. min-áúbátáá ketáámá agatáunataama paá aúba-yatanapo íma agatáunataaibo matúq-matuq umá mái-naqa

Áánûqtuma wení Aokaq-Áágóní akoqnáánapo agatáunatae. ketáámá óqtan-auba-wanaaraqa íma agatáunataaibo keqtí tirunóbáq agatáunatae.

4 Îtu Káríqtoqtababoaqtaa maaminnáyaba ketáámá Áánûqtun aúbaqa akoqnáá kéunatae. 5 nói-qtataarabi únnataama íma paá kenamáárîqtaa mirá kéunataamanibo Áánûqtu wenamáa wení kaqtó-wayukama máiyaba keqtáámá mamá yokaa kéumatikaiqtaae. 6 wemá wenamáa akoqnááma kétimitaqtaa ketáámá káqo-yuraqa wení aúgen-anona-anon-aimma kétima-yimunatae. min-áúgén-anóná-anón-áíkómá naayóbáqá Mótetini anón-anon-aimma íkéiye. ímibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá agatáiye. keráwáqá káonaae. ámáan-aimma agamatán-áíkómá puí-yátááqá mamé kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá aúwaraimma kétimiqtaae.

7 ókáráq Áánûqtunopake Mótetini ámáan-aimma óqtakaq kubáuma agatáin-aikoma puí-yátááqá waayúkaraq mamé iráine. minnágoma Áánûqtunopake áwáárara kaitatapóata Ítiráaeo-wayukama yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. min-ókómá ayuména putíkuraitatagaraqa yemá Mótetini óípimma íma kanaaráq aónaraae. 8 miráuma Aokaq-Áágóní mayaímá kéinama uyátá-maqma anómma tágama-yataaqa íyaq mayáníyô? owé. 9 ítáaro. anómma tágama-yataakaraq ámáan-aikoma puí-yátááqá mamé iráitana min-ámmá Áánûqtun-aurakaq kateko-íyábámá anómma uyátá-maqma tágama-yataakaraq yíno. 10 aúgen-anon-anon-aikoma uyátá-maqma áwáárara kaitana naayón-ámáán-áíkóní tágama-yataaqa íbêqa íwaiye. 11 min-ókómá Mótetini ámáan-aikogaraq pááqya-kanaabimma putíkuraimanibo aúgen-okoma Îtu Káríqtogaraq kéimma watúq-watuq umá wániye.

12 Îtuqtaba íma káoneqtaa awé kéeqtaaboaqtaa ááyama-aimma tíyábámá íma ikatîqa kéunatae. 13 Mótetima wenóíqa tabaráábenapo yawááq uráiye. tágama-yataaqa putíkitanaboana Ítiráaeo-wayukama minnáma íma kanaaráq aónaraae. miráámmá ketáámá íkéunatae. 14 Ítiráaeo-wayukama yaáqa íwaitana paá máqe-uraae. 15 íbêkaraqa naayón-ánón-ánón-áímmá yemá yoráutaamma miráuma tabaráábegoraa umá yeqtí yúyánámmá yawááq kéiye. ámáan-aimma yorautíyamma Îtu Káríqtoma wenamáa mi-qtátááqá tabarááberaa umá yeqtí yúyánákáké kanaaráq matuwániye. 16 miráimanibo waayúkama waéqma uyátárai-nakon-aama ítáama mi-tábáráábémá matúwáitata yemá kanaaráq árain-aimma kéitaae.

17 Aokaq-Áágómá ketáá matáunataama wemá uyátárai-nakoma wenamáárîq ketirunóbáqtáá máiye. uyátárai-nakoni Aágoma ketirunóbáqtáá kéberaitanama ketáái túyánákómá naayón-ámáán-áípíké paá kéumagiye. 18 ketáái tóípikemma tabaráábema kématuwainikaa umá Áánûqtuni tágama-yataaqa ketáámá kanaaráq aónanunatae. mirá éqtaa ketáámá óíqa aónai-kaapokaa umá wení tágama-yataaqa káqo-yuma kéyiraatunatae. ketáámá Áánûqturaa umá uyátá-maqma káureqtaa tágama anóniq umáe kéuyunatae. uyátárai-nakoma keqtáámá miráuma waéqtikenataa wegáráq Aágogaraq ketirunóbáqtáá kémaeyamma mimórámá mááye.

4

1 Áánûqtuni paru-yátáákómá íráqôniq kéumatikaitaqtaaboaqtaa ketáámá maa-máyáímá wemá tímikaitaqtaa kémayaunatae. miráitaqtaa ketáámá áráwáá íkéunatae. 2 mi-qtátááqá íma arupú éna íma árai-qtataaqtabama mirá íkéunatae. ímiye. aati-aatimá ketáámá waayúkama íma kémakatunatae. yaímma-wayukama yimuqá maqyikaíyábámá Áánûqtuni watáama íkéwaeraunataamibo paá árain-aimma tágama kétima-yimunatae. ketáái mayaíyábágáráqá Áánûqtun-aurakaqa waayúkama yemá tigaeyábá íma ígáae téq kétune. 3 min-áté-wátáágón áaimma ketáá túnnataama Mótetini óípi yawááq uráinikaa umá yawááq immá Áánûqtunopake nékaq máa-yuyaba mirá kéiye. miráuma yemá min-ókómá min-áípíké yimmá íma kanaaráq aónanoe. 4 ánibo Tááqtaama maa-márábí uyátárai-nakoma wemá árain-aimma aónaiyaba yeqtí yúramma mamá karopamá yíkaraiye. miráipoaqta itáíq-itaiq íma kéo-kayukama min-ókómá yekáq tágaimma íma kanaaráq aónanoe. Îtu Káríqtoni tágama-yataakoma íma kanaaráq aónanoe. ánibo Îtu Káríqtoma wemá Áánûqtugaraq mimóráé. 5 waabá-káyúkáti yúrakaq Îtu Káríqtoqtaba kétunatae. ketábátáámá íkétunatae. abo ketáámá paá kaqtó-wayukataama Îtuqtabagaraq keráwáqtábágáráq mayaímá kémayaunatae. 6 Áánûqtu tiráiye: “ókómá yuwaíyana kumayuqnóbáqá tágaino.” téna tiráitana ketáái tirunóbáqá kumayuqá aúkáimma Áánûqtuni ókómá kétagaiye. wení ókáráq tágama-yataakaraq Îtu Káríqtoni óíkaq ketáámá mamá karátíkáitaqtaa káonaunatae.

7 miráimanibo anómma tímikai-qtataaqa Îtu Káríqtoma maami-túráqtáá máunaraq tímikaiqtaae. ketáái túgoma miráuma mararáké-táápéqá tarôq umáraanikaa kéiye. ketáámá

káonaunatae. ketáámá mara-táápékáá umá ketúgoma aqnúnîq kéipoana akoqnáágoma ketirunóbáqtáá Áánûqtunopake kéitana keqtááyábá keqtááyôpakemma íkéiye.
8 ketáámá máqten-aukapakemma tú-tiqa matáunamanibo keqtáámá íma yatákáae. ketáái taíbaq-umaamma matáunataamanibo íma aónarauna-yataaqtabataa ketáámá paá awé kéunatae.
9 waayúkama keqtáámá táíq kéumatikaaqtaamanibo keqtááyôpakemma Áánûqtuma íma keqtáá tiyúkaiqtaae. 10 ímibo ketí túrake abugómá Îtuqtaba kétima-timiye. abo min-ábúgómá óq-wayukagaraq Îtuqtaba kétima-yimiye.
11 máqte-tupaama Îtuqtabama ketáámá púyôwaniq kéunatae. miraúma ketáái tútiq-yataaqtabama waayúkama Îtuni mái-akoqnaama káonaae. 12 ketáámá puyónúna-waaqokaq kéyunaboaqtaa keráwáqá aúwaraimma Îtunopake kanaaráq mayánoe. 13 owé. ketáámá Áánûqtuni watáagoma agamatá-kánnáábí tiráiniq umá ketáái táaikoma itáíq-itaiq íyábámá móraiq kéiye. maará kétiye:
“kemá itáíq-itaiq kéepoaq tiráune.”
téna mirá kétiye. miráuma ketáámá miráráá umá máunatae. itáíq-itaiq kéeqtaaboaqtaa kétunatae. 14 ítáaro. Áánûqtuma náawabi uyátárai-naqa Îtu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraimma wemá Îtute keqtáágáráq pukáanabikeqtaa mamá itó-umatikanoqtaae. keqtáágáráq keráwákáráq wenôpaqa Áánûqtuma tiwéqmenataa uwíniye. 15 ketáámá nôrawabi kéeqtaama keráwátábátáá túyánámmá kéitaunatae. máqte-kayukama náayuwabi Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma yímî-kayukama weqtábá yimuqá kémareta wení tágama-yataaqtaba tínoe.
16 miráuma ketáámá íma áráwáá kéunatae. ketúgoma máqte-tupaama uyátá-maqma aqnúnîq kéimanibo ketirun-íyápógómá uyátá-maqma akoqnáá kéiye. 17 áraimma ketáái ummaa-yátáákómá maa-márábímmá pááqyamma wáena ayáqtáá-kanaaraq íma wániye. ketáái ummaa-yátááqá maa-márábíqtábámá watúq-watuq umá wái-tagama-yataaqtaba yokaa kéumatikaiqtaae. mi tágámá-yátááqtábábóaqtaa ketáái ummaa-yátáátábámá íbêqa “pááqya-qtataare” kétunatae. 18 miráitaqtaa waayúkama kanaaráq aónaa-qtataaqtabama ketáámá túyánámmá íma kéitaunatae. abo mi-qtáatáákómá pááqya-kanaabi paá ánataginiye. miráimanibo waayúkama kanaaráq íma aónaa-qtataaqtabama túyánámmá kéitaunatae. abo mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaq watúq-watuq umá wániye.

5

1 ketáái túgoma miráuma tabaráábe-naupaq pááqya-kanaabi máunaikaa kéiye. ketáámá kéitaunatae. tabaráábe-namma ánataginaqtaama ketáámá Áánûqtunopake aúge-namma mayánúnatae. min-áúgé-námmá waayúka imá tarôq ínômanibo Áánûqtuma tarôq umákaimma aúge-tutaama wení márûpaq mayánúnataama matúq-matuq umá mánoe. 2 íbêq-kanaaraq maami-túráqtáá máeqtaama taáma kémareqtaa aúge-tuyabataa tikaíkáae téqtaa kétunatae.
3 ketáámá Áánûqtuni márûpaqo úyônanataama ketáái tirun-íyápógómá óq-tuwaratitaa mayánîmanibo 4 íbêqa maa-túráq máeqtaa ketáámá Áánûqtuni márûpaq uwíyábámá ôriq umá kétikaitaqtaa anómma taáma kémaraunatae. íbêq-tugotaama puínana anaaékaqa ketáái tirun-íyápógóqtábátáá íráqômma uyátá-maqma óq-auwaratima mayánîqtaba kétikaiqtaae. ketáái puí-túgótáámá káqon-auwaratigote wenamí-kenamin íyana aúge-tuwaratigotaama matúq-matuq umá mániye. minnáyaba ketáámá timuqá kémaraunatae. 5 miráuma Áánûqtuma keráwáqá maaminnáyaba mamá yokaa kéumatikaiye. wení Aokaq-Áágómá awaaméqá tímikaipoaqtaa mi-qtátáákómá yínîqtabama akoqnáá umá kanaaráq itánúnatae.
6 miráuma puíyábámá ketáámá íma ikatîq kéunatae. ketáámá káonaunatae. íbêq-turaq máeqtaama ketáámá uyátárai-nakokaq ímáunatae. 7 ketáái túrapikemma íma káonaunataamanibo ketáámá Áánûqtukaq itáíq-itaiq únnataama maami-qtátááqtábá “áraine” téqtaa kéitaunatae.
8 miráuma puí-yátááqtábámá ketáámá ikatîqa íkéunatae. owé. ketáámá maa-tútáámá paábaq yuwéqtaa uyátárai-nakote ko yagaroqtaanatáámá keqtáámá uyátá-maqma íráqôniq umátikaniqtaae. 9 miráimanibo ketááma maa-márábí mánunataabi wení márûpaq mánunataama wekáq mamá timuqá marakánáqtaa kéunatae. 10 itáaro. mi-kánáámá yínaqtaama ketáámá máqtemma Îtu Káríqtoni yainaí-ábíqtátágóní aúbáq itó-onunatae. mi-kánááráqá ketáámá móra-mora-yuma meyámmá mayánúnatae. íráqôn-aaiqtaba maa-túráqá tarôq únnataama íráqô-meyamma mayánúnataama táí-aaiqtaba maa-túráqá tarôq únnataama táí-meyamma mayánúnatae.
11 ítáaro. min-ákóqnáá-yáínái-kánáámá yínîpoaqtaa ketáámá waayúkayaba ikatîq kéeqtaa káqo-yuma timá-yimiyaba maqmá káonaananataa Îtuma yeqtí kúmiq-yataapike yemmá yiwirániye. Áánûqtu ketáaimma aónatukaiye. keráwákáráq ketáaimma kereáqti tirukaké

kéitaae. 12 móragaraq ketáái tíwîqa múte kéyauyunataabiyo? ímibo keráwáqá keqtááyábá timuqá maraígáae téqtaa kétunatae. ánibo mi-káyúkámá máqten-aiqtaba kéiteta miráoyuyaba kanaaráq yauwéqma timá-yimigaae téqtaa kétune. mi-káyúkámá móra-waigomma aónaawana yeqtí yúrakaq íráqôniq éna kéitaawana yeqtí yaákaq íráqôniq kéitata wenáama yemá kéitaae. miráimanibo wenarunóbákémmô yin-ááímmá aónama arútáaro. 13 yaímma keráwápíkémmá téq ketáái táagoma Áánûqtaba paá “neginaagí-aine” kétemanibo ketáámá mirá téqtaa keráwáqtábátáá túyánámmá kéitaunatae.

14 ketáámá nôrawabi únnataama Îtu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá mamá miráumatikaiqtaqtaa mirá kéunatae. Îtu Káríqtoma máqtemma keqtááyábá pukáitaqtaa kéitaunatae. ketáái tái-aaikoma mimórá táoqa wemá képuitana ánataguraiye. miráuma máqte-kayukama paá yenamáárîq yetábá mamá íráqôniq íyábámá Îtuma mirá íma ígáae téna kétiye. 15 ímibo máqte-kayukama wemmá amuqá marakaígáae téna kétiye. yeráwáqtábámá wemá púítana Áánûqtuma wemmá pukáipike mamá itó-umakaraiye.

16 naayóbáqá ketáámá Îtu Káríqtomma íma aónaraunaraqtaama maa-márábí-káyúkáráá umá wemmá aónaraunatae. miráimanibo íbêqa kéitaunataama wemá keqtáráá umá waayúkama íma máqe-uraiye. ánibo ketáámá maa-márábí-káyúkáráá umá waayúkati tái-aainabi íráqôn-aaiqtabama ítiraunatae. ímibo 17 móra-waigoma Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéitanama Áánûqtuma wení arunóbáqá mamá aúgeniq kéumakaiye. wení naayón-ááíkómá ánatagitana aúgen-auwaraimma áaimma átáma kémayaiye.

18 naayóbáqá waayúkama Áánûqtuni namuro-wáyúkámá íma máqe-uraakaqa Áánûqtuma maami-máqté-qtátááqá mirá-uraiye. minnâ wemá waayúkama wekáq yauwéqma yiwíqmena uwíyábá Îtu Káríqtomma timákáraiye. mikáké wemá káqo-yuma wekáq yauwéqma yiwíqme íyábá keqtáámá aúyakaiye. miráitana ketáái táagoma maará-uraiye. 19 waayúkama Áánûqtukaq yauwéqma yiwíqmena íyábá Áánûqtuma Îtu Káríqtoni arunóbáq máitana maa-márábí kukáiye. náayuwabi yemá maamin-áímmá ítáa-yuma Áánûqtuma yeráwáqtí kúmiqtabama íma agayániye. ánibo mi-kátáámá keqtááyábá “kanaaráq tínoe” téna Áánûqtuma kamuqá ítátimikaiqtaae. 20 márûqtaba-maruqtabama kemmá Îtu Káríqtoma timátíkaraitaq maamin-áímmá kétune. ketí tóyauqnapoma Áánûqtuma keráwáqá kétaayaiye. Îtu Káríqton-awikaq téq máqtemma kétima-yimune: “kúmiq-yataapike waeréraq Áánûqtukaq yauwéqma yero.” téq kétima-yimune. 21 abo Îtu Káríqtoma kúmiqa íma wáinana Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamé wemmá ámikaiye. miráuma ketáámá Îtu Káríqtogaraq mórabiqtaa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá kanaaráq mánunatae.

6

1-2 ketáámá Áánûqtuni mayaí-wáyúkámá keráwákáq inaa kétunatae: “maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtuma keráwáqá kétimimma paábaq íma yúwáaro.” téqtaa kétima-timunatae. abo Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánnáábímmá maará kétiye:

“íráqô-kanaaraqa keráwáqtí táama ítaraune. mi-kánááráq kemá keráwáqá aúyatikareq keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiraíyábámá kemá tíwáqnaa uráune.”

téna Áánûqtuma wení watáama agamatá-kánáábímmá kétiye. ítáaro. ibêq-kanaaraqa Áánûqtu keráwáqá tiwiránéna yokaa kéiye. owé. íbêq-yupaama keráwáqtí kúmiq-yataapike tiwiránáae téna kéiye.

3 miráuma maami-qtátáákómá Áánûqtunopakemma waayúkama mamá yáínáimma miráqtátáárîq íma kéunatae. mirámô onayábátáámá waayúkama ketáái mayaíyábámá téta “yemá aammá kárabaae” téta íma kanaaráq tínoe. 4 abo ketáámá Áánûqtuni mayaí-wáyúkámá máeqtaa ketáámá nôrawabi onayábátáámá Áánûqtuma mamá amuqá maraíkáae téqtaa kétunatae. ketáámá tú-tiqa kémayeqtaa ummaa-yátáákáráq matáunatae. 5 yemá keqtáámá tebûqa kétumetataa ánná-naupaq tiwíqma tíkaraaqtaae. taígani-kayukama áíkuteta keqtáámá íyámma umátikaraaqtaae. ketáámá kamáa káeqtaa taígani-nokaamma túmá íma waéqtaa taíbaq-yupaama aáwaqa íma naráunatae. 6 miráimanibo ketáái táaikoma kúmikaraq íma wáqe-uraiye. ketáámá kaayoné kéeqtaa waayúkayaba yaákare yiwé uráunatae. tirummá áraimma yímikaune. Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátikenataa wení Aokaq-Áágómá itaí-yátáákáráq akoqnáágaraq tímikaiqtaae. 7 ketáámá árain-aimma tiráunanataa ketáái arupú-aaikoma iyebóráá uráitaqtaa namuro-wáyúkámá tiyááneparabi tiyáánurapaqtaama ááíkaa uráunatae. 8 yaímma-taoqa waayúkama keqtááyábá íráqôn-aimma kéteta yaímma-taoqa tái-aimma tirááe. yaímma-taoqa ketáái tíwîqa múte kéyauyeta yaímma-taoqa timá tigaeráq tíkaraaqtaae. ketáámá árain-aimmo kétunataama yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá túbi marétataa ketáái táayabama “makatí-áíné” téta tirááe. 9 waayúkama yemá tíwîqa ítaretamanibo keqtááyábámá téta “yeqtí

yíwîqa íma wáiye" téta tirááe. yemá keqtááyábámá "képuyoe" téta tiráámanibo ketáámá maakáqá wamá máunatae. yemá keqtáámá ayáá atíkaraqtaamanibo ketáámá íma tíkamma pukáaqtaae. 10 ketáámá tiruqtabátáá uráunamanibo mimórá táoqa uyátárai-nakoqtaba timuqá kémaraunatae. móneqtabama ketáámá áwáyoq-wayukaraa máunataamanibo watúq-watuq umá wái-yataaqtabama waayúkama mamá oóta-kayukaraa umáyíkaraunatae. ketáái oótamma íma wáimanibo máqte-qtataaqa Îtu Káríqtokaqa ketáái minnáe.

11 Korítiani-marupaq ketíbâqawaayuo, maamin-áímmá keráwáqtôpaq agayáunataama ketáái tirunóbákéqtáá kéwiye. 12 ketáái tíbâqawaayuo, keráwáqtábámá ketáámá tirummá timí-yátááqá íma yáqtokaunataamanibo keqtááyábámá keráwáqá tirummá timí-yátááqá yáqtokaae. 13 ketáái iyápógoqtaba túnnaiqtaa umá maamin-áímmá kétima-timunatae: "keráwáqtí tiyáámma keqtááyôpaq árúqtuweraq ketáámá keráwáqtábá tirummá timúnnaiqtaa umá keráwáqá keqtáámá tirummá tíméro." téqtaa kétunatae.

14 íbêqa ókaraq kétima-timunatae. minnâ itáíq-itaiq íma kéo-yutema yagaroqtamá mayaímá mayaíyábámá íma maqmá aónaaro. íráqô-qtataakaraq kúmiq-yataakogaraqa mórabi íma kanaaráq yagaroqtamá wíyóye. mimórá táoqa tágama-yataakaraq kumayuq-yátáákáráqá mimóráíq íma íyóye. 15 móraiq umá Îtuyaa Tááqtaama náaraq umáwaq mimórá-yúyánákáq maraíyóyô? móra-waigoma Îtukaq arummá ámî-waigoma náaraq umáwaq arummá íma ámîn-nakotema yagaroqtáníyô? 16 ketáámá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni anó-monoq-namma máunatae. ketáámá Áánûqtuni anó-monoq-nakotaama óqtakarabi yaataq tarôq uráa-qtataakotetaa kenaaráq anón-anon-aimma tenúnataabiyo? ímiye. abo Áánûqtuma wenamáárîq naayóbáqá agamatá-kánnáábímmá tíráine:

"kemá yeqtí yirunóbáq maéq yeráwáqtê uréire ónúne. kemá yeqtí Áánûqtu máenata yemá ketí waayúkama mánoe."

téna kétena 17 káqon-aimma tiráine:

yeqtí aúkáapikemma yuwéraq yetôpake yatáqma nékaq máero. yaímma-yataaqa óqa uyátárai-nakokaq amíyamma íma ánekuiyaqa kemá keráwáqá tiwiránúne.

18 kemá keqtibomá máenaq keráwáqá ketáanimaarabi ketiyáámûmaaqa auránoe."

téna Áánûqtuma tiráine.

7

1 ketí tíkái-tibaqawaayuo, mirá téna tiráimma keqtááráq anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiqtaae. miráipoaqtaa ketáámá ketáái túgonabi tirun-íyápógómmá mamá táíq i-qtátáákónôpakemma waeránátae. Áánûqtuma wetábá ikatîqtaa únna-naqa máimma weqtábá aokarîq umá máiyabaae téqtaa ketáámá mánatae.

2 móragaraq kétima-timunatae. keráwáqtí tiyáámma keqtááyôpaq yaíkáráaro. ketáámá keráwáqá íma mamá táíq umátikeqtaa tú-tiqa í-yátááqá íma tímikaunatae. aati-aatimá ketáámá keráwáqá íma komarummá uráunatae. 3 mirá téq túnnama keráwáqá íma tigaaeráq mamá kétikaunamanibo mirá téq túnnama kemá ketirummá keráwákáq kétimeq maamin-áímmá naayóbáqá timá tímikaunnae. ketáágáráq keráwákáráqá puyónúnataabi tú wamá mánunataama mimórá-túyánákáq áíkuma mánatae. 4 kemá keráwáqtábá ka-muqá kéiteq keráwáqtí túma mamé kéuyune. keráwáqá kemmá umá tíqtaaiq kéo-kayukae. keráwáqtábábóaq kemá tú-tiqa kéitaqa timuqá kémaraune.

5 Maaterónia-marabaqa ketáámá tú-tiqa ôriq umá matáunatae. miráitana ketáái túgoma íma kanaaráq aagaráiye. máqten-aukapaq ummaa-yátááqá wáqe-uraiye. amegaa-túrátáámá ááiq-yataaqa abarokáq kéitana tirunóbátáámá ikatîqa í-yátááqá mirá-uraimanibo 6 Áánûqtu kégumena mi-káyúkámá náayuwabi yú-tirabi ummaa-yátááqá kémayaa-yuma yíwáqnaa kéiye. Tááítati yayamá irénaboana kemmá umá tíqtaaiq uráiye. 7 wemá íma paá yi-wáígómá mirá-uraibo wení watáagoma keráwáqtábá ti-wáígómá kemmá umá tíqtaaiq uráiye. wemá keqtáá timá tímîmma wemá keráwáqtê máitaqa keráwáqá wemmá umá aítaaiq kéeq keqtábá aónanaqtaa kéune téq tewana wemá timá tímikaiye. mi-kúmíq-yátááqá abarokáq pááq uráiqtabama keráwáqá tiruqtábá urááe téna timá tímikaiqtaae. keráwáqá keqtábá tiruqtábá umátíkáan-aimma wemá kétima-timitaqa kemá timuqá makáune. 8 ketí aúbama mi-kúmíqtábá naayóbáqá agatáunama min-áúbámá minnáyabagaraq tiruqtábá uráamanibo minnámo yuwáunana uráimma minnâ íráqône. pááqya-kanaama kemá min-áúbámá yuwaíyábámá tiruqtábá uráunamanibo íbêqa kemá kéitaunama keráwáqtí tirummá í-yátáákómá íma ayáqtáá-kanaaraqa wáqe-uráiye. 9 íbêqa kemá timuqá kémaraune. nôraq itaráq timuqá kémarauno? keráwáqá íma timuqá máráaqtababiyabo keráwáqá waeréq aúgen-amma matátababoaq kemá timuqá makáune. keráwáqtí tirukómá Áánûqtumma ákáiniq kéitapoaq keráwáqá tiruqtábá urááe. miráuma ketáámá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá íma mamá táíq uráunatae. 10 arummá í-yátááqá Áánûqtuma mamá abarokáq i-wáígómá waayúkama

keqtáámá tirummá mamá kéwaeraiye. mirái-waigoma Áánûqtuma keqtáámá kanaaráq tíwáqnaa íniye. minnáyabama ketáámá timuqá kémaraunatae. miráimanibo ketáámá maamárábí-káyúkáráá umá tiruqtábátáá onnamá minnágoma keqtáámá tíkamma puínîqtaae. 11 keráwáqtí tú-tiqtababoana íráqô-qtataariqa keráwáqtábá Áánûqtuma umátíkáimma aónaaro. tú-tikakemma nói-qtataarabi abarokáq iqtábámá túyánámmá ítáaro. arútama yabi-í-wáyúkámá aúkááe. keráwáqtí otaammá íma wáitaq tiráátiyabataa urááe. keráwáqá iyánáaq kéeq náayuwabi otaammá kutáá-yuyabama tíyamma umá yíkaraae. keráwáqá kemmá timónaiyabama wagéatikeq urááe. otaammá kúyo-yuma keráwáqá yemmá anónnáma táí-meyamma yímikaae. miráuma minnágoma keráwáqtí íráqôn-aaimma kétiraatinataa keráwáqtí tigaae-yátááqá íkewaiye.

12 min-áúbámá kemá agatáunama miráuma íma kúmiq-narabi otaammá kutái-waigoqtaba agataúpo keráwáqtábá agatáune. min-áúbámá kéráwáqá kéyorauteqa Áánûqtun-aurakaqa áraimma ítáamma keráwáqá keqtáá tirummá tímikaaqtaae. 13 minnáyaba ketáámá umá yíqtaaiq kéunatae.

Tááítati wemá keráwáqtábá tááugaa kétenama amuqá kémaraitaqtaa ketáágáráqá timuqá uyátá-maqma makáunatae. íbêqa keráwáqtábámá wemá kaayaq-áúyánámmá íkéitaiye. 14 taígani-taoqa keráwáqtí tumá mamé uyúnnayabama íbêqa keráwáqá wemmá aráátiraamma keráwáqtábá kemá túma mamé uyúnnama íma arábaraune. kéma túma maméq uyún-aikoma áraimma abarokáq uráiye. 15 ánibo Tááítatima wenáama yaguyaqtukáaqtaba aákaq matokéna keráwáqtábá arummá kétimiye. keráwáqá wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaq uréq tikaq múte ákaraae téna kétiye. 16 keráwáqtábá kamuqá kéitatuwepoaq kemá timuqá ôriq umá kémaraune.

8

1 ketáái tíbâqawaayuo, ketáámá Áánûqtuni íráqô-qtataakoma wení waayúkama maakáq Maateróniabaq áíkuyo-yuraq miráiqtaba timá-timenaqtaa kéunatae. 2 mi-káyúkámá yemá anómma makatí-yátááqá mayéta yútiq-yataaqa taíganimma matááe. miráimanibo yemá Îtuqtabama yimuq-yatááqá ógiqma kémayaae. yemá ôriq umá áwáyoqa máqe-uraamanibo yemá aáwarabi unáákáqtôma íma makáawata ítaretaboata yíwáqnaa í-yátááqá áwáyoq-wayukama Yérútáárebaq máa-yubaq yúwáawana uráiye. 3 yeqtí oótapikemma taíbaq kéyime. mirá kéeta ketáá yemmá yimónáúnataama yemá aqtórárîq o-qtátáákáráq kéyime. minnárakemma yemá anónnáma yauwéqma íma mayaígónîq umá kéyime. 4 áraimma yemá yeqtí mónerabi oótamma Yérútáárebaq áwáyoq-wayukama yimíyábámá keqtááráq inaa téta ítama aónaraae. 5-6 ááqibo yemá taíbaqo yímêmma ketáámá íma yimónaraunatae. áqnáabaqa yemá yenamáárîq yetábá uyátárai-nakomma ámîqtuweta mikákémmá yenamáárîq yetábá Áánûqtuma akáinaiq íyábá keqtáámá tímikaae. Tááítatima wemá keráwáqá koma kétimonenama keráwápíkémmá keráwáqtí amí-yátááqá Áánûqtuni waayúkayaba Yérútáárebaq máa-yuyaba wemá áaimma átáma áíkaiye. íbêqa maamin-áúbámá keráwáqtôpaq maménа kéwiye. miráuma maami-máyáímá mamá ánataikaae téqtaa timá ámikaunatae. miráuma wemá keráwáqtí amí-yátááqá mamá yorupáinawaigoma keráwáqtí amí-yátáákómá keráwáqtí tirukaráq kéyime téna yiráátiniye. 7 keráwáqtí íráqôn-aimma anóne. ánibo Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraae. íráqôn-aimma kétewana keráwáqtí itaí-yátáákómá anóne. keráwáqá tirummá keqtáá tímêqtababoaq arútái-qtataariq ínéq kéoe. keráwáqá taíbaq matáawaqtaa keráwáqtí paru-yátáápíké uyátá-maqma yimígáae téqtaa kétunatae.

8 minnáyaba kemá keráwáqá íma kéwakutunamanibo kemá máqtemma Áánûqtuni waayúkama maakáq paá yimónáunama taígani-qtataaqa miráuma kéyimewaq kemá keráwáqá tirummá yimíyábá makáqma kétimonaune. 9 Îtu Káríqtoma keráwáqtábá arummá tímîmma káonaae. wemá máqte-qtataaqa makáimanibo keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniqtabama wemá áwáyoq-naqa maa-márábímmá aúkáiye.

10 írêq-karitimaatiraqa keráwáqá áqnáabariq umá Îtukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa ínéq túyánámmá ítaraae. miráitaq yetôpaqa aáwakaraq mónekaraq yúwáawana uráiye. miráitaq íbêqa maará kétune. 11 nóinawabi áaimma átáreq mamá ánataraaqtabama taákaq máráaro. minnâ íráqô-qtataare. miráinaq nôraq umáwaq kanaaráq keráwáqá yimínô? mútûq yímero. 12 waayúkama náaraq umáwabi mútûq yímêmma minnâ íráqône. ketáámá nôraq umáwabi matoráunataama Áánûqtuma káonena íma matoráunayataaqtabataama minnâ “yímero” téna íketiye.

13 maamin-áímmá tennayábá keráwáqá taíbaq yimíyatawaq tébakaq Áánûqtuni waayúkama pááqyamma yimínoe téq íma kétune. 14 ímiye. máqte-kayukama náaraq umáwabi mútûq yimínêtama yímero maa-kánááráqá keráwáqá Korítianibaq-wayukama taíbaq kématoraamanibo Áánûqtuni waayúkama Maateróniabaq máa-yuma yemá yenamáárîq aáwaqtababi móneqtaba

kéoe. anaaékaqa yemá taíbaq mayaíyaqa keráwáqá tíwáqnaa íyábá íyatama yemá keráwáqá tíwáqnaa ínoe. miráráa umá keráwáqá wenáwáqnaa-wanawaqnaa oro. 15 Áánûqtuni agamatá-
kánnáábí maará téna kétiye:
“min-nákómá náawabi taíbaq mamá áíkui-waigoma mórama áábátákárîq íkéitana min-nákómá
náawabi pááqyamma mamá áíkui-waigoma umaatamá kémaiyaiye.
téna mirá kétiye. 16 Áánûqtuma Tááítatimma mamá keráwáqtábá arummá timí-náqá
aúrákaraiye. minnáyaba kemá Áánûqtukaq timuqá kémaraune. 17 ketáámá Tááítatiqtaba
maamin-áúbámá maména keráwáqtôpaq wíkáae téqtaa kétunanataa wemá ôriq umá kákaiye.
18 ketáámá Tááítatite yagaroqtamá móra tíbâqawaaraa-naqa timákaunanataa mibáq
kéwiye. wemá Áánûqtuni átê-wataama waabá-káyúkáráq kétitataboata taígani Áánûqtuni
waayúkabikemma wemmá wenóíkaq káonaae. 19 Îtukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá yemá wemmá
ketáátê wíyábámá taígani-kayukabike aúyarakaraae. wemá áwáyoq-wayukama itáíq-itaiq kéo-
yuma Yérútáárebaq máa-yuyaba amí-yátááqá yorupaíyábámá wemá Tááítatima áwáqnaa
íniye. miráinata óq-wayukama Áánûqtuni waayúkama wenáwáqnaa-wenawaqnaa ínéta aónéta
Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.
20 kaayaq-nákórátá yagaroqtamá mamé kéwiyatama waayúkama téta “maami-táíbáq-
mónéqá yuwáunanataa wimmá íarutainiq únnatae” téta kanaaráq ítinoe. 21-22 Áánûqtun-
aurakakaraq waayúkati yúrakakaraq arútáiniq ónáqtaa kéunatae. miráitaqtaa maami-kááyáq-
nákátê yagaroqtamá wínîmma káqomma móra-naqa ketáámá kétimakaunatae. taígani-taoqa
wemmá makáqma aónáunataama wemá aati-aatimá yíwáqnaa íyábámá ôriq umá kákaiye.
íbêqa wemá keráwáqtábá kamuqá kéitenaboana uyátá-maqma yíwáqnaa íyábá kákaiye.
23 Tááítatima ketíbárawaama keráwáqá tíwáqnaa íyábá ketê mayaímá yagaroqtamá
kémayaiye. ánibo káqomma maa-kááyáqá tíbâqawaaraa-nakama yenákámá Áánûqtuni
waayúkama áíkuyo-yuma timáyikaayata kéoye. min-nákámá miráuma Îtu Káríqtoni tágama-
yataakoni amammóye. 24 yemmá keqtirummá yimígónîq umá yímero. mirámô íyatama
máqtemma keráwátábátáá túma maméqtaa uyúnnataama minnâ “áraine” téta tínoe.

9

1 Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaqa yíwáqnaa íyábámá kemá keráwáqtábá íkétune.
2 keráwáqá yíwáqnaa ínéq oqtábámá kemá kéitaune. kemá keráwáqtábámá Maaterónia-
wayukaraqa túma mamé uí-áímmá tiráune. maará téq timá yímikaune: “ketáái tíbâqawaayuma
Karíki-marabaq Korítiani-marupaq máa-yuma yemá írêq-karitimaatiraqa yíwáqnaa ínéta yokaa
uréta paá yokaa umáae kéuyoe.” téq timá yímikaune. keráwáqá yíwáqnaa ínéq yokaa
uráatababoana yemá mamá yíwáqnaa íyábámá yíkaraiye. 3 íbêqa kemá kaumo-wáyúkámá
timáyikaunata keráwáqtábátáá tú mamé uí-áímmá túnnayabataa “árainabiyo?” téta itáneta
kéoe. keráwáqá keráwáqtí amí-yátááqá yokaa umá mánoe téq timá yímikaune. 4 miráinata
anaaékaqa Maateróniabake-kayukama yemá ketê yagaroqtamá uréta timónáiyamma keráwáqá
yokaa íuraiyanama ketáái tigaemá anómma wániye. ketáámá keráwáqtábámá túma mamé
uí-áímmá timá yímikaunatae. miráimanibo keráwáqá yokaa ímo uráiyanama keráwáqtí tigae-
yátáákómá ketáái tigaemá uyátá-maqma anómma wániye. 5 miráuma maami tíbâqawaaraa-
kayukama áqnáabaqa keráwáqtôpaq íyamma minnâ íráqône. mi-mónéqtábá yiménúne téq
timá akoqnáá uráamma yemá keráwáqá tíwáqnaa umá mamá yorupánoe. miráuma yokaa
kéinaraq kemá ko yamá ónúne. amí-yátááqá áqa yokaa uráiyanama Yérútáárebaq máa-yuma
yemá “keqtáá timínéq kéoe” téta itánôwaqtaa ketáámá keráwáqá íma tiyárekaq yoráunaqtaa
mirá kéoe. 6 taákaq maannáyaba márâaro. náawabi yópí pááqyan-anayumma uqmaréna-
waigoma pááqyan-aawaqa mayánîmanibo náawabi taíbaq-anayumma uqmaréna-waigoma taíbaq-
aawaqa mayániye. 7 miráinaq keráwáqá móra-mora-yuma nôraq umáwabi yiminéqa yiméraq
móra-waigoma káqo-wamma ayárekaq íma yoraíno. náawabi yimíyábá amuqá márái-waigoma
Áánûqtuma weqtábá kákaiye. 8 keráwáqá nói-qtababi íya-qtataaqtabama taíbaq-tuyanamma íma
ítáaro. Áánûqtuma keráwáqá nói-qtataaqtababi o-wáigómá uyátá-maqma timíniye. miráipoaq
keráwáqá aati-aatimá káqo-kayukama kanaaráq yimínoe. 9 Áánûqtuni watáama agamatá-
kánnáábi mirá téna kétiye:
“wemá áwáyoq-wayukama taígani kéyimitana wení kaayoné-yátáákómá watúq-watuq kéiye.”
téna Áánûqtuqtaba kétiye.

10 waéqma itaí-áímmá ítáaro. ánayumma úbî-waigomma Áánûqtu wemmá ánayumma kámiye.
mikáké ánayumma úbî-waigoma anaaékaqa aáwaqa mamá kénaiye. miráráá umá Áánûqtuma
keráwákáráq timínaq keráwáqá kanaaráq kaayoné-yátáákómmá ubínoe. mikákémmá kaay-
oné-yátáákómá taíganin-aramma pááq ínoe. 11 Áánûqtuma keráwáqá umaatamá timínaq
keráwáqá aati-aatimá káqo-yuma yímîqma kanaaráq ínoe. miráuma mi-káyúkámá yemmá

keráwáqá yíwáqnaa o-yúmá Áánûqtukaq “tíkáiye” téta kerawáqtí amí-yátááqá yemmá yímênatataama tínoe. 12 káqo-yuma yimíyábámá mirá-uraiye. keráwáqtí amí-yátááqnápó Áánûqtuni waayúkama Yérútáárebaq máa-yuma yíwáqnaa íyana keráwáqtí amí-yátááqtábámá yeqtí yimuq-yatáákómá yuwáaqma wéyáwé íniye. mirá-iyaqtabama yemá taígani-taoqa Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe. 13 miráinata ókaraq keráwáqtí amí-yátáákómá yemmá yirááténama minnâ Îtukaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá árai-qtataare. keráwáqá yemmá kéyimiyatama káqo-yugaraq Áánûqtukaqa “tíkáiye” tínoe. keráwáqtábá yemá téta “átê-wataama kéitepoaq mirá kéoe” téta tínoe. ánibo taíganimma keráwáqá yíwáqnaa oqtábámá yemá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe. 14 anómma íráqô-qtataakoma Áánûqtuma keráwápí makáitataboata yemá máqtemma keráwáqtôpaq yínéta kéoe. yemá keráwáqá yirummá kétimeta keráwáqtábá nunamummá tínoe. 15 Áánûqtuni anómma timí-yátááqtábámá wekáq “tíkáiye” ténátae.

10

1 kemá Póroma íbêqa Îtu Káríqtoni kaayoné-yátáákáráq kétima-timune. kemá nékaq máeqa akoqnáá-aimma kétima-timunamanibo kemá keráwáqtê máeqa aqnún-áímmá kétima-timune téta yaímma-yuma kéte. 2 kemá keráwákáq inaa kétune. keráwáqtôpaq onnamá kemá keráwáqá akoqnáá-aimma mamá timá-timiyabama íoro. kemá akoqnáá-aimma tíyábámá kanaaráq kéitaune. ánibo yaímma keráwápíkémmá téta keqtááyábámá “maa-márábín-ááímmá kéwaraae” tiráámma min-áímmá íma áraine. 3 ketáámá maa-márábíqtáá máunamanibo maa-márábín-áímmá íma kéwaraunatae. miráuma maa-márábí-káyúkámá ááiqa kéowaqtaama ketáámá ááiqa íkéunataae. 4 ketáái iyebógómá maa-márábí-káyúkáti iyebógóráá íma uráiye. táígo-qtataakoni tí-kúrúmá yawitínîqtaba ketáái iyebógómá Áánûqtuni akoqnáárake kéiye. ketáámá unítîq-aikaraq 5 yúma mamé uí-áíkáráq kéyawarapaunatae. máqte-qtataakoma Áánûqtumma aónaiyabama aapi aúyáráimma ketáámá kéyawarapaunatae. máqte-tuyanamma yatâmma yáqtoqmataa mamá Îtu Káríqto tiníq umá kéwaraunatae. 6 yemá náayuwabi yeqtí yóyaukakemma téta “ketáámá Îtu Káríqton anaaé kéwaraunatae” kétetamanibo wemá tiníq íma o-yúmá ketáámá yemmá tái-meyamma yiménáqtáa yokaa kéunatae.

7 Korítiani-marupaqa keráwáqtí túrakaqa nói-qtataarabi abarokáq uráiqtabama aónaaro. min-nákómá náawabi téna “kemá Îtu Káríqtonnamune” tínna-waigoma maannáyaba aákaq maraíno. ketáágáráqá Îtu Káríqtonnamunatae. 8 kemmá Áánûqtuma náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áímmá ôriq umá túnnama paá taákaq máráaro. kemá keráwáqá mamá akoqnáá ónáápoaq mirán-áímmá kétune. aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá yawarápanaaq mirán-áímmá kétune. ánibo ketááyabama tigaemá íkeune. 9-10 min-nákómá téna “Póroma wení aúba-wannaanapo keráwáqá mamá ikatíq umátikanena kéiye” tínnama minnâ íma árain-aimma kétiye. kemá itáunama yaímma-wayukama keqtábá téta “wení aúba-wannaagoma anómma akoqnáá-aimma kétimanibo wemá paá pááqyamma aqnún-náqá máitana wenáagoma íma kateko kéiye” téta keqtábá kéte. 11 mi-káyúkámá yemmá keqtááyábá maará téraq timá yímero: “Korítiani-marupaq yemá íyamma yeráwáqtí yáaikoma miráuma népaq máeta aúbabi agatáánîq íniye.” téraq timá yímero.

12 mi-káyúká yemá yetábá anón-aimma téta yeqtí yúma maméta uyátáaniq umá ketáámá íma mirá-onunatae. yemá yenamáárîq yeqtí ámáan-ainapo yetábá maqmá káonaae. negi-naagí kéo. 13 ketáámá túma mamé uí-áímmá ókaraq-okaraq umá tíq-tiq umá íma tenúnatae. ketáámá Áánûqtuni ámáan-ainapo ketábátáá kenamáárîq maqmá káonaunanataa keráwákáq wení átê-wataama tíyábá keqtáámá Áánûqtuma mayaímá tímikaiqtaae. 14 aati-aatimá ketáái náápaamma Áánûqtuma tímikai-waigoni ámûraapaqtaa íkéunataamibo Korítiani-marupaq keráwáqtôpaq uráunataama Áánûqtuni náápaakon aménáápáqá uráunatae. 15 miráitaqtaa ketáámá yaímma-yuma keráwápí mayaímá máyáaqtabama ketáái túma íma múte maméta kéuyunatae. ímibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakoma anóniq ínnama aónanaqtaa kéunatae. ánibo Áánûqtuni ámáan-aimma keqtááyábá waráiyanama keráwáqá tíwáqnaa umátaa átê-wataama mamé wéyáwé íyábátáá keqtáámá kétikaiqtaae. 16 keráwáqá tíwáqnaa íyaqtaama átê-wataama Îtuqtaba uyátá-maqma népaq-marabiqtaa kanaaráq timá-yimenunatae. káqo-nakoma áqa waabá-káyúkáti yúbáq timá yímikaina-marukaqa timá-yimiyabama ketáámá íketikaiqtaae. ánibo káqo-wama matáina-mayaiyabama ketáámá túma mamé uí-áímmá ítenunatae. 17 náawabi aúma mamé uí-áímmá tínénama uyátárai-nakoqtaba tíno. 18 abo mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí yúma maméta úyô-yuyabama Áánûqtuma íma kákaiye. mi-káyúkámá náayuwabi uyátárai-nakon-awiqa maméta úyô-yuyaba wemmá kákaiye.

11

1 ánibo íbêqa áráwáá umá yaímma-wataama ítáaro. yaímma óq-wayukama téta “min-áímmá
neginaagí-aine” tínoe. 2 minnáe. waagómá ánáakoqtaba kárún-aimma timákáinikaa umá
Áánûqtuma keráwáqtábámá káqo-yuti minnáma maíyábá íma kétikaitaq kemá kárún-aimma
kétima-tikaune. keráwáqá paá Îtu Káríqtomma wenamáa wenná máiyaba kétikaiye. miráuma
aúgen-inaarugoma waatê íma yagaroqtaréna awaikókáq áqnáabaq winíkáá umá keráwáqá
mamá Îtu Káríqtomma aménáá kéune. 3 naayóbáqá iraakabayaakómá Íbima kaaqaari-
áínápó wemmá makákáine. mimórá-tái-yátáákómá keráwáqá mamá waéqma keráwáqtí
túyánámmá Îtu Káríqtonopake mamá paábaq yuwaíyábá táaqa kégaiye. 4 min-nákómá
Korítiani-marupaq wemá waabá-káyúkátí yúbáqá ketáámá Îtu Káríqtoqtaba timá-timunaiqtaa
íma tiráibo wemá óq-aimma kétiye. wenôpake máyáan-aikoni áaikoma ketáámá timá-timunaqtaa
kéitaan-aikoma ôrikaa umá mamé kéuyoe. káqon-aimma kéitaamma keráwáqtí taákoma agaro
kéiye. 5 mi-káyúkámá téta “Áánûqtuma keqtáá timátíkaraiqtaae” téta kétemanibo yeqtí yáagoma
ketáagoni ámûraaq wíyábámá íma itáíq-itaiq kéune. 6 kemá íráqôn-aimma waayúkati yúbáq
íma kétunamanibo itaí-yátááqá ketáámá kémayaunaqtaa keráwáqá máqtemma minnáyaba ítama
kétagaae. waabá-káyúkátí yúbáqá taígani-tupaama taígani-qtataaqtabataa timá tímikaunatae.

7 kemá keráwáqá waabá-káyúkáráq kétima-timeqa móneqtaba keráwáqá íma ítama
aónaraapoaq minnáyaba keráwáqá pááqya-tiwiqa kéyamatimeo? kemá ketí túma mamé
kuképoaq keráwáqtí túma múte mamé kéuyune. minnáyabama kemá otaanáq kutáuno?
8 Áánûqtuni waayúkama káqo-kaqo-marabaq mórabi áíkuyo-yuma keráwáqtôpaq kéyunatama
yemá kemmá móneqa yoqmá tíwáqnaa éta tímikaae. 9 kemá keráwáqtê máeqa aáwaqa
nanúnayababi naammá waénúnayabama keráwákáq íma ítama aónaraune. Maaterónia-
marabake tíbâqawaaraa-kayukama yemá kemmá tímikaae. mirá-oqtabama kemá keráwáqá íma
mayaímá timéq arátikaraune. miráitaq aati-aatimá kemá keráwáqá íma mamá káratikaune.
10 mútûq árain-aaikomma kemá Îtu Káríqtonopake matáunagaraq kétima-timune. Áánûqtuma
náápaamma tímikaiqtaba túma mamé uí-áíkón áaimma Karíki-wayukama ketôpake ímayanoe.
11 nôraq itaráq maamirán-áímmá kétuno? miráitaq kemá keráwáqá tirummá íyaq kétimuno?
ímiye. Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá tirummá kétimune. 12 miráimanibo kemá
keráwáqtôpakemma móneqa íma mayánúnama mirá-onayabama mi káqo-kayukama náayuwabi
waabá-káyúkáráq watáama te-yúmá yemá áraimma íma kanaaráq mirá tínoe. minnâ
“ketáái mayaígómá yeqtí mayaígótê móraiq kéiye” téta árain-uramma íma kanaaráq mirá
tínoe. 13 yemá kaaqaari-tímáyíkárái-káyúkámóe. keráwáqá kémakateta yemá Îtu Káríqtoni
timáyíkarai-kayukaraa kéoe. 14 minnáyabama keráwáqá íma iyánáaq oro. Tááqtaama wemá
waayúkati yúrakaqa mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakaa kanaaráq aurániye. 15 miráinata
Tááqtaani mayaí-wáyúkámá yemá waayúkati yúrakaqa timáyíkaraa-kayukaraa kanaaráq
auránoe. abo íma iyánáaq oro. anaaékaqa yeráwáqá anónnáma tái-meyamma mayánoe.

16 naayóbáqá kemá maará téq timá tímikaune. yaímma-wayukama téta ketáayabama negi-
naagí-aine tiráámanibo keráwáqtí túyánápímmá mirá téqo kéiteqa paá neginaagí-nakon-
aama ítáaro. íbêqa túma mamé uí-áímmá pááqyamma tenúne. 17 maamin-áímmá kemá
uyátárai-nakoni náápaakon aménáápáqá íma kágayaune. miráuma Korítiani-marupaq keráwáqtí
aúkáapikemma mi-négínáágí-nákómá wetábá taíbaq-aimma ôriq umá kétiye miráráá umá
kemá tenúne. 18 óq-wayukama mi-qtátááqá mayáiyatababi mi-qtátáárîqo í-yatabama yeqtí
yúmo mamé uíyaqa kegáráq ketúma mamé uyónúne. 19 keráwáqá neginaagí-wayukati yáama
kanaaráq kéitaapoaq ketáagaraq ítáaro. 20 káqo-nakoma keráwáqtábá wení ánná-wayukaraa
máigaae téna tin-nákón áama keráwáqá kéitaae. aáwaqa kámeq wemmá ayúwáawana keráwáqtí
túyánámmá kéyabitiye. wemmá ayúwáawana wenaúma maména kéuyena anaaékaq keráwáqtí
tóíqa yuraapániye. 21 kemá aqnún-náqá máepoaq keráwákáqá miráíyaq kéumatikauno?
miráimanibo íbêq-kanaaraqa máqte-kayukama yeqtí yúma maméta kéuyoe. miráinaq íbêqa
kegáráq neginaagí-nakoraa umá túma maméq uyónúne. 22 mi-káyúkámá náayuwabi yeqtí
yúma maméta úyômma yemá Íbaru-wayukabiyo? kegáráq Íbaru-naqune. yemá Ítíráaeo-
wayukabiyo? kegáráq Ítíráaeo-naqune. yemá Áábaraan-anna-wayukabiyo? kegáráq Áabaraan-
annabike-naqune. 23 yemá Îtu Káríqtoni kaqtó-wayukabiyo? kemá mi-máyáíyábámá uyátá-
maqma íráqôniq kéune. ítáaro. taígani-taoqa minnáyaba ánná-naupaq máqe-uraune. taígani-taoqa
ketúraqa yátarakekaraq tebûqa yimí-ánnárákékáráq tíkakaae. miráuraamma taígani-tupaaboaq
kemá kanaaráq minnáyabama íma yorautónúne. taígani-taoqa tebûqa tímikaaqtabama
púyôwaniq uráune. maaminnáyaba túma mamé uí-áíkómá neginaagí kéimanibo 24 káqo-kaqo-
kanaaraqa Ítíráaeo-wayukama móra-tiyaapaq-yupaama tebûqnapo taíganimma (39) túma yurákáae.
25-26 káqo-kaqo-kanaaraqa kaumo-yúpáámá yáánápó tíkakaae. móra-taoqa óqtanapo iyaabóma
tíkakaae. kaumobáq únópí-káárébímmá máunana yokíkáiye. móra-taoqa únókón ámûraaqa

móra-wagaagaraq nokáákaraq paá mayaqmé uréire uráunama mibáqá kuti-nópímmá nommá ôriq umá aúgípimma paá aqtaráune. yaímma-taoqa moyá-káyúkámá yáqtoqma tiwíkaae. yaímma-taoqa ketí waayúkama Ítíráaeobakemma tíkamma kéwaraawata óq-taoqa Yéqtaaeo-wayukama tíkamma wakááe. anó-marupakaraq kaqmáápaqa waayúkama íma máa-marabakaraq únópítábágáráq ikatíq kéunata kaaqaari-tíbáqáwááráá-káyúkágáráq yemá kemmá mamá ikatíq umátíkaraae. 27 kemá ketí mayaímá matéq kammáa uráune. yaímma-taoqa kemá túmá íma waéq aáwaqtababi noqtábámá táayaba uráune. taígani-tupaama aáwaqa áraimma íma naráune. kemá yaugíqtábá kéunana ketí unáákáqtôgaraqa íma wáqe-uraiye. 28 máqte-tupaama ókon-oko-kayukama Îtuqtaba áíkuyoqtabama kemá taíbaq-tuyanamma ítaraune. 29 yeráwápíké yaímma-yuma aqnúnîq kéowaqa yeráwáqtábábóaq kegáráq aqnúnîq kéune. ánibo yaímma-yuma yemmá yíwíqma kúmiq-yataapi mamá kéyikaawanama minnáyabama kemmá tíyamma kéiye. 30-33 Tamáátikati-marupaqa anómma yabíkái-naqa (kíni) Arétatima wení kawáá-wáyúkámá timáyíkáitata máqten-aukapaq yabíkéta kemmá yáqtoraneta urááe. miráimanibo ketí aanábó-wáyúkámá kamáágupi tiwítikareta ánnáma kúmaketa motóqapike yabitimá márû-kurugoni aaumépaq tiyúwáawaq péqmareq kóuraune.

kemá túma mamé uí-áímmá tennamá maami-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemmá mamá aqnún-nákáá káuqtikaiye. Áánûqtuma uyátárai-naqa Îtu Káríqton aboámá kétaimma maami-qtátááqtábá kemá kaaqaari-áímmá íma kétune. wenáwîqa watúq-watuq umá múte yaúyóro.

12

1 ketí náápaaqtaba túma mamé uí-áímmá neginaagí-yataaqanibo paá móragaraq tenúne. íbêqa ketí kaikáá qtátááqtábágáráq uyátárai-nakonopake awaaméq-yátááqtábágáráq tenúne. 2 kímora-naqa Îtun anaaé kéwarai-naqa aónaunana wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá yanaa-márúkáq yaúmena utáiye. min-nákómá wenaúraraq utáí paá arun-íyápóáq utáiyo? kemá íma kéitaunamanibo Áánûqtu wenamáa kéitaiye. minnámo pááq uráimma naayóbáqá títaupake kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima kégoiye. 3 ókaraq kétune. wemá wanaúgaraq máqe urárani íyaq wenaúgaraq máqe uráraniyo? kemá íma kéitaune. Áánûqtu wenamáa kéitaimanibo kemá itaúnama áraimma wemá páátákáá Áánûqtuni mú mikákáá íráqô-marukaq utáiye. 4 mibáqá ítarai-qtataaqtabama watáanapo kanaaráq íma tewánîq uráiye. maami-qtátááqtábámá maa-márábí-káyúkámá yeqtí yóyaukakemma íma tero. 5 miráuma min-nákóqtábámá túma mamé uí-áímmá kétupo kenamáárîq ketábámá ítenune. mi-qtátáákómá keráwáqá tiráátimma kemá aqnúnîq únna-yataaqtaba yenaméa mi-qtátááqtábá túma mamé uí-áímmá tenúne. 6 kemá ketábá túma mamé uí-áímmá tennamá kemá neginaagí-nakaa íma ónúne. ímiye. árain-ain-aatuqma tenúne. ááqibo kemá túma mamé uí-áímmá íma tenúne. watáama téq nôrawabi únna-yataakoma waayúkama mamá ketí árain-aaimma kéyiraatiye. kemá ketí árain-aaikoqtabama íma uyátá-maqma máunaboaq ketí túma íma mamé uyónúne. kemá ketábá túma mamé kéuyonatama waayúkama yeqtí yúyánápímmá tétama “wení árain-aaikoqtabama uyátá-maqma wemá anómma máiye” téta tínomanibo min-áímmá íma áraine.

7 kemá anómma íráqô-qtataaqa aónaunayabama ketí túma mamé uíyábámá Áánûqtumma íma kákaiye. miráuma wemá kemmá túti-qyataaqa tímikaitana ketúraqa arerí yagoni áwáyaakoraa kéiye. miráuma mórama Tááqtaani kaqtó-nakoma kemmá tebûqa tíminikaa kéiye. kemmá mamá aménáápáq tíkáitaq máunaboaq ketí túma kanaaráq íma mamé uyónúne. 8 kemá uyátárai-nakomma maami-qtátááqá matuwaíkáae téq kaumobáq ítama aónaraunamanibo 9 wemá maará téna kemmá yauwéqma timá tímikaiye: “wenamáa ketí íráqô-qtataakoqtaba emá kéone. miráitaa emá aqnúnîq kéonanama ketí akoqnáágoma emmá íráqôniq umákaitana akoqnáá pááq kéiye.” téna yauwéqma timá tímikaiye. miráinaq kemá aqnúnîq únnayabama túma mamé uí-áímmá kétenana Îtu Káríqtoni akoqnáágoma kemmá yaútûma ánáakutikaniye. 10 Îtu Káríqtoqtabama aqnúnîq íyábámá kemá timuqá kémaraune. kemá yikárárán-áímmá kémayeq tú-tiqa kémayaune. ókon-okomma ummaa-yátááqá kémayaune. waayúkama kemmá mamá táíq kéumatikaae. taíbaq áwáábiq-yataaqa abarokáq pááq kéimanibo máqtemma mi-qtátááqtábá Îtu Káríqtotababoaq itó-uma akoqnáá kéune. mirái-qtataakoma ketôpaq yiqtábámá kemá timuqá kémaraune. kemá aqnúnîq únnama mikákémmá mi-kánááráq kemá akoqnáá-naqa káuraune.

11 kemá neginaagí-nakaa kéumanibo keráwáqá kemmá mamá túma mamé uí-áímmá kétimatikaiye. keqtábá túma mamé uígónîq-wayukama umá máero. kemá íma anó-naqa máunamanibo mi-kááqáárí-tímáyíkárái-káyúkátí yiménáápáqá íma máune. 12 keráwáqá kétimonaawaq kemá máqte-qtataariq únna-waigoma áraimma timáyíkarai-kayukati yáaimma keráwáqá kétiraatiye. ánibo Áánûqtuma kekáké anón-awaameq-yataakaraq anó-mayaigaraq kémayaitaq keráwáqá aónaraae. ketí namuro-wáyúkámá kemmá mamá táíq kéumatikaamanibo kemá paá miráuqte

kéuyunaq aónaraae. 13 káqo-kaqon-aukapakemma Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yuti aúkáapikemma kemá keráwáqtábá márú mikákáá pááqyan-iraq umátíkarauno? kemá keráwákáqá meyáqtábá íma ítama tímonaraunapoaq minnáyabawaq keráwáqá tirummá kéiyo? kemá kerawáqá íráqôniq umátikaunayaba keráwáqá ítama aonéq “ketí kúmiqa paábaq matuwéq tiwikátúwáaro” téraq tenúno?

14 íbêqa kemá kaumobárîq umá keráwáqá ko timónanaaq yokaa kéune. ánibo keráwáqá kemmá yaímma-yataaqa timéq tíwáqnaa ínôqtabama íma ítama aónanune. keráwáqtí móneqtabama kemmá íma kétikaiye. ímiye. Îtukaq itáíq-itaiq ínôqtaba kemmá keráwáqtábá kétikaiye. ítáaro. ketáámá iyápóanaaqtabama yinóboyuma “aáwaqa yímero” téqtaa íkétunataae. ímibo yinóboyuma aáwaqa yeqtí iyápóanaamma “yímero” téqtaa kétunaqtaa keráwáqá ketí iyápóraa umá mááe. 15 keráwáqá tíwáqnaa íyábámá ketí máqte-qtataakaraq ketábágáráq keráwáqá timénúne. miráiyabama kemá timuqá kémaraune. kemá miráuma keráwáqá ketirummá kétimenaqa keráwáqá kemmá keráwáqtí tirummá paá pááqyamma kanaaráq timínô?

16 yaímma keráwápíké maará téta tínoe: “áraine. Póroma keqtáá yama kétimonenama meyámmá íma matáiye. ááqibo wemá aúyánákáráq-nákómá máena keqtáámá makáqma tiwíkaiqtaae.” téta tínoe. 17 keráwáqá kéitaae. maamin-áímmá íma árain-aimmiye. mi-káyúkámá yemmá ketí aúbagaraq keráwáqtôpaq timáyikaunata maméta o-yúmá yemá keráwáqá makáqma tiwíkaao? ímiye. 18 kemá Tááítatimma keráwáqtôpaq wíkáae téq inaa tiráune. ánibo kemá óqa tíbâqawaaraa-naqa timákaunana wetê yagaroqtamá uráiye. Tááítatima keráwáqtôpakemma yaímma-yataaqa wetábáwáq matáiyo? ímiye. wetê ketéma mimórá-Áókáq-Áágóní anaaé kéwarauyana kerátáí táaikoma mimóráíq kéiye.

19 keráwáqá túyánámmá ítáamma kerátámá keráwáqtí túbáqá anónná-aimma teyúyô? kerátá ímiye. kerátámá nóinainabi Îtu Káríqtoma “tekaao” tin-áímmá kerátámá kétima-timuye. ánibo kerátámá Áánûqtun-aurakaq kétima-timuye. kerátáí tíkáin-aanabo, kerátámá máqte-qtataariq úyamma keráwáqá tíwáqnaa íyábá mirá kéuye. 20 kemá mibáq ko yamá onnamá keráwáqtí tááikoma kemmá tíkáiniraq umá máiyaraq timónanuno? keráwáqá kemmá timónaneq túyánámmá ítáan-iraq umáwaq máeraq ónúnô? minnáyaba kemá netuq-túyánámmá kéitaune. keráwáqtí aúkáapimma ááíq-aikaraq kárún-aikaraq tíyámma í-yátáákáráq aúyababa í-ááíkáráq tikarárán-áíkáráq káqowa-kaqowamma timá táíq umákai-aikaraq mi-máqtén-ááímmá keráwápímmá wáinaraq ko aónanuno? yaímma-yuma yeqtí yíwîqa múte kéyauyeta máqtemma mimórá-túyánákáq íyaq máiyaraq ko aónanuno? 21 keráwáqtôpaq on-namá Áánûqtun-aurakaq keráwáqtábámá tigaeyábáwáq ónúnô? keráwáqtábá kemá taíbaq-tuyanamma kéitaune. yaímma keráwápíkémmá náayuwabi kebó-áímmá tarôq éq túranannama aráaqtabama keráwáqtí kúmiq-yataapikemma íma waékáiyaqa kemá tiruqtabá ôriq umá umátikanune.

13

1 íbêqa kaumobárîq umá keráwáqá yama timónanaaq kéune. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí téna kímora-nakoma káqo-nakomma aúbi maráinaqa kaayarábi kaumo-yúmá mikáq máiya-yuma mimórá-áín áátuqma tero. 2 keráwáqtôpaqa kaayapárîq umá uráunama kemá kékén-áímmá timá tíkaraunama móragaraq keráwáqtôpaq ónáá kéeq kékén-áímmá kétima-tikaune. minnâ kemá keráwáqtôpaqo móragaraq wéqa kúmiq-yataariq kéo-kayukama paru-yátááqá íma yiménúne. 3 Îtu Káríqtoma ketáarake watáama áraimma tínaraq itánáae téraq kéteo? Îtuma wemá íma aqnún-náqá máimanibo keráwápímmá akoqnáá-nare. 4 owé. miráimanibo wemmá kaapaq-yátáq arááparaamma aqnún-náqá máqe-uraimanibo Áánûqtuni akoqnáárakemma móragaraq wemá paá máiye. ketáámá Îtuma aqnúnîq uráiniq umá móraiq umá aqnúnîq kéunataamanibo keráwáqtábámá Áánûqtuni akoqnáárake wetê yagaroqtamá mánunatae.

5 miráuma kenamáárîq maqmá aónaaro. maaminnáyataba abáá umá aónaaro. minnâ itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtoqma akoqnáá urááo? Îtu Káríqtoma áraimma keqtí tirunóbáqá máiye téraq kéitaao? weqtábá keráwáqá ímo ítareqa keráwáqá aammá arábaraae. 6 miráimanibo ketáámá íma aammá arábaraunatae. minnáyaba keráwáqá itaíkáae téq kétune. 7 keráwáqá otaammá íma kuígáae téqtaa ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kétunatae. yaímma-yuma téta keqtááyábámá “aammá arábaraae” kéte. aammá ketáá íma arábáúnayabataa minnáyaba keráwáqá tiráátenaqtaa ketáámá nunamummá íketunatae. ímiye. keráwáqá arutaígáae téqtaa minnáyaba ketáámá nunamummá kétunatae. 8 ketáámá kenamáárîq árain-aikoma kanaaráq íma awéqtátuwanunatae. ketáámá paá kanaaráq mirá-onunatae. 9 keráwáqá akoqnáá kéowaqtaama minnáyabama ketáámá timuqá kémaraunataamanibo ketáámá aqnúnîq únnayabagaraqtaa timuqá kémaraunatae. miráitaqtaa Áánûqtu keráwáqá mútûq mamá íráqôniq

umátikaniqtabagaraqtaa nunamummá kétunatae. 10 minnáyaba kemá nékake maamin-áúbámá keráwáqtôpaq kágayaune. miráinaq kemá keráwáqtôpaqo ko yamá kéonanama keráwáqtí táaikoma kemá keráwáqá tái-meyamma timígónîq umá kemmá ítiraatino. keráwáqá mamá akoqnáá íyábá uyátárai-nakoma wení náápaamma tímikaiye. min-náápáámmá keráwáqá mamá táíq umátikayaba ítímikaiye.

11 ketíbâqawaayuo, íbêqa ketí watáama timá ánatanune. keráwáqá mútûq íráqônіq umá auraíyátábá maqmá aónaaro. ketáama kéiteraq mimórá-túyánákáq máero. kaayoné-yátáákógáráq máero. ánibo Áánûqtuma arummá amí-yátáákáráq kaayoné-yátáákóní áaimma máena keráwáqtê yagaroqtamá mániye.

12 ye-wátánónááráá umá káqowa-kaqowamma tiyáámma wenamí-kanami kéeq tótó kéumayikeraq miráo-maarao-aimma timáyíkáaro. Áánûqtuni waayúkama máqtemma maakákémmá yemá keráwáqtábá “miráo-maarao” téta kétimatikaae.

13 uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakogaraq Áánûqtuni akaí-yátáákógáráq Aokaq-Áágóní aanábóráá-qtátáákómá keráwáqtê yagaroqtamá waíno. 14 missing?
kemá Póroma
Tímotigarare.

Karétiani
Îtun anaaé kéwaraa-yuma káqo-kaqo-marukaq Karétia-marabaq móraabi áíkuyo-yubaq Póroma agatáiye.

1 kemá Póroma Îtuma timáyíkarai-naqa waayúkama kemmá íma táayaraabo aboámá
Áánûqtuma wemá Îtumma pukáipike itó-umakarai-nakoma wemá maami-máyáíráqá táayaraiye.
2 ketíbâqawaayuma ketê máe-yute ketáámá maamin-áúbábí keráwáqá Karétiani-marabaq
áíkuyo-kayukayopaq miráoro-maaraoro-aimma kéyuwaunatae. 3 ketibotáámá Áánûqtugaraq
uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákáti íráqô-qtataakaraq kaayoné-yátáákáráq keráwáqá
tímêtaao. 4 Îtu Káríqtoma Áánûqtuma ketibotáái aúyánámmá kéwarena wení aúwaraimma
yuwéna ketáái kúmiq-yataapike meyánîq uráiye. wemá mirá éna íbêqa maa-márábí wái-tai-
aaipike keqtáá mamá paábaq tiyuwánénataa mirá-uraiye. 5 miráínataa ketáámá Áánûqtun-
awiqa aati-aatimá múte yauyónátae. miráuma waíno.
6 keráwáqô, miráonaaiqtabama kemá iyánáaqa kéune. Îtu Káríqtoni íráqô-qtataapike
Áánûqtuma keráwáqá táayaraimanibo keráwáqá páátákáá wemmá káyuweq káqon-ate-wataama
kéitaae. 7 miráimanibo káqon-ate-wataama óqa íma wáiye. ímiye. yaímma-wayukama keráwáqtí
túyánámmá mamá táíq kéeta Îtu Káríqtoni átê-wataama mamá waéq nááeq kéoe. 8 miráimanibo
ketáá keráwákáq móra átê-wataama timá tímikaanataabi móra Áánûqtuni márûpake kaqtó-
nakoma tínna átê-wataagoma minnágogaraq ketáámá naayóbáqá tiráunna átê-wataagoma íma
móraiq ínnama minnâ kanaaráq móra-nakoma mirá énama wemá áíta-marupaq puíno.
9 naayóbáqá ketáá tiráunnaiq umá keqnáámmá íbêqa kétunatae. ánibo móra-nakoma átê-
wataama timá-timina-waigoma naayóbáqá ítaraanaikaa ímo ínanama min-nákómá áíta-marupaq
puíno. 10 maami-kátááyábámá waayúkama keqtábá yikáni íyabiyo? ímiye. Áánûqtuma
kákaiqtapoaq maamin-áímmá kétune. waayúkama keqtábá yikáina-yataariq kéeqa kemá káqo-
mayaima mayánúnamanibo Îtu Káríqtoni mayaí-náqá íma mánune.
11 máqtemma ketíbâtiwaayuo, kemá arupú umá kétima-timune. maamin-áté-wátáámá
keráwáqá naayóbáq timá-tímikaunama móra-nakoma íma mamá pááq uráiye. 12 min-
áímmá móra-nakopike íma matáune. móra-nakoma íma tiráátiraiye. áraimma ímiye. Îtu
Káríqtoma wenamáárîq kemmá tiráátiraiye. 13 naayóbáqá kemá nôrabi uráunna-aaimma
minnâ keráwáqá ítaraane. kemá Ítíráaeo-wayukati monoq-áímmá wakáune. paru-yátáákómá
kepímmá íma wáitaq Îtukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqá ítaraae. kemá móra-iyakaq
maréta áíkuyo-kayukama mamá táíq umáyíkaraune. 14 ketimatoq áa-yuti aúkáapimma kemá
taíbaq-wayukama uyátáreq Ítíráaeo-wayukati yáaimma kéwaraune. kemá ketí títaubikoni máqten-
aaimma warámááq akoqnáá kéune.
15 miráimanibo naayóbáqá ketinóma íma matíkaraitanama mi-kánááráqá kemmá Áánûqtuma
aúyatikaraine. wení íráqô-qtataapi wení mayaímá mayaíyábá tiwíkaiye. 16 wemá wenáanikoma
kemmá tiráátiraimma minnâ íma Ítíráaeo-wayukamibo Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó-
tikaae téna tiráátiraine. wemá kemmá tiráátiraimma móra-nakoma íma ítama aónaraunae.
17 kemmá uyátéta áqa timáyíkarai-kayukayopaq Yérútáárebaqa íma uráunamiye. ímiye. kemá
Arébiya-marabaq uráunamiye. ánibo anaaékaqa Tamáátikatibaq uráunamiye. 18 anaaékaqa
kaumo-kárítímáátímá yáwitaq Pítaate watáama ténááq Yérútáárebaq utáunamiye. ánibo wetê
tiyááka umá móra-titaupaq-kanaama máqe-uraunamiye. 19 timáyíkarai-kayukama kemá móra
íyimonaraune. Yêmitima uyátárai-nakoni ábâkoma wenaméa aónaraune. 20 min-áímmá íbêqa
keráwáqtôpaqo agayáunama Áánûqtuma káonaitaq kemá keráwáqá kaaqaarimá íkétima-
timune. 21 anaaékaqa Tíria-marabaq Tirítia-maragoni pááqya-marupaqa kemá uráunamiye.
22 miráimanibo Yúríabaqa Îtukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá ketí tóíkaqa ítimonaraae. 23 yemá
miráuma aamá kéitaane: “naayóbáqá maamin-nákómá tíkamataa uq-téwaimanibo naayóbáqá
arummá aména itáíq-itaiq í-yátáákómmá mamá táíq éwai-qtataakoni átê-wataama íbêqa kétima-
yimiye.” téta kéitaae. 24 minnâyaba yemá Áánûqtun-awiqa múte yaútaae.

2

1 kemá tiyááka umá kaayaqté-kaayaqte-karitimaatima maéq anaaékaqa Páánabatite ke-
qnáámmá Yérútáárebaq utáuyane. kemá Tááítatimma awíqmetaa wegáráq utáunatae.
2 Áánûqtuma kemmá tiráátitapoaq uráunae. maamin-áté-wátáámá Yéqtaaeo-wayukama
tiráunama minnâ kemá Yérútáárebaq anó-kayukama Îtuqtaba áíkuyikareq yemmá kéyiraatune.
kemá maará téq túyánámmá kéitaune: “maami-máyáímá íbêqo mayáunagaraq naayóbáqô

matáunagaraqa kanaaráré tínô?" téq ítama káonaune. 3 Tááítati ketê mái-naqa Karíkibakenare. miráimanibo wenaúma karánátaae téta móra-yuyanakaq íma makááe. 4 ítáaro. yaímmawayukama ketáái tíbâqawaayuti aúkáapi aúma karánéta aúpáq ya-kéberaae. mi-kááqáárí-wáyúkámá yemá abu-wáyúkábóata abú yamá káonaae. yemá ketáái táaimma naayón-ááípíké keqtáá paábaq mamá kétiyuwetataa Îtu Káríqtogaraq mamá táíq éta Ítíráaeo-wayukati naayón-ámáán-áímmá keqtáá mamá yagaroqtánáae téta irááe. 5 ketáámá yemmá yíkáiniq íkéunatae. miráitaqtaa átê-wataagoni árain-aimma keráwáqtábá kéyaqtoraunatae. 6 ánibo mórama anón-iwiqa wáiye tíya-kayukama ketí átê-wataaraqa móra íráqô-qtataaqa íma maqmá arúbaraae. anón-iwirabi pááqyan-iwiqo wái-kayukayabama minnáyaba paátataare kétune. Áánûqtuma waayúkagoni áwîqtaba aúyánámmá íma kéitaiye. áraimma ímiye. 7 Áánûqtuma Pítaamma Ítíráaeo-wayukabaq timákarainiq éna móraiq umá kemmá timátikena "Yéqtaaeo-wayukabi átê-wataama mó tiyo" téna timátíkaraiye. 8 owé. Áánûqtuma Pítaamma Ítíráeo-wayukabi mayaímá mayaíkáae téna timákaraiye. móraiq umá Áánûqtuma akoqnáárake "Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaao" téna kemmá timátíkaraiye. 9 Yêmitigaraq Pítaagaraq Yóáanegaraq anókayukagaraq yemá kemmá Áánûqtuma aokarîq umá mayaímá tímímma aónaraae. miráitata yemá Páánabatite kekárátámá iyáámma tímikaakarataae. miráomma ketáái awaaméópóaqtaa móra-tiyakaq makáunatae. minnâ yemá Ítíráaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayaíyaqtaa ketáámá Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi mayaímá mayánúnatae. 10 kímora-yataaqa keqtáámô ítáanaimma téta maará kéte: "keráwáqá áwáyoq-wayukayaba túyánámmá itéraq yíwáqnaa oro." téta tirááe. mi-qtátááqtábá kemmá kétikaitaq kemá yíwáqnaa ónááq yokaa uráune.

11 Pítaama Áátiokiq itaq wenaúbáq Pítaama íarutainiq kéiye téq wemmá timá ámikaune. 12 naayóbáqá Yêmitima timáyíkái-kayukama íuraawana Pítaama Yéqtaaeo-abaqawaayute aáwaqa naráiye. miráimanibo mi-káyúkámô kéyemma yetê ókaraq aáwaqa ínaraiye. miráimanibo yúma kárátaa-kayukati yáaqa ikátaiye. minnâ yúma íkárataa-kayukagaraq yúma kárátaa-kayukama íma yagaroqtamá kémaae. 13 tébakaq Ítíráaeo-abaqawaayugaraq Pítaamo iníq kéowana Páánabatigaraqa yeqtáaqa kéikatenaboana kaayaq-yóyáúkáá-káyúkáráá umá ókaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq aáwaqa ínaraae. 14 kemá yemmá yimónáunama átê-wataaraqa íma arupú umá uréire kéowaq yúrakaq Pítaamma maará téq timá ámikaune: "emá Ítíráaeo-nakomanibo Yéqtaaeo-nakoraa uráane. náaraq umáwaq Yéqtaaeo-wayukama mamá Ítíráaeo-wayukati yáaimma waránô?" téq tiráune. 15 áraine. ketáámá Ítíráaeo-anna-wayukabike pááq uráunatae. Yéqtaaeo-anna-wayukama kúmiq-wayukabike íma pááq uráunatae. 16 miráitaqtaa ketáá káonaunatae. Ítíráaeo-kayukati ámáan-aimma paá wáráaqtaba móra-nakoma Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mániye. ímibo paá Îtukaq itáíq-itaiq umá arummá amé́nama Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma mánunatae. ímibo paá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéipoaqtaa Áánûqtun-aurakaq kateko umá mánunatae. 17 miráimanibo ketáámá Îtu Káríqtokaq tirummá kámunaboaqtaa minnárake Áánûqtuma "kateko-wáyúkáé" tínataama anaaékaqa ketáá miráuma Yéqtaaeo-annawayukama kúmiq-wayukaraa umá maéqtaa ketáámá ketábátáá aónaraunatae. Îtu Káríqtoma ketáái kúmiq-yataakoma mamá pááq uráíyô? aaqáo. ketáá mirá-tenunataabiyo? áraimma ímiye. 18 ítáaro. keqnáámmá yauwéqma Mótetini ámáan-aimma waránúnô? aaqáo. ímiye. kemá min-ámáán-áímmá waréqa Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá íma mánune. min-ámmá íarutainane. 19 Môtetini ámáan-aikoma kemmá aúwaraimma íma tímikaitapoaq yawítítukaune. mútûqamaan-aimma kemá íma kanaaráq wakáune. kemá kúmiq-yataariq onanamá Mótetini ámáanaikoma téna "puínóne" kétiye. miráitana ámáan-aikoma keqtáá tíkamma képuimanibo Áánûqtuma aúwaraimma kétimitaae. ketí aúpáq-áímmá ítáaro. minnâ 20 kaapaq-yátáqá Îtuma ketí kúmiq-yataaqtaba pukáipoaq kemá wetê mibáq máqe-uraune. miráitaq kemá Póroma ámáan-aikoqtaba wetê pukuráune. miráimanibo íbêqa kemá íma máupo Îtu Káríqtoma ketí tirunóbáqá máiye. min-náqá Póroe te-náqá íma máiye. ketí túwaraimma minnáe. Îtu Káríqtoni aúwaraimma kepí kémaiye. ketúgoma paá wáimanibo íbêqa Áánûqtuni áanikokaq itáíq-itaiq umá paá kémaune. ketí kúmiq-yataaqa wáitanama minnáyaba puyónúnamanibo keqtábá pukuráiye. ketúgoma íma pukuráimanibo wenaúgoma pukuráiye. miráipoana íbêqa ketúgoma paá wáiye. keqtábá kákaitana keqtábá pukuráiye. 21 Áánûqtuni paru-yátááqá íma paábaq kématuwaune. ámáanainapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máíyanama kanaaráq Îtu Káríqtoma pukáimma minnâ paátataaqtaba pukíné uráimiye.

3

1 neginaagí Karétiaq-wayukao, keráwáqtábá Îtu Káríqtoma pukáitaq keráwáqtí túrakaq

tiráátiraune. íbêqa náawaq keráwáqá mamá aíbôqnaaboqa káutikaiyo? 2 kemá keráwáqá kímora-yataaqtaba timá tíméro. Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá náaraq umáq matááo? ámáan-aimma wáráaqtaba matááo? ímiye. átê-wataama Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq okákénáq matááo? owé. 3 nôraq itaráq íbêqa neginaagí kéoo? áqnáabaq Áánûqtuni Aokaq-Áágóní áwáqnaa í-yátááqá matáamanibo íbêqa ámáan-aikaraq puí-yátáákáráq íyaq yauwéqma mirá íno? 4 naayóbáqá keráwápí ummaa-yátááqá pááq uráimma minnâ keráwáqá paá min-úmmáámá matááo? kemá túyánámmá itáunama keráwáqá paá-ummaama íma matááe. 5 nôraq itanawáq Áánûqtuma keráwáqá wení Aokaq-Áágómá tiména keráwáqtí aúkáapi anón-awaameq-yataaqa tarôq uráiyo? keráwáqá ámáan-aikoni mayaímá máyáaqtaba mirá-uraiyo? ímibo wení átê-wataama itéq anaaé wáráaqtabae téna mirá-uraiye.

6 Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí Áabaraaqtaba maará-tiraiye: “Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq itanabóana Áánûqtun-aurakaq kateko umá máqe-uraine.” téna tiráine. 7 miráínaq keráwáqá aónainoe. yemá náayuwabi Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá étama yemá Áabaraani árain-iyapoma mááe. 8 naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí tiráine. Yéqtaaeo-wayukagaraq Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá íyanama yeráwáqtábá Áánûqtuma téna “kateko-wáyúkáé” tíniye. miráitana naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine: “epíkémmá máqte-marabaq-wayukama íráqôniq umáyikanune.” téna Áánûqtuma Áabaraamma timá ámikaine. 9 Áabaraama Áánûqtukaq itáíq-itaiq kéitana Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákaraine. móraiq umá máqtemma itáíq-itaiq o-káyúkámá Áánûqtuma íráqôniq umáyikaniye. 10 máqtemma ámáan-aikoni aménáápáqô kémae-kayukama yúyánapímmá téta “minnárake Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánunatae” tétama min-ámáán-áíkómá yemmá yawááq-umayikaniye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí mirá kétiye: “máqte-kayukama ámáan-aimma agamatá-kánnáábí wáin-aimma íma mútûq waráíyanama yemmá yawááq umáyikaniye” téna agamatá-kánnáágó kétiye. 11 ketáámá káonaunatae. móra-nakoma ámáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraiye. miráipoana ámáan-ainapo Áánûqtun-aurakaq móra-nakoma kateko umá íma kanaaráq aurániye. Áánûqtuni agamatá-kánnáábí ókaraq maará kétiye: “min-nákómá wení itáíq-itaiq í-yátááqnápó Áánûqtun-aurakaq kateko umá matúq-matuq umá mániye.” téna agamatá-kánnáábí kétiye. 12 ámáan-aimma Îtukaq itáíq-itaiq í-yátááqtábámá íma wáiye. móra-nakoma Mótetini ámáan-aimma íwarenama min-nákómá puíniye. ókaraqa agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-nakoma máqten-amaan-aimma mútûq waréname wemá kanaaráq aúwaraimma mayániye.” téna agamatá-kánnáágó kétiye.

13 ketáámá ámáan-aimma mútûq íma kanaaráq kéwaraunaboanataa Áánûqtuma keqtáámá yawááq kéumatikaiqtaae. miráimanibo keqtáámá íma yawááq-umatikena wemá Îtu Káríqtoma keqtááyábámá yawááq-umakaraiye. miráitana Îtu Káríqtoma keqtááyábá yawááq-i-naqa kaapaq-yátáq aúkáiye. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí maará kétiye: “móra-nakoma yaataq aráápenama wemá yawááq-i-nare.” téna kétiye. 14 miráitana Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukuráiye. wemá miráuraipoaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuma Áabaraaqtaba timá akoqnáá umákaimma keráwákáráq kanaaráq mayánoe. miráitana Áánûqtu timá akoqnáá umákaimma áraimma pááq uráiye. minnáyaba keráwáqá káonaae. abo Îtu Káríqtokaq keráwáqá itáíq-itaiq uráámma keráwáqtôpaq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá iráiye.

15 ítáaro. kaayaq-nákórátá móra-iyakaq marétama aamá timá yarúmaraiyanama káqo-nakoma óq-aimma íma maqmá aráápaino. wemá mi-kátáábíké íma yaímma mayaíno. 16 Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma mirá-uraiye. kanaaráq Áánûqtuma téna anaaékaqa íráqô-qtataaqa pááq íniye tiráiye. mi timá akoqnáá umákai-qtataaqa Áabaraamma kámena wení iyápógaraq ámikaine. wemá máqte-noiyapoe ítiraine. wemá netuq-nóíyápóyábá ítiraine. ímiye. wemá paá kímora-iyapoyaba téna maará tiráine: “ení iyápóe” tiráine. min-íyápómá Îtu Káríqtoe. 17 ketáagon áaimma maará-uraiye. mi-kánááráqá Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarai-kanaaraqa Mótetini ámáan-aimma íma wáqe-uraine. mi-kánááráké ayáqtáá-kanaama (430 karitimaatimá) kóuraiye. mikáké Mótetini ámáan-aimma pááq uráiye. mi-kánáámá pááq uráimma Áánûqtuma Áabaraate aamá timá akoqnáá uráimma íma waékáiye. 18 ánibo Mótetini ámáan-aimma waráinapo keqtáámá kanaaráq ayúqtikenataama Áánûqtuma Áabarate timá yarútain-aikoma naayóbáq ánatagine iné. miráimanibo maamin-ámáán-áínápó íma kanaaráq káyuqtikaiqtaae. ímibo keqtáámá paá Áánûqtuma Áabaraate aamá timá yarútaimma itáíq-itaiq í-nápó káyuqtikaiqtaae.

19 abo nôraq itanawáq ámáan-aimma wáiyo? wemá maará-uraiye. kúmiq-yataakoni áaimma abarokáq tiráátinenataa mirá-uraiye. Îtu Káríqtoma pááq uráikaq min-ámáán-

áímmá kéwáraunatae. Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákarain-iyapoma Îtu Káríqtoe. Áánûqtuni kaqtó-wayukati yóyaupikekaraq min-ámáán-áímmá maa-márábí iráiye. Áánûqtuni kaqtó-wayukanapogaraq Mótetini óyaupikekaraq min-ámáán-áíkómá Áánûqtunopake kukéna waayúkáyôpaq iráiye. 20 miráimanibo Áánûqtumo Áabaraate aamá timá yarúmaraitanama kaqtó-wayukanapo mi-kátáámá íma wáqe-uraiye. ímibo Áánûqtuma Áabaraamma wenóíkaraq káonena timá ámikaiye. 21 miráitana ámáan-aikogaraq Áánûqtuma Áabaraama timá akoqnáá umákarain-aikogaraq namuroîq kéoyo? áraimma ímiye. miráimanibo keqtáámá ámáan-aikoma íma kanaaráq káyutikaiqtaae. ímibo ámáan-aikoma paá mirá-iniye. 22 ámáan-aikoma keqtáámá kékén-áímmá kétimatimiqtaae. kúmiq-yataakoma máqte-kayukama ánná kúyikaraiye. Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá minnáyaba kétiye. miráipoaqtaa ketáámá paá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéeqtaama min-áúwáráíqtábá Áánûqtu Áabaraamma timá akoqnáá umákaraimma kanaaráq mayánúnatae.

23 naayóbáqá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátááqá íma pááq uráikaqa ámáan-aikoma ánná kútikaraiqtaae. ánibo ketáámá ánnábí máqetaa mi-kánáárákémmá áaimma átáma Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéunatae. 24 owé. ámáan-aikoma ketáái kawáá-nákáá uréna ketáái tiráátinakaa umáe kéwitana mi-kánááráqá Îtu Káríqtoma iráiye. mi-wágóní anaaékaqa Îtukaq itáíq-itaiq kéeqtaama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúká máunatae. 25 íbêqo Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-kánáámá wáipoana ámáan-aikoma ókaraq ketáái kawáá-nákáá éna tirááti-nakaa umá íma máiye. 26 abo itáíq-itaiq í-yátááqnápó Îtu Káríqtokaraq mórabi yagaroqtamá Áánûqtun-araaqa keráwáqá mááe. 27 Îtukaq mórabi yagaroqtamá nommá peraí-wáyúkámá wenáaimma kémayaae. 28 miráipoana mi-máqté-káyúkámá mimóráíq umá mááe. Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq íma meyámmá máyáa-kaqto-wayukagaraq paá iyúwáakayukagaraq waagógáráq aaragógáráq máqtemma Îtu Káríqtomma mórabi yagaroqtamá mimóráíq umá mááe. 29 Îtu Káríqtoni waayúkamo máeqa kanaaráq keráwáqá Áabaraani árainiyapo-annama maéq Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákarain-auwaraimma mayánoe.

4

1 kemá ókaraq timá-timenune. íyápógoma maabumá máqe-urai-kanaaraqa wemá miráuma mayaí-nákóráá umá máqe-uraiye. miráimanibo aboání máqte-qtataaqa wennáé. 2 wemá paá kawáá-wáyúkágáráq anó-kayukagaraqti yiménáápáq máena aboámá timákaraina-kanaaraq wíno. 3 ketáágáráqá miráuma Áánûqtuni iyápóraa umá máeqtaama mi-kánááráqá máqtemma maa-márábín-ámáán-áíkóní aménáápáq máqe-uraunatae. 4 kanaagómá umágitanama Áánûqtuma wení áanikoma timákáraiye. aaragómá marákáitana Ítíráaeo-wayukati ámáan-aikoni aménáápáq máqe-uraiye. 5 mi-káyúkámá min-ámáán-áíkóní aménáápáké ayúqyikanena kukáiye. miráuraipoaqtaa ketáámá kanaaráq Áánûqtun-araaqa mánunatae. 6 íbêqa wení iyápóannama mááe. miráitana Áánûqtuma wenáanikoni Aágomma timákáitana ketáái tíyaqnobaq min-Áágómá maará kétiye: “apááô, ketiboó” téna tirupiké kétiye. 7 miráitaq keráwáqá ókaraq mayaí-wáyúkáráá umá íma mááe. ímiye. keráwáqá wenáanimaare. ánibo keráwáqá Áánûqtuma tiwiráinaq wení iyápó-annama máeqa kanaaráq keráwáqá wení máqte-qtataaqa mayánoe. áanimma máiyana Áánûqtuma wení máqte-qtataaqa timíniye. 8 áraine. naayóbáqá keráwáqá Áánûqtuqtabama íma ítarepoaq maníkóní aménáápaq máqe-uraamanibo 9 íbêqa keráwáqá Áánûqtuqtaba kéitaae. abo kemá maará-tenuno keráwáqtábá Áánûqtuma kéitaiye. nôraq itanawáq naayón-ámáán-áíqtábámá keráwáqá kétikaiyo? min-ámáán-áíkómá íma keráwáqá tíwáqnaa íniye. keqnáámmá ánná-mayairaa mayánéraq kéoo? 10 keráwáqá nôraq itaráq aokaq-yúpáámá aokaq-wíyóqtábábi kéqokeq-kanaayababi naayón-ámáán-áíkóqtábámá omáqá kémayaao? 11 keráwáqá kemmá ummaamá kétime. miráitaq ketúyánápímmá ketí mayaígómá keráwápí wáimma paátataakaa ínabo téq kétune. 12 ketíbâtiwaayuo, kemá keráwákáq inaa-inaa kétune. minnâ kekáá umá ámáan-aipikemma ayúqtíkaraikaq máero. kemá Ítíráaeo-naqa ámáan-aipike ayúqtikaraimanibo keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama aati-aatimá ámáan-aikopike ayúqtíkaraane.

keráwáqá kemmá móra otaammá íkutikaraae. 13 naayóbáqá ketúgoma akoqnáá íuraimanibo kemá ketí áqnáabaq-kanaama keráwápí átê-wataama timá tímikaune. minnáyaba taákaq kémaraae. 14 kemá karímá kémayeqa keráwáqtí mayaígóní ámûraaq mamá túnnae kámatikaunamanibo kemmá íma tinaaémma kéumatikaae. tibô íkamatikaraae. ímiye. mórama Áánûqtuni kaqtó-narabi Îtu Káríqtonabi wenamáárîq kawáá umákáinikaa umá kemmá keráwáqá kawáá umátíkaraae. 15 ketábá keráwáqtí timuqô maraí-yátááqá náakaraq wáiyo? kemá abarokáq keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba kétune. minnâ keráwáqá keqtábá ôriq umá

kétikaipoaq keráwáqtí túramma kubíqma kemmá timínóaa kétune. 16 nôraq íyo? íbêqa kemá keráwáqá arupú umá timá tímikaunaboaq kemá keráwáqtí namurowáq aúkáúnô? 17 áraine. yaímma-wayukama yemá keráwáqá íráqôn-aimma kétima-timeta keráwáqá timíqmí kéo. kemmá kétiweqtatuweq yeqtí yinaaé waraígáae téta kéoe. 18 íráqôn-aimma káqowa-kaqowamma yíwáqnaa íyábá timá-yimenunataama minnâ kanaaráq íye. ánibo ketáá mórabi ímo maéqtaama min-ááímmá íma yúwáaro. 19 ketí pááqya-noiyapo, ókaraq kemmá tíqa kéena miráuma aaragómá iyápóma marakáné itana aíqa iníkáá umá tíqa kéiye. kemá tíqa í-yátááqá kémayaanana kanaaráq Îtu Káríqtoma keráwáqtí tíyaqnobaq wenáaimma pááq umá ánataniye. 20 tirunô kemá keráwáqtê íma máune. kemá keráwáqtábá káqon-aimma ténáá kéune. íbêqa kemá keráwáqtí táaiqtaba taíbaq-tuyanamma kéitaune.

21 keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq mánaae tíya-kayukama íbêqa kemmá timá tíméro. keráwáqá ámáan-aimma íyaq kéitaao? 22 agamatá-kánnáábí minnáyaba kétiye. Áabaraani áanikoratama kaayaré. morá-inikoma paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. káqon-inimma áwîq-inikoma móra-aanikomma marákáraiye. 23 paá-mayaima ánná-mayairaa matáin-inikomo marákárain-iyapoma minnâ anóama aaraukátí yáaikaqa marákáraine. ánibo káqon-inikomo marákáraimma minnâ anóama Áánûqtuma timá akoqnáá uráikaq marákáraine. 24 waéqma itaí-áímmá mi-kátáágóní áaimma wáiye. mi-kááyáq-íníkórátámá miráuma kaayaq-áímmá Áánûqtuma waayúkate timá yarúmakaine. mórama timá yarúmakain-aimma Táínai-anubake iráiye. min-áíkáké iyápó-annama paá-mayai ánná-mayairaa-kayukama auránoe. Égaama mi-wágóní awaaaméré. 25 Táínai-anuma Arébiya-marupaq mikáq Mótetima ámáan-aimma matáine. Yérútáárebaq-wayukama íbêkaraq Mótetini ámáan-aikoni aménáápáqá ánná-mayai-wayukaraa umá máápoana Égaama yeqtí awaaméré. íbêq-Yerutaarebaq wení awaaméré. 26 ánibo Térai Áabaraani áwîq-inikoma Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq o-káyúkáti yinóae. aúge-Yerutarebaqa wení awaaméré. 27 Áánûqtuni agamatá-kánnáágómá maará kétiye:

“aaragô, keráwáqá anaamoq-nóínímmá
timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.
keráwáqá iyápóma marakaíyábá tíqa íuraipoaq
timuqá máráaqtaba anókaq ááyama tero.
paá máa-noinimma yeqtí iyápógoma
yiwaiqá máa-noiniti-iyapoma uyátá-maqma taíbaq mánoe.”

téna kétiye. 28 ketíbâtiwaayuo, keráwáqá Ááítekima Térain áanikote móraiq kéoe. Áánûqtuma Áabaraamma timá akoqnáá umákaraiqtababoaq keráwáqá wení iyápó-annama káuraae. 29 Égaani áanikoma aaraukáq-ááíkákémô marákáraimma wemá naayóbáqá wenábâkoma Ááítekimma mamá táíq umákaraine. Ááítekimma Áánûqtuni Aágokake marákáraine. minnáyaba Ááítekimma awaaómá awááguraine. íbêkaraq min-ááímmá paá wáiye. minnâ mi-káyúkámá Mótetini ámáan-aiqtaba yúyánámmá ítáa-kayukama Îtukaq itáíq-itaiq íyábá yúyánámmá ítáa-kayukama kéyiwaagoe. 30 Áánûqtuni agamatá-kánnáágó nóinaeq tiráiyo? maará kétiye:

“ánná-mayairaa matáin-inikaraq áanikogaraq
paábaq watuwaao.
áwîq-inikoni áanikoma wenamáa
min-íníkóní máqte-qtataaqa mayániye.”

téna kétiye. 31 tíbâtiwaayuo, móraiq umá ketáámá paá ánná-mayairaa-mayai-inikoni áráaqa íma máunatae. ímibo ketáámá Îtuni waayúkataama áwîq-inikon-araaqa máunatae.

5

1 Îtu Káríqtoma keqtáá naayón-ámáán-áípíké ayúqtíkaraiqtaae. ayúqtíkarai-kayukaraa umá paá máero. minnáyaba Îtuma máigaae téna kétiye. miráitana keráwáqtí ayúqtíkarai-qtataaqa yaqtóráaro. móra-wayukama yeqtí yímáan-aikoni aménáápáqá iyuwáiyata íma matiyúwáaro. 2 ítáaro. kemá Póroma keráwáqá kétima-timune. ánibo keráwáqá iyuwáiyata káqo-yuma keráwáqtí túma karáiyanama kanaaráq Îtu Káríqtoma íma kanaaráq tíwáqnaa íniye. 3 keráwáqá máqtemma iyuwáiyata túmo karánómma kemá kékén-áímmá kétima-timune. máqten-amaan-aikoma Táínai-anubaken-amaan-aimma mútûq íwareqa puínoe. 4 ánibo keráwáqá ámáan-aimma paá waráiyana Áánûqtun-aurakaq kateko umá íma auránoe. ímiye. paá mirá éqa Îtu Káríqtonopake Áánûqtuni paru-yátáápíké nékaq mánoe. 5 Aokaq-Áágóní akoqnáárake ketáá Îtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoraananataa Áánûqtuma keqtááyábá “kateko-wáyúkááé” tínîqtaba

awé kéunatae. 6 ánibo ketáámá Îtu Káríqtogaraq móra bi yagaroqtamá maéqtaama aúmo karaí-ááíkáráq aúma íma karaí-ááíkáráq minnâ paátaare. ánibo Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq éqtaa tirummá amí-yátááqá minnâ anó-qtataare.

7 áqnáabaqa Îtukaq itáíq-itaiq uráamma minnâ kanaa urááe. náaraq umá mirá-uraiyo? 8 Áánûqtuma keráwáqá tááyaraimma íbêqa keráwáqô wárá a-tuyanamma Áánûqtun-aaimma íma wáiye. 9 ítáaro. yemá maará kéte: “pááqya-qtataaqa (yíqtima) kara-káyúkátí yammá agayaí-kánábí makáiyana yakómá itorániye. 10 miráráá umá móra-nakoma keráwáqatí túyánámmó mamá táíq i-nákóní áwîqa kemá íma ítaraunamanibo Áánûqtuma wemmá yawááq-umakaniye. keráwáqá ketê mórabi yagaroqtamá uyátárai-nakogaraq máapoana keráwáqtí túyánákómá ketí tiráátúnna-yataakaq yauwéqma yínoe. minnáraq túyánámmá kéitaune. 11 yúma káráaro téq waayúkama kétima-yimuno? aaqáo ímiye. mirá ítúnnayabawaq yemá kemmá mamá íyaq táíq kéumatikaao? kemá abarokáq téq “túma káráaro” tenatamá Ítíráaeo-wayukama mi-kátáámá kaapaq-yáyábá íbêkaraq íma awétátuwanoe. 12 yemá mi-káyúkámá keráwáqtí túyánámmá mamá táíq kéo-kayukama kemá yemmá maará timá-yimenaaq kéune: “kenamáárîq keráwáqtí tíwáa-kakamma ko káráaro.” ténáá kéune.

13 ketíbâtiwaayuo, Áánûqtuma keráwáqá ayúqtíkaiqtaae téna tááyaraiye. keqtáá ayúqtíkaraipoaq keráwáqtí tikaí-yátáákómá íma wáráaro. miráimanibo keráwáqá ayúqtíkaraapoaq wenáwáqnaa-wenawaqnaa umá weqtábá kákainna weqtábá kákainna oro.

14 máqten-amaan-aimma mórabi miráuma wáiye:

“keráwáqá kenamáárîq tirummá oníkáá éraq móraiq umá keráwáqtí timakaq maíya-kayukama tirummá yíméro.”

miráuma wáiye. 15 miráimanibo keráwáqá keíyáá unítíqa téq ááiq éqa kanaaráq keráwáqá atéráaro. abo keráwáqá mútûq áíkuyo-kayukama máqtemma táíq umáginoe. 16 miráimanibo kemá maará téq kétima-timune. keráwáqá Aokaq-Áágóní áaimma wáráaro. ánibo keráwáqá mirá éqa kanaaráq keráwáqtí túgoni akaí-yátááqá íma wáráaro. 17 ketáá káonaunatae. mi-tái-ááíkómá Aokaq-Áágómmá mamá márúte yuwánéna kéiye. mi-kááyáq-wáígórátámá na-muroîq kéoye. miráonaae tíya-qtataaqa aati-aatimá keráwáqá íma mirá-inoe. 18 keráwáqá Aokaq-Áágóní anaaémo waréqa keráwáqá ámáan-aikoni aménáápáq íma mánoe. 19 waayúkati tái-yaaimma áqá aónatukaae. wé maará kéiye. kebó-yátááqá tái-aaimma waátâ-yuyanamma wáiye. 20 óqtakakaraq yaatakáráq nunamummá tí-ááímmá kéte. uwaatagáán-ááímmá aá awáágî-yataaqa unítîqa tí-yátááqá kárún-aaimma tí-yátááqá áyámma í-yátááqá akáyáámmá tí-yátááqá we ánnáma mamá yataí-yátááqa 21 aúran-anna aí-yátááqá taíbaq aíbôq-nomma naí-yátááqá máqte-qtataakoma mirá kéoe. keqnáámmá kékén-áímmá kétima-timune. máqte-kayukama miran-ááímmô tarôq étama Áánûqtu yabíkái-marupaqa íma uwínoe. 22 miráimanibo Aokaq-Áágópíké maarán-ááímmá pááq kéiye. tirummá kéeqtaa timuqá kémareqtaa kaayoné-yátááqá tirunóbáqá wáiye. 23 ketáámá túma pukáipaq awé kéunatae. íráqôniq kéunatae. arupú umáe kéuyunatae. itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae. káqo-yuma tikaq múte kéyikaunatae. ketáái túgoni akaí-yátááqá kéyaqtoraunatae. min-íráqó-qtátááqtábámá aammá aúmatan-aimma íma wáiye. 24 máqtemma Îtu Káríqtoni waayúkama yemá tái-aaimma yetúgoni akaí-yátáákáráq kaapaq-yátáq aráápara inikaa uráitataboata ókaraq íkéwaraae. 25 ketáái aúgen-auwaraimma Aokaq-Áágótê yagaroqtamá wáiye. min-Áókáq-Áágómá Áánûqtuni waayúkama mamá aakaraakaq íno. 26 ketáái tíwîqa íma múte yawíyataa ketáái tíbâqawaayuma íyamma íma umáyikeqtaa yeqtábá íma koyukaayúmma ono.

6

1 ketíbâqtiwaayuo, keráwáqá aónáiyana móra-nakoma kúmiq-yataariq í-náqá keráwáqá Îtu Káríqton-aaimma warané kéiya-kayukama kaayonébáké wemmá mamá arútáyakaaro. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma kawáá umáyíkáaro. Tááqtaama keráwákáráq makáqma aónaiyabae. 2 keráwáqá keráwáqtí tíbâqawaayuma ummaa-yátááqtábá kammáa kaíyaqa yíwáqnaa oro. mirán-ááíkáké keráwáqá Îtu Káríqton-amaan-aaimma weqtábá kákainna weqtábá kákainna í-ááímmá kéwaraae. 3 ánibo móra-nakoma téna “kemmá anó-tiwiqa wáiye” tínimanibo wenáwîqa íma wáitana wetábá wenamáárîq kaaqaari kétiye. 4 ketáá móra-mora-yutaati mayaígómmá tái-mayaiyababi íráqô-mayaiyabiyo téqtaa maqmá aónaanataao. mirá énama móra-nakoma wení mayaígómá íráqôniq itana wemá kanaaráq amuqá maréna káqo-nakoni mayaímá íma aónama yainániye. 5 máqte-kayukama móra-mora-yuma yeqtí mayaímá iyááqtâ kumá máyáaro.

6 móra-nakoma Áánûqtuni aammá warái-áímmá matáina-nakoma wení oótakake aráátinakomma áwáqnaa umá amíno.

7 keráwáqá kaaqaari-túyánámmá wáráabo. móra-nakoma Áánûqtumma kanaaráq íma
makatíniye. nói-qtataarabi marabí uqmaráiyamma mimórá-yátááqá utániye. 8 ítáaro. uq-
makáa-kanaagaraq aáwaqa ábu kaí-kánáágómá miráráá kéiye. abo móra-nakoma wenaúgoni
akaí-yátááqá warénama weni aqtó-kánááráqá puí-yátááqá mayániye. ánibo móra-nakoma
Aokaq-Áágóni akaí-yátááqá warénama aqtó-kánááráqá matúq-matuq umá mái-auwaraimma
mayániye. 9 miráinaqtaa ketáámá íráqôn-aaimma waraíyábámá íma tíbôkariq ónátae.
minnáyaba íma tíbô kégaitanama anaaékaqa íráqô-meyamma mayánúnatae. 10 miráinaqtaa
ketáámá aammá abáá éqtaama kanaaráq ketáámá máqte-kayukaraq íráqôniq umáyíkáánataao.
anó-qtataaqa wáipoaq keqtíbâqawaayuma Îtu Káríqtoqtaba áqnáabariq miráráá umáyíkáánataao.

aqtó-áímmá

11 kemá kanamáárîq anón-aubama keráwáqtôpaq ketiyáánapo awaaméqá umá aga-
maráunama aónaaro. 12 mi-káyúkámá keráwáqtí túma karánáae téta yemá nôraq itatawáq
akoqnáá kéoo? yemá paá waayúkati yúrakaqa anón-iwiqa mayánáae téta kéte. Ítíráaeo-
wayukama yemá ikatíq kéeta Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukái-nakomma itáíq-itaiq umá
wáráánataama minnáyaba tú-tiqa íyábááé téta yemá íkéyikaiye. 13 miráitata yemá keráwáqtí
túma keréta keráwáqá uyátetaboata kanaaráq yíwîqa múte yauwínoe. ábo yemá yúma kárá-
kayukama yenamáárîq mútûq-amaan-aimma íma kéwaraae. 14 aaqibo kemá káqo-qtataakoni
áwîqa íma múte yauyónúnamanibo Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáitapoaq wenáwîqa we-
namáa múte yauyónúne. miráipoana maa-márábín-ááímmá pukái-qtataakoraa umá túyánápí
wáiye. kemá maa-márábí-káyúkátí yúrakaqa miráuma tikaí-yátááqtábámá pukái-nakoraa
kéune. 15 aúma karaí-ááíkáráq aúma íkarai-aaikaraqa minnâ paátataaqiye. Áánûqtuma ke-
qtáá mamá aúge-kayukama aútikaniqtaama minnáma anó-qtataaqiye. 16 minnáyaba máqte-
kayukama uyátá-maqma min-ánón-ámáán-áíkómmá kéwareta Áánûqtuni kaayoné-yátáákáráq
wení paru-yátáákáráq yetê máqtemma Áánûqtuni árai-kayukate waíno. 17 íbêkaraq anaaékaraq
móra-nakoma móragaraq ummaa-yátááqá kemmá íma timíno. ketúraq abumá wáena máqte-
kayukama kéyiraatimma minnâ kemá Îtu Káríqtoni mayaí-náqúne. 18 ketíbâtiwaayuo, ketáái
uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma wení íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno. miráuma waíno.
kemá Póroe.

Ipítiani
Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Ipí**tiani-marupaq **Pó**roma **agatá**iye.

1 maamin-áímmá kemá Póroma Ipítaini-marupaq-wayukama náayuwabi Îtuma Metáíyan-aama akoqnáá umá kéyaqtoraa-yubaq kágayaune. máqte-kayukabi Metáíyaqtaba abarokáq timá yiménúnnama minnáyaba Áánûqtuma kemmá timátíkaiye.

2 maamin íráqôn-aaimma ketibotáámá Áánûqtu ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote yeqtôpake kuména maamin íráqôn-aaikaraq kaayoné-yátáákáráq yeqtôpake kúmîmma keráwáqá mayaígáae téq tímikaune.

3 Áánûqtuma ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni aboámá múte yauwí-náqiye. wemá anón-iraqo-qtataaqa keqtáámá umátikenataa minnâ wenáanimma keqtáábí wenôpake timátíkáitana kukáiye.

4 Áánûqtuma maramá íma tarôq uréna keqtááyábá mamá wenáanikoni iyápó-annaraa umátíkaraiqtaae.

ketáámá Áánûqtuni ákái-yataaqa tirunóbáqá máinaboana ketáámá kúmikaraq otaakáráq íma wáimma-wayukaraa umá mánunatae.

5 Áánûqtuma wemá ákáitabae téna keqtáámá Îtu Káríqtoni-annabi pááq umátikenataa tiráiye.

6 miráipoana Áánûqtuni íráqô-qtataaqtaba wenáwîqa yaaguyaqmá ónatae. maamin-íráqó-qtátááqá Áánûqtu ketáá paá timénataa wenáanima ákáin-iyapoma kuménata tíwáqnaa íyábá uráiye.

7 Îtuma wemá puyénaboana wení naaemá aqtíma wemá ketáái táwî-meyamma mamá paá umátikenata íbêqa Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataaqa mamá paá umáyikena miráiqtaba íbêq-awaataqa ketáái kúmiq-yataaqtaba íma puyónúnatae. Áánûqtuma keqtááyábá íráqôniq kéumatikaiqtaae.

8 Áánûqtuma áa iténa maamin-íráqó-qtátááqá wemá paá tímikaiqtaae.

minnáyaba anónna-anonna íma kanaaráq aménúnatae.

9 Îtu Káríqtoqtaba anaaékaqa keqtáámá wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiqtaae. minnâ

10 Îtu wení kanaamô pááq ínana wé mamá yabi íniye. máqte-qtataaqa mamá yorupáinana wemá ebíkáqá yabi íniye. wemá máqte-qtataaqa máqte-kayukagaraq Áánûqtuni márûpaqa maa-márágáráq wení náápaamma mamá yabi íniye.

11 wenamáa wení aúyánámmá waqména wemá áqnáabaqa akoqnáá-aimma keqtáámá Ítíráaeo-wayukabi timátikenataa móra tiwiráín-náqá wení Metáíyama keqtááyôpaq wemá timákaraiye. 12 miráitana ketáámá áqnáabaq-kayukama Metáíyaqtaba awétáá uráunatae. Áánûqtuma keqtááyábámá wení tágama-akoqnaa-yataaqa maa-márábí-káyúkámá yirááténa wemá miráigaae téna tiráiye. 13 íbêqa keráwáqá náayuwabi ímo Ítíráaeo-wayukama wemá keráwákáráq tiwirániye. keráwáqá wení árain-aimma itéra maamin-áikómá kanaaráq pukáiyapike tiwíqtuwaniye. itéra “árain-aine” téraq min-áímmá yáqtokaae. Áánûqtuma wení awaaméqá keráwákáq maréna minnâ wení Aokaq-Áágómá akoqnáá-aikaraq téna timáyíkaraiye.

14 Áánûqtuni Aokaq-Áágómá Áánûqtuni awaaméqá máena minnáyaba ketáámá mamá Áánûqtuni máqte-qtataaqa wemá akoqnáá-aikaraq wení waayúkabi téna matáunatae. Áánûqtu wení waayúkama ayúqma ánatayikena téna yeráwáqá wení tágama-akoqnaa-yataaqtaba wenáwîqa yaaguyabínoe.

15 miráiyaba keráwáqá uyátárai-nakoma Îtumma itáíq-itaiq umá yáqtóráama ítareq keráwáqá mi-káyúkámá Îtun-aama waqmá kéwaraa-kayukama tirummá yímêma ítareq 16 minnáyaba aati-aatimá kemá Áánûqtukaq “tíkáiye” téq keráwáqtábá kétune. keráwáqtábámô nunamummá kéteqa 17 kemá ketáái anómma kateko-kétíbótáá wení Aokaq-Áágómá keráwáqá amíyátábá kétune. mirámô ínaqtaama keráwáqá áaimma yayuwé mi-qtátááqá Áánûqtuqtaba abarokáq aónanoe. miráinaq keráwáqá Áánûqtumma aanábóráá aónama minnáyaba keráwáqtábá kemá nunamupí kétune. 18 maénamo keráwáqá ítama arútátukera nóiqtaba Áánûqtuma keráwáqá yááyama minnáyabagaraq nunamupí kétune. minnâ keráwákáráq Îtun-aama máqtemma kéwaraa-kayukagaraq wemá yááyama anón-apeqa anaaékaqa Áánûqtu kanaaráq yimíniye. 19 Áánûqtuma wení akoqnáágoma ketáágáráq máqtemma kéitaa-kayukayabimma anóniq umá

wáiye. wení anó-akoqnaama kémayena 20 mimórá akoqnáánápó Áánûqtu Metáíyamma pukaípike atínakaraiye. Áánûqtu Îtumma mamá ayáánurapaq wení yabíkái-marupaqa ákáraiye.
21 Metáíyama wenáwîqa máqte-kamaanikaraq abo máqte-naapaakaraq mú-maqma máiye. íbêqa máqte-kawaa-wayukagaraq máqten-akoqnaagaraq wenáménáápáq wáitana abo anaaékaqa mamá mimórá íniye.
22 Áánûqtu máqte-qtataaqa wenáménáápáqá aítaupi makáiye. Áánûqtu pááq umá wení tiwiránîn-naqa máqte-qtataakaq anón-naqa wekáqô itáíq-itaiq umá wáráa-kayukati aúrakaraiye.
23 maami ítáíq-itaiq umá wáráa-kayukama yeráwáqá wenaúraa íyana wemá aqnókáá íniye.
maami itáíq-itaiq umá wáráa-kayukama Îtuma wenáagoma yetirunóbáqá ógikaiye. máqte-qtataaqo Áánûqtu tarôq umákainama máqtemma Îtu Káríqtoma ógikaae.

2

1 keráwáqá íma Ítíráaeo-annabike-kayukao, kúmiqa akátuwe Áánûqtuni ámáan-aimma akatépoaq Áánûqtuni aúrakaq pukáa-wayukaraa umá máqe-uraae. 2 naayóbáqá maa-márágón áaimma wakááne. Tááqtaama waátá-aaikoni kawáá-nákó maéna abo wemá waayúkama Áánûqtuni ámáan-aimma akáte-kayukama yeráwáqtí yúyánámmá Tááqtaama yabitiráiye.
3 naayóbáqá ketáámá máqtemma Ítíráaeo-wayukagaraq Tááqtaani aammá waréqtaa abo túgoma iqtábáé téqtaa miráráá uráunatae. túgoma wenápáqá koyágu-yayagu umá táwî-aaimma pááq uráunatae. miráiqtaba Áánûqtuma keqtááyábágáráq aatáá tiwááguraiqtaae. 4 ááqibo
Áánûqtuni paru-yátááqá ôriq kéena wemá keqtááyábá ôrikaa umá kákaiye.
5 ketáái kúmiqtababoana anónná táwî-meyamma mamé yínaqtaa puyónúnataamanibo Áánûqtu wení tiwiránîn-naqa tímikaiqtaae.
abo minnáyabama wekáq náawabi warénama íbêqa wemá íma puyínîbo Áánûqtu ókaraq aúwaraimma wemmá amíniye. ítáaro. Áánûqtuni paru-yátááqtábábóana íbêqa ketáámá ítaa puyónúnatae.
6 Áánûqtu yagaroqtamá wení tiwiraín-náqá Îtute min-nákámá keqtááyábá naayóbáqá tirááye:
“anaaékaq yemmá kerátámá atínikeka yabíkáin-akoqnaama Áánûqtuma yabíkái-marupaqa yiméyúye.” téta tirááyamma íbêqa pááq uráiye.
7 miráitana Áánûqtu máqte-kayukati yináábútáábi yirááráómmá wení íánatai-iraqo-qtataaqa yiráátiniye. minnâ wení íráqô-qtataaqa mimórá íráqô-qtataaqa wení tiwiraí-náqá Îtuma keqtáámá timénataa tiráátiniye.
8 keráwáqá wemmá itáíq-itaiq uráápoata Áánûqtuni íráqô-qtataaqa keráwáqtí kúmiq-yataapikekaraq puí-yátáápíkégáráq tiwíkaiye.
Áánûqtuni íráqô-qtataakoma íma mayaíráké matááe. ímiye. Áánûqtu keráwáqá ákaq paá tímikaiye. 9 Áánûqtuni íráqô-qtataaqa anónnáma étama aarawaamá yetúyánápí “ketáái táaimma uyátáraiye” téta yetúma múte yauwínômanibo
10 Áánûqtu paá aá tiqtábá aúgeniq umátíkaraiqtaae.
ketáámá áaimma átáma Îtute mánae téqtaama íráqô-mayaimo Áánûqtumma ákáinaikaa umá maami-máyáímá aúyaqtikaraiqtaa íbêqa mayánatae.
11 túyánámmá ítáaro. keráwáqô matíkaraamma Yéqtaaeo-wayukamoe. mi-káyúkámá íma Ítíráaeo-wayukae. Ítíráaeo-wayukama yeqtúma waayúka iyáákaq káráma yemá keráwáqá íma kárata-kayukama tááyaraae.
12 taákaq máráaro. naayóbáqá kerawáqá Ítíráaeo-annabike Îtuma Metáíyanopake nékaq máqe-uraae. máqte-kayukama yeqtí aúkáapike Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuma timáyíkaraimanibo keráwáqá mi-kánááráqá Áánûqtuni timú-timun-aimma Ítíráaeo-wayukate wení akoqnáá-aikaraq keráwáqá íma yaímma kéyainaae. keráwáqá íma móra-yataakaq awé uréq abo íma Áánûqtunnama máqe-uraae. 13 miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aara iyápóraa umá mááe. Îtuni naaénápó keráwáqá yabititaq Áánûqtuni waaqókáq irááe. 14 mirá téqtaa kétunatae.
Îtu Káríqtoma kaayoné-yátáákón áaine.
miráitana wemá Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq mórabi mamá áíkuyikaraiye.
Yéqtaaeo-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yeráwáqtí aúkáapimma naayóbáqá kurumá íma kanaaráq aónai-kuruma Îtuma íbêqa mi-kúrúmmá yawarápatukaiye.
wemá yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.
15 wemá pukáimma Ítíráaeo-wayukati anón-nakoni ámáan-aimma wemá yawarápama ánatatukaiye.

wemá Îtuma Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukati aúkáapi kaayoné-yátááqá mamá yíkaraiye.
wemá aúgekaa-kama tarôq uréna íma kaayaqíbo kímora tarôq éna pááq uráiye.
16 kaapaq-yátáq wenaúma keqtááyábá tiména Ítíráaeo-wayukagaraq Yéqtaaeo-wayukagaraq móra-yubi yíkaraiye. miráitana ketáámá máqtemma Áánûqtu tiwíkai-kayukatae.
Îtuma yeráwáqtí kaayoné-yátááqá aúkáiye.
17 wení kumína-kanaaraq íráqôn-augen-aimma mayaína minnáe. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtuni népaq-awaataq máqe-uraamanibo ketáámá Ítíráaeo-wayukama Áánûqtuni waaqókáq máqe-uraunatae.
Áánûqtuni kaayoné-yátááqá máqtemma keqtáábí maména tímikaiqtaae.
18 Îtu Káríqtoma keqtáábí kuménataaboana keráwáqá Yéqtaaeo-wayukagaraq ketáámá Ítíráaeo-wayukagaraq mimórá-Áókáq-Áágómá mamá matéqtaa ketibotáámá Áánûqtunopaqa yagaroqtamá kanaaráq yenúnatae.
19 miráinaq keráwáqá Yéqtaaeo-wayukama íma namuq-wáyúkáráá umá káqo-kayukati marabáqá mááe. ímiye. íbêqa keráwáqá yabíkái-qtataakoni aménáápáqá keqtááráá éq keráwáqá Áánûqtuni ánná-wayukaraa mááe.
20 naakáá umá Áánûqtuni timákai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq yeráwáqá mitáyaraa umá máawaq keráwáqá mitáyaraa umá mááe. min-nákóní ábomma Îtu Káríqtoe.
21 Îtuma ábokaa kéiteqtaa ketáámá wekáq timammá amúnanataa wemá keqtáá máqtemma yagaroqtamá tíkaraiqtaae. miráitaqtaa ketáámá yagaroqtamá Áánûqtuni aokaq anó-monoq-nakaa kéunatae. 22 Îtuma keráwáqnápó anó-monoq-namma kéitana Áánûqtuni Aokaq-Áágómá min-anó-mónóq-náúpáq kémaiye.

3

1 kemá Póroma keráwáqá Yéqtaaeo-wayukataba ánná-naupaqa máune. keráwáqtábábóana Îtu Káríqtoma kemmá ánná-naupaqa tiyúkaiye. 2 é paámi itéq kemmá Áánûqtuma yaímma wení íráqô-qtataaqa tímíkaiqtaba tíwáqnaa ónúne. 3 paá min-áúbábí áqa agayéq kemá timá tímikaunama Áánûqtuma wení aúpáq-yátááqá tiráátiraiye. 4 min-áúbámá yoraúma itéq kemô áaimma átáma itánúnayaba Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení timákarai-naqtabae.
5 naayóbáqá máqe uráá-kayukama min-aúpáq-yátááqtábá íma ítaraane.
miráimanibo íbêqa Áánûqtuni aokaq timáyíkarai-kayukagaraq wení amuné-wáyúkágáráq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá yiráátiraiye.
6 min-áté-áímmá minnáe. min-ánó-qtátááqá Îtuma pááq umátíkaraiqtaayaba Yéqtaaeo-wayukama Áánûqtunopake keqtááráá umá kanaaráq mayánóe. yeráwáqá mimórá-ánnámá ketáátê mááe. máqten-arain-aimma Áánûqtu akoqnáá umá timá tíkaraiqtaama yemá ketêtaa íbêqa kanaaráq mayánóe. 7 Áánûqtuma kemá Póromma mamá mórama wení timáyíkarai-kayukabi tíkaraitaq miráipoaq átê-wataama Îtuma keqtááyábá umátíkarain-aimma kétune. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike yaímma tiména wení akoqnáágo kepí mayaí kémayaiye. 8 kemá Áánûqtuni waayúkama yeráwápíké anómma íma máune. ímiye. kemá paá yinaaé kéune. miráimanibo Áánûqtu kemmá máqte-kayukabike yabititaq minnáyaba timuqá kémaraune. kemá Yéqtaaeo-wayukama abarokáq timá-yimikaae téna kateko-yátááqá Îtu Káríqtoqtaba kemmá Áánûqtuma timátíkaraiye. mi-kátékó-yátááqá Îtuqtaba uyátá-maqma anómma wáipoata ketáái watáayaba minnáma íma kanaaráq tenúnatae. 9 Áánûqtu wení aúpáq-yátááqtábá kemá máqten-aayapaq-wayukama timá-yimikaae téna kemmá timátíkaraiye. naayóbáqá maamin-áúpáq-yátááqá máqte-kanaaraqa Áánûqtuni aúyánápí aúyoqma wáqe-urena wemá máqte-qtataaqa tarôq urái-nare. 10 miráimanibo wemá íbêqa akoqnáá-wayukagaraq náápaa-kayukagaraq ketáámá Îtun anaaé kéwarauna-wayukanapo yemmá wení itaí-yátááqá kéyiraatiye. 11 maa-márámá íma tarôq uréna Áánûqtuma nói-qtataarabi maa-márábímmá pááq íniye téna aúyánámmá ítaraiye. íbêqa wemá abarokáq ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma wení mayaíráké mamá pááq kéiye. 12 íbêq-kanaama ketáámá náayubi Îtu Káríqtonaama wáráanna-wayukataama Áánûqtute watáá-wataa kanaaráq tenanatáá Áánûqtu keqtáámá ítátikaniqtaae. 13 abo kemá kaarabútimo wéqo tútiqo matáunayabamibo keráwáqá Îtumma íma ayuwéraq yáqtóráaro. kemá maami-tútíq-yátááqtábá keráwáqá uyátá-maqma akoqnáá ígáae téqa kémayaune. keráwáqô akoqnáá umá máiyana Áánûqtu keráwáqtábá amuqá matikániye.
14 ketibotáámá Áánûqtuma wení aúpáq-áúyánámmá kemá túyánámmá kéiteq wekáq tiraayutaúmmá káyaone. 15 máqten-annama maa-márábíkáráq Áánûqtuni márûpakaraq

yeqtíwîqa yeqtí náápaakaraq Áánûqtuma yímikaiye. 16 Áánûqtuma wení akoqnáábike tirunóbáqá wení Aokaq-Áágómmá mayaígáae téqa keráwáqtí tíyaqa akoqnáá umátikeq minnáyaba nunamupí keráwáqtábá kétune. 17 Îtumma itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoraigaae téqa Îtuma tirupi máetaq minnáyabagaraq nunamupí kétune. yaayánûkoma marabí wiqména kúmikaa umá keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá miráuma Îtuni akaí-yátáápáqá wiqmá kumíniye. 18 Îtuma náaraq umáwabi méyábáq uyátena mémánóbáq kubaúma keqtááyábámá kákaitaq keráwáqá minnáyábá ítama tágaigaae téq nunamupí kétune. 19 ketáámá wení akaí-yátááqtábámá íma ítátuweqtaamanibo wenáaimma tíménaqtaa ógiqma mayaígáae téqa keráwáqtábá nunamupí kétune.

20 Áánûqtuni akoqnáá-yataakoma ketáábímmô kéinanama maamin-ákóqnáá-yátááqá mú kéuyatamaqtikainanataa ketáái túyánákáráq ketáái inaa tí-yátáákáráq uyátá-maqma íniye.

21 ketáámá Áánûqtuni ánnábike-kayukama Îtu Káríqtoqtabama wekáq “tíkáiye” téqtaa wenáwîqa aati-aatimá matúq-matuq umá múte kéyauyunatae. áre.

4

1 kemá Póroma waayúkati yúrakaq itó-uma Îtuqtaba abarokáq timá yímikaunayababoaq kemá ánná-naupaqa paá máune. miráimanibo keráwáqá maamirái-qtataaqa Îtumma akáinaiq kéiyaq kemá minnáyaba tikaíkáae téqa kétune. 2 abo íma otaa-káyúkáráá aúráaro. kaayoné umá máaro. yaímma-wayukamo íkarutaiyamma paá yeráwáqá yíkáaro. 3 keráwáqá kaayoné-yátááqá anónna-anonna yiméra mórabi Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aménáápáqá paá máero. 4 ketáámá mimórá-túyáwáákáráq mimórá-Áókáq-Áágópí kémaunatae. kímora íma aónarauna-yataaqa awé ónúnayabataa Áánûqtu tááyaraiye. 5 kímora uyátárai-naqa ketáámá matéqtaa ketáámá máqtemma wekáq tirummá kámunatae. ketáámá máqtemma móraiq umá Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq kéberaunatae. 6 ketáámá mimórá-kétíbótáá máiye. wemá Áánûqtuma máena káqomma akoqnáá-naqa wekáá umá íma máiye. wemá uyátá-maqma máqte-qtataakaqa máiye. wemá keqtáábí máipoata káqo-kayukama wení akoqnáágomma ketáái mayaíbí yemá káonae. 7 Áánûqtuma tirááténataa wemá keqtááyábá ôriq umá ákáitana Îtu Metáíyamma tímikaiqtaae. 8 Áánûqtuni aúba-wannaagoma maará kétiye:

“wemá uyéna ánná-naupake-wayukama taígani kuyátúrena waayúkaraq amuq-yatááqá yímikaiye.”

mirá téna Tébitini ibí kétiye. 9 abo wemá meyábáq utáiye. min áaimma yaímma-kanaama maamárábí máqe-uraiye. 10 min-nákómá kukáimma wemá mimórá-nákómá anaaékaqa utáiye. wení náápaamma maa-márábí-káyúkámá yiráátiniqtaba wemá utáiye.

11 wemá wenamáárîq téna “keráwápíké yaímmama timáyíkarai-kayukama maíyata abo yaímmama Áánûqtuni amuné-wáyúkámá maíyata íno.e” téna “yaímma-wayukama waayúkati yúrakaq itó-uma máeta átê-wataama tínô-kayukama maíyata íno.e” téna “yaímmama yiráátiwayukama maíyata íno.e” téna tiráiye. 12 waayúkama yokaa umáyikai-aimma uyátárai-nakoqtaba mirá-umatikanoe. maami-máyáímá nóinabiyo? mi-máyáímá minnáe. Îtu Káríqtokaq yirummá améta taígani-kayukama kuyátúmeta yíwáqnaa umá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umáyikanoe. 13 maami yirááti-wayukati watáanapo kétima-timiyanataa Áánûqtuma keqtáámá wenáanikomma aónayaba tiráátiniye. wekáq ketáái itáíq-itaiq í-yátááqtábá yirááti-wayukati watáagoma tíwáqnaa ínîqtaae. mi-kánáámá ketáámá yagaroqtamá áíkuiyona-yupaama mi táoqa Áánûqtuma keqtáámá timátimiq-timatimiq umá kétiraatinanama ketáái tirun-íyápógómá itóqma Îtu Káríqtoni áaimma mayéna anóniq íniye. 14 mi táoqa ókaraq iyápóraa ketáái túyánákómá íma wániye. mi táoqa uwáágoma yaayánama waéráinikaa umá ketáámá káqokaqon-aiqtaba íma waéránátae. ímiye. ketáái tirun-íyápógómá itóqma anóniq ínataa táwîwayukati makáqma aónai-yataakaraq kaaqaari-áíkáráq ketáámá íma itánúnatae. 15 ímiye. aaqáo. miráimanibo ketáámá árain-aimma téqtaa Îtuni akaí-yátáákáráq óq-wayukayaba tikánîqtae. miráinaqtaa ketáámá itóqma Îtun aúyawaakaa onanatáá wemá aqnókáá íniye. 16 Îtuma íbêqa máqtemma wekáq itáíq-itaiq umá máa-kayukama yagaroqtamá wenaúyawaakaa umá aráápayikanena kéiye. máqten-aayapaq yabíkéna móra-mora-aukapakemma weqtábá-weqtaba akaíyátábá Îtumma yokaa kéumakaae.

17 íbêqa akoqnáá umá uyátárai-nakonopake timá-timune. keráwáqá Yéqtaaeo-wayukaraa umá yeqtí aíbôq-yuyanakaraq íma máaro. 18 yeqtí yúyánámmá paá kumayupí wáiye. yemá koáráaqwayukaboata Áánûqtunopake nékaq mááe. 19 yeráwáqá máqte-tawi-kiyaamoq-yataaqa tarôq kéeta minnáyaba íma yigaaebí kémaraae. 20 maamirá-qtátáákáá-qtátááqá Îtuma Metáíyama

wenôpake keráwáqá íma ítaraae. 21 ímiye. keráwáqá Îtun-aama kéitaawana wemá árain-iraqo-qtataaqa keráwáqá tiráátiraiye. 22 keráwáqtí naayón-ááímmá keráwáqtí túgoma ákáin-aaikaraq naayó-páái-únákáqtóráá umá tiwáábáq kabiraimmá maamirán-ááímmá keráwáqá paábaq matúwáaro. 23 minnámo matuwéqa aúgen-unakaqtoraa umá aúge-tuyanakaraq aúgen-aaikaraq kúberaaro. 24 mirámô éqa káqomma íráqô-kanokaa umá kúberanoe. aúgemma káqo-naqa aúqma keráwáqtí táaimma aokarîq umá kateko umá Áánûqtun-aaikoraa umá waíno. 25 miráinaqa kaaqaari-áímmá ítero. aati-aatimá pááq ínî-qtataaqtaba árain-aimma tero. ketáámá mimórá-túgóní waayúkaboaqtaa wenamí-kenamin umá paá árain-aiqtaa tennatao. 26 abo keráwáqá tíyámma ínaqa íma kúmiq-yataariq oro. abo íma tíyámma yuwákaiyana waíno, ímiye. mimórá-yúpáámá aabaúmá íma kupékainaqa

27 abo tíyámmo íq-ia kéiyanamoena Tááqtaama tirunóbáqá yaberániye.

28 keráwáqtí aúkáapike móra-nakoma moyá-nákómá máqe-urenama íma ókaraq moyámmá mayaíno. íma miráinimanibo wemá mayaí ko mayaíno. wení ápéqtaba kamáa káena mayaí kémayena anaaékaqa móra-yataaqa íma makáiya-kayukama yemmá kanaaráq yíwáqnaa íno.

29 tóyaupike táwî-aimma íma yuwákéraq tero. miráimanibo paá mi-kátáámá waayúkama umá yíqtaaiq ínîn-aimma tíyana keráwáqtí táagoma yemmá íráqôniq umáyikaniye. 30 Áánûqtuni Aokaq-Áágómmá ummaa-yátááqá íma áméro. keráwáqtí matúq-matuq umá tái-meyakaraq puí-yátáákáráq mipíkémma keráwáqá Áánûqtuma tiwíkaitana wení Aokaq-Áágómá keráwáqtí tiwiraí-yátáákómmá káraapaiye. 31 táwî-toiqa makéq máqten-aimma temmá paábaq iyaabótúwáaro. íma tíyan-aimma aayaqtáá umá téraq káqo-kayukayaba mamá táíq umáyikai-tuyanamma íma ítáaro. 32 anónna-anonna umá íráqôniq oro. anónna-anonna tíyaqa áméro. abo taákaq oro. Îtuni áwîkaq Áánûqtuma keráwáqtí otaammá paábaq matukáiqtaba keráwáqá miráráá umá anónna-anonna otaammá paábaq matúwáaro.

5

1 aboámá wení iyápó-annama yíkainiq umáraa Áánûqtu keráwáqtábá kákaiye. keráwáqá wení iyápó-annaboaq wenáaikaa umá keráwáqtí táaimma mamá pááq oro. 2-3 Îtu Metáíyama keqtáá tirááténa ákáiniq umá keráwáqá káqo-kayukayataba tikaíno. minnâ Îtu Metáíyama keqtááyábá ákáitana wenaúwaraimma tímikaiqtaae. Ítíráaeo-wayukama yeráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra íráqô-kamma ikámma Áánûqtukaq ámikaane. íbêqa ketáái kúmiq-yataaqatabama Îtuma ketáái amí-yátááqá Áánûqtukaq máqe-urena Áánûqtu min-ámí-yátááqtábá amuqá makáine.

keráwáqtí aúkáapimma kebó-yátááqátábá káqo-kayukati máqte-qtataaqtaba túranannama aíyábámá maami-kááyáq-yátááqtábá íma tero. Îtumma waráíya-kayukama maamiráí-qtataaqtaba íkéte. 4 kebó-áímmá aábê-aikaa umá ítero. ímiye. paá keqtóyauqa ógaaqma Áánûqtuqtaba “tíkáiye” tero.

5 maaminnáyaba taákaq máráaro. maa-káyúkáma kebó-yátáárîq kéo-kayukagaraq káqo-kayukati minnáma máyáa-qtataaqtaba yúrananna káa-kayukagaraqa yeqtí anónnáma Áánûqtuni tiwiraí-nákómá yabíkái-marupaqa íráqôn-apeqa íma wániye. yemá miráuma waayúkama yeqtí kamuqá óqtakakenabi yaataké tarôq umáka-qtataakaq kéita-kayukaraa mááe. yemá máqtemma Áánûqtuma yabíkái-marupaqa íma uyáberanobo Áánûqtuma yemmá anaaépariq umáyikaniye. 6 yaímma-wayukama yeqtí kaaqaari-áímmá keráwáqá íma iyuwáiyata makáqma aónaaro. mi-káyúkámá maami-táwí-yátáárîq kéiya-kayukama Áánûqtuni áyámma mayánóe. 7 keráwáqá nékaq maamirá-káyúkábíkémmá máero. 8 naayóbáqá keráwákáráq kumayuq-yátáákáráq táwî-yataakaraq tirunóbáqá wáqe-uraimanibo íbêqa uyátárai-nakoma tirunóbáqá máitaq abo keráwápí ómmá ógiqma mááe. miráuma ókón áráakaa umá máaro. 9 ókómmá máqten íráqôn-aaikaraq arupú-aaikaraq árain-aaikaraq abarokáq mamá pááq kéiye.

10 nói-qtataakoaq uyátárai-nakomma amuqá kémarakaiyaa minnáyaba abáá oro. 11 mi-qtátááqá waayúkama kamayupí kéo-qtataaqa keráwáqá tinaaémma umáyíkáaro. miráimanibo keráwáqá yiráátero. yemá otaammá kúyo-kayukama mááe. 12 táwî-yataaqa waayúkama kumayupí aúpáq oqtábá paá watáayaba kemá tigaaeyô kétune. 13 ópí maami-táwí-yátááqá aónama kétageta kanaaráq aónáiyana paábaq kumayukóráá umá koínanama ókómó anónaraq wení márûqa kémayaiye. 14 miráipoata maan-áímmá ten-áímmá kéitaunatae.

“keráwáqá túmô wáe-kayukao, itó-oro. pukáapike itó-magiyana Metáíyama ómmá timíniye.”

téna Áítáíya Áánûqtuni amuné-nákómá naayóbáqá agatáine. 15 abo keráwáqá nói-qtataaqtababi ommá atéráaro. íma aíbôq-tuyanakaraq mánomanibo aá itaí-wáyúkáráá umá máero. 16 íbêq-yupaama táwî-kanaaboaq keráwáqtí túwaraa-kanaama yabíqma arutéraq íma táwí-táwí oro. 17 íma aíbôq-yataariq ínômanibo uyátárai-nakoni aúyánámmá abáá umá pááq oro. 18 íma aíbôq-nomma néraq neginaagí ínômanibo Áánûqtuni Aokaq-Áánápó mamá

ógiraaro. 19 keráwáqá mi-qtátááqá uyátárai-nako Áánûqtuma káqo-kayukayaba umáyikena
keráwáqtábágáráq umátikena i-qtátááqtábá ibí anónna-anonna umá tíq-tiq oro. nunamummá
ibí tero. uyátárai-nakokaq tirukakékáráq imá tóyaupikemma kaapáúpikekaraq tero. 20 ketáái
uyátárai-nako Îtu Káríqton áwîkaq ketibotááma Áánûqtukaq "tíkáiye" téraq máqte-qtataaqtaba
oro.
21 Îtu Káríqton-aama kéiteraq keráwáqá móra-mora-yuma weqtábá-weqtaba umá
yetiménáápáq máero. 22 aaragô, keráwáqá uyátárai-nakon áama wáráanikaa umá keráwáqtí
tiwaiqmááti yáama wáráaro. 23 ketáámá itáíq-itaiq umá kéuna-yutaama Îtu Káríqton aúraa
umá máunanataa wemá aqnókáá máitana miráráá umá ánáakoma aúráitana wenawaikómá
aqnókáá umá máiye. aamô ítáa-kayukama Îtun aúraa owana wemá yemmá pukáapike
kéyiwiraiye. 24 Îtun-aama ítáa-kayukama wení náápaakoni aménáápáqá máae. miráráá umá
ánáakoma wenawaikóní náápaakoni amenáápáq máiye.
25 yiwaikô, Îtu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba ákáitana yeqtábá pukuráiye.
miráráá umá keráwáqá yiwaiqmááqa keráwáqtí tínáaqmaataba tikaíno.
Îtu Káríqtoma wekáq yirummá ámê-kayukayaba pukéna
26 wení watáanapo mamá aokarîq umáyíkaraiye.
yeqtí kúmiq-yataaqa paábaq kématuwena tete umáyíkaraiye.
27 miráuraiqtaba wení waayúkama anaaékaqa wenaúrakaq kanaaráq itó éta yemá tágaginoe.
unáákáqtôraq paaigómá káára-kaaraa íéna íma kaabú-káábú iníkáá umá wení waayúkama
tágaginoe.
wemmá wáráa-kayukama aokaríq éta máqten-otaakaraq íma waínna miráráá-kayukayaba
Îtumma kákaiye.
28-29 yiwiqmááqa yeráwáqtí yúyaba yíkáiniq umá móraiq umá yetináaqtaba yikaíno.
máqtemma yetúgoma íma kéyiwaagoe. ímiye. abo aáwaqa améta íráqôniq umá kéyabiye.
miráuma móra-nakoma wenamáárîq wetábá ákáiniq umá wenánáakoqtaba akaíno. ánibo
Îtuma wenaúgaraq kéyabiye. wenaúma nóinabiyo? ketáámá wekáq tirummá amúnna-
wayukataama wanaúma máunatae. 30 ketáámá Îtu Káríqton aúma máqte-tuyawaaqa máunatae.
31 minnáyaba Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye:
"waagómá wenanóboama kéiyuwena wenánáakote yagaroqtániye.
maa-kááyáq-nákámá mimórá-yúmá auráyóye."
téna Mótetima Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáine. 32 maamin-áímmá aúpáq áaikaraq wáiye.
móra-nakoma wenánáakote kétibo aúpáq-áímmá mirá téna Îtu Káríqtoma wení anaaéma
kéwaraa-kayukayaba kétiye.
33 miráráá umá keráwápíké móra-mora-nakoma wetábá ákáinikaa umá ánáakoqtaba akaíno.
ánáakoma awaikón áama yaaguyaqmá itaíno.

6

1 iyápô, uyátárai-nakon-aama kéwareraq keráwáqtí tinóboyuti yáama wáráaro. minnáma
aanaúramma paá wáiye. naayóbáqá Mótetima maará téna agatáine:
2 "keráwáqtí tinóboyuti yáama yaaguyaqmá ítáaro."
minnáma áqnáabaq ámáan-aimma timá móra akoqnáá umákain-aimma Áánûqtu timá tímikaiye.
minnáe:
3 "miráráá íyana máqte-qtataakoma íráqôniq umáqtikainaq maa-márábí ayáqtáá-yupaama
mánoe."
téna Áánûqtuma timá akoqnáá uráine. 4 yiboáo, íma keráwáqtí iyápóma mamá áyámma í-
yátáápí aúqyíkáaro. ímibo keráwáqá uyátárai-nakoma tiráátinikaa umá keráwáqtí iyápóma
yiráátero. yemá táwî-otaama kéguiyamma yemmá tái-meyamma yímero. keráwáqá mirámô éqa
yemmá anaúrakaq mamá yiráátimayikanoe.
5 mayaí-wáyúkáo, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí yáama wáráaro. tirukaké yáama
yaaguyaqmá wáráaro. keráwáqá Îtu Káríqtokaq mayaí kémayeraq miráráá umá keráwáqtí
kawáá-wáyúkáráq mayaí yikáinaiq umá íráqôniq umá máyáaro. 6 móra-nakoma íma
yabíkáinaq keráwáqá aati-aatimá íráqô-mayaima máyáaro. 7 keráwáqá paá waayúkayaba
yimuqá marakaí-máyáímá íma mayánômanibo uyátárai-nakoqtaba amuqá marakaí-máyáímá
máyáaro. 8 taákaq máráaro. íráqô-qtataariq keráwáqá kéomma mimórá-yátááqá anónnáma
uyátárai-nakonopake mayánóe. maamin-áímmá máqte-kayukayabama áraine. mi-máyáí-
wáyúkámá ápéqa máyáakaraq mi-máyáí-wáyúkámá íma ápéqa máyáakaraq máqte-mayai-
wayukayabama maamin-áímmá áraine. 9 kawáá-nákô, keráwáqtí mayaí-wáyúkáyábámá
móraiq oro. keráwáqá yemmá íma ikatí-áímmá tero. taákaq oro. uyátárai-nakoma Áánûqtuma
yabíkái-marupaq wemá yeráwáqtí uyátárai-nakaraq keráwáqtí uyátárai-nakaraq mimórá

máena wenaúrakaqa paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq íma máae. ímiye. máqte-kayukama mimórá-áúyánákáq kéyainaiye.
10 keráwáqtí tébakaq-kanaama maa-márábímmô máeqa uyátárai-nakoqtaba akoqnáá-wayukama aúráaro. 11 keráwáqtí akoqnááma uyátárai-nakonopake máyáaro. wení akoqnáárake matéqa weyukáá mayéq keráwáqá Tááqtaama makáqma yabitíné ínnayaba keráwáqá akoqnáá umá kanaaráq itó-inoe. 12 ítáaro. ketáámá íma waayúkate ááiqa kéunatae. ketáámá maa-márábímmá anókogaraq yeqtí náápaakaraq kumayupíqtábá ááiqa kéunatae. ketáái ááiqa waátáma ketúrapike íma kanaaráq káonetaa yetê ááiqa kéunatae. 13 mirá kéibo Áánûqtun áaimma weyukáá mayéraq mi-táwí-kánáámá yínnama keráwáqá imaamu-wáyúkáráá umá kanaaráq itó éq íma yawautínoe. 14 miráuma keráwáqá itó umá imaamu kuyéqa Áánûqtuni árain-aimma tímûranna kuyéq wení arupú-yataaqa títaaraq tiraaqá kuíyana waátá-akoqnaagoma keráwápímmá íma kanaaráq kobérániye. 15 maami íráqô-kataama kaayoné-yátááqtábá aítauqo ánáakuyonaikaa umá mi-kátáámá taákaq máráaro. 16 maamirá éq keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa túbáqá keráwáqtí weyukóráá umá akoqnáá ínaq itó oro. keráwáqtí uyátá-maqma itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa Tááqtaama uyátanena ínnama aúyaqtikaniye. 17 keráwáqá pukáapike atóbatikaniqtaba Áánûqtu akoqnáá umá timá-timena maamin-áímmá yaqtóráaro. maamin-áráín-áímmá tiqnókáq kámokaa kúbereq abo tokóruraa-puma múte yaúyoro. keráwáqtí tokóruraa-puma minnáe. Áánûqtun-aama Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tímikaiye.
18 nunamummá tíq-tiq oro. nunamummá kéteraq Áánûqtuni Aokaq-Áágómá ayuwáiyana keráwáqá nóin-ainabi tínômma tiráátiniye. nunamummá kéteraq túbanaaq umá yokaa umá máero. máqtemma itáíq-itaiq kéo-kayukayabagaraq 19 keqtábágáráq nunamummá tíq-tiq oro. kemá tóyauqa ógaraananama Áánûqtuma árain-aimma arupú-aikaraq timínîqtaba minnáyaba nunamummá tero. kemá itó-uma waayúkati yúbáq Áánûqtuni aúpáq-yátááqá wení Metáíya Îtuqtaba tenúnnayaba Áánûqtukaq nunamupí timá áméro. 20 kemá waayúkati yúbáq kéteq ikatíq íma ónúnnayaba minnáyabagaraq nunamupí tero. miráráámô Îtu Káríqtoqtaba tiráunaboaq íbêqa kaarabútibi akoqnáá-annanapo (téininapo) atáá umátíkáawaq máune.
21 Tíkikati wemá min-áúbá-wánnáámá keráwáqtôpaq maménа wíniye. wemá ketí máqte-qtataaqtaba kemô únnayaba móma timá-timiniye. wemá ketáái íráqô-tibaqawaaraa-naqa máena wení mayaíráq uyátárai-nakoqtaba yáqtoqma akoqnáá kéiye. wemá máqte-qtataaqa maabáq wái-qtataaqtaba timá-timiniye. 22 keráwáqá keqtááyábá itánôqtaba keráwáqtí tíyaqa umá tíqtaaiq ínîqtaba wemmá timákaraune.
23 maami kaayoné-yátáákáráq akaí-yátáákáráq ketibotáá Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yeqtôpake kéitaq keráwáqá mayaígáae téq kétune. keráwáqtábá itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataakaraq ketáái máqte-tibaqawaaraa-kayukagaraq mayaígáae téq kétune. 24 keráwáqá keráwáqtí akaí-yátááqá uyátárai-naqa Îtu Káríqtokaq íma aúyatikeq keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataaqa mayaígáae téq kágayaune.
kemá Póroe.

Pirípiani
Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Pí**ripai-marupaq **Pó**rogaraq **Tí**motite **á**nn**á**-naupaq **Aró**mubaq **agatáá**ye.

1 maa-páátímá Pórogaraq Tímotite kerátáyôpakene. kerátámá Îtu Káríqtoni kaqtó-nakae. kerátámá náayuwabi Píripai-marupaq Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yubaq kágayauye. yeráwákáráq mi-káyúkámá náayubi Áánûqtuni waayúkama mórabi áíkuyo-yubaq yabíkáa-kayukayopakaraq maami-páátímá kágayauye.

2 Áánûqtuma ketíbotáámá uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaay-oné-yátáákógáráq yenákámá keráwáqá máqtemma tímetaao.

3 kemá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq keráwáqtábámá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqa 4 kemá Áánûqtukaq nunamummá kéteq timuqá kémaraune. 5 íbêq-awaataqa Áánûqtuni átê-wataama tí-máyáímá mamá kemmá tíwáqnaa urááwapoaq kemá timuqá kémaraune. 6 ánibo maaminnáyaba kéitaune. Áánûqtuma keráwáqtí íráqôn-aaimma áaimma átáma miráurena wemá miráumae kéuwinana mi-kánááráq Îtu Káríqtoma yauwéqma kumín-awaataq keráwáqtí íráqôn-aaikoma mútûq pááq umá ánataniye. 7 kemá aati-aatimá keráwáqtábá túyánámmá kéiteq ketirummá keráwáqá timúnnama arútáiniq kéiye. abo keráwáqá máqtemma Áánûqtuni íráqô-qtataakomma keráwáqá ketêgaraq yáíkaaq kéunatae. kemá Îtuqtaba átê-wataama áraine téq akoqnáá umá túnnama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. naayóbáqá kemá ánná-naupaqa máqe-uraunaboaq íbêkaraq kemá ánná-naupaq máunama keráwákáráq kegáráq Áánûqtuni íráqô-qtataakomma yáíkaaq umá matáunatae. 8 Áánûqtuma ketáama ítáimma áraine. ánibo kemá kétima-timunama keráwáqá ketirukaké kétimunnama miráuma Îtu Káríqtoni arukakékáá umá keráwáqá kétimune.

9 kemá keráwáqtábámá Áánûqtukaq maará téq kétune. keráwáqtí tirummá amí-yátáákómá anóniq umáe uwíyábá kétikaiye. Áánûqtuni árain-itai-yataaqa mayaígáae téq kétune. nóinawabi íráqôniq éna nóinawabi táíq ínayabama yainaígáae téq kétune. 10 keráwáqá miráiyatabama mú mikákáá íráqô-qtataaqa kanaaráq mayánoe. keráwáqá mú mikákáá íráqô-qtataaqa mayáiyanama Îtu Káríqtoma yauwéqma kumínî-kanaaraqa keráwáqtí kúmikaraq tigaemá í-yátáákáráqá Áánûqtun-aurakaqa íwaniye. 11 ímiye. keráwáqá wenamáa Îtu Káríqtonopake áraín-iraqo-qtataaqa yi-qtátááqnápó keráwáqá ógiranoe. min-íráqó-qtátááqá keqtáá kétimitabataa ketáámá Áánûqtuni tágama-yataaqtaba kéteqtaa wanáwîqa múte kéyauyunatae.

12 ketíbâqawaayuo, keráwáqá maaminnáyaba itaígáae téq kétune. kemá maakáqá ánná-naupaq máunanaboana átê-wataagoma Îtuqtaba wéyáwé uráiye. 13 miráuma anómma yabíkáa-kayukati kawáá-wáyúkágáráq yaímma káqo-kayukagaraq máa-yuma yemá máqtemma kéitaamma kemá Îtu Káríqtoni kaqtó-napoaq ánná-naupaq máune. 14 kemá ánná-naupaq máunataboata taíganimma Áánûqtuni waayúkama yeqtí Îtukaq itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma akoqnáá uráiye. íbêqa yemá waayúkati yúbáq itó kéeta átê-wataama akoqnáá umá kéteta ikatíq íkéoe.

15 yaímma-wayukama kárún-aimma timátiketa yemá anón-iwiqa mayaíyábá kéyikaitataboata Îtuqtaba átê-wataama kétemanibo óq-wayukama Îtuqtaba íráqôniq ónáae téta kéte. 16 Áánûqtuma kemmá wenáama mayaiyuwánúnayaba mi-máyáímá tímikaitata yemá minnáyaba kéitetaboata yeqtí yirukaké kéte. 17 mi-káqó-káyúkámá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq í-yátáákáké íkete. ááqibo yemá kemmá kárún-aimma kétima-tikaae. kemmá tú-tiqa í-yátááqá arúbama timínôqtabama yimuqá kémaraae. 18 ááqibo yemá waabá-káyúkáti yúbáqá Îtuqtaba átê-wataama itáíq-itaiq kéeta tíyanabi paá yeqtí yóyaukake min-áté-wátáámá Îtuqtaba tíyamma minnâ íráqô-qtataaqa wáitaq kemá timuqá kémaraune. 19 owé. kemá timuqá paá maráiq-maraiq ónúne. keráwáqá keqtábá Áánûqtukaq nunamummá kétewana Îtu Káríqtoma kemmá tíwáqnaa kéiye. mirái-qtataaqtababoaq kemá kéitaunama Áánûqtuma kemmá tiwíqma paá ayúqtikaniye.

20 uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábámá kemá tigaemá íyábá íkétikaiye. kemá tú wamá máenawabi púyônama íbêkaraq aati-aatimá Îtu Káríqtokaq íma ikatíq éq yaaguyabíyábá kétikaiye. 21 ketí túyánápímmá aúwaraimma nóinabiyo? minnâ Îtu Káríqtoqtaba miráiyaba kéune. puí-yátááqá nóinabiyo? minnâ uyátá-maqma íráqô-qtataare. 22 kemá maa túráqô matúq-matuq ónúnnama maannáyaba wáiye. Îtu Káríqtoqtaba íráqô-mayaima mayaíyábá wáiye. miráinaq kemá náanawaq aúyaq-maranuno? paá tú wamá mánu puyónúnô? 23 kemá

maami-kááyáqá íráqô-qtataakoni aúkáapimma máune. kemá Îtu Káríqtote Áánûqtuni márûpaqa umma mánunayaba kétikaiye. mirámô onanamá kemmá íráqôniq íniye. 24 miráimanibo keráwáqtábámá kemá íma púyônama minnâ íráqône. 25 kemá máananama keráwáqá íráqôniq umátikaniye. minnáyatababoaq kemá itáunnama kemá íma árúqa puyónúne. miráuma keráwáqá tíwáqnaa kéonana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá uyátá-maqma anóniq kéinaq keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá timuq-yatáákáráq uyátá-maqma anóniq íniye. 26 miráuma keráwáqá kemmá ókaraq kétimoneqa ánná-naupake kúmônayaba Îtu Káríqton-awiqa kanaaráq múte yauwínoe.

27 íbêqa keráwáqtábá maannáma anó-qtataare. keráwáqtí táaimma Áánûqtuni átê-wataarake máyáaro. mirá kéiyaq kemá keráwáqtôpaq ímo yéqa keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba itánúne. itáíq-itaiq í-yátááqátábámá akoqnáá kéeraq keráwáqá máqtemma mimórá-túyánákáq máero. átê-wataama Îtuqtaba kéyaqtoreraq keráwáqá máqtemma mimóráráá umá máeraq Îtuni namuro-wáyúkámá webó agayíkáaro. 28 keráwáqtí namuro-wáyúkáyábámá ikatíq íoro. akoqnáá oro. mirámô kéiyatama keráwáqtí namuro-wáyúkámá timónáiyamma keráwáqá yemmá kanaaráq uyátáawaniq ínoe. taákaq máráaro. móra-waigoma yemmá uyátánimma wemá Áánûqtue. 29 Áánûqtuma keráwáqá Îtu Káríqtoni kaqtó-wayukama máigaae téna aúyaqtikaraiye. miráipoaq keráwáqá wekáq itáíq-itaiq kéowana Îtuqtababoaq tú-tiqa mayaíyábágáráqá Áánûqtuma keráwáqá aúyaqtikaraiye. 30 keráwákáráq kegáráqtáá mimórá-ááíqtáá kéunatae. minnâ Áánûqtuni aakótê Tááqtaani aakótê ááíqa kéoye. miráinaq kemá ááiqa únaq aónaaniq umá miráuma ááiqa oro. miráitaq kemá ááiqa paá íq-iq kéune.

2

1 keráwáqtí túwaraikoma Îtu Káríqtoqtaba mamá akoqnáá kéumatikaiyo? wení akaí-yátáákómá keráwáqá timakakí kéiyo? wení Aágomma aanabóráá umá kémayaao? Îtun anaaémo káqowa-kaqowamma kaayoné kéumayikaao? keráwáqtí tirummá káqowa-kaqowamma kéyimeo? 2 mirámô kéeqa kemá maará téq keráwákáq inaa kétune. máqtemma keráwáqá mimórá-túyánákáq máeraq mimórá-tíkáí-yátáápí yagaroqtaaro. kemá káonaune. keráwáqtábá timuqá kématikaune. 3 aúyababa íoro. keráwáqtí túma íma mamé úyôro. ímibo móra-mora-yuti aménáápáq máero. aati-aatimá káqowaqtabama túyánápímmá téraq “wenáwîkomma ketíwîkomma uyátá-maqma wáiye” téraq tero. 4 kenamáárîq keráwáqtábá íma yabi ínômanibo káqo-yuyabagaraq yabíqyíkáaro. 5 keráwáqtí túyánákómá Îtu Káríqtoni aúyánákáá íno. 6 wenáaikoma Áánûqtuni áaikote móraiq kéiye. wemá Áánûqturaa umá máqe-uraimanibo min-náápáámmá íma yáqtokaiye. 7 ímiye. wení anó-tagama-yataaqa paábaq yukéna kaqtó-naqa aúkáiye. wemmá aaragómá marákáitana paá maa-márábín-nákáá aúkáiye. 8 wemá Áánûqtugaraq waayúkagaraq yeqtí yiménáápáq wetábá wenamáárîq maréna máqe-uraiye. wemá Áánûqtun-aama waréna puí-yátááqá máyáitata kaapaq-yátáq ikámôwana pukuráiye. 9 miráimanibo wemá aamá ítáitanaboana Áánûqtu wemá pukáipike mamá itó umákátuwena mú mikákáá yanaa-márúpáq akéna wemmá máqten-awiqa uyátá-maqma yanaan-áwíqá ámikaiye. 10 miráinaq máqtemma Áánûqtuni-marupaqa máa-yugaraq máqtemma maa-márábí máa-yugaraq máqtemma maa-márágóní aménáápáqá máa-yugaraq min-áwíqá kéiteq Îtuni aúbáq yiraayutaúmmá ayánoe. 11 ánibo máqten-oyaukoma téta “Îtu Káríqtoma uyátárai-nare” téta tínoe. miráinata máqtemma wenaboámá Áánûqtun-awiqa múte yauwínoe.

12 tíkáin-aanabo, ketáama wáráaro. kemá keráwáqtê máqe-uraunaqa ketáama wakááe. íbêqa kemá keráwáqtôpake yatákuraanaqa uyátá-maqma ketáama waqmá arútaaro. keráwáqtí kúmiq-yataapikemma Áánûqtuma keráwáqá tiwíkaiqtaba káqo-yuma yiráátéraq Áánûqtuma miqtátááqtábá amuqá íma márái-qtataariq íyábámá ikatíq oro. 13 taákaq máráaro. Áánûqtuma tirunóbáqá máena wenaúyánákáq miráin-oqtaba tíwáqnaa kéiye.

14 nôrawabi kéeqa nárun-narun-aimma íma téraq nóbíq-aimma ítero. 15 waayúkama íma waátá-yataariq í-ááímmá aónaa-kayukaraa keráwáqá oro. keráwáqá waayúkama yeqtí áaikoma waátá-yataariq éna kaé-kai-yuti aúkáapimma máamanibo keráwáqá Áánûqtuni iyápóma yeqtí otaamá íma wáiniq umá miráuma máaro. wiyókómá aabayákáq kamá tágainikaa umá keráwáqtí táaikoma ókáá umá maa-márábímmá kamá tágaino. 16 keráwáqá maa-márábí-káyúkámá matúq-matuq umá mái-auwaraiqtaba watáama kétima-yimeqa keráwáqá miráuma wiyókóráá umá táganoe. miráinana Îtu Káríqtoma kumínaqa keráwáqtábá timuqá maránúne. miráinaq kemá ítáanama máqtemma ketí mayaígómá paátataakaa íma íniye.

17 ketúgoni naaegómá Áánûqtukaq amí-yátáákáá umá aqti íniyô? keráwáqtábámá kemá puyónúnô? mirámo ínaqa kemá timuqá kémareq keráwákáráq Áánûqtukaq “tíkáiye” tenúne. 18 keráwákáráq timuqá kémareq kemá púyônayabama Áánûqtukaq “tíkáiye” tígáae téq kétune.

19 uyátárai-naqa Îtumma akáinaqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq pááqya-kanaabi wíniye. miráinana wemá keráwáqtábá kemmá mamá kanaaráq kétima-timena umá tíqtaaiq íniye. 20 maakáqá wemá wenamáa ketí tíyaqa kéyainena keráwáqtábá aúyánámmá kéitaiye. 21 tébakaq-wayukama paá yenamáárîq yetábá yúyánámmá kéitaae. mi-máyáímá Îtu Káríqtoqtaba mayaíyábámá íma yúyánámmá kéitaae. 22 Tímoti wení íráqô-mayaiyabama keráwáqá kéitaae. átê-wataama waabá-káyúkátí yúbáqá tíyábámá kemmá tíwáqnaa kéiye. miráuma áanikoma aboámmá áwáqnaa ínîkaa umá ketê mayaímá kémayaiye. 23 ketineqá nói-qtataarabi pááq íné ínata timá-timiyaqa kemá Tímotimma timákáanana keráwáqtôpaq wíniye. 24 ánibo kegáráq keráwáqtôpaqa pááqya-kanaabi wíyábámá kemmá kétikaiye.

25 keráwáqá Ipaaparoráítatimma ketôpaq timákáawana iréna íráqôniq umá kemmá kawáá umátíkaraiye. ábâkoma awaaómmá áwáqnaa ínîkaa umá kemmá tíwáqnaa uráiye. wemá ketê mayaímá kémayena ketê yagaroqtamá Áánûqtuni watáama téna ááiqa uráiye. íbêqa keráwáqtôpaq kemá wemmá yauwéqma timákanaa kéune. 26 wemá máqtemma keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kákaiye. keráwáqá weqtábámá karí kémayaiye téq ítaraatababoana wemá netuq-áúyánámmá ítaraiye. 27 áraimma wemá anó-karima mayéna púyôwaniq uráiye. miráimanibo Áánûqtuma wemmá paru-yátááqá ámitana ípukaiye. kekáráq Áánûqtuma paru-yátááqá tímikaitana wemá íma pukáitaq kemá íma tirummá í-yátááqá arúbama matáune. 28 miráiniq Ipaaparoráítatimma keráwáqtôpaq timákáanana yauwéqma wínîqtabama kemmá ôriq umá kétikaiye. keráwáqá wemmá káoneqa timuqá kémaraiyanama mi-wágómá kemmá mamá timuqá matikáinaqa keráwáqtábámá netuq-túyánámmá íitanune. 29 uyátárai-nakoqtaba tíbâqawaamma weqtábámá “iyo” kéteraq timuqá máráaro. máqte-kayukama náayuwabi Ipaaparoráítatima inîq o-yúmá tikaq múte yíkáaro. 30 wemá mayaímá Îtu Káríqtoqtaba kémayena púyôwaniq uráiye. áqnáabaqa wenaúma aúgugu íyábámá íma aúyánámmá ítaraimanibo wemá kemmá tíwáqnaa uráiye. keráwáqá kenamáárîq kemmá miráuma íma kanaaráq tíwáqnaa owánîq oqtábámá wemá kemmá tíwáqnaa uráiye.

3

1 ketíbâqawaayuo, uyátárai-nakoqtabama ôriq umá máráaro. naayóbáqá keráwáqtôpaq agatáuna-aimma móragaraq kétima-timunnamanibo minnáyabama íma tíbô kégaiye. ánibo mináikómá keráwáqá íráqôniq kéumatikaiye.

2 kékén-áímmá kétima-timune. iyákóqtábá atéráaro. mi-káyúkámá yemá ummaayátááqá mamá paá kéeta túma karáiyamma “keráwáqá atóbanoe” téta maqmá káonaae. 3 ketáámá áraimma túma káratаunna-yutaae. Áánûqtuma katáái táabikemma waátá-yataaqa kárama paábaq yuwéna keqtáámá wení Aokaq-Áágómá tímikaiqtababoanataa ketáámá áraikaratаunna-yutaae. wení Aokaq-Áágóní akoqnáárakemma ketáámá Áánûqtukaq nunamummá kétunatae. miráitaqtaa Îtu Káríqtonopake tágama-yataaqa kémayaunatae. miráitana yúma karaíyátáákómá keqtááráqá paátataakaa kéiye. 4 náawabi aúyánápímmá téna “Áánûqtuma kárátaatuyababoana mamá paá umátikaniye.” tenama wemá íkárutaiye. ítáaro. kemá máqteqtataaqa aúgoqtabama mirá-umatukaune. 5 ítáaro. kemá ketinóma kemmá matíkáitaqa kemá Ítiráaeo-naqa máqe-uraune. inaau-náúpáqá kemmá matíkáraitana abapaké kaumo-kánáámá yátáitata ketúma kárátaane. ánibo kemá Péqtiamaanini ánnábike-naqune. ketítaubikoma yemá Íbaru-aimma tirááwaq kegáráq Íbaru-aimma tiráune. ámáan-aiqtabama kemá Pérati-naqa máeq máqten-amaan-aimma kemá wakáune. 6 ámáan-aimma waraíyábámá kemá karuwaaq kéeq minnáyababoaq Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Îtuqtaba mórabi áíkuyo-yuma kemá yemmá yíkamonaaq maqmá aónaraune. owé. ámáan-aikoma waayúkama mamá íráqôniq kanaaráq umáyikaniyaa-awaataq kemá íráqôn-naqa máqe-uraune.

7 miráimanibo máqtemma mi-qtátááqtábámá naayóbáqá “íráqô-qtataare” téq ítaraunamanibo íbêqa Îtu Káríqtobaboaq mi-qtátááqtábámá “paátataare” kétune. 8 mi-qtátáákómá máqteqtataakoqtabagaraq yeqtábámá “paátataare” kétunamanibo Îtu Káríqtoqtabama ketí uyátárainakoma máena mi-qtátááqtábá wenamáa “anó-qtataare” kétune. min-nákóqtábámá máqtemma káqo-qtataakoma “araatá-qtataare” téq paábaq yukáune. Îtu Káríqtomma wenamáa matéq 9 wetê yagaroqtamá mánaa kéune. naayóbáqá Áánûqtun-aurakaqa ketí íráqô-mayainapo kateko ónúnayaba maqmá aónaraunamanibo íbêqa kemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá yáqtoraunanapo Áánûqtun-aurakaq kateko umá máune. ámáan-aimma waráuna-waigoma kemmá mamá Áánûqtun-aurakaq kateko íumatikaraibo Áánûqtu keqtáámá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq únnayabataa kateko-yátááqá paá kétimiqtaae. 10 íbêqa kemá Îtu Káríqtote áqnáabariq umá yagaroqtánááq kéune. min-ákóqnáágómá wemmá pukáipike mamá itó-umakaraimma minákóqnáágóqtábá itánááq kéune. Îtuni aú-aiqa yáíkaaq umá mayánááq kéune. ánibo wemá

máena pukáiniq umá ketí kúmiqa íma wáiniq umá mánaa kéune. 11 ánibo kemá túyánámmá itáunana kegáráq pukáanabike itó-ureq aúge-tuwaraimma mayánúne.

12 kemá téq “Áánûqtun-aurakaqa áqa kateko umá mútûq ánataguraune” téq íkétune. ímibo Îtu Káríqtoma kemmá áqa wetábá matáiniq umá kemá mi-kátékó-ááímmá ketábá mayánáae téq maqmá aónaqte kéune. 13 ketíbâqawaayuo, “kemá áqa Îtuqtaba uyaatimá uyátáraune” téq íma kétune. ímibo maami-mórá-yátááqtábá maará kéune. minnâ tinnaépaq yukáuna-yataaqtabama kétiwikaq túbáq wái-qtataaqtaba mayánáae téq únnama 14 kemá móma móra-nakoma uyaatimá uyátainiq umá kemá amuq-yatááqtábá uyaatéq ánatai-aqtoraq ónáae téq tiyááqtâma kuyúnnama koma kéyauweraune. min-ámúq-yátááqá wáimma aúwaraimma Áánûqtuma keqtáámá “umma máyáaro” téna Îtuqtabama tááyaraiqtaae.

15 ketáámá máqtemma náayuwabi Îtuni yiráátínna-aiqtaba waayúkaarikaa umá miráonatae. minnáyaba keráwáqá káqo-tuyanamma itáiyanama Áánûqtu keráwáqá abarokáq tiráátiniye. 16 miráinaqtaa íbêq-awaataqa min-ámmá waráunataama waqmé wíq-wiq ónátaae. 17 ketíbâqawaayuo, kemá miráunaiq umá keráwáqá mirá-oro: miráinaq keráwáqá mikáyúkámá yemá ketáá miráunaiq umá miráó-kayukati yáaimma wáráaro. 18 taígani-taoqa maamin-áímmá timá tímikaunama íbêqa tiqnumá kéyaitaq ókaraq kétima-timune. minnâ taígani-kayukama Îtu Káríqtoni namuro-wáyúkámá máeta Îtuma yeqtábámá kaapaq-yátáq nôrawabi umáyíkaraiqtabama paábaq awéqtáma kéyuwaae. 19 yemá yawítígino-marupaq wínoe. yeqtí aáwaqa awetáwaata umá naan-áíkómá Áánûqtuni amáákaq kéuwiye. Áánûqtun-aurakaqa yigaemá í-yátááqtábámá yemá yeqtí yúma maméta kéuyoe. yemá yeqtí yúyánámmá mimórá maa-márábí-qtátáákáq áátuqma kémaraae.

20 ketáái naa márûqa Áánûqtuni márûpaq wáiye. keqtáá atóbatikanin-naqa uyátárainaqa Îtu Káríqtoma kumínîqtaba awé kéunatae. wemá Áánûqtuni márûpakemmo kuménama 21 ketáái túma waerániye. ketáái aqnú-tútáámá mamá wenaúraa tágama-yataakaraq aútikaniqtaae. mirámô ínîmma mimórá-ákóqnááráké máqte-qtataaqa wení náápaakoni aménáápáqá kémaraiye.

4

1 ketíbâqawaayuo, keráwáqá kemmá tíkáin-aanaboma máawaq keráwáqá timónaiyabama ôriq umá kétikaiye. keráwáqá kemmá mamá timuqá kématikeq ketí mayaígóqtábámá amuqyatááqá mááe. ketí tíkáin-aanabo-wayukao, Îtukaq itáíq-itaiq umá máeraq yaqtóráaro.

2 Yúóriaoyaa Tíqtikio, ókaraq uyátárai-nakoqtaba kenákámá ke-ánáánóráá umá máakaao. 3 ketíbârawaao, egáráq mi-kááyáq-ínikórátámá yíwáqnaa uwo. yenákámá ketí yagaroqtamá Îtuqtaba átê-wataama tí-máyáímá matááye. ketáámá máqtemma Kéréemeqtigaraq yagaroqtamá tébakaq mimórá-máyáímá máyáa-yugaraqtaa yagaroqtamá mayaímá matáunatae. ánibo máqtemma yeqtíwîqa matúq-matuq í-áwíq-wánnáábí wáiye.

4 aati-aatimá uyátárai-nakoqtaba timuqá máráaro. móragaraq kétupo timuqá máráaro. 5 máqte-kayukama iyuwáiyatawaq yemá keráwáqtí kaayoné-ááímmá aónaaro. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íma nékaq máiye. 6 kéqokeq-yataaqtabama netuq-túyánámmá íma ítáaro. Áánûqtukaq nunamummá kéteqa nóiqtababi íyaqtaba wemmá kétimameraq “tíkáiye” téraq wekáqô ítama káoneqa tero. 7 miráinaq keráwáqá máeq Îtu Káríqtokaq kamuqá kéitaiyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqtí túyánákárábi túraqa yabítikaniye. mi-kááyónéyátáákómá ketáái itaí-yátáákómá uyátá-maqma wáipoaqtaa ketáámá árain-uramma mi-wágóní áaimma íma kanaaráq itánúnatae. 8 ketíbâqawaayuo, maannáma ketí aqtó-wátááe. min-áráíqtátáákáráq mi múte yauwí-yátáákáráq arútai-qtataakaraq otaammá íma wái-qtataakaraq tirunóbáqtáá íráqôniq i-qtátáákáráq Áánûqtuma keqtááyábá yaaguyabíkáae ti-qtátáákáráqá mi-qtátááqtábámá keráwáqá túyánámmá ítáaro. 9 mi-qtátááqtábá tiráátiraunama taákaq makéraq mirá-oro. watáarake keráwáqá kétiraateq nói-qtataarirabi uráunarakekaraq tiráátiraune. kemá tiráátiraunaiq íyanama Áánûqtuni kaayoné-yátáákómá keráwáqtê wániye.

10 uyátárai-nakoqtaba miráunama kemá timuqá kémaraunaq keráwáqá keqtábá tirummá kéumatikaae. naayóbáqá keráwáqá kemmá tirummá umátíkaraamanibo kemmá tíwáqnaa ínôqtabama aammá íma wáqe-uraiye. 11 kemá paá móneqtabama íma kétune. ímiye. kemá taíganiqtababi pááqyaqtabama kanaaráq timuqá maránúne. 12 kemá áwáyoq-naqa máeq oótan-naqa máqe-uraune. taíganin-aawaqa naíyábábi táama yaíyábámá kemá kéitaune. kemá nóiqtababi onnamá uyátá-maqma marérabi máqte-qtataaqa íma maréq ónúnayabama kéitaune. 13 Îtu Káríqtoma kemmá akoqnááma kétimiqtababoaq máqte-qtataaqa ketúraq pááq ínayabama akoqnáá umá kanaaráq mánune.

14 miráimanibo kemá taígani-ummaa-yataaqa kémayaunaqa keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráamma minnâ íráqô-qtataare. 15 kemá ketí áqnáabaq-yupaama waabá-káyúkáti yúbáqá

Îtuqtaba átê-wataama tiráunaq keráwáqá Pirípiani-wayukama kéitaae. minnâ kemá Maaterónia-marabake yuwéq kéunaqa keráwáqá kenamáa tíwáqnaa umá móneqa tímikaae. tébakaq Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuma yemá kemmá íma tíwáqnaa urááe. 16 owé. óq-taoqa kemá Tetarónáíkaq máunaq miráráá umá tíwáqnaa urááe. 17 kemá móneqtaba íma ítama káonaunamanibo keráwáqá kemmá tíwáqnaa uráápoana Áánûqtuma íráqô-meyamma timíniye. ánibo minnáyaba timuqá kémaraune. 18 Ipaaparoráítatima keráwáqtôpake amí-yátááqá kemmá tímitaq íbêqa kemá nóiqtababi kéunnama kémayaune. átê-kuyumma in-ámí-yátááqá Áánûqtukaq ámêwana wemá amuqá kémarena máyáinikaa umá keráwáqtí amí-yátáákómá mirá-uraiye.

19 ketí Áánûqtuma Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakokake máqte-qtataaqtabagaraq keráwáqá ommá timíniye. 20 Áánûqtuma ketibotáámá wení tágama-yataaqa wáimma watúq-watuq umá wení tágama-yataaqa wániye. miráuma waíno. 21 Áánûqtuni waayúkama náayuwabi Îtu Káríqtonnama máa-yuyopaqa miráo-maarao-aimma kétimayikaune. 22 tíbâqawaaraa-kayukama ketê máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. máqtemma Áánûqtuni waayúkama maabáq máa-yuma miráo-maarao-aimma kéte. ánibo yemá náayuwabi Títaani anómma kámááni-naupaq mayaímá máyáa-yuma yemá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma ôriq umá kétimatikaae.

23 uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakoma keráwáqtí taágote yagaroqtamá waíno.
kemá Póroma
Tímotigarare.

Koráátiani
Îtun **anaaé ké**waraa-yubaq **Koráá**tai-marupaq **Pó**roma **á**nn**á**-naupaq **má**ena **watá**ama **ké**titana **Tí**moti **agatá**iye.

1 min-áúbámá kemá Póroma mórama Îtu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-naqa ketáái tíbâqawaaraa-naqa Tímotigaraq kágayauye. 2 Áánûqtuni waayúkama Koráátai-marupaqa Îtu Káríqtoqtaba kerátáái tíbâqawaayuma yemá Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraa-yubaq kágayauye. Áánûqtuma ketibotáámá kaayoné-yátááqá wení íráqô-qtataakokaraq keráwáqá timíno.

3 kerátámá aati-aatimá Áánûqtuma ketáái uyátárain-naqa Îtu Káríqtoni aboákáqá nunamummá keráwáqtábá kéteka “tíkáiye” kétuye. 4 Áánûqtuma wení márûpaq keráwáqtí meyámmá tíkáitana wáitaq awé oqtábámá ketáámá ítaraunatae. abo keráwáqá Îtu Káríqtokaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeq keráwáqtí tirummá Áánûqtuni waayúkama yímêqtabama kerátámá kéitauye. 5 áqnáabaqa keráwáqá árain-aimma min-áté-wátáámá Îtuqtaba matáamma minnâ íráqô-meyaqtaba Áánûqtuma keráwáqá timínîtaq ítaraae. abo Áánûqtuma keráwáqtábá min-íráqó-méyámmá wení márûpaq tíkaraiye. 6 maamin-áté-wátáágómá máqte-marabaq wéyáwé kéiye. minnâ Áánûqtuni íráqô-qtataakoma máqten-aukapaq wéyáwé kéitana keráwáqtí áukáapikaraq wéyáwé kéitaq keráwáqá áqnáabaq kéitaq tágama ítaraae. 7 ketáái tíkái-tibaqawaama Ipááparatima kerátái mimórá-máyáí-nákómá wemá keráwáqá tiráátiraiye. wemá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq umá kéyaqtorena keráwáqá tíwáqnaa kéiye. 8 ánibo Aokaq-Áágómá keráwáqá arummá tímî-qtataaqtaba kekárátámá timá tímikaiye.

9 miráitana wemá kekárátámá timá tímikaitakaboaka kerátámá Áánûqtukaq nunamummá aati-aatimá keráwáqtábá kétuye. Áánûqtuma keráwáqtí túyánápímmá wení aúyánánápó maqmá ógitikainaq miráigaae téka kerátámá nunamummá kétuye. Áánûqtuma wení Aágoni itaí-yátáákáráq ítama tágai-yataakaraq maqmá ógitikaikaae téka kétuye. 10 miráinaq keráwáqá Áánûqtumma ákái-kayukaraa umá kanaaráq mánoe. ánibo keráwáqá aati-aatimá Áánûqtumma amuqá maránî-qtataariq ínoe. miráinana Áánûqtuqtaba keráwáqá íráqô-mayaima kémayaiyana mi-wágómá íráqôn-aramma iyániye. miráinana Áánûqtuqtabama keráwáqtí itaí-yátáákómá uyátá-maqma anómma aurániye. 11 Áánûqtuni tágama-akoqnaabike keráwáqá akoqnáá ínôqtaba nunamummá kétuye. miráinata waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaiyaqa keráwáqá paá Îtukaq itáíq-itaiq umá túma pukáinabaq mánoe. 12 keráwáqtí timuq-yatáákákémmá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. wemá wení yabíkái-marupaqa ópí yáíkaaq ínôqtaba keráwáqá mamá yokaa umatíkaraiye. máqtemma Áánûqtuni óq-wayukate yáíkaaq ínoe. 13 abo wemá keqtáámá kumayukóní akoqnáábikemma tiwíqmenataa wení ákáin-aanikoni yabíkái-qtataakoni aménáápáq tiwíqmenataa utáiye. 14 wení áanikoma keqtáámá mamá umatíkaitanataa ketáái kúmiq-yataaqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátukaiye.

15 Áánûqtumma ketáámá íma kanaaráq aónanunataamanibo Îtu Káríqtoma wemá wekáá kéiye. ítáaro. naayóbáqá Áánûqtuma Îtu Káríqtomma tarôq umákarena máqte-qtataaqa anaaékaq tarôq uráiye. 16 Îtu Káríqtoni akoqnáárakemma Áánûqtu wíyôpaq wái-qtataakaraq maa-márábí wái-qtataakaraq tarôq uráiye. ketáámá mi-qtátááqá kanaaráq káoneqtaa íma kanaaráq káoneqtaa únna-yataaqa wemá tarôq uráiye. yabíkái-marupakaraq akoqnáá-yataakaraq uyátáraa-kayukagaraq yabíkáa-kayukagaraq náápaamma matokáa-kayukagaraqa máqtemma wemá tarôq uráiye. Áánûqtuma máqte-qtataaqa Îtu Káríqtonapo tarôq uréna Îtu Káríqtoqtaba taróq uráiye. 17 miráitana Îtuma máqe-uraitana anaaékaq máqte-qtataaqa tarôq uráiye. ánibo máqte-qtataaqa wení akoqnáánapo yáqtoqma yagaroqtaráiye. 18 Áánûqtuni waayúkama áíkuyo-yuraqa Îtuma yeqtí yiqnómmá máitata yemá wení aúma mááe. wemá máqte-qtataakoni áqnáabariq umá máiye. abo wemá pukáipikemma áqnáabariq umá itó-urainare. owé. máqte-qtataaqtabama wemá áqnáabaq-nare. 19 miráuma Áánûqtuma wení máqten-aaimma Îtu Káríqtokaq wáikaae téna tiráiye. 20 ánibo Áánûqtuma Îtu Káríqtonapo mayaímá kémayena máqtemma maa-márábí wái-qtataakaraq máqtemma wíyôpaq wái-qtataakaraqa yauwéqma mamá wenôpaqtaa kéiye. Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq púitana wení naaegómá aqtímena kukáimma miráuma Áánûqtugaraq waayúkati aúkáapimma kaayoné-yatááqá mamé iráiye. naayóbáqá Áánûqtuma yeqtábá namuq-nákáá uráine.

21 naayóbáqá keráwáqá Áánûqtunopakemma nékaq máeq keráwáqtí máqte-tai-aaimma tarôq kéeq keráwáqtí tái-tuyanakakemma Áánûqtuni namuro-wáyúkámá máqe-uraae. 22 miráimanibo

íbêqa wení áanikoma pukáikakemma Áánûqtuma keráwáqá mamá wení aanábóîq uráiye. wemá keráwáqtábá miráuraipoaq keráwáqá Áánûqtuqtabama aokarîq éq wenáurakaqa tigaemá íma wáinaq wenôpaq kanaaráq wínoe. 23 miráimanibo keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtóráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamá akoqnáá umátíkaraikaq máaro. min-íráqó-qtátááqá Áánûqtuni átê-wataagoma “timénúne” téna timá akoqnáá umákain-aipikemma káqo-yuma íma iyuwáiyatawaq kerawáqá yabitero. maamin-áté-wátáámá máqte-marabaq kétima-yimewaq kemá Póroma min-áté-wátáágóqtábá kaqtó-naqa aúkáune.

24 miráitaq íbêqa kemá keráwáqtábá tú-tiqa mayáunayaba timuqá kémaraune. Îtu Káríqtoni aú-aiqa wení waayúkayaba matáimma kemá móraiq umá kémayaune. wení waayúkama yemá mórabi áíkuyo-yuma yemá wenaúma mááe. 25 Áánûqtuma wení waayúkama náayuwabi yemá mórabi áíkuyo-yuyaba kemmá mamá kaqtó-naqa aútíkaraiye. maami-máyáímá keráwáqá tíwáqnaa ónúnnayaba kemmá tímikaiye. miráuma wení watáama máqten-aukapaqa “timá-yimiyo” téna timátíkaraiye. 26 abo maamin-áímmá kétima-yimiyatawaq waayúkama yemá naayóbáké yéqéna íbêq-kanaaraqa Áánûqtuni aúpáq-áúyánámmá aúyôqmakaimma itánoe. miráimanibo íbêqa min-áúpáq-áúyánámmá abarokáqtáá uráitata wení waayúkama kanaaráq abarokáq káonaae. 27 maami tágama aúpáq-áúyánámmá máqte-kayukayaba wáimma keráwáqá íma Ítíráaeo-wayukama timá-timenunayaba Áánûqtuma kemmá aúyaqtikena tiwíkaiye. maannáe. Îtu Káríqtoma tirunóbáqá máena Áánûqtuni tágama-yataaqa yáíkaaq ínôqtaba tiyúwáitaq awé kéoe. 28 miráitaqtaa ketáámá Áánûqtuni watáama máqtemma waabá-káyúkátí yúbáq kétunatae. ketáámá kékén-áímmá kéteqtaa Áánûqtunopake itaí-yátáákáráq kéyiraatunatae. miráinataama máqte-kayukati yáaikoma Îtu Káríqtoqtaba mútûq abarokáq umá ánataikaae téqtaa mirá kéunatae. 29 maaminnáyaba kemá mayaímá kémayaune. Îtu Káríqtoma kemmá máqten-akoqnaama tímikaitaq min-ákóqnááráké mayaímá kémayaune.

2

1 kemá keráwáqtábá akoqnáá umá mayaímá kémayaunayaba itaígáae téq kétune. miráitaq kemá Áréórátía-marupaqa tíbâqawaaraa-kayukagaraq káqo-kayukama ketóíkaq íma káonaa-yuyabagaraq kemá yeqtábá mayaímá akoqnáá umá kémayaune. 2 mirá kéeq yeráwáqtábámá ikatîqa íma ígáae tépoaq kemá mirá kéune. keráwáqá keráwáqtí tirummá amí-yátáákákémmá waayúkama mórabi yabitimá ya áíkuigaae téq kétune. ánibo Îtu Káríqtoqtabama keráwáqá ítama akoqnáá ígáae téq kétune. miráráá umá keráwáqá kémaeq Áánûqtuni aúpáq-áúyánáqtábámá ítátuwaigaae téq kétune. min-áúpáq-áúyánámmá minnâ Îtu Káríqtoma wenamáárîq wemíye. 3 Îtuma wemá miráuma kíraa umá máena Áánûqtuni máqten-itai-yataakomma ítukaiye.

4 miráitaq kemá kétima-timune. waayúkama kaaqaarigón-únítíq-áímmá téta yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá makátéro. yaímma-taoqa yeráwáqtí yáagoma íráqôniq kéibo atéráaro. 5 kemá ketúgogaraq yagaroqtamá keráwáqtê íma máunamanibo kemá keráwáqtábá túyánámmá kéitaune. keráwáqá mórabi akoqnáá umá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéowaq kemá keráwáqá kétimoneq timuqá kémaraune. 6 keráwáqá áqnáabaqa Îtu Káríqtomma keráwáqtí uyátárai-naqa awíkeq mimóráíq uráániq umá wetê yagaroqtamá matúq-matuq umá máaro. 7 keráwáqá wepímmá ánûqa yamá akoqnáá umá máaro. miráinaq keráwáqtí táaimma wenámûraaq taróq oro. ketáámá tiráátirauna-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréraq Áánûqtukaq “tíkáiye” tero.

8 keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwáiyatawaqa yemá keráwáqtí ánûqa Îtu Káríqtopi yaráamma yaákáma yúwáaro. mi-kááqáárí-áíkómá paá waayúkati yúyánápíké kéiye. miráinaq keráwáqá yemmá íma iyuwáiyatawaq keráwáqá yabitero. min-áímmá waayúkagaraq maa-márábí-táí-wákógáráq kéyiraate. Îtu Káríqtonopakemma íma kéiye. 9 maanáyaba ítáaro. Áánûqtuni mútûq-aaikoma Îtu Káríqtopi wáiye. 10 ánibo Áánûqtuma mútûq-tuwaraimma tímikaitaq keráwáqá Îtu Káríqtote yagaroqtamá mááe. máqten-akoqnaagaraq máqte-naapaakaraqa wennámiye.

11 Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq oqtábámá waayúkama keráwáqtí túma íma káratae. ímibo Îtu Káríqtoma keráwáqtí kúmiqa paábaq káratukaiye. 12 ánibo keráwáqá Îtuqtaba nommá pékaamma miráuma Îtu Káríqtoni aúma uqtamákáawana yauwéqma itó-urain-awaameqa matááe. abo Áánûqtuma Îtu Káríqtomma mirá umákaraipoaq keráwáqá Áánûqtuni akoqnáágoma kanaaráq ínitaq itáíq-itaiq urááe. 13 naayóbáqá keráwáqtí kúmiqtababoana Áánûqtuma keráwáqá yawááq-uraiye. naayóbáqá keráwáqá Ítíráaeo-wayukama íma máepoaq keráwáqá Áánûqtunnama íma máqe-uraae. miráimanibo íbêqa keráwáqtí kúmiqa Áánûqtuma mamá paábaq yuwéna awikátuwena wemá keráwáqá Îtu Káríqtote yagaroqtamá aúgen-auwaraimma

tímikaiye. 14 ánibo Áánûqtuma ketáái kúmiqa mamá paábaq yuwéna awikátuwena maamin-ámáán-áímmá ketáámá aratúnnayabataama íma yorauténa yukáiye. ketáái aqtábááma wení agamatá-kánnáábí wáimma ikátuwena kaapaq-yátáq ketáái kúmiqa paá umátuwena “keráwáqtí aqtábááma ánatagiye” tiráiye. 15 wemá tái-wakoni kawáá-wákárá máqte-tai-akoqnaagaraq mamá paábaq yukáiye. Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukéna maami-tái-ákóqnáámá uyátáraitata waayúkama mi-tái-ákóqnáágóní kaaqaari-ááimmá aónaraae.

16 miráinaq keráwáqá aáwaqa néq nommá néq íyábámá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá ámáan-aimma tarôq oro. anón-aawaqa aokaq-kánááráqá naíyábábi aagaí-kánáágóní ámáan-aiqtabama keráwáqtí naayón-ááímmá íma wáráaro. maamin-ááímmá minnâ paá anaaékaqa árain-auwaraimma yínî-waigoni amané. árain-auwaraimma Îtu Káríqtonopake kéiye. 17 missing? 18 miráinaq keráwáqá waayúkama íma iyuwáiyatawaq yemá mirán-ámáán-áímmá keráwáqtábá tarôq oro. yemá téta “keráwáqá Áánûqtunopake kaqtó-wayukati náápaakoni aménáápáq máeraq mi-káqtó-wáyúkáráq nunamummá tero” tíyaqa íma mirá-oro. yemá keráwáqtí aúkáapikemma yeqtí kaikáá-qtátááqtábá tíyan-aimma keráwáqá íma itáíq-itaiq oro. mi-káyúkámá yemá paáyaba yeqtí yúma maméta kéuyeta paá yeqtí yúyánápíkén-áímmá kéte. 19 yemá Îtu Káríqtoma wenamáa ketáái tiqnómmá wemmá ayúwéta kégoe. min-áqnókákémmá mútûq-augoma akoqnááma kémayaiye. ánibo min-áúmá máqtemma Áánûqtuni waayúkama Îtu Káríqtoqtaba mórabi áíkuyo-yue. ketáái tiyáátâkogaraq amakógáráq mórabi arúbaraayaniq umá miráuma Îtuma itáíq-itaiq kéo-kayukama mórabi arúbama kéyaqtoraitana Áánûqtuni akoqnáárake min-áúgómá akoqnáá umá pááq kéiye.

20 miráitana keráwáqtí naayón-ákómá Îtu Káríqtoma kébuitanama min-ákógáráq pukáiye. íbêqa maa-márágóní tái-wakoni akoqnáábikemma keráwáqá paá kéumagoe. miráitaq nôraq itaráq keráwáqtí táaimma ayúwáawanawaq maa-márábí-káyúkátí yáaikoraama kéiyo? keráwáqá nôraq itaráq yemá maará téta kétewaqa kaqtó kéoo? minnâ 21 “maannáma íma ánekuyoro. minnáma ínáaro. maami-káqó-qtátááqá íma ánekuyoro.” téta kétewaq nôraq itaráq kaqtó umá kéitaao? 22 maami-qtátáákómá paátataakaa umá ánataginiye. maamin-ámáán-áíkómá paá waayúkati ámáan-aine. 23 mirán-ámáán-áíkómá waayúkati yúrakaqa íráqôniq kéiye. miráitana maamin-ámáán-áímmô waraíyábámá íma oyaaq kéipoana yaímma-wayukama yúyánápímmá téta: “maamin-ámáán-áímmá waréqa kemá íráqô-naqune.” téta yúyánápímmá kéte. ááqibo yemá ímiye. miráimanibo ketáái túgoni akaí-yátááqá íma waránáae téqtaama maamin-ámáán-áíkómá ketáá íma kanaaráq tíwáqnaa kéitaae. ketáái túgomma tebûqa ámênataama íma warániye.

3

1 Îtu Káríqtoqtababoaq keráwáqá itó-uma aúge-tuwaraimma matááe. miráinaq Áánûqtuni márûpaq Îtu Káríqtoma máipaqtaba túyánámmá ítáaro. mibáq wemá Áánûqtuni ayáánurapaq náápaan-abitataraq maraq máiye. 2 paá maa-márábí wái-qtataaqtaba túyánámmá íma itánômanibo mibáq wái-qtataaqtaba túyánámmá ítáaro. 3 taákaq máráaro. keráwáqtí naayón-áíkómá pukitana keráwáqtí aúgen-auwaraikoma Îtu Káríqtote yagaroqtamá Áánûqtuni márûpaqa aúpáq wáiye. 4 keráwáqtí árai-tuwaraimma Îtu Káríqtomiye. ánibo wemá kumínaqa kéráwáqá wetê yagaroqtamá wení tágama-yataapi mánoe.

5 keráwáqtí túgoma kúmiq-yataariq ínéta kéomma yíkamma utátúwáaro. miráráá-qtátááqá maannáe. kebó-yátááqá tái-tuyanamma itaí-yátááqá túranannama aí-yátááqá táwî-aimma tarôq ínôqtaba tikaí-yátááqá káqo-yuti minnâ mayaíyábá tikaí-yátááqá mirá-tíkáí-yátááqá ikámma utátúwáaro. mi-qtátáákómá Áánûqtuni márûpaqa kémayaipoana egaamá aí-yátáákómá miráuma óqtakarabi yaataqá nunamummá teníkáá kéiye. 6 máqtemma miráqtátáárîq o-wáígómá Áánûqtuma yemmá mamá áyámma kéumayikaiye. 7 naayóbáqá keráwáqá mirá-qtátáárîq kéeq mirá kéo-kayukate yagaroqtamá máqe-uraae. 8 miráimanibo íbêqa mirá-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. tíyámma íoro. káqo-kayukama táíq umáyikayabama túyánámmá íma itéraq káqo-kayukama tái-aimma ítima-yikaaro. námô-yataakoni watáama ítero. ímiye. maami-máqté-qtátááqá keráwáqtôpakemma nékaq yúwáaro. 9 keráwáqá móra-mora-yuma kaaqaari-áímmá ítero. keráwáqtí naayón-ááímmá miráuma aútún-únákáqtôraa umá ayúqma paábaq yukéq 10 aúgen-aaimma mamá kúbekaae. maamin-áúgén-náqá keráwáqíye. miráinaq keráwáqá Áánûqtuqtaba taíbariq-taibariq umá kéiteq uyátámaqma íráqôniq umá wekáá umá mánoe.

11 keráwáqá aúgeniq ommá maará kéiye. ókaraq waayúkama íma yataínoe. Karíki-wayukagaraq Ítíráaeo-wayukagaraq yemá náayuwabi yúma kárataa-yugaraq yúma íma kárataa-yugaraqa keráwáqá máqtemma móraiq umáyikanoe. Îtu Káríqtoma máqtemma

ketáái tirunóbáqá máiqtababoaqtaa karaanóbáq-wáyúkágáráq namuq-wáyúkágáráq ánná-wayukagararabi paá umáguraa-kayukagaraqa yemá keráwáqtí túyánápímmá mimóráíq umá mánoe. Îtu Káríqtokaq máqtemma itáíq-itaiq o-yútí yirunóbáqá wemá máiye.

12 keráwáqá Ááanûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukama mááe. wemá keráwáqá arummá kétimiye. ánibo keráwáqá Ááanûqtuni waayúkama kaayoné oro. keráwáqá keráwáqtí tíwîqa káqo-yuti yiménáápáq maréraq káqo-yuyabama túma pukáinabaq awé umá máaro. káqo-yuyabama tirummá umáyíkáaro. 13 keráwáqtí aúkáapimma móra-mora-yuma yíwáqnaa kéeraq móra-mora-yuma otaammá kuíyaqtabama mamá paábaq yuwéraq tiwimmá kamátuwaaro. uyátárai-nakoma keráwáqtí kúmiqa mamá paábaq yuwéna awimmá kégamatuwaiye. miráinaq keráwákáráq káqo-yuti kúmiqa móraiq umá mamá paábaq kéyuweraq tiwimmá kamátúwáaro. 14 máqtemma mirá-qtátáárîq kéeraq keráwáqá káqowa-kaqowamma tirummá yímero. káqowa-kaqowamma tirummá kéyimeqa íráqôniq umá kémaeq máqte-qtataaqtabama keráwáqá mi-mórábí mááe. 15 Îtu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá ayuwáiyana keráwáqtí tirunóbáqá yabíqtikaino. Îtu Káríqtoma wenaúgoma kímorama wáitaq keráwáqá aokaq-aokaq ááyápáq mááe. miráinaq mimórá-túráá umá mayaímá máyáaro. ánibo Ááanûqtuma weqtábá “timuqá kémaraunatae” téraq tíq-tiq umá timá áméro. 16 Îtu Káríqtoni watáagoma ayuwáiyanawaq keráwáqtí tirunóbáq waíno. morá-mora-yuma Ááanûqtuni itaí-yátáákókáráq yiráátero. ánibo Ááanûqtukaq íma tero. Ááanûqtuni watáabike imá kéteraq Ááanûqtukaq nunamummá ibí tero. Ááanûqtuma nôrawabi urái-qtataaqtaba ibí tero. mirá kéeraq keráwáqtí túyánápímmá wekáq “tíkáiye” tero. 17 máqten-aimma kéterabi máqte-qtataariq kéeqa Îtu Káríqton-awikaq mirá kéeraq móraiq umá aboámá Ááanûqtukaq “tíkáiye” tero.

18 aaraukárîq urá-kayukao, keráwáqtí tínááqmaaqa tirummá yímero. kaayoné umáyíkáaro. 20 iyápó-anaano, aati-aatimá keqtinóboyuti yáama kéwareraq kaqtó oro. miráiyamma Ááanûqtuma amuqá marakánoe.

21 yiboáo, keráwáqtí iyápóma tikarárán-áímmá tíq-tiq umáyikaiyatama yemá timuqá matikaíyábá íma maqmá aónanoe.

22 mayaí-wáyúkáo, keráwáqá maa-márábí-káwáá-nákómmá anaaé waréraq kaqtó oro. yemá keráwáqá kétimonaiyarabi íma timónáiyakaqa yemá timá-timiyaniq oro. keráwáqtí mayaígómmá yemá yimuqá maraígáae téraq mirá-oro. keráwáqá uyátárai-naqa Îtumma tirummá kámepoaq íráqô-mayaima máyáaro. 23 keráwáqtí máqte-mayaima íráqôniq umá mayánômma paá waayúkayaba ímibo uyátárai-nakoma wenamáárîq weqtábá mayaímá íráqôniq oro. 24 taákaq máráaro. uyátárai-nakoma íráqô-meyamma timíniye. wení waayúkayaba yíkarai-meyamma keráwáqá mayánoe. miráinaq maannáyaba taákaq máráaro. Îtu Káríqtoma wemá keráwáqtí árai-kawaa-naqa máitaq keráwáqá wekáq mayaímá kémayaae. 25 maannáyabagaraq taákaq máráaro. máqte-kayukama otaammá kuyétama tái-meyamma mayánoe. abo Ááanûqtuma máqte-kayukama móraiq umá kéyainaiye.

4

1 kawáá-wayukao, keráwáqtí mayaí-wáyúkámá arupú umá yaínáaro. keráwáqá taákaq maqméra úyoro. keráwáqtí kawáá-nákáráq máimma minnâ Ááanûqtue. 2 nunamummá tíq-tiq oro. túbanaaq umá máeraq nunamummá kéteqa Ááanûqtukaq “tíkáiye” tero. 3 keqtááyábágáráq nunamummá timátíkáaro. kemá Ááanûqtuni watáama waabá-káyúkátí yúbáq túnnayababoaq maakáqá kemá ánná-naupaq máune. keráwáqá nunamummá kétiyanawaq kemá Îtu Káríqtoqtaba aúpáq-áímmá timá-yimenuna-amma Ááanûqtuma kemmá tiráátiniye. 4 ánibo keráwáqá Ááanûqtumma nunamupí ítama káonaiyanawaq kemá wení watáama mamá abarokáq ónúnayaba tíwáqnaa íniye.

5 keráwáqtí táaikoma Îtukaq íma itáíq-itaiq kéo-kayukaraqa keráwáqá itaí-wáyúkámá máaro. abo keráwáqá Îtuqtaba yemmá timá-yiminoqtaba yokaa oro. 6 keráwáqtí táagoma átê éna miráuma aáwapi umá yoqmáráawana átê inikaa íno. yemá keráwáqá ítama aónáiyaqa keráwáqá yemmá yauwéqma timá-yiminoqtabama arutáin-aimma timá yímero.

7 ketáái tíkái-tibaqawaama Tíkikati wemá keqtábá keráwáqá timá-timiniye. wemá uyátárai-nakoqtabama ketáátê mimórá-máyáímá kémayena wení mayaímá akoqnáá umá itáíq-itaiq kéena kémayaiye. 8 kemá wemmá keráwáqtôpaqa maamin-áúbámá maména wíkáae téq kétimakaune. wemá keqtááyábá keráwáqá kétima-timena umá tíqtaaiq íkáae téq kétune. 9 káqo-naqa Onetímatima timákáanana wetê yagaroqtamá wíniye. Onetímatima wemá tíkái-tibaqawaama máena Îtukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéimma wemá keráwáqtí márûpakene.

wemá Tíkikatigaraq yenákámá máqte-qtataaqa maakáqá kekáq pááq i-qtátááqtábámá timá-timiyoye. 10 Áárítáákatima wemá ketê ánná-naupaq máena keráwáqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

ánibo Máákima Páánabatima anaugómá miráo-maarao-aimma keráwáqtôpaq kéyuwaiye. Mááki wemá keráwáqá yama timónáinaqa wemmá awíqme keráwáqtí naaúpaqa ákáaro. 11 Îtu Yátati wegáráq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye. mi-káúmó-wáyúkámá yemá yenaméa Ítíráaeo-wayukabike Îtukaq itáíq-itaiq kéo-yubikemma Áánûqtuni yabíkái-qtataaqtaba ketê mayaímá kémayaae. yemá kemmá ôriq umá tíwáqnaa urááe.

12 Ipááparatima wegáráq keráwáqtí márûpake-nakoma miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye. wemá Îtu Káríqtoni kaqtó-nakoma máena keráwáqtábá aati-aatimá Áánûqtukaq nuna-mummá kétiye. wemá keráwáqtábá akoqnáá umá máeq Áánûqtuni aúyánámmá waqmá ánatatuwaigaae téna nunamummá kétiye. 13 kemá káonaune. keráwáqtábágáráq Îtuni waayúkama Áréórátía-marupakaraq Áiráápori-marupaq máa-yuyabagaraq Ipááparatima akoqnáá umá mayaímá kémayena Áánûqtukaq nunamummá tiráiye.

14 Arúke tíkái-toqtaa-nakaraq Tímatigaraq yenákámá keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma kétima-tikaiye.

15 ketáái tíbâqawaaraa-kayukama Áréórátía-marupakaraq min-ínímmá Nípagaraq yeqtôpaqa miráo-maarao-aimma kétima-yikaunatae. min-íníkóní naaúpaqa Îtuni anaaé kéwaraa-kayukama mórabi káíkuyoe. 16 keráwáqá maamin-áúbámá yoráutuwaiyatawaq anaaékaqa Îtukaq itáíq-itaiq kéo-yuma Áréórátía-marupaq áíkuyo-yuma yorautígáae téq kétune. kemá yeqtôpakaraq agatáune. keráwáqá Koráátai-marupaq máa-yuma yeqtí aúbagaraq yorautígáae téq kétune.

17 Áákipatimma maará téq kétima-amune. minnâ Áánûqtuma ámikai-mayaima mamá ánataao.

18 íbêqa kemá Póroma ketiyáánapo kenamáárîq maannâ kágayaune. miráo-maarao-aimma Póro kemá kétune.

kemá ánná-naupaq ánnáma (téini) kútikaawaq máunayabama íma tiwimmá kamátíkáaro.

min-íráqó-qtátáákómá Áánûqtunopake wenaméa kéena keráwáqtê waíno.

kemá Póroma
Tímotigarare.

1 Tetaróniani
Îtun anaaé kéwaraa-yubaq Tetarónáíkaq Póroma Táératima Tímotima yetôpake

1 Áánûqtuni waayúkayopaqa Tetarónáíkaq maa-páátímá Tímotiyaa Táératigaraq Pórogaraq
ketáá kágayaunatae. ketibotáámá Áánûqtukakaraq uyátárai-naqa Îtu Káríqtokakaraq tirummá
ámê-kayukayopaq ketáá kágayaunatae. Áánûqtuma wenamáa wení íráqô-qtataaqa wení kaay-
oné-yátááqá keráwáqtê waíno.

2 aati-aatimá keráwáqtábátáá Áánûqtukaq “tíkáiye” kéteqtaa ókaraq-okaraq nunamupí
keráwáqtí tíwîqa yamá kétima-tikaunatae. 3 keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá keráwáqá mamá
íráqôn-aaimma káuraitaq tirummá amí-yátááqtábábóaq keráwáqá kamáa kááe. keráwáqtí
tíyaqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma akoqnáá uréq awé kéoe. ketáá mirái-qtataaqtaba
taákaq matokáunaboaqtaa nunamupí ketibotáá Áánûqtukaq keráwáqtí tíwîqa kéyaunatae.
4 tíbâqawaayuo, Áánûqtuma keráwáqtábá wetábá keráwáqá tíwîkaitaqtaa ketáá kéitaunatae.
5 ketáá Áánûqtuni átê-wataama keráwáqtôpaq maméqtaa iráunama minnâ paá-aimma íma
timénúnatae. miráimanibo átê-wataama anón-awaameq-yataariq kéeqtaa akoqnáágaraq
Áánûqtuni Aokaq-Áágókáráq keráwáqtôpaq mamé iréqtaa ketáái tirunóbáqá itáíq-itaiq
kéunatae. keráwáqtí aúkáapi miráuma tíwáqnaa ónáqtaa únna-aaimma kenamáárîq káonaae.
6 mikáq keráwáqá ketáái táaikaraq uyátárai-nakon áaikaraq kéwaraae. Áánûqtun-aama ítáawana
keráwáqá taíbaq ummaa-yátááqá paá kéimanibo Áánûqtuni Aokaq-Áágómá mamá timuqá
kématikaiye. 7 miráitaq yirummá ámê-kayukama Maateróniapaq-wayukagaraq Karíkipaq-
wayukagaraq timáeta urááe. 8 aamá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtóráa-qtataaqtabama máqten-
aukapaq timáeta wéyáwé urááe. miráitaqtaa ketáámá Tetarónáíkaq-wayukayabama ókaraq
aamá ténúnamma íma wáiye. 9 máqtemma nékaq mái-kayukama keráwáqá keqtáá íráqôniq
umátíkáaqtabama yemá aamá téite kéoe. keráwáqá naayó-mánikóní anaaé waraí-ámmá
yuwéq áraimma paá mái-Aanuqtuni mayaímá matááe. 10 wení áanikoma Îtuma pukáipike
aboámá múte itó-umakaraitaq Áánûqtunopake kumínîtaq weqtábá íbêqa awé kéoe. minnáyaba
máqtemma keráwáqtábá kéte. Áánûqtuni áanikoma Îtuma wenamáa Áánûqtuni áyámma
íní-qtataapike keqtáá mamá paá umátikaiqtaae.

2

1 ketíbâqawaayuo, ketáá keráwáqtôpaqa uráunataama ketáái mayaígómá íma paátataakaa itaq
aónaraae. 2 Píripaibaq tíqa í-yátááqá áqa matáunataama aónaraae. anaaékaqa Tetarónáíkaq
yaímma-wayukama átê-wataama Áánûqtunopake má-tima-yimiyabama íma yíkaraimanibo ketáái
Áánûqtuma tíyaqa mamá akoqnáá uráiye. 3 ketáá keráwáqá aamá timá-timunataama
kaaqaari-áímmá íma wáiye. káqo-kayukama íma makaténáqtáa uráunatae. 4 ímiye. aati-
aatimá Áánûqtuma ákáin-aimma ketáá kétunatae. keqtáá maqmá aónatuwenaboana wení átê-
wataama tígáae ténataa tímikaiqtaae. Áánûqtu áqnáabaqa keqtáyábá amuqá matikáíkáae téta
kéunataamibo waayúkama ímiye. Áánûqtu wenamáárîq ketáái tíyaqnobaqa káonaiye. 5 ketáái
táagoma keráwáqá íma komarummá kéiye. aúran-anna aí-áímmá íma mamé uráunatae. mi-
qtátááqá Áánûqtu káonaiye. 6 ketáái tíwîqa keráwákáráq káqo-kayukagaraq múte yauwígáae
téqtaa íketunataamanibo 7 áraine. ketáámá Îtu Káríqtoma awaaméqá umátíkarai-kayukataae.
minnáyaba ketáámá náápaakaraq keráwákáqá aáwaqtababi móneqtaba ítama aónawaimanibo
ketáámá íma inaa tiráunatae. ketáámá keráwáqá íma mamá akoqnáá uráunataamibo kaayoné
umá anóama wení iyápóma mamá kaayoné umákáiniq umatíkaraunatae. 8 ketáá keráwáqtábá
tíkáitaqtaaboataa Áánûqtuni átê-wataama keráwáqá timénáqtaa uráunatae. paá wenamáa
ímibo ketáái túwaraimma keráwáqtábá puyéqtaa tíwáqnaa ónaqtaa uráunatae. miráuma
keráwáqtábátáá tíkaraiqtaae. 9 ketíbâqawaayuo, ketáá kamáa káeqtaa mayaitáá matáunama
íyaq táakaq makááo? wágáágaraq nokáakaraq átê-wataama kétima-timetaama ketáái móneqtaba
aáwatabagaraq kamáa aráunatae. miráitaqtaa keqtábá keráwáqá íma óq-mayaima tímikaunatae.

10 keráwákáráq Áánûqtugaraq keráwáqtí túbaq ketáá maúna-aimma aónaraae. íráqô-
qtataakaraq arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq keráwáqá itáíq-itaiq kéoe. 11 aboámá wení
iyápóma kawáá umákáinikaa umá ketáámá keráwáqá móra-mora kawáá umátíkaraunatae.
12 keráwáqá umá tíqtaaiq uráunatae. keráwáqá tiruqtabá kéowata ketáámá keráwáqtí tíyaqa
mamá paru uráunatae. mirá-qtátááríq éq Áánûqtukaq timuqá marakánôqtaba ketáá timá

táakaq uráunatae. Áánûqtuma keráwáqtábá wemá yabíkái-kanaagaraq wení tágama-yataakaraq yainaígáae téna tááyaraibo miráuraa umá máero.

13 keráwáqtábámá ketáámá aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkáiye” kétunatae. Áánûqtun áama timá-timunataa ítareq matááe. paá-wayukati watáama íma matáábo watáama Áánûqtunopake matáámma minnâ áraine. Áánûqtukaq tirummá ámê-kayukabi wení aúyánámmá kémaraiye. 14 ketíbâqawaayuo, móraiq umá keráwákáq pááq i-qtátááqá Áánûqtuni waayúkaraq Yúríabaqa pááq urááe. Ítíráaeo-wayukama Îtu Káríqtoni waayúkama Yúríabaq mamá táíq umáyíkaraaniq umá móraiq umá keráwáqtí waayúkama keráwáqá mamá táíq kéumatikaae. 15 maami Ítíráaeo-wayukama uyátárai-naqa Îtumma ikaméta Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá yíkameta keqtáámá mamá táíq kéumatikaae. yemá Áánûqtumma namuroîq kéumaketa máqte-kayukama namuroîq kéumayikaae. 16 Yéqtaaeo-wayukama íma Ítíráaeo-wayukaraq ketáámá abarokáq kétunaboataa Áánûqtuma yiwiráíyábáé téta yemá ketáái aammá aúyareta aráqtukaae. miráitata yemá aati-aatimá kúmiq-yataariq kéomanibo íbêqa uyátá-maqma anómma kéopoana Áánûqtuni áyámma í-yátááqá yekáq káraapaiye.

17 ketáá keráwápíké paábaq wéyáwé umágeqtaa keráwáqá tiyúkaunatae. keráwáqtábá túyánámmá itáíq-itaiq kéeta keqnáámmá keráwáqá ya timónaiyaba kamáa káunatae. 18 ketáámá keráwáqtôpaq yauwéqma ónataa uráune. kemá Póroma ó-taoq o-taoq keráwáqtôpaq yauwéqma ónááq únnamanibo Tááqtaama íma tiyúwáitaq uráune. 19 minnâ keráwáqtábáé. kenamáa ketáámá weganokanoqá kéeta timuqá kémaraunaboata íbêkaraq anaaékaraqa uyátárai-naqa Îtuma kumínaqtaama wení aúbáq itó-onunatae. minnáyaba ketáámá keráwáqtábámá uyátá-maqma túma mé-uyonunatae. 20 owé. keráwáqtábóaqtaa ketááma weganokanoq éqtaa timuqá kémaraunatae.

3

1 watáama keráwáqtábá íma ketáá kéitaqa ayáqtáá-kanaama awé íyábá ôriq umá ummaa kéyaipoataa 2 Tímotimma keráwáqtôpaq timákaraunatae. ketáá tébakaqa Áátenibaq máqe-uraunatae. Tímotima ketáái tíbâqawaaraaboana Áánûqtuni mayaímá ketáátê kémayena wemá átê-wataama Îtu Káríqtoqtaba abarokáq kétima-yimiye. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá mamá akoqnáá ígáae téqtaa timákaraunatae. 3 miráiyanama keráwápíkémmá morá-nakoma yauwéqma naayón-ááímmá waráíyabama ímira-igaae téqtaa kétunatae. maami Ítíráaeo-wayukama keráwáqá mamá táíq umátikanomanibo Áánûqtu mi-tái-yátááqá mayaígáae téna tiwíkaitaq keráwáqá kéitaae. 4 naayóbáqá keráwáqtê máeqtaa “annaékaqa tíqa í-yátááqá mayánóe” téqtaa timá tímikaunatae. íbêqa keráwáqá káonaawana mi-qtátááqá pááq urááe. 5 ayáqtáá-kanaama kanaaráq awé íonune. miráitaq kemá Tímotimma timákáanana uréna keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá aónaniye. ketúyánápímmá ítama aónaraune: “Tááqtaama keráwáqá makáqma aónarai íyabiyo? ketáá paá-mayaitaa matáunataabiyo?” téq túyánápímmá ítaraune.

6 miráitana Tímotima keráwáqtôpaq uréna íbêqa yauwéqmena ketôpaqtaa iráiye. wemá íráqô-kataama keráwáqtábá má-tima-timikaitaae. keráwáqá itáíq-itaiq kéeq waayúkama tirummá yímêqtaba má-tiraiye. aati-aatimá keqtááyábá íráqôniq umá túyánámmá kéiteq keqtáá timónaneq kéowaqtaa ketáágáráqá timónanaqtaa kéunatae. 7 ketíbâqawaaraayuo, ketáái ummaa-yátáárábi ketáái tíqa í-yátáárábi mi kátáagoma umá tíqtaaiq uráitaae. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yáqtokaawanaboana keqtáámá umá tíqtaaiq uráitaae. 8 keráwáqá uyátárai-nakoni aammá kéyaqtoraapoataa íbêqa paá maéqtaa kanaaráq agaabánúnatae. 9 íbêqa ketáá keráwáqtábá Áánûqtukaq “tíkáiye” téqtaa kanaaráq kéteqtaa timuq-yatááqá tímêqtabataa Áánûqtukaq “tíkáiye” kétunatae. 10 wágáágaraq nokáakaraq keráwáqá timónanataa Áánûqtukaq tirukaké nunamupí kéitaunatae. keráwáqá ya tímónéqtaama itáíq-itaiq í-yátááqtábá ókaraq kanaaráq tiráátenunataabiyo?

11 ketáái ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-nakoma Îtugaraq keqtáámá tiwiraígáae téta keráwáqtôpaq wíyóye. 12 uyátárai-nakoma mamá keráwáqá móra-mora ábâqawaaraa-kayukama tirummá yimínôqtaba uyátá-maqma anómma aútikaniqtabataa kéitaunatae. ketáá keráwáqá tirummá timúnnaiq umá anaaékaqa káqo-yuma tirummá yimínoe. 13 miráinana keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Áánûqtu mamá akoqnáá íyábá kétikaiqtaae. anaaékaqa uyátárai-naqa Îtuma wení aokaq-wáyúkágáráq kumínô-kanaaraqa keráwáqá Áánûqtun aúrakaq arupú umáginoe.

4

1 ketíbâqawaaraayuo, Áánûqtuma ákáinaiq umá mái-aaimma keqtáábíké matéq keráwáqá
min-ákáq kémaaemanibo íbêqa uyátárai-nakoma Îtun áwîkaq uyátá-maqma anókaq miráoro. 2 ketáá timá-timunna-yataaqa uyátárai-naqa Îtuni náápaakaraq máena keráwáqá kéitaae.
3 keráwáqá aokarîq umá máeq kumari-ááímmá íma tarôq íyábá Áánûqtumma kákaiye.
4 waamá keráwáqá móra-mora-yuma íráqôniq umá aokarîq umá aaramô máyáaqtabama
keráwáqá kéitaae. 5 póiyakaa umá aaramá íma yabitero. tébakaqa waamá Áánûqtuqtaba íma
ítareta miráráá kéoe. yemá aaramá káoneta yiráá kéyoqnaae. 6 keráwáqtí tíbâtiwaaraamma
aaramá mayaíyábámá íma kumari-ótáámmá kuyíkáaro. naayóbáqá keráwáqá timá
tímikaunatae. akoqnáá umá maami-qtátááqtábámá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma
mirá-qtátáárîq ínna-waigoni anónnáma tái-meyamma amíniye. 7 Áánûqtuma keqtáá
tááyaraimma ananna-ááímmá waraígáae téna íma tááyaraiqtaae. ímiye. wemá paá aokaq-
ááímmá waraígáae téna tááyaraiqtaae. 8 miráitana móra-nakoma maamin-ááímmá anaaéma
umákenama paá móra-waigomma íma anaaéma kéumakaibo Áánûqtuma anaaéma kéumakaiye.
Áánûqtuma wenamáa wení Aokaq-Áágómmá keráwáqá kétimiye.
9 Îtukaq yirummá ámê-kayukama keráwáqtê máe-kayukayopaqa yemmá ákáiqtaba íma
kágayaune. Áánûqtuma wenamáárîq áqa keráwáqá káqowa-kaqowamma arummá amí-aaimma
tirááti-matukaiye. 10 keráwáqá Maaterónia-marupaq máa-tibaqawayuma tirummá kámemanibo
tíbâqawaaraayuo, uyátá-maqma anókaq mirá-oro. 11 yaákare maéra keráwáqá ketíyáápike
mayaímá máyáaro. paá-wayukaraa umá máero. kenamáárîq keráwáqtí táaimma waréraq
káqo-yuti yáaiqtabama íma tuyánámmá ítáaro. mánoqtaba túyánámmá ítáaro. naayóbáqá
mirái-qtataaqtaba ketáá keráwáqá timá tímikaunatae. 12 mirán-áímmá waráiyatama Îtukaq íma
yirummá amíya-kayukama íráqôniq umá yúyánámmá ítátikanoe. keráwáqá yekáqá móra-
yataaqtaba íma tímikaiye téqa ítama aónanoe.
13 ketíbâqawaaraayuo, pukáa-kayukayabama áraimma ítama arutaígáae téqtaa kétunatae.
miráinaq keráwáqá káqo-kayukaraa umá Metáíyaqtaba íma awéta keráwáqá tiruqtabá íinoe.
14 Îtuma pukéna keqnáámmá itó-uraitaqtaa minnáyaba kéitaunatae. móraiq umá anaaékaqa
Áánûqtuma Îtukaraq wekáq yirummá améta pukáiya-kayukagaraq mayánéna yíniye.
15 maannáma uyátárai-nakoni yirááti-aimma keráwáqá kétima-timunatae. uyátárai-nakoma
yauwéqma ínî-kanaaraqa ketáá paá máuna-wayukataama áqnáabaqa ínunataamanibo pukáiya-
kayukama áqnáabaq wínoe. 16 Áánûqtuni weróq-anabike áama kétinata Áánûqtunopake uyátárai-
kaqto-nakoma anókaq ááyama náápaakaraq tínana uyátárai-naqa Îtuma Áánûqtuma yabíkái-
marupake kumíniye. Îtukaq yirummá améta naayóbáqá pukáiya-kayukama áqnáabaqa itó-inoe.
17 ánibo ketáámá mi-kánááráqá náayubi tú aréqtaa máanna-wayukataama yemmá konnákáq
wenaitaatá máqtemma Îtukaq wíyôpaq wenaitaatán ónúnatae. mikáké wetê matúq-matuq
umá aati-aatimá Áánûqtuni márûpaq mánunatae. 18 maamin-áímmá téqtaa móra-mora-yuma
umá yíqtaaiq oro.

5

1 tíbâqawaaraayuo, maami-qtátááqá pááq í-kánááyábá kéitaapoaqtaa ketáámá aúbabi ókaraq
agamá íma timá-timenunatae. 2 uyátárai-nakoma kumínî-kanaama miráuma “íkuminiye” tíyaq-
kanaaraq moyá-nákómá nokáa iníkáá umá kumíniye. 3 waayúkama maará téta “íbêqa íráqô-
kanaaboataa íráqôniq umá máunatae” tínómanibo mi-kánááráqá páátákáá anómma tái-kanaama
pááq íniye. miráuma aaragómá iyápóma marakáné kéitana aú-aiqa iníkáá ínata máqte-
kayukama péqmareta íma kanaaráq kóinoe. 4 ááqibo keráwáqá tíbâqawaaraayuo, maami-
qtátááqátábámá kumayuq-yátáápímmá íma máapoana moyá-nákóráá umá íma iyánáaq ínoe.
5 máqtemma keráwáqá wágáá-wayukama Áánûqtuni ópí kémaae. nokáa-kayukama kumayupí
máenikaa umá ketáámá íkémaunatae. 6 miráinaqtaa ketáámá yú waguréta máe-kayukaraa
umá íma mánatae. káqo-kayukaraa íyéqtaa túbanaaq umá máeqtaa awé ónatae. 7 nokáámma
yúmá wagí-kánááráqá yaímma káqo-kayukama aíbôq-nomma kénaae. 8 miráimanibo ketáámá
wágáá-wayukama máunaboaqtaa ítama táganatae. ketáái itáíq-itaiq umá yabi í-yátááqá kaay-
oné-yátáákáráq ketáái mórama weyukáá umá kúberanatae. akaq pukónúnabiketaa Îtuma
yauwéqma atíqtikaniqtaae. minnáyaba ketáámá yáqtoqma akoqnáá éqtaa óqta-kamoqa móra-
nakoma aqnókáq kúberainikaa umá keqtáá atíqtikaniqtabataama kúbeqtoranatae. 9 Áánûqtuma
wení áyámma í-yátáápíkémmá tíqa í-yátááqá timíyábátáá wemmá íkakaimanibo uyátárai-
nakoma Îtu Káríqtoma mi-qtátáápíké múte atíqtikaniqtabataa kákaiye. 10 ketáámá wetê
mánunayabataa Îtuma keitááyábá pukáiye. pukáipoaqtaa ketáágáráq ípuyonunatae. 11 Îtuma
kumína-kanaaraqa maa-márábímmá ketáámá Káríqton-annagaraq pukáa-kayukawabi paátáá

máuna-wayukama ketáámá wetê ko mánunatae. miráinaq móra-mora-yuma umá yíqtaaiq éra yíwáqnaa umá íbêqa keráwáqá mirá-onikaa oro.
12 ketíbâqawaraayuo, keráwáqá náayubi keráwáqtí aúkáapikemma mayaímá mayáa-kayukati yiménáápáq máero. uyátárai-nakoma yemmá awaaméqá umáyikena keráwáqá tiwíketa tiráátigae téna yíkaraibo yeqtí yiménáápáq máero. 13 yeqtí íráqô-mayaitababoata yemmá tikaíno. móra-mora-yuma móra-mora-yute miráinaq kaayoné umá máero.
14 tíbâqawaaraayuo, ketáámá akoqnáá umá kétima-timunatae. aúkáapike iyááqtámma íkuiya-kayukama timá-yimiyata “atéráaro” yigae-yigae éta ikatíq íya-kayukama yíwáqnaa oro. máqte-kayukama íma tiyáágárêqtaa ínomanibo kaayoné umáyíkáaro. 15 tái-yataariq umátikaiyaqa anónnáma íma tái-yataariq umáyíkáaro. ímiye. aati-aatimá móra-mora tíbâqawaayuwabi káqo-kayukama mamá íráqôniq umáyíkáaro.
16 keráwáqá aati-aatimá timuqá máráaro. 17 aati-aatimá nunamummá tíq-tiq oro. 18 aati-aatimá Áánûqtukaq “tíkáiye” tero. keráwáqá Îtuni waayúkama máqte-miran-aimma tarôq íyábá Áánûqtuma kákaiye.
19 Áánûqtuni Aokaq-Áágóní aammá íma aúyáráaro. 20 Áánûqtuni amuné-áímmá íma tinaaéma umáyíkáaro. 21 máqte-qtataaqa maqmá aónatuwera íráqô-qtataaqa yenamáa matóráaro. 22 máqtemma tái-yataapikemma atéqma tinaaéma umáyíkáaro.
23 Áánûqtuma kaayoné-yátáákómá áaipoana keráwáqá wemá mamá aokarîq umá ánatatikaniye. keráwáqá aráákaq maéq tigae-yátááqá íma mayánômma túbinabi túyánápímmá tirun-íyápógówábi íma mayaígáae Îtu Káríqtoma kumínî-kanaayaba téqtaa kéunatae. 24 Áánûqtu keráwáqá tááyaraimma miráuma máiyana wemá keráwákáq mirá-umatikaniye.
25 tíbâqawaaraayuo, keqtáágáráq nunamummá timátíkáaro.
26 máqtemma Áánûqtukaq yirummá amíya-kayukama kaayoné umá tótó umáyíkáaro.
27 uyátárai-nakoni náápaakake kemá kétima-timune. keráwáqá maan-áúbámá máqtemma yirummá ámê-kayukabi yoraútoro.
28 maamin-íráqó-qtátááqá uyátárai-nakoma Îtu Káríqtote wenamáa keráwáqtê waíno.

2 Tetaróniani
anaaékaq-aubama Tetaróníkaq-wayukayopaq

1 kemá Póroma Táératigaraq Tímotigaraq ketáámá maamin-áúbámá keráwáqá náayuwabi Tetaróníkaqa ketibótáámá Áánûqtukaq ketáái uyátárai-nakonopaq yagaroqtamá máa-kayukayopaq agatáunatae. 2 ketibotáámá Áánûqtuma uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq keráwáqá paru-yátááqá kaayoné-yátáákáráq timíyóye.

3 ketáái tíbâqawaaraayuo, ketáámá máqte-tupaama keráwáqtábá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” mayaígáae téqtaa kétaunatae. ketáá mirá únnataama minnâ keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataakoma anóniq kéitana keráwáqtí tirummá yimí-yátáákómá anónna-anonna uyátá-maqma anóniq kéiye. 4 minnáyaba ketáámá keráwáqtábá ketáái túma maméta Áánûqtuni watáama kéita-kayukati yúrakaqa kéuyunatae. ánibo keráwáqá keráwáqtí tú-tiqa í-yátáápí máeq keráwáqtí namuro-wáyúkámá keráwáqá mamá táíq umátikane kéomanibo keráwáqá keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá kéowaqtaa minnáyaba ketáámá keráwáqtí túma mamé kéuyunatae.

5 keráwáqtí táaimma Áánûqtuma maaráuma tiráátiraiye. wemá ketáái arupú-aaimma mamá kéyainaiye. ánibo Áánûqtuma wemá yabíkái-maruqtaba keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kémayaapoana Áánûqtuma wemá yabíkáin-aukapaqa tikáinaq mánoe. 6 Áánûqtuma arupú-aimma miráuma tarôq kéena keráwáqá náayuwabi ummaa-yátááqá mamá kétime-kayukama yemmá tái-meyamma yimíniye. 7 miráitana wemá maamin-úmmáá-yátááqá mamá paábaq kéyuwena aagaí-yátááqá keráwákáráq keqtáágáráq timíníqtaae. wemá mirá kéinana uyátárai-naqa Îtukaraq wení akoqnáá-kaqto-wayukagaraq yeráwáqá Áánûqtuma yabíkái-marupake yuwéta kumá abarokáq umá anón-iragaraq mamé kumínoe. 8 mi-kánááráqá waayúkama náayuwabi yemá Áánûqtuqtaba íma itéta uyátárai-naqa Îtuqtaba átê-wataama íma kéitaayuma yemmá tái-meyamma Áánûqtu yimíniye. 9 minnámo tái-meyammo mayánô-kayukama yemá uyátárai-nakoni anómma tágama-yataakonabi wení aúrakaqa nékaq maéta yemá Tááqtaani-marupaqa matúq-matuq umá ákaq máeta anónnáma tái-meyamma mibáq mayánóe. 10 mi-kánááráqá Îtu Káríqtoma wemá yauwéqma kumínî-kanaaraqa máqtemma aarawaamá Áánûqtun áwîqa múte kéyauwiyata yaímma aarawaamá weqtábá itáíq-itaiq kéo-kayukama yemá yimuqá kémaraiyaqa keráwákáráq mi-káyúkáti aúkáapimma mánoqtaba minnâ keráwáqá ketáái táama itáíq-itaiq kéoe.

11 minnáyaba ketáámá aati-aatimá keráwáqtábá nunamummá tíq-tiq kéunatae. keráwáqá yááyai-wayukama Áánûqtuma keráwáqtí táaimma ánataginama mayaígáae téqtaa nunamupí keráwáqtábá kétunatae. minnáyaba Áánûqtu keráwáqá tááyaraiye. wemá kanaaráq wení akoqnááma keráwápímmá íráqô-qtataaqtaba túyánámmá itánôqtaba maqmá ógirainana keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-mayaigoma ánataniye. 12 minnáyaba keráwáqá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni áwîqa múte kéyauyeq yaímma wení tágama-yataapike mayánóe. ketáái Áánûqtuni paru-yátáákógáráq uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni kaayoné-yátáákómá keráwáqá mamá íráqôniq umátikaniye. keráwáqá áraq tiwikátukaao?

2

1 tibáqâwaaraayuo, íbêqa ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma yauwéqma kumínîqtaba kétunatae. miráinatama ketáámá wetê yagaroqtamá áíkuyonunatae. tíbâqawaraa-kayukao, óq-aimma keráwáqá timá-timenunatae. 2 yaímma-wayukama téta “uyátárai-nakoma kumínî-kanaama áqa pááq uráiye” kéte min-áímmá timáeta uréire íyan-aimma íma ítáaro. yemá téta “uyátárai-nakoni kanaamá pááq uráiye téta aúbama keqtááyábá agatááe” tíyaqa min-áímmá íma ítáaro. 3 keráwáqá yaímma-wayukama íma iyuwaíyatawaq yemá keráwáqá makátéro. maami-kánáámá anaaékaq abarokáq íniye. áqnáabaqa taígani-kayukama aamá íma itéta kárate-kayukama Áánûqtumma namuroîq kéumakaiyana Tááqtaama abarokáq yínîmanibo anaaékaq aítabaq wíniye. 4 wemá máqtemma aokaq-yátáákómá namuroîq umákena miráinana wemá wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyena mi-máqté-qtátááqá mamá táíq kéena wemá Áánûqtuni anó-monoq-naupaqa ko maráq máena wemá maará téna tíniye: “kemá Áánûqtumune.” téna tíniye.

5 naayóbáqá kemá Póroma keráwáqtê máeq maaminnáyabama keráwáqá timá-timikaunae. miráimanibo keráwáqá áraq tiwikátukaao? 6 maami yínî-qtataakoni aammá íbêqa káuyaraiye. náawabi íbêqa abarokáq íma pááq i-qtátááqá keráwáqá káonaae. miráipoana anaaékaqa Áánûqtuma wemá Tááqtaamma kanaamá ámikai-kanaaraq yayamá abarokáq íniye. 7 keráwáqá

káonaae. Áánûqtumma ááiqa umákai-yataakoma áqa aúpáq mirá kéimanibo mamá pááq ínî-qtataaqa abarokáq ínanama min-nákómá Tááqtaani aammá aúyarena Áánûqtuma paábaq awikániye. 8 mi-túpáámá tái-nakoma pááq ínanama Îtuma paátataaqa “pu” timátúwáinikaa umá wení aárake min-náqá ikámma puíniye. miráinana anómma uyátárai-nakoma wení tágama-yataakaraq abarokáq yayamá iréna mi-tágámá-yátáákákémmá minnámo ámáan-aimma aratéwai-nakomma mamá táíq umákaniye. 9 minnámo maami-tái-nákómá abarokáq yayamá yínimma wení akoqnááraq yayamá yíniye. kaaqaari-ááíkákémmá wemá netuqyaammá akoqnáá-mayaima mayéna awaaméq-yátááqá tarôq íniye. 10 miráinana máqtemma kaaqaari-áíkóní áaikoma máqtemma aúyokino-kayukama yiráátiniye. miráinata máqtemma mi-káyúkámá yemá árain-aimma kákaiyanama Áánûqtumma yirummá amíyanama yemmá Áánûqtuma yauwéqma yiwiránimanibo yeráwáqá íma kéyikaipoata yemá aúyokinoe. 11 minnáyaba Áánûqtuma iyuwáinata kaaqaari-áímmá itáíq-itaiq ínoe. 12 miráinata máqte-kayukama yeráwáqá árain-aimma íma itáíq-itaiq umá yirummá améta yemá tái-aaimma tarôq íyábá yikáina-wayukama Áánûqtuma yainánî-kanaaraqa wemá yemmá yawááq íniye.

13 tíbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma keráwáqtábá arummá kétimitaqtaa minnáyabataa ketáámá keráwáqtábámá Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tíq-tiq ónatae. ánibo naayóbáqá Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwiránéna awaaméqá umátikaraine. wení Aokaq-Áágóní akoqnáánapo keráwáqá mamá wení waayúkaiq umátíkaraiye. miráitaq keráwáqá árain-aimma itáíq-itaiq kéopoana Áánûqtuma keráwáqá yauwéqma tiwirániye. 14 ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni tágama-yataaqa timínéna kéena maaminnámo ketáámá keráwáqá átê-wataama timá-timuna-aikake Áánûqtuma keráwáqá tááyaraine. 15 miráinaq tíbâqawaaraayuo, keráwáqá itó-uma akoqnáá uréraq maami Áánûqtuni watáama ketáámá tóyaupikenabi aúbabikemma keráwáqá tiráátúnnataama yáqtoqma akoqnáá uréraq anaaé wáráaro. 16 ketibotáámá Áánûqtuma wemá keqtáá arummá kétimenataa wenamáa wení íráqô-qtataaqnapo ketáái tíyaqa mamá kaayoné kéiye. miráitana wemá keqtáá itáíq-itaiq umá mái-yataaqa tíwáqnaa kéitaqtaa ketáámá Áánûqtuma keqtáá mamá wení íráqôniq ínîqtaba awé kéunatae. 17 ánibo yenákámá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtogaraq ketibotáámá Áánûqtugaraq kanaaráq tíwáqnaa kéeta keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnáá kéeta keráwáqá íráqôn-aaimma mayéta íráqôn-aimma tínoe.

3

1 keráwáqá ketáái tíbâqawaaraayuo, Áánûqtukaq nunamummá tíyana keqtáámá tíwáqnaa kéinana ketáái táagoma máqten-aukapaqa páátákáá wéyáwé éna keráwáqtí aúkáapi Áánûqtun áagoma anón-awiqa uíniq umá káqon-aukapaqa anón-awiqa uíno. 2 miráinaq keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kétiyana keqtáámá ôriq umá tái-aaimma tarôq o-káyúkátí iyáápikemma mamá paá umátikainatao. keráwáqá káonaae. taíbaq-wayukama yemá Áánûqtuqtabama íma itáíq-itaiq kéoe.

3 miráimanibo uyátárai-nakoma wemá aati-aatimá keqtáá kéyaqtoraiye. minnáyaba wemá keráwáqtí tíyaqa mamá akoqnáá kéeta ketáámá weqtábá itáíq-itaiq kéonanataa wemá kanaaráq keráwáqá yabíqtíkarainana Tááqtaama keráwáqá íma yabitíniye. 4 ketáái uyátárai-nakoma wemá ketáái túyánámmá mamá kétagaitaqtaa ketáámá itáunatama keráwáqtábá máqte-qtataaqa tarôq oro téqtaa timá-timunna-yataaqa kanaaráq mirá kéopoaq anaaékakaraqa keráwáqá paá mirá áátuqma ínoe.

5 uyátárai-nakoma keráwáqá mamá Áánûqtukaq tíkáiniq ínîqtaba keqtáámá kétikaiye. minnágaraqa Îtuma aíqa í-yátááqá kémayena matáin-akoqnaama mimórá-ákóqnáámá keráwáqá mayaínôqtaba keqtáámá kétikaiye.

6 tíbâqawaaraayuo, ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá keráwáqtábá maará téqtaa kétune. ketáái tíbâqawaaraa-kayukama yemá iyáátan ayúbayuq-wayukabake nékaq máero. maamin-áímmá ketáá keráwáqá timá-timunna-aimma itaíyábá anaáémo íkéwaraa-kayukayopakema nékaq máero. 7 ketáái táaimma íráqôniq umá kéwareq keráwáqá aónaraae. ánibo naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama tiyáátan ayúbayuq íuraunatae. 8 ánibo ketáámá mórama keráwáqtí tiyáápikemma aáwaqa paá íma matáunataamibo ketáámá meyaníq umáta naráunatae. ketáámá kamáa káinagaraq wágááwabi nokáámma mayaímá mayáíq-mayaiq kéeqtaa keráwáqá mórama ummaa-yátááqá keqtááyábá íma tímikaunatae. 9 ketáái náápaamma anóniq wáiye. miráipoana aáwaqtaba ketáámá ítama aónanena keráwáqá tímikainomanibo ketáámá kanaaráq keráwáqtôpake aáwaqa íma máyáawaniq uráunatae. ketáámá paá keráwáqtábá ketáái táaimma aónéq waraígáae téqtaa mirákómmá uráunatae. 10 naayóbáqá ketáámá keráwáqtê yagaroqtamá máeqtaama ketáámá maará téqtaa keráwáqá

min-ámáán-áímmá timá-timikaunatae “móra-nakoma wemá mayaímá ímo mayaínataama wemmá íma ayúwáananataa aáwaqa nániye” téqtaa tiráunatae.
11 nôraq itaqtaawáq ketáámá maamin-áímmá tiráunataabiyo? miráipoata yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapikemma yemá mayaímá íma mayéta yemá paá omáqá kémaeta yeráwáqá móra-mayaima íma kémayaae. ímiye. yemá paá máeta yemá káqo-kayukayabama netuq-áímmá kéte. 12 ánibo ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni áwîkaqa ketáámá mi-káyúkámá ámáan-aimma kétima-yimunatae. yemá yaákare kaayoné umá máeta mayaímá kémayetama yemá kanaaráq yeráwáqtí aáwaqa mayaínoe.
13 miráimanibo keráwáqá tíbâqawaaraayuo, keráwáqá íráqôn-aaimma tarôq íyábámá íma tíbôma kaíno. 14 ánibo móra-nakoma náawabi maamin-áímmá keráwáqtôpaq aúbá agamá túnna-aiqtaama íma itaí-naqa keráwáqá min-nákónôpakema nékaq máiyana wemá agaeyábá íniye. 15 min-nákóqtábámá “keráwáqtí namuroé” téraq íma túyánámmá itéraq paá weqtábámá “ketáái tíbâqawaae” téraq ketáá túnna-aimma timá aákaq oro.
16 uyátárai-nakoma wenamáárîq wemá áyaqa mamá kaayoné í-yátáákóní áaine. máqte-kanaama wemá keráwáqá máqte-qtataaqtabama tíyaqa kaayoné í-yátááqá timíniye. uyátárai-nakoma keráwáqtê máqte-tupaama maíno. 17 Póroma kemá tiyáánapo maamin-áímmá “miráo-maarao téq kemá Póroma” kéteq kágayaune. maannáma minnâ kenamáárîq Póro kemá aati-aatimá ketí aúbabimma maamirán-áwáámeqá kémaraune. 18 ketáái anómma uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakoma máqtemma keráwápí waíno.

1 Tímoti
Tímotima itáiq-itaiq íyábá wenáanikoraa-nakonopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáiye.

1-2 kemá Póroma Îtu Káríqtoni timátíkarai-nakoe. Áánûqtugaraq Îtu Káríqtogaraq ketáái kúmiq-yataapike kanaaráq tiwiránîn-nakoratae. min-íráqó-qtátááqtábá ketáá awé kéunataama minnâ Îtu Káríqtoe. Áánûqtugaraq Îtu Káríqtogaraq yenákámá kemmá timátíkarai-nakoma tiwíkaaye. íbêqa Tímoninopaq kágayaune. kerátámá mimórá itáíq-itaiq í-yátááqá yáíkaaq kéuyapoana wemá áraimma ketáanikaa kéiye. Tímotio, ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-nakogaraq yeqtí íráqô-qtataakogaraq paru-yátáákáráq yeqtí kaayoné-yátáákáráq emmá amígáae téq kéitaune.

3 Ipítiani-marabaq emmá máikaae téq kéitaune. Maaterónia-marupaq kéweqa minnáyataba emmá akoqnáá umá timá ámikaune. yaímma-wayukama Ipítiani-marabaq máa-yuma káqo-qtataaqa kéyiraatebo emá timá yímínata ímira-oro. 4 emá timá yímínata yeráwáqtí maníqá paábaq kéyuweta yeqtí yítaubikoni taíbaq-yiwiqa paábaq yúwáaro. mi-qtátáákómá waayúkama mamá unítípi yíkáitata yemá Áánûqtuni aammá aónáiyatabama íma wááe. 5 paá itáíq-itaiq éqtaama Áánûqtumma kanaaráq aónanunatae. ketáá wekáq áraimma itáíq-itaiq éqtaama káqo-yuma tirummá yimíyábátáámá ketáái tirunóbáqá otaakáráq íma wáiye. Áánûqtun-aurakaq agaemá íma wáiye. 6 yaímma-wayukama íráqôn-apake yuwéta paábaq kóureta neginaagí-aimma téite urááe. 7 yeráwáqá Áánûqtuni ámáan-aimma yiráátí-wayukama auránéta kéomanibo yemá ten-áíkómmá íma kétagaae. yeráwáqá “itáíq-itaiq kéune” tena-áíkómmá íma kétagaae.

8 ketáámá kéitaunatae. Áánûqtuma ákáiniq umá wení ámáan-aimma ketáámá kéwareqtaama ámáan-aimma íráqô-qtataare. 9 taákaq márároo. ámáan-aimma íráqô-kayukayaba íma tarôq uráimanibo ámáan-aimma tái-wayukama náayuwabi ámáan-aimma aratínéta o-yúyábá tarôq uráiye. mi-yúmá yeqtí yinóbo-yuwabi káqo-kayukama yíkamma képuyeta 10 yemá kebó-yátááqá aaragáráq waagógáráq iyápógaraq tarôq kéowana iyápóma moyámmá kémayaawana yeqtábá ámáan-aimma tarôq uráiye. mi-yúmá kaaqaari-áímmá téta káqo-yuyaba kaaqaari-áímmá téta yegáráq arupú-aiqtaba awéqtátuwaa-kayukayaba ámáan-aimma tarôq uráiye. 11 arupú-aimma minnâ átê-wataama kemmá Áánûqtuma tíkáae ténа tímikaiye. min-áté-wátáámá Áánûqtuma keqtáá íráqôniq umátíkái-nakoni tágama-yataakoqtaba wáiye.

12 kerátái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma wení mayaímá mayánúnayaba kemmá akoqnáámá umaatamá tímikaiye. minnáyaba kemá wekáq “tíkáiye” kétune. wemá kemmá aúyatikarena keqtábá itáíq-itaiq kéipoaq kemá kanaaráq wení mayaímá mayánúnayaba kemá timuqá kémaraune. 13 naayóbáqá kemá wení waayúkama mamá táíq umáyikeq wemmá timá táíq umákeq áyoqa atáunamanibo Áánûqtuma wení paru-yátáákómá kemmá tímikaiye. áraimma kemá nôrawabi únna-yataaqtabama mi-kánááráqá íma tágama arútáraunanaboana wení paru-yátáákómá tímikaiye. 14 kerátái uyátárai-nakoma wení íráqô-qtataaqnapo kemmá yawááq-umatikaraiye. itáíq-itaiq í-yátáákáráq arummá amí-yátáákáráq Îtu Káríqtonopake kemmá maqmá ógikaiye. 15 maamin-áímmá kemá tenúnnama minnâ áraipoaq keráwáqá máqtemma min-áímmá matéraq yáqtoqma akoqnáá oro. Îtu Káríqtoma waayúkati kúmiqa maq-tuwánîqtaba maa-márábímmá kukáiye. kúmiq-wayukati aúkáapikemma kemá mú mikákáá táwî-naqune.

16 miráimanibo kemá táwîgoma ôriq uráunamanibo Áánûqtuma kemmá wení paru-yátáákómá tímikaine. mirá únnayaba Îtu Káríqtoma wení íráqô-qtataaqa mútûq pááq uráiqtataakoma kemmá kanaaráq timíniye. miráipoata káqo-kayukama yemá aónaamma Áánûqtuma kaayoné kemmá kéumatikainatama yemá áaimma átáma Îtuqtaba itáíq-itaiq ínoe. yeráwákáráq matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánoe. 17 Áánûqtuma matúq-matuq umá yabi í-náqíye. wemá íma kanaaráq puíniye. ketáámá wemmá íma aónanunataamanibo wemá wenamáa manígíye. aati-aatimá matúq-matuq umá máigaraq yaagumá tágama-yataakogaraq wekáq mááye. miráuma waíno.

18 Tímotio, ketí iyápô, maamin-áímmá yáqtoqma akoqnáá íkáae téq kemá kétune. naayóbáqá eqtábá amuné-áímmá tirááne. Tááqtaamma ááiqa umákanonama min-áímmá minnâení iyebómíye. 19 itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá uréwaq Áánûqtun-aurakaqa agaemá í-yátáárígа íma uwo. yaímma-wayukama Áánûqtun-aurakaq yigaeyábá o-yúmá yeqtí

itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíyukaiye. 20 Áíménéíyatikaraq Érékáánaragaraq yenákátí itáíq-itaiq í-yátááqá yawítíkuraitaq kemá yenákámá Tááqtaani ayáápi iyuwáune. mibáq máeta yenákámá Áánûqtuqtaba timá táwîq íumakain-aaimma mayáyóye.

2

1 áqnáabaqa keráwáqá máqte-kayukayaba nunamummá tígáae téq kéitaune. keráwáqá nunamummá kéteqa Áánûqtukaq nóiqtababi íyámma ítama aónaaro. wekáq nóiqtababi káqo-yuma íyaqtabagaraq ítama káoneraq “tíkáiye” téraq káqo-yuyaba tero. 2 yabíkáa-kayukagaraq kámáániwayukagaraq yeqtábá nunamummá tero. mirá éqa ketáámá kaayoné-yátáápí arupú-aaikaraq Áánûqtugaraq waayúkati yúrakaqa kanaaráq mánunatae. maaminnáma íráqô-qtataaqa wáitana atóbamakai-nakoma Áánûqtukaq amuq-yatááqá kéwaiye. 3 missing? 4 miráipoata nunamummá kétenanataa káqo-yugaraq yeqtí kúmiq-yataapike atóbaigaae téna kéitaiye. miráinata yemá árain-aikaraq máqtemma árai-qtataakaraq aónanoe. 5 kímora manîkáá-náqá máimma minnâ Áánûqtue. min-nákómá waayúkagaraq Áánûqtugaraq mamá mórabi áíkuyikaimma minnâ wenamáa Îtu Káríqtoe. 6 keqtáá kúmiq-yataapike ayúqtikanenataa Îtuma minnáyaba pukaíye. wemá pukáimma mi-kánááráqá Áánûqtuma awaaméqá umákaitana minnágoma keqtáá tiráátiraimma Áánûqtu máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yikéna wetábá wenôpaq yiwíránáae téna kéiye. 7 minnáyaba Áánûqtuma kemmá káqo-kayukama Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukayopaq timátíkaraiye. kemá kaaqaari-áímmá íma kétupo árain-aimma kétune. yeqtí yúrapaq kemá itó-ureq Îtukaq itáíq-itaiq í-yábágáráq árai-qtataaqtabagaraq kétima-yimune.

8 miráitaq máqten-aukapake-kayukama aokaq-wáyúkáráa umá Áánûqtukaq nunamummá tígáae téq kétune. mirá étama yeqtí iyáámma Áánûqtukaq múte yauyéta yemá unítíqa íma téta íyámma íma oro.

9 ókaraq aaramá unáákáqtôma ínômma máqte-kayukama yúramma atáá-umayimi-unakaqtoma íumatoraigaae téq kétune. 10 min-nóínímmá náayuwabi Áánûqtumma yirummá ámê-yuma yemá káqo-yuma íráqôniq umáyíkáaro. 11 yemá mayánétama yaákareta máeta yirááti-nakomma mamá yikaq ákáaro. 12 kemá aaragómá waagómmá yiráátéta yabíqyikaiyabama íma kétimayikaune. yemá paá yaákareta máero. 13 taákaq máráaro. Áánûqtuma Áátaamma áqnáabaq tarôq umákena anaaékaqa Íbimma tarôq uráiye. 14 naayóbáqá Áátaamma ímibo Íbimma Tááqtaama makátítana wemá Áánûqtuni ámáan-aimma arátaiye. 15 miráitana aaramá yemá iyápóma maqyikétama Îtukaq akoqnáá umá itáíq-itaiq kéeta káqo-yuma yirummá kéyimeta Áánûqtukaq yimuqá marakánáae tíyanama yemmá Áánûqtuma wetábá wenôpaq yauwéqma yiwirániye.

3

1 kemá túnna-aimma minnâ árain-aine. móra-nakoma Îtuni waayúkati kawáá-náqá mánena íráqô-qtataare. 2 Îtuni waayúkama móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukati kawáá-nákómá wení otaammá íma waíno. wemá kímora-inimma maraíno. táwî-aaikomma íma ayuwaínana wemmá yabírakaino. waayúkati aúpáq-áímmá íma timá abarokáq íno. káqo-yuma nóiqtababi íyaqtabama aúyánámmá itaíno. wemá pááqyamma íyimena taíbaq kéyimena namuq-wáyúkámá yíwîqma wení naaúpaqa yikaíno. mirá éna wemá íráqôniq umá yiráá-ti-naqa maíno. 3 wemá íma aíbôq-nomma néna neginaagí umá waayúkama áyámma umáyikena wenamáárîq íma yáqtoqma akoqnáá énamanibo wemá paá kaayoné íno. mónekaqa aúyánámmá íma maraíno. 4 wení aara iyápóraq akoqnáá umá yabíkáinata wení iyápó-annama wenáama wáráaro. 5 miráuma móra-nakoma wení aara iyápóma íma kawáá umá aruténama Áánûqtuni waayúkaraqa náaraq umá kanaaráq káwáá íníyô? 6 miráuma aúgemma áaimma átáma itáíq-itaiq ínna-nakoma kawáá-náqá íauraino. mirá éna aúma mamé uíyábáé. Tááqtaama mirá éna Áánûqtuni aammá yúwáitana wemmá Áánûqtuma yawááq-umakaraine. 7 káqo-kayukama itáíq-itaiq kéo-yubikemma aamá íma kéitaa-kayukabikemma wemmá yemá yikaq múte ákáaro. yemá weqtábá táí-aimma timákaiyanama Tááqtaani waakápi amáginiye.

8 móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-wáyúkámá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôniq umá máero. máqte-kayukama kanaaráq yekáq kamuqá itánoe. yemá aíbôq-nomma néta neginaagí íyoro. yemá aúyababa íyoro. 9 árain-aimma akoqnáá umá yáqtoretawaq Áánûqtuni aúrakaq yigaemá íyoro. 10 miráuma áqnáabaqa yemá mi-káyúkámá maqmá aonaíyata yemá uyátetama yíwáqnaa í-wáyúkámá kanaaráq máinoe. 11 yeqtí yínáaqmaqa yemá máqte-kayukati yúrakaqa íráqôniq oro. yemá waayúkati yáama íma timá waéqmeta uréire oro. yemá táwî-aaikomma ayuwaíyana íma yabíqyíkáaro. yemá kaaqaari-áímmá téta moyámmá íma máyáaro. 12 móra-iyakaq maréta itáíq-itaiq kéo-kayukabike yíwáqnaa í-nákómá wemá kímora-inimma maréna wení aara iyápóraq yabi íno. 13 mi yíwáqnaa í-wáyúkámá íráqôniq umá

mayaímá mayaíyatama máqte-kayukama yemmá yikaq yikánoe. Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq íyátááqtábá wení akoqnáágaraq tínoe.
14 maamin-áúbámá kágayeqa kemá emmá pááqya-kanaabi yaónanae téq kéitaune.
15 miráimanibo pááqya-kanaabimma kemá íma yennamá maan-áúbágómá Áánûqtuni
waayúkama nôrabi ínô-qtataaqtaba emmá kétima-amiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni
waayúkama minnâ Îtuqtaba móra-iyakaq maréta máa-kayukaae. yemá árain-aikomma
kéyaqtoraae. 16 Îtuma ketáái itáíq-itaiq-yataakon áaine. min-ánó-qtátáákómá keqtáámá táaqa
karáiye. minnâ
17 maa-márábí-káyúkámá wemmá
wayúkaraa umá aónaraawana
Aokaq-Áágómá wemmá kanaaráq umákáitata
Áánûqtunopake kaqtó-wayukama wemmá aónaraae.
máqten-aukapake-kayukama itó-uma
ánateta weqtábá tirááe.
waayúkama wekáq itáíq-itaiq urááne.
anaaékaqa Áánûqtuma wemmá awíqmena wení márûpaqa utáiye.

4

1 Aokaq-Áágómá timá kétagaiye minnâ yaímma-wayukama anaaékaqa itáíq-itaiq íyátáápíkémmá yuwéta waeránoe. yemá kaaqaari-áágóní anaaé waréta waátágoma
yiráátínnaiq ínoe. 2 maaminnámo yirááten-aimma kaaqaari-wáyúkábíké kéiye. maami-
kááqáárí-áímmá yirááten-aimma yúyánápímmá kubaútônikaa umá wamá akoqnáá éna
kawaamá yóipimma kubaúma péqmaraanikaa kéiye. 3 yemá téta “aaramá mayikaímá minnâ
otaamíye.” kéteta yaímma-aawaqtaba “íma naaro” kéte. miráimanibo Áánûqtuma min-ááwáqá
naíyábá tarôq uráitata Îtuni waayúkama yemá Áánûqtukaq “tíkáiye” téta kénaae. yemá
árai-qtataaqa kéitaae. 4 máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq uráimma minnâ íráqômiye. yaímma
mirán-ááwáqá íma awéqtátuwanomanibo paá kémayeraq Áánûqtukaq nunamupí “tíkáiye” tero.
5 Áánûqtuni watáama yorauté wekáq nunamummá tígógáráq mi-kááyáq-yátáákómá mamá
aáwakomma aokarîq umá íráqômma káuqyikaiye.
6 emá maamin-áímmá enábâqawaayuma timá-yimema Îtuqtaba emá wení íráqô-mayai-naqa
mánone. mirá éma mi-qtátááqtábá emá áqa ítama arútare wakáanama akoqnáá umá
itáíq-itaiq ínóne. 7 miráimanibo paá-wataagaraq mi-mánîq-áímmá íma Áánûqtuqtaba paábaq
yuwaao. Áánûqtun-aaimma ítama tágaao. 8 enaúgomma mamá akoqnáá ínônnama minnâ
paá pááqya-qtataaqa wáiboení arun-íyápómá mamá akoqnáá ínônnama minnâ anó-qtataare.
minnágoma aúwaraimma íbêkaraq anaaékakaraq emmá amíniye. 9 maamin-áímmá árain-
aimmibo matéwaq itáíq-itaiq uwo. 10 matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma ketáámá weqtábá ka-
muqá kéiteqtaaboaqtaa kamáa kááeqtaa akoqnáá umá kémayaunatae. wemá mimórá-wáígómá
keqtáámá Tááqtaani ayáápike kématiyuwaiqtaae. máqte-kayukama kémaiyuwaimanibo itáíq-
itaiq kéo-yuma áqnáabariq umá kémaiyuwaiye. 11 maamin-áímmá akoqnáá umá aarawaamá
yiráátiyo. 12 eqtábámá yemá téta “maabumá pááqyan-iyapoe” tínômanibo emá Áánûqtun-
aamma waraíyaama iyúwénatawaq yemá emmá aayoq oro. ánibo íráqô-kataagaraq íráqôn-
aaimma kéyiraatewaq káqo-yuma arummá yiméwaq Îtuqtaba akoqnáá umá itáíq-itaiq kéewaq
kúmiq-yataariq íuwo. 13 kemá yénúnnama emá Áánûqtuni watáama waayúkati yúbáqá
kéyorautewaq kétima-yime yiráátiyo. 14 Áánûqtuma móra-yataaqa emmáení mayaíyábámá
ámikaiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá yemá tiráámma Îtuni waayúkama móra-iyakaq maréta
máe-yuti kawáá-wáyúkámá iyáánapo emmá ánekukaa-tupaama matáane. miráuraipoaa mi
ámîkai-qtataaqnapo emá mayaí mayaao. 15 minnáyaba emá aúyánámmá ítama akoqnáá
uréwaq mirá uwo. máqte-kayukamaení íráqôn-aaimma káonaiyana anókariq umá anómma
aurániye. 16 aati-aatimá ónna-yataakaraq yirááténa-yataaqtabagaraq yabíqma arutaao. mirá
kéinana Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma aména káqo-kayukama náayubi
enáama itaíya-yugaraq yemmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma yimíniye.

5

1 anónuqmagopimma aamá íma ma maránômanibo enaboráá umá watáama timá aménaiq
umá tíma-amiyo. awaayatí-wáyúkágáráq enábâkokaa umá mirá-umayikaao. 2 aaragókáráq
enanókaa umá mirá-umayikaao. inaarú-anaamma enámánaakokaa umá íráqôn-aaimma mirá-
umayikaao.
3 ketoq-nóínímmá áraimma yenamáa máe-yuma yemmá tikaq múte yíkáaro. 4 miráimanibo
ketoq-nóínímmá wení iyápóabi wení arááráómá máetama yemá wemmá kawáá-umakaaro.

miráuma Áánûqtuma tiníq umá yemá anónnáma yeqtí yinóboyugaraq yiráárâókáráq mirá-umayikaaro. 5 árai-ketoq-noinimma yemmá kawáá-umayikai-wayukama íma máawana yúyánámmá Áánûqtukaq káme. wágááwabi nokáámma yemá Áánûqtukaq nunamupí yíwáqnaa íyábá tíq-tiq kéoe. 6 miráimanibo mi-kétóq-íníkómá wemá paá aábê kuye íyábámá aúyánámmá ítái-waigoma wemá aúwaraimanibo Áánûqtun-aurakaq pukurááraq-naraa kéiye. 7 min-nóínímmá maamin-áímmá timá yímínatawaq anaaé warétama íráqôniq umá mánoe. 8 ánibo móra-nakoma wemá wení móra-anna-wayukagaraq áqnáabaq wení naaúpaq máe-yuma íma yíwáqnaa énama wemá itáíq-itaiq umá mái-yataapike kéwaeraiye. itáíq-itaiq íma kéi-nakoma táwî-naqanibo min-nákómá wemá uyátá-maqma táwî-naqa máiye.

9 yíwáqnaa íyábá móra ketoq-íníkómá wení karitimaatimá netuqyaammá (60) uráina-waigomma yíwáqnaa ínîqtaba wenáwîqa agayaao. min-íníkómá kímora-nakare téna máqe-uraina-inimma maíno. 10 wení iyápó-annama íráqôniq umá yirááténa namuq-wáyúkámá wení naaúpaqa yiwíqma yikéna Áánûqtuni waayúkama yítauqa tete umáyikena yíwáqnaa kéena kéqokeq-wayukama yeqtí ummaa-yátááqá wái-yuma yíwáqnaa uráina-waigon-awiqa agayaao.

11 aúge-ketoq-noiniti yíwîqa íagayaao. yeqtí yúyánákómá ôriq ínataboata yeráwáqá waamá óqa mayéta yeqtí yúyánámmá waagópí akoqnáá umá amínoe. mirá kéeta Îtu Káríqtonopake waeráiyata 12 waayúkama yeqtábá tínoe: “yemá Îtuqtaba itáíq-itaiq í-yátááqá íma yáqtoqma akoqnáá kéoe.” téta tínoe. 13 minnágaraq maamin-áúgé-kétóq-nóínímmá iyáátámma íkuyeta naaúqtaba-naauqtaba uréire kéeta káqo-yuma nôrawabi o-qtátááqtábá timáeta kéeneta naaúqtaba-naauqtaba kéyautoe. yeráwáqá íma tewaín-áíkáráq paá kétepoana ummaa-yátáákáráq ááiq-yataaqa pááq íniye. 14 miráitana minnâ íráqôpoata aúge-ketoq-noinimma yemá kanaaráq óqa waamá matéta iyápóma maréta yeqtí naa márûkaq yabí éro kétune. miráinaqtaa ketáái namuro-wáyúkámá maaminá yatabama aamá íma timá-tikanoqtaae. 15 yaímma ketoq-nóínímmá itáíq-itaiq í-yátáápíkémmá áqa yuwéta waéqma Tááqtaani anaaé kéwaraae. 16 miráimanibo móra-waigoma ketoq-íníkóní naaúpaq máina-waigoma wemá Îtukaq itáíq-itaiq kéenama ketoq-íníkómmá yabíqma íraqôniq umákaino. miráinata Îtun anaaé kéwaraa-kayukama móra-iyakaq maréta máa-yuma yemá mi-kétóq-íníkómmá íma áwáqnaa ínôbo káqomma náayubi yenamááraq máe-ketoq-noinimma yemmá yíwáqnaa ínoe.

17 Îtuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá íráqôniq íyaqa keráwáqá yemmá yagaroq-tamá yaaguyábôro. áqnáabaqa náayubi yemá Áánûqtun-aama timá-yimeta yiráátiraiya-yuma yaaguyábôro. 18 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá maará kétiye: “móra-iyakoma ení mayaímá kémayain-aama aáwaqa paá amiyo.” ánibo “mayaí-nákómá wení meyámmá meyáníq oro.” téna kétiye. 19 móra-nakoma kawáá-nákóní aúbi maráinaama wenáama íma itaao. kaayarábi kaumo-wáyúkámá yemá mimórá-áímmá téta aúbi maráiyaama min-áímmá itaao. 20 ánibo wemá yaímma otaammá kutáinaama waayúkati yúrakaq min-áímmá timá uwaa iyo. mirá éma máqte-kayukama mamá kékén uméyikanone.

21 Îtugaraq Áánûqtuma wení aokaq-káqtó-wáyúkátí yúrakaqa emá maamin-ámáán-áímmá waraíkáae téq kétima-amune. móra-nakoqtabama “ketí aanábóé” ítiyo. ímiye. maamin-ámáán-áímmá minnâ máqte-kayukayaba móraiq kéiye. 22 íma kabe-kabe umá móra-nakoma uyátárai-nakoni mayaímá mayaíyábá aneqá ayáánapo ánekuyuwo. abo min-nákómá kúmiq-yataariq kéinaama wetê yagaroqtamá kúmiq-yataakoqtaba íma mánone. 23 karímá netuqyaa-kánáámá kémayema paá non-úrámmá íma nanónnamanibo yaímma wááéni-nomma áyapike aíqa ínîqtabama naao.

24 yaímma-wayukati kúmiq-yataaqa abarokáq itaqtáá aónatuwaunanataa anaaékaqa móra-nakoma aúbi kémaraiye. miráimanibo yaímma-wayukati kúmiq-yataakoma aúpáq wáqena anaaékaqa abarokáq kéiye. 25 móraiq umá yaímma íráqô-mayaigoma abarokáq wáiye. ánibo yaímma íráqô-mayaigoma páátákáá íma abarokáq kéimanibo maaminágogaraq máqte-tupaama aúpáq íma wániye.

6

1 yeráwáqá kaqtó-wayukama náayuwabi meyámmá íma mayéq paá-mayaima máyáa-yuma yeráwáqtí kawáá-nákómmá múte yikaq ákáaro. miráiyanama móra-waigoma íma kanaaráq Áánûqtun-awiqtababi ketáámá yiráátúnna-yataaqtaba timá táíq íno e. 2 yeráwáqtí kawáá-nákómá Îtuqtaba itáíq-itaiq kéi-naqa weqtábámá yeráwáqá táwî-tuyanamma íma ítá-yakaaro. miráimanibo yeráwáqá kawáá-wáyúkágáráq Îtuqtabama yewátánónáráá kéoe. kawáá-nákómá itáíq-itaiq o-yúmá wekáq mayaí máyáa-yuyabama ôriq umá kákaibo wení mayaíráq akoqnáá oro.

emá maaminá yaba kéyiraatewaq timá-yimiyo. 3 náayubi káqon-aikomma kéyiraatetama yemá ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoni watáagote móraiq íkeeta ketáátê yagaroqtamá mórabi íma

Îtuqtaba itáíq-itaiq kéoe. 4 ímiye. móra-nakoma mirái-waigoma wemá wenaúma mamé kéuyena móra-yataaqtaba íkéitaiye. wemá paá áyan-aiqtaba kákaiye. wemá káqo-kayukama kárún-aimma timá-yikena unítípi mamá kéyikaiye. miráitata waayúkama wenáyôq-wenayoqa ayéta káqowa-kaqowaqtaba kamuqá íma kéitaae. 5 ánibo mi-káyúkámá yúyánámmá móragaraq íma kéitaae. árain-aikoma yúyánámmá íma itétaboata unítíq-ain-aatuqma kéte. yemá yúyánámmá ítáamma monoq-áíkómá paá “móneqa ôriq umá mayaí ámíye” téta kéteta taígani-qtataaqa mamaréta mánoe.

6 áraine. móra-nakoma oótamma mamá áíkuiyataba íma akáinanama monoq-áíkómá kanaaráq taíbaq-yataaqa wemmá amíniye. 7 mi-kánááráqá ketinótaama kématikaawataama nói-qtataaraq matokéqtaa abarokáq uráunataabiyo? móra-yataakaraq ímiye. ketáámá púyôna-taoqa nói-qtataaraq matokéqtaa kanaaráq ónúnataabiyo? móra-yataaqa ímiye. 8 minnáyabataa ketáámá unáákáqtôwabi aáwaqa kémayeqtaama kanaaráq umátikaniqtaae tenúnatae. 9 náayuwabi taíbaq-otamma maraíyábá yíkái-yuma Tááqtaama yemmá kémakatiye. waayúkama mirán-áíbóq-yátááqtábágáráq áwáábiq-yataaqtabagaraq kéyikainanama Tááqtaama yemmá yabitimáe kukéna yawarápamayikaniye. 10 móneqtaba ôriq umá akáin-nakoma taígani táwî-yataakoma áaimma kátaiye. yaímma-wayukama mónekoni anaaé wárá-yuma yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá Îtuni aa-pakémmá yukáawanaboana yeqtí ummaa-yátáákówábi yirummá í-yátáákómá taíbariq kéiye.

11 emá Áánûqtun-amopo maami-qtátáápíkémmá nékaq mááo. Áánûqtun-aurakaq katekoîq umá maqmá aónaao. Áánûqtuni aammá waraao. Îtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uwo. káqo-kayukama arummá yimiyo.ení mayaíráq máewaq kaayoné umá mááo. 12 itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yáqtoqma akoqnáá ínônama yaímma-taoqa ááikaa uráimanibo minnâ íráqô-qtataaqtaba wáiye. minnáyataba maami-íráqón-ááíqá uwo. íráqôn-anonnama mayaínônama minnâ matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaao. emá taíbaq-wayukati yúbáq itó-ure “uyátárai-nakoni aammá waránúne” ténana mi-kánááráqá Áánûqtuma emmá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayaíkáae téna emmá ááyaraine. 13 Áánûqtuma aúwaraikon áaimma wenaúrakakaraq Îtu Káríqtoma wetábá wení áaiqtaba akoqnáá umá Pótíátí-Páíratini aúbáq tirái-naqa wenaúrakakaraq kemá emmá wakúyakaraune. 14 emá maamin-ámáán-áímmá kéwarewaq miráuma akoqnáá kéinana kerátáí uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma kumínî-kanaaraq wíno.

15 Áánûqtuma Îtumo kumínî-kanaayataba tíniye.

Áánûqtuma máqtemma íráqô-qtataakon áaikaraq wenamáa máqte-qtataakomma yabíkái-naqiye.
máqtemma anómma yabíkáa-kayukati yabíkái-naqiye.
máqtemma uyátáraa-kayukati uyátárai-naqiye.
16 wemá wenamáa íma puí-náqiye.
wemá ópí máin-aukapaq móra-waigoma waaqókáqá íma kanaaráq yíniye.
móra-nakoma wemmá íma aónarena móra-nakoma íma kanaaráq aónaniye.
yaaguyabí-yátáákáráq akoqnáágaraq íma ánatena wekáq waíno.
miráuma waíno.

17 oótamma taíbaq maráa-kayukama maará téq timá-yimiyo: “keráwáqtí taíbaq-otaqtabama keráwáqtí túma íma mamé úyoro. aati-aatimá mónekoma íma tíwáqnaa ínibo keráwáqá túyánámmá minnáraq ímaranomanibo Áánûqtukaq túyánámmá máráaro. wemá máqte-qtataaaqa keqtáá mamá timuqá maraí-yátááqá kétimiqtaae. 18 maará té yemmá timá-yimiyo: “káqo-yu íráqôniq umáyikeraq aati-aatimá keráwáqtí oótamma káqo-yute yainánôqtaba yokaa umá máero.” téaq timá-yimiyo. 19 mirá étama anaaékaqa yemá íráqô-qtataaqa mayánômma minná min-áúwáráímmá áraimma aati-aatimá matúq-matuq umá mániye.

20 Tímotio,ení itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma emmá ámikaimma yabíqma aru-taao. paá-wataagaraq kaaqaari-áíkáráq yirááten-aipikemma nékaq maéwaq min-áíqtábámá unítíqa ítiyo. yaímma-wayukama kaaqaari-áímmá yirááteqtabama “itaí-yátááré” kétemanibo yeráwáqá kárabaae. 21 yaímma-wayukama kaaqaari-áíqtábá itáíq-itaiq kéetaboata Îtukaq itáíq-itaiq ínôqtabama ibáqyukaae.

Áánûqtuni íráqô-qtatakoma keráwáqtê waíno.

2 Tímoti
anaaékaq-aubama Tímotinopaq Póroma ánná-naupaq Arómubaq agatáiye.

1 kemá Póroma Áánûqtuma kemmá aúyakaiye. kemá Îtu Káríqtoqtaba timatíkarai-naqune. Îtu Káríqtomma wennábóaqtaa ketáámá matúq-matuq umá mái-auwaraimma áaimma átáma Áánûqtuma keqtáámá timá akoqnáá umatíkaraiqtaba waabá-káyúkábímmá kétune. 2 kemá ketáanikaa umá tíkái-naqa Tímoninopaq maamin-áúbámá kágayaune. ketiborátámá Áánûqtugaraq kerátái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma yenákáti íráqô-qtataakaraq paru-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq emá mayaíkáae téqa kétune.

3 Áánûqtukaq kemá téq "timuqá kémaraune" kétune. kéma Áánûqtun-aurakaq tigaemá íkéitaq wení mayaímá títaubikoma waráanikaa umá kemá kémayaune. wágááwabi nókáámma wekáq nunamupí "tíkáiye" kéteq eqtábágáráq nunamummá kétune. 4 ení aqnuyábámá taákaq yokéq emmá aónaiyaba ôriq umá kétikaiye. miráinaq kemá timuqá maqmá ánatanune. 5 kemá itáunama Îtuqtaba itáíq-itaiq umá akoqnáá ónnama móraiq umá Yúnitima enanógaraq Aróitima enaráárágáráq yenákámá itáíq-itaiq urááyaniq kéone. 6 ánibo mi-kánááráq kemá tiyáámma emmá ánekukauna-taoqa emá Áánûqtunopake-qtataaqa matáánama minnáma yáqtoqma akoqnáá uwo téq kétima-amune. 7 Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma emmá ámikaimma keqtáámá mamá ikatíq í-yátáárîq íkéiye. ímiye. Aokaq-Áágómá keqtáámá akoqnááma tímîtaqtaa ketáámá waayúkama tirummá yiméqtaa ketábátáá túgoni akaí-yátááqá íkéwaraunatae.

8 káqo-yubaq uyátárai-nakoqtaba timá-yiminema ikatíq íma éwaq kemmá uyátárai-nakoni ánná-nakoqtabama íma agae-agae uwo. ímiye. Áánûqtuni átê-wataayaba emmá tái-yataaqa waayúkama amíyamma paá matéwaq Áánûqtuni akoqnááyaba kamuqá itaao. 9 Áánûqtuma ketáái kúmiq-yataapike tiwíkenataa keqtáámá mamá wení waayúkataa aúkáiye. ketáámá íráqô-qtataariq únnayabataa íma tiwíkaitaaibo wemá wenamáárîq íráqô-napoana wemmá paá kákaitanaboana tiwíkaiqtaae. maa-márámá íma abarokáq uráitanama naayóbáqá Áánûqtu wenaúyánápímmá wení íráqô-qtataakoma Îtu Káríqtopitaa tímikaine. 10 miráimanibo Îtuma keqtááyábá pukái-naqa ketáámá aónaraunaboaqtaa íbêqa Áánûqtuni íráqô-qtataaqa káonaunatae. Îtu Káríqtoma puí-yátáákóní akoqnááma mamá paábaq yuwéna aúgen-auwaraimma tiráátiraiqtaae. minnáma matúq-matuq umá mái-auwaraiqtabataa Áánûqtuni átê-wataabiqtaa kétunatae. 11 kemá waabá-káyúkábí átê-wataama kéteq yiráátenunayaba Áánûqtuma timatíkaraiye. 12 miráuraiqtababoaq íbêqa kemá ánná-naupaq tútiq-yataapi máunamanibo íma yukáune. kemá itáíq-itaiq únna-naqa Áánûqtuqtaba kéitaunayaba kemá itáunama mi-máyáímá wemá tímikaimma kanaaráq wemá kawáá kéinana Îtuma kumínî-kanaaraq wíniye. 13 abo árain-aimma aráátúnnama yáqtoraao. min-áímmá kéwarewaq káqo-yuma áyaqa kéyime Îtuqtaba itáíq-itaiq uwo. ketáái itáíq-itaiq í-yátáákáráq tíyaqa amí-yátáákáráq Îtu Káríqtogaraq yagaroqtamá máeta ketááyôpaq kéyeye. 14 minnáyaba Áánûqtuni Aokaq-Áágómá tirunóbáqá máiye. emmá áwáqnaa ínakawaq min-íráqó-kátáámá yáqtoraao.

15 emá kéitaane min-nákámá Pigératiyaa Emáágénitigaraq máqtemma Étia-marupake-kayukama yemá yinaaémma umatíkaraae. 16 uyátárai-nakoni paru-yátááqá Onetíporatigaraq wení aara íyápóbi waíno. itaao. Onetíporatima agae-agae íma éna taíbaq-yupaama ya kétimonena timuq-yatáápí matíkaraiye. 17 wemá Arómuq yayamá iréna kemmá tibáá éq éna ánná-naupaq maakáq máunaraq ya timónaraiye. 18 emá kétaane ôriq umá kemmá íráqôniq umatíkaraiye. Îtuma kumína-yupaama uyátárai-nakoma wemmá paru-yátáápíké yainaíno.

2

1 emá ketáaniko, akoqnáámo Îtu Káríqtoma wení íráqô-qtataapike ámímma mayaao. 2 máqten-aimma waabá-káyúkábí yiráátúnnama emá áqa ítaraune. min-áímmá matéwaq náawanabi emá kamuqá ítáiyimina-wayukama yimiyo. miráinata yemá kanaaráq káqo-yuma maamin-áímmá yiráátinoe.

3 emmá íráqôn-aaiq-i-nakokaa umá aú-aiqa íno. 4 abo ááiq-i-nakoma wení anó-kawaa-nakoma amuqá maraíkáae téna mirá kéiye. minnáyaba wemá waayúkagaraq móneqtabagaraq we-naúyánámmá mamá awígíôq íkeiye. 5 itaao. móra-nakoma uyaatí-ámáán-áímmá íwarenama wemá kanaaráq íma uyaatimá uyátena amuq-yatááqá ímayaniye. 6 móra káqon-aimma

itaao. móra-nakoma akoqnáá umá yómmá yoráina-waigoma wemá uyátá-maqma íráqôn-aawaqa yópíké mayaíno. 7 kemá timá-amuna-aiqtabama aúyánámmá itaao. abo uyátárai-nakoma áwáqnaa ína máqten-aimma itánóne.

8 átê-wataama Îtu Káríqtoqtaba aúyánápí mayaao. Îtuma wemá Tébitin-annabike abarokáq uréna pukáipike Áánûqtuma wemmá mamá itó-umakaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkábí átê-wataama weqtábá timá yímikaune. 9 kemá átê-wataama Îtuqtaba waabá-káyúkábí túnnayatababoata ánnáma tímikaamanibo Áánûqtuni watáama íma ánnáma ámikaae. íbêqa kemá ámáan-aimma arátî-nakaa umá tú-tiqa kémayaune. 10 mi-káyúkámá Áánûqtuma wetábá aúyaqmakai-kayukayaba kemá mirá kéeq tú-tiqa mayánúne. Îtu Káríqtoma yeráwákáráq yíwíqma Áánûqtumma yauwéqma amínata yemá tágama-yataaqa matúq-matuq umá mayánoe. 11 maannâ árain-aine.
ketáámá wetê yagaroqtamá puyéqtaama
wetê yagaroqtamá mánunatae.
12 ketáámá kanaaráq tú-tiqa mamé kéuyeqtaama
anaaékaqa wetê yabíqma mánunatae.
ánibo ketáámá wemmá tinaaémma
umá áménanataama
wegáráq móraiq umá keqtáámá anaaémma
umátikaniqtaae.
13 wemá wení áaiqtaba íma kanaaráq
paábaq awétátuwanipoana
ketáámá kúmiq-yataariq únnataama
wemá itáíq-itaiq umá akoqnáá-naqa
paá kémaiye.

14 maamin-áímmá ení waayúkama timá-yimiyo. kékén-áímmá uyátárai-nakon áwîkaq timá-yimiyo. paá aayabámá ááiq-aimma ítero. mirámô o-wáígómá íma móra-waigoma áwáqnaa kéibo aamá ítáa-kayukama paá mamá táíq kéumayikaiye. 15 ení mayaírákémmá Áánûqtumma mamá amuqá marakáígónîq umá maqmá aónaao. mayaí-nákómá wení mayaíyábámá wenaúyánánóbáqá kanaaráq téna “kemá íráqô-mayaima kémayaune” tiníkáá umá mááo. Áánûqtuni watáagoni áaimma arupú umá yiráátiyo. 16 emá aíbôq-aikoma Áánûqtuqtaba íma wáin-aipikemma nékaq mááo. 17 aíbôq-aikoma náomma kamá anóniq iníkáá kéiye. yirááte-kayukama yeráwápíké maami-kááyáq-nákámá aíbôq-aimma yiráátéyamma Áíménéíyatiyaa Pairíqtatima min-nákámá mááye. 18 yenákámá árain-amma yuwéta yaímma itáíq-itaiq kéo-kayukati yúyánámmá mamá táwîq kéoye. min-nákórátámá téta “ketáámá áqa atóbaraunatae” tiráiye. 19 miráimanibo Áánûqtuni árain-aikoma akoqnáá-nakaa umá íma kutíniye. wení ábôqtaraq wáin-aubagoma maará kétiye: “uyátárai-nakoma náayuwabi wení waayúkama máaqtabama kéitaiye” ánibo “náawabi téna ‘kemá uyátárai-nakon-amune’ ténama wemá kúmiq-yataapikemma waeraíno.” téna min-áúbágómá kétiye.

20 itaao. anó-naupaqa ókon-okomma táápeqa kéwaiye. yaímma áwáarara kain-óqtákáké tarôq owata yaímmama yaataké tarôq owata yaímmama mararáké tarôq urááe. yaímma-taapeqa aati-aatimá aáwaqa maqnéta ánibo yaímma íráqô-taapeqa paá móra-mora anón-aiqtaba aáwaqa maqnarááe. 21 mirárá umá móra-nakoma kaaqaari-áíqtábá íma iténa kúmiq-yataakoqtaba nékaq máina-waigoma wení uyátárai-nakoma aokaq-máyáímá kanaaráq amínana mayániye. 22 aúranannama káe tái-auyanamma kéitaannama paábaq iyabótuwewaq kateko-yátááqtábágáráq Îtuqtabagaraq aúyánámmá itaao. káqo-yuma arummá kéyimewaq kaayoné-yátááqá yimiyo. náayuwabi uyátárai-nakoma ôriq umá yemmá yíwáqnaa íkáae tíya-yuti aanábóîq umá mááo. 23 miráimanibo aamá íma ítaraa-kayukama yeqtí unítíq-aipikemma nékaq mááo. emá ítaraane mirán-áíkómá ááiq-yataaqa mamá abarokáq kéiye. 24 uyátárai-nakoma áwáqnaa ína-nakoma wemá ááiq-aimma íma tínimanibo wemá paá máqte-kayukama kaayoné umáyikaino. wemá íráqômma yirááti-naqa máena máqte-tupaama aamá yauwéqma kétena timá tágayimiyaba yokaa íno. 25 mi-káyúkámá náayuwabi wenáama aratíya-yuma wemá kaayoné umá mamá arútáyikainatama anaaékaqa Áánûqtu ayuwéta yemá yeqtí kúmiq-yataapikemma yuwéta árain-aqtabawaa miráimma waránô? 26 naayóbáqá Tááqtaama yemmá waíwaakaa umá yáqtokaitata wenaúyánámmá yemá wakááne. miráitata yemá Tááqtaani wakápike péqma yutínoe.

3

1 aákaq maraao. aqtó-kánááráqá taíbaq ummaa-yátááqá abarokáq íniye. 2 waayúkama paá yetábá yúyánámmá itánoe. yemá taíbaq-otamma mamá áíkuyaba yikáinata yeqtí yúma maméta

uwínoe. yemá káqowa-kaqowamma áyoqa ayánoe. yeqtí yinóboyuti yáama íma itánoe. káqo-yuma yemmá nóinawabi yimíyaqtabama yemá téta “paátataare” tínoe. Áánûqtumma yemá yikaq íma múte akéta 3 kaayoné íma ínoe. yemá káqo-yuma íma paru-yátáárîq umáyikanomanibo kaaqaari-áimmá káqo-yuyaba tínoe. yemá áwáábiqa kéta ááiqa ínoe. íráqôniq í-yátábámá ítama táíq kéeta 4 káqo-yuma makatínoe. yemá áwáábiq-araaq-wayukama máeta yeqtí yúma maméta anókariq umá wínoe. yemá yeqtí yúyánámmá Áánûqtukaq íma maránôbo yemá paá yeqtí yúgoma mamá yimuqá maraíyábá yúyánámmá maránoe. 5 yemá téta monoq-wáyúkámá máamanibo Áánûqtuni watáama íma mayéta itáíq-itaiq ínoe. mirá-káyúkábíkémmá nékaq mááo. 6 yaímma-wayukama aaranaammá netuqyaammá kúmiq-yataariq éta yikaí-yátáárîq o-yútí naaúpaq uréta makatínoe. 7 maamin-nóínímmá káqo-kaqon-aiqtaba kéitaamanibo árain-aiqtabama íma kanaaráq kéitaae. 8 mi-káyúkámá yemá miráuma Yáanayaa Yáábarama Mótetimma yinnaaémma umákáraayaniq umá maami-káyúkáyábá emmá timá-amune-yuma yemá árain-aiqtaba íma kéyikaiye. yeráwáqtí yúyánákómá táíq kéitata Áánûqtukaqa itáíq-itaiq í-yátáápíkémmá paábaq yuwéta kégoe. 9 missing?

10 ánibo emá kemá aráátúnna-aimma wakáane. ketáaimma aónaraane. emá káonaanaq kemá Îtukaq itáíq-itaiq kéunaa emá kétimone. móraiq umá kemá únnaiq uráane. emá káonaanaq kemá kaayoné-náqá kémaeq káqo-yuma tirummá kéyimune. emá kemmá timónaraanaq 11 waayúkama táwîgoniq umátíkáamma paá matáune. kemá tú-tiqa mayáunama emá timónaraane. maami-máqté-túmíqá í-yátááqá Áátiokibakaraq Aikóniabakaraq Arítaraabakaraq matáunama aónaraanamanibo uyátárai-nakoma tíwáqnaa itaq íma pukáune. 12 máqtemma náayubi Îtu Káríqtogaraq yagaroqtamá mórabi katekoîq ónnáe tíya-yuma waayúkama mamá táíq umáyiketa yemá káqo-yuma kémakateta yenamáárîq yetábágáráq makatínoe. 13 missing? 14 miráimanibo emá árain-akaq emmá aráátiraunataa ítaraane. minnáyaba paá máeq itáíq-itaiq umá akoqnáá uwo. emmá aráátiraa-yuyabama emá kéyumonaane. 15 minnágaraq káonaane. emá pááqyamma máegaraq Áánûqtuni aokaq-wátááyábá wannaabí agamatán-áimmá aónaraanae. maaminnámo agamatán-áikómá emmá itaí-yátááqá kanaaráq amíniye. miráinata waayúkama Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq íyanama mín-ítáí-yátáákómá yemmá Áánûqtunopaq yiwíqme uwíniye. 16 máqtemma wannaabí agamatán-áikómá Áánûqtunopake kéyena árai-qtataakoqtaba kétiraatiqtaae. íma arupú-yataakoqtabama kanaaráq kétiraatenaa waayúkama Áánûqtun-aurakaq katekoîq ínôqtaba yiráátiniye. 17 maaminnámo agamatán-áikómá Áánûqtuni mayaí-wáyúkámá máqtemma íráqô-mayaima mayánôqtaba yokaa kéumayikaiye.

4

1 Áánûqtun-aurakakaraq Îtu Káríqton-aurakakaraqa kétima-amune. Îtu Káríqtoma máqtemma waayúkama pukáa-kayukagaraq yúwaraa-kayukagaraq máqtemma yainániye. Îtuma kuma keqtááráq yabi ínipoaq akoqnáá umá emmá kétima-amune. 2 átê-wataama Îtuqtaba waabá-káyúkátí yúrakaq kétewaq káqo-yuma íma iyúwénata emmá timá yaqtóráaro. íráqômma watáa te-wáí-kánááwábi táí-kanaarakaraqa paá átê-wataama abarokáq tiyo.ení waayúkama íma arupú kéiyaama mamá arútáyikaao. miráinaawaq arupú ínôqtaba umá yíqtaaiq kéewaq kaayoné umá yiráátiyo. 3 mi-kánáámá ínatama waayúkama árain-aimma íma itánômanibo yemá paá yeqtí yúyánákómá ínnaiq kéiyata káqo-kaqo-yiraati-wayukama yemá itánáae tíyan-aimma timá-yimiyata itánoe. 4 yemá árain-aimma yuwéta paá-aiqtaba itánoe. 5 miráimanibo emá enamáárîqa yáqtoqma akoqnáá uwo. aú-aiqa paá kémayewaq átê-wataama waabá-káyúkátí yúrakaq timá-yimiyo. máqte-qtataaqa Áánûqtuma wení mayaí-nákóqtábá mayaíkáae téna timá mirá uwo.

6 ketábá-kánáágómá waaqókárîq kéita kemá Áánûqtukaq amí-yátáákáá ónúne. íbêq-kanaama yemá kemmá tíkamiyaq puyónúne. 7 kemá Îtuqtaba íráqôn-aaiqa uráune. min-ááíkómá ánatagitaq kemá wekáq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá uráune. 8 miráipoana uyátaina-nakoni amuq-yatááqá kerátáí uyátárai-nakoma kemmá timíniye. min-ámúq-yátááqá minnâ Áánûqtun-aubaq katekoîq ónúne. kerátáí uyátárai-naqa arupú umá yainaí-nákómá min-ámúq-yátááqá wemá kumína-yupaama kemmá timíniye. kegáráq tébakaq-wayukama wemá kumínîqtaba ôriq umá kéyikaitata awé o-yúmá yekáráq íráqô-meyamma timínîqtaae.

9 emá ketôpaq páátákáá yínônayaba maqmá aónaao. 10 abo Tímatima wemá maa-márábí-qtátááqtábá aúyánámmá mayéna kemmá tiyuwéna Tetarónáíkaq kóuraiye. Karétenima wemá Karétiani-marabaq kóuraiye. ánibo Tááítati wemá Taamétia-marabaq kóuraiye. 11 Arúke wenamáa ketê máiye. emá Máákimma ko awíqme etê yekaao. miráinana wemá mayaímá áwáqnaa umá kanaaráq mayániye. 12 kemá Tíkikatimma Ipítiani-marabaq timákaunana kóuraiye. 13 emó kéyema ketí kúberai-unakaraq mamé iyo. Káápatini-naupaqa Taróqaati-marukaq ketí

kúberai-unamma makáupo. ketí wannaagáráq mamé iyo. méme aúwaratirake-kannaama minnáyatabama kemmá ôriq umá kétikaiye.

14 Érékáánara wemá áwáarara kain-óqtá-máyáí-nákómá kemmá mamá táíq umátíkaraiye. uyátárai-nakoma minnáyaba tái-meyamma anónnáma amíniye. 15 emá enamáárîq min-nákóqtábámá atéqma arutaao. min-áté-wátáámá túnna-aikotaama wemá mamá anómma áyámma uráiye.

16 áqnáábaq-yupaama kemá aabi matíkáawaq yauwéqma túnna-yupaama móra-waigoma ketê íma máqe-uraiye. ímiye. máqtemma kemmá tiyuwéta wéyáwé uráámanibo Áánûqtu minnáyaba yemmá táwî-meyamma yimíyábá íyimikaae téq kétune. 17 miráimanibo uyátárai-nakoma ketê máena kemmá akoqnáá umátíkaraiye. miráitaq kemá waabá-káyúkátí yúrakaqa maamin-átéwátáámá Îtuqtaba kanaaráq timá yímikaupo máqtemma náayubi Áánûqtuqtaba íma ítaraa-yuma mi-kátáámá ítaraae. anón-abaaq-putiraa-kakoni (arááyane) óyaupike kemmá witikéna uyátárai-nakoma kawáá umátíkaraiye. 18 móraiq umá uyátárai-nakoma waátá-yataapikemma tíwíkena wení yabíkái-marupaq tíwíqme uwíniye. wenáwîqa múte matúq-matuq umá yaúyóro. miráuma waíno.

19 Patírayaa Akírama ye-áúkákáráq Onetíporatini aara iyápóyabagaraq keráwáqtôpaqa miráoro-maaraoro-aimma kétimatikaune. 20 Korítiani-marabaq Irááqtima máqe-uraiye. Taropíma wemá karímá máyáitapoaq kemá wemmá Mairítati-marukaq ayuwéq iráune.

21 yaugiqá íurainaraq emá ketôpaq páátákáá maqmá aóné iyo. Yúburatigaraq Púretigaraq Aráínatigaraq Karótiagaraq yemá máqtemma keqtíbâqawaayuma enôpaq miráono-maaraono-aimma kétimakaao.

22 enaágote uyátárai-nakoma maíno.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Táátati
itáíq-itaiq **íyá**b**á á**anikoraa-nakonopaq **Pó**roma **ké**titana **Tí**moti **agatá**iye.

1 kemá Póroma Áánûqtuni mayaí-náqá kemá Îtu Káríqtoma timátíkarai-naqune. Áánûqtuma wetábá aúyáq-makai-kayukayopaq timátíkaraiye. yemá yeráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqá yíwáqnaa kéunata akoqnáá kéoe. yemmá áraina-aiqtaba kéiteta Áánûqtuma akáinaiq ínôqtaba yíwáqnaa kéune. 2 matúq-matuq umá mái-auwaraimma ketáámá awé kéunataama wenáaimma mimóráráín-áíné. minnáyaba Áánûqtuma naayóbáqá timá akoqnáá umákain-aimma timátuwena wemá aati-aatimá kaaqaarí-áímmá íketiye. 3 Áánûqtuma awaaméqá umákai-kanaaraqa wení átê-wataama keqtáá tímikaiqtaae. ketáái atóbamatikai-naqa Áánûqtuma min-áté-wátáámá waabá-káyúkábí timá-yimenunayaba kemmá wakútikaraiye.

4 Tááítatima ketáaniko, ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáá yauwéqma tiwiraíyábá kukáinnaqa Îtugaraq yenákátí íráqô-qtataakogaraq kaayoné-yátáákókáráq emmá ámétaao.

5 Tááítatio, Karíti-marupaqa emá máqte-qtataaqa mamá arupú íkáae téq kemá emmá ayúkaune. máqtemma móra-mora-marupaqa Îtuni waayúkama móra-iyakaq maréta kémae-yuti kawáá-wáyúkámá yiwiraíkáae téq emmá ayúkaune. 6 yemá mi-káwáá-wáyúkámá yeqtí otaammá íma waéna yemá kímora-inimma máráaro. yeqtí iyápó-annama Îtuqtaba itáíqitaiq umá máero. min-íyápó-ánnámá yeqtábámá tawî-aaiqtababi ámáan-aimma arátéqtaba waayúkama yúbi kanaaráq íma maráiyan-o-iyapoma máero.

7 kawáá-nákómá Áánûqtuni mayaíyábá kawáá kéiye. minnáyaba wemá arupú umá uréire kéina kúmiq-yataariq íma íno. wenaúma íma maména uíno. wemá páátákáá áyámma íma íno. wemá taíbaq aíbôq-nomma íma naíno. wemá íma áwáábiq kaíno. wemá móneqtabama aúyánámmá íma itaíno. mirá íinimanibo 8 wemá namuq-wáyúkámá yíwáqnaa umá wení naaúpaq yiwíqma yikaíno. íráqô-qtataaqtaba wemá akaíno. wení aúgomma yáqtoraino. wemá máqte-qtataariq ínénama aúyánámmá ítama arútátuwena miraíno. wemá íráqômma yainaí-náqá maíno. wemá Áánûqtuqtaba aokarîq umá maíno. 9 wemá árain-aimma kemá emmá aráátúnnama yáqtoqma akoqnáá íno. miráinana wení yirááti-yataakoma arupú ínana káqo-kayukama umá yíqtaaiq éna wemá árain-aimma paábaq awétátuwaiya-kayukama yetáama kanaaráq aúyaqtuwaniye.

10 táibaq-wayukama kemá yiráátúnna-aimma waránôqtaba kaúbîq kéowaq minnáyaba kemá tirummá kéiye. yemá paá-aimma kéteta káqo-kayukama makáqma kéyiwiraae. yaímma maamikáyúkábímmá paá-aimma téta yúma karaí-áímmá kéte. 11 yetáama timá aúyaraao. abo waagógáráq aara iyápógaraq yeqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa yemá mamá kéyawarapaae. móneqa mayánáae tétaboata yemá íma tewáín-áíkáráq kéteta kéyiraate.

12 Karíti-marupakemma mórama yeqtí amuné-nákómá maará téna tiráine: “Karíti-marupaqwayukama yemá aati-aatimá kaaqaari-áímmá kéte. yemá táwî-wayuka maéta pirúq nááruq íkákáá umá mááe. paá aáwaqa naíyábá yúyánámmá kéitaae.” téna tiráine.

13 mirámô tiráimma minnâ áraimiye. miráinaa emá Karíti-wayukati íarutain-aaiqtaba akoqnáá umá timá-yimeaq yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá arupú umáyikaao. 14 yaímma Ítiráaeowayukama kaaqaari-áímmá timá-yimen-aiqtabama yemmá íma iyúwénata ítáaro. itáíq-itaiq íkéo-kayukati yúyánápíkén-ámáán-áímmá yemmá íma iyúwénata wáráaro. 15 mi-káyúkámá náayubi yeqtí yúyánákómá íráqôniq kéitanama máqte-qtataakoma yúrakaqa íráqôniq umá abarokáq kéiye. miráimanibo mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuqtaba íma itáíq-itaiq o-yúmá yeqtí yúyánákómá miráuma waátáraa kéiye. yeqtí yúyánákómá námôma káuraiye. yigaemá íyátábámá íkéitaae. 16 yemá téta “Áánûqtuqtaba kéitaunatae” kétetamanibo yeráwáqá nôrawabi o-qtátáákómá keqtáá tiráátimma yeráwáqtí yáagoma paá kaaqaari-áíné. táwî-aaikaraq kéeta Áánûqtuni ámáan-aimma kárate. yemá máqtemma íráqô-qtataariq kanaaráq íkéoe.

2

1 Tááítatio, emá arupú ína-yataaqtaba yiráátiyo. 2 anónuqma-wayukama timá yímînatawaq yemá taíbaq aíbôq-nomma íma naaro. timá yímînatawaq yemá karuwaaq éta yúyánámmá ítama arútáaro. timá yímînatawaq yemá itáíq-itaiq umá maétawaq yíbâqawaaraa-kayukama yirummá yimí-yátáápí Îtukaq yáqtoqtoraaro.

3 araaqná-noinikaraq timá yímînatawaq yemá nôrawabi íya-qtaqtaapimma Áánûqtuni áaikaraq yiráátero. yemá waayúkama mamá táíq umáyikai-aimma íma tero. yemá aíbôq-nokoni akoqnáágon aménáápáqá íma máero. min-árááqnágómá yemá paá íráqô-qtataaqtaba yiráá

tíyata 4 yemá aúgen-noinimma yeqtiwaikónábi yeqtí iyápó-annama yirummá amí-ááímmá yiráátero. 5 yemá aúgen-noinimma yúyánámmá ítama arutéta Áánûqtun-aurakaq íráqôniq íyábá yiráátero. yeqtí yúgomma yáqtoraaro. yemá yiwaikóqtábá íráqôn-inimma maéta yeqtí iyápó-annayaba íráqôn-inimma maéta kaayoné íyábá yiráátero. yemá yeqtiwaikómá akáina-yataariq oro. aúgen-noinimma máqtemma mi-qtátáárîqo íyatama káqo-kayukama Áánûqtuni átê-wataayaba íma timá táíq umátikanoqtaae.

6 móraiq umá emá awaayatí-wáyúkámá akoqnáá umá timá yímînatawaq yeqtí yúgomma yáqtoqma akoqnáá oro. yemá yeqtí yúraqa akoqnááma mamá yabíyéro. yeqtí yúgoma kanaaráq wakúyakaiyanawaq abo yeqtúgoma yetáama wáráaro. 7 Tááítatio, emá enamáárîq íráqôn-akaq kémae-qtataakoni awaaméqá mááo. yemmá yiráátinama árain-aaikoma yúwénana abarokáq waínaa karuwaaq uwo. 8 ení watáama arupú umá áraimma tinatamá móra-waigoma minnáyataba íma kanaaráq timá táíq umákaniye. miráinana móra-waigomaení watáagoqtaba timá táíq énama wemá agaeyábá íniye.

9 mayaí-wáyúkámá pááqyan-iwiqa wáitata meyámmá íma máyáa-kayukayabama maará téaq timá-yimiyo. yemá paá yeqtí kawáá-nákón áama waréta máqte-qtataariq íyaqtabama yimuqá maqyíkáaro. mi-máyáí-wáyúkámá Îtukaq itáíq-itaiq o-káyúkámá agaren áaimma ítero. 10 yemá moyámmá íma máyáaro. yemá máqte-tupaama yeqtí kawáá-nákóní anaaémma kéwaraiyatama waayúkama yetáaimma kéyimonetama “atóbamatikai-naqa Áánûqtuqtaba yirááten-aimma íráqô-qtataare” téta tínoe.

11 Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa pááq uráinapoana máqte-kayukama kúmiq-yataapike yiwíqma paábaq yínîqtaba Îtumma timákaraiye. 12 Îtuma tirááténataa “máqte-tupaama Áánûqtuqtaba taákaq máráaro.” téna tiráiye. ketáái túgoma akáina-yataaqa waraí-ááímmá paábaq yúwáaro. minnáyabagaraq Îtuma tiráátiraiqtaae. mirá íyonunataamanibo ketáámá íráqôn-akaq kémaunayabataa tiráátiraiqtaae. mirá éqtaama ketáámá maakáq maa-márábí máeqtaama ketáái túraq yabíkéqtaa Áánûqtun-aama kéwaraunatae. 13 íbêqa ketáámá mi-qtátáákómá keqtáá mamá íráqôniq umátikani-qtataaqtaba awétáá kéunatae. minnáe. ketáái anón-Aanuqtuma keqtáá yauwéqma tiwíkai-naqa Îtugaraq wení tágama-yataapi yenákámá abarokáq íyóye. 14 Îtuma wenamáárîq wenaúma yúwáitata ikámôwana wemá kaapaq-yátáq pukuráiye. wemá miráuraiqtaba keqtáámá ketáái kúmiq-yataapikemma tiwíkaipoaqtaa Áánûqtuqtabama kanaaráq aokarîq umá mánunatae. Áánûqtuma wenamáa wenná auránúnayabataa wemmá kákaiye. abo ketáámá wení íráqôn-auyanamma waréqtaa timuqá kémareqtaa mirá ónúnayabataa wemmá kákaiye.

15 maamin-áímmá yemá náayuwabi Îtuqtaba itáíq-itaiq kéo-yuma timá-yimiyo. yemmá umá yíqtaaiq kéewaq mamá arupú umáyikaao. emá mirámo ínônnayaba mútûq-naapaamma matáane. miráinata máqte-kayukama emmá yikaq ákáaro.

3

1 itáíq-itaiq kéo-kayukama maaminányaba timá yaákaq umá yimiyo. máqte-kayukama yemá yabíkáa-kayukati yiménáápáq paá máero. timá yímînatawaq máqtemma arupú-mayaima mayánôqtaba yokaa umá máero. 2 timá yímînatawaq káqo-kayukayaba tái-aimma ítero. unítíq-aimma ítinomanibo kaayoné umá káqo-kayukama yemmá múte yeqtímûraapaq yíkáaro.

3 móra-taoqa ketáámá máqtemma neginaagí uráunatae. ketáámá maaráráá uráunatae. Áánûqtuni aammá íma wakáunataamanibo waátágoni aammá wakáunatae. aati-aatimá ketáái túgoni akaí-yátááqá maréqtaa yaímma waátá-yataaqtabataa timuqá makáunatae. yaímma-wayukati yineqá táwî-yataaqa pááq íyátábámá tíkaraiqtaae. káqo-yuti mi-qtátááqtábá ketáámá túrananna uráunatae. káqo-kayukama keqtáámá ítama táíq umátíkaawaqtaa ketáágáráq yemmá ítama táíq umáyíkaraunatae. 4 miráitana atóbamatikai-naqa Áánûqtuma wení kaayoné-yátáákáráq akaí-yátáákómá keqtááyôpaq irááyamma 5 Áánûqtuma keqtáámá waátágoni aapaké tiwíkaiqtaae. ketáámá kateko-yátáárîq únnayabataa íma tiwíkaiqtaamanibo wení paru-yátáápíké keqtáá yauwéqma tiwíkaiqtaae. keqtáá tete umátíkáaraqnaraa umá ketáái kúmiqa paábaq matukáiye. miráitaqtaa ketáámá aúge-tuwaraimma Aokaq-Áánápó matáunatae. 6 Îtuma keqtáá yauwéqma tiwíkai-nakoqtaba Áánûqtuma wení Aokaq-Áágómá keqtáámá ôriq umá tímikaiqtaae. 7 Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqnapo ketáái kúmiqa paábaq matuwéna awikátukaiye. wenaúrakaq ketáámá kateko-wáyúkámá aúkáunatae. abo Îtuma pukáitababoaqtaa ketáámá wení íráqôn-aanimaakaa umá maéqtaa aboání máqte-qtataaqa mayánúnataama matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayánúnatae. 8 maamin-áímmá áraipoaa emá ókaraq-okaraq umá yiráátikaae téq kétune. miráinata itáíq-itaiq kéo-kayukama waayúkama yíwáqnaa í-máyáímá kémayeta íráqôniq umáyíkáaro. 9 timá yímînatawaq yemá yeqtí yítaubikoni yíwîqtabama paá-aimma ítero. timá yímînatawaq yemá ámáan-aiqtabama unítíq ááiq-aimma

íteta nóbíq-naabiq-aimma ítero. mirá kéowanama yaímma-kanaama paá-aukaapi kéyawitata waayúkama íma yíwáqnaa kéoe. 10 móra-waigoma Îtuqtaba móra-iyakaq maréta kémae-kayukama yatáq yikanena maqmá aónáinaama emá min-nákómmá mórabarabi kaayapáq timá ááqa yórénana íma itáinaama min-nákómá anaaémma umá ameyaq wenôpakemma nékaq mááo. 11 abo miráráá i-nákómá wení aúyánákómá kaé kááitana wení kúmiq-yataakoma tiráátiqtaama wemá íkarutaiye.

12 kemá Ááqtaminabi Tíkikati wemmá enôpaq kétimakaune. wemá enôpaq ko yamá wínaama Nikááporitibaq emá yínônayaba maqmá aónaao. mibáqá yaugi-kánáábímmá kemá ko mánune. 13 Tínatima ámáan-amma ítarai-nakaraq Aapórogaraq yenákámá ayáqtááq-amma áaimma átáma wíyéta kéiyaama yenákámá nóiqtababi íyamma yíwáqnaa umá yimiyo.

14 kerátáí waayúkama timá yímînatawaq yemá káqo-kayukama nóiqtababi íyamma yíwáqnaa oro. kerátáí waayúkama káqo-kayukama yíwáqnaa íyábámá yeqtí íráqôn-aaimma yiráátero. itaao. yaagómá íráqôn-aaimma wáiq-tagoma íráqôn-aramma kéiyaiye. móraiq umá waayúkama yemá íráqôn-aaimma wái-yuma yemá íráqô-mayaima kémayaae.

15 máqtemma náayuwabi ketê maakáq máa-yuma yemá miráono-maaraono-aimma enôpaq yúwáawana kéuwiye. ketáái miráo-maarao-aimma ketáái aanábómmá itáíq-itaiq umá ketáátê yagaroqtamá kémae-yubaq yuwáunanataa kéuwiye.

Áánûqtuni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Pírímoni **yenák**á **mimór**á-m**áyá**i-n**ák**ó**nô**paq **Pó**rogaraq **Tí**motiqte **á**nn**á**-naupaq **Aró**mubaq **agatáá**ye.

1 kemá Póroma Tímotiqte maan-áúbámá agatuwáúyana Pírímoni enôpaqa kéwiye. Îtu Káríqtoqtaba ánná-naupaq máeq watáama kágayaune. kemá átê-wataama tiqté kénaunata minnáyaba yáqtoqma ánnáma tímikaae. Tímotima ketíbâpoaqtaa wetê kerátámá Pírímonimma enôpaq kágayauye. emá móraiq umá kerátáqtê mayaímá kémayaane. 2 kerátámá aamá yuwéka Áápíagaraq Áákipatigaraq máqtemma Îtuqtaba móra-iyakaq maréta ení-naupaq áíkuyo-kayukama miráo-maarao-aimma kétima-yikauye. Áápíama ketáái tímanaakotaao, Áákipatio, miráuma Îtuni ááiqtaba ááiqa i-káá-náqá máqtemma keráwáqtôpaq kágayaune. 3 Áánûqtuma ketibotáámá ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtote yemá yimuqá matikéta yeqtí kaayoné-yátááqá yeqtí íráqô-qtataakaraq timíno.

4 Pírímonio, kemá ketí Áánûqtukaq nunamummá kéteqa eqtábá timuqá ôriq umá kémareq kétune. 5 emá uyátárai-naqa Îtukaq itáíq-itaiq umá wení waayúkayopaq enarummá kéyimenaq minnáyaba timuqá kémarakaune. 6 ení itáíq-itaiq ónnayabama kemá nunamummá kétune minnâ káqo-kayukama Îtuqtaba itáíq-itaiq o-yúmá yagaroqtaréta íráqô-qtataaqtaba íyaqtama ketáámá Îtu Káríqtoqtabama kanaaráq ónúnatae. 7 owé. ketíbâko, emá Áánûqtuni waayúkama arummá amí-yátááqá mamá akoqnáá kéone. minnáyaba kemá anó-timuq-yataaqa kémayaune. arummá ámê-kayukama amuqá maqyikáána-yataakoma kemmá mamá akoqnáá kéumatikaiye.

8 kemá móra itaí-yátááqá emmá ítama káonaune. Îtu Káríqtoma ketí anó-napoaq kemá kanaaráq eqtábámá akoqnáá-aimma téq yabírákaraanaa móra-yataariq íkáae kétune. 9 kemá Póroma Îtu Káríqton-aama kétunna-nakoma kemá Îtuqtabae téq íbêqa ánnáma kéune. miráimanibo kemá eqtábámá minnâ mayaao maannâ mayaao íma timákanune. kemá paá eqtábá kétikaipoaq ekáq móra-yataaqtaba ítama aónanune. 10 abo Onetímatiqtaba emmá ítama káonaune. wemá miráuma ketí iyápóboana kemá wení aboámúne. ánná-naupaqa kemá wemmá awíqma Áánûqtuni waayúkabi má ayúkaune. 11 naayóbáqá wemá íma íráqô-mayai-naqa enaúrakaqa máqe-uraimanibo íbêqa wemá ketúrakakaraq enaúrakakaraqa íráqôniq kéiye. kanaaráq emmá áwáqnaa kéena kemmá tíwáqnaa kéiye.

12-14 kema átê-wataama íbêqa kéteq minnárake ánnáma matáune. kemá maamibáq máunaboa emá kanaaráq íma tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá ení kayóq-náqá Onetímatimma ôriq umá timuqá kémarakaunana wemá maakáq máena kawáá kéumatikaiye. miráinana wemá minnáyaba ení márûqa mayániye. miráínaq emá áqnáabaq kanaaráré ítirenabimma kemá Onetímatimma íma yáqtoranune. kemmá tíwáqnaa íyábámá emmá akoqnáá-aimma ítimakanune. miráinaa emá enamáárîq íráqô-qtataapike kemmá tíwáqnaa ínóne. miráitaq kemá yauwéqma timákaunana enôpaq kéwiye.

15 áraine. naayóbáqá Onetímatima emmá ayuwéna péqmarena kóuraipoana íbêqa wemá ókaraq íma ení kayóq-náqá mánibo wemá miráuma ketáái aanábóé. miráipoana ení aanábómá auréna wemá kanaaráq aati-aatimá etê mániye. 16 Onetímatima wemá mórama meyámmá íma mayéna paá kayóq-náqíye. miráimanibo wegáráq miráuma Îtu Káríqtoqtabama ákáina-abaqawaaraa-naqiye. kemá weqtábámá timuqá kémarakaunaboa emá weqtábámá amuqá marakánóne. wemá keqnáámmá ení kayóqá mayánîmanibo íbêqa wemá Îtu Káríqtoqtabama enábâqawaamiye.

17 minnáyaba egáráq kegáráq mimórá-túyánámmá waínakama Onetímatimma yauwéqma timákáanana miráuma wemá enôpaq kemmá tiwiráanaiq umá yauwéqma awiránóne. 18 ánibo wemá yaímma otaammá kuyákáraimma epímmá wení aqtábááma wáinaama ketôpaq aamá yúwénana ínaq kenamáárîq kemá aqtábááma yauwéqma emmá aménúne. 19 maamin-áímmá kemá kenamáárîq ketiyáápike kágayaune: “kemá Póroma anónnáma aménúne.” téq kágayaune. emá ení aúwaraimma kekáqá aqtábááma wáiye. minnáyaba taákaq maránúnô? 20 owé. ketíbâko, kemá emmá ítama aónáúnaiq uyátárain-akoqtabama uwo. minnáyaba kerátámá Îtu Káríqtoni ábâqawaaraa umá máuyapoa emá ketí tirummá mamá amuqá marakaao. 21 kemá maamin-áímmá yuwaúnana enôpaq kéwimma minnâ kemá kéitaune. kemá eqtábá maamin-áímmá túnnama waránóne. ánibo emá ketáama pááqyamma íma kéwaraapo emá áráimma kéwaraane. 22 ánibo emá ení naaúpaqa móra-maruqa kemmá mamá yokaa umátikaao. emá uyátárai-nakokaq nunamupí keqtábá kétepoana itaúnama Áánûqtuma kemmá enôpaq timátikainaq iréq emmá yakáoneq etê mánune.

23 Ipáaparatima aamá yuwéna miráono-maaraono téna amí-áímmá enôpaq yúwáitana kéwiye.
Îtu Káríqtoni anaaé kéwaraipoana wegáráqá ketê ánnábi máiye. 24 máqtemma maa-káyúkámá
mimórá-máyáímá ketê kémayaae Máákima Áárítítáákatima Tímatima Arúkema yegáráqá
miráono-maaraono-aimma enôpaqa yúwáawana kéwiye.
25 uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakoma keráwáqtê waíno.
kemá Póroe.

Íbaru
aúbama Ítíráaeo-wayukama Îtukaq itáiq-itaiq kéo-yubaq

1 taíbaq-marupaqa taígani-aipaqa naayóbáqá Áánûqtu watáama títaubikoma timá yímikaiye.
wení amuné-wáyúkábí timá yímikaiye. 2 íbêqa írêq-yupaama Áánûqtuma watáama wení
áanikopi timá tímikaiqtaae. wenáanikaraq máqte-qtataaqa maragaráq wíyôkaraq tarôq uráimma
Áánûqtu maami máqte-qtataaqa wenáanikoma ámikaiye.
3 Áánûqtu ómmá máitana
wenáanikoma wenáuyawaare.
Áánûqtu wenáanima wenáaimma matáitana
wení watáagoma akoqnáá kéitana
mútûq máá-marabima wení akoqnáágoni
aménáápáqá wáiye.
kúmiq-yataaqa mamá paábaqa mamá tiyuwénataa
wemá áqnáabaq uyátárai-nakoni
ayáánurapaqa maráq máqe-uraiye.

áanikoma Áánûqtuma wení márûpake kaqtó-wayukama uyátáraiye.

4 Îtuma aboánáwîkaqa matáitana maamin-áwíqá áqnáabaq máiye. Áánûqtu wení márûpake
kaqtó-wayukama yetíwîqa anaaépaq mááe. 5 mórama kaqtó-nákóqtábá wenôpaqa Áánûqtu
mirá-tiraiyo?
“emá ketáanikoe.
íbêq-yupaama kemá tiráunaboa
ketáaniko emmá mamá pááq urááne.
kemá enaboúne.
emá ketáanimone.”
téna mirá Áánûqtu móra kaqtó-nakoma wení márûpaq timá ámikaiyo? ímiye. 6 Áánûqtuma wení
áqnáabaq-iyapoma áwíqmena maa-márábí kúmitana agamatán-áípí wé tiráiye:
“Áánûqtu wení máqtemma kaqtó-wayukama
wení márûpake wekáq
yiraiyutaúmá áyáaro.”
téna Áánûqtu tiráiye. 7 Áánûqtuni agamatán-áúbá-wánnáábí kaqtó-wayukayaba wení
márûpaqa kétiye.
“wení kaqtó-wayukama uwááraa káuqyikena
marabí-káyúkáyábá yíwáqnaa íyábá
ira utakáá káuqyikaiye.”
téna 8 ááqibo wenáanitaba kétiye:
“Áánûqtuo,ení akoqnááma máqte-tupaa
watúq-watuq kéiye.
ení maa-márá yabíqma
íráqônıq umá kémaene.
9 íráqômma yanaí-yátáákón áaimma kákaimanibo
táwîqtaba íma kákaiye.
miráipoanaení Áánûqtuma
mú mikákáá uyátárai-nakoma
íráqô-maqtawema aqnókáqá atí-akarainikaa umá
emá mamá múma
anón-amuq-yataapi máqe-uraane.”
téna tiráiye. 10 aúba-wannaabi ókaraq kétiye:
“uyátárai-nako, áqnáabaq-kanaama
maa-márá tarôq umá
wíyômma enayáápike tarôq umákaane.
11 wíyôkaraq maa-márágáráq mamá
táwîtawaa umáginibo
emá aati-aati-yúpáámá paá mánone.
wíyôkaraq maa-márágáráq mamá
naayón-únáákáqtôraa umágínana
12 unáákáqtôma yatánáátá umágínikaa

waéqma ínóne. ááqibo
emá íma waéqma miráinonamanibo
matúq-matuq umá paá mánoe.”
mirá téna Áánûqtuni aúba-wannaabi kétiye. 13 abo Áánûqtu wení kaqtó-nakoma mórama wé
téna timá ámikaiyo?
“emá ketiyáánurapaq maraq mááo.
abo anaaékaq ení namuro-wáyúkámá
ení aménáápáqá maránúne.”
Áánûqtuma móra kaqtó-nakoma mirá téna timá ámikaiyo? imiye. 14 máqte kaqtó-wayukama
Áánûqtunopake aágoma mááe. máqtemma náayuwabi wenáamo yabiyína-waigo yiwiránî-
kayukama yemmá yíwáqnaa ínéna kétima-yikaiye.

2

Áánûqtu ketáámô tiwiránîqtaama anó-qtataare.

1 maami árain-aimma ítáanataa yáqtoqma akoqnáá éta íma yuwákétaa ketáá kónunatae.
yuwéta Áánûqtuni aipiké paábaq kóyabae. 2 Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati watáama
áraimma wáqe-uraiye. abo náawabi maamin áama ímo itáina-nakoabi ímo waráína-waigoma wení
ápéqa mamá táígoma umákena pááq íniye. 3 abo ketáámô ketáái anómo kuqtiwirániqtaama íma
yáqtoqma ketáái táígon-anonnama kanaaráq yuwíqtuwe kónunataabiyo? uyátárai-nakoma we-
namáárîq áqnáabaq timá-timenataa maaminámo kuqtiwirániqtaba wenáama itáíya-kayukama
ketáá timónama áraine timá tímikaiqtaae. yeráwáqá timónamataa áraine tíyana 4 Áánûqtuma
anó-maiyaigokaraqa timónamataa áraine tíno. Áánûqtuni akoqnáá-aikogaraq kéqoke-kaqoke
mamá pááq uráitana Áánûqtuma ákáimma wení Aágoma yaímma aarawaamá mamá yímikaiye.

*Îtuma ketáá kuqtiwirá**ni-waigoni** wenáúwáayama máiye.*

5 Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukayaba téna wení aúge-marayabataa túnnayaba “yabíyéro”
ítima yímikaiye. 6 Áánûqtuni aúba-wannaabi móra-nakoma Tébiti ibí mirá téna:
“o Áánûqtuo, waayábámá nóina téaq
aúyánápímmá kéitaano?
waayúka-araaqtaba nóina téaq
weqtábámá kéyabi eno?
7 pááqya-kanaama waayúkati áwîqa
Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukati yíwîkoni
yinaaépaq makááne.
emá anómma tágama-yataaqa káme.
waagónáwîqa múte kéyauyone.
8 emá máqte-qtataaqa wenaítaupi maráánana
wemá mi-máqté-qtátáákáq yabíkáiye.”
téna tiraíye. áraimma Áánûqtuma máqte-qtataaqa wenaítaupitaa makáimanibo ketáámá íma
íbêqa káonaunatae. waayúka-araakoma maa-márábí yabíkáiye. 9 ááqibo Îtuma káonaunatae.
wemá Áánûqtuni márûpaq kaqtó-wayukati yiménáápáqá wenáwîqa pááqya-kanaama wáqe-
uraiye. aú-tiqtababoana Áánûqtuma tágama-yataaqa aména anón-awiqa ámikaiye. miráuma
Áánûqtuni íráqôniq umá Îtuma máqte-kayukayaba pukéna íráqôniq umáyikaraiye. 10 Áánûqtuma
máqte-qtataakoni áaimma máena maami-máqté-qtátááqá tarôq uráiye. wemá taígani-kayukama
yiwíqma tágama-yataaqa yimíniqtaba kákaiye. miráitana anón-au-tiqa aménama maamin-áú-
tíqtábámá yíwíqme wí-yátááqá mútûq pááq umá Îtuma ámikaimma áqnáabaq-kanoqa yauwéqma
kuqtiwirániqtabataa kumíniye. Îtuma wenamáa waayúkama Áánûqtunopaqa yabíkáá-yuma
11 we mamá íráqôniq umáyíkaraiye. miráuma-yikarai-naqa íráqôniq umá yíkarai-kayukaraq
wegáráq yagaroqtamá yiboámá mimóráé. miráipoana Îtuma maami íráqô-kayukayaba
“ketúnabaro” téna yááyama tíyátábá minnáyaba íma agaé kéiye. 12 agamatán-áípí mirá téna:
“Áánûqtuo, enáwîqtabama ketúnabakaq ténúnama
áíqma kuqtááyan-aukaapimma
enáwîqa múte yaúma ibí tenúne.”
téna kétiye. 13 óq-wataama téna:
“Áánûqtu kemá weqtábá onana
wé tiwíqma mamá aakaq tíkániye.”
ókaraq téna:
“kemá Áánûqtuma tímikaini-iyaporawate máune.”

téna kétiye. 14 miráuma maamin-íyápóráwáqtábá yeráwáqá yúgaraq naaegáráq máapoana Îtuma yeráwáqtí yúraa umá waayúkati yáaikaa umá paá máqe-uraimma puínéna uráiye. miráuraimma Tááqtaama mamá táwîq-umaqtuwanune téna aúgaraq naaegáráq kukáiye. Tááqtaani akoqnáárake aarawaamá pukááe. aarawaamá puíyábá ikatíq uráamanibo Îtu puyéna waayúkati watúq-watuq umá ikatí-yatááqá puí-yataaqtaba umáyikaraiye. 15 missing? 16 miráuma Áánûqtuni kaqtó-wayukama yíwáqnaa íkeimanibo Áabaraani áráabitima yíwáqnaa kéiye. 17 minnágon áaimma máqte-qtataakoma móraiq umá wenaúnabakaa uráiye. yeráwáqtí mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtu áwáqnaa umá auránipoana wé mamá wenaúnabakaa aúqyíkaraiye. wenaúnabakaa káuqyikaipoana waayúkayaba yabi-í-náqá áyaqa yímena yeqtí kúmiq-yataaqa mamá paábaq yuwéna awikáqtuwaniye. 18 wemá wenamáárîq makáténa aíq-yataaqa matáipoana íbêqa kanaaráq wemmô makatíya-kayukama kanaaráq yíwáqnaa íniye.

3

Îtuni anón-awikoma Mótetin-awiqa uyátáraiye.

1 Îtu Káríqtobi ketúnabaro, Áánûqtuni márûpaqtaba yááyarai-kayukama Îtumma aónaaro! wenamáa ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa mániqtabae téna timákaraiye. ketáái itáíq-itaiq umáe uí-yátááqá matáunanataa minnáyaba timákaraiye. 2 wemá kanaaráq aammá waqmá Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yabi íniboana Áánûqtu mi-máyáíyábá wemmá mamá pááq umákaraiye. Móteti miráurainiq umá Áánûqtuni waayúka aúkáapi itáíq-itaiq umá yabíkáine. 3 ítáaro. awaaméq-áíné. anón-awiqa naammô umáraina-waigoma áwîqa mú mikáq uyátá-maqma naakóní áwîre. mimóraiq umá Îtuma wení tágama-yataaqa uyátá-maqma Mótetini tágama-yataare. 4 máqten-naama wááti tarôq oné. ááqibo Áánûqtu wenamáa máqte-qtataaqa paá tarôq uráiye. 5 abo Móteti Áánûqtuni waayúkama aúkáapimma máqe-uraiye. wemá Áánûqtuni mayaí-nákómá máena wemá Áánûqtuni anaaékaq-wataama tiráiye. 6 ááqibo Îtu Káríqtoma itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá áanikokaa Áánûqtun-annagoni naakáq yabíkáiye. ketáámá íma ikatíq owéta ketáá Áánûqtun awé éqtaama ketáámá Áánûqtuni naakáá umá kémaunatae.

aammá íma itáiya-wayukama íma agaí-yátááqá mayánoe.

7 Áánûqtuni Aágoma mirá kétiye:
“Áánûqtuni áama íbêqa kéitema
8 íma áyapimma aráápaaro. ááqibo
naayóbáqá ketíyaqa koko-márúkáq
Áánûqtuma ámiqtukeqa mibáq
wemmá makáqma urááe.
9 mibáq ketítaubikoma kemmá makaténa
maqmá káonaae. abo kaayaq-wáyúká-kárítímáátímá (40 karitimaatiráqá)
keráwáqá máqtemma kemá mayáuna aónaraae.
10 miráipona kemá tíyámma kéitaq tiráune
‘yeráwáqô ítáa-yuyanamma aati-aatimá
táwî-yuyanamma kéiteta ketáaimma íkéitaae’
téq tiráune.
11 kemá ítama moyáqá kéyeqa
árain-aimma tiráune téna
‘yeráwáqá áraikapoaq íma ketôpaqa uyábéqma
aagamá mánoe.’ téq tiráune.”
téna Aánûqtuni Aágoma kétiye. 12 ketúnabaro, atéráaro. móra-nakoma keráwápíké íma arummá táwîgoni aúyánápí íma íno. Áánûqtu paá mái-nakoma máqtemma káonena waéqma wekáq íkewaraiye. 13 ááqibo máqte-tupaama wenáwaqnaa-wenawaqnaa ímmá íbêqa maamin íbêq-yupaa paá wáiye. miráitana kúmiq-yataakoni kaaqaari-áímmá tirummá mamá akoqnáá umá óqtakaa íumaginiye. 14 áqnáabaq Îtuqtaba kéonanataa tiwirániqtaae. aqtó-kánááráqá Îtuma tiwiráínaqtaa Îtu Káríqtote yagaroqtamá mánunatae. 15 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá kétiye:
“Áánûqtun áama íbêqa keráwáqá kéiteqa
ketirupimmô maréqa íma mamá óqtakaa oro.
keqnáámmá títaubikomma
Áánûqtumma íma awéqtaqtuwaaro!”
téna aúba-wannaabi kétiye. 16 ááqibo náawaq Áánûqtun áama kéitena íma kéwaraiyo? máqte-kayukama Móteti yíwíqmena Íqtîbibake irái-yuma yeráwáqá ítaraae. 17 kaayaqté-kaayaqte tiyááka

(40)-karitimaatibimma Áánûqtu náayuyabaq íyámma umáyíkaraiyo? wemá kúmiq-yataariq o-káyúkámá íyámma umáyíkaraiye. kokoq-márúpáqá púyôwana kokoq-márúpáqá máqe-uraa-kayukayaba Áánûqtuma áyámma umáyíkaraiye. 18 Áánûqtuma náayuyabawaq yanaan-áímmá téna "ketí aagaí-márúpáqá íuyabereq aagamá mánoe" tirááyô? mi-káyúkámá wenáámo aratê-kayukayaba tiráiye. 19 miráitaqtaa ketáá kéitaune yemá Áánûqtun-aama yirummá íkámepoana minnáyaba wení aagaí-márúpáqá íma uínóe.

4

Áánûqtuni aarawaamá aagaaímô mayánôqtabae.

1 Áánûqtuni akoqnáá árain-aimma uyábéqma wetê aagánúnayataba maamin-áráín-áímmá íma ánataginiye. miráipoana atéráaro. móra-nakoma keráwápíké mi aagaí-yátááqá íma mayáinabo. 2 naayóbáqá Mótetini waayúkama Áánûqtuni íráqô-kataama itéq oniq umá ítama ketáábikeqtaa Áánûqtuni watáama ítaraunatae. yeráwáqá ítaraamanibo maaminnáyaba íma yúyánámmá ítaraapoana Áánûqtu íma yíwáqnaa kanaaráq uráiye. 3 ketáámá tirummá améqtaama Áánûqtute uyábéqma káágaunatae. naayóbáqá Áánûqtuma min-áágáíyábá wemá tiráiye:

"kema ítama moyáqá kéyeqa
árain-aimma tiráune téna
'yeráwáqá áraikapoaq
íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe."

téq tiráune. maa-márámá tarôq umáqtúwáitana wení mayaímá ánatagitana mirá téna tiráiye. 4 Áánûqtun aúba-wannaabi téna:

"abapaké kaayaq-yúpáámá Áánûqtu
wení mayaímá yáqtorena aagaráiye."

téna kétiye. 5 mimórá-wátááyábá we kétiye:

"yeráwáqá áraikapoaq
íma ketôpaqa uyábéqma aagamá mánoe."

téna kétiye. 6 áqnáabaq-wayukama Áánûqtuni átê-wataama yirummá íamiketaboata Áánûqtute yeráwáqá íma uyábereta aagaímá matáámiye. ááqibo óq-wayukama Áánûqtu "kanaaráré" titata uyábéqma wetê kanaaráq aagaráranoe. 7 ááqibo móra-kanaama pááq éna mi-kánááyábámá íbêq-yupaama Áánûqtuma mirá téna ááyaraiye. mirá-timatuwena anaaékaq netuq-kárítímáátíráqá Áánûqtu Tébitikaq timá ámitana Tébiti mirá téna:

"Áánûqtun áamo íbêq-yupaama
keráwáqá kéiteqa
ketirupimmô maréqa
íma mamá óqtakaa oro!"

téna Tébiti tiráiye. 8 Yótuama wení waayúkama yiwiráinatamo Áánûqtuni aagaíraq miráinana Áánûqtuma káqon íbêq-yupaama íma tíniye. 9-10 miráinaqtaa ketáá kéitaunatae. Áánûqtuni waayúkayabama móra-aagai-kanaama pááq ínanama náawabi Áánûqtute umma aagánímma wení mayaíyábá Áánûqtuma wení mayaíyábá aagaráinikaa umá aagániye. 11 ketáá íma yeráwáqá naayóbáqá uráániq umá aammá aratéqtaa íma yeráwákáá táwîq umágéqtaa íuyabekanikaa íonatae. ááqibo tirummá améqtaa akoqnáá éqtaama uyáberanunatae. Áánûqtute umma aagánúnatae.

12 Áánûqtuni watáama aágaraq akoqnáágaraq máiye. púráámá kaayaq-átóbákékáá Áánûqtuni watáagoma áa kénaiye. minnágoma waayúkati aágogaraq arun-íyápógóní aúkáapi kábamiye. mimóraiq umá minnágoma arúbaraikaraq abikugúgóní aúkáapi kábamiye. miráipoana Áánûqtuni watáagoma máqte-tuyanakaraq máqten-akai-yataaqa kéyainaiye. 13 íma móra-yataakoma Áánûqtuni aúrapi yawáá kéiye. máqte-qtataaqa abarokáq wenamáa abarokáq pááq kéiye. maami-kátáágómá tiníkáá umá Áánûqtukaqa máqte-qtataaqa pááq éta abarokáq mirá-inoe.

Îtuma ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

14 máqte-qtataaaqtaba ketáá téqtaa tirummá améqtaa mimórá-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae. ketáái anómma mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtuma Áánûqtumma áanikoma wemá Áánûqtunopaqa uyábékaiye. 15 ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma ketáái aqnú-qtátááqtábá aruqtabá umátikaninakaa máiye. wemá makáqma keqtááráá uráimanibo kúmiq-yataaqa íma uráiye. 16 miráinaqtaa akoqnáá umá Áánûqtun amakaq ónátae. wetêma anómma íráqô-qtataaqa wáiye. wemá aruq-qtatáákáráq kaayoné-yátáákáráq ketáámá kéonanataa

timíniqtae. miráipoaqtaa akoqnáá umá timuq-yatáápíké wenamaqtáá wení anómma íráqô-qtataakaq ónátae.

5

mú mikákáá anó-monoq-nakoma Îtuma kanaaráq yauwéqma tiwirániqtaae.

1 máqtemma mú mikákáá anó-monoq-nakoma máqte-kayukabike móra-nakoma wé timákena wení mayaímá Áánûqtun-aiyatababoana waayúkama yíwáqnaa íniye. wemá móra-mayaima máqten-amuq-yataaqa Áánûqtukaq aménа waayúkati kúmiq-yataaqa yuwéna mamá paá umáyíkaraiye. 2 paá-wayukama kaayoné umá yímikaiye. aamá aratí-wáyúkágáráq áá íitai-wayukagaraq áyaqa kéyimiye. 3 mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáárîq aqnú-qtátáárîq uráipoana wemá wení kúmiq-yataaqtabama amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámiqtuwenao. 4 móra-nakoma wenamáárîq wenáwîqa múte kéyauyenama íma mú mikákáá anó-monoq-nakoma aayubíniye. ááqibo Áánûqtuma min-nákómmá ááyena Êroni Mótetini ábâkoma wemmá ááyarainikaa uráiye.

5 maamiráitana Îtuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma ayúkaiye. miráitana Áánûqtu mi-máyáímá aménа timá ámikaiye:
“emá ketáanimone.
íbêq-yupaama kemá enaboámá aúkáune.”
ténа timá ámikaiye. 6 mamá óqa ténа móra-taoqa tiráiye:
“emá anó-monoq-wayukama
matúq-matuq ínóne.
Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa
matúq-matuq umá mánone.”
ténа tiráiye. 7 naayóbáqá Îtuma waayúkaraamo maa-márábímô máenama wemá Áánûqtukaq nunamupí ítama aónaraiye. Áánûqtu kanaaráq wemó puína-taoqa awiránitana Îtuma anókaq nunamupí ténа ááyama ibiqá yakáiye. wenáúyánámmá Áánûqtumma ámikena Áánûqtuni aménáápáqá makáipoana Áánûqtu wení nunamummá ítaraiye. 8 Îtuma Áánûqtun áanikoma máqe-uraimanibo áiqnapo Áánûqtuni aammá waraíyábá ítama ánataraiye. 9 wekáq mútûq mamá pááq uráiye. áqnáabaq-naqa Áánûqtunopaq yauwéqmataa tiwiránîqtaba máena we-nanaaé waráiya-kayukama matúq-matuq umá Áánûqtunopaq yauwéqma umánoe. 10 abo Áánûqtu wemá mamá pááq umárena mú mikákáá anó-monoq-nakoma Merekítareki wekáá uráiye.

ketáá íma áráabi-iyaporaa onataao.

11 Îtuma ketáái anó-monoq-naqtaba yaímma tiráunatae. keráwáqá yaákare túyánámmá kéitaapoana ketáámá taígani-qtataaqtaba kétunataamanibo ímiye. 12 íbêqa keráwáqá kanaaráá máekaq aúba-wayukama aayúbóro ááqibo keráwáqá kenamáárîq óqa aúba-naqtaba kéoe. keráwáqá Áánûqtuni áqnáabaq-wataagomma íkéitaae. akoqnáá-aawaqa íma pááq uráimanibo íbêqa paá anóani náaqtaba kéoe. 13 móra-waimo náámma náínama iyápóraa éna íráqô-qtataaqtababi táwî-yataaqtaba aúyánámmá íma kanaaráq itániye. 14 akoqnáá-aawaqa waayúkauraqti aáware. waayúkama yúyánámmá yokaa étama átê-yataakaraq táwî-yataaqtabagaraq kéiteta íráqôn-aikaraq kaaqaari-áíkáráq yúyánápímmá kanaaráq kéitaae.

6

ketáái aamó itaí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá ónátae.

1 áqnáabaq timá-timena tirááti-yataaqa Îtuqtaba ítátukainaboaqtaa mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. ítáaro. móra-nakoma naakóní ábômma íma ókaraq-okaraq umá atáiye. ábômma ayáánaiq umáraa mayaípíkémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma Áánûqtuma tirummá améqtaa ókaraq-okaraq íma kéutaunataamanibo kímorabaq kémiraunatae. 2 maami máqté-maqte-nomma peraíyátábámá ayáámma maraíyátábámá pukáiyapike atóbamayikaiyatabama Áánûqtuni matúq-matuq umá yainaí-yátááqtábámá maamirá-qtátááqtábámá kéitaapoana aati-aatimá túyánámmá íitanatae. 3 ááqibo mé wíyaqtaakoma yokaa ónátae. Áánûqtuma “kanaaráré” tínaqtaama ko yokaa ónúnatae. yaímma-wayukama Áánûqtun-aabike paábaq arábaguraae. 4-6 naayóbáqá Áánûqtuni ómmá yúyánápímmá pááq uráae. yímikai-qtataaqtaba Áánûqtunopake pááqyamma matukááe. Áánûqtuni Aágoma yetirunóbáqá mamá yáíkaiye. Áánûqtuni átê-wataama akoqnáágoma yínîqtaba ítaraae. Áánûqtun-aabike maa-káyúkámá móragaraq yeqtí mayaíbíkémmá íma Áánûqtuqtaba waéqma kanaaráq aúgeniq íinoe. kanaaráq mirá étama

áraimma ókaraq Îtu Káríqtoma wemmá kaapaq-yátáq abarokáq ikákaanikaa kéopoana wení aagaí-yátááqá móragaraq uíniye.
7 ítáaro. awaaméq-áíné. marará aaqá kéyitana íráqôniq umá kéwaiye. abo mimárágómá íráqôn-aawaqa yíména aarawaamá yíwáqnaa kéiye. Áánûqtu marará íráqôniq kéumayikaiye. 8 maragómá áwáábiq-yataakaraqo námagaraa-karaqo wáinanama íma íráqômarama wáiye. Áánûqtu aúyánápí táíq ínana mamá kanaaráríq íumakena anaaékaq iragómá káginiye. ketáámá mararáá umá máunatae.
9 ketí aanábô, ketáá mirá téqtaamanibo keráwáqtí íráqôn-aimma kéitaunatae. yauwéqma kuqtiwirániqtaba keráwáqá uyátá-maqma íráqô-qtataaqa matááe. 10 Áánûqtuma aati-aatimá waayúkaraqa arupú-yataariq kéiye. wemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtabama íma awimmá kániye. keráwáqtí wemmá amí-yátáápíkémmá keráwáqá wení waayúkama yíwáqnaa kéoe. owé. keráwáqá paá yemmá yíwáqnaa uqté kéuyowana Áánûqtuma minnáyabama íma awimmá kégaiye. 11 keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keráwáqtí karuwaaq-yátáákáráq itáíq-itaiq í-yátáákáráq yáqtoqma akoqnáá oro. mirá kéiyanama keráwáqá awé kéo-qtataakoma áraimma abarokáq íniye. 12 keráwáqá kaúbîq-wayukaraa íyábá ketáá íkétikaiqtaamanibo aamá itaíwáyúkáráá umá yaákare awé umá máero. miráiyana naayóbáqá Áánûqtuma yimínín-aimma timá yíkaraiqtaba wení iyápó-annama keráwáqá mirárá umá mayánoe.

Áánûqtuni akoqnáá árain-aiqtaba ketáá waqmá akoqnáá umá kanaaráq ónátae.

13 naayóbáqá Áánûqtuma Áabaraamma árain-aimma akoqnáá umá timá ámikaiye. íma móra-awikoma Áánûqtun-awikoma uyátá-maqma wáipoana Áánûqtu wenamáárîq wenáwîqa yamá akoqnáá umá tiráiye. miráitana Áánûqtu maamin-áráín-áímmá Áabaraamma timá ámikaiye:
14 “ketí waaroqá améq
ayáqtááq-iyapo-annama aménúne.”
téna timá ámikaiye. 15 Áabaraama yaákama awé uráipoana anaaékaq Áánûqtuni árain-aimma matáiye.
16 móra-nakoma áraimma yanaan-áímmá kémayena wemá mú maqmá uyátárai-nakonin áwîqtaba kétiye. kémaiyenama min-áíkómá mamá káqo-yuti yáama mamá káraapamayikaiye.
17 mayánô-kayukaraq Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma “íma waeránúne” téna kéyiratena wení yanaan-áíkáráq árain-akoqnaa-aikaraq mamá aráápapa uráiye. 18 mi-kááyáq-áíkómmá íma kanaaráq waeráyóye. Áánûqtu kaaqaarimá kanaaráq íma tíniye. miráinaqtaa akoqnáá-aimma maéqtaa Áánûqtunopaq wetê uyábéqma aagamá mánunatae. Áánûqtuni yanaan-áíkómmá akoqnáá umátikainaqtaa ketáámá awé únna-yataaqa waaqókárîq immá kéiteqtaa kéyaqtoraunatae.
19-20 ketáámá awé únna-yataakotaama akoqnáá umá aráápai-yataare. óqtakoma móra-yataaqa nokaqá aráápai-itana ító íníkaa miráráá umá ketáái akoqnáá aráápai-nakoma tirun-íyápómá káraapaiye. mú mikákáá anó-monoq-nakoma aokaq-náúpáqá anó-tabaraabe-oqtagoni anaaépaq uyábéráinikaa umá Îtuma umátikenataa Áánûqtunopaq wenokáá áqnáabariq umá uyábékaiye. Merekítarekiraa umá pááq uráimma matúq-matuq umá mú mikákáá anó-monoq-naqa mániye.

7

Merekítareki mú mikákáá anó-monoq-nakoe.

1 Merekítareki wemá anómma yabíkái-nakoma (kíni) Téiramapaq máqe-uraiye. wegáráq mú mikákáá Áánûqtuni anó-monoq-nakoe. naayóbáqá Áabaraama máqtemma anómma yabíkáakayukama yíkamena yauwéqma wení márûpaqa kóuraiye. aakaq aúyaqma Merekítareki Áabaraamma aónena waaroqá ámikaiye. 2 abo Áabaraama Merekítareki tiyáákabikemma móra ámikaiye. Merekítareki wenáwîqa kaayaq-ááíné. mórama kateko-yátáákóní anó-nakoni káqonawiqa Téiramapaq-ano-naqa wenáaimma kaayoné-yátáákóní anó-naqa wáiye. 3 Merekítarekini anóaboagaraq iyápó-annagaraq íma mááe. anóama marákárai-kanaagaraq puínî-kanaayatabama móra-nakoma íma ítaraiye. wemá Áánûqtun áanikoraa umá máena wemá mú mikákáá anómonoq-naqa matúq-matuq umá máiye.
4 aónaao! maamin-náqá mú mikákáá anómma máqe-uraiye. áqnáabaq-annabike anó-nakoma Áabaraama Merekítarekima áapike máyáimma tiyáákabike mórama ámikaiye. 5 anó-monoq-wayukama Aríbae-annabike tiyáákabike mórama Ítiráaeo-wayukabike maténa yeqtí ámáamma mirá téna timá yímikaiye. mimórá-márárákékáyúkábíké yemá áwîkaamanibo yeráwákáráq Áabaraani iyápó-annama mááe. 6 Merekítareki Aríbae-annabike íma máimanibo Áabaraama Áánûqtu wení árain-aimma timá ámikai-nakoma wepíké maténa Merekítareki waaroqá ámikaiye. 7 minnnáma ketáámá ítaqtukaunatae. waaroqá ámikai-nakoma anómma uyátá-maqma móra-waima matáíniq umá máiye. 8 anó-monoq-wayukayataba Aríbae-annabike yemá móra

tiyáákabike matáámanibo yeráwáqá puyí-wáyúká áátuqma máae. ááqibo Merekítareki móra tiyáákabike matáiye. weqtábá Áánûqtun aúba-wannaabi kétiye wemá paá máiye. 9 maamináímmá waéqma áaimma miráuma wáiye kétunatae. Áabaraama wemô meyánîq móra tiyáákabike éna Aríbae wepí mamá meyánîq uráiye. 10 Merekítareki mi-túpáá Áabaraama aonéna Aríbae aboán ayááqtapi máqe-uráiye.

aúge anó-monoq-nakoma naayó anó-monoq-nakoma paá umáyíkaraiye.

11 naayóbáqá Ítiráaeo-wayukama ámáan-aimma Aríbae-annabike matéta anó-monoq-wayuka máqe-uraae. yé mayaí máyáamma kúmiq-yataaqa íma matukáápoana mórama anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq uráimma wé mamá Éroniraa umá máqe urááyô? ímiye. 12 abo anó-monoq-wayukamo waeráiyana miráipoana ámáan-aikaraq waerániye. 13 Îtuqtaba mi-kátáá-wátáá Áánûqtu tiráimma wemá káqon-annabikene. wenánnábíkémá móra-nakoma anó-monoq-naqa íma máiye. 14 ketáá aónaqtukaunatae. wemá Yútaa-wayukabike móra-annama máqe-uraiye. abo Mótetima wení watáabi anó-monoq-wayukayataba min-ánnátí yíwîqtaba ítiraiye.

Merekítarekikaa Îtuma anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá máiye.

15 káqon anó-monoq-naqa Merekítarekiraa pááq kéipoana uyátá-maqma abarokáq pááq kéiye. 16 ámáakaraq wenánnagaraq miráipoana íma anó-monoq-nakoma máqe-uraiye. máátoqo máiyataakoni akoqnááyaba miráipoana wemá anó-monoq-nakoma ayúkáiye. 17 weqtábá Áánûqtuni aúba-wannaabi téna: “Merekítarekiraa anó-monoq-nakoraa matúq-matuq umá emá mánone.” téna kétiye. 18 naayón-ámáámmá íma mamá arútááwaniq owana Áánûqtu paábaq yuwéna 19 Mótetini ámáamma ítama arútááwaniq máqte-qtataaqa mútûq pááq íyábá íma kanaaráq uráiye. miráipoana Áánûqtu aúgen-amma uyátá-maqma íráqôn-amma wé itáimma minnánapo wemmá waaqókáq ketáámá kanaaráq yenúnatae.

20 anó-monoq-wayukaraqa naayóbáqá Áánûqtuni yanaan-áímmá yetê íma wáqe-uraimanibo Áánûqtuni yanaan-áímmá íbêqa wáiye. 21 Áánûqtuni yanaan-áínápó Îtuma anó-monoq-nakoma aúkáitana maami yanaan-áímmá Áánûqtu timá ámikaiye: “kemá uyátárai-nakoma yanaan-áímmá kétunama ketúyánápíké íma waeránúne. emá anó-monoq-nakoma matúq-matuq umá mánone.” téna timá ámikaiye. 22 miráuma Îtuma aúgemma anóna-anonaiqtaba akoqnáá-awaameqa máiye. 23 naayóbáqá waamá púyo-kanaagaraq máqe-uraapoata netuqyaan-ánó-mónóq-wáyúkámá máqe-uraamanibo pukurááwata yeqtí mayaímá paá íma máqe-uraae. 24 ááqibo Îtuma anó-monoq-naqa matúq-matuq umá máipoana wení mayaímá aati-aatimá tíwáqnaa kéiqtaae. 25 Áánûqtunopaq kéyewana Îtuma tíwáqnaa kéiye. aarawaamá Áánûqtuni waaqókáq Îtun áwîkaq íyana yemmá Îtuma kanaaráq matúq-matuq umá yiwirániye. nunamupí Áánûqtukaq ítáinana tíwáqnaa íniqtabae téna Îtuma matúq-matuq umá máiye.

Îtuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae.

26 maamiráuma mú mikákáá anó-monoq-nakoma kanaaráq tíwáqnaa ínîqtaae. Îtuma katekoyátááqtábá aokaq-náré. agaemá í-yátááqá wepí íma wáiye. kebó-yátáákáráq kúmiqyataakaraq íuraiye. wemmá kúmiq-wayukabike ókaq yaráqma Áánûqtu akéna wenáwîqa máqtemma uyátá-maqma Áánûqtuni márûpaqa Áánûqtu makáiye. 27 wemá óq-ano-monoqwayukaraa íma máqe-uraiye. óq-ano-monoq-wayukama máqte-tupaama yeqtí kúmiqtabagaraq waayúkagoni kúmiqtabagaraq máqte-tupaama Áánûqtukaq ámiqma kánataae. ááqibo Îtuma íma mirá kéiye. Îtuma ámiqma ánataitana wenaúma máqte-kayukayaba kímorabaq uráipoana keqnaammá ókaraq agamá amuq-yatááqá íbêqa ketáámá kanaaráq kéyuwaunatae. 28 naayóbáqá Mótetini ámáan-aikoma anó-monoq-wayukama yááyama yegáráq kateko-yátááqtábá mútûq íma pááq uráae. anaaékaqa Áánûqtuni yanaan-áímmá wáitata wenáanimma ááyama katekoyátááqtábá wegáráq mútûq pááq uráimma matúq-matuq umá máiye.

8

Îtuma árai-monoq-naopaqa anó-monoq-nakoma máqe-uraiye.

1 minnáyaba kétunatae. mú mikákáá anó-monoq-nakoni yanaa-nákóní ayáánurapaq-amakaq Áánûqtuni márûpaqa Îtuma maraq máqe-uraiye. paábaq-yataaqa Áánûqtu wenamáa íniqtataaqtaba Îtuma árai-monoq-naupaqa Áánûqtuni márûkaqa mú mikákáá anó-monoq-nakaa kaqtó kéiye. min-árái-mónóq-námmá maa-márábí móra-nakoma íma tarôq umákaimanibo Áánûqtu wenamáa tarôq umákaiye. 2 missing?

3 máqtemma mú mikákáá anó-monoq-wayukama yenamáa ááyama améta waíwaamma Áánûqtukaq agatáae. ketáái mú mikákáá anó-monoq-nakoma wegáráq amíni-qtataaqa mirá

íno. 4 Îtuma maa-márábí máinanama móra anó-monoq-nakoma íma pááq íniye. nôraq itanábiyo?
Îbaru-wayukati anó-monoq-wayukama ámáaqtabama agamá amuq-yatááqá paá kéoe. 5 maa-márábí anó-monoq-wayukama yeqtí mayaímá paá amammá Áánûqtuni márûpaq-yataaqtabama wááe. miráuma naayóbáqá Mótetima monoq-námmá tabarááberaq-namma wé inéna itana Áánûqtu timá ámikaiye: “amammá yabíqma aruté máqte-qtataaqa tarôq umá anuraqá áráátúnna-amamma emá waraao.” ténа Áánûqtu timá ámikaiye. 6 mimóraiq umá maa-márábí anó-monoq-wayukati mayaímá Îtuni mayaímá wáqe-uraimma paá-amane. mi-máyáígómá káqo-monoq-wayukati mayaímá uyátáraiye. wemá anónа-anon-aikoni aúkáapi-naqa máiye. min-ánónа-ánón-áíkómá anaaékaq iréna naayón-ánón-áíkommá uyátáraiye. akoqnáá-arain-aikoma naayón-ákóqnáá-áráín-áímmá uyátáraiye.

aúgena-aikoma naayón-áímmá uyátáraiye.

7 árai-kataama Áánûqtu Mótetimma timá ámikaimanibo min-áqnáábáq-áímmá arútágitana ókaraq árain-aimma Áánûqtu íma pááq umá tiráiye. 8 abo Áánûqtuma aarawaatí aqnúnîq í-yátááqá pááq owana minnáyaba óqa tiráiye:
“uyátárai-nakoma kétune.
‘ítáaro! mi-kánáá pááq ínaq
aúgemma anónа-anon-aimma
Ítíráaeo-wayukagaraq Yúta-wayukagaraq
téite ónúnatae.
9 maamin-áímmá yetítaubikote
Íqtîbibake yeqtí yiyáákaq yáqtoqma
yiwíqmeq kéweq maamin-áímmá téite
únna-aiqtaa íma wániye.
maami anónа-anon-aiqtabama
yeráwáqá íma matúq-matuq umá
íma yabíqma itáíq-itaiq uráápoana
yemmá íyimonaraune.’ ”
ténа uyátárai-nakoma tiráiye. 10 naayó-kánáámá ánatainana aúgemma anónа-anon-aimma Ítíráaeo-wayukate téite ónúnatae:
“ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama
yeqtí yúyánápí agamaránúne.
kéq kenamáa yeqtí maníkómá máenata
yeráwáqá ketí waayúkama mánoe.
máqtemma kemmá yeqtúyánápí
ítama ánatatuwanoe.
11 miráipoana yeráwápíké móra-nakoma
íma móra-mora-naqa mamá aráátinimanibo
íma móra-mora aúnabakaq mamá ténа
‘emá uyátárai-nakoma aúyánámmá ítaao.’
ténа ítiniye.
máqtemma paá-wayukagaraq anó-kayukagaraq
kemmá akoqnáá umá timónanoe.
12 yeqtí kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráqtábámá túyánámmá
móragaraq íma itánúne.
yeqtí tái-yataaqtabama tíyaqa kéyimune.”
ténа Áánûqtu tiráiye. 13 wemá aúgemma anónа-anon-aimma ténа áqnáabaq-aikoma naayómmá aúkuraiye. máqte-qtataakoma mamá naayómmá aúkínana pááqya-kanaabi aúyokiniye.

9

naayó mú mikákáá anó-nakoma amí-yátááqá maqmá waíwaakoni naaebíké ámikaiye.

1 áqnáabaq anónа-anona Áánûqtuma tiráiye. ámáan-aikoma monoq-ámáán-áíqtábámá anó-monoq-naqtaba Áánûqtunopaqtaba iténa tiráiye. 2 anón-owa-namma umá yaúmakaae. móra anó-namma araqmata-naupaqa wáqe-uraiye. mipí aokaq-yátááqá ókáráq yaaregáráq aáwakaraq Áánûqtuma áméma wáqe-uraae. mimórá araqmata-naupaqa “paábaq Áánûqtuqtaba” téta tirááe. 3 anó-tabaraabe min-áráqmátá-náúpákáráq móra pááqyan-araqmata-naupakaraq aúkáapimma wáqe-uraiye. mi-pááqyámmá “aati-aatimá paábaq Áánûqtu wenamáaqtabae” téta tirááe. 4 mipí ákûq-umumma í-yáárégáráq Áánûqtuni anónа-anon-aimma óqtan-anaakaraq íráqô-kaapaa-anagaraq mútûq-aayapa yawááq umá ánáákumakae. kétibi kaumo-yátááqá wáqe-uraae. minnâ

íráqô-kaapaa-taapepimma wíyôpaken-aawaqa Áánûqtu Mótetimma ámitana Éroni yátágoma wekáq árumma utamá ána yaitana kaayaq-óqtá-kánnáábí Móteti agatáiye. 5 ketímûraaqa íráqô-kamma Áánûqtunopake yirááténa yeqtí yááyakoma ámûraaqa kúmiqa paá umáyíkaraipaqa yaí káqmareta móra-mora umá máqe-uraae. maami-káqá mútûq-aaimma íma timá ámiqma ánataraiye.

6 mi-qtátááqá yokaa-yokaa uráitana anó-monoq-wayuka oqta-áwáátáq-náúpáqá aati-aatimá monoq-máyáíyátábá uyákéberaae. 7 mú mikákáá anó-monoq-nakoma wenamáa naaúnurapaq kanaaráq uyákéberaiye. máqte-karitimaatima kímora-yupaa wemá uyábékena naaégáráq maména maami amuq-yatááqá Áánûqtukaq ámikaiye. miráuma aarawaatí kúmikaraq wení kúmikaraq paá umáyikaniye. 8 mútûq yokaa ínôqtaba Áánûqtuni Aágoma kétiraatiye. anón-owa-namma wení mayaígáráq paá wáimma Áánûqtunopakaraq íma agaro umá oqtamá ítaiye. 9 maamin-ówá-mónóq-námmá awaaméqá maa-kánááyábá nóinaq tiráátiniqtaabiyo? minnâ káqo-kaqo-kamma ikámma Áánûqtukaqa ámiqtukaiqtaba káqo-qtataaqa agayétama íma yetirummá mamá kanaaráq yokaa ínoe. 10 maamirá-qtátááqá aáwaqa néta nommá néta aíyábámá nommá peréta íyábámá paá ámáamma wááe. mirái-yataaqa naayón-ámááqtábámá waítata Áánûqtu anaaékaq íráqômma uyátá-maqma-amma waékáiye.

Îtu Káríqto keqtááyábá naaemá ámikaiye.

11 Îtu Káríqto wemá íráqô-qtataaqtaba íbêqa wenókáá máena mú mikákáá anó-monoq-nakoma minnáyaba kukáiye. árain-owa-namma wemá kéena uyátá-maqma anóne. waayúka iyáánapo íma tarôq urááe. maa-márábí tarôq í-yátááqá íwaimanibo árai-monoq-naupare. 12 Îtu Káríqto Áánûqtunopaqa uyábéráima kímora-taoqa máqtemma keqtááyábá uyábékuraiye. méme-naaegaraq purumakaa-nááégáráq ímataibo ímiye. wení naaegómá wenamáa maténa ketáái kúmiqa mamá yauwéqma matúq-matuq umá máiyaba tiwiránîqtaae. 13 naayóbáqá mémegoni naaegáráq purumakaakóní naaegáráq purumakaakón áráaqa irábí agáyáawana wení kaítogoma waayúkabaq popoq umá waayúkati paákaq yúmá tete umáyikena 14 ááqibo íbêqa Îtu Káríqtoni naaegómá tirunóbáqá mú mikákáá anómma tete kéiye. Îtu Káríqto táí-yataaqa wepí íma wáitana Áánûqtun Aágoma matúq-matuq umá kémaitana wení akoqnááma ámikaipoana Îtuma wenaúmá Áánûqtukaq amí-yátááqá mútûq pááq umá mái-yataaqa ámikaiye. ketáái mayaímá íma Áánûqtunnama wáitana minnáyaba wení naaegómá ketirutáá kéiye. miráinaqtaa mayaímá paá máena-Aanqtun-opake kanaaráq mayánátae.

Îtu Káríqto wení naaegómá aúgen-anona-anona mamá akoqnáá kéiye.

15 Îtuma wení naaegóbóana aúgen-anona-anona wenôpake pááq uráiye. miráuma yaímma náayuwabi Áánûqtu yááyarai-yuma wení matúq-matuq umá mái-waaroqa akoqnáá umá tétama yemá kanaaráq mayánoe. Îtuma puyéna waayúkama yeqtí táwî-yataaqa aménáápáqá naayón-ánóná-ánón-áímmá pááq éna yeqtí táwî-yataapike yemmá yáínikena wakúyikaraiye.

16-17 ítáaro. móra-nakoma wení máqte-qtataaqa náa-taorabi amínénama wannaabí kágamaraiye. waayúkama ítátuweta min-nákómá puínata mi-kánnáámá yorautí-yátáárîq ínoe. paá máinanama íma pááq ínîmanibo anaaékaq wemá puínana mamá pááq íniye. 18 miráráá umá paá-naaegogaraq naayón-ánón-ánón-áímmá pááq uráimma waayúkama amí-wámmá ikákaae. 19 naayóbáqá Móteti waayúkama ámáan-aimma timá-yimena purumakaakóní naaegáráq nokáráq popoq umá ákû-ayaunapogaraq tipi-típigoni karogaron-áyáúnápógáráq yamátuwena ámáan-aikokaraq waayúkagaraq yemmá popoq umáyíkaraiye. 20 miráuma tiráiye: “naaenápó anóná-anon-aimma Áánûqtu maamin-áwááméqá waqmá mamá akoqnáá íniye.” téna Móteti tiráiye. 21 mimóraiq umá Móteti naaegógáráq owá-nákáq máqte-monoq-yataakaq popoq uráiye. 22 ámáan-aikaq taígani-qtataaqa naaenápó mamá kuyúqtukaiye. naaegómá wenamáa aqtímena kúmiqa mamá Áánûqtu yuwéna awikáqtukaiye.

Îtu Káríqto wenamáárîqa ketáái kúmiqa kémaqtuwaiye.

23 kuyúqtuwaiyaba maamiráuma amí-yátááqá naaegógáráq umáqtukaamanibo mirái-qtataaqa paá amammá árai-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wáiye. Áánûqtuni márûkaq-yataaqtabama uyátá-maqma íráqômma amí-yátááqá ítama aónaraiye. 24 ketáá itánátae. Îtu Káríqto aokaq-náúpáqá waayúka íumakaa-naupaqa árai-nakoni amakaqa uyábékaimanibo Áánûqtuni márûpaqa wenamáárîq uyábékaiye. uyábékena íbêq-kanaama wemá Áánûqtunopaqa keqtááyábá itó-uma máiye. 25 Íbaru-wayukati mú mikákáá anó-monoq-naqa naaúnarupaqa móra-tawigoni naaegógáráq mamá móra-mora-karitimaatiraq uyábékaiye. ááqibo Îtu Káríqto wenaúma netuqyaa-kánáámá wetábá íámikaine. 26 abo wemá netuqyaa-kánáámá mirá

énamoena netuqyaa-kánáámá maramá tarôq urái-kanaaraq aú-aiqa mayániye. awaaraq-kánáábí ánatai-kanaama aqtórárîq kéinana Îtu Káríqto kúmiqa matuwánîpoana kímora-taoqa kuména wanaúma ikámíkáae téna yímikaiye. 27 máqte-kayukama kímora-taoqa púyonanataa Áánûqtu anaaékaq máqtemma yainániye. 28 mimóraiq umá Îtu Káríqto máqte-kayukati kúmiqa matuwánîqtaba kímora-taoqa wemá wenaúma ikámíkáae téna yímikaiye. marabí yauwéqma móragaraq kúmiqtaba íkuminibo wení waayúkama weqtábá awé umá máraiyana kumma yiwirániye.

10

naayóbáqá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq anó-monoq-wayukama ámiqma kúmiqa íma kanaaráq maqtukááe.

1 naayón-ámáámmá Mótetini-kanaama árain-amaanakoni amakáá umá pááq íniqtaba min-ámáákóní mayaímá íma ánataraiye. móraiq umá taítawaa-wamma ikámma Áánûqtukaq ókara-okara umá máqte-karitimaatima ámitana naayón-ámáákómá íma aarawaamá mamá mútûq arupú umá pááq umá ánatanoe. 2 aaqáo. ámáakoma íma mútûq arupú éna pááq umá ánataginata íma óqa amí-yátááqá agayánoe. abo waayúkama yeqtí kúmiqa paábaq koínata agaéyátábá íma íyapimma pááq ínatamoetama máqtemma taítawaa-wamma ókara-okara íma agamá ámíqma ánataginoe. 3 máqte-karitimaatima amí-yátááqá kágayaawana yeqtí kúmikoma paá yaákaq kéiye. 4 mémegoni naaegógáráq purumakaakóní naaegógáráq kúmiqa íma kanaaráq maqtuwánoe. 5 miráitana marabí kuména Îtu Káríqto Áánûqtuma timá ámikaiye:

“emmá amí-wámmá agayaí-yáárérâq
agamá amíyábá kúmiqa kématuwaiqtaba
emmá íkákaiye.
móra aúma yokaa umá tímikaiye. 6 missing?
7 abo ké mirá téq kétune.
‘Áánûqtuo, emá nóinawabi tiráánaiq ónááq
minnáyaba kukáune.
mi-kátáámá naayón-ámáán-áímmá
agamatá-kánnáábí keqtábá tiráimma
miráráá umá kemá máeq mirá kéune.’ ”

téna Îtu Káríqto Áánûqtumma timá ámikaiye. 8 áqnáabaq tiráiye: “taítawaa-wamma ikámma amí-yátááqá agayaí-yakaraq máqtemma taítawaa-wamma amí-yátááqá agayaí-yáárérâq améta kúmiqa matuwaíyábá emmá íkákaiye.” téna tiráiye. ááqibo naayón-ámáápí “ámikai-kamma agáyáaro” tiráiye. 9 anaaékaq ókaraq téna: “nóinawabi tiráánaiq ónááq minnáyaba kukáune.” téna tiráiye. miráitana Áánûqtu naayóbáqá ámikai-kamma paábaq yuwéna mamá Îtu Káríqtoma kímora amí-yátááqá aúgeniq uráiye. 10 Îtu Káríqto Áánûqtukaq téna “nóiqtababi tinnamá mirá-onune.” téna tiráipoana wenaúma ámiqma minnáyabae téna ketáái kúmiqa kímora-taoqa maqtukáiye.

Îtu Káríqtoma kúmiqa kanaaráq maqtukáiye.

11 Íbaru anó-monoq-wayukama máqte-tupaama mayaíyátábá kéeta taígani-taoqa amí-yátááqá Áánûqtukaq kámebo maa mirá umá amí-yátáákómá íma kanaaráq kúmiqa maqtukáiye. 12 ááqibo Îtu Káríqto kímora-taoqa íráqô-qtataaqa ámiqma kúmiqa matúq-matuq umá matuwéna Áánûqtuni ayáánurapaqa maraq máqe-uraiye. 13 mibáqá wé awé umá maínana Áánûqtu wení namuro-wáyúká mamá aítauqa aménáápáqá yíkaraiye. 14 kímora amí-yátááqá wemá aarawaamá yeqtí kúmiq-yataaqa matuwéna yemá mútûq arupú umá paá ánatayikena Îtuma uréna miráumaraa matúq-matuq umá yeqtí kúmiq-yataapike kéwakuyikaiye.

15 Áánûqtun Aágoma timá abarokáq umáqtuwena áqnáabaq tiráiye:

16 “mi-kánáámá áqnáabaq ánataginana
aúgemma anónáanon-arain-aimma
yeráwáqtê maránúne. minnáe.
ketí aúgen-amaan-aimma yirupí yiménúnama
yeqtí yúyánápí agamaránúne.”

téna Áánûqtun Aágoma tiráiye. 17 mirá-timaqtuwena óqa mamá téna: “yeqtí kúmikaraq táwî-yataaqa okáráq móragaraq íma túyánámmá ítáyikanune.” téna tiráiye. 18 abo Áánûqtu kúmiqa matukáipoana kúmiq-yataaqtaba ketáái agamá amé-waona-yataaqa ókaraq íma yayániye.

ketáámá Áánûqtukaq tirummá améta wení waaqókaq ónúnatae.

19 miráuma ketúnabaro, Îtuma pukáipoana naaúnurapaq Áánûqtunopaq máena ketáámá
abáqtikainaqtaa kanaaráq uyáberanunatae. 20 Áánûqtunopaq aúgen-amma matúq-matuq
umá máiyataba mamá pááq umá tabaráábebi yarótámaraa umá keqtáá tímikaiye. we-
naúma tabarááberaa umá wáiye. 21 ketáái mú mikákáá anó-monoq-naqa Áánûqtuni
waayúkama kéyabiyepoaqtaa 22 ketáámá agaemá tirunóbáqá íma waínaqtaa áraimma tirummá
améqtaa ketáái araaqtáma íwái-nokaraq tete umátuweqtaa maamin-áwáámeq-yátáákáráq
Áánûqtunopaq waaqókáq ko mánátae. aúyánámmá ámiqma wetê awé-í-yátááqá ako-
qnáá umá ógiqma wenôpaqa ko mánátae. 23 Áánûqtu itáíq-itaiq umá yabi ínîpoana wení
árain-aimma yabíqma káonaunaboanataa íráqô-qtataaqa awé únna-yataaqa minnáyabataa ketáá
yáqtoranatae. 24 ketáá wenaóna-wenaona umá yabíqma maéqtaa káqowa-kaqowamma kaayoné-
yátááqá yiráátima yíwáqnaa íyábá íráqô-mayaima mayánátae. 25 yaímma-wayukama oníq umá
íma mórabi yorupamá miráumaraa íma mánátae. uyátárai-nakoni kanaagómá waaqókárîq
kéipoana aamá timá yokirétaa móra-akaq mirá-onatae.

ketáámá tirummá ámiqma akoqnáá ónátae.

26 ketáámá Áánûqtuni árain-aimma ítareqtaamanibo aati-aatimá kebó-yátáákáráq
kúmiq-yataakaraq pááq éqtaama mórama agamá amé-wao-qtataakaa umá kúmiq-yataaqa
matuwánîqtaba íma wáiye. 27 maaminnáyaba yuwé táaqa káinaq Áánûqtuni yainaí-yátáárîq
éna wení namuro-wáyúkámá máqtemma anón-irabi kautínoe.

28 Mótetini kanaaráq ámáan-aiko téna kaayarábi kaumo-wáímô tétamo móra-nakoma
ámáamma aratínnama wemmá timá móra-akaq maréta ikáqtuwanoe.
móra-nakoma Mótetini ámáamma
mamá paábaq-paabaq ínatama íyaqa íameta
wemmá ikáqtuwanoe.
29 móra-nakoma Áánûqtuni áanikoma
márúte aménáápáq yuwáinatama
wení anónnáma uyátá-maqma anómma wániye.
Áánûqtuni anónáanon-aiqtabama
áanikoni naaegómá maan-nákóní táwî-kumiqa
matukáitana
wemá iténa “pááqyan-awiqa yéna
anón-awiqa íkéyaiye” mirá téna
maamirán-áúyánáná kéitaiyo?
Áánûqtun Aágoni kaayoné-yátááqá
wemá timá agaebí mayákaraiyo?
maaminnáyaba túyánápi máráaro.
móra-nakoma Mótetini ámáan-aikoma araténa
anómma anónnáma mayánímanibo
maamin-nákóní anómma uyátá-maqma
táígon-anonnama yayániye.
30 min-nákómá tiráimma ketáá kéitaunatae. minnâ: “anónnáma ápéqa yimí-yátááqá ketí
mayaímá wáiye. anónnáma yeqtí meyámmá yauwéqma yiménúne.” téna tiráiye: “uyátárai-
nakoma wení waayúkama yainániye.” téna tiráiye. paá mái-Aanuqtu ayáápi yáqtorainaqtaama
31 minnáyaba ikatîqa ôriq umá ónátae.

ketirutáá Áánûqtukaq ámiqma yáqtoqma maígáae.

32 Íbaru-wayukao, keráwáqtí naayó-qtátááqtábá túyánámmá ítáaro! mi táoqa Áánûqtuni
ókómmá túyánápí tágaitana taígani-qtataaqtaba tíqtaba éq anómma tú-tiqtaba urááe. 33 yaímma-
taoqa máqte-kayukati yúrapi mamá itó-umatiketa táwî-aimma timátiketa mamá táíq umátiketa
ínômanibo yaímma-taoqa aarawaatê mimóraiq umá yíwáqnaa íyábá yokaa urááe. 34 keráwáqá
tiruqtabá ánná-naupaq máiya-kayukama keráwáqá aónéra móra uyátá-maqma íráqô-qtataaqa
matúq-matuq umá mái-yataaqa umátokaae. miráipoata yeráwáqtí máqtemma maa-márábí
wái-qtataaqa aúqmayetaa timuqá maqmá máqe-uraae. 35 abo ikatíq íoro! anaaékaq anón-
apeqa wániye. 36 paá waqmá Áánûqtu wemô ínna-yataaqa minnámo máena-yataaqa paá
mikáq yáqtoqma miráiq-miraiq oro. anaaékaq wemá timá akoqnáá umákai-qtataaqa keráwáqá
mayánoe. 37 Áánûqtun aúba-wannaabi téna:
“pááqya-kanaama móra-nako kumónáe
tínna-nakoma kumíniye.
páátákáá kumíniye.
38 ketí kateko-wáyúkámá yirukáráq
yúyánákáráq yiméta mánoe.

ááqibo yaímma ketí waayúkabikemmo
tinaaémo umátimetama
yeqtábámá íma timuqá maqyikánúne.”
téna Áánûqtun-auba-wannaabi mirá kétiye. 39 ketáámá aamá íma ítáa-kayukaraa umá íma waéqma Áánûqtunopake aúyokonunatae. ímiye. ketáámá itáíq-itaiq umá yabíqma máraananataa kuqtiwiránîqtaae.

11

matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá

1 Áánûqtuqtaba aúyánámmá itáíq-itaiq umá yabí-í-yátááqá minnáe. máqte-qtataaqa ketáámá Áánûqtukaq awé únnayaba íkáonauna-yataaqa ínîqtabataa awé kéunatae. 2 naayóbáq-wáyúkámá Áánûqtuma matúq-matuq umá yabíyéwana Áánûqtu yeqtábámá yimuqá maqyíkaraiye.

3 matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq ketáámá kéitaune. Áánûqtu maa-márágáráq wíyôkaraq wenáanapo tarôq umákaiye. miráuma íbêqa káonauna-yataaqa kanaaráq ítaa aónéwauna-yataaqnapo tarôq uráiye.

Éboyaa Ínokiyaa Nóaa

4 matúq-matuq umá yabi-í-yátááqnápó Êbo agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. Êbo wení amí-yátáákómá Kááinani amí-yátáákómmá uyátáraiye. matúq-matuq umá yabíkáiqtababoana Áánûqtu wenáyábámá amuqá marákáraiye. Êbo wení kateko-ááíqtábámá wení Áánûqtu wenamáárîq amuqá marákaraiye. Êbo pukuráimanibo wení matúq-matuq umá yabí-í-yátááqá ketáá túyánákáq taákaq makáunatae.

5 Înoki wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waéqma káqoniq umá ípukuraiye. wemmá Áánûqtu múte awíq-mataipoana móra-nakoma abáá-imanibo íkaonaiye. Áánûqtuni aúba-wannaabi weqtábá Aánûqtu amuqá marakéna naayóbáq múte awíq-mataiye. 6 móra-nakoma wení matúq-matuq umá yabí-í-yátááqá íma wáitana Áánûqtuma íma kanaaráq amuqá kémarakaiye. móra-nakoma Áánûqtunopaq wé íyábá kákaitana kaayaq-yátááqá Áánûqtuqtaba aúyánápí mayaígáae. minnáe. Áánûqtuma áraimma maéna Áánûqtu máqtemma weqtábá abáá íyana yeqtí ápéqa yimínata aúyánápí mayaígáae.

7 Áánûqtu Nóaamma nói-qtataaqtaba pááq íniye timá ámikaiye. Nóaa matúq-matuq umá yabíkáipoana Áánûqtuni watáama iténa wakáiye. anón-unopi-kaare tarôq uráiye. únópí-káárébí wemá wení aara-íyápótê uyábereta anó-nomma aúgípike Áánûqtu yeráwáqá yiwíkaiye. matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá Nóaa wenamáa máipoana maa-márábí-káyúkámá iyuwéna yawááq umá yíkaqtukaiye. Nóaa wení matúq-matuq umá yabi-í-yátááqtábá weqtábá katekokánóré Áánûqtu tiráiye.

Áabaraama

8 Áánûqtu Áabaraamma ááyaitana wemá watáama wakáiye. wení naakumó yuwéna Áánûqtuma tin-áúgé-márúkáq uráiye. Áánûqtu aúge-naakumo akoqnáá umá téna aménúne tiráipoana Áabaraama kóuraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wemá waqmá náakaraq yamáune téna íma ítaraiye. 9 min-áúgé-márúqá Áánûqtu téna aménúne tiráipaqa ko máqe-uraiye. mikáq kárágáaqa máqe-uraiye. Ááítekikaraq Yáakobogaraq owá-náúpáqá máqe-uraae. yenákámá mimórá akoqnáá árain-aimma Áánûqtu timá yíkaraiye. 10 Áabaraani anómaruqa Áánûqtu ámûraaq-aaikaraq matúq-matuq umá ámûraaq tarôq íniye.

11 Térai Áabaraani ánáako araaqná kagéna iyápóma íma kanaaráq marákáawaniq énanibo Áánûqtu akoqnáá-arain-aimma timá-yikena iyápóma yiménúne tiráiye. Áánûqtuni máqtenaimma Áabaraama aúyánápí ítaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Áabaraama abóárá ayúkáiye. 12 anónuqma kágipike min-íyápómá marákáraiye. min-ánnábíké taígani Ibaru-wayukama pááq uráámma miráuma wíyókáá éta kegébaraa urááe.

13 Áabaraani ánnáma matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq pukurááe. maamin-íráqóqtátááqá Áánûqtu árain-aikaraq akoqnáá umá timá yímikaitata mi-káyúkámá íma aónaraabo pááq ínîqtaba nékaq aónéta yimuqá makááe. yúyánápí téta: “kárágáaqa ya máunatae. pááqyakanaama maa-márábí kémaunatae.” téta yúyánápí tirááe. 14 yemá mirá-káyúkámá yúyánápí téta yeqtí árai-maruqtaba abááíq-abaaiq ommá íaonarae kéitaunatae. 15 yemá íma yeqtí naakumoyábámô yúyánámmá itétama yeqtí naakumóbáq yauwéqma kanaaráq uwínoe. 16 ááqibo uyátá-maqma-nakumoyaba abáá umá mayánéta Áánûqtuni márûkaa-nakumoe. yeqtábámá

Áánûqtu íma agaé umáyikena téna yeqtí Áánûqtu máune. yeqtábá anó-maruqa yokaa-yokaa
umá yíkaraiye.
17-18 naayóbáqá Áánûqtu Áabaraama makaténa
wenáanikomma Ááíteki “ikámma
agamá amé-wao-qtataakaa uwo”
titana Áabaraama wení matúq-matuq umá
yabí-í-yátáápóana wemá yokaa éna amíné uráiye.
Áánûqtuni akoqnáá-arain-aimma
“Ááítekipikemma taíganin-anna-wayukama máqe-uraae” téna
Áabaraama timá ámikaimanibo
wemá yokaa-yokaa éna
wení iyápó ikámma
agamá amé-waonikaa umá amíné uráiye.
19 aúyánápí téna “Áánûqtu ketáanikoma Ááíteki puínabike kanaaráq itó-iniye.” mimórááúyánámmá ítáiqtaba Ááíteki pukáipike Áabaraama awíkaiye.

Ááítekiyaa Yáakoboyaa Yótêbi

20 Yáakoboyaa Ítauqtaba wenaboámá Ááíteki akoqnáá-arain-aimma waaroqá timáyikena:
“anaaékaqa yimuq-yatááqá maayáyóye.” téna timá yíkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-
yátáápóana anaaékaqo pááq ínîqtaba kanaaráq timá yíkaraiye.
21 mimóráíq umá Yótêbi wenáanikorata Yáakoboma móra-mora waaroqá timá yímíqtuwena
anaaékaq pukáiye. wení uréire íyátáráq aagebéna Áánûqtukaq taígani íráqô-qtataaqa
Áánûqtuqtaba “tíkáiye” tiráine. paá wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana wenáanikoni
kanaa-yúpáámá kanaaráq “tíkáiye” timá yíkaraiye.
22 Yótêbi wemó wení puí-kánáá awaaráq itana Ítíráaeo-wayukayaba Íqtîbike yéta tiráiye.
miráuwo-maraauwo-aimma wení ayáátámma náarabi uqmá utáníqtaba tiráiye. wení matúq-
matuq umá yabí-í-yátáápóana tiráine.

Móteti

23 Mótetimo kaumo-wíyópí pááq itana wenanóboma wemmá yabírákaraae. yenáká
yabíraketa aónááyamma kínna íráqôn-iyapoma máqe-uraipoana anómma yabíkái-nakoni
ámáamma inaamaí-íyápómá máqtepaq yíkamini-waigoni ámáamma íma waqmá íma ikatíq
urááye. yenákátí matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq máqe-uraaye.
24 Móteti múte anómo káurena wemá Péro Íqtîbi mi-márúkóní anó-naqa wení ayáámukoma
Móteti wenáanini ítígáae téna áaqa íkaraiye. wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáákómá anómma
aúkaiye. 25 wemá íma kúmiq-yataakaraq kebó-yátáákáráq abáá éna awaaraq-yúpáámô amuq-
yatáápímmá mániqtaba kéiye. ímiye. Áánûqtuni waayúkate yeqtí yútikaraq ínîqtaba uyátá-
maqma kákaiye. 26 aúyánápí ítama Metáíyaqtabama agaémô éna uyátá-maqma Îqtîbi-marabi-
qtataaqa íráqômma wáqe-uraiye. miráipoana Móteti wení anaaékaq ápéqtaba mayániye.
27 wení matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Móteti Îqtîbipake koéna anómma yabíkái-
nakoma áyámma umákáiqtaba íma ikatíq uráiye. íma ko yauwéqma íniye. Áánûqtumma we-
namáárîq aonarenaboana uráiye. 28 naayóbáqá Móteti kótai-kanaagoni aammá wení matúq-
matuq umá yabi-í-yátáápí tiráiye. Ítíráaeo-wayukama naaemá oqtaráq popoq umákaiyanama
puí-káqtó-nákómá Áánûqtunopake yeqtí áqnáabaq-aanikomma íikaminiye.
29 aaq iráqma-taoqa Ítíráaeo-wayukama anó-karogaro-nomma káqnáma kokoq umágitata
matúq-matuq umá yabi-í-yátáákáráq aqtamá kóta-maqtuweta kówana yetinaaé waqmá ommá
Íqtîbi-wayukama aqtánáae temánibo nokómá mamá yawááq-umaqtukaiye.
30 Ítíráaeo-wayukati matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana Yériko-tiqa yawarápama kumá-
uraiye. abapaké kaayaq-yúpáámá Ítíráaeo-wayukama yaútu-yautu umá uréire owana
yawarápama kumá-uraiye. 31 móra-taoqa mórama aakaq-nóínímmá Aréaabi timá-yimi-
kayukama Áánûqtuma íkewarai-kayukama yíwáqnaa umá yíkaraimanibo wení matúq-matuq umá
yabi-í-yátááqtábábóana Áánûqtuqtaba íma ítaraa-kayukama yetê íikakaae.
32 ókaraq ténú? Akítianiqtabama Pérakiqtabama Táámutoniqtabama Yépataaqtabama
Tébitiqtabama Táámuyoqtabama aamá itaí-wáyúkáyátábá óq-wataagoni kanaamá íma wáiye.
33 taígani-marukaq ááiqa éta
yeqtí matúq-matuq umá yabí-í-yátáápóana
ááiqtaba uyátáraae.
kateko-ámmá wakáápoata
Áánûqtuni íráqô-qtataaqa

wení akoqnáá-arain-aikaraq timá yímimma
yemmá matááe.
arááyakoni óyauqa aúyaqtuweta
34 iramá putíqtuweta
waqtáámmá yigaibánôpikemma yiwíkaiye.
yemá aqnúnîq umá máqe-uraamanibo
yemá akoqnáa-wayukama aúkááe.
akoqnáá umá kárágáaq-wayukati ááíq-wayukama
uyátáraae.
35 matúq-matuq umá yabi-í-yátáápóana yaímma aaramá yeqtí pukáá-kayukama pukáápike
yauwéqma matááe. yaímma-wayukama yíkamoata pukááe. Áánûqtuma anaaéma umá améta
abo yeqtí namuro-wáyúkámá iyuwéta íkoinopoata yúyánápí téta puíyapike itó-uma matúq-
matuq umá mái-yataaqa uyátá-maqma mayánoe.
36 yaímmama yimíqmíq-áímmá yeqtí namuromá
kéteqtaba matéta ánná matááe.
yaímmama ánná atáá-ataa umá
ánná-naupaq yíkaraae.
37 káqomma óqtatama iyaabóma yíkameta
waqtáánapó yigaibamá ábákaaq urááe.
tipi-típigoni áuwaratigaraq
mémegoni aúwaratigaraq kéyauteta
ánnábi kémaae-kayukama
yú-aiqa kémayaa-kayukama
otaammá kuyíkaraa-kayukama máqe-uraae.
38 yemá mú mikákáá íráqô-kayukama
maa-márábí káyúkáráá íuraae.
kaqmáápakaraq anubakaráq uréire kéeta
muriánóbákáráq kekoq anóbákáráq
mipí yúwataae.
39 abó! náaraq kanaawaq yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá wáqe uráíyô! ááqibo
Áánûqtuni íráqô-qtataaqa akoqnáá-arain-aimma timá yímikaitata yemá ímataae.
40 Áánûqtu káqon-augen-auyanamma keqtááyábámá mamá pááq uráipoana maami itaí-
wáyúkámá naayóbáqá kémaeta ketáágáráq mútûq pááq umá ánataginoe. Áánûqtuma
wenaúgen-auyanamma miráuma wáiye.

12

Îtuma túyánámmá amétaa mirárá ketáá ónátae.

1 ketáá nôraq kéuno? maami-áráwáámô naayóbáqá máqe-uraama yeqtí áaimma paá
keqtáábáq ôriq umá taígani-kayukama ikúma yaútuma konnákáá kéoe. máqte-qtataakogaraq
wéyáwé umágitana kúmikogaraq yáqtoqma yatítínaraimma maami-qtátááqá paábaq koíno.
ketáái tíyaqa yáqtoqma akoqnáá éqta uyaatí-yátáápíké kúmiqtabama uyátáananataa páátákáá
uyátá-maqma ónátae. 2 Îtu Káríqtokaq túraqtaa karáqma arupú umá minnáyaba ónátae. ketáái
matúq-matuq umá yabi-í-yátáákón áaimma áaipakaraq aqtóbákáráq Îtuma máiye. kaapaq-
yámá yínipoana íma ayúkuraiye. ímiye. Áánûqtuni amuq-yatááqá anaaékaq mayánipoana
wemá kaapaq-yáráq agaemá íyéna aúyánápí íitaraiye. íbêqa Áánûqtuni ayáánurapaq wemá
maraq máiye.

Áánûqtu ketáámá áyámma umátikenataa arupú-amma tiráátiraiqtaae.

3 ítáaro. kúmiq-wayuka wemmá awáákéta aíqa mayámíkaamanibo Îtuma wení matúq-matuq
umá yabi-í-yátááqá Áánûqtutaba uyátá-maqma anómma ayúkáiye. Îtumma túyánápí maréra
aqnúnîq éra íma yuwaaro! 4 keráwáqá kúmiqtaba ááiqa ománibo min-áíqtábámá keráwáqtí
naaegómá íma kukáiye. 5 Áánûqtu mamá timá akoqnáá ámiqma keráwáqá mi-kátáámá
tiwikaráô? Áánûqtu nóinabi máqtemma wenáanimaaqa maaminnáyaba timá tímikaiyo?
“ketáanimaaro,
uyátárai-nakoma táígoniq umátikena
yíkaniqtaba atéráaro!
emmá aáqa yoráinayaba
íma komá yamátuwe kóaao!
6 aúyánákáq itaao.
uyátárai-nakoma maa-káyúkámá

náayubi táígoniq uráamma
mamá arútáyikena
yeqtábá ôriq umá kákaiye.
máqtemma wenáanimaaqa tebûqa yíminiye."
téna tiráiye. 7 keráwáqá yabíqma akoqnáá éra Áánûqtuma ayuwáiyana keráwáqtôpaq yíno.
keráwáqtí tú-tiqa wáitana Áánûqtu wenáanikokaa umá mamá kárutaiye. máqtemma yi-
boámá yeqtí yáanima mamá kárutaiye. 8 móra-iyapogoma aboámá íma táíqoniq uráamma
arútáyikaraune ténama wemá árain-aanima íma máamanibo aguyáán-iyapoma máiye. 9 ítáaro!
ketáái marabí-kétíbótáá ketáámá táígoniq únnayabataa mamá kárutatikaawaqtaa yeqtíwîqa
múte kéyauyunatae. aágoni aboámá wenaménáápáq uyátá-maqma ôriq umá mánátae.
abo wenôpake matúq-matuq umá mái-yataaqa kémayaunatae. 10 paá pááqya-kanaama
keráwáqtí marabí-kétíbótáá táígoniq únnayabataa mamá kárutatiketa yetáákaqa katekoîq
kéoe. ááqibo Áánûqtu ketáái íráqô-qtataaqtaba tíwáqnaa umáe kéuiye. wení aokaq kateko-
yátááqá keqtááyátábá akáinana yainánipoana wemá keqtáámá táígoniq umátikenataa mamá
kárutatikae. 11 ketibotáá táígoniq umátikenataa mamá arútátikanipoaqtaa mi-kánááráqá
timuqá íkémaraunatae. ááqibo anaaékaq arútáyikai-kayukama kaayoné-ápéqá mayéta yetí
kanaaraqá kateko umá mánoe.

ketáá tiyáátama kumá akoqnáá ónátae.

12 keráwáqtí tiyáámma akáginaq múte arútáaro! keráwáqtí tiraayumá yátaginaq akoqnáá
oro! 13 aammá arupú umá oro. miráinata waayúkama yiraayumá yátágina-yuma aapaké íma
waeránómanibo mamá atóbanoe.
14 máqte-kayukate kaayoné-yátááqá abáá oro. kateko-wáyúkámá mamá ayúboro. kaayoné-
yátáákáráq kateko-yátáákáráq maaminnâ íyoreq uyátárai-nakoma íma kanaaráq aónanoe.
15 móra-nakoma Áánûqtuni íráqô-qtataapike waékiyabama atéráaro! móra-nakoma ikaaq-
ánáyúkáá waayúkabi uwaaq-yátááqá mamá ayubíyábá atéráaro! 16 Étáu pááqyan-aawaqa
mamé iréna wení áqnáaekoni waaroqá aboánôpake máqtepaq meyánîq uráiye. Íbaru-wayukao,
keráwáqtí áqnáaekoni waaroqá Áánûqtunopake pááqya-qtataaqtaba íma wanamí-kenami oro.
Étáu uráinikaa íoro. 17 túyánámmá ítáaro. anaaékaq Étáu wenábóání waaroqá móragaraq
ákáraimanibo wenaboámá káubiq éna íamikaiye. wemá miráiqtaba íma kanaaraq waéqma ibiqá
ôriq umá yáráimanibo áqnáaekoni waaroqá íma kanaaráq matáiye.

ketáámá íráqôn-anubaqa áwîqa Tááíoni yaayáqinoe.

18 keráwáqá ánekuqma Tááíoni-anubaq Ítíráaeo-wayukaraa íma ya áíkutaae. aokaq-ánúbóata
waayúkama íanekuinoe. Tááíoni-anubaq iragáráq kumayukómá aabutámmá auréna tutúwáá
aqa yéna abotáyákáráq 19 wíyonaaraa-aagaraq móraiqtaba téta íma ya áíkutaae. mi táoqa
waayúkama wíyon-aama kéiteta ókaraq íma itaí-yááqá yawíkáiye. 20 móra-aimma yé
ítaraama mirá-uraiye: "móra-nakobi wáiwaakoma min-ánúráq ánekuiyama máqtemma óqtatanapo
iyaabóma yíkamonatae." téna min-áímmá tiráiye. min-áíqtábá waayúka yáaqa ôriq umá
karááe. 21 mi yáaqa káí-yátááqá aónaawana Móteti tiráiye: "kegáráq táaqa kaitaqá ateqte
kéune." téna Móteti tiráiye. íbêqa miráráá íyábá íma yagáíkuyoe.
22 ááqibo ítáaro. mi-máqté-qtátááqtábá íma ya áíkutaae. Tááíoni-anubaq paá mái-Aanuqtuma
wení márûkaqa wení Yérútáárebaqa taígani-taigani kaqtó-wayukagaraq yorupamá minnáyaba
Tááíoni-anubaq yimuq-yatáápíké ya áíkutaae. 23 Áánûqtuni márûkaq agamaréna yepáq
yorupamá áíkugowana Áánûqtu máqte-kayukati yainaí-náqá wenôpaqa ya áíkuteta áqnáaema
kateko-wáyúkámá mútûq pááq umá kánateta yetôpaqa ya áíkutaae. 24 Îtuma aúkáapi-
naqa aúgemma anóná-anon-aiqtaba akoqnáá umá tirái-nakoma wenôpaqa ya áíkuteta wení
naaegómá popoq umá naaeráq ya áíkutaae. Îtuma wení naaegón áaikoma uyátá-maqma íráqô-
qtataaqa tiwíqmenataa Êboni naaegómá kótámakuraiye.

ketáá ateránatae.

25 aamá tínna-nako tínn-aimma íkéite-keite íoro.
min-nákómá wenáagaraq maa-márábí-káyúkáyábá
Áánûqtuma timáyikena yaímma wemmá
íkéite-ikeite umá máeta íbekuraae.
miráitata móra aamá tínna-nakoma
Áánûqtuni márûpake tínn-aimma íkéite-ikeite umá
uyátá-maqma ókaraq íbékonunatae.
26 naayóbáqá wemá téna wenáagoma maramá waráá-waraa uráimanibo íbêqa óqa ako-
qnáá árain-aimma tiráiye. minnâ: "paá íma maramá waraa ónúnamanibo maa-márágáráq
yanáá-márúkáráq kímora-taoqa waráá-waraa ónúne." téna tiráiye. 27 kímora-taoqa miráuma

tiráátiraiqtaae. minnâ paá máqtemma tarôq urái-qtataaqa waráá-waraa umá aweqtánîmanibo tébakaq íaonaraa-qtataaqa paá wánoe.

28-29 aúge-maruqa keqtáá tiména íma kanaaráq waráá-waraa ínipoaqtaa minnáyaba "tíkáiye" tenúnatae. "tíkáiye" Áánûqtukaq tínnaiq ónátae. ketáaikotaa wemá akáinaiq ónátae. ketáái Áánûqtuma anón-iraraa umá máqtemma táígo-qtataaqa kánîmma miráráá máiye. abo wenáwîqa múte yaaguyabéqtaa kaayoné umá maéqtaa nunamummá ténátae.

13

túnabakaa umá tíkáinaiq umá máero.

1 Îtu Káríqtokaq túnabakaa umá tikáinaiq umá aati-aati máero. 2 túyánámmá ítama kárágáaq-wayukama íráqôniq umá naaópaq yíkáaro. yaímmama maamirámá íyamma íma ítareta kaqtó-wayukama Áánûqtunopake yíyamma mirá-inoe. 3 ánná-naupaq-wayukama keráwáqá yeqtí aúkáapikaa máérá yemmá túyánámmá ítáaro. yútiq-wayukagaraq karí-wáyúkágáráq yeqtí aúkáapikaa máérá túyánámmá ítáaro.

4 ye-áúkáqá máqtemma mamá kanaa ónátae. ánáakogaraq awaikógáráq weqtábá-weqtaba yabíqma matúq-matuq umá ónátae. anu-ánû uréire étamo ye-áúkáqô yainéta íyámma ápéqa anaaékaq Áánûqtu yimíniye.

móneqtabama pááqyan-awiqa yamámiyo. keráwáqtí máqte-qtataaqa kenamáárîq yimuq-yatáápí máaro. aanibo téna Áánûqtu timá tímikaiqtaae: "kenamáaraq íma tiyuwánúne." téna timá tímikaiye. 5 missing? 6 ketáá árain-arutaa maéta ténátae:

"uyátárai-nakoma kemmá tíwáqnaa í-náré.
ké íma ikatíq ónúne.
marabí-káyúkámá keqtábá
nôraq kanaaráq umátikano?"
téqtaa tenúnatae.

naayóbáqá anó-kayukati yáaimma warántae.

7 naayóbáqá anó-kayukama Áánûqtuni watáama timá tímikaama minnáyaba túyánámmá ítáaro. náaraq umá máeta puyéta uráánabiyo yauwéqma túyánámmá itéra yeqtí matúq-matuq umá yabi-í-yátááqá mimóraiq umá oro. 8 énaikaraq íbêkaraq matúq-matuq umá Îtu Káríqto mimóraiq umá maíye. 9 ókon-okomma yirááti-yataakaraq káqo-kayukati yirááti-yataakaraq kateko-ápíké íma yuwáiyana tíwíqma áwabaqa tikaíno. Áánûqtuni íráqô-qtataaqnapo ketáái timammá akoqnáá umá pááq-umaginoe. wenámáakoni íráqô-qtataaaqnapo uyátá-maqma íráqôniq kéibo aáwakon-aimma ímiye. ámáamma aáwakoni ámáamma waayúkama íma yíwáqnaa kéiye.

áme-wao-qtataaqtaba Áánûqtu kákaiye.

10 anó-monoq-wayukama naayóbáq agamá amé-wao-qtataaqa owá-náúpáqá amí-yááréráqá matáámanibo aúgemma amé-wao-qtataaqa íma kanaaráq mayánoe. 11 mú mikákáá anó-monoq-nakoma waíwaakoni naaemá aokaq naaúnurapaq Áánûqtunopaqa máqe-uraimma mamá uyábékena kúmiqtabama agamá amé-wao-qtataaqa Áánûqtukaq ámikaiye. ááqibo waíwaakoni aúma máápaqa kuru aaumépaq agatááe. 12 miráuraaniq umá Îtuma wegáráq máápaqa kuru aaumépaq púitana wení naaenápó waayúkati kúmiqa maqtukáiye. 13 wemá miráurainiq umá íbêqa matáin-agaema wegáráq ketáámá Íbaru-wayukati kuru aaumépaq wemmá wáqma ko mayánátae. 14 ketáái árain-ano-maruqa maa-márábí íma wáiye. Áánûqtuni kateko-márúqá yínîqtaba awé umá máunatae. 15 aati-aatimá amé-wao-qtataakaa umá ketáá timuqá maréqtaa Îtuqtabama wenáwîqa múte yamá Áánûqtukaq ténátae. aati-aatimá Îtun áwîkaq tóyaupike "tíkáiye" ténátae. 16 íráqôniq íyábá ítiwikaaro! wenáwaqnaa-wenawaqnaa íyábá ítiwikaaro! miráráá umá amé-wao-qtataaqtaba Áánûqtuma kákaiye.

17 keráwáqtí anó-kayukati aammá wáráaro! yeráwáqá nóiqtababi tíyaniq oro. anaaékaqa yeqtí mayaímá máqte-qtataariq urááqtaba Áánûqtukaq timá-amenatae. miráipoana aati-aatimá keráwáqtí timakómá yabíkáiye. keráwáqá waráiyanama yimuq-yatáápí yabítikanoe. íma waráiyana tirummá íyéta íyabitikanoe.

nunamummá tíwáqnaa-tiwanaae.

18 keqtááyábá nunamummá tíq-tiq oro. ketáái túyánámmá Áánûqtukaq arupúma umá wáiyaba kéitaunatae. máqte-tupaama kateko-yátááqá tíkainaiq ónúnatae. 19 mi-qtátááqá akoqnáá umá mirá-oro téna miráiyataba awaaraq-kánáábí kemmá Áánûqtu móragaraq keráwáqtôpaq wakútikaniye.

20 ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma Áánûqtu wemmá pukáipike itó-umakaraiye. Îtuma
tipi-típigoni íráqô-kawaa-naqa ááyena wé pukáitababoana Áánûqtuni anóná-anon-aimma matúq-
matuq umá umánataqtukaiye. kaayoné-yátááqtábá Áánûqtu máena 21 máqtemma íráqô-
qtataaqa wení aúyánáqtábá íyamma kanaaráq timíniye. Áánûqtu Îtu Káríqtonapo keqtáábímá
máqtemma íráqô-qtataaqa aká́inaiq íniye. Îtu Káríqtokaq Áánûqtuni tágama-yataaqa matúq-matuq
umá wáiye. miráuma waíno.

yaímma-aqto-aine.

22 ketúnabaro, maamin-áípíké akoqnááma mamá awé umá ítama oro. maamin-áúbá
agatáuna íma ayáqtááq-aubae. 23 kemá timá-timenaa kéune. ketáái tíbâqa Tímoti ánná-naupake
ayúbákaawana abo awaaraq-kánáábí yínakama ketê máinaqa keráwáqá ko timónayuye.

24 keráwáqtí anó-kayukagaraq Áánûqtuni waayúkagaraq yeráwáqá ketí watáa yímero. Ítari-
wayukama keráwáqá yetáama timá tíkaraae. 25 Áánûqtuma wenamáakoni íráqô-qtataaqa
keráwáqtê waíno!

Yêmiti

1 min-áúbá-wánnáámá kemá Yêmitima Áánûqtuyaa uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni mayaí-nákómá agatáune. Áánûqtuni Ítíráaeo-wayukama máqte-marabaqa wéyáwé umá máa-kayukayopaq kágayaune.

2 ketíbâqawaaraa-kayukao, káqo-kaqon-ummaa-yataaqa keráwáqtôpaq paá umátikainaq abo keráwáqá paá yaákama máero. maamin-úmmáá-yátááqá keráwáqtôpaq ínama keráwáqá uyátárai-nakon-aama yáqtoqma akoqnáá éqa miráráá íyana keráwáqtí tirukómá uyátá-maqma akoqnáá aurániye. minnáyaba áqa káonaae. 3 missing? 4 keráwáqá yáqtotukeq keráwáqtí íráqôn-aaimma uyátá-maqma anóniq ínaqa móra íráqô-qtataaqa Áánûqtuqtaba íma ayawáá yánoe. 5 keráwápíké móra-nakoma akoqnáá umá íráqôn-auyanaqtabamo kéenama Áánûqtukaq ítama aónáínana wemmá amíniye. Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike amuqá maqmá keráwáqá máqtemma timínéna kéiye. 6 keráwáqá minnáyabamo ítama káoneqa íma kaayaq-túyánámmá itéraq tínômanibo paá wekáq tirummá ámero. waayúkama kaayaq-yúyánámmá únómmá uwáágoma awekárááq iníkáá umá mi-káyúkámá máae. 7 miráráá káyúkámá kaayaq-yúyánámmá wáina-yuma yemá uyátárai-nakonopake íma móra-yataaqa mayánoe. 8 ímiye. yemá paá aati-aatimá yíkái-qtataaqtaba íma kéitaae.

9 móra-nakoma íma oótamma makáina-nakomma Áánûqtuma wení aúyánámmá wekáq kémaraipoana min-áwáyóq-nákómá kanaaráq amuq-yatáápí mániye. 10 Áánûqtuma móra oótamma makái-nakomma wenáwîqa mé kumínanama minnáyabama anaaékaq wemá amuqá marániye. taákaq máráaro. oótamma aati-aatimá íma wániye. ímiye. wíráati-yataakoma ayákama púínikaa umá oótamma paá naaenómá augéna kabiráginiye. 11 aabaúmá kéutena aaqá kégautowana áápepaaqa kokoq umá kááyakena wíráati-yataakon arammá popoq marabí kéiye. mirá kéitanama íma íráqô-qtataaqa pááq umá wániye. móraiq umá min-nákómá taíbaq-otamma makáina-nakoma wení oótaqtaba kéinana páátákáá wenaúwaraimma ánataginiye.

12 ummaa-yátááqô móra-nakokaq yínnama wemmá íma uyátainanama wenarukómá íráqôniq íniye. uyátárai-nakon áaimma miráuma yáqtoqma akoqnáá énama anaaékaq amuq-yatááqá mayániye. min-ámúq-yátááqtábá uyátárai-nakoma akoqnáá umá tiráiye: “mi-káyúkámá keqtábá yikáina-wayukama amuq-yatááqá yiménúne.” téna tiráiye. 13 yaímma makatí-yátááqá keráwáqtôpaq yínaqa túyánápímmá maará umá ítero: “maami-mákáti-yátááqá Áánûqtuma timákaitana iráiye:” téqa ítero. máqte-kayukama Áánûqtumma íma kanaaráq makatíyana Áánûqtuma aati-aatimá máqtemma íma kémakatiye. 14 móra-nakomma makátímma wení táwî-auyanakoma wemmá kéyabitiye. 15 táwî-yuyanakoma yemmá yabitínata kúmiq-yataariq pááq ínoe. abo yeqtí kúmiq-yataariq étama puínoe.

16 ketí tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, táwî-auyanamma ayuwáiyanama keráwáqá makatíniye. 17 máqten-iraqo-qtataaqa máqten-amuq-yataakaraq Áánûqtunopake keqtááyôpaq kéiye. Áánûqtuma wemá ókóní áaine. miráimanibo aabaúráá wíyokaa íma máiye. aabaúgógáráq wíyokogaraq yenákámá yáutu-yautu kéoyapoata máqten-imamma waéqma kéyautoe. miráimanibo Áánûqtu íma waékaipoana wení ópí móra-amamma íma wáiye. 18 Áánûqtuma keqtááyábá wení iyápó-annaraa ígáae téna wení árain-aimma tímikaiqtaae. wení máqte-annabike ketáámá áqnáae-iyapo-annaraa umá máunatae.

19 tíkái-tibaqawaaraa-kayukao, maan-áímmá taákaq máráaro. keráwáqá máqtemma aati-aatimá watáayaba itéraq yokaa oro. miráimanibo keráwáqtí táama kéteqa áqnáabaqa túyánápí itéq tero. íma páátákáá tíyamma oro. 20 keráwáqá tíyamma máyáama íma Áánûqtuni aammá kéwaraae. 21 keráwáqtí táwî-aaimma paábaqtaa iyaabótúwáaro. keráwáqá kenamáárîq Áánûqtuni aménáápáq maréraq mi-kátáámá wemá keqtirupi máráin-aimma wáráaro. maamirán-áínápó Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá awiráinana ípuiniye.

22 keráwáqá Áánûqtun-aama íma paá taáqnapo itánômanibo yaaguyaqmá nóinabi tínnaiq oro. 23 náawabi Áánûqtun-aama iténa ímo miráinama wemá kaapópíké wenóíqa aónainikaa íniye. 24 wenóíqo aónatuwena koénama wenóíqtabama aónaimma awikátukaiye. 25 aá ítarai-nakoma Áánûqtun ámáan-aimma aónaimma minnâ íráqô-kaapore. maamirán-ámáán-áímmá wenamáa túyawaa tuqmá-yátááqá kétimiqtaae. máqtemma aá ítáa-wayukama Áánûqtun ámáan-aimma kéwaraae. yeráwáqá nóinabi ítáama íma kéyuwikaae. yeráwáqá aati-aatimá aanaúramma waqmá mirá kéopoata yemá máqte-qtataariqo kéetama yimuqá kémaraae.

26 móra-nakoma wenaúyánápí téna “kemá Áánûqtuni aammá kéwaraune” timánibo we-namáábíma íma kawáá ená wemá wetábá kaaqaari-áímmá kétiye. wenaúyánákómá

Áánûqtuqtaba íma arupú kéiye. 27 arupú-auyanamma Áánûqtuqtaba minnáe. keqtoq-íníkáráq iyápógaraq yetínóbo pukáiyamma yíwáqnaa oro. abo keráwáqá táwî-aaiqtaba nékaq máero.

2

1 ketíbâqawaaraa-kayukao, Îtu Káríqtoqtaba itáíq-itaiq umá yaqtóráaro. wemá tágama-yataaqa ógikai-nakoe. keráwáqá oótamma makáa-kayukayaba íráqôniq kéumayikaamanibo áwáyoq-wayukayaba tinaaémma kéumayikeq ommá táwî-aaimma paá kéoe. 2 ítáaro. móra-nakoma keráwáqá áíkuma máan-aukaapimma íráqôn-unakaqtogaraq wíráati-yataakaraq maréna kéinana móra-nakoma yakáq-yakaq-unakaqtoma maréna kéinaqa 3 máka-nakama móraiq íráqôniq paá umayíkáaro. keráwáqá oótamma makáin-naqtabama téq “emá maan-íráqón-ábíqtátáráq maráq mááo” ‘itéraq ánibo áwáyoq-naqtabama “emá merapáq itó-uma mááo” abo “marabí maraq mááo” téraq ítero. 4 keráwáqá maamirán-áímmá téq oweqa keqtúyánápíké táwî-aaimma kéyainaae.

5 ketíbâqawaaraa-kayukao, ítáaro. oótamma íma makáa-kayukama Áánûqtuma “íráqô-meyamma yiménúne” téna tiráiye. wení yabíkái-marupaq yeqtí yíwîqa máikaae téna minnáyaba máqtemma wekáq yirummá ámê-kayukama wemá akoqnáá umá timá yímikaiye. 6 miráimanibo keráwáqá oótamma íma makáa-kayukayaba tinaaémma kéoe. ítáaro. nói-kayukawaq keráwáqá táígomma umátiketawaq tiwíqmeta túbimma maránô? yemá oótamma makáa-kayukae. 7 yemá Îtu Káríqtoni íráqôn-awiqtaba táwî-aimma kéte-kayukae.

8 keráwáré maamin-ámáán-áimmá tirummá amíyátábá Áánûqtuni aúba-wannaabi agatáimma keráwáqá maamin-áímmá wáráaro. mirá téna “keráwáqá ketábáráá tíkáiniq umá káqo-kayukayaba tikáino.” téna kétiye. 9 keráwáqá oótamma makáiya-kayukama yetíwîqa múte kéyauyeq áwáyoq-wayukati yíwîqa íma múte yaúyomma keráwáqá kúmiq-yataariq kéoe. 10 náawabi kímora-amaan-aimma akátínnama wemá otaammá kéguye. 11 Áánûqtu téna “kumari-áímmá íma tarôq oro” wemá ókaraq téna “waayúkama íma yíkamma púyôro” téna tiráiye. abo íma kumari-áímmá éqo waayúkama yíkamma púyômma Áánûqtun-aurakaq tigaemá kéiye. kímora ámáan-aimma íma waráanayatababoa Áánûqtun ámáan-aimma emá akátaane. 12 min-ámáán-áímmá káqo-kayukayaba tirummá amíyanama min-ámáán-áíkómá timátikainaqtaa túwawaaq tuqmá Áánûqtun-aurakaq tigaemá íma éqtaa kónunatae. keráwáqtí máqten-aimma tíyakaraq máqte-qtataariq o-káráq min-ámáán-áímmá wáráaro. anaaékaq Áánûqtu min-ámáán-áíkáq keráwáqá yainániye. 13 keráwáqá káqo-kayukama íma paru umáyikaiyanama Áánûqtuma keráwáqá wení paru-yátáápíkémmá ítiminiye. miráimanibo keráwáqá káqo-kayukama paru umáyikaiyanama Áánûqtuma wení paru-yátáápíké mirá-umatikaniye.

14 tíbâqawaaraa-kayukao, ketáámá paá tóyaukaken-aimma téqtaa “ketáá Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraunatae.” téqtaa kétunataamanibo ketáámá nóinnabi wemá tiníq ítaa únnama ketáái watáama íma arupú-áíné. 15 yaímma keqtiwaráánábi keqtinaanoráánábi Îtukaq yirummá amíya-kayukama yeqtí unáákáqtôaa yeqtí aáwakaraq íma wáinaqa 16 maamin-áímmá téraq “keráwáqá tíyaqa yaáka máero. tú yawááq umá kokoq í-únákáqtó kúberera íráqôniq umá aáwaqa naaro” téraq mirán-áímmá íma timá yíkáaro. maamirán-áímmô kétemma íma yíwáqnaa kéoe. 17 keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma móraiq kéiye. keráwáqtí itáíq-itaiq-yataakoma káqo-kayukayaba íma éta paátataakaa wáiye. 18 yaímma keráwápíké téta “emá itáíq-itaiq í-ááímmá mayáanaq kemá káqo-kayukayaba íráqô-qtataariq kéune” téta tínoe. kemá Yêmitima yauwéqma tenúne: “móra-nakoma wení itáíq-itaiq í-yátááqá wáinama káqo-kayukayaba íráqô-qtataaqa ínnama wení itáíq-itaiq í-ááímmá ketáámá káonaunatae. 19 keráwáqá téq “Áánûqtuma wemá wenamáa árai-manikoma máiye” temmá kéte. árain-aimanibo waátáikogaraq mimórá-áímmá ítama ikatíq umá aqtete kéoe. 20 aíbôq-wayukao, keráwáqá kétimonaune. itáíq-itaiq kéomanibo minnáyaba íma éta keráwáqtí itáíq-itaiq-yataaqa paátataakaa kéiye. 21 maamin-kátáámá taákaq máráaro. naayóbáqá ketáái títaubikoma Áabaraama Áánûqtumma amuqá amígáae téna wemá Áánûqtu timá-amin-aimma mirá-uraine. minnáe. wenáanikoma áwíqa Ááíteki wemmá óqta-taareraq wayakéna ikamínéna itana Áánûqtu téna “aaqáo” tiráine. Áabaraama miráráá uráiqtababoana Áánûqtun-aurakaq arupú uráiye. 22 keráwáqá kéitaao? Áabaraama itáíq-itaiq uráiqtababoana Áánûqtuma timá-amin-aimma mirá-uraiye. Áabaraama wemá minnáyaba uráiqtababoaqtaa ketáámá téqtaa “Áabaraama wení itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa anómma máqe-uraiye.” téqtaa kétaunatae. 23 miráitana Áánûqtuni aúba-wannaabi maará kétiye:

“Áabaraama Áánûqtun-aama itáíq-itaiq umá ítaraipoana

Áánûqtun-aurakaq kateko-náqá máqe-uraiye.
abo weqtábámá ‘Aánûqtuni aanábóé’ tirááe.”

mirá téna Áánûqtuni a*ba-wannaabi kétiye. 24 miráitana móra-nakoma paá óyauk*ke téna “kemá Îtukaq itáíq-itaiq umá kéyaqtoraune” ténama Áánûqtun-aurakaq wemá íma kateko-náré. ímiye. min-n*kómá Áánûqtun-aama timá-amin-aimma mirá kéenama wemá Áánûqtun-aurakaq kateko-náré.

25 móraiq umá naayóbáqá mórama aakaq-nóíníqtábá wenáwîqa Aréaabie. maami-Y*qtááéó-íníkómá min Ítíráaeo-kaqto-wayukama Yótua timáyíkái-kayukama yemmá maan-íníkómá yíwáqnaa uráiye. yemmá káqon-amma yiráátitata min-ámmá waráiyata yeqtí namu*o-wáyúkámá íma yibáá éta yíkaminoe. min-íníkómá aakabá yáutu-yautu-inimma máqe-uraimaniboa wemá Yótuani timáyíkái-kayukama yeqtí namuro-wáyúkábíké nékaq mayuwénaboana Áánûqtun-aurakaq wemá kateko-ínímmá aúká*ye. 26 ítáaro. aúgoma aáma íma wáinanama aráákagurain-*ue. móraiq umá itáíq-itaiq o-káyúkámá káqo-kayukayaba *áqôniq íumayikaama yeqtí itáíq-itaiq-yataaqa arááq-yuraa *áiye.

3

1 ketíbâqawaaraa-kayukao, netuqyaammá keráwápíkémmá aúba yirááti-wayukama íma aúráaro. Áánûqtu aúba yirááti-wayukama pááqya-paru-yataakaraq yainániye. 2 ítáaro. máqte-kayukataa nóinabi téqtaa túnnayaba íkarutaunatae. ketáá ítaa arútáanama ketáái kateko-yát*áqá ánataginimanibo ketáámá máqtemma ketáái kateko-yátááqá únnayabataama íkánatagiye. móra-nakoma wení kateko-yátááqá ánataginana wenaúyawaakoma máqten-aayapaq arupú umá yabi íniye. 3 ketáámá oótima yabi ténátaama wení óyaupi akoqnáá-annama (téini) kégumaraunatae. mirá únnayabatama wínna-ayapaq ketáá yabi tenanatáá min-ánón-ótímá wíkáae téqtaa kéunatae. 4 ketáámá anón-unopi-kaarema yabi ténátaama móra-nakoma áwíqme wí-yátáráq kéyaqtoraiye. uwááma kéyoraitanamanibo mi-tátánápó móra-nakoma nopí-káárémá wínna-ayapaq wíkáae téna miráitana kéwiye. 5 móraiq umá amáábíyataba wáiye. pááqyamma wáimanibo netuq-áímmá kégarena ketútaa múte kéyauiye. miráipoaq keráwápíkemmá netuqyaammá yirááti-wayukama íauraaro. ítáaro. pááqyan-autamma ínna-waigoma máqte-karaamma kanaaráq kamá iqtubíniye. 6 timáábígoma miráuma iraráá kéiye. káqo-kaqo-tai-aimma kanaaráq tíniye. timáábígotaama táí-aimma kétitanama máqte-tugotaa táwîq umákena ketáái íráqôn-aaimma mamá táwî-tawaa umátuwaigaae téna mirá kéiye. min-íramá timáábígotai táí-aimma Tááqtaanopake kéiye. 7 abááq-wámmá waayúkama kanaaráq awíma kaayoné uméyikanoe. numagáráq abááq-wákáráq taíwakaraq noyáákaraq máqtemma awíma kaayoné kéoe. 8 miráimanibo máqte-kayukama amáábíma íma kanaaráq awíma kaayoné umákanoe. ketáái yabi í-yátááqá aménáápáqá íma máitana táwî-yataakoma uwaatagáákáá-qtátááqá ógikaiye. 9 ketáái timáábínapo ketibotáá uyátárai-nakon-awiqa ketáámá múte kéyauyeqtaa ketáái timáábínapo káqo-kayukama yiwéqnéqtaa kéunataama yemmá keqtááráá umá Áánûqtu wetábá wekáá umá tarôq uráiye. 10 mimórá-tóyáúpíkétáá íráqôn-aikaraqa táwî-aikaraq kétunataamanibo miráráátáá únnataama táwî-aaine. 11 ketíbâqawaayuo, poqnokómá non-úrákógáráq únókógáráq mi-mórábíké íkégumiye. ímiye. 12 móraiq umá ina-yágó íma eqá káyubiye. túti-annagoma íma konnóqa káyubiye. ímiye. unókómá íma non-úrámmá káyubiye. móraiq umá mimórá tóyáúpíké íráqôn-aikaraq táwî-aikaraq kétunataamanibo táwî-aaine. miráipoaq netuqyaammá keráwápíkémmá yirááti-wayukama íma aúráaro.

13 móra itaí-nákómá wení íráqôn-aaimma tiráátínaqtaa kanaaráq aónanunatae. wemá óq-wayukati aménáápáqá máena wenaúma íma múte yauyénamanibo wení mayaímá íráqôniq kéitaqtaa ketáámá káonaunatae. 14 keráwáqô, keráwáqtí tíyaqnobaqa tái-tiyamma kémaraao? keráwáqá kárún-ainaq te-káyúkáwáq kémaeyo? aúyabayaba-wayukawaq kémaeyo? keráwáqá mirámô kéeq oweqa keráwáqtábá téq “kemá aá ítarauna-naqune” ítero. maamin-áímmá kaaqaari-áíné. 15 maamin-áímmá Áánûqtunopake íma kégumimanibo maa-márábíké paá kéiye. Tááqtaayaa tái-aagonopake kéiye. 16 waayúkama yetíwîqa mamá anóniq íkáae téta kárún-aaimmo kétetama abo unítíqa tíyanama káqo-kaqomma táwî-aaimma pááq íniye. 17 miráimanibo itaí-yátááqá Áánûqtunopakemma minnáe. mútûqa íráqôniq umá wáena táígokaraq íma wáiye. mín-ítáí-yátááqá kaayonégáráq parugáráq wáiye. aamá ítama akoqnáá kéiye. máqte-kayukama íráqôniq kéumyikena arupú keena íma kaayaq-óyáúríq kéiye. Áánûqtuni itaí-yátáákómá miráráá kéiye.

18 mi-káyúkámá kaayonégáráq kémaeta yeqtí kaayoné-yátáákómá wéyáwé ínata kaayoné-yátáákóní arammá waayúkama Áánûqtun-aurakaq kateko-wáyúkáé.

4

1 ááikaraq unítíq-aikaraq náakakenaq kéiyo? keqtirunóbáké kéiye. mi-qtátááqá keqtúgoma tíkáimma keqtúyánámmá kéyabitenapoana keqtirunóbáqá aati-aatimá ááiqa kéiye. 2 keráwáqá maami-qtátááqtábá kétikaimanibo íma kanaaráq mayánôpoaq keráwáqá waayúkama

yikamiyataba yokaa kéoe. káqo-kayukati taítawaa-yataaqtaba keráwáqá túrananna káámanibo íma mayépoaq unítíq-aimma kéteq ááiqa kéoe. ítáaro. keráwáqá Áánûqtukaq íma ítama káonepoaq keráwáqá tíkái-qtataaqa íkemayaae. 3 keráwáqtí táwî-tuyanakake Áánûqtukaq ítama káoneqa keráwáqá íma wenôpake mayánoe. keráwáqá kenamáa keráwáqtábá máqte-qtataaqa ítama káonaae. 4 waayúkao, itáíq-itaiq-yataaqa íma kéyaqtoraae. maa-márábí-qtátáákóní aanábómá máeq Áánûqtuni namuro-wáyúkámá mááe. móra-nakoma téna “kemá maa-márábí-qtátááqá kétikaiye” tínnama aati-aatimá mirá kétena wemá Áánûqtuni namuro-náqá káukiye. 5 Áánûqtuni aúba-wannaabi mirá téna kétiye: “Áánûqtuni Aágoma keqtáábí makáimma wemá miráuma kárún-aimma tin-nákóráá uráiye.” téna íma paátataakaan-aine. 6 miráimanibo Áánûqtuma wení íráqô-qtataapike akoqnáá umá timá tímikaiqtaae. wení aúba-wannaabi mirá téna kétiye:

“yetúma múte yaúyo-kayukama
Áánûqtuma yemmá waéqma yinaaéma kéumayikenamanibo
yetúma íma múte yaúyo-kayukaraq
wení íráqô-qtataapike kéyimiye.”

téna kétiye. 7 miráipoaq keráwáqá kenamáárîq Áánûqtun aménáápáq maréq wenáama wáráaro. Tááqtaamma awéqtáiyana keráwáqtôpake péqmarena paábaq uyaa timáginiye. 8 Áánûqtunopaq waaqókáq íyanama wemá keráwáqtôpaq waaqókáq yíniye. keráwáqá kúmiq-yataariqo kéeqa paábaq tinaaéma umáméro. 9 keráwáqtí kúmiqtaba íma timuqá maréqanibo paá ummaa-tírúkáráq máero. minnáyaba íma wíráa ínômanibo tiruqtábá oro. 10 uyátárai-nakoni aménáápáq maíyana wemá keráwáqá múte yauyíniye.

11 ketíbâqawaaraa-kayukao, keíyáá móra-mora-yuma móra-mora-yute táwî-aimma yeqtábá ítero. náawabi wenábâqawaaraa-naqa kéyainenama táwî-aimma weqtábá tínnana wemá Áánûqtun ámáan-aimma kéyainenama táwî-aimma weqtábá kétiye. wemá ámáan-aimma kéyainenama wemá téna “kemá ámáan-aikoma uyátáraune.” téna kétiye. 12 ítáaro. Áánûqtuma wenamáa ámáan-aimma kétimitaamanibo keráwáqá kenamáárîq keqtí ámáan-aimma timínéqtaa kéoe. Áánûqtuma wenamáa wemá kanaaráq aúwaraimma timénataa wenamáa kanaaráq ánatatikaniqtaae. keráwáqá “Áánûqtumune” téraq kéteo? abo íma tíbâqawaaraa-kayukama yaínáaro. 13 keráwáqá maan-áíkáámô téq oweqa “íbêq-kanaaraq ketáámá maabáq ónúnatae. aabáyaama ketáámá mibáq ónúnatae. ketáámá kímora-karitimaatima mibáq maéqtaa netuq-mónéqá pááq ónúnatae.” maamiráráá téq oweqa keráwáqá ketáama ítáaro. 14 keráwáqá nói-qtataaraq aabáyaama pááq ínimma íma ítaraae. keráwáqtí túwaraimma konnákóráá umá pááqya-kanaama maéna kóiniye. 15 keráwáqá maará téraq tero: “uyátárai-nakomma akáínaiq umá ketáámá paá máeqtaa ketáámá maamirá éqta merará éqta ónúnatae.” miráá téraq tero. 16 miráimanibo íbêqa keráwáqtí túma múte kéyauyeq keráwáqá miráíno-qtataaqtabagaraq íma miráíno-qtataaqtabagaraq paá kéte mirá kéeq Áánûqtuni amenáápáq íma maíyamma minnâ táwî-aaine. 17 ítáaro. móra-nakoma íráqôn-aaimma aónarena mirá íma ínnama min-nákómá kúmiq-yataariq kéiye.

5

1 íbêqa keráwáqá ótamma makáa-kayukao, ketáama ítáaro. mi-kánáámá yínnama keráwáqá táwîq-totiqa maréq ibiqá yaránóe. 2 keráwáqtí ótamma kabiréna unáákáqtôma kawaanogómá kégarainana 3 akoqnáán-otamma naaenómmá augéna keráwáqtábá tiráátinoqtaae irámô árainikaan-aiqa miráráá umá tái-meyamma keráwáqtôpaqa yíniye. kenamáa keráwáqtí taíganin-otamma káikuyoe. 4 keráwáqtí yópímmô mayaímá máyáa-kayukama makáqma yiwíkeq yemmá íma meyáníq kéopoata yeráwáqá anókaq ááyataa umá keráwáqtí táwî-aaiqtaba kéte. yeráwáqtí ááyataa-aikoma Áánûqtuni aápi ko kéberaitana wemá uyátárai-naqa máqten-akoqnaagaraq máiye. 5 maa-márábí kéráwáqá taíganin-otamma káikuyeq taíganin-aawaqa naréqa íma kammáa káeq mayaí matááe. keráwáqá mirá kéeq mimórá táoqa yaímma-wayukama timáyíkáawata waayúkama yíkakaae. 6 missing?

7 keqtíbâqtiwaama Îtuqtaba mááe. miráinaq uyátárai-nakomo kumíyábá awé uréraq tú pukáinabaq máero. móra-nakoma yómmá yoqmakéna aaqá íyábá aú pukáipaq awé iníq umáraa máero. 8 keráwáqá tú pukáinabaq awé oro. mi-qtátááqá yínnama íaonanobo paá akoqnáá umá awé oro. uyátárai-nakomo kumí-kánáámá waaqókáríq kéiye.

9 keqtíbâqawaayuo, móra-nakoma Káríqton-annabike-nakoqtabama táwî-tawaa-aimma weqtábá ítero. mirámô éq oweqa Áánûqtuma keráwáqá yainaínaq tigaeyábá ínoe. taákaq máráaro. uyátárai-nakoma ketáái yainaí-náqá waaqókáq kéyena yokaa umá yaberániye. 10 keqtíbâqawaayuo, Áánûqtuni amuné-wáyúkámá naayóbáqá uyátárai-nakon áwîkaq tirááne.

yetáaiqtaba wannaabí agatáamma min-ááímmá wáráaro. yeráwáqá yú pukáipaq yeqtí yíqa í-yátáápí awé urááe. 11 mi-káyúkámá yáqtoqma akoqnáá umá yú pukáipaq awé uráa-kayukama yeqtábá kétaunatae: “yeráwáqá Áánûqtuma íráqôniq umáyíkaraiye.” téqtaa kétaunatae. min-nákómá Yóbu weqtábá ítaraae. naayóbáqá Tááqtaama wemmá táwîq kéumakaitana Yóbu Áánûqtumma íma anaaémma ámikaimanibo aú pukuráipaq awé uráine. anaaékaqa Yóbu anónuqma aúráitana Áánûqtuma wemmá áwáqnaa uráiye. uyátárai-nakoma wení paru-yátááqá wáitana wenarukómá keqtáyátábá ôriq kéiye.

12 ketíbâqawaayuo, ítáaro. keráwáqá árain-aimma akoqnáá umá kéteqa íma Áánûqtuni márûkoni áwîkaraq maa-márágón áwîkaraq káqo-kaqo-qtataakon áwîkaraq yamá keráwáqtí akoqnáá-aimma ítero. keráwáqá yauwéqma kéteqa paá “owé” abo “ímiye” tero. móra-yataakon áwîkaq kéteraq túyánápí kéteqa “mi-qtátáákómá akoqnáá umátikaniye” tíyamma minnáyaba Áánûqtuma keráwáqá yainániye.

13 keráwápíké móra-nakoma árupunaa íyana ummaa-yátáápí máenama nunamummá tíno. keráwápíké móra-nakoma amuqô kémarenama uyátárai-nakon áwîqa múte ibí timá yauyíno. 14 keráwápíké móra-nakoma karímô kémayenama itáíq-itaiq o-yútí kawáá-wáyúkámá yeqtábá yígáae téna yááyainata yeráwáqá nunamummá má kétimaketa matawémma uyátárai-nakon áwîkaq marakánoe. 15 ánibo yeráwáqá Îtukaq itáíq-itaiq umá yáqtoqma akoqnáá kéeta nunamummá tíyanama miráuma mi-kárí-náqá auwiráiyana Áánûqtukaq íniye. miráinana uyátárai-nakoma wemmá móragaraq atóbayakaniye. min-nákópímmô kúmiqo wáinanama uyátárai-nakoma wení kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awikátuwaniye. 16 keráwáqtí kúmiq-yataaqtaba móra-mora-yuma móra-mora-yute abarokáq timá pááq oro. wetê-kete nunamummá tero. miráinana Áánûqtuma keráwáqá atóbatikaniye. min-nákómá Áánûqtun-aurakaq katekonáré wemá nunamummá timmá akoqnáá kéiye. 17 Iráíya paá keqtááráá-kánóré. wemá nunamupí “aaqá íyuwo” téna titana maa-márábí kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyopimma aaqá íuraiye. 18 ókaraq nunamummá titana aaqá wíyôpake kuména keqnáámmá yópíké aáwaqa utaráiye.

19 keqtíbâqawaayuo, keráwápíké móra-nakomma árain-aipike yabitimátuwaiyanama mórama itáíq-itaiq umá maína-nakoma yauwéqma awíqme yíno. 20 minnâ taákaq máráaro. náawabi mórama kúmiq-nakoma wení táwî-aaipike waéqma ayuwáinana mi-kúmíq-nákóní arun-íyápógómá mamá íráqôniq kéumakena íma puínana Áánûqtuma wení taígani kúmiq-yataaqa paábaq matuwéna awíkátuwaniye.

1 Pítaa

Ítíráaeo-wayukama máqte-marabaq wéyáwé umáguraa-kayukayopaq Pítaama móram Îtu Káríqtoni timáyíkarai-kayukabike-nakoma kétitana Táératima agatáiye.

1 kemá Pítaama keráwáqá máqtemma káqo-kaqo-marabaq namuq-wáyúkáráá umá Pááqtati-marabaq máa-yugaraq Karétia-marabaq máa-yugaraq Kaaparótia-marabaq máa-yugaraq Étia-marabaq máa-yugaraq Pitínia-marabaq máa-yugaraq máqtemma keráwáqtôpaqa kágayaune.

2 ketibotáámá Áánûqtuma wenaúyánápíké keráwáqá wetábá aokarîq umá máigaae téna aúyaqtikaraiye. Aokaq-Áágómá keráwáqtí tirunóbáq kémayaitapoaq keráwáqá aokaq-wáyúkámá káuraae. Îtu Káríqtoma keráwáqá wení naaenápó tete umátíkaraiqtaba keráwáqá wanáama wáráaro. wení íráqô-qtatakakekaraq wení kaayoné-yátáákékáráq uyátá-maqma taíbaq ókaraq-okaraq keráwáqá timíno.

3 Áánuqtuma uyátárain-naqa Îtu Káríqtomma aboákáq wení anó-paru-yataaqtaba “tíkáiye” kétunatae. wení paru-yátááqnápómá aúgen-auwaraimma matéqtaa íma aónáunayabataa íráqô-qtataaqa yínîqtaba kanaaráq awé ónúnatae. Áánûqtuma Îtu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakaraiqtababoaqtaa ketáámá miráuma kanaaráq akoqnáá umá awé ónúnatae. 4 miráuma kéitaunatae. anón-iraqo-qtataaqa keqtááyábá Áánûqtuma wení márûpaq tíkaraiqtaae. maami-qtátáákómá íma kabiréna íma aqnúníq éna ínî-qtataaqa wáiye. 5 wení akoqnáágaraq Áánûqtuma keqtáá Îtukaq itáíq-itaiq únna-yutaa yabí tíkarainanataa min-áwáátáqá Îtuma yauwéqma kumíniye. mi-kánáágóní aqtó-kánááráqá Îtu Káríqtoma yokaa kéonanataa kukéna keqtáámá wetábá tiwiránîqtaae.

6 miráinaq keráwáqá minnáyaba timuqá kanaaráq maránoe. paá pááqya-kanaabimma keráwáqtí tú-tiqa í-yátáákáráq ummaa-yátáákáráq maa-márábímmá mayánoe. 7 maamin-úmmáá-yátáákómá keráwáqtí íráqôn-aaikomma maqmá timónaniye. miráuma áwáarara kain-óqtákómmá iranápó agamakéta námô ai-wáígómmá mamá paábaq kéyuweta áwáarara kai-wáígómmá máráaniq umá miráráá umá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtaba Áánûqtuma maqmá timónaniye. keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa uyátá-maqma anómma áwáarara kain-óqtákóqtábámá wáiye. áwáarara kain-óqtámá waayúkama yawarápatuwanoe. keráwáqá maqmá timónatuwainanama Îtu Káríqtoma kukénama keráwáqá matúq-matuq umá yaaguyabí-yátáákáráq tágama-yataakaraq timíniye.

8 kemá Pítaama kenamáárîq Îtumma aónaraune. keráwáqá maa-márábímmá íma aónaraamanibo wemmá keráwáqá tirummá káme. ibêkaraqa keráwáqá wemmá íma káonaamanibo wekáq itáíq-itaiq kéoe. miráiqtapoaq keráwáqá timuq-yatáákáké kétagaae. ánibo min-ánó-tímúq-yátááqátábámá kanaaráq móra-aimma íma tenúnatae. 9 keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqtababoaq áqa íráqô-meyamma kémayaae. keráwáqá itáíq-itáíq umá yáqtoraaqtabapoana Áánûqtuma keráwáqtí tirun-íyápógómmá wení márûpaq awíqmena uíyábá kákaiye.

10 naayóbáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá Áánûqtuma wení íráqô-qtataaqa timínîqtaae téta yemá tirááne. Áánûqtuma náaraq umáwaq keqtáámá tiwiráníyô téta yemá abáá íq-iq urááne. 11 Îtu Káríqtoni Aágoma yeráwápí wáitata yemá min-Áágóqtábá ítama aónaraane: “náawaq kukénawaq maa-márábí-káyúkámá mamá atóbamayikaniyo? náa-taoraq wemá kumíníyô?” téta yemá ítama aónaraane. ánibo naayóbáqá yemá amuné-áímmá Îtu Káríqtoqtaba tirááne: “Metáíya kukéna anómma aú-aiqa í-yátááqá mayániye. anaaékaqa Áánûqtu wemmá pukáinabike mamá itó-umakainana anómma tágama-yataaqa mayániye.” téna Aágoma timá yímikaine. 12 Áánûqtu wení amuné-wáyúkáráqá yeqtí kanaaráqtábámá íma tiráimibo anaaékaq-yupaayaba tiráine. min-ámúné-wáyúkámá keráwáqtábágáráq ketáái íbêq-kanaayabagaraqtaba tirááne.

íbêqa yeráwáqá náayuwabi Îtuqtaba átê-wataama te-yúmá Aokaq-Áágómmá Áánûqtuma timáyíkáitata wení mimórá-wátáámá kéte. owé. mi-kátáámá ketáámá áqa kéitaunanataa yemá Áánûqtunopake kaqtó-wayukama yemá itaíyábámá ôriq umá kéyikaiye.

13 miráinaq keráwáqtí túyánápímmá íráqôn-aaiqtaba yokaa oro. kamuqá kéiteraq máero. Îtu Káríqtoma yauwéqma kumínî-kanaaraqa Áánûqtuma wení íráqô-qtataakake keráwáqá timínîmma minnáyaba awé oro. 14 wení árain-iyaporaa umá Áánûqtun-aama wáráaro.

keráwáqá keqtúgoni akaí-yátááqá íma wáráaro. mi-tíkái-yátááqá keráwáqá wakáamanibo íbêqa arútarain-aqtaba keráwáqá kéitaae.
15 Áánûqtuma keráwáqá tááyarai-naqa wemá árain-iraqo-qtataaqtabama aokarîq umá máiye.
miráinaq máqtemma keráwáqtí táaimma Áánûqtuqtaba mamá aokarîq oro. 16 Áánûqtuni
watáama agamatá-kánnáagómá kétiye:
“kemá aokarîq kéunaboaq
keráwáqá aokarîq umá máero.”
téna Áánûqtuma wení agamatá-kánnáábi kétiye.
17 keráwáqá Áánûqtukaq nunamummá kéteqa “ketibotááo” téq tiráámanibo wemá máqte-
kayukama mimóráíq umá kéyainaitana minnáyabama móra-waigoma íma wení aanábómá máiye.
ibêqa máqten-aukapaq wéyáwé kéeq keráwáqtí naa márûkakemma yuwéq népaq mááe. íbêq-
kanaama waátá-kanaama wáinaqa keráwáqtí táaiqtaba atéráaro. Áánûqtumma amuqá mamá
íma marakaíyábámá keráwáqá ikatíq oro.
18 keráwáqtí títaubikoni ámáan-aikaraq yáaikaraq yeqtí aménáápáq máqe-uraamanibo
keráwáqá mi-qtátááqá kéwareq Áánûqtun-aurakaq kanaaráq íma kateko umá máqe-uraae.
Îtu Káríqtoma keráwáqá meyánîq uréna maamin-áqnún-ámáán-áíkóní aménáápákémmá
keráwáqá tiwíkáiye. wemá mónekakekaraq áwáarara kain-óqtákákékáráráq keráwáqá
meyánîq uráiyo? ímiye. 19 wemá wení naaenápó keráwáqá meyánîq uráiye. tipi-típi-
araakaa umá abumá íma wáimma Áánûqtukaq amí-yáárérâq márâanikaa umá Îtuma miráráá
umá máqe-uraiye.
20 maa-márámá Áánûqtu íma tarôq urénama ákaq téna “Îtu Káríqtoma mirá-iniye” tiráine.
íbêqa ketáái kanaamá aqtó-kánáárâqá Îtu Káríqtoma abarokáq uráiye. wemá keráwáqtábámá
kukéna pukáipike itó-uraiye. 21 Îtu Káríqtotaboaq keráwáqá Áánûqtumma kamuqá ítáyaminoe.
wemá Îtu Káríqtomma pukáipike mamá itó-umakarena tágama-yataaqa ámikaiye. miráipoaq
keráwáqá Áánûqtukaq itáíq-itaiq kanaaráq kéeq matúq-matuq umá mái-auwaraimma íbêqa íma
káoneqa kanaaráq awé ínoe. 22 keráwáqá Îtu Káritomma anaaé wakáaqtababoana keráwáqtí
tirun-íyápógómmá Îtuma mamá íráqôniq umá pááq uráiye. keráwáqtí tirun-íyápógóní
abumá íma wáiye. íbêqa keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukama áraimma kanaaráq tirummá
yimínoe. miráuma tirun-íyápórákémmá keráwáqá móra-mora-yuma tirummá yímero. 23 ítáaro.
keráwáqá aúgen-auwaraimma áqa matááe. min-áúwáráíkómá íma waayúkagoni ánayukakemma
pááq uráiye. min-ánáyúkómá anaaékaqa puíniye. ímibo keráwáqtí aúgen-auwaraimma
Áánûqtuni matúq-matuq umá mái-wataama min-ánáyúkákémmá pááq uráiye. ánibo keráwáqtí
aúgen-auwaraikogaraq matúq-matuq umá mániye. 24 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-
kánnáábí kétiye:
“máqte-kayukama ókáráákáá kéoe.
ánibo yeqtí tágama-yataakoma ón-arakaa kéoe.
ókómá aayámmá kamágitana
ókóní arakómá apibí umá kégumawiye.
25 miráimanibo uyátárain-nakoni watáagoma
watúq-watuq umá wáiye.”
téna Áánûqtuni wannaagómá kétiye. uyátárai-nakoni watáagoma nói-kataabiyo? Îtuqtaba átê-
wataama ketáámá timá tímikauna-aine. mi-kátáánápó keráwáqá aúgen-auwaraimma kémayaae.

2

1 miráinaq máqte-tawi-yataaqa paábaq yúwáaro. kaaqaari-áímmá ítero. kaayaq-tóyáúqá
íma wáinaraq karun-áímmá ítero. anón-aimma íma téq agamá káútôro. 2 miráimanibo
keráwáqá aqnún-íyápógómá náaqtaba áama yainikáá umá keráwáqá máero. keráwáqá íráqô-
naananoqtaba táa yánîmma minnâ Áánûqtuni watáae. keráwáqá miráuma wení watáama
kénaamma keráwáqá ábu kamá yokaa ínoe. miráiyanaboana Áánûqtuma keráwáqá ti-
wiráinana keráwáqtí tirun-íyápógómá íma puíniye. 3 minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-
kánnáágómá kétiye:
“keráwáqá uyátárai-nakoni kaayoné-yátáákómá mamá aónaraae.” téna Áánûqtuni
watáagoqtaba kétiye.
4 Îtu Káríqtoni aúrakaq yero. wemá Áánûqtuni-naupaq matúq-matuq umá mái-aboqtama
máiye. waayúkama wemmá awéqtátukaamanibo Áánûqtuma wemmá aúyárákáitana
Áánûqtun-aurakaqa anón-nare.
5 Áánûqtuma keráwáqá ayuwáiyanawaq wemmá keráwáqnápó wení anó-monoq-namma
tarôq umáraino. keráwáqá matúq-matuq umá mái-arukaa umá máeq Áánûqtuqtaba aokarîq

umá anó-monoq-wayukaraa umá mánoe. mi-qtátááqá Îtu Káríqtoma mamá íráqôniq umá pááq urái-qtataaqa Áánûqtukaq amínoe. Îtuma mirá-uraiqtababoana Áánûqtuma keráwáqtí amí-yátááqtábá amuqá marániye. 6 Áánûqtuni agamatá-kánnábí kétiye:
“aónaaro. kemá Tááíoni-marukaq óqtamma kémaraune.
min-íráqón-óqtámmá matáunama
wenámûraaq naammá yemá ínoe.
náawabi min-óqtákáq itáíq-itaiq ínanama
Áánûqtuma wemmá íráqôniq umákainayabama
wemá agaemá íma íniye.”
téna Îtukaq itáíq-itaiq íyátábá kétiye. 7 mi-káyúkámá Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-yuma weqtábá téta “áraimma anón-iraqo-qtataare” téta kéte. miráimanibo náayuwabi Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq íma íya-yuma yemá yawarápanoe. Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábí kétiye:
“min-óqtámmá naammá o-káyúkámá paábaq awéqtátuwaamma
yemá mamá akoqnáá-oqtamma aúrakareta
wenámûraaq naamma kéoe.”
téna ókaraq kétiye:
8 “wemá yítauqa mamá yurarái-óqtámíye.
wemá waayúkama mamá márúte yuwánîn-oqtamiye.”
téna kétiye. Îtuma óqtapoata waayúkama yemá yítauqa yuraránoe. Áánûqtun-aama íma warétama Îtumma awéqtátuwetama yemá yawarápanoe. mirá-qtátááqá Áánûqtun-aama íma kéwaraa-kayukaraqa abarokáq íniye.

9 miráimanibo Áánûqtu keráwáqá aúyaqmakain-annama mááe. keráwáqá miráuma anómma yabíkái-nakoni anó-monoq-wayukaraa umá mááe. keráwáqá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máan-annae. keráwáqá taígani-kayukabikemma Áánûqtuma keráwáqá anómma kateko-yátááqá keráwáqtábá mirá-umatikaiqtaba maa-márábí-káyúkámá timá-yimigaae téna keráwáqá tiwíkaiye. wemá keráwáqá keráwáqtí waátágoni kumayu-ááíkáké tááyama wení tágama-yataakoni ókáq keráwáqá tíkaraiye.

10 naayóbáqá keráwáqá íma Áánûqtuni waayúkama máqe-uraamanibo íbêqa keráwáqá Áánûqtuni waayúkama mááe. naayóbáqá Áánûqtuni paru-yátáákómmá íma matáamanibo íbêqa wení paru-yátáákómmá kémayaae.

11 tíkái-kayukao, keráwáqá káqo-kaqo-marabaqa namuq-wáyúkáráá umá mááe. kemá inaa kétima-timune. keqtúgoni akaí-yátáákóní anaaé waraíyábámá nékaq máaro. waayúkámá náayuwabi yeqtí yúgoni akaí-yátááqá kéwaraawana yeqtí yúgoni akaí-yátáákógáráq yeqtí yirun-íyápógógáráq ááiqa kéoe. 12 keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkátí aúkáapimma máeqa íráqôn-aaimma wáráaro. mirámô kéiyatama keráwáqá kétimonetama yainaí-kánáámá yínatama yemá íbêqa waátá-yataariq kéo-qtataaqtabama túbimma íma maránoe. ímiye. yemá keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba Áánûqtukaq “tíkáiye” téta tínoe.

13 uyátárai-nakoma mirá-tiraiqtaba keráwáqá náápaakoni aménáápáq máaro. anómma yabíkái-nakoma maa-márárâqtábá áqnáae-naapaamma matáipoaq wenáama wáráaro. 14 anómma kámááni-wayukama yeqtí yáama wáráaro. anómma yabíkái-nakoma yemmá timáyíkáitata yemá náayuwabi waátá-aaima tarôq o-yúmá tái-meyamma kéyime yemá náayuwabi íráqôn-aaima tarôq o-yúmá yeqtí yíwîqa múte kéyauyoe. 15 Áánûqtuni aúyánámmá waráiyanama keráwáqtí íráqôn-aikoma min-áibóq-wáyúkámá náayuwabi keráwáqá túbi maránéta íyamma yeqtí yóyauqa aúyaraniye. 16 keráwáqá Áánûqtuni aúyánákáké paá umáguraamanibo otaa-qtátáárîq oqtábámá íma paá umáguraae. paá wení kaqtó-wayukayaba mirá-umaguraae. 17 máqte-kayukama tikaq múte yíkáaro. keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukama tirummá yímero. Áánûqtumma timuqá íma marakaíyábámá ikatîq oro. miráinaq anómma yabíkái-nakomma yaaguyábóro.

18 kaqtó-wayukao, keráwáqtí kawáá-wáyúkátí náápaakon aménáápáq máeraq yemmá múte tikaq yíkáaro. yemá kaayoné kéetabi áwáábiqa kégaiyaqa keráwáqá paá yemmá yaaguyábóro. 19 tái-kawaa-nakoma keráwáqá tái-tu-tiqa í-yátááqá kétiminaqa taákaq máráaro. keráwáqá tú-tiqa Áánûqtuni aúyánámmá wáráaqtaba kémayaapoana Áánûqtuma keráwáqá íráqôniq umátikaniye. 20 miráimanibo keráwáqá otaammá kuíyata tú-tiqa í-yátááqá timíyamma Áánûqtuma minnáyabama íma íráqôniq umátikaniye. miráuma paá keráwáqá arutáiyaqtaba tú-tiqa timíyaq keráwáqá paá kémayaiyanama Áánûqtu keráwáqá íráqô-meyamma timíniye.

21 Îtu Káríqto keráwáqá tááyarena “tú-tiqa kemá mayaúnaiq umá mayánoe” téna tiráiye. mirá-itanapoana Îtu Káríqtoma wenamáárîq keráwáqtábá aú-aiqa paá matáimma keráwáqtí awaaméqá wemá máiye. ánibo wemá keráwáqtábá wenanaaé waraígáae téna kétiye. 22 Îtu

Káríqtoma aati-aatimá kúmiq-yataariq íuraiye. wení óyaupikemma kaaqaari-áikómá aati-aatimá íma iráiye. 23 yemá wemmá anón-aimma téta agamá kégautowanama wemá yemmá anónnáma íma anón-aimma téna agamá káutaiye. wemá aú-aiqa kémayenama mi-káyúkámá wemmá ayáá ayákáa-yuma íma iyáábûqa yíkaraiye. ímiye. wemá Áánûqtuma kateko-náqá arupú umá yainaí-nákóqtábá kamuqá ítaraiye. 24 Îtu Káríqtoma kaapaq-yátáq pukáimma ketáái kúmiq-yataakaraq ketáái tái-meyamma wenaúraq matáiye. wemá mirámô uráimma keqtááyábámá kúmiq-yataariq íyábámá pukáa-kayukaraa ígáae téna ákaraiye. keqtááyábá Áánûqtun-aurakaq mútûq kateko íyábá ákaraiye.

ánibo íbêqa ketáái kúmiq-yataaqtabama Îtu Káríqtoni abunápó keqtáámá mamá atóbamatikaraiqtaae. 25 keráwáqá naayóbáqá tipi-típima aúyokinikaa umá keráwáqtí aammá íma wáitaq uréire uráamanibo íbêqa keráwáqá yauwéqma tipi-típi-kawaa-naqa wemá keráwáqtí tirun-íyápógómmá yabíkái-waigonopaq irááe.

3

1 keráwáqá aaraukáríq uréna-iniko, keráwáqtí tiwaikóní náápaakoni aménáápáq máero. enawaikómá Áánûqtun-aayaba íma kéwarenamaení íráqôn-aimma káonena anaaékaqa wemá Áánûqtun-aayaba itáíq-itaiq íníyô? enáaikoma áraimma íráqôniq kéinaamma enáaiqtaba tíyábá íma ínóne. 2 miráinata yemá emmá aónaiyamma emá Áánûqtumma amuqá marakaíyábá kéinanama yemá enáaiqtaba otaammá íma wáinata aónanoe. 3 keráwáqá ketúraqa áwáarara kain-únákáqtówábi konaarirímá íma umátóráaro. ayáqtáá-kanaama keráwáqá tiqnótáugomma mamá íráqôniq kéeq tiyáápimma waatammá kéeq anón-oqtan-awiqa yaan-únákáqtómá kémareq ommá paá amegaa-túráqtábá konaarirímá kéoe. 4 ímibo keráwáqá kenamáárîq keqtí tirunóbáqtábá konaarirímá oro. kaayoné kéeraq áráwáá umá máero. mi-kónáárírígómá aati-aatimá wáinana Áánûqtuma maaminnáyaba kákaiye. 5 min-nóínímmá naayóbáqá yemá Áánûqtuqtaba aokarîq umá máeta weqtábá kamuqá ítáyamikaae. mirá o-wáigómá yemmá mamá waayúkati yúrakaqa íráqôniq umáyíkaraiye. 6 Téraima awaikómá Áabaraani anaaé wakáiniq umá yemá yeqtiwaikóní yinaaé wakááe. Téraima Áabaraaqtaba “ketí uyátárai-nako” tiráine. keráwáqá aaraukáríq uráa-noinimma keráwáqtí táaikoma íráqôniq kéinaq ummaa-yátááqá kémayeq ikatíq íma ommá keráwáqá miráuma Téraomo ayáámûmaakaa kauraae.

7 keráwáqá aaraukáríq uráiya-kayukama keráwáqtí tínaaqmaate kémaeqa yemmá múte tikaq yíkáaro. aaranaammá yeqtí yúgoma waatí yúgoqtabama uyátá-maqma aqnúníq kéimanibo yemá Áánûqtuni íráqô-qtataakokaraq matúq-matuq umá mái-yuwaraikaraq waatê mimóráíq umá mayánoe. keráwáqtí tínaaqmaaqa íma múte tikaq yikáiyanama keráwáqtí nunamukómmá Áánûqtukaq akoqnáá íiniye.

8 maamin-áqtó-áíkáráq kétima-timune. keráwáqá máqtemma móra-mora-yuma keqtirummá kéyimeraq mimórá-túyánákáq máero. tíyaqa kéyimero. ánibo keqtíwîqa íma yanaa máráaro. 9 waayúkama mamá táíq kéumatikaiyaqa anónnáma yemmá mamá táíq íumayikaaro. yemá keráwáqá tái-aimma kétima-tikaiyaqa anónnáma yemmá tái-aimma íma timá yíkáaro. ímibo yemmá íráqôniq umáyíkáaro miráin-oqtaba keráwáqá Áánûqtu tááyaraiye. mirá kéiyanama Áánûqtu keráwáqá íráqôniq umátikaniye. 10 Áánûqtuni wannaagómá kétiye:

“náawabi wemá íráqôniq umá máena
wemá amuqá maqmá máiyaba kákainanama
tái-aimma íma téna
wení óyaupikemma kaaqaari-áímmá íma yíno.
11 wemá tái-aaimma tarôq í-yátáápíkémmá waeréna
íráqôn-aaimma tarôq íno.
káqo-kayukate kaayoné umá mái-amma abáá éna
wemá min-ámmá waqména uwíq-uwiq íno.
12 miráitana uyátárai-nakoni aúrakoma
arútáiniq o-yúmá kéyimonena
minnáyabama amuqá kémaraiye.
uyátárai-nakoma yeqtí nunamummá kéitaimanibo
táwî-aaimma tarôq o-yúyôpakemma waeréna
áyámma kéitana anaaéma kéumayikaiye.”
téna kétiye.

13 keráwáqá arutáinaiq íyábá karuwaaqá kéiyatama waayúkama yenamáa keráwáqá íma mamá táíq umátikanomanibo 14 yaímma-taoqa keráwáqá arutáinaiq íyatababoaq tú-tiqa kémayaiyana Áánûqtuma keráwáqá íráqôniq umátikaniye. miráinaq waayúkayabama íma ikatîqa éraq netuq-túyánámmá íma itánômanibo 15 Îtu Káríqtoma Áánûqtuni aokaq-náqá múte tikaq

kákeraq keqtirummá wemmá áméro. yaímma-wayukama keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá ítama timónáiyaq yemmá timá-yiminoqtabama aati-aatimá yokaa oro. 16 keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátááqtábá kétima-yimeqa kaayoné kéeraq keráwáqá ítama aónaiya-yuma yemmá múte tikaq yíkáaro. keráwáqá nóinawabi arutáinaiq uréqa paá taíbaq-tuyanamma íma itánoe. keráwáqá Îtu Káríqtoni íráqôn-aaimma kéwaraiyatama yaímma-wayukama keráwáqtí íráqôn-aaiqtaba kaaqaari-áímmá tíyamma anaaékaqa yemá yigaeyábá ínoe. 17 otaammá kúyoqtabama tú-tiqa mayaí-yátááqá minnâ íma arútái-qtataaqa wáimanibo Áánûqtuni aúyánákómá téna "arútái-qtataaqtabama tú-tiqa máyáaro" kétimma minnâ íráqô-qtataare. 18 Îtu Káríqtoma otaammá íma kutáimanibo yemá wemmá aú-aiqa ámikaae. miráimanibo ketáámá kúmiq-wayukayataba wemá pukáiye. keqtáámá yauwéqma Áánûqtunopaq tiwíqmenataa uwínîqtaba wemá paá kímora-taoqa pukáiye. wenaúgoma pukáimanibo wení aágoma aúgen-auwaraimma matáiye.

19 Îtuma pukáipike itó-urenama wemá min-áámá púitata ánná umákaraapaq kukéna Áánûqtuni watáama abarokáq timá yímikaiye. 20 min-áámá minnâ naayóbáqá Nóaani kanaaráqá Áánûqtun-aama íma anaaé wakáa-kayukati yaáe. mi-kánááráqá Nóaama únópí-káárémá tarôq kéitanama Áánûqtuma aú pukáipaq awé umá máqe-uraimanibo waayúkama yeqtí kúmiq-yataapikemma íma waékááe. anaaékaqa nommá aúgítata abapaké kaumo-wáyúkámá yenaméa nommá aúgipikemma atóbaraae. tébakaq pukurááe.

21 min-nókómá minnâ Îtuqtaba nommá peraígóní amané. ketáámá Îtuqtaba nommá peráunataama minnágoma káqo-yuma kéyiraatimma Nóaagaraq wení aara iyápóma atóbaraanikaa umá keqtáámá Îtuma mamá kátobamatikaiqtaae. Îtuqtaba nommá peraímá paá túma tete íyábá íma wáiye. ímibo minnágoni áaimma minnâ ketáámá Áánûqtukaq nunamummá túnnataama Áánûqtun-aurakaq tigaemá íyátábáámá ketáái kúmiq-yataaqa íkéwaiye. Îtu Káríqtoma pukáipike itá-uraiqtababoana Îtuqtaba nommá peraígómá keqtáámá mamá kanaaráq atóbamatikaniqtaae. 22 íbêqa Îtu Káríqtoma Áánûqtuni márûpaq máena wemá Áánûqtuni ayáánurapaq maraq máiye. mibákémmá máqtemma Áánûqtuni kaqtó-wayukagaraq máqtemma náápaakaraq máqten-akoqnaagaraq wemá kéyabiqyikaiye.

4

1 Îtu Káríqtoma keráwáqtábá aú-aiqa matáiye. miráinaq keráwákáráq tú-tiqa mayánôqtaba yokaa oro. keráwáqá Îtu Káríqtoni anaaé kéwaraaqtababoaq tú-tiqa matáawana kúmiq-yataakoni akoqnáágoma keráwáqá íma kéuyataiye. 2 miraúma íbêkakemma Áánûqtuni aúyánámmá kéwareraq máero. keráwáqtí túgoni akaí-yátáákóní anaaé miráuma íwaraaro.

3 naayóbáqá keráwáqá Áánûqtukaq íma itáíq-itaiq o-káyúkámá miráoniq umá mirá-uraae. kebó-yátáárîq keráwáqá urááe. keráwáqá aíbôq-nokakemma aíbôriq urááe. keráwáqá aábêguye kéeq aíbôq-nomma taíbaq nánôqtaba maqmá aónaraae. keráwáqá óqtakaa-qtataarabi yaaráá-qtátáákáqá nunamummá tiréq ókon-okomma tái-yataariq urááe. 4 íbêqa Îtukaq íma itáíq-itaiq kéo-yutema keráwáqá yeráwáqtí tái-aaiqtaba yagaroqtaíyábámá íma kétikaitanaboana yemmá mamá iyánáaq kéumayikaae. miraítata yemá keráwáqá anón-aimma kétimatiketa agamá kégautoe. 5 miráimanibo anaaékaqa yemá yeqtí táwî-aaiqtaba Áánûqtukaq aamá maránóe. Áánûqtuma yú waráa-kayukagaraq pukáa-kayukagaraq yainánîqtaba yokaa kéiye. 6 miráitanaboana Îtu Káríqtoma pukáa-kayukama ánná umáyíkaraapaq kukéna átê-wataama timá yímikaiye. yemá pukáawata wemá yemmá móraiq umá máqte-kayuka umá yainániye. miráimanibo Îtu Káríqtoma yeqtôpaq kukéna timá yímikaiye. miráuraiqtaba yemá kanaaráq mánoe. Áánûqtuma wení Aágopi paá kémainiq umá móraiq umá yemá yaágopi aúgen-auwaraikaraq kanaaráq mánoe.

7 máqte-qtataakoma ánatai-kanaagoma aqtórárîq kéiye. túbanaaq umá máeraq arupú umá túyánámmá ítáaro. mirá kéeqa Áánûqtukaq nunamummá kanaaráq tíq-tiq ínoe. 8 keráwáqá móra-mora-yuma tirummá ôriq umá yimínôqtaba taákaq márâaro. keráwáqá áqnáabariq umá miráiyaqtaba keráwáqtí otaammá oyaaq umá matuwéq tiwikátuwanoe. 9 keráwáqá móra-mora-yuma yemmá yiwíqmeraq keráwáqtí naaúpaq kéweraq minnáyaba timuqá márâaro.

10 Áánûqtuma keráwáqá móra-mora-yuma aokaq-ákóqnáámá tímikaiye. miráinaq min-ákóqnáárákémmá keráwáqá waayúkama yíwáqnaa kéeraq miráuma Áánûqtuma keráwáqá tímikai-qtataaqa yetê yaínáaro. 11 náawabi Áánûqtuqtaba watáama waabá-káyúkátí yúbáq tínénama Áánûqtuni watáa-aatuqma tíno. náawabi kaqtó éna Áánûqtuqtaba mayaímá kémayenama Áánûqtuni akoqnáárake kaqtó íno. miráuma Îtu Káríqton-awikaq máqte-qtataariq

ínôqtaba keráwáqá kéiyata waayúkama Áánûqtuni áwîqa múte yaúyóro. tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraqa wennámá watúq-watuq umá wáiye. miráuma waíno.
12 íbêqa tíkái-aanabo, tú-tiqa í-yátáákómá iraráá kégena keráwáqá maqmá timónaraimma minnáyaba íma ikatíq oro. ímibo tú-tiq-yataakoma yínîqtaba kéitaae. 13 keráwáqá Îtu Káríqtoni aú-aiq-yataaqa yainánôqtaba timuqá márâaro. ánibo wemá tágama-yataakaraq kumínaqa keráwáqá timuq-yatááqnápó ógiranoe. 14 keráwáqá Îtu Káríqtoni anaaé wáráaqtababoaqta waayúkama keráwáqtábá timá táíq íyamma Áánûqtuma keráwáqá íraqôniq umátikaniye. miráitana Áánûqtuni Aágogaraq tágama-yataakogaraqa keráwákáq kéwaiye. 15 ketáama maannáyaba íma wáiye. minnâ waayúkama yú-tiqa mamá yímikeq yíkamma képuyeq moyámmá kémayeq káqo-kayukama ummaa-yátááqá yimíyábámá mirá-yútíq-yátááqátábámá íma kétune. ímiye. aati-aatimá keráwáqá mirá-qtataariq íoro. 16 miráimanibo keráwáqá Îtu Káríqton-annabi máatababoaq tú-tiqa í-yátááqá kémayeqa minnáyabama netuq-áímmá ítero. ímibo. yemá Îtu Káríqtoni áwîqtababoata keráwáqá tú-tiqa í-yátááqá kétimiyaqa keráwáqá Áánûqtuni áwîqa múte yaúyóro.
17 Áánûqtuma maa-márábí-káyúkámá yainaí-kánááráqá áqnáabaqa wemá wení waayúkama yainániye. miráinana Áánûqtuni yainaí-yátáákómá keqtááráq áaimma atáínanama mi-káyúkámá náayuwabi wení átê-wataama íma itáíq-itaiq kéo-yuraq nói-qtataaraq pááq íníyô? minnáyaba Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáágómá kétiye:
“Áánûqtuma íráqô-kayukama mamá atóbamayikanimma
íma oyaaq kéimanibo
mi-káyúkámá náayuwabi kúmiq-yataariq éta
Áánûqtukaq itáíq-itaiq íma kéo-yuraqa
nói-qtataaraq pááq íníyo?”
téna kétiye. 18 missing?
19 miráinaq keráwáqá náayuwabi Áánûqtuni aúyánámmá wárâaqtababoaq tú-tiqa kémayeqa arutáina-yataariq íq-iq oro. keráwáqá kenamáárîq tarôq umátíkarai-nakomma améraq weqtábá kamuqá ítáaro. wemá wení timá akoqnáá umákain-aimma aati-aatimá mirá kéiye.

5

1 Îtuni waayúkabimma kawáá-wáyúkámá máa-yugaraq íbêqa kemá kétima-timune. keráwáqá oníq umá kemá Îtuni waayúkaraqa kawáá-náqá máune. Îtu Káríqtoma aú-aiqa matáimma kemá aónaraune. ánibo wemá yauwéqma kumínaqa kegáráq wení tágama-yataaqa yáíkaaq umá mayánúne. 2 Áánûqtuni tipi-típiraa-kayukama wemá keráwáqá tímikaimma yabíqyíkáaro. mirá kéeraq minnáyaba timuqá márâaro. Áánûqtuma tímikai-mayaima kémayeraq paá móneqtaba íma mi-máyáímá mayánômanibo karuwaaq umá máyáaro. 3 kawáá uváyíkaiyaq-kayukama yemmá íma akoqnáá-aimma téq wakúyikanomanibo keráwáqá máqte-qtataaqtabama yeqtí awaméqá máiyatawaq yegáráqá keráwáqá íyaniq umá móraiq oro. 4 miráinana anómma kawáá-náqá Îtuma kumínaqa keráwáqá anómma yabíkáa-kayukati íráqô-meyamma kámokaa umá áwáarara káina-kamoqa mayaíyana mi-kámókóní áwáarara káina-yataakoma íma ayumíniye.
5 maabugô, keráwáqá waayúka-uraqti náápaakon aménáápáqá máero. keráwáqá máqtemma keqtí tíwîqa márúte móra-mora-yuti timénáápáq maréraq móra-mora-yuti kaqtó-naqa máaro. minnáyaba Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye:
“mi-káyúkámá yeqtíwîqa yanaa múte yaúyo-yuma
Áánûqtuma kéyiweqtaimanibo
mi-káyúkámá yeqtíwîqa márúte yúwáa-yuma yemmá
Áánûqtuma wení íráqô-qtataakomma kéyimiye.”
téna kétiye.
6 miráinaq keráwáqá kenamáárîq Áánûqtuni akoqnáá-ayaakoni aménáápáq maráiyana wemá tirái-kanaaraqa keráwáqá múte yauwíniye. 7 wemá keráwáqá áyaqa kétimiye. miráinaq keráwáqá wemmá ayuwáiyanama keráwáqtí taíbaq-tuyanamma paá mayániye.
8 arútama kéiteraq yokaa oro. áwáábiq-araayakoma uréire kéena wemá upúqma nánîq-qtataaqtaba abáá iníkáá umá keráwáqtí namuro-náqá Tááqtaama mirá kéiye. 9 miráipoaq keráwáqá itáíq-itaiq í-yátááqtábámá akoqnáá kéeraq wemmá awéqtátuwaaro. taákaq márâaro. Îtuqtaba keráwáqtí tíbâqawaayuma mimórá-yú-áíqá í-yátááqá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqátábá kémayaae. 10 keráwáqá maami-tú-tíqá í-yátááqá pááqya-kanaama paá máyáaro. miráitana mikáké Áánûqtuma íráqô-qtataakoni áaikoma keráwáqá mamá akoqnáá umátikena abaúmma ánûqa yamátikaniye. wemá keráwáqá mamá mútûq íráqôniq umá ánataniye. Áánûqtuma wení

watúq-watuq umá tágama-yataaqa Îtu Káríqtogaraq yagaroqtamá yáíkaaq ígáae téna keráwáqá tááyaraiye. 11 Áánûqtukaq máqten-akoqnaama wáiye. miráuma waíno.

12 Táératima maamin-áwááráq-áúbámá kennámá agatáiye. Îtuqtaba wemá ketí timatíbáqáwáámíye. maamin-áúbágómá keráwáqá umá tíqtaaiq ínîqtaba keráwáqtôpaq yuwáuyana kéwiye. mi-kánáágómá Áánûqtuni íráqô-qtataakoqtaba árain-aimma kétiye. miráinaq keráwáqá maami-kánáágómá yaqtóráaro.

13 keráwáqtí tíbâqawaaraa-kayukama maakáqá Pébírônikaa-marukaq máa-yuma keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáawana kéwiye. Áánûqtuma keráwáqá aúyakainiq umá mimóráíq umá yemmá aúyakaiye. ketáanikoma Máákigaraq keráwáqtôpaq miráo-maarao-aimma yúwáitana kéwiye. 14 keráwáqá wenaónénê-wenaone kéeqa móra-mora-yuma tiyááma wenamíkanamin éraq tótó umáyíkáaro.

kaayoné-yátáákómá keráwáqá máqtemma náayuwabi Îtu Káríqtoni waayúkabi máa-yubaq waíno.
kemá Pítaae.

2 Pítaa
náayuwabi Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq kéo-kayukayopaq Pítaama anaaékaq-aubama agatáiye.

1 kemá Tááímoni Pítaa mórama Îtu Káríqtoni kaqtó-naqa máunana kemmá wemá timátíkáitaq mi-káyúkámá yemá náayuwabi ketáátê mimórá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa matááe. ketibotáámá Áánûqtugaraq keqtáámá mamá atóbamatikanin-naqa Îtu Káríqtogaraq yenákámá kateko kéoyaqtababoaqtaa ketáámá itáíq-itaiq umá yáqtorai-i-yataaqa kémayaunatae.

2 Áánûqtuni íráqô-qtataakoma taíbaq uyátá-maqma wení kaayoné-yátáákókáráq mayaígáae téq kétune. maami-kááyáq-yátááqá Áánûqtugaraq ketáái uyátárain-naqa Îtu Káríqtoma yenákátí uyátá-maqma itaí-yátáápíké kéiye.

3 Áánûqtuma wení aokaq-ákóqnááráké ketáámá weqtábá aokarîq umá mánatae túnnataama kétimiqtaae. áqnáabaqa wetábá wení itaí-yátááqá keqtáámá tímikaiqtaae. wemá keqtáá tááyaraitana wení arútái-qtataakoma keqtáámá wenôpaq yabitiráiye. 4 mikákémmá keqtáámá wení anómma timá akoqnáá umákain-aimma tímikaiye. maami timá akoqnáá umákain-ainapoma ketáái túgoni akaí-yátááqá waraíyábá puí-yátááqá yínaqtaama ketáámá yubíqtuwe kóonunatae. maami puí-yátááqá minnáe. Áánûqtunopakemma nékaq mánoe. Áánûqtuma keqtáámá wení aokaq-ááíkákékáráq tímikaiqtaae. 5 miráuma keráwáqá itáíq-itaiq kéeraq yaqtóráaro. keráwáqtí itáíq-itaiq í-yátáákómá arutáina-yataakaq arúbainana arutáina-yataakoma itaí-yátáákáq arúbaaro. 6 ánibo keráwáqtí itaí-yátáákómá maan-ááikáq arúbaaro. minnâ keráwáqtí túgoma íráqô-tuyanamma mamá arutáiyana waraíno. mirá kéeq keráwáqá akoqnáá umá máaro. ánibo keráwáqá mirá kéeraq Áánûqtuqtabama aokarîq umá máaro. 7 mirá kéeraq Îtukaq itáíq-itaiq o-yúmá tirummá yímero. ánibo mirá kéeraq káqo-yugaraq tirummá yímero.

8 keráwáqá maami-qtátááqtábámá anóniq-anoniq umáe kéuiyanama ketáái uyátárai-naqa Îtu Káríqtoqtabagaraq keráwáqtí itaí-yátáákómá uyátá-maqma anóniq umá abarokáq íniye. minnáyababoaq keráwáqá káqo-yuma mamá íráqôniq kéumayikaiyana keráwáqtí íráqôn-aaikoma arammá íma abarokáq íniye. 9 náawabi wemá mirá íma ínna-waigoma wemá miráuma aúramma karoparáin-nakoma nékaq wái-qtataaqa íma aónai-nakaa kéiye. wemá Îtu Káríqtoma wení arunóbáqá tete umáraa wení kúmiq-yataaqa watúwáiqtabama awimmá kégamatuwaiye. 10 miráinaq ketíbâqawaayuo, keráwáqtí íráqón-aainapo Áánûqtu áraimma keráwáqá tááyarena aúyaqmakainiq umá káqo-yuma yiráátinoqtaba maqmá aónaarao. mirámô keráwáqá éqa aammá íma arábanoe. 11 miráinaq Áánûqtuni watúq-watuq umá wái-marupaq keráwáqtí uínô-kanaama pááq ínana keráwáqá kanaaráq paá uínoe. mibáqá ketáái uyátárai-naqa keqtáá mamá atóbamatikanin-naqa Îtu Káríqtoma kéyabi-iye.

12 miráinaq kemá maami-qtátááqtábámá keráwáqá ókaraq timá taáqa yoránúne. keráwáqá áqa ítareq árain-aimma matáaqtaba kéyaqtoraamanibo 13 kemá maa-márábímmá máeqa kemá keráwáqá taáqa timá yoránáae téq túyánámmá kéitaune.

14 kemá itáunama maamin-námmá pááqya-kanaabimma mamá paábaq maránúne. maamin-námmá ketí túmiye. minnáyaba uyátárai-naqa Îtu Káríqtoma timá tímikaiye. 15 miráuma kemá maami-qtátááqá wannaabí kágayaunama kemá púyônaqa keráwáqá íma tiwimmá kaaro.

16 ketáámá áqa keráwáqá Îtu Káríqtoqtaba wení akoqnááyaba timá tímikaunatae. ketáámá keráwáqá timá-timeq wemá yauwéqma kumíniye. miráunama min-áímmá íma maníqá wáimanibo min-áíkómá áraimma pááq ínîn-aine. ketáámá kenamáárîq Îtuni anó-qtataaqa aónaraunatae. 17 ketáámá wemmá aónaunana tágama-yataakaraq yaagumá Áánûqtuma aboánôpake matáiye. ánibo aamá mú mikákáá yanaapáq tágama-yataapike kemá itáunana wemmá timá ámikaiye: “maamin-náqá kenamáa tíkái-ketaanikoe. weqtábá timuqá kémaraune.” téna aagómá tiráiye. 18 ketáámá Áánûqtuqtaba aokaq-ánúráqá wetê mibáq yagaroqtamá máqe-urauna-yutaa min-áágómá Áánûqtuni márûpake timmá ítaraunatae. 19 maami-qtátááqá ketáámá káoneqtaa ítareqtaaboaqtaa Áánûqtuni amuné-wáyúkátí yáama naayóbáqá tirááqtabataa akoqnáá umá itáíq-itaiq kéunatae. yeqtí yáayabama túyánámmá ítáaro. minnáma miráuma ketáái kumayuq-márábí ómmá kamá tágainikaa kéiye. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aimma yorautíq-yorautiq kéiyanawaqa iraqtáiraqtama nokáápaq áwáarara kai-kíyókógáráq tirunóbáqá kamá táganiye. 20 ááqibo maannáma taákaq máráaro. Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikon-aaimma Áánûqtuni agamatá-kánnáábí wáimma

máqte-kayukama yenamáa íma kanaaráq itánoe. ímiye. 21 mi-kátáámá Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráámma yeqtí yúyánápíkémmá íma tiráane. ímibo Aokaq-Áágómá yemmá yíwáqnaa itata Áánûqtuni aúyánápíké tiráane. miráipoata máqte-kayukama yenamáa wenáaimma íma kanaaráq itánoe.

2

1 Áánûqtuni amuné-wáyúkátí kanaaráqá yaímma kaaqaari-ámúné-wáyúkágáráq máqe-uraane. móraiq umá keráwáqtí aúkáapimma kaaqaari-yíráátí-wáyúkámá yínoe. íma árai-kataama maméta yínoe. maamin-áínápó yemá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yáqtorai-yataaqa yawarápanoqtaba maqmá aónanoe. anó-nakoma kaapaq-yátáq yeráwáqá mayánîq uráiqtabama wemmá mamá aúyoqtuwanoe. yemá mirá kéeta yemá páátákáá yawarápaginiye. 2 miráimanibo taígani-kayukama yeqtí kebó-yátáákóní aammá waránoe. waayúkama kebó-yátááqátábóata yemá Îtuni árain-akoqtaba timá táíq ínoe. 3 mi-káyúkámá keráwáqtí móneqtaba kéyikainataboata yeqtí yúyánápíké kaaqaari-áímmá tínoe. miráimanibo naayóbáqá Áánûqtuma mirá-káyúkámá mamá yawááq-umayikaraipoana yemmá Áánûqtu yawarápaniye.

4 ítáaro. kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake kúmiq-yataariq owana Áánûqtuma yemmá áitanobaq mamá iyúkaiye. mibáq yemá kumayupí ánná kúyikaitata máae. yemá mibáq matúq-matuq kéiyan-awaataq yainaí-kánáámá kumíniye. 5 mi-káyúkámá naayóbáqá Nóaani kanaaráqá yegáráq Áánûqtuni yainaí-yátáápíkémmá íma yubíqtuweta kóuraane. ímibo waayúkama táíq umá máqe-uraawanaboana Áánûqtuma maa-márábímmá nonápó mamá yawááq-uraiye. maami-nómmá aúgipikemma paá Nóaagaraq abapaké kaayaqá wení aara iyápógaraq Áánûqtuma mamá atóbamayikaraine. Nóaama waayúkama Áánûqtuni watáama arutáinaiq ínôqtaba timá yímikaitababoana Áánûqtu wemmá mamá atóbamakaraine.

6 anó-maruqa Tótômabakaraq Komóraabakaraqa Áánûqtuma iranápó yawarápatukaine. waayúkati tái-aaiqtababoana wemá mirá-uraine. mirámô uráimma tái-aaimma tarôq o-káyúkáráqá nóinawabi abarokáq ínîqtaba awaaméqá wáena kéyiraatiye. 7 mi-kánááráqá Áánûqtuma Arótimma mamá atóbamakaraine. Arótima íráqô-napoana waayúkama maami-kááyáq-márúkáqá kebó-yátáárîq oqtábámá wemá ôriq umá arummá umáyíkaraine. 8 min-íráqón-náqá Arótima wemá mi-káyúkátí aúkáapimma máitana Áánûqtun-aurakaqa wení otaammá íma wáqe-uraimma mi-tái-wáyúkátí táwî-aaimma máqte-tupaama káonena kéitena wemá mamá aú-aiqa matáine. 9 miráimanibo uyátárai-nakoma íráqô-kayukama yemma makáqma aónai-yataakoma yaútûraa kéumayikaitanama wemá mamá atóbamayikaniqtaba kéitaiye. wemá tái-wayukama yemmá tái-meyamma yímíqme kéuwinana min-áwáátáqá yainaí-kánáámá yínîqtaba kéitaiye. 10 áqnáabaqa wemá mi-káyúkámá tái-kebo-yataaqtaba yúránánnámá káeta Áánûqtuni náápaaqtabama yeqtí yúyánápímmá téta “paá pááqya-qtataare” téta te-yúmá yemmá áqnáabaqa tái-meyamma yimíniye.

maami-kááqáárí-yíráátí-wáyúkámá íma ikatîqa éta yeqtí yúma múte kéyauyoe. yemá tágama-yataaqa Áánûqtunopake máyáa-yuma yemmá anón-aimma téta agamá kautíyábámá íma ikatíq kéoe. 11 kaqtó-wayukama Áánûqtunopakemma yeqtí akoqnáágoma uyátá-maqma anómma kaaqaari-yíráátí-wáyúkáyábámá wáimanibo yemá uyátárai-nakon aúbáqá anón-aimma téta agamá kautínôqtaba kaqtó-wayukama uyátárai-nakoni akoqnáágoma mú mikákáá uyátá-maqma wáipoana wení kaqtó-wayukama yeqtí akoqnáágomma wenaúbáqá aráátiyaba ikatíq kéoe. 12 maami-káyúkátí yáaikoma miráuma abááq-wáíwákóní yáaikoraa kéiye. yeqtí yúwaraikoni áaikoma minnáe. yáqtoketa kéyikamoe. yemá íma ítáa-qtataaqtaba anón-aimma téta agamá kégautoe. ánibo yemá abááq-wáíwákóráá umá yemá yawarápaginoe. 13 yemá yeqtí tái-aaiqtabama yú-tiqa í-yátááqá mayánoe. yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá kéwareta yeqtí kebó-áímmá abarokáq tarôq kéoe. mi-káyúkámá yemá kaayaq-yóyáúkáráq máa-yuma keráwáqtê yagaroqtamá aáwaqa kéneqa keráwáqtí tigae-yátááqá yemá mamá kétimewata keráwáqtí aáwakaqtabama táwî-aaimma óq-waayukama kéte. 14 yemá paá aaranaatê kúmiq-yataariq kéeta yemá yeqtí yúgoni akaí-yátááqá waránôqtabama aati-aatimá íma kanaaráq yimuqa yaráiye. yemá aqnú-káyúkámá yemmá makátêwata yetê yagaroqtaréta yeqtí tái-amma kéwaraae. yemá aúyababa-araaq-wayukama máawana Áánûqtuma yemmá yawááq kéumayikaiye. 15 yemá arupú-amma yuwéta aammá arábaraae. íbêqa yemá Pótorimma áanima kaaqaari-ámúné-náqá Péiraani aammá kéwaraae. min-nákómá wemá otaammá kúyôqtabama móneqa mayéwaine. 16 minnáyabama Áánûqtuma wemmá aamá awáágúraiye. wemá oótiraa-kakomma waayúkati yáama ámitana mi-kákómá Péiraamma aa urápíké watáama timá ámikaine. ánibo Péiraamma timá ámínanawaq wení aíbôq-aaimma “yuwaíno” téna mi-kákómá timá

ámitana tiráine. 17 miráimanibo maami-tái-wáyúkámá keráwáqtí aúkáapimma yeqtí aíbôq-aaimma íma kéyuwaae. maiq-nómmá káqnáginikaa umá mirá kéoe. konnámá uwáá yoqmá móra-mara íníkáá umá yemá mirá kéoe. kumayupí maragómmá mémánóbáqá Áánûqtuma yeqtí márûqa yokaa kéumayikaiye. 18 yemá yeqtí tái-aaiqtabama anókaq ááyama téta yúma mamé uí-áimmá kéte. yemá náayuwabi tái-amma paábaq yuwánéta maqmá aónaa-yuma yemá yúránánnámá aí-áimmá téta makáqma kéyimonaae. 19 yemá yú awaatuqmá paá umáginon-aimma kétemanibo kúmiq-yataakoni akoqnáágoni aménáápáqá ánná-wayukaraa umá mááe. ítáaro. móra-yataakoma waayúkagomma uyátena wení akoqnáágoni aménáápáq yiwíqma yíkáimma mi-káyúkámá íma yú awaatuqmá paá kéumagoe. ímiye. yemá mi-qtátáákóní ánná-wayuka mááe. 20 waayúkama ketáái uyátárai-naqa mamá atóbamatikanin-naqtaama Îtu Káríqtomma kéitetaboata táwî-aaikoma yemmá yaútûma ikúyikainabike yubíqtuweta kóíya-yuma móragaraq maami-táwí-ákómmá íma ayuwáiyana yemmá uyátaino. 21 mi-káyúkámá náayuwabi yemá Áánûqtuni arútáin-aqtaba íma ítáa-yuma yemmá uyátá-maqma taíbaq paru-yátáákómá kéyimiye. yemá wení arútáin-aqtaba kétetamanibo wení aokaq wakúyikarain-aipikemma yinaaéma kéo-kayukayabama paru-yátááqá íyiminiye. 22 mi-kátáámá naayóbáqá tiráan-aimma yeráwáqtábá wáiye. minnâ

“iyákómá yeqtí múmá yauwéqma kéiye.

ánibo pógoma nommá pétuwetama

yauwéqmeta yobí kowammá wáékááq-waekaaq kéoe.”

téna min-áimmá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí kétiye.

3

1 ketí tíkáin-aanabo, maaminnáma ketí anaaékaq-aubae. maami-kááyáq-áúbánápómá arutáinaiq ínôqtaba kemá keráwáqá túyánámmá ítama arupú ígáae téq kétune. ánibo ketáái uyátárai-naqa ketáá mamá atóbamatikanin-naqa Îtu Káríqtoma wení timáyíkarai-kayukati yáanapo keráwákáq timá tímikain-aimma taákaq maraígáae téq kétune. 2 missing?

3 áqnáabaqa maannáyaba taákaq máráaro. aqtó-kánááráqá yaímma-wayukama paá yeqtí yúgoni akaí-ááimmá waránoe. yemá keráwáqá aábê-aimma timá-tiketa 4 maará téta tínoe: “wemá ‘yauwéqma kumónúne’ téna aamá timá akoqnáá umákaimma íyabiyo? náakaraq máiyo? ketibotáámá áqa puyéqéta owana máqte-qtataakoma maramá pááq kéitana wáqe-uraimma móraiq umá wáiye.” téta yemá tínoe. 5 miráimanibo maami-káyúkámá naayóbáqá Áánûqtuma aamá kétitana maa-márámá pááq uráiqtabama yemá yaákaq ínôqtabama íma kéyikaiye. nokáké maramá tarôq umáráitana maragómá nopíké utaráiye. 6 naayóbáqá maramá tarôq umákaitana ayáqtáá-kanaama kóitana anaaékaqa Áánûqtuma nommá yúwáitana auténa maa-márámá yawááq-urena miráuma naayó-márágáráq wení tái-wayukagaraq yawarápatukaiye. 7 íbêqa Áánûqtuma wemá yainaí-kánáyábá awé kéiye. wemá maa-márágáráq wíyôpakaraq wakúyikainata mikáq máiyana min-áwáátáqá yainaí-kánáámá pááq íniye. mi-kánááráqá wemá maa-márágáráq wíyôpakaraqa iranápó yawarápatuwainata tái-wayukama yemmá yainéna mamá yawarápamayikaniye.

8 tíkáin-aanabo, maannáyabama íma tiwimmá kaaro. ítáaro. móra-wagaagaraq taígani-karitimaatima (1,000) uyátárai-nakotema móraiq kéiye. wetábámá taígani-karitimaatigaraq (1,000) móra-wagaagaraq móraiq kéiye.

9 uyátárai-nakoma wení timá akoqnáá umákain-aiqtabama íma káwikaiye. yaímma-wayukama mirá téta yúyánámmá kéitaamanibo wemá íma káwikaiye. ímibo wemá aú pukáipaq awé i-náqíye. ánibo wemá waayúkayaba yeqtí kúmiq-yataapike waeraígáae téna yiwé kéiye. yemmá yawarápaiyabama íma kákaitanaboana Áánûqtuma yiwé kéiye.

10 miráimanibo uyátárai-nakoni yainaí-kánáágómá miráuma moyán-nákáá umá “íma kumíniye” téq túyánámmá itáiyan-awaataq kumíniye. mi-kánááráqá wíyômma anókaq áama káayena panane umáginiye. aabaúgógáráq wiyókágáráq wíyôkogaraq iramá kamá káuma ánataginoe. maa-márágáráq máqte-qtataakaraq maa-márábí wáimma iramá kamá káuma ánataginoe.

11 keráwáqá itáiyana máqte-qtataakoma miráuma ánataginimma íbêqa keráwáqtí táaikoma náaraq íníyô? Áánûqtuqtaba aokaq-wáyúkámá wenáwîkaq máqte-qtataariq oníq umá keráwáqá mirá-oro. 12 keráwáqá mi-kánááyábá awé kéeqa mi-kánááyábá kumíkáae téraq keráwáqtí mayaígómmá mirá-oro. mi-kánááráq wíyômma iramá kamá káuma ánataginana aabaúgógáráq wíyôkogaraq wiyókógáráq iramá kamá yaeq-yaeq umáginoe. 13 miráimanibo “aúge-kiyokaraq aúge-maragaraq wániye” téna Áánûqtuma keqtáámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaae. mibáqá máqte-qtataakaraq máqte-kayukagaraqa Áánûqtun-aurakaqa kateko umá mánoe.

14 ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá mi-kánáámá awé kéeqa móra-mora-yuma kaayoné-yátáápí máero. Áánûqtumma ôriq umá timuqá marakaíyábá maqmá aónaaro. kúmiq-yataariq í éq otaammá íkuinoqtabama maqmá aónaaro. 15 taákaq máráaro. ketáái uyátárai-nakoma keráwáqá mamá atóbamatikaniqtaba kákaitana wemá aú púkáipaq awé kéiye. ketáái tíkái-tibaqawaaraa-naqa Póroma maaminnáyabama keráwáqtôpaq Áánûqtuni itaí-yátáápíkémmá áqa agamá tímikaiye. 16 Póroma wení máqten-aubabimma uyátárai-nakoni yauwéqma kumínî-kanayaba kágayaiye. yaímma-yataaqa agatái-waigoma ítama tágaiyabama íma oyaaq kéiye. yaímma-aama íma ítáa-kayukama yemá Îtukaq itáíq-itaiq íyábámá íma akoqnáá kéeta wenáagomma wáeqma kaaqaari kéte. káqon-aikaraq Áánûqtuni watáama agamatá-kánnáábímmá kaaqaari tirááe. mirá kéeta yemá yanamáárîq yeqtí yúraqa yawarápai-yataaqa mamakááe.

17 ketí aanábó-wáyúkáo, keráwáqá áqa minnáyaba kéitaae. miráinaqa atéráaro. Áánûqtuma keráwáqá abaúmma ánûqa yamátikai-qtataapikemma káqo-kayukama íma iyuwáiyatawaq yemá yeqtí otaakáráq íarutainiq íya-qtataaqnapoma keráwáqá íyabitero. 18 ímibo uyátárai-naqa Îtu Káríqtoni íráqô-qtataakoqtabagaraq itaí-yátááqtábágáráq ítame uíq-uiq oro.

wekáqá tágama-yataaqa íbêqa aati-aatimá wáimma watúq-watuq umá wániye. miráuma waíno.
kemá Pítaae.

1 Yóáane

1 Aagómá maa-márámá íma pááq uráitana wemá máqe-uraiye. ketáá wenáama ítareqtaa
wemmá ketáái túrannapotaa aónareqtaa tiyáákakeqtaa wenaneqá ánêkukaunatae. Aagómá
wenáaimma matúq-matuq umá mái-auwaraimma wáiye. 2 maami matúq-matuq umá mái-
auwarai-naqa wemmá ketáá aónaraunaboaqtaa ketáá keráwáqá kétima-timunatae. Îtu Káríqto
matúq-matuq umá maí-auwarai-naqa naayóbáqá aboátê máqena wanamáárîq kumma
tiráátiraiqtaae. 3 miráipoana ketáá móra-tuyanakaq ketibotêtaagaraq wanáaniko Îtu Káríqtogaraq
yokéqtaa nóinabi aónareqtaa ítarauna-yataaqa timá tímikaunatae. ketáámá kétima-yimunataama
minnâ keráwákáráq mimórá-túyánákáq maraígáae téqtaa kétunatae. 4 keráwáqtí timuq-
yatáákómá mútûq pááq íniye téqtaa maami-qtátááqá keráwáqtôpaq kágayaunatae. 5 ketáámá
maamin-áímmá Áánûqtuni áanikonopake ítareqtaa keráwáqá kétima-timunataama minnâ miráuraiye. Áánûqtuma ómmá máiye. wepímmá móra pááqyamma íma kumayuq-yátááqá wáiye.
6 abo ketáá téqtaa “Áánûqtugaraq móra-tuyanakaq kémaraunatae” tennatáámánibo ketáá
kumayuq-ápí Áánûqtu íma máikaq uréire kéeqtaa minnâ kaaqaarimá kéteqtaa íma árain-
apimma kémaunatae. 7 aanibo ópí tágaipin-amma Áánûqtu máikaq uréire kéeqtaa miráonataama
ketáámá kímora-tuyanakaq maqmá yáátáá kéumayaunanataa áanikom Îtuni naaegómá ketáái
kúmiq-yataaqa tete umá ketirunóbáqtáá mamá aúgen-auge kéumatikaiqtaae. 8 “kepíqtáá íma
kúmiq-yataaqa wáiye” tennatáámá minnâ kenamáárîqtaa ketáái tíyakomma kaaqaari kétima-
kaunananata árain-aain-aimma kepíqtáá íma wáiye. 9 ketáá Áánûqtuma paá timá ámenunataama,
nói-kumiq-yataarirabi ketáámá uráunataama miráinana wemá ketáái kúmiq-yataaqa mamá
awikáqtuwainanama ketáái kúmiq-yataakoni anónnáma íma paá wániye. Áánûqtu aati-aatimá
yabíqma kateko umá máinapoana ketáái tái-yataaqa wemá tete umá tirunóbáké paábaq
kématuwena aúgen-auge kéumatikaiqtaae. 10 Áánûqtu maará kétiye. “máqte-kayukama kúmiq-
yataariq urááe.” téna kétiye. ááqibo ketáá téqtaa “kúmiq-yataariq íuraunatae” téqtaama aanibo
min-áímmá minnâ “Áánûqtuma kaaqaari-náré” téqtaa kétunanataa Áánûqtuni watáagoma
kepíqtáá íma kéwaiye.

2

1 pááqya-noiyapo, kúmiq-yataariq íigaae téq kemá maami-qtátááqá kágayaune. ááqibo kúmiq-
yataariq íyana móra-nakoma tíwáqnaa ínîn-naqa Îtu Káríqtomiye. wemá wenamáa íma kúmiq-
yataariq uráibo kateko-yátáákón áai-nakoboana ketáái táayabo ínîn-naqa máiye. 2 kenamáa
ketáái kúmiq-yataaqtaba ípukaibo máqtemma maa-márábi-káyúkátí kúmiq-yataaqtaba pukáiye.
miráipoana Îtuma ketáái kúmiq-yataakoni ápéqa máiye. 3 Áánûqtuni ámáan-aimma itéqtaa
miráonataama ketáámá áraimma kanaaráq aónanunatae. Áánûqtumma káonaunatae. 4 móra-
nakoma téna “kemá wemmá aónaraune” ténamanibo wenámáan-aimma iténa mirá íkéena
wemá kaaqaari-náqá máitana árain-aain-aimma wepímmá íkéwaiye. 5 ááqibo móra-nakoma
wenámáan-aimma iténa mirá kéitanama wepímmá Áánûqtuni akaí-yátááqá ógiqma pááq
umá wániye. 6 móra-nakoma téna “kemá wepí kémaune” ténama wemá Îtu Káríqtoma
máqe-urainikaa móraiq umá maíno. 7 tíkái-kayukao, kemá maan-ámáán-áímmá íma aúgen-
amaan-aimma kágatimune. ááqibo maaminnâ naayón-ámáán-áímmá kágatimune. keráwáqá
naayóbáké ítameq utáámibo 8 maamin-áúgén-ámáán-áímmá áraimma Îtupi miráurainikaa
umá íbêqa keráwápí mirá kéiye. kumayuq-yátáákómá kéyatamakitana ókómá keráwápí
ógiqma pááq umá wáipoana mirárárá umá maamin-ámáán-áímmá aúgema wáiye. minnâ
árain-okoma íbêqa kétagaiye. 9 móra-nakoma téna “kemá ókóní aapí kémaune” kétenamanibo
Îtu Káríqtomma arummá amî-naqa áyámma kéumakenama wemá paá kumayupí máiye.
10 ááqibo wení ábâkoraa-naqa Îtu Káríqtomma arummá amî-nakomma kákainanama ókóní-aapi
kémaitana wemá waayúkama otaa-qtátáárîq íkéumayikaiye. 11 ááqibo wení ábâkoraa-naqa
Îtu Káríqtoni aanábómá áyámma kéumakenama kumayupí kémaiye. kumayuq-yátáákómá
aúramma kégaropa-makaipoana wemá náakarabi uréire kéena íkaonaiye. 12 pááqya-noiyapo, Îtu
Káríqtoma keráwáqtábá pukáipoana keráwáqtí kúmiq-yataaqa áqa mamá yukéna awikátukaiye.
13 ketibóutaao, áaimma áqtaraikake máqe-urainaqa Îtu Káríqtomma wemmá káonaapoaqa
keráwáqtôpaq kemá kágayaune. maabuibóákaao, keráwáqá mamá Táí-nakomma márûte
yukáápoaq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. pááqya-noíyapo, keráwáqá ketibotáá Áánûqtumma
káonaapoaq keráwáqtôpaq kemá kágayaune. 14 ketibóutaao, áaimma áqtaraikake máqe-urai-
naqa Îtu Káríqtomma wemmá aónaraapoaq keráwátôpaq kemá agatáune. maabuibóákaao,

Áánûqtun áabi keráwáqá akoqnáá uréq Táígo-nakoma uyáqtá-maqma máápoaq keráwáqtôpaq kemá agatáune. 15 maa-márágón áaikokaraq maa-márábi-qtátáátábágáráq ítikaino. móra-nakoma maa-márábín-ámmá kéwaraitanama ketibotáái akaí-yátááqá arupimmá íma wáiye. 16 wenaúgon amuq-yatáákáráq aúrananna aí-yátáákáráq aweké kuí-yátáákáráq Áánûqtunopake íma iráibo mirái-qtataaqa maa-márábíké-qtátááré. 17 máqtemma maa-márágóní waayúkama yúrananna káetama maami-qtátáákáráq maa-márágóní waayúkagaraq paábaq yátamakinoe. ááqibo móra-nakoma Áánûqtun aúyánámmá waránama matúq-matuq umá paá mániye. Îtu Káríqtoni webóé. 18 pááqya-noiyapo, maannáma aqtó-kánááráq íye. keráwáqá ítaraae. Îtu Káríqtoni anómma webó-náqá íniye. íbêqa netuqyaa Îtu Káríqtoni webó-wáyúkámá áqa irááe. miráitaqtaa káonaunatae. mi-kánáámá aqtó-kánááráq íye. 19 Îtu Káríqtoni webó-wáyúkámá yaímma keqtáábíké kóuraamanibo yeráwáqá íma keqtáárá umá máqe-uraae. yeráwáqá keqtáágáráq móra-yuyanakaq marétaraatati ketáátê máneta oné. ááqibo tiyuwéta keqtáábíké káouraapoata íma ketáái árai-kayukama kétiraateqtaae. 20 ááqibo keráwáqá máqte-kayukabike Aokaq-nákómá tiwíkaipoaq máqte-qtataaqa áraimma kéitaae. 21 árain-aain-aimma íma kéitaawapoaq íkagatimunabo árain-aain-aimma keráwáqá áqa kéitaawapoaq kemá kágatimune. keráwáqá kéitaae. árain-aipikemma móra kaaqaari-áímmá íma kanaaráq pááq kéiye. 22 nááwaq kaaqaari-náqá máiyo? “Îtuma íma Káríqtoma máiye” téna aboáqtábágáráq áanikoqtabagaraq wakaráína-naqa wemá kaaqaari-náqá Îtu Káríqtoni webó-náré. 23 náawabi Áánûqtuni áanikoqtaba wakaráínama Áánûqtu wetê ímaipoana kéqo-keq-yataariq íumakaniye. náawabi áanikomma arummá kámenama aboámá wetê máiye. 24 aamá áaimma áqtaraikake ítaraamma tirupi yuwáíyana maíno. tirupi yuwáíyana kémainaraq keráwáqá móra bi áanikopikaraq aboápíkáráq mánoe. 25 Îtu Káríqto timá akoqnáá umá tiráiye. “matúq-matuq umá mái-auwaraimma timínénataa keqtáámá timá akoqnáá umátíkaraiqtaae. kaaqaari-wáyúkámá keráwáqá árain-apike 26 tiwíqma paábaq tiyuwánéta kéoe. minnáyaba kemá kágatimune. 27 ááqibo Aokaq-Áágómmá tímikaitana paá keráwápí ku máipoaq keráwáqá káqomma tirááti-naqtaba ítikaniye. wenaméa máqte-qtataaqtaba kétiraatena kétima-timenataa aanibo nóinabi kétiraatena kétima-timenataa iqtáámá árain-aain-aimma wáiye. kaaqaari-áímmá íma wáiye. ááqibo Aokaq-Áágó nóinabi tiráátiniq umá Îtu Káríqtopi máero. 28 pááqya-noiyapo, Îtu Káríqtopi kémaiyana wemá yínaqtaa wemmá káoneqtaama mikáq wenaúbáq tigae-tigae íéqtaa kanaaráq itó-uma mánunatae. 29 keráwáqá aónaraae. Áánûqtupimma kúmiq-yataaqa íma wáiye. kateko-yátáákón áaimma máiye. móraiq umá kateko-yátáákón áai-kayukama yeráwáqá Áánûqtu aúgemma maqyíkáraiye.

3

Áánûqtun-araabitie.

1 keqtááyábá akaí-yátááqá abó “íráqône” téqtaa ketáámá wenáraabitie tenúnatae. miráipoata yeráwáqá Áánûqtuma íkaonaapoata maa-márábí-káyúkámá ketáágáráq ítimonaraaqtaae. 2 tíkái-kayukao, íbêqa Áánûqtuni áráabititaa máunataamanibo anaaékaq nóikaakanaq mánunataabiyo? íbêqa ketáá íma ítaraunataamanibo ketáá ítaraunataama wemmá aónaraunaboaqtaa weráá umá mánunatae. mikáq wenáaimma mútûq kanaaráq aónanunatae. 3 máqtemmá wekáq yirummá kámeta awé íya-kayukama Îturaa-kayukama yeráwáqá kúmiq-yataakon-aaq ikatéta nékaq mááe. 4 móra-nakoma kúmiq-yataariq kéena wemá aamá aúmatan-aimma kéyawitiye. kúmiq-yataaqa maannámiye. Áánûqtuni ámáan-aimma yawiténama kúmiq-yataaqa mi wáiye. 5 keráwáqá aónaraae. wemá aúgaraq-naqa aúkáimma wemá ketáái kúmiq-yataaqa matuwáínayataba kukáiye. Îtupimma íma kúmiq-yataaqa wáiye. 6 morá-nakoma Îtu Káríqtopimmo kémaenama kúmiq-yataariq íma umáena wíniye. ááqibo kúmiq-yataariq umáena kéwenama wemmá íma ítarena íaonaraiye. 7 pááqya-nóiyapo, móra-nakomma íyuwaiyanawaq árain-apike tiwíqma paábaq tiyuwaíno. náawabi kúmiq-yataariq íumaena wína-nakoma Îtuma kateko umá máinikaa umá mániye. 8 náawabi kúmiq-yataariq umáena wína-nakoma wemá Tááqtaani áaimma kémayaiye. Tááqtaama áqnáabaq áaimma áqtáraikake aati-aatimá kúmiq-yataariq umáena kéuiye. miráipoana Áánûqtun-aanikoma Tááqtaani mayaímá matuwáínayataba kukáiye. 9 ááqibo náawa-naawanabi Áánûqtuma marákáraitanama aati-aatimá íma wení kúmiq-yataariq umáena kéuiye. Áánûqtuni kateko-yátáákón ayu-qtatááqá wepí máipoana wemmá Áánûqtu marákáraitanama kúmiq-yataariq íma kanaaráq umáena kéuiye. 10 miráinaqtaa náayubi Áánûqtuni áráabiti máewata náayubi Tááqtaani áráabiti maíyamma yimónanunatae. náayubi íma kateko umá máeta kúmiq-yataariq umáe uyetáma yemá Îtumma yirummá áme-kayukayaba íkéyikaitata yeráwáqá Áánûqtuni áráabiti íma mááe.

weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá máero.
11 maamin-áímmá áqnáabake minnámo ítaraamma weqtábá kákaina weqtábá kákaina
umá mánatae. 12 ketáá íma Kááinaraa umá mánatae. anómma Táí-nakoni iyápómá
wenábâkomma ikákaimma nôraq itanawáq wemmá ikákaiyo? minnâ wení mayaígómá táígoni
itana ábâkoni mayaígómá íráqôniq itanabóana ikákaiye. 13 ketíbâqawaayuo, maa-márábí-
káyúkámá íyammo kéumatikaiyama íma iyánáaq oro. 14 máqtemma Îtun anaaé wáráá-kayukama
keqtáámá kétikaipoaqtaa aónaraunataama tirun-íyápómá puí-yátáákómmá yátamaqtuweqtaa
matúq-matuq umá mái-auwaraipiqtaa yabékuraunatae. ááqibo náayubi Îtun anaaé wáráa-
kayukayaba íkeyikaipoata yemá puí-yátáápí paá mááe. 15 móra-nakoma náawabi Îtun anaaé
wáráin-abakoraa-naqa áyámma kéumakenama aúyánápí ikámma púímma wemá yíkaminakaa-
nare. keráwáqá aónaraae. waayúkama yíkamiya-kayuka matúq-matuq umá mái-auwaraimma
ímatokaae. 16 maaminnâ nóinabi akaí-yátáákón áaiqtaba tiráátiraiqtaae. Îtu Káríqtoma ke-
qtááyábáé téna pukáiye. miráinaqtaa ketáámá ketáái aanábó-yátábátáá kanaaráq puyónátae.
17 móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqá matokáinama Îtun anaaé wáráa-kayukabike
móra-nakoma náawabi áwáqnaa í-yátááqtábá kákaitana aónaraimanibo weqtábá wenáyakoma
aúyakuraitana íámikaimma Ááníqtuni akaí-yátááqá wepímmá kémaiyo? 18 ketí pááqya-noiyapo,
ketáái tikaí-yátáákómá watáama paá tóyaukaken-aimma íwaino. ketáái tikaí-yátááqá áráimma
yiráátéqtaa máqte-qtataariq ónátae.

Ááníqtun aúbáq ikatîq íena itó-uma akoqnáá umá mániye.
19 máqte-qtataariq onna-yátáákótáá ketáái tikaí-yátááqá áraimma yiráátéqtaa miráona-
yataakotaa Ááníqtun aúbáq akoqnáá umá kanaaráq itó kéunatae. 20 ketáámá kenamáárîq
ketúyánákótáá ketúbi maránímma minnáyabagaraq Ááníqtuma kéitaiye. Ááníqtu
ketúyánákótáá uyátá-maqma máitaqtaa káonaunatae. wemá máqte-qtataaqtaba kéitaiye.
21 tíkái-kayukao, ketúyánákótáá ketúbi ímarainaqtaama Ááníqtuni aúbáq akoqnáá umá
kanaaráq itó-onunatae. 22 wenáman-aimma kéiteqtaa miráonaboanatae aati-aatimá amuqá
maraína-yataariq-aatuqma onanatáámá nói-qtataaqtababi ítáana-yataaqtaa wenôpake paá
mayánúnatae. 23 maaminnâ wení ámáan-aimma mirá-uraiye. áqnáabaqa wenáanikoma Îtu
Káríqtokaq tirummá áméro. ááqibo “káqomma weqtábá kákaina weqtábá kákaina umá
máero.” téna Îtuma wemá timá tímikainiqtaa ónátae. 24 náawabi maami-kááyáq-ámáán-
áíkárátá kéitena miráina wemá Ááníqtupi kémaitana Ááníqtu wepí kémaiye. Ááníqtu wení
Aágoma timá tímikaiqtaama “Ááníqtu keqtáábí kémai íyabiyo” téna kétiraatiqtaae.

4

Ááníqtuni árain-aagogaraq waátâgaraq.
1 tíkái-kayukao, íma máqten-aagokaqa tirummá áméro. maqmá aóna-aona umá aonáiyana
Ááníqtunopake kéi-nare. netuqyaammá kaaqaari-áíkáráq-wáyúkámá maa-márábímmá
uréire kéoe. tái-aagoma yirunóbáqá máitana mipíké tái-aimma kéiye. 2 miráuma aágoma
Ááníqtunopakenabiyaa maqmá aóna-aono oro. maamin-áágómá téna “Îtu Káríqtoma aúgaraq-
naqa aúkéna Ááníqtunopake kukáiye” ténama wemá Ááníqtunopake kéiye. 3 ááqibo maamin-
áágómá téna “Îtu Káríqtoma aúgaraq-naqa aúkéna Ááníqtunopake íkukaiye” ténama wemá
waátâe. Ááníqtunopake íirena wemá Îtu Káríqtoni anómma webó-nákónôpake kéiye.
minnáyaba “keráwáqá atéráaro” téq timá tímikaunaae. “Îtu Kárîqtoni webó-náqá yíniye”
tiráunama áqa ya máiye. 4 páágya-noiyapo, keráwáqá Ááníqtu matíkaraipoaq wenáráabiti
mááe. keráwápí mái-nakoma uyátá-maqma maa-márábí-náqá máipoana keráwáqá maamin-
tái-áágómá yemmá uyátámakuraae. 5 yemá Îtu Káríqtoni webó-wáyúkámá maa-márágóní
waayúkamoe. maa-márágóní waayúkama mápoata yeráwáqá aamá temmá maa-márágóní
waayúkama kéitaae. 6 ááqibo ketáámá Ááníqtu matíkaraipoaqtaa wenáráabiti máunatae.
náayubi Ááníqtumma aónaa-kayukama ketáái táama kéitaae. aanibo náayubi Ááníqtuma íma
maqyíkárai-kayukama ketáái táama íkeitaae. miráítaqtaa káonaunatae. móra-nakoma árain-
aagogaraq-narabi kaaqaari-áágógáráq-nárábiyo.

Ááníqtuma akaí-yátáákón áaine.
7 tíkái-kayukao, ketáámá weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. akaí-yátááqá
Ááníqtunopake kéiye. náawabi káqowaqtaba ákáin-nakoma wemmá Ááníqtu marákáitana
Ááníqtumma káonaiye. 8 Ááníqtuma akaí-yátáákón áaimma máipoana náawabi káqowaqtaba
íakaina-nakoma Ááníqtumma íkáonaiye. 9 kímora wenáanikomma maa-márábí timákaitana
aúgen-auwaraimma keqtááyábá mayaígáae téna kukáiye. 10 ketáá káonaunatae. áraimma

akaí-yátááqá ketáái tikaí-yátááqá Áánûqtuqtaba íwáimanibo wení uyátá-maqma akaí-yátááqá keqtááyábá áraimma akaí-yátááqá wáiye. minnâ wemá wenáanimma timákáitana kumma kaapaq-yátáráq képuyena ketáái kúmiq-yataaqa meyánîq kéumatikaiqtaae. maaminnâ áraimma akaí-yátááqá wáqe-uraiye. 11 tíkái-kayukao, Áánûqtummo miráráá umá kákaina móraiq umá ketáá weqtábá kákaina weqtába kákaina ónátae. 12 móra-nakoma íma Áánûqtumma aúrapike aónaraimanibo ketáá weqtábá kákaina weqtábá kakáina onanatáámá Áánûqtu kepíqtáá kémainanama wení akaí-yátáákómá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye. 13 Áánûqtu wení Aokaq-Áámá tiyúwáitaqtaa yáátáá umá kémayaunaboanataa wepí kémaunanataa wemá kepíqtáá kémaiye. 14 ketáámá Îtu Káríqtomma aónareqtaaboataa timá tímikaunatae. aboámá wenáanima Îtumma timákáitana maa-márábi-káyúkámá táayabo ínenataa kukáiye. 15 náawabi Îtuqtaba "Áánûqtun-aanimiye" téna arummá kámena tin-nákópí Áánûqtuma máitana wemá Áánûqtupi máiye. 16 ketáámá káoneqtaa tirummá kámunatae. Áánûqtu keqtááyábá ôriq éna kákaiye. Áánûqtuma akaí-yátáákón-áaipoana akaí-yátááqá máiye. miráipoana náawabi akaí-yátáápí kémaina-nakoma minnâ wemá Áánûqtupi kémaitana Áánûqtuma wepí kémaiye. 17 yainaí-yúpáráq onanatáámá táaqa íkáinanataa akaí-yátááqá kepíqtáá mútûq pááq umá ánataginiye. ááqibo maa-márábíkáráq káqowaqtaba Îtuma ákáiniq umá móraiq umá káqowaqtabataa tikaíkáae. 18 akaí-yátááqá wárainanama áaqa íkaniye. ááqibo akaí-yátááqá mútûq pááq umá ánataguraitana ikatîq-yataaqa páabaq waqmá kéyuwaiye. móra-nakopimma ikatíq-yataaqa wárainanama agaegóní anónnáma táí-apeqtaba awé íniye. ááqibo náawabi ikatíq kéenama wení akaí-yátááqá mútûq íma pááq uráiye. 19 áqnáabaqa Áánûqtu keqtááyábá ákaraipoaqtaa ketáá weqtábátáá kanaaráq tikaíkáae. 20 móra-nako téna "Áánûqtutaba kétikaiye" kétenamanibo wemá ábâkoraa-naqa áyámma kéumakena wemá minnákómá kaaqaari kétiye. wemmá káonenama wení ábâkoraanataba íkákainanama Áánûqtumma íaonai-waigoma Áánûqtutaba kanaaráq akániyo? ímiye. 21 Îtu Káríqtoma maan-ámáán-áímmá tímikaiqtaae. náawabi Áánûqtuqtaba kákainanama wenanaaé wárá-kayukayabagaraq akaíno.

5

Îtumma arummá ámîn-nakoma maa-márábi-qtátááqá márúte kéyuwaiye.

1 máqtemma náayubi Îtuqtaba "Káríqtoe minnáma Áánûqtu timákaraiye" téta tíya-kayukama minnâ Áánûqtu maqyíkáraiye. náayubi aboáqtábá yikáínatama aboá maqyíkárai-kayukagaraq kéyikaiye. 2 ketáá káonaunatae. minnâ ketáámá Áánûqtuqtaba tikáínaqtaa wení ámáan-aimma taákaq maréqtaama ketáá wenáráabitiyabataa tikaíkáae. 3 ketáá Áánûqtuqtabataa tikáínaqtaama wení ámáan-aimma matoránátae. maamin-ámáán-áímma íma ummaa kéyaiye. 4 máqtemma Áánûqtu maqyíkárai-kayukama maa-márábí-qtátááqá kanaaráqá márúte ibáq kéyuwaae. ketáái tirummá amí-yátáákómá maa-márábí-qtátááqá uyátá-maqama kétimiqtaae. 5 náawaq maa-márábí-qtátááqá kanaaráq márúte kéyuwaiyo? móra náawabi "Îtuma Áánûqtun-aanikoe" téna arummá ámîn-nakoma wemá maa-márábi-qtátááqá uyátewae kéiye.

Áánûqtuma áanikoqtaba abarokáq kétiye.

6 Îtu Káríqtoma nokáráq naaegáráqtábá iráiye. wenamáa noqtábá íiraibo nokáráq naaeyátábágáráq iráiye. káqomma Aokaq-Áágómá Îtu Káríqtomma káonena kétiye. ááqibo Aokaq-Áágómá árain-aain-aine. 7-8 kaumo-yátáákómá Îtuqtaba árain-aimma kéte. yeráwáqá Aokaq-Áágógáráq nokáráq naaegógáráq wááe. árain-aimma Îtuqtaba kéteta mimórá-yúyánákáq makéta kéte. 9 ketáámá nóinainabi waayúkama temmá tirummá kámunatae. ááqibo Áánûqtu nóinainabi tiráin-aikoma waayúkama tiráán-aimma uyátá-maqma kétena maamin-áímmá Áánûqtuma timátukaimma minnâ wenáanikoqtaba tiráiye. 10 maamin-áímmá Áánûqtuma timátukaimma máqtemma Îtumma arummá ámê-kayukabi wáiye. náawabi Áánûqtu tin-áíkáq íma arummá aménama Áánûqtuqtaba "wemá kaaqaari-náré" kétena Áánûqtu nóinainabi áanikoqtaba tin-áímmá arummá íámíqmena kéuiye. 11 ááqibo minnâ árain-aimma Áánûqtu timmá mirá-uraiye. matúq-matuq umá mái-auwaraimma Áánûqtu tímikaiqtaama maamináúwáráímmá áanikopi wáiye. 12 náawabi móra-nakoma áanikomma arummá aménama wemá matúq-matuq umá mái-auwaraimma mayániye. náawabi áanikomma arummá íkámenama matúq-matuq umá mái-auwaraimma ímayaniye.

matúq-matuq umá mái-auwaraine.

13 keráwáqá náayubi Áánûqtun-aanikon-awikaq tirummá ámê-kayukabaq kemá maa-qtátááqá agatáune. matúq-matuq umá mái-auwaraimma áraimma ítareq matáapoaq keráwáqtábá

agatáune. 14 wenáúyánákáq maréqtaa ketáámá Áánûqtukaqtaa nóiqtababi ítáananataama ketáá áraimma káonaunatae. wemá ketáái táaraq itániye. 15 ketáái táaraq kéitaiqtaa ketáá káonaunatae. nóiqtababi wekáq ítáananataama wemá áqa kétimiqtaae. 16 ábâkoraa-nakoma kúmiq-yataariq kéinaa káonema mi-kúmíq-yátáákómá yawááq umá matúq-matuq umá mái-yataapi íkewinaqa keráwáqá Áánûqtukaq itaíyana matúq-matuq umá puí-yátáápíkémmá Áánûqtuma mamá wemmá aúgen-auwaraimma amíniye. móra-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápí áwíqmena wíniye. minnáyaba “nunamummá tiyo” íketune. máqtemma otaammá kuí-yátááqá minnâ kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma íma mamá puí-yátáápí awíqme wíniye. 17 máqtemma otáá-qtátááqá minnâ kúmiq-yataare. ááqibo ókon-oko-kumiq-yataakoma matúq-matuq umá puí-yátáápí íma kéwiye. 18 ketáá káonaunatae. náawabi Áánûqtu matíkárai-nakoma kúmiq-yataaqa íma umáena kéiye. aanibo Áánûqtun-aanikoma wemá kawáá kéumatikaiqtaaboana Táí-nakoma wemmá íma kanaaráq táí-yataariq kéumakaiye. 19 ketáá káonaunatae. Áánûqtun áráabititaa máunataamanibo tébakaq-wayukama máqtemma maa-márábí-qtátáákáráq Táí-nakoma nôrabi ónááe ti-qtátááqá mirá kéumayikaiye. 20 ááqibo káonaunatae. minnâ Áánûqtun-aanikoma iréna tiráátiraiqtaae. náawabi árain-Aanuqtuma máima ketáámá árain-Aanuqtupi wenáanikoma Îtu Káríqtopi máunatae. maaminnâ árain-Aanuqtugaraq maaminnâ árain-auwaraimma matúq-matuq umá mái-auwaraine. 21 pááqya-noiyapo, kaaqaari Áánûqtunopakema nékaq máero.
kemá Yóáane.

2 Yóáane

Yóáane páátima monoq-wáyúkámá máa-marukaqa áwíkaan-inikoma páátibi agamá káá-yaiye.
1 kemá móra anó-monoq-nakonopake áwíkaan-inikokaq áwíkai-iniko ení iyápógaraq árain-aain-aikaraq kemá keráwáqtábá kétikaiye. íma kemá kenamáamibo máqtemma aarawaamá árain-aain-aimma ítaraa-kayukama keráwáqtábá ôriq éna kéyikaiye. 2 maami árain-aimma keqtáábí wáena taákaq-taakaq ínipoana aati-aatimá keqtáábí watúq-watuq umá wániye. 3 ketibotáá Áánûqtuma áanikogaraq Îtu Káríqto yeqtí aokaq íráqô-qtataakaraq arummá yimí-yátáákáráq kaayoné-yátáákáráq keqtáábí waíro. miráinata maami-qtátááqá árain-aain-aikaraq akaí-yátáákáráq mayánátae.
4 kemá itáunama maamin-nóíyápómá árain-amaan-aimma kéwaraawaq timuqá ôriq umá kémaraune. miráuma ketibotáá timá tímikainiqtaa umá kéwaraae. 5 tíkáin-iniko, móra ámáan-aimma kágayaune. íbêqa aúgen-amaan-aimma íkagatimupo maaminnáma naayóbáqá áaimma áqtaraikake Îtunopake ítaraae. minnâ káqowaqtaba kákaina káqowaqtaba kákaina ónátae. 6 akaí-yátáákómá mirá kéiye. minnâ Áánûqtun ámáan-aimma waránátae. mimórá-ámáán-áímmá áaimma áqtaraikake ítaraae. minnâ weqtábá kákaina weqtábá kákaina ónátae. 7 miráipoata netuqyaa-káyúkámá keqtáá kaaqaari-áímmá timá-timinetataa maa-márábí uréire kéeta ye mirá kéte “Îtu Káríqto íma aúma mamá pááq íné kukáiye.” téta waayúkama kaaqaari kéteta yemá Îtumma webómá kágáyakaae. 8 atéqma máero! keráwáqá íma mi-qtátááqá yúwáaro. ketáámá maaminnáyabataa mayaímá matáunaboaq íráqô-qtataaqa Áánûqtu timá akoqnáá umá timínna-yataaqa íma mayáínoe. 9 morá-nakoma Îtu Káríqtoni arááti-yataapi íma maéna ááqibo áwábaq kóínanama Áánûqtu mibáq wetê íma máiye. móra-nakoma Îtu Káríqtoni arááti-yataaqa ítarena Áánûqtugaraq áanikogaraq mibáq wetê máiye. 10 móra-nakoma keráwáqtôpaq iréna “Îtuma Áánûqtunopake aúgaraq íkukaiye” téna tin-náqá wemmá íma keráwáqtí naaúpaqa íawiqme iréraq miráono-maaraono téq ítimakaaro. 11 aanibo keráwáqá mirá timákeqa keráwáqá wení ábárawaao máeqa wení tái-yataapi mánoe.
12 kemá netuqyaan-áímmá agamá timá-timenaaq únnamanibo kemá íma wannaabímmá agayánúne. paá kenamáárîq uréq wenóíkaq-wenoikaq káoneqtaa tóyaupike timá-timenunaboana ketáái timuq-yatáápíqtáá mánunatae. 13 ketímanaakoni iyápóma yiwíkaan-noiyapoma keráwáqtábá miráo-maraao téta kétimatikaae. áqa kínnae.
kemá Yóáane.

3 Yóáane

1 móra anó-monoq-nakonopake Káéatikaq tíkái-naqa Káéatio, náawanabi kemmá árain-aain-aikaraq ôriq umá kétikaiye. 2 tíkái-nako, kemá nunamummá timákaunana máqte-qtataakaraq enáugogaraq íráqôniq umá mirá kéitakaa kemá aónaraunama enarun-íyápógómá íráqôniq kéiye. 3 yaímma Îtun anaaémo kéwaraa-kayukama uréire éq éta má-tima-timemma “emá árain-aimma kéwaraane” téta tewapóaq kemá emmá timuqá ôriq umá kémarakaune. 4 árain-aipimmo ketí iyápó-annamo ítaraanata uréire kéiyanama kemmá íma móra-yataakoma mamá timuq-yatáákómmá uyátá-maqma wániye. 5 tíkái-nako, maa-káyúkámá naayóbáqá íkeyimonaanamanibo ááqibo íráqôniq umá yabíqyíkaraane. 6 yemá máqtemma yirummá ámê-kayukama emá írágôniq umá yabíqyikaanayaba timá yímikaiye. emô íráqô-qtataaqa kéyime. timáyikaanayaba Áánûqtun-aurakaqa íráqôniq kéiye. 7 uyátárai-nakotabae téta uréire kéowatamanibo oótanaa óqtamma paá Îtuma arummá ámê-kayukabike matááe. óq-wayukabike íma matááe. 8 ketáá kenamáárîq yiwíqmataa ketáái waayúkaiq umátaa árain-aikoni mayaímá yegáráq kémayaunatae. 9 kemá káqon-aubama agatuwáunana Îtun-anaaemo wárá-a-kayukabaq wimánibo Tiótarapima wemá wenáakaq waabá-káyúkátí yúrakaqa “anómma mánaae” ténaboana keqtáámá ítiwirainenataa kéiye. 10 kemô yéqa má-tima-timenune wemá yaímma-yataariq kéitaba wemá tái-aimma keqtábá kétena Îtuni aamô maméta ye-káyúkámá íkeyiwiraiye. óqo yeqtí naaúpaqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá mamá aammá káunikena “íma yíwíqme yero” téna aammá áunikaraiye. óqo yiwíqmeta íné o-káyúkámá yemmá monoq-wáyúkábíké kéwaqtuwaiye. 11 tíkái-nako, tái-yataakoni amé mékaan íuwo. paá íráqô-qtataakoni amé mékaa uwo. ááqibo íráqô-qtataariq o-káyúkámá minnâ keráwáqá Áánúqtun-araaqa mááe. aanibo táígo-qtataariqo íya-kayukama minnâ yeráwáqá Áánûqtuma áraimma aati-aatimá íkaonaae. 12 Timítarima máqte-kayukati yúrakaqa íráqô-naqa máitana wení íráqô-mayaima wenáaiqtaba kétiraatiye. ketáámá móraiq umá íráqôn-aimma weqtábá kétunataama minnâ árain-aimma túnna-taama kéráwáqá ítaraae. 13 kemá taíganin-aimma agayánááq únnamanibo íma kenamáárîq kemá wannabí agayánúne. 14 miráitaq kemá túyánámmá itáúnama páátákáá timónéq aanibo keráwákáráq mi-qtátáátábá mórabi máeqtaa watáá-wataa tenúnatae. 15 kaayone-yátááqá keráwáqtê wáino. ketáái aanábóráq ketí miráoro-maaraoro-aimma móra-mora-yuma timá yímero.
kemá Yóáane.

Yúti

1 kemá Yútie. kemá Îtu Káriqtoni mayaí-nápóaq kemá Îtuni ábâkoma Yêmitimma ábâkomune. kemá maami-páátímá Áánûqtuma yááyarai-kayukayopaq kágayaune. mi-káyúkámá náayubi ketibotáámá Áánûqtuma wení akáí-yátáápí kémaewana Îtu Káríqtoma yabíq yíkaraiye.

2 Áánûqtuma paru-yátáákáráq tiména kaayoné-yátáákáráq tiména akáí-yátáákáráqá keráwáqá timíniye. mi-qtátáákómá keráwáqtôpaq ókaraq-okaraq pááq íniye. minnáyaba ôriq umá keráwáqtábá kétikaiye.

*kaaqaari-áímmá yiráá**ti**-wayukati yáaimma.*

3 ketí aanábó-wáyúkáo, áqnáabaqa kemá túyánámmá ítátuweq keráwáqtôpaq aúbama agamá Áánûqtuni yauwéqma máqtemma tiwíránénataa iqtábá min-áímmá agayánáá kéunamanibo keráwáqtí itáíq-itaiq umá mái-yataaqa Áánûqtuma wení waayúkama tímikaimma minnáyaba yáqtoqma akoqnáá ígáae téq kemá keráwáqtôpaq kágayaune. minnâ 4 yaímma-wayukama keráwáqtí aúkáapi aúpáq yamááwaqtaa íkáonaunatae. mi-káyúkámá íma Áánûqtuni waayúkama mááe. Áánûqtuma wenámáakoni íráqô-qtataaqtaba yemá aagómmá mamá kéwaeraae. yemá mirá kéopoataa yeqtí tái-yaaimma paátataare ténátaae. Îtu Káríqtoma ketáái kawáá-náqá ketáái uyátárai-nakoma wemmá yemá káwetatuwaae. naayóbáqá Áánûqtuni agamatá-kánnáábí téna mirá-káyúkámá Áánûqtuma mamá yawáá**q**-umayikaniye. 5 keráwáqá maamin-áímmá ítama arútaraamanibo kemá keqnáámmá timá taákaq ónúne. uyátárai-nakoma Ítíráaeo-wayukama Íqtîbibake yauwéqma yiwíkaimanibo anaaékaqa mi-káyúkámá wekáq arummá íma ámikaa-kayukama yemmá yíkamitata puqmá ánataguraae. 6 taákaq máráaro. naayóbáqá Áánûqtuni kaqtó-wayukama yaímma móra-awaataq yimuqá maqmá íma máqe-uraabo Áánûqtuni marûpake yuwéta kóuraae. uyátá-maqma anón-naapaamma mayánáae téta owana yemmá Áánûqtuma kumayuqnóbáqá aménáápáq mibáq akoqnáá-annama kú-yikaraiye. Áánûqtuma anó-kanaaraqa wemá yemmá mamá yawáá**q**-umayikaniye. 7 tái-wayukama Tótômabakaraq Komóraabakaraq káqomma waaqókáq móra-marukaq-wayukayabagaraq taákaq máráaro. mi-márúpáké-káyúkámá Áánûqtuni kaqtó-wayukama oníkáá éta kumari-ááímmá tarôq kéowanaboana aati-aatimá matúq-matuq umá káíq-kaiq inírábí kautínoe. máqtemma kaaqaari-áímmá yiráá**ti**-wayukama Áánûqtuma yeqtí tái-meyamma yimíníqtaba máqte-kayukaraq abarokáq timá kétagaiye.

8 miráuma mirá-káyúkáma máqte-maqte kaikáá umá káonaawana minnágoma mamá íyaqnobaqa yíkáiniq itata yeqtí yúbima tái-yaaimma mamá tarôq kéoe. Áánûqtuni náápaaqtabama pááqya-qtataarabiya téta yúyánámmá kéitaae. Áánûqtunopaq-wayukayaba aamá timá márúte táíq kéumayiketa kéoe. 9 uyátá-maqma anó-kaqto-naqa Mááíkoroma wegáráq íma mirá-uraiye. Tááqtaate wenáubi-kenaubi maréta Mótetini aráá**q**-auma náawaq mayáníyô téta minnáyaba tirááye. ááqibo Mááíkoroma wemá nápaakaraq-naqa íma kanaaráq máenaboana Tááqtaama timá márúte yukáimanibo wemá tiráine: “uyátárai-nakoma emmá timá márúte táíq umákaniye.” téna Mááíkoroma tiráiye. 10 miráimanbo mi kaaqaari-áímmá yiráá**ti**-wayukama móra-yataakoni áaimma íaonaraa-qtataakoqtabagaraq tái-aimma kéte. aónaa-qtataaqa aónaraamma miráuma pó-iyakoni yáaikaa umá káonaae. ánibo mirán-ááíkómá yemmá mamá táíq kéumayikaiye. 11 tái-meyamma ôriq umá mayaínóe. Kááinani áaikaan-aaimma kéwaraae. yemá waayúkama yiráátéta paá meyáqtábá yeqtí yúma yíméwata kéqoke-tai-aaimma tarôq éta Béiraaraa kéoe. Áánûqtuni anaaéma íwareta Kóraama miráurainikaa kéeta mirá-qtátáárîq kéeqtaboata yemá táíq kéumagoe. 12 aanábómá áíkuteraq mórabike aáwaqa kéneqa mi-kaaqaari-áímmá yiráá**ti**-wayukama yigaemá íma wáiniq umá tái-yataariq aborokáq kéopoata ananna-yátááqá yemá yubaíráinikaa úma mááe. yeqtí yúyaba-aatuqma yúyánámmá kéiteta uwáágoma konnámmá mamá paábaq yúwáitana aaqá íma yiníkáá umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma aaqá íma yiníkáá kéumagiye. miráuma yaagómá arammá iyaí-kánáárá**q**á arammá íma íyáinikaa umá mááe. yemá miráuma yaamá aayákagitatapoata ánûkaraq áaipike yayútuwaanikaa umá mááe. yeqtí watáagoma miráuma arammá íma íyáinikaa kéumagiye. 13 únókómá anón-iyaraa kémetaitana yeqtí otaa-qtátáákómá ananna-agaregóráá umá ámûraaq mayaq-mayaq iníkáá umá mááe. ánibo yemá miráuma aabayákáké wiyókómá paá uréire umáginikaa kéoe. yeqtí yiráá**ti**-yataakoma arupú umá íma kéyiraate. yeqtí márûqa anó-kumayuqnobaq Áánûqtuma yeráwáqtábáé téna yíkaraine minnáyaba mi-káyúkáma mibáq matúq-matuq umá mánoe.

*tái-meyamma **yemá mayánóe.***

14 Énôkima abapaké kaayaq-nápóana wemá Áátaani anaaé pááq-urena wemá mirá-káyúkáyábá naayóbáqá amuné kuténa wemá maará-tiraine: “aónaaro. uyátárai-nakoma wení taíbaq netuqyaa aokaq-káqtó-wáyúkátê kumíniye. 15 wemá máqte-kaaqaari-aimma yiráátiwayukama ítama yaíqtuwena tái-meyamma yimíniye. waayúkama yinaaéma umáketa yeqtí tái-yuyanamma wáráa-kayukama wemá mamá anónnáma tái-meyamma yiména kúmiq-yataariq uráa-waigoni anónnáma tái-meyamma yiména tái-aimma téta Áánûqtumma timá táiq uráapoana anónnáma tái-meyamma yimíniye.” téna Énôkima tiráine. 16 máqtemma mirá-káyúkámá náru-narumma kéteta káqo-kayukayaba kaaqaari-yúbí kémareta yeqtí tái-yuyanakomma anaaé kéwaraae. yúma maméta kéuyeta yaímma-wayukama matawémma umátuweta yimíqmíq kéeta yemmá yikái-qtataaqa kémayaae.

keráwáqtí tirummá amí-yátááqá yáqtoqma akoqnáá oro.

17 miráimanibo ketí aanábô, taákaq máráaro. keráwáqá keqnáámmá Îtu Káríqtoma yiwíkai-kayuka timá tímikaan-aimma taákaq máráaro. 18 yemá maará téta keráwáqá timá tímikaane: “anaaékaqa aqtó-kánáámá pááq ínata yaímma-wayukama aábê-aimma tíma-tikanoe. mi-káyúkámá tái-yataaqtaba kéyikainataboata yemá mirá-inoe.” téta Îtuma yiwíkai-kayukama tirááe. 19 yemá mi-káyúkámá otaa-káyúkáé. yeqtí yúgoni akái-yátááq áátuqma kéwareta ÁánÛqtuni Aokaq-Áágómmá íma kéwaraae. 20 miráimanibo keráwáqá ketí aanábô, aati-aatimá keráwáqtí itáíq-itaiq umá yabi-í-yátááqá mamá akoqnáá umáe úyoro. mirá kéeraq aati-aatimá ÁánÛqtuni Aokaq-Áágóníakoqnáágaraq nunamummá tero. 21 ketáái uyátárai-nakoma Îtu Káríqtoma paru-yátááqá matokáipoana matúq-matuq umá mái-auwaraimma timíniye. maamin-áúwáraíqtábá awé uréqa ÁnÛqtuni akái-yátáápí máero.

22 yaímma-wayukama ÁánÛqtuqtaba kaayaq-yúyánámmá itáaqtaba keráwáqá paru-yátááqá yímero. 23 yemá miráuma irabíkáá mááe. ánibo keráwáqá páátákáá yauwéqma yiwíráaro. keráwákáráq irabí tíwíqme wíyábámá káqo-kayukayaba táaqa kégainamanibo paru-yátááqá paá yímero: miráimanibo yeqtí yúrananna aí-yátáákómá mamá yeqtí unáákáqtôma námô ainíkáá kéobo minnáyaba yeqtí unáákátôgaraq kúmiq-yataatabagaraq ítama táíq umáyíkáaro.

nunamummá té Áánûqtun-awiqa múte yawíyé.

24 ÁánÛqtuma kanaaráq keráwáqá kawáá umátíkarainaq keráwáqá íma paábaq kumáwinoe. wemá kanaaráq kúmiq-yataaqa íma waéna wení tágama-yataapi tikániye. miráinaq keráwáqá timuqá ôriq umá maránóe. 25 ÁánÛqtu-aatuqma wenamáa ketáá yauwéqma tiwiránín-naqa Îtu Káríqtoni mayaíráké ketáái uyátárai-nare. ÁánÛqtuma wení áwîqa múte yauyónátaae. wení tágama-yataakaraq wení anó-qtataakaraq wení akoqnáá-yataakaraq wení náápaakaraq áaimma átárai-kanaarake íbêq-kanaaraqa anaaékakaraqa aati-aatimá paá mánoe. miráuma waíno.

Aréb**á**r**é**tiani

1 naayóbáqá maamin-áikómá áupáq wáqe-uraiye. miráitana Îtu Káríqtoma mamá abarokáq pááq uráiye. minnáma Áánûqtuma Îtumma aráátiraiye. Îtuni mayaí-wáyúkámá keqtáámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa pááq íniye. wemá keqtááyábá ítama arutaígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake wemá timákáitana kemá Yóáanekaq kukáiye. kemá Îtuni mayaínápóana wemá watáama timá tímikaiye. 2 ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétagaune. mi-kátáámá Îtu Káríqtoqtaba “áraine” kétune. 3 náayubi yoraútína-nakoma itaíya-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúné-áimmá yeráwáqá nónabi tínna éta yeqtábá Áánûqtuma amuqá kémayikaiye. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí pááq ínanama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-iniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáiye.

4 kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-aukapaq máa-kayukayopaq maan-áimmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máiye. naayóbákáráqá máqe-uraiye. anaaékaraq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Îtu Káríqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náápaan-abiqtataraq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq tímikaae. 5 Îtu Káríqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tín-náqíye. wemá pukáipike áqnáabaq itó-urai-naqiye. maa-márábí mú mikákáá anó-naqa máiye. wemá keqtááyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáiye. 6 wemá miráurai-waigoma keqtáámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoq-wayukaraa umátíkáraiqtaae. Îtukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno. 7 aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéiye. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtáámmá agaibéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkáma weqtábá yogapómmá éta ibiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá pááq íniye. 8 Áánûqtuma uyátárai-nakoma maará téna: “kenamáa kemá áqnáabakaraq anaaémma kemúne.” téna kétiye. wenamáa Áánûqtuma íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaraq paá máiye. wemá máqten-akoqnaama matokáiye.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

9 kemá Yóáanema Îtuqtaba keráwáqtí tíbâqune. kegáráq keráwákáráqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtê yagaroqtamá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménáápáqá máunatae. ánibo ketáámá awé kéeqtaa Îtuqtaba akoqnáá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Îtukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwîqa Páátamoti tíkaraae. 10 uyátárai-nakoni kanaaráqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnáá kéitana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnáá umá kaapáúkoraa tááyaraiye. 11 min-áikómá mirá tiráiye: “máqte-qtataaqa aónáánama minnâ wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áikuyo-kayukabaq yuwaao. miráuma Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táíyátáérabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Áréórátíabakaraq aúbama agamá yuwaao.” téna tiráiye. 12 abo náawa kétiyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq tágagitaq aónaraune. 13 ánibo kemá aónáúnama mi-táárégóní aúkáapimma móra-naqa itó-uma máqe-uraiye. wemá ayáqtááq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkáapimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútû makaiye. 14 aqnótáugoma wayámmá wáqe-uraiye. miráuma tipi-típigoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráiye. miráitana aúrakoma iragóráá kamá tágaraiye. 15 ánibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába iníkáá uráiye. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráiye. 16 wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáiye. ánibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráiye. ánibo wení óíkoma tágama aaqá kain-í-káá uráiye. 17 kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagéq puki-nákóráá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekáq tínekuyena tiráiye: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne. 18 kemá aúwarai-naqune. naayóbáqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé. áíta-marupakaraq puígáráqá ketí náápaamma aménáápáqá wáitaq kíma kemá kéyoraune. 19 miráinaa máqtemma kaikáá aónáána-yataakoma íbêqo aónáana-yataakaraq anaaékaq pááq ínî-qtataaqtabagaraq agayaao. 20 abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yááréráq waéqma itaí-áipóana

áaimma miráuma wáiye. abapaké kaayaq-wíyóqá minnâ abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukati kaqtó-wayukama Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yáárérâq minnâ abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukarare." téna Îtuma Yóáanemma tiráiye.

2

watáama Ipítianiq áíkuyo-kayukayatabae.

1 óq-aimma tiráiye: "Ipítianiq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq agayaao. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káín-ókomá yaaregóní aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uraiye. 2 máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itáíq-itaiq umá yabíyemma káonaune. tái-wayukayabama keráwáqá íkéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta 'Îtuni timáyíkarai-kayukaqtaae' téta kétemanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqaari-wáyúkámá mááe. 3 ketíwîqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tíbô karááe. minnáma káonaune. 4 miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaaráq íráqôniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye. 5 naayóbáqá keráwáqá íráqôniq uráámma íbêqa kétiwikatuweq paábaq kóuraae. miráinaq keráwáqá yauwéqma naayóbáqá íráqôniq uráániq umá tirummá waéráaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq iréq keráwáqtí ókóní yaaremmá mamá paábaq yuwánúne. 6 miráimanibo mirán-íráqón-ááímmá keráwápímmá paá wáiye. Níkórááítini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqtí yáaiqtaba webómá kágayikaune. 7 móra-nakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétima-yimiye. 'móra-nakoma ááiqa umá uyátáinaqa kemá min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá mái-yataaqa amí-yábíké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópí wáiye.' téna Aágoma kétima-yimiye." téna Îtuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiye:

watáama Támánabaq áíkuyo-kayukayatabae.

8 "Támánabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkómá wekáq agayaao. áqnáabaq-nakaraq anaaé-nakaraq naayóbáqá pukáimanibo íbêqa paá mái-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uraiye: 9 keráwákáqá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá pááq íma káonaune. ánibo keráwáqá áwáyoq-wayukaraa ommá kétimonaune. miráimanibo keráwáqá taígani-qtataaqa makááe. mi-káyúkáma akáyáámá timá tíkáama kéitaune. ánibo mi-káyúkámá mirá kéte. 'ketáámá Ítíráaeo-wayukataa máunatae.' téta kétemanibo yemá íma mááe. ímiye. yemá paá Tááqtaani áíkuyo-kayukabike mááe. 10 anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánómma minnáyaba ikatîqa íoro. ítáaro. Tááqtaama keráwáqtí aúkáapike yaímma-wayukama ánná yimínîmma keráwáqá makáqma aónaniye. miráinaq ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá tiyááka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwáqá tirummá amí-yátááqá paá yáqtokaiyana keráwáqtí puí-kánááráq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá mái-yataaqa timénúne. 11 ánibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. 'móra-nakoma ááiqa umá uyátenama yauwéqma puí-kánááráqá wemmá íma mamá táíq íniye.' téna Aágoma kétima-yimiye." téna Îtuma Yóánemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiye:

watáama Págamabaq áíkuyo-kayukayabatae.

12 "Págamabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkómá wekáq agayaao. min-nákómá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye: 13 kemá keráwáqtí márûqa káonaune. mi-márúkáqá Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáiye. miráimanibo keráwáqá ketíwîqa yáqtoqma akoqnáá uréq kekáqá tirummá kétimeraq kekáq tirummá amíyamma íma aúpáqá kéyuwaae. móra-naqa Ááqtipaatima ke-qtábá téwai-nakoma keráwáqtê máqe-uraiye. áraimma wemá ketáama wárái-naqiye. ánibo keráwáqtí aúkáapi mi-márúkáqá Tááqtaama máitaq Ááqtipaatima ikámôwana pukáiye. mi-kánááráqá keráwáqá íma anaaé umátíkaraae. 14 miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwápímmá yaímma-wayukama Págamabaqa máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnáá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá wemá Péírakimma aráátiraiye. anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítíráaeo-wayukama yiráá téna 'manîkókáq waí-waamma agamá ákûq umákáá-kamma kanaaráq nánoe' kétena 'kumari-ááímmá kanaaráq ínoe' téna kúmiq-yataaqa urááe. 15 mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkórááítin-annawayukati tái-wataama ítama akoqnáá kéoe. 16 miráinaqa keráwáqá tirummá waéráaro. ímo miráinaqa pááqya-kanaabi keráwákáq yénúne. ánibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyaupi

matokáuna-punapo mi-káyúkátê ááiqa ónúne. 17 ánibo náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórama wíyôpake aáwaqa aúpáq wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá aménúne. min-óqtákáqá aúgen-awiqa agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayaína-nakoma wenamáa kanaaráq aónaniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Îtuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

watáama Táíyátáérabaq áíkuyo-kayukayatabae.

18 “Táíyátáérabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkómá wekáq agayaao. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma ira autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáiye. mirá-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye: 19 keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá kéyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yíwáqnaa kéoe. kekáqá itáíq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqa máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íráqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íráqôniq kéoe. 20 miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqtê máiye. min-íníkómá ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá ketí mayaí-wáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna kéyiraatena maníkókáq agamá ákûq umákáá-kamma naígáae téna kéyiraatiye. mirán-ááímmá minnâ kaaqaari kétima-yikaiye. 21 kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraíkáae téq túnnamanibo wení kumari-áúyánámmá yuwánîn-aaqa paá kéitena arummá íma waékáiye. 22 ítáaro. kemá aíqa í-yátáákáráq karígáráq min-íníkómmá aménúne. ánibo náayuwabi min-íníkótê kumari-ááímmá waré máiya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaaráq mi-káyúkáma anómma yíqa í-yátáákáráq ummaa-yátááqá móraiq umá yemmá yiménúne. 23 máqtemma wení iyápógaraq karínápó yíkamonata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákáráq yirummá yaímma káonaune. ánibo keráwáqá móra-morayuti táaiqtaba meyammá timénúne. 24 miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táíyátáérabaq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-íníkóní yirááti-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbáq máin-aaimma íma ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne. 25 miráimanibo mi-qtátááqá keráwáqá yáqtoraiyama mi-túpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero. 26 ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátena wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaaráqá mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména móraiq umá wemmá aménana maa-márábí-wáyúkáma wenáménáápáq mánoe. 27 mútûq-yanapo mara táwéraq púbúyainikaa umá miráráá umá wení akoqnááma wániye. 28 miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoqa anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne. 29 náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.

3

watáama Tááritibaq áíkuyo-kayukayabatae.

1 Tááritibaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq agayaao. min-nákómá abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wíyókáráq kématorena wení amuné-áímmá mirá-uraiye. keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqtábámá yemá maará téta kéte. ‘maamin-áíkúyó-káyúkáráqá matúq-matuq í-yátááqá wáiye.’ téta miráimanibo ímiye. keráwáqá pukurááe. 2 keráwáqá itó éra tú waí-yátááqá yúwáaro. keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena puínîqtababoa keráwáqá mamá akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá miráuraamma ketí Áánûqtun-aurakaqa móra arupú-yataariq owaq íaonaraune. 3 naayóbáqa maamin átê-wataama ítama yáqtokaiyama minnáyaba tirummá waéqma kéitera yabíqma akoqnáá oro. ánibo íma itó éqa miráuma moyá-nákóráá umá kemá yennamá keráwáqá mi-kánáámá ítimonanoe. 4 Tááritibaq keráwáqá yaímma-wayukama yíkaraamanibo yeráwáqtí unáákáqtôma kúmiq-yataaqtaba paí íma auqyíkaraiye. yemá mi-káyúkáma kanaaráq mayánôpoata waayán-únákáqtomá mamaréta ketê uréire ínoe. 5 ánibo náawabi ááiqa umá uyátainaqa min-nákómá waayán-únákáqtómá umákanune. miráinaq matúq-matuq í-áwíq-wánnáábíkémá wenáwîqa íma yawígáguyonune. ímiye. ketibon aúrakaqa wenáwîqa múte yauyéq Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákáráq áwîqa múte yauyónúne. 6 náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Îtuma Yóáanemma timá ámikáiye. óq-aimma tiráiye:

watáama Pírárépiabaq áíkuyo-kayukayatabae.

7 “Pírárépiabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq agayaao. aokaq-náqá árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba yokáiye. mi-náápáákáráq oqtamá ítuwaanana móra-nakoma íma keqnáámmá aúyaqmaraniye. ánibo oqtamá aúyaqmaraanana móra-nakoma

keqnáámmá íma ítuwaniye. min-aókáq árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye. 8 máqten-aaimma keráwáqá miráomma kemá káonatuwaune. ánibo keráwáqá aónaaro. keráwáqtí túbáqá kemá oqtamá makáunana ítuwe wáimma móra-nakoma kanaaráq íma aúyaraniye. kemá káonaune. keráwápímmá pááqyamma akoqnááma wáitaq ketáama kéware ketíwîqa íma kéwakaraae. 9 miráimanibo Tááqtaani áíkuyo-kayukabikemma yemá mirá kéte. ‘ketáámá Ítíráaeo-wayukamune’ kétemanibo íma máeta ítáaro. kemá mi-káyúkámá mamá keráwáqtí títaupi yiraayutaúmmá má-ayikaanata kemá keráwáqtábá tíkáanna aónanoe. 10 máqte-marabi-kayukama makáqma móra aíqa í-kánáámá maa-márábáq yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma yaákare tiwé uráápoaq mi aíqa í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne. 11 kemá pááqya-kanaabi keráwákáqá yenúne. keráwáqá matoráiya-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma keráwáqtí íráqô-meyamma paábaq matuwaíyábá yáqtoqma akoqnáá oro. 12 ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainaqa kemá wemmá mamá ketí Áánûqtuni aokaq-nákóní arúkáá umá itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma yáubatuwena keqnáámmá máápaqa kóiniye. wekáqá ketí Áánûqtun-awiqa agamaréq ketiboní márûkoni áwîqa agamaránúne. mi-márúkón áwîqa aúge-maruqa Yérútááre. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínîmma wení márûkake yuwéna ketí aúge-tiwikote kumíniye. 13 ánibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Îtuma Yóáanemma timá ámikaiye. Îtuma óq-aimma tiráiye:

watáama Áréórátíabaq áíkuyo-kayukayabatae.

14 “Áréórátíabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkómá wekáq min-nákómá árain-aikon áaimma máena Áánûqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánûqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-waigoni áaimma máiye. min-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye: 15 keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráá kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá kétaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma kéyuwaawana minnágoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kéiteta ketáaimma kéwaraae. minnâ íráqône. miráimanibo keráwáqá aúkáamakaariq umá máa-yuma ôriq umá táígoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kéunataae kétemanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama kéyuweq ketáaimma íkewaraae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéiteraq ketáaimma waraígáae téq kétune. 16 miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrámmá íma kégeq yaugiqá íma kéumagoe. keráwáqa paá pááqyamma iráráá kégaapoaq ketóyaupike wiráátima wirakánáá kéune. 17 keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtaa máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtórárîq kéunatae.’ kétemanibo keráwáqá tái-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túramma karopágitaq tiwapáá mááe. miráitaq kenamáárîq maami-qtátááqá íma kanaaráq káonaae. 18 miráitaq maami-túyánámmá keráwáqá kétimune. oótamma mamá íráqôniq ínétama paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigaemá tiwaapááyaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auraínaq keqtôpake máyáaro. keráwáqtí karopaíyábá atóba-i-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaaráq aónanoe. 19 kemá mi-káyúkámá tíkáimma yútiqa yímíqma anaaékaqa akoqnáá auránóe. kéqokeq-yaaimma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátámma kuyéraq tirummá waéráaro. 20 ítáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagé-page kétune. náawabi ketáá iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma wetê nanúne. wetê aáwaqa naanana wemá ketê nániye. 21 ánibo náawabi ááiqa umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá ketê kení náápaan-abiqtataraq maraq maína móraiq umá naayóbáqá kemá ááiqa umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtataraq wetê maraq máqe-uraune. 22 náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Îtuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye.

4

Áánûqtuni márûkaq wenáwîqa múte yaútaae.

1 minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáúnama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqe-uraiye. mimórá-áágómá kaapáúkaa kabámaraitaq itaúnama timá tímikaiye: “maakáq uyuwo. anaaékaq pááq-ino-qtataaqa aráátenune.” téna tiráiye. 2 páátákáá Aágoma Áánûqtunopake ketê máqe-uraimma Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórama náápaan-abiqtatama wáqe-uraitana móra-naqa mikáq maraq máqe-uraiye. 3 min-nákómá maraq máqe-uraimma aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá umá karogaromá tágaguraiye. móra-aabotayakoma wení náápaan-abiqtataraqa ikúyakaraitaq aónáúnama miráuma yaayána-oqtakoraa umá tágaguraiye. 4 miráuma móra-wayuka umá abapaké kaayaqté-kaayaqte náápaan-abiqtatagoma anó-naapaan-abiqtatagoni

amakaqá yaúturaitana min-ábíqtátáráqá anó-kayukama móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama mikáq-maraq máqe-uraae. min anó-kayukama Áánûqtuma kéwaraa-kayukama kawáá kéoe. yeráwáqá waayán-únákáqtómá umátoreta áwáarara kai-kámóqá yiqnókáqá kúbeqtokaae. 5 anón-abiqtatarake aabayú yóráitana áama kétitana wíyôn-aama tiráiye. anón-abiqtatagoni aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaawana kainíkáá kéeta wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaama yetáaimma abapaké kaayaqá aágoma Áánûqtunopake wáiye. 6 anó-naapaan-abiqtatagoni aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma miráuma anó-kayukama kaapókáá umá tágaguraiye.

ánibo anó-naapaan-abiqtatagoni aúkáapimma kaayaqté-kaayaqte-kamma maéwae kéo-kamma máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa wáena yóíparaa yinaaépaqa yawááq-uraiye. 7 áqnáabaq maéwae kéo-kamma áwáábiq anó-putiraa (arááyane) uráiye. anaaé maéwae kéo-kamma miráuma awaiq-púrúmákáákóráá uráiye. mamá mikáq maéwae kéo-kamma miráuma waayúka óíkaa uráiye. mamá írêq-kamma akikígómá arabêna uréire iníkáá uráiye. 8 mi kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma máqtemma móra-mora-waigoma abapaké móra yááyamma wáqe-uraiye. miráuraitana netuqyaa-yúrámmá yúbaqa yirunóbáq amegaaráq yawááq-uraiye. ánibo wágáágaraq nokáakaraqa maará téta tíq-tiq kéoe:

“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-akoqnaama yokáimma naayóbáqá wemá máqe-uraimma íbêqa máena anaaékaqa íniye.”

téta yemá í-aageta mirá kéte. 9 mi maéwae kéo-kamma yemá Áánûqtukaq náápaan-abiqtataraq yaaguyabí-yataaqtaba wení tágama-yataaqtaba téta wemmá matúq-matuq umá mái-nakoma “tíkáiye” tirááe. 10 ánibo maéwae kéo-kamma maará téta móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama matúq-matuq mái-Aanuqtuma náápaan-abiqtataraq wenaúbáq tipaké agéq mimórá táoqa yeqtí áwáarara kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq kéiyaabotuweta maará téta kéte:

11 “ketáái uyátáraana-nako! ketáái Áánûqtuo!

ení aúyánánápó máqte-qtataaqa tarôq uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana tágama-yataakaraq yaaguyabí-yataakaraqa akoqnáágaraq emá kanaaráq mayánóne.”

maará téta tirááe.

5

móra aúba-wannaama aúyaqmakaawana Yóáanema aónaraiye.

1 ánibo ayáánurapaqa Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq maraq máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqe-uraiye. mi-kánnáágóní arunóbáqá amegaarákáráqá agamatán-áímmá wáqe-uraiye. ánibo abapaké kaayaq-áráátá-káwéqá minnánapo aráápараiye. 2 ánibo móra akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq ááyama téna tiráiye: “náawaq íráqô-naqa máenawaq kanaráq maa-kánnáámá maténa káwékomma aukáqma agatáníyô?” téna Áánûqtunopake kaqtó-nakoma tiráiye. 3 miráimanibo mórama Áánûqtuni márûkake-nakowabi mórama maamárábíké-nákówábi mara-áménáápáké-nákómá íma kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye. 4 abáá ománibo móra-nakoma íráqô-naqa kanaaráq máimma íaonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq agaténa yoráutaiye. minnáyaba kemá tirummá itaq ibiqá yakáune. 5 ánibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. ítáaro. móra-nakoma Yútaa-wayukabike áwáábiq-putiraa umá (arááyane) ááiqa uyátáraiye. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamáa káwéqa aukátuwena maami-kánnáámá agatániye.” téna móra anó-nakoma Îtuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tip-típi-araaqa aónaraiye.

6 náápaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma aúkáapimma anó-kayukagaraq mórama tipi-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púinikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típí-típí-ráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áúrámmá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqte-marabaq timáyíkaraiye. 7 wemá náápaan-abiqtataraq uyáyoqmena uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiye. 8 wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipi-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma imá yawáámma matoréta móra kugáíqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ánibo kugáíqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni aokaq-wáyúkáti nunamummá wáiye. 9 ánibo yemá aúgen-ima maará téta tirááe:

“emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa aukáqtuwanone.

yé ikámôwaa pukáane.

keqtáá ení naaenápó meyáníq uráanae.
waayúkama máqten-annabike máqten-aaipike máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-kayukama
10 emá mamá yemmá ketáái Áánûqtuni anó-monoq-wayukama aúqyíkaraanama maa-márábí
yabi ínoe."
téta tirááe.

*tipi-tí**pi-araakon áwîqa máqtemma mú**te yaguyakáá**e.*
11 kemá Yóáanema keqnáámmá aónáúnama maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá
kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegébá ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánûqtunopake
náápaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama ítaraune. 12 yemá ááyama anókaq téta tirááe:
"maa-típí-típí-árááqá naayóbáqá íkámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnááma mayéna
máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itaí-yátááqá mayéna náápaamma mayéna yaagumá
mayéna tágama-yataaqa mayéna aúgau mayéna wemá kanaaráq mayániye."
téta tirááe. 13 ánibo kemá Yóáane máqte-qtataaqa Áánûqtuma tarôq urái-qtataakoni yáama
ítaraunama máqte-qtataaqa Áánûqtuni márûkaq wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa
mara-áménáápáq wái-qtataaqa únópí wái-qtataaqa máqte-qtataaqa máqten-aukapaq máqten-
aukapakoni arunóbákáráq wái-qtataakoma itaúnata maará téta tirááe:
"náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakokaq tipi-típi-araakote kenákáráq ketáámá túgau
aqmá ketáámá yaagumá kémauna kenákáti tágama-yataaqtaba kenákáti akoqnáá-
yataaqtabagaraq matúq-matuq umá kétunatae."
téta máqtemma tirááe. 14 miráinata kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma maará tirááe:
"áraimma waíno." tíyata móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yipaq agéta
Áánûqtuyaa Îtuma yenákáráq nunamummá kéteta yenákáti yíwîqa múte yaútae.

6

*tipi-tí**pi-araaqa Îtuma abapaké mó**ra-kaweqa yamá aráá**pamaraan-auba-wannaama aukáka**iye.*
1 kemá Yóáane aónáúnana tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-
kannaama maténa áqnáabaq móra-kaweqa aukákaiye. aukáitaq itaúnama kaayaqté-kaayaqte
máqe-urai-kapike móra-maqe-urai-kakoma aamá ti-wáígómá wíyôn-aaraa téna tiráiye: "maabáq
iyo." 2 titaq keqnáámmá aónáúnama waayán-ótímá móra-naqa min-ótí ámûraaq aónaraune.
min-ótí ámûraaq mái-nakoma imá matóráitata móra uyátáni-kamoqa ámikaamma miráuma
móra-nakoma ááiqa umá uyátárai-naqa amé waokaa-kamoqa ámikaae. miráitana wemá ááikaq
kóurena netuqyaan-ááíqá umá uyátaniye. 3 ánibo tipi-tipí-araakoma mikáké kaayaq-
káwéqá aukáitaq itaúnana anaaé máqe-urai-kama ááyama tiráiye: "maabáq iyo." titaq
4 aónáúnana káqomma karogaron-ótímá imaamu-wámá pááq uráiye. miráitana móra-naqa
ámûraaq mái-nakoma wemá akoqnááma maténa maa-márábí-káyúkátí kaayoné-yátááqá
paábaq matuwáinata yegáráqá káqo-kayukama yíkaminoe. miráinata wemmá ááiqa í-tókórú-
yákáá-púmá ámikaae. 5 ánibo tipi-típi-araakoma kaumo-káwéqá yamá aráápamata-kannaama
aukáqtúwáitaq itaúnana mamá mikáq máqe-urai-kama ááyama tiráiye: "maabáq iyo" titaq
keqnáámmá aónáúnama abuqtán-ótí ámûraaq mái-nakoma móra yainaí-yátááqá (tikérima)
ayáápí matokáiye. 6 ánibo kemá itaúnama maéwae kéo-kakon aúkáapike móra-aikoma aamá
téna maará-tiraiye: "móra kamáábauma móra-taoq-meyanawiqa kéaae. móra kaatopébauma
móra-taoq-meyanawiqa kéaae. abo matawékaraq wááéni-nomma íma táwîq oro." téna
matawékaraq wááéni-nomma Áánûqtukaq amí-yátáárîq umá ámenibo "íma táwîq oro" tiráiye.
7 tipi-típi-araakoma kaayaqté-kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánnáráq aráápamatama
aukátúwáitaq itaúnana írêq-maewae-keo-kamma ááyama tiráiye: "maabáq iyo." titaq
keqnáámmá 8 aónáúnama eqábu-otima min-ótí ámûraaq mái-nakoni áwîqa "puí-yátááqá"
téta ááyaraawaq aónaraune. ánibo anaaé waqmé "aítabaq" pukáa-kayukati márûpaq iráiye.
yenákámá "puí-yátááqá aítabakaraq" náápaamma mamá aarawaamá máqte-marabake
kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo
puyéta yáama kéyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma
puínoe. 9 tipi-típi-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq
aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yáárérâqá
aménáápáqá máqe-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta
timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukáane. 10 min-ímákómá yááyama
anókaq tirááe: "uyátáráana-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. ánibo náaraq umá kanaaq
yáwínaaq maa-márábí káyúkáma mamá yainé tíkakaa-waigoni anónnáma yemmá ánná
yimínónô?" téta tirááe. 11 ánibo máqtemma ayáqtááqa waayán-únákáqtómá kéyimena maará
téna timá yímikaiye: "keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqtí namuro-
wáyúkámá keráwáqtí móra-mayai-wayukagaraq tíbâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq móraiq

umá tíkamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaaráq ánatagiyana namuro-wáyúkámá yeráwáqtí anónnáma mayánoe.
12 ánibo tipi-típi-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiye. ánibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiye. ánibo wíyôkoma mamá karogaromá auréna naaegóráá uráiye. 13 ánibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmena marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa umá arammá marabí kuturááe. 14 aabayákógáráq ánatama yuwiqá yawátáma útínikaa umá útúmena kóuraiye. ánibo máqtemma anugógáráq únópí máqten-aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe. 15 maa-márábí anómma yabíkáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq ááiq-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq muríánóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq máqtemma aúpáq aúyokaae. 16 ánibo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu umátíkáaro! anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba tipi-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátíkáaro! 17 yenákátí anó-yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaaráq itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

7

Ítíráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

1 minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq yáqtokaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá yoqmá íma matuwániye. 2 ánibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakomma aónáúnana aabaúmá utain-áúkápáké iráiye. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake kaqtó-wayukama akoqnááma matéta maa-márágáráq únókáráq mamá táíq ínéta o-yúyábá téna 3 wé mirá-tiraiye: “keráwáqá kabe-kabe umá maa-máráwábi únónábi yaayúrábi íma mamá táíq oro. áqnáabaq ketáái Áánûqtuni mayaí-wáyúkátí yúwáayakaq awaaméq-yátáárîq umá yikánúnatae.” téna tiráiye. 4 ánibo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma yoraútówaq ítaraune. miráuma Ítíráaeo-wayukabike máqten-annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe. 5 miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Káátin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) 6 Áátan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) 7 Tímionin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) 8 Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtiamaanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mi-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

netuqyaa-káyúkámá Áánûqtun anaaé wakááe.

9 minnáma ánatagitana keqnáámmá aónáúnama netuqyaammá aarawaamá áíkutaama móra-nakoma yemmá kanaaráq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóínín-aúkáqá máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umáreta iyáápimma kóbén ánáraa-qtataaqa matoréta máqe-uraae. 10 yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánûqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáráké keqtáá yauwéqma tiwiraí-yátááqá kéiye.” téta tirááe. 11 ánibo máqtemma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama náápaan-abiqtataraq yaútûmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútûraae. náápaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánûqtukaq nunamummá maará téta tirááe:
12 “áraine. mirá waíno.
ketáái Áánûqtuqtaba aúgaugaraq timukáráq matúq-matuq umá kémaraunatae.
wenaúyánápíké tágagitababoaqtaa máqte-qtataaqa aúyánápí kéitaipoaqtaa wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.
wemmá mútûq-yaaguyabi-yataaqa áméro.
máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.
áraiqtabae. minnáma waíno.”
téta tirááe.

íbêqa min-ánná-wáyúkátí yíqa í-yátááqá ánatagiye.

13 ánibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mi-káyúkámá ayáqtááqa waayán-únákáqtôma umátokaamma yemá náayubiyo? ánibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq
14 kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamáárîq emá káonaane.” túnana
wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqa í-kánáábíké anómma yútiq-yataaqa mayéta
ummaa-yátááqá matááe. ánibo yemá tipi-típi-araakoni naaeráké yeqtí unáákáqtôma tete
uráawana yeqtí unáákáqtôgoma waayámmá aúkáiye.
15 miráipoata yemá Áánûqtuni náápaan-abiqtatagoni aúbáqá itó kéoe.
ánibo wágááwa nokáámma wení aokaq-náúpáqá wekáq nunamummá kéitaae.
miráitana Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq máena wemámáárîq yemmá mayi yuwániye.
16 miráinata yemmá ókaraq yáama íma yéna keqnáámmá nonáá íyikena ínoe.
ánibo aaqá íma kautéta móra-yataakoma yúraqa íma amanna kuyikániye.
17 tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi mái-nakoma yeqtí kawáá-náqá mániye.
wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme wínata nokópíké aúwaraimma mayánoe.
miráiyana Áánûqtuma wenamáárîq yúrapike máqte-yiqnuma ayúnikaniye.”
téna anó-nakoma timá tímikaiye.

8

tipi-típi-araaqa Îtuma abapaké kaayaq-káwéqá yamáta-kannaama aukákáiye.

1 tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama
aukáqtúwáitanama mikáké Áánûqtuni márûpaq pááqyamma ayáqtáá-kanaama íma aamá
pááq uráiye. 2 kemá Yóáane aónáúnata abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtun aúbáq
abapaké kaayaq-wéróq-ánámá yímikaae.

3 ánibo káqomma Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-qtaaregoni
waaqókáq ya itó-uraiye. wemá áwáarara kai-yáwáámmá íráqôn-akuqa í-yátááqá ma-
tokáiye. yemá íráqô-kuyumma í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nuna-
mummá mamá yorupamá náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakoni aúbáq áwáarara kain-
óqtá-táárérâq agamá ákûq umákanena uráiye. 4 ánibo íráqô-kuyun í-kánágóní úmûkogaraq
Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nunamukógáráq yanaa uténa Áánûqtun-aubake kaqtó-nakoni
ayáápike yuwéta Áánûqtunopaq yanaa utarááye. 5 mi-káqtó-nákómá íráqôn-aku-kana-taapeqa
maténa Áánûqtukaq agamá ákûq umákai-irabike iráámma kúrakena mi-táápápímmá maqmá
ógiqmarena maa-márábí iyaabótúwáitana kukáiye. iyaabótúwáitana wíyôn-aama téna áa
kááyaitana abayú kéyoraitana márûma yokáiye.

kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-nakoma werôq-anabike werôqa yurááe.

6 abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wéróq-ánámá
matóráama werôqa yínéta mamá yokaa urááe. 7 ánibo áqnáabaq móra-kaqto-nakoma wení
werôqa yitana kaágáráq iragógáráq naaégáráq marabí iyaabótúwáawana kuqturááe. máqte-
tama kaumo-áúkápáq móra-aayapaq iragómá kágitana máqten-aapepaaqa iragómá karáiye.
8 anaaékaq-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitata anón-anuma iramá
kainíkáá umá iyaabótúwáawana únópí kukéta kaumo-áúkápáq móra-aukapaqa waéqma
naaemá aúkáiye. 9 únópí máqten-auwaraiq-kamma máimma kaumo ánnáiq owana móra-
annama pukurááe. únópí-káárégómá kaumo ánnáiq owana móra-unopi-kaare-annama mamá
yokíkuraiye. 10 má mikáq-káqtó-nákómá wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana mórama
wiyókómá iraráá kamá ómmá kúraqmena wiyôpake marabí kukéta máqte-nokoma kaumo
ánnáiq owana móra-anna-nopikaraq poqnopíkáráq kuturáiye. 11 wiyóqá wíyôpake yaráqmena
kúmî-waigon áwîqa “aabígaraq-irae.” minnágon-aaimma nopí kukétaboata ikaaqá kétiye.
kaumo ánnáiq owana móra-anna-nomma waéqma ikaaq-ánnáiq urétaboata netuqyaammá mi-
nómmá yaqnaa-káyúkámá pukááe. 12 ánibo káqo-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa
yumátúwáitana aabaúmá wíyômma máqtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáiq owana móra-
annaiq mirá-uraae. móra-aukapaq aabaúgáráq móra-aukapaq wíyôkaraq máqte-wiyokogaraq
móra-aukapaq kumayuqá aúkáae. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-
kánáábíké móra-aayapaq íma tágaraiye. 13 miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mórama
anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráiye. miráitaq itáúnana anókaq ááyama
tiráiye: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata
káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yónáae
temmá anómma yútiq-yataaqa aarawaabí pááq íniye.” téna anókaq ááyama tiráiye.

9

óqa kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yurááe.

1 móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yitana mórama wiyókómá wíyôpake yuwéna marabí kukáitaq aónaraune. ánibo áítabaq abéyúmmá íma wáiq kíma ámikaae. 2 miráitana wemá min-áítábáq ítuwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráiye. min-áítánóbáké utain-úmúkómá abaúgáráq uwáágokaraq mamá kumayuqá aúkááye. 3 netuqyaa-tái-wámmá pítaaqa min-úmúpíké yuwéta marabí kukááe. miráitata yemá akoqnááma matáama miráuma uwabaaikóní akoqnááraq umá matááe. 4 ánibo yemá maará téta aamá matááe: “karaatatááqá íma namá ánatera máqte-qtataaqa maamárábí karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mi-káyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenaméa yúpuyoro. 5 maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móra-tiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemmá íma yíkamma púyoro.” téna maan-áímmá matááe. ánibo mi-kákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá yúpuitata yíqtaba oníkáá uráiye. 6 mi-kánááráqá waayúkama puíáqtábá abáá-inomanibo íaonanoe. mi-kánááráqá áraimma puí-yátááqtábá ôriq umá yikánîmanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye. 7 kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááiqa ínéna yokaa iníkáá urááe. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-óqtákáá-kámóqá urááe. yóíkoma miráuma waayúka óíkaa uráiye. 8 yiqnótáugoma ayáqtááqa miráuma aaratí yiqnótáuraa uráiye. ánibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráiye. 9 yíqtaaraqa aakaqá akoqnáá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyárémmá oótigoma kúma ááikaq yabitimáena kéwitana kabámînikaa umá wenáama anókariq uráiye. 10 yemá uwabaaikóní amérákaa umá uwaaqá yimérán aqtóráq wáqe-uraiye. yetímérápi waayúkama yúpui-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uraiye. 11 yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áítábáq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóní áwîqa Áábaronie. ánibo Karíki-aipimma Aapórionie. 12 áqnáae-tiru-kanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá anaaékaq pááq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráiye.

13 abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte óqtan-awayaakoni aúkáapimma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taareraqa áwáarara kain-ótáq-táárémá Áánûqtun aúbáq min-ámá 14 abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpárêti-nokaq ánnáma matáamma emá kanaaráq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye. 15 wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánáaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoe. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá min-áúqtábá yokaa uráaqtababoata yemmá iyúkaiye. 16 ánibo oóti ámûraaqa ááiq-wayukama máa-kayukama netuqyaa táwîgani (200 mírioni) kegébâ ayuraa pááq uráiye. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune. 17 ánibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámûraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uraiye. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragóráá tágama yóíkomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uraae. máqten-otigoni aqnómmá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiye. ánibo yóyaupike abááq-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áítógáráq yá-uraae. 18 maami-káúmó-táwí-yátáákáké máqte-kayukama kaumo ánnáiq owana móra-annama yíkamowata pukááe. miráowana min-írágógáráq úmûkogaraq uwaaq-áítógáráq oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraae. 19 máqten-otigoni akoqnááma yóyaupikaraq yimérápikaraq wáqe-uraae. yimérákoma miráuma iraakabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uraiye. miráitata minnárake waayúkama kéyupuiye. 20 máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápíkémmá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaémma íyumakaraae. ímiye. yemá waátágokaq aágokaraq tíq-tiq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraae. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakááe. 21 mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagáánîq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráámanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékááe.

10

Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma aúba-wannaama ámitana naráiye.

1 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáá-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiye. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúraiye. óíkoma tágama aakáá karáitana aítaukoma miráuma arúmmá kamá yaútínikaa uráiye. 2 wemá pááqyan-auba-wannaama ayáápimma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uraiye. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópí maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá

marabáq makáiye. 3 ánibo wemá anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiye. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááe. 4 mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timmá agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áárá timmá minnáma aúyánápí matoraao. aúba-wannaabimma íagayaao.” téna tiráiye. 5 ánibo mi-káqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópíkáráq marabákáráq itó-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye. 6 miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqtaba mi-káqtó-náqá wenáiyaba tikáíyana akoqnáá umákaikaae téna tiráiye. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiye: “awé-í-kánáámá ánataguraiye. 7 anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínéna ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-áúyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq pááq ínana tiráátiniye. 8 ánibo min-áíkómá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráiye: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópíkáráq marabákáráq itó-uma mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma ko-mayaao.” téna timá tímikaiye. 9 mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráiye: “maaminnâ emá maté naao. áyaqnobaqa ikaa tínimanibo óyaukaq átê umá kopaaq átéráá íniye.” téna timá tímikaiye. 10 wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápike pááqya-kanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq átê uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnobaqa ikaa tiráiye. 11 wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-anna-wayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiya-kayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráiye.

11

kaayaq-nákórátá watáama tirááye.

1 kemmá ayáqtááq maqmá aónai-yatama tímikaamma timá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náúpákáráq Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqmá aónaao. 2 miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqmá aónaao. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáápi yímikaae. mi-káyúkámá Yérútáárebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatâmmeta uréire ínoe. 3 miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwáanata tíyóye. 4 yenákámá miráuma kaayaq-óríbétí-yáráá óyana ómmá kaayaq-yáárérâq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye. 5 ánibo yaímma-wayukama yenákámá táígoma yikaíkáae téta yenákáti yóyaupike iramá yá-awitata yenákáti namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táíq ínnama áaiqtaba miráráá umá wemá puíniye. 6 yenákámá akoqnááma yokááyapoata aabayámmá yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ánibo yenákámá akoqnááma yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-márábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátáárîq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye. 7 yenákámá timá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqtê ááiqa mú-iniye. miráéna yenákámá uyátena yíkaminata puíyóye. 8 miráínana yenákáti arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákáti anó-naqa mimórá-márúkáq kaapaq-yátáq pukáitaq yenákáti arááq-yuma pareráq íyóye. Tótôma-marukaa Íqtîbi-marukaagaraq mi-márúkáré. 9 waayúkama ókon-oko-yugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraqa yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákáti arááq-yuma kaumo-kánáámá karagébama-yuramma aónanoe. miráinata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe. 10 ánibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá mutaammá maqmá néta aiqta-táúmá yoqmá yeqtí aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ánibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáyíkaraae. 11 kaumo-kánáámá (3 1/2) ánatagitana Áánûqtuma wení aáma yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó íyata waayúkama kéyimoneta ôriq umá yáaqa kániye. 12 yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yááyama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye. 13 mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáákaaiyapake móra-aayapaq

táwîq umátuwaniye. ánibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwîqa múte yauwínoe. 14 kaayaqá anón-ummaa-yataaqa mirárá umá ánataginiye. pááqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá pááq íniye.

abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yuráiye.

15 abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama káuraiye. ánibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe. 16 ánibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yeqtí náápaa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipaq ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta 17 tirááe:
“uyátárain-Aanuqtuo, eqtábá ketáámá timuqá kémaraunatae.
máqten-akoqnaama yokáane.
íbêqa emá maé naayóbákáráqá máqe-uraane.
ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átáma yabí éwaniq kéone.
18 maa-márábí-káyúkámá íyámma uráámaniboení áyámma pááq kéiye.
íbêqa pukáa-kayukama ítama yainaí-kánáámá pááq kéiye.
íbêqaení mayaí-wáyúkágáráqení amuné-wáyúkágáráqení aokaq-wáyúkágáráq máqtemma wenáwîqa yaaguyábô-kayukama yíwîqa wái-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq anónnáma íráqô-meyamma yimínónna-kanaaraqiye.
íbêqa maa-márámá mamá táíq éwao-kayukama yemmá mamá táíq í-kánááráqíye.”
téta tirááe. 19 yemá mirá-timatuweta yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-námmá ítuwaawana óqtan-anaamma Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti agatáimma wení aokaq-náúpáq wáitata máqtemma aónaraae. ánibo aabayûma kamá yupayo umá wéyáwé kéitana áama kááyaitana wíyôn-aama kétitana márûma kéyoraitana kaábaramma kukáiye.

12

aaragótê anó-kumurokoma

1 móra anón-awaameqa Áánûqtuni márûpaq pááq uráiye. minnágoma mirá-uraiye. móra-inimma máena aneqá aabaúmá maqmá atáá-uma wáqtô íyáanikaa uráiye. miráitana wíyômma aítaukoni aménáápáqá wáqe-uraiye. ánibo aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá kámokaa umá aqtokáiye. 2 wemá ámûkaraq máqe-uraitana iyápó akaí-áíqá uráiye. miráitana aíqa ôriq itana wááqa kéyena iyápó akánéna uráiye. 3 miráitana Áánûqtuni márûpaq káqon-awaameqa pááq uráiye. min-áwááméqá mirá-uraiye. mórama anó-karogaro-kumuromma máqe-uraiye. minnáma abapaké kaayaq-áqnómmá waéna tiyááka-awayaammaa aqnókáq wáqe-uraiye. ánibo abapaké kaayaq-náápáá-kámóqá máqten-aqnokaqa wáqe-uraiye. 4 améráakoma kaumo-wíyókáwápíké mórama wíyôkake kuyúqma márúte marabí iyaabótukaae. mi-kúmúrókómmá iyápó akánéna in-íníkóní aúbáq itó-uma máena min-íníkómá iyápó akáinaq min-íyápó ikámma nánáae téna awé uráiye. 5 min-íníkómá iyápóma inaamaí marákáraiye. min-íyápógómá anaaékaqa akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíqikaniye. ánibo min-íníkómá iyápó ákátuwaitata páátákáá min-íyápómá awíqmeta yanaa kóuraae. yemá Áánûqtukaq awíqma uyéta wení náápaan-abiqtataraq utááe. 6 ánibo min-íníkómá péqmarena waayúka íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. min-áúkápáqá Áánûqtuma mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata kawáá umákareta aáwaqa maténa miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260 de) min-íníkómá máqe-uraiye. 7 Áánûqtuni márûpaq anón-aaiqa pááq uráiye. Mááíkorogaraq wení kaqtó-wayukagaraq anó-kumurokomma ááiqa urááe. mi-kúmúrókógáráq wení kaqtó-wayukate ááiqa uráánamanibo 8 yeqtí akoqnááma íma wáqe-uraipoata ááiqa íma uyátáraae. miráipoata Mááíkoroma ókaraq Áánûqtuni márûpaqa wenôpaq íma máqe-uraiye. 9 ánibo anó-kumurokoma wemá naayóbáqá min-íráákábáyáámá áwîqa Tááqtae máqe-uraiye. wemá máqte-marabi-kayukama kaaqaari-áímmá timá-yimena makatéwaine. abo min-ánó-kúmúrókómá wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtuni márûpake márúte iyaabótúwáawata maa-márábí kukááe. 10 mikáké Áánûqtuni márûpaqa móra-aimma itaúnana anókaq ááyama maará-tiraiye: “íbêqa ketáái Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq wení yabí i-kanaagaraq pááq immá keqtáá yauwéqma kétiwirai-taokaraq abarokáq pááq kéiye. Áánûqtuma mamá timákarai-nakoni anó-naapaamma kéiye. min-nákómá ketáái tíbâqawaaraayuma mamá yúbi makái-nakoma ketáái Áánûqtuni aúbáq wágááwabi nokáámma yúbi makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni márûkake márúte kéiyabotuwaae. 11 ketáái tíbâqawaaraayuti yúbi makáe-nakoma íma makatítatapoata wemmá uyátáraae. tipi-típi-araakoni naaeráké akoqnááma mayéta yetáama Îtuqtaba téta yemá puíyábá íma kéqaraapoata ááiqa uyátáraae. 12 keráwáqá máqtemma Áánûqtuni márûpaq máa-kayukaa timuqá máráaro.

minnáyaba Tááqtaama wení kanaamá pááqyamma awaararîq íníniq kéitanaboana wemá anón-ayakaraq marabí-káyúkáyôpaq kukáiye.” téna min-áíkomá Áánûqtuni márûpake tiráiye. 13 min-ánó-kúmúrókómá iyaabótúwáawana kégumenama aónaimma maa-márábí máqe-urena min-íníkómá inaamaí marákárain-inikoni anaaé wakáiye. 14 miráitata min-íníkómmá anón-akikigoni máka-aayamma ámikaae. anó-kumurokoqtaba wemá arabêna wenamáápaq kaqmááq-marabaq waayúka íma máapaq mánena kóuraiye. min-áúkápáqá aáwakaqa íráqôniq umá kawáá uréta kaumo-kárítímáátígáráq abapaké móra-wiyomma mibáq máqe-uraiye. 15 mi-kúmúrókómá wení óyaupike nommá wiqmá yukáiye. witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa auména kégoena min-íníkómmá waqména kóuraiye. mi-kúmúrókómá min-íníqtábá nawíkainana puíkáae téna uráiye. 16 miráitana maragómá min-ínímmá áwáqnaa uráiye. maragómá kekoqá magéna óyaukaa min-ánón-nókómá anó-kumurokon óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye. 17 ánibo anó-kumurokoma min-íníkómmá áyámma umákena wení yaímma-iyapo-annate ááiqa mó-umayikanena uráiye. mi-káyúkámá yemá Áánûqtuni ámáan-aimma kéwareta Îtun-aayaba kéteta anaaé waréwaone. 18 min-ánó-kúmúrókómá únókóní aqtamáábaq itó-uraiye.

13

kaayaq-ábááq-wámmá utarááye.

1 miráitana abááq-wámmá aónáúnana únópíké utaréna tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-áqnómmá wáqe-uraiye. mi-kákóní áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa wáqe-uraiye. yiqnókáq tái-awikaraq akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba wáqe-uraiye. 2 mi-kámmá aónáúnama anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa uráiye. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa uráiye. óyaukoma anómma áwáábiq-putiraakaakoni (arááyane)” akáá umá máiyo? náawaq kanaaráq wemmá ááiqa umákaniyo?” téta tirááe. 3-4 missing?

5 miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wákómá akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba timmá wení akoqnáárake kaayaq-wáyúká umá kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna mirá-uraiye. 6 óyauqa ógaakena Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá timákena Áánûqtuni áwîqtaba wení márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq akáyáán-áímmá tirááe. 7 miráitana Áánûqtuma min-ábááq-wákómá ayúwáitana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá wení aménáápáqá máewana ókon-okon-augaraq-wayukaraq máqte-marabake-kayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-kamaanigaraq min-ábááq-wákóní akoqnááma aménáápáqá máqte-kayukama máqe-uraae. 8 máqtemma marabí-káyúkámá yeqtí yíwîqa matúq-matuq umá mái-wannaama Áánûqtuma maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma wáinna-yuma yemá abááq-wákómá wekáq nunamummá tínoe. mi-kánnáámá naayóbáqá tipi-típigoni áráaqa ikámôwana pukái-waigoni aúba-wannae. 9 náawabi aáqa wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

10 keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaaráq keráwáqá ánná ínoe. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamínéta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tíkaminoe. miráipoana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

11 káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabíké abarokáq uráiye. min-ábááq-nákóní aqnópíké utaain-áwááyákómá tipi-típi-awaayakoraa uráitana anó-kumurokoraa aamá tiráiye. 12 maamin-ábááq-wákómá áqnáaen-abaaq-waakoni akoqnááma aménápáqá máqe-uraiye. anaaékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-abaaq-wakaq nunamummá kéte. áqnáaen-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe. 13 anaaékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéiye. móra-anon-awaameqa mirá kéiye. aarawaatí yúrapimma wíyôpake iramá mamá aúqmáráitana kamáena marabí kukáiye. 14 miráitana min-ábááq-wámá Áánûqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáiye. min-áwáámé-qyátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráiye. máqte-marabi-kayukama áqnáae-abaaq-waqtaba timá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráiye. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráiye. 15 miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aáma min-ámápí ámitana aamá kanaaráq tínata náayuwabi min-ámákáq íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe. 16 máqte-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq yíwîqa wái-kayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayaí máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaaékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubauma iyáánurapakaraq yúwáayakaq matááe. 17 miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqa íma meyánîq kanaaráq íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéiye. wenáwîre. náápaamma wenáwîkon awaaméré. 18 awaaméq-áúyábámá aupaq-ááíkómá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákaiye. náawabi aá

kéitaina-nakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno. mi-náápáámmá móra-nakonnae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

14

yeráwáqá taíganimma (144,000) aúgen-ima tirááe.

1 kemá aónáúnana Tááíoni-anuraqa tipi-típi-araakoma itó-uraitata aarawaamá taíganimma (144,000) itó-uma máqe-uraae. tipi-típi-araakoni áwîkaraq aboán áwîqa yúwáayakaqa máqe-uraae. 2 kemá itaúnana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áaraa kétena anómma wíyôn-aaraa tiráiye. min-áímmá itaúnama imá teníkáá umá náríq-naraaq-yataakoma áama tiráiye. 3 náápaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakoni aúbákáráq móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukati yúbákáráq mi-táígání-káyúkámá (144,000) marabíké yíwíkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaaráq kéte. 4 maami-káyúkámá aaranaatéma mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipi-típi-araakoma winnápáq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkáapike yíwíkena yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipi-típi-araakokaraq yimi-yátááré. 5 yeráwáqá yóyaupike kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáiye.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

6 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráiye. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márábí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikaiye. 7 anókaq ááyama téna maará-tiraiye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatíq éraq wení anó-qtataaqtaba wenáwîqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq urái-nakomma wekáq nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráiye. 8 Áánûqtunopake irái-kaqto-nakoni anaaé móra-kaqto-nako iréna mirá téna tiráiye: “Pébírôniqa anó-maruqa yawarápamataae. Pébírôni-wayukama yeqtí táwî-aaimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápóata máqten-aukapaq-wayukama aúqyíkáama Áánûqtuni áyámma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráiye. 9 yenákátí yinaaéma káqo-kaqto-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráiye: “móra-nakoma abááq-wákókáq wení amakókáráq nunamummá tínnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáayakaq mayénama 10 min-nákómá Áánûqtuni akoqnáá-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wáyúkáyôpaq tipi-típi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áítókógáráq irá aráinana aíqa ôriq umá íniye. 11 mi-káyúkámá abááq-wákókáq wení amakókáq nunamummá tíyama yúwáayakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama miráráá umá yíqa íno e. yíqa íq-iq íno e. minnáyaba úmûmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mi-káqtó-nákómá tiráiye. 12 miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámáan-aimma waréta Îtu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáá umá yáqtokero. 13 mikáké móra-aimma Áánûqtuni márûpake itaúnana min-áímmá téna tiráiye: “aúbabi agayaao. yemá íbêq-kanaarake Îtu Káríqtoma wekáqtábá éta pukáiya-kayukama yimuqá kémaraae. Aokaq-Áágómá minnáyaba ‘owé’ kétiye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaaráq agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aaikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráiye.

marabíké aáwaqa mayaí-kánáámá abarokáq uráiye.

14 ánibo aónáúnana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákáq Waayúkagon Áráakaa-naqa máqe-uraiye. min-nákóní aqnókáqá náápaa-kamoqa aqtokéna ayáápimma áanaiq púráá-qtátááqá matokáiye. 15 ánibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náúpáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákáq mái-nakomma maará téna timá ámikaiye: “ení púráá-qtátááqnápó marabíkén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokáq uráitana marabíkén-ááwákómá ábu karáiye.” téna titana 16 min-nákómá konnákáq máena wení púráá-qtátáánápó marabíké ábukain aáwaqa yurákáiye. 17 keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márûpaqa ayáápimma púráá-qtátáákáráq matoréna kukáiye. 18 ánibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake kukáiye. wemá iratábá akoqnááma matáiye. anókaq ááyama min-nákómá áanaiq púráá-qtátááqá yokái-nakomma timá ámikaiye: “maa-márábín-ááwáqá ábu karáipoata ánnábike arammá yuraraao.” téna tiráiye. 19 abo ánnábike arammá yuráqma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne. 20 kaqmá ánáamma Ítíráaeo-wayukama nunamummá te-márúpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árámmá wenáaimma

Áánûqtuni áyámma matáá-kayukae. yemmá kára apaawata naaegómá ôriq umá ko yááya uráiye. máqten-aayapaq yawáaqmena kéwena oótigon aqnókáq utáiye.

15

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá matááe.

1 miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaqa anón-awaameqa abarokáq kéita netuqyaa-tááqá ítaraune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyámma matokááe. 2 ánibo mórama únókáá-qtátááqá kaapókáráq iragáráq awígíyôq uráiye. non áwabaq ááiqa umá uyátáraa-kayukama máqe-uraae. yeráwáqá abááq-wakomma wení amakókáq nunamummá íteta wenáwîkon náápaamma yemá ímataapoata ááiqa umá uyátáraae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe. 3 tipi-típi-araakoni imá Áánûqtuni mayaí-náqá Mótetini igáráqá tirááe. min-ígóní aamá mirá-uraiye:
“uyátárai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáé.
anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.
enáaimma áraikaraq íráqôniq umá kéyainaiye.
máqte-kamaanima yabíkáana-wai máane.
4 náawaq enáaqa íma ikatíníyô?
náawaq kanaaráq enáwîqa íma múte yauwíníyô?
emá enamáa aokaq-náqóne.
máqten-anna-wayukama éta enaúbáq nunamummá tínoe.
arupú-yataakaraq kateko-yátáákáráq emá ónnayaba abarokáq pááq uráiye.
maa-qtátááqtábá náawaq enáwîqa íma múte yauwíníyô?”
téta imá tirááe. 5 ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaq tabaráábe-nakon arunóbáqá Áánûqtunopakaraq íguraiye. 6 miráitana Áánûqtunopake abapaké kaayaq-táí-yátáákáráq marabí pááq ínî-qtataaqa yeráwáqá taaberáábe-naupake yáubaraae. waayá-káqtómá itokéta áwáararaa kai-qtátááqá yímûranna urááe. 7 kaayaqté-kaayaqtema maéwae kéo-kama yeráwáqtí aúkáapikemma mórama abapaké kaayaq-táápéqá arunóbáqá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni áyámma ógiqma wáena abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yímikaiye. 8 Áánûqtuni akoqnáágaraq wení tágama-yataakaraq mi-náúpáqá úmûkaa umá ógikaiye. mirá kéiqtaba aokaq-náúpáqá móra-nakoma íma kanaaráq uyáberanimanibo paá máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá yeráwáqtí abapaké kaayaq-áqtóráq-tái-yátááqá mamá ánatatukaae.

16

Áánûqtuni áyámma abapaké kaayaq-táápépí

1 kemá Yóáane ítaraunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yááyama tiráiye: “maami-táápéqá Áánûqtuni áyámma ógikaimma mamá marabí aqtítuwaiyana kumíno.” téna tiráiye. 2 ánibo áqnáabaq-kaqto-nakoma iréna Áánûqtuni áyámma ógikaiq-taapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáiye. abááq-wákóní amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukagaraq yineqá yíkaraq anó-naomma pááq uráiye.

3 anaaékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópí aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naaegóráá itana únópí-kámá máqtepaq pukááe.

4 anaaékaqa kaumomá kaqtó-nakoma iréna wení táápeqa mamá anó-nopikaraq poqnopíkáráq aqtítuwaitana mi-nókáwákómá waéqma naaemá aúkáiye. 5 ánibo maami-nókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráiye: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokarîq kée tái-wayukama yainááname arupú uráiye. 6 maami-káyúkámáení aokaq-wáyúkágáráqení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráiye. ánibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikaiye. yeráwáqá naaemá yaqnéta minnâ yeráwáqtí tái-mayane.” téna tiráiye. 7 ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake anókaq ááyama tiráiye: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá kéyainaiye.” téna tiráiye.

8 ánibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómmá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutaiye. 9 ánibo maamin-ábáúgóní kokokómá irá kamá káútî-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. maami-tái-yátááqá maa-márábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáá wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwîqa íma múte yaaguyakááe.

10 ánibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá abááq-wákóní náápaan-abiqtataraq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiye. yíqa ôriq kéitataboata yimáábîmma ukákááe. 11 yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwîqtaba akáyáán-áímmá tirááe. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraqa yemá íma waéqma yúyánámmá ítaraae.

12 ánibo abapaké móra-kaqto-nakoma iréna wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráiye. 13 kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóní kaaqaari-ámúné-nákóní yóyauqnobake kaumomá aágoma táí-aama táoraa-kama yáubama irááe. 14 mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárai-nakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mútûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááiqa pááq íniye.

15 ítáaro. kemá móra moyá-nákóráá umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáá umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáá uréire ínna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

16 aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma áíkuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámágéroni mirá téta tirááe.

17 mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náúpákémá anókaq ááyama maará téna tiráiye: “kánataiye.” téna tiráiye. 18 miráitana wíyôn-aama téna aabayûma kéyoraitana anómma márû yuráiye. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá ma-márábímmá márûma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráiye. 19 maamin-ánó-márúqá kaumobí yáíkaaq umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátárai-nakoma Pébírôniq anó-maruqtaba aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáá-ayamma matááe. 20 ánibo máqte-maruqa únómmá yáutugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráiye. 21 miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márûpake kukéna waayúkamma kuma yíkakaiye. min-áqtóráq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitatapoata Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá tirááe.

17

aakaq-ínîkómá tái-meyamma matáiye.

1 mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábíké wení abapaké kaayaq-táápéqá maménа kéyena maará téna timá tímikaiye: “iyo. aakaq-íníkómá anó-nokoni ámûraaq máena wení tái-meyamma mayánîmma aráátenune. 2 marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-íníkógáráq kumari-yátáárîqa urááe. miráitata taígani marabí-káyúkátí yúranannama nommá naa-káyúkáráá aúqyíkaraiye.” téna timá tímikaiye.

3 Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáá kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáápaq uráiye. min-áyápáqá aónáúnana mórama karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaqa mórama aakaq-nóínímmá máqe-uraitana min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taíganin-akayaan-awiqa wáqe-uraae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uraiye. 4 maamin-íníkómá tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátóráqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara kégaitana íráqôniq uráiye. maamin-íníkóní ayáápimma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwíbímmá wení kumari-kébó-yátááqá táwîq uráimma ógiqma wáqe-uraiye. 5 min-íníkóní áwáayakaq móra-awiqa aúpáq-ááíkáráq wáqe-uraiye. Pébírôniq anó-maruqa máqtemma aakaq-nóínímmá tái-aaikoti yinóae téna wáqe-uraiye. 6 ánibo maamin-íníkómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágáráq Îtu Káríqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwáqtí naaemá naréna maamin-íníkómá nommá naan-íníkóráá uráiye.

ánibo kemá Yóáane maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánáaq uráune. 7 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê yi-wáígómá timá tímikaiye: “nôraq itaawáq iyánáaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraaq máitana yenákáyábá aúpáq-ááímmá timá-amenune. 8 maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máiye. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniye. mi-márábí-káyúkámá yeqtí yíwîqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kanaabimma íma Áánûqtuma agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máebo anaaékaqa abarokáq ínata káoneta iyánáaq ôriq umá ínoe.

9 maaminányataba ôriq umá tágama-itai-yataaqo kákaiye. abapaké kaayaq-áqnómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkómá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkómá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae. 10 ánibo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana

mórama íbêqa máitana mórama anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániye. 11 ánibo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máiye.
12 ánibo abááq-wákóní tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqtí náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe. 13 min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimóráyúyánámmá tarôq éta yeráwáqtí akoqnááma náápaakaraq abááq-wámmá káme. 14 miráinata yeráwáqá máqtemma tipi-típikoni áráakomma ááiqa umákaiyana tipi-típikoni áráakoma ááiqa umá yeráwáqá uyátaniye. minnâ tipi-típi-araakoma máqtemma uyátárára-kayukati uyátárainakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típiaraakote aúyâq márára-kayukae téta itáíq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtábá tirááe." téna kaqtó-nakoma Áánûqtunopake timá tímikaiye.
15 óq-aimma timá tímikaiye: "aakaq-ínímmá non ámûraaq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe. 16 ánibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógáráq yagarotaréta aakaq-ínikómá yíyamma yíkamiyeta wení máqte-qtataaqa unáákáqtôgaraq matuwáiyana wenaúma néta wemmá iranápó agamá kautínoe. 17 maami-qtátááqá uráa-kayukama Áánûqtuma yúyánápí maráinata yemá Áánûqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáá-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánááráqá Áánûqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.
18 ánibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkáa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóní aménáápáqá mááe." téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake timá tímikaiye.

18

Pébírôniq anó-maruqa táíq umáguraiye.

1 mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánûqtuni márûpake móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq wení tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye. 2 anókaq ááyama tiráiye:
"yawarápamataae. yawarápamataae.
anó-maruqa Pébírôniq wení waayúkagaraq yawarápamataae.
íbêqa maami-márúkómá waátáma kémain-aukapaqa mamá aúkáiye.
káqo-kaqon-aagoma numagáráq táígon-aikaraq íyíkáawata mibáq kémaae.
3 ítáaro. waayúkama máqte-marabake min-ínikóní kumari-ááiqtábá yúrananna uráae. ánibo anómma yabíkáa-kayukama min-ínikótêma kumari-yátááqá tarôq uráae.
wenaúranannama wéyáwé kéitana minnáyaba marabí meyánîq o-káyúkámá oótamma netuqyaanîq umá matáae."
téna mi-káqtó-nákómá anókaq ááyama tiráiye. 4 ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake óq-aagoma akoqnáá umá tiráiye:
"ketí waayúkao, népaq min-ínikónôpake yá oro.
wení kúmiq-yataakaraqo yagaroqtamá máeq oweqa wení tái-meyamma mayánóe.
5 min-ínikómá wení kúmiq-yataakoma Áánûqtuni márûpaq uyátámakitana wení tái-aaiqtaba Áánûqtuma aákaq uráiye.
6 keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá móraiq umákáaro.
yagaroqtaráina-yataaqa umátikainaqa wemmá móraiq umá yagaroqtaráina-yataaqa umákáaro.
wení anónnáma yagaroqtamá ógiqma weqtábá umákáaro.
7 ôriq umá koóna-yaona-unakaqtoma umátorena kumari-yátááqtábábóa ôriq umá aíqa í-yátáákáráq aru-qtátááqá áméro.
wení aúyánápí maará téna kétiye.
'kemá anómma yabíkái-inikoraa umá máune. kemá íma keqto-ínínné. kemá tirummá íkéiye.'
téna aúyánápí kétiye.
8 miráinata wení máqte-tai-meyamma kímora-taoq mayéta puí-yátáákáráq yoaa-yátáákáráq ayawaa-yátáákáráq mayániye.
iranápó wemmá agamá kautíniye.
minnâ uyátárai-nakoma Áánûqtuma akoqnáá máena yainániye."
téna Áánûqtuni márûpake tiráiye.
9 ánibo marabíké anómma yabíkáa-kayukama maamin-ínikógáráq kumari-yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-umumma aónanoe. úmûmma káoneta yeráwáqá ibiqá kéyareta yaáqa yabitínoe. 10 miráitata yeráwáqá wení aíqtaba yaáqa kégainata nékaq yéta maará tínoe:
"tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.
akoqnáá márûqanopo paá kímora-aabaubi tái-meyamma yiráiye."

téta tínoe. 11 miráitata waayúkama oótamma ókaraq íma meyánîq ínopoata maa-márábí meyánîq o-káyúkámá weqtábá yoaa yúyu ínoe. 12 maami-máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá íráqôn-oqtanabi íráqô-karunaama áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi karogaromá íráqômma waayá-tábáráábégáráq yaímma abááq-wákóní áwayaakake tarôq uráa-qtataakaraq yaímma íráqô-tarake-qtataaqa tarôq urááe. 13 ánibo yaímma-otamma naí-wínábi yaímma ákû-kanama irabí agamá ákûq í-yátááqá yaímma íráqô-kuyumma í-nókáráq yaímma wááéni-nokaraq íráqôn-aawakaraq yaímma yeráwáqtí tipi-típigaraq oótiwabi yabitíana waéqmena wí-yátáákáráq mayaí-wáyúkágáráq íma ápéqa matáa-kayukama taíbaq-yataaqa ókaraq móra-nakoma íma meyánîq íniye. 14 miráinata oóqta-mayaima máyáa-kayukama maará téta tínoe: “máqte-qtataakaq keráwáqá túyánámmá máráawana tíkáimma keráwáqtôpake aúyokuraae. máqten-otamma mi-qtátááqá aónáanama íráqôniq immá íbêqa yawítíguraapoaq ókaraq íma aónanoe.” téta tínoe. 15 miráinata meyánîq o-káyúkámá mi-márúkáké oótamma netuqyaammá matáa-kayukama wení aíqtaba yoaa númámá éta ibiqá yaráíyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta tínoe:

16 “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-unakaqtoma umátorena pááqyan-oqtama áwáarara kai-qtátááqnápó anéqa umá yawááq éwaine.

17 íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-otamma yawítíguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama únópí-káárémá awétameta náo-kayukagaraq únópí-káárébí mayaímá kémayaa-kayukagaraq yaímma únópí kéo-kayukagaraq nékaq itó éta 18 Pébírôniq-marukoni úmûmma káoneta yemá anókaq ááyama tirááe: “náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa umá wáiyo?” téta yeráwáqá tirááe. 19 miráitata yeráwáqá káítôgaraq mamá yeráwáqtí yiqnópí kébereta ibiqá ôriq umá kéyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

máqtemma únópí uréire kéi-kaaregomma aboánîq urá a-yuma anón-oqtamma maami-márúpíké mayéwaimanibo kímora-aabaubi yawaráparaae.”

téta tirááe.

20 Áánûqtuni márûpaq-wayukao, Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo, timáyíkarai-kayukao, Áánûqtuni amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá Áánûqtuma kéyainena tái-meyamma wenôpaq timákaraiye.

21 maamin-áímmá ánatagitana Áánûqtunopake akoqnáá-kaqto-nakoma mórama ummaa-óqtámá múte yaútena únópí iyaabótuwena tiráiye:

“maamiráráá akoqnáá umá Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu yubáqtuwainaq ókaraq mi-márúqá íáónanoe.

22 miráinata naríq-naraaq-aimma timá itaí-yátáákáráq kaapáún-aagaraq puyaq áama ókaraq mi-márúkáké íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-kayukama mibáq ókaraq íáónanoe.

aáwaqa kárain-aama ókaraq mibáqá íma itánoe.

23 ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq táganiye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkárîq íyéta íyan-aimma mibáq íma itánoe.

wení meyánîq o-káyúkámá naayóbáqá maa-márábí anó-kayukama máqe-uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-áímmá téta Pébírôni-wayukama uwaatagáán-áímmá timá yímiketa makákááe.

24 maami-márúkáqá Áánûqtuni amuné-wáyúkáti naaegáráq wení aokaq-wáyúkáti naaegáráq máqtemma maa-márábí yíkakaa-kayukati naaegáráq aónanoe.”

téna akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake tiráiye.

19

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

1 anaaékaqa kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábíké maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

keqtáá yauwéqma kétiwirai-nakoe.

tágama-yataakaraq akoqnááma wennáé.

2 áraikaraq arupúkaraq kéyainaiye.

min-íníkómá wení kumari-yátááqnápó maa-márábí-káyúkámmá mamá táíq uráitana Áánûqtu wemmá yáíkaiye.

miráitana Áánûqtu anónnáma wení mayaí-wáyúkámá yíkakaiqtaba min-íníkómá tái-meyamma ámikaiye.”

téta tirááe. 3 ánibo yeráwáqá móragaraq tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

owé. matúq-matuq umá anó-marukoma ôriq umá úmûmma kéiye.”
téta tirááe. 4 ánibo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte
maéwae kéo-kakogaraq yeráwáqá máqtemma Áánûqtuni aúbáq yipaq agéta nunamummá
tirááe. Áánûqtuma wení náápaan-abiqtataraq máitata wekáq maará téta tirááe:
“áraimma waíno. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”
5 mikáké Áánûqtuni náápaan-abiqtatarake móra-aikoma tiráiye:
“máqtemma Áánûqtuni mayaí-wáyúkáo, Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.
máqtemma mi-káyúkámá yíwîkaraq íma yíwîqa máe-kayukagaraq keráwáré.
Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”
téna tiráiye.

tipi-típigoni áráaqa Îtuma aaraukárîq wáiye.

6 ánibo kemá Yóáane ítaraunana taíbaq-aikoma non-iyaa áara téta wíyôn-aagaraq kétitata
maará téta tirááe:
“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.
uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq áaimma átáma yabi ínéna kéiye.
7 ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá márâanatao.
tipi-típi-araakoma Îtuma wení aaraukárîq í-yátááqá kéipoaqtaa wení tágama-yataakaq aónaaro.
ketáámá wenánáakaa yokaa uráananataa
8 Áánûqtu keqtáámá áwáarara karáina-waayan-unakaqtoma umátikaniqtaae.”
téta tirááe. maamirán-únákáqtómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá kúberewaone yeqtí katekoyátááqá uráaqtababoata kéguberaae.

9 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê i-wáígómá timá tímikaiye: “maamin-áímmá aúbama
agayaao. tipi-típi-araakoni aaraukáq-ááwáqtábá yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.” téna
timá tímikaiye. 10 wekáq nunamummá timákanaae téq kemá wanaítaupi tipaq aguráune.
miráimanibo wemá timá tímikaiye: “íma miráráá uwo. Áánûqtukaq wenamáa nunamummá
tiyo. egáráq enábâqawaaraayuma Îtuqtaba itáíq-itaiq oníkáá umá kegáráq paá Áánûqtuni
mayaí-náqá máune. ketáá máqtemma árain-aimma Îtuma tiráátiqtaa mayéqtaraa mórabi
kéunatae.” téna tiráiye.
maamin-áímmá Îtuma tiráátirain-aimma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá tiráan-aikaraq Aábike
mimórámá mi-kááyáq-áímmá pááq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóní ámûraaq máqe-uraiye.

11 kemá Yóáane aónáúnana oqtamá íyénikaa umá Áánûqtuni márûpi aónaraune. mibáq
waayán-ótímá móra-nakoma ámûraaq máqe-uraiye. ámûraaq mái-nakoma itáíq-itaiq umá
yáqtorai-nakoe árai-nakoe weqtábá tirááe. arupúkaraq kéyainena arupú-aaiqtaba ááiqa kéiye.
12 wenaúrakoma íráráá kégaitana wení aqnókáqá netuqyaa-náápáá-kámóqá wáqe-uraiye.
móra-awiqa aneqá agamakáimma móra-nakoma wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye. we-
namáa wenáaimma kéitaiye. 13 wení unáákáqtôma naaegómá yawááq uráitata áwîqa yamá
ámikaamma maará téta tirááe: “Áánûqtuni watáae.” téta tirááe. 14 Áánûqtuni márûpake ááiq-
i-wayukama yeráwáqtí waayán-ótígóní ámûraaq máeta yeráwáqtí yineqá waayán-únákátó
umátoreta min-nákóní anaaé waqméta urááe. 15 áqnáabaq yeráwáqtí anómma wi-nákóní
óyaupike áama ôriq umá naimmá tokóru-yakaaa-puma yayaitana minnánapo Îtuqtaba íma
ítáan-araukaqa yíkaminiye. ánibo wemá akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá we-
namáárîq ánná-aramma yatâmma anommá kaqmá yayáinana miráráá umá wení namuro-
wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu wení áyámma mirá umáyikaniye.
16 ánibo maamin-nákóní árûkaq kúberai-unakaqtorakaraq móra-awiqa maará téna wáqe-uraiye:
“yabíkáa-kayukati yabíkái-nakoe. uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe.” téna agatáiye. 17-18 ánibo
kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtunopake kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq
ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye:
“yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuyoro.
anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro.
akoqnáá-wayukati yúgaraq oótigoni yúgaraq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro.
máqtemma yíwîkaraq-wayukama íma yíwîqa máe-wayukagaraq mayaí-wáyúkámá ápéqa mayáa-
kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.”
téna anókaq ááyama timá yímikaiye.
19 miráita kemá aónaraunana min-ábááq-wákómá maa-márábí anómma yabíkáa-
kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áíkuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-
nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááiqa ínéta yokaa urááe. 20 miráimanibo abááq-wákógáráq
kaaqaari-ámúné-nákótê anón-awaameqa abááq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma

umáyíkaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nunamummá tiráa-kayukama wé makákáiye. yenákámá íbukaabo yúwaraikaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. mi-nókááyúmmá iragáráq uwaa-áítókáráq kégaiye. 21 miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqá máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

20

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráiye.

1 kemá Yóáane aónaraunana móra ma Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma kukáiye. ánibo minnákóní ayáápimma akoqnáá ánnáma (téini) matorépa abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiye. 2 miráitana naayó-kúmúrókómá áwîqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáá-annarake atáá-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uraiye. 3 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabótuwena yawááq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) maínata anaaékaq pááqya-kanaama ayúwáiyana uréire íniye.

4 ánibo kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainaí-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Îtuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-íyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abááq-wákókárábi wení amakókáq nunamummá ítéta wení awaaméq-áúbámá yúwáayakarabi iyáákaqa íma matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Îtu Káríqtogaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe. 5 ánibo tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánááráq áqnáabariq umá pukáapike itó-i-kanaae. 6 mi-káyúkámá pukáapikemma áqnáabariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokarîq umá mááe. anaaékaqa mórama puíyátáákóní akoqnááma aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Îtugaraq yenákátí anómonoq-wayukama maéta yeráwáqá Îtugaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama tái-meyamma matáiye.

7 anaaékaqa taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatainana Tááqtaama ánnáma ayútuwena 8 máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áíqma yorupa ínata ááiqa yokaa ínoe. yorupa-káyúkámá anómma yabíkái-naqa áwîqa Agóga wení waátá-marukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwîqa Méígogae. Tááqtaani ááiq-i-wayukama únókóní kegébaraa umá taígani mánoe. 9 miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákáin-anomaruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-ááíq-í-wáyúkámmá kamá ánataraae. 10 ánibo Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áítógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúné-nákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágááwabi nokáámma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yainaí-kánáámá abarokáq uráiye.

11 kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uraiye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeqtimáákaq íma wáqe-uraiye. 12 ánibo pukáa-kayukama yíwîqa wái-kayukagaraq yíwîqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóní aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-auba-wannaama matúq-matuq í-áwíkáráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae. 13 máqtemma únópí pukáamma únókómá yeráwáqá yauwéqma yukáiye. áítanobaqa pukuráa-kayukama yeráwákáráq yauwéqma yiréta máqtemma nôrawabi uráa-qtataaqtaba yáíkaiye. 14 miráitana áítayamma yéta puí-yátáákáráq yáuma nokaayúnóbáqá iramá uwaa-áítógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yauwéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae. 15 ánibo aamá yaínái-nakoma matúq-matuq umá mái-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwîqa íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

21

aúge-maragaraq wíyôkaraq

1 kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyôkaraq wáqe-uraiye. áqnáabaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ókaraq íma wáqe-uraiye. 2 miráita aokaq-márúqá aónaraunama mi-márúkóní áwîqa aúge-Yerutaare wáqe-uraiye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá

waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq kétagaiye. 3 ánibo ítaraunana náápaan-abiqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráiye: “aónaaro. íbêqa Áánûqtuni amááqa waayúkabi wáiye. wemá yetê mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí aúkáapimma mániye. 4 miráinata Áánûqtuma wenamáárîq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáuraipoata ókaraq ípuyeta ókaraq yoaa núnu íéta ókaraq ibiqá íma yaréta ókaraq yú-yiqa íma íniye.” téna min-áíkómá tiráiye.

5 ánibo anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoma maará téna tiráiye: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgemma tarôq kéune.” téna ókaraq tiráiye: “maamin-áímmá wannaabí agayaao. máqte-kayukama maamin-áímmá mayaíyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráiye. 6 ánibo wemá óqa maará téna timá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiye. máqte-qtataaqtaba kemá kenamáárîq áqnáabariq éq aqtórákáráq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wái-poqnopike paá aménúne. 7 ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainikaa umá ketáama waraínna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye. 8 ánibo yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáíq-itaiq umá íyáqtoraa-kayukama tái-aaimma tarôq íya-kayukagaraq yíkamma utaí-wáyukágáráq kumari-yátáákáráq íya-kayukagaraq iraaq-wáyukágáráq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayunóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áítógáráq kégai-nobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

9 ánibo mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táíq í-yátáákáráq kaayaqté-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínéna miráitana ketôpaq Yóáanekaq iréna maará téna timá tímikaiye: “iyo. tipi-típi-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma aráátenune.” téna timá tímikaiye. 10 ánibo ketaágoma kemmá mamá akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwîqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmîmma tiráátiraiye. 11 maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íráqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágaraiye. 12 ánibo maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mi-kúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uraiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-Ítírááéó-ánná-wáyúkátí yíwîqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uraiye. 13 maami-márúkóní kururáqá aabaúmá utain-áúkápáq kaumo-óqtámá wáitana aabaúmá kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uraiye. 14 ánibo maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqta-karaaqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipi-típi-araakoni timáyíkaraa-kayukati yíwîqa wáqe-uraiye.

15 ánibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápimma maami-anó-márúqá oqtagáráq kurugáráq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna máqe-uraiye. 16 maami-márúqá máqten-aukapaqa móraiq umá yáumatamma wáqe-uraiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma maami-márúqá maqmá aónaraimma ayáqtááqa nékaq anó-maruqa (2,415 km) wáqe-uraiye. kokupaqá móraiq umá (2,415 km) wáqe-uraiye. 17 ánibo maami-kúrúmá yanaammô utáimma wayúkama miráoniq umá maqmá aónaraimma ayáqtááqa (144 m) wáqe-uraiye. 18 maami-márúkóní kurumá íráqôn-oqtakake tarôq uréna kuru aúkáapimma mi-márúqá áwáarara kégaitana nokóráá uráiye. 19 miráitana maami-kúrúgóní aménáápáqá títaupake kaayaq-íráqón-óqtákáq anón-oqtan-awiqa pááqyan-oqtama áwáarara kégai-qtataaqa aráápamakaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa mara-áyán-óqtámmá wáqe-uraiye. mamá mikáq-óqtá-kárááqá tokôn-oqtama wáqe-uraiye. anaaékaqa awígíoq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq 20 abutákáráq kawaan-áígáráq eqábugaraq tubú áyáuraakaraq waayákáráq karogarokáráq kaqma-wáyúkáákáráq múma aqtóráqá írêq-oqta-karaaqa ikuron arakáá uráiye. 21 máqtemma títaupake kayaaq-óqtáráqá wayámmá anó-puyakaakake tarôq uréna mi-márúkóní anón-amma áwáarara kégaitana aónama yútînikaa umá umákaiye. 22 ánibo kemá Yóáane aónaraunama anó-monoq-namma mi-márúkáqá íma wáqe-uraiye. ímiye. Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-típi-araakoma Îtute yenamáa yenákámá anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye. 23 Áánûqtuni tágama-yataakoma mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana tipi-típi-araakoma mi-márúkóní ókáá kéiye. aati-aatimá tágaikaiq kéipoana aabaúkáráq wíyôkaraqtaba íiye. 24 miráinata waayúkama máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabíké anómma yabíkáa-kayukama yeráwáqtí kateko-yátááqá akoqnáá-yataakaraq méta mi-márúkáqá uyáberanoe. 25 mi-márúkáqá wágááma oqtamá íma umá áuyaranoe. ánibo aati-aatimá mibáq kumayuqá íma aurániye. 26 miráinata máqte-kamaanima yeráwáqtí tágama-yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta mi-márúkáq uyáberanoe. 27 ánibo máqtemma íma arutáinna-yataakaraq naayó-mánikónôpake-qtataakaraq mi-márúkáq ma méta íma kanaaráq uyáberanoe. waayúkama kaaqaari-áímmá téta Áánûqtun-aama

íkéwaraa-kayukama íma kanaaráq uyáberanomanibo mi-káyúkámá tipi-típi-araakoni aúba-wannaabi matúq-matuq í-yíwíkáráq yetíwîqa agamakáina-wayukama kanaaráq mi-márúpáqá uyáberanoe.

22

matúq-matuq umá mái-yagaraq matúq-matuq umá mái-nomma

1-2 kemá Yóáane kaqtó-nakoma Áánûqtunopake móra ma anó-nomma matúq-matuq umá mái-nomma tiráátiraiye. maami-nókómá yóiqa aónai-yataaqa kaapókáá uráiye. Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake maami-nókómá kukéna mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma kukáiye. mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá mái-yama wáena máqte-karitimaatigoni móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye. ánibo mi-tágóní ánagoma aarawaamá mamá yeráwáqá íráqôniq uráiye. 3 mi-márúkáqá mórama Áánûqtuma íma ákáina-yataaqa íma wániye.

mi-márúkón aúkáapimma Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatama wániye. Áánûqtuni mayaí-wáyúkámá wekáq nunamummá tínoe. 4 Áánûqtun óipi yeráwáqá aónanoe. ánibo wenáwîqa yeráwáqtí yúwáayakaq agamarániye. 5 kumayuqá íma auráinana ókáráq aaqá kaíyábágáráqtábá mibáq íma íyé. ímiye. uyátárai-nakoma Áánûqtuma wení tágama-yataakoma yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá wetê matúq-matuq umá yabi ínoe.

Îtuma yauwéqma kumíniye.

6 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma timá tímikaiye: “áre. maan-áímmá waayúkama mayétama umáyikaniye. árain-aine. uyátárai-nakoma Áánûqtu wenaágoma wení amuné-wáyúkámá kéyimitata watáama tirááe. móra kaqtó-nakoma wenôpake timá káitana máqte-qtataaqa pááqya-kanaabi abarokáq ínîqtaba wení mayaí-wáyúkámá yiráátiraiye.” téna timá tímikaiye.

7 ánibo Îtuma téna tiráiye: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq yayamá yénúne. ánibo yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí wáin-amune-aimma mayétama mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna Îtuma tiráiye.

8 Yóáane kemá marái-qtataaqa itéq aónaraune. ánatatuweqa maami-qtátááqá tiráátiraikaqto-nakoni aítaupi tipaq atéq nunamummá wekáq áaimma átáma ténáae túnnamanibo 9 wemá timá tímikaiye: “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-kayukagaraq maami-kánnáábí wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá mayaí-náqúne. Áánûqtuma wenamáa wekáq nunamummá tiyo.” téna

10 ánibo ókaraq timá tímikaiye: “Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí wáimma íma mamá áuyoqtuwaao. ímibo abarokáq ínî-kanaama waaqókárîq kéiye. 11 náayuwabi tái-yaaimma tárôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. náayuwabi kumari-yááimmá tarôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. ánibo náayuwabi íráqô-qtataariq kéiya-yuma móragaraq paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi aokaq kéiya-yuma móragaraq paá aokaq oro.

12 Îtuma téna tiráiye: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi kumónúne. kemá máqte-kayukati meyámmá maméq kumónúne. ánibo kemá yauwéqma máqte-kayukama móra-mora umá nôrawabi uráan-awaataqa yiménúne. 13 kemá máqte-qtataaqtabama áqnáabakaraq írêkaraq kemá máqte-qtaaqtabama áaikaraq aqtógáráq kemá máune.” téna Îtuma tiráiye.

14 aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-yataaqa paábaq matawáiya-kayukama unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá kémaraae. yeráwáqá kanaaráq matúq-matuq umá mái-yagoni arammá kéneta yeráwáqá kanaaráq maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoe. 15 miráimanibo kebóyátáárîq o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágáráq kumari-yátáárîq o-káyúkágáráq waayúkama yíkamma pukáiya-kayukagaraq manîkókáq nunamummá tiráiya-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá yimuqá kémaraa-kayukagaraq kaaqaari-áímmá te-káyúkágáráq máápaq mánoe.

16 Îtuma mirá téna tiráiye: “kéma Îtuma ketí kaqtó-nakomma timákaunana maamin-áímmá maména keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq í-wáyúkámá mórabi áíkutaawana kétima-timiye. kemá Tébitin-annabiken-anure. Tébitin-annabiken áráakogaraq kemá máune. miráuma nokáápaq-wiyoqa kamá kétagaune.” téna Îtuma tiráiye.

17 ánibo Áánûqtuni Aokaq-Áágógáráq tipi-típi-araakoma Îtuni waayúkagaraq aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-kayukama “yero” téta náayuwabi maamin-áímmá ítaraa-kayukagaraq “yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana yínaqa matúq-matuq-nomma paá aménúne.

18 Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí ítaraa-kayukama kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma kétima-yimune. móra-waigoma maamin-áíkóní ámûraaq óq-aimma ténama mi-táíméyámmá maami-kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá mayániye. 19 ánibo móra-nakoma

maami-kánnáábíké móra-aimma mamá paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu téna “maami-kánnáábí tirái-maruqa íma mayéna matúq-matuq umá mái-yagoni arammá íma nániye.” ténа Áánûqtu tiráiye.

20 maamin-nákómá téna “maamirái-qtataaqa áraine.” téna wemá tiráiye: “owé. kemá pááqya-kanaabi kumónúne.” ténа tiráiye.

Yóáane téna “waíno. uyátáráana-nako, iyo.” téna tiráiye.

21 uyátárai-nakoma Îtuni íráqô-qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre. miráuma waíno.